

THEOLOGIA

WIRCEBURGENSIS

X

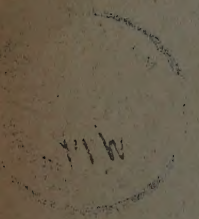
Theol. Test. Book

IMPRIMERIE
CONTANT-LAQUERRE

BAR-LE-DUC

RR. PATRUM SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA

DOGMATICA

POLEMICA, SCHOLASTICA ET MORALIS

IRÆLECTIONIBUS PUBLICIS

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI

ACCOMMODATA

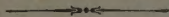
EDITIO TERTIA

LOCUPLETATA NOVISSIMIS DECRETIS, SS. PP. ET CONCILII VATICANI
OPERA ET STUDIO PATRUM EJUSDEM SOCIETATIS

TOMUS DECIMUS

DE POENITENTIA ET EXTREMA UNCTIONE

DE ORDINE ET MATRIMONIO

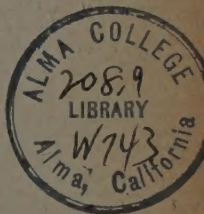
PARISIIS

BERCHE ET TRALIN, EDITORES

69, VIA DE RENNES, 69

1880

8858

TRACTATUS

DE

SACRAMENTIS PŒNITENTIÆ

ET EXTREMÆ UNCTIONIS

AUCTORE R. P. UDALRICO MUNIER S. J.

SS. THEOLOGIE DOCTORE EJUSDEMQUE

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI

PROFESSORE PUBLICO ET ORDINARIO.

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS ORDINIS

ET MATRIMONII

AUCTORE R. P. THOMA HOLTZCLAU, S. J.

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

DE

SACRAMENTIS PŒNITENTIÆ

ET EXTREMÆ UNCTIONIS.

In doctrina de sacramentis Pœnitentia quartum locum obtinet, non dignitate, sed usu Scholarum, quem Concilium Tridentinum sua auctoritate confirmavit Sess. 7, cant. 1 et Sess. 14. Ac revera etiam Pœnitentia quartum usu sacramentum est : nam quod Baptismus præcedat, per se patet : Confirmatio item et Eucharistia cum sint sacramenta vivorum, peccatum non supponunt. Quia vero spiritualis vita sæpe vel culpis gravibus amittitur vel levioribus inquinatur, Pœnitentiæ usus sacramenta prædicta excipit. Pœnitentiæ autem mysterio sacramentum Unctionis Extremæ apte subjungitur : ut enim illa ad delenda peccata ; ita hæc ad tollendas peccatorum reliquias tanquam consummativa pœnitentiæ adhibetur.

DISPUTATIO I.

DE VIRTUTE PŒNITENTIÆ.

CAPUT I.

DE NATURA VIRTUTIS PŒNITENTIÆ.

---

4. De Pœnitentia disputat S. Thomas 3, parte a quæst. 84, usque ad finem 90^m : et in Supplemento ejusdem 3. partis, quam beata morte præventus non absolvit, ex aliis S. Doctoris sui lucubrationibus idem argumentum a discipulis ipsius continuatur et ad finem deducitur quæstionibus 28. Quoniam vero idem S. Doctor., q. 85, pœnitentiam, in quantum virtus est, fusius explorat, opus est, ut eandem methodum observemus : nam sicut in lege gratiæ virtus pœnitentiæ sine sacramento vel ordine ad sacramentum prodesse non valet, ita nec sacramentum sine virtute eadem potest consistere.

ARTICULUS I.

AN ET QUALIS VIRTUS SIT PŒNITENTIA?

2. *Nota I.* Pœnitentia sensu laxiore accepta dicitur retractatio quælibet voluntatis prioris, etiamsi mala non fuerit : quo modo per metaphoram Gen. 6, v. 6. Deum *pœnituit*, quod hominem fecisset in terra. Et jurisperiti aiunt aliam esse pœnitentiam contractus, aliam criminis. Glos. ad lit. *Qui ea.* ff. de furtis. Quanquam non quælibet pœnitudo criminum laudetur, ut in Juda Iscariote patet, qui Matth. 27, v. 3, *pœnitentia ductus retulit triginta argenteos*. Igitur ad pœnitentiam, de qua nunc loquimur, et quæ sit virtus, requiritur, ut aliquis doleat de quo dolendum est, et eo modo et fine quo dolendum est. Quod quidem duobus modis accidere potest, primo quidem per honestam retractionem peccati ex motivo peculiari cujuscumque virtutis : omnis enim virtus uti ex motivo proprio fertur in actus bonos; ita ex eodem malos detestatur. In hac *philosophica* acceptione pœnitentia dicitur generalis virtus, eo quod ad omnes virtutes simul se extendat. Si vero pœnitentia consideretur *theologice*, est habitus virtutis specialis et distinctæ a cæteris omnibus, quæ ex motivo sibi proprio, peculiari, et generatim se ad omnia peccata extendente crimen perpetratum aversatur ac destruit. Dari talem habitum specialem virtutis pœnitentiæ negant Altisiodorensis, L. 4 Summæ tract. 6, q. 3 et Franciscus Maironis in 4. d. 14, q. 2, dicentes sufficere pœnitentiam quæ sit collectio virtutum omnium, quarum quælibet ex suo motivo peccatum sibi oppositum detestetur.

Nota II. Hæretici nolunt pœnitentiam esse afflictionem animi peccata præterita detestantis, et abolere cupientis; sed aiunt, esse meram resipiscentiam et mutationem vitæ in melius. Ita Lutherus et Beza in cap. 3 Matth.; quibus in errore præiverunt Laurentius Valla in c. 7, posterioris ad Corinthios, et Erasmus in c. 3 Matth. putantes, se id ex etymologia vocis græcæ μετανοεῖν et hebraicæ shoub eruisse. Verum Scriptura et Patres contrarium nos docent, etsi eisdem verbis utantur. Job. c. ult. v. 6, ait : *Ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam* (hebr. nihamthi) *in favilla et cinere.* Joël, c. 2, v. 12 : *Convertimini* (hebr. shubou) *ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et in fletu, et in planctu. Et scindite corda vestra, et convertimini* (hebr. shubou) *ad Dominum Deum vestrum,* Matth. 11, v. 21; Luc. 10, v. 13, de Tyriis et Sidoniis ait Christus : *Olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent,* μετανοήσαν. Ex pluribus Patrum, quos lege apud Bellarminum L. 4 de Pœnit., c. 7. S. Augustinus epist. 108 ad Seleucianum (al. 265, n. 8) : *Est, inquit, pœnitentia bonorum et humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes : dimitte nobis debita nostra.* Quin et ipse Tullius, etsi pœnitentiæ nomen non usurpet, vim tamen eamdem verbo tribuit L. 4. Tusculan. qq. sub finem, ubi, ut *Alexandrum*, inquit, *regem videmus, qui cum interemisset Clytū familiarem suum, vix a se manus abstinuit : tanta fuit vis pœnitendi.* Et Ovidius L. 1 de Ponto, Eleg. 1. Pœnitet; et facto torqueor ipse meo. His prænotatis

3. Dico. Pœnitentia, prout in præsentī argumento accipitur, est vera virtus distincta a virtutum omnium collectione, eaque non theologica, sed moralis.

Partem 1^{am}. S. THOMAS, q. 85, a. 1, ita a posteriori probat. *Præcepta legis dantur de actibus virtutum : quia legislator intendit cives facere virtuosos, ut dicitur 2. Ethic. 1. Sed præceptum divinæ legis est de pœnitentia, secundum illud Matth. 4, v. 17. Pœnitentiam agite, etc.; ergo pœnitentia est virtus.*

Eamdem thesin S. Doctor mox a priori ita demonstrat (ibid. in 6.) : *Dicitur enim in 2. Ethicorum (cap. 6, vel 8) : quod virtus est habitus electivus secundum rationem rectam. Pertinet autem ad rationem rectam, ut aliquis doleat de quo dolendum est, et eo modo et fine, quo dolendum est. Quod quidem observatur in pœnitentia de qua loquimur : nam pœnitens assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis cum intentione removendi ea. Unde manifestum est, quod pœnitentia, de qua nunc loquimur, vel est virtus, vel actus virtutis.* Hactenus S. Thomas, cujus doctrina Patrum testimoniis firmatur. Nam S. JOAN. CHRYSOSTOMUS, hom. 23 in Matth. (al. 22 Opp., t. 7, p. 284 A) : *Non est, inquit, aliquod omnino peccatum, quod non cedat pœnitentiæ virtuti.* S. GREGORIUS M., L. 2 Registri, epist. 39. *Magna, inquit, est contra peccatum virtus pœnitentiæ.* Et homil. 34 in Evang., n. 15 (Opp., t. 2, p. 1609) dum ait, pœnitentiam non esse aliud, quam perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare, dolorem et propositum pœnitentiæ actibus comprehensum indicat. Cui concordat. S. GREGORIUS NYSS. oratione contra eos, qui alios acerbius judicant (Opp., t. 2, p. 969 C) : *Quid, inquit, aliud est pœnitentia, nisi dissolutio et eversio præteritorum, quæ vel re, vel cogitatione sunt admissa?*

Denique pœnitentia, de qua nunc loquimur, est habitus bonus, qui facit habentem bonum, et opus ejus bonum : est bona mentis qualitas, qua recte

vivitur, qua nemo male utitur; est ergo virtus : nam ita virtutem definiunt Aristoteles 2. Ethic. 5 et S. Augustinus, L. 1 Retract., c. 4.

Partem 2^{am} conclusionis idem S. Thomas art. 2, hoc argumento declarat. *Ubi occurrit specialis actus laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis. Manifestum est autem, quod in pœnitentia invenitur specialis ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensa : quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. Unde necesse est ponere, quod pœnitentia est specialis virtus.* Præsertim quod sit specialis honestas in superanda difficultate objecti formalis pœnitentiæ, deturque præceptum speciale legis de pœnitentiæ actibus exercendis.

Conf. Si non detur specialis habitus pœnitentiæ, ergo qui pœnitentiam vellet agere de pluribus diversisque peccatis, deberet speciatim meminisse eorum omnium, et ex peculiari virtutis cujusque motivo, cui peccatum quodlibet adversatur, singula quæque detestari. Hoc autem perquam absurdum est : forte enim nimis arduum, imo impossibile, rudibus præcipue; neque uspiam præceptum tale extat; ergo.

Pars 3^a est etiam S. Thomæ a. 3, ubi negat, pœnitentiam esse virtutem theologicam, et eandem ad justitiæ commutativæ analogiam reducit. Nam virtus theologica habet pro objecto formali immediato perfectionem aliquam Dei. Pœnitentiæ autem objectum formale est honestas actionis, qua peccator jus illud Dei pro viribus cum divina gratia adæquat, delendo peccatum et compensando offensam. Quod quidem motivum cum creatum sit, virtutem ethicam constituit.

4. *Obj. I.* Verecundia non est virtus, quia supponit turpe factum, ut habet Philosophus 4. Ethic. c. ult.; ergo etiam pœnitentia non erit virtus : nam et ista peccatum supponit.

R. — *D. Ant.* Verecundia non est virtus, quia simpliciter supponit turpe factum *N.* non est virtus, quia est mera passio, neque efficaciter aversatur turpitudini *C.* Verecundia est motus appetitus sensitivi indeliberate concursus ex apprehensione dedecoris ob turpe factum, quod menti objicitur, atque saltem intentionaliter præsens est, pudoremque excitat, a quo sanguis subito in faciem propellitur. Quamvis autem S. Thomas 2, 2, q. 144, a. 1, verecundiam laudabilem esse pronunciet, recte tamen negat eam esse virtutem, tum quia passio; tum etiam quod talis timor, ut art. 2, prosequitur, primo et principaliter respicit vituperium seu opprobrium : quod cum vitio debeatur, ideo tantum ex consequenti respicit turpitudinem vitiosam, seu deformitatem mali actus voluntarii, idque dupliciter, primo, ut quis desinat vitiose agere propter timorem vituperii; deinde, ut in turpibus, quæ agit, vitet conspectus publicos ob timorem vituperii : quorum prius pertinet ad erubescendum, posterius ad verecundiam : neutro autem modo sic agitur ex virtute. Aliter res habet in pœnitentia : nam etsi odium, dolor et tristitia, in quantum sunt passio appetitus sensitivi, virtutes esse non possint, et hoc sensu pœnitentia sit mera passio; prout tamen affectio ista est in voluntate, quæ deliberate tristatur de peccato præterito, illudque ex fine honesto detestatur, ac destruit, vera et propria virtus erit.

Inst. 1. S. Thomas, q. 85, a. 6 ait, pœnitentiam tantum præsupposito peccato præexistente necessariam esse ad bonum hominis; unde a. 1 dixerat,

de illa magis dici posse, quod sit virtus, quam de verecundia; ergo est tantum virtus ex supposito, non autem simpliciter. Ita Cajetanus.

R. — *N. Cons.* Suppositio peccati non prohibet, quo minus actus pœnitentiæ sint deliberati, recti, et naturam rationalem ex fine honesto decentes; ergo neque rationem absolutam virtutis ab habitu pœnitentiæ tollet. Sicut suppositio causæ producentis, ut Petrus in rerum natura detur, non impedit ne idem sit absolute homo, eo quod illa rationem absolutam hominis Petro non dedit. Deinde S. Thomas ibidem ait, pœnitentiam se ad virtutes cæteras habere quoad necessitatem, sicut se habet ad sacramenta cætera; at respectu horum nihilominus est vere ac simpliciter sacramentum; ergo respectu aliarum virtutum est vere et simpliciter virtus.

Inst. 2. Virtus est dispositio perfecti ad optimum, ut habetur 7. Phys. text. 17. At pœnitentia non est dispositio perfecti, cum supponat peccatum in subjecto; ergo.

R. *Explico textum.* Virtus est dispositio perfecti semper præsuppositive *N.* perfecti saltem constitutive *C.* Virtus ex ipsa ratione nominis importat quamdam perfectionem potentiæ, quia de ratione virtutis est, quod ponat potentiam in ultimo quoad actum, quoad objectum, et quoad modum operandi. Ultimum autem et finis cuiusque potentiæ est actus; ergo dum virtus rite determinat potentiam ad actum, disponit illam ad optimum in suo genere: finis enim cuiusque potentiæ et optimum idem est. Vide S. Thomam 1, 2, q. 55, a. 1 et seqq. Sicut ergo albedo est forma albi, non præsuppositive, sed constitutive: ita pœnitentia perfectionem suam potentiæ communicat, eamque determinat ad actus honestos sibi proprios, qui sunt finis potentiæ, et optimum in linea hujus virtutis.

5. *Obj. II.* Nulla virtus essentialiter præsumit peccatum in suo subjecto; ergo pœnitentia non est virtus.

R. — *N. Ant.* Ars medica præsumit morbos saltem possibiles in proprio et alieno corpore. Habitus justitiæ vindictivæ præsumit delicta possibilia aliorum. Justitia commutativa habet pro objecto debitum restituendi etiam ex delicto proprio contractum. Harum etiam virtutum actus expeti queunt, sed facta hypothese, quin ideo morbi aut crimina expetantur. Simpliciter item negandum est, quod pœnitentiæ vel alius virtutis actus contrarium sui exigant in subjecto: nam exigere est esse quodammodo prius, cum sit quasi causa illius quod exigitur: item quod exigitur debet esse bonum exigenti; pœnitentiæ autem actus necessario posterior peccato est: neque peccatum est ejus bonum, sed terminus tantum, et occasio.

Inst. Pœnitentia conatu stulto vult factum infectum reddere; ergo non habet voluntatem absolutam virtutis: nullus enim est stultus eorum, qui sunt secundum virtutem, ut 4. Ethic. habet Philosophus.

R. — *N. Ant.* cum S. Thomas 1, 2, ad 3. Dolor pœnitentiæ est displicentia seu reprobatio peccati præteriti cum intentione removendi sequelam ipsius, scilicet offensam Dei et reatum pœnæ: itaque animum comparat, ut si integra res adhuc esset, non jam admitteretur peccatum, quod stultum non est: nam prudenter odimus, quod insipienter egeramus.

6. *Obj. III.* Fides est virtus theologica, licet motivum ejus inadæquatum, scilicet revelatio divina, sit creatum aliquid; ergo licet æqualitas cum jure divino sit quid creatum, tamen pœnitentia virtus theologica esse potest;

in ea enim, ut S. Thomas art. 2, hujus quæst. notavit, *invenitur specialis ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est offensa Dei*; quod motivum videtur esse caritatis.

R. — N. Cons. Fidei theologicæ objectum formale præcipuum et immediatum est auctoritas Dei revelantis. E contra nec poenitentia nec virtus alia moralis objectum proximum et immediatum habet perfectionem aliquam divinam; neque enim poenitentia destructionem peccati et offensæ Dei intendit ex motivo divinæ bonitatis; sed tantum ob honestatem actus, quo injuria Deo illata compensatur, ut S. Thomas art. sequenti ostendit. Sicut religio non est virtus theologica, quia immediate movetur ab honestate cultus Deo exhibiti ob supremam ipsius excellentiam, mediate autem et remote tantum ab eadem Dei excellentia determinatur. Quapropter etiam non satisfaciunt dicentes, motivum formale *quod* poenitentiae destructionem peccati quoad effectus morales demeritorios: et motivum formale *propter quod* esse bonitatem et honestatem in destructione peccati mortalis quoad esse morale: nam ejusmodi motivum vel nimis commune est, cum virtus quælibet oppositos actus quoad esse morale destruere nitatur; vel spei soli convenit: sicut enim objectum spei sunt merita, ita ejusdem est destruere peccatum quoad actus demeritorios. Multo minus ratio virtutis poenitentiae constitui potest in eo, quod poenitens propter studium pacis cum Deo destructionem peccati desideret; nam si peccator sua causa Deum amicum velit, amor erit concupiscentiæ et virtus spei; si autem Dei causa amicitiam et pacem illam expetat, erit amor amicitiae et caritas, quæ virtus theologica est.

ARTICULUS II.

DE MOTIVO FORMALI VIRTUTIS POENITENTIÆ.

7. *Nota.* Motivum seu objectum formale virtutis cujuscumque est propria ratio, propter quam fertur in objectum materiale, et qua a virtutibus reliquis discernitur: est enim finis intrinsecus et primarius, quem sola illa virtus per suos respicit, et propter quem amat, odit, desiderat, fugit, tristatur, gaudet, etc.

Si poenitentia generatim et quasi philosophice accipiatur, non habet definitam et specificam rationem formalem objecti, sed universim et confuse illi respondet motivum honestum ad detestandum peccatum, ut ex nuper dictis liquet. Nam objectum debet esse proportionatum virtuti seu facultati, cui assignatur: poenitentia autem modo illo sumpta non est una definita virtus, sed plures sub illa confusa ratione comprehendit; ergo et pluribus ex motivis peccata diversa detestatur.

Sim vero secundum S. Thomæ et Theologorum plurimorum sententiam peculiaris detur virtus, quæ ex motivo proprio, et a cæterarum virtutum collectarum motivis distincto peccata præterita aversatur et delet, quodnam illud motivum sit, breviter dispiciamus.

8. *Dico.* Motivum specificum et proprium poenitentiae virtutis peculiaris, est jus divinum quatenus ex peculiari debito justitiæ servandum: prout autem exercet poenitentia peculiare munus detestandi peccata, proprium ejus munus est resarcire divinam injuriam.

Ita cum Thomistis Suarez, disp. 2, sect. 3, de Rhodes, Coninc et plures alii.

Prob. S. Thomas, q. 85, a 3 : Pœnitentia, inquit, non habet, quod sit virtus specialis ex hoc solo, quod dolet de malo perpetrato (ad hoc enim sufficeret caritas) sed ex eo, quod pœnitens dolet de peccato commisso, in quantum est offensa Dei, cum emendationis proposito. Emendatio autem offensæ contra aliquem commissæ non fit per solam cessationem offensæ, sed exigitur ulterius quædam recompensatio, quæ habet locum in offensæ in alterum commissis, sicut et retributio. Utrumque autem ad materiam justitiæ pertinet : quia utrumque est commutatio quædam. Unde manifestum est, quod pœnitentia secundum quod est virtus, est pars justitiæ.

Ex his ita argumentamur : Juxta sanctum Doctorem, pœnitentia est quædam justitia ad Deum : atqui jus est objectum justitiæ, ut habet idem S. Doctor 2, 2, q. 57, a. 4 ; ergo pœnitentiæ objectum formale est jus divinum exæquandum.

Hinc Paludanus, Sotus, Canus ac Thomistæ passim dicunt, objectum formale pœnitentiæ esse peccatum ut destruendum, ut expiabile, et ut compensabile. Quæ quidem vox *compensationis* peropportune in argumento præsentī adhibetur : offensa enim et injuria non tollitur, quantum est ex se, nisi per satisfactionem, qualem saltem exhibere potest is, qui injuriam intulit : sicut inæqualitas non tollitur nisi per æqualitatem.

9. *Obj.* Si pœnitentia habet pro motivo formali jus divinum quatenus ex peculiari debito justitiæ servandum : et si in quantum exercet munus detestandi peccata, proprium ejus motivum sit resarcire divinam injuriam ; ergo nihil differet ab habitu justitiæ. Hoc autem dici non potest : nam in Christo et SS. Angelis justitia erat, in quibus tamen pœnitentia locum non habebat.

R. — *D. seq.* Pœnitentia nihil differet a justitia, quæ inter Deum et hominem intercedit C. nihil differet a justitia commutativa et stricta illa, quæ est inter homines privatos N. Equidem jus divinum tam proprietatis, quam jurisdictionis altius est et excellentius quocumque jure creato, ut peccatum quodlibet sit vera offensa, et altioris ordinis injuria, quam sit omnis offensa et injuria humana : nihilominus compensatio, quæ per pœnitentiam fit, justitia vere ac proprie talis dici non potest : nam quidquid homo in compensationem peccati Deo exhibuerit, multis nominibus inabdicabiliter jam Dei est, adeoque jus divinum coæquari nunquam poterit ; ut abunde ostendimus in Tract. de Incarnatione.

Quare S. Thomas 3 p. q. 86, a. 3, cum ex Philosopho 5. Ethic., c. 6 docuisset, aliud esse justum simpliciter, politicum seu civile, quod sit inter cives æquales, et fundet justitiam stricte commutativam : aliud vero justum secundum quid, inter illos nempe, quorum unus est sub potestate alterius ; sicut servus sub domino, filius sub patre, uxor sub viro, addit : *Et tale justum consideratur in pœnitentia. Unde pœnitens recurrit a Deum cum emendationis proposito, sicut servus ad dominum, Ps. 122, v. 2 et seqq. ; sicut filius ad patrem, Luc. 15, v. 24 ; sicut uxor ad virum, Jerem. 3, v. 2.* Pœnitentia igitur est tantum pars potentialis, non autem subjectiva justitiæ proprie acceptæ, cujus umbram aliquam refert.

Inst. 4. Pœnitens Deo satisfactorius, se ipsum affligit et cruciat ; ergo habitus pœnitentiæ pertinet ad justitiam vindicativam.

R. — *N. Cons.* cum S. Thoma nuper cit. ad 3. Nam 1° justitia vindica-

tiva residet in superiore habente jurisdictionem, et animadvertit in crimina aliena : peccator pœnitens se ipsum ob culpam propriam discruciat. 2° Vindex publicus pœnam sontis sceleri commensuratam secundum leges necessario infert : pœnitens autem labore modico odium Dei et æternam damnationem, damna et supplicia peccato mortali debita ab se amolitur. 3° Judex criminosos puniendo reipublicæ quærit commoda : pœnitens mœrendo et adversum se sæviendo, sibi soli consulit.

Inst. 2. In pœnitentia sunt duo actus, alter primarius consistens in compensatione culpæ : alter secundarius, quo satisfit pro pœna. In priore actu pœnitens se habet tantum ut reus et debitor solvens prout potest : in posteriore autem se habet ut minister judicis puniens seipsum tanquam sontem ; ergo posterior actus pertinet ad distinctam virtutem a pœnitentia, nempe ad justitiam quamdam vindicativam, quam S. Thomas ait speciem aliquam esse justitiæ commutativæ.

R. — *N. Cons.* Cajetanus hic immerito virtutes multiplicat : nam voluntaria hæc et amicabile vindicta tota refertur ad plenior compensationem et destructionem culpæ : ac potest quis ex virtute pœnitentiæ in semet animadvertendo, ministerium Dei vindicantis antevertere. Quid ? quod Suarezio, in hunc S. Thomæ art. probabile videatur, justitiam vindicativam prout servat æqualitatem commutativæ non esse realiter distinctam a communi virtute justitiæ commutativæ, licet fortasse addere possit imperium justitiæ legalis. Quod de habitibus supernaturalibus audentius dicimus : nam cum hi per actus frequentatos non acquirantur, sed infundantur una divinitus, ad plura sese ac diversissima objecta porrigunt, ut in fidei divinæ habitu videmus. Quapropter non opus est habitus infusos realiter ab se mutuo distingui, nisi quatenus pro nullo casu seu illicito reddi possint otiosi, ita ut non possint etiam volenti esse usui, prout recte Haunoldus adnotat L. 4, n. 894. Ex dictis hactenus

Collige, habitum pœnitentiæ secundum pressiore vocis hujus significationem, et prout peccati proprii retractationem notat, in Christo nec fuisse, nec esse potuisse ; quippe cui peccare omnino repugnabat, quod universim docent Theologi cum S. Thoma in 4. d. 14, q. 1, a. 3, quæstiunc. 3 ad argum.

Si vero pœnitentiæ virtus materialiter, ut ita dicam, consideretur, et in suo conceptu adæquato, in quantum est habitus justitiæ ad Deum, cujus jus illæsum servare studet, dubitari non potest, et in Christo illam fuisse, et in quacumque voluntate creata recte disposita reperiri. Nam si pœnitentia generatim sumpta pertinet ad caritatem, et suo modo ad quamlibet virtutem, ut aliquoties ostendimus : et virtutes istæ omnes citra dubium in Christo fuerunt, quamvis non sub generalis pœnitentiæ notione ; plane consequitur, pœnitentiam, quæ virtus eadem, quæ justitia, locum in Christo habuisse, quatenus animum duntaxat disponit ad jus divinum servandum.

Atque hisce satisfactum ex iis, quæ pro objectione firmanda supra afferebantur. Soluta item est quæstio de subjecto remoto pœnitentiæ : nam ejus proximum subjectum esse voluntatem per se claret.

ARTICULUS III.

QUODNAM SIT OBJECTUM MATERIALE VIRTUTIS PŒNITENTIÆ?

10. *Nota.* Pœnitentia dupliciter spectari potest : 1° adæquate secundum completam rationem suam, et secundum actus omnes, quos exercere valet : in qua acceptione cum varia illi incumbant officia, materiam quoque universaliorē habet, in quam per actus tam prosequentes, quam aversantes fertur : sicut delectatio illicita est materia, quam fugit castitas; e contra puritas corporis est ejusdem virtutis materia amplectenda.

2° Eadem virtus pœnitentia plerumque in sensu arctiore sumitur, prout ex notione nominis retractationem facti prioris significat : quo in sensu exercet munus detestandi peccata a pœnitente commissa, deque illis dolendi, eaque omnino destruendi, atque in actibus istis præcise sistit. Secundum hanc acceptionem pœnitentiæ objectum maxime considerari solet : ex hujus enim materiæ notitia virtutis ejusdem laxius sumptæ officia reliqua promptius conjici possunt.

11. *Dico.* Objectum materiale pœnitentiæ virtutis propriæ magis spectatæ est peccatum; mortale præsertim, a pœnitente ipso ante commissum, prout detestandum ac destruendum.

Prob. I. S. Scriptura objectum hoc pœnitentiæ designat : Lev. 5, v. 5 : *Agat pœnitentiam pro peccato.* Ezech. 18, v. 24 : *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est.* Et multa alia id genus testimonia in sacris litteris passim occurrunt. Ubi etiam pœnitentia, ita propriè accepta, peccatoribus attribuitur, ut Luc. 5, v. 32 : *Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Et Manasses in oratione, quæ sacrorum librorum canonis subnecti solet : *Non posuisti, inquit, pœnitentiam justis, qui tibi non peccaverunt.*

Prob. II. His concordant sententiæ Patrum, quas art. 1, attulimus. Accedit S. EPHREM, qui L. de judicio extremo, c. 5. *Compunctio*, inquit, *remissionem delictorum nobis acquirit.* Et iterum S. JOAN. CHRYSOSTOMUS, homil. 5, de Pœnitentia (al. 7 Opp., t. 2, p. 327 B) vocat pœnitentiam *peccati conflatatorium*; et (p. 334 B) *medicinam peccata nostra delentem.* Et Theologi cum Magistro dist. 14 et 17, et S. Thoma, q. 85, art. 1 et 2, et q. præcedente a. 2, ubi dicit, actus peccatoris pœnitentis esse proximam materiam sacramenti pœnitentiæ : materiam autem illorum actuum esse ipsa peccata. Actus vero tales sunt virtutis pœnitentiæ.

Prob. III. Objectum materiale virtutis aversativæ est, quod opponitur honestati, quam virtus prosequitur : atqui peccatum violat jus divinum quod reparare sibi honestum ducit pœnitentia; ergo peccatum est objectum materiale pœnitentiæ, cujus virtutis actus præcipuus est retractatio peccati.

12. Ex modo disputatis sequentia porismata deducimus : 1° Peccata venialia etiam objecta esse virtutis pœnitentiæ : nam si virtus ita in sensu largiore consideretur, displicet virtuti cuilibet peccatum veniale propter turpitudinem, quam unumquodque in specie propria habet : ut leve mendacium, prout veracitati repugnat, ab hac virtute odio habetur ac detestationi : cari-

tas peccatum veniale quodvis luget, in quantum Deo amico invisum est, et virtutis hujus theologicæ fervorem imminuit.

Quod si etiam virtus pœnitentiæ speciatim et in acceptione magis propria spectetur, sub objecto suo adæquato peccata venialia comprehendit: quamvis enim hoc peccatum non tam propria Dei sit offensio, ac est culpa lethalis; revera tamen aliqualis est injuria, tum quod aliquo modo pugnet cum voluntate et lege Dei, tum etiam quod nec ordinetur, nec possit ordinari ad Deum ut finem ultimum, quo nostra omnia referri debent: quapropter etiam ab ingressu beatitudinis hominem retardat.

2º Peccata habitualia ipsius pœnitentis objectum materiale proximum esse hujus virtutis. Nam, ut S. Thomas, q. 85, a. 2, ad 4 ait, proprium virtutis hujus munus est, intendere destructionem peccati: solum autem habituale peccatum in peccatore resipiscente adhuc hæret quoad maculam et reatum; ergo hoc potest solum destruere, utut de actu præterito doleat, eumque detestetur: neque enim virtus ista solum fugit committere actum peccati, sed etiam statum ipsum peccati detestatur; cum peccatum habituale et actuale in eodem genere deformitatis conveniant, sicut actus et habitus bonus conveniunt in eadem honestate virtutis.

3º Ejusdem virtutis pœnitentiæ objectum materiale proximum ac directum est peccatum omne, quod committi adhuc potest. Nam actus pœnitentis præcipui sunt tristitia de peccato commisso, ejusque detestatio, qui actus ambo sunt de malo præsentis, atque oriuntur ex odio, qui affectus malum secundum se respicit, præcindendo, præsensne illud sit, an absens. Ergo sicut hoc odium in pœnitente tristitiam ciet de peccato præsentis ejusque abominationem: ita in eodem excitat aversionem et fugam a peccatis absentibus et quasi ingruentibus. Id quod constat ex Conc. Tridentino Sess. 14, c. 4, ubi dicitur, veram pœnitentiam includere propositum non peccandi de cætero. Et ex illo 2. Cor. 7, v. 10, ubi Apostolus: *Quæ, inquit, secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*: nam cum pœnitentia ipsa sit tristitia, pœnitentiæ actum alium operatur, hoc est, perpetuum odium et fugam peccatorum, quæ committi deinceps possent.

4º Peccatum originale non est objectum pœnitentiæ virtutis proprie sumptæ: *Nam de peccato actuali est pœnitentia proprie*, inquit S. Th. q. 84, a. 2, ad 3, *quia proprie dicimur pœnitere de his, quæ nostra voluntate commisimus...* sed *peccatum originale non est nostra voluntate peractum, nisi forte in quantum voluntas Adæ reputatur nostra, secundum modum loquendi, quo Apostolus Rom. 5: In quo omnes peccaverunt. In quantum tamen large accipitur pœnitentia pro quacumque detestatione rei præteritæ, potest dici pœnitentia de peccato originali.* Ex quibus conficitur, peccata aliena multo minus ad objectum pœnitentiæ pertinere, nisi prout sensu latiore accepta tanquam simplex affectus justitiæ erga Deum ab omni injuria in Deum commissa abhorret.

5º Cum habitus quilibet potentiæ appetitivæ primo ac proxime tendat in bonitatem finis, et propter hanc in objecta cætera; virtus quoque pœnitentiæ per suos actus fertur prius in bonum cui, videlicet in jus divinum saluum servandum, tanquam in objectum suum proprium et immediatum, ac postea peccatum bono illi contrarium præcise ac generatim odit. Quod si peccatum præsens fuerit, excitatur maculæ hujus eruendæ desiderium. Porro suboritur dolor ex malo præsentis, et detestatio seu voluntas efficax peccatum destruendi. Sequitur deinde consultatio de mediis, et commodio-

rum mediorum electio. Hæc excipit *voluntas satisfaciendi* læso Deo, et semetipsum puniendi, qua voluntate malum pœnæ amatur. Denique *propositum* peccata quovis modo deinceps vitandi, totam actuum istorum seriem claudit. Ad quam quidem actuum plurium consecutionem pœnitentiæ habitus absolute et in tota sua latitudine spectatus sese extendit.

Si autem pressius, ut in præsens consideratur pœnitentia, prout in peccatum fertur per modum resipiscentiæ, tristicæ, atque detestationis laboriosæ, quæ respiciat malum quodammodo præsens; actus ejus tendunt in peccatum tantum a nobis aliquando admissum, et quodammodo adhuc perseverans vel ratione maculæ habitualis, vel ratione reatus, pro quo nondum satisfactum sit, vel denique ratione denominationis extrinsecæ, qua vere dicitur olim fuisse a nobis perpetratum, licet quoad maculam et reatum sit jam expunctum.

43. *Obj. I.* Pœnitentia proxime versatur circa destructionem peccati, quam potissimum intendit; ergo objectum pœnitentiæ proximum et immediatum non est peccatum.

R. — *N. Cons.* Ut objectum aliquod materia proxima virtutis esse dicatur, sufficit, hanc per actum aliquem circa illud immediate versari: at pœnitentia per actus suos elicitos displicentiæ ac tristicæ proxime aversatur peccata. Deinde si bonum ut obtinendum dicitur esse proximum objectum intentionis, seu spei, aut desiderii, cur non etiam respectu intentionis pœnitentiæ peccatum, ut destruendum, sit objectum actus illius? Neque enim ibi sunt proprie duo objecta, sed unum cum respectu ad subjectum, cui obtinendum est, vel a quo est expellendum. De formali autem intentione vel expulsiōe loquor, de qua procedit objectio: nam respectu subjecti vel mediorum alia ratio esse potest.

Inst. Quando detestor peccatum, quia jus Dei violat, simul amo æqualitatem cum jure divino, quod peccato tollitur: atqui idem actus nequit esse amor et odium; ergo per actum pœnitentiæ mediate tantum detestor peccatum.

R. — *D. M.* Exæquationem juris divini simul amo formaliter *N.* virtualiter *C.*

D. etiam assumpt. Idem actus nequit esse amor et odium formaliter et respectu eodem *C.* virtualiter ac diverso respectu *N.* Potest etiam duplex actus esse, quorum prior sit voluntas satisfaciendi et compensandi illatam Deo injuriam, unde actus subsequens, aversio a peccato, imperetur: ubi nihilominus uterque actus ferretur in idem motivum formale, nempe in æqualitatem cum divino jure.

44. *Obj. II.* Peccatum actuale præteritum non amplius est: quod autem non est, non possum retractare; ergo pœnitentia non retractat peccatum præteritum.

R. — *D. M.* Peccatum præteritum amplius non est actu et physice *C.* non est habitu ac moraliter *N.* In peccato sunt actus et malitia. Actus gignit habitum vitiosum inclinantem ad actus similes. Malitia post se relinquit culpam habitualement, et reatum pœnæ. Culpa habitualis complectitur maculam, offensam, et injuriam. Et macula quidem est duplex animæ peccatricis deformitas: altera, quæ consistit in respectu ad actum peccati præteritum moraliter permanentem; altera est privatio gratiæ, ut habet S. Thomas 4, 2,

q. 86, a. 4. Offensa vero in eo sita est, quod homo per voluntariam defectio-
nem a Deo, ipsi displiceat, et amicitia ipsius indignum se reddat. Injuria
autem, quod violetur jus divinum, quo tenetur homo Deo fini ultimo plus
adhærere, quam creaturis. Denique reatus est ortum ex peccato actuali
morale debitum subeundi pœnam. Ex hisce habitus vitiosus physice hæret in
peccatore, cætera moraliter, vere tamen, et sunt omnia cum actu ipso præ-
terito adhuc objective menti obversante objectum materiale proximum pœ-
nitentiæ, quæ illa aversatur, et quibus potest modis conatur abolere. Ac licet
habitus peccati, ac reatus etiam omnis essent sublati, justus tamen pœni-
tens odit adhuc peccatum aliquando a se admissum, de actu hoc tristatur,
optatque, nunquam illud a se admissum fuisse, quo modo illud detestatur
et retractat.

Inst. 1. Peccatum habituale non est liberum, cum necessario sequatur ex
actuali; ergo non est objectum pœnitentiæ.

R. — *D. Ant.* Peccatum habituale non est liberum antecedenter *N.* con-
sequenter *C.* Qui deliberate eligit transgressionem legis, etiam culpam habi-
tualem et reatum censetur velle. Quanquam et ista ambo liberum sit pecca-
tori tollere; cum Deus pœnitenti veniam sponderit.

Inst. 2. Si peccatum habituale est objectum proximum et immediatum
pœnitentiæ; ergo etiam peccatum originale erit tale objectum, cum et ipsum
sit peccatum habituale.

R. — *N. Illat.* Peccatum habituale est homini voluntarium per proprium
actum: et ideo vere pertinet ad pœnitentiam præcise consideratam, ut exer-
cet actum contritionis et retractationis facti prioris. Peccatum autem origi-
nale non respicit actum proprium, per quem sit voluntarium. Igitur perti-
net tantum ad pœnitentiam largius sumptam, quæ est simplex affectus
justitiæ ad Deum, et odit omnem statum injustitiæ, quacumque ratione
contractum.

ARTICULUS IV.

UTRUM OMNE PECCATUM SIT OBJECTUM VIRTUTIS PŒNITENTIÆ?

15. *Nota.* Dubitationem istam S. Thomas, q. 96, a. 4, ita proponit: *Utrum
per pœnitentiam omnia peccata removeantur?* ac duobus modis, ait, intelli-
gendum hoc esse, uno, an omnis peccator possit agere veram pœnitentiam;
an vero ob multitudinem et gravitatem peccatorum quidam ita a Deo dese-
rantur, ut nunquam sint auxilium gratiæ ad recte pœnitendum habituri?
Altero, an tanta detur peccatorum multitudo aut enormitas, ut, licet quis
veram agat pœnitentiam, hæc tamen non sufficiat ad peccata illa tollenda?
Prior quidem quæstio decisa jam fuit in 4, 2, et in 3 partem, cum tracta-
retur de gratia et meritis Christi: nam si ex Christi meritis omnibus adultis
detur gratia ad salutem assequendam sufficiens, etiam peccatoribus ea da-
bitur ad pœnitendum de peccatis utcumque ob copiam vel atrocitatem enor-
mibus; cum sine pœnitentia salutem obtinere non possint.

Restat ergo hic solum decidenda quæstio posterior, ubi passim repre-
henduntur Novatianus et ejus sequaces Cathari aliique hæretici, quod
docuerint, aliqua Christianorum peccata post baptismum commissa deleri
per pœnitentiam non posse: et hujus erroris testes citantur Epiphanius
hæresi 59, Theodoretus in epitome divinatorum decretorum cap. penultimo,

Cyprianus epist. 52. In eodem errore dicuntur fuisse Montanistæ et cum ipsis Tertullianus.

Verum, ut recte advertit Suaresius disp. 8, sect. 4, n. 3, hæretici isti, quando graviora peccata idololatriæ, homicidii et adulterii per pœnitentiam non remitti posse dicebant, sacramentum absolutionis putaverunt, non vero pœnitentiæ veræ virtutem. Quod pluribus ex locis demonstrari potest, aliqua hic producā. Tertullianus jam Montanista libro de pudicitia, quem contra Catholicorum disciplinam scripsit, cap. 2 (Opp., p. 556 C). Delicta, inquit, *dividimus in duos exitus. Alia erunt remissibilia, alia irremissibilia*. Et c. 18 (p. 574) : *Quod si clementia Dei ignorantibus adhuc et infidelibus competit, utique et pœnitentia ad se clementiam invitat, salva illa pœnitentiæ specie post fidem, quæ aut levioribus delictis veniam ab Episcopo consequi poterit, aut majoribus et irremissibilibus a Deo solo*.

De Novatianis autem scribit Socrates, et ipse Novatianus, L. 4 Hist. Eccles., c. 13 (al. 28). Novatianus ad omnes Ecclesias scripsit, *ut lapsos minime ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad pœnitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest et habet auctoritatem peccata remittendi*. Et B. Ambrosius L. 4 de pœnitentia, c. 2, n. 6 (Opp., t. 2, p. 394 B) de eisdem Novatianis non absolventibus a peccatis illis gravibus, *aiunt*, inquit, *se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reservent*.

Post hosce, seculo xiv mediante, Richardus archiepiscopus Armachanus L. 9 quæstionum Armenorum cap. 27 tradidit, probabile esse, ob quædam ingentia crimina non posse veniam impetrari, etiamsi peccatorem vere pœnituerit.

16. Dico. Certum est, omnia peccata, etiam post baptismum commissā, utut multa sint aut atrocia, per veram pœnitentiam expiari.

Hæc thesis certa est omnibus Theologis Catholicis, ejusque oppositum S. Thomas dicit esse erroneum, Suaresius hæreticum, eo quod Conciliorum definitioni repugnet, et sensui communi Patrum.

Prob. 1^a pars ex Lege vetere et nova. Sapientia Adamum custodivit, ne mox in peccato suo moreretur et interiret, Sap. 4, v. 2, *et eduxit illum a delicto suo*, inspirando illi pœnitentiam, qua veniam peccati obtinuit, ut Patres omnes unanimiter docent contra Tatianum, cui hæretico solus Rupertus L. 3 in Gen., c. 34 (Opp., t. 4, p. 24, Edit. Venet. 1748) adhæret. Quare etiam cap. 14, v. 24, mox additur : *Misereris omnium... et dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam* : patienter exspectas, donec pœnitentiam agant, et veniam consequantur. Ac propterea Cain tam graviter reprehenditur, quod veniam desperaverit, Gen. c. 4, v. 13.

Postea Jerem. 18, v. 8. Deus ait : *Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo : agam et ego pœnitentiam super malo quod cogitavi, ut facerem ei*. Isaïæ 55, v. 7 : *Derelinquat impius viam suam... et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus*, etc.

In Lege nova prædicatur pœnitentia tanquam fructuosa et necessaria ad remissionem peccatorum, Matth. 3, v. 2 et 4; v. 17 : *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum*. Luc. 13, v. 3 : *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*.

Petrus peccati post baptismum acceptum commissi veniam pœnitendo

consecutus est, Luc. 22, v. 32. Et Act. 8, v. 22. Simonem magum jam baptizatum, ad pœnitentiam agendam hortatur, spem veniæ ipsi exhibens. Sed et Apostolus Galatas post baptismum lapsos, et Corinthios itidem baptizatos, ac præsertim illum incestu contaminatum ad pœnitentiam provocat epistola priore, et veniam peccatorum ob pœnitentiam datam scribit epistola 2, c. 2.

Testimonia Scripturæ alia, uti et Patrum supra non pauca jam sunt allata.

Prob. 2^a pars ex verbis Christi Joan. 20, v. 23. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* : ubi Christus potestatem indefinitam remittendi peccata Apostolis impertit; ergo nec nos oportet illam arctare ad unicum tantum lapsum, aut unam et alteram duntaxat remissionem.

Idem clarius exprimitur apud Matthæum. Nam cum Christus conditionem posuisset, c. 6, v. 14 : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum : dimittet et vobis Pater vester cœlestis delicta vestra* : et Petrus, c. 18, v. 21, rogaret : *Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? Dicit illi Jesus : Non dico tibi, usque septies; sed usque septuagies septies.* Ubi numerus ille pro indefinito ponitur, indicaturque infinita Dei misericordia, quæ hominem pœnitentem semper in gratiam recipit, ut in illum locum adnotarunt SS. HIERONYMUS, HILARIUS, cap. 18, n. 10 (Opp., t. 1, p. 760) et CHRYSOSTOMUS, hom. 62 (Opp., t. 7, p. 644 A). Et homil. 2 in Ps. 50, circa principium (Opp., t. 5, p. 586 A) : *Peccasti? inquit, pœnitere; millies peccasti? millies pœnitere.* Ac deinceps late confirmat, neminem dum vivit, ab hoc remedio exclusum esse. Eadem repetit hom. 24 et 40, ad populum. Et apud Nicephorum L. 12 hist., c. 36, idem CHRYSOSTOMUS. *Vel decies millies per pœnitentiam resipiscens, inquit, Ecclesiam ingredi, ego paratus sum pœnitentes admittere.* TERTULLIANUS de Pœnitentia, c. 7 (Opp., p. 125 D) : *Nemo inquit, deterior sit, quia Deus melior est, totiens delinquendo quotiens ignoscitur.* Et paulo ante c. 4, *omnibus delictis... qui pœnam per judicium destinavit Deus, idem et veniam per pœnitentiam spondit.*

Consentiunt his S. Dionysius Corinthius apud Nicephorum L. 4 Hist., c. 22. Damascenus L. 2 Parallelorum, c. 83, et Hieronymus, epist. 46 et 48.

Prob. 3^a pars. Ezechielis 18, v. 22. Deus peccatori ad pœnitentiam et ad mandatorum observationem converso ait : *Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : in justitia sua, quam operatus est, vivet.* Et c. 33, v. 12 : *Impietas impij non nocebit ei, quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Atqui ibi recensentur peccata gravissima idololatriæ, homicidii, adulterii. Ps. 50, v. 19 : *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.* Zach. 1, v. 3 : *Convertimini ad me : et convertar ad vos.* Deut. 4, v. 29 : *Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum : si tamen toto corde quæsieris et tota tribulatione animæ tuæ.* Et c. 30, v. 4 : *Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus.* Testimoniorum talium plenæ sunt sacræ paginæ, quibus Deus pœnitentibus veniam peccatorum citra restrictionem promittit. Atqui indignum foret, pollicitationes amplissimas dandæ veniæ a Deo factas restringi ab hominibus sine sufficiente ratione; cum ad gratiam pertineant, quæ extendenda magis, quam coercenda omnibus videtur, præsertim in lege gratiæ, ubi *misericordia superexaltat judicium*, Jac. 2, 13, hoc est, jactat se, effert se, gloriatur et cervicem extollit adversus judicium, prout secundum phrasin græcam, κατακαυχᾶται ἑλεος κρισεως, legunt Augustinus epist. 29, *superexaltat judi-*

cium, et epist. 89, *superexultat iudicio* : cum Beda, Erasmo, Gagneio, qui ita legendum esse suspicantur.

Hanc divinæ pietatis abundantiam Christianis commendat B. Joannes epistola priore, c. 2 : *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum ; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris ; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Ubi peccatores in spem veniæ erigens, nullum genus peccatorum, quantumvis enormium, nullam eorum copiam excipit, ut SS. Hieronymus, L. 2 contra Jovin., Basilius, L. 2 de Pœnit., c. 4, monent.

Sed et exempla in novo Testamento id evidenter evincunt. Nam eadem peccata, quæ hæreticis irremissibilia videbantur, remissa fuisse legimus, ut in Evangeliiis negatio Petri : incestus ille turpissimus 2. Cor., c. 2 et 7. Et posteriore ad Timotheum, c. 2, v. 25, jubet Paulus monendos esse hæreticos, si forte *Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis.*

Confirmantur dicta hactenus ex usu perpetuo Ecclesiæ, quæ peccatores quoslibet ad pœnitentiam admisit. Tertullianus Montanista L. de pudicitia, c. 9, in Zephyrinum Papam et Catholicos invehitur, quod *mæchiam et fornicationem pœnitentia donent.* Ex can. 8. Conc. Nicæni I novimus lapsos in idololatriam, post exactam pœnitentiam præscriptam, venia donatos, et in Ecclesiæ communionem fuisse receptos. Hosce, uti et alios gravissimos peccatores in Ecclesia primitiva post præscriptam pœnitentiam, veniam consecutos fuisse testatur Eusebius, L. 5 Histor., c. 2, et L. 6, c. 34. Accedunt Concilia MILEVITANUM, ARAUSICANUM, et LATERANENSE sub Innocentio III, cap. 4 (Labbe., t. 44, p. 444 A), *si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam semper potest reparari.* Et TRIDENTINUM, Sess. 6, cap. 14, et can. 29 et Sessione 14 tota : ut et ea, quæ Gratianus in decretis de Pœnitentia, et distinctione 50 in hanc rem profert testimonia Patrum. Inter quos S. HILARIUS, cap. 48 in Matth., n. 40 (Opp., t. 4, p. 760 D) : *Neque fas est, inquit, nos et præscripto legis, dandæ veniæ numero concludi, cum per Evangelii gratiam sine modo nobis a Deo fuerit indulta.* S. AMBROSIIUS, L. 2 de pœnit., c. 4, n. 26 (Opp., t. 2, p. 422 B) : *Omnibus conversis (Ecclesia) pollicetur veniam, quia scriptum est : Omnis, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* S. HIERONYMUS in epist. ad Oceanum, de digamia (epist. 69, al. 83, n. 4) : *Frustra, inquit, mortuus est Christus, si aliquos vivificare non potest, etc.* Et S. AUGUSTINUS id, quod L. 4 de sermone Domini dixerat, esse peccatum, quod remitti non possit, L. 4 Retractat., c. 49, n. 7, ita corrigit : *Addendum fuit si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam : quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto non est utique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.*

17. Obj. I. Matth. 12, v. 31, ait Christus : *Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur.* Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum (qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum Marc. 3, v. 28), non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro ; ergo peccatum aliquod pœnitentia expiari non potest.

R. — D. A. Blasphemia in Spiritum sanctum non remittetur, quia abso-

lute per pœnitentiam expiari nequit *N.* quia difficilior est pœnitudo de hoc peccato, quam de cæteris *C.* Hic duplex quæstio movetur.

I. Quodnam sit hoc peccatum blasphemiæ in Spiritum sanctum? Præteritis autem Patrum quorundam et Scholasticorum expositionibus, probabilius cum *S. Athanasio* in libello de hac re scripto (al. epist. 4 ad Serapionem, Opp., t. 1, parte 2, p. 556 et seqq.) et orat. 2 in Arianos : cum *Chrysostomo* homil. 42 in Matth., *Hilario*, *Hieronymo*, *Anselmo*, *Theophylacto*, *Beda* in c. 12 Matth., aliisque Patribus dicendum, probabilius illos in Spiritum sanctum blasphemare, qui Spiritu sancto illustrante cognitam veritatem manifestam improbant ex malitia, et signa ac prodigia virtute Spiritus sancti facta malo dæmoni tribuunt. Hunc loci illius sensum esse constat ex occasione qua *Christus* id dixit, et ex causali, quam *Marcus* adjungit : *Quoniam dicebant : Spiritum immundum habet.* Id nimirum est Spiritui sancto resistere, ut aliis in locis Scriptura loquitur : nam Spiritui sancto tribuitur operatio miraculorum, 1. Cor. 12, v. 9 et seqq., et illustratio animorum ad cognoscendam veritatem, Joan. 16, v. 13. At vero blasphemia in Filium hominis erat eorum, qui opera Christi, quem merum hominem esse putabant, calumniabantur, dicentes : *Ecce homo vorax, et potator vini*, Matth. 11, v. 19. De horum numero se fuisse scribit *Paulus* 1. Timoth. 1, v. 13 : *Prius blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus : sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci.*

II. Quæstio altera est, cur peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicatur? Ad quam optime omnium respondent SS. *Athanasius*, *Hilarius*, *Hieronymus*, *Anselmus* in dictum locum Matthæi, peccatum quidem istud vere pœnitentibus, remissum iri, tamen peccatores tales ad pœnitentiam nunquam perventuros, quod justo Dei judicio deserti, et in sensum reprobum dati sint. Quam sententiam nonnihil attemperant SS. *Chrysostomus* in eumdem locum, et *Ambrosius*, L. 2 de pœnit., c. 4, aiuntque fortasse nonnullos ex Judæis hisce, quos *Christus* reprehendebat, Christi et Apostolorum prædicatione conversos ad pœnitentiam, et salutem consecutos fuisse. Igitur secundum horum doctorum expositionem, peccatum in Spiritum sanctum non remitti dicitur, quia ordinarie et ut plurimum est incurabile, idque primo ex parte subjecti, nam talis peccator directe resistit et repudiat gratiam Dei : quemadmodum morbus illius dicitur incurabilis, qui medicamentum unicum, quo curari posset, respueret. Deinde ex parte actus, cum peccatum tale non ex ignorantia aut infirmitate, sed ex mera malitia commissum excusari nequaquam possit, nec misericordiam mereri. Peccato tali plures hæretici laborant, qui veritatem ex Scriptura et Patribus sibi perspectam de industria oppugnant, odio, invidia, aut commodis privatis inducti.

Aliam etiam ob causam *S. Joan. Chrysostomus* blasphemiam in Spiritum sanctum ait esse peccatum irremissibile tam in hoc, quam in altero seculo : Deus enim quædam peccata dissimulat in hac vita, ut in altera plectat; quædam in hac vita punit, ne puniat in altera : peccatum vero in Spiritum sanctum in hoc et in futuro seculo punit. Sicut Judæis accidit, quos in hac vita Hierosolymorum excidio, atque innumeris aliis malis afflixit, et postea damnatione æterna.

Inst. 1. *S. Joannes* epistola 1, c. 6, v. 16, scribit : *Est peccatum ad mortem : non pro illo dico ut roget quis.* Peccatum autem, pro quo remittendo

non licet rogare, non est objectum pœnitentiæ; ergo aliquod peccatum non pertinet ad pœnitentiam.

R. — N. *Supp.* Quod pro peccato illo non liceat rogare. Hic iterum dubitationi geminæ est occurrendum.

I. Quale hoc sit peccatum ad mortem? Crimen autem tale non est omne peccatum mortale, ut auctor libri de vera et falsa pœnitentia, c. 4, putavit. Nam peccatum quod ibidem dicitur, *non ad mortem*, etiam vita privare dicitur: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem*. Repugnat etiam huic expositioni consuetudo Ecclesiæ, quæ pro peccatoribus frequenter preces fundit. Neque etiam peccatum ad mortem est eorum, qui in peccatis suis usque ad mortem perseverarunt, ut SS. AUGUSTINO de corrept. et gratia, c. 42, n. 35, et GREGORIO, L. 6 Moral., c. 34, videbatur; ante enim dixerat Apostolus: *Qui scit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat*, etc.; ergo potest tale peccatum sciri, et discerni ab altero, adhuc vivente fratre: finalis autem impœnitentia, nisi post mortem, cognosci nequit. Hinc non dixit: *Si quis scit fratrem suum peccasse*. Peccato ergo ad mortem est, quod ob sui enormitatem est quasi immedicabile, saltem per ordinariam Dei gratiam, quæ dari solet. Uti etiam morbi et plagæ lethales dicuntur, quæ ægrotanti mortem corporalem via ordinaria inferunt, et quorum desperata est curatio. Tale peccatum esse quod in Spiritum sanctum committitur, docet Augustinus L. 4 de serm. Dom. in monte, c. 43 (al. 22, n. 73). Et Christus ipse Pharisæis in malitia obstinatis prædicit Joan. 8, v. 24. *Moriemini in peccato vestro*.

II. Ut dubitationi alteri satisfiat, advertendum est, S. Joannem non prohibere absolute orare pro hujusmodi peccatore, sed per quamdam exaggerationem ad declarandum periculum talis peccatoris dixisse, *non dico, ut pro illo oret quis*. Ita S. Thomas in 2. d. 43 in fin. et q. 28 de Veritate, a. 44, ad 8, et q. 3 de malo, a. 5, ad 3 post S. Ambrosium, L. de Pœnit., cap. 8 et 9 (al. 9 et 40), qui addit, non quemlibet de populo, at virum apprime sanctum esse aptum ad orandum pro hujusmodi peccatore. Quod Heli 4. Reg. 2, v. 25 innuit, his verbis: *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Non inquit: *Nullus orabit pro eo*, sed quærendus est insignis Dei amicus, qui oret, qualis fuit Moyses, qui pro populo idololatra oravit, et exauditus est, Exod. 34, v. 44. Probat hoc inductione Ps. 44: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* et ait: *Non enim nullus, sed probatus habitabit*, etc.

Exemplo autem B. Stephani doctrina ista magis illustratur: nam hic pro persecutoribus suis oravit, Act. 7, v. ult. quos sciebat, blasphemia in Spiritum sanctum tenori: cum enim viderent tot prodigia et signa magna, quæ fecerat ipse in populo, nec possent resistere sapientiæ et Spiritui, qui loquebatur; nihilominus dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus semper Spiritui sancto resistebant. Atqui non Saulum modo, sed alios etiam Stephani lapidatores hac ipsius precatione veniam, gratiam et salutem adeptos fuisse, Œcumenius ex Patribus aliis testatur. De eorum ergo salute S. Martyr non desperavit: ne imprudenter pro eorundem salute videatur orasse, ut ex S. Augustino supra laudato intelligimus.

Igitur sensus citati testimonii is est, quem S. Hieronymus, L. 2 in Jovianum (Opp., t. 2 p. 372 B) nobis aperit, precationes pro peccato ad mortem perquam difficulter a Deo exaudiri: ac viros etiam sanctissimos pro

peccatoribus hisce interdum frustra rogare, ut Deus Jeremiæ dixit: *Noli orare pro populo hoc: quia non exaudiam te*, c. 7, v. 46.

Inst. 2. Proverb. 4, v. 28, ait Deus: *Invocabunt me, et non exaudiam: mane consurgent, et non invenient me*. Et Ps. 47, v. 42: *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum: nec exaudivit eos*. Jerem. 14, v. 12: *Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum*, etc. Ergo peccata quædam non possunt pœnitentia expiari.

R. — N. Cons. Loquitur Deus 4° de pœnitentia quam post hanc vitam in die judicii et in inferno acturi sunt impii, qui Dei adhortationes in hac vita spreverunt: nam in eodem capite Proverbiorum præmittitur, v. 24: *Quia vocavi et renuistis... Ego quoque in interitu vestro ridebo... Quando venerit super vos tribulatio et angustia. Tunc invocabunt me*, etc. Et Sap. 5, v. 3: *Dicentes intra se, pœnitentiam agentes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum*, etc. Et Matth. 25, fatuæ virgines sero venientes et admitti ad nuptias postulant, rejiciuntur. Et Clarius Luc. 13, v. 25: *Cum intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium, dicentes: Domine aperi nobis. Et respondens dicet vobis: Nescio vos... discedite a me omnes operarii iniquitatis*, etc. 2° Quæ ex Davide, Jeremia et prophetis aliis adducuntur, videntur accipienda de in vocatione Dei ad arcendas pœnas, non vero de seria pœnitentia, quæ culpas detestatur. Qualis etiam erat pœnitentia Antiochi regis 2. Machab. 9, et Esavi, de qua Heb. 12, v. 17, qui jacturam tantum juris primogenituræ lugebat: nam statim ita proposuit: *Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob fratrem meum*. Gen. 27, v. 41.

Inst. 3. S. Paulus Heb. 6, v. 4, scribit, esse impossibile, eos, qui semel sunt illuminati, et prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam. Illuminatio autem ista est baptismi sacramentum. Ergo peccata post baptismum commissa non sunt objectum pœnitentiæ.

R. 4°. cum S. Hieronymo, L. 2 adversus Jovinianum (Opp., t. 2, p. 345 B) lapsos post baptismum in peccata enormia rursus renovari est impossibile, seu valde difficile C. est impossibile in absoluto rigore N. Impossibile interdum in SS. Scripturis idem est ac perquam difficile. Matth. 19, v. 24, ait Servator: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum*: qui tamen modo ante dixerat: *Dives difficile intrabit in regnum cælorum*: et mox discipulis mirantibus, *apud homines, inquit, hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possible sunt*. Et licet Jerem. 13, v. 23, sicut æthiops colorem cutis suæ mutare nequit, ita Judæos non posse mores suos malos mutare, eo quod malefactis assueverint; tamen toto illo libro eos ad pœnitentiam hortatur, et veniam eis pollicetur. Alii aliter textum illum interpretantur, sed non ad mentem Apostoli. Igitur

R. 2°. Cum SS. Chrysostomo, Thoma, et aliis in hunc locum, item Ambrosio, L. 2 de pœnit., c. 2; Augustino, aut si quis auctor est, L. de vera et falsa pœnit., c. 3; Athanasio orat. de blasphem. in Spir. S. (al. ep. 4 ad Serapionem Opp., t. 4, parte 2, n. 13) non longe a principio: Impossibile est, lapsos post baptismum renovari iterato baptismo, et consequi illam liberalem remissionem culpæ et pœnæ, eo modo, quo in Baptismo conceditur C. Impossibile est, eos per virtutem et sacramentum pœnitentiæ veniam peccatorum et salutem obtinere N. Sensum istum ipsa Pauli verba nobis aperiunt: *Qui semel sunt illuminati*, i. e. baptizati: illuminari enim

veteribus, baptizari est. *Rursus renovari* : renovamur enim per baptismum. *Rursum crucifigentes* : nam baptismum esse symbolum mortis Domini, ait Apostolus Rom. 6, v. 3: Quod idem Heb. 10, v. 26, indicans : *voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*, i. e. non alia mors Christi, quæ iterato baptismo repræsentetur. Hinc S. ATHANASIUS (loc. cit.) advertit, non dici a Paulo, impossibilem esse pœnitentiam, sed esse *impossibile per causam pœnitentiæ quempiam renovari iterato baptismo*. Et S. JUSTINUS, si tamen harum quæstionum auctor est, quæst. 97 ad Orthodoxos, ait, licet in lege Evangelica unicum sit lavacrum, relinqui tamen relapsis spem salutis, si pœnitentiæ remedio uti velint. Vide S. Thomam, q. 84, a. 40.

Inst. 4. Sicut baptismus habet efficaciam suam ex passione Christi, ita et pœnitentia; ergo si baptismus non iteratur propter unitatem passionis ac mortis Christi, nec iterabitur pœnitentia.

Ad hanc objectionem, qua et sacramentum pœnitentiæ et virtus æqualiter impugnantur.

R. S. Thomas, q. 84, a. 40, ad 3 et 5, negat consequ., aitque, baptismum habere virtutem ex passione Christi, sicut spiritualis generatio quædam cum spirituali morte præcedentis vitæ : statutum autem esse homini semel mori et semel nasci; ideoque baptismum semel tantum conferri, pœnitentiam autem posse iterari, quia virtutem suam ex passione Christi habet tanquam medicina. Et Christus Matth. 9, v. 12, se comparat medico, cujus est sæpius recidivos sanare.

Sed potissimam rationem idem S. Doctor in argumento et conclusione hujus articuli, et a. 4, q. 86 reddit, benignam scilicet Dei voluntatem ex sacris litteris nobis manifestam : nam cum homo dum hanc vitam vivit, semper sit in via, et peccatis obnoxius, ad divinam providentiam pertinebat, ei de medio consulere, quo peccatorum veniam consequi posset.

18. *Obj. II.* SS. Patres tradunt, pœnitentiam tantum semel esse concedendam : ut Ambrosius, L. 2 de Pœnit., c. 40 (Opp., p. 436 C), Augustinus epist. 53 et 54 (al. 452 et 453), Clemens Alex., L. 2 Stromatum, Chrysostomus, hom. 4 in epist. ad Ephes. (Opp., t. 44, p. 6 F). Item Tertullianus, L. de Pœnit., c. 7, Origenes, hom. 45 in Levit. (Opp., t. 2, p. 262 C, edit. Ruæi.). Ergo peccata hanc pœnitentiam consequentia non pertinent ad objectum pœnitentiæ.

R. — D. A. Patres semel tantum pœnitentiam publicam et solemnem concedunt C. concedunt tantum semel pœnitentiam privatam virtutem vel sacramentum N. Ritus pœnitentiæ publicæ olim ab Ecclesia injungebatur peccatoribus gravioribus ac notoriis ad publicam satisfactionem et ædificationem, idque semel tantum ad majorem terrorem, tum ne iterata sperneretur, tum etiam ne scandalo cæteris esset, qui sæpius pœnitentiam egisse notaretur. Certo autem constat, præsertim e SYRICI Papæ decretali 4, c. 5 (al. epist. ad Himerium Labb., t. 2, p. 4049 A B), relapsos post publicam pœnitentiam privatim posse pœnitere, eisque absolutionis sacramentum debere impertiri.

19. *Obj. III.* Si Deus Petro revelaret decretum, nullum ei peccatum remittendi, et hic culpabiliter nollet credere hanc esse revelationem factam :

tale peccatum, cum Dei locutionem essentialiter veram et nullo modo fallibilem supponat, foret intrinsece irremissibile; ergo.

R. — *N. Supp.* Quod Deus possit ejusmodi nugatoria decreta, quæ hominem sanum etiam dedecent, condere, ex quibus apertæ contradictiones sequuntur. Nam si Deus diceret: *Nolo remittere Petro peccatum ullum intrinsece remissibile*, et Petrus culpabiliter revelationem hanc credere nollet, committeret peccatum remissibile et irremissibile in hac nugaci hypothesi. Est igitur manifesta repugnantia in complexo ex hisce tribus, videlicet ex decreto Dei de non remittendo peccato ullo, ex decreti hujus revelatione, et ex subsequente peccato essentialiter connexo cum tali decreto. Deus enim nihil decernit non facere, nisi possibilia.

CAPUT II.

DE ACTIBUS ELICITIS POENITENTIÆ.

ARTICULUS I.

QUOMODO DETESTATIO SIT ACTUS POENITENTIÆ AVERSATIVUS?

20. *Nota I.* Pœnitentia stricte ac proprie accepta sex potissimum actus elicit, odium, detestationem, dolorem, voluntatem delendi peccatum, desiderium Deo satisfaciendi, et propositum nunquam deinceps peccandi.

Ex actibus hisce *odium* est simplex aversio a peccato, quæ etiam *abominatio* dicitur. Huic *detestatio* addit desiderium quoddam, quo cupimus, peccatum nunquam a nobis admissum fuisse: qui quidem actus in pœnitentia non distinguitur ab odio. Ex detestatione præsentis mali oritur in subjecto capaci *afflictio*, seu lucta quædam et inquietudo animi, malum exosum excutere et fugere conantis: in quo consistit doloris hujus ratio: sicut gaudii ratio sita est in oblectatione animi quiescentis in bono præsentis et possessio.

Nota II. Vera pœnitentia necessario requirit utrumque actum formaliter elicitum: neque enim viator peccatum habitualiter adhuc sibi adhærens vere ac serio detestari potest, nisi una doleat se peccasse; neque de eo dolere ita potest, nisi idem detestetur. Sicut gaudium necessario sequitur ex vehementi amore boni præsentis: et amor abesse non potest a gaudio, quo quis in bono præsentis conquiescit. Quare sicut amor et gaudium in hoc casu censentur perinde ac unus actus, ita detestatio etiam et dolor in pœnitente. Imo pœnitentia secundum rationem suam omnino intrinsecam formaliter ac præcipue consistit in utroque actu detestationis ac doloris, ita ut neuter præ altero sit præcipuus, quem virtus ista primario eliciat. Nam præterquam quod pœnitentiæ nomen afflictionem animi significet, Sancti in cælo vere detestantur peccata ab se olim commissa, quin tamen vere pœnitentiæ actum eliciant: detestatio vero est dolore perfectior tam in ratione virtutis, cum

sit magis libera, quam dolor; quam in ratione repugnantiae cum peccato : continet enim virtute dolorem; et quod dolor sit talis aut talis virtus, contritio vel attritio, habet solum a modo detestationis.

Igitur non consistit formaliter in sola detestatione, quæ dolorem necesario subsequentem tantum ut connotatum extrinsecum respiciat : neque præcipuus actus poenitentiae est dolor connotans præviam detestationem, ut Scholasticis quibusdam videtur. Nam Synodus Tridentina, Sess. 14, c. 4, æqualiter ait, contritionem esse dolorem et detestationem peccati.

Hac scholastica altercatione breviter delibata, operæ pretium erit contemplari, quomodo detestatio hæc, quæ tristitiam antecedit, peccatum aversetur? quam quæstionem ut expedium

21. Dico. Detestatio peccati ex motivo alicujus virtutis et ipsiusmet etiam caritatis potest esse actus formaliter tantum aversativus, quin amorem formalem includat.

Prob. I. In actu amoris formalis bonum non tantum concurrit ut motivum formale, et ut ratio amandi, sed etiam ut objectum materiale et tanquam res amata. Atqui in detestatione peccati ex motivo caritatis vel alterius virtutis bonum concurrit tantum ut quo, ut objectum formale et motivum odii; ergo detestatio non est formalis amor, sed actus formaliter tantum aversativus; prosecutivus autem virtualiter et æquivalenter.

Prob. II. Non possum eodem actu formaliter detestari peccatum, et amare simul bonum, propter quod peccatum detestor; quia repugnat simpliciter, ut idem actus sit formaliter amor et odium; sicut actus intellectus idem nequit esse simul assensus et dissensus.

Quod si dixeris, actu priore formaliter amari bonum, et altero actu detestationem peccati exerceri propter bonum, cui adversatur : verum affirmas, sed nihil contra thesin nostram. Id enim passim ac ordinarie, non tamen necessario in poenitentia contingere Suarez aliique nostræ sententiæ patroni fatentur.

22. Obj. I. SS. Scriptura et Patres ad gratiam et justificationem recuperandam exigunt conversionem ex toto corde per amorem Dei mutuum, et per contritionem caritate perfectam : atqui hæc sine actu formali caritatis esse nequeunt; ergo.

R. — D. M. Scriptura et Patres exigunt amorem Dei necessario formalem *N.* saltem virtualem *C.* et *D. etiam min.* Hæc esse nequeunt sine actu formali caritatis saltem aversantis *C.* sine actu caritatis prosequentis *N.* Detestatio peccati ex motivo caritatis est actus hujus virtutis formaliter quidem aversantis, sed virtualiter et æquivalenter prosequentis; nam æquivalet actui prosecutivo : peccatum enim odimus ex motivo bonitatis, quia adversatur juri divino, aut Deo summe amabili displicet. Nec enim malum causare dicitur, nisi per vim, quam a bono accipit.

23. Obj. II. Omnis actus tendit in objectum suum formale; ergo etiam contritio tanquam actus theologicus tendit in bonitatem divinam, non quidem hanc aversando, sed amando.

R. — D. A. Actus tendit in objectum suum formale directum et immediatum *C.* indirectum et mediatum *subdist.* illud amando formaliter et ut quod *N.* virtualiter, et ut quo *C.* Peccati malitia movet ad detestationem, quatenus

peccatum malum Deo est, eique displicet. Quapropter peccati malitia movet proxime ac immediate; Dei autem bonitas mediate et remote movet, et amatur tantum ut quo, virtualiter, actu simplicis complacentiæ, qualis ipsam Dei dilectionem formalem præcedit.

Inst. Actus poenitentiae imperans amorem Dei aut contritionem, etiam remote attingit divinam bonitatem, quin sit actus virtutis theologicæ; ergo ad actum virtutis theologicæ non sufficit, quod mediate attingat perfectionem divinam.

R. — *N. Cons.* In actu detestationis peccati ex motivo bonitatis divinæ, hæc revera est motivum formale intrinsece perficiens et complens actum contritionis: ad actum autem poenitentiae aut alius virtutis imperantis, actus contritionis imperatus nihil intrinsece confert.

24. *Obj. III.* Cum alicui volo malum, quia ipsi malum est, ipsum formaliter odi; ergo cum alicui nolo malum, quia ipsi malum est, formaliter ipsum amo.

R. — *N. Cons.* In Antecedente subjectum, cui malum cupimus, est simul objectum materiale et formale directum, proximum et immediatum: e contra in detestatione peccati, eo quod Deo summe bono displiceat, objectum materiale est peccatum, formale proximum ejus malitia, Dei autem bonitas, cui peccatum adversatur, est motivum remotum et mediatum.

Inst. 1. Recessus a termino a quo est formalis accessus ad terminum ad quem; ergo cum contritio sit recessus a creatura ad Deum, erit formalis amor.

R. — *N. Cons.* Detestatio et alii actus potentiæ appetitricis sunt tantum æquivoce et metaphorice motus intuitu motionis localis; quare illis sufficit virtualis accessus et recessus: neque enim amor omnis est formale odium, tametsi sit accessus ad bonum.

Inst. 2. Nullus actus intellectus est pura negatio et dissensus, sed semper est assensus formalis; ergo nullus actus voluntatis est mera fuga, sed simul erit persecutio formalis.

R. — *N. Ant.* Cum dico: homo non est lapis, non affirmo negationem, ut quidam fingunt; nam negatio formalis, seu actus intellectus non affirmat, neque affirmatur, sed est id, quo negatur de subjecto prædicatum: negatio autem objectiva seu non identitas subjecti et prædicati etiam in illo actu non affirmatur formaliter, sed tantum dicitur, prædicatum non esse subjectum. Ad quod sufficit, si apprehensionibus variis antea cogitaverimus hominem, lapidem, et distinctionem termini utriusque, idque adhuc habitu sciamus. Sicut sufficit ad assensum conclusionis, quod ejus motivum seu præmissæ adhuc virtualiter in intellectu hæreant, et attingantur virtualiter, et ut quo. Dabuntur igitur actus voluntatis, qui mera fuga sint. Nam sicut se habet voluntas appetendo bonum: ita se fere habet aversando malum. Si ergo bonum movere potest ad meram sui prosecutionem, malum etiam movebit ad puram a se aversionem.

ARTICULUS II.

QUOMODO DETESTATIO SIT ABSOLUTA, EFFICAX, ET UNIVERSALIS?

25. *Nota I.* Actus *conditionatus* dicitur, cujus efficacia pendet ab adjecta conditione. Conditio ista, si sit ex parte subjecti seu potius voluntatis, suspendit seu tollit in præsens omnem actum voluntatis; adeoque actus talis improprie conditionatus vocatur, quia revera nullus est, sed esset, si conditio poneretur; v. g. si Petrus me rogaret, vellem illi dare eleemosynam: qui quidem actus magis ad intellectum quam ad voluntatem spectare videntur.

Igitur actus voluntatis vere ac *proprie conditionatus* petitur magis ab objecto, quia licet voluntas in præsentem illum exerceat, per illum tamen non tendit in objectum absolute sumptum, sed conditioni alicui adstrictum: ut cum testator legat Petro centum, si hoc fecerit, revera vult donare, sed cum conditione. Cujus signum est, quod conditione expleta, voluntas illa effectum sine novo actu sortiatur.

Huic contrarius actus dicitur *absolutus*, quod solutus sit ac liber ab omni conditione, quæ vel ex parte subjecti vel ex parte objecti adjici posset.

Nota II. Detestatio peccati dupliciter potest esse *universalis*: primo formaliter, cum eam antecedit distincta vel confusa omnium peccatorum recordatio: deinde virtualiter, quando unum quidem solum peccatum menti observatur, ratio tamen illud detestandi sufficit, ut voluntatem a cæteris omnibus avertat. Quod si motivum non excederet crimina uni tantum virtuti adversantia, detestatio ex motivo tali profecta, esset tantum particularis. Nam cum quis adulterium detestatur, quod honestati castitatis repugnet, ejusmodi actus non foret detestatio furti, aut alius virtutis.

26. *Dico I.* Detestatio, quæ respicit actum peccati præteritum, est voluntas efficax et absoluta ex parte subjecti, sub conditione afficiente objectum: ex parte autem peccati habitualis absoluta est et efficax utrinque.

Prob. 1^a pars, quæ est S. Thomæ in 4. d. 17, q. 2, a. 1; q. 4, ad 3, et aliorum. Licet enim objectum illud sit tantum impossibile ex suppositione voluntas tamen non versatur circa illud per talem actum, nisi ex suppositione prædicta: et ideo perinde se habet, ac simpliciter impossibile. Actus ergo ille non est absolutus, sed includit hanc ex parte objecti conditionem, *si mihi esset possibile*. Fieri enim non potest, ut absolute et efficaciter velimus nunquam peccasse, cum sciamus, hoc jam omnino esse impossibile.

Prob. 2^a pars, quæ etiam est S. Thomæ, et caret difficultate. Peccator enim poenitens non tantum odit peccatum habituale, sed retractat etiam positive, et mediis utitur efficacibus, quæ ab illo se penitus expediat.

27. *Dico II.* Tametsi detestatio peccati esset particularis formaliter et in objecto materiali, si tamen ratio detestandi sit peccatis mortalibus omnibus communis, detestatio erit universalis virtualiter, et absolute voluntatem avertet ab affectu omnis peccati mortalis.

Ita S. Thomas, q. 86, a. 3; Suaresius, disp. 7, sect. 8, assert. 3 et Theologi communiter.

Prob. Detestatio virtualis omnium peccatorum est actus omnino impossibilis cum affectu ad quodlibet peccatum ex motivo sufficiente ad detestanda omnia peccata. Atqui si ratio detestandi unum particulare peccatum sit mortalibus omnibus communis, erit actus omnino impossibilis cum affectu ad quodlibet peccatum mortale, eritque motivum sufficiens ad detestanda omnia mortalia peccata. Ergo. *Min. constat.* Nam cum sit idem omnino motivum in omnibus, quod est in singulis peccatis, et adæquata ratio detestandi omnia perinde ac unum mortale, non potest voluntas eodem tempore odisse unum, et complacere in aliquo alio. Virtualiter igitur detestatur omnia mortalia, qui unum detestatur ex eo, quod per hoc incurratur pœna æterna, aut amicitia Dei dissolvatur, aut talis Deo injuria inferatur, ut ratio finis ultimi censeatur ipsi adimi. Habet enim hic res sicut in fide : nam qui unum articulum credit, quia Deus summe verax eum revelavit, virtualiter credit alios omnes, et qui negat formaliter unum, virtualiter cæteros omnes inficiatur.

Conf. Efficax detestatio peccati venialis ex motivo communi poenitentia, caritatis, spei aut alius virtutis non tantum est virtualis detestatio omnium venialium peccatorum, sed etiam mortalium; quia ejusmodi motiva communia sunt non tantum peccatis venialibus, sed etiam mortalibus, ita ut sit legitima consecutio ex comparatione a minore ad majus. Nam qui efficaciter odit caritatis remissionem, leves offensas et injurias, pœnam temporalem, ægritudinem, multo magis oderit caritatis amissionem, offensas et injurias graves, et supplicium æternum.

28. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* Hi sunt tantum actus intellectus : si Petrus adesset, darem ei eleemosynam : si adesset, ipsum viderem; ergo etiam hic : si res adhuc esset integra, jam non amplius peccarem.

R. — C. Ant. N. suppos. Conseq. Sicut hi sunt veri actus voluntatis : vellem dare Petro eleemosynam, modo adesset : vellem ipsum videre, modo adhuc viveret; ita et hic : *vellem nunquam peccasse, si res adhuc integra esset.* Si quis nunc optaret, olim peccasse, peccaret utique : sed actu intellectus nemo peccat; ergo ejusmodi desideria sunt veri actus voluntatis.

Inst. Talis actus eo tendit, ut, quod factum fuit et præteritum, fuerit infectum et non præteritum; ergo est inutilis et otiosus.

R. — D. Ant. Eo tendit prorsus absolute etiam ex parte objecti præteriti *N.* eo tendit absolute ex parte subjecti, et conditionate ex parte objecti *C.* Talis actus est odium simul ac detestatio, prout odium recte explicatur per verbum indicativi modi : *Nolo peccatum*; quo modo est absolutus, est efficax ad separandam et avertendam voluntatem ab affectu peccati : impossibile enim est, cum tali actu ex deliberata voluntate concepto affectum peccandi animo inhærere. Idem odii actus simul est detestatio absoluta et efficax ad destruendum peccatum commissum, quatenus hoc aliquo modo permanet habitualiter seu moraliter : quantum autem se habet detestatio ad objectum proprium, quod est, facere ut peccatum commissum non fuerit, non caret simpliciter omni conditione, neque habet efficaciam; tametsi sit affectus eatenus absolutus, quatenus revera inest voluntati. Ex quibus apparet, quo sensu verum sit, quod Alexander et Albertus dicunt, actum poenitentia absolute esse : S. Thomas vero eum vult esse conditionatum : Adrianus

vero putat illum nec esse absolutum, neque conditionatum, sed ad simplicem affectum displicentiæ peccati commissi revocat. Vide supra num. 5 Inst. ad obj. 2.

29. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Possum ex pœnitentiæ vel caritatis motivo dolere de uno peccato graviore ob tantum gravitatis gradum, quin de cæteris minus gravibus doleam. Ergo detestatio ex motivo pœnitentiæ vel caritatis non necessario est universalis virtualiter.

R. — *N. Ant.* Talis non haberet motivum verum et principale harum virtutum: hoc enim necessario non se extendit ante ad gradum, quam ad substantiam peccati. Igitur in dato casu non eliceretur actus pœnitentiæ vel contritionis.

Inst. 1. Potest qui amico succurrere in aliquo negotio ex motivo amicitiae, qui eidem non succurreret in gravi et periculoso casu: dat aliquis stipem moderatam pauperi ex misericordia, obedit quis superiori in rebus obviis ex obedientiæ motivo, qui tamen pauperi non daret stipem amplam, nec largiretur sæpius neque pauperibus pluribus; item qui in rebus difficilibus non obtemperaret. Ergo potest aliquis ex motivo pluribus virtutibus communi unum grave peccatum aversari, quin cætera virtualiter detestetur.

R. — *D. Ant.* Potest quis edere actus mediocres amicitiae, misericordiae, obedientiae, quin data occasione ederet illorum plures et difficiliore, si prudentia dictet, ipsum in hisce circumstantiis obligari ad plures et difficiliore actus exercendos *N. secus C.* In actibus fugæ motivum est indivisibile: nam quodlibet mortale peccatum secundum se totam motivi rationem destruit; igitur vi ejusdem motivi omnia et singula ei adversantia peccata simpliciter et absolute aversari oportet. E contra ratio actuum prosequentium divisibilis est: etsi enim universim jubeamur virtutum actus exercere; quia tamen præceptum hoc affirmativum non quovis tempore, nec quacumque alia circumstantia nos adstringit ad agendum; crebro actiones illæ bonæ omitti queunt, quin contra rationem virtutis peccetur. Si quis nihilominus, cum teneri se ad actuum horum exercitium prudenter existimat, ab actibus difficilioribus abstineat, hic vel ante, cum faciliore eliceret, non agebat ex motivo primario virtutis, vel difficultate victus intentionem priorem abjicit. Id quod idem sæpe accidit iis, qui ex motivo generali virtutis peccatum antea efficaciter detestati, postmodum tentationi succumbentes in peccata relabuntur.

Inst. 2. Voluntas libera est; ergo ex motivo universali poterit unum peccatum detestari, quin detestetur alia.

R. — *D. Ant.* Voluntas libera est ad detestandum vel non detestandum peccata *C.* est libera ut possit simul detestari et non detestari objectum idem *N.* Hoc eveniret virtualiter saltem ex motivo æque communi peccatis omnibus, si unum tantum detestaretur, et alia quædam exciperet. Vellet finem, et non vellet, quia medium necessarium nolle, quod est fuga peccati: quodvis enim lethale crimen virtutis generalis fini obstat.

Inst. 3. Qui unius peccati præteriti recordatione oblectatur, non continuo idem virtualiter præstat erga cætera, quorum non meminit; ergo neque detestatur virtualiter peccata omnia, qui ex generali motivo unum detestatur.

R. — *N. Cons.* Ad perfectam delectationem de peccato uno concipiendam non opus est complacentia peccatorum omnium: e contra detestatio vir-

tualis peccatorum cæterorum idem motivum participantium simpliciter exigitur ad conservationem et efficaciam pœnitentiæ vel virtutis alius.

Inst. 4. Qui ex motivo universali detestatur peccatum mortale, non detestatur semper omnia venialia; ergo non semper detestabitur simul omnia mortalia.

R. — N. Cons. Venialia peccata non semper continent motivum peccatorum mortalium: nam cum pœnitentia odit ac detestatur peccatum mortale, quia ita injuriosum Deo est, ut ei tollat rationem finis ultimi; cum caritas peccatum aversatur, quia dissolvit Dei amicitiam; cum spes ab eo abhorret, quia privat divina gratia, et pœnas sempiternas accersit; motiva isthæc solis peccatis mortalibus sunt propria, minime vero venialibus communia; ad quæ affectum retinere potest, qui peccata mortalia efficaciter detestatur.

ARTICULUS III.

AN PŒNITENTIÆ ACTUS SIT HONESTUS?

Nota: Joannes Wigandus et Lutherani rigidi docuerunt, pœnitentiæ actum ac præcipue contritionem non esse actionem liberam, sed potius passionem extortam divinitus injecto terrore et minis legis. Unde aiunt, illam pertinere ad Legem veterem, non ad Evangelium, quod nos tantum fide remissionis peccatorum solatur. Denique eodem actu pœnitentiæ hominem omni bono spoliari, et peccatis ac maledictionibus repleri. Igitur bonum eum esse non posse concludunt, ut videre est in Colloquio Altenburgensi, collatione quarta, argumento 24 ad tertium scriptum Wittenbergensium mollium sive Electoralium Lutheranorum. Docti sunt errores istos a Luthero, qui eos propugnat disputatione 4. contra Antinomos, propositione 2 et 30. Item in Articulis Schmalcaldicis tit. de Pœnitentia. Cui adhæret Calvinus, L. 4 Instit., c. 3, § 20.

30. Dico. Actus pœnitentiæ tam elicitus quam imperatus est honestus.

Prob. I. Quod Deus jubet, et viri sancti faciunt, honestum est. Atqui pœnitentiam Deus ipse jussit Ps. 4, v. 5: *In cubilibus vestris compungimini.* Jerem. 2, v. 19: *Scito et vide, quia malum et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum,* etc. Christus Matth. 4, v. 17, jussit agere Pœnitentiam: et ante ipsum Joannes Baptista, Matth. 3, v. 2. Pœnitentiam egerunt Job, c. 42, v. 6; David Ps. 50; Ezechias Isa. 38, v. 15: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Petrus Matth. 26, v. 75: *flavit amare;* ergo pœnitentiæ actus est honestus.

Prob. II. Turpe est peccare; ergo honestum est peccata præterita detestari et expiare. In quam rem TERTULLIANUS, L. de Pœnitentia, c. 4: *Bonum est pœnitere an non? quid revolvis? Deus præcipit.* Et AUGUSTINUS, L. de duabus animabus contra Manich., c. 14, n. 22: *Utile est pœnitere peccati. Quid ego nunc in hanc rem divinarum Scripturarum testimonia, quæ usquecumque diffusa sunt, colligam? Vox est etiam ista naturæ.* Et Aristoteles 7 Ethic., c. 7: *Quem non pœnitet, inquit, inemendabilis est.* Merito ergo doctrina Lutheri et rigorum ejus discipulorum proscribitur a Conc. TRID., Sess. 14, Can. 5: *Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat*

annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum, et non liberum ac voluntarium; anathema sit.

34. *Obj. I.* Lex vetus intentatis minis terret peccatores, qui transgrediuntur legem Dei : Evangelium autem eos consolatur. Hinc Christus Marc. 4, v. 15 : *Pœnitemini, inquit, et credite Evangelio*; ergo pœnitentia, quæ in terroribus divinitus incussis consistit, ad legem pertinet, non ad Evangelium.

R. — N. Cons. Terrores isti non a lege tantum, sed etiam ab Evangelio peccatoribus incutiuntur : nam Joannes, Matth. 3, v. 12, de Christo ait : *Paleas comburet igne inextinguibili*. Et Christus ipse Matth. 5, v. 22, c. 13; v. 41, c. 24; v. 51, c. 23; v. 46, gehennam et supplicia sempiterna minatur. Terrores autem isti sunt tantum actus, qui gignunt pœnitentiam, non vero pœnitentia ipsa. Pœnitentia autem tota secundum se proprie ad Evangelium spectat : nam Christus Luc. 5, v. 32 ait, se duntaxat venisse vocatum peccatores ad pœnitentiam. Et Luc. ult., v. 47, ait : *oportere prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes*. Quod ipsum affirmant Petrus Act. 5, v. 34. Et cæteri Apostoli, Act. 11, v. 18. Et Paulus Act. 17, v. 30, c. 20; v. 21, c. 26; v. 20.

Adhæc sola lex Evangelica promissionem habet gratiæ; ergo cum pœnitentiæ promissa gratia sit Ps. 50, v. 19 : *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies*. Isai. 66, v. 2 : *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos*. Ezech. 18, v. 21 : *Si impius egerit pœnitentiam... vita vivet* : pœnitentia, non tantum prout ex fidei consolatione et spe veniæ exoritur, sed etiam in quantum præsumit terrores divinitus injectos, et ex vera perfectaue cordis contritione perficitur, ad Evangelium potissime pertinet.

32. *Obj. II.* Conc. Trid., Sess. 6, c. 6 docet, pœnitentes, excitante divina gratia, a divinæ justitiæ timore concuti : sed actus gratiæ excitantis non est liber; ergo actus pœnitentiæ non est liber, sed per illum homo magis agitur a Deo, quam agit.

R. — N. Cons. 1º Tridentinum non ait, timorem illum, quo peccatores utiliter concutiuntur, esse pœnitentiam, sed dispositionem ad justitiam esse. 2º Non quilibet terror ac timor justitiæ divinæ est dispositio talis : nam et dæmones credunt et contremiscunt Jac. 2, v. 19, nec tamen peccatum suum oderunt, nec tumorem et obstinationem deponunt : et Felix ille Syriæ Præfectus, Act. 24, v. 25, audiens Paulum de judicio futuro disputantem tremore concussus cor lapideum retinuit. 3º Tametsi salutaris ille terror, quo divinitus primo percelluntur peccatores, nemini liber sit, utpote gratia excitans : hujus tamen quasi effectus, timor divinæ justitiæ, quem adjuvante Dei gratia concipiunt, liberrimus est, eoque bene dispositi libere moventur in spem, dilectionem Dei, et in odium ac detestationem peccati.

33. *Obj. III.* Vere pœnitentes ipsi se contemnunt, detestantur, nihilque in se boni, sed multa mala agnoscunt, atque idcirco se indignos gratia,

dignos odio et suppliciis judicant; ergo actus pœnitentiæ hominem omni opere bono spoliât, et replet maledictionibus : et consequenter opus bonum esse non potest.

R. — *N. Cons.* Quod peccator se videat malis repletum, ac pœnis dignum reputet, non oritur a pœnitentia, sed a cognitione sui, et humilitate : neque pœnitentia aut virtutes istæ reddunt hominem spoliatum bonis, et plenum maledictionibus, sed talem præsument, et tam male affecto superveniunt. Ideo enim dolemus, quia in Deum peccavimus : nemo autem peccat, quia admissa peccata deflet. Sicut nemo vulneribus aut morbis repletur, quia ex vulneribus et morbis dolet : sed ideo dolet, quia vulnera morbosque sentit. Nec facinorosi flagitiis replentur, quia supplicia et judicem timent : sed ideo supplicia et judicem timent, quia se flagitiis obstrictos esse noverunt.

34. *Obj. IV.* Actus pœnitentiæ oritur ex voluntate destruendi peccatum, et satisfaciendi Deo, ac si nobis hoc esset possibile ; ergo est præsumptuosus.

R. — *D. Cons.* Est præsumptuosus, si viribus humanis id assequi conaretur *C.* cum per Dei gratiam id concedi sibi pœnitens credat *N.* Pœnitentia non agitur animo satisfaciendi Deo ad æqualitatem, aut ex justitia perfecta ; sed solum cum divino auxilio faciendi quantum in nobis est, ut a Deo misericordiam obtineamus. Quod rationi oppido congruit.

ARTICULUS IV.

UTRUM ACTUS PŒNITENTIÆ SIT SUPERNATURALIS ?

Nota. Approbarunt quidam olim Pelagiani pœnitentiæ actus tanquam honestos, sed eos naturalibus liberi arbitrii viribus attribuerunt, dixeruntque, hoc modo gratiam, qua liberamur a peccato, secundum merita actionis naturalis nobis dari : ut testatur S. Augustinus, *L. de Hæresibus, c. 88 et in epist. 406.*

Errorum istum Catholicis impudenti calumnia affinxit Kemnitius in 2. parte examinis, c. 4 de Pœnitentia, pag. 963 scribens, Concilium Tridentinum stabilire voluisse dogma illud : quod humanis viribus sine speciali Dei auxilio pœnitentiam illam tribuit, quæ sit sufficiens dispositio ad peccatorum remissionem.

35. *Dico.* Actus Christianæ pœnitentiæ hoc sensu est supernaturalis, quod sine speciali et supernaturali Dei gratia exerceri non possit.

Thesis hæc est de fide.

Prob. I. Sicut fides et caritas in Scriptura S. dicitur donum Dei, ita et pœnitentia ; ergo si ex hoc argumento fides et caritas demonstrantur esse actus supernaturales, etiam ex eodem argumento constabit, pœnitentiam actum esse supernaturalem. *Prob. Ant. 2.* Tim. 2, v. 25, ait Apostolus : *Ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis.* In quæ verba S. LEO epist. 94, ad Theodorum Episc. (al. 108 et 83, c. 4) : *ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credimus*

inspiratione conceptam, dicente Apostolo : Ne quando Deus det illis pœnitentiam.

Act. 5, v. 31. Apostoli hunc, aiunt, *Principem et Salvatorem Deus exaltavit dextera sua ad dandam pœnitentiam Israeli et remissionem peccatorum. Ergo æqualis est conditio pœnitentiæ et remissionis peccatorum : hanc autem supernaturale donum esse nemo dubitat; erit igitur et pœnitentia.*

Ezechielis 36, v. 26. Deus ait : *Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum.* Quod testimonium in hanc sententiam adducit S. Augustinus, L. 4 contra 2. epistolas Pelagian., c. 20.

In multis item Scripturæ locis petimus, ut Deus nos convertat; ut Jerem 36, v. 18 : *Converte me, et convertar...* Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam. In quem locum commentans HIERONYMUS (Opp., t. 4, p. 1066 B, edit. Vallarsi.) : *Vide, inquit, quantum sit auxilium Dei, et quam fragilis humana conditio, ut hoc ipsum, quod agimus pœnitentiam, nisi nos Dominus ante converterit, et nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.*

Prob. II. AUGUSTINUS, epist. 166 (al. epist. 186 ad Paulinum., c. 9, n. 33) ait, in Concilio Palæstino, ubi Pelagius errores suos compulsus est revocare, declaratum fuisse, pœnitentiam esse donum Dei. S. FULGENTIUS, L. de Fide, c. 31, seu regula 28 (Opp., p. 528 C) ait : *Firmissime tene et nullatenus dubites, neminem hic posse hominum pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit, et gratuita sua miseratione converterit.* Et Concilium ARAUSICANUM II, Can. 4 (Labb., t. 4, p. 1667 D) : *Si quis, inquit, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum exspectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem, et operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto dicenti : Præparatur voluntas a Domino.*

CONC. TRIDENT., Sess. 6, c. 5. *Declarat (S^a Synodus) ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse.* Cap. 6 : *Disponuntur, inquit, ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum... ac propterea moventur... per pœnitentiam, etc.* Cap. 14 : *Rursus justificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint.* Et Can. 3 : *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur; anathema sit.* Et Sess. 14, c. 4, diserte ait, etiam imperfectam contritionem, quæ attritio appellatur, donum Dei esse, et Spiritus sancti impulsus.

36. Obj. I. Scotus in 4. d. 14, c. 2, a. 4 tradit, actum pœnitentiæ secundum se et totam entitatem suam esse naturalem; adeoque viribus naturæ solius posse exerceri. Ergo Kemnitius vere errorem suum tribuit Catholicis : cum Scoti opinioni adhæreant Scotistæ; item Gabriel quæst. 4, Durandus in 2. d. 28, q. 5, Cajetanus Tom. I Opusc. Tract. 4, q. 4.

R. 10. — N. Ant. Scotus in 1. d. 44, q. un. scribit, ideo posse quemlibet peccatorem salvari, quia potest eum Deus sua gratia prævenire. In 4. q. 14, q. 3 negat, ab homine solis naturæ viribus posse cognosci, peccatum esse detestandum ut offensivum Dei, aut aversivum ab eo : et d. 22, art. 2

extremo, pœnitentiam a Deo inspirari fatetur. Hinc et Scotus et Theologi nuper citati dicunt, licet actus aliquis pœnitentiæ naturalis esse possit, ut tamen exerceatur, prout exigitur a Deo ad salutem, supernaturale aliquid ad ipsum necessarium esse, quod a divina gratia pendet.

R. 20. — *Omisso antecedente N. Cons.* Si unus et alter Theologus exerraverit, aut obscurius fuerit locutus, non continuo Catholicis ipsorum erratum adscribi oportet: multo minus Concilio generali, quod veritatem oppositam manifestis atque iteratis explanationibus proponit.

37. *Obj. II.* Ad assequendam Conciliorum mentem sufficit dici cum modo laudatis Theologis, pœnitentiam, quatenus fidei et caritati conjunctam, esse supernaturalem, non quia in se supernaturalis sit, sed quia vel directio fidei, vel amoris imperium seu ordinatio supernaturalis est.

R. — *N. Assert.* Alias eodem modo dicam, spem vel caritatem secundum se actus supernaturales non esse, sed quoad directionem fidei; vel fidem in se supernaturalem non esse, sed ut caritate informatam. Sed et Concilium Trid. non tantum copulativum seu complexivum definit, gratiam esse necessariam ad collectionem illorum actuum, sed divisim et copulative ad singulos illos actus gratiam requiri; et ideo non sine causa utitur particula disjunctiva, *aut*. Non potest ergo secundum fidem negari, pœnitentiam simpliciter loquendo, actum supernaturalem esse. Denique cum actus pœnitentiæ, juxta Concilium Trident., Sess. 6, c. 6 et Sess. 14, c. 4, sit ultima ad gratiam dispositio, actum eundem necessario supernaturalem esse convincimur.

Inst. 1. Sufficit, si proxima ad gratiam dispositio ex directione caritatis sit supernaturalis: talis enim dispositio extra sacramentum includit detestationem peccati propter Deum summe dilectum. Ergo non solide concluditur, actum pœnitentiæ esse supernaturalem, nisi quoad hanc relationem.

R. — *N. Ant.* Nam nuper jam ostendimus, singulos actus dispositione illa comprehensos, ex Synodi Tridentinæ doctrina, supernaturales esse.

Deinde ad ultimam dispositionem ad gratiam non solum non sufficit actus naturalis, verum ne quidem ullus eorum est necessarius: tum quia tota ultima dispositio est ordinis ejusdem, cujus est forma, ad quam disponit; tum quia si aliquis actus naturalis per se necessarius foret ad dispositionem talem, homo illum solius naturæ viribus inchoare et perficere posset, per se loquendo et seclusis extrinsecis impedimentis vel difficultatibus; atque ita per illum salutis suæ initium posset capere, quod sanæ doctrinæ in Conciliis, Arausicano præsertim, traditæ repugnat.

Inst. 2. Naturali lumine mentis cognosci potest, quod honestum sit detestari offensas Dei; ergo voluntas ex se sufficit ad peccatum detestandum, modo pœnitens gratia Dei instructus per virtutes theologicas sufficienter ad Deum ordinetur.

R. — *D. Ant.* Naturaliter ista possunt cognosci utcumque *T.* naturali lumine cognosci hæc possunt utiliter et prout oportet ad consequendam justificationem et vitam æternam *N. Ant. et Cons.* Actus, ad quem producendum necessario requiritur principium gratiæ, est simpliciter et quoad substantiam supernaturalis: atqui ad pœnitentiam, quæ sit dispositio ad justitiam, requiritur necessario fides supernaturalis, inspiratio sancti Spiritus et auxilium peculiare divinæ gratiæ, ut hactenus ostendimus; ergo. *Confirmantur* hæc ex can. 6. Concilii Arausici (Labb., t. 4, p. 466 B),

qui ita habet: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus... pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem S. Spiritus in nobis fieri confitetur, et aut humilitati aut odientia humanæ subjungit gratiæ adjutorium, nec ut obediens et humiles simus gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: Quid habes quod non accepisti? 1. Cor. 4, v. 7. Et can. 7: Si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, ut expedit, aut eligere... posse confirmat hæretico fallatur spiritu, etc. Pœnitentiæ vero actus est electio bona, quæ proxime ad salutem pertinet vitæ æternæ.*

Inst. 3. Intentio suscipientis sacramentum non debet esse supernaturalis; ergo neque actus pœnitentiæ.

R. — N. Cons. Intentio nec est dispositio proxima ad gratiam, nec hujus impetratio: est enim eadem sive sacrilege, sive cum fructu sacramenta frequententur. Secus res habet in actibus pœnitentiæ, de quibus S. Thomas, q. 85, a. 5 in 9: Ad pœnitentiæ, inquit, actus Deo operanti in pœnitentia cooperamur. Quorum actuum primum principium est Dei operatio convertentis cor, secundum illud Threnorum ult. v. 24: Convertite nos Domine ad te, et convertemur. Et paulo ante dixerat, habitus pœnitentiæ immediate a Deo infunditur sine nobis principaliter operantibus: non tamen sine nobis dispositive cooperantibus per aliquos actus. Ergo actus pœnitentiæ salutaris non est naturalis: naturalium enim actuum habitus non infunduntur a Deo, sed nostra opera efficiuntur.

CAPUT III.

DE CONTRITIONE.

ARTICULUS I.

IN QUO CONSISTIT ESSENTIA CONTRITIONIS PERFECTÆ?

38. *Nota I. Efficacissimum pœnitentiæ actum esse perfectam contritionem SS. Litteræ et perpetua Ecclesiæ traditio nos docent. Contritionis hujus genus est detestatio dolore mixta, ut Theologi omnes fatentur: per hunc enim actum convenit cum imperfecta contritione, quæ recentiore vocabulo attritio appellatur. Cum vero Suaresius disp. 4, sect. 2 scribat, sibi post Sotum aliquando visum fuisse, contritionem extra sacramentum justificantem concipi posse ex motivis justitiæ, religionis, gratitudinis et aliarum virtutum, quæ præmium aut pœnam non intuentur; eandemque opinionem ex recentioribus plures secuti fuerint: quæritur in præsens, utrum differentiam perfectæ contritionis statui oporteat in solo motivo caritatis Dei super omnia dilecti?*

Nota II. Caritas generatim accepta quemlibet boni et recti amorem significat. Quo sensu B. AUGUSTINUS, L. de gratia Christi, c. 24, n. 22 : *Quasi aliud sit bona voluntas quam caritas. Quid est, inquit, caritas, nisi bona voluntas?* et L. de morib. Eccl., c. 45, n. 25 : *Nihil omnino virtutem esse affirmaverim, nisi summum amorem Dei. Quælibet virtus, inquit, est ordo amoris.* Nimirum, ut S. THOMAS 1, 2, q. 62, art. 2, ad 3 notat, *quælibet virtus dicitur esse ordo amoris, in quantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio; omnis autem affectionis radix et principium est amor.*

Pressius sumpta caritas est amor, quo in Deum ferimur. *Est autem amor quidam perfectus, quo aliquis secundum se amatur; utpote cui aliquis vult bonum, sicut homo amat amicum. Amor vero imperfectus est, quo quis amat aliquid non secundum se ipsum, sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat; sicut homo amat rem, quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad caritatem, quæ inhæret Deo secundum seipsum : sed spes pertinet ad secundum amorem; quia ille, qui sperat, aliquid sibi obtinere intendit.* Hactenus S. THOMAS 2, 2, q. 47, a. 8 in 0. Ex qua doctrina constat, solo amore caritatis perfectæ ac proprie dictæ amari Deum super omnia simpliciter et absolute, scilicet cum quis se ipsum explicite in Deum ita refert, ut suum ultimum finem tam objectivum, quam subjectivum positive et explicite in Deo constituat; qui actus caritatis, amor beneyolentiæ et amicitiae nuncupatur.

Quamquam autem actu spei etiam Deum, tanquam ultimum finem objectivum, super omnia diligamus, in quantum ita comparati sumus, ut rerum omnium, ac vitæ quoque subire dispendium malimus, quam Deum offendere : quia tamen actu spei nondum nos ipsos in Deum expresse referimus, nec simul ultimum finem subjectivum in ipso explicite ac positive reponimus; caritas ista est imperfecta, amor concupiscentiæ, dilectio Dei super omnia secundum quid, et in aliquo tantum genere.

39. Dico. Perfecta contritio, qua extra sacramentum justificamur, debet esse detestatio peccati ex motivo perfectæ caritatis, qua Deus super omnia amatur.

Est communis Theologorum cum S. Thoma, q. 85, a. 6 et q. 86, a. 3, in 0, ubi ait, ad rationem veræ pœnitentiæ esse, ut displiceat peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum.

Prob. I. S. Scriptura vim omnem, quam pœnitentia habet ad delenda peccata, caritati tribuit. Luc. 7, v. 47 : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Ergo non diligenti nihil dimittitur. Nam *qui non diligit, manet in morte.* 4. Joan. 3, v. 14 et cap. 4, v. 7 : *Omnis qui diligit, ex Deo natus est.* Proverb. 8, v. 47 : *Ego diligentes me diligo.* 4. Petr. 4, v. 8 : *Caritas operit multitudinem peccatorum.*

Talem autem amorem debere esse caritatem perfectam, quo Deus super omnia amatur, eadem S. Scriptura locis variis ostendit. Deut. 4, v. 29 : *Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenes eum : si tamen toto corde quæsieris eum, et tota tribulatione animæ tuæ.* Joel. 2, v. 12. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et in fletu, et in planctu. Et scindite corda vestra.* Matth. 22, v. 37 : *Ait Jesus : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua.* Isai. 34, v. 6 :

Convertimini sicut in profundum recesseratis. Atqui talis conversio solum fit per caritatem perfectam : nam sicut peccator ante averterat se a Deo , et ad creaturam converterat, hanc præferendo amicitiae divinæ et pro fine ultimo cui constituendo : ita vicissim perfecte debet a creatura averti, et converti ad Deum, hunc solum pro ultimo fine cui constituendo. Hoc autem fit tantum per caritatem : virtutes enim cæteræ, quia ipsi homini suam honestatem amant, hunc eundem hominem habent pro fine cui, etsi ulterius a caritate ad Deum tanquam finem ultimum referendo.

Prob. II. Ex Patribus. S. AUGUSTINUS, L. 2 contra Cresconium, c. 12, ait : Mundantur (peccata) sacrificio contriti cordis... mundantur ipsa quæ supereminet omnibus caritate... quæ una si adsit, omnia recte fiunt; si autem desit illa, omnia frustra fiunt. Et serm. 7 de temp. (al. in appendice, serm. 147 in natali Domini 1) : *Pœnitentiam, inquit, certam non facit, nisi odium peccati et amor Dei.* Et L. 21, c. 27 de Civit., n. 2 : *Si pro uno scelere omnia sua distribuunt indigentibus membris Christi, nisi desisterent a talibus factis (peccatis), habendo caritatem, quæ non agit perperam, nihil eis prodesse potest.* Et auctor libri de vera et falsa pœnit., c. 9, n. 24. Quomodo aliquis sine amore Dei consequeretur indulgentiam, sine quo nemo unquam invenit gratiam.

S. GREGORIUS homil. ult. in Ezechielem circa finem L. 2, hom. 10, n. 20 (Opp., p. 1428 B) docet, compunctionem alteram ex timore proficisci, saltem ex amore : et hanc quidem esse perfectam, ad quam prior viam parat.

His accedit Concilium TRIDENT., quod Sess. 14, cap. 4 tradit, solam contritionem, quæ caritate perfecta est, sufficere ad remissionem peccatorum extra sacramentum re ipsa susceptum : non vero eam, quæ ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ et pœnarum concipitur. Atqui contritiones seu peccati detestationes ex motivo justitiæ, religionis, aut alius virtutis moralis obortæ concipiuntur ex motivo turpitudinis : detestatio vero peccati ex spei motivo pœnam damni metuit; ergo secundum doctrinam Synodi TRIDENTINÆ non sufficiunt ad perfectæ contritionis effectum.

40. *Obj. I.* Veræ pœnitentiæ promissa est peccatorum remissio : atqui detestatio peccati ex motivo justitiæ, religionis, gratitudinis est vera pœnitentia; ergo.

R. — D. M. Pœnitentiæ, quæ sit perfecta ad Deum conversio, promissa est venia C. si non sit perfecta ad Deum conversio N. Hac explicatione plures adhuc objectiones expediuntur : nam licet nonnullæ virtutes detestentur peccata universim suo modo super omnia, etiam appetitive : licet avertant hominem a peccatis, et ad Deum convertant; multo tamen hæc imperfectius præstant, quam caritas. Nec sufficit, illarum actus a caritate informari aut imperari : hoc enim casu ad peccatorum remissionem non disponent, sed hanc præsumerent.

Inst. In baptismi et pœnitentiæ sacramentis peccata dimittuntur sine caritate perfecta; ergo de hac sola non sunt intelligenda S. Scripturæ et Patrum testimonia.

R. — N. Cons. Tametsi S. Scriptura loquatur generatim, excipiuntur tamen casus ab eadem indicati; ut ex pluribus aliis constat. Christus enim ministris suis potestatem absolvendi non contulit gratis, sed consulere voluit infirmitati humanæ sacramenta instituendo, quæ ex attritis contritos facere

dicuntur, non quidem formaliter, sed æquivalenter, substituendo aliquid æquivalens dilectioni, nempe sacramentum, quod effectum eundem præstaret.

44. *Obj. II.* Amor, quo S. Paulus Philipp. 4, v. 23, cupiebat *dissolvi et esse cum Christo*, erat amor perfectæ caritatis : atqui amor ille includebat motivum propriæ felicitatis : unio enim cum Christo necessario supponit et objectum quod diligitur, et subjectum quod diligit; ergo ex motivo spei actus perfectæ caritatis et contritionis potest concipi.

R. — *N. min. cujus prob. D.* Unio cum Christo supponit objectum seu Deum qui diligitur propter summam suam perfectionem in se absolute consideratam *C.* propter suam bonitatem spectatam relative ad nostram beatitudinem *N.* Explicatio ista petitur ex S. Augustino, qui L. 3 de doctrina Christiana, c. 40, n. 46, ait : *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter seipsum, et se atque proximo propter Deum.* Cum quis amat beatitudinem tanquam bonum sibi, ita ut beatitudo sit proxima ratio amandi tale bonum, est amor propius concupiscentiæ, specie alius ab amore caritatis. Quando autem quis sibi amat beatitudinem immediate et proxime propter gloriam Dei, ut hunc tanquam amicum præsentem habeat, ac de bonis ejus gaudeat, amor iste, licet materialiter possit denominari concupiscentiæ ob beatitudinem, quam quis sibi amat, formaliter tamen et quoad motivum est amor amicitiae : cujusmodi erat desiderium Pauli ad Philipp. 4, v. 23. Ita Suar., L. 2 de necessit. grat., c. 43, n. 23.

Inst. 1. Deus per caritatem diligitur ut beneficus et beatificus : atqui non potest ita diligi sine respectu ad bonum quod ex ipso speramus; ergo sine motivo spei caritas non elicitur.

R. — *D. M.* Deus per caritatem diligitur, ut beneficus ratione principii *C.* ratione termini *N.* Diligitur Deus ens a se, principium omnium perfectionum, inter quas continentur etiam benignitas et ratio finis ultimi seu beatitudo objectiva : quamvis beneficia in nos derivanda, item possessio et fruitio summi boni, qui sunt termini divinæ benignitatis, ac Deitatis beatificantis, a caritate directe non spectentur. Secundum hactenus dicta accipi debet, quod S. Thomas 1, 2, q. 65, a. 5, ad 4, et q. 144, a. 4 scribit, caritatem esse amorem Dei, quo diligitur ut beatitudinis objectum : nimirum ratione summæ suæ perfectionis, ob quam non solum est principium omnium rerum, sed etiam illarum finis et beatitas.

Inst. 2. Non potest homo se exuere desiderio naturali, quo in beatitudinem fertur; ergo desiderium istud in omnem caritatis actum se insinuat.

R. — *D. Ant.* Non potest se homo exuere desiderio, quo in beatitudinem fertur vel formaliter, explicite, vel virtualiter tantum, implicite, materialiter ac præsuppositive *C.* quo in beatitudinem semper feratur formaliter et explicite, quasi actus quilibet sit formale beatitudinis desiderium *N.* In actibus liberis mentem a beatitudine ita avocare possumus, ut non formaliter propter hanc, sed propter absolutam objecti excellentiam operemur. Quoniam autem innatum nobis est erga beatitudinem generatim desiderium, hoc ipsum semper virtualiter, materialiter vel præsuppositive nobis inest, etiam quando ex caritate purissima agimus : quæ quidem caritas desiderium beatitudinis adeo non rejicit, ut illud una cum spe etiam imperet. Nam et amor quo in Deum ut nobis bonum ferimur, castus, purus et gratuitus dici meretur intuitu amoris mercenarii, quo Deum ob temporalia bona diligimus.

mus; non vero caritati perfectæ comparatus, etsi simpliciter sit castus et purus hoc sensu, quod bonus, honestus, necessarius et supernaturalis sit. Distinctione data explicanda sunt, quæ S. Bernardus epist. ad Guigonem, n. 8 (Opp., t. 4, p. 34, edit. Mabill.) de quarto amoris gradu disserit: *Nescio, si a quoquam hominum in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet homo diligat tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur.* Hoc est, nemo tam pure Deum diligere potest, ut in corde suo propriæ beatitudinis desiderium extinguat.

Inst. 3. S. Th. 2, 2, q. 23, a. 5, ad 2: Una sola, inquit, ratio diligendi attenditur principaliter a caritate divina bonitas, quæ est ejus substantia... Aliæ autem rationes ad diligendum Deum inducentes sunt secundariæ, et consequentes ex prima. Ergo ratio qua Deus intuitu beatitudinis nostræ diligitur, est motivum saltem secundarium caritatis.

R. — *N. Cons.* Rationes illas secundarias, ait S. Doctor, esse tantum dispositiones, quæ ad perfectam dilectionem præparamur: cujusmodi sunt beneficia, præmia sperata, aut pænæ evitandæ, quibus disponimur ad hoc ut in dilectione proficiamus, ut exponit ibidem, q. 27, a. 3. In quem sensum antea q. 23, a. 4 et 5, et q. 25, a. 10: *Amicitia caritatis*, inquit, *fundatur super communicationem beatitudinis*, nimirum tanquam super dispositionem excitantem ac moventem ad caritatem.

Inst. 4. S. Bernardus L. de diligendo Deo, c. 4, n. 4, et c. 7, n. 17 (Opp., t. 4, p. 584 A et 594 C) ait, ob duplicem causam Deum dixerim propter seipsum diligendum: sive quia nihil justius, sive quia nihil fructuosius diligi potest... Dubitari namque potest quid potissimum dubitetur: utrumnam, quo suo merito Deus, aut certe quo nostro sit commodo diligendus. Ergo.

R. — *N. Cons.* Explicatio data jam est in responsione ad obj. 2 et ad ejus instantiam. Quam doctrinam magis adhuc illustrat Suaresius disp. 4, de objecto materiali et formali caritatis, ubi ait, S. Thomam 2, 2, q. 23, a. 4, hoc sensu dixisse, *speciale objectum caritatis esse donum divinum, ut est beatitudinis objectum: quia Deus ut objectum beatitudinis non amatur propter aliud tanquam propter finem: finis enim ultimus ut sic, non amatur propter alium.* Sive ergo S. Bernardus Deum caritate pura, sive affectu spei diligendum esse pronuntiaverit, ex modo dictis patet, semper propter seipsum diligendum.

ARTICULUS II.

DE QUANTITATE CONTRITIONIS.

42. *Nota I.* Postquam de contritionis essentia disputavimus, juvat nunc ejus quantitatem expendere. Hæc vel est intensiva ob vehementiam actus ipsius: vel spectatur ratione temporis quo actus durat: vel ad objecta plura sese extendit, prout detestatio debet esse universalis. De quo argumento jam pluribus egimus: nam cum contritio perfecta caritate peccatum deleat extra sacramentum, ut nuper ostensum fuit, atque alias adhuc probabitur: caritatis autem motivum sit vel maxime universale; sequitur plane actum omnem perfectæ contritionis omnibus et singulis peccatis adversari, quod concl. 2, a. 2, cap. præcedent. demonstravimus.

Nota II. Restat nunc demum, ut de intensione et duratione actus, quo

ex caritatis motivo peccata detestamur, breviter disseramus. Ubi singularis omnino est Adrianus in 4. q. 2 de pœnit., ad veram contritionem exigens summam actus intensionem, quam homo conatu omni sibi possibili possit exhibere.

Huic proxime accedit Petrus Sotus, qui lect. 44 et 45 de pœnit. docet necessariam esse intensionem maximam, non absolute, sed comparative, ut scilicet penitens majore voluntatis conatu et ardore feratur in peccati odium et amorem Dei, quam horreat quodvis aliud malum, aut bonum creatum quodlibet diligat. Quod idem videntur putasse S. Bonaventura in 4. d. 16, a. 2, q. 4, Durandus d. 17, q. 4, Richardus a. 1, q. 5, ad 3, et Joannes Morinus de administrat. sacram. Pœnit., L. 1, c. 14.

Alii dicuntur maximam quidem detestationis intensionem non exigere, certum tamen gradum, quem Deus solus novit.

Nota III. Scotus in 4. d. 14, q. 2 scribit, actum detestationis non habere rationem contritionis, nisi prius tempore aliquo, quod Deus determinavit, duret. Opinionem istam probabilem judicat Jacobus Almainus ibidem. Sed et Cajetanus, tom. 1. Opusc. tract. 4, q. 1 ait, Deum aliquando expectare hujusmodi durationem, priusquam acceptet actum in ratione contritionis, et dispositionis ultimæ ad gratiam.

Nota IV. Contra hos omnes Theologi passim contritioni perfectæ nec certam moram temporis, nec modum intensionis præscribunt, aiuntque ad magnitudinem ipsi debitam sufficere, si detestatio fuerit *appretiative* summa. Nam sicut Deum amore summo appetitive amare, est ipsum diligere super omnia, h. e. plus ipsum diligere, quam quodvis bonum aliud, et creatis rebus omnibus anteferre : ita contritione appetitive summa detestamur peccatum, quando tali amore Dei incensi, peccatum majus et gravius malum æstimamus esse, quam cætera omnia, et præ his omnibus illud magis aversamur, ita ut, data optione, malimus omnia damna et dolores subire, quam peccato consentiendo Deum offendere. Detestatio ista uti ab rationis judicio oritur, ita in parte animæ superiore potissimum residet, et est dolore intensive magno præstantior : nam intensio detestationis ac doloris major aut minor sæpe oritur ex commoda humorum temperie, qua appetitus inferior facilius afficitur ad objectum, quod imaginationi vivacius quandoque occurrit. Secundum hanc explicationem

43. Dico I. Ad perfectam contritionem non requiritur certus modus aut gradus intensionis, sed sufficit detestatio peccati summa appetitive, ex caritatis motivo profecta.

Prob. I. Dum Christus, Matth. 22, v. 37, et Marc. 12, v. 34, recitat præceptum, Deut. 6, v. 5, latum : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua* ; sine dubio summam Dei dilectionem requirit : atqui dilectio Dei secundum intensionem summa est impossibilis ; cum actus caritatis infusæ versus maximum in intensione non habeat terminum. Igitur tantum præcipitur Dei dilectio summa appetitive, quæ etiam est mensura contritionis.

Neque causari potest Adrianus, requiri tantum contritionis intensionem summam respective, seu intuitu præsentis auxilii gratiæ : hoc enim sensu peccator eliciens contritionem intensam ut duo cum auxilio ut duo justificaretur : alius e contra, concipiens dolorem intensum ut quatuor cum auxilio intenso ut quinque, maneret in statu peccati ; quod est absurdum.

Eadem difficultas occurrit in opinione Petri Soti et aliorum quorundam. Nam si detestatio affectus intensione debet excedere præsentem de aliis malis dolorem, evenire potest, ut contritio minus intensa justificet quandoque, cum alias magis intensa non justificaret : quia minus intensa excedere facile potest dolores de malis aliis admodum remissos; dum vicissim intensior contritio crebro ne attingit quidem vehementiam gravissimorum dolorum de malis aliis. Actus enim voluntatis intensio sequitur vehementiam objecti; objectum autem sensibile naturaliter vehementius movet et afficit animos, quam objectum spirituale et non sensibile.

Denique gratis omnino recentiorum quidam certum intensionis gradum ad contritionem extra sacramentum justificantem poscunt. Est enim grave præceptum eliciendi quandoque contritionem : at nullum datur præceptum de re ignota, cujusmodi sunt contritionis intensæ certi gradus; ergo sine sufficiente ratione exiguntur.

Prob. II. S. Scriptura et Patres caritati tribuunt vim justificandi peccatores, quin ullum intensionis gradum adjiciant; ut liquet tum ex testimoniis supra adductis, tum Eccli. 3, v. 4 : *Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis suis, et continebit se ab illis, et in oratione dierum exaudietur.*

LEO M. epist. 91 ad Theodorum episc. (al. 108, c. 4) : *Misericordiæ Dei, inquit, nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur moras vera conversio.* S. JOAN. CHRYSOSTOMUS, L. 4, n. 6 (Opp., t. 4, p. 8 A) ad Theodorum lapsum. *Brevem pœnitentiam et ad modicum exhibitam non abnuvit, sed magnam ei mercedem tribuit; et ibid. D. Non ex temporis longitudine, sed ex animi affectu pœnitentia æstimatur.* S. AUGUSTINUS tract. 9 in Joan., n. 8 : *Caritatem, inquit, cum habere cœperit (homo), Spiritum sanctum habebit.* Et tract. 5 in epist. Joan., n. 5, ait : *Non discernuntur filii Dei a filiis diaboli, nisi caritate. Qui habent caritatem, nati sunt ex Deo : qui non habent, non sunt nati ex Deo.*

Concilium etiam TRIDENTINUM dum Sess. 14, cap. 4 ait, *contritionem caritate perfectam hominem Deo reconciliare, priusquam sacramentum actu suscipiatur*, discrimen utriusque contritionis non ab intensione diversa actuum, sed a solis amborum motivis commonstrat.

Prob. III. Caritas habitualis utcumque remissa, excludit peccatum mortale; ergo etiam caritas actualis. *Consequentia patet ex eo, quod minima caritas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri et argenti*, ut inquit S. THOMAS, 3 p. q. 70, a. 4. Sicut enim quæcumque aversio a Deo ut fine ultimo, et conversio ad creaturam, etiam in gradu remisso, sufficit ad peccatum mortale et ad jacturam gratiæ sanctificantis; ita et quilibet actus dilectionis Dei super omnia peccatum destruit, cui non ratione intensionis opponitur, sed ex natura sua.

Quapropter PIUS V et GREGORIUS XIII merito damnarunt Baii propositiones 34, 32, 66 et 68, quæ doctor hic Lovaniensis statuit, quod caritas perfecta et sincera, caritas vera, contritio cum caritate perfecta possint extra casum necessitatis aut martyrii sine susceptione sacramenti esse absque remissione criminis. Atqui per caritatem perfectam Baius non intellexit intensam caritatem, sed eam solum qua Deus propter se super omnia diligitur, hoc est, caritatem veram : neque enim negabat, caritatem intensam justificare extra casum necessitatis et susceptionem sacramenti. Ergo juxta mentem Pontificum, caritas etiam minus intensa, modo vera adhuc, ad justificationem sufficit.

44. *Obj. I.* Peccatum super omnia mala detestari est illud cum malis cæteris conferre : atqui hoc foret admodum periculosum, et dissuadendum infirmioribus; eo quod objectis præsentibus et corporeis facile moveamur; ergo non quælibet contritio perfecta detestatur peccatum super omnia mala.

R. — *D. M.* Peccatum super omnia mala detestari est illud conferre semper explicite et formaliter, expendendo mala cætera singillatim, aut omnia confuse, et ea præ peccato eligendo *N.* est illud conferre saltem implicite et virtualiter cum malis cæteris *C.* Utique formalis comparatio est dissuadenda, ne malorum præsentium imaginatione viva nimium obversante terreantur imbecilli, et ad illa fugienda peccare malint. Quando autem detestamur peccatum ut summum malum, virtualis ad minimum instituitur comparatio; neque enim voluntas detestari potest peccatum tanquam malum gravissimum, quin illud saltem obiter et implicite comparet cum malis cæteris, quæ peccati intuitu minus atrocitas et enormitas esse videntur. Modus vero ita detestandi ex perfectæ caritatis motivo habetur : sicut enim ex hoc Deus ut summum bonum, et consequenter super omnia amatur : ita ex eodem peccatum ut summum malum, utpote summo illi bono unice contrarium, aversamur; ac vi hujus quidem actus voluntas ita disposita manet, ut malit quodvis malum ante pati, quam lethali culpa Deum offendere. Porro quamvis peccator ex animi perversitate bona præsentia et sensibilia quandoque virtualiter præferat omnibus bonis reliquis, ac ipsi quoque Deo, idque ob rationem valde vilem; depravatio isthæc nihil sententiæ nostræ detrahit, sed eam confirmat amplius : inde enim palam fit, Deum amari nunquam posse ex præstantissimo puræ caritatis motivo, quin virtualiter bonis omnibus anteferatur.

Inst. 4. Contritio non potest peccatum detestari super omne malum Deo intrinsecum, quale esset perfectionis cujusdam divinæ destructio; ergo non potest detestari peccatum super omne malum.

R. — *N. supp.* Quod possit malum Deo intrinsecum dari, et comparatio de eo fieri : contritio ergo, cum sit actus proæreseos, non fertur, nisi in objecta possibilis.

Inst. 2. Si per contritionem perfectam detestamur peccatum super omne malum; ergo is, quem gravioris peccati poenitet, ita est affectus, ut malit peccata leviora committere, quod perquam absurde dicitur, cum nullum peccatum sanæ electionis objectum sit.

R. — *N. Illat.* Poenitens ex amore puro Dei detestatur peccatum secundum se super omnia physica mala, et super omnes poenas sensus et damni, et comparatione saltem virtuali fertur in illa actu etiam prosecutivo eadem præ peccato eligendo, ac dicendo : malim omnia ista potius subire, quam peccando Deum offendere. E contra cum peccata prudenter appeti nequeant, in eorum nullum fertur actu prosecutivo, minus grave præ graviore eligendo; sed tantum actu aversante magis abhorret graviora, quam minus gravia, cum peccata inter se mutuo comparantur : eo quod illa sint majus Dei dilecti malum.

45. *Obj. II.* Peccator summe offendit Deum; ergo, cum contritio sit dispositio proxima ad gratiam, summa illius intensio requiritur.

R. — *D. Ant.* Peccator Deum summe offendit, considerata dignitate personæ offensæ *C.* semper cum summo intensionis conatu *N.* Et quamvis hoc fecisset, tamen in dispositione ad gratiam similis intensio detestationis

non exigeretur : nam cum minima gratia ad remissionem cujuscumque culpæ sufficiat, sufficiens quoque et proportionata gratiæ dispositio est dolor secundum substantiam et essentiam summus, seu ex puræ caritatis motivo conceptus; et consequenter erit etiam contritio ista culpæ proportionata.

Inst. 1. Pœnitens non potest Deo pro peccatis condignum reddere; ergo merito ab ipso exigitur quantum potest ex toto conatu sibi possibili.

R. — *D. Cons.* Exigitur quantum potest quoad dolorem ex sua substantia perfectissimum *C.* quantum potest quoad doloris ejusdem intensionem *N.* Intensio hæc summa accidentaria est: nec expediebat salutis viam adeo difficilem reddi.

Inst. 2. Ignis licet in minimo gradu essentialiter perfectus, impar tamen est expellendo frigori; ergo etiam caritas non opponitur peccato, nec illud destruit ratione suæ essentiæ, sed ratione gradus duntaxat.

R. — *N. Cons.* Actio physica calefaciendi et comburendi fit successive applicando activa passivis: actio vero spiritualis caritatis et virtutum supernaturalium non est successiva, sed instantanea ac indivisibilis.

Inst. 3. Quod movet ad appetitionem, movet quoque ad intensionem actus; ergo contritio non potest esse summa appetitiæ, et remissa intensive; nam intensio doloris in voluntate sequitur magnitudinem doloris ex objecti æstimatione.

R. — *N. Ant.* Appetitio oritur ex dignitate et præstantia objecti: intensio vero actus ex magna et vehementi applicatione facultatis ab objectum. Dictum autem est supra, vehementius appetitum nostrum moveri ab objectis sensibilibus, quæ nihilominus ob suam vilitatem honestis et præstantioribus objectis postponimus. Exemplum præbent nobis matres, quæ vehementiore amore feruntur in filios parvulos, licet conservationem vitæ filiorum ætate grandiorum præferant.

46. *Obj. III.* S. Scriptura et Patres requirunt, ut magno conatu enitmur ad contritionem peccatis proportionatam: probant id testimonia art. 1, recitata. Et Michææ 4, v. 10: *Dole et satage quasi parturiens.* Apoc. 3, v. 16, reprehendunt tepidi: hi autem sunt qui remissee operantur. S. CYPRIANUS tract. de lapsis, ad finem (Opp., p. 178, edit. Parisiens. 1666): *Quam magna, inquit, deliquimus; tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens et longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit.* S. CÆSARIUS Arelatensis homil. 1. hæc, inquit, *principalia mala ingenti rugitu et gemitu, et fonte indigent lacrymarum,* etc. In eundem modum scribunt S. AMBROSIIUS ad Virginem lapsam, c. 8, et L. 2 de pœnit., c. 10; S. AUGUST., serm. 34, c. 12; S. GREGORIUS, L. 4 Moral., c. 17, aliique, quorum sententias coacervat Morinus. His accedit, quod Catechismus Concilii Tridentini part. 2 de Pœnit., n. 46, *ut doloris, inquit, acerbitas cum scelerum magnitudine æquari conferrique possit.* Et S. THOMAS in 4. d. 17, q. 2, a. 7, quæstiunc. 3 ait, dolorem voluntatis adeo remissum esse posse, ut non sufficiat ad contritionem; ergo.

R. — *N. Cons.* 1º S. Scriptura et Patres frequenter nos docent, quid fieri deceat: optanda nimirum est et optima contritionis quoad gradus intensa magnitudo; eaque laudatur in regibus Davide et Manasse, uti in B. Petro aliisque pœnitentibus. Nam cum Deus sit summe bonus ac diligendus, peccatum vero maxime detestabile, timeri nullus excessus debet aut in amore Dei, aut in odio peccati.

2° Eadem S. Scriptura, Patres et Catechismus laudatus indicant, quæ ratione peccatum summe appetitive detestari debeamus : ad hoc enim sæpe magnus conatus requiritur, ut inclinetur voluntas ad detestandum peccatum, cujus amore tantopere prius exarserat.

3° Idem Catechismus, Scriptura, et Patres loquuntur ut plurimum de remissione peccati quoad reatum : nam pœna temporalis post culpam condonatam residua non remittitur, nisi in hac vita numero et gravitati peccatorum satisfactio adæquetur. Quanquam quæ B. CYPRIANUS modo recitatus scribit, pœnitentiam solemnem, quæ in Ecclesia fieri solebat, concernunt : graviter enim ibidem reprehendit illos, qui crimina sine delectu æqualiter puniebant.

4° Liber ille ad Virginem lapsam non videtur S. AMBROSII, nam cap. illo 8 ad finem (Opp., p. 343 C D) : *inhære, inquit, pœnitentiæ usque ad extremum vitæ, nec tibi præsumas ab humana die posse veniam dari : quia decipit te, qui hoc tibi polliceri voluerit. Quæ enim proprie in Dominum peccasti, ab ipso solo te convenit in die iudicii expectare remedium*. Quæ quidem sententia Novatianum errorem continet, contra quem disputat S. AMBROSIIUS duobus libris de Pœnitentia. Vide Bellarminum de Script. Eccles.

5° In Apocalypsi non vocatur tepidus, qui remisse operatur, sed qui mala opera bonis admiscet; ac præsertim qui cum fidem habeat, caritate caret, ut declaravit S. THOMAS, q. 3 de malo, a. 43, ad 4.

6° S. THOMAS cum S. BONAVENTURA et aliis antiquis, tunc solum, ait, contritionem minus intensam non sufficere ad justificationem, cum destituitur intensione, ut ita dicam, essentiali, objectiva, seu, quod idem valet, appetitiva, quando non est verus et efficax Dei amor, nec inducit ad detestandum peccatum super omnia. Nam ibidem manifeste pro nobis ita concludit : *Quantumcumque sit parvus dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet*.

Sed et B. AUGUSTINUS dum L. de Natura et Gratia, c. 70, n. 84, ait : *Caritas inchoata, justitia est : caritas provecta, provecta justitia est ; caritas magna, magna justitia est ; caritas perfecta, perfecta justitia est ; vult solum, quod qui incipit habere caritatem, incipiat etiam juste vivere ; et crescente caritate, justitia vitæ augeatur*. Idem enim AUGUSTINUS caritati simpliciter tali peccatorum remissionem tribuit, ut tract. 5 in epist. Joan., n. 2 : *Per dilectionem, inquit, peccata solvuntur*. Et tract. 9, n. 9 : *Anima nostra fæda est per iniquitatem ; amando Deum pulchra efficitur*.

47. Dico II. Detestatio peccati ex motivo caritatis concepta, ut sit contritio perfecta, nulla eget certa temporis duratione.

Prob. I. In S. Scriptura Deus pœniteni justitiam et peccati remissionem promittit ratione conversionis suæ absque ulla mora temporis. Ezech. 48, v. 24 : *Si impius egerit pœnitentiam, etc.*, v. 27 : *Cum averterit se impius ab impietate sua... ipse animam suam vivificabit*. Et c. 33, v. 12 : *In quacumque die conversus fuerit ab impietate sua, etc.* Perinde ac si diceret, eodem momento.

Ex eisdem Prophetæ locis argumentum petitur a contrario : *Cum averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis*. c. 48, v. 26 : *Justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit*. c. 23, v. 12. Hoc est, consensus in peccatum mortale statim ac fit,

est peccatum mortale, gratiam destruens; ergo etiam actus contritionis statim ac fit, est vera et perfecta contritio seu ultima ad gratiam dispositio.

Isai. 30, v. 45, dicitur : *Cum ingemueris, tunc salvus eris*. Et quamvis Vulgata latina, proprius ad hebraicum textum accedens, habeat : *Si revertamini, et quiescatis, salvi eritis*; sanctus tamen CYPRIANUS, epist. 8 et L. de lapsis circa finem, S. CHRYSOSTOMUS orat. de S. Philogonio, alique Patres Latini et Græci, priorem LXX. Interpretum lectionem tenentes, nullam veræ contritioni moram temporis statuunt, quo minus illico Dei gratiam obtineat, quemadmodum ex SS. LEONIS et CHRYSOSTOMI testimoniis nuper intelleximus. Quibus accedunt TERTULLIANUS, L. de pœnit., c. 4 : HIERONYMUS, epist. 46 et 48; PACIANUS, epist. 3 ad Sympron., et CÆLESTINUS Papa epist. ad Episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensis paucis omnia completens, *Vera, inquit, ad Deum conversio... mente potius est æstimanda quam tempore, propheta hoc taliter asserente : cum conversus ingemueris, tunc salvus eris*. Ecce idem Isaïæ testimonium ex vetere Italica versione prolatum, et sensum eundem reddens. Eum nostra Vulgata, v. 49, manifeste confirmat his verbis : *Miserebitur tui : ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi*.

In quam rem B. AUGUSTINUS Enchiridii, c. 65 : *In actione pœnitentiæ, inquit, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris*.

Nec tantum apud Isaïam conditionate illa dicuntur : sed etiam Zachariæ 4, v. 3; Jeremiæ 45, v. 19; Apocalypsis 3, v. 20, absoluta fit promissio : *Convertimini, et convertar*; ergo hæc duo inseparabiliter sunt conjuncta, quia veritas conditionalis postulat, ut posito antecedente, infallibiliter ponatur consequens : atqui homo convertitur, cum primum peccata per contritionem detestatur; ergo.

Prob. II. Ratione. Actus pœnitentiæ, qui extra usum sacramenti, tanquam sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum, habet gratiam infallibiliter conjunctam, est vera contritio : atqui omnis actus, qui ex sua essentia et motivo est perfecta conversio ad Deum, et aversio a peccato, ejusque detestatio super omnia, habet infallibiliter et sine mora adjunctam gratiam et peccatorum remissionem, ut testimonia hactenus allata ostendunt; ergo omnis talis actus continuo est vera contritio.

Conf. 1. Peccator lege naturali et positiva tenetur aliquando Deum super omnia diligere, et ex caritatis hujus motivo peccata sua detestari : at enim certam temporis moram in continuando, aut repetendo hoc actu præscriptam esse nullus docere potest.

Conf. 2. Actus fidei et spei supernaturalis sunt veri et perfecti actus virtutum theologicarum, licet non sint admodum intensi et vehementes, aut prolixi, dummodo ex motivo sibi proprio concipiantur; ergo etiam actus caritatis ex motivo proprio conceptus, vere erit actus virtutis theologicæ; et detestatio peccati ex ejusdem motivo profecta, erit vera contritio, quin certa intensio, aut prolixitas ad pias hasce affectiones requiratur.

Conf. 3. Posset homo in fine vitæ detestari peccatum ex motivo caritatis perfectæ, quin ei supersit tanta mora temporis, quantum Scotus exigit, ut ille actus sit contritio; adeoque peccator in eum posset statum redigi, in quo per verum pœnitentiæ actum peccati remissionem consequi non posset : consequens autem hoc damnatur ut erroneum a Gennadio Massiliensi, in libro de Ecclesiast. dogmatib., c. 80 (Patrolog., t. 58, p. 998 D). Idemque refert ex Concilio Moguntino cap. 2. Ivo in suo decreto, part. 45, c. 32.

48. *Obj.* Actus contritionis est dispositio ad gratiam : atqui dispositio debet antecedere formam ; ergo contritio aliqua saltem temporis duratione eget.

R. — D. M. Contritio est dispositio ad gratiam qualiscumque N. est dispositio ad gratiam perfecta et ultima C. Hujusmodi dispositio non antecedit formam tempore, sed natura.

Nec paulo magis probat alterum Scoti argumentum, quod contritio debeat perfici usque ad certam intensionem : nam præterquam quod nulla certa ad actum contritionis requiritur intensio ; ut ex hactenus dictis palam fit : intensio ista si requireretur, posset in instanti perfici in actu immanente, ut in qualibet forma, quæ sine resistantia contrarii producitur. Ex his quæ hucusque disputavimus

49. *Colliges.* 1° Contritione nos magis detestari peccata graviora quam leviora : in peccatis enim gravioribus magis apparet ratio motiva, puta malum Dei ; unde majus odium et dolorem ac detestationem in nobis excitant.

2° Propria item peccata magis detestamur, quam aliena : nam quia cuiusvis homini speciatim injunctum sit, Deum ex toto corde amare, amoris huic peccata propria vel maxime adversantur. Quam ob rem magis aversamur peccatum veniale a nobis commissum vel committendum, quam peccatum originale : per peccatum enim veniale homo actu proprio facit, ut Deo nonnihil displiceat, eique mali aliquid inferat ; cum e contra originali peccato incurrat tantum et patiatur malum, nec se ipsum a Deo avertat, sed ipse voluntate aliena avertatur a Deo. Hinc etiam magis detestandum peccatum nostrum veniale actuale, quam mortale habituale : per hoc enim toleramus malum a Deo nobis illatum ; cum e contra per illud novum Deo malum inferamus.

Nec refert, quod peccata aliena gravia sint majores Dei offensæ, quam nostra levia : ordinata enim erga Deum caritas præcipit, ut, antequam de aliis cogitemus, ipsi prius maximum illud præceptum implere satagamus ; præsertim negativum, magis absolutum a tempore, loco, aliisque circumstantiis, ut ne quid adversus Deum committamus. Quapropter licet S. Thomas recte probet, B. Virginem Mariam in utero matris sanctificatam fuisse, quia majus est privilegium, immunem a peccato originali esse, quam a peccato veniali : ob hoc tamen privilegium non oportebat ut eadem B. Virgo minus detestaretur, voluntate propria vel tantisper averti a Deo per peccatum veniale, quam aliena voluntate per originale peccatum, quod nobis tantum est proprium moraliter : caritas enim non tam commoda propria, quam Dei bonum intendit.

3° In contritione excedi dupliciter potest, sed tantum per accidens. Ac primo quidem quando quis falso sibi persuadet, peccatum tam grande malum esse, ut ejus remissionem obtinere nequeat. Hunc nimium dolorem antevertit Apostolus 2. Cor. 2, v. 7, scribens : *Ne forte abundantiori tristitia absorbeat qui ejusmodi est.* Quanquam actus ex errore illo profectus poenitentia proprie dici non possit.

Altero modo exceditur, si ex nimio voluntatis conatu valetudo graviter lædatur. Ubi Richardo, in 4. d. 17, a. 4, q. 8 dicenti, non teneri poenitentem ad capitis contentionem remittendam, si noxia prævisa non fuerit, assentiri non possumus. Sufficit enim damnum prævisum fuisse : quia præ-

cepto naturali tenemur ita moderari nostro fervori, ut ne quid gravioris detrimenti salus corporis patiatur; maxime quando id ad animæ salutem opus non est, ut in casu præsentis accidit. Atque ideo sapienter Chrysostomus hom. 4 in 2. ad Corinth., et ad naturam et ad conditionem peccatorum pœnitentiæ labores monet esse temperandos.

ARTICULUS III.

AN AD CONTRITIONEM PERFECTAM STATIM REMITTANTUR PECCATA?

Nota I. Lutherus tradidit, neminem per contritionem Deo reconciliari, sive ante sacramenti Pœnitentiæ susceptionem, sive in ipso sacramento Pœnitentiæ; nam in assertione articuli 6, ex sermone de Pœnitentia, *ego*, inquit, *peccatum assero, quidquid ante gratiam fit in homine, tantum abest, ut præparet ad gratiam.* Ait autem, contritionem esse effectum justificationis, quæ prius habita sit per fidem, qua certo sibi persuadet, remissa sibi per Christum esse peccata.

Nota II. Ex Catholicis vero Theologis Baius, Jansenius, Estius, Gaspar Juenin, alique Novatores appellant caritatem imperfectam, si quis actu remisso Deum propter se ac super omnia diligat, neque putant contritionem ex caritate hac imperfecta conceptam sufficere ad remissionem peccatorum ante susceptum Pœnitentiæ aut Baptismi sacramentum, nisi in casu necessitatis: sed opus esse contritione perfecta, hoc est, ea quæ ex caritate Dei admodum intensa proficiscatur.

50. Dico. Qualiscumque contritio, quæ propter Deum super omnia dilectum concipitur, continuo justificat pœnitentes, etiam ante usum sacramenti.

Hæc est communis sententia Doctorum Catholicorum, qui contrariam opinionem gravissimis censuris proscribunt.

Prob. S. Scriptura simpliciter promittit gratiam Dei, et justificationem puræ caritati Dei, et peccatoribus vere ad Deum ex toto corde conversis, ut constat ex testimoniis art. proxime præcedente adductis: atqui contritio quævis propter Deum super omnia propter se dilectum, est pura Dei caritas et vera conversio ad Deum ex toto corde, sive intensa sive remissa fuerit; ergo illico ante usum sacramenti justificat.

Conf. 1. In veteri Testamento contritioni ex pura Dei caritate profecta veniam et gratiam continuo concedendam Deus pollicitus est, atque etiam impendit; ut Scriptura et Patres nuper recitati docent: quibus accedit S. FULGENTIUS, qui L. 4 de Remissione peccat., c. 12 (Patrol., t. 65, 369 B): *Quia inquit, ingenuit David, ex toto corde conversus, continuo salvus est factus, atque ita in eo completum est quod per prophetam præcipitur: si conversus fueris et ingemueris, salvus eris.* Cur ergo non idem accidat in lege Evangelica, ubi largior Dei gratia ex fontibus Salvatoris manat? Id quod exemplum latronis pœnitentis declarat, qui eodem temporis momento veniam peccatorum a Christo impetravit, quo ad eum se convertit Luc. 23, v. 44.

Conf. 2. Ex damnatione propositionum Baianarum supra memorata. Ubi adversarii gratis causantur, tres primas proscribi intellectas de caritate habituali: quartam autem, quia videtur significare, nullam contri-

tionem extra casum sacramenti aut necessitatis justificare; nam propositiones illæ damnantur in sensu a Baio intento, hoc est, in ejus scriptis expresso, in quibus manifeste agit de caritate actuali; et propositione 34, ait: *Caritas, quæ ex corde puro est*; habitus autem non est ex corde, sed in corde.

His accedit judicium S. Facultatis Parisiensis, quæ ab Episcopis Belgii commotis hac doctrinæ novitate consulta; an. 1560, 7 Junii plures propositiones censura confixit, inter quas hæc erat decima. *Homo existens in peccato mortali, potest habere veram caritatem; et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu æternæ damnationis. Hæc propositio, ait censura, est hæretica.* Undecima vero hujus tenoris: *Per contritionem, non adhibito realiter sacramento Baptismi aut Pœnitentiæ, non dimittitur peccatum extra casum martyrii aut necessitatis*, hac censura notatur: *Quæ propositio est hæretica et schismatica.*

51. *Obj. I.* Si contritio ante susceptionem sacramenti statim justificet; ergo gratis ait Christus, Joan. 20, v. 23: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis*; ergo frustra Patres dicunt, quod sententia Petri præcedat sententiam cœli; ergo injuste damnarunt Pius V et GREGORIUS XIII dicentes, non justificari pœnitentem ministerio sacerdotum: et AUGUSTINUS, epist. 180 (al. 228), ad Honorat. falso docet, ministerium sacerdotum esse ad salutem necessarium: perire eos, qui de hoc seculo exeunt vel non regenerati, vel ligati: et dum tract. 13 in Joan., n. 7, ait: *quantumcumque catechumenus proficiat*, adhuc sarcinam suæ iniquitatis portat, non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum. Id quod etiam habet AMBROSIIUS L. de iis qui initiantur, c. 4, n. 49 (al. de mysteriis, p. 330 B).

R. 4°. Sequelas istas omnes etiam recidere in sententiam adversariorum, qui putant, caritate valde intensa remitti peccata extra sacramentorum usum, aut casum martyrii, vel necessitatis.

R. 2°. — *N. has seqq.* Vere a sacerdotibus absolvuntur, aut baptismi sacramento expiantur, qui tantum attriti ad sacramenta ista accedunt. Quare necessarium est sacerdotum ministerium, et qui decedunt non regenerati, aut etiamnum ligati pereunt, ob culpabilem horum mysteriorum neglectum. Quare etiam Petri sententia præit sententiam cœli: ideo enim Deus absolvit, quia minister absolvit, et non vicissim.

R. 3°. *D. easd. seqq.* Si contritio ante sacramentum justificet absolute ac citra votum et onus suscipiendi sacramenta, sequuntur hæc absurda *Transseat*, ob modo dicta. Si justificet conditionate, cum voluntate suscipiendi hæc sacramenta, etc., *N.* Nimirum contritus justificatur quatenus adjunctum habet votum, saltem implicitum, sacramenti. Quod si deinde data occasione, votum istud explere culpabiliter neglexerit, ob novam culpam peribit, etsi regeneratus. Dixi *culpabiliter*; nam sacerdos non habet facultatem negandi pro sua libidine solutionem aut regenerationem postulanti. Quod si contrito id officii negaret, non ideo ille peribit; sed sua caritate et pœnitentia regenerabitur, aut solvetur.

Inst. Falsum fuisset Christi effatum cum tempore præsentis prolatum, cum Luc. 7, v. 47, ait: *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*, si ipsa dilectio jam antea mulieris peccata absterserat.

R. — *N. Illat.* Alias postea eidem mulieri, v. 48, falso dixisset: *Remittuntur tibi peccata.* Habuit ergo se illa Christi enuntiatio sicut declaratio

illa Marc. 5, v. 34, mulieris jam prius sanatae facta : *Esto sana a plaga tua*. Vere enim exprimuntur tempore praesenti, quae paulo ante gerebantur, eo quod moraliter adhuc praesentia censeantur. Sed et Christus publica illa testificatione quasi ratam voluit esse sententiam priorem afflictamque mulierem solari, et docere praesentes perfectae poenitentiae pretium. Qua ratione explicantur, quae de eadem muliere scripserunt B. Augustinus et Patres alii : *Accessit immunda*, scilicet ante dilectionem, *ut rediret munda*, post poenitentiam et dilectionem. Ubi caritas remissionem peccatorum non praestit tempore, sed natura, sicut quaelibet ultima dispositio, quae cum forma simul tempore existit.

52. *Obj. II.* Saulus per poenitentiam jam perfecte erat conversus ad Deum, et impositione manuum Ananiae acceperat Spiritum sanctum Act. 9, v. 5, 6, 9, 11, 17 ei tamen Ananias ait : *Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua*. Act. 22, v. 16. Cornelius item et ejus amici, licet Spiritus sanctus super eos ceciderit, jussi sunt a B. Petro baptizari; ergo hisce non remittebantur peccata, nisi per sacramentum baptismi.

R. — *N. Cons.* Ananias Paulum ad baptismum hortabatur, tum quod internam ejus dispositionem ignoraret; tum quod sciret, ipsum non fuisse justificatum, nisi cum obligatione suscipiendi baptismum. Caritas enim, qua contritio perficitur, mandatorum divinatorum observationem urget, adeoque votum sacramentorum praeceptorum comprehendit, ut ex Sess. 14, cap. 4. Concilii Tridentini novimus. Neque sacramentum baptismi Saulo et Cornelio erat supervacaneum : nam et gratiam prius acceptam adauxit, et tantum symbolum externum ambos Ecclesiae Christi et fidelium caeterorum coetui inseruit. Quam ob causam B. Augustinus, L. 4 de Baptismo contra Donat., c. 24, n. 28 : *Ne secuta, inquit, esset justitia catechumeni, dictum est : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum. Rursus ne percepto baptismo secuta esset iniquitas baptizatorum, dictum est : Nisi abundaverit justitia vestra, etc.*

Inst. 1. Idem S. Augustinus, L. 4 de diversis qq. ad Simplicianum, q. 2, n. 2 scribit, in Cornelio veram fuisse caritatem, nec tamen illum justificatum fuisse antequam baptismum susceperat. Quod etiam ibidem de catechumenis asserit, uti et tract. 4 et 13 in Joan., et L. 4 de Bapt. contra Donat., c. 24, ergo.

R. — *N. Ant. S.* Doctor ait illos sine baptismo non assecuturos salutem, non quod per poenitentiam peccata non fuerint ipsis remissa, sed quod baptismum divinitus praeceptum neglexerint : *Siquidem non solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur aeternam*, inquit ead. q. 2. De Cornelio quidem L. 4 de baptismo contra Donat., c. 24, n. 28 : *Si, inquit, Cornelius etiam Spiritu sancto jam accepto, baptizari noluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret*. Et c. 25, n. 32, de catechumenis universim : *Neque enim, inquit, ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur*. Caeterum perquam probabile est, veterum quosdam, inter quos S. Gregorius Nazianzenus orat. 40 in S. Bapt., Gennadius L. de dogmat. Eccl., S. Fulgentius epist. 12 ad Ferrandum diaconum, tam austeros baptismi propugnatores fuisse, ut ejus vices ne in necessitate quidem per poenitentiam caritate perfectam suppleri posse contenderent.

Inst. 2. Concilium Tridentinum, Sess. 13, c. 7, prohibet peccatores absque sacramento Poenitentiae ad Eucharistiam accedere, quantumvis sibi

contriti videantur. Et Sess. 6, c. 6, inter dispositiones eorum, qui ad Baptismum, et consequenter etiam ad Pœnitentiæ sacramentum accedunt, exigit, ut Deum *tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiant*. Ergo ex mente Concilii contritio non videtur ante horum sacramentorum usum justificare.

R. — *N. Cons.* 1° Ad sacram synaxin accessuris, aut etiam sacerdotibus sacrificaturis, si peccati conscii fuerint, præcipit Concilium, ut se sacra confessione ante probent, ob sacramenti Eucharistiæ reverentiam; cum nemo de sua contritione certus sit, et facilius ad justificationem via sit per Pœnitentiæ sacramentum. 2° Inter dispositiones ad Baptismi gratiam, Sess. 6, recenset tantum caritatem inchoatam, ut verba Concilii indicant: nam Sess. 14, c. 4, eadem Synodus docet, *contritionem caritate perfectam hominem Deo reconciliare, priusquam sacramentum recipiatur*.

Inst. 3. Dum intellectus scientia perfectus dicitur, non intelligitur scientia qualiscumque, sed excellens; ergo Concilium Tridentinum commendans contritionem caritate perfectam, valde intensam prædicat.

R. — *N. Cons.* Concilium ideo contritionem dicit perfectam caritate, quia caritatis puræ motivum perfectius est motivis omnibus virtutum reliquarum, ex quibus attritio concipitur, ut ex eodem cap. 4, Sess. 14, legere est.

Quæstio alia adhuc moveri solet. *Utrum per pœnitentiam peccatum unum sine alio remitti possit?* Repugnare hoc docet S. Thomas, q. 86, a. 3, tam ex parte actus pœnitentiæ, quam ex parte gratiæ. Et contritionis quidem actus, cum ex universali suo motivo peccata omnia detestetur, necessario expellet omnia, si vel ab unico abhorruerit. Ex parte vero altera constat, nullum peccatum remitti sine regeneratione et renovatione per gratiam, ac sine nova admissione pœnitentis ad jus hæreditatis et gloriæ æternæ capiendæ: at gratia, qua renovamur, et in filios atque hæredes regeneramur, ex æquo peccatis omnibus adversatur; igitur omnia simul eliminat, secundum illud Apostoli Rom. 8, v. 1: *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*.

ARTICULUS IV.

QUOMODO CONTRITIO PECCATUM EXPELLAT?

53. *Nota I.* Forma vetus expelli formaliter dicitur a forma nova, eo quod hæc cum illa componi in eodem subjecto nequeat: causa autem formam novam produciens, aut in subjectum inducens, dicitur efficienter expellere formam veterem. Ita calor superveniens subjecto frigido, frigus expellit formaliter; ignis vero efficiens causa caloris, idem frigus efficienter expellere dicitur.

Nota II. Gabriel Vasquez et nonnulli alii tradunt, contritionem, licet sola non sit sufficiens seu tota formalis causa remissionis peccati, esse tamen partialem, quia ex illa et habituali gratia consurgit integra et proportionata forma excludens peccatum. Opinionem istam laudant Sotus uterque, et Suaresio probabilis videtur: nihilominus ipse cum pluribus aliis contritionem vult esse dispositionem ad remissionem peccati, atque insuper ad genus causæ efficientis illam reducit, eo quod impetret gratiam impossibilem cum peccato.

Nota III. E diverso Lutherus in assertione art. 42 ait, fidem justificare,

etiāsi per impossibile homo non esset contritus. *Volo, inquit, eam, sed dico, non operari justificationem aut remissionem peccatorum : fides enim in verbum Dei justificat et purgat.* Eodem modo Calvinus, L. 3 Inst., c. 4, § 3 ait, remissionem peccatorum non fieri sine pœnitentia, sed hanc illius non esse causam. Huic errori consentiens Kemnitius 2. part. Examinis p. 960, ait : *Catholici impetrationem veniæ et reconciliationem cum Deo manifeste tribuunt actui seu operi contritionis nostræ : et quidem ante absolutionem... Quid vero aliud est hoc, quam reconciliationem cum Deo et remissionem peccatorum adimere Evangelio et fidei, imo gratiæ misericordiæ Dei et merito Christi : et transferre illam in merita nostrorum operum?*

54. Dico I. Peccatum lethale non expellitur formaliter per contritionem.

Prob. I. Quod tantum disponit et præparat ad justificationem, eamque impetrat, non potest esse forma justificans : dispositiones enim ad formam nequeunt esse ipsa forma, et impetrare est officium causæ moraliter efficientis. Atqui contritio ad justificationem tantum disponit et præparat, eamque impetrat; ergo non est ejus forma ne partialis quidem. *Min.* liquet ex Concilio TRIDENTINO, Sess. 6; postquam enim cap. 6, inter actus varios ad justificationem disponentes recensuisset etiam dilectionem Dei, cap. 7, ita prosequitur : *Hanc dispositionem seu præparationem justificatio ipsa consequitur.* Et Sess. 14, cap. 4. *Fuit, inquit, quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapsō ita demum præparat ad remissionem peccatorum, etc.*

Deinde ex S. Scriptura novimus, justificationem et remissionem peccatorum promitti pœnitentiæ ex toto corde actæ; ergo pœnitentia ista est id, quo impetratur justificatio, et consequenter hac prior, et ab hac distincta.

Præterea contritio a S. Scriptura et Patribus dicitur actus hominis ad Deum se convertentis; justificatio vero actus Dei convertentis se ad hominem : atqui hi duo actus diversi sunt.

Prob. II. A Concilio TRIDENT. eadem Sess. 6, cap. 7, unica formalis causa justificationis dicitur esse gratia et caritas, quæ diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret ut forma permanens; ergo justificationis causa partialis nequit esse contritio, quæ nec diffunditur in corde, neque inhæret, est enim actus transiens.

Porro ibidem dicimur justitiam recipere in nobis secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem : atqui pro majore vel minore contritione, major etiam minorve obvenit nobis remissio et justificatio, ut Christus Luc. 7, v. 47, docet; ergo contritio est mera dispositio ad peccatorum remissionem et ad justificationem.

Conf. Cum in sacramentis ex opere operato justificantur parvuli, et adulti contritione imperfecta tantum dispositi, justificatio istorum est formalis effectus solius gratiæ sanctificantis; ergo idem habitus gratiæ solus erit forma justitiæ ex opere operato acceptæ. Quapropter etiam S. Thomas, q. 86 et 4, 2; q. 143 et in 4. d. 47, ubi ex professo de hoc disputat, nunquam tribuit pœnitentiæ hanc causalitatem. Et q. 28 de Veritate, a. 8, excludit omnem aliam, præter dispositivam.

55. *Dico II. Contritio non tantum est dispositio, sed etiam se habet ut causa moraliter efficiens remissionem peccatorum.*

Prob. I. S. Scriptura pœnitenti et ejus pœnitentiæ peccatorum remissionem et justificationem adscribit tanquam effectum. Ezech. 48, v. 27 : Cum averterit se impius ab impietate sua... ipse animam suam vivificabit. Et paulo inferius : Convertimini et agite pœnitentiam... projicite a vobis omnes prævagationes vestras, et facite vobis cor novum. Quæ quidem omnia actionem peccatoris indicant, qui, a Dei gratia excitatus et adjutus, se avertit, se convertit, agit pœnitentiam, facit sibi cor novum, animam suam ipse vivificat.

Jonæ 3, v. 10 : Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala : et misertus est, etc. Ubi conversioni Ninivitarum tanquam causæ tribuitur venia. De quibus S. AUGUSTINUS in Ps. 50 : Pœnitentiam, inquit, egerunt, et certam misericordiam meruerunt. Et S. GREGORIUS, L. 3, c. 4 in L. 4 Regum : Pœnitentia omnipotentis Dei misericordiam facile meruerunt.

Ps. 50, v. 49, dicitur sacrificium Deo spiritus contribulatus : sacrificio autem placatur Deus, et gratia impetratur, et ideo mox subjungitur : Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.

Dan. 4, v. 24 : Peccata tua eleemosynis redime. Tob. 12, v. 9 : Eleemosyna a morte liberat, purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam æternam. Ex persona autem Nabuchodonosoris, cui Daniel consilium illud dederat, et ex verbis Angeli intelligimus, hos effectus tribui eleemosynis peccatorum, in quantum sunt actus vere pœnitentium et contritorum. Quam rationem etiam reddit Christus Luc. 7, v. 47, insignem mulieri peccatorum veniam fieri prædicans, quia dilexit multum.

Prob. II. Explicantur ista testimoniis Patrum. TERTULLIANUS, L. 4 contra Marcionem (Opp., p. 420 D, edit. Paris. 1675) scribit, Achab, reum idololatriæ et sanguinis, veniam meruisse, pœnitentiæ nomine. Et L. de pœnitent. (p. 127 A) : Pœnitentia, inquit, Dominus mitigatur. ORIGENES, homil. 44 in cap. 20 Levit. (Opp., t. 2, p. 248 D) : Purgatio, inquit, peccati non per corporale supplicium constat, sed per pœnitentiam : quam utrum quis digne gerat, ut mereri pro ea veniam possit, videto. A S. CYPRIANO L. de lapsis (ad finem), pœnitentia dicitur medicina peccati, per quam Deus placatur : nec jam solum Dei veniam merebitur, sed coronam. Et de S. Petro S. BASILIUS serm. de pœnit. (Opp., t. 2, p. 607 A) : Flexerunt, inquit, lacrymæ eum, qui nostri misertus est. S. AMBROSIIUS, L. 40 in Lucam, in illud Luc. 22, v. 64 (Opp., t. 4, p. 1523 A) : Dominus respexit Petrum, etc. Lacrymæ, inquit, veniam non postulant, et merentur. Et L. 2 de Pœnit., c. 3 (Opp., t. 2, p. 420 A) : Tam cito, inquit, veniam meretur, scilicet filius prodigus. Et præfat. in Ps. 37 (Opp., t. 4, p. 845 B) de Davide ait : Solvens pretium lacrymarum pro redemptione peccati. S. HIERONYMUS, L. 2 contra Pelagian., n. 11 : Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris. S. JOAN. CHRYSOSTOMUS, L. 2 de Compunctione cordis (Opp., t. 4, p. 144 A B), cordis compunctionem vocat ignem, qui humanam omnem infirmitatem solet absumere. S. AUGUSTINUS, epist. 54 ad Macedonium (al. 153, c. 3, n. 6) : Ut pœnitentia placare possint, quem peccando contempserant. Igitur, cum abluere, purgare, Deum placare, mereri, pretium exhibere, efficientiam quamdam significant, contritio, ex Patrum doctrina, est quædam causa efficiens remissionem peccatorum.

Prob. III. Concilium TRIDENTINUM, Sess. 6, cap. 6, actum pœnitentiæ inter dispositiones ad justificationem numerat : dispositio autem in tali casu non solum tenet se ex parte materiæ, sed etiam ex parte agentis seu pœnitentis; ergo idem pœnitens gratia Dei adjutus active concurrit ad justificationem.

Deinde idem Conc. TRIDENTINUM, Sess. 14, c. 4 docet, contritionem omni tempore necessariam fuisse ad veniam impetrandam : quam doctrinam hausit ex S. Scriptura, ubi spiritus contribulatus sacrificio comparatur, peccata dicuntur redimi, purgari, extinguere per pœnitentiam. Atqui hæc omnia vim quamdam causæ efficientis significant. Quapropter B. THOMAS, q. 85, a. 2, ad 3 : *Pœnitentia, inquit, expellit omne peccatum effective : in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia homine cooperante.* Et cum Magistro in 2. d. 27, q. 4, ad 4 docet, per contritionem nos peccatorum remissionem et justificationem de congruo mereri : quod idem dist. 28. S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Gabriel, et in 4. d. 44, a. 2, ad 5. Albertus M. et ex recentioribus Suarez, disp. 8, sect. 3, n. 14, et quam plurimi alii tuentur; obnitente Capreolo in 2. d. 40, q. un. et Dom. Soto L. 2 de nat. et grat., c. 4, qui pœnitentiam, uti et actum fidei et dilectionis, volunt tantum esse dispositiones ad peccati remissionem et ad justitiam.

56. *Obj. I cont. 4^{am} concl. Juxta Synodum Tridentinam, Sess. 6, cap. 7, justificatio est sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum; in illo autem verbo, voluntariam, actus contritionis includi videtur; ergo hic saltem ex parte est forma sanctificationis et renovationis.*

R. *Explic. Conc. Trid. Justificatio est sanctificatio per voluntariam susceptionem gratiæ, ita ut voluntaria hæc susceptio indicet causalitatem formalem in actu N. ut significet dispositionem requisitam in adultis, quod nimirum suæ justificationi consentiant C. Doctrina ista Patrum cohæret cum iis, quæ cap. 5, dixerant : adultos ad sui conversionem divinitus excitatos et adjutos, ad suam ipsorum justificationem eidem gratiæ libere assentiendo et cooperando disponi; ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, etc. Et cap. 6 idem Concilium ait, disponi eos ad justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, libere moventur in Deum, credentes, timentes, sperantes, diligentes, pœnitentes, etc.; quæ infra can. 4, repetuntur. Agit scilicet Concilium contra errorem Lutheri, qui in digressionem libri, Operationes in Psalmos inscripti, error, inquit, est, quod liberum arbitrium habeat aliquam activitatem in bono opere, quando de interno opere loquimur. Tum addit : Velle illud, quod credere, sperare, diligere diximus... semper est passio. Ut in luto, quando forma ei affigitur, mera passio est. Adducit autem testimonium Jerem. 18, v. 6 : Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Calvinus item L. 2 Instit., c. 3, § 7 et 11, et L. 3, § 6 contra Pighium, et in Antidoto Sess. 6. Conc. Trident. et Kemnitius ad eandem Sess. 6, alique hæretici docent, voluntatem nostram in bonis operibus sic agi a Deo, ut non possit non agere, et quamvis ipsa producat actum, concurrere tamen tantum ut merum instrumentum Dei naturale, non vero ut causam liberam et dominam sui actus.*

Inst. Concilium TRIDENT. nomine dispositionis, Sess. 6, cap. 6 et alibi in-

telligit tantum caritatem inchoatam et imperfectam, quæ in sacramento ad accipiendam gratiam disponit.

R. — *N. Assertum.* Sess. 14, c. 4, dum ait, modum hunc contritionis quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum necessarium fuisse, procul dubio de contritione perfecta loquitur, ac statim subjungit, contritionem istam præparare ad remissionem peccatorum: igitur peccatorum remissio non est effectus formalis contritionis; actus enim non impetrat effectum suum formalem, sed per sese confert illum.

57. *Obj. II.* Peccatum includit actum vel moralem habitudinem ad illum; ergo formalis causa expellens illud, debet actum oppositum, id est, actum pœnitentiæ includere.

R. — *N. Cons.* In peccato habituali, ut diximus, est macula, offensa, injuria, reatus. Macula prout est privatio gratiæ, non nisi per formam istam realem tolli potest. Quia autem actus pœnitentiæ non est tam efficax ad reparandam injuriam satisfaciendo, sicut fuit peccatum ad offendendum Deum, propter dignitatem personæ offensæ; ideo necesse est, ut Deus offensam et injuriam gratis remittat; ergo nihil in peccato habituali restat, quod per actum pœnitentiæ formaliter possit expelli.

Inst. 1. Dictum est supra, num. 14, a malitia actus peccati duplicem in anima relinqui maculam, quarum prior sit privatio nitoris naturalis animæ, adhuc aversæ a Deo ob peccatum nondum retractatum. Atqui macula ista formaliter tollitur per contritionis actum: sicut enim albedo et nigredo sunt formæ repugnantes, ita aversio et conversio; per contritionem autem convertimur ad Deum; ergo non manemus ab eo aversi. Neque dici potest, a contritione maculam hanc expelli dispositive: eadem enim forma non potest respectu sui esse dispositio; ergo contritio saltem partialiter in genere causæ formalis concurrit ad remissionem peccati et ad justificationem.

R. — *D. probat. Assumpt.* Conversio ad Deum per contritionem est forma aversioni repugnans prout hæc est actus et spectatur in ratione liberi *C.* repugnans aversioni prout hæc est proprie peccatum habituale, et residua in peccatore macula, injuria, et offensa Dei *N.* et eodem modo distincta consecutione prima, alteram absolute nego. Remissio peccati non potest esse actus peccatoris offendentis. In macula enim peccati duo spectantur, alterum physicum, quod privatio gratiæ est; alterum morale, seu respectus ad peccatum præteritum, quod moraliter permānet, donec remittatur: cujus remissionis tantum impetratio, exoratio, et quaecumque meritum est pœnitentiæ actus.

Inst. 2. Per amorem homo formaliter adæquatur primæ regulæ; ergo per illum est formaliter justus et sanctus.

R. — *D. Ant.* Adæquatur formaliter primæ regulæ adæquatione actuali et quoad actum præsentem *C.* adæquatione habituali, et quoad effectus ab actu præterito relictos *N.* Licet caritas formaliter tollat aversionem actua-lem, non tamen tollit aversionem habitua-lem, qua homo ob actum peccati præteriti caret habitu gratiæ et caritatis, Deoque invisus est. Nec enim amor quo homo in Deum fertur, est amor, quo Deus hominem vicissim complectitur, sed tantum ad hunc dispositio est et impetratio.

58. *Obj. cont. 2^{am} concl.* Si contritio efficit, et meretur justificationem; ergo non justificamur gratis, contra quod S. Paulus Rom. 3, v. 24, docet.

R. — *D. seq.* Si contritio ex merito condigno efficit justificationem, non justificamur gratis *T.* si contritio efficit justificationem ex merito congruo, non justificamur gratis *N.* In peccato est macula, injuria, offensa. Macula est aversio a Deo, et privatio gratiæ: converti autem ad Deum non possumus sine præveniente et adjuvante Dei gratia. At licet cum gratiæ auxilio ad Deum convertamur, hæc tamen conversio pro injuria non satisfacit; igitur nec offensam tollit, nec infusionem gratiæ meretur. Sicut ergo maculæ prioris abstersio a Dei gratia pendet: ita et injuriæ remissio et condonatio offensæ; neque enim effectus isti actui contritionis ex justitia debentur, eo quod hæc justificationem præcedat, quam meritum condignum et simpliciter tale demum subsequitur, ut scribit B. Augustinus in Psalm. 140. L. de fide et operib., c. 14 et alias. Hinc Tridentinum, Sess. 6, cap. 8, tradit hominem justificari gratis: meritum enim ex justitia opponitur gratiæ, non autem meritum de congruo, quod non in justitia, sed in liberalitate fundatur.

ARTICULUS V.

QUOMODO PECCATA VENIALIA PER POENITENTIAM TOLLANTUR?

59. *Dico I.* Perfecta contritio sola ex opere operantis tollit omnia peccata venialia, ad quæ ex motivo suo saltem virtualiter extenditur.

Prob. 1^a pars, quæ est communis omnium. Si contritio perfecta tollit omnia mortalia, ad quæ ex motivo suo virtualiter extenditur, quanto magis delebit venialia:

Prob. etiam 2^a pars, quod peccata venialia extra usum sacramenti non tollantur contritione imperfecta, aut actibus virtutum aliarum. Si attritio ex se sufficit ad tollenda venialia; ergo hæc nunquam remittuntur per sacramenta poenitentiae, baptismi aut unctionis extremæ; quia horum usum dignum semper anteit attritio; ergo sacramentum poenitentiae ne secundario quidem institutum esset propter remissionem peccatorum venialium, cum hæc esset effectus, quem præsumit semper prius acquisitum: quod videtur repugnare Concilio Tridentino, Sess. 14, cap. 5. Deinde inutilis esset confessio venialium peccatorum: neque enim certior sum de veritate sacramenti, quam de conceptæ attritionis veritate sum certus. Præterea absurdum omnino videtur esse, quod a Deo medicina fuerit instituta, quæ supponit semper ante sui usum morbum jam sanatum.

Denique sicut attritio venialium opponitur peccatis venialibus, ita retractatio mortalium mortalibus; ergo si illa delet venialia, etiam hæc delebit mortalia. Sicut ergo attritioni de mortalibus, horum remissio non est promissa: ita neque attritioni de venialibus a S. Scriptura promissa ostendi potest remissio venialium. Ita Vasquez, Becanus et alii contra Suaresium, Lugonem et alios complures.

60. *Dico II.* Peccata venialia ex opere operato abstergantur non tantum a sacramentis Poenitentiae, Baptismi et Unctionis extremæ, sed etiam a quatuor reliquis, modo attritio aliqua non desit.

Est sententia communis.

Partem primam omnino fide tenendam esse affirmat Vasquesius: in eum

enim finem tria illa sacramenta instituta sunt, idemque effectus significatur per verba, *absolve te, etc., baptizo te, etc., indulgeat tibi Deus, etc.*

Pars altera etiam probabilior esse videtur, quam cum S. Thoma, q. 87, a. 3 in 6, passim amplectuntur Theologi. Certum enim esset, quod hunc effectum habeat Eucharistiæ sacramentum, quippe quod a Tridentino Concilio Sess. 13, cap. 2, dicitur datum esse *tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis*. Ergo etiam tribui potest cæteris sacramentis vivorum, quæ, sublato obice, peccatum quoque mortale extinguunt; neque enim minore pollent virtute, tanquam actiones ipsius Christi, quam contritio, actio solius hominis gratiæ divini auxiliis excitati et adjuți.

64. *Obj. I cont. 4^{am} concl.* Sicut unum est motivum fidei, ita et caritatis; ergo sicut unum credens articulum, cæteros omnes implicite credit ex motivo fidei; ita etiam detestans peccatum mortale ex motivo caritatis, ex eodem motivo necessario detestatur etiam venialia peccata; et consequenter remisso peccato mortali, remittuntur etiam semper omnia peccata venialia: quod videtur adversari iis, quæ supra num. 29 ad Inst. 4, diximus.

R. — *N. paritatem Ant.* Fides non habet motivum, nisi unicam Dei loquentis auctoritatem: e contra licet caritatis motivum formale ultimum sit tota Dei infinita bonitas, quæ specie infima est unica, proximum tamen secundum rationem multiplex esse potest, videlicet perfectiones omnes, propter quas Deus amore dignus est, v. g. detestor peccatum mortale ex amore in Deum ut amicum, ut finem ultimum, etc.; quæ motiva ad peccatum veniale non porriguntur, quæ nec amicitia divina solvitur, nec homo a fine ultimo excidit. Quod si de peccatis doleas, eo quod Deo summo bono displicueris per illa, etiam venialia dolore eodem comprehendis.

62. *Obj. II.* Si sola contritio perfecta delet ex opere operantis peccatum veniale, ergo plus ad hujus destructionem requiritur, quam ad expulsionem peccati mortalis: nam motivum contritionis, quod se ad venialia peccata extendit, perfectius est.

R. — *D. Illat.* Plus requiritur ad veniale destruendum ex opere operantis T. ad illud destruendum simpliciter N. Contritio perfecta, qua peccatum veniale destruitur, non involvit votum illius sacramenti. Nec refert, quod contritio de venialibus perfectior sit ex suo motivo: nam et attritio de eis concepta perfectior ex motivo suo est, quam attritio, qua lethalia peccata detestamur. Nec adversatur nobis, quod Concilium Tridentinum Sess. 14, c. 5 doceat, peccatum veniale non sacramento solum Pœnitentiæ, sed multis adhuc aliis modis expiari posse: hoc enim contingit et per contritionem ex opere operantis, et per attritionem cuilibet sacramento vivorum adjunctam.

Inst. 4. Sicut voluntas peccati mortalis sufficienter per contritionem retractatur: ita voluntas venialis peccati retractatur per attritionem; ergo si sola contritio tollit mortale peccatum, sola attritio tollet veniale.

R. — *N. Ant.* Voluntas ita mutanda est, ut restituitur in statum pristinum: cum ergo per veniale aliquo modo offendatur Deus, nisi tollatur offensa, non potest veniale tolli; offensa autem contritione sola tollitur: nam attritione homo se non convertit ad Deum, sed ad pœnam vel ignominiam. Vide S. Thomam, q. 87, a. 1, ad 2, ubi ostendit, ad delendum veniale peccatum non requiri actum formalem pœnitentiæ, requiri tamen virtutalem quam-

dam peccati displicentiam per modum caritatis, qui continet virtualiter detestationem venialis, nimirum tunc, quando quis ita diligit Deum, ut si illi occurreret memoria peccati venialis, illud detestaretur ob Deum: talis enim actus constituit hominem contrarium peccato veniali. Quod si actus dilectionis esset tam insignis, quo quis statim detestaretur quodcumque veniale, si occurreret, deleteret omnia simul.

Inst. 2. Opus bonum hominis justī magis Deo placet, quam peccatum veniale ejusdem displicuit; ergo si augmentum gratiæ Dei mereri potest, etiam remissionem peccati venialis obtinere poterit.

R. — C. Ant. D. Cons. Potest etiam remissionem peccati venialis obtinere immediate et proxime *N.* mediate et remote *C.* Qui mereri potest finem, potest et media ad ipsum necessaria mereri, nisi quid aliud obstat, ut inquit *S. Thomas 1, 2, q. 114, a. 10.* Justus autem potest de condigno mereri vitam æternam; ergo etiam necessaria ad illam media, quorum unum est peccatorum venialium remissio: videlicet per attritionem vel alios virtutum actus meretur auxilium gratiæ, quo ad contritionem de venialibus excitetur.

63. Obj. III cont. 2^{am} concl. Si quolibet sacramento dimittuntur omnia venialia, ergo inutile est confiteri venialia: nam si vel mortalia tantum confitearis, aut unum veniale, aut Eucharistiam suscipias, æque omnia venialia dimittuntur ac singula, ac si singula quæque confessus esses.

R. — N. Illat. Si actus aliquis dilectionis perfectæ ita potest esse comparatus, ut aliqua tantum peccata venialia detestaretur, si occurrerent, non vero omnia, et consequenter non deleteret omnia: quanto magis actus attritionis sacramento præmissus ad aliqua tantum peccata sese potest extendere! quo in casu sacramentum tantum illa remitteret peccata venialia, quæ per actum attritionis retractata fuerint. Deinde cum thesis quoad alteram partem adeo certa non sit, tutius agetur confessione singulorum. Ex dictis

64. Collige. 1° Merito *S. Thomas* vim remittendi peccata venialia non tantum contritioni, sed etiam ferventibus caritatis actibus tribuit *q. 79, a. 4, ad 1, et q. 87, a. 1, ad 3*; nam licet peccata venialia caritati quoad habitum non repugnent, ei tamen adversantur secundum actus fervorem, qui peccatorum venialium detestationem virtute contineat.

2° Tametsi peccata venialia nunquam deleantur sine infusa gratia, quam contritio, caritas aut sacramentum efficiat: formalem tamen suæ desitionis causam aliam non habent, quam Dei condonationem extrinsecam; eo quod non sint impossibilia cum pœnitentia, caritate, sacramento, et habitu gratiæ sanctificantis. Ita *S. Thomas, q. 87, a. 2.*

3° Sacramentalia dicuntur actiones piæ, quæ communiter adscribitur vis remittendi peccata venialia. Comprehenduntur hoc versu: *Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens*, h. e. Oratio Dominica. Aqua benedicta, Panis benedictus, Confessio generalis, Eleemosyna, Episcopi vel Abbatis consecrati benedictio. Quibus adhuc tria adduntur, scilicet Oratio in Ecclesia consecrata, Tussio pectoris, et Unctio sacra ceremonialis: sed duo priora ad orationem, tertium ad tinctionem reduci possunt.

Horum signorum aliqua etsi Deus proxime instituit, aliqua Ecclesiæ pastores: Deus tamen voluit ipsis vim indere expellendi peccatum veniale ex opere operato; Ecclesia vero id non potuit. Ita *S. Thomas* hic art. 3 et in *4. d. 16, q. 2, a. 2, quæstiunc. 4 et d. 21, q. 2, a. 1.* Alexander, *S. Bonaven-*

tura, Durandus, Richardus et veteres, contra Franciscum de Victoria, Sotum utrumque, Canum L. 42 de locis, cap. 23, ad 9, et recentiores quosdam, qui ceremoniis hisce effectum tribuunt ex opere operato ad modum sacramentorum, si non inveniunt complacentiam contrariam, et homo vel pia actione, vel alio modo religiose illis utatur.

Remote tamen ad peccatorum venialium remissionem conducunt duplici de causa : nam imprimis si rite usurpentur, excitant in nobis pios motus pœnitentiæ vel reverentiæ in Deum et res sacras, quæ nobis occasio præbetur de peccatis, ut par est, dolendi. Ita S. Thomas art. 3, citato nuper. Deinde ad eandem exilium peccatorum veniam disponunt per modum impetrationis, non quidem proxime, sed prout juxta promissa divina, vel ad preces Ecclesiæ, ritus hosce adhibentibus gratiæ ad contritionem excitantes dispensantur.

Verum effectus isti non sunt adeo certi, partim defectu particularis remissionis divinæ, partim ex oscitantia utentium ceremoniis iis, partim etiam quod preces pro aliis fusæ non semper sint efficaces. Certius tamen signa illa et ritus movent ad pœnitentiam, quam piæ imagines, conciones, etc., quæ non ut Sacramentalia ab Ecclesia proponuntur.

4° Culpas veniales residuas post hac vitam justis remitti consentiunt SS. Patres, ex illo 1. Cor. 3, v. 42 : qui peccata venialia, indicata per ligna, fœnum, stipulam superædificat... ipse salvus erit; sic tamen quasi per ignem. Ita S. AUGUSTINUS Enchirid., c. 69, et L. 24 de Civit., c. 26, et L. de Fide et operib., c. 45, et de vera et falsa Pœnit., c. 48. Et refertur dist. 25, can. penult. et in can. *Qualis*; refertur eadem sententia ex B. GREGORIO, L. 4 Dialog., c. 39 (Opp., t. 3, p. 444 B) qui eam colligit ex illo Matth. 42, v. 32. *Non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro* : nam inde infert, aliqua peccata remitti in futuro seculo : Non mortalia, inquit, sed venialia, quæ remittuntur in purgatorio. Quod necessario quoad culpam intelligitur : nam quoad pœnam dimissa culpa restantem, etiam mortalia ibidem remittuntur.

Absterguntur autem culpæ illæ veniales primo momento, quo anima corpore soluta est : tunc enim est omnino expedita ad cognoscendum optime statum suum, et ad cognoscendum perfecte et amandum Deum, et ad detestandum peccatum veniale; et cum habeat auxilium Dei efficacissimum, promensura suæ gratiæ sine mora perfectissime operatur. Ita S. Thomas, q. 7 de Malo, a. 44, Abulensis Matth. 25, q. 723, Richardus, Paludanus, Durandus, Major, Almainus dist. 24, Suaresius disp. 9, sect. 4, n. 43, contra S. Bonaventuram, Carthusianum, Dom. Sotum, et alios opinantes, id fieri toto tempore, quo durat pœna purgatorii. Neque horum opinio ex nuper laudatis Patrum testimoniis firmatur; nam a primo illo momento anima incipit purgari intrinsece a venialibus peccatis, ita ut vere dicantur remitti in purgatorio : præsertim quia plena remissio et quoad culpas et quoad pœnas non consummatur eo instanti, sed per purgatorium ignem.

ARTICULUS VI.

UTRUM MERITA PECCATO MORTIFICATA PER POENITENTIAM REVIVISCANT?

65. *Nota I.* Actio *effective mortua* seu *lethifera* est peccatum mortale, quia mortem animæ creat. Actiones *formaliter mortuæ* sunt actus virtutum supernaturalium in statu peccati lethalis exerciti, ac proinde nullum jus ad æternam gloriam tribuentes. Actiones *vivæ* dicuntur eadem actiones bonæ supernaturales, quæ in statu gratiæ fiunt, et jus ad gloriam auctori suo conferunt. Actiones istæ viventes, a peccato lethali superveniente dicuntur *mortificari*, et ita impedi ab effectu suo præstando, ut homini nullum jus ad gloriam tribuant, dum is in peccato perseverat.

De hisce operibus bonis disputatur, an peccato mortali omnino moriantur et usque adeo extinguantur, ut nunquam deinceps ad præmium supernaturale reviviscant; an vero tantum mortificentur peccato lethali, et quasi consopiantur, ita ut, resuscitata per poenitentiam et justificationis gratiam anima, ipsa quoque priora opera reviviscant, et vim priorem exserant?

Nota II. Cum Catholici omnes unanimiter consentiant, merita peccato mortificata reviviscere, ut ostendit Suaresius in opusculis, Relectione 2, quoad modum tamen doctrinam istam explicandi, Scholastici Doctores multum inter se dissident. *Prima* opinio fert, poenitenti ex meritis præcedentibus præmium duntaxat accidentale obventurum, gaudium videlicet de illis. Hujus sententiæ videtur fuisse S. Thomas, q. 89, a. 5, ad 3. *Secunda* sententia putat, restitui quidem priora merita secundum præmium essenziale, non tamen proprium seu distinctum ab eo, quod debetur contritioni, qua homo a peccato resurgit; eo quod gratia non infundatur, nisi juxta dispositionem subjecti: subjectum autem per contritionem tantum disponitur ad tantam gratiam, quam per contritionem accipit; ergo hanc solam accipit, licet duplici titulo, nempe meritorum præcedentium, et contritionis præsentis. *Tertia* opinio asserit, merita mortificata reviviscere, etiam ad proprium præmium essenziale ac distinctum ab eo, quod contritioni præsentis respondet, proportionatum tamen præsentis dispositioni. Duæ priores opiniones sunt veterum Thomistarum; tertia est recentiorum, quibus accedit Gregorius de Valentia. *Quarta* sententia prioribus omnibus liberalior, affirmat merita mortificata cum toto præmio essentiali proprio per quamcumque contritionem perfectam, et actum amoris Dei reviviscere. Ita Scotus in 4. d. 22, q. 4, a. 2. Magister, Albertus, Richardus, Gabriel d. 15. Quibus accedunt Suaresius et plures alii.

66. *Dico I.* Opera bona peccato mortificata, denuo per poenitentiam reviviscunt.

Hæc sententia adeo certa est, ut contrarium vel sit erroneum, vel temerarium, imo multis videatur hæreticum.

Prob. I. Ezechiel 33, v. 12, ait Deus: *Impietas impii non nocebit ei, in quamcumque die conversus fuerit.* Noceret autem plurimum, si opera bona omnino extingueret.

Cum Deus Joelis 2. Israelitas ad poenitentiam hortatus fuisset, hunc poeni-

tentiæ fructum v. 25, ipsis proponit : *Reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus et rubigo, et eruca*, i. e. præteritarum actionum bonarum mercedem vobis restitutam, ut exponit Hieronymus et Glossa in hunc locum.

Ad Galatas, c. 3, v. 4, scribit Apostolus : *Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa* : ait nimirum Galatarum ærumnas, quas ante pro Christo pertulerant, non fore inanes et gratuitas, modo a Judaismo, in quem prolapsi erant, resipuerint. In quem locum S. HIERONYMUS (Opp., t. 7, p. 421 C, edit Vallarsi.) : *Simul et illa spes, quod quicumque ob fidem Christi laboraverit, et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa dicitur passus fuisse, dum peccat : sic rursus non perdit ea, si ad pristinam fidem, et ad antiquum studium revertatur.*

Eodem spectant adhortationes Apostoli ad Hebræos, c. 6, v. 9 : *Confidimus autem de vobis meliora et viciniora salutis, tametsi ita loquimur. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis.* Testimonium istud de resuscitandis operibus mortificatis intelligunt AMBROSIIUS, ANSELMUS, THEOPHYLACTUS, S. THOMAS : imo ipsum Concil. TRIDENT., Sess. 6, c. 16, non solum innocentes jubet verbis Apostoli 1. Cor. 15, v. 58, incitari : *Estote abundantes in opere Domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino* ; sed etiam erigi pœnitentes ejusdem Apostoli sententia : *Non enim est injustus Deus.*

Prob. II. Idem Concilium l. c. et Can. 32, ad hoc ut opera nostra sint meritoria, et præmium suum re ipsa consequantur, tres condiciones requirit : 1. ut sint opera hominis justificati ; 2. ut facta fuerint in Deo, i. e. per auxilium divinæ gratiæ ; 3. ut homo in gratiæ statu ex hac vita decedat. Atqui hæ condiciones omnes habentur, quando justus præstitis bonis operibus in peccatum lapsus, per pœnitentiam resurgit, et in Dei gratia decedit ; ergo ejus opera priora manent meritoria, et præmium suum obtinent.

In quam sententiam B. AMBROSIIUS, L. 2 in Lucam, num. 33 (Opp., t. 4, p. 4292 C) : *Vide, inquit, quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis : non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit.* Et CHRYSOSTOMUS in dictum locum c. 3 ad Galatas (Opp., t. 40, p. 697 C) scribit, peccatorem prius suis actionibus bonis non frustra laborasse, si desistat a malo, et ad Deum per pœnitentiam revertatur. Eadem pluribus inculcat L. 2 ad Theodorum lapsum : et leguntur inter opera S. Augustini L. de vera et falsa pœnitentia, c. 44.

67. Obj. I. Peccata prior per pœnitentiam et justificationem vere ita abolentur et extinguuntur, ut non reviviscant aut redeant per peccata subsequentia ; ergo merita per peccatum subsequens etiam ita abolentur et extinguuntur.

R. — N. Cons. Inter peccatum et bonum meritum non est par ratio. Nam 1° bona opera Deo placent et perpetuo accepta ipsi manent, quia sunt dona Dei, ipsi præcipue tribuenda, quod ipso instigante et adjuvante fiant, qui priorior est ad miserendum, quam ad puniendum. Ita Scotus. 2° Actiones bonæ vim habent a Christi meritis, quæ semper sunt grata et accepta coram Deo Patre : at Christi gratia plus valet, quam peccatum ; ergo si peccatum mortificat merita, multo magis Christi meritum et gratia exsuscitabit merita mortificata. Hoc argumentum S. Bonaventuræ est. 3° Ipsa

Christi merita, exhibita quidem olim pro nobis, cum in peccato essemus, semper tamen in divina acceptatione manent, et quotidie effectum suum sortiuntur, quando a peccato resurgimus; ergo in eadem Dei acceptatione manebunt nostræ bonæ actiones in statu gratiæ factæ, et vim ac dignitatem suam omnem ex Christi meritis sortitæ. Quod exemplo baptismi declaratur, qui, licet cum obice sumptus, manet tamen in divino conspectu acceptus tanquam opus Christi, et obice remoto effectum suum obtinet.

Inst. 1. Principium supernaturalis vitæ caritas per peccatum deficit, ac interdum etiam fides; ergo merita bona simul cum caritate extinguuntur et emoriuntur, ac nihilo magis reviviscunt, quam opera bona formaliter mortua: a privatione enim non datur regressus ad habitum.

R. — *N. Cons.* Licet principium supernaturalis vitæ caritas extinguatur peccato: quia tamen primitiva ac præcipua bonorum meritorum origo Christus, qui tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites in opera pietatis influxit, perpetuo vivit; eadem bona opera manent in acceptatione divina, quousque potest homo ad gratiæ vitam resurgere, h. e. usque ad ultimum vitæ ejus momentum; quæ proinde, cum peccat, non annihilantur, nec emoriuntur, nec sunt opera mortua, sed melius dicuntur sopiri et mortificari. Habent enim se ad instar plantarum et arborum, quæ asperæ hiemis algore compressæ et coercitæ, ne folia, flores et fructus proferant; id postmodum præstabunt adspirante aura tepidiore, quam sponsa, Cant. 4, v. 16, invitat: *Veni auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius*; ut docet S. AUGUSTINUS in Ps. 125 (enarr. 125, n. 10). Quapropter in hisce operibus meritoriis non est vitæ privatio propriæ, sed impedimentum, quo minus in actum secundum prodeant, quod amoto obice statim præstabunt. E contra actiones formaliter mortuæ id nunquam possunt, quod gratiæ vita nunquam vixerint.

Inst. 2. Deus Ezech. 18, v. 24, ait: *Si justus fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Ergo merita priora non reviviscunt.

R. — *N. Cons.* Loquitur Deus de eo qui non respiscit; mox enim subjicit: *In prævaricatione et in peccato suo morietur.* Ex quo thesis nostra firmatur: nam ut talis se habet, ac si nunquam boni aliquid fecerit; ita ad frugem reversus se habet perinde atque si nunquam peccasset: ait enim Deus, v. 22: *Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.*

Inst. 3. Virginitas, teste Hieronymo, reparari non potest: quod idem dicendum de prima innocentia; ergo non omnia Dei dona per pœnitentiam reviviscunt.

R. — *D. Ant.* Virginitas et innocentia recuperari non possunt, secundum substantiam, et secundum suum esse formale *N.* secundum esse suum materiale, quod ei ex obliquo accidit, reparari non possunt *C.* Formale virginitatis est propositum servandæ castimoniam, et abstinendi ab omni oblectatione venerea: materiale vero est integritas corporis, expers omnis voluntariæ delectationis venereæ, qua pudoris integritas violetur. Gloria ista semel amissa recuperari nequit: fieri enim non potest, ut qui corruptionem talem admisit, corruptus non fuerit. Id quod etiam de innocentia dici debet, quæ peculiaris virtus non est, sed solum immunitas ab omni lethali peccato. Ex modo dictis de virginitate, liquet, quomodo Adamo pœnitenti justitia originalis tota fuerit reddita secundum rectum et entitatem, quæ est gratia

sanctificans; non item quoad obliquum, seu quoad felicitatem illam, qua inferior appetitus superiori perfecte subiciebatur.

68. *Obj. II.* Apostolus Hebr. 6, v. 40, loquitur tantum de operibus vivis hominum existentium in statu gratiæ, non vero de operibus mortificatis per peccatum; ergo ex illo Pauli testimonio non rite colligitur merita mortificata reviviscere. *Ant.* constat: hortatur enim Hebræos ad perfectionem, eosque deterret a peccatis, difficultate resurgendi proposita, si post tanta Dei beneficia laberentur; ergo loquitur ad eos qui nondum peccaverant, nam ait, *qui ministrastis et ministratis*, in tempore præsentis, in quo erant expertes peccati, ne ministrationes ipsorum sint opera mortua.

R. — *N. Ant. Ad prob. D. Cons.* Loquitur ad aliquos, qui nondum peccaverant *C.* loquitur ad omnes qui nondum peccaverant *N.* Apostolus ad totam Hebræorum Ecclesiam scribit, atque eos quidem, qui post acceptam baptismi gratiam lapsi non erant, hortatur ad perfectionem et perseverantiam: lapsos vero in spem erigit, pollicitus, non solum fore, ut Deus præsentia justorum opera compenset, verum etiam memorem fore præteritorum, quæ ipsi aliquando fecerunt, atque remuneraturum, si per pœnitentiam a peccatis resurgant. Scripsisse vero Paulum ad Hebræos, qui post justificationem et multa bona opera rursus in peccatum lapsi sunt, patet ex dicto capite, in cujus initio insinuat, ipsos, defectu sufficientis instructionis putasse, in lege Christi, ad instar ritus Mosaici, plura esse lavacra ad abluenda peccata; unde remissiones in caritate facti facilius peccabant, ut Apostolus in progressu capitis compararet eos terræ producenti spinas et tribulos.

Inst. Quod merita mortificata reviviscant, misericordiæ divinæ est adscribendum: S. Paulus autem dicto, c. 6, justitiam adducit; ergo tantum loquitur de operibus nondum mortificatis.

R. — *D. Ant.* Effectus hic adscribendus est misericordiæ soli *N.* partim etiam justitiæ *C.* Silius misericordiæ effectus est, quod Deus peccatorem excitet ad pœnitendum, et quod pœnitentem justificet: item quod ad gloriam olim propter bona opera tribuendam non requirat continuam in statu gratiæ perseverantiam; poterat enim hoc exigere: sicut ad meritum in actu secundo opus est acceptatione divina ad hunc effectum, cum Deus aliis nominibus nostras actiones exigere possit. Positis autem hisce beneficiis merita habent eundem effectum, quem habuissent, si mortificata non fuissent: atqui prius exigebant gratiam et gloriam ex justitiâ, quæ Deum inter et homines intercedit. Deinde si meritorum reviviscentia esset opus silius misericordiæ, non diceretur ab Apostolo Deus injustus fore, si præmium illis negaret: neque si operibus resuscitatis proportionatum præmium retribueret, hoc jam conferret propter ipsa merita, sed ex mero suo beneplacito; ergo revera non reviviscerent merita in ratione meriti.

69. *Dico II.* Merita mortificata reviviscunt ad totum præmium essentiali proprium, et consequenter ad totam gratiam sanctificantem et virtutes prius habitas: non vero ad accidentale tantum præmium, aut ad substantiale indistinctum realiter ab eo, quod debetur contritioni, qua homo a peccato resurgit.

Prob. I. Accidentale etiam ejusmodi gaudium percipiunt Beati de bonis operibus formaliter mortuis, h. e. in statu peccati exercitis: hisce enim sæpe de congruo acceperunt auxilia gratiæ conducentia ad resurgendum

e statu lethalis peccati, et ad obtinendum finem suum ultimum. Atqui nemo dixerit, ejusmodi opera mortua reviviscere; ergo reviviscentia bonorum operum non satis explicatur per præmium illud accidentale ex ipsis percipiendum.

Prob. II. Opinio de reddendo tantum præmio realiter indistincto ab illo, quod actui perfectæ poenitentiae tribuitur, reviviscentiam meritorum tot argumentis operose stabilitam plane convellit ac subruit. Nam si nihil antiquæ gratiæ per merita priora comparatæ, re ipsa adjiciatur illi, quæ contritionis conatui respondet, nec majoris gloriæ gradum poenitens intuitu veterum meritorum accipiat; tota reviviscentia meritorum in titulum sine re atque in denominationem extrinsecam desinit; dum gradus quatuor gratiæ et gloriæ novæ poenitentiae concessi, iidem omnino intuitu præcedentium meritorum conferuntur. Non ergo servabitur justitia distributiva præcipiens, ut habenti plura merita, pro ipsorum dignitate, gloria amplior, tanquam justitiæ corona rependatur: nocebit impietas impio iterum converso: non revertentur anni, quos comedit locusta et bruchus: obliviscetur operis boni Deus: revera *sine causa*, seu frustra, tanta passus est peccator poenitens, quando adhuc justus multa, Dei gratia, tulit ac fecit; denique frigida nimium foret adhortatio, qua ex Tridentini jussu excitandi sunt peccatores resipiscentes ad strenuam bonorum operum exercitationem; fisci, se illis operibus, quæ in Deo facta sunt, divinæ legi pro hujus vitæ statu satisfecisse, et vitam æternam olim, si in gratia decesserint, consequendam promeruisse.

Prob. III. Præmium essenziale proprium meritorum est certus ac determinatus gloriæ gradus, ad quem a Deo acceptantur sub conditione simplicis decessus in gratia; ergo quamdiu homo in gratia decedere potest, merita vim suam ad præmium essenziale proprium retinent, a peccato subsequente non imminutam; ergo peccato remisso, vis illa tota reviviscit, ac proin merita ad totum præmium essenziale proprium reviviscunt.

Cum vero gratia sanctificans proportionata huic præmio ordinarie sit inseparabilis ab eodem, tanquam causa ipsius; consecrarium plane est, simul expergisci jus ad totam hanc gratiam, eamque una cum comitatu individuo virtutum extemplo restitui, ne promissiones divinæ nuper argumento recitatæ inanes esse videantur.

Hæc et alia argumenta evincunt etiam, redire gratias sine nostris meritis per sacramenta obtentas.

70. *Obj. I.* Merita mortificata reviviscere ad gaudium accidentale duntaxat, et ad solam gratiam fervori caritatis justificantis respondentem, quæ simul etiam detur intuitu meritorum præcedentium, adeo aperte a S. Thoma traditur, q. 89, a. 5, ad 3, ut Suaresius ipse existimet, eum in partem alteram trahi non posse.

R. — *N. Assert.* Sotus hanc Bannesii sententiam, ait, esse falsissimam, Ledesma erroneam: quæ censuris præstantissime Thomistarum illam non perstringerent, si sancti Thomæ esse judicassent. S. Thomas autem ibidem in conclusione et ad 4. aperte docet, opera bona per peccatum non aboleri, sed adhuc manere in acceptatione Dei; impediri tamen, ne sint efficacia ad perducendum hominem in vitam æternam: sublato tamen peccati impedimento per remissionem, recuperare efficaciam ad perducendum eum, qui illa fecit, in vitam æternam, Deumque implere illud, quod opera illa mere-

bantur. Atqui opera bona non solum merebantur gaudium accidentale, sed præmium substantiale proprium, habebantque efficaciam perducendi hominem ad vitam æternam per gratiam sanctificantem propriam, et in mensura gratiæ sanctificantis præmio illi determinato respondentem. Ergo juxta eandem S. Thomæ doctrinam merita reviviscunt ad præmium essentiale, proprium et totale.

Quid Suaresius de mente S. Thomæ senserit, ipse commentario in dictum art. 5, ad 3, declarat his verbis : *Incredibile videtur, hoc sensisse D. Thomam, quia directe repugnat cum conclusione et ratione corporis articuli... Neque etiam verisimile est, per vitam æternam solum præmium accidentale intellexisse : neque efficacia meritorum alia est, quam consecutio præmii illis debiti. Præterquam quod doctrina illa in se valde falsa est, et parum consentanea doctrinæ ejusdem D. Thomæ in aliis locis. Et præsertim notandus est locus in quod. 5, q. 42, a. 1 ; dicit enim, aureolam semper præsupponere auream, et ideo qui non meretur auream, id est, præmium essentiale, non mereri aureolam, id est, præmium accidentale : quod intelligit non tantum respectu ejusdem subjecti, sed etiam respectu ejusdem operis : nam hinc concludit, eum, qui docet propter vanam gloriam, quia non meretur auream, neque aureolam mereri. Ex quo ulterius infert, quamvis postea illius peccati pœnitentiam agat, non recuperare aureolam : quia pœnitentia, inquit, restituit homini præmia prius habita, non tamen ea quæ non habuit, nisi in quantum motus ipse contritionis est meritorius. Pœnitentia ergo, ex mente D. Thomæ, restituit non tantum præmium accidentale, sed etiam essentiale, et, si hoc non restitueret, neque illud conferret : quia sicut a principio non potuit quis mereri aureolam sine aurea, ita nec postea potest vivificare meritum ad aureolam, si non potest ad auream : est enim eadem utriusque ratio, scilicet, quia aureola præsupponit auream, sicut comparativus positivum. Et paulo inferius : Fateor, inquit, me non satis intelligere, quid D. Thomas in hac solutione sibi voluerit. Et libentius dicerem, non satis accurate hic respondisse, quam propter unum verbum, quod excidere solet in solutione unius argumenti, sententiam aliquam probabilem, et aliis principiis ejus repugnantem, illi imponere. Hactenus Suaresius.*

Inst. 1. Præmium a Principe pluribus nominibus collatum censetur majus esse, v. g. corona ob plures victorias imposita militi ; ergo etiam majus præmium erit gratia et gloria collata ex meritis præcedentibus et præsentibus contritione.

R. — D. Ant. Si sit præmium mere morale, cujusmodi sunt signa honorum *C.* si sit præmium reale, physicum *N.* Cum honor sit alienæ excellentiæ æstimatio, hujus autem æstimationis declaratio dicatur honorificatio, æstimationem illam unico signo majorem vel minorem possumus testari. Et diverso realia præmia plura et majora non nisi mercedis pactæ multiplicatione et incremento exhibentur : nam si Rex militi delinquenti placatus, etiam residua priorum annorum stipendia rependere promiserit, non satisfaciet promissis, sequentis anni stipendia etiam titulo priorum numerando : neque acquiesceret operarius, si uno tantum nummo pro hodierno labore debito, volueris priorum etiam dierum labores compensare. Sicut si quis pœna uni peccato respondente afficeretur nomine plurium, non censendus hic esset, pœna pluribus digna plecti.

Inst. 2. Justo eadem gloria datur nomine mercedis et hæreditatis ; ergo potest idem præmium ex pluribus nominibus rependi.

R. — *D. Cons.* Potest idem præmium ex pluribus nominibus rependi, si remunerationum tituli sint diversæ rationis eadem actione necessario comprehensi *C.* si sint tituli reales ejusdem rationis ob diversas actiones rependi præmium *N.* Quælibet justi bona actio necessario continet titulos mercedis et hæreditatis : at nomen mercedis multiplex uti actiones plures requirit, ita præmium etiam peculiare atque ab alterius actionis similis præmio re ipsa distinctum, aut saltem secundum se præstantius, cujusmodi est habitus gratiæ et visio Dei intensior.

Inst. 3. Omnibus Christi meritis non datum fuit præmium, nisi quod singulis adæquate debebatur; ergo pluribus nostris actionibus bonis potest idem præmium ex titulis pluribus conferri.

R. — *N. Cons.* Actiones Christi singulæ fuerunt pretii infiniti; ergo non poterat aliud præmium ab eo quod uni datum fuit, cæteris reddi. Quanquam nulla seorsim Christi actio erat in actu secundo meritoria ullius præmii; eo quod illarum omnes, ut morte solum consummatas, Christus una Patri ita jubenti obtulerit.

71. *Obj. II.* Juxta Conc. Trid., Sess. 6, c. 7, pœnitens recipit gratiam suæ dispositioni respondentem; ergo cum dispositione languidiore non potest recipi gratia intensior ante peccatum acquisita.

R. *Explic.* Juxta Trident. pœnitens recipit dispositioni præsentis respondentem gratiam, quæ in justificatione per se infunditur *C.* quæ infunditur per accidens *N.* Contritio est causa gratiæ, quæ per se et ratione præsentis justificationis infunditur, et pœnitentiæ fervori tanquam dispositioni exæquatur. Ast intuitu gratiæ ob merita suscitata quasi postliminio reversæ, contritio non est proprie dispositio, multo minus causa illius, sed tantum conditio, qua impedimentum seu peccatum amovetur.

Inst. 4. Sacramenti efficacia major vel minor, pro pœnitentis dispositione reviviscit; ergo etiam efficacia meritorum antecedentium.

R. — *N. Cons.* Sacramentum nihil antehac effecerat, sed incipit demum ad subjecti dispositionem vim suam exerere : actiones autem bonæ antea jam suum præmium meritiæ et adeptæ fuerant, quod eis in justificatione restituitur.

Inst. 2. Si restituitur pœnitentiæ omnis gratia prius obtenta, ergo præstat peccare, et pœnitere, quam non peccare; eo quod pœnitens a lapsu ditior resurgat.

R. — *N. seq. et ejus causalem.* In statu justitiæ nemo diu perseverat, qui se actionibus bonis assidue non exercet; ergo semper augetur meritum, et intenditur gratia, dum interea in peccatore, extincta gratia, quæ ante acquisivit, merita sopiuntur. Gratis autem assumunt Thomistæ, quod actus boni remissiones non intendunt gratiam.

Inst. 3. Academia Parisiensis merito damnavit hanc propositionem : *Deus semper vocat hominem ab hac vita in optimo statu, quem in illa habuit* : ut testatur Joannes Major in 4. d. 22, q. 2. Atqui secundum thesin nostram, damnata hæc propositio esset vera; ergo.

R. — *D. M.* Merito S. Facultas Parisiensis damnavit hanc propositionem, intellectam de omnibus hominibus *C.* intellectam de solis prædestinatis *N.* Electi ad certum gloriæ gradum prædestinantur; cum ergo ad certum gradum gratiæ, illi gloriæ proportionatum pertigerint, verosimile est, eos tum

ex hac vita a Deo rapi serius aut citius, ne malitia mutet ipsorum intellectum.

ARTICULUS VII.

AN PECCATA DIMISSA REDRANT SUBSEQUENTE PECCATO NOVO?

72. *Nota.* Dupliciter cogitari potest, peccata prius dimissa posse homini recidivo ob novam culpam redire: primo formaliter, quoad maculam, offensam Dei, et reatum pœnæ; si nimirum reddant hominem eodem modo invium Deo et æterna pœna dignum, quo reddebant antequam dimitterentur. Secundo virtualiter ac minus proprie, puta, in aliquo suorum effectuum. Peccata prius remissa, iterum per peccatum mortale subsequens redire olim docuerunt Hugo Victorinus, L. 2 de Sacramentis, p. 44, c. 9. Guilielmus Parisiensis tract. de Sacram. pœnit. et Gratianus d. 4 de Pœnit. in principio. Magister autem in 4. d. 22, non audet iudicium ferre contra hanc sententiam. Sed Medina Codice de Pœnitentia, tractatu 4, q. 8, argumenta opposita solvere conatur.

73. *Dico I.* Nullum peccatum semel remissum novo peccato subsequente reviviscit, nec quoad maculam et offensam, neque quoad reatum pœnæ.

Ita S. Thomas, q. 88, a. 4, Albertus M., S. Bonaventura, Scotus, Richardus, Gabriel et alii in 4. d. 22, quos sequuntur uterque Sotus, Suarez et recentiores Scholastici.

Prob. I. In sacris Paginis peccata dicuntur absolute dimitti: Isa. 4, v. 48, *dealbari ut nix*; Ps. 50, v. 3, *mundari, deleri*; Michææ 7, v. 17, *projici in profundum maris*; Joan. 4, v. 29, *toll*i a Christo. A Concilio autem TRIDENTINO, Sess. 5, Can. 5, peccatum originale ita dicitur tolli, ut nihil ejus remaneat. Matth. 48, v. 48, ait Christus: *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo*. Joan. 20, v. 23: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Atque ideo sacerdotes sine ulla conditione futuri effectus a peccatis pœnitentes absolvunt: nam Rom. 44, v. 29: *Sine pœnitentia sunt dona Dei*. Nahum 4, v. 9, juxta editionem LXX: *Non puniet Dominus bis in idipsum*. Ezech. 48, v. 24: *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor*.

Quo spectant, quæ GELASIUS Papa relatus apud Gratianum dist. 4 de Pœnit., cap. 24, final.: *Divina, inquit, clementia remissa peccata in ultionem ulterius vivere non patitur*. Et S. PROSPER, resp. ad object. 2. Gallorum (Patrolog., t. 54, p. 458): *Qui recedit a Christo, et alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? sed non in id, quod remissum est, recidit, nec originali peccato damnabitur, qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ remissa sunt, debebatur*.

Prob. II. Idem peccatum non potest redire, quando quis ex statu justitiæ in peccatum novum relabatur: nam peccatum alterum realiter a priori distinguitur; hic enim vel maxime valet illud Philosophorum: a privatione non datur regressus ad habitum seu formam priorem; ergo est alia macula, sive hæc consideretur ut aversio voluntatis a Deo ad creaturam, sive spectetur ut privatio gratiæ; quia et actus privans est realiter alius, et forma

gratiæ expulsa alia est. Consequenter est alia injuria Deo illata; alia item offensa. Igitur peccatum præteritum semel condonatum, neque secundum esse suum physicum, neque secundum esse morale redire unquam potest.

74. Dico II. Peccata dimissa quadruplici ex capite redire possunt, sed minus proprie.

1° Cum quis in ejusdem speciei peccatum relabitur, redit peccatum, non quidem hoc ipsummet numero, sed idem specie, quoad similem Dei offensionem, privationem gratiæ, et reatum. Ita febris redire dicitur, cum quis sanatus, in eandem recidit.

2° Censentur redire peccata, quia ob ingratitudinem ex numero et enormitate dimissorum antea peccatorum, subsequens peccatum gravius æstimatur. Hinc illud Prov. 26, v. 11, et 2. Petr. 2, v. 22 : *Canis reversus ad vomitum, et sus lota in volutabro luti* : ut advertit S. Gregorius, L. 3 de cura Pastor. admonit. 34 (Opp., t. 3, p. 85).

3° Modus sequitur ex priore, quod Deus tot novis peccatis offensus subtrahat gratias abundantes, ut homo relabatur in peccata pristina, atque etiam in graviora, obduretur in malo, et impœnitens ac reprobus decedat. Hæc nempe est *plaga illa inimici, et castigatio crudelis*, qua Israellem a se percussus ait Deus Jerem. 30, v. 14.

4° Denique dicuntur priora peccata redire; quando Deus, mensura quam destinavit impleta per peccata sequentia, pœnas incipit infligere, quod ante distulerat, et quasi dissimulaverat. Quo modo recordari peccatorum dicitur, quæ ante videbatur oblitus esse.

75. Obj. I. Christus Matth. 48, v. ult. ait, idem nobis obventurum, si injurias non remiserimus, quod Rex fecit servo, cui ob crudelitatem erga conservum, revocavit donationem debiti prius factam. Quod etiam B. AUGUSTINUS, venerabilis BEDA, alique Patres eo interpretantur; ergo peccata præterita, novo subsequente redeunt.

R. — N. Cons. cum S. Joanne CHRYSOSTOMO aliisque Patribus, qui docent, in parabolis non tam spectandam esse exactam similitudinem, quam Christi intentionem; qui quidem indicare hic voluit, Deum severissime acturum cum impiis et iniquis.

Inst. 1. Potest Deus peccatum remittere sub conditione, nisi novum accesserit; ergo hoc superveniente illud reviviscit.

R. — N. Ant. Macula peccati vere ac formaliter per gratiam sanctificantem destruitur : neque eadem macula redire potest, nisi ex eodem peccato; quod neque ab homine naturaliter produci iterum potest, multo minus a Deo, cujus sanctitati hæc actio repugnat. Et quamvis talis actio physice esset eadem, tamen sic repetita quoad injuriam et reatum perinde se haberet, ac duo peccata numero distincta. Quod si ex opinione Scoti possent divinitus in alio decretorum ordine reverti peccata, vix haberetur firma ratio, cur jam non redeant; cum testimonia sacræ Scripturæ id non tam clare affirmant, quin expositionem aliam admittant.

Inst. 2. Potest quis a se abdicare jus *sub modo*, ut Jurisconsulti loquuntur, h. e. sub pacto et conditione, ut jus illud redeat, si conditiones rerum mutantur; ergo etiam potest Deus abdicare a se jus odio habendi hominem propter peccatum A cum conditione, ut redeat idem jus accedente peccato B.

R. — *N. Cons.* Jus ad fundum, qui pluribus nominibus possideri potest, potest redire accedente novo titulo : nam si abdicavi eum hac conditione, ut post mortem Caii jus ad me redeat, Caio mortuo illam possideo iterum titulo conventionis, quem ante possederam nomine hæreditatis aut emptionis. E contra jus Dei ad hominem odio habendum propter peccatum A non potest esse alio titulo nisi ipsius peccati A existentis; ergo cum peccatum A vere extinctum nunquam redire possit, impossibile omnino est, ut idem titulus ad odium reverti queat.

Inst. 3. Potest Deus peccatum originale ita suspendere, ut existat et non inficiat animam, nisi posita conditione; nam si crearet animam seorsim a corpore, et anno integro in tali statu separationis relinquat, toto hoc anno peccatum originale non inficit animam istam; cum tamen existat ejus peccatum originale : verum enim est dicere : anima hæc peccavit in Adamo; nam tunc cum unitur, non primum peccat; ergo eodem modo posset a Deo suspendi peccatum mortale personale usque ad certam conditionem.

R. — *N. Ant. Ad prob. N.* Quod illo tempore existat peccatum originale illius animæ tanquam macula habitualis illam inficiens; quamvis verum tunc sit, illam peccasse in Adamo : alias etiam hodie peccatum originale Antichristi existeret. Tunc ergo solum peccatum Adami animæ illi et futuris adhuc hominibus est imminens, quod tamen nondum est actu peccatum hujus animæ, aut ullius hominis futuri. Ex quibus alteram probationem *Dist.* Vere dicitur : anima hæc peccavit in Adamo, h. e. gravata est debito contrahendi peccatum Adami, quamprimum uniatur corpori C. quasi ante unionem cum corpore peccatum ejus jam existat N. Eodem modo et ultimam propos. *Dist.* Tunc cum unitur corpori non primum peccat, h. e. non primum ponitur causa peccati ejus originalis C. tunc non primum inficitur peccato originali N. *Consequentiam* autem absolute negamus, eo quod non sit par ratio peccati originalis, et personalium. Idem enim non dicit respectum ad voluntatem ejus, qui illud contrahit, sed ad peccatum Adæ, quod nunquam fuit plene et efficaciter ablatum, ut fuit peccatum totius naturæ, sed tantum ut fuit peccatum personæ. Quod si Deus peccatorem in nihilum redactum reproduceret, non ideo resuscitaret peccatum ejus habituale : hoc enim subjecto suo identidem adhæret, donec Deus liberali remissione illud non sustulerit.

76. *Obj. II.* Deus dicitur recordari peccatorum, quorum prius oblitus fuerat, Ps. 78, v. 8 : *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Ps. 108, v. 14 : *In memoriam redeat iniquitatis patrum ejus in conspectu Domini.* 3. Reg. 17, v. 18 : *Quid mihi et tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorentur iniquitates meæ.* Deus autem dicitur oblivisci peccatorum, cum illa remittit; ergo cum illorum recordatur, remissionem revocat.

R. — *N. Cons.* Deus remittendo peccata, et culpas, et reatum æternæ pœnæ, in perpetuum irrevocabiliter et absolute dimittit; quod decretum mutare non potest. Textus autem illi sunt accipiendi de pœnis temporalibus, quorum executionem Deus quandoque differt.

Inst. Patres, quos Gratianus et Abulensis referunt, docent redire peccata vetera, ob novorum malitiam.

R. *Explic.* Docent redire peccata vetera eadem numero N. eadem specie, ac plura adhuc diversæ speciei C. Nimirum ob ingratitude crebro subtrahitur gratiæ auxilium, ut conclus. 2. ostendimus. Unde S. CHRYSO-

STOMUS, hom. 62 in Matth. (Opp., t. 7, p. 647 A) : *Licet gratia et dona Dei sine poenitentia sint; at tantum valuit nequitia ut hanc legem solveret.* Et S. HILARIUS, cap. 48 in Matth. (Opp., t. 4, p. 760 D) : *Per hoc voluntatis suæ vitium donum munificentiae Domini amisit* (servus ille nequam de quo Matth., c. 18, v. 26 et seqq.). Licet autem omnia peccata ingratitudinem contra ipsum beneficium remissionis peccatorum retineant; quatuor tamen formæ ipsi beneficii præstiti etiam adversantur, ideoque speciali quadam ratione ob ingratitudinem redire dicuntur. Illa veteres hoc disticho comprehenderunt :

Fratres odit, apostata fit, spernitque fateri,
Pœnituisse piget; pristina culpa redit.

Si enim forma accepti beneficii consideratur ex parte Dei, a quo nobis benigna peccati remissio proficiscitur; contra hanc peccant, qui fratri veniam poscenti injurias non remittunt. Ex parte autem hominis tres actus ad peccatorum remissionem potissimum concurrunt, puta, motus fidei, poenitentiae et propositum confitendi : quibus adversantur apostasia a fide, dolor de poenitentia habita, et contemptus confessionis. Vid. S. Thom., a. 2, ex cujus art. seqq.

77. *Colliges.* 1º Reatus qui ob ingratitudinem sequentis peccati redit, major interdum est, interdum minor reatu peccati præcedentis : nam si contemplerur peccatum novum secundum suam speciem, potest ejus malitia major esse vel minor malitia peccati prioris; circumstantia vero ingratitudinis gravitatem peccati alterius tantum auget intra suammet speciem. Sicut ergo peccatum repetitum pro specie sua potest esse minoris aut majoris malitiæ, quam peccatum antecedens, ita etiam circumstantia gravitatis ex adjuncta ingratitudine. S. Th., a. 3.

2º Idem S. Doctor, a. 4 ostendit, quod ingratitudo sequentis peccati non sit peccatum peculiare, sed circumstantia communis, nisi adjungatur expressa intentio contemnendi beneficium : peccatum enim accipit speciem suam ex intentione peccantis. Quod de peccatis accipi oportet, quæ consummantur in voluntate, quorum malitia actui interiori primum convenit, et ab hoc in opus exterius derivatur : ut sunt odium, inobedientia, atque etiam ingratae mentis vitium.

3º Si innocentia, et remissio peccati considerentur secundum se, majus est beneficium innocentia; cum præstet, nunquam peccasse. Si vero spectentur secundum gratiæ donum, amplius esse potest beneficium remissio peccati, quia fervide poenitentibus major quandoque gratia in justificatione refunditur, quam quidam innocentes possideant. Denique si gratia utraque referatur ad subjectum, largius erit beneficium peccati remissio : nec enim tantum impenditur non merito, ut innocentia tribui solet, sed positive etiam indigno, et iram merenti. Quam ob causam S. Augustinus, L. 50, homil. ait, æqualiter teneri ad gratiarum actionem et eum cui plura peccata dimissa sunt, et eum cui pauciora : debitorem enim hunc esse pro omnibus, a quibus præservatus est. Nempe licet remissio intuitu subjecti videatur majus esse beneficium; præservatio tamen, secundum se sumpta excellit. Par ergo quodam modo utriusque est ratio.

CAPUT IV.

DE NECESSITATE PŒNITENTIÆ.

ARTICULUS I.

QUAM SIT NECESSARIA PŒNITENTIA?

Nota. Hactenus explicavimus efficaciam pœnitentiæ : nunc restat, ejus necessitatem declaremus. Cum autem Catholici omnes fateantur, actum hujus virtutis esse medium ad veniam peccatorum obtinendam necessarium; disputant tamen Scholastici, utrum actus iste debeat esse pœnitentia formalis, an virtualis sufficiat? Scotus d. 14, q. 4, a. 3. Gabriel, Joan. Major in eamdem dist., Medina tract. 4. de Pœn., q. 2, ad 3. Navarrus in summa, c. 4, n. 40, alique censent sufficere pœnitentiam virtuales. Contrarium videtur Thomistis recentioribus; ac Melchior quidem Canus Relectione de Pœnit. part. 3, tam asseveranter hoc tenet, ut pronuntiet, posse esse actum dilectionis Dei super omnia in homine permanente in peccato mortali, ex defectu formalis pœnitentiæ.

78. Dico I. Per se loquendo actus formalis pœnitentiæ necessarius est ad remissionem peccati mortalis consequendam.

Ita S. Thomas, q. 86, a. 2, ac sæpe alias.

Prob. I. Testimoniis S. Scripturæ supra celebratis, ac præsertim Luc. 13, v. 3 : *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Quando autem talis conditio non præsumit subjectum gratum, sed indicat id, sine quo gratia non obtinetur, manifeste continet necessitatem medii et non tantum præcepti. Eccli. 2, v. 22 : *Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum.* Apoc. 2, v. 5 : *Memor esto unde excideris : et age pœnitentiam...* Sin autem, *venio tibi*, etc. Ezech. 18 et 33, tam necessaria dicitur pœnitentia ad reparandam vitam spiritualem, quam peccatum est necessarium ad illam amittendam. Quapropter etiam Christus Matth. 4, v. 17, et Apostoli Act. 2, v. 38, initio suæ prædicationis semper requirebant pœnitentiam ad remissionem peccatorum, etiam cum baptismum essent suscepturi.

Joannes autem, Matth. 3 cum v. 7, dixisset : *Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?* mox quasi unicum remedium ipsis suggerit : *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.*

Hæc autem et similia Scripturæ testimonia possunt ac debent in sensu proprio accipi de pœnitentia formali, sicut cum actus fidei aut caritatis exiguntur : præsertim quia nominibus pœnitentiæ, doloris, tristitiæ, gemitus, et aliis id genus proprietatem illam exprimentibus sacra pagina utitur.

Prob. II. S. CYPRIANUS L. de Lapsis, circa fin. (Opp., p. 478, edit. Paris. 1668) : Illi, inquit, sola superest pœnitentia, quæ satisfaciât : qui autem pœnitentiam criminis tollunt, satisfactionis viam claudunt. S. AMBROSIIUS, L. 5, epist. 28 al. epist. 51 ad Theodosium., Opp., t. 2, p. 999 D) : Peccatum non tollitur, nisi lacrymis et pœnitentia S. AUGUSTINUS concione 1. in Ps. 30, n. 5 : Hanc confusionem, inquit, de peccato commisso, non formidet Christianus; imo si hanc non habeat, æternam habebit. Et epist. 50, circa finem (al. 185 ad Bonifacium seu L. de correctione Donatistarum, c. 40, n. 43) : Nisi egeris pœnitentiam, salvus esse non poteris : quomodo enim gaudebis fuisse correctum, nisi doleas fuisse perversum? GREGORIUS M., homil. 20 in Evang. (Opp., t. 4, p. 1519 D). Ventura, inquit, ira est animadversio ultionis extremæ, quam tunc fugere peccator non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit. Eadem S. CHRYSOSTOMUS, hom. 40 et 41 in Matth. 9, ad Hebr. 21, 22 et 24, ad populum, alique Patres confirmant. His accedit Concilium TRIDENTINUM, quod Sess. 6, cap. 6 et 7, contritionem inter præcipuas dispositiones ad justificationem recenset : et Sess. 14, cap. 4 : Fuit autem, inquit, quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius. Et habetur etiam in Concilio Lateranensi cap. Firmiter, de summa Trinit.

Prob. III. Justitia exigit, jus Dei reparari, quod læsum fuerat, quando homo se a Deo fine ultimo avertit et ad creaturas peccando convertit; per pœnitentiam autem propriam formaliter se homo avertit a creaturis, et ad Deum convertit : licet enim homo possit se virtualiter avertere ab uno termino per conversionem ad contrarium; tamen in actibus animæ perfectiori modo fit hæc conversio et aversio, quando per formales actus ipsa anima accedit ad unum terminum, et ab alio recedit. Præterea pœnitentiæ actus formalis proxime tendit ad petendam veniam, et ad placandam personam offensam; estque medium maxime accommodatum ad vitæ emendationem, quam resipiscentiæ virtus potissimum spectat.

79. Dico II. Ad remissionem peccati pœnitentia virtualis per accidens sufficit.

Pars 1^a est Theologorum nuper laudatorum, cum S. Thoma, q. 70, a. 4, et q. 87, a. 4; ac Petro Soto quidem adeo certo videbatur, ut eam de fide esse pronuntiaverit.

Prob. autem ex Scriptura Joan. 14, v. 21 : Qui diligit me, diligitur a Patre meo. 1. Joan. 4, v. 7 : Omnis qui diligit, ex Deo natus est. Prov. 8, v. 17 : Ego diligentes me diligo.

Quam ob rem GREGORIUS M., hom. 33 in Evang. (Opp., t. 4, p. 1595 B C), caritatem appellat ignem consumentem rubiginem peccati : Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno caritatis igne concrematur. Et B. AUGUSTINUS, L. 2 contra Cresconium, c. 42, n. 15, scribit : Peccata mundantur ipsa, quæ omnibus supereminet, caritate, quæ una si adsit, omnia recte fiunt. Et L. 14 de Civit., c. ult. ait, caritatem dividere inter filios Dei et filios perditionis. Et L. de spir. et lit., c. 32, n. 56, dilectionem vocat justitiam, qua justî effîcîmur, quia actus caritatis est secundum se connaturalis dispositio ad infusionem habitus caritatis, quam infallibiliter comitatur gratia sanctificans et remissio peccatorum.

Denique actus caritatis est perfecta ad Deum conversio, virtute continens actum pœnitentiæ; ergo infallibiliter secum affert conversionem mutuam

Dei ad hominem per gratiam et peccatorum remissionem, prout Deus pollicetur, Zach. 4, v. 3 : *Convertimini ad me : et convertar ad vos*. Quod autem non nemo dixerit, fore ut tunc Deus gratiam homini subtrahat, quo amoris actus tantum naturalis evadat; id gratis omnino confingitur : talis enim homo excitatur supernaturali consideratione fidei, quæ ex parte intellectus excitatio sufficiens est, et quantum est ex se, voluntatem etiam excitat. Auxilium autem comitans ad perficiendum actum salutarem voluntati Deus non negat, nisi defectus fuerit ex parte hominis, quem hic non intervenisse, ex peccati præteriti inculcata ignorantia constat.

Pars 2^a traditur ab eodem S. Thoma cit. art. 4 in fine θ, postquam dixisset, solo actu caritatis deleri peccata venialia, mox subjicit : *Quod tamen non sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem*. Igitur, juxta S. Doctorem, per se opus est formali actu pœnitentiæ; estque solus casus oblivionis peccatorum, in quo pœnitentia virtualis remissionem illorum obtinet.

Prob. Pœnitentiæ præceptum non obligat nisi supposita conscientia peccati : atqui homo qui ignorat invincibiliter suum peccatum, et actum caritatis elicit, præcepta omnia quæ sibi ad salutem consequendam necessaria et sufficientia occurrunt, implet; ergo remissionem peccati, et salutem æternam consequitur. Quæ quidem assertio non tantum in oblivione habituali seu in actu primo locum habet, sed etiam in oblivione actuali seu in actu secundo, quæ naturalis inconsideratio dici solet : hæc enim dum est, æque causat involuntarium ac ignorantia vel oblivio, quandiu durat; nec enim ad volendum sufficit habitus, sed necessaria est actualis cogitatio; ergo hæc naturali inconsideratione affectus peccator, si ad Deum actu dilectionis formalis convertitur, conversionem mutuam Dei ad se, et peccati veniam merebitur.

80. *Obj. I.* Patres aliis actibus Christianæ pietatis æque tribuunt remissionem peccatorum, ac pœnitentiæ : ORIGENES homilia 2. in Leviticum (Opp., t. 2, p. 490 et 494, edit. Ruæi.), numerat inter hæc media baptismum, caritatem, martyrium. eleemosynam ex Dan. 4, v. 24, remissionem injuriarum Matth. 6, v. 14, et correctionem fratris a via mala Jac. 5, v. ult.; S. AUGUSTINUS, L. 2 contra Crescon., c. 42, n. 15, addit verbum veritatis; S. CHRYSOSTOMUS, hom. 4 in 2. ad Cor. (Opp., t. 10, p. 464 D) submissionem animi, gratiarum actionem in adversis, assiduam precationem : imo hom. 22 ad populum (Opp., t. 6, p. 80 A, edit. Latina Ducæi.) *non habes inquit, compunctionem? ecce Propheta clamat, prohibe linguam tuam a malo, etc., et in salutem tibi sufficiet* : ubi videtur illi sola mutatio vitæ sine pœnitentia sufficere; ergo non sola pœnitentia formalis est medium per se requisitum ad peccatorum remissionem.

R. — *D. Ant.* Patres æque tribuunt remissionem peccatorum aliis actibus piis, tanquam dispositionibus proximis et immediatis N. tanquam dispositionibus remotis æque tribuunt remissionem peccatorum quoad certitudinem effectus, si rite usurpentur C. Nempe Deum movent per modum impetrationis, et meriti saltem congrui propter divina promissa, ut det motus perfectæ contritionis, quæ peccata abstergantur. Martyrio quidem possunt peccata remitti sine actu contritionis perfectæ, modo antea retractatum fuerit peccatum actu attritionis, quæ est actus formalis pœnitentiæ, et dispositio sufficiens ad gratiam baptismi suscipiendam. Quod si quis mortem im-

minentem præviderit, et peccati lethalis recordetur, sine prævio contritionis perfectæ actu salvari non potest. S. Joan. CHRYSOSTOMUS per compunctionem significat dolorem sensibilem, et per vitæ mutationem non solum propositum futuræ vitæ intellexit, sed etiam convenientem detestationem prioris : nam hom. 42 in Matth. (Opp., t. 7, p. 451 A) ubi eadem remedia ad remissionem peccati enumerat, compunctionem a contritione distinguit, atque, cor contritum *apprime requiri*.

84. *Obj. II.* Etsi homo cogitet de Deo et peccatis suis, potest tamen concipere actum dilectionis Dei super omnia, qui ad justificationem sufficiat; ergo ad justificationem non opus est formali actu pœnitentiæ.

R. — *N. Ant.* Hæc Medinæ opinio jure ab aliis Theologis rejicitur. Nam pœnitentia formalis, quando haberi potest, per se est medium necessarium ad remissionem peccati : potest autem facile exerceri actus pœnitentiæ ab eo qui sua peccata meminit, et bene in Deum est affectus : adeo enim talem Dei amor a peccatorum detestatione non impedit, ut vix a dolore se continere possit, præsertim si peccata sibi nondum remissa esse intelligit.

82. *Colliges.* 1° Pœnitentiam insuper ex divino præcepto positivo peccatoribus necessariam esse, demonstrant testimonia Scripturæ in conclusione 4. recitata. Ex aliis item divinis præceptis novimus, hominem teneri ad finem suum ultimum tendere, suamque salutem operari Rom. 6, v. 22 : *Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam*. Eccli. 30, v. 24 : *Miserere animæ tuæ placens Deo*. Actus vero pœnitentiæ re aut voto conceptus medium est peccatori simpliciter ad salutem necessarium, ita ut ejus defectum nec ignorantia nec impotentia excuset.

2° Item *de jure naturali est, quod aliquis pœniteat de malis quæ fecit, quantum ad hoc quod doleat ea fecisse, et doloris remedium quærat per aliquem modum, et quod etiam aliqua doloris signa ostendat*, inquit S. Thomas, q. 84, a. 7, ad 4. Non continetur autem lex ista in præcepto quinto Decalogi, ut putavit Andreas Vega L. 43 in Conc. Trident. Can. 20, quia præceptum illud prohibet tantum læsionem corporis, non animæ. Neque ista sola impœnitentia, sed quocumque alio peccato interimitur. Melchior Canus in Relect. de Pœnitentia, part. 3 tradit, obligationem illam oriri ex præcepto diligendi Deum, et se ipsum. Quod verum est, si non tantum accipiatur præceptum illud generatim, ut nobis divinorum præceptorum observationem injungens, sed ut speciatim actum divinæ dilectionis præcipientis. Præterquam quod justitia ipsa divini juris reparationem per media congrua præstandam a peccatore exigit.

3° Per se loquendo, semel tantum peccator tenetur conteri de peccato. Neque enim ad pœnitentiam iterandam eum adstringit justitia; eo quod Deus contritionem æque admittat, ac si esset æqualis satisfactio pro peccatis et debitum omne expunxisset : neque obligatur ex caritate; cum fecerit quod sufficit ad recuperandam gratiam, amicitiam et salutem æternam. Iis tamen qui sciunt, se Deum offendisse, suadet, ut actus pœnitentiæ identidem frequentent : caritas enim est insatiabile desiderium placendi Deo. Quod si David, Petrus alique Sancti, qui de venia obtenta certi erant, nihilominus omnem vitam suam pœnitentiæ impenderunt; multo magis decet nos *de propitiato peccato non esse sine metu*, ut Eccli. 5, v. 5, monemur.

ARTICULUS II.

QUANDONAM PŒNITENDUM?

83. *Nota I.* Præceptum pœnitendi tempore aliquo determinato dupliciter potest obligare, per se nimirum, et per accidens. Ac per accidens quidem sive ex fine aliquo extrinseco et accidentario virtuti pœnitentiæ, aiunt nos obligari in tribus casibus.

Eorum primus est instans exercitium actionis; quæ ob suam sanctitatem requirit statum gratiæ in operante, nec sine novo peccato exerceri in statu lethalis peccati potest: ut cum quis ex officio sacramentum est administraturus, aut sacramentum aliquod vivorum aditurus, hic ex omnium Theologorum sententia, si confessione prius non fuerit expiatus, ad perfectæ contritionis actum gravi præcepto obstringitur.

Alter casus a Soto et aliis Theologis ponitur vehemens tentatio et occasio peccandi, ad quam vincendam censeatur esse moraliter necessaria divina gratia et amicitia. Verum difficulter suadetur, contritionem esse medium ita necessarium, ut inde oriatur obligatio ad illam eliciendam: nisi forte peccandi occasio consideretur ut diuturnior futura, et status gratiæ dicatur esse dispositio ad constanter resistendum. Ad vincendam enim quamcumque tentationem auxilium gratiæ excitantis et adjuvantis sufficit: nullum autem esse principium, quo sufficienter suadeatur, tale auxilium sine gratia habituali obtineri non posse, aut non contrito negatum iri.

Deinde contritio est ipsissima victoria de imminente tentatione, et effectus auxilii gratiæ; ergo non potest esse medium ad obtinendum illud auxilium, quo tentatio superetur: imo cum minori gratiæ auxilio vinci tentatio posset, sola repudiatione vetiti actus vel objecti.

Tertium casum suggerunt Adrianus, Petrus Sotus, et Navarrus, malum reipublicæ impendens; pro quo avertendo cives Deo supplicare tenentur. Quanquam autem opinio ista pia oppido sit et probabilis, raro tamen quisquam obligabitur ad iudicandum, hoc medium ad assequendum finem illum ita necessarium esse, ut citra novum peccatum negligi non possit. Nam præterquam quod sufficere videatur oratio, quæ non tam iustitia precantium nititur, quam Dei misericordia, qui peccatores etiam audit; potest privatus quisque semper præsumere, in republica esse plures justos, quorum gratia Deus peccatores una orantes exaudiat.

Quidquid autem horum fuerit, indubitanter enuntiamus, in nullo illorum trium casuum committi duplex peccatum omissione contritionis, sed in primo tantum offendi in præceptum negativum non tractandi irreverenter sacramenta: in secundo committi peccatum tantum incontinentiæ, vel aliud, ad quod tentatio provocat; aut saltem delinqui a tentato, dum se talis peccati periculo exponit, omissione medii, quod ad evitandum peccatum existimabatur esse necessarium: in tertio demum casu adversus caritatem peccari, qua patriam diligere, et ejus saluti studere tenemur. Quailsque enim necessitas in casibus istis extrinseca tantum est, ex alio, quam pœnitentiæ præcepto orta.

Nota II. Per se autem obligari ad pœnitendum certo tempore possumus vel ex præcepto positivo, vel ex rei natura. Et quidem S. Antoninus 2 p., tit. 9, c. 4, Marsilius, Angelus et alii existimabant, peccatorem teneri ad

contritionem concipiendam saltem singulis diebus festis. Ast sententiam istam Medina, Dom. Sotus et Canus merito falsam et fundamento destitutam censent. Nam quod Angelus verbo *Ferix*, n. 41, citat illud Levit. 23, v. 27 et seqq. *Sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras; anima quæ non fuerit afflicta die hac, peribit*, ad rem non est: tum quod ritus iste tantum decimo die mensis septimi, ac semel in anno fuerit præscriptus, ut ex l. c. et c. 46, v. ult. intelligimus; tum quod externa tantum pœnitentiæ opera, ut ex c. 30, v. 14. Num. constat, injuncta fuerint. Quanquam hæc præcepta ceremonialia dudum cum lege ipsa desierint, et ex usu Ecclesiæ dies dominicus cæterique festi negative quidem sanctificentur vacando ab operibus servilibus, positive autem sacro Missæ officio, ut ex Conc. Agathensi præcipitur c. *Missas*, de Consec. d. 4, quod utrumque fideles peccatores sine contritionis actu præstare queunt.

Casum alterum affert Petrus Sotus Lect. 43 de Pœnit., eos qui præscriptam jure ecclesiastico confessionem annuam peragere non possunt, ex eodem annuæ confessionis præcepto teneri saltem ad contritionem eliciendam: quia licet excusentur ab eo, quod facere non possunt, non tamen ab eo, quod servare possunt, excusabuntur. Sed et ista Soti opinio a vero abludit. Ut enim Cajetanus verbo, *Contritio*, circa finem notavit, lex illa Ecclesiæ non requirit a fidelibus actum interiorem pœnitentiæ, nisi in quantum illo opus est ad Pœnitentiæ sacramentum vere obeundum: ad hoc autem perinde se habet contritio imperfecta sive attritio, ac perfecta contritio; ergo ubi copia confitendi toto anno non fuerit, non teneretur homo ad contritionem perfectam, sed sufficeret imperfecta: nam cum lex de Pœnitentiæ sacramento distincta sit a lege contritionis, hanc minime determinat, nisi prout contritio in Pœnitentiæ sacramento comprehenditur.

Ex eodem capite conficitur, fideles in dato casu ad neutram contritionem ecclesiastico præcepto teneri: nam cum actus interior secundum se non cadat directe sub Ecclesiæ jurisdictionem, Ecclesia præcipiendo, per se nec præcipit, nec determinat actum internum, nisi in quantum est necessarius ad actum externum; ergo cessante obligatione actus exterioris, cessat etiam obligatio actus interioris. Ita qui præscriptas ab Ecclesia preces vocales ob infirmitatem recitare non potest, non tenetur tunc temporis interiorius attendere ad Deum: qui vel ex voto vel ex præscripto sui ordinis qualibet hebdomade ad confessionem obligatur, et hoc præceptum defectu sacerdotis explere non potest, ad nullam contritionem tenebitur.

Nota III. Denique potest obligatio pœnitendi determinari per se ex vi ipsius præcepti tantum, solaque ratione naturali seu connaturali gratiæ et fidei. Cum autem certum sit, peccatorem in mortis articulo ad pœnitentiam gravi præcepto teneri, eo quod hac neglecta post hanc vitam damnatio æterna instet; questione illa prætermissa, tres adhuc nobis sunt exponendæ, quarum *prior* est, utrum in mortis articulo teneatur peccator ad contritionem perfectam, etiamsi cum attritione cognita confessus fuerit, aut confiteri possit? *Alterâ* quæstio, an pœnitentiam usque ad mortis articulum differre liceat? *Tertiâ*, an pœnitentiæ præceptum statim post peccatum commissum ad contritionem obliget? ð statim in hoc non speculative, sed practice ac moraliter est accipiendum, hoc est, quamprimum patrati peccati occurrit cogitatio, atque sufficiens excitatio et opportunitas ad pœnitendum, sine necessario impedimento: quo in casu peccatorem continuo ad detestandum peccatum gravi præcepto teneri, censuerunt olim Guillelmus

Paris. L. de Sacramentis, Thomas Argentinens. in 4. d. 17, a. 4, ad 4, S. Antoninus 3 p., tit. 14, c. 48, § 2, Archidiaconus in c. *Ille Rex*, de Pœnit. d. 3. Innocentius in cap. *Omnis utriusque*, de Pœnit. et Remis., et plures theologiæ et juris canonici Consulti.

84. *Dico I. Fideles in articulo mortis tenentur ad perfectam contritionem saltem virtualem de suis peccatis, licet norint, se illa cum attritione modo confessos eisque absolutos fuisse, aut adhuc confessuros.*

Ita Suaresius disp. 45, sect. 4, n. 49, contra aliquos, quibus adhærere videtur Becanus.

Prob. I. Tenetur homo, priusquam moriatur, Deum super omnia diligere : ac licet aliquando in vita Deum dilexerit, hoc tamen præcepto iterandæ caritatis sæpius ac præsertim in mortis articulo obligatur, postquam per peccatum subsequens caritatem priorem retractavit. Hæc ergo obligatio cum non tantum sit ratione peccati, sed etiam per se et ratione caritatis intrinseca, manet etiam in mortis articulo, ut obiturus se et omnia in Deum referat, non secus ac si denuo procreatus esset. Non potest autem esse, ut is, qui Deum vere amat, peccata, quorum recordatur, non illico detestetur. Quod si tamen actum caritatis Dei elicere conatus fuit, non videtur ad alium contritionis perfectæ actum obligari; quia obligationi pœnitentiæ formalis jam satisfactum fuit in sacramento Confessionis, et justificationem per actum amoris, qui pœnitentia virtualis dicitur, certius jam fuit assecutus.

Prob. II. Talis homo non tantum peccaret contra caritatem Dei, sed etiam contra amorem et misericordiam, quam sibi ipse debet, omittendo actum ad salutem necessarium. Quod si, inquit Suaresius, *contingeret, hominem in eo casu mori sine actu amoris, vel contritionis, et sine novo peccato, vel quia raptus est, priusquam hoc advertere posset, vel quia illos omisit ex probabili ignorantia obligationis seu juris aut facti : quia videlicet conatus est ad talem actum habendum, et putavit se habere, re tamen vera non habuit : in his, inquam, casibus, ille homo salvabitur : quia tum necessitas talis actus non est necessitas medii in re ipsa omnino requisiti, sed præcepti, a cujus transgressione tunc excusabitur propter aliquam ex dictis circumstantiis : et ideo non amittit justitiam, quam per sacramentum consecutus fuerat; ergo ex vi illius salvabitur.*

85. *Dico II. Peccator gravi obligatur præcepto, ne pœnitentiam ad mortis articulum differat; quamvis hoc præceptum non videatur obligare, nisi ratione caritatis.*

Prob. 1^a pars. Scriptura dilationem istam prohibet. Eccli. 5, v. 8 : *Ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem : subito enim veniet ira illius, Eandem pœnitentiæ dilationem Deus graviter reprehendit Isaïæ 65, v. 12 : Omnes in cæde corrueitis, pro eo quod vocavi, et non respondistis.* Hinc S. AUGUSTINUS, serm. 57 de tempore (al. 255 in app.) : *Pœnitentia, inquit, quæ ab infirmo petitur, infirma est : quæ autem a moriente petitur, timeo, ne et ipsa moriatur.* Et serm. 74 ad Fratres in eremo (Opp., t. 40, p. 752, edit. Lovaniensis.) : *Satis, inquit, alienus est a fide, qui ad agendam pœnitentiam tempus senectutis exspectat.*

Deinde non licet rem omnium maximam et difficillimam, cujusmodi est salus æterna, per pœnitentiam recuperanda, in illius momenti angustias

conjicere; cum hora mortis sit incertissima, vires corporis et animi fractæ, aut nimium debilitatæ, et homo ad actiones bonas minime omnium idoneus. Quare S. HIERONYMUS in illud Ps. 37. *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*, addit, *quia nolebam agere pœnitentiam* (Opp., t. 7 in appendice).

Quod si homines sanctissimi continuis precibus, jejuniis et lacrymis id sollicitè student, ut gratiam finalem a Deo obtineant: quomodo prudenter eam sperabit, qui flagitiis jugiter immersus dedita opera statuit, in ultimo mortis articulo demum per pœnitentiam ad Deum converti; cum tali homini pœnitentia tunc fere sit impossibilis: vix enim adduci in extremo illo momento potest, ut absolute et efficaciter detestetur, et proponat deinceps, si convalesceret, vere cavere peccata, quibus adeo pertinaciter adhæret. Quam ob causam B. CHRYSOSTOMUS, hom. 80 ad populum (Opp., t. 6, p. 189 A, edit. latina Ducæi.): *Tam bona, inquit, quam mala, cum fuerint nimium immorata, potentiora fiunt*. Et S. BONAVENTURA, Tom. 4 Opusc. Collatione de contemptu seculi: *Hoc, inquit, teneo, hoc verum puto, quod ei non bonus finis est, cui semper fuerit mala vita*.

Prob 2^a pars. Non licet differre expletionem præcepti de diligendo Deo usque ad finem vitæ; eo quod tanta dilatio aperte repugnet fini hujus præcepti, qui est convenienter conjungere hominem cum fine suo ultimo, eumque dirigere, ut possit vitam recte instituere. Non potest autem tempore debito servari præceptum dilectionis Dei a peccatore, per se loquendo, quin contritionem de peccatis eliciat; ergo ratione præcepti caritatis Dei nemini licet differre pœnitentiam usque ad mortis articulum.

Quod autem ratione solius caritatis non liceat tantum differre pœnitentiam, inde probatur: quia neque titulo justitiæ, nec caritatis propriæ tenemur ad pœnitentiam anteverendam: ratio enim, qua mox probabimus nos utroque hoc præcepto non statim a commisso peccato ad pœnitentiam obligari, probat etiam de quocumque determinato vitæ tempore, quamdiu non imminet mortis periculum.

86. Dico III. Præceptum pœnitentiæ non statim ab admissio peccato obligat ad actum, etiamsi opportunitas sit continuo id præstandi.

Prob. I. S. THOMAS in 4. d. 17, q. 3, a. 4, quæstiunc. 4, ait quidem teneri hominem ad contritionem, quando peccata memoriæ occurrunt, ita tamen sententiam suam moderatur: *Cum præcipue in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, in quo sine peccati remissione peccatum oporteat eum incurrere*. Et in solutione ad 2: *Non est, inquit, de necessitate salutis corporalis, quod statim medicum quærat, nisi quando necessitas curationis incumbit: et similiter est in morbo spirituali*. S. BONAVENTURA ibidem scribit, teneri hominem ad contritionem, quando recogitat culpam commissam et Dei offensam, vel quando recogitare debet, sicut in hora mortis, vel in aliquo alio simili periculo. Eundem casum mortis vel periculi assignat Durandus, q. 10, n. 5, Alensis, Angelus, Adrianus, Sotus, Medina, Canus, et alii, quos refert et sequitur Suarez disp. 15, sect. 5.

Prob. II. Præcepta affirmativa, quale est præceptum pœnitendi, nec statim, nec semper obligant: neque ratio, neque S. Scriptura evincunt dari tale præceptum subitæ hujus pœnitentiæ. Ecclesia autem tantum semel in anno injungit suis Pœnitentiæ sacramentum, tanquam certissimum medium reconciliationis cum Deo: neque fideles etiam tenerioris

conscientiæ se accusant dilatare ad modicum tempus pœnitentiæ : neque Confessarii in hanc dilationem inquirunt.

Denique si qua esset talis obligatio, oriretur ex titulo triplici, justitiæ, caritatis Dei, aut caritatis propriæ : ex nullo autem horum capite obligatio statim pœnitendi proficiscitur ; ergo.

Prob. Assumpt. Lex justitiæ, in quantum affirmativa est, satisfactionem pro illata Deo injuria aliquando quidem per pœnitentiam, non autem continuo exhibendam præcipit : prout autem est negativa solum post factam primam injuriam, addi alteram, et priorem augeri vetat : atqui ex eo, quod non statim satisfiat, non augetur injuria prior, neque commissum ante peccatum crescit ; ergo.

Eadem fere ratio apparet in præcepto caritatis, quod secundum se est affirmativum : quatenus vero negativum, prohibet duntaxat odium Dei, et actus divino amoris repugnantes : nec ulla ratione sufficiente ostendi potest, extare præceptum peculiare, quod interdicitur, ut ne quis ullo unquam tempore statum illum inimicitiae habitualis in se permittat.

Nec magis repentinæ hujus pœnitentiæ obligatio demonstratur ex lege caritatis, quam quisque sibi ipse debet : argumenta enim, quæ in hanc rem excogitata fuerunt, S. Thomas aliique Theologi satis commode dissolvunt.

87. *Obj. I.* Deus iis gravissima mala minatur, qui noluerunt resipiscere, ut apparet ex testimoniis in conclusione 2. allatis : item Jerem. 8, v. 6 et seqq. ; ergo dilatio pœnitentiæ est peccatum.

R. — *D. Cons.* Dilatio quælibet pœnitentiæ est peccatum *N.* dilatio pœnitentiæ usque ad mortis articulum est peccatum *C.* non quidem contra justitiam, aut contra præceptum caritatis propriæ, sed contra caritatem, quam Deo debemus. Duo sunt pœnitentiæ officia, primum desistere a peccato et ab affectu ad illud, alterum per veram contritionem ad Deum positive converti : prius dicitur aversio negativa a peccato, posterius est insuper aversio positiva per sufficientem retractationem. Prius statim fieri Deus jubet ; et quia obedire Israelitæ contempserunt, ideo minabantur Prophetæ mala, quibus deinde fuerunt obruti. Posterius nec Scriptura nec Patres imperant statim fieri, sed suadent tantum et hortantur. Quo etiam tendit S. THOMAS 2, 2, q. 62, a. 8 in 0 dicens : *Manifestum est, quod nec modicum tempus licet in peccato morari, sed quilibet tenetur peccatum statim deserere, secundum illud Eccli. 21. Quasi a facie colubri fuge peccatum.* Item ex ejusdem S. Doctoris testimonio conclusione 3. adducto liquet, dari articulos, in quibus sine peccati remissione et contritione novum peccatum non incurritur.

Inst. 1. Non licet exponere se periculo æternæ damnationis et novorum peccatorum, aliisque malis gravissimis : neque enim potior nobis debet esse salus corporis quam animæ : atqui qui in peccato persistit, exponit se periculo damnationis et peccatorum, est objectum divinæ iræ, etc. ; ergo.

R. — *D. Ant.* Non licet se his malis exponere committendo ipsum peccatum primo *C.* perseverando ad tempus in statu peccati, in quo non est periculum proximum damnationis et novorum peccatorum *N.* Qui committit peccatum, malis hisce omnibus eisque gravissimis se reddit obnoxium : qui vero persistit in statu peccati, mala ista tantum supponit. Sicut ergo is solum peccat, qui sibi studiose mortem infert, aut morbum vel mutilationem, non vero qui cunctatur a morbo sanari, cum id fieri sine proximo

vitæ, aut gravioris morbi periculo potest : ita licet peccator, speculative loquendo, differendo poenitentiam, periculo alicui damnationis se exponat; quia tamen periculum istud non est proximum, sed remotum, non censetur ei se moraliter exponere, adeoque saltem non graviter peccare.

Inst. 2. Tenemur statim corripere fratrem, quem novimus esse in peccato; ergo multo magis nos ipsos a peccato eximere : plus enim tenemur nos ipsos, quam proximum diligere, ut docet S. Thomas 2, 2, q. 26, a. 4.

R. — *N. Ant.*, quod tantum duobus in casibus tenet. 1° Quando peccatum proximi continuatur. 2° Quando subit periculum aut occasionem peccati novi. Eodem modo pro casu priore tenetur peccator ab actu statim desistere; pro posteriore ad contritionem converti, si preces avertendo periculo non suffecerint. Præterea B. Augustinus, L. 4 de Civit., c. 9 docet, posse nos aliquando correptionem fraternam differre, quando vel id fieret cum propria jactura, vel certe postea commodius fieret in utilitatem fratris.

88. *Obj. II.* Quilibet ex justitia obligatur proximo quamprimum restituere rem furto ablatam; ergo ex eadem virtute tenetur peccator per poenitentiam perfectam Deo quamprimum restituere honorem peccato ablatum.

R. — *N. Cons.* Præceptum restituendi statim obligat, utpote negativum, et plane idem cum præcepto non furandi, quo non tantum rei alienæ contractatio prohibetur, sed ejusdem etiam detentio : continuata enim carentia rei propriæ est quasi continuum proximi nocumentum, tantoque gravius moraliter, quanto privatio est diuturnior; facitque domino perpetuam Injuriam, quem invitum ab rei suæ usu impedit. Ita S. Thomas 2, 2, q. 62, a. 8 in 0, ubi ait, statim teneri hominem ad restituendum, quia statim tenetur peccatum deserere, et nunquam licet, vel per modicum tempus, in peccato morari, nimirum in peccato actuali; quia non restituere per se ac de se actuale peccatum est : licet enim non sit actio physica, est tamen actio moralis capax prohibitionis, perinde ac esse armatum contra præceptum principis. In cæteris autem peccatis diversa est ratio : nec enim ullum eorum continuatur, ut sit actuale, sed restat post actum sola macula per modum habitus. Quamvis enim Deus peccatis nostris offendatur, non tamen privatur re aliqua sibi utili, nec detrimentum aliquod in genere patitur; sed solum privatur honore et jure sibi debito ut finis ultimus est, et supremus gubernator. Igitur post actum injuriæ nullum ipsi nocumentum accrescit ex eo quod satisfactio non continuo exhibeatur, nec peccator apud se proprie detinet quoddam bonum Deo utile, neque illum impedit ab usu rei suæ. Ex quibus conficitur, præceptum poenitendi affirmativum proprie esse, quo jubemur, nos, abstersa peccati macula, Deo reconciliare; quod, sicut cætera affirmantia præcepta, non repente, sed suo tempore, ad executionem nos obstringit.

Inst. Qui cunctatur offensum patrem aut dominum placare, censetur offensam contemptu augere; ergo etiam videtur Dei amicitiam saltem virtualiter et interpretative spernere, qui poenitentiam comperendinat.

R. — *N. Cons.* Amissa Dei amicitia non censetur dilatione contemni, nisi eo tempore, quo lex urget eam quærere, aut recuperare. Idcirco etiam Deus, qui peccatoris animum probe inspicit a pravo affectu desistentis, non præsumit ex dilatione poenitiæ obstinatam voluntatem, et perseverantem actu contemptum offensi; nec se habet ut homines, qui a signis exterioribus tantum judicare solent. Unde etiam qui fide excidit, non tenetur per se,

ad statim eam recuperandam, sed tantum per accidens, ut resistat tentationibus, quando opus est.

89. *Obj. III.* Sine gratia habituali nemo diu a peccatis lethalibus abstinere potest : *peccatum enim quod per poenitentiam non deletur, est peccatum et causa peccati;... justo iudicio omnipotens Deus obligatam peccantis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, ut quæ flendo et corrigendo noluit emendare quod fecerit, peccatum incipiat peccato cumulare*, ut inquit Gregorius M., hom. 44 in Ezech. (Opp., t. 4, p. 4289, n. 24); ergo ad vitandum relabendi periculum, tenetur peccator ex præcepto caritatis erga Deum et seipsum illico se divinæ gratiæ restituere.

R. — *D. Cons.* Tenetur se gratiæ restituere quamprimum peccatum commisit *N.* quamprimum hoc periculum advertit proxime ingruere, et nullum aliud superesse medium ab iterato lapsu cavendi *C.* Verum et hoc est tantum ex accidente et præter statum quæstionis. Ad hæc vix reperitur unus, qui animadvertat momentum illud, quo tantum temporis est evolutum, ut moraliter amplius sine statu gratiæ immunis a relapsu consistere nequeat : quod si tamen periculum huiusmodi perciperet, teneretur continuo ad agendam poenitentiam, sed, ut dixi, per accidens solum.

Inst. 4. Non licet peccatori velle perseverasse in statu peccati et inimicitiae Dei; ergo neque licet ei, nolle aliquo tempore poenitere.

R. — *N. Cons.* Licet aliquid nolle aliquo tempore facere, quo illud nondum tenemur facere : velle autem positive perseverare in peccato et inimicitia Dei, est positive et formaliter velle aliquid per se et intrinsece malum, nempe esse objectum odii divini, ac proinde est velle ipsam malitiam. E contra nondum poenitere non est formaliter in peccato perseverare, sed tantum consecutive; neque est per se et intrinsece malum, sed tantum per accidens, quando urget præceptum.

Inst. 2. Status inimicitiae cum Deo est objectum per se ac intrinsece malum; ergo nemo potest eum velle sine peccato. Atqui nolle poenitere, est velle manere in statu illo; ergo est malum.

R. — *D. Cons.* Ergo nemo potest eum sine peccato velle positive, in eo sibi complacendo, eum approbando et eligendo *C.* nemo potest eum velle permissive, illum ad tempus permittendo *N. Dist. etiam subsumpt.* Positive velle non poenitere, est positive velle manere in illo statu *C.* permissive se habere circa omissionem poenitentiae, eam differendo, est positive velle manere in illo statu *N.* Non omne id licet positive velle, ad quod licet se habere permissive : nec enim Deus ipse potest velle peccata, quæ permittit : et nos multa proximi mala non tenemur impedire, quæ velle non licet.

ARTICULUS III.

DE IMPOENITENTIÆ PECCATO.

90. *Nota.* Impoenitentia est negligentia vel omissio poenitentiae. Hæc si voluntaria non sit neque directe, neque indirecte, vitio nemini vertetur : peccatum enim, ex celebri illo B. Augustini proloquio, aut voluntarium est, aut peccatum non est. Quapropter qui ex invincibili ignorantia, naturali oblivione, inconsideratione, aut alia simili impotentia actum poenitentiae

tempore præscripto omiserit, peccatum novum impœnitentiæ non committet : impœnitentia enim ista, quasi materialis est.

Ut autem formalis impœnitentia sit, debet esse actus voluntarius, quod dupliciter contingere potest; primo directe, cum quis actu expresso voluntatis destinat pro objecto omittere pœnitentiam eo tempore, quo agi ex præcepto deberet. Si ergo voluntas *ex parte objecti* feratur in omissionem pœnitentiæ pro eo tempore, pro quo præceptum obligat, etiamsi diu ante destinatum lege tempus id decreverit, impœnitentiæ peccatum admittet, saltem secundum affectum : quamvis enim præceptum affirmans non obliget ad exercendum continuo actionem injunctam, prohibet tamen affectus sibi repugnantes, quo modo vim habet præcepti negativi.

Indirecte vero seu interpretative omissio voluntaria pœnitentiæ accidit quando ex negligentia culpabili actus omittitur tempore debito, vel ex ignorantia vincibili vel ex certa scientia, sine voluntate quidem directa omittendi, cum voluntate tamen agendi, vel retinendi aliquid impossibile cum præcepto.

94. Dico. Impœnitentia, præsertim finalis, est speciale peccatum, idque unum ex gravissimis.

Prob. 1^a pars. Si datur speciale præceptum pœnitendi; ejus violatio est peccatum speciale : atqui datur præceptum speciale pœnitendi; ergo. *Major* est evidens ex eo, quod peccatum sit legis prævaricatio. *Minor* item constat ex articulo 4 hujus capituli, et ex conclusione art. 3, cap. 2. Neque ista solum accipi debent de proposito directo non pœnitendi, sed etiam de neglectu pœnitentiæ indirecte seu interpretative voluntario : si enim in omni alia omissione peculiaris præcepti illud voluntarium sufficit ad specialem contrahendam malitiam, sufficiet etiam in omissione indirecte voluntaria præcepti pœnitendi, cujus malitia moraliter non est diversa a malitia omissionis directe intenta.

Confirmatur thesis 1°. Ex S. Thoma, qui 2, 2, q. 14, a. 2 ait, impœnitentiam prout numeratur inter species peccati in Spiritum sanctum, non dicere solam permanentiam in peccato, sed propositum non pœnitendi : et in 2. dist. 43 significat, unicum modum committendi hoc peccatum speciale, esse per formale propositum.

Conf. 2°. Propositum non pœnitendi est specialis actus voluntatis tendens in objectum habens specialem malitiam moralem, neque aliam nisi impœnitentiæ : nam si quis est fornicatus, et alius pejeravit, et postea pœnitere nolint, non contrahent novam malitiam fornicationis, aut perjurii; sed uterque unicum ejusdem speciei impœnitentiæ peccatum, licet peccata, ob quæ pœnitentiam nolunt agere, diversæ speciei sint.

Pars 2^a sequitur ex modo dictis. Talis enim non ad tempus, sed in perpetuum spernit amicitiam, beneficentiam et gloriam Dei : atque ita peccat ex proposito in Deum Patrem, qui ipsum creavit et vocavit; *Filiū Dei conculat, sanguinem testamenti pollutum ducit, in quo sanctificatus est; et Spiritui gratiæ contumeliam facit*, ut habetur Hebr. 10, v. 29. Totam ergo SS. Trinitatem gravissime offendit. Denique sui hostis infensissimus immensa et infinita mala sibi sponte accersit.

92. Obj. I. Si impœnitentia est speciale peccatum, quilibet impœnitens

necessario cum infinitis peccatis moreretur : nam de ipso etiam peccato impœnitentiæ teneretur dolere, cujus neglectu nova impœnitentia se obstringeret, de qua iterum teneretur pœnitentiam agere, sicque peccaret in infinitum.

R. — *N. sequelam utramque.* Qui peccati unius, v. g. homicidii reus morte improvisa abripitur, quin ante de pœnitentia cogitaverit, damnatur ob unicum duntaxat peccatum homicidii. Qui vero statuit non pœnitere, non tenetur, dum in hoc proposito perseverat, de eo pœnitere : impossibile enim est peccare simul et pœnitere.

93. *Obj. II.* Omnia peccata mortalia adversantur justitiæ et caritati Dei et sui ipsius; ergo impœnitentia non est speciale peccatum contra justitiam, cujus species est pœnitentia, et contra caritatem, sed malitia illius transcendit omnia peccata mortalia.

R. — *D. Ant.* Omnia peccata mortalia adversantur justitiæ et caritati, malitia aliqua communi et generica *C.* malitia quadam peculiari, et ultima quadam differentia specifica soli proposito non pœnitendi propria *N. Sic Dist. Cons. et præcipue ejus 2^{am} part.* Impœnitentia malitia generica, materialiter eadem et communis transcendit omnia mortalia peccata *C.* impœnitentia malitia specifica, formaliter diversa et propria transcendit omnia peccata mortalia *N.* Quamvis inobedientiæ malitia transcendat omnia peccata mortalia; qui tamen de industria statueret non obedire Deo, peculiare peccatum inobedientiæ, etiam in confessione explicandum committeret. Eodem modo licet omne peccatum adversetur caritati et justitiæ; si quis tamen proponeret non pœnitere, ultimæ ac specificæ differentię peccato impœnitentiæ se obstringeret, cujus malitia in eo consistet, quod speciatim opponatur, tum debito satisfaciendi Deo, tum æternæ conjunctioni cum Deo per amorem, et adeptioni salutis, quam impœnitens irreparabiliter excludit, omnem illius spem sibi præcidendo. Secundum hanc doctrinam apparet, quomodo S. THOMAS 2, 2, q. 44, a. 2 in 0 dixerit, impœnitentiam, eo modo, quo dicit permanentiam in peccato, non esse speciale peccatum, sed quamdam peccati circumstantiam : nimirum accepit impœnitentiam negative pro omissione pœnitentiæ secundum se, et permanentiam pro continuatione actus : sicut etiam in 2. d. 43, a. 3, ad 3 ait, perseverantiam esse tantum circumstantiam virtutum.

Advertendum tamen est, quod S. THOMAS dicta quæstione 24, tractans de peccatis in Spiritum sanctum, solo directo proposito non pœnitendi doceat peccatum impœnitentiæ in Spiritum sanctum committi. Hinc cum art. 4 in 0 retulisset doctrinam B. AUGUSTINI, serm. 44 de Verb. Dom. (al. 71) dicentis, peccari in Spiritum sanctum impœnitentia finali, quæ corde, ore, et opere potest contingere; in responsione ad 3 ait, hoc non esse speciale peccatum : *Nam finalis impœnitentia potest esse circumstantia cujuslibet generis peccati.* Hoc autem S. THOMÆ usitatum est, ut, quando unum peccatum habet plures circumstantias, quæ ei diversas malitias addere queunt, non vocet plura peccata, sed unum; quod sit ex objecto unius speciei, pluribus licet affectum circumstantiis. Circumstantia ergo persistendi in peccato lethali secundum se non variat speciem, nisi quando urget necessitas ad actum pœnitentiæ exercendum. Quo in casu etsi ommissio pœnitentiæ virtualiter solum voluntaria peccatum in Spiritum sanctum esse B. THOMÆ

non videatur; peccatum tamen mortale impœnitentiæ esse, ac ejusdem speciei, cujus est impœnitentia directe volita, ex eodem S. Doctore intelligimus, qui 3. p. q. 84, a. 7, ad 1 et 2 tradit, esse præceptum naturale pœnitendi : constat autem ad eandem peccati speciem pertinere præcepti violationem, sive directe, sive indirecte voluntaria fuerit.

DISPUTATIO II.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

Tractabitur hic I. De veritate hujus Sacramenti. II. De ejus forma. III. De contritione. IV. De confessione. V. De satisfactione. VI. De indulgentiis. VII. De pœnitentia publica. VIII. De ministro hujus Sacramenti, præmissa de eodem sacramento summa doctrinæ catholicæ ex conciliis FLORENTINO et TRIDENTINO.

Decretum Concilii Florentini de Pœnitentia sub Eugenio IV, an. 1439, pro Armenis.

Quartum sacramentum est Pœnitentia, cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio; ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio; ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis; quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium, et eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvo*, etc. Minister hujus sacramenti est sacerdos, habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio a peccatis.

Canones Concilii Tridentini de sanctissimo Pœnitentiæ sacramento, Sess. 14, die 25 Novembris, an. 1551, sub Julio III.

I.

Si quis dixerit, in catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse vere et proprie sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum; anathema sit.

II.

Si quis sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari; anathema sit.

III.

Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt: non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Pœnitentiæ, sicut Ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem prædicandi Evangelium; anathema sit.

IV.

Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confessionem et Satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur; aut dixerit, duas tantum esse Pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anathema sit.

V.

Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, et æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum et utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum, et non liberum ac voluntarium; anathema sit.

VI.

Si quis negaverit, confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino; aut dixerit modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum; anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, in sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, et quæ sunt contra duo ultima Decalogi præcepta, et circumstantias, quæ peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum pœnitentem, ei olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinæ misericordiæ ignoscendum, aut demum, non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam, a piis abolendam; aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles, juxta Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, et ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore quadragesimæ; anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum, aut sa-

cerdos non serio, sed joco absolvat; aut dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, ut sacerdos eum absolvere possit; anathema sit.

X.

Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo; et, Quorum remisieritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis retenta sunt: quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem; anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat; anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque pœnitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse; anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, et patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jeuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum novam vitam; anathema sit.

XIV.

Si quis dixerit, satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum doctrinam de gratia, et verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes; anathema sit.

XV.

Si quis dixerit, claves Ecclesiæ esse datas tantum ad absolvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confidentibus, agere contra finem clavium, et contra institutionem Christi, et fictionem esse, quod virtute clavium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exsolvenda remaneat; anathema sit.

CAPUT I.

DEMONSTRATUR VERITAS HUIUS SACRAMENTI.

ARTICULUS I.

AN PŒNITENTIA SIT PROPRIUM NOVÆ LEGIS SACRAMENTUM?

94. *Nota I.* Montanistæ et Novatiani a non paucis dicuntur Pœnitentiæ sacramentum negasse : verum ut disput. præcedente, c. 4, art. 4, ex ipsorum Montanistarum et Novatianorum scriptis docuimus : in eo solum errore hæretici illi versabantur, quod putarent, non esse in Ecclesia potestatem graviora quædam crimina remittendi iis, qui post baptismum in ea sunt prolapsi, sed illorum veniam a solo Deo per jugem in hac vita pœnitentiam impetrari oportere.

Eodem modo nullus veterum, qui Waldenses impugnarunt, hoc ipsis errori tribuit, quod pœnitentiam ex albo sacramentorum expunxerint : imo conceptis verbis asserunt, ipsos agnovisse potestatem in Ecclesia vere pœnitentibus dimittendi peccata. Quoad usum tantum hujus potestatis ipsos errasse testatur Reinerus L. de Sacramento pœnitentiæ contra Waldenses c. 5, quod dicerent, *nullum a malo sacerdote absolvi posse : bonum laicum habere absolvendi potestatem ; bono laico potius, quam malo sacerdoti esse confitendum : non esse injungendas graves pœnitentias exemplo Christi*, etc.

Nota II. In confessionis Augustanæ Apologia, c. 7, de numero et usu sacramentorum, Lutherani ita protestantur : *Si sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, et quibus addita est promissio gratiæ, facile est judicare, quæ sint proprie sacramenta... Vere igitur sunt sacramenta Baptismus, Cæna Domini, Absolutio, quæ est sacramentum pœnitentiæ. Nam hi ritus habent mandatum Dei, et promissionem gratiæ, quæ est propria novi Testamenti.*

Etiam hisce adhuc temporibus videntur Lutherani Saxones pœnitentiam tanquam verum novæ legis sacramentum agnoscere : nam in catechismo minore Lutheri, quo utuntur, titulo de Confessione, ad q. 1, ita habetur : *Confessio duo comprehendit ; unum est peccata confiteri : alterum est absolutionem sive remissionem a confessario sive præcone Evangelii accipere, tanquam ab ipso Deo, et non dubitare, sed firmiter credere, peccata per illam absolutionem coram Deo in cælo remissa esse.* Et ad q. 2 : *Coram ministro autem debemus tantum ea peccata confiteri, quæ nobis cognita sunt, et quæ in corde sentimus.* Tum minister audita confessione, ita jubetur interrogare confitentem : *Num meam remissionem credis esse Dei remissionem ? Affirmanti et credenti porro dicat : Fiat tibi sicut credis. Et ego ex mandato Domini nostri Jesu Christi remitto tibi tua peccata in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen.*

Quamvis autem Lutherus sub initium libri de Captiv. Babyl. ita scribat : *Principio neganda mihi sunt septem sacramenta, et tantum tria pro tempore ponenda, baptismus, pœnitentia, panis*; circa finem tamen libri ejusdem sententiam mutat, aitque : *Pœnitentiæ sacramentum, quod ego his duobus accensui, signo visibili et divinitus instituto caret, et aliud non esse dixi, quam viam ac reditum ad baptismum.*

Item Melanchthon in Locis commun. an. 1522 editis, tit. de Pœnitentia : *Sacramentum ejus, inquit, vel signum non aliud nisi baptismus est : atque hic omnium rectissime vocetur sacramentum pœnitentiæ.* Eamdem pœnitentiam e numero sacramentorum deturbarunt Zwinglius L. de vera et falsa Religione, cap. de Sacramentis, Calvinus L. 4 Instit., c. 49, § 45. Mathias Flaccus Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, c. 48, Kemnitius, Wigandus, Selneckerus, et plerique Novatorum.

95. Dico. Pœnitentia seu ritus ille, quo Christiani pœnitentes et peccata sacerdoti confitentes ab eodem absolvuntur, est verum ac proprium legis novæ sacramentum.

Prob. I. Ex SCRIPTURA. Christus, Joan. 20, v. 24 et seqq. ait Apostolis : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos... Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis, retenta sunt.* Verbis hisce Christi tres conditiones continentur, quæ ad sacramentum verum ab ipsis etiam Lutheranis requiruntur, nimirum ritus externus, promissio gratiæ, et mandatum divinum. Nam primo symbolum externum inde apparet, quod Apostoli peccata remittere non potuerint, nisi fideles illa fuerint confessi, et quidem cum signis doloris, quia non remittuntur peccata, quæ non retractantur per pœnitentiam : neque item fideles poterant scire remissa sibi peccata esse, nisi signo externo a sacerdotibus percepto id intellexerint.

Deinde his ipsismet Christi verbis, *quorum remiseritis peccata*, etc., exprimitur gratiæ promissio ritui externo divinitus annexa, eo quod nullum peccatum sine Christi gratia remittatur.

Denique mandatum suum Christus satis declarat, dum ait : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum*, etc. Et Apostolus 2. Cor. 5, v. 18 : *Dedit nobis ministerium reconciliationis.*

Prob. II. Ex TRADITIONE. Patrum universorum consensus semper intellexit, Christum Joan. 20 dum insufflavit in discipulos, tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus communicasse : et Novatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica tamquam hæreticos expulso atque condemnavit. Hactenus Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 4. Contra eosdem Novatianos S. AMBROSIIUS, L. 4 de Pœnitentia, c. 2, ita disputat : *Sed aiunt, se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reservent. Imo nulli majorem injuriam faciunt, quam qui cujus volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in Evangelio suo dixerit Dominus Jesus : Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt; quis est ergo qui magis honorat, utrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in utroque servat obedientiam, ut peccatum et alliget, et relaxet, etc.*

S. AUGUSTINUS epist. 50 (al. 185, ad Bonifacium Comitem, n. 45), scribit, quod aliquis post criminis gravioris pœnitentiam ad Clericatum non admit-tatur, vel inde ejiciatur, *non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. Alioquin contra claves datas Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est, quæ solveritis in terra, soluta erunt in cælo.*

TERTULLIANUS adhuc Catholicus contra hæreticos, qui præter baptismum, nullam in Ecclesia potestatem remittendi peccata docebant, libro de Pœnitentia c. 7 ita scribit : *Hæc venena providens Deus, clausa innocentiae janua, et intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere : collocavit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat.* Idem TERTULLIANUS jam Montanista L. de Pudicitia, initio, in S. Zephyrinum Papam ita invehitur : *Audite edictum esse propositum, et quidem peremptorium, Pontifex scilicet Maximus, quod est, Episcopus Episcoporum edicit : Ego et mæchiae et fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.* Ergo jam primis Ecclesiæ seculis Pontifices Romani potestatem sibi esse dimittendi peccata crediderunt.

S. CYPRIANUS, L. de Lapsis, n. 29 : *Confiteantur singuli, quæso vos, fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes, apud Deum grata est.*

Plura Patrum testimonia in hanc rem dabit BELLARMINUS de Pœnitentia L. 4, c. 10 et seqq.

Prob. III. Ex CONCILIIIS. Concilium Eliberitanum, sub initium sec. IV celebratum, can. 76 (Labb., t. 4, p. 978 D) decidit, diaconum in grave crimen prolapsus, si sponte fuerit confessus, acta legitima pœnitentia, post triennium ad communionem admittendum : si alius detexerit, post quinquennium, acta pœnitentia, ad laicam communionem amandandum. Qui canon non solam ceremoniam externam, sed absolutionem etiam a peccatis intelligit.

Concilium Nicænum, cap. 8 (Labb., t. 2, p. 31 D) præcipit, ut non ante Novatiani sive *καθαρὸς* in Ecclesia recipiantur, quam scripto professi sint, se etiam lapsis communicaturos, quos, licet ab Ecclesia veniam obtinuis-sent, refugiebant; ergo Patres Concilii Nicæni crediderunt, ab Ecclesia remitti posse gravissima crimina, quale erat lapsorum in idololatriam.

Huc pertinet, quod Constantinus M. teste Socrate L. 4, c. 7 (al. 10) Asterio Novatiano episcopo impropere : *Erigito tu tibi scalas, Asteri, et ad cælum solus ascendito.* Nimirum Asterius cum Novatianis negabat potestatem esse in Ecclesia dimittendi baptizatis graviora crimina, aiebatque, horum veniam non a sacerdotibus concedi posse, sed a Deo solo ærumnis pœnitentiæ tota vita agendæ illam extorqueri oportere.

Concilium Florentinum in decreto Eugenii ad Armenos, de septem Sacramentis, § *quartum*, Pœnitentiam inter sacramenta novæ legis numerat. Et Concilium Tridentinum Sess. 7, can. 1 et Sess. 14, can. 1, aliter docentes ac dicentes damnat. Quod idem ante jam factum fuit cap. *Ad abolendam*. Extra, de Hæreticis.

Consentiunt huic doctrinæ Scholastici Theologi omnes cum Magistro sentent. 4. d. 14, ac tota Ecclesia græca non Catholica tantum, sed etiam schismatica : nam Hieremias Archiepiscopus Constantinopolitanus in responsione ad Augustanam Confessionem a Lutheranis Tubingensibus sibi per Stephanum Gerlachium oblatam an. 1574 clare profitetur, c. 7. Pœnitentiæ

sacramentum inter septem vera sacramenta numerari ab Ecclesia græca. Veritatem hanc confirmant et approbant episcopi Græci in Synodo Bethlehemitica præside Dositheo Patriarcha Hierosolymitano congregati an. 1572.

96. *Obj. I.* Utriusque Testamenti pœnitentia eadem est, tam quæ a Prophetis, quam quæ a Joanne Baptista, a Christo et Apostolis prædicata est : atqui pœnitentia prædicata a Prophetis sacramentum non erat; neque ea, quam Joannes Baptista et Christus prædicarunt, ut fatetur Concil. Tridentinum Sess. 14, c. 1. Quin et Petrus et Paulus protestantur, se eam pœnitentiam docere, quæ a Prophetis testimonium habet; ergo pœnitentia novæ legis non est sacramentum.

R. — *D. M.* Utriusque Testamenti pœnitentia, prout virtus, est eadem C. pœnitentia, quatenus sacramentum, est eadem N. et concessa ^{1a} parte *Assumpt.*, ad ejus alteram partem.

R. Quod Joannes et Christus etiam prædicarint pœnitentiam virtutem solum, quæ erat dispositio necessaria ad baptismum : sacramentum autem pœnitentiæ tunc prædicari et suaderi non poterat, eo quod post Christi resurrectionem demum fuerit institutum. Verba enim Christi Matth. 16, v. 19 : *Tibi dabo claves regni calorum*, etc. Et 18, v. 18 : *Quæcumque alligaveritis super terram*, etc., promissiones futuræ potestatis tantum erant. Petrus Act. 10, v. 43 ait, Prophetas testari remissionem peccatorum futuram Christi nomine. Paulus autem Act. 26, v. 20, indicat pœnitentiam, qua infideles ad baptismum præparantur; et addit, a Prophetis prædicta fuisse mysteria adventus, passionis et resurrectionis Christi.

Inst. 1. Cum Luc. ult., v. 47, dicitur : *Oportebat in nomine ejus prædicari pœnitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes*; idem omnino exprimitur, quod Joan 20, ait Christus : *Quorum remisistis peccata*, etc. : atqui verbis illis Luc. ult. exprimitur tantum potestas facta remittendi peccata infidelium per baptismum et præviam pœnitentiæ virtutem; ergo hæc eadem potestas solum indicatur verbis Christi, Joan. 20.

R. — *N. M.* Verba Christi, Luc. ult. tantum generatim enuntiant, prædicandam esse omnibus gentibus pœnitentiam et remissionem peccatorum in nomine Christi : Joannis autem 20. Christus confert Apostolis potestatem remittendi et retinendi peccata; quod longe aliud est a priore. Ex quibus apparet falsitas assumpti et consequentiæ. Quod autem hæretici dicunt, Christum verbis illis, *accipite Spiritum sanctum*, etc., dedisse Apostolis tantum potestatem prædicandi Evangelium, ex cujus auditu fides concipiatur, qua peccata remittantur, id sane ridiculum est, et SS. Patribus ignotum. Equidem Hieronymus epist. 150, Ambros., L. 40 in Luc., Chrysostomus hom. 70 ad populum, ac Patres cæteri potestatem judicariam Apostolis et ipsorum successoribus verbis illis traditam agnoscunt; ut proinde Concil. Tridentinum Sess. 14, can. 3, hanc genuinam Patrum traditionem asserat, et interpretationem hæreticorum de nuda prædicatione Evangelii juste damnet.

Nec refert, quod Jansenius Gandavensis et Joannes Ferus cum S. Cyrillo, L. 12 in Joan. (Opp., t. 4, p. 1101 D) in illa verba, *quorum remisistis*, etc., scribant, tunc Sacerdotes fidelibus peccata remittere, cum probatos ad baptismum admittunt : tunc peccata retinere, quando indignos a baptismi gratia prohibent. Nam præterquam quod hoc foret merum officium declarandi omnibus Christianis commune, neque parvulis bapti-

zandis possit accommodari; sensum genuinum S. CYRILLUS mox ipse aperit, ita subjiciens: *Vel alio quodam modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios Ecclesiæ peccantes corripunt, vel pœnitentibus ignoscunt.*

Inst. 2. Christus Joan. 20, ait Apostolis: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Sed Christus ipse remisit peccata sine sacramento; ergo idem fecerunt Apostoli.

R. Explic. testimonium cit. Christus ait, ex eodem fine mitti ab se Apostolos, ex quo ipse missus est C. eodem modo etiam ab Apostolis adhibenda esse salutis alienæ media, quo ipse illa adhibuit N. Potestate excellentiæ eminebat Christus, cum Apostolorum tantum esset potestas ministerialis, quamvis eodem ex fine agerent, de quo Paulus 2. Cor. 5, v. 18: *Dedit nobis ministerium reconciliationis; et posuit in nobis verbum reconciliationis.* Quapropter impudentissime mentitur Kemnitius, dum part. 2. Examinis Conc. Trid., cap. 4, pag. 924 scribit, quod Catholici doceant, *Apostolos aliam pœnitentiam docuisse, quod ad substantialia attinet, qua impii ante baptismum ad Deum convertantur; et aliam diversam, qua lapsi post baptismum cum Deo in gratiam redeant.* Contrarium enim omnino omnes tenemus, et declarat Tridentinum Sess. 6, cap. 6 et 7, et cap. 14, ubi dicuntur peccata remitti per Christi merita, præcedente fide et pœnitentia, ac Deo corda excitante et adjuvante, etc. Eadem enim prorsus est pœnitentiæ substantia, sive assumatur in partem sacramenti, sive non: sive distinctam peccatorum enumerationem et opera laboriosa cum absolutione sacerdotis illi adjunxeris, ut post baptismum contingit; sive hæc illi desint, ut ante baptismum solet. Hæc enim pœnitentiæ solum accidunt.

Inst. 3. Nuspiam legitur, Apostolos exegisse enumerationem peccatorum, injunxisse mulctam, aut absolutionem impertiisse; ergo.

R. — N. Cons. Nec uspiam legitur, Apostolos pronuntiasse inter baptizandum verba: *Baptizo te in nomine Patris*, etc., aut peccatorum remissionem confessis fidelibus annuntiasse, ut Lutherani faciunt. Sufficit ergo nobis, quod Christus Apostolis injunxerit officium remittendi et retinendi peccata, et quod Ecclesia Catholica hunc ritum semper observaverit: quod est argumentum certissimum, ab Apostolis illum promanasse, cum a nullo Concilio constet esse institutum, ut docet B. August., L. 4 de Baptismo, c. 24, n. 34.

97. *Obj. II.* Christus Joan. 20, jussit Apostolos impertiri fidelibus remissionem peccatorum: non autem jussit, ut prolatis verbis illa fieret. Atqui remissio peccatorum solo actu interno concedi potest; ergo ex illis Christi verbis nondum colligitur ritus externus, qui sacramentum constituat.

R. — N. Ant. Christus remissionem illam per modum judicii voluit institui: in judicio autem humano sententia exterius proferri debet. Hanc Christi institutionem perpetua Ecclesiæ praxis probat, quæ nullum unquam peccatorem sine conceptis verbis absolvit. Hinc illud Augustini, L. 5 de Bapt., c. 20: *Quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam baptismi, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?*

Inst. Multi Scholastici post Magistrum docuerunt sacerdotem declarare tantum peccata per contritionem et satisfactionis propositum pœnitenti dimissa esse; ergo etiam Catholici non tenuerunt pœnitentiam esse sacramentum, quo gratia et peccatorum remissio conferatur.

R. — N. Cons. Richardus et Hugo Victorinus referunt quidem, docuisse

quosdam, datam a sacerdotibus absolutionem nonnisi peccati prius remissi declarationem esse; sed addunt, errasse illos in hoc capite. Imo sunt ex recentioribus quidam, qui hanc Magistri sententiarum et aliorum quorundam opinionem a Concilio Tridentino damnatam fuisse arbitrantur. Verum Theologorum istorum sententia, qui perfectam contritionem ad sacramentum Pœnitentiæ requirebant, ab errore et condemnatione Conc. Tridentini vindicatur ab Andrea Vega Franciscano, qui et Concilio Tridentino interfuit, et ipsius decretum de justificatione commentariis illustravit L. 43, c. 33. Nam, ut inquit Cardinalis Pallavicinus L. 42 Hist. Conc. Trid., c. 42 : *Concilium eorum tantum errorem damnavit, qui dicebant, absolutionem esse nudum ministerium declarandi remissa esse peccata*. Tametsi vero Theologi illi cum Magistro doceant, per contritionem confessioni præmittendam, peccatum continuo remitti; hac ipsa tamen contritione propositum confitendi et satisfaciendi, atque ipsum etiam votum absolutionis contineri asserunt : unde licet absolutio, cum datur, sit modo judiciali declarativa peccati prius remissi; peccatum tamen independentem ab ea, saltem in voto recepta, non dimitti concludunt. Sed et ipsam absolutionem ad gratiæ augmentum, et ad remissionem pœnæ debitæ pro peccatis, aiunt prodesse. Huic Andrææ Vegæ iudicio suffragantur Dominicus Sotus, et Alphonsus Salmeron, ambo Synodi Tridentinæ Theologi.

98. *Obj. III.* Apud Lutheranos et Calvinistas nulla est auctoritas Conciliorum Tridentini et Florentini, neque Romanorum Pontificum aut Episcoporum Græcorum, multo minus Theologorum Scholasticorum; ergo horum testimonia incassum adversus Novatores proferuntur.

R. — *N. Cons.* 4° Ex testimoniis illis probamus continuam seriem doctrinæ ejusdem ab ortu Ecclesiæ usque ad nostram ætatem. 2° Ex perenni consensu Ecclesiæ latinæ et græcæ, schismaticæ etiam, sequitur, Pœnitentiæ sacramentum ab Romanis Pontificibus non fuisse confictum. 3° Testimonia citata hoc evidens argumentum nobis suggerunt : Aut Ecclesia universa quingentis annis in gravissimo errore est versata : aut verum est quod nos ab eadem Ecclesia de Pœnitentiæ sacramento didicimus. Ecclesiam autem universam errare non posse docet Apostolus 1. Tim. 3, v. 15, *columnam et firmamentum veritatis* illam asserens. Ergo doctrina nostra de Pœnitentiæ sacramento vera est.

Inst. 4. S. Joannes CHRYSOSTOMUS (Opp., t. 7, p. 608 A). ANASTASIUS Sinaita, et THEOPHYLACTUS, verba illa Christi Matth. 48 : *Quæcumque alligaveritis et solveritis*, etc., aiunt ad omnes Christianos pertinere, propter verba antecedentia : *Si peccaverit in te frater tuus*, etc.; ita ut sensus verborum Christi sit : si aliis injuriam remiseritis, Deus etiam vestra peccata remittet; si retinueritis, et ipse vobis retinebit; ergo ex illo testimonio non satis probatur, datam fuisse sacerdotibus peculiarem potestatem remittendi peccata.

R. — *N. Cons.* Expositio ista, ut multæ aliæ expositiones Origenis, a quo illam B. CHRYSOSTOMUS petisse videtur, duriuscula est, nec plane contextui Evangelico consona, ubi persona offensa clare distinguitur a testibus, coram quibus offendens est corripiendus, et ab Ecclesia, ad quam idem obstinatio deferendus est. Nam cum Christus dixisset : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*, illico subdit : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram*, etc. Igitur genuina orationis Christi expli-

catio est, quam Patres universim tenent, in Ecclesia specialem esse potestatem ligandi et solvendi, eamque a solis præsulibus et sacerdotibus, quibus Christus auctoritatem istam cum Spiritu sancto communicavit, legitime **exorcisci**.

Quam quidem sacerdotum potestatem idem B. CHRYSOSTOMUS, L. 3 de Sacerdotio, c. 5 (Opp., t. 1, p. 383 et seqq.) magnifice extollens, *Etenim, inquit, qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, ut ea quæ in cælis sunt, dispensent: iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit. Neque enim ad illos dictum est: quæcumque alligaveritis in terra, erunt alligata et in cælo; et quæcumque solveritis in terra, erunt soluta in cælo... Habent quidem terrestres Principes vinculi potestatem, verum corporum solum. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos usque pervadit: usque adeo ut quæcumque sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superne rata habeat, ac servorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem esse illis a Deo concessam? Quorumcumque enim, ait, peccatu remiseritis, remittuntur eis, et quorumcumque retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac una major esse queat? Tum sacerdotes nostros supra legis Mosaicæ sacerdotes extollens, at vero, ait, nostris sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Denique argumentum ex illis Christi verbis Joan. 20, v. 21: *Sicut misit me Pater, etc.*, nuper a nobis ductum S. Doctor ita stabilit: *Pater omne iudicium Filio dedit: cæterum video, ipsum omne iudicium a Deo Filio illis traditum. Nam quasi jam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt.**

Quæ hactenus ex B. Doctoris libro de Sacerdotio paulo fusius recitavimus, potestatem dimittendi peccata sacerdotibus manifeste asserunt. Nec moveri debemus, quod idem S. Doctor homil. 45 in Matth. (Opp., t. 7, p. 494 A) scribit: *Liberare a putredine peccatorum, Christi profecto virtutis est; ut autem non ad illa iterum revertantur, Apostolorum curæ ac laboris, etc.*, non enim hic de administratione sacramenti pœnitentiæ, sed de sanctæ conversationis exemplo, deque prædicationis officio, quibus Pastores Ecclesiæ populo ad veram fidem et justitiam Christianam converso præire, eumque a vitiis compescere, et ad virtutum studia hortari tenentur.

Inst. 2. Solus Deus potest peccata remittere, ut pluribus S. Scripturæ testimoniis confirmari potest, præsertim Luc. 5, v. 24: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Et Isai. 43, v. 25: *Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas.* Ergo non datur sacramentum, quo sacerdotes confitentibus peccata remittant.

R. — D. Ant. Solus Deus potest peccata remittere potestate primaria et principali C. potestate secundaria et ministeriali N. Quamvis impossibile videbatur, per pœnitentiam peccata dimitti: concessit hoc Christus Apostolis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est, inquit B. AMBROSIVS, L. 2 de Pœnitentia, c. 2 (Opp., t. 2, p. 419 A). Quibus ex verbis liquet, hunc S. Doctorem nihil acatholicis favere, dum L. 3 de Spiritu sancto, c. 18 (Opp., t. 2, p. 694 A): *Per Spiritum sanctum, inquit, peccata donantur. Homines autem in remissione peccatorum ministerium exhibent, non ius alicujus potestatis exercent: nam Spiritum sanctum, quod is primaria et*

præcipua auctoritate peccata dimittat, Deum verum esse concludit, id quod libris illis probandum suscepit.

Inst. 3. B. AUGUSTINUS, tract. 3 in Joan., n. 16 : *Servus*, inquit, *agere secundum legem potest, solvere a reatu legis non potest.* Idem clarius adhuc confirmat S. CYPRIANUS tract. de Lapsis, n. 17, sic scribens : *Solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri.* Ergo nullus sacerdotum potest a peccatis absolvere.

R. — D. Cons. Nullus sacerdotum potest a peccatis absolvere auctoritate propria, naturali, eaque infinita, quæ Dei est, aut potestate excellentiæ, qua pollet Christus C. potestate ministeriali a Christo communicata nullus sacerdotum potest a peccatis absolvere N. Patres ambo monent, sacerdotibus non concessam fuisse potestatem absolutam nullisque legibus vinctam, qua pro sua libidine gratiam indignis impendant, sed reconciliationis ministerium impositum illis fuisse, quo erga vere pœnitentes utantur, eisque peccatorum veniam secundum leges a Christo præscriptas ministeriali facultate concedant. Eapropter jure a Patribus castigatur intempestiva sacerdotum quorundam indulgentia, qui invito Christo, *ante expiata delicta*, ut S. CYPRIANUS libro laudato n. 16 ait, *ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam, lapsis falsam pacem restituunt, periculosam dantibus, accipientibus nihil profuturam.*

His consentit B. HIERONYMUS, dum commentario in c. 16. Matth. (Opp., t. 7, p. 125 A, edit. Vallarsi.) invecus in Episcopos et Presbyteros, qui Pharissæorum sibi supercilium assumentes, quosvis sotes et insotes se pro libitu solvere ac ligare posse, causa non cognita, gloriabantur, mox ita eos hortatur : *Episcopus et Presbyter pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus sit, quive solvendus.* Eorundem et Presbyterorum in Ecclesia potestatem, epist. 4 ad Heliodorum, magna reverentia extollit his verbis : *Absit ut de his (clericis) quidquam sinistrum loquar, quia Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos et nos Christiani sumus; qui claves regni cælorum habentes, quodammodo ante iudicii diem judicant.*

Inst. 4. Ministrorum absolutio præsumit pœnitentem spiritualiter jam viventem, et peccati condonationem a Deo factam : in cujus confirmationem Patres proferunt exemplum Lazari, quem prius a morte ad vitam Christus suscitavit, quam discipulis solvendum a fasciis sepulcralibus commiserit. Ita enim GREGORIUS M., hom. 26 in Evang. (Opp., t. 1, p. 1555 D) : *Tunc, inquit, vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis... Ecce illum discipuli jam viventem solvunt, quem magister resuscitaverat mortuum.* Et B. AUGUSTINUS, serm. 67 de verbis Evangelii, alias 8, de verb. Dom. *Quis, inquit, eum suscitabit, nisi qui remoto lapide clamavit, Lazare, prodi foras? Quid est autem foras prodire, nisi quod occultum erat, foras prodere? Qui confitetur, foras prodit : foras prodire non posset, nisi viveret; vivere non posset, nisi resuscitatus esset.* Ergo secundum Patrum sententiam, sacerdotes non remittunt peccata, sed veniam illorum divinitus factam esse tantum declarant.

R. — N. Ant. B. Augustinus duos in peccatore ad justitiam traducto effectus agnoscit : alter quidem est gratia excitans et adjuvans ad odium peccati, ad melioris vitæ propositum, et ad sinceram peccatorum confessionem, qua velut inchoatæ et imperfectæ vitæ motus exercet; atque vita hæc a solo Deo intus vocante et operante oritur : alter vero effectus provenit ab Ecclesia

exterior ministrante, et a vinculis peccatorum solvente, cui dictum est, *quæ solveritis super terram*, etc., et a Deo ipso ratam Ecclesiæ sententiam habente, ut ita expeditus peccator omnes vitæ perfectæ motus edere possit. Atque ista luculenter tradit idem S. Doctor loco super citato : tum vero concione 2; in Ps. 402, n. 3 : *Remissio*, inquit, *peccatorum solutio est*... Cum audis, hominem *pœnitere peccatorum suorum*, jam *revixit* : cum audis, hominem *confitendo proferre conscientiam*, jam *de sepulcro eductus est*, sed *nondum solutus*. Quando *solvitur* ? a quibus *solvitur* ? *Quæ solveritis in terra*, inquit, *erunt soluta et in cœlo*. Merito per Ecclesiam dari *solutio peccatorum potest*; suscitari autem ipse mortuus, non nisi intus clamante Domino, potest : hæc enim Deus interior agit. Eadem vero B. GREGORII mentem fuisse ex homilia nuper indicata intelligi licet, ubi, *vivendum*, inquit, *est, quæ culpa præcessit*, aut *quæ sit pœnitentia secuta post culpam*; ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Ex quibus apparet, quo sensu absolutio præsentis sequi debeat arbitriam iudicis æterni. Cæterum Patres constanter asserunt, ante sacerdotum sententiam in terris latam peccata in cœlis a Deo non dimitti. Ac S. quidem HILARIUS in cap. 46. Matth. (Opp., t. 750 A) exclamat : *O beatus cœli janitor ! cujus arbitrio claves æterni aditus traduntur, cujus terrestre iudicium præjudicata auctoritas sit in cœlo ; ut quæ in terris aut ligata sint, aut soluta, statuti ejusdem conditionem obtineant et in cœlo*. S. Joan. CHRYSOSTOMUS, hom. 4 in illud : *Vidi Dominum* (Opp., t. 6, p. 132 E) : *A terra*, inquit, *judicandi principalem auctoritatem sumit cœlum*. Nam *judex sedet in terra, Dominus sequitur servum*. Et S. BERNARDUS, serm. 4 in Natali Apost. Petri et Pauli (Opp., t. 4, p. 990 B, edit. Mabill.) : *Sententia Petri, ait, præcedit sententiam cœli*. Non quod proprie sint duæ sententiæ : una enim solum est, ac præcipue a Deo, et hoc quidem in genere prior; nihilominus hominis sententia dicitur præcedere, vel quia exterior absolutio ordine naturæ antecedit interiorē, vel quia proxime inchoatur, et quasi definitur sententia a sacerdote, et infallibiliter consequitur effectum, et rata habetur in cœlo.

Inst. 5. S. AUGUST., serm. 99 de verbis Evang. S. Luc., alias 23, ex hom. 50, c. 8, n. 8, reprehendens eos, qui arroganter dicunt : *ego dimitto, ego mundo, ego sanctifico* : *Respondeat illi*, subjicit S. Doctor, *non ego, sed Christus*; ergo negavit penes sacerdotes esse facultatem peccata dimittendi.

R. — *N. Cons.* S. Augustinus et Patres cæteri potestatem excellentiæ Christo soli adscribunt : ministerium autem et communicatam sacerdotibus a Christo potestatem eadem peccata remittendi iidem pluribus extollunt, ut hactenus affatim demonstravimus. Quanquam B. Augustinus loco laudato impudentiam Donatistarum præcipue petat, qui vim sacramentorum ex suæ sectæ ministrorum sanctitate pendere jactabant, quasi nullum foret sacramentum, quod ab hæretico, aut alio malo ministro fuerit collatum.

ARTICULUS II.

AN HOC SACRAMENTUM INSTITUTUM SIT PER MODUM JUDICII?

99. *Nota.* Hactenus satis ad propositum nostrum ostendimus, sacerdotibus potestatem remittendi ac retinendi peccata a Christo fuisse impertitam. Ex quibus Conc. Tridentinum Sess. 14, cap. 2 et 5, legitime intulit,

sacramentum hoc ad formam iudicii divinitus ordinatum esse, quod institui rite non possit, nisi pœnitentes peccata sua sacerdotibus aperiant.

Quid de confessione senserint olim Montanistæ et Novatiani, ex supra dictis licet intelligi.

Audiani hæretici, qui tempore Valentiniani senioris Ecclesiam vexabant, *jubebant quidem unumquemque peccata sua confiteri : deinde confessis dabant veniam, non tempus ad pœnitentiam definientes, sicut Ecclesiæ leges præcipiunt, sed potestate condonantes*, ut narrat Theodoretus L. 4 Hæret. Fab., c. 40 (Opp., t. 4, p. 242 C).

Eumdem morem tenuerunt Waldenses, tantum pauculas preces confessis injungere soliti : nec aliis, dicebant, confessionem fieri debere, quam *Barbatis*, hoc est sectæ suæ Presbyteris, penes quos tantum putabant esse facultatem absolvendi. Postea anno 1530, a Bucero et Œcolampadio rogati, ut revocarent articulum, quo profitebantur confessionem auricularem juris esse divini, detrectarunt id facere Barbati seu Waldensium ministri, causati, quod articuli illius proscriptione erroris labes iis inureretur, qui ad ea usque tempora feliciter rexerant Waldensium Ecclesias, ut testatur Ægidius in histor. reform., c. 5. Nihilominus anno 1536 a Farello Calvini emissario inducti, proscripto hoc eodem articulo, Calvinismus in omnibus capitibus amplexi, et in unam cum Genevensibus synagogam redacti sunt.

Seculo xiv. Joannes Wicleffus docuit, omnem exteriorem confessionem superfluum esse et inutilem ei, qui debite fuerit contritus, ut habet art. 7 et 45, damnatis a Concilio Constansensi Sess. 8.

Seculo xvi. Desiderius Erasmus Roterodamus in annot. ad epist. S. Hieron. ad Ocean. de obitu Fabiolæ, et ad cap. 19. Actor. et in methodo Theologię, et Beatus Rhenanus in annot. ad L. Tertull. de Pœnit. ausi sunt jactare, confessionem non semper fuisse in usu, nec divino esse instituto introductam.

Post hos Lutherus in serm. de Confess. et Eucharist. edito an. 1519 ait, confessionem, quæ fit coram sacerdote, non esse præceptam a Deo, sed a Papa : utilem tamen esse pronuntiat in visitatione Saxonica an. 1528. Anno autem 1537 in articulis Smalcaldicis, de Confessione dicit, enumerationem peccatorum debere esse liberam, ut quisque enumeret illa, quæ voluerit.

Nec solum confessionis institutionem divinam negat esse Calvinus, sed ait insuper, rem esse pestilentem et noxiam Ecclesiæ L. 3 Instit., c. 4, § 7 et 19. Nihilominus § 12 arbitratur, expedire aliquando solatii causa, aliqua, de quibus nimium angimur, ministro confiteri.

400. Dico. Sacramentum Pœnitentiæ a Christo proxime est institutum ad formam iudicii, quo nimirum fideles sacerdoti peccata sua aperiant, et ab eo sententiam excipiant.

Prob. I. Ex SCRIPTURA. Christus, Matth. 16, v. 19, talis iudicii institutionem promisit, dicens Petro : *Tibi dabo claves regni cœlorum : et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis.* Et c. 18, v. 18 : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo : et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo.* Joannis autem 20, v. 22, potestatem eandem Apostolis reipsa contulit; dando eis Spiritum sanctum et dicendo : *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui non possunt ministri Christi ligare aut solvere

fideles, retinere vel remittere peccata, nisi illa noverint, juxta illud Prov. 12, v. 17 : *Qui judicat quod novit; judex justitiæ est* : non possunt autem poenitentium cognoscere causas, nisi hi reos se stiterint et suimet accusatores, et quidem peccata sua distincte exposuerint. Ergo dum Christus dedit potestatem ligandi et solvendi, retinendi et remittendi peccata, sacramentum istud in formam judicii instituit.

Act. 19, v. 18 et 19, legimus : *Multi credentium veniebant confitentes, et annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus* : ubi versio syriaca sic habet : *Plurimi ex iis, qui crediderant, veniebant, confitebanturque id quod fecerant*. Hic primo confitentur fideles jam baptizati, hi enim proprie dicuntur credentes, ut constat Act., c. 2, v. 44; c. 4, v. 32; c. 5, v. 14 et 1. Thes. 4, v. 7, et alibi. Et habetur græc. *πεπιστευκότων, qui crediderant*.

Deinde confitebantur sua peccata, ut non tantum Catholici omnes cum Ven. Beda in cap. 4 Marci, sed etiam Melanchthon, Calvinus, Beza, Bullingerus, Sarcerius in Acta Apostolorum, et maxima pars adversariorum exponunt. Et quidem speciatim sua peccata recitabant, quod indicat vox græca, *ἀναγγέλλοντες*, et syriaca *sahe*, respondens hebraicæ *samar*, numeravit, ut idem sit ac *numerantes peccata sua*. Et quomodo Paulus nosse potuisset, ipsos curiosa sectatos fuisse, aut libros ipsorum igni tradere, si ipsi hujus delicti speciatim se non accusassent?

Denique confessio illa non soli Deo facta fuit, sed etiam homini : ad Paulum enim veniebant, ut confiterentur actus suos; ergo confessio ista a Christo fuit instituta; cum nulla tunc temporis lex ecclesiastica de confessione extaret.

Jacobi 5, v. 16, præcipitur : *Confitemini alterutrum peccata vestra*, i. e. non soli Deo, sed homines hominibus, neque omnibus indiscriminatim, sed presbyteris, ut explicant Origenes hom. 2 in Levit., S. Chrysostomus, L. 3 de Sacerdotio, S. Augustinus, L. 50 homiliarum, homil. 12, et Patres universim.

Prob. II. Ex TRADITIONE perpetua. Seculo I. S. BARNABAS, in epistola num. 19 (inter opera PP. apostol., p. 49, edit. Hefel., 1847), inter varia salutaria monita, *Confiteberis*, inquit, *peccata tua*. Epistolam autem istam tanquam verum S. Barnabæ opus laudant Clemens Alexandr., Origenes, Eusebius, S. Hieronymus, et critici recentiores, ut etiam Pinus in nova bibliotheca auctorum Eccles., p. 6.

S. CLEMENS Rom., epist. 2 (ibid., p. 147, n. 8) : *Quamdiu in hoc mundo sumus, peccatorum, quæ in carne gessimus, ex toto corde poenitentiam agamus, ut a Domino salvemur, dum poenitiæ tempus habemus. Postquam enim e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut poenitentiam agere.*

Seculo II. S. IRENÆUS vir Apostolicus et S. Polycarpi discipulus, L. 4, c. 13 (Opp., p. 63, edit. Massuet.) de Marco hæretico et præstigiatore, ac pluribus mulierculis ab eo corruptis disserens : *Hæ, inquit, sæpissime conversæ ad Ecclesiam Dei confessæ sunt, et secundum corpus exterminatas se ab eo, et velut cupidine inflammatas valde illum dilexisse. Tum addit de uxore cujusdam diaconi, quæ simile vitium passa est : Omne tempus in exomologesi consummavit, plangens ac lamentans ob hanc, quam passa est ab hoc mago, corruptelam. Et L. 3, c. 4 (ibid., p. 179) de Gerdone hæretico : Consummavit, inquit, modo quidem latenter docens, modo exomologesi faciens.*

Ergo tunc temporis in Ecclesia exomologesis etiam de occultis animi libidinibus in usu erat.

Eodem tempore Montanistæ duos peccatorum ordines statuebant, alia quidem venialia, quæ ab Ecclesia remitti posse credebant, alia irremissibilia, quorum reis, post exantlatos pœnitentiæ labores, a solo Deo veniam expectandam esse volebant. Utrosque autem Catholici, absoluta pœnitentia ab Episcopo dictata, peccatis absolvebant, teste Tertulliano L. de pudicitia. Ergo confessio tum erat in usu, ex qua Episcopi qualitatem peccatorum, et dignam quibusque criminibus satisfactionem intelligerent.

Idem TERTULLIANUS in libro, quem adhuc Catholicus de Pœnitentia composuit, postquam ostendit omnibus omnino peccatis eluendis pœnitentiam esse necessariam, addit, confessionem ejusdem esse necessitatis, etiam quoad secreta animæ vulnera, ita ut pereant, qui ea detegere erubuerint. Cap. 9 : *Tantum, inquit, relevat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est; dissimulatio, contumaciæ. Hujus igitur pœnitentiæ secundæ et unius quanto in arcto negotium est, tanto operosior probatio est, ut non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur.* Cap. 40 : *Plerosque tamen hoc opus ut publicationem sui aut suffugere aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores, quam salutis...* Grande plane emolumentum verecundiæ occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde et Deum celabimus? Adeone existimatio hominum et Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere, quam palam absolvi? Et c. 42 : *Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet; et penæ prius magnitudinem imaginare, ut de remedii ademptione non dubites...* Igitur cum scias adversus gehennam, post prima illa intinctionis dominicæ munimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? Ex hoc testimonio ipse Beatus Rhenanus confessionis antiquitatem rite colligi fatetur.

Seculo III. ORIGENES, hom. 3 in Levit. (Opp., t. 2, p. 496 A, edit. Ruæi.), postquam scripsit, occultissima peccata nostra omnia olim publicatum iri ab accusatore dæmone, qui nos ad illa instigaverat, mox subjungit : *Si ergo in vita præveniamus eum, et ipsi nostri et accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus : sic enim et alibi Propheta dicit : Dic tu iniquitates tuas prior, ut justificeris.* Et hom. 2 in Levit. (ibid., p. 494 B C). *Est adhuc, inquit, et septima, licet dura et laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum; cum lavat peccator in lacrimis stratum suum, et fiunt ei lacrymæ suæ panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, et quærere medicinam, secundum eum qui ait : Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.* Et hom. 47 in Lucam (Opp., t. 3, p. 953 A), de eadem exomologesi disserens : *Si hoc, inquit, fecerimus, et revelaverimus peccata nostra, non solum Deo, sed et his qui possunt mederi vulneribus nostris atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait : Ecce deleo ut nubem iniquitates tuas, et sicut caliginem peccata tua.*

De Philippo imperatore narrat Eusebius L. 6, c. 34, quod cum Christianus esset, et pro more precibus pridie Paschatis interesse voluisset, eum ab Ecclesiæ aditu prohibuerit Episcopus, quod multis criminibus inquinatus esset; nec eum admiserit, antequam confessionem fecisset, et iis, qui humanitus lapsi fuerant, et in ordine pœnitentium stabant, sese adjunxisset.

Luculentum item argumentum pro confessione nobis suppeditant Novatiani medio hoc seculo orti, quorum occasione, ut Zozomenus L. 7 Hist., c. 16 scribit, institutus fuit Presbyter Pœnitentiarius, ad quem omnes in crimina etiam secreta lapsi accedebant, dignam et congruentem satisfactionem præstandam pro delictorum modo et pravitate ab eo accepturi. Eadem ergo tunc fuit, quæ nunc viget, hac in re Ecclesiæ disciplina.

S. CYPRIANUS libro de Lapsis, n. 28, 29 : *Quanto, inquit, et fide majores et timore meliores sunt, qui quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse : Deus non deridetur... Plus imo delinquit, qui secundum hominem Deum cogitans, evadere se pœnam criminis credit, si non pulam crimen admisit... Confiteantur singuli, quæso vos, fratres dilectissimi, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est. Hactenus S. Cyprianus.*

Seculo IV. LACTANTIUS L. 4 Institutionum, c. 47, cum dixisset, circumcisionem figuram pœnitentiæ fuisse, mox adjicit : *Deus volens vitæ ac salutis nostræ pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa circumcisione proposuit, ut si cor nudaverimus, id est, si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur; quæ contumacibus et admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem, sed intima et arcana pectoris intuetur.* Et cap. 30, agens contra hæreticos, ac nominatim adversus Montanistas et Novatianos : *Quia, inquit, singuli quique cœtus Hæreticorum se potissimum Christianos, et suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est confessio et pœnitentia, quæ peccata et vulnera, quibus subjecta est imbecillitas carnis, salubriter curat. Quæ de confessione divinitatis Christi inepte Betuleius interpretatur : agit enim Lactantius de confessione, quæ Novatianorum confessioni opponitur : nam illi in confessione divinitatis Christi non exerrabant; sed confessis et pœnitentibus graviorum criminum veniam ab Ecclesia dari posse negabant.*

Synodus LAODICENA Can. 2, (Labbe, t. 1, p. 1495 G) jubet confessos et pro diversitate delictorum pœnitentia expiatis communioni offerri.

S. AMBROSIIUS, L. 2 de Pœnit., c. 6 (Opp., t. 2, p. 426 A) : *Si vis, inquit, justificari, fatere delictum tuum : solvit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum.*

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS hom. 20 in Genes. (Opp., t. 4, p. 175 G) postquam multa de confessione sacerdotibus secreto facienda dixisset, ita concludit : *Confessio enim peccatorum abolitio est delictorum.* Et homilia 34 (al. 33.) in Joan. (Opp., t. 8, p. 199 A) : *In peccatis nostris vulgandis ne vereamur homines.*

Plura Conciliorum et Patrum testimonia dabit Bellarminus, L. 3, c. 5 et seqq.

401. *Obj. I.* Enarratio peccatorum omnium impossibilis est; ergo nec fuit a Deo præcepta, neque ab Ecclesia præcipi poterat. Ita Calvinus Instit., L. 3, c. 4, §§ 47 et 48.

R. — *N. Suppos.* quod talem confessionem præceptam fuisse Catholici credant aut doceant. Sicut enim Calvinus ait, in confessione Deo facienda

non satis esse, generatim dicere : peccator sum ; sed oportere, *quantum in nobis est*, singula peccata accurate confiteri, ac postea addere illud Ps. 18, v. 13 : *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me* : et sicut hæc enumeratio non est impossibilis, neque crudelis carnificina, nec homines facit hypocritas : ita cum in confessione sacerdoti facienda amplius aliquid non requiri tradunt Catholici, etiam ab illis convitiis, secundum iudicium ipsorummet hæreticorum, confessio nostra erit immunis. Hanc ipsam responsionem Concilium Tridentinum reddit Sess. 14, cap. 5, et contrarium effutientes jure damnat Can. 6, 7 et 8.

402. *Obj. II.* Ante Innocentium III nulla lex aut constitutio lata fuerat de peccatorum confessione facienda ; ergo antequam hic laqueum fidelibus injiceret, res erat omnino libera.

R. — *N. Ant.* A Christo latam fuisse legem, satis hactenus ostensum fuit : igitur opus non erat, rem a Christo præceptam, et perpetuo Ecclesiæ usu observatam, novis Episcoporum sanctionibus injungi. Quod si lex divina non fuerit, peccata sacerdotibus confitendi, quomodo Patres ausi fuissent, æternæ damnationi obnoxios pronunciare, qui crimina reticuissem?

Præter Synodos autem supra laudatas, Concilium Carthaginense III celebratum sub finem seculi IV, Can. 31 (Labb., t. 2, p. 1172 D) statuit, pœnitentibus pro Episcopi arbitrio tempora pœnitentiæ esse præscribenda. Chabylonense I, seculo VII, Can. 8 (Labb., t. 6, p. 339 C) jubet, *ut pœnitentibus a sacerdotibus facta confessione indicatur pœnitentia*. Concilium vero Chabylonense II, Can. 32 (Labb., t. 7, p. 1273 E) non tantum actiones externas, sed etiam cogitationes malas in confessione exponendas esse indicat. Eadem monet Concilium Turonense III, Can. 22, Rhemense Can. 12, Parisiense Can. 32 et 46, celebrata seculo VIII in Gallia. In Germania vero Concilium Moguntinum III (Labb., t. 8, p. 49 D) sub Rhabano Archiepiscopo seculo IX statuit cap. 26, ab infirmis confessionem quidem excipiendam esse, satisfactionem vero eis tantum esse declarandam. Seculo eodem Concilium Wormatiense (Labb., t. 8, p. 950 D) modum excipiendi confessiones accurate describit.

Quamquam autem hæc omnia non fuissent, nihil tamen inde pro hæreticis conficitur : sicut non sequitur, Eucharistiam fidelibus liberam fuisse antequam lege ecclesiastica fuerat præcepta Communio paschalis.

Inst. Canone *Quidam*, de Pœnit. d. 1 legitur : *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci*. Ergo confessio non est præcepto divino necessaria.

R. — *N. Cons.* Hæ duæ voces, *ut Græci*, videntur in textum irrepsisse ex marginali adnotatione imperii cujusdam Scholiastæ : nec enim habentur in Theodori Cantuariensis capitulari, unde Canon excerptus est : nec in cap. 33. Concilii Chabylonensis II ex quo Theodorus capitulum exscripsisse videtur : neque L. 4 Sentent., d. 47, ubi eandem sententiam Magister adducit. At neque in Concilio Florentino super hac re contentio ulla erat inter Latinos et Græcos. E contrario Nicolaus Cabasyllas, c. 29, explicationis Liturgiæ, (Bibl. magn. Pat., t. 12, p. 480 B) et Anastasius Sinaita q. 6, super Scripturam, docent necessariam esse hanc confessionem sacramentalem. Ac demum sub finem seculi XVI Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in censura Confessionis Augustanæ, c. 44, reprehendit Lutheranos, quod dicerent, non opus esse peccata singula speciatim in confessione numerari. Ex quibus

patet, quam proterve hodieum adhuc tamen de Græcis hæretici mentiantur : uti etiam quod Innocentius III c. *Omnis utriusque*, confessionem privatam instituerit; cum solum Canon iste fidelibus injunxerit, semel saltem in anno confessionem peragere, ne executio hujus divini præcepti diutius, quam par est, differatur.

403. *Obj. III.* Nectarius Episcopus Constantinopolitanus abrogavit confessionem, et unicuique permisit secundum conscientiam suam ad sacra mysteria accedere, ut narrant Socrates, L. 5, c. 49, et Sozomenus, L. 7, c. 46 *Histor. Eccles.* Ergo confessio non est juris divini.

R. — *N. Ant.* quod ipse Dallæus Calvinista Genevensis, L. 4, c. 24, falsum esse contendit. Quare nihil est, quod Calvinus hac historia tam contumeliose insultet L. 3 *Instit.*, c. 44, n. 7, asinos illos appellando. Nectarius enim non abrogavit confessionem privatam, sed modum confitendi publice, et palam evulgandi peccata clam commissa, qui modus utique non est juris divini. Præsertim vero abdicavit Presbyterum poenitentiarum, et ejus munus sustulit; atque disciplinam Ecclesiæ in agenda poenitentia ad eum ordinem revocavit, quo ante Decii tempora administrabatur : tunc enim poenitentia disciplina penes Episcopos erat et plures etiam Presbyteros, e quibus poenitens unum aliquem pro arbitrio seligere sibi poterat. Quod ex Origene in Psal. 37 colligitur, ubi homil. 2 (*Opp.*, t. 2, p. 688 A, edit. Ruæi.) postquam ad confessionem fuerat hortatus, ita prosequitur : *Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas peccatum confiteri : proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi et compatiendi noverit disciplinam, ut ita demum si quid ille dixerit, si quid consilii dederit... facias et sequaris. Si intellexerit, talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat et curari, ex quo fortassis et cæteri edificari poterunt, et tu ipse facile sanari; multa hoc deliberatione, et satis periti medici consilio procurandum est.*

Cum vero Novatiani Catholicos nimis erga peccantes indulgentiæ incusarent, statutum est, ut fideles publice lapsi non ante ad Eucharistiam admitrentur, quam peracta confessione et poenitentia publica. Ad horum ergo excipiendas privatim solum confessiones ab Episcopo designatus est Presbyter poenitentiarius, qui poenitentiam publicam lapsis præscriberet et moderaretur, eisquæ indicaret, quænam peccata palam in Ecclesia evulgare deberent; id quod erat pars non modica satisfactionis, quam Deo et Ecclesiæ præstabant. Verum cum Constantinopoli illo tempore mulier nobilis confessa Presbytero poenitentiario, diutius ab eo jussa fuisset hære in Ecclesia precandi causa, accidit ut a Diacono vitaretur, et scelus istud occulte commissum postea ex indiscreto pietatis ardore palam in Ecclesia confiteretur. Unde exortam populi offensam et seditionem adversus Clerum compositurus Nectarius Episcopus, indiscretam istam confessionem publicam atque totum istud munus Presbyteri poenitentiarii abrogavit, et poenitentia disciplinam redegit in formam veterem, quæ ante Decii persecutionem vigeat, ut vel ab Episcopo poenitentia dictaretur; aut, quia Episcopi aliis negotiis distenti huic pro merito vacare non poterant, poenitentes ipsi sibi assumerent in poenitentia moderatorem pro arbitrio suo unum aliquem ex Presbyteris. Hoc autem de poenitentibus tantum accipiendum est, qui illorum criminum conscii sibi esse videbantur, quæ publicæ poenitentia subdi

solebant. Nam qui in leviora nec pœnitentiæ publicæ obnoxia peccata lapsi tantum fuerant, ii pristina semper libertate gravisi sunt, quemlibet vellent e Presbyteris adeundi. Ut enim ad illos non spectarat Presbyteri pœnitentiarum institutio : ita nec ad illos spectavit ejusdem abrogatio.

Inst. 1. Thomas Valdensis tomo 2, c. 141, et Melchior Canus in relect. de Pœnit. part. 5, fol. 89, ad 6 arbitrantur, confessionem sacramentalem reipsa a Nectario fuisse abrogatam, eumque graviter in hoc peccasse; ergo non solus Presbyter pœnitentiarius cum confessione publica indiscreta fuit abrogatus.

R. — *N. Cons.* Confessio privata peccatorum omnium, etiam non subjectorum pœnitentiæ publicæ inviolata mansit. Nam 1º cuncti qui præcesserant Patres, eam ad salutem necessariam esse enuntiaverant; convellere ergo eam nec voluit, nec potuit Nectarius.

2º Ex Sozomeno ipso hæc doctrina satis firmatur, dum loco citato ita scribit : *Cum pœnitentibus, etiamsi sæpius deliquerint, veniam dare Deus præceperit, cumque in petenda venia peccatum necessario confiteri oporteat; grave et molestum ab initio jure et merito visum est, sacerdotibus tanquam in theatro, circumstante totius Ecclesiæ multitudine, crimina sua evulgare. Itaque ex presbyteris aliquem, qui vitæ integritate spectatissimus esset, et tuciturnitate et prudentia polleret, huic officio præfecerunt : ad quem accedentes ii, qui deliquerant, actus suos confitebantur. Ille vero pro cujusque delicto, quid aut facere singulos, aut luere oporteret pœnæ loco indicens, absolvebat confitentes a seipsis pœnas criminum exacturos.* Hucusque Sozomenus. Ex cujus verbis duo potissimum colligimus : alterum, quod arcana etiam crimina Pœnitentiarum aperiiebantur, in quo nimirum prudentia et tuciturnitas requirebatur : alterum, quod ad obtinendam veniam necessario oportuerit confiteri crimina. Igitur Nectarius confessionem secundum se abrogare, ex veterum sententia non potuit.

3º S. Joan. CHRYSOSTOMUS, Nectarii successor idem Ecclesiæ dogma non uno in loco confirmat, ut mox declarabimus.

4º Joannes Jejunator, qui post Nectarium et S. Chrysostomum in eadem sede Constantinop. cum fama sanctitatis floruit, in libello pœnitentiali ab se ad usum Ecclesiæ Orientalis scripto, confessionis necessitatem apprime commendat, ubi inter alia : 4. *Sacerdos, inquit, eum interrogat super singulis peccatorum generibus. 5. Post acceptam accuratè omnium singillatim delictorum confessionem, idem Sacerdos pœnitentem absolvit, etc.*

5º Synodus etiam Trullana anno 692, celebrata ex plerisque orientalibus Episcopis, necessitatem confessionis sumptioni Eucharisticæ præmittendæ decernit, can. 102 (Labbe., t. 6, p. 4185 B).

Inst. 2. Pluribus in locis S. Joan. CHRYSOSTOMUS disputat, quod Deus nihil aliud exigit, nisi ut sibi soli dicatur peccatum, et quod talis confessio sufficiat; ergo confessio homini facienda non est juris divini.

R. — *D. Ant.* Disputat S. CHRYSOSTOMUS, quod Deus præter confessionem sibi soli faciendam, nihil aliud exigit, et quod hoc solum sufficiat, ad remissionem peccatorum impetrandam per dolorem perfectum C. quod Deus nihil aliud exigit et hoc solum sufficiat ad implenda Christi præcepta N. Testimonium ex homil. 21 ad populum Antiochenum inepte prorsus adducitur a Dallæo; illa enim homilia inscribitur *Catechesis ad illuminandos*, seu Catechumenos, ad quos pœnitentiæ sacramentum nihil adhuc attinet. Homilia autem 30, quæ est 5ª de incomprehensibili Dei natura, homil. 57, quæ

est 9^a de *Pœnitentia*, hom. 20 in Genes., et hom. 68 hortatur omnes Christianos, ut peccata sua agnoscant cum pudore et dolore confiteantur Deo, exemplo Publicani; cum et ipsi tres pueri fornacis Babylonicæ, licet vitæ essent purioris, nihilominus palam confiterentur, Dan. 3, v. 33; commendat autem summam Dei benignitatem ad ignoscendum nobis propensam, quia simul ac ei quis cum Davide dixit, *Peccavi*, nullas ad veniam dandam moras interponit. Hom. 2 in Ps. 50, hom. 4 de Lazaro, et hom. 58, omnes ad pœnitentiam, exemplo Jobi et Pauli invitat, et quibus interdiu non vacat, ut saltem noctu in lecto peccatorum examen et confessionem eorum instituunt. Quæ omnia Catholici ubique docent, nec tamen homines a confitendi officio apud sacerdotes exsolvendo immunes pronuntiant.

Inst. 3. Idem CHRYSOSTOMUS negat necessarium esse hominibus confiteri; ergo.

R. — *D. Ant.* Negat necessarium esse hominibus confiteri publice *C.* privatim *N.* Ad expugnandam peccatorum vecordiam et contumaciam, Dei facilitatem inducens hom. 24 ad pop. Antioch. (Opp., t. 6, p. 74 C, edit. latina Ducæi): *Si quis, inquit, ex secularibus iudicibus alicui captorum latronum diceret, ut peccata confiteretur et dimitteretur; omni certe promptitudine hoc susciperet, salutis cupiditate pudorem contemnens. Hic vero hoc non est: verum et peccata dimittit, nec cogit præsentibus quibusdam ea palam confiteri, etc.* Quod autem tantum neget necessariam confessionem publicam, testatur ead. hom. 24, paulo superius: *Deus peccata non revelat, nec manifesta facit nec conspicua, nec cogit in medium procedentes, quæ peccavimus, enuntiare.* Et homil. 30 (Opp., t. 4, p. 490 C): *Neque enim, inquit, te in theatrum duco conservorum tuorum; hom. 20 in Genes (Opp., t. 4, p. 175 B). Ostendamus, inquit, ulcus medico, qui curet, et non exprobet; hom. 2 in Ps. 50 (Opp., t. 5, p. 589 A in Appendice): Non dico ut ea conservo exponas, qui te probris impetat; hom. 4 de Lazaro (Opp., t. 4, p. 758 E): Num homini dicis, ut te probo afficiat?*

Inst. 4. Idem CHRYSOSTOMUS confessioni coram Deo, quam exigit, solam confessionem publicam ut minime necessariam constanter opponit; confessionem autem in aures sacerdotum faciendam silet; ergo.

R. — *D. Ant.* Confessionem sacerdoti privatim faciendam silet, quod ea locis a Dallæo nuper objectis ad propositum non faciebat *C.* confessionem sacerdoti privatim faciendam silet aliis etiam in tractatibus *N.* Sanctus Doctor prædicabat, locis nuper laudatis, singularem Dei humanitatem, qui pudori hominum parcit, etiam dum iis ignoscit: nec præcipit confessionem publicam, cujus major est verecundia et gravius jugum. Exemplum autem privatæ confessionis coram sacerdote faciendæ ad id non conducebat, tum quia hanc Deus a nobis flagitat, tum quia non ita pudibunda est. Quod autem idem S. CHRYSOSTOMUS docuerit, sacerdotibus aperienda peccata esse, jam artic. præced. Inst. 4 ad obj. 3, ex L. 3 de Sacerdotio indicavimus, ubi: *Insania enim manifesta est, inquit, despicere tantum principatum, sine quo nec salutis, nec promissorum bonorum compotes esse possumus.* Eandem necessitatem jam ante firmaverat, L. 2, c. 3 (Opp., t. 4, p. 374, 375): *Multa, inquit, arte opus est, ut qui laborant Christiani, ultro sibi ipsi persuadeant curationibus sacerdotum sese submittere... Itaque nihil eorum relinquendum est, quod probe non excutiat atque examinet Episcopus: quin omnia accurate ac studiose perscrutatum tum demum oportet illum sua ipsius remedia congrue, apte, accommodate afferre.* Hom. 30 in

Genes. (Opp., t. 4, p. 294 A) : *Quia, inquit, in magnam hanc hebdomadam pervenimus Dei gratia, nunc maxime et jejuniî cursus intendendus, et magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens et pura peccatorum confessio; et inferius (p. 304 B) : Scit enim inimicus noster, quod per tempus illud possumus de iis, quæ ad salutem nostram attinent, loqui, et peccata declarare seu aperire, et detegere vulnera medico; et sanitatem consequi.* Hom. de muliere Samaritana (al. homil. 33, vel 34 in Joan. Opp., t. 8, p. 499 B) : *Eum, inquit, qui nos judicaturus est, non reformidamus; eos vero qui nullatenus nos lædunt, perhorrescimus, et ignominiam ab ipsis inurendam reformidamus. Quapropter eo ipso quod timemus, pœnam sustinemus. Qui enim homini detegere peccata erubescit, Deo vero cernente facere non erubescit, neque confiteri vult, neque pœnitentiam agere; in die illa non coram uno vel duobus, sed universo terrarum orbe spectante traducetur.* Denique hom. 9 in epist. ad Hebr. (Opp., t. 12, p. 98 B, 99 D, 400 A) : *Cujusmodi ergo est medicamentum pœnitentiæ et quomodo conficitur? primum, ex peccatorum suorum condemnatione et declaratione. Tum addit : Quod oporteat et se in sacerdotes, ut convenit, gerere. Tandem modum confitendi adducit : Sin autem dicit, sum peccator; ea autem per species non cogit et supputat, et non dicit : hoc et illud peccatum admisi: nunquam cessabit, semper quidem confitens, curam autem nullam gerens correctionis.*

Inst. 5. S. CHRYSOSTOMUS eos, qui per confessionem Deo interius factam a peccatis expurgati fuerint, videtur ab omni deinceps onere relevare; ergo non restat confessionis apud sacerdotes instituendæ labor.

R. — *N. Ant.* An non restabant pœnitentiæ privatæ et publicæ opera, quibus et justitiæ divinæ et Ecclesiæ ædificationi satisfaceret? An sustulit etiam hac confessione Deo soli facta eleemosynas, quibus redimerentur peccata? An si quis aliena surripisset, ea restitui prohibuit? Quod si *S. CHRYSOSTOMUS* Deo soli confessos omni pudoris necessitate exemisse videtur; pudorem confessionis publicæ intellexit, minime vero privatæ : nam in hom. de muliere Samaritana, totum illud pudoris genus, quod divelli nequit a confessione privata, peccatoribus devorandum esse pronuntiat.

Inst. 6. Verba illa Apostoli 1. Cor. 14, v. 28. *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat*, etc. Ecclesia Romana de confessione sacramentali interpretatur Sess. 13 Trid., c. 7, quasi hæc sit necessaria probatio ad Eucharistiam sumendam. Atqui locum illum Pauli non ita accipit *CHRYSOSTOMUS* hom. 56, quæ est 8 de Pœnit. (al. 6, Opp., t. 2, p. 326 B) et hom. 28 in 1. Cor. (Opp., t. 10, p. 250 E) sed de examine privato; ergo non idem, quod Romana jam Ecclesia, de confessione sensit.

R. — *N. Cons.* Accessuri ad S. Eucharistiam duplicem probationem instituere possunt, quarum prior communis est Christianis omnibus, scilicet expendere statum animi, num quid criminis aut pravi affectus ei inhæreat, quo indignus quis sit, aut minus idoneus ad tantum mysterium capiendum. De hac probatione potissimum disserit *B. CHRYSOSTOMUS*, et Conc. *TRIDENTINUM* priore parte c. cit. Probationem hanc communem Christianis omnibus sequitur probatio altera peculiaris tantum eorum, quos criminis gravioris conscientia redarguit. Atque istos quidem a confessione publica immunes declarat S. Doctor dicta hom. 8 de Pœnit. his verbis : *Non in commune theatrum accusationem producit, non delictorum testes statuit : intus in conscientia, adstante nemine præter eum, qui cuncta videt, Deum, judicium peccatorum statuens, reforma quod deliquisti : atque sic pura conscientia sacram*

*attinge mensam. Et hom. altera: Neque jussit, ait, alteri alterum probare; sed sibi se ipsum, faciens judicium, ad quod populo non pateat aditus, et probationem, quæ careat testibus. Adeo autem peccatores a privata confessione non eximit, ut ad veniam impetrandam enumeratione criminum singillatim sacerdoti facienda opus esse plane asseveret, prout pluribus ex S. Patre testimoniis prolatis demonstravimus nuper ad Inst. 4. Beatus autem CYPRIANUS vehementer invehitur in eos peccatores, qui ante actam pœnitentiam et reconciliationem Ecclesiæ ad communionem accedunt: imo et sacerdotes ipsos reprehendit, qui peccatores ad communionem facile admittunt ante perfectam satisfactionem, ut videre est epist. 10, 11, 12, 14, 18, et L. de Lapsis, et aliis locis frequenter. Idem sentit S. AUGUSTINUS epist. 118, c. 3 (al. epist. 54, ad Januarium) dicens, eum qui conscientia peccati mortalis gravatur, non suo, sed sacerdotis arbitrio debere ad hoc sacramentum accedere, vel ab eo abstinere. Et L. 50, hom. 35, alias 50, fuse hanc doctrinam exsequitur. Et Auctor libri de Ecclesiasticis Dogmatibus, c. 53 (Patrol., t. 58, col. 994 B), item scribit, criminis conscius sibi, *Sacerdotis judicio reconciliatum communioni sociari debere, si vult non ad judicium et condemnationem sui Eucharistiam percipere.* Clarius LEO M., epist. 94, cap. 2 (al. epist. 108, ad Theodor. episcop. (Opp., p. 1174): *Mediator, inquit, Dei et hominum hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum, per januam reconciliationis admitterent.* Recte ergo Patres Concilii Tridentini dicunt: *Ecclesiastica consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat.**

ARTICULUS III.

UTRUM PŒNITENTIÆ SACRAMENTUM DISTINGUATUR A BAPTISMO?

104. *Nota I.* Cum, ut scribit Sozomenus sup. cit., in nullo penitus peccare diviniore cujusdam naturæ sit, et humana præstantioris, lapsis vero post Baptismum spes veniæ divinitus præbeatur; reconciliationem istam Catholici per Pœnitentiæ sacramentum fieri docent, quod proinde secundam post naufragium tabulam appellant Tertullianus L. de Pœnit., S. Hieronymus in c. 3, Isai. et epist. ad Demetriadem, alique Patres, et theologi cum Magistro in 4. d. 14, S. Thoma, q. 84, a. 6. Baptismus enim est prima tabula, quam in communi originalis peccati naufragio arripimus.

Nota II. Doctrinam istam Patrum antiquorum et Theologorum detestantur hæretici recentiores, ex quibus Lutherus L. de Captiv. Babyl. c. de Baptismo: *Præbuit, inquit, his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, sive male positum, sive male intellectum, quæ pœnitentiam appellat secundam tabulam post naufragium; quasi vero Baptismus, non sit pœnitentia.* Et Calvinus, L. 4 Institut., c. 19, § 17, majore adhuc impudentia in phrasin illam invehitur: *Sed dictum, inquit, est Hieronymi. Cujuscumque sit, quin plane impium sit, excusari nequit, si ex eorum sensu exponitur; quasi vero per peccatum deleatur Baptismus.* Secundum horum opinionem, Melancthon in Locis editis anno 1521, et cæteri Novatores non aliud reconciliationis sacramentum admittunt, quam Baptismum, qui in confir-

mationem gratiæ et fiduciæ sigillum iis datus sit, qui pœnitentiam meditantur, ut quoties de remissione peccatorum cogitant, illinc sese colligant; animique recipiant et fidem confirment, inquit Calvinus nuper citatus.

Baptismum cogitatione sic apprehensum et memoria repetitum, aiunt, affatim sufficere ad culpas omnes et earum pœnas tam perfecte remittendas, quam culpæ et reatus peccatorum præcedentium Baptismo ipso remittebantur. Ex hujus mysterii ignoratione ortum fuisse inter Catholicos communitium pœnitentiæ sacramentum, docet Calvinus L. 4 Instit., c. 45, § 4, et cum aliis hæreticis carpit Concilium Tridentinum, quod velit, difficiliorem ac duriorem esse pœnitentiæ reconciliationem, quam fuerat in Baptismo.

105. Dico. Pœnitentia est sacramentum omnino distinctum a Baptismo.

Ita Concilium Trident. Sess. 14, c. 2, ubi anathema dicitur confundentibus baptismum cum pœnitentiæ sacramento.

Prob. I. Ex SCRIPTURA. Memoria circumcisionis neminem olim circumcisorum a peccatis expiabat, sed præscripta erant alia media, nimirum sacrificia, ut constat Lev. 4, 5 et 6. Ergo nec memoria Baptismi tollet peccata Christianorum, cum hic sit sacramentum *ἐντεταρον* circumcisioni, *circumcisio spiritualis et non manu facta*, ut Coloss. 2, v. 11 nuncupatur.

Apostolus item Hebr. 6, v. 4 dicens, esse *impossibile, eos qui semel sunt illuminati, h. e. baptizati, et prolapsi sunt, rursum renovari ad pœnitentiam*, non negat lapsos post baptismum posse Deo per Ecclesiam reconciliari, ut falso colligunt Novatiani, quia constat incestuosum Corinthium reconciliatum esse; sed negat, posse renovari per baptismum, ut textus ipse, et Patres communiter declarant.

Denique Luc. 12, v. 47 et 48, ait : *Servus qui cognovit voluntatem Domini sui, et non fecit, vapulabit multis : qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis.* At juxta hæreticorum opinionem, qui scientes pos fidem et baptismum peccaverunt, essent pares iis, qui ignoranter in incredulitate ante baptismum deliquerunt : imo melioris conditionis hisce illi essent, eo quod facilius sit, baptismum olim acceptum reminisci, quam re ipsa iterum baptizari. Quæ quam absurda sint, nemo non videt.

Prob. II. Ex PATRIBUS. Patres pœnitentiam appellant secundam post naufragium tabulam. TERTULLIANUS de Pœnitentia, c. 7, vocat insuper post baptismum secundam spem et secunda subsidia : atque ibidem, c. 9, cum Patribus cæteris docet, cum ante baptismum facillimus sit aditus ad indulgentiam, postea vero ad remissionem peccatorum non perveniri, nisi per multos labores, orationes, jejunia. Ita CLEMENS Alexandrinus apud Eusebium, L. 3 Histor., c. 17, alias 23, CYPRIANUS sermone de lapsis, GREGORIUS Nazianzenus orat. in SS. lumina, PACIANUS epist. 4 ad Sympronianum, HIERONYMUS nuper cit., EPIPHANIUS Hæresi 59; a quibus etiam nuncupatur baptismus laboriosus et lacrymarum.

AUGUSTINUS epist. 23 ad Bonifacium (al. epist. 98) : *Semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit, nisi propria impietate, si ætatis accessu tam malus evaserit. Tunc enim etiam propria incipiet habere peccata, quæ non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur.* Et L. 2 de adult. conjug., cap. 16, n. 16 : *Si a catechumeno factum est homicidium, baptisate abluatur : si a baptizato, pœnitentia et reconciliatione sanatur.* Et homil. 50, Lib. 50 hom. (al. serm. 354, c. 4, n. 7) de expiatione peccatorum a baptismo admissorum loquens, in hac, inquit, *pœnitentia majorem*

in se quisque severitatem exercere debet, ut a se ipso judicatus non judicetur a Deo.

Patrum plura testimonia hactenus in decursu hujus tractatus adducta catholicam veritatem eandem luculenter probant.

Prob. III. Ratione, quam Conc. TRIDENTINUM cap. 2, Sess. 14, a quadruplici genere causarum repetit. Nam præterquam quod materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet; constat certe, baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his, qui foris sunt, judicare? Secus est de domesticis fidei... Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint... ante hoc tribunal (Pœnitentiæ) tanquam reos (Christus) sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam... possint liberari. Alius est præterea baptismi, alius pœnitentiæ fructus: per baptismum enim Christum induentes nova prorsus in illo efficiuntur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem et integritatem per sacramentum pœnitentiæ, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus, etc.

Deinde si baptismi iterata memoria obsignaret promissionem reconciliationis, ut hæretici volunt; ergo contra suam doctrinam, de sua justificatione certi esse non possunt: nam cum infantes ipsi baptizati fuerint, non nisi ex alieno testimonio norunt se esse baptizatos.

Denique non potest dici, quod baptismus illico cum confertur jam deleat peccata omnia futura; alias nemo catholicorum et hæreticorum damnabitur: neque quod tum illa purget, cum reminiscendo per fidem et pœnitentiam ad signum et fœdus baptismi cogitatione reditur; alias incerta, ut dixi, erit justificatio: neque ratio apparet, cur sublata Eucharistiæ frequentatione, non sufficiat spiritualis cibi aliquando gustati memoria.

106. Obj. Baptismus per peccatum non deletur; ergo semper potest esse utilis ad tollenda peccata; ergo non est necessarium novum sacramentum pœnitentiæ.

R. In sententia hæreticorum *N. Ant.* Tria in baptismo considerari possunt, actio externa baptizandi, gratia justificans et character. Actio externa transit, gratia per peccatum tollitur, characterem hæretici non admittunt. Igitur in sententia hæreticorum nihil baptismi post peccatum superest.

Inst. 4. Licet actio baptismi desierit, manet tamen perpetuum pactum in baptismo inter Deum et nos initum, quod consistit in hac Christi promissione, Marci ult. v. 16: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit*; ergo ratione hujus potest esse utilis baptismus, si in memoriam revoceatur, et excitetur fides divinarum promissionum de venia peccatorum per Christum danda. Nam hoc eodem medio Judæi reconciliabantur Deo, si recordabantur fœderis in circumcisione cum Deo initi, et egressionis ex Ægypto.

R. — N. Cons. Pactum in baptismo initum est tantum conditionatum, non autem promissio absoluta, ut Patres omnes hucusque intellexerunt, ac præsertim GREGORIUS M., homil. 29 in Evang. (Opp., t. 4, p. 4570 C) loquitur: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Fortasse unusquisque apud semetipsum dicat: Ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet.* Neque B. Petrus Simonem magum ad recordationem baptismi

remisit Act. 8, v. 22, sed ait : *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua : et roga Deum*, etc.

Israelitæ solebant in memoriam revocare pactum cum Deo initum, et egressionem ex Ægypto, non quod ea commemoratione purgarentur a peccato, sed ut recordatione beneficiorum Dei, suæque inconstantiae et ingratitude ad pœnitentiam excitarentur, atque ita divinam clementiam exorarent. Deinde satis jam refutatus est error hæreticorum, qui putant sola fide divinarum promissionum remitti peccata, et consequenter sacramenta ad hoc non conferre, nisi excitando fidem. Denique baptismus præteritus non potest excitare fidem, sed inquiri oportet objectum aliud, quo et fides in nobis, et suscepti olim baptismi memoria excitetur.

Inst. 2. Apostolus Ephes. 5, v. 26, solum dicit, mundari Ecclesiam lavacro aquæ. Et S. FULGENTIUS L. de fide ad Petrum, c. 30, seu regula 30, vocat baptismum sacramentum fidei et pœnitentiæ; ergo non opus est alio pœnitentiæ sacramento.

R. — *N. Cons.* Loquitur Apostolus tantum de modo, quo regenerantur et mundantur Ecclesiæ membra, quando ad illam aggregantur. Multum autem discriminis est inter generationem spiritualem, qua vita primum animæ datur, et inter resurrectionem spiritualem, qua vitam supernaturalem amissam recuperamus : illud fit per baptisma, hoc per pœnitentiam. S. FULGENTIUS recte appellat baptismum sacramentum fidei et pœnitentiæ; ad illum enim catechumeni etiam per pœnitentiam disponuntur, secundum B. Petri adhortationem Act. 2, v. 38 : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*. Et c. 41, v. 48 : *Ergo et gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam*.

Inst. 3. S. Scriptura effectum baptismi per tempus præsens, præteritum et futurum describit : Tit. 3, v. 5 : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. 1. Pet. 3, v. 21 : *Salvos facit baptisma*. Marc. ult., v. 46 : *Qui baptizatus fuerit, salvus erit*. Ergo habet vim purgandi peccata præterita, præsentia, et futura.

R. — *N. Cons.* Baptismus peccata habitualia tam originale, quam personalia, quæ invenit, expurgat : ad futura autem peccata vim suam minime exerit. Sacra Scriptura vero tres temporis differentias ideo exprimit; cum de baptismo agit, quia in iis qui olim baptizabantur peccata delebit, et delet etiamnum in iis qui baptizantur, ac delebit deinceps in iis qui adhuc baptizabuntur.

Inst. 4. B. AUGUSTINUS, L. 4 de Nuptiis et concup., c. 33, n. 38 scribit, per baptismum non solum præterita et præsentia peccata remitti, sed etiam illa, quæ posteriori tempore committuntur.

R. S. Doctor vult remitti peccata sequentia solum dispositive per effectus baptismi, qui sunt gratia et character : per gratiam evadit homo justus, qui facile se venialibus peccatis expedit : per characterem fit idoneus ad sacramenta cætera, ac per fidem in baptismo acceptam excitatur ad pœnitentiam, qua peccatorum omnium remissionem consequitur. Fanatico autem hæreticorum sensui S. Augustinum adversari, liquet ex iis quæ supra retulimus, quibus L. 5 de Bapt., c. 22, n. 30 addit, Christianum in peccata lapsum *non sanari per baptismum, sed per veram conversionem*.

ARTICULUS IV.

QUIBUS PARTIBUS HOC SACRAMENTUM CONSTET?

107. *Nota.* Duplex hic quæstio movetur : I. Utrum pœnitentia more aliorum sacramentorum constet ex partibus essentialibus, quarum altera se habeat per modum materiæ, altera tanquam forma? Nam Scotus in 4. d. 14, q. 4, totam sacramenti hujus essentiam in verbis absolutionis reponit, ac d. 16, q. 1, diserte negat, contritionem et confessionem sacramenti hujus partes esse; licet actum utrumque dicat prærequiri, eo quod sententia ferri nequeat non cognita causa. Scoti sententiam amplectuntur nonnulli, ut Joan. Major, et Gabriel, quæst. 2, definiens pœnitentiæ sacramentum esse *absolutionem hominis pœnitentis*, etc.

Hisce e diametro adversatur Dom. Sotus in 4. d. 14, q. 1, a. 1, aperte negans, absolutionem esse partem hujus sacramenti : unde videtur totam ejus rationem in contritione et confessione statuere, et absolutionem ut necessariam perfectionem seu complementum pœnitentiæ æstimare, inductus B. Thomæ auctoritate, qui q. 84, a. 1, ad 2 ait, sacerdotem absolvendo dare complementum huic sacramento.

II. Quæritur item, ex quibus partibus pœnitentiæ sacramenti materia conficitur? Ubi Durandus in 4. d. 16, q. 1, confessionem solam putat sacramenti hujus esse materiam, quia contritio, etsi ante omnino requiratur, sensibilis non est : neque satisfactio ad essentiam aut effectum sacramenti absolute desideratur. Probant hanc opinionem Gabriel dist. 14, a. 2, et quoad satisfactionem Marsilius q. 10, a. 1. Communiter tamen a Theologis aliis contritio, confessio et satisfactio numerantur tanquam partes materiales, et *proximæ, ex quibus* materia sacramenti pœnitentiæ tanquam ex partibus integrantibus constet.

Dixi, has esse partes *proximas*, et *ex quibus* : nam peccata, quorum se pœnitens accusat, sæpe dicuntur materia pœnitentiæ, non quidem talis *ex qua* hoc sacramentum, ut ex ligno statua, conficiatur, sed quia sunt objectum et materia *circa quam* sacramentum hoc versatur : sicut crimen aut quælibet causa alia dicitur materia judicii. Est ergo tantum *remota* sacramenti materia, respectu cæterarum partium : nam contritio est de peccato; confessio est accusatio peccati; satisfactio ejusdem est vindicta; et absolutio, has partes informans, a peccatis et eorum reatu perpetuo benigne eximit.

Quamquam autem S. Thom. Opusc. 22, c. 4 referat, a quibusdam peccatorum, qui absolvitur, remotam hujus sacramenti materiam nuncupari : id tamen admodum improprie dicitur, eo quod homo subjectum potius, quam materia sit sacramentorum.

108. *Dico I.* Pœnitentiæ sacramentum constat ex materia et forma tanquam ex partibus essentialibus.

Ita passim Theologi cum S. Thoma, q. 84, a. 2 et 3.

Prob. Concilium FLORENTINUM in Decreto ad Armenos § *Hæc omnia*, docet, sacramenta omnia novæ Legis tribus perfici, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri; et § *Quartum sacra-*

mentum, Pœnitentiæ sacramenti quasi materiam esse actus pœnitentis tres, formam vero : *Ego te absolvo*, etc.

Eadem omnino repetit Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 3, et addit, tam absolutionem, quam actus pœnitentis ad integritatem sacramenti pertinere; ergo non simplex actio sacerdotis totum sacramentum constituit.

Deinde LUCIUS Papa III, cap. *Ad abolendam*. De Hæret. sacramenta vocat Baptismum, Confessionem peccatorum, et Matrimonium; igitur confessionem sacramentum esse credidit, confessio autem actus est pœnitentis.

Denique actus pœnitentis est signum sacrum gratiæ justificantis, divinitus institutum, et ex Dei promissione ad peccati remissionem concurrens. Qui enim cum dolore peccata sua confitetur, eisque petit absolvi, indicat, se illa odisse, et ab eis animo recedere, ac proinde justificari. Tale autem signum divinitus institutum esse ad peccatorum remissionem, atque ad eandem aliquo modo concurrere testatur S. Joan. 4 epist., c. 4, v. 9 : *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate*. Quamvis effectus isti apertius significantur et perfecte compleantur per formam a sacerdote prolatam.

409. Dico II. Partes materiales pœnitentiæ tres sunt, contritio, confessio, satisfactio.

Ita Theologi communiter cum S. Thoma nuper cit. et q. 90 tota, et in 4. d. 16, q. 4, a. 4. Tres istæ partes materiales recitantur etiam et explicantur a Conciliis Florentino et Tridentino nuper citatis.

Prob. breviter de singulis. I. Sacramentum hoc institutum esse per modum judicii voluntarii, art. 2, ostendimus contra hæreticos; ergo requirit confessionem, qua pœnitens ipse sit sui accusator, testis et reus : unde confessio est de essentia et intrinseca ratione hujus judicii. *De pondere*, inquit INNOCENTIUS I (Labbe., t. 2, p. 1247 E), epist. 4, c. 7, *æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus, atque lacrymas*. S. AMBROSIIUS, epist. 3 (al. 67 ad Simplicianum, n. 11. Opp., t. 2, p. 1059 C) scribit, providum esse debere iudicium sacerdotale, nec debere sacerdotem populi peccata comedere, i. e. remittere, sine prævia confessione sincera : *cibus enim*, inquit, *sacerdotis est in peccatorum remissione*.

II. Contritio ad peccatorum remissionem opus esse, supra satis demonstravimus, ubi de pœnitentiæ necessitate actum fuit. Et docet Leo X in Bulla contra Lutherum art. 15. Item Concilia COLONIENSE, MÖGUNTINUM et SENONENSE, et Catechismus PII V in doctrina de hoc sacramento. Ac ratio ipsa declarat : nuda enim peccatorum suorum recitatio vel est stulta et turpis jactantia de malo, vel historica præteritorum criminum narratio : ut ergo sit legitima sui accusatio, quæ veniam obtineat, ex dolore, ac detestatione proficisci, hisque pœnitudinis actibus informari et honestari debet, secundum illud 2. Esdræ 9, v. 4 : *Convenerunt filii Israel in jejunio, et in saccis, et humus super eos, et confitebantur peccata sua*.

III. Demum ad integritatem judicii pœna reo inflictâ pertinet in vindictam criminis; igitur satisfactio aliquo modo est pars sacramenti, cum et ipsa effectum peculiarem ex opere operato præstet, ut alias explicabimus.

Partes hæc omnes paucis comprehendunt S. CYPRIANUS serm. de Lapsis sæpe laudato; ac primum contritionem et confessionem : *Apud sacerdotes dolenter et simpliciter confitentur*; dein satisfactionem : *Salutarem medelam*

parvis licet et modicis vulneribus exquirunt. Et S. CHRYSOSTOMUS serm. de Pœnitentia, tomo 5 (p. 364 D, edit. latina Ducæi.) post homilias decem de Pœnitentia : *In corde ipsius contritio est, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta et fructifera pœnitentia.* Et S. AUGUSTINUS in illud Ps. 146 : *Qui sanat contritos corde* : n. 6. *Sanat, inquit, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde, sanat confitentes, sanat se ipsos punientes.*

110. Dico III. Actus quidem alii male ab hæreticis partes pœnitentiæ dicuntur.

Prob. per partes. I. Apostolus 2. Cor. 7, v. 40, terrores istos a pœnitentia distinguit dicens : *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Ubi per tristitiam non intelligit dolorem et afflictionem animi, quæ actus sunt pœnitentiæ elicti; sed molestiam, timorem ac pudorem, quæ excitabantur ex objurgatione illa acri et minis, quibus Apostolus in priore epistola in ipsos fuerat invectus. Hinc paulo ante, *Gaudeo, inquit, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* Quasi diceret, non gaudeo de tristitia, gaudeo de fructu, qui est pœnitentia.

Deinde pœnitentia est actus salutaris, ut testatur Apostolus : at terrores tales ex minis legis incussi salutares esse non possunt, cum sint actus mere naturales; præcedunt enim fidem, ut Lutherani volunt.

Denique ne fides quidem est pars pœnitentiæ; ergo multo minus terrores isti conscientiæ, qui ex Lutheranorum sententia fidem præeunt. Et quamvis a Concilio TRIDENT. Sess. 6, cap. 6, timor ex justitiæ divinæ fide obortus ad pœnitentiam et justificationem dicatur disponere, differt tamen a pœnitentia, sicut fides et spes, quæ ibidem dispositionibus accensentur.

II. Neque fides in partem pœnitentiæ admitti potest. Nam S. Scriptura fidem a pœnitentia de industria discernit Marci 4, v. 45 : *Pœnitentiam agite, et credite Evangelio.* Act. 20, v. 21 : *Testificans Judæis atque Gentilibus in Deum pœnitentiam et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.*

Jonæ, c. 3, v. 5 : *Crediderunt Ninivitæ in Deum : et prædicaverunt jejunium, et induti sunt saccis.* Igitur cum fides sit principium pœnitentiæ, et actus cujuslibet salutaris, distingui illam necesse est a pœnitentia.

Patres item omnes quotquot de pœnitentia scripserunt, nunquam illam actum fidei esse dixerunt, sed contritione, confessione, et suimet afflictatione definierunt.

III. Errant etiam molles Lutherani, quando omnes actiones bonas, quæ justificationem consequuntur, inter partes pœnitentiæ referunt. Nam etsi omnia opera hominis justī ad satisfaciendum pro peccatis conducere de se queant : multa tamen, quæ non animo reparandi offensas Deo illatas, et expiandi reatus residuos præstantur, sed alio ex fine bono fiunt, actus pœnitentiæ nequeunt appellari.

IV. Pœnitentiæ partes non sunt mortificatio et vivificatio, hoc est, re-frænatio vitiosarum affectionum, et pium studium bene operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur, ut Calvinus et Beza volebant. *Prob.* Pœnitentia præit justificationem tanquam via et dispositio ad hanc; ut S. Scriptura docet pluribus locis, præsertim Act. 2, v. 38 : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti.* Act. 3, v. 19 : *Pœnitimini, et convertimini, ut deleantur peccata vestra.* At vero Calvinus

ostendit, pœnitentiam istam, quæ sit mortificatio et vivificatio, fructum esse fidei justificantis; non ergo talis est pœnitentia, qualem in Scriptura sacra legimus. *Conf.* Pœnitentia non est nisi peccatorum, nam *justi non indigent pœnitentia*, ut Christus Luc. 15, v. 7, inquit : atqui vitiosarum affectionum mortificatio, et pium bene operandi studium, actiones sunt communes omnibus hominibus justis, eisque prorsus necessariæ : ergo vivificatio ista et mortificatio non sunt partes pœnitentiæ.

111. *Obj. I.* Si pœnitens per suos actus etiam producit gratiam sacramenti; ergo non solus sacerdos est minister sacramenti Pœnitentiæ.

R. 1°. — *N. seq.* Solus sacerdos nomine Christi tanquam judex causam pœnitentis cognoscit, ac decidit. Nupiam vero reus aut accusator dicuntur administrare justitiam.

Inst. 1. Illud proprie et unice est sacramentum, quod confertur a ministro, ut constat inductione Baptismi et reliquorum sacramentorum : atqui sola absolutio tribuitur a ministro; ergo hæc erit sola sacramentum Pœnitentiæ.

R. cum S. Th., a. 4 et 2. *D. M.* Illud unice est sacramentum, quod confertur a ministro, in sacramentis quæ habent corporalem materiam *C.* in iis quæ habent actus humanos pro materia *N.* Talia sacramenta sunt Pœnitentia et Matrimonium, quæ habent effectum correspondentem humanis actibus : et sunt ex essentia sua judicium et contractus, ubi actus humani a suscipiente necessario suppeditantur, et nomine materiæ et elementi largius acceptorum intelligitur, quibus vicissim formam ut sacramenti complementum adjicit minister. In cæteris vero sacramentis materiam et formam simul minister solus exhibet.

Inst. 2. Tota hujus sacramenti vis sita est in clavibus : atqui hæ non sunt penes pœnitentem, sed penes solum sacerdotem; ergo ad effectum sacramenti non possunt concurrere actus pœnitentis.

R. — *D. M.* Sacramenti hujus vis tota absolute sita est in clavibus *N.* tota, i. e. præcipua vis sita est in clavibus *C. D. etiam Cons.* Actus pœnitentis seorsim secundum se non concurrunt ad sacramenti effectum *C.* actus pœnitentis prout substant absoluteioni non concurrunt ad effectum sacramenti *N.* Sicut medicus dicitur conficere medicamenta, et sanare ægrotum, licet hic aliquid materiæ conferat : ita quamvis pœnitens, actus, quos ipse producit, tanquam sacramenti materiam exhibeat, sacerdos tamen moraliter tantum sacramentum sua absoluteione conferre censetur.

Inst. 3. Dolor et confessio non pertinent ad substantiam judicii; ergo neque sunt partes sacramenti, quod per modum judicii est institutum.

R. — *D. Ant.* Non pertinent ad substantiam judicii secundum se talis *C.* non pertinent ad substantiam judicii reconciliativi, quale Christus instituit *N.* In causis civilibus et criminalibus nihil refert, utrum reus crimen aut debitum fateatur an non : utrum debitum aut pœnam libens an invitus solvat, modo, causa cognita, legitime fuerit damnatus : alius item est accusator, reus alius. E contra pœnitentia ad redintegrandam cum Deo amicitiam ex natura sua tendit. Quam ob rem Act. 20, v. 21, vocatur *pœnitentia in Deum* : et c. 26, v. 20, conjungitur cum conversione ad Deum : et Ezechielis 18 et 33, ejus finis dicitur justificatio et reconciliatio : ac sæpe comparatur actioni, qua liberi cum parentibus, servi cum dominis, et uxores cum maritis in gratiam redeunt : ubi erratorum confessionem, detestationem et de-

precationem, cum satisfaciendi voluntate requiri naturæ instinctus nos docet. *Ad iudices*, inquit pro Ligario Tullius, *sic agi solet; non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen: ad parentem autem, erravi, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam posco, ut ignoscas, oro*. In hac ergo sacramentali actione confessionis perceptio, prout essentialiter in accusatione comprehensa, est pars materiæ; et satisfactionis injunctio est pars formæ, quatenus satisfactio ipsa est materia. Ast interrogatio pœnitentis habet se sicut examen prævium in judiciis.

Inst. 4. Et FLORENTINUM et TRIDENTINUM Concilia actus pœnitentis non vocant materiam, sed *quasi materiam*; ergo non videntur esse revera sacramenti pœnitentiæ materia.

Respondent 1° aliqui, *N. Cons.* et dicunt, ideo a Conciliis actus pœnitentis *quasi materiam* appellari, quia tota sacramentalis materia non est propria, sed per analogiam sic nuncupatur. Verum hæc ratio omnibus communis est, quorum tamen rem formæ subjectam Concilia absolute materiam vocant. Neque ullius sacramenti forma a Conciliis *quasi forma* dicitur; cum tamen omnium sacramentorum formæ nomen hoc ad analogiam formarum naturalium sortiantur. Igitur

R. 2°. — *D. Ant.* Actus pœnitentis appellantur *quasi materia*, quod illi non eo modo, quo in sacramentis est materia, sint proprie materia pœnitentiæ sacramenti *N.* quod non constant ex aliquo elemento seu corpore sensibili, sicut est in sacramentis aliis *C.* In sacramentis cæteris, sicut in compositis artificialibus, materia proxima consistit in usu alicujus corporis sensibilis; ideo ei nomen simpliciter tribuitur. Ast in pœnitentia nec materia proxima, nec remota sensibile quoddam corpus est. Quamvis autem ob rationem istam pœnitentis actus quasi materia appellantur: nihilominus in hoc sacramento munus ac ratio materiæ æque servatur, ac in sex aliis, in quibus subjecti significatio imperfecta ac minus determinata per formam supervenientem plane determinatur. Quapropter etiam Concil. TRIDENT. cap. 3, Sess. 14, ita concludit: *Atque hæc de partibus hujus sacramenti S. Synodus tradens, etc.*

112. *Obj. II.* Et substantia et effectus sacramenti pœnitentiæ sine satisfactione consistunt; ergo hæc non est pars illius.

R. — *D. Ant.* Sine satisfactione consistunt sacramenti substantia integra effectus omnis *N.* consistunt sacramenti substantia et effectus præcipui *C.* *Dist. etiam Cons.* Ergo satisfactio non est sacramenti pars integralis præcipua *C.* nullo modo est pars integralis materiæ sacramenti *N.* Sicut corpus, materia hominis, componitur ex capite, corde, manibus, pedibus, et cæteris membris tanquam partibus integrantibus; quarum tamen aliquæ sint præcipuæ et quasi essentielles animanti, ut cor, caput, pectus, etc., quia sine his primariis partibus essentia hominis nullo modo consisteret: ita se habent contritio et confessio, sine quibus nec materia sacramenti componi potest, nec absolutio impendi. Aliæ partes integrantes sunt secundariæ, sine quibus rei essentia esse quidem potest, sed mutila et imperfecta: cujusmodi sunt manus, pedes, oculi, etc., in corpore humano; et satisfactio in pœnitentiæ sacramento.

Inst. 4. Luc. 3, v. 8, satisfactio dicitur *fructus pœnitentiæ*; ergo nequit esse ejus pars.

R. — *D. Ant.* Dicitur fructus pœnitentiæ virtutis *C.* sacramenti *N.* Virtus

pœnitentiæ cum sit habitus simplex, non componitur ex partibus: actus tamen tres habet, quorum prior internus est contritio; duo externi sunt confessio et satisfactio. Qui quidem actus externi a S. Scriptura fructus pœnitentiæ vocantur.

Inst. 2. Satisfactio prout est in voto et proposito pœnitentis, sub sensus non cadit; prout autem re ipsa exercetur, tum demum existit, cum actio sacramentalis, confessio et absolutio dudum præteriit; ergo satisfactio nequit pars esse sacramenti.

R. — *D. 1^{am} part. Ant.* Satisfactio sub sensus non cadit, prout est in voto pœnitentis *C.* prout a sacerdote iungitur, et a pœnitente admittitur *N. Dist. etiam partem alteram*: Satisfactio re ipsa exercetur, cum præteriit sacramentalis actio quoad essentiam *C.* dum præteriit actio sacramentalis quoad integritatem *N.*

Inst. 3. Partes materiales, etiam integrales, supponuntur formæ, ut ex sacramentis aliis constat, quorum partes materiales vel non distinguuntur, vel si distinguuntur, unicuique parti materiæ respondet pars formæ. Atqui satisfactio reapse præstita formam sequitur; ergo non est pars materialis pœnitentiæ.

R. — *D. M.* Partes materiales primariæ, sine quibus compositum consistere non potest, supponuntur formæ *C.* partes integrantes secundariæ *N.* Discrimen patet in naturalibus compositis heterogeneis: nam in matris utero cor et partes integrantes præcipuæ primum formantur; postea vero membra reliqua, tanquam integrantes partes secundariæ ac non essentielles accrescunt. Neque in sacramentis omnibus quoad partium singularum ordinem et conjunctionem similitudo exacta hic exigi debet; sunt enim illa res quædam morales vel quasi artificiales, quarum unaquæque fere diversum modum habet compositionis. Quamquam in argumento præsentis sententia etiam, quam fert sacerdos iudex a Christo delegatus, dupliciter accipiatur, et quidem essentialiter, cum a crimine et pœnis æternis absolvit; integraliter autem, quando satisfactionem temporaneam jubet, tanquam partem sacramenti integram. Quæ profecto satisfactio opere ipso postmodum exhibita significationem sacramentalem, et efficaciam quamdam ex opere operato habet, tum quod illam dolor de peccatis voto et proposito continebat; tum etiam quod sacramentali formæ moraliter connecteretur.

443. *Obj. III.* S. AUGUSTINUS sacramentum pœnitentiæ appellat manuum impositionem; et Concilium CARTHAGINENSE IV, can. 78 (Labb., t. 2, p. 1206 B), ait: *Pœnitentes, qui in infirmitate Viaticum eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos, sine manus impositione, si supervixerint.* Ergo pars sacramenti pœnitentiæ est iste *ritus incurrens in oculos ut moveat corda*, quemadmodum Melanchthon scribit art. Apolog. Conf. August.

R. — *N. Cons.* Etsi olim in Ecclesia fuerit usita, et hodieum sit, nec nisi impie a Wicleffo derideatur manuum impositio in sacramenti hujus administratione: nunquam tamen credebatur ad peccatorum absolutionem esse necessaria. Quas enim Scriptura sacra manuum impositiones meminit, vel curationes ægrotorum prodigiosas concernunt, vel parvulorum benedictiones Marc. 10, v. 16, vel administrationem sacramentorum Confirmationis et Ordinis.

Concilium CARTHAGINENSE publice pœnitentes, qui in mortis periculo privatim absoluebantur, jubet, si reconvaluerint, in tertium pœnitentiæ

gradum reverti, ubi Episcopus et Clerus ipsis tempore jejuniorum prostratis manus imponebant, non quidem absolvendo a peccatis, sed pro ipsis orando, aut eos Ecclesiæ reconciliando, ut absoluto pœnitentiæ tempore fiebat. Ex hactenus disputatis.

114. *Colliges.* 1° Sacramentum pœnitentiæ non per ipsum genus signi, sed per rem sensibilem formalitati signi subjectam recte definiri: *Compositum morale constans ex actibus pœnitentis, et verbis sacerdotis, institutum ad significandam et conferendam gratiam remissionis peccati post baptismum commissi.* Si vero res sensibilis in suas partes distincta, ad modum rerum artificialium definiatur, erit *Confessio legitime in foro pœnitentiæ facta, et absolutione iudicis sacri firmata.* Ubi perperam absolutio pro genere poneretur: hoc enim cum rationem habeat materiæ, melius per partem materiale explicatur.

2° Durandus d. 14, q. 3 contendit, sacramentum hoc potius dici debere *absolutionis*, quam *confessionis*, eo quod illa sit forma, præcipua pars compositi. Sed contrarium ex hac ratione videtur sequi: nam quia materia magis nobis nota est, ab hac sacramenta cætera passim sua nomina acceperunt; ut Baptismus, Chrisma, Unctio extrema, etc. Quin etiam a Patribus ritus iste ut plurimum audit sacramentum *reconciliationis*, *homologesis*, *exomologesis*, quod latine *confessio* sonat: quare etiam hodie vulgo sacramentum pœnitentiæ seu confessionis nuncupatur.

ARTICULUS V.

QUAM SIT NECESSARIUM PŒNITENTIÆ SACRAMENTUM?

5
115. *Nota.* Qui ex hæreticis sacramentum pœnitentiæ aliud a baptismo divinitus institutum esse inficiantur, consequenter ejus necessitatem negant: nam si tale remedium a Christo ordinatum non fuisset, potuissent Christiani a peccatis post baptismum contractis per actus virtutis pœnitentiæ æque expurgari, ac olim in lege antiqua.

Quæritur ergo non solum, an, postquam Christus hoc sacramentum pœnitentiæ instituit, medium istud Christianis omnibus peccato lethali obstrictis ita simpliciter sit necessarium, ut sine illo re aut voto suscepto, salutem consequi non possint? Et quamvis Catholici omnes fateantur, illud ex præcepto Eucharistico necessarium esse: videntur tamen quidam ex Scholasticis antiquis ac recentioribus, quos infra nominabimus, negare, hoc idem sacramentum esse ex Christi institutione medium a baptismo graviter lapsis, ad salutem plane necessarium.

Certe Scotus in 4. d. 17, q. un. § *In ista quæstione.* Gabriel, Medina et Cajetanus putant, ejusmodi necessitatem ex illo loco Joan. 20, v. 22, non colligi.

116. *Dico.* Sacramentum pœnitentiæ necessarium plane medium est ex Christi institutione ad veniam peccatorum lethalium post baptismum admissorum obtinendam.

Prob. I. Ex Scriptura. Christus Matth. 16, v. 19, et c. 18, v. 18, et Joan. 20, v. 22, dum ait Apostolis, *accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis*

peccata, etc., constituit sacerdotes iudices peccatorum mortalium, committendo ipsis claves regni cœlorum, cum potestate ligandi et solvendi, remittendi peccata et retinendi : atqui si fideles sine ipsorum ministerio possent cœlum intrare, solvi a peccatis, eorumque remissionem obtinere, frustra et joculariter potestas talis sacerdotibus commissâ fuisset ; sic enim nemini possent peccata retinere, h. e., negare, aut differre absolutionem ab eis. Ergo iudicium sacerdotum, seu, quod idem est, pœnitentiæ sacramentum, ex Christi institutione est simpliciter necessarium ad remissionem peccatorum lethaliû a baptismo admissorum. Hoc argumento utitur Concilium TRIDENTINUM, Sess. 14, cap. 5. Et pridem ante S. AUGUSTINUS eodem argumento usus homil. 49, inter 50 (al. hom. 392, n. 3) : *agite, inquit, quæso, pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat : occulte ago, apud Deum ago. Ergo sine causa dictum est, quæ solveritis in terra, soluta erunt in cœlo : ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesiæ Dei ? frustramus Evangelium, frustramus verba Christi. Videlicet si aliunde aditus in domum pateat, frustra uni claves crederentur.*

Prob. II. Testimoniis Patrum supra art. 1 et 2, recitalis : quibus aliqua hic pro auctario subijcimus. ORIGINES, L. 3 Periarchon., c. 1, circa medium (Opp., t. 4, p. 120, c. interpret. Rufin.) : *Qui non prius, inquit, suorum peccatorum cognoverit mala, ac proprii oris confessione prodiderit, is absolvi non poterit.* BASILIUS M. in id Ps. 32 (Opp., t. 1, p. 132 E) : *Misericordia Domini plena est terra*, dicit, Deum velle remittere peccatum, si tamen contritio et confessio adsit. Idem regula 288, ex brevioribus (Opp., t. 2, p. 546 D) : *Necessario, inquit, iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.* Idem habet in epist. 45 ad Amphilochium, cap. 73.

S. LEO epist. 94 ad Theodorum Foro-Juliensem episc. (al. 108, c. 2) : *Multiplex, inquit, misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ ; qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent, sic divinæ bonitatis præsidiiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei et hominum homo Christus Jesus hanc Ecclesiæ præpositis, etc., ut in fin. art. 2. Si ergo sine sacerdotum supplicatione venia peccatorum obtineri nequeat, supplicatio ista siquæ absolutio sacerdotum jure divino necessaria erit.*

Prob. III. Si lex adeo difficilis confitendi peccata etiam maxime propudiosa, esset instituta ab homine, vel non fuisset admissa præcipue a potentioribus, vel desuetudine abrogata fuisset, ut etiam legibus Apostolicis contigit, vel saltem aliqui ejus veniam interdum seu dispensationem impetrassent. Atqui horum nihil unquam evenisse recordamur. Igitur evidens signum est, divinâ auctoritate illam ab Apostolis Ecclesiæ fuisse commendatam ; quemadmodum de hujusmodi ritibus et præceptis docet S. AUGUSTINUS, L. 4 de Bapt. contra Donatistas, c. 24.

Conf. Minutius Felix Tertulliano cœvus, in Octavio, c. 9 scribit, Christianos ab ethnicis risu exceptos fuisse, quasi adorarent virilia sacerdotum, eo quod ad horum genua provoluti peccata confiterentur.

117. *Obj. I.* Multa possunt dari media utilia seu sufficientia ad eundem finem, quamvis nullum eorum simpliciter sit necessarium ; ergo ex eo, quod

Christus iudicium sacerdotum tanquam utile ac sufficiens ad peccatorum remissionem instituerit, non legitime concluderunt Patres Tridentini illud esse necessarium.

R. — *D. Cons.* Si ex eo solum, quod sacerdotes a Christo instituti sint iudices, Patres Tridentini colligebant, iudicium hoc esse medium necessarium ad remissionem peccatorum, non legitime concluderunt *C.* cum ex eo, quod tales sint iudices, ad quos pertineat remissionis aut retentionis peccatorum sententiam, pronuntiare, iudicii hujus necessitatem Patres collegerint, non legitime concluderunt *N.* Si confessio non esset necessaria, sed voluntaria duntaxat, sacerdotes remittere quidem peccata possent, retinere non possent. Ad exercitium ergo utriusque hujus actus opus est, ut fideles teneantur uti hoc medio tanquam necessario ad peccatorum remissionem. Nam cum Matth. 16, v. 19, sacerdotibus creditæ sint claves regni cœlorum, hoc peccatori sine clavium actu patere nequit : hoc enim sub clave clausum esse dicitur, quod sine clave non potest aperiri ; secundum illud Apoc. 3, v. 7 : *Qui habet clavem David : qui aperit, et nemo claudit : claudit, et nemo aperit.*

Inst. 4. Sola poenitentis contritione remittuntur peccata, quin illa sacerdos retinere possit; ergo ex potestate retinendi non colligitur, poenitentia sacramentum esse medium necessarium ad peccatorum remissionem.

R. — *D. Ant.* Sola poenitentis contritione remittuntur peccata absolute *N.* ea conditione, ut iudicio isti maneat adhuc obnoxius *C.* Semper manet obligatus huic tribunali, ut in eo sententiam absolutionis aut retentionis excipiat. Nam licet in dato casu peccata quoad culpam non retineantur; nihilominus quoad obligationem confitendi retinentur a Christo, cujus institutio et lex nondum est impleta. Unde sequitur, sacramentum istud re aut voto suscipiendum medium esse necessarium ad peccatorum remissionem.

Inst. 2. Secundum hactenus dicta, videmur petere principium : præsumimus enim necessitatem confitendi peccata; et ex hac necessitate inferimus, manere obligationem confitendi peccatum etiam contritione perfecta jam deletum.

R. — *N. Assumpt. et ejus probat.* Cum sacerdotibus potestas universe et generatim commissa sit in omnia peccata mortalia, necesse est, ut possit circa omnia efficaciter exerceri : atqui non posset exerceri ullo modo circa peccata per contritionem remissa, nisi maneret saltem obligatio illa confitendi; ergo ex illa potestate optime colligimus et necessitatem sacramenti, et obligationem confitendi.

Inst. 3. Secundum etymologiam *retinere* non solum significat non remittere, sed præcipue significat actum positivum ligandi : ex positiva autem hac significatione hoc solum conficitur, solutum aut ligatum manere, quem sacerdos solverit aut ligaverit; quod si hoc sacerdos non fecerit, alia via peccatorem solvi posse aut ligari. Ita Jansenius in Concordia, c. 147.

R. — *D. Ant.* Verbum *retinere* non accipitur tantum negative, sed significat præcipue actum positivum ligandi, si referatur immediate ad ipsas culpas *N.* in nonnullis aliis actibus et objectis *C.* Sicut verbum remittendi, ita etiam verbum retinendi, in materia præsentī, ad culpas potissimum refertur : culpæ autem non possunt directe per actionem positivam retineri. Sane Cyrillus, Euthymius, Rupertus alique Patres antiqui retentionem illam per negationem veniæ explicarunt. Quamquam iudicium ipsum, quo quis in-

dignus absolutione censetur, actus sit positivus, et prolatio sententiæ retentionis, ut Tridentinum loquitur. Actus autem iste positivus adhuc firmat nostram consecutionem : si enim sacerdotes jus habent ferendi hoc iudicium, remittendi et retinendi peccata pro causæ meritis, necesse est, ut pœnitentes sese illis sistant.

Inst. 4. Ex eo, quod sacerdos retinere venialia possit, negando eorum veniam indispositis, non infertur, sacramentum pœnitentiæ esse medium necessarium ad remissionem peccatorum obtinendam; ergo a pari ex potestate retinendi peccata mortalia non dispositis ad recipiendam absolutionem non infertur legitime necessitas absoluta sacramenti pœnitentiæ lapsis in peccata gravia.

R. — *N. Cons.* Non est par ratio. Nam si, retento peccato mortali, clavis non erret, vere culpa manet; quod si etiam clavis forte erraverit, manet semper obligatio procurandi absolutionem in foro illo. E contra sacerdos peccati venialis absolutionem negans retinet illud tantum secundum quid, h. e. ut sacramentaliter non absolvatur; non autem necessario deinceps foro illi subiciatur.

Inst. 5. Remissio peccatorum, de qua Joan. 20, intelligi non potest, nisi supposita voluntaria subiectione peccatoris; ergo neque retentio peccatorum intelligi potest, nisi voluntarie peccator se sacerdoti subjecerit. Ergo sacerdos ea solum retinere peccata potest, quorum se pœnitens accusare voluerit, non vero ea quæ noluerit aperire. Ergo ex utraque hac potestate non concluditur, confessionem esse medium necessarium ad peccatorum remissionem impetrandam.

R. — *D. Ant.* Hoc est, sacerdos non potest remittere peccatum, cujus se pœnitens non accusaverit C. Quasi pœnitenti arbitrium sit peccata sua retinere, aut aliquorum tantum se accusare, quæ a sacerdote solvatur, et peccatorum silentio pressorum veniam aliunde consequi *N. Ant. et tres ejus consecutiones.* Rem istam Christus non permisit liberæ voluntati peccantium, neque ait *Accipite potestatem remittendi et retinendi peccata, quæ ipsi peccatores voluerint*, sed simpliciter, *remittendi et retinendi peccata.* Igitur adjecta illa limitatio detrahit verbis Christi, et potestati ministrorum, quorum iudicio et arbitrio causæ istæ fuerunt creditæ. Deinde si liberum cuique sit nolle judicari a sacerdote de peccatorum remissione vel retentione; ergo pœnitens, cui peccati confessi absolutio negata fuit, ejusdem veniam aliunde sine nova confessione et sacerdotum opera, per contritionem v. g. obtinere poterit, sicut fere in simili casu peccatorum venialium posset evenire : nec enim facta semel confessio obligationem illi addidit; nec sacerdos, utpote functus officio, addere eam posset. Igitur ut retinendi potestas sit efficax, oportet, illam simpliciter et absolute cadere in peccata, et inde intelligi obligationem confitendi et subjiçendi peccata absolute huic potestati, non vero cum conditione, si confiteri illa peccatori libuerit.

Quoniam enim hæc clavium una eademque sit potestas, primario in gratiam pœnitentium et peccatorum remissionem ordinata; quia tamen etiam in favorem divinæ causæ seu justitiæ instituta fuit, juxta cap. 8 et can. 45, Sess. 14 Concilii Trid., vis retinendi evasit suo modo coactiva ad castigandum et vindicandum delicta; requirit ergo aliquam necessitatem ex parte rei : cumque in hoc foro externa violentia locum non habeat, oportet ut coactio fiat per obligationem præcepti, quo non ea solum peccata clavibus submittantur, quorum se reus voluerit accusare, alias potestas in hunc

finem esset valde inefficax; sed absolute omnia ad injurias Dei vindicandas. Ex quibus apparet, cur necessitas sacramenti hujus magis ex actu retinendi quam remittendi peccata colligatur.

448. *Obj. II.* Christus constituit etiam sacerdotes judices peccatorum venialium; non tamen ex eo legitime infertur, judicium eorum esse medium necessarium ad remissionem peccatorum: ergo neque est bona illatio Patrum Tridentinorum pro necessitate sacramenti poenitentiae, quia sacerdotes Christus constituit judices omnium peccatorum.

R. — *D. Ant.* Christus constituit sacerdotes judices peccatorum venialium, ad illa eodem modo remittenda et retinenda, quo remittunt ac retinent mortalia *N.* ad venialia quidem remittenda, non autem simpliciter retinenda *C.* Potestas retinendi non ita proprie ac simpliciter extenditur ad venialia peccata, sicut ad mortalia. Concilii autem argumentum non tam ducitur ex potestate judicandi absolute, quam ex potestate judicandi cum facultate remittendi peccata.

Inst. Verba Christi simplicia sunt, et quoad utramque partem indefinite et indistincte cadunt in peccata; ergo vel sub utroque membro venialia peccata comprehenduntur, vel sub neutro.

R. — *D. Ant.* Indistincte cadunt in peccata, ita tamen ut ipsorum sensus peccatis utrisque accommodari debeat modo illis proportionato *C.* ut par omnino sit utrorumque ratio tam quoad remissionem, quam quoad retentionem *N.* Potestas remittendi consecutione quadam a mortalibus ad venialia deducitur. Nam si virtus clavium sufficit ad tollendam injuriam simpliciter et ad amovendum impedimentum quod nobis aditum in cœlos perpetuo præcludit: quanto magis sufficiet ad amovendum impedimentum temporaneum venialis culpæ, injuriæ secundum quid, cujus venia in hac vita facilius est et in purgatorio amicis dari solet. E diverso quod peccata venialia sint tantum injuriæ secundum quid, quod nemini cœlum occludant, sed sint tantum impedimenta temporalia ab ingressu in cœlum, quæ in purgatorio auferri queunt, non potuit ad ista æque extendi potestas retinendi, atque se extendit ad peccata mortalia. Quamvis ergo verba Christi simplicia et uniformia esse videantur, quia tamen in ipso nomine, *peccata*, analogia latet, exigunt plane, ut cum proportionem ad ea, quæ sub se continent, applicentur juxta materiæ capacitatem.

449. *Obj. III.* Juxta GRATIANUM Causa 33, q. 3, duæ erant inter viros sapientes et religiosos opiniones de confessionis necessitate; ergo libera tunc fuit, nec divino jure præcepta.

R. — *D. Ant.* Juxta GRATIANUM duæ erant opiniones in Ecclesia de confessionis necessitate quoad effectum, h. e. quoad veniam consequendam *C.* quoad præceptum *N.* Duplex quæstio est de confessione, altera Catholicos inter et hæreticos de confessionis necessitate quoad præceptum, an omnibus post baptismum in crimina lapsis a Christo præcepta sit, et in Ecclesia semper usurpata: altera inter Theologos de confessionis necessitate quoad remissionem peccatorum, an prima gratia contritione ante confessionem et sacramentum, an vero in sacramento demum obtineatur. Primam de lege Christi ac præcepto circa confessionem hic non attingit Gratianus; sed secundam, quæ non mediocri animorum contentione in utramque partem agitabatur. Hanc postremam solum controversiam expendit Gratianus,

disputans de effectu confessionis, non de præcepto. Quod patet 1° ex ipso quæstionis titulo : *Si sola confessione cordis crimen possit deleri?* 2° Ex verbis, quibus primam opinionem exhibet : *Sunt enim, inquit, qui dicunt, quemlibet criminis veniam sine confessione facta Ecclesiæ et sacerdotali iudicio posse promereri.* Passim etiam hisce locutionibus promiscue utitur : *sine confessione : ante confessionem : in contritione : non in confessione.* 3° Quia de venia, justificatione, et remissione peccatorum semper loquitur; non autem de salute. Eodemque spectant testimonia Scripturæ et Patrum, quæ adducit : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos, etc.*; et illud Augustini : *Nondum pronuntiat ore; et tamen Deus jam audit in corde.* Idem suadent comparationes, quas adducit, v. g. de leprosis : qui mundati sunt, antequam sese ostenderent Sacerdotibus; de Abrahamo, qui justificatus est ante circumcisionem. 4° Hoc idem Gratianus identidem colligit his et similibus verbis : *Ex quo datur intelligi, quod antequam sacerdotibus peccata nostra confiteamur, a lepra peccati mundamur...* Patet, quod antequam quisque confiteatur peccatum, per gratiam internæ compunctionis absolvitur... Cum ergo ante confessionem, ut probatum est, simus resuscitati per gratiam, etc.

Huc etiam spectavit Gratianus Can. *Quidam*, supra n. 402. Inst. ad Obj. 2 indicato, nimirum eam esse vim contritionis, et confessionis Deo factæ, ut peccata purget invisibili Dei operatione. Canonem istum, quem Usserius et Dallæus A catholicis scriptores etiam interpolatum esse fatentur, repurgatum exhibet editio decreti jussu Gregorii XIII accurata.

Inst. 1. SS. THOMAS in 4. d. 17, *BONAVENTURA* ibid., *ANTONINUS* in Chronico part. 2, T. 15, sect. 19, aliique passim Gratianum accipiunt de lege confessionis; ergo.

R. — *N. Cons.* Plurimi sunt, qui existimant Gratianum non de ipsa confessione, sed de confessionis effectu ac efficacia contritionis illic disputare. Id quod ex nuper disputatis apparet, tum quod ibidem Gratianus scribat, argumentum quod tractabat talis conditionis esse, ut de eo ultro citroque a sapientibus ac religiosis viris ætate illa disputaretur : atqui nullus Theologorum illius ætatis necessitatem confessionis ex divino præcepto faciendæ negabat; ergo Gratiani dissertatio tantum de confessionis et contritionis effectu erat instituta. *Prob. Ass.* inductione sapientum, qui Gratiano cœvi aut supparet erant. *GOFFRIDUS* Vindocinensis Abbas, L. 5 epist. 46 (inter opera Sirmond., t. 3, p. 858 C) fuse probat, confessionem, non quatuor tantum criminum, ut adstruebat Guillelmus quidam, sed omnium prorsus esse necessariam, atque hoc esse certum, nihil hoc certius esse, idem ad fidem Catholicam pertinere.

S. *BERNARDUS* in exhortatione ad milites templi, c. 12 (Opp., t. 4, p. 556 E, edit. Mabill.): *Quod si, inquit, quispiam confiteri confunditur... talis pudor peccatum adducit... quando malum, quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus obstruso labiorum ostio non permittit exire.* Idem S. *BERNARDUS* primum edidit miraculum, ut ne vir quidam nobilis sine confessione moreretur; quemadmodum in vita ejus Guillelmus S. Theodori Abbas Bernardo cœvus narrat.

THEOBALDUS STAMPENSIS in epist. ad Episc. Lincolnien. scribit, confessionem cordis non fore infructuosam, si aliquo eventu confessio oris impediat.

PETRUS CELLENSIS de disciplina claustrali, c. 20. *Maledictus*, inquit, *omnis qui non amputat per confessionem peccata*.

ROBERTUS PULLUS, sententiarum part. 5, c. 40; et p. 6, c. 54 et 59 scribit, *Corde contrito et humiliato mox peccatorum veniam concedi; necesse tamen esse postea confiteri*.

HUGO VICTORINUS Tom. 2, serm. 53 (p. 368 A): *Tunc salus*, inquit, *peccatoris incipit, quando veraciter pro delictis suis ingemiscit; quæ tamen salus tunc perficitur, quando id, unde ingemuit, ore confletur: quæ salutis perfectio, etsi... necessitatis articulo impediatur; per summum tamen sacerdotem... adimpletur*. Mox pluribus edisserit, delicta graviora sacerdotibus pandi oportere. Et Tom. 3, L. 2 de Sacramentis fidei, part. 14 integra, disputans de confessione, poenitentia, et remissione peccatorum, expendensque illud Jacob. 5: *Confitemini alterutrum peccata vestra, ut salvemini*, scribit (p. 494 A): *Hoc est, non salvamini, nisi confiteamini*. Et c. 8, advertit, multos sensisse, quod in sola cordis contritione, etiam ante confessionem oris, peccata dimittantur: sed non ideo tamen confessionis sacerdoti faciendæ necessitatem ac legem sustulisse; post contritionem enim cordis, confessionem quoque oris esse necessariam: quia (p. 499 H): *si quis, etiam post impetratam veniam peccatorum, confiteri eadem peccata sua neglexerit, quasi institutionis divinæ contemptor, reus... erit*.

RICHARDUS VICTORINUS de potestate ligandi et solvendi, c. 5 (Opp., p. 330 E): *Vera poenitentia*, inquit, *est abominatio peccati cum voto cavendi, confitendi, satisfaciendi... solus sub hac conditione non tenetur, cui exsequendi facultas divinitus denegatur; et c. 8, nam si facere neglexerit, periculum æternum non evadit*.

PETRUS BLESENSIS L. de Confessione sacramentali (Opp., p. 437) ejus necessitatem probat verbis S. Augustini, quæ aliquoties jam recitavimus: *Nemo dicat, occulte confiteor*, etc. Tum, *si vero*, inquit, *pudor prohibeat confiteri; recolat, quomodo libri conscientiarum aperientur coram omnibus in die judicii*.

PETRUS LOMBARDUS 4. sent., d. 47, duas movet controversias, perinde ac Gratianus, alteram de vi contritionis; alteram vero deinceps de confessione; ibi autem sancit ex Jacobi mandato et plurium veterum dictis, *indubitanter ostendi oportere, Deo primum, ac deinde sacerdoti offerri confessionem, nec aliter posse perveniri ad ingressum Paradisi, si facultas adsit*.

PETRUS PICTAVIENSIS sententiar. part. 3, c. 42, ait pariter, confessionem esse necessariam, et quidem sub pœna peccati mortalis; cap. autem 43, eam fundat in Christi verbis et Apostoli jussu.

Igitur sapientes illi ac religiosi viri, quorum meminit Gratianus non de confessione dubitabant aut disceptabant; sed de alio quodam capite prorsus diverso, hoc est, de contritionis efficacia.

Inst. 2. Glossa in princip. de Poenitentia dist. 5 dicit, ritum confitendi peccata institutum esse ab Ecclesia vel ab Apostolo Jacobo, quam, teste Navarro, secuti sunt nonnulli Canonistæ. S. etiam Bonaventura d. 47, 5 p., a. 4, q. 3, Alexander 4 parte, q. 47, alias 76, membro 3, a. 2 docent, institutum quidem a Christo confessionem fuisse, sed non præceptam; ergo confessio non est medium ita necessarium.

R. — N. Cons. Sumpserunt ista ex Hugone Victorino, L. 2 de Sacramentis, p. 44, c. 4; at hic scribit, confessionem fuisse de jure divino legis veteris, et Christum Dominum non dedisse in hoc novum præceptum, sed

specialem modum priori addidisse; ergo existimabat Hugo, confessionem non fuisse juris humani, sed divini. Igitur S. Bonaventura et Alensis docent, institutum quidem a Christo fuisse sacramentum confessionis quoad significationem et efficaciam, promulgatum vero tantum a Jacobo quoad præceptum. Nam si confessionem Christus ipse non præcepisset, ab Ecclesia profecto tantum onus fidelibus imponi minime potuisset, ut pluribus ostendunt Scotus, d. 47, q. 4, Durandus, q. 8, Paludanus, q. 2, a. 2, Sotus, d. 48, q. 4, a. 4, Navarrus de Pœnit., d. 5, n. 48, Canus et alii. Quorum sententiæ etsi Adrianus et nonnulli Theologi repugnent; omnes tamen solide concludunt, præceptum confitendi peccata antiquius omni canone humano esse, adeoque a solo Christo et Apostolis voluntatis divinæ præconibus Ecclesiæ commendatum : nec fieri potuisse, ut legi humanæ tam severæ, tamque dubii juris non adversarentur Christiani proceres, aut nulli unquam ejus venia fieret. Hinc Jansenius in Concordia cap. 447 scribit, Apostolos ex Spiritus sancti inspiratione intellexisse, hanc fuisse Christi intentionem, eamque Ecclesiæ tradidisse.

CAPUT II.

DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE.

ARTICULUS I.

QUÆNAM SIT HUIUS SACRAMENTI FORMA?

120. *Nota I.* Consuetam hujus sacramenti formam his verbis, *Ego te absolvo*, etc., comprehendere, legimus ex Conciliis Florentino in decreto Eugenii § *Quartum sacramentum*, et Tridentino Sess. 44, c. 3. Formulam istam rejiciunt hæretici nostræ ætatis, quibus absolutio nihil est aliud, quam *ministerium annuntiandæ remissionis peccatorum*, ut Melancthon in Locis an. 4543, editis scribit.

Nota II. Inter Catholicos Theologos quidam, quos alias indicabo, non probabant formam hanc per modum indicativum efferri, sed deprecando potius recitandam censuerunt.

Alphonso Tostato, 4 part. sui Defensorii, c. 6, non videbatur dicendum, *absolvo*, quod magis proprie verbum, *remitto*, adhiberetur. Gabriel distinct. 44, q. 2, putat, addi debere, *ab omnibus peccatis*. Durandus d. 22, q. 2, invocationem SS. Trinitatis judicat esse de necessitate hujus formæ. In quam sententiam Joannes Major et Petrus Sotus inclinant.

121. *Dico.* Forma hujus sacramenti conveniens et sufficiens sunt verba ista formaliter sumpta : **Absolvo te.**

Ita S. Thomas, q. 84, a. 3, et in 4. d. 22, q. 2, a. 2, et Theologi communiter.

Prob. 1^a pars argumento S. Thomæ. Cum sacramenta novæ legis efficiant, quod significant, forma debet significare id, quod in sacramento agitur proportionaliter materiæ sacramenti. Atqui pœnitentiæ sacramentum non consistit, ut reliqua, in consecratione alicujus materiæ, nec in usu alicujus materiæ sanctificatæ, sed in remotione materiæ cujusdam, prout peccata dicuntur esse materia pœnitentiæ. Talis autem remotio significatur a sacerdote, cum dicitur: Ego te absolvo. Nam peccata sunt quædam vincula, secundum illud Prov. 5, v. 22. Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum quisque contringitur: Unde hæc est convenientissima forma.

Conf. 4. Ut significetur effectus hujus sacramenti, necesse omnino est verbum, *absolvo*, aut simile aliud adhiberi: opus item est pronomine, *te*, ut significetur persona, cui effectus impendatur; ergo hæc duæ voces requiruntur ad constituendam essentiam formæ hujus sacramenti.

Conf. 2. Sacerdos est vere judex a Christo constitutus, ut supra probavimus; ergo convenienter utitur verbis illis, *absolvo te*: ejus enim sententia ex institutione Christi est infallibilis, et simul cum ipso et per ipsum Deus judicat, quin ideo sacerdoti auctoritas divina, aut potestas excellentiæ tribuatur.

Prob. 2^a pars. In sermone etiam vulgari cum deprecantibus dicimus, *condono tibi, vel remitto tibi*, remissionem offensæ et injuriæ a nobis fieri indicamus: et in judiciis civilibus hæc duo verba, *absolvo te*, sufficiunt ad reum liberum pronuntiandum; ergo etiam sufficient in sacramento pœnitentiæ ad totum formæ effectum exprimendum.

122. *Obj. I.* Per verbum indicativi modi proprie sumptum potius significatur remissio principalis, seu, ut vocant, auctoritativa; ergo verba hæc, *absolvo te*, non convenienter adhibentur in formam sacramenti.

R. — *D. Ant.* Per verbum indicativi modi significatur remissio principalis, si non restringatur a persona et intentione proferentis *C.* secus *N.* Sacerdos est tantum *minister Christi et dispensator mysteriorum Dei*, ut protestatur Apostolus 1. Cor. 4, v. 4, nec alic nomine actionem aggreditur, nisi tanquam judex ministerialis. Excellit tamen judicem humanum inferiorem, quod hujus sententia non sit omnino firma et irrevocabilis seu definitiva, donec per superiorem confirmetur: at sententia sacerdotis ultima sit et definitiva, cum sit vere simul sententia Dei ut judicis principalis, ac sacerdotis ut ministri.

Inst. Reatus pœnæ est quoddam vinculum morale; non vero peccata sunt vincula, quæ solvi possint, sed sunt potius injuriæ et offensæ, quæ remittantur, et Christus tantum dixit: *Quorum remisistis*; ergo improprie et contra Christi institutionem adhibentur, *absolvo te*.

R. — *N. Ant.* Licet pœna sit actus, ad quem sontes ligantur, tamen funes, quibus ligantur, sunt ipsa peccata, quæ illos constringunt et detinent ad supplicium, ut sine gratia Dei illis expedire se non possint. Hinc Isa. 52, v. 2, dicitur: *Solve vincula colli tui*. Et 58, v. 6: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes*. Ps. 118, v. 64: *Funes peccatorum circumplexi sunt me*. Christus etiam Matth. 16, v. 19, ait: *Quodcumque solveris super terram*. Et c. 18, v. 18: *Quæcumque solveritis*.

Non ergo debebat Tostatus offendi hac voce, *absolvo*, neque in re tantilla discrepare ab usu communi et traditione Ecclesiæ. Cum verbum, *absolvo*,

sit usitata in omnibus judiciis formula : e contra vox, *remitto*, latius pateat, et a quocumque privato injurias aut debita condonante adhiberi soleat.

423. *Obj. II.* Sacerdotes absolventes solent certas in ritualibus præscriptas preces præfari; dicunt semper : *Absolve te a peccatis tuis* : et Concilia dum dicunt formam esse, *absolve te*, addunt, *et cætera*. Ergo hæc duo verba, *absolve te*, non sunt forma sufficiens ad hoc sacramentum perficiendum.

R. — *N. Cons.* Hoc solum ex argumento sequitur, verba illa, cum distincta invocatione SS. Trinitatis, ex necessitate præcepti esse adjungenda : eo quod in sacramentorum administratione teneamur servare ritus ab Ecclesia præscriptos, ut jubet Concilium Tridentinum Sess. 7, can. 13 de Sacram. in genere. Quod etiam accipiendum de præscriptis precibus est, nisi harum omissionem necessitas, aut pœnitentium copia suaserit. Loquendo ergo de necessitate absoluta, pronomen, *ego*, sine dubio redundat, cum illud persona prima, *absolve*, necessario contineat.

Inst. 4. Verba quæ requiruntur ad completam significationem et sensum formæ, sunt de formæ essentia : atqui verba, *a peccatis tuis*, determinant significationem verbi, *absolve*, quod alioquin est indifferens ad liberandum a censura, pœna, aut peccato; ergo saltem illa verba sunt de essentia hujus formæ.

R. — *D. Assumpt.* Verbum, *absolve*, secundum se ac seorsim spectatum indifferens est ad quamlibet absolutionem *C.* supposita confessione, super quam cadit, est ita indifferens *N.* In hisce circumstantiis satis determinatam habet significationem. Sicut enim forma ultimo determinat materiam, ita vicissim forma a materia solet determinari. Quapropter S. Thomas sup. cit. verba illa, *a peccatis tuis*, ad formæ essentiam non requirit; neque illa necessaria esse censent S. Antoninus 5 p., tit. 17, c. 21, § 1, Sylvester et Cajetanus, in Summa, verbo *Absolutio*, Navarrus, Sotus, Suarez et Theologi plerique. Quod si quis illa etiam adjecerit putans, ad formæ essentiam ea spectare, non continuo formæ substantiam component, aut effectus sacramenti tunc demum producet, quando desierint efferrī : neque enim cum essentia sacramenti posita fuerit, ejusdem effectus suspensio ex ministri arbitrio amplius pendet.

Inst. 2. Unicum verbum, *absolve*, prolatum a iudice civili, ob circumstantias accusationis ac defensionis, sufficit ad reum ab omni criminatione absolvendum; ergo idem unicum verbum ob similes circumstantias a sacerdote prolatum sufficit ad pœnitentem peccatis absolvendum, quin dicatur, *absolve te*.

R. — *N. Cons.* Ratio discriminis apparet ex iis quæ dicunt Theologi in tract. de Baptismo, ubi probant, exprimendam esse personam, quæ baptizatur, quod etiam in sacramentis cæteris locum habet. Sicut enim verbum, *baptizo*, non satis significat actum determinatum ad personam et tempus, cui actio applicatur : ita etiam verbum, *absolve*. Quam Christi institutionem, tanquam quæstionem facti melius ex consensu Doctorum, et decretis Conciliorum intelligimus, quam ex usu fori civilis, cum quo sacramenti hujus administratio in non paucis convenire non potest.

Inst. 3. Sacerdos exhibere se debet absolvendo ut Dei ministrum : atqui hoc præstat dicendo : *In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*; ergo hæc SS. Trinitatis invocatio videtur necessaria esse ad essentiam formæ hujus sacramenti, sicut requiritur etiam ad formam baptismi.

R. — *N. Cons.* Non est necesse, ut in omnibus sacramentis causa principalis exprimatur. Christus diserte jussit baptizari *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Et baptismus est janua Ecclesiae, et sollemnis professio fidei explicitae in SS. Trinitatem, quae per se loquendo ac primario est necessaria in lege gratiae. In sacramento autem poenitentiae ratio ista congruentiae locum non habet : nec verba Christi Joan. 20, nec Ecclesiae traditio suadent, hanc SS. Trinitatis invocationem in absolutione usurpandam esse, quippe quae duodecim prioribus seculis nec in latina, nec in græca Ecclesia fuit usurpata. Hinc S. Thomas nuper cit. scribit, nullum extare de hac re Christi praeceptum, sed *hoc relinquere arbitrio sacerdotis*. Quod autem adjungit Conc. Tridentinum, et cætera, indicat, se quæstiunculas illas Doctorum disputationibus relinquere.

ARTICULUS II.

AN AD FORMAM SACRAMENTI POENITENTIAE SUFFICIENT VERBA PRECATORIA ?

124. *Nota I.* Clavem sacerdotis non se extendere ad remissionem culpæ nisi per modum deprecationis, censuerunt olim S. Bonaventura d. 18, a. 2, q. 1 et 2, et Alexander q. 8 et Guillelmus Paris. c. 9 de Sacram. Pœnit. Hi sine dubio sufficientem esse pronuntiabant formam deprecatoriam sive impetratoriam. Quibus accesserant Joannes Mayro d. 14, q. 2. Dom. Sotus d. 3, a. 5, palam affirmans, formam hanc esse validam : *Absolvat te Christus*.

Joannes Morinus, L. 8 de administratione Sacram. Pœnit., c. 12 testimoniis quam plurimis ostendit, Græcos quovis seculo absolutionem sacramentalem expressisse, ac nunc etiam exprimere verbis deprecatoriis. Id quod etiam in Ecclesia latina jugiter factum fuisse usque ad seculum duodecimum fuse probat idem Morinus, c. 8, 9 et seqq.

Nota II. Advertit hic Suaresius d. 19, sect. 1, n. 25, verba precatoria seu impetratoria bifariam posse accipi; scilicet formaliter, prout nimirum non habent sensum alium, quam deprecandi; materialiter autem accipiuntur eadem verba, quæ cum in sensu deprecandi proferri possint, proferuntur modo et intentione impetrandi : ut si quis pro potestate verba ista, *Absolvatur Petrus*, tanquam actum judiciale proferat, ait esse æquipollentia formæ communi, quæ sacerdos Petro dixerit : *Absolve te*.

125. *Dico.* Forma sacramenti poenitentiae non potest esse mere precatoria aut impetratoria.

Ita S. Thomas q. 83, a. 3, ad 1. Scotus, Durandus, Paludanus, Gabriel et reliqui in 4. d. 14. Petrus Sotus lect. 4 de Confess., Navarrus, c. 4, de Pœnit., dist. 6, num. 9, Suarez, etc.

Prob. I. Christus dedit Apostolis potestatem ligandi et solvendi, eosque judices constituit, quibus facultas sit remittendi et retinendi peccata : atqui judex exsequens munus suum, ac decidens causas, profert sententiam suam asserendo, vel negando, neque utitur forma deprecatoria, aut aliena ope fieri postulat, quod sibi injunctum est; ergo.

Prob. II. Cum novæ Legis sacramenta efficiant, quod significant, ac vicissim significant, quod efficiunt, forma poenitentiae debet significare, quod minister efficit : at hic non tantum exorat, et impetrat peccatorum remis-

sionem, sed hanc facit, et pro potestate confert : hinc S. Scriptura non meminit precum a sacerdote adhibendarum, neque ait : *Quibus solutionem aut remissionem peccatorum postulaveritis, soluta et remissa erunt, sed quæcumque solveritis, quorum remiseritis peccata.* Ergo illa tantum soluta erunt, quæ habens claves et potestatem solverit : nam qui petit aliquid solvendum aut remittendum, non solvit, aut remittit.

Prob. III. Concilia Florentinum, Tridentinum et Moguntinum, c. 24 (Labbe., t. 44, p. 677 D), præscribunt sacramento pœnitentiæ administrando formam simpliciter enuntiativam, ut solet adhiberi in judiciis, et nusquam pure deprecativam : imo Synodus Tridentina Sess. 44, c. 3 diserte protestatur, *preces quasdam de Ecclesiæ sanctæ more laudabiliter quidem adjungi; ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectare, neque ad ipsius sacramenti administrationem necessarias esse.*

R. Thomas autem Opusculo 22, scribens contra quemdam sua ætate contententem pro forma deprecatoria, ait sententiam istam esse *præsumptuosam, ne dicam, erroneam.* Tum vero subdit : *Miror, qua temeritate aliquis asserat esse solutum, quem habens claves non significat se solvere, sed solum rogat esse solvendum.*

426. *Obj. I.* Christus reliquit Ecclesiæ arbitrio, determinare formam sacramenti pœnitentiæ; ergo perinde est, sive hæc utatur forma deprecatoria, sive huic plusquam undecim seculis usitatæ formam enuntiativam substituerit.

R. — *D. Ant.* Reliquit Ecclesiæ arbitrio determinare formam, cujus significatio effectui respondeat *C.* quæ non significet, quod efficit sacramentum *N.* Si forma hujus sacramenti tot seculis deprecatoria fuisset, non ausus fuisset S. Thomas seculo duodecimo proximus, sententiam asserentem, quod hæc sufficiat, tam acri censura perstringere, et ex verbo Dei probare, quod nullo modo ad absolutionem idoneæ sint hæ voces, *absolutionem et remissionem tribuat tibi Deus*, ut c. 4 opusculi citati argumentatur. Deinde nullum potest Concilium vel statutum produci, quandonam hæ voces, *absolvo te*, fuerint institutæ, et sua vis formalis deprecatoriis adempta, cum nihilominus a seculo duodecimo usque ad nostra tempora precandi formulæ verbis, *absolvo te*, et præmitti soleant, et subnecti.

Inst. 1. Sicut ex verbis illis Jac. 5, v. 14 : *Infirmatur, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum*, etc., colligimus, formam extremæ unctionis deprecatoriam esse : ita cum mox subjiciat apostolus : *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini*, pari ratione hoc idem de forma pœnitentiæ sacramenti demonstrabimus.

R. — *N. paritatem.* 1° Quia sequela contradicit Concilio Tridentino, quod formas deprecantes ab essentia sacramenti pœnitentiæ penitus arcet. 2° Quia B. Jacobus per verba, *confitemini*, etc., sacramentum quidem confessionis indicat; sequentibus tamen verbis, *orate pro invicem*, etc., solum preces ferventes justorum omnium intelligit, quæ vim sacramenti non habent, sed impetratoriam solam ex opere operato, ut ratio mox addita indicat : *Multum enim valet deprecatio justi assidua. Elias erat homo similis nobis, et oravit, ut non plueret, et non pluit annos tres*, etc. Quin etiam, si juxta vocis græcæ significationem accurrate sententia Apostoli latine reddatur, ita sonat : *Precamini pro vobis mutuo, ut sanemini*, ὁπῶς ἰαθῆτε :

unde beneficium temporale solum tali oratione impetrandum colligimus. 3° Certum est, illis verbis Apostoli promulgari institutionem unctionis extremæ : ita enim declarat Synodus Trident. Sess. 14, c. 1, de Extr. unct. At pœnitentiæ sacramenti institutionem malunt Patres deducere ex illis verbis Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata*, etc., ut eadem Sess. de Sacram. Pœnit. cap. 1 et seq. tradunt. Sicut ergo Ecclesia materiam et formam unctionis extremæ ex verbis institutionis Jac. 5, intelligit : ita etiam materiam et formam sacramenti pœnitentiæ ex verbis Christi Joan. 20, illud instituentis debet investigare, et revera investigat, ut crebro fatetur Tridentinum locis citatis.

Inst. 2. S. AMBROSIIUS, L. 4 de Pœnit. c. ult. (Opp., t. 2, p. 445 A) : *Satis*, inquit, *est ad remissionem peccati obsecratio, quæ fit a pluribus*; ergo.

R. — N. Cons. S. Doctor non loquitur de remissione et absolutione sacramentali, sed de reconciliatione publice pœnitentium : nimirum dandam esse iis veniam, indulgentiam et pacem, pro quibus multi sua obsecratione intercedunt : hancque moderationem adhibendam, Pauli auctoritate confirmat, et subdit : *ne tristitia pœnitentem tædio longæ dilationis absorbeat*.

Inst. 3. Idem S. Doctor L. 3 de Spiritu sancto, c. 19, omnem sacerdotibus potestatem absolventi admittit, sola precandi facultate relicta, dum ita disserit : *Neque enim in suo, sed in Patris, et Filii et Spiritus sancti nomine peccata dimittunt* (sacerdotes), *isti rogant, divinitas donat*.

R. — N. Ass. S. AMBROSIIUS indicat solum Deo tanquam præcipuo auctori tribuendam esse remissionem peccatorum, sacerdotes vero tanquam ministros suum ad id exhibere obsequium; nihilominus vere absolvere, nam allegat verba Christi : *Quorum remiseritis*, etc. Deinde etiam formam nostram indicat dicens : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, a sacerdotibus peccata dimitti.

Ultima verba S. AMBROSII explicio *Dist.* Isti rogant formaliter antequam remissionem peccati impertiant, et dum formam remittendi efferunt, rogant virtualiter et equivalenter C. quasi ipsa formula remissionis fuerit precatio formalis N. Sacerdos dicens : *Absolvo te in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, æquivalenter et virtualiter orat, quia sciens, effectum sacramenti præcipue a Deo solo pendere, seque tantum ut ministrum et instrumentum Christi nomine agere, preces Ecclesiæ præmittit, et cum affectu deprecantis subjicit verba indicativa, sententiam absolutionis pronuntiando, iisque Deum determinat ad dandam pœnitenti gratiam. Hanc esse S. Doctoris sententiam constat ex iis, quæ protinus addit : *Per Baptismum quoque peccata donari non est ambiguum. In Baptismo autem operatio Patris et Filii et Spiritus sancti est.* Item AUGUSTINUS variis locis, ac præsertim L. 5 de Bapt., c. 20 : *Quomodo exaudit*, inquit, *homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ omnia tamen et fiunt, et valent etiam per homicidas.* Atqui omnes consentiunt, formas Baptismi et Eucharistiæ semper ac necessario fuisse indicativas : nam AMBROSIIUS, L. 4 de Sacramentis, c. 4, n. 14 (Opp., t. 2, p. 368 D), *ubi venit*, inquit, *ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi.* Et Patres citati de Eucharistia supra, diserte contestantur, Eucharistiam fuisse confectam a Christo, et hodieum a sacerdotibus confici verbis hisce : *Hoc est corpus meum.* Igitur hi duo et alii Patres aliud nihil volunt, quam quod Deus sacerdotem super panem et vinum

verba proferentem exaudiat, et ad ejus verba indicativa convertat elementa in corpus et sanguinem Christi, atque idem in Baptismo, Confirmatione et Pœnitentia faciat, tribuendo gratiam iis super quos forma sacramenti profertur.

Inst. 4. AUGUSTINUS, serm. 33, L. 50 homil. (al. serm. 99, n. 8) in illa Christi verba Lucæ 7 : *Fides tua te salvam fecit : Medicus bonus*, inquit, *ægros non solum præsentibus sanabat, sed et futuros etiam prævidebat. Futuri erant homines, qui dicerent, ego peccata dimitto, ego justifico, ego sanctifico, ego sano quemcumque baptizo... Respondeat illi (hæretico) non ego, sed Christus : o homo, quando ego a Judæis putatus sum homo, dimissionem peccatorum fidei dedi. Nunc ego, respondet tibi Christus. O hæretice, tu cum sis homo, dicis : Veni, mulier : ego te salvam facio. Ego cum putarer homo, dixi : vade, mulier ; fides tua salvam te fecit. Deinde contra eosdem hæreticos argumentatur ex facto et exemplo Christi mulieri dicentis, non dimitto, sed dimittuntur tibi peccata tua ; item ex verbis Christi : *Accipite Spiritum sanctum* ; item ex verbis Apostoli 1. Cor. 3 et 6 : *Spiritus Dei habitat in vobis*, ut confutet dicentes : si non dimittunt homines peccata, falsum est, quod ait Christus : *Quæ solveritis in terra, soluta erunt et in cælo* ; respondet enim hoc Christum dixisse, quia Spiritum sanctum daturus erat hominibus, qui peccata remittit, et Deus est. *Subsumit* Morin. : atqui non potuisset AUGUSTINUS ita, nisi inepte contra hæreticos argumentari, si ipse et alii sacerdotes Catholici hac forma : *Absolvo te*, aut simili indicativa usi fuissent ; ergo tum temporis forma hæc indicativa non erat usitata.*

R. — *D. Ant.* AUGUSTINUS ita argumentatur contra hæreticos, horum formulam, quia in sacramentorum administratione utebantur, comparando cum verbis, quibus Christus peccata dimisit N. comparando modestiam verborum Christi cum insolentia verborum, quibus se hæretici extra administrationem sacramentorum jactabant C. Explicatio patet vel ex unica hac phrasi hæreticorum, quam S. Doctor refert : *Ego sano quemcumque baptizo*, quod non potest accommodari ad formam Baptismi. Item quod Christus ad condonanda peccata non usus fuerit verbis ; nam dum ait : *dimittuntur tibi peccata*, indicavit tantum hoc externo signo internum voluntatis suæ affectum, quo solo ei peccata remisit. Hinc N. *subs.* Tametsi enim hodie usurpemus formam indicativam, impertiendo absolutionem ; si quis tamen sacerdotum nostrorum ex hac formula, et ex verbis Christi Matth. 16 et 18, et Joan. 20, ansam caperet cum illis hæreticis se efferendi, tanquam suamet potestate et auctoritate peccata dimitteret, eisdem verbis Christi et aliis argumentis Augustini, a nobis vere et apte confutari posset. Denique hæretici illi occasionem errandi sumpserunt ex formulis indicativis, quibus utebantur ; neque enim deprecatoria forma fieri id potuit. Ergo tunc temporis sacramenta Baptismi et Pœnitentiæ per formas indicativas administrabantur, cum non possit ostendi, quod soli hæretici iis usi fuerint ; ergo falsum est, quod duodecim primis seculis forma deprecatoria in usu fuerit.

Inst. 5. Guillelmus Paris. Episc., c. 19 de Pœnit. (Opp., t. 1, p. 499 C) : *Neque more judicum forinsecorum*, inquit, *pronuntiat confessor, absolvi-mus te, non condemnamus, sed magis orationem facit super eum, ut Deus absolutionem et remissionem atque gratiam satisfactionis tribuat* ; ergo.

R. — *N. Cons.* Guillelmus solum indicat, confessorem abhorre-re a statu, quo iudices seculares ferunt sententiam numero plurali dicendo : *absolvi-mus te* ; neque etiam condemnare reos, sed modeste dicere numero singu-

lari : *absolvo te*, neque id sine præmissis ad Deum precibus. Quæ responsio patet ex Alex. Halensi, qui fuit æqualis et familiaris Guillelmi, et p. 4, q. 21, membro 4 in 0 ait, precibus pro pœnitente præmissis sacerdotes subungere formam indicativam, qua sententiam pronuntiant. Hinc cum Franc. Mayro in 4. d. 14, q. 1 retulisset, in provincia Provinciæ aliquos ita absolvisse : *absolvat te Deus Pater, Deus Filius, Deus spiritus sanctus*; ad 3 respondet, improbatam fuisse istam formam, quia sacramentalia sunt stricti juris, et ideo immutari non debent. Ergo Guillelmi et Mayronis testimonia Morinum non juvant, cum vel inde constet, formas deprecativas recentes fuisse.

Inst. 6. Ut ex manuscriptis variis intelligimus, Ecclesiæ quoad preces super pœnites conveniunt, non item quoad formas alias; aliquæ enim habent : *sis absolutus a me*; aliæ : *absolvimus te*; aliæ : *absolvo te*. Si ergo sacerdos pœnitentem non absolvat precando, non una et eadem fuit olim absolutionis formula; ergo neque idem sacramentum Pœnitentiæ.

R. — D. M. Non fuit formula absolutionis eadem grammaticæ C. eadem moraliter N. Imperativa et indicativa, numeri singularis aut pluralis, idem sensu communi significat.

427. *Obj.* II. In Ecclesia græca prioribus seculis hujus sacramenti forma fuit mere deprecativa : nam in Euchologio typis edito, et in pluribus manuscriptis nihil præter preces a sacerdote pro remissione peccatorum pœnitentis ad Deum fundendas præscribitur. Recentiores item Græci, ut Nicolaus Cabasyllas et Hieremias Patriarcha C. P. responsione 1^a ad Lutheranos, in eisdem precibus formam absolutionis statuunt : atque hodiedum quam plurimi sacerdotum Græcorum aliter non absolvunt; ergo.

R. — N. *Ant.* Eædem semper fuerunt formæ sacramentorum in utraque Ecclesia, et prorsus immutatæ in omnibus Ecclesiis, ut fatetur Morinus ipse c. 48, n. 2. Cum ergo Florentinum Concilium, nihil contradicentibus Græcis, ac postea Tridentinum dicant, hujus sacramenti formam solam esse verba, *absolvo te*, vel his similia, sequitur formam Ecclesiæ græcæ nunquam deprecatoriam fuisse. In Euchologia autem tantum relatæ sunt ceremoniæ et preces prolixæ, ab omnibus sacerdotibus super pœnites promendæ, non ut eis pœnites absolverentur, sed ut adjungerentur formulæ, quæ absolutio perficiebatur, quæ in antiquis Latinorum et Græcorum Ritualibus et Pœnitentialibus, justa ex causa omittebantur. Atque hoc Euchologiorum silentium præbere occasionem potuit, cur multi recentiorum Græcorum in sola deprecatione sacerdotum, vim remittendi peccata sitam esse putent, et formam antiquam omittant, quæ sensu indicativo constat, et qua non pauci alii tum Catholici, tum Schismatici etiamnum utuntur, teste Arcudio de Concordia utriusque Ecclesiæ L. 4, c. 3. Presbyteri enim eorum dicunt : *Habeo te venia donatum*; Episcopi vero : *Mea mediocritas habet te venia donatum*; alii : *Divina gratia sanctissimi Spiritus per me peccatorem et minimum servum suum habet condonata, quæcumque peccasti*. Hanc quidem Gabriel Philadelphiensis Episcopus habet : priorem vero tradidit Arcudio Nicephorus quidam Ecclesiæ Constantinopolitanæ Archidiaconus et Protosyncellus vir doctus. Idem Arcudius ex manuscripto, Russorum idiomate conscripto, talem absolutionis formulam legit : *Ab omnibus peccatis, quæcumque nunc coram me indigno confessus es, liberum te faciat*. Ego quoque Pater tuus spiritualis, potestate mihi a Deo et superioribus con-

cessa absolvo te ab omnibus peccatis tuis. Det ergo tibi Deus, ut in hoc et in futuro seculo irreprehensibilem te sisas iudicio ejus, qui est benedictus in secula. A duobus autem Antiochenis Patriarchis hanc accepit: *Mediocritas nostra habet venia donatum spiritualem filium suum.* Quæ quidem formæ omnes idem sonant apud Græcos, ac si quis latine diceret: *Do tibi veniam, mediocritas mea dat tibi veniam;* hinc omnes sufficiunt ad absolvendum. Minime vero sufficiet, si quis diceret: *Ipse Domine dimitte, remitte, condona peccata hujus N., quia tua est potentia, et tuum regnum Patris, etc.;* habet enim hæc forma significationem substantialiter diversam ab ista, *absolvo te;* adeoque isti æquivalere non potest.

Inst. 4. Euchologia habent formas Baptismi, Confirmationis, Ordinis, et Extremæ unctionis; at non apparet ratio, cur formam Pœnitentiæ non contineant; ergo forma Pœnitentiæ sunt illæ preces, quas sacerdotibus super confessos dicendas præscribunt.

R. — *N. Ass.* Ideo Euchologia non habent formam pœnitentiæ, quia manuscripti, unde excerpta sunt, eandem non habuerunt, quæ tamen formas quatuor illorum sacramentorum continebant: sicut etiam Ritualia latina habent quidem formas quatuor illorum sacramentorum, quin Pœnitentiæ formulam habeant.

Quod si quæras, cur cæteris formulis accurate consignatis in veterum Ritualibus et Euchologiis utriusque Ecclesiæ, Pœnitentiæ solius forma desideretur?

R. Euchologia et Ritualia antiquorum condita fuisse eo tempore, quo formæ sacramentorum viva voce ministris tradebantur, nec sine necessitate scripto quidquam mandabatur. Opus autem erat, litteris consignari preces in Pœnitentiæ sacramento et aliis usitatas, eo quod plures essent ac prolixæ: item formas et ceremonias quatuor dictorum sacramentorum, quod aliæ atque in speciem diversæ adhiberentur in utraque Ecclesia, ut citra confusionem qualibet suos ritus religiose conservaret. E contra quoniam forma, *absolvo te,* brevissima erat et perpetuo communis utriusque Ecclesiæ, nulla urgebat necessitas hanc litteris mandandi.

Inst. 2. Clemens VIII in instructione super ritibus Græcorum anno 1595 edita, jubet presbyteros Græcos, homini Latino in necessitate absolutionem tribuentes, uti forma a Concilio Florentino præscripta, eisque permittit adjicere precationem, quam pro forma absolutionis tantum adhibere alias consueverunt; ergo Pontifex videtur approbare ut validam sacramenti hujus formam precationis ab ipsis in pœnitentes Græcos prolatam.

R. — *N. Cons.* Simpliciter et absolute jubet adhiberi formam Concilii Florent.; ergo solam formam deprecatoriam, aliis Græcis usitam, tanquam insufficientem repudiat: nam alioqui hanc permetteret, et non adstringeret ipsos ad formam Concilii Florentini. Sicut dum eodem decreto Græcos Episcopos Latino Episcopo subjectos a Græco Episcopo ordinari permittit, non interdicit, eos forma et ritu græco ordinari, etsi hæc a Latinorum ordinatione plurimum differre videantur, approbantur tamen a Pontifice ut sufficientia; ergo illam formam deprecatoriam ad sacramentum Pœnitentiæ faciendum ut nullam et invalidam prohibet.

Inst. 3. Quidam recentiores etiam Theologi censent, valere formas precatorias in Pœnitentiæ sacramento, quamvis sint illicitæ; ergo.

R. — *N. Cons.* Francisci quidem Mayronis hæc erat opinio: sed venia dignus erat, quod ante Concilia Florentinum et Tridentinum scripserit.

Hanc autem veniam non æque merentur nonnulli, qui cum Estio, post illa Concilia idem dicere ausi sunt. Cæterum Morinus Dominicum Sotum, Vasquesium et Bellarminum immerito in suam sententiam pertrahere conatur; contrarium enim docent: ac Sotus quidem in 4. d. 14, q. 1, a. 3: *Qui deprecatione*, inquit, *solum utitur, non absolvit, sed absolutionem petit a Deo*. Et § ult. negat valere formas: *Absolvat te Deus*, vel, *tribuat tibi absolutionem*, eo quod deprecative accipiantur. Hanc ergo formam, *absolvit*, vel, *absolvat te Christus*, cum valere ait d. 3, q. un. art. 5, imperative accipit, non deprecative. Quo modo Arcudius recte ita argumentatur: *Si in sermone trito illa verba, parcat tibi Deus, idem sonant, quod, ego tibi parco, profecto poterunt in sacramento, nisi aliud obstat, h. e. Ecclesiæ consuetudo, eodem sensu dici, et valebit sacramentum*.

428. *Obj. III.* Christus Matth. 16 et 18, et Joan. 20, dedit etiam Ecclesiæ potestatem ligandi et solvendi a censuris, et nihilominus sola preceatione possunt absolvi ab excommunicatione; ergo etiam a peccatis.

R. — *N. Cons.* Etiam nutu, scripto, familiari conversatione, collatione officii aut beneficii possunt absolvi ab excommunicatione, quamvis absentes; quod tamen nemo de sacramentali absolutione dixerit. Igitur cum absolutio a censuris non sit actio sacramentalis, arbitrio Ecclesiæ omnino permissa est. E contra sacramenti forma a Christo determinata, ab Apostolis tradita Ecclesiæ, ab hac immutari non potest.

ARTICULUS III.

QUIS SENSUS SIT VERBORUM FORMÆ HUIUS SACRAMENTI?

429. *Nota I.* Jam supra n. 97, ad Instantiam meminimus, Magistrum non extendere potestatem clavium ad remissionem culpæ: nam dist. 18. Lit. F. scribit, sacerdotibus tantum concessam esse potestatem *solvendi et ligandi, id est, ostendendi homines ligatos vel solutos*. Unde sensus verborum, *absolve te*, alius ipsi non est, quam, *absolutum ostendo et declaro*. Hunc sequuntur ibid., q. 1, a. 2. S. Bonaventura, Gabriel, Major, Alexander 4. p., q. 21, Medina tract. 2, q. de effect. absolut.

Nota II. Sensus alius horum verborum est: *Absolve te*, non a culpis, sed ab obligatione eas subjiciendi clavibus Ecclesiæ. Hanc interpretationem referunt S. Bonaventura et Alexander, et ex parte sequitur Gabriel., d. 18, q. 4.

Richardus autem Victorinus L. de Potest. lig. et solv., c. 21, Hugo Vict. L. 2 de Sacram., p. 14, c. 8, et Scotus d. 14, q. 2, ad 2 arbitrantur, verbis illis significari remissionem pœnæ vel æternæ, vel temporalis, juxta indigentiam poenitentis. His adversatur Jansenistarum error, qui totam reconciliationem peccatoris cum Deo fieri putant contritione perfecta et debitæ satisfactionis executione: unde hanc præmittendam esse contendunt, ac demum a sacerdote verbis illis declarari oportere, ipsum a peccato jamjam esse immunem.

430. *Dico I.* Sensus verborum absolutionis non est: *Ego te ostendo, declaro a peccatis absolutum*.

Ita S. Thomas, q. 84, a. 3, ad 5, et in dist. 48, q. 4, a. 3, quæstiunc. 4, et cum eo Theologi veteres ac recentiores.

Prob. Argumentum, quo ex verbis S. Scripturæ utuntur, Richardus ita proponit. c. 12. *Extat quorundam sententia tam frivola, ut ridenda videatur potius, quam refellenda: putant enim et prædicant, Sacerdotes non habere potestatem ligandi atque solvendi, sed ostendendi homines esse solutos sive ligatos: sed numquid Dominus dicit, quodcumque ligatum ostenderis erit ligatum, et quodcumque solutum ostenderis erit solutum? Dicunt, Apostolicos viros peccata remittendi vel retinendi potestatem non habere, cum Dominus hoc dicat. Dicunt eos tantummodo habere potestatem utrumque ostendendi, cum Dominus hoc non dicat.*

Ex eisdem Christi verbis Concilium Tridentinum, Sess. 24, cap. 6 decidit. sacerdotis absolutionem non esse solum nudum ministerium declarandi remissa esse peccata. Et can. 9 contrarium propugnaturus anathemate ferit.

Conf. 1. Declaratio ista peccati remissi non fit Deo, neque Ecclesiæ, cum plerumque secreta sit: nec fieri semper potest poenitenti, qui sæpe surdaster est aut moribundus sensu destitutus; ergo esset sermo plane otiosus.

Imo cum effectum divinæ gratiæ et remissionis peccatorum jam præsumeret, secundum se quoque esset omnino inutilis æque ac fides, qua hæretici credunt remissa sibi esse peccata per Christum.

Conf. 2. Hac Magistri explicatione enervatur omnis potestas ecclesiastica. Quis enim dixerit, Papam et Episcopos illis Christi verbis, *quæcumque alligaveritis, et solveritis*, etc., vere accepisse facultatem dispensandi, aut censuris adstringendi, si aliud nihil possint, quam declarare, hunc lege non teneri, hunc esse ligatum?

Denique supervacaneum foret ministerium sacerdotum; cum quivis doctus et prudens vir conscientiam poenitentis accuratius posset explorare, ac de obtenta peccatorum venia iudicium ferre, quam sacerdos, qui litteris et ingenio minus polleteret.

431. Dico II. Neque sensus formæ absolutionis est: Absolve te obligatione subjiciendi peccata clavibus.

Prob. I eod. argum. Christus Joan. 20, dedit potestatem remittendi peccata: at solvere aliquem ab obligatione præcepti, non est remittere peccata; ergo hoc sensu non exercetur proprie facultas a Christo sacerdotibus impetrata.

II. Nullum sensum talis absolutio haberet, si quis confiteretur tantum peccata venialia, aut lethalia alias jam legitime in confessione prolata.

III. Potest quis absolvi a peccatis, quin ab obligatione illa confitendi solvatur, ut in materia de casibus reservatis indicatur.

IV. Ad talem effectum non oporteret gratiam conferri in sacramento, nec requireretur dispositio ulla supernaturalis in poenitente ad obligationis huius solutionem obtinendam; ergo talis absolutio nihil participaret de ratione sacramenti. Imo nec utilis esset nec necessaria, cum se onere confitendi sola culparum suarum narratione peccator exsolvere posset, sine forma ulla verborum ab audiente sacerdote adhibita.

432. Dico III. Neque etiam forma memorata habet hunc sensum: Absolve te a pœna peccatis debita.

Prob. eisd. argum. Secundum hanc opinionem sacerdotes nunquam re-

mitterent peccatâ : Christi autem verba, *quorum remiseritis peccata*, etc., in sensu proprio accipi oportet, nisi vel Ecclesia aliud statuât, vel circumstantia litteræ aliud requirat.

Deinde contingere potest, ut quis iterum se accuset peccatorum tam mortalium, quam venialium, quæ olim pœnitentiæ virtute et sacramento quoad culpam et pœnas omnes abunde expiavit, ita ut nullus formæ tali effectus superesset.

433. *Dico IV.* Verum sensum formæ hujus sacramenti nobis exponit S. Thomas dicto art. 3, ad 5 : **Absolvo te, id est, sacramentum absolutionis tibi impendo.**

Hanc B. Thomæ sententiam Theologi fere omnes hodie sequuntur, ut omnium optimam.

Prob. Per formam absolutionis primario ac directe significatur, et efficitur peccatorum remissio virtualis, seu talis formæ positio, quæ secundum se faciat hominem formaliter ex peccatore justum. Sive ergo pœnitens ante absolutionem justus jam sit, sive adhuc peccator, semper vere profertur in eum memorata sacramenti forma ; licet in solo peccatore per imperfectam contritionem dispositio remissionem etiam formalem et significet, et opere-
tur. Et ratio est ; quia sacramentum omne per se ac præcipue significat effectum suum primarium seu gratiam ; ergo etiam Pœnitentiæ sacramentum præcipue significat eandem gratiam prout remissivam peccati. *Prob. seq.* Si pœnitentia significaret et efficeret primario ac immediate remissionem peccati, et gratiam tantum secundario ac indirecte ; ergo peccati remissio antecederet gratiam ; cum tamen unica causa formalis nostræ justificationis dicatur gratia a Tridentino Concilio Sess. 6, c. 7, et omnis formæ veteris privatio formæ novæ inductione posterior censeatur.

434. *Obj. I.* Verba illa Christi, Luc. 7, v. 48 : *Remittuntur tibi peccata*, tempore præsentis proferebantur ; eis tamen Christus tantum declaravit ac testatus est, peccatricem solutam suis criminibus esse, prius enim erant jam dimissa ; ergo etiam forma, *absolvo te*, vera erit, licet declaret tantum, peccata a Deo dudum dimissa esse.

R. — *N. Ant.* Textus enim græcus exprimit in tempore præterito : ἀφέωνται σου αἱ ἀμαρτίαι, remissa sunt tua peccata.

435. *Obj. II.* Quamvis peccata per contritionem fuerint remissa, non tamen sine ordine ad absolutionem ; ergo hoc sensu peccata illa dicuntur remitti per formam absolutionis subsequentem, quod per hanc illorum remissio quasi compleatur et consummetur. *Confirm.* Sicut Christus Patres dudum ante a peccatis mundatos dicitur redemisse, quia justificati erant in virtute pretii, quod postea solvit : ita quamvis peccatum fuerit remissum prius, tamen per hoc sacramentum fit quasi solutio et specialis applicatio meritorum Christi ad consummandum illum effectum.

R. — *N. Cons.* Hæc applicatio non tenet in venialibus per contritionem prius remissis ; neque in peccatis mortalibus jam semel absolutione sacramentali deletis. Neque ad rem præsentem facit exemplum illud de justificatione Patrum antiquorum : iis enim prius facta est applicatio meritorum Christi, quam exhibitio pretii a Christo fieret. Nunc autem ex parte Christi, cum solutio jam sit sufficienter exhibita, eadem tunc efficaciter applicatur,

quando datur effectus divinæ gratiæ : at hic effectus datur per contritionem ; ergo per absolutionem non applicantur merita Christi ad solvendam remissionem peccati per contritionem ante dimissi, neque applicatio meritorum Christi reservatur in illud tempus, quo est applicandum sacramentum, utcumque contritio votum sacramenti contineat. Igitur modus iste non videtur satis accommodatus esse ad sacramentalis formæ sensum exponendum, eo quod vi formæ novus effectus a sacramento non producat.

436. *Obj. III.* In verbis istis, *absolvo te*, tacite subauditur, *quantum indiges*; quare solum remissionem peccati significant, quantum ad id, quod de facto tollitur : ergo hic adæquatus verborum istorum sensus secundum se unus semper et idem est.

R. — *N. Cons.* Nam si pœnitens ob remissa prius et plane expiata peccata, nullius amplius indigeret, forma in dicto sensu nec operaretur quidquam, nec significaret.

437. *Obj. IV.* In sacramento Pœnitentiæ remittitur pœna æterna, et aliquid etiam de pœna temporali ; ergo formæ sensus recte statuitur iste : *Absolvo te a pœna peccatis debita.*

R. — *N. Cons.* Tam ob rationes conclus. 3 adductas, quam quod remissio pœnæ æternæ tantum significetur indirecte per formam, prout nimirum fit : fit autem non per se, sed quatenus culpæ remissionem consequitur, in qua comprehenditur. Quare etiam eandem conditionem includit, scilicet si sit in homine talis reatus qui remittatur : quæ quidem conditio deficit in iis, qui peccata gravia recitant, quibus antea jam sunt absoluti, et in iis, qui venialium tantum se accusant. Temporalium vero pœnarum remissionem forma eadem indirecte significat pro modo dispositionis, quam pœnitens ad sacramentum adhibuit. Quod si Baptismus flaminis, qui virtus tantum pœnitentiæ est, tanta virtute quandoque pollet, ut cum culpis omnem etiam reatum pœnæ temporalis abstergat ; quanto magis effectum istum præstare poterit Pœnitentiæ sacramentum, dummodo peccator tam perfecta contritione sese ad effectum istum digne disposuerit.

438. *Obj. V.* Forma sacramenti idem significat, sive ad peccatorem edicatur, sive ad pœnitentem jam justificatum : atqui prolata ad justificatum non significat tolli vinculum peccati ; ergo hoc etiam non significat dicta peccatori. *Minor* constat inductione. Rideretur enim, qui homini soluto ac libero diceret : *solve te vinculis aut carcere.*

R. — *D. min.* Prolata ad justificatum non significat, peccati vinculum tolli immediate, proxime et formaliter *C.* mediate, remote ac virtualiter *N.* In utroque significat : impendo tibi sacramentum absolutionis et signum illud effectivum gratiæ, qua reddaris amicus Dei, et in libertatem filiorum ejus vindiceris : quæ quidem gratia formalem etiam remissionem peccati operatur in eo, qui adhuc peccatis obstrictus tenetur. Igitur ridiculum non est, pœnitenti etiam justificato dici : *Absolvo te* ; nam verba, *condono, absolvo, remitto*, etc., in usu humano non unice reconciliationem formalem et actualem, sed etiam radicalem et virtuales significant : neque filius, patrem, quem sibi reconciliatum esse novit, denuo veniam rogans, ridetur, quasi rem jam factam, adeoque impossibilem postularet. Ergo homines iteratam condonationem possibilem putant, et ipsis vox *condono*, quantum

in se, idem sonat, ac *eo affectu te prosequor, qui est impossibilis cum jure ad odium, sive id fuerit, sive etiamnum existat*. Atqui identidem justi quotidie Deum obsecrant: *Dimitte nobis debita nostra*; nec id incassum, nam eundem gratiæ Dei effectum sibi exhiberi deposcunt.

Inst. 4. Disputatur hic potissimum, quem sensum verba ista, *absolvo te*, habuerint ex usu hominum, ante significationem mysticam ex Christi institutione adjectam: atqui ex hominum usu non significant gratiam sanctificantem, neque sacramentum absolutionis; ergo non satis commode dicuntur primario significare gratiam sanctificantem sacramento absolutionis imperiendam.

R. — *D. Ass.* Ista non significant ex usu hominum determinate et explicite *C.* indeterminate et confuse *N.* Verbo, *absolvo*, indicatur quælibet vera absolutio, qualis etiam usu hominum habetur virtualis seu radicalis absolutio nuper explicata. Cum ergo gratiæ sacramentalis communicatio sit vere absolutio virtualis, et quandoque etiam formalis; hæc utique voce hac, *absolvo*, sensu vulgari accepta, comprehenditur, licet indeterminate et confuse.

Inst. 2. Forma Baptismi et aliorum sacramentorum collationem gratiæ etiam significat; ergo a significatione sacramenti Pœnitentiæ non distinguitur.

R. — *D. Ant.* Significat collationem gratiæ ex institutione sua sacramentali *C.* ex significatione quam habet communi hominum usu *N.* Significatio sacramentalis Baptismi, Pœnitentiæ et aliorum sacramentorum, gratiam determinate etiam exhibet. Et contra significatio, quam verba Baptismi habent ex usu hominum, non præfert gratiam, sed solam intinctionem aut ablutionem corporis: cum tamen vox, *absolvo*, quia quamcumque liberationem a culpa significat ex usu hominum, illam etiam, quæ gratiæ collatione fit, necessario sua significatione, licet indeterminate et confuse contineat. Ex quibus etiam apparet discrimen inter eum, qui homini dudum e vinculis et captivitate erepto diceret: *Solve te vinculis et carcere*, et inter sacerdotem, qui pœnitenti justo dicit: *Absolvo te*: nam prior vel ludit, vel declarat mere et confirmat exemptionem factam; quia verba ejus habent pro objecto immediato realem, formalem et actualement solutionem vinculo-rum: cum vicissim sacramenti forma objectum habeat quamcumque etiam virtualement liberationem a culpa factam.

Inst. 3. Ergo forma absolutionis partim se haberet ipsam pro objecto, et simul gratiam Dei, peccatum destruendum et hominem absolvendum.

R. — *C. Illat.* Sæpe contingit, ut actus intellectus aut voluntatis se ipsi habeant partim pro objecto: ita voluntas aliquid donandi, præcipiendi, prohibendi debet per se ipsam id velle præstare, ut: declaramus Caium innocentem, addicimus ei hæreditatem, lego ei hortum suburbanum: et apud Logicos omnis cognitio est actus vitalis, omnis vox est sonus aere percusso editus. Igitur sicut sacramenta cætera significant effectus suos, non omnino absolute, sed quantum est ex parte sua: ita et forma pœnitentiæ significat efficaciam absolutionis a peccatis, quantum est ex se, atque hoc modo significat exhibitionem sacramenti ex se remissivi peccatorum, non in actu quidem signato, sed in actu exercito. Quæ omnia breviter expressit Hugo Victorinus L. 2 de Sacram., p. 14, c. 8 dicens, *hanc formam magis significare virtutem suam, quam eventum*.

ARTICULUS IV.

UTRUM ABSOLUTIO SINE VERBIS DARI POSSIT?

439. *Nota I.* Ad essentiam formæ absolutionis sufficere signa, quæ intentio sacerdotis de pœnitente absolvendo convenienter exprimatur, ut sunt scriptura, aut nutus, existimarunt olim quidam Theologi non ignobiles, ut Paludanus d. 47, q. 2, a. 4, num. 7, Medina Cod. Confess. q. de modo confit., Petr. Sotus lect. 44 de Confess., ubi dicit, hanc sententiam posse secure teneri, *quam tenent*, inquit, *plures nostrorum*. Sylvester, Armilla, Tabiena, Rainerius, et præcipui veterum Thomistarum, inter quos S. Antoninus 3 p. tit. 44, c. 19, § 9 et tit. 47, c. 12 et c. 21, § 3, refert in Conc. Basileensi tractatam fuisse quæstionem, quid faciat sacerdos, qui sine jurisdictione audivit confessionem, et absolvit pœnitentem, multosque dixisse, posse postea petere jurisdictionem, et absolvere illum ubicumque sit. Opinionem eandem indicant Adrianus, Navarrus, et complures alii.

Nota II. Ad idem argumentum spectat quæstio, utrum sacerdos absentem possit absolvere? nam licet verba protulerit, verba tamen propria esse non possunt ei, ad quem diriguntur: cum enim ab eo non percipiuntur, rem significatam in eo exprimere non possunt. Posse in casu necessitatis confessionem fieri sacerdoti absenti et ab eodem absente absolutionem dari, tenuerunt auctores modo recitati cum Richardo, Majore, Alexandro, et quibusdam aliis, quorum sententiam Dom. Sotus, Relect. de tegendo secreto, memb. 3, q. 4, concl. 5, dub. 4 ait, fortasse esse veram.

Quamvis autem S. Thomas in Quodlibeto quodam doceat, confessionem fieri posse per scripturas, ut Suarez memorat; nihilominus in 4. d. 47, q. 3, a. 4, q. 3, ad 3 ait, in extrema necessitate utilius esse confiteri laico præsenti, quam sacerdoti absenti; ubi innuit, sacerdotem absentem absolvere non posse. Eum sequitur Scotus, nixus eo argumento, quod confessio debeat esse secreta: quod sane rem intentam non evincit. His consentiunt Thomistæ, Cardinalis Toletus, Suarez, Gregorius de Valent., Edmundus Augerius Catechismi, c. 4, lect. 7, ac Theologi recentiores omnes.

440. *Dico I.* Sacramenti hujus forma sufficiens verbis propriis ac vocè humana est proferenda.

Ita Magister in 4. d. 44, S. Thomas, q. 84, a. 3, ad 3, et Theologi modo laudati.

Prob. Juxta Decretum EUGENII in Concilio Florentino editum, sacramenta novæ legis constant verbis; a qua regula generali non est facienda exceptio, verba analogice aut in sensu improprio accipiendo in sacramento aliquo, nisi Ecclesiæ traditio aut consensus Doctorum id suadeat: atqui nec traditio Ecclesiæ, neque Doctorum consensus exceptionem talem in Pœnitentiæ forma faciendam suadent; ergo. *Prob. min.* Ex documentis antiquis constat, in Ecclesia dum pœnitentes absolverentur, semper adhibita fuisse verba formalia vel phrasi indicativa vel imperativa, vel, ut quibusdam placet, deprecatoria aut impetratoria: nec apparet vestigium, quod nutu aut signo alio verbis æquivalente sacramentum hoc fuerit unquam administratum.

Quid, quod Concilium FLORENTINUM in dicto Decreto doctrinam istam de Pœnitentiæ sacramento vel maxime explanat docens, formam hujus sacramenti esse *verba*, quæ sacerdos *profert*, cum *dicit*, etc. Cui consonat Synodus TRIDENT. Sess. 14, cap. 3 declarans, formam sacramenti Pœnitentiæ in illis ministri *verbis* positam esse : neque preces adjungi solitas ad formam pertinere.

Ex quibus intelligimus, vera ac formalia verba a Conciliis ad Pœnitentiæ et quinque priorum sacramentorum formas absolute requiri : nam memoratum Concilii FLORENTINI Decretum in solo Matrimonii sacramento cum exceptione loquitur, dum ait, causam ejus efficientem esse *regulariter* consensum per verba de præsentī expressum.

141. Dico II. Sacerdos non potest absolvere nisi præsentem.

Prob. I. Quod in usu et administratione sacramenti Ecclesia nec facit, nec fecit unquam, signum est fieri non posse : atqui nullo exemplo doceri potest, absentem a sacerdote unquam absolutum fuisse; ergo. *Major* inde patet, quod fere omnia, quæ ad doctrinam et disciplinam de sacramentis attinent, licet in S. Scriptura fundentur, ex usu et traditione Ecclesiæ firmari præcipue oporteat ac declarari.

Prob. II. Nuper ostendimus, ad sacramenti hujus formam sermonem humanum necessario requiri. Præterea est talis sermo, qui dirigatur ad personam aliam per pronomen, *te, tibi, vos, vobis*, et in formulis precatoriis, *hic, iste*, etc. Atqui particulæ tales ad veritatem sermonis personam præsentem exigunt : sicut in forma Eucharistiæ particulæ *hoc, hic*, subjectum, in quod efferuntur, præsens requirunt; neque fieret transsubstantiatio ab eo, qui per pronomina, *illud, ille*, formas consecrationis in panem, aut calicem absentem ediceret. Ergo idem tenendum est de forma sacramenti Pœnitentiæ.

Prob. III. CLEMENS VIII, anno 1602, die 19 Jul. : *Hanc propositionem, scilicet licere per litteras seu internuntium confessorio absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus, uti falsam, temerariam, et scandalosam damnavit, ac prohibuit*, etc. Atqui non damnavit Pontifex simpliciter confessionem absenti factam, ut constat ex declaratione per PAULUM V. Rituali Romano adjecta, et ex iis, quæ infra dicturi adhuc sumus; ergo damnavit potissimum eam partem, qua absolutio absenti impertita defenditur.

142. *Obj. I.* Cum Pœnitentiæ sacramentum sit institutum per modum judicii, nihil essentialiter postulat, quod non sit de essentia judicii : atqui de essentia judicii non est, ut verbis formalibus sententia feratur, sed scripto. solet sæpe dari, ac nutibus fieri etiam potest; ergo.

R. — N. M. Actio sacramenti Pœnitentiæ in pluribus a judicio forensi discrepat : idem enim in hoc sacramento actor, reus, et testis est, cui pro se et contra se peroranti fides habetur; et qui nunquam damnari potest, sed semper absolvitur, dummodo vere pœnitens accesserit. Neque hic paritatem peti posse a potestate solvendi a censuris, ostendit responsio ad *Obj. 3, n. 128.*

143. *Obj. II.* Quamvis Concilium FLORENTINUM in laudato Decreto EUGENII tradat, *confessionem oris* partem esse materialem sacramenti Pœnitentiæ,

illa tamen scripto, nutu, aut absenti etiam facta sufficit; ergo licet idem Concilium doceat, absolutionem verbis impartitam, esse formam hujus sacramenti, poterit eadem etiam nutu præsentibus, aut per litteras absenti dari.

R. — *N. Cons.* Ex usu perpetuo Ecclesiæ, ex Patrum et Conciliorum traditione novimus, a Christo sola verba pro absolutione fuisse assignata, non item pro confessione: expressior enim significatio magis ex parte formæ requiritur, quam ex parte materiæ. Declarantur ista ex Baptismi administratione et Eucharistiæ, quorum formas vera verba a Christo præcepta fuisse nemo dubitat; etsi hujus præceptionis argumentum potissimum ab Ecclesiæ traditione constanti petatur.

Inst. Etiam ad sacramentum Matrimonii peragendum verba ordinarie requiruntur, quod nihilominus in casu necessitatis nutu, ac litteris etiam inter absentes perficitur; ergo idem tenendum de absolutione sacramentali ideo necessaria, præsertim in casu, quo sacerdos loquendi impotens pœnitentem nonnisi per signa alia absolvere potest.

R. — *N. Cons.* In Matrimonio Christus naturalem contractum honorare tantum voluit, et in eo altiore sacramenti rationem fundare, igitur materiam et formam priorem reliquit: at in sacramento Pœnitentiæ ritum specialem instituit, eique specialem formam novæ Legis sacramentis accommodatam destinavit, quæ verbis proprie talibus constaret. Quod si in Baptismo, qui majoris multo necessitatis sacramentum est, quoad formam verbalem dispensatum non fuit, quanto minus id erat opus in hoc sacramento, cujus defectum pœnitens contritione supplere poterit.

444. *Obj. III.* Ex sola natura et institutione sacramenti Pœnitentiæ perquam difficulter suadet, absolutionem per signa verbis æquivalentia datam, aut litteris absenti missam, jure divino irritam esse ac nullam, sed potissimum thesæos nostræ argumentum ab usu et traditione Ecclesiæ sumitur. Atqui exempla plura absolutionum absentibus missarum exhiberi queunt: nam 1º S. CYPRIANUS, L. 4, epist. 17 scribit, se recepisse confessiones aliquorum absentium per scripturam; ergo videtur ipsis etiam absentibus reddidisse absolutionem, hujus enim ac confessionis par est ratio. 2º S. THOMAS Cantuariensis in carcere detentus, Romam pro impetranda absolutione misit (ap. Baronium ad an. 1164). 3º Apud EUSEBIUM, L. 6, c. 44. Serapion quidem ægrotans misit ad presbyterum quemdam ægrotantem, ut ipsum absolveret, et sibi Eucharistiam per ministrum quemdam mitteret: qui, cum illi Eucharistiam mitteret, præsumitur etiam illum absolvisse. 4º ROBERTUS Cenomanensis episcopus morti proximus a Patribus Concilii Duziacensis an. 872, et Potamius Bracarensis episcopus a Patribus Concilii X. Toletani absolutionem obtinuerunt. Sed et Hildebaldo Suessionensium episcopo absolutionem per litteras postulanti dedit Hincmarus archiepiscopus Rhemensis. 5º Hisce accedit judicium Patrum multorum Concilii BASILEENSIS, quod initio hujus art. ex S. Antonini 3 parte adduximus.

R. — *N. Assumpt.* Omnibus hisce inductionibus non assequitur Morinus, quod sibi probandum sumpserat. Nam

Ad 4^{am}. R. contrarium magis ex S. CYPRIANI testimonio colligi: scribit enim epist. 40, se mandasse, ut ex presbyteris præsentibus unus eis pacem daret: quod si presbyter non adfuerit, diaconus id faceret: unde apparet,

ipsum loqui tantum de reconciliatione quadam ad pœnitentiam publicam pertinente. Igitur si reconciliationem istam opera præsentium præstari oportere S. Episcopus iudicavit, quanto magis præsumitur idem præstandum iudicasse de absolutione sacramentali.

Ad 2^{am}. R. Quid S. THOMAS petierit ab Alexandro III, ex ejusdem Pontificis rescripto constare, quo ipsum monet, *ut si quid commisit, de quo propria conscientia debeat remordere, illud sacerdoti, qui discretus sit et providus, confiteatur*. S. Episcopus ergo veniam solum petiit, vel a suspensione, quam ipse sibi, ne sacrum faceret, imposuerat, vel a pœnis canonicis. Ejusmodi relaxationes a pœnis canonicis etiam fuisse illas absolutiones, quas GREGORIUS VII, frequenter absentibus misit, testatur Morinus ipse L. 40, cap. 22, n. 6. Nec magis probat, quod c. *Qualis* 30, q. 5 præcipitur, adulteræ *pœnitentiam per scriptum recipiendam esse*: nam ibi non agitur de absolutione, sed de confessione; idque non propter iudicis absentiam, sed ob majorem fidem et certitudinem. Unde evidens est, scriptam illam confessionem non exigi ad absolutionem sacramentalem, sed ad aliam judicialem.

Ad 3^{am}. R. Serapioni non legitur data fuisse absolutio sacramentalis, sed tantum Eucharistia per puerum missa, et consequenter pax et reconciliatio cum Ecclesia: nam quod metu victus coram tyranno fidem negaverat, ad statum publice pœnitentium erat redactus.

Ad 4^{am}. R. ROBERTUM generaliter tantum confessum obtinuisse absolutionem solum ceremonialem a censuris et pœnis; qualis etiam a Cisterciensium superiore moribundis datur, et absolutio *ordinis* nuncupatur. Potamius postea se Concilio stitit, et confessione præsentibus iterata, non fuit absolutus, sed de sede dejectus, et pœnitentiæ perpetuæ damnatus, alio in ejus locum subrogato. Hoc igitur exemplum ipso teste Morino ad rem præsentem non est.

Ad 5^{am}. R. Afferri quorundam Theologorum aut Patrum sententiam opinantium, quid posse fieri sibi videatur, non vero factum, quo solo firmari objectio debuerat.

145. *Obj. IV.* Propositio a CLEMENTE VIII proscripta ait, *licere*, ab absente absolutionem obtinere; ergo ex hujus Pontificis decreto nondum evincitur, absolutionem talem non sufficere.

R. — N. Cons. Pontifex præcipit, *ne deinceps ista propositio... unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, aut ad praxin quovis modo deducatur*. At si absolutio absenti data sufficeret, saltem in extremo necessitatis casu propositio illa ad praxin deduci probabiliter posset, ac deberet; ergo.

CAPUT III.

DE PRIMA PARTE MATERIALI PŒNITENTIÆ SACRAMENTI,
QUÆ EST CONTRITIO.

ARTICULUS I.

SITNE DOLOR ALIQUIS INTERNUS DE ESSENTIA HUIUS SACRAMENTI?

Nota. Existimabant nonnulli, ad sacramenti Pœnitentiæ effectum non requiri pœnitentiam formalem, sed sufficere voluntatem confitendi et recipiendi absolutionem, modo pœnitens nullo actu formaliter aut virtualiter peccato adhæreat: nam cum voluntas confitendi sit voluntas abjiciendi peccatum, et recuperandi gratiam, hoc ipso quædam virtualis pœnitentia est. Ita sentit Sylvester verb. *Confessio* 4, q. 24. Idem de Baptismo clare affirmavit Sotus in 4. d. 44, q. 4, a. 3.

146. *Dico.* Dolor aliquis internus atque supernaturalis omnino est de essentia Pœnitentiæ sacramenti, etiam cum tantum venialia, aut mortalia olim jam absolutione remissa pro confessione exponuntur.

Ita S. Thomas, q. 84, a. 6, ac sæpe alias, ac Theologi communiter, vix uno et altero contradicente: nam nonnullos in loquendi modo tantum ab hac thesi discrepantes notavimus, c. 4, a. 4.

Prob. Concilium TRIDENT., Sess. 14, c. 3 docet, contritionem esse partem et quasi materiam hujus sacramenti: atqui non est pars mere integralis; ergo est pars essentialis. *Prob. min.* Pœnitentiæ actus formalis per se loquendo est medium simpliciter ad justificationem necessarium, ut alibi demonstratum est; et Concilium Trid., cap. 4, declarat, contritionem semper fuisse necessariam ad peccatorum remissionem impetrandam; nec scriptores Catholici unquam tradiderunt, sacramentum Pœnitentiæ absque bono motu suscipientium, gratiam conferre.

Ex hactenus disputatis liquet altera pars theseos. Nam peccata mortalia, quæ in priore confessione jam absoluti sumus, peccata item venialia sunt materia remota sacramenti Pœnitentiæ, et sola etiam perquam utiliter pro confessione recitari queunt, ut cit. Concilium Tridentinum habet, cap. 5; ergo etiam ad illorum confessionem necessaria est contritio, ne sacramentum Pœnitentiæ nullum sit defectu partis essentialis.

147. *Obj. I.* Quod pertinet ad sacramentum ut pars, debet fieri cum intentione, ut fiat sacramentum: atqui hoc non est opus ad contritionem, quæ pœnitens ad absolutionem disponitur; nam si quis pridie vespere excutiens conscientiam, nihil de confessione cogitans, vere conteratur, ac postridie

sacramentum Pœnitentiæ adire velit, non requiritur nova contritio; ergo contritio est mera dispositio ad absolutionem recipiendam.

R. — *D. M.* Quod pertinet ad sacramentum ut pars, debet fieri cum intentione, ut fiat sacramentum ex parte ministri *C.* debet fieri cum intentione sacramenti semper ex parte suscipientis *N.* Huic sufficit intentio habitualis suscipiendi sacramentum, quam afferre censetur is, qui christiane vivit, et contritione elicitâ Deo reconciliari desiderat, id quod est votum implicitum sacramenti Pœnitentiæ.

Inst. 1. Ad suscipiendum Matrimonii et Ordinis sacramentum non sufficit ejusmodi interpretativa intentio; ergo neque sufficiet ad sacramentum Pœnitentiæ.

R. — *N. Cons.* Matrimonium est contractus onerosus, ad quem partis utriusque consensu formali opus est. Item in Ordine mutatur vitæ status, gravis obligatio suscipitur, quæ nemini nisi directe volenti injungenda est.

Inst. 2. Ut contritio tanquam pars sacramenti fiat sensibilis per confessionem, debet hanc præire, et ad hanc movere, ut ejus causa: atqui hoc sæpe non accidit; valet enim absolutio, licet contritio post confessionem eliciatur, ut docent Suarez, Vasquez, Henriquez, de Lugo et alii communius contra Coninc.; ergo contritio est mera dispositio ad sacramentum.

R. — *N. M* quæ etiam ex usu fidelium contrario confutatur. Satis ergo sensibilis fit contritio per confessionem, cum qua moraliter unum efficit.

Inst. 3. Sacramenta plura plures partes requirunt: atqui potest unus dolor sufficere duplici absolutioni; qui enim obtenta absolutione, alius adhuc peccati recordatur, absolvitur denuo, quin ad novum dolorem adstringatur; ergo contritio non videtur pars hujus sacramenti.

R. — *D. Assumpt.* Unus dolor virtualiter et moraliter multiplex sufficere potest duplici absolutioni *C.* dolor et realiter et moraliter unus sufficere potest duplici absolutioni *N.* Prior dolor universalis censetur adhuc informare confessionem proxime instauratam, hinc virtualiter multiplex videtur. Secus judicandum esset, si altera confessio a priore confessione et dolore distaret, ut ab illo informari amplius, nec cum eo commune quidquam habere crederetur. Cur autem ad iterationem sacramenti requiratur alia confessio et absolutio, uti etiam ad reliqua sacramenta distincta realiter materia et forma, facile hinc licet intelligi.

448. *Obj. II.* Contritio ad integritatem sacramenti requiri dicitur a Concilio TRID. Sess. 14, c. 3: pars autem integralis non est essentialis; ergo contritio non est de essentia sacramenti Pœnitentiæ.

R. — *N. min.* Cujus rationem lege supra, n. 442, ad *Inst. 3.* Partes integrantes dicuntur, quæ sua quantitate totius quantitatem constituunt. Secundum hanc generalem materiam partium conditionem Concilia Florentinum et Tridentinum aiunt, contritionem, confessionem et satisfactionem requiri ad integritatem sacramenti et ad perfectam peccatorum remissionem, quin negent, aliquam, vel aliquas ex hisce partibus essentielles et ad veritatem sacramenti simpliciter necessarias esse.

ARTICULUS II.

AN CONTRITIO IMPERFECTA SIT ACTUS BONUS ET HONESTUS?

149. *Nota I.* Contritio generatim a Concilio Tridentino Sess. 14, cap. 4, definitur : *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.* Quo conceptu conveniunt contritio perfecta et imperfecta, quæ nunc passim vocatur in scholis attritio, et cap. cit. Concilii Trid. dicitur concipi *vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel gehennæ et pœnarum metu.*

Quandocumque ergo fides christiana nobis exhibet motivum distinctum a formali ratione caritatis, aptumque ad excitandum odium ac detestationem peccatorum nostrorum, erit formalis ratio contritionis imperfectæ seu attritionis.

Nota II. Lutherus sermone de pœnitentia an. 1517 habito docuit, detestationem peccatorum ob amissionem æternæ beatitudinis, aut ob reatum damnationis æternæ, facere hominem hypocritam, imo magis peccatorem. Hic est articulus 6, quem Leo X, cum aliis pluribus ex eodem sermone excerptis damnavit, quemque Lutherus et suum et christianissimum esse postea obstinate asseveravit libro contra Bullam Antichristi, et in assertionem omnium articulorum suorum.

Nota III. Alter error est discipulorum Baii, qui, cum nullum actum medium agnoscant, qui non sit aut ex caritate seu amore benevolentiæ, aut ex vitiosa cupiditate, omnia etiam fidelium opera contendunt esse peccata vera omissionis, eo quod per actum veræ caritatis ad Deum tanquam finem ultimum non referantur : adeoque actus fidei, spei, timoris, religionis, misericordiæ, patientiæ aliarumque virtutum, si non sint ex caritate, vera esse peccata. Quo etiam spectavit Jansenius, cum L. 5 de gratia Christi, c. 24, timorem pœnæ ex se ipso quidem rectum esse ait ; at ex parte timentis, qui eum ex caritate non refert a Deum finem ultimum, esse vitiosum.

150. *Dico I.* Attritio ex consideratione turpitudinis peccati concepta actus bonus est et honestus.

Prob. I. Concilium TRIDENT. nuper cit. declarat, talem actum esse donum Dei, et Spiritus sancti impulsum.

Prob. II. Quælibet virtus est bona mentis qualitas, qua recte vivitur, qua nemo male utitur, ut tradit S. Augustinus L. 4 Retract., c. 1 ; habet enim peculiarem honestatem ab objecto proprio, atque in eadem conquiescit : neque ulla lex a Novatoribus ostendi potest, qua præcipiatur, ut actiones singulas ex motivo amoris benevolentiæ ad Deum referamus, prout in tractatu de actibus humanis, et de gratia pluribus demonstratur.

151. *Dico II.* Bona etiam et utilis est attritio concepta ex solo metu gehennæ et aliarum pœnarum a Deo infligendarum, h. e. qua quis Deum vindicem ita timet, ut solius pœnæ fugiendæ causa de peccatis admissis doleat, et imminetia aversatur.

Prob. Bonus est et utilis timor gehennæ ; ergo etiam ad hanc evitandam

bonum est dolere de peccatis admissis, et instantia horrere, quia hæc sunt causæ certissimæ, quæ pœnas sempiternas accersunt.

Prob. Ant. I. Deus timorem istum ait esse *initium sapientiæ* Ps. 109, v. 40; Prov. 4, v. 7; expelli ab eo peccatum, nec quemquam sine eo justificari posse Ecoli. 4, v. 27; esse initium dilectionis ib., c. 25, v. 46. Christus Matth., c. 10, v. 28, jubet nos Deum timere, *qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*. Et Matth., c. 5, v. 30; c. 48 v. 8; Marc. 9, v. 42; Luc. 42, v. 5; ac sæpe alias ignem gehennæ, flammam inextinguibiles, vermem non moriturum, tenebras exteriores, et stridorem dentium minatur. Id ipsum Matth., c. 3, v. 40. Joan. Baptista intentat.

Ex Patribus CLEMENS Alexand., L. 2 Stromat. (Opp., p. 373 C) : *Qui timorem, inquit, damnant, si legem etiam insectantur : quod si legem, clarum est, quod et eum qui legem tulit*. HIERONYMUS in c. 4, Malach. (Opp., t. 6, p. 947 B) : *Vult, inquit, primum Deus, ut ejus filii simus, et bonum voluntate faciamus : si hoc consequi nolumus; ut saltem nos servos habeat, et a malis per suppliciorum formidinem recedamus... ut de timore servorum ad gratiam filiorum transeamus*. Et in c. 2 Mich. (ibid., p. 487 C) comminatur supplicia et tenebras sempiternas, ut, qui pudore vel verecundia non tenentur, agant poenitentiam saltem comminatione pœnarum. AUGUST. in Ps. 127, n. 8 : *Ille, inquit, timor nondum castus præsentiam (Domini) et pœnas timet : timore facit, quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum : non timet, ne perdat amplexus pulcherrimi Sponsi, sed timet, ne mittatur in gehennam*. Bonus est iste timor, utilis est.

II. Timor iste est actus spei, ergo est bonus et honestus. *Prob. Ant.* Spei theologica non tantum desideramus consecutionem summi boni, et media eo conducentia, sed timemus etiam, et aversamur mala consecutioni summi boni contraria : atqui damnatio æterna summum malum est, et æternæ beatitudini vel maxime adversatur; ergo actus, quo illam horremus, a spe, virtute theologica, proficiscitur.

III. Effectus hujus timoris est bonus, quia voluntatem peccandi coercet, ac saltem opus externum prohibet; ergo timor talis actus malus dici nequit.

IV. Probabile est, hunc timorem pertinere ad dona Spiritus sancti, de quibus Isai. 44, v. 2, ut non tantum tradunt Alexand. Halens. 3 part. sum. Theol., q. 76, n. 4; S. Bonavent. in 3. d. 34, part. 2, a. 4, q. 4; sed etiam S. Gregorius et S. Augustinus; ac ne distinctioni locus sit, GREGORIUS hom. 49 in Ezechiel. (al. L. 2, n. 7) scribit, esse timorem pœnæ, qui crescente caritate minuitur. Et AUGUSTINUS L. de Gratia et lib. arb., c. 48, n. 39 ait, timorem, quem Isaïas inter Spiritus sancti dona numerat, non esse illum, quo Petrus Christum negavit, sed de quo Dominus : *Timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*.

Quamquam vero S. THOMAS 2, 2, q. 49, a. 9 in 0 timorem servilem e numero Spiritus sancti donorum excludat, ait tamen, illum a Spiritu sancto esse : et art. 7, probat illum esse initium sapientiæ, *in quantum aliquis timore pœnæ discedit a peccato, et per hoc habilitatur ad sapientiæ effectum*.

Denique Concilium TRIDENTINUM nuper cit. declarat, contritionem conceptam ex consideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ et pœnarum metu, *si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, non solum non facere hominem hypocritam, et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, et Spiritus sancti impulsus*, etc. Et cap. 5, contrarium tenere

ausos damnat. Sess. 6, autem Can. 8, ita statuit : *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere; anathema sit.* Unde etiam ALEXANDER VIII, anno 1690, 7 Dec. inter 34 propositiones damnavit hanc 14 : *Timor gehennæ non est supernaturalis.* Et 15 : *Attritio, quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.*

452. *Obj. I.* Primo et maximo mandato tenemur, omnia nostra referre ad Deum ex motivo caritatis; ergo si quis detestetur peccata ex motivo spei, religionis, timoris aut alius virtutis tantum, peccat saltem peccato omissionis; estque defectus non tam actionis seu spei, aut virtutis moralis, sed ex parte agentis, qui actionem non ex caritate refert ad Deum.

R. — *N. M.* Sufficit referri omnes actiones nostras ad Deum relatione quadam conformitatis, eo quod sint conformes regulæ primæ morum, seu normæ rectæ agendi, quæ Deus est : quo quidem sensu spes et virtutes morales opus suum ad Deum ut finem referunt implicite, ita ut Deus sit omnium actionum illarum moralium finis ultimus cui. At vero caritas suis actibus ita explicite fertur in Deum, ut hic sit finis qui, et finis proximus et ultimus cui.

Inst. Quod non fit ex caritate, vanum est et frivolum, ut docet Apostolus 1. Cor. 13, atqui actus talis attritionis non fit ex caritate; ergo est vanus et simulatus.

R. *Explic. sent. Apost.* Hoc est, nihil proficit ad meritum vitæ æternæ, quod sine habitu caritatis Dei et proximi fit *C.* quasi cæterarum virtutum actiones malæ sint et hypocriticæ *N.* Videtur Apostolus monuisse, nullum opus bonum illi proficere, qui proximum odit; nam de amore proximi ibi potissimum sermocinatur. Attritio nondum quidem ex caritate concipitur, in eandem tamen inducit, sicut et fides, quæ justificationis initium est.

453. *Obj. II.* Talis magis odit gehennam, quam peccatum; ergo affectu inordinato laborat.

R. — *D. Ant. h. e.* gehennam primo ac propter se detestatur et peccatum propter gehennam *C.* quasi comparet gehennam cum peccato, et minoris faciat malum peccati, quam gehennæ *N.* Ita in hac materia explicandum est axioma : *Propter quod unumquodque tale, illud et magis* : nempe detestatur pœnitens gehennam prius natura et independentem a peccato, et non vicissim. Neque ideo magis appetitive detestatur gehennam, quam peccatum, quando hujus fugam ad illam evitandam adhibet : nam sæpe majus bonum amamus et usurpamus ad consequendum minus, quin tamen hoc illi præferamus : ita enim minus bonum intendimus tantum ut finem proximum et utilitatis, non vero ut finem ultimum et excellentiæ. In quo nihil præposterum aut inordinatum apparet; cum et Deus ipse usus incarnatione Verbi sit ad hominum reparationem.

Inst. 1. Attritus magis movetur a malo gehennæ, quam peccati; ergo pluris facit malum gehennæ.

R. — *N. seq.* Summa et sempiterna miseria majorem vim habet percellendi animum hominis sordibus peccatorum assueti, quam fœditas peccati. Hinc Deus a pœnarum metu solet incipere, dum peccatorem ad respiciendum inducit, ut docet Concilium TRIDENTINUM, Sess. 6, cap. 6; et S. Au-

GUSTINUS Tract. 9 in epist. Joan., n. 4. *Si nullus, inquit, timor, non est qua intret caritas.*

Inst. 2. Talis attritio oritur ex amore proprio, ergo est vitiosa.

R. — *D. Ant.* Oritur ex amore proprio ordinato tamen *C.* inordinato *N.* Quando quis sibi vult bonum divina lege prohibitum, aut propter objectas difficultates ab officio deficit, præpostero affectu laborat, qui passim amor proprius dicitur, et vituperatur voce in malam partem accepta. In attritione autem tres affectus comprehenduntur, quorum primus est desiderium vitandi gehennam: alter, detestatio peccati cum dolore et proposito deinceps ab illo abstinendi: denique ordinatio hujus detestationis ad gehennam vitandam. Quæ quidem omnia rationi rectæ, et divinæ voluntati convenire ostendimus in conclusione.

454. *Obj. III.* Hujusmodi attritio concipitur ex timore servili: atqui timor servilis malus est; ergo et attritio.

R. — *D. M.* Attritio concipitur ex timore serviliter servili *N.* ex timore simpliciter servili *C.* Timor uterque dicitur servilis, quia servorum est timere pœnam propter se, et ex solo timore pœnæ peccatum fugere ac detestari. Timor autem serviliter servilis est, quo timetur gehenna tanquam principale et summum malum, ut inquit S. Thomas nuper laudatus a. 4, ita ut homo eam plus, quam ipsas Dei offensas metuat, malitque Deum peccando offendere, quam æternas pœnas sentire: qui timor utique perversus et malus est; non quia timetur gehenna, sed propter pravam animi comparisonem et amorem sui inordinatum, quo homo se ipsum finem ultimum sibi præfigit. Timor autem simpliciter servilis non eligit peccatum, ut fugiat infernum; sed horret et declinat peccatum, ut infernum declinet, quem aversatur; atque adeo utrumque simul detestatur.

Inst. 4. Timor iste simpliciter servilis potest quandoque adhuc esse cum affectu ad peccatum; ergo erit adhuc malus.

R. — *D. Cons.* Erit malus si foret causa inducens ad affectum peccati *C.* cum potius ab hoc affectu deterreat *N.* Affectus isthic malus tribuendus potius est subjecto non satis efficaciter gehennam timenti: hinc tam parum inficit actum timoris, quam parum inficiuntur actus fidei, spei, misericordiæ, aliarumque virtutum moralium, quibus adjungi potest. Excludit autem omnem affectum ad peccatum timor servilis, quando est appetitive maximus, quod nimirum timemus gehennam super omnia mala, quorum permissio ad vitandam offensionem divinam necessaria est. Quod si timor appetitive minor fuerit, pro aliquibus tantum casibus affectum ad peccatum excludet: nec tamen ideo malus dici debet, sed minus bonus et minus efficax; et attritio inde concepta etiam erit bona, licet non ita sufficiens. At vero orta ex timore priore, nempe attritio appetitive summa, est multo melior, et sola ea, quæ, si cum spe veniæ juncta fuerit, in sacramento ad impetrandam gratiam disponit, ut habet Trident. Sess. 14, cap. 4.

Inst. 2. Timor simpliciter servilis opponitur caritati perfectæ, et ab hac foras mittitur, ut traditur 1. Joan. 4, v. 18; ergo non est bonus.

R. — *D. Ant.* Timor servilis secundum substantiam opponitur caritati, et ab hac foras mittitur *N.* Timor secundum denominationem extrinsecam servilitatis opponitur caritati, etc. *C.* Ita D. Thomas recens citatus. Timor iste secundum substantiam est metus gehennæ propter se, et peccati propter gehennam; qui quidem manet in hominibus perfectissimæ caritatis et san-

ctitatis, sed sine denominatione servilitatis : nam hæc tantum extrinseca timori est, nec ei ratione sui ipsius convenit, sed tantum ratione subjecti ; quando nimirum est in homine, qui peccatum timet non ratione offensæ divinæ, sed solum propter pœnam, quæ proprie servorum est. Igitur servilis dicitur timor, quia hæret in subjecto destituto caritate : sicut dicitur fides mortua, quia est in subjecto nondum per gratiam et caritatem vivente. Quemadmodum ergo caritas superveniens non ejicit fidem mortuam, sed tantum denominationem mortuæ facit cessare : ita caritas subsequens non ejicit timorem peccati propter gehennam, sed tantum desinere facit denominationem servilitatis, idque curat, ut justi non solum detestentur peccatum propter gehennam, sed etiam ob amorem virtutis, ac Dei ipsius. Unde consequitur, timorem istum quandoque hominum malorum et servorum esse, nec tamen idcirco malum et intrinsece servilem dici oportere.

Inst. 3. Timor mundanus malus est et prohibitus Matth. 40, v. 48, et 1. Petr. 3, v. 14 ; Isai. 51, v. 7 ; ergo etiam timor servilis.

R. — *N. Cons.* Timor mundanus dicitur, quando quis mala a creaturis independentia ita veretur, ut Creatorem offendere non dubitet ; quod fecit Petrus Christum negando ; igitur mundanus iste timor, tanquam peccati causa, malus est. At servilis timor non potest in peccatum inducere : nemo enim peccat, quia Deum iratum timet, sed potius vel ideo a peccatis cohibetur. Deinde timor mundanus, quem sæpe respectum humanum nuncupat, facile quoad intensionem seu vehementiam actus excedere potest : contra timor gehennæ nunquam potest esse nimis vehemens ; nemo enim tantum timet gehennam, quantum timeret, si eam, ut est, perspectam haberet. Quod si quis etiam plus timeret pœnam gehennæ, quam culpam ; non ideo peccaret, quia nimium timeret pœnam gehennæ, sed quia defectu caritatis, et sanæ rationis judicii, non tantum horreret culpam, quantum deberet.

Inst. 4. Peccat, qui Deum propter aliud tantum diligit, v. g. propter bona temporalia, amore mercenario ; ergo peccat etiam, qui Deum timet propter aliud, nempe propter infernum.

R. — *N. Cons.* Objectum amoris est bonum, timoris malum : Deus autem est summum bonum in se, nec ullo modo in se malus, sed tantum mali sunt ejus effectus, quibus fontes affligit ; ergo propter aliud timeri debet, et amari propter se : non vero solum propter bona temporalia : id enim esset finem ultimum in horum fruitione collocare ; essetque talis amor æque præposterus, atque amor hic comitans timorem serviliter servilem, quo eligeretur peccatum ad vitandam gehennam.

455. *Obj. IV.* Omnes Theologi cum Philosopho docent, fieri aut omitti invite et secundum quid involuntarie, quidquid ex metu fit, aut omittitur : atqui hoc ideo dicitur invite, et secundum quid involuntarie contingere, quia remanet affectus ad contrarium ; ergo qui ex metu gehennæ a peccato desistit, affectum ad peccandum retinet.

R. — *D. M.* Secundum Theologos et Philosophum quidquid ex metu fit aut omittitur, contingit secundum quid involuntarie, si affectus ad oppositum non obstat fini per actionem vel omissionem ex metu decretam obtinendo *C.* si huic fini obstet affectus ad oppositum *N.* et concessa *min. D. Cons.* Si affectus ad peccandum non obsisteret fini per omissionem actionis intento *C.* cum talis affectus impediatur, quo minus finem omissionem actionis intentum

assequatur *N. Cons.* Qui sincere finem desiderat, vult etiam omnia media ad illum assequendum necessaria : atqui ex gehennæ metu detestans peccatum, vult vitare gehennam; ergo etiam cupit omnia media ad vitandam gehennam necessaria. Atqui ad hanc fugam magis opus est exuere affectum ad peccatum, quam desistere a mala actione externa : nam solus affectus ad peccatum damnare hominem potest, cum externa actio sæpe vitio non vertatur; ergo qui ex metu inferni detestatur peccatum, non retinet affectum ad hoc; ergo metus inferni sincerus ac vehemens non facit, aut, ut magis proprie loquar, non relinquit in subjecto involuntarium, saltem actu.

Inst. 4. Qui jacturam mercium facit, qui a furto abstinet ex metu, retinent affectum ad oppositum; ergo etiam is, qui ex gehennæ metu cohibet se a peccato.

R. — N. Cons. Mercator in tempestate jacturam faciens, fur metu laquei manus continens, sciunt voluntatem ad contrarium nihil obstituram fini abs se intento : nam navis vere alleviatur jactura solum externa : et qui solo affectu in res alienas fertur, nunquam suspenditur e patibulo, *cogitationis enim pœnam nemo patitur*, ff. de pœnis, et c. *Cogitationis*, de Pœnit. d. 4, videlicet in foro humano. *Homo enim videt ea, quæ parent : Dominus autem intuetur cor.* 4. Reg. 46, v. 7.

Inst. 2. Qui ex solo gehennæ metu peccatum detestatur, virtualiter dicit : *vellem peccare, nisi gehennam metuerem*; ergo affectum ad peccatum retinet.

R. — D. Ant. Si tō solo accipiatur exclusive aut comparative, virtualiter ita diceret *C.* cum tō solo sumatur tantum præcisive *N.* Ita pœnitens abstinet ab omni vitiosa comparatione vel exclusione : neque enim motivum timoris gehennæ præfert aliis præstantioribus, neque offensæ Dei, injuriæ, inobedientiæ, etc. : nec mōtiva ista formaliter excludit aut virtualiter; sed ab his omnibus præscindit.

Inst. 3. Multi tamen ita comparati a natura sunt, ut peccarent, si metu inferni non absterrentur; ergo virtualiter ita dicunt : *vellem peccare, ni metuerem gehennam.*

R. — C. Ant. N. Cons. Ex actibus conditionate futuris nemo bonus est aut tmalus. Non pauci ita sunt affecti, ut si Dei aut virtutis amore non ducerentur, in his vel illis occasionibus peccarent : num ideo abstinendo a peccatis ex motivo amoris Dei, aut ex honestate virtutum, virtualiter dicunt : *vellem peccare, ni Deum diligerem, aut ni ducerer honestate virtutis?*

Inst. 4. Voluntas efficax finis non necessario applicat media, nisi urgente consecutione finis; ergo potest quis velle vitare gehennam, et postea tantum peccata deserere; ergo retinere adhuc potest affectum ad præsens peccatum.

R. — D. seq. utramq. Potest ita agere, si gehennæ timor fuerit appeti-tive summus *N.* si non talis fuerit *C.* Nec tamen iste metus appeti-tive minor dici malus potest : sicut fides et spes non sunt malæ in eo, qui vitæ emendationem differt, ut supra n. 454 ad *Inst. 4*, observavimus.

456. *Obj. V.* Non potest aliquid perfecte odio haberi, cujus contrarium non prius diligatur; ergo nec potest quis sincere odisse peccatum, nisi ex amore justitiæ; ergo odium peccati ex timore pœnæ non est bonum ac sincerum.

R. — D. Ant. Non potest quid odio haberi, cujus contrarium non diligatur, si propter se et ex motivo proprio odio habetur *C.* si odio habetur propter

aliud et ex motivo communi *N.* Si oderim cibum suavem, qui valetudini obest, non opus est, ut ante amaverim cibum amarum, sed sufficit, omnia odisse, quæ valetudini, quam amo, adversantur. Hinc *D.* 1^{am} seq. Si peccatum ex motivo proprio detestatur *C.* cum detestetur illud ex motivo communi, et ex honestate, quæ peccati turpitudini indirecte opponitur *N.* 1^{am} et 2^{am} seq. Si ex amore Dei peccatum oderim, non prius opus est, amasse cujusque virtutis peculiarem honestatem; ergo etiam possum bene et sincere odisse peccata, quia reddunt me perpetuo miserum, qui amo et desidero esse æternum beatus. Quare sufficit, quod motivo ejusmodi communia tollant indirecte affectum ad peccata.

157. *Obj. VI.* Auctoritatem Patrum, ac præsertim S. AUGUSTINI, qui *L. de Natura et Gr.*, c. 57, n. 67: *Sub lege, inquit, est, qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiæ se sensit abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus a voluntate peccandi: in ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri passet, non esse quod timeat, ut libere faciat, quod occulte desiderat.* Eadem habet epist. 144 (al. 145) ad Anastas., n. 4, ubi talem adhuc vocat inimicum justitiæ: *Inimicus justitiæ est, qui pænæ timore non peccat... nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere.* Et concione 25 in Ps. 118, appellat talem timorem carnalem, quo non crucifigatur caro, sed adhuc latenter vivat peccandi voluntas: et *Tr.* 9 in epist. Joan. circa medium n. 6, 7, comparatur timor adulteræ, quæ intus oblectatur adulterio, quod tamen non committit, quia timet maritum. Eadem fere habet S. THOMAS 1, 2, q. 407, a. 1, ad 1, et aliis quibusdam locis; ergo timor iste malus est.

R. — *D. Ant.* Hæc prædicata tribuuntur timori tantum imperfecto, inchoato, serviliter servili *C.* tribuuntur timori casto, appetitive summo et simpliciter servili *N.* Quod S. AUGUSTINUS timorem solius gehennæ admittat, quo peccandi voluntas excluditur, constat ex conclusione. Et serm. 43 de verb. Apost. (al. serm. 156, c. 43): *Timor, inquit, est servus caritatis. Ne possideat diabolus cor tuum, præcedat servus in corde tuo, et servet dominæ venturæ locum. Fac, fac vel timore pænæ, si necdum potes amore justitiæ.* Et tract. 9 in epist. Joan., n. 4: *Si nullus est timor, non est, quo intret caritas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur; seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret caritatem... opus est ergo, ut intret timor primo, per quem veniat caritas. Timor medicamentum, caritas sanitas.* Ex quibus patet, quam imperite Lutherus serm. de Pœnit. homines hortetur, ut acturi pœnitentiam, oculos in solam speciem virtutis, nequaquam autem in pœnas peccatorum conijciant: nam qui peccatorum sordibus assuevit, non illico movetur ad virtutis speciem.

Inst. Ergo saltem timor serviliter servilis inordinatus est et malus, secundum doctrinam Patrum.

R. — *D. Illat.* Timor serviliter servilis, intrinsece, secundum se, et quatenus absterret homines ab actione externa peccati, est inordinatus et malus *N.* extrinsece secundum affectionem ad peccatum, quam adhuc compatitur, malus est *C.* Est malus, inordinatus, carnalis et servilis, quia est hominum malorum et inordinatorum, carnalium et servorum: non autem est intrinsece malus, quia timor gehennæ est. Nam quod absterret etiam ab extrinseca solum actione peccati, neque inducit ad peccatum, non est ma-

lum : atqui timor iste cohibet ab extrinseca actione peccati, neque inducit ad peccatum; ergo malus non est. Quod autem homo talis magis timeat pœnam quam culpam, et malit adhuc peccare, non oritur ex hoc timore, sed ex affectu ad peccatum, qui adhuc animo inhæret, et cui expellendo timor iste nimium infirmus est, nec ideo in se malus, sed minime omnium bonus est : bonus tamen adhuc, quia lege divina et humana hic terror incutitur iis, qui necdum ratione et virtutis amore duci ad officium volunt; ut saltem externa abstinencia a criminibus, vel non contrahant aut augeant habitus pravos, vel contractos longa cessatione nonnihil desuescant, atque ita idonei magis efficiantur ad studia virtutum. Ita Bellarminus L. 2 de Pœnit., c. 47 et 48 ad Obj. 3, ubi laudat illud Gregorii M. in c. 4 Cantic. dicentis : *Recti diligunt te : non recti adhuc timent te.*

ARTICULUS III.

AN AD EFFECTUM SACRAMENTI PŒNITENTIÆ PERCIPIENDUM NECESSARIO
REQUIRATUR CONTRITIO PERFECTA?

458. *Nota I.* Petrus Lombardus in 4. Sent. d. 48, S. Bonaventura ibid. art. 2, q. 4, Hugo et Richardus Victorini, Alexander, Gabriel, Major, Medina, et nonnulli alii existimabant, motum contritionis verum et perfectum ita ad sacramenti hujus susceptionem esse necessarium, ut, si pœnitens eo destituatur, sacramenti etiam effectu fraudetur, quamvis putet se vere esse contritum, neque in sacramenti susceptione quidquam peccaverit. Hi nimirum negant, potestatem clavium extendi ad remissionem peccatorum mortalium.

Nota II. Sententiæ hujus austeritatem mitigare studuerunt Henricus quodlib. 4, q. 32, Cajetanus q. 84, a. 3, Ferrariensis L. 4 cont. Gent., c. 72, et alii quidam dicentes, perfectam contritionem esse per se quidem necessariam ad sacramenti effectum percipiendum; sufficere tamen quandoque solam attritionem ex parte pœnitentis, qui se putat esse contritum, eo quod sacramentum faciat, ut actus ex attritione transeat in contritionem, vel perficiendo eundem actum, vel efficiendo ut homo ex actu imperfecto transeat ad perfectum; vel etiam per solam habituum infusionem pœnitens ipse ex attrito evadat æquivalenter contritus. Quod ultimum tenuerunt Franc. Victoria in Relect. de potest. Eccles., q. 2, Sotus L. 2 de Nat. et Grat., c. 45 et in 4. d. 48, q. 3, a. 2, Ledesma et alii quidam.

Nota III. Denique S. Thomas et complures Theologi, quos infra memorabimus, tradunt, veram peccatorum attritionem sufficere ei etiam, qui scit se non esse perfecte contritum.

459. *Dico.* Ad Pœnitentiæ sacramentum cum fructu percipiendum non opus est contritione perfecta; sed sufficit attritio sola, etiam cognita ut talis.

Prob. I. Christus Matth. 46, dedit claves Petro, et in eo cæteris episcopis et presbyteris. Matth. 48, et Joan. 20, dedit Apostolis et ipsorum successoribus potestatem solvendi et remittendi peccata, hoc est, instituit Pœnitentiæ sacramentum, quo fideles post Baptismum lapsi expiarentur a suis peccatis, ut fatetur tota Ecclesia, docetque Concil. TRIDENT. Sess. 14, c. 4.

et can. 4 et seqq. Ac S. THOMAS etiam ait, sacramentum Pœnitentiæ esse medicinam, qua peccati mortalis febris tollatur. Atqui est plane absurdum, dari alicui claves, quæ nemini aperire possit fores oclusas : imperitam potestatem judici, qui absolvere neminem possit : facultatem remittendi peccata collatam presbyteris fuisse, qui peccatum nunquam remittant : constitutum esse sacramentum reconciliationis, quo nullus in æternum reconcilietur : indicatam medicinam pro febricitantibus, qua nemo nisi sani utantur; quæ quidem manifesta absurditas contingeret, si sola contritio perfecta ad recipiendam absolutionem sufficeret; ergo non hæc sola sufficit ad gratiam primam in sacramento recipiendam, sed sufficienter etiam ad gratiam hanc suscipiendam disponit contritio imperfecta.

Prob. II. Si ad hujus sacramenti valorem opus esset contritione perfecta, requireretur dispositio, qua ordinarie carent pœnitentes : atqui hoc cogitari non potest, quod sacramentum istud plerumque nullum sit; ergo. *Prob. seq. Maj.* Sess. 14, c. 4, ait TRIDENTINUM : *Etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat* : S. AUGUSTINUS epist. 180 (al. 228, n. 8) ad Honoratum scribit, magnum exitium sequi eos, qui de hoc seculo exeunt vel non regenerati, vel ligati. Ergo sentiunt, pœnitentes plerumque perfecta contritione carere. Ac ratio ipsa suadet : nam licet catechumeni plerique ante Baptismum, et pœnitentes ante Confessionis sacramentum diligant Dēum; nondum tamen tam puro in ipsum amore afficiuntur, qualis contritionem perfectam reddit.

Prob. III. Salus morientium ita pendere potest a sacerdotis absolutione, ut hujus defectu quandoque damnentur : atqui hoc falsum esset, si perfecta contritio omnino et absolute ad absolutionem requireretur : nam si illa adesset, sine absolutione pœnitentes salvarentur; si abesset, etiam cum absolutione damnarentur. Ergo contritio perfecta eaque sola non omnino et absolute ad hoc sacramentum requiritur. *Maj. autem prob.* tum ex laudata nuper S. Augustini epistola, tum ex c. 2 epistolæ Cœlestini Papæ ad episcopos Viennensis provinciæ (Labb., t. 2, p. 1619 E) ubi sacerdotes in articulo mortis absolutionem pœnitentibus negantes, ait, mortem æternam eis addere, et animas interficere : tum ex sensu totius Ecclesiæ, in qua, ut docet Conc. TRIDENT. Sess. 14, cap. 7 : *Ne quis pereat, pie admodum custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.* Et olim jam in Concilio Carthaginensi III, can. 34 (Labb., t. 2, p. 1472 A) jubentur omnes ægrotantes in mortis articulo baptizari vel absolvi, modo aliorum testimonio constet, hæc sacramenta ab eis expetita fuisse. Citaturc. *Ægrotantes*, de Consec. d. 4. Plura adhuc in rem istam Patrum et Conciliorum aliud, quam testimonia coacervat Gratianus Causa 26, q. 6. Denique si absolutio nihil sit declaratio peccatorum contritione perfecta jam remissorum, cur fideles morituri tam sollicitè sacerdotis absolutionem flagitant?

Prob. IV. Idem Concilium TRID. cap 4 docet, attritionem quidem sine sacramento perducere peccatorem ad justificationem non posse; tamen eum ad gratiam in sacramento disponere. Ergo Concilium censet, attritionem esse dispositionem ultimam per se sufficientem cum sacramento ad consequendam justificationem. Consequentia patet; nam paulo ante dixerat Concilium, *omni tempore necessariam fuisse contritionem ad impetrandam veniam peccatorum*, ubi sine dubio Concilium de dispositione ultima ad

justificationem loquitur. Deinde Concilium dicit, attritionem in sacramento aliter disponere ad gratiam, quam extra sacramentum : atqui extra sacramentum disponit ad gratiam remote, ergo proxime disponit in sacramento ; ergo sacramentum Pœnitentiæ justificat peccatorem per solam attritionem dispositum.

Prob. V. Sicut Baptismus per se institutus est ad homines regenerandos : ita Pœnitentiæ sacramentum per se institutum est ad resuscitandos baptizatos a morte peccati ; ac ea propter ambo hæc dicuntur esse *sacramentum mortuorum* ; ergo sacramentum Pœnitentiæ ex institutione sua accepit vim conferendi gratiam primam, et expellendi peccatum mortale ; ergo ad suam efficaciam non requirit necessario, quod peccatum jam sit expulsum.

Prob. VI. Si contritio perfecta semper ad sacramentum Pœnitentiæ requireretur, multo difficilior erit reconciliatio Christianis, quam olim in Lege antiqua fuerat : quod aperte repugnat suavitati Legis evangelicæ et sensui communi Christianorum. Hinc clerus Gallicanus in Comitibus generalibus anno 1700 celebratis declarat, *duo ista ex sacrosancta Synodo Tridentina monenda ; primum, ne quis putet, in utroque sacramento (Baptismo et Pœnitentia) requiri ut præviam contritionem illam, quæ, sit caritate perfecta, et quæ cum voto sacramenti, antequam actu suscipiatur, hominem Deo reconciliat.*

Sacra autem Facultas Parisiensis anno 1638 kalendis Julii inter alia, quæ Claudii Seguenotii Oratoriani notis in S. Augustini librum de Virginitate notavit, de thesi præsentē ita pronuntiat : *Quæ tradit auctor de attritionis insufficientia, et contritionis ex perfecta caritate necessitate ad recipiendum sacramentum Pœnitentiæ, et quæ addit, et approbat de absolutione, quod nihil aliud sit, quam declaratio juridica peccati jam remissi, damnavit quoque Facultas, et censuit, has propositiones esse quietis animarum perturbativas, communi et omnino tutæ praxi Ecclesiæ contrarias, efficaciæ sacramenti Pœnitentiæ imminutivas, et insuper temerarias et erroneas.* Seguenotius vero caritatem non intensive et ratione gradus perfectam, sed eam, quæ ex motivo suo proprio et formali vera sit et perfecta, intelligit : prout manifeste patet ex notis ejus ad cap. 38, pag. 443, ubi motivum timoris gehennæ opponit motivo perfectæ caritatis.

460. *Obj. I.* Concilium TRID. docet, attritione tantum impetrari, non vero effici gratiam in sacramento ; ergo juxta doctrinam TRIDENTINI attritio est tantum remota dispositio ad gratiam ; impetrando videlicet gratiam contritionis, qua homo justificetur.

R. — *N. Cons.* Concilium impetrationis nomine intelligit efficientiam moralem propriam, quam exercet ut pars sacramenti ; nam eodem vocabulo impetrationis veniæ utitur, cum de contritione perfecta sub capitis initium disserit. Deinde si attritio tantum esset infallibilis dispositio ad contritionem, ergo quilibet attritus in sacramento Confessionis eliceret ex opere operato certo et infallibiliter contritionem, tanquam effectum sacramenti ; hoc autem est contra experientiam. Præterea repugnat, ut actus vitalis liber sit effectus ex opere operato sacramenti productus. Ad hæc aliter attritio disponit ad gratiam in sacramento, quam extra illud : atqui jam extra sacramentum potest impetrare contritionem ; ergo in sacramento disponit proxime ad gratiam sanctificantem, tanquam sacramenti pars, ut hic a Concilio TRIDENTINO nuncupatur. Denique, dum Concilium dicit, attritionem in sacra-

mento disponere ad gratiam, comparat illam cum contritione, quæ omni tempore necessaria fuit ad veniam impetrandam : atqui contritio semper fuit ultima dispositio ad gratiam ; cum nullius propioris dispositionis mentio a Concilio fiat.

Inst. 1. Patres Concilii TRIDENTINI ex decreto sibi exhibito expunxerunt hæc verba : *Contritionem imperfectam... etiam sufficere ad sacramenti hujus constitutionem* : atqui quæ expunguntur et corriguntur, non approbantur ; ergo secundum mentem Patrum Tridentinorum contritio imperfecta non sufficit in Pœnitentiæ sacramento ad gratiam recuperandam.

R. — *D. Assumpt.* Quæ expunguntur, non approbantur in sensu, quem verba expungenda aliquando præferunt *C.* non approbantur in sensu alio, quem verba commodiora substituta indicant *N.* Non est propria locutio, quod attritio sufficiat ad sacramenti constitutionem, cujus aliqua pars materialis tantum est. Deinde noluit Concilium sententiam Scoti aperte proscribere, qui in sola absolutione hujus sacramenti essentiam statuit. Igitur commodius dicitur attritio ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere : quæ verba eundem, quem nos tuemur, sensum habent, et leguntur citato cap. 4, Sess. 14.

Inst. 2. Ideo correctum fuit decretum, teste Pallavicino, L. 12, c. 10. *Histor. Concil. Trid.*, quod Episcopus Tudetanus monuerit, variare sententiæ Catholicorum circa sufficientiam attritionis : Concilium autem agens tantum contra hæreticos, noluit definire quidquam Theologis catholicis contrarium ; ergo ex Concilio non potest peti argumentum pro attritione.

R. — *D. Assumpt.* Concilium noluit aliquid contrarium Theologis catholicis definire directe et immediate *C.* indirecte et mediate *N.* Concilia necessario sæpe emendarunt opiniones Theologorum catholicorum, connexas erroribus hæreticorum. Ita sententia illorum, qui cum Magistro dicebant, absolutionem esse tantum declarationem peccatorum remissorum, rejecta fuit a Conciliis Florentino et Tridentino : quod quidem minime acquievit Tudetano, qui contendebat, contritionem perfectam semper ad absolutionem peccatorum in sacramento requiri.

Inst. 3. Idem Concilium Sess. 6, cap. 6, inter dispositiones ad Baptismum enumerat dilectionem Dei ; ergo eadem dilectio requiretur tanquam dispositio ad effectum sacramenti Pœnitentiæ obtinendum.

R. — *D. Ant.* Concilium enumerat dilectionem Dei puram et perfectam *N.* dilectionem Dei inchoatam et necdum perfectam *C.* Verba illa : *Deum, tanquam omnis justitiæ fontem, diligere incipiunt*, rem satis loquuntur.

Inst. 4. Concilium ibidem requirit propositum servandi mandata divina, quorum primum et maximum est pura Dei dilectio ; ergo hanc ad omnem conversionem exigit.

R. — *D. Cons.* Concilium ad omnem conversionem requirit dilectionem puram virtualiter, implicate objective *C.* requirit puram dilectionem formalem *N.* Observatio mandatorum objectum est hujus propositi, ergo re ipsa ab hoc distinguitur.

Inst. 5. Sess. 14, cap. 4. Concilium requirit ad effectum sacramenti contritionem, quæ fuit quovis tempore necessaria ad impetrandam veniam : atqui hæc est contritio perfecta ; in lege enim vetere non justificabat alia ; ergo.

R. — *D. M.* Requirit, quovis tempore necessariam contritionem sumptam inadæquate, et secundum prædicata generica *C.* requirit contritionem sum-

ptam adæquate, et secundum prædicatum unum specificum *N.* Quod vero sub finem capitis dicit, Ninivitas ad plenam terroribus prædicationem Jonæ pœnitentiam egisse, et misericordiam impetrasse, probabilius vult, ipsos tantum a subversione urbis servatos, non autem perfecte justificados fuisse : hoc enim exemplo tantum utitur Concilium, ad ostendendum, pœnitentiam talem bonam esse, non vero malam, ut criminabantur hæretici.

Inst. 6. Analogum simpliciter prolatum accipitur pro præcipuo analogato, ut patet ex vocabulo panis, quod simpliciter prolatum, pro tritico sumitur : atqui cap. 3, dictæ sessionis dicitur simpliciter contritio esse pars sacramenti; ergo Concilium intelligendum est de contritione perfecta.

R. — N. Suppos. min. Contritio æque est nomen univocum intuitu contritionis perfectæ et imperfectæ, atque animal respectu hominis et bestię. Falsum autem est, quod prædicatum de subjecto univoco enuntiatum, præcipuum tantum univocorum afficiat : nam cum dicitur, animal sentit, æque intelliguntur bestię, ac homines. Quod vero vocabulum, panis, plerumque accipitur pro tritico, nihil probat; cum a particulari ad universale trahi argumentum non debeat.

464. *Obj. II.* S. Joannes epistola priore c. 3, v. 14, dicit : *Qui non diligit, manet in morte* : 1. Cor. ult., v. 22, anathema dicitur non diligentibus Dominum nostrum Jesum Christum : et cap. 13, actus cæterarum virtutum et Dei dona nihil prodesse dicuntur sine caritate; ergo.

R. Explic. illa testimonia : Qui non diligit Dominum nostrum Jesum Christum, et fratrem suum, *τὸ* non diligit, accipiendo contrarie, manet in morte, est anathema *C.* *τὸ* non diligit, accipiendo præcisive *N.* Hinc S. Joannes mox subdit : *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est.* Quanquam huic objectioni jam satisfactum sit articulo proxime præcedente in resp. ad *Obj. 4.*

Inst. 1. Ad peccatorum remissionem Deus exigit conversionem *ex toto corde*, ut Deut. 4, v. 29; Joël. 2, v. 12, et aliis locis : atqui attritio non est conversio ad Deum ex toto corde, talis enim conversio fit tantum ex motivo amoris; ergo.

R. — D. M. Deus exigit conversionem *ex toto corde*, h. e. conversionem, qua peccator vere ac sincere crimina sua deploret ac detestetur *C.* quasi hæc sit sola conversio ex toto corde, quæ ex motivo perfectæ caritatis proficiscitur *N.* Etiam contritio ex motivis virtutum cæterarum, ipsiusque gehennæ metu, vere ac sincere detestatur peccata, eaque vitare statuit. Inficiari tamen non possumus, contritionem imperfectam qualemcumque in vetere Testamento non disposuisse proxime ad gratiam, ubi Pœnitentiæ sacramentum nondum fuerat institutum, et legales expiationes per sacrificia infirmæ nimium erant ad peccata tollenda, ut tradit B. Paulus Hebr. 10, v. 4.

Inst. 2. Auctoritate Patrum, et præsertim S. AUGUSTINI.

R. Patres hortari sæpe ad detestandum peccata ex motivo caritatis Dei, at motiva virtutum cæterarum nequaquam spernere. Sane AUGUSTINUS serm. 4. de temp. non ait, pœnitentiam *solam*, aut *veram*, sed, *pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati aut amor Dei* : nam si quis timore pœnæ peccata detestatus, postmodum in se affectus divini amoris non experiatur, merito suspectam pœnitentiam suam habere potest, ne fuerit ex timore illo servili, qui affectum ad peccata non excludit : timor enim ille castus, qui peccati expellit affectum, ideo divinitus inspiratur, ut sensim

ad amorem pelliciat. Eodem spectat B. Joannes CHRYSOSTOMUS homil. 4 in posteriorem ad Corinthios (Opp., t. 10, p. 464 A) suadens, ut ingemiscamus tantum, quod Dominum tam benignum et nostri amantem offenderimus, non vero, quod pœnas simus daturi, hoc enim nihil esse : nempe timorem illum mere servilem spernit, non ut malum, sed ut insufficientem ad veniam obtinendam, ob affectum peccati, qui illi adhuc adiungitur.

Quoniam Patres subinde solum loquantur de Pœnitentiæ virtute secundum se, quæ utique non consequitur veniam peccatorum sine imperato actu perfectæ caritatis. Ita in libro de vera et falsa Pœnitentia cap. 17, n. 33 (inter opera Augustini, t. 6 in appendice) dicitur : *sine caritate neminem salvum esse*. Et B. AUGUSTINUS L. 2 contra Cresconium, c. 12. *Mundantur, inquit peccata caritate, quæ una si adsit, omnia recte fiunt; si vero absit, cætera frustra fiunt*. Et L. de catechiz. rudib., c. 20, n. 34. *Legem non implet, nisi caritas*. Hæc enim omnia partim de caritate habituali intelligi oportet, sine qua non agitur aliquid dignum æterno præmio, neque diu quis potest consistere, quin legem divinam prævaricaretur : partim etiam de actu amoris inchoati sunt accipienda. Evidens autem est, id non potuisse dici ab AUGUSTINO de solo actu perfectæ caritatis Dei; nam sine hoc bonos esse actus justitiæ, religionis, misericordiæ, imo et timoris servilis, fatetur ipse S. Doctor.

462. *Obj. III.* ALEXANDER VII decreto edito 5 Maii, an. 1667, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ vetuit censura theologica, alteriusve injuriæ aut contumeliæ nota taxari sententiam eorum, qui ad justificationem in sacramento actum dilectionis necessarium esse contendunt; ego juxta mentem summi Pontificis videtur ad fructum sacramenti Pœnitentiæ percipiendum requiri caritatis motivum, quo contritio perfecta reddatur.

R. — N. Cons. Pontifex prohibet, gravi censura notari ambas sententias, sive quæ negat, sive quæ asserit necessitatem *aliqualis dilectionis* Dei in attritione ex metu gehennæ concepta : caritatis autem, qua Deus propter se perfecte diligitur, non est *aliqualis* dilectio Dei, sed caritas Dei perfecta, et dilectio Dei simpliciter, non vero cum particula diminvente accepta.

463. *Obj. IV.* Contritio perfecta refertur necessario, ad actum potestatis clavium, remissio peccati per contritionem prius obtenta quasi consummatur; ergo licet ad effectum sacramenti consequendum sola contritio perfecta disponat, potestas remittendi peccata non erit frustra, eo quod ad culpæ remissionem hoc modo operetur.

R. — T. A. N. Cons. Illa clavium potestas revera nec peccatum remitteret, neque a culpa absolveret, si non haberet actionem aliquam de se expulsivam peccati, sed solum declararet absolutum, aut ab obligatione culpæ pronuntiaret immunem : ut pluribus supra art. 3, cap. 2, docuimus.

Inst. 1. Contritio, in quantum pars est et votum sacramenti, remittit culpam; ergo etsi nunquam sine contritione conferatur hic effectus, sufficienter tamen explicatur hoc modo sacramentum Pœnitentiæ cum potestate clavium ad peccati remissionem esse institutum.

R. — N. Ant. Contritio in dato casu remittit peccata ante confessionem et absolutionem; ergo tantum ex opere operantis, perinde ac olim in antiqua Lege remiserat. Igitur hoc modo potestas clavium et virtus sacramenti non

apte explicatur. Nam cum Patres Tridentini Sess. 14, c. 3, præcipuam vim sacramenti Pœnitentiæ in forma sitam esse tradant, sequitur, effectum sacramenti ex opere operato ante non conferri, quam illa proferatur.

Inst. 2. Potest accidere, ut et contritio pœnitentis, et absolutio sacerdotis eodem puncto temporis exerceantur; ergo tunc absolutio per se ipsam operabitur ad peccatorum remissionem.

R. — *T. Ant.* quod moraliter impossibile videtur, ut actus instantaneus pœnitentis cum oratione sacerdotis simul eodem puncto temporis desinat.

Ad Cons. R. Dato etiam tali casu, nihil pro adversariorum sententia conficitur: nam formæ veritas non fundatur in eo, quod contritio cum illa concurrat, sed in hoc, quod ipsa vim habeat peccatorem justificandi; ergo vim illam habet, etiamsi non præsumat dispositionem per se sufficientem ad tollendam culpam. Deinde si perfecta contritio culpæque remissio tanquam dispositio unice necessaria ad actionem et efficaciam sacramenti supponeretur, nullum remedium facilius ad peccatorum remissionem obtinendam datum fuit per institutionem sacramenti, sed potius adjectum fuit onus.

ARTICULUS IV.

UTRUM ATTRITIO SINE INCHOATA DILECTIONE SUFFICIENTER PECCATOREM CONFITENTEM DISPONAT AD GRATIAM ABSOLUTIONIS PERCIPIENDAM?

164. *Nota.* Cum Sess. 6, c. 6. Concilium Tridentinum doceat, ad justificationem requiri, ut pœnitentes *Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiant*: Sess. autem 14, c. 4, nulla expressa hujus dilectionis indicatæ mentione facta dicatur, quod contritio imperfecta seu attritio peccatorem ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponat; orta est contentio celebris inter Scholasticos, qui perfectam contritionem negant esse necessariam dispositionem ad sacramentum Pœnitentiæ; aliis quidem inchoatam quamdam Dei dilectionem absolute requirentibus ad hoc, ut attritio in Pœnitentiæ sacramento ad gratiam proxime disponat: aliis vero id negantibus.

Inchoata autem dilectio Dei-sensu triplici quæstionem præsentem sumi potest. 1º Quando Deus super omnia diligitur propter se etiam ut finis cui, sed actu remisso, nec admodum vehementi, quem affectum Baius, Janse-nius aliique Novatores caritatem imperfectam nuncupant, et ad gratiam in Baptismi et Pœnitentiæ sacramentis obtinendam sufficere arbitrantur, nequaquam vero extra sacramentorum illorum usum, nisi forte in casu necessitatis.

2º Alteram Dei dilectionem inchoatam, quæ attritione necessario conjuncta esse debeat, ut peccatorum remissio in hoc sacramento conferatur, laudant Pallavicinus et recentiorum nonnulli, estque ea omnis et sola, qua Deus propter se tanquam finis cui diligitur, sed nondum super omnia: nam etiamsi, inquit, divina bonitas creatis omnibus præstet, eisque anteferri mereatur; vere tamen et sincere diligi potest propter se, licet non secundum totam dignitatem et amplitudinem suam. Possumus enim vere ac sincere amplecti motivum aliquod, etsi illud non amplectamur secundum totam suam dignitatem et amplitudinem. In hanc rem affertur Bellarminus, qui L. 6 de Gr. et lib. arb., c. 7: *Dilectio Dei*, inquit, *alia est per-*

fecta, quoniam est dilectio Dei super omnia, quæ videlicet Deum rebus omnibus anteponit; alia imperfecta, quoniam afficitur quidem erga Deum, sed nondum illum rebus cæteris præfert. Et infra: Dilectio imperfecta, qua Deus non antefertur omnibus rebus, non meretur nomen caritatis, neque implet legem, neque conveniunt illi encomia, quæ passim tribuuntur in divinis litteris caritati: tamen ex iisdem locis convincitur, imperfecta illa dilectio donum esse Dei, et ex solis naturæ viribus haberi non posse.

3° Demum inchoata Dei dilectio dici potest actus spei, quo Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligimus: ubi Deus est objectum materiale, et *finis*, qui propter se ipsum diligitur, cum idem sit objectum formale hujus actus: qui in hoc unico a caritate perfecta deficit, quod in Deum non feratur tanquam in proximum *finem cui*, sed proximum *subjectum cui* sit amans ipse. Unde ista dilectio amor concupiscentiæ nuncupatur; cum e diverso caritas perfecta, qua erga Deum, etiam ut *subjectum cui*, bene afficimur, amor benevolentiæ atque amicitæ dici mereatur.

465. *Dico I. Ut imperfecta contritio sit proxima dispositio ad gratiam absolutionis accipiendam, aliquam saltem inchoatam Dei dilectionem debet includere.*

Prob. I. Non minor dispositio ad peccatoris justificationem requiritur in Pœnitentiæ sacramento, quam in Baptismo: atqui in hoc requiritur, ut peccator Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiat, ex Sess. 6, c. 6 Trid.; ergo multo magis hoc opus in sacramento Pœnitentiæ.

Prob. II. Ad omnem adulti justificationem requiritur vera et propria ad Deum conversio, hoc enim indicatur a Scriptura et Patribus exigentibus conversionem ex toto corde: atqui vera et propria conversio non consistit in sola peccatorum detestatione, sed etiam in dilectione formali Dei; ergo et hæc ad justificationem in sacramento requiritur. *Major et Minor* sæpius fuit probata in disputatione præcedente, ac imprimis c. 3, art. 4 et seq., ac declaratur iterum breviter secundum principia S. Thomæ: Quodvis peccatum continet malitiam duplicem, quod sit aversio a Deo, et conversio ad bonum creatum. Igitur ut peccator vere ad Deum convertatur, utramque illam malitiam retractare debet; quod quidem sola attritione fieri non potest, qua pœnitens solum a creatura iterum avertitur: ergo opus adhuc est amore Dei, quo solo ad Deum se denuo formaliter convertit. Ita S. Doctor q. 86, a. 2 in 0, et ad 1, *Adulto*, inquit, *in quo sunt actualia peccata, quæ consistunt in deordinatione actuali voluntatis, non remittuntur peccata, etiam in Baptismo, sine actuali immutatione voluntatis, quæ fit per pœnitentiam.* Talem autem immutationem non tantum aversione a creatura, sed conversione ad Deum fieri necessario, tradiderat in corpore conclusionis.

Prob. III. Testimoniis Patrum: S. CYPRIANUS, Tr. de Lapsis, n. 29, postulat ab iis, qui absolutionem a sacerdotibus expectabant, *ut singuli delictum suum confiteantur*, et ad Dominum toto corde convertantur et redeant. S. AUGUSTINUS, L. de gr. Christi, c. 26: *Etsi*, inquit, *mandatum Dei videtur aliquando non a diligentibus, sed a timentibus fieri; tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur* (scilicet ad justitiam pœnitenti), *nec recte bonum opus vocatur.* Et L. 21 de Civ., c. 16: *Neque*, inquit, *id fit veraciter atque sinceriter, nisi veræ dilectione justitiæ...* Tunc itaque victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Eundem initialem Dei amorem indicat S. Doctor; cum epist. 145, alias 144. L. de nat. et gr.,

c. 57, in Ps. 77, ac sæpe alias docet, solo timore pœnæ, absque amore justitiæ neque declinari peccatum, neque bonum opus fieri. S. Joannis CHRYSOSTOMI, aliaque plura testimonia supra a. 4, c. 3, disp. 4, attulimus.

Conf. 1. Peccator per pœnitentiam recipitur in amicitiam Dei ex inimico : nihil autem est convenientius, quam ut hæc reconciliatio fiat detestatione offensæ qua talis, quod sine aliqua Dei dilectione formali propter se contingere non potest : nam qui solum detestatur peccatum sine actu formali Dei dilecti, de malo tantum suo, non vero de Dei offensa dolere videtur.

Conf. 2. Hac solum via non tantum consulitur virtuti sacramenti Pœnitentiæ et potestati clavium, sed auctoritas etiam S. Scripturæ et Patrum, præprimis Concilii Tridentini servatur, toties contestantium, remissionem peccatorum non fieri sine dilectione Dei.

His apponimus judicium Cleri Gallicani an. 1700 de dispositionibus ad Baptismi et Pœnitentiæ sacramenta necessariis ita declaratum : *Neque satis adimpleri potest utrique sacramento necessarium vitæ novæ inchoandæ, ac servandi mandata divina propositum, si pœnitens primi ac maximi mandati, quo Deus toto corde diligitur, nullam curam gerat.*

Quæ quidem congruunt doctrinæ Concilii ARAUSICANI II, Can. ult. (Labb., t. 4, p. 1672 B) sic decernentis : *Deus ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et Baptismi sacramento fideliter requiramus, et post Baptismum, cum ipsius adjutorio, ea quæ sibi sint placita, implere possimus.*

166. Dico II. Amor ille initialis, quem attritio proxima ad gratiam sacramenti dispositio comprehendit, est actus spei, quo Deus diligitur tanquam nobis bonus.

Ita cum Honorato Turnelio Theologi complures.

Prob. Ut in sacramento proxime ad gratiam disponat attritio, debet hæc amorem quemdam Dei initialem continere : atqui amor iste initialis non est alius, quam actus spei, quo Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipimus; ergo.

Prob. induct. I. Amor iste initialis non est caritas Dei ex suo motivo formali et specifico perfecta, sed tantum quoad intensionem seu vehementiam actus paulo remissior, ut ex quorundam veterum Scholasticorum opinionibus recentiores quidam et rigidiores conjiciunt : nam contra hos supra disp. 4, c. 3, art. 3 evicimus, omnem contritionis actum ex perfectæ caritatis motivo formali et specifico elicitem, cujuscumque is gradus fuerit, proxime ad justificationem disponere.

II. Neque amor iste initialis est imperfecta illa Dei dilectio, qua afficitur quidem peccator erga Deum, sed nondum illum cæteris rebus præfert : nam ut dilectionem talem cum Bellarmino donum Dei supernaturale esse demus, nihilominus illa, judice ipso Bellarmino, ne nomen quidem caritatis meretur, neque implet legem. Quomodo ergo ignavus iste motus animi, ac simplex complacentia, qua Deus non antefertur omnibus rebus, peccatorem pœnitentem accendere, atque ad gratiam sacramenti et peccatorum veniam disponere proxime possit?

III. Restat igitur, ut, quandoquidem actus contritionis imperfectæ, qui proxime ad primam gratiam disponat, dilectionem Dei inchoatam complectitur, hæc sit actus spei, quo Deus diligitur, et propter se diligitur, et

super omnia diligatur : hoc enim cuilibet virtuti theologicæ proprium est, ferri in objectum super omnia. Quamvis in hoc unico, ut meminimus, amor initialis a caritate deficiat, quod in Deum, ut amanti bonum feratur, et sic amans nondum semetipsum in Deum expresse referat, nec simul finem ultimum subjectivum in ipso explicite ac positive reponat.

467. *Obj. 1.* TRIDENTINA Synodus semper studiose cavît, ne suis decretis ullum inferret præiudicium liberis Scholæ opinionibus : *Nec enim collecta fuerat ad decidendas opiniones, sed ad errores rescindendos*; ut scribit Pallavicinus L. 4, c. 10 Hist. Conc. Trident. Atqui certum est, liberam Scholarum Catholicarum opinionem esse, utrum sola contritio perfecta sufficienter ad Pœnitentiæ sacramentum disponat : an etiam attritio sola sufficiat ad gratiam primam in sacramento consequendam : an autem ex dilectione saltem inchoatâ, et ex quam initiali dilectione detestatio peccati in attritione proficisci debeat; ergo ex TRIDENTINA Synodo argumentum in præsentî questione promi non potest.

R. — *D. Cons.* Ex Synodo TRIDENTINA promi non potest argumentum, quo ostendatur, hanc quæstionem clare et expresse definitam esse *C.* non potest promi ratiocinatio theologica, qua ex ipsiusmet Concilii verbis verisimilius inferatur, ad peccatorum veniam in sacramento hoc consequendam non requiri absolute contritionem perfectam, sed sufficere attritionem, modo dilectionem inchoatam contineat *N.*

Inst. 1. Sess. 14, cap. 4. Synodus docet, in sacramento Pœnitentiæ attritionem, quæ ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ et pœnarum metu concipitur, esse dispositionem ad remissionem peccatorum percipiendam; ergo non opus est ad hunc effectum inchoata Dei dilectione.

R. — *D. Ant.* Docet, attritionem esse dispositionem omnino adæquatam *N.* saltem inadæquatam *C.* Sacra Synodus damnatura hæreticos, attritionem ut inhonestam convitantes, voluit tantum definire, eam esse donum Dei, et pœnitentem ad gratiam Dei disponere. Reliquit autem Catholicorum disputationi, utrum talis attritio sit dispositio adæquata; an vero complexum ex detestatione peccati, metu gehennæ, et ex inchoata Dei dilectione exigatur tanquam dispositio proxima, adæquata in ratione contritionis. Nam, ut Pallavicinus nuper citatus refert, major pars Patrum et Theologorum disputarunt pro dilectionis actu necessario, ad gratiam in sacramento Pœnitentiæ obtinendam, nec solam attritionem ex metu gehennæ conceptam sufficere ad effectum istum contendebant. Horum omnium primo loco sermonem habuit Jacobus Lainus Soc. Jesu, Præpositus Generalis : quem secuti deinde sunt alii omnium Ordinum viri eruditissimi, acriter declamantes pro necessitate inchoatæ alicujus formalisque Dei dilectionis propter se. Argumentum autem de sufficientia formidolosæ pœnitentiæ a paucis delibatum fuisse scribit : aliquod duntaxat vestigium reperiri opinionis negantis necessitatem amoris in iis, quæ Granatensis Archiepiscopus disputavit. Quin etiam Ruardus Tapperus, Lovaniensis Academiæ Cancellarius, Tom. 4, art. 5, et Melchior Canus, part. 5 de Pœnitentia, sufficere quidem aiunt, in sacramento attritionem ex metu gehennæ conceptam; sed hoc non esse certum et indubitatum. Et Dom. Sotus, qui paucis post finitum Concilium annis Commentarios in 4 sententiarum librum edidit, dist. 18, q. 3, a. 2 scribit, doctrinam de sufficientia attritionis veram esse, sed novam, nec ausurum se absolvere eum, qui diceret, se non pœnitere propter Deum.

Prorsus autem incredibile est, quod tanti viri, qui sessioni 14 interfuerunt, et contulerunt operam suam concinnando illi decreto, quod adversarii nostri contendunt, definitam fuisse sufficientiam attritionis dilectione Dei inchoata destitutæ, aut hujusce decreti sententiam non fuerint assecuti, aut definitionem, qua sententiæ, quam ipsi tuebantur, veritas adstruitur, contempserint.

Inst. 2. Quod generi convenit, idem et convenit speciebus : atqui contritio generatim dicitur pars materialis sacramenti Pœnitentiæ, Sess. 14, cap. 3 ; ergo etiam attritio, quæ cap. 4, species contritionis appellatur, erit pars sacramenti, et ad absolutionem sufficiens.

R. — D. M. Quod generi convenit essentialiter et ab intrinseco, idem et convenit speciebus C. quod generi convenit contingenter tantum et ab extrinseco, idem et convenit speciebus N. Quando prædicatum contingens enuntiatur indefinite de subjecto universali, propositio evadit particularis : accidit autem contritioni, esse partem sacramenti ; igitur vox universalis, contritio, accipitur a Concilio particulariter, ita ut idem sonet, ac, aliqua contritio est pars materialis sacramenti, nempe complexum illud ex detestatione peccati ob metum gehennæ, vel deformitatem vitiorum, et ob amorem Dei initialem.

Inst. 3. Non omnes actus Sess. 6, cap. 6, recensiti ad justificationem in baptismo obtinendam sunt necessarii ; ergo neque actus ille inchoatæ dilectionis.

R. — N. Cons. Ad justificationem adulti requiritur conversio ad Deum : hæc autem solo amore fit. Hinc capite præcedente recitantur a Concilio verba Joelis 2, v. 12, et Zach. 4, v. 3 : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.*

Inst. 4. Detestans peccatum, quia est contra reverentiam, Deo ut supremo Domino debitam, convertitur ad Deum, quem non ideo formaliter diligit ; ergo conversio ad Deum non fit sola dilectione formali.

R. — N. Ant. Hujus pœnitentis objectum materiale est peccatum, formale quod proximum est deformitas peccati, remotum est honestas moralis actus, finis cui est pœnitens sibi honestatis talis ornamentum expetens ; non ergo actus talis est conversio ad Deum formalis : hæc enim solum accidit vel actu caritatis perfectæ, vel amore concupiscentiæ.

Inst. 5. Synodus TRIDENTINA in præfatione Sess. 14 protestatur, se *exactiorem et pleniorum de sacramento Pœnitentiæ definitionem tradituram* ; capite autem 4, contritioni *caritate perfectæ*, et ante sacramenti usum sanctificanti opponit contritionem imperfectam seu attritionem, quæ ex consideratione turpitudinis peccati aut gehennæ metu concipitur, quin ullam caritatis mentionem addat ; ergo dum mox ait, attritione ista nos in sacramento ad gratiam Dei impetrandam disponi, in ea non requirit amorem.

R. — D. Cons. Synodus in attritione non requirit amorem perfectæ caritatis, quæ ex se hominem Deo extra sacramenti usum reconciliet C. Synodus hac divisione dilectionem Dei inchoatam ab actu attritionis in sacramento ad gratiam disponentis excludit N. Eodem capite contritio generatim definitur : *Dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero* : dolor autem de peccato, secundum S. AUGUSTINUM, L. 14 de Civit., c. 7, et S. THOMAM supplem., q. 3, a. 1, fundatur in amore rei illius, de cujus jactura dolemus, præsertim si ex metu gehennæ excitetur, cujus potissimum malum est jactura summi boni, quæ pœna damni solet nuncu-

pari. Præterea dolor ille debet esse de peccato, quia est offensa Dei, cum sit actus pœnitentiæ: vix autem concipi potest dolor de offensa Dei sine aliquo Dei amore; actus enim virtutis pœnitentiæ, ait S. Thomas 3 p. q. 85, a. 6, *est contra peccatum ex amore Dei*. Et q. 86, a. 3: *Ad rationem pœnitentiæ requiritur, ut displiceat peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum*.

Inst. 6. Concilium illam attritionem pro dispositione ultima ad gratiam sacramenti admittit, quam Lutherus rejicit: atqui hic nunquam negavit, attritionem junctam cum amore Dei bonam esse et utilem; ergo Concilium solam attritionem ex gehennæ metu conceptam pro ultima dispositione ad sacramenti gratiam admittit. *Minorem* declarat Lutherus in assertione articulorum a LEONE X, damnatorum, ubi, *si dixerint*, inquit, *se loqui de contritione in caritate facta, jam articulus nihil ad me: non enim unquam sic docui: imo quia, ut meum damnant, de contritione naturali et impia extra fidem eos loqui oportet*.

R. — *D. min.* Lutherus nunquam negavit attritionem junctam cum amore Dei, h. e. caritate perfecta habituali, bonam esse et utilem *C.* attritionem sine caritate perfecta et habituali *N.* Lutherus omnem pœnæ timorem vituperavit tanquam violentum et coactum: deinde nullum, ait, bonum opus fieri posse ante caritatem diffusam in cordibus, h. e. ante gratiam sanctificantem; hinc scribit: de contritione *in caritate facta*; non autem *ex caritate facta*. Utrumque hunc errorem confutatura Synodus docet, attritionem ex gehennæ ac pœnarum metu conceptam, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, impulsum esse Spiritus sancti, et ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponere.

468. *Obj. II.* Joannes GERSON, tom. 2 in serm. de pœnit. in Cœna Domini ita scribit: *Dicit Dominus Guillelmus Parisiensis, et alii communiter, quod attritio, quæ alias non est sufficiens, sit sufficiens virtute sacramenti*. Item S. THOMAS in 4. d. 6, q. 1, a. 3, ad 5: *Ad hoc*, inquit, *ut homo se præparet ad gratiam in Baptismo percipiendam, præexigitur fides, sed non caritas, quia sufficit attritio præcedens, etsi non sit contritio*. Ergo etiam secundum antiquorum Theologorum communem sententiam sufficit ad remissionem peccati in sacramentis mortuorum impetrandam attritio supernaturalis ex metu gehennæ, vel consideratione turpitudinis peccati, aut alio simili motivo supernaturali concepta sine actu dilectionis Dei inchoatæ. Ita Joan. Bapt. Gonet in Manuali Thomistico tom. 6, tract. 5, c. 4, § 4, et fusius de eadem re agit alias tom. 5, disp. 7, a. 2.

R. — *D. Cons.* Sufficit talis attritio sine actu dilectionis ex motivo perfectæ caritatis *C.* sine actu dilectionis Dei, qui sit amor initialis *N.* Guillelmus Parisiensis libro de Pœnitentia fol. 31 (al. c. 7, Opp., t. 1, p. 462 C D) scribit, attritioni, qua peccator indulgentiam scelerum in sacramento consequitur, necessario conjunctum esse amorem præparatorium, quo Deus ametur secundum quod est Deus. *Necesse*, inquit, *est, ut moveatur, qui atteritur vel conteritur, motu fidei, spei: ... Necesse est etiam, ut moveatur motu dilectionis alicujus, sive illa sit caritas sive non*. Et paulo ante (c. 6, p. 467 A): *Amore præparatorio amatur Deus secundum quod est Deus; quemadmodum amore, qui caritas dicitur. Quare erunt ejusdem speciei amor præparatorius et amor qui caritas dicitur: nimirum ex objecto materiali et formali inadæquato*. Joan. Gerson l. c. *Confessio*, inquit, *fiat vere, non*

fictæ, hoc est, in contritione et caritate, secundum probabilem conjecturam. Utrum autem confessio, quæ fit sine caritate, liberet, ne iterum dicantur peccata, est difficultas vix inter Scholasticos dissolubilis... Dicit autem Dom. Guillelmus. Nec profuit adversariis S. Thomæ auctoritas : loquitur enim loco citato de caritate perfecta : quod vero ad omnem pœnitentiam exigit aliquam Dei dilectionem, ex supra adductis ipsius testimoniis vidimus. Quapropter Gonetus ipse in Manuali l. c. Secundo alii respondent, amorem, de quo Concilium ibi loquitur... esse amorem spei, seu concupiscentiæ, quo peccatores Deum ut sibi bonum et placabilem diligere incipiunt, ut ex ipso contextu liquet, etc. Responsione autem tertia idem Gonetus ait, inchoatam illam dilectionem a Concilio requiri, non quidem ut dispositionem omnino necessariam ad justificationem, quæ fit in Baptismo, sed solum declarari, talem dilectionem frequenter reperiri et ordinarie in adultis, cum ad sacramentum Baptismi accedunt. Quod idem Joan. Baptista Gormaz innuere videtur.

Inst. 1. Si Lex evangelica oneri confessionis adhuc necessitatem amoris adjiciat, ergo gravior erit Lege antiqua.

R. — N. Illat. Amor iste Dei difficilis videri non debet : nec enim pœnitens separare a Deo peccatorum veniam potest, quæ detestatur super omnia detestabilia, quin Deum simul amet, ut tanti beneficii auctorem; vel saltem tunc propendeat ad sic amandum Deum, ut non possit eum non amare, nisi expresse nolit, imo et conetur in appositum. Non ergo est difficilis lex Christi exigens amorem illum, qui grata quadam necessitate conjunctus est cum spe veniæ, et tam convenienter requiri potest per modum dispositionis ad justificationem.

Inst. 2. Sacramentum pœnitentiæ cum majoris sit efficaciæ, quam sacramenta veteris Testamenti, longe minorem exigit dispositionem ad justificationem : hoc autem non esset, si exigeretur actus formalis dilectionis; ergo.

R. — D. M. Sacramentum pœnitentiæ minorem exigit dispositionem, ita ut pœnitentes a lege amoris Dei et veræ ad Deum conversionis prorsus eximat, soloque timoris gehennæ actu justificet N. ut saltem amoris initialis actum exigit C. Cum in lege timoris nemo sine charitate et contritione perfecta justificari potuerit, credibile non est, in lege evangelica et amoris homines solo timore sine ullo amoris actu justificari posse.

Inst. 3. Timor gehennæ supernaturalis impulsus Spiritus sancti omnem peccandi voluntatem excludit, hominemque ad Deum convertit; ergo est sufficiens ad Dei gratiam in sacramento percipiendam.

R. — D. Ant. Timor gehennæ adæquate sumptæ omnem peccandi voluntatem excludit, hominemque ad Deum convertit C. timor gehennæ inadæquate sumptæ hæc præstat N. Gehenna adæquate sumpta complectitur pœnas sensus et damni. Timor ergo pœnæ sensus, quæ est gehenna inadæquate sumpta, quandoque actualem omnem peccandi voluntatem excludit, ita ut ne conditionatam quidem, implicitam et intus latitantem retineat. Quod si simul fuerit timor pœnæ damni, erit metus gehennæ adæquate sumptæ, qua voluntas et affectus peccandi omnis sive actualis sive habitualis plane removetur, et peccator pœnitens ad Deum positive convertitur : talis enim affectus non est absque amore spei, eo quod timor mali nascatur ex amore boni contrarii, atque in ipso fundetur, ut docet B. Thomas

1, 2, q. 25, a. 2, et *passiones omnes ex amore causentur*, ut S. Augustinus L. 14 de Civit., c. 7 et 9, tradit.

169. *Obj. III.* Testimonia S. Scripturæ, quæ 1^a conclusione de conversione ad Deum adducuntur, caritatem perfectam sine dubio suadent; ergo non satis apte in conclusione 2^a ad actum spei, qui est amor concupiscentiæ, accommodantur.

R. — *N. Conseq.* Ex laudatis Scripturæ testimoniis constat, neminem justificari, qui non per actum amoris ad Deum convertatur: at in sacramento baptismi et pœnitentiæ actus solos caritatis perfectæ non esse necessarias dispositiones ad gratiam primam obtinendam nuper evicimus; ergo sufficiet amor initialis, quo Deum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipi-

TIUNT.

Inst. 1. Patres Tridentini Sess. 6, cap. 6, post recitatum spei actum subjungunt amorem initialem; ergo amorem istum ab actu spei diversum esse pronuntiant.

R. — *D. Cons.* Ergo pronuntiant dilectionem Dei inchoatam diversam esse ab actu spei tendentis in objectum suum secundarium C. ab actu spei in objectum suum primum tendentis N. Objectum spei primum est Dei bonitas, qua beati reddimur: secundarium vero sunt media ad beatitudinem nostram proficientia. Igitur dum Concilium dicit: *In spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore*; spem indicat tendentem in veniam peccatorum, quæ est medium ad beatitudinem: dum vero subjungit: *illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt*, affectum exprimit ejusdem spei Deum ipsum amore complectentis.

Inst. 2. Præstat dici, hanc inchoatam Dei dilectionem esse amorem benevolentiae, quo Deus propter se tanquam finis cui diligitur, sed nondum super omnia.

R. — *N. Assertum.* Quomodo iners hic affectus simplicis complacentiæ, qui nec est actus virtutis theologicæ, nec moralis, nec nomine caritatis dignus, quo Deus non amatur super omnia, inducere pœnitentem potest ad peccata sua super omnia mala detestanda? aut quomodo anteferatur amori alii ex virtute spei profecto, quo et Deus propter se ac super omnia diligitur?

Inst. 3. Qui contra fidem aut spem peccavit, sine actibus harum virtutum justificari non potest; ergo cum omne peccatum caritati adversetur, nullus peccator sine actu caritatis justificari potest.

R. — *N. Cons.* Fides, ut ait TRIDENTINUM Sess. 14, c. 8, est justificationis nostræ initium, fundamentum et radix, uti et spes; caritas autem est finis vel potius forma qua justi sumus: igitur fides et spes tanquam media necessario antecedunt gratiam sanctificantem, non item caritas, quæ non est medium sed finis. Quod autem extra sacramenti usum actus caritatis perfectæ ad justificationem requiratur, non tam ob rationem in instantia obtensam accidit, quam quod ad justificationem ex opere operantis impetrandam nullus extet actus alius, præter caritatis perfectæ actum, qui ad gratiam saltem de congruo promerendam solus quamdam habet proportionem.

170. *Obj. IV.* In sententia ista posset quis salvari, etiamsi tota vita sua nullum dilectionis perfectæ actum elicuerit, si post susceptum cum inchoata Dei dilectione et attritione baptismum moreretur.

R. — N. Ass. Omnis homo rationis usum adeptus tenetur continuo sine vituperabili mora per actum perfectæ caritatis ad Deum converti, idque etiam postquam suscepto sacramento justificatus fuit; eundemque actum debet sæpe, dum vivit, repetere, ac præsertim in mortis articulo: neque potest lex ista diu latere hominem, qui Deum agnoscit: neque ad baptismum est admittendus, qui eandem ante doctus non fuerit. Quod si quis suscepto baptismo diutius, quam par est, executionem hujus præcepti distulerit, lethaliter peccabit; ac multo magis is, qui in mortis articulo actum perfectæ caritatis sua culpa neglexerit. At si suscepto legitime sacramento, postea subito mortis casu occupatus impediretur, quo minus actum dilectionis perfectæ concipiat, salvabitur. Adulto enim peccatori sacramenti copiam habenti actus caritatis non necessarius est ad salutem necessitate medii, sed tantum ex præcepto, quod non pro quovis puncto temporis obligat, cum sit positivum, nec minus propter probabilem juris et facti ignorantiam, aut ob impotentiam excusationem admittit, quam quælibet alia præcepta. Ita Suarez tom. 4. in 3. partem S. Thomæ disp. 45, sect. 4, dub. 2. Ex hactenus dictis

474. Colliges. Joannes Gormaz disp. 6, sect. 5, n. 448, hoc argumento contendit tanquam moraliter certum, licere cum attritione ex metu gehennæ, aut ex consideratione turpitudinis peccati concepta accedere ad Pœnitentiæ sacramentum: illa sententia, inquit, est certa moraliter, quæ ex Ecclesiæ doctrina et praxi, aliisque principiis certis ita deducitur per discursum theologicum, ut ostendatur, principia illa stare non posse, quin sententia ipsa inde deducta subsistat: atqui ita se habet sententia de sufficientia attritionis; ergo. *Minorem probat* tum ex praxi communissima Ecclesiarum Germaniæ, Hispaniæ, Italiæ: tum quod Alexander VII in Decreto supra laudato, *sententiam negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata attritione ex metu gehennæ concepta, vetet, alicujus theologicæ censuræ alteriusve injuriæ aut contumeliæ nota taxari*; addatque hanc sententiam *hodie inter Scholasticos communiorē videri*: tum quod iidem Scholastici Tridentinæ Synodi doctrinam pro sua sententia stare asseverent: tum quod declarationem Cleri Gallicani necessitatem solius perfectæ dilectionis pro Baptismi et Pœnitentiæ sacramentis, an. 1700 rejicientis, sibi patrocinari affirmant.

Ex his, inquam, principiis, et ex oppositarum objectionum explicationibus concludunt, sententiam suam plane certam esse certitudine privata, licet non certa sit certitudine authentica, cujus videlicet oppositum sine censura defendi non possit. Quæ quidem vera esse damus adversus illos, qui contritionem ex perfecto caritatis motivo perfectam unice pro dispositione ad absolutionem requirunt; modo amor initialis non omittatur, qui saltem spei theologicæ affectus sit, quemque conclusionē secundā suasimus. Temperamentum istud advertit Gormaz ipse, et amplexus est: nam disp. 5, sect. 5, § 2, n. 335 ait, nunquam dari veram attritionem sufficientem ad conferendam gratiam cum sacramento absque consortio alicujus dilectionis: licet enim attritio concipi possit ex quocumque illorum motivorum a Tridentino assignatorum, quin ex amoris motivo concipiatur; in hac tamen divina providentia semper præcedunt dispositiones a Deo ordinatæ ad illam eliciendam: cum autem ex illis sit Dei dilectio ex amore concupiscentiæ saltem, nunquam contritio imperfecta reperietur in sacramento absque Dei

dilectione. Et ante n. 333, accurate ostendit, Conc. Tridentinum Sess. 6, cap. 6, non solum agere de dispositione sufficiente ad justificationem, quæ fit extra sacramentum, sed etiam de ea, quæ ad justificationem in sacramento sufficit : nam cap. 7, agit de dispositione ad gratiam justificantem, cujus gratiæ baptismus est causa instrumentalis, ut constat ex hisce verbis : *Hujus justificationis causæ sunt... instrumentalis item sacramentum baptismi*. Sed illa dispositio, quæ ut votum baptismi sufficiens est ad conferendam gratiam, est dispositio ad gratiam extra sacramentum; illa vero dispositio quæ gratiam efficit cum sacramento re ipsa suscepto, est dispositio cum sacramento. Ergo Tridentinum, de dilectione Dei agens, generali voce utitur, qua disjunctim requirantur sive caritas perfecta, voto tantum sacramento ad justificationem inducens, sive amor initialis concupiscentiæ ad Dei gratiam impetrandam disponens proxime in utroque sacramento. Quod probabilius adhuc evincunt testimonia, quæ Concilium ad firmandam doctrinam suam capite 6, ex S. Scriptura pro justificatione tam extra sacramentum, quam in sacramento profert his verbis : *De hac dispositione scriptum est : Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua; et : Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum*.

Idem Gormaz infert, non esse sermonem Concilio de amore Dei participativo, quando homo attritus justificatur cum sacramento; verum etiam de amore Dei formali, sive perfectæ caritatis sive concupiscentiæ. Sicut enim is, qui videre incipit, re ipsa videt, et qui intelligere incipit, re ipsa intelligit; ita etiam, qui diligere incipit, re ipsa diligit.

ARTICULUS V.

QUODNAM PROPOSITUM CUM CONTRITIONE AD PœNITENTIÆ SACRAMENTUM REQUIRATUR?

472. *Nota*. Initio hujus capitis diximus, fuisse Theologos, qui formalem dolorem internum de necessitate et essentia hujus sacramenti esse negabant : hi consequenter docent nullo proposito opus esse. Ac Dominicus Sotus quidem dist. 17, q. 1, a. 2, aperte pronuntiat, confessionem nunquam fictam esse ex defectu propositi, si tamen pœnitens suum defectum confiteatur.

E contra Joan. Major, Jac. Almainus in 4. d. 14, q. 1. Navarrus, Petrus Sotus, Andreas Vega, Reginaldus et complures alii existimant, requiri saltem ac sufficere propositum virtuale, necessario implicitum et inclusum in eo actu, quo peccata ex motivo caritatis aut alius virtutis generalis detestamur.

Hanc quoque sententiam perniciosi erroris damnant Bellarminus L. 2 de Pœnit., c. 6 et 7, Melchior Canus, Valentia, post Adrianum, et Cajetanum, nixi potissimum auctoritate Conc. Florentini, quod in instructione Eugenii ad Armenos, et Tridentini, quod Sess. 14, cap. 4 docet, primam partem materiæ hujus sacramenti Pœnitentiæ esse contritionem, ad quam pertinet dolor cum proposito non peccandi de cætero.

Media via inter utrosque inaccessit Suaresius disp. 20, sect. 4, n. 33, et amborum sententias conciliavit : cum quo

473. *Dico.* **Propositum formale, per se loquendo, necessarium est ad contritionem, partem materiale hujus sacramenti; per accidens tamen sufficit virtuale.**

Prob. 1^a pars. Concilia FLORENT. et TRID. docent, ad contritionem, primam Pœnitentiæ sacramenti partem, pertinere *propositum non peccandi de cætero*; ergo si quis confitens peccata mortalia sciens volens omittat propositum formale, et in ea dispositione absolutionem recipere velit, sine dubio graviter peccabit, ac reddet sacramentum nullum; eo quod ne virtuale quidem propositum habere vinceretur, quod vere contrito esset facillimum. Ideo nihil est magis usitatum in administratione hujus sacramenti, quam exigere a fidelibus propositum cavendi deinceps peccata.

Prob. 2^a pars. Concilium TRIDENT. ait, sufficere in hoc sacramento attritionem ex gehennæ metu, *si voluntatem peccandi excludat*: atqui omnis contritio efficax voluntatem peccandi excludit, etiam sine formali proposito concepta, ut disputatione præcedenti cap. 2, a. 3, ostendimus; ergo ad contritionem in hoc sacramento sufficit saltem per accidens propositum virtuale. *Hujusmodi videlicet anima mavult dilecto Deo mori, quam eo offenso vivere*, inquit B. AUGUSTINUS tract. 74 in Joan.

474. *Obj. I.* Concilia non frustra exprimunt requiri dolorem et propositum; ergo sicut nunquam sufficit ad sacramentum pœnitentiæ dolor tantum virtualis: ita ne per accidens quidem sufficiet aliquando propositum virtuale.

R. — *N. Cons.* Mœstam præteritorum errorum detestationem formalem ipsum pœnitentiæ nomen insinuat. Et Concilium TRIDENT. Sess. 14, cap. 4, loquens de attritione non tam expresse requirit formalem propositum, sed solum dolorem illum, qui *peccandi voluntatem excludat*: contritio autem imperfecta et efficax includit virtuale propositum contrarium voluntati peccandi; ergo hanc excludit essentialiter: cum e contra possit esse efficax propositum vitandi actionem malam sine ejus detestatione et dolore.

Inst. Quia contritio requiritur ex necessitate sacramenti præcepti, non ideo sacramentum Pœnitentiæ valet, quod pœnitens ex inadvertentia contritionem omiserit; ergo cum inadvertentia tollat defectum propositi formalis, hoc non videtur exigi ex necessitate sacramenti vel præcepti.

R. — *D. Cons.* Hoc non videtur ita exigi per se *N.* per accidens *C.* Neque est eadem ratio contritionis et propositi in hoc sacramento; nam contritio est essentialiter detestatio peccati præteriti, confessio est accusatio peccati præteriti, absolutio etiam essentialiter et unice in peccata præterita fertur. Igitur cum omnes partes essentielles sacramenti et ipsius pœnitentiæ etymologia noxas commissas spectent, dispositio in futurum non tam videtur esse intrinseca, quam detestatio peccatorum præteritorum.

475. *Obj. II.* Qui habet iudicium firmum de relapsu, non habet verum propositum ac detestationem; nam cum actus voluntatis dirigantur a iudicio, prudens et efficax propositum esse nequit, cui antecedit iudicium certo affirmans pro eodem instanti ejus contradictorium: atqui certi sumus de relapsu in venialia; ergo hæc neque vere detestari, nec verum propositum ea vitandi possumus concipere.

R. — *D. min.* Certi sumus de relapsu in venialia, quæ deliberate omnino committantur *N.* de relapsu in venialia, quæ ex subreptione et minus deli-

berate nobis accidant, *subdist.* certi sumus, quod tam frequenter in eadem simus relapsuri ac prius *N.* possumus nobis probabiliter persuadere et cum gratia Dei sperare, nos rarius talia peccata deinceps commissuros *C.* Firmum et absolutum propositum concipere possumus vitandi omnia peccata venialia, quæ cum plena deliberatione admitti solent: hoc enim possibile est cum Dei gratia, quæ digne postulantis confertur secundum legem Dei ordinariam. Quanquam autem propositum prorsus absolutum de venialibus sine deliberatione perfecta obrepentibus formari nequeat, eo quod totam illorum collectionem sine speciali privilegio diutius caveri sit impossibile; potest tamen pœnitens proponere, omnem adhibere diligentiam ad illa vitanda, vel minuenda quod humano modo poterit: id quod tam ad contritionis actum, quam ad sacramenti pœnitentiæ integritatem sufficit.

Inst. 1. Multis ob diuturnam peccandi consuetudinem tam difficilis emendatio apparet, ut impossibilem existiment: atqui de objecto impossibili non datur proæresis; ergo multi, qui peccata mortalia detestantur, propositum firmum de eorum emendatione concipere non possunt.

R. — D. M. Multis emendatio impossibilis apparet speculative, directe et secundum quid *C.* emendatio tam difficilis apparet, ut impossibilem existiment prudenter, absolute, reflexe, et pensatis omnibus *N.* Propositum vitandi peccata mortalia debet esse absolutum, et de se perpetuum ex parte objecti; ergo non est de objecto impossibili: nam etsi gravibus argumentis nitatur iudicium de futuro relapsu, speculativum tamen est, eique opponi potest iudicium practicum de futura emendatione, nixum spe divinæ gratiæ, quam Deus precantibus, ut oportet, suamque operam strenue adhibentibus promittit, ac multis jam obduratis peccatoribus ad perfectam et constantem conversionem sæpe contulit. Igitur iudicium illud de relapsu futuro, utut probabile, repudiandum est, et animus spe divinæ gratiæ erigendus ad media vitæ melioris alacriter capessenda.

Inst. 2. Si pœnitens contra iudicium probabile relapsus, meliora sperare debeat; ergo propositum foret actus spei: atqui actus pœnitentiæ non est actus spei; ergo.

R. — D. M. Propositum foret actus spei generalis *C.* peculiaris virtutis theologicæ *subd.* foret actus elicitus *N.* imperatus *C.* Quævis virtus amat, odit, timet, audet, aversatur, desiderat, atque etiam sperat: qui quidem actus communes sunt virtutibus omnibus, atque etiā pœnitentiæ. Quanquam proposita pœnitentium, ut firma satis sint, spei theologicæ actibus imperatis juvari omnino oporteat.

ARTICULUS VI.

AN PŒNITENTIÆ SACRAMENTUM INFORME ESSE POSSIT DEFECTU ATTRITIONIS?

476. *Nota I.* Sacramentum, cui nulla pars essentialis deest, dicitur esse validum seu verum: quod si nullam gratiam suscipienti conferat defectu dispositionis debitæ, erit sacramentum verum quidem et validum, sed informe, eo quod careat forma gratiæ, quam essentialiter significat, et in subiecto rite disposito efficit. Talia sacramenta sunt Baptismus, Ordo et alia, quæ ministrantur peccatoribus adultis, per attritionem vel contritionem ante non dispositis, ad gratiam sacramenti recipiendam.

Nota II. Dari posse etiam Pœnitentiæ sacramentum verum et validum, sed informe, tenuerunt olim Capreolus, Richardus, Paludanus, Cajetanus, Sotus, Canus, Silvester, Navarrus, et alii, quos refert et sequitur Suarezius disp. 20, sect. 5, cui consentiunt de Lugo, Gaspar Hurtadus, Tannerus, Diana, et multi recentiores. Variis autem modis id contingere posse veteres existimarunt, quos hic recitare et confutare supervacaneum erit : quandoquidem eorum alii extra statum quæstionis versantur, alios vero supra jam rejicimus.

igitur tunc solum videtur dari posse confessio valida ad sacramentum constituendum, at informis quoad effectum gratiæ, cum ei deest attritio non quidem intensive, sed extensive sufficiens, seu ex defectu integritatis non vero qualitatis attritionis, orto ab inculpabili inadvertentia vel ignorantia. Ut cum quis de gravi peccato furti se accusans illud detestetur ex speciali solum motivo justitiæ, ac proponat deinceps vitare omnia mortalia ex motivo honestatis, quæ reperitur in vitando relapsu post factam reconciliationem : de peccato vero libidinis lethali, quod sola cogitatione admisit, nihil ex oblivione inculcata doleat ; hic, inquiunt Theologi illi, sufficienter est dispositus, ut de furto cum fructu absolvatur ; nihilominus ei obstat occultum libidinis peccatum, quo minus gratiam absolutione sacerdotis obtineat.

Nota III. E contra complures alii negant, posse dari verum Pœnitentiæ sacramentum, ac simul informe. Et Andreas Vega quidem L. 43 in Trid., c. 26, 34 et 36, id inde probat, quod existimata saltem ex invincibili ignorantia attritio necessaria sit, ac sufficiat non ad substantiam solum, sed ad effectum quoque sacramenti : quam opinionem ut falsam supra jam repudiavimus. Melius sententiam istam defendunt Gabriel, Joan. Major, Adrianus et Medina veram et supernaturalem contritionem perfectam vel imperfectam necessario requirentes tam ad essentiam, quam ad effectum hujus sacramenti : quibus accedunt Gabriel Vasquez, Pallavicinus, Haunoldus, et recentiores innumeri. Et haud dubie eadem mens fuit priscorum Scholasticorum, qui unanimiter pro dispositione ad gratiam absolutionis obtinendam exigebant contritionem ex caritate perfecta, aut saltem ex amore Dei initiali profectam. Cum quibus

177. Dico. Quando pœnitenti in dato casu deest universalis detestatio peccatorum mortalium, Pœnitentiæ sacramentum simpliciter nullum est, adeoque informe dari nequit et verum ac validum.

Prob. I. Concilium FLORENT. in decreto Eugenii § *Quartum* ait, materiam hujus sacramenti esse actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes : quarum prima est cordis contritio ; ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, *cum proposito non peccandi de cætero* ; ergo motivum universale ex parte propositi non requirit. Atqui hoc idem est motivum doloris : est enim impossibile, ut quis amet aliquod motivum, et simul advertat ad peccatum a se commissum destructivum illius motivi, quin doleat de peccato ex tali motivo ; ergo cum motivum tam propositi, quam detestationis sit universale, sacramentum Pœnitentiæ nequit esse informe. Quam ob rem Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 4 docet, contritionem non solum vitæ novæ propositum et innovationem, sed veteris etiam odium continere : nec ratio apparet, cur illud necessario universale esse debeat, et non istud.

Prob. II. Concilium TRIDENT. eadem Sess. 14, cap. 4, ita definit : *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente..., videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quæ tres Pœnitentiæ partes dicuntur...; anathema sit.* Unde ita argumentor : ideo sacramentum Pœnitentiæ, juxta adversarios, informe est, quia deficit contritio actus pœnitentis : atqui contritio actus pœnitentis est pars pœnitentiæ, ad peccatorum remissionem requisita ; ergo hujus defectu sacramentum plane nullum est.

Prob. III. Eadem Synodus cum cap. seq. dixisset, exigi eorum tantum peccatorum mortalium confessionem, quorum pœnitens recordatus fuerit, illico subjungit : *Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur : pro quibus fideliter cum Propheta dicimus : Ab occultis meis munda me Domine.* Ergo juxta doctrinam Concilii universim peccata mortalia occulta intelliguntur inclusa in eadem confessione, et per eandem confessionem illorum quoque venia petitur : atqui non sunt inclusa, neque venia illorum petitur, nisi ratione doloris universalis ; nam dolore particulari nec comprehenduntur, nec retractantur ; ergo ad confessionis valorem, ex mente TRIDENTINI, requiritur dolor universalis.

478. *Obj. I.* Sufficit restringi verba Concilii ad propositum universale universalitate tantum se extendente ad relapsum ; ergo ex universalitate propositi non legitime concluditur necessaria universalitas detestationis ac doloris.

R. — *N. Ant.* Si ita arbitrari licet, dicam, requiri tantum propositum non repetendi peccata commissa, neque illud extendi debere ad peccata omnia, quorum species nondum fuit perpetrata. Atqui Concilium Sess. 14, cap. 4 contritioni, ait, junctum esse *propositum non peccandi de cætero*, quod sine dubio generatim ad omnia prorsus peccata extenditur. Et infra, illa attritio ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere dicitur, quæ *voluntatem peccandi excludit*, h. e. virtuale saltem propositum continet, nullum deinceps admittendi peccatum. Et clarius adhuc Sess. 6, cap. 6 ad dispositionem baptismo præviam exigitur, ut *proponant... inchoare novam vitam, et servare divina mandata.* Quo quidem argumento pressi adversarii fatentur, ideo debere magis extendi in sacramento Pœnitentiæ propositum, ne minus ad justificationem requiri videatur ab eo, qui post baptismum multis se criminibus contaminavit, quam ab illo, qui peccatum nullum personale ante baptismum commisit.

Inst. 1. Synodus TRIDENTINA Sess. 14, cap. 4, loquitur de attritione, quæ per se est sufficiens dispositio ad gratiam in sacramento : atqui attritio ex particulari motivo virtutis moralis concepta sufficienter in sacramento ad gratiam disponit, quantum ex se, et respectu eorum peccatorum, quæ quis detestatur formaliter, et confitetur ; ergo juxta mentem Concilii TRID. attritio ista sufficit ad constituendum sacramentum ; nam ex accidenti plane se habet, quod peccati ignoti obex in subjecto hæreat, quo attritionis et sacramenti effectus impediatur.

R. — *N. min.* Secundum cap. 3, ejusdem Sess. *sunt quasi materia hujus sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, etc., qui quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ*

dicuntur. Atqui contritio ex particulari virtutis moralis motivo concepta non conducit ad perfectam remissionem peccatorum in casu posito; ergo.

Nec juvat hic causari, quod *per accidens* ob ignotum aliud peccatum attritio talis effectum gratiæ in sacramento obtinere nequeat, utpote obice latente impedita. Nam extra casum talem ne per se quidem id potest: si quis enim solius intemperantiæ gravioris reus, hoc peccatum mortale ex temperantiæ tantum motivo detestaretur sine proposito formali, hic etsi rite confessus sacramenti fructum non perciperet; nam etsi Suaresius Lect. 4, n. 33 doceat, propositum virtuale per accidens sufficere; quia tamen temperantiæ motivum particulare est, universale propositum nequaquam virtute sua comprehendit, quod tamen universale propositum saltem virtuale, ad Pœnitentiæ sacramentum simplicitate exigi hucusque ostendimus, et adversarii ipsi passim fateantur.

Inst. 2. Materia essentialis sacramenti Pœnitentiæ est detestatio peccatorum a suscepto baptismo admissorum: atqui hic dolor esse potest sine effectu gratiæ; ut si quis non concepto dolore de peccatis ante baptismum cum obice susceptum commissis, postea doleret de peccatis suis ut oppositis obligationi christianæ, dolor iste obicem non tolleret; ergo.

R. — D. M. Materia Pœnitentiæ essentialis per se ac regulariter est talis detestatio, modo sit satis universalis C. talis detestatio, quæ per accidens non est sat universalis ac sufficiens ad plenam et perfectam peccatorum remissionem, est materia essentialis Pœnitentiæ N. Male præsumit Lugo n. 94, tanquam indubitatum, quod in illo casu sufficeret detestatio peccatorum, in quantum sunt hominis christiani. Opus autem est detestatione magis generali, quæ et peccata ante baptismum commissa, et ea, quæ baptismum secuta sunt, complectatur, ac duplici munere fungatur: habet enim se tantum ut dispositio, qua posita, baptismus reviviscens peccata præcedentia abstergat; pars vero materialis est Pœnitentiæ sacramenti, quo peccata a Christiano jam perpetrata dimittuntur. Unde apparet, peccata, quæ baptismum antecesserunt, nequaquam esse materiam remotam sacramenti absolutionis.

479. *Obj. II.* In sacramentis aliis defectus doloris est tantum obex gratiæ; ergo idem contingere potest in Pœnitentiæ sacramento.

R. — N. *Cons.* In sacramentis cæteris contritio est tantum dispositio ad consequendam gratiam: in Pœnitentiæ autem sacramento est simul pars essentialis. Hinc petitur ratio, cur non sufficiat contritio existimata: composita enim ex veris partibus, non autem ex putativis constare queunt. Hinc iterum patet, cur absolutio et confessio sine dolore non possint moraliter perseverare, dum postea verus dolor excitetur, sicut baptismus rite collatus perstat moraliter, ac postmodum amoto per contritionem obice gratiam denique reviviscens confert.

Inst. Sufficit dolor, quo confessio peccatorum memoriæ occurrentium habeat veram formam accusationis, et absolutio formam iudicii exhibeat: atqui talis est dolor particularis de peccato occurrente memoriæ, et tamen inefficax respectu alterius quod studiose reminiscentem fugit; ergo.

R. — D. M. Sufficit talis dolor si fuerit universalis et proposito generali conformis saltem ex motivo tale propositum virtute comprehendente C. si fuerit particularis, qui propositum universale non fundet N. Ideo non potest deduci par ratio a confessione non integra materialiter:

nam integritatem istam sæpe de industria omittens vere absolvitur et gratiam sacramenti obtinet; quod nemo dixerit licere de dolore particulari. Deinde dolor universalis et detestationem omnium peccatorum in confessione omissorum, et propositum vitandi omnia etiam ignota complectitur; quæ omnia particulari dolori desunt.

CAPUT IV.

DE CONFESSIONE PARTE ALTERA SACRAMENTI POENITENTIÆ.

ARTICULUS I.

DE PRÆCEPTO ECCLESIASTICO CONFITENDI.

180. *Nota.* Sicut fides et caritas, ita poenitentiae quoque virtus præcipitur lege naturali, quæ secundum se quidem præit legem Dei positivam, per quam virtutis ejusdem exercitium imperatur. E contra lex confitendi sua peccata et poenitentiae sacramentum obeundi solum est positiva; neque dici potest naturalis, nisi in quantum natura dictat, adhiberi oportere media a Deo ad salutem obtinendam injuncta. Tale vero medium ex divina ordinatione præscriptum esse confessionem, fuse probavimus cap. 4, fere toto hujus disputationis. In præsens autem quæritur, quos et quando lex ista obliget ex determinatione Ecclesiae aut necessitatis?

181. *Dico.* Lege ecclesiastica usus confessionis fidelibus certo tempore præcipitur.

Prob. I. Canon 24, magni Concilii LATERANENSIS an. 1215, sub INNOCENTIO III celebrati ita habet (Labb., t. 11, p. 473 A) : *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, et injunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere.* Eadem lex approbatur a Conc. TRID. Sess. 14, cap. 5, et can. 8, damnantur oppositum suadentes.

Prob. II. Præceptum confessionis annuæ dudum jam ante Concilium istud LATERANENSE vigeat. Nam B. Joan. CHRYSOSTOMUS hom. 30 in Genes. (Opp., t. 4, p. 294 A) quam in majore hebdomade habuit, monet suos, *faciendam tunc esse puram et diligentem peccatorum confessionem*, ut pluribus ejus verba recitavimus supra, n. 103 ad Inst. 4. Sonnatius Archiepiscopus Rhemensis in Ecclesiae suæ statutis, et Theodulphus Aurelianensis Episcopus in Capitulari ad suæ diocesis Episcopos, cap. 36 (Patrol., t. 405, p. 203) tempus Quadragesimæ huic confessioni assignant, seculo nono.

Regino Prumiensis abbas seculo decimo, L. 4 de Ecclesiasticis disciplinis cap. 57 et 288, feriam quartam ante Quadragesimam ab Episcopis et Presbyteris, ait, plebi Christianæ præscribi oportere, *ut cum omni humilitate et contritione cordis omnis simpliciter confessus, suscipiat remedia poeniten-*

tiæ, etc. Et L. 2, c. 65, monet sciscitandum ex laicis, *si ad confessionem non veniat, vel una vice in anno, et pœnitentiam pro peccatis suis suscipiat*, etc.

Seculo eodem Ratherius Episcopus Veronensis in synodica ad Presbyteros per universam diœcesin constitutos, *Feria quarta*, inquit, *ante Quadragesimam*, *plebem ad confessionem invitare*, etc. (Patrolog., t. 436, p. 562).

Undecimo seculo Burchardus Wormatiensis Episcopus L. 46. Decretorum cap. 2 statuit, monendos esse populos, ut feria quarta ante Quadragesimam confessionem accedant.

Odo Parisiensis Episcopus, in statutis vetuit, ne quis ultra annum confessionem suam differat, tomo 6. Bibliothecæ PP. Binii, et tomo 40 Conciliorum.

Imo S. Chrodegandus Episcopus Metensis in Regula cap. 32, tom. 3 Spicilegii (et Patrolog., t. 89, p. 1072 A), præceperat jam seculo octavo, ut ter per annum populus fidelis suam confessionem suo sacerdoti faciat. Ex hac doctrina

Conficitur. 4° Nondum baptizatos lege ista non adstringi; cum nec sint proprie fideles, nec peccata ipsorum subsint clavibus Ecclesiæ, neque possint subijci etiam post baptismum susceptum.

2° Lex ista ligat omnes baptizatos mentis compotes et gravis peccati reos, atque ipsum etiam summum Pontificem saltem quoad vim directivam: exigit enim lex naturæ, ut caput membris conformetur in iis, quæ ipsi et membris sunt communia.

3° Ait decretum Concilii Lateran. *Qui ad annos discretionis pervenerint*: quare amentes et parvuli, qui nondum contraxerunt peccata mortalia, nec possunt exhibere actus pœnitentiæ, canone isto non comprehenduntur.

4° Canonii illi sunt obnoxii, qui conscii sunt sibi peccati lethalis; nam venialia confiteri nemo tenetur, ut habet Concilium Tridentinum Sess. 14, cap. 5, sub finem monens, Ecclesiæ præcepto designari tantum tempus, quo tenemur confessionem jure divino necessariam facere: atqui jure divino nemo tenetur ad confessionem noxarum venialium, aut eorum mortalium, quæ semel jam pro confessione fuit legitime absolutus; ergo.

5° Præcepto isti non satisfacit per confessionem sacrilegam: Ecclesia enim præcepto divino implendo tantum assignavit tempus; igitur non satisfacit præcepto ecclesiastico, qui non implet divinum præceptum, quod jubet, peccata sacramento confessionis expiari. Vide 14^{am} propositionem ex damnatis ab Alexandro VII. Quod si daretur confessio sacramentalis valida et informis, defectu doloris se extendentis ad peccata, quorum pœnitens non reminiscitur, ea satisfaceret præcepto Ecclesiæ, quæ tantum requirit, ut hoc sacramentum bona fide suscipiatur, perceptionem autem fructus non imperat. Ita Ecclesiæ præcepto satisfacit, qui in statu peccati missæ assistit, etsi ejus fructum non percipiat: nec enim fructus missæ præcipitur, sed reverens ejus auditio, licet etiam hæc præcipiatur ob fructum, tanquam propter finem legis extrinsecum, qui sub præceptum non directe cadit.

6° Rite confessus mortalia clavibus nondum subjecta satisfacit præcepto Ecclesiæ de confessione annua, etiamsi mortale aliquod ex oblivione aut justa de causa omiserit, eo quod divino præcepto satisfecerit. Secus res haberet, si mortalia clavibus jam rite subdita, aut venialia tantum confitendo recitasset: recordatus enim peccati lethalis, quod in confessione exciderat, aut legitime fuerat omissum, teneretur ad ejus confessionem

anno eodem præstandam, quia non satisfecit præcepto divino, quod est tantum de peccatis mortalibus exponendis, quæ clavibus nondum rite fuerunt subjecta.

7° Eandem ob causam lapsus demum in peccatum mortale tenetur ad ejus confessionem præcepto ecclesiastico faciendam anno eodem, etiamsi antea sæpius venialia, quæ solum perpetraverat, confessus fuisset. Quod si semel mortalis peccati, in quod cecidit, se legitime accusasset, ad aliorum confessionem, quæ anno eodem commisit, præcepto Ecclesiæ non adstringitur.

8° Tametsi confessio sub tempus paschale instituta valde probetur a Tridentino Concilio Sess. 14, cap. 5; qui tamen alio tempore confessus fuerit, nihil amplius debet legi ecclesiasticæ de confessione annua: nisi Concilium provinciale decreto speciali ad id festum executionem præcepti restrinxerit.

9° Quilibet tenetur confiteri in mortis articulo, aut in morali periculo nunquam postea implendi præceptum confessionis: nec tamen quisquam obligatur ad istud præstandum scripto vel per interpretem: utraque enim confessio ista publica est, quæ non præcipitur. Ita Theologi communiter cum Cardinale Toletio.

10° Qui toto anno confiteri neglexit, tenetur prima die anni sequentis, si potest, aut prima data opportunitate confiteri; nam præceptum hoc non est ex iis, quæ cum tempore præscripto expirant, ut præcepta jejunandi, recitandi horas canonicas, celebrandi festa: sed præscribit solum terminum, ultra quem executio præcepti divini differenda non sit. Licet ergo finis anni sit terminus, ultra quem confessionem differri non licet; terminus tamen non est, quo cesset obligatio, cum sit tantum determinatio præcepti divini, declaratque, obligationem talem esse, ut confessio ultra differri non debeat. Igitur talis evoluto anno deinceps et continenter peccat, donec confiteatur, cum confitendi obligatio tantum non expiret, ut crescat etiam. Quod si sola prioris anni peccata confessus, postmodum in alia gravia reciderit, ad iteratam horum confessionem, qua hujus anni præcepto satisfiat, obstringetur. Cur autem non ad tres confessiones tenebitur, qui tribus annis præceptum confitendi neglexit? R. Quia una confessione jubetur exprimere peccata omnia, quæ postea non sunt amplius materia necessaria confessionis.

482. *Obj. I.* Etiam non baptizati divino præcepto ad sacram Eucharistiam tenentur; ergo etiam ad sacramentum confessionis.

R. — *N. Cons.* Non baptizati tenentur Christi præcepto suscipere baptismum et sacram communionem, cujus statim evadunt idonei: pœnitentiæ autem sacramenti nemo capax est, nisi post baptismum peccaverit.

483. *Obj. II.* Si pueri rationis usum assecuti ecclesiastico præcepto adstringantur ad confessionem annuam peccatorum mortalium, ergo etiam subibunt pœnas neglecti hujus præcepti, quæ capitulo *Omnis utriusque*, indicantur; nempe quod viventes ab Ecclesia arcendi sint, et mortui careant sepultura ecclesiastica.

R. — *N. Cons.* Excipiuntur capp. 1 et 2. Extra, de delictis puerorum. Quanquam ne adultis quidem, nisi ad arbitrium Episcopi pœnæ illæ, aliæque statutis synodicis decretæ infligantur prævaricatoribus legis illius ecclesiasticæ.

ARTICULUS II.

DE QUALITATE CONFESSIONIS.

184. *Nota.* Queritur cum hæreticis aliis Calvinus, a Concilio illo Lateranensi magno demum fidelibus laqueum confessionis injectum fuisse : et Dallæus Genevensis Minister convitiatur, invecam ab Innocento III, esse servitutem immanem et inauditam, ac ne a sævissimis quidem tyrannis unquam tentatam. Sed impudens mendacium istud confutatur testimoniis S. Scripturæ et antiquitatis universæ, quæ constat, ex divina Christi institutione confessionis sacramentum ex perpetuo Ecclesiæ usu ad nos usque pervenisse : Ecclesiam vero ipsam hac in re aliud nihil ordinasse, quam quæ ad disciplinam pertinent, dum tempus duntaxat fidelibus præscripsit, quo sacramentum istud obire debent : atque istud pluribus ante Lateranense Concilium et ipsum Innocentium III, a Conciliis et Episcopis fuisse præstitum, nuper in secunda probatione conclusionis demonstravimus. Restat jam, ut de ejusdem confessionis qualitate, quantitate, aliisque proprietatibus breviter pro nostro instituto agamus.

185. *Dico I. Ad confessionis sacramentalis essentiam non requiritur, ut sit secreta.*

Ita post Alexandrum, S. Thomas quodlib. 1, art. 10 et in 4. d. 17, q. 3, a. 4, q. 3, ad 2, et in eadem dist. Joan. Major, Richardus, Paludanus et Theologi passim contra Scotum ead. dist. q. unica art. 3, Gabrielem q. 1, a. 2, et Angelum verbo *Confessio* 1, num. 39, qui putabant, secretum esse de essentia sacramentalis confessionis; quandoquidem peccata cordis sunt secreta.

Prob. I. Condicio ista non exigitur ex necessitate sacramenti; nam ad hoc solum opus est accusatione ex vero animi dolore profecta, qua sacerdoti sufficiens detur notitia ad judicandum de peccatis ac de statu pœnitentis : atqui ad talem accusationem nihil refert, utrum publica sit, an privata; ergo.

Prob. II. Neque secreta confessio necessaria est ex præcepto aliquo. Si enim Christus solam confessionem secretam instituisset, non potuerat Ecclesia approbare confessiones publicas, et eas pœnitentium arbitrio committere, ut olim fecit, et Concilium Tridentinum adhuc probat Sess. 14, cap. 5.

186. *Dico II. Ad confessionis sacramentalis substantiam non pertinet, ut voce fiat.*

Ita S. Thomas nuper cit., cui consentiunt cæteri Theologi.

Prob. S. LEO epist. 94 (al. 108 ad Theodorum episcop.) ait, absolvendos esse moribundos, qui solo nutu confitentur, vel quos testantur alii confessionem petiisse. Idem habetur ex Can. 12. Concilii ARAUSICANI I (Labbe, t. 3, p. 1449 E) et ex Rituali Romano a PAULO V edito et proposito toti Ecclesiæ, quod nimirum contineat receptos et approbatos Ecclesiæ ritus, et quo hortatur omnes, ut tanquam Ecclesiæ filii illud observent, utpote Romanæ Ecclesiæ omnium matris et magistræ auctoritate constitutum.

Conf. 1. Potest pœnitens causam suam sacerdoti æque aperire per signa

alia; ergo dici non debet, medium istud confessionis adeo necessarium ad verba formalia sola, quæ pluribus sæpe desunt, esse alligatum.

Conf. 2. Accidit subinde, ut pœnitens vocis usu destitutus, non solum possit, sed etiam teneatur in articulo necessitatis per signa alia confiteri, per se loquendo, eo quod hæc sint materia indubitata, et facile ac sine indecentia exhiberi possint.

487. Dico III. Confessio facta absenti per litteras aut signa alia valet, ita ut sacerdos teneatur talem præsentem, si aliter amplius confiteri nequeat, in mortis periculo absolvere.

Ita B. Thomas et Theologi complures, quos laudat et sequitur Suaresius disp. 24, sect. 3.

Prob. I. Talis revera accusat se apud sacerdotem peccatorum suorum, ut ab illo absolvatur: atqui ejusmodi accusatio sufficit in casu necessitatis; ergo. *Prob. min.* Ex verbis institutionis solum habemus, ut pœnitens sacerdoti aperiat causam suam; quod quidem variis signis in necessitate fieri potest. Neque extat præceptum divinum aut ecclesiasticum, quo accusationis hujus essentia ad solum sermonem humanum formaliter talem adstringatur. Neque etiam expediebat, medium salutis adeo necessarium arctari ad signum illud solum, quod in necessitatis articulo toties deficit. Igitur cum litteræ signa sint admodum clara sermonis humani, confessioni præ aliis omnibus in necessitate subserviunt.

Prob. II. Juxta indubitatam doctrinam S. Thomæ opusculo 65. S. Antonini, Paludini, Silvestri, aliorumque Thomistarum veterum, cum Scoto, potest moribundus sensibus destitutus absolvi a sacerdote præsentem, modo per testes constet, ipsum prius pœnitentiæ signa dedisse: atque etiam debere absolvi constat tam ex epist. 94, LEONIS M. relata Can. *His qui in tempore*, 26, q. 6, ex Concilio ARAUSICANO I, et Rituali PAULI V citatis conclus. 2^a, quam etiam ex Concilio CARTHAGINENSI IV, Can. 76 (Labbe, t. 2, p. 4206 A), CARTHAGINENSI III, Can. 34 (Labbe, t. 2, p. 4472 A), item ex Can. *Qui recedunt*, 26, q. 6, etc. *Ægrotantes*, de Consecr., d. 4. Ergo recte concludimus, valere confessionem per litteras factam in necessitate.

488. Dico IV. Confessio non redditur invalida a vanæ gloriæ pruritu, aliove ab affectu venialiter malo.

Prob. Ad veram et validam confessionem igitur legitima declaratio suorum peccatorum sacerdoti facta, cum vera de iis contritione: atqui hæc duo possunt esse, licet affectus vanæ gloriæ, aut alius venialiter malus se clam insinuet; ergo.

489. Dico V. Mendacium non reddit irritam confessionem, nisi quando in materia confessionis fuerit peccatum mortale.

Ratio patet: nam si quis negaret se fecisse peccatum veniale, quod revera fecit, aut mortale, quod olim confessus jam fuerat, aut aliunde confiteri non tenetur, hic neque peccatum grave committeret mentiendo, nec ulli gravem inferret injuriam; ergo ex hoc solum capite confessio non redderetur invalida, modo sufficientem absolutioni materiam et dolorem afferret.

E contra qui se accusat peccati mortalis, quod non fecit, aut qui negat tale, quod confiteri deberet, decipit in causa gravi confessarium, ejusque

judicium, quod de confitentibus ferre debet, confundit : atque inde hoc novo peccato sacramentum reddit irritum.

Quod idem tenendum de eo, qui confessus veniale peccatum, quod non admisit, aliud peccatum abs se vere commissum non adjicit, mendacio illo in speciem levi subduceret sacramento materiam, ac lethali se crimine obstringeret. Quod tamen non contingeret, si peccatum aliud re ipsa perpetratum simul cum dolore confiteretur : ita enim nemini gravem injuriam inferret.

Denique si quis generalem exomologesin faciens, peccatis mortalibus olim jam rite confessis, misceret alia, quæ nunquam antehac confessus fuit, neque hujus rei moneret sacerdotem, aut interrogatus veritatem celaret, sine dubio peccatum grave et pœnitentiam irritam faceret, cum foret in causa, quominus sacerdos judicium prudens, tam de danda absolutione, quam de satisfactione præstanda ferret.

190. *Obj. I contra 1^{am} concl.* Synodus TRID. Sess. 14, cap. 5 ait, confessionem secretam non esse alienam a divino mandato, nec inventum esse humanum. Et cap. *Omnis utriusq.* præcipitur, ut soli sacerdoti confessio fiat; ergo confessio publica non probatur ab Ecclesia.

R. — *N. Cons.* Synodus TRIDENT. tantum statuit, aliquam confessionem sive secretam, sive publicam a Christo præceptam fuisse, nec eam esse inventum humanum, ut calumniabantur hæretici, quos cann. 4, 6, 7 et 8, condemnat. Concilium vero LATERANENSE, cap. *Omnis utriusque*, solum monet, confessionem secretam duntaxat exigi posse, eaque satisfieri divino præcepto. Recte tamen Suaresius tradit, nemini sine causa gravi confessionem publicam faciendam, aut permittendam esse.

191. *Obj. II contra 2^{am} conclus.* In Decreto EUGENII in Concilio FLORENTINO edito, § *Quantum*, pars materialis hujus sacramenti dicitur *confessio oris*; ergo ad essentiam hujus partis opus est sermone humano.

R. — *N. Cons.* Ita appellatur, quia plerumque solet, ac debet ore fieri confessio, nisi gravis necessitas suadeat, nutu, scripto, aut signis aliis eam peragi. Quam ob rem Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 5, solum *confessionem*, omitta voce *oris*, pronuntiat *jure divino necessariam omnibus post Baptismum lapsis*. Quod si ex cap. 3, ejusdem sessionis, ubi *verba ministri* sacramenti hujus forma dicuntur; absolutionem verbis propriis fieri tantum debere, expressimus : non continuo ex Eugenii Decreto sequitur, æque ad confessionem verba proprie talia requiri; cum alia longe sit ratio materiæ sacramentorum, alia formæ.

192. *Obj. III contra 3^{am} conclus.* S. LEO et Patres alii, hac et præcedente conclusione citati loquuntur tantum de absolutione a censura ecclesiastica, non vero de absolutione sacramentali; ergo illorum testimonia ad rem præsentem nihil attinent.

R. — *N. Ant.* Tametsi Patres quidam loquantur tantum de absolutione ab excommunicatione, ac præsertim S. CYPRIANUS epist. 43 (al. 42 ad clerum, de lapsis) ubi ait, in simili eventu diaconum posse reconciliare ægrotum pœnitentem, *facta exomologesi*; quos tamen laudavimus, Patres et Pontifices non speciatim de excommunicatis, neque de publice pœnitentibus agunt, sed absolute et simpliciter de fidelibus et peccatoribus, declarantque

illius pœnitentiæ et absolutionis tantam esse necessitatem, ut ex ejus defectu damnari homines possint : quod de absolutione a censuris verum non est. Deinde Patres iidem utuntur voce pœnitentiæ, eamque appellant *actionem sacerdotis, satisfactionem, actionem pœnitentis*, quibus non solet significari absolutio a censura, vel alia ceremonialis, sed verum sacramentum. Imo LEO M. expresse dicit, pœnitentiam dandam esse a sacerdote vi postestatis acceptæ per illa verba : *Quorum remisieritis peccata*, etc. Merito ergo hanc Soti et Cani exceptionem rejicimus, cum S. Thomas ipse q. 84, a. 3, ad 2, verba LEONIS M. de reconciliatione sacramentali interpretetur.

Inst. 1. Rituale PAULI V, non habet majorem approbationem, quam libri cæteri cum licentia Romani Pontificis editi ; ergo.

R. — *N. Ant.* cujus falsitatem arguunt protestationes ipsius Pontificis in conclusione recitatæ, quibus addit, se Rituale hoc edere, sicut Pius V et CLEMENS VIII. Breviarium, Missale et Pontificale ediderant : atque hoc negotium proprio et maturo consilio, ac studio præstantissimorum Cardinalium et aliorum Doctorum fuisse transactum.

Inst. 2. Propositionem istam : *Licet per litteras sive internuntium confessario absenti peccata sua sacramentaliter confiteri, et ab eo absente absolutionem obtinere*, damnavit CLEMENS VIII ut falsam, scandalosam et temerariam quoad utramque partem conjunctim et divisim, et contrariam interpretationem rejecit, prout idem Pontifex in congregatione Inquisitionis Romanæ declaravit 6 Jun. 1684, referente Petro Lombardo Archiepiscopo Armachano epistola data ad Ægidium Coninc S. J. Theologum, cujus exemplar ipse Ægidius recitat in libello apologetico, qui inscribitur : *Responsio ad dissertationem impugnantem absolutionem moribundi sensibus destituti*. Imo PAULUS V, die 14 Julii 1605, idem quod CLEMENS VIII declaravit, et contrariam Suaresii opinionem jussit expungi ex tomo ipsius IV in 3. p. S. Thomæ, sect. 4, disp. 21, ergo.

R. — *N. Cons.* Idem CLEMENS VIII, postea rogatus respondit, se hunc casum moribundi nec intendisse, neque decreto suo comprehendere; seque ipsum, si adesset tali moribundo, absolutionem impertiturum : quod an. 1608 16 Aprilis Patri Florentino S. J. Belgicæ Provinciali Præposito, et Leonardo Lessio, Romæ tum agentibus, testati sunt Cardinalis Bellarminus et Petrus Lombardus Armachanus Hiberniæ Primas, qui etiam hujusce rei testimonium propria manu subscriptum imprimis dicto P. Florentino, tum Doctoribus quibusdam Lovaniensibus tradidit. Porro CLEMENS VIII. S. LEONI aliisque Patribus, et PAULUS V suomet Rituali contradicere nec voluerunt, nec potuerunt. Et Petrus Armachanus ait, non impune ab se laturum parochum, qui ægroto tali absolutionem negasset.

Inst. 3. EUSEBIUS Papa scribit (Labb., t. 4, p. 1392), eo casu sacerdotem debere orare super ægrotum, nulla facta absolutionis mentione.

R. Dictum jam sæpe fuit, precum nomine a Patribus intelligi formas sacramentorum. Quanquam epistolæ illæ non sint EUSEBII Papæ, sed impostoris cujusdam, ut vel inde patet, quod in iis fuse tractetur de inventionem S. Crucis et festo ejus ab EUSEBIO instituto : atqui EUSEBIUS jam obiit an. 344. Crux autem demum sub SYLVESTRO Papa an. 326, inventa fuit.

ARTICULUS III.

QUANDONAM SUFFICIAT CONFESSIO INTEGRA FORMALITER TANTUM?

193. *Nota.* Materialiter integra confessio dicitur, in qua omnia peccata mortalia distincte secundum suas species et numeros exprimuntur : quod si quis ex causa legitima generatim tantum sese peccatorum suorum accuset, vel unum et alterum reticeat, aut circumstantiam cæteroqui necessariam supprimat, erit confessio formaliter tantum integra. Utrum ista aliquando ad hoc sacramentum sufficiat, nunc inquirimus : nam materialiter integram per se requiri, constat ex hactenus dictis, et ex dicendis infra constabit.

194. *Dico.* Ad beneficium absolutionis obtinendum sufficit confessio formaliter tantum integra, quando obstat impotentia physica vel moralis, quo minus poenitens confessionem materialiter integram præstet.

Ita communiter Theologi.

Pars 1^a quoad naturalem impotentiam jam satis probata est articulo proxime præcedente, ubi ex Patribus et Conciliis docuimus, ad absolutionem moribundo impertiendam sufficere, si is aliqua tantum peccata proferre possit, aut petierit confessarium, aut signa alia doloris ediderit. Talis enim facit, quod ab ipso in ejusmodi circumstantiis præstari ac prudenter exigi potest : et quamvis non edat confessionem distinctam et perfectam de peccatis singillatim, peragit tamen inchoatam et largius sumptam de peccatis generatim et confuse indicatis, quatenus se peccatorem declarat, et absolutionem postulat.

Obstaculis impotentiae naturalis accensetur etiam oblivio aut ignorantia inculcata alicujus peccati lethalis, teste ipso Concilio TRIDENTINO Sess. 14, cap. 5, neque ad oblivionem istam aut ignorantiam cavendam tenetur quisquam peccata sua scripto consignare; nisi forte quis ita stolidus sit, ut nullum omnino peccatum memoria tenere possit. Mutos tamen qui non omnia peccata nutibus possunt exprimere, et scribere norunt, aut confessuros sacerdoti surdo ad id præstandum obligari docet Suarez cum pluribus aliis, eo quod diligentia ista respectu talium hominum non censeatur extraordinaria.

Pars 2^a itidem ratione communi asseritur, quod præcepta ista affirmativa non obligent cum gravi proprio aut alieno incommodo vitæ, famæ, aut fortunarum : quæ quidem distinctius enarrantur in Theologia morali.

Istud solum hic addo, nemini unquam licere detegere in confessione occultum peccatum alienæ personæ, quæ non fuit complex in eodem peccato confitentis : imo ne licere quidem complicitis crimen proferre, si aliter possit suummet satis explicare, non aperiendo nomen complicitis. Quod si suum peccatum satis explicare non possit, quin una confessario notus fiat complex, tenetur etiam cum hac privata complicitis nota ad integram materialiter confessionem, quam nec differre, nec alii sacerdoti, qui complicitem non agnoscat, præstare potest, prout traditur communiter a Theologis contra Valentiam et Dianam.

195. *Obj. I.* Qui petit confessarium desiderat quidem confiteri, re ipsa

tamen non confitetur : atqui ad absolutionem requiritur prævia confessio, ergo qui petit confessarium, non potest ab hoc superveniente absolvi.

R. — *N. M.* Ægrotus talis confitetur quasi per interpretem saltem inchoate et confuse, quantum in hisce circumstantiis valet, quod sufficere supra abunde ostendimus. Ex canone autem, *Quem pœnitet*, dist. 4 de Pœnit. colligitur tantum, ejusmodi confitendi ritum citra casum necessitatis non licere.

Inst. 4. Non potest ferri sententia; nisi judex distincte cognoverit crimen sontis : atqui si pœnitens tantum poscat confessarium, aut signa edat doloris, non cognoscitur distincte ullum ejus delictum; ergo.

R. — *D. M.* Non potest ferri sententia in causis criminalibus aut civilibus, ubi agitur de damno tertii aut Reipublicæ, nisi judex distincte cognoverit crimen sontis *C.* non potest ferri sententia incognita distincte causa in judicio sacro hujus sacramenti, quod solum rei gratia est institutum, et cujus tota reconciliatio et absolutio pendet a vero dolore et ingenua quadam delicti confessione, quoad ejus fieri potest *N.*

Inst. 2. Sacerdos tali moribundo superveniens non habet sufficientem notitiam, utrum priorem dolorem non retractaverit, aut an non peccatum novum commiserit; ergo.

R. — *D. Ant.* Non habet notitiam sufficientem pro casu necessitatis *N.* extra hunc casum *T.* Argumentis hisce tantum probatur, non licere ita dispositos extra casum necessitatis absolvi.

Inst. 3. Jam ante sciebat sacerdos, talem hominem peccatorem esse : atqui hæc confusa et imperfecta notitia ipsi amplius nihil declarat; ergo si ex notitia priore non poterat ipsum absolvere, neque id potest ex signis hisce imperfectis.

R. — *N. Assumpt.* Ex hisce signis capit sacerdos notitiam judiciariam et sacramentalem materiæ proximæ sacramenti, nempe accusationis dolorosæ factæ a pœnitente, eo modo quo hic et nunc fieri potest.

Inst. 4. Peccata ejus, qui generatim tantum se accusat, ne indirecte quidem remittuntur : nam directe dicuntur remitti, quæ clavibus distincte subjiciuntur, indirecte vero reliqua, propter consortium illorum, quæ directe per verba absolutionis et gratiam inde profectam remittuntur; ergo cum nihil proferatur, ad quod absolutio terminetur directe, nullum peccatum indirecte remitti poterit.

R. cum Suaresio *N. Ant. ad cujus probationem* dico, absolutionem in hujusmodi confessione generica directe terminari ad peccatum secundum rationem communem, in qua peccata omnia conveniunt, indirecte autem ad peccata secundum rationem particularem. Hinc eadem peccata particulatim debet postea, cum potest, sacerdoti iterum confiteri.

Inst. 5. Obtento fine desinit obligatio præcepti; ergo si in confessione tantum formaliter integra peccatum remittatur omissum, non debet postea directe iterum subjici clavibus.

R. — *D. Ant.* Obtento fine desinit obligatio præcepti, si finis ipse non pendeat ab efficaci voluntate præceptum exacte implendi *C.* secus *N.* Ita etiam contritione perfecta, aut sacramento extremæ Unctionis remittuntur peccata, quæ tamen postea sacerdoti aperienda sunt. Vide propositionem 44^{am} ex damnatis ab Alexandro VII.

496. *Obj. II.* Ingens difficultas ex verecundia aut metu infamiæ propriæ

orta non excusat a confessione integre facienda; ergo neque difficultates aliæ.

R. — *N. Cons.* Damnum aut difficultas infamiæ propriæ apud solum confessarium ex confessione orituræ sequuntur per se ex integritate confessionis, uti etiam infamia complicitis necessario detegendi in confessione materialiter integre peragenda: e contra aliæ incommoditates graves, cujusmodi forent odium, quo confessarius pœnitentem aut complicem prosequeretur, aut exhæredatio eorum habent se ex accidente ad confessionem.

497. *Obj. III.* Infamatio proximi jure naturæ prohibita est; ergo nunquam licet aperire in confessione complicem.

R. — *D. Cons.* Nunquam id licet, si aliter confessio materialiter integra præstari possit *C. secus N.* Infamatio injusta proximi est quidem prohibita, non vero justa: nam et in foro externo licet quandoque detegere complicem, si rei crimen aliter perfecte cognosci nequeat; quanto id magis licebit in confessione, cui ex natura hoc incommodum adhæret, ut materialiter integra fiat, et in qua complicitis infamia fere nihil est intuitu judicii forensis. Neque in hoc negotio confessionis omnino integræ ita necessario pejor debet esse conditio pœnitentis, quam complicitis, qui patrando simul crimen videtur jure suo cessisse, ne aliquatenus infametur. Ita contra Navarrum et alios quosdam Theologi communiter cum S. Thoma 2, 2, q. 73, a. 2. Ac refert etiam venerabilis Beda L. de remediis peccatorum cap. 4 (*Opp.*, t. 5, p. 570 A. Patrol., t. 94) ex antiquis canonibus, quod, *si quis uxoratus ancillam suam violaverit, annum unum pœniteat*, etc.; igitur circumstantia ancillæ complicitis erat declaranda.

Pius item IV, an. 1564, et alii deinceps Pontifices constitutionibus vulgaris præceperunt pœnitentibus deferre sacerdotes, a quibus in sacro tribunali ad flagitium sollicitabantur; ergo quandoque licet pœnitenti propter suam propriam utilitatem, socium criminis vel simpliciter reum declarare.

Praxis etiam veteris Ecclesiæ nos docet, licere pœnitenti, propter complicitis aut aliorum utilitatem, crimen ipsius sacerdoti manifestare, ut corrigatur et emendetur: imperabatur enim olim talis delatio, statutis etiam pœnis adversus eos, qui fratrum peccata, quæ noverant, non accusabant. Ita jussit S. Heraclas, Alexandriæ Episcopus, ut hæretici ad Ecclesiam redeuntes non prius admitterentur, *quam quæcumque ab adversariis audierant, palam exposuissent*. Ita refert S. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium L. 7 Histor., c. 7. Plura in hanc rem exempla dabit Morinus L. 2 de Pœnit., c. 7.

Nihilominus non nisi perrarò et admodum circumspecte indulgendum pœnitenti, ut propter suam aut aliorum utilitatem complicitis personam aperiat: ne aut fidelibus, violatum a sacerdote confessionis sigillum suspicaturis, pœnitentiæ tribunal invisum reddatur; aut perditis hominibus præbeatur occasio, viros probos obtentu religionis et pietatis aliquando traducendi.

ARTICULUS IV.

QUAS PECCATORUM CIRCUMSTANTIAS EXPONERE IN CONFESSIONE TENEAMUR?

498. *Nota I.* Circumstantiæ quædam aliam speciem peccati actibus etiam internis in genere moris conciliant : ut sunt adjuncta personæ, loci, instrumenti, finis, modi, temporis. Dixi, *in genere moris* : nihil enim attinet ad præsentem quæstionem, quod specie physica varietur actus, utrum quis gladio, an veneno interficiatur.

Aliæ dantur circumstantiæ, quæ quidem peccati speciem non mutant, reddunt tamen illud haud paulo gravius in sua specie : nam furtum gravius censetur committere, qui vim ingentem pecuniæ furatur proximo, quam is, qui tres aut quatuor aureos eidem subtrahit : hærere diutius in pravis desideriis idem, sed gravius peccatum est, quam eisdem ad momentum consentire.

Nota II. Solus Cajetanus, tom. 4. Opusc. tract. de Confess., tunc solum, ait, species peccatorum exprimi oportere, cum illæ sunt satis claræ, et notæ omnibus, tantæque, ut morale confessarii judicium varient. Quæ quidem opinio non displicet Cano relect. de Pœnitent., part. 5, et Navarro in c. *Consideret*, in princ., n. 48 et 49 de Pœnit., dist. 5.

Major est contentio ratione circumstantiarum, quæ peccati magnitudinem in specie sua insigniter augent. Has per se quidem contentibus necessario declarandas esse arbitrabantur olim Altisiodorensis, Alexander, Marsilius, Cajetanus, Canus, Victoria, Sotus uterque, ac plures alii, quos refert et sequitur Fr. Suaresius disp. 22, sect. 3.

Non pauci tamen pœnitentes hoc onere immunes pronuntiant, ut S. Thomas in 4. d. 46, a. 2, q. 5, Albertus, Paludanus, Durandus, Bonaventura, Almainus, Carthusianus, Adrianus, quos itidem et plures alios ordine citat Suaresius; et ex recentioribus Toletus, Vasquez, Lugo, et quam plurimi, quos vide apud Dianam p. 4, tract. 7, resol. 4.

499. *Dico I.* Circumstantiæ, quæ speciem et numerum peccatorum immutant, in confessione aperiendæ sunt.

Hæc thesis certa est.

Prob. Concilium TRIDENT., Sess. 44, cap. 5 ait, sacerdotes judicium hoc exercere non potuisse, si pœnitentes *in genere duntaxat*, et non potius *in specie ac sigillatim* sua ipsi peccata declarassent. Et infra : *Etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant.* Cujus mox rationem reddit : *quod sine illis peccata ipsa neque a pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant; et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, et pœnam, quam oportet pro illis, pœnitentibus imponere.* Et can. 7, aliter docentes feriuntur anathemate. Idem colligitur ex Trullano can. 402 (Labb., t. 6, p. 4485 B) quo ita statuitur : *Oportet, qui facultatem absolvendi et ligandi a Deo receperunt, peccati qualitatem speculentur.* Et can. 25. Concilii Wormatiensis anno 868 (Labb., t. 8, p. 950 D) : *Pœnitentibus, inquit, secundum differentiam peccatorum sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernantur.* In decreto etiam Eugenii Armenis a Concilio FLORENTINO tradito dicitur, ad confessionem pertinere,

ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur. Denique Concilium LATERAN., can. 24 : *Omnis utriusque, non solum monet fidelem quemlibet, ut omnia sua peccata confiteatur; sed etiam, ut sit sacerdos discretus, diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati.*

Unde ita ratiocinor : Concilia docent, peccata omnia pro confessione esse dicenda : sed quando vel numerus peccati ejusdem reticeretur, aut circumstantia speciem varians, non omnia peccata dicerentur; ergo et numerus peccati ejusdem frequentati, et speciem variantes circumstantiæ debent exponi. *Min.* patet ex doctrina de actibus humanis : nam quando circumstantia speciem mutat, hoc ipso sunt æquivalenter duæ peccatorum species, etsi eodem in actu conveniant.

200. Dico II. Per se loquendo non est obligatio exponendi circumstantias peccatum in eadem specie insigniter aggravantes.

Prob. I. Cum Synodus TRIDENTINA Sess. 44, cap. 5 docuisset, circumstantias speciem mutantes confitendas esse, atque pronuntiasset, impium esse dicere, hanc obligationem observatu impossibilem esse, subjungit rationem : *Constat enim, nihil aliud exigi, quam ut ea peccata quis confiteatur, quorum meminerit.* Atqui hoc facit, qui confitetur numerum et species; ergo constat, præter hæc nihil exigi.

Conf. S. THOMAS nuper cit. respons. ad 5, hoc de utraque sententia judicium profert : *Quidam dicunt, quod omnes circumstantias, quæ aliquam notabilem quantitatem peccato addunt, confiteri necessitatis sit, si memoriæ occurrant. Alii vero dicunt, quod non sint de necessitate confitendæ, nisi circumstantiæ, quæ ad aliud genus peccati trahunt, et hoc probabilius est.*

Prob. II. Non potest inveniri regula certa, et in praxi observanda, qua cognoscantur circumstantiæ insigniter in eadem specie peccatum aggravantes; ergo poenitentes non sunt sine necessitate in has angustias redigendi. *Ant. probatur* ex ipso dissidio adversariorum, et commentis diversis, quæ non cohærent. Nam quod Suaresius hunc canonem statuatur, *Quando gravitas excedit notabiliter ordinarium modum operandi tali modo circa talia objecta*, rem magis involvit : quis enim modus ordinarius in furtis, detractionibus, perjuriis, imprecationibus, cogitationibus lascivis aut desideriiis? Quasi vero ordinem aut modum teneant, qui modum rationis excedunt.

Prob. III. Si explicandæ sunt circumstantiæ aggravantes, explicandæ quoque erunt circumstantiæ minuentes, v. g. cum peccatur ex vehementi ira, metu, tentatione, aut dolo alterius : atqui hoc est contra praxin etiam adversariorum; ergo. *Maj. prob.* Sicut non licet in confessione minuere materiam necessariam ad confessionis integritatem (qualis est, secundum adversarios circumstantia aggravans), ita non licet materiam non idoneam absolutionis apponere : quod utique faceret, qui circumstantiam alleviantem non exprimeret : hanc enim reticendo, apponeret gravitatem, quam peccatum haberet sine tali circumstantia : sicut adversarii putant, suppressa circumstantia aggravante, non omne exponi quod est necessaria confessionis materia.

201. Obj. I. Laudati canones Concilii Trullani et Wormatiensis requirunt exactam narrationem peccatorum non tantum quoad species diversas,

sed etiam quoad circumstantias aggravantes; ergo si ex illis canonibus probetur, diversas peccatorum species in confessione esse recensendas probabitur etiam, circumstantias aggravantes speciem explicari oportere.

R. — *N. Cons.* Non omnia quæ hisce et aliis antiquis canonibus suadentur, simpliciter necessaria sunt ad veritatem sacramenti: quædam enim circumstantiæ notantur, quæ ne quidem rationem habent peccati saltem mortalis, ut complexus conjugis gravidæ aut tempore festivo, etc., quibus etiam pœnitentia præscripta dictabatur; non quod ista aperiri in confessione sacramenti necessitas exigeret, sed quod rigor disciplinæ ecclesiasticæ, et fidelium fervor ad tantam accuratorem procedebant. Recte ergo Vasquez et alii scribunt, nimium ab adversariis deduci ex illis canonibus, dum necessariam circumstantiarum tantum aggravantium explicationem volunt exprimere, quam Concilia ut perutilem monent esse adhibendam.

Inst. Ideo TRIDENTINUM Concilium jubet exprimi numerum et circumstantias variantes species peccatorum, quia alioqui sacerdotes hoc iudicium incognita causa nec exercere possunt, neque æquitatem in pœnis imponendis servare: atqui ratio eadem afficit circumstantias aggravantes, quæ impositionem pœnæ diversam exigunt, et confessarii iudicium de statu pœnitentis insigniter variant; ergo.

R. — *D. M.* Ideo TRIDENTINUM et numeros et species peccatorum jubet exprimi, quia alioqui sacerdotes nec iudicium hoc quoad essentialia exercere, nec æqualitatem essentialem in pœnis decernendis servare possunt *C.* quia opus sit formari iudicium perfectissimum et metaphysice exactum de gravitate peccatorum, et quia sint injungendæ pœnæ mathematicæ æquales, ideo TRIDENTINUM et numeros et species peccatorum jubet exprimi *N.* Unde etiam apparet falsitas minoris: neque enim ad iudicium essentialiter rectum in hoc sacramento opus est cognosci circumstantias speciem non mutant, sed tantum aggravantes, eo quod hæc iudicium duntaxat quoad accidentalia variant, perinde ac circumstantiæ tantum notabiliter actum minuentes. Quod si eadem esset ratio habenda circumstantiarum aggravantium, quæ speciem mutantium, Concilium valde oscitanter egisset, dum illis prætermisissis, has duntaxat expressit.

Denique Concilium ibidem nostram opinionem magis firmat docens, sacramentum istud ita fuisse institutum, ut non sit carnificina conscientiæ, ac nihilominus exigens accuratum examen in omnem speciem ac numerum peccatorum: hoc enim nec moraliter est impossibile, nec admodum difficile homini salutis suæ studioso; at indagare omnes circumstantias aggravantes tam ex parte actus, quam objecti, easque memoria tenere, opus intolerabilis molestiæ et infiniti laboris esset non tantum ignaris litterarum hominibus, sed litterariis etiam.

202. *Obj. II.* Si circumstantiæ aggravantes non sint exponendæ in confessione; ergo furatus mille aureos satisfaceret, confitendo: *furatus sum aureum*; hæc enim est summa gravis, et juxta hanc opinionem sufficit dici, *furtum grave commisi*. Item qui impetu uno decem homines interfecisset, sufficienter confiteretur, dicendo: *occidi*. Atqui hæc sunt absurda; ergo.

R. — *N. seqq.* Confitens furtum aurei, utitur modo loquendi limitativo et restrictivo, unde vulgo æstimatur hanc unitatem aurei furando non excessisse; non ergo talis confitetur peccatum suum: at dicens se summam gravem furatum esse, utitur conceptu præcisivo, quo summa illa excluditur,

datque confessario occasionem inquirendi in summam ipsam, quo et dispositionem poenitentis agnoscat, et de restitutione præstanda cum illo conveniat. Quemadmodum autem confessarius jus habet et officium ita interrogandi, ita poenitens roganti respondere tenetur.

Eodem modo R. ad casum alterum, non satisfieri dicendo : *occidi*; nam ex illa communi formula loquendi deceptus confessarius, unius tantum hominis cædem factam fuisse judicaret; qui alias dicentem, se plures uno impetu interfecisse, incunctanter in cæsorum numerum inquireret : nec enim numerus hominum occisorum ita in homicidium unum coalescit, ut summa aureorum plurium uni subductorum furtum unum conficit.

Inst. 1. Ex modo dictis, sacerdos, audito, *abstuli summam gravem*, jure debet inquirere in quantitatem furti, et poenitens tenetur respondere; ergo est obligatio confitendi circumstantias peccatum in specie aggravantes.

R. — *D. Cons.* Est talis obligatio per se loquendo *N.* aliquando per accidens *C.* Interrogatione illa ac responsione non opus est per se, quasi explicatio illa sit materia simpliciter necessaria ad sacramenti valorem; ne videatur poenitens velle impedire novo peccato instructionem sibi ad salutem necessariam, aut non habere sufficiens propositum. Quod si poenitens satis alias doctus noverit, se confessarii instructione hac in parte non indigere, sitque paratus ad præstandum omnia, quæ injungi sibi a sacerdote possent, nec ipse respondere teneretur, nec confessarius eadem de ipso prudenter præsumens, illum interrogare.

Inst. 2. Unum furtum aureorum decem continet totam malitiam et gravitatem decem furtorum singulorum unius aurei; ergo si in hoc casu est explicandus numerus, in illo erit explicanda gravitas.

R. — *N. Cons.* Non est explicandus numerus propter gravitatem præcise, sed quia alioqui si tantum confuse dicerem, *blasphemavi aliquoties*, sciens me decies blasphemasse, non exprimerem numerum certo mihi cognitum.

203. *Obj. III.* Si non tenemur exprimere circumstantias mere aggravantes peccatum; ergo non opus est declarari actum peccati externum, sed sufficit dici, *consensi in homicidium* : in diffamatione non est addendum, utrum obtrectatio vera fuerit an falsa : in incesto gradus consanguinitatis non est explicandus : in adulterio potest reticeri sollicitatio complicitis : sufficit, si quis accusaverit se violati jejunii, quin addat, se carnes comedisse. Atqui sequelæ istæ ab omnibus tanquam falsæ proscribuntur; ergo.

R. — *N. seqq.* In confessione oportet exprimi totum, quod substantialiter habet rationem peccati; actio autem externa licet non habeat malitiam numero aut specie diversam a consensu voluntatis pravo, non tamen huic solum accidit ut circumstantia, sed est verum ac proprie dictum peccatum; unde illa suppressa non dicitur peccatum totum, secundum suam substantiam : cum vero circumstantia semper includatur in eo, quod substantialiter est essentia peccati, illa non declarata nihilominus dicitur totum quod rationem peccati habet. Deinde qui solum consensum internum in peccatum fatetur, præsumitur, acceptione vulgari, negare opus externum, quod revera commisit; quod mendacium in tanto negotio culpa lethali non vacat.

Diffamatio evulgatione veri criminis specie differt ab ea, quæ falsum crimen affingit. Incestus secundum gradus diversos consanguinitatis probabiliter aliæ peccatorum sunt species : secus, nemo teneretur diversitatem graduum explicare, per se loquendo, sed tantum ex accidente ob annexam

censuram aut reservationem. Sollicitatio item ad adulterium exprimenda est tanquam specie distinctum crimen a voluntate simplici mœchandi sine opere externo.

Denique violatio jejunii comestione carniū duo specie peccata præceptis duobus diversa imperantibus repugnantia involvit. Ex dictis

204. *Colliges.* Non satis cohærere doctrinam quorundam, qui cum Esparza volunt exponendas esse pro confessione circumstantias, quæ se tenent ex parte objecti, non autem eas, quæ tenent se ex parte actus; quod ipse Suarezius et reliqui adversarii nostri adverterunt. Nam si unum furtum mille aureorum distincte est declarandum, quia æquivalet mille furtis singulorum aureorum; par omnino ratio erit de circumstantiis, quæ se ex parte actus habent: in diuturna enim actus continuatione cujuslibet momenti duratio æquivalet peccato integro, et ad mortale peccatum sufficeret sola. Quod idem de actus vehementia, seu, ut scholæ loquuntur, majore intensione, dici oportet: si enim gradus intensionis homogenei sint, actus intensus ut quatuor, quatuor distinctis actibus æquivalet; si fuerint heterogenei, major adhuc erit plurium actuum in actu uno æquivalentia, eo quod gradus alter altero tunc sit perfectior.

ARTICULUS V.

QUOMODO PECCATA DUBIA AD CONFESSIONEM PERTINEANT?

205. *Nota.* Dubium quandoque sumitur pro judicio incerto, quo sensu opiniones probabiles dicuntur dubiæ: aliquando vero dicitur suspensio assensus et dissensus objecto incerto præstandi.

Secundum priorem dubii acceptionem valde impropriam sæpe contingit, ut de una contradictionis parte probabiliter judicemus, de parte autem opposita judicium probabile non habeamus, sed vel suspicionem quamdam aut formidinem. Quo in casu certum plane est, posse nos, et aliquando etiam debere sequi tale judicium, ita ut, si probabiliter judicemus nos peccasse, aut peccatum nunquam fuisse confessos, ad confitendum illud teneamur: e contra si judicemus nos peccatum non admisisse, aut jam confessos esse, ab obligatione confitendi reddamur immunes. Hoc enim modo non dubitamus proprie, sed opinamur: quod quidem judicium probabile ad humanas actiones dirigendas sufficit: nam licet speculative sit incertum, ex eo tamen deducitur judicium practice certum de honestate actionis vel omissionis, sufficiens ad actiones humanas, quia major certitudo regulariter hominis vires excedit.

Juxta posteriorem vero et propriam dubii acceptionem duplex modus dubitandi occurrit: ac primo quidem, quando pro utraque contradictionis parte habetur probabile judicium, quamvis animus in partem alteram cum majore vel minore probabilitate inclinetur: dubium tale vocatur a multis *probabile*, ab aliis *positivum*. At quando quis probabiles quidem rationes habet dubitandi, nec tamen determinari potest ad ferendum judicium probabile pro parte alterutra, appellatur dubium *negativum*. De hisce duobus modis dubitandi præsens disceptatio tantum versatur: nam quod alii dubium negativum nuncupent, cum quis suspensus hæret, an peccaverit, an non,

sine ulla ratione pro parte utraque apparente, nimium quantum improprie loquuntur; ac videtur effectus iste animi non tam dubitatio dicenda esse, quam ignorantia: ut quando hæsitamus asserere, utrum numerus stellarum par sit, an impar. Quod si nulla apparet ratio, quæ confessionem peccati necessariam probet, nihil est, quod dubitem, me ab obligatione confitendi esse immunem.

206. Dico I. Qui in dubio positivo probabiliter judicat, se non peccasse mortaliter, vel tale peccatum jam fuisse confessum, posset se iudicio isti conformare, ut non teneatur tale peccatum confiteri, licet in contrarium habeat conjecturas adhuc probabiles.

Ita Sylvester verbo *Confessio*, 2. q. 2, Suarez et alii complures, inter quos Haunoldus thesin istam adeo certam pronuntiat, ut etiam a statu quæstionis eam amandet.

Prob. In rebus practicis, in quibus non imminet periculum, licet sequi opinionem probabilem, non obstante opinione contraria probabili, vel etiam probabiliori: raro enim plenam certitudinem rerum agendarum assequi possumus; ergo iudicium illud pro capacitate cujusque censetur sufficiens ad inferendam practicam certitudinem.

Conf. Si pœnitens dicat, se habere tale iudicium de peccato quopiam, et velle illud sequi, confessor debet ei confirmari in hoc, sicut in aliis rebus probabilibus; ergo multo magis poterit pœnitens peccatum illud omittere, perinde ac si initio tale iudicium habuisset de actu ejusmodi dubio, an sit peccatum, aut utrum hoc peccatum teneatur confiteri.

207. Dico II. Peccata mortalia, de quibus negative dubitamus, necessario in confessione debent exponi.

Ita S. Thomas dist. 2, q. 2, a. 3, ad 3, et d. 17, q. 3, a. 1, Paludanus, Richardus, Dom. Sotus, Medina, Navarrus, Sylvester, Victoria, et Summistæ veteres ac recentiores, contra Caramuelem, Ægidium Coninc. Antonium de Spiritu S. in Directorio Confessor. tr. 5, d. 5, sect. 2, n. 275, quibus favent Laymann, Granadus, Præpositus, Arriaga et Haunoldus, quamvis omnes hi subtimide pronuntient.

Prob. I. In dubiis pars tutior est eligenda: qui autem exponit peccatum, de quo ita dubitat, nullum subit periculum, cui se exponeret, qui reticeret crimen, quod vere commiserat.

Prob. II. Ea peccata tenemur confiteri, de quibus extra sacramentum conteri tenemur: at extra sacramentum conteri de peccatis negative dubiis tenemur saltem ratione periculi; ergo.

Prob. III. Ex sentiis practicis præferenda est illa, quæ congruit sensui ac iudicio fidelium, et praxi continuæ, nec contra se habet rationes enervantes vim praxis et communis iudicii: atqui talis est sententia suadens obligationem confitendi peccata negative dubia; ergo.

208. Obj. I. Concilium TRIDENTINUM non meminit obligationis confitendi peccata dubia; ergo nemo tenetur ea confiteri, cum sine sufficiente causa tam gravis obligatio imponi fidelibus non debeat.

R. — D. Ant. TRIDENTINUM non meminit diserte et explicite talis obligationis, ne definiret quæstionem inter Scholasticos utrimque agitatam C. non meminit hujus obligationis ne implicite quidem N. Concilium docet expli-

canda esse omnia mortalia, quorum post diligens examen pœnitens conscientiam habeat : atqui peccati dubii habet conscientiam saltem dubiam et incertam; ergo ad illud declarandum tenetur.

Inst. 1. Nemo potest sine sufficiente causâ damnare alios, ergo neque se ipsum.

R. — *C. totum.* Nemo sine causa damnatur, sed obligamur duntaxat ad confitendum peccatum ut dubium.

Inst. 2. In dubiis melior est conditio possidentis : atqui quando dubito, an peccaverim, libertas mea certa est, solum autem peccatum et lex sunt dubia; ergo non teneor confiteri.

R. — *N. min.* In hoc casu libertas est dubia, lex vero confitendi peccatum dubium certa est ; nam qui dubitat, an graviter peccaverit, nec se dubio expedire potest, tenetur ex caritate pœnitentiam agere, ne, si forte peccaverit, damnetur. Atqui pœnitentia hominis christiani est non solum detestatio peccati, sed ejus etiam confessio, ut habetur Sess. 6, cap. 14. Conc. TRIDENTINI; ergo talis tenetur ad confessionem peccati dubii : adeoque lex certa est. Igitur regulæ juris, *in obligationibus pœnisque imponendis benignior interpretatio est facienda, statque pro libertate innocentia et possessio*, aliæque ejus generis, effectus tantum onerosos restituendi, subeundi condemnationem, pœnam, aliudque simile onus respiciunt, non autem effectus favorabiles, ex quorum omissione summa miseria prudenter timeatur, et ad quos consequenter homo præcepto naturali caritatis adstringitur.

Inst. 3. Per actum pœnitentiæ ex affectu caritatis præcavetur malum, quod imminere potest; ergo ad hunc solum tenetur, tanquam ad effectum favorabilem, qui dubitat, non vero confessionem onerosam magis.

R. — *D. Ant.* Per actum pœnitentiæ junctum voto confitendi, aut confessioni ipsi, cavetur malum, quod imminere potest *C.* per actum pœnitentiæ sine tali voto, aut ipsa confessione præcavetur malum illud *N.* Actui pœnitentiæ secundum se non debetur remissio peccati, sed ex divina pollicitatione; ergo illo non præcaventur mala imminencia, nisi ea ratione fiat, quo illi Deus peccati remissionem promisit, prout adjunctam habet confessionem, aut ejus votum.

209. *Obj. II.* Concilium TRIDENT. Sess. 13, cap. 7 jubet, præmittendam Eucharistiæ sumptioni confessionem peccati mortalis, cujus quis sibi conscius est, et Sess. 14, cap. 5 docet, teneri ad confitendum peccatum, cujus quis conscientiam habet, et cujus meminit : atqui conscientia significat certam scientiam : et Cardenas in crisi Theol., p. 2, disp. 46, c. 5, n. 270, inauditum, inquit, esse, quod nomen *consci*us dicatur de eo qui dubitat; nec nisi absurdissime dari a quolibet vocibus significationem, in qua nunquam usurpantur. Aristoteles item L. 4 de memoria, ait, animam, cum reminiscitur, pronuntiare, se aliquid olim sensu aut intellectu percepisse, et Platoni *meminisse est quoddam scire*. S. THOMAS autem 4. p, q. 79, a. 13, in 0. *Conscientia*, inquit, *secundum proprietatem vocabuli importat ordinem scientiæ ad aliquid, nam conscientia dicitur cum alio scientia*. Nihil autem horum accidit dubitanti; ergo secundum decreta Concilii TRIDENTINI non tenetur confiteri, qui negative de peccato commissio, aut confesso dubitat.

R. — *D. Assumpt.* Conscientia significat certam scientiam vel directam vel reflexam *C.* semper directam *N.* Scientiam directam habet, qui certo no-

vit, se peccatum admisisse, reflexam vero, qui scit se dubitare, aut probabiliter suspicari, utrum peccaverit. Neque adeo inusitatae sunt phrases illae : nam HONORIUS III. c. *Petitio*, de homicidio volunt. diserte mentionem conscientiae dubiae facit : et INNOCENTIUS III. c. *Inquisitioni*, de sent. excom. *Distinguimus*, inquit, *utrum habeat conscientiam ejusmodi ex credulitate levi et temeraria, an probabili et discreta*. Quapropter tō conscius, ex TRIDENTINO accipitur pro habere conscientiam : neque semper opus est, ut, qui reminiscitur, pronuntiet per memoriam directam, sed sufficit, quod fiat per reflexam.

Sed nec Aristotelis aut Platonis auctoritas adversariis patrocinator ; nam si anima reminiscens pronuntiat, se intellectu aut sensu aliquid percepisse, vera est pronuntiatio, licet probabilem etiam, aut dubiam perceptionem asserat. Plato etiam, dum in Phædone, seu dialogo de Anima tradit, *quod discere nihil aliud sit nobis, quam recordari, et ipsa disciplina sit recordatio*, scientias nostras putat esse reminiscencias notitiarum, quæ animæ, antequam corporibus jungebantur, pollebant : nequaquam autem omnem memoriam dixit esse scientiam, quandoquidem multa ipse probabiliter in partem utramque versat. Denique S. THOMAS I. c. tantum probare studet, conscientiam non esse potentiam, sed esse actum : atqui dubium etiam est actus, et quidem si est de peccato commisso, est actus remordens, qualem etiam conscientiam esse, ibidem docet. Imo in sermone communi scire dicimur, quod ex aliorum relatione accepimus, licet non indubitata notitia : et L. 25, § 7, ff. de Hæreditatis partitione, dicitur quivis *post motam controversiam... scire, rem ad se non pertinentem possidere se*.

210. *Obj. III.* Cum jubeamur mortalia tantum confiteri, dubitare an culpa sit mortalis, est dubitare, an præcepto confitendi comprehendatur : atqui quando dubitatur, an res aliqua præcepto contineatur, nemo illo præcepto obligatur, ut vulgo tradunt ; ergo qui dubitat, an mortaliter peccaverit, non tenetur præcepto confitendi.

R. — *D. min.* Quando dubitatur, an res præcepto contineatur, nemo præcepto obligatur, si præceptum se non extendat ad rem ipsam dubiam *C.* secus *N.* Juxta TRIDENTINUM tenemur confiteri mortalia, quorum conscientiam habemus : atqui etiam de peccato dubio scimus nos habere conscientiam dubiam ; evidens enim est cuivis dubitanti, se dubitare ; ergo lex confitendi mortalia etiam extendit se ad peccata dubia. Et certe legem istam a Christo etiam pro dubiis peccatis institutam novimus ex perenni doctrina et usu fidelium : cum e contra opinio adversariorum vixdum a seculo celebretur, et ipsorummet confessione sit tantum speculative probabilis.

Inst. 4. Dubium facti pertinentis ad materiam præcepti reducitur ad dubium juris : atqui in dubio juris nemo tenetur ad actionem ; ergo cum dubitare de peccato mortali sit dubium facti pertinentis ad præceptum confitendi, ideoque reducatur ad dubium juris, nemo ita dubitans tenetur ad confitendum. Nam et Suarez ipse cum pluribus affirmat, neminem teneri, quando dubitatur de actione, ex qua legis obligatio primum curreret : et 65 regulam juris in 6 de meliore conditione possidentis, non solum in materiis justitiæ, sed etiam in aliis omnibus valere.

R. — *D. M.* Dubium facti reducitur ad dubium juris, quando obligatio non est injuncta pro facto ut dubio *C.* si pro facto ut dubio etiam injuncta est obligatio *N.* et concessa *minore*, eodem modo distinguo *consequens et ejus*

probationem. Ex hac responsione facile concedimus, neminem teneri ad observandum jejunium, ad diem festum celebrandum, aut ad explendum votum, qui dubitat, utrum ætatem, quo jejunandi obligatio incipit, expleverit; utrum sit dies jejunii aut festus, utrum votum conceperit, etc., nuspam enim præcipitur harum rerum executio, ubi de actione aut circumstantia dubitatur: sicut etiam nemo tenetur casum reservatum ad superiorem deferre, qui de actione dubitat: nemò tenetur de excommunicatione ob cædem dubiam, eo quod ista legibus non comprehendatur. E contra ex homicidio dubio, aut ex dubia percussione clerici contrahitur irregularitas, quia hæc etiam actionibus ejusmodi dubiis a jure canonico decernitur.

Inst. 2. Dubium, quod vinci non potest, æquivalet invincibili ignorantia: nam sic dubitans vere non scit se commisisse peccatum, nec in ejus venire potest notitiam: atqui tacere culpam, quæ ex ignorantia invincibili nescitur esse commissæ, aut esse mortalis, non opponitur præcepto confessionis; ergo qui sic dubitat, non tenetur confiteri.

R. — *D. M.* Tale dubium æquivalet invincibili ignorantia, quæ opponitur scientia directæ *C.* quæ scientia reflexæ opponitur *N.* Hoc est, talis vere nescit, se peccatum admisisse, novit tamen, se habere conscientiam dubitantem, utrum peccatum commiserit, nec ne: cum hac autem scientia reflexa tenetur lege confitendi.

Inst. 3. Peccatum dubium non est materia certa absolutionis, quæ omnino nulla foret, si dubitans vere non peccasset; ergo neque hic obligatur ad confessionem, tanquam ad pœnam certam pro delicto incerto.

R. — *D. Ant.* Non est materia certa absolutionis, si vere commissum fuerit *N.* si non fuerit commissum *C.* Utcumque autem se habeat, est certo peccatum dubium in conscientia: ne vero injuria sacramento fiat, aut a pœnitente adjungendum est peccatum certum, aut absolutio cum conditione impertienda. Hinc *D. Cons.* non obligatur ad pœnam certo delicto respondentem *C.* respondentem delicto dubio *N.* Obligatur ad accusandum se de peccato tantum ut dubio, ex qua obligatione soluta grande beneficium refert, nempe veram absolutionem, si forte peccatum perpetraverit. Ex hactenus dictis

211. *Colliges.* 1º Certus se peccasse mortaliter tenetur illud confiteri, si ita de confessione facta dubitet, ut probabiliter decidere nequeat, utrum confessus illud fuerit, eo quod ne probabiliter quidem ipsi constet, an obligationi fecerit satis.

2º Eodem modo qui dubitat, an peccatum, cujus sibi certo conscius est, mortale, an veniale fuerit, ad ejus confessionem obligatur; ne se exponat periculo confessionis non integre factæ.

3º Qui scit, actionem aliquam esse lethaliter malam, et negative dubitat, num illam admiserit, tenetur ad ejus confessionem, tum ob rationes modo adductas, tum quia tenetur ad contritionem de tali actu eliciendam.

4º Non tenetur ad confitendum, qui post examen diligens absolute ac fere certo judicat, se non peccasse, etsi restet formido quædam de opposito: tale enim judicium absolutum sufficit, ut quis lege solutus habeatur. Idem pronuntiandum, si quis valde probabilius censeat, se non peccasse: quandoquidem etiam verisimilitudo insigniter major æquivalet in moralibus certitudini. Idem respondendum in contrarium de eo, qui judicat, se peccasse,

prout de judicio probabili, et probabilium comparatione, in 1 et 2. Thomæ traditur.

ARTICULUS VI.

QUANDO CONFESSIO ITERANDA SIT?

242. Dico I. Qui sacramentum Pœnitentiæ vere suscepit sine confessione materialiter integra, tenetur in proxima confessione repetere illa tantum peccata, quæ ex oblivione inculcata aliisque de causis legitime reticuit.

Prob. 1^a pars : Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 5 docet, ea peccata confitenda esse, quorum quis conscientiam habet : at peccatorum jam expositorum in confessione ac remissorum nemo habet conscientiam. Deinde factum jam satis est præcepto Christi, Joan. 20, dicentis : *Quorum remiseritis, et quorum retinueritis peccata*, etc., unde potissimum confessionis necessitas probatur; retineri enim peccata amplius nequeunt, quæ distincte in confessione explicata sunt ac remissa.

Quapropter BENEDICTUS XI in Extravag. *Inter cunctas*, de privilegiis : *Ne sequatur*, inquit, *absurdum, ut peccata semel per pœnitentiam dimissa debeat quis iterum confiteri*. Confirmat idem JOANNES XXII in Extrav. *Vas electionis*, de Hæret., ubi oppositum dicit esse hæreticum.

Pars 2^a constat ex supra disputatis, ac præsertim ex Concilio TRIDENTINO Sess. 14, cap. 5, quo docetur, oportere omnia peccata mortalia sigillatim et in specie, quorum pœnitentes post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione detegi : quæ autem in confessione formaliter tantum integra pœnitens omisit peccata, nondum sigillatim et in specie est confessus; ergo ad ea rursus exponenda adhuc tenetur.

243. Dico II. Quando sacramentum confessionis quocumque ex defectu nullum fuerat, iteranda est confessio etiam materialiter antea integre facta.

Est sententia communis et certa.

Prob. Sacramentum confessionis est præceptum tanquam medium simpliciter ad salutem necessarium : at quando ex defectu aliquo sacramentum confessionis nullum fuit, peccator nondum satisfecit præcepto suscipiendi hoc sacramentum; ergo adhuc tenetur illud suscipere confitendo sua peccata, quæ sacramentali absolutione nondum sunt expiata.

Variis autem modis confessionis sacramentum nullum esse potest, vel enim deest pars aliqua materialis, quales sunt contritio aut confessio peccati culpabiliter omisi : vel deest absolutio sacerdotis, aut profert hic verba sine animo absolvendi, aut caret jurisdictione vel approbatione.

244. Obj. I cont. 1^{am} conclus. Si peccatum jam rite in confessione expositum ac dimissum, non amplius sit materia necessaria confessionis, ex eo quod retineri amplius non possit, neque idem erit materia sufficiens amplius ad confessionem : nam verba : *Quorum remiseritis*, etc., æque late patent, ac illa : *Quorum retinueritis peccata*.

R. — *N. Illat. et ejus prob.* Quod amplior si potestas remittendi, quam retinendi, probat confessio peccatorum venialium. Reus rite absolutus potest

in eadem causa sæpius judicari, si velit; non vero ad tale iudicium cogi juste potest. Quod vel maxime in voluntario hoc pœnitentiæ iudicio locum habet, in quo justus sese peccatorum præteritorum sæpius accusare, et absolutionis gratiam obtinere potest: retineri autem dimissa peccata amplius non possunt, cum nec ipsa redeant, nec sacerdos possit impedire, quo minus quisquam per actus pœnitentiæ ad beneficium absolutionis crebro recipiendum se disponat. Neque nunc major est confessionis necessitas, quam olim erat contritionis, antequam lex confitendi figeretur: nam tunc semel de peccatis suis perfecte contritio iterata contritione non erat opus, licet magno cum fructu id sæpe fieret.

245. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Quando confessione legitime facta non conficitur sacramentum ob malitiam sacerdotis nolentis absolvere, pœnitens facit, quod potuit ac debuit; ergo non est obligandus ad iteratam confessionem.

R. — *N. Cons.* Est obligatio recipiendi medium hoc ad salutem necessarium: sine præmissa autem confessione recipi non potest; manet ergo obligatio confitendi. Sicut cum quis ex malitia baptizantis sine intentione fraudatus hoc sacramento citra culpam suam fuerit, ad actionem baptismi denuo subeundam adstringitur, quod medio ad salutem simpliciter necessario carere ipsi non liceat. Ex dictis hactenus

246. *Conficitur.* 1° Eum, qui ex malitia aut ignorantia culpata sacrilege confessus est, et hanc et sequentes alias confessiones omnes teneri repetere, si eas memor prioris sacrilegii fecerit, nec id emendarit confessione legitima. Quod si confessionem unam aut plures intermedias, oblitus confessionis sacrilegæ, bona fide peregerit, has intermedias solas iterare non tenetur.

2° Eidem sacerdoti peccatum sacrilege omissum aperiens non tenetur sigillatim cætera jam distincte in priore confessione exposita repetere, modo generatim dicat, sese eorum, quæ nuper confessus est, accusare; nam sacerdos eorumdem adhuc confuse saltem recordatur, et de omnibus prudens iudicium ratione status pœnitentis formavit. Ita plures contra Suarezium.

3° Non repetendum est peccatum jam confessum, cujus omissa inculpa-biliter circumstantia sine hoc satis explicari queat. Ita qui furtum confessus, postea meminit, se etiam contra votum egisse, satisfacit confitendo, se violasse votum. E contra circumstantiæ parricidii aut incestus violenti non possunt seorsim exponi: nam licet speciem mutant, non tamen habent malitiam disparatam a malitia totius actus.

4° Qui scit, se aliquando confessionem sacrilegam fecisse, nescit autem quænam illa fuerit, aut quodnam peccatum omiserit, satisfacit dicendo, se aliquando, unum peccatum omitendo, sacrilege confessum fuisse, neque ideo tenetur omnes interea peractas confessiones repetere; nam tenetur eo tantum modo confiteri, quo dubitat: dubitat autem solum generatim indeterminate de aliqua confessione.

5° Si quis novit, confessarium aliquod peccatum non audivisse, eo quod surdaster sit, aut obdormiverit, aut fuerit distractus alio, tenetur illud repetere in eadem vel proxima confessione. Si dubitet, quodnam peccatum sacerdos non perceperit, totam confessionem retexere debet.

6° Bona fide confessus sacerdoti adeo imperito, ut hic nequiverit discer-

nere materiam necessariam a non necessaria, non tenetur peccata semel confessa iterum exponere : neque ignorantia sacerdotis tollit jurisdictionem, alioquin ministro tali non posset moriturus in necessitate confiteri : neque par hujus sacerdotis est ratio, et ministri surdi; ille enim omnia accurate percipit.

7° Qui omisit etiam ex malitia injunctam sibi satisfactionem exsequi, nec postea ejus recordatur, non tenetur deinceps priorem confessionem legitime factam iterare; nam valor absolutionis non pendet a peccato futuro : nec obligatur quis pœnitentiam petere pro peccatis rite olim expositis et condonatis, cum satisfactio pars essentialis sacramenti hujus non sit.

8° Communiter docent Theologi, eum, qui confessus peccatum ut dubium, postea vero certam ejus notitiam consecutus est, teneri ad id pro certo deinceps recensendum. Ast Cardinalis de Lugo, de Rhodes, et non pauci alii eo pœnitentem non obligandum esse arbitrantur, cum non possit dari ratio dispar, cur non teneatur etiam deinde dicere numerum certum, quem incertum antea detulerat.

9° Si quis confessione generali bona fide peracta, postmodum dubitet, utrum in ea peccatum aliquod omiserit, non obligatur ad illud in confessione sequenti explicandum, nisi ei ratio positiva admodum probabilis id suaserit; nam a possessione peccati expositi tam facile deturbandus non est; neque exponit se periculo ulli suæ salutis, eo quod ita generaliter confessus ab iis etiam, quæ memoriæ non occurrunt, absolvatur.

CAPUT V.

DE SATISFACTIONE.

ARTICULUS I.

AN CUM CULPA SEMPER OMNIS PŒNA REMITTATUR?

217. *Nota I.* Gehennæ pœna triplex est; prima respondens malitiæ, qua peccator a Deo avertitur, est privatio visionis Dei, quæ pœna damni dicitur; altera est pœna sensus, quæ respondet inordinatæ conversioni ad creaturas; tertia est utriusque pœnæ æternitas, respondens offensi Regis æterni et infiniti implacabili iræ. Harum primam et tertiam semper cum culpa remitti nemo inficiatur : secundam item pœnam remitti omnem in baptismi sacramento certum est, uti etiam in baptismo sanguinis seu martyrio, et in perfecto flaminis baptismo, hoc est, per pœnitentiæ et contritionis actus vehementes admodum ex amore puro Dei profectos. Disputatur ergo in præsens inter Catholicos et Hæreticos, an hæc eadem pœna pœnitentibus extra dictos casus baptismatis semper una cum peccato remittatur, an vero adhuc in ista aut futura vita in purgatorio luenda restet?

Nota II. Quanquam autem Lutherus in assertione articulorum suorum, art. 5, admittat reatum pœnæ temporalis in hac vita post culpam remissam : idem tamen alias negavit, ullam pœnam a Deo exigi post culpam, ut intelligimus ex concione de indulgentiis habita anno 1518 et ex Asteriscis, quos opposuit Eckii Obeliscis, ad initium secundi Asterisci. Quem errorem secutus est Calvinus L. 3 Inst., c. 4, § 31 et 32, ubi docet, pœnas justis non in vindictam scelerum præteritorum infligi, sed tantum paterne eos castigari ad emendationem et profectum in posterum. Idem tradunt Melanchthon in locis ultimo editis tit. de Satisfactione, Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 4074, Dallæus in peculiari libro hac de re edito, et cæteri Lutherani et Calvinistæ, consecutione necessaria ex errore alio, quo adstruunt, pœnitentiæ sacramentum non distingui a baptismo, sed pœnitentem ex memoria baptismi olim suscepti tam perfecte renovari quoad condonationem omnis culpæ et pœnæ, quam perfecte renovabatur, cum primum baptizaretur, quem errorem supra, n. 405, confutavimus.

248. Dico. Quando peccator Deo reconciliatur, non semper ei remittitur tota pœna temporalis.

Hæc est doctrina Catholica, quam confirmavit Concilium Tridentinum Sess. 6, cap. 14, et can. 30 et Sess. 14, cap. 8, et can. 42, 43, 44.

Prob. I. Peccatum suum Adamus pœnitentia expiavit, ut traditur Sap. 10, v. 2, idem peccatum originale Adami posteris remittitur per Baptismum et Pœnitentiam, ac nihilominus pœnæ temporales seu pœnalitates Adamo ipsi fuerunt inflictæ Gen. 3, v. 49, easdemque ejus posteris ob criminis communionem omnes subeunt, teste Apostolo Rom. 5, v. 12 : *Ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

Exemplum alterum nobis exhibent multi, qui diluvio perierunt Genes. 6, quos pœnitentes suorum criminum fuisse colligimus ex 1. Petri 3, v. 49 et 20.

Item Num. 12, postquam Mariæ sorori suæ Moyses veniam exorasset peccati murmurationis, ob quod lepra divinitus fuerat percussa, hæc tamen adhuc una hebdomada pœnas criminis dare debuit.

Exod. 32. Dei instinctu jussit Moyses interfici viginti tria hominum milia ob peccatum jam remissum ad preces Moysis : de reliquis autem, quos ejusdem peccati jam pœnituerat, et quorum peccatum Moyses iterato deprecabatur, ait Deus, v. 34 : *Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum.*

Omnes adulti Israelitæ, qui murmuraverant contra Deum, prohibiti sunt ab ingressu terræ sanctæ, licet ipsis Deus ad preces Moysis peccatum dimiserit, Num. 14, v. 20. Imo Moyses ipse et Aaron in ultionem diffidentiae ad aquas contradictionis admissæ non permittebantur populum in terram promissam inducere, sed debebant mortem in deserto obire, Num. 20 et Deut. 32, v. 49.

David quoque Deus veniam peccatorum adulterii et homicidii dedit, 2. Reg. 12, id nihilominus, v. 44, adjecit : *Verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Dei propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morietur; et ante v. 40, dixerat : Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum.*

Eundem David licet peccati, quod numerando populum commisit, pœnituisset, atque is sine dubio Deum placasset, pœna tamen hujus delicti re-

laxata non fuit, sed optionem ei Deus per Gad prophetam reliquit aut famis septem annorum, aut trium mensium fugæ ab hostibus, aut pestilentiaë dierum trium, ut ibid., c. 24, recensetur.

De filiis et posteris et David legimus Ps. 88, v. 30 : *Si autem dereliquerint filii ejus legem eam;... visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum : misericordiam autem meam non dispergam ab eo.*

Denique Apostolus 1. Cor. 11, v. 30 ait, multos Christianorum ob indignam S. Eucharistiæ communionem morbis et morte punitos fuisse, quibus tamen veniam indultam peccati fuisse meminit ibidem mox subdens : *Dum judicamur autem, a Domino corripiamur, ut non cum hoc mundo damnemur.*

Prob. II. Multi Patres suadent, orandum esse pro mortuis, et locum esse aliquem post hanc vitam, in quo peccata expurgentur. Alii pro peccatis propriis satisfaciendum esse docent, ut S. CHRYSOSTOMUS homil. de Pœnit. et Confessione (Opp., t. 5, p. 364 A, edit. latin. Ducæi) : *Ne peccantes, inquit, et inulti manentes nos efficeremur deteriores, non remisit nobis supplicium; sed vidit hoc manifeste, quod peccatis ipsis non minus damnosum sit non puniri : propter hoc imponit pœnam.* S. AUG. in Ps. 50, ad hæc verba : *Veritatem dilexisti*, ita commentatur : *Id est, impunita peccata etiam eorum quibus ignoscis, non reliquisti : sic misericordiam prorogasti, ut servares et veritatem.* Plura in hanc rem habet Enchiridii c. 70 et seqq. Et Auctor libri de vera et falsa pœnit., c. 18 : *Etiam si conversus, inquit, vita vivat; non tamen promittimus, quod evadat omnem pœnam.* GREGORIUS M., L. 9 Moral., c. 27 (al. c. 34, Opp., t. 1, p. 343 C) : *Nequaquam, inquit, peccato parçitur; quia nullatenus sine vindicta laxatur : sic David audire post confessionem meruit : Dominus transtulit peccatum iuum, et tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exsolvit.*

Prob. III. Rationem reddit Concilium TRIDENTINUM ex cap. 6, epist. ad Hebræos. Convenientius fuit, ut homo in regeneratione per Baptismum perfecte omnino renovaretur, extinguerenturque omnia peccata cum toto ipso-reatu, eo quod originale trahebatur ab alio, peccata vero actualia fuerint commissa in statu imperfecto ab homine, qui viribus gratiæ et lumine fidei carebat. At Pœnitentia applicatur tantum ut medicina, sanans quidem, sed non tollens omnem cicatricem; quare decet, ut homo, quantum potest, ad peccati remissionem cooperetur, satisfaciendo saltem pro reatu pœnæ temporalis : nam æterna per gratiam cum culpa dimittitur. Ita S. AUGUSTINUS, L. 2 de peccatorum merit., c. 34.

249. *Obj. I.* Pœnæ illæ, quarum S. Scriptura meminit, non fuerunt inflictæ a Deo ut iudice in vindictam criminum, hoc enim ad solos inimicos pertinet; sed erant virgæ et correptiones paternæ ad futurorum remedium, ne tam facile peccator relabatur; ergo.

R. — *N. Ant.* Etsi fateamur, flagella resipiscientium esse etiam paternas castigationes, et remedia adversus relapsus futuros : sunt tamen etiam vera supplicia et satisfactiones debitæ culpæ præteritis ex justitia : Davidi enim non dicebatur, filius morietur, ne posthac pecces, *verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini*, etc. : sed et David ipse optimus voluntatis Dei interpres, aliis pro peccato suo satisfactionibus, videlicet lacrymis, jejuniis, humicubatione mortem filii amoliri studuit. Deinde mors communis omnibus hominibus decreta est antequam in peccata personalia labe-

rentur; ergo eam pœnam luunt, non ut a peccato abstineant, sed ut iustitiæ satisfaciant, etiam infantes præcoqua morte abrepti. Hinc Rom. 6, v. 23, dicitur, *stipendia peccati mors*. Quin imo cum Deus ipse mortem, quam Israelitis, quæis reconciliatus fuerat, in pœnam dictasset, adjecit: *Et scietis ultionem meam*, Num. 14, v. 34. Denique ridiculum est dicere, puniri ideo homines morte, ut cautius postea vivant.

Inst. 1. CHRYSOSTOMUS nuper cit. scribit: *Propter hoc imponit pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens*. Et consentit Augustinus, L. 2 de peccat. mer., c. 33 et 34; ergo.

R. — *N. Cons.* Ambo Patres docent, a Deo supplicia infligente magis in tendi utilitatem nostram, quam peccati ultionem: uterque tamen diserte tradit, illa immitti in vindictam criminum.

Inst. 2. AUGUSTINUS nuper cit., c. 34 ait, mortem esse exercitationem virtutis; ergo.

R. — *N. Cons.* Idem, L. 13 de Civit., c. 6 pronuntiat, mortem procul dubio pœnam esse nascentis, etsi gloria etiam sit renascentis. Sane parvulis præmature ex hac vita decedentibus mors et morbi nequeunt virtutis exercitationes esse.

220. *Obj. II.* Sublata causa tollitur effectus: at pœna est effectus peccati; ergo hoc remisso, illa tollitur.

R. — *D. M.* Sublata causa tollitur effectus, i. e., si nulla sit causa, non erit effectus C. i. e., cessante causa desinit effectus, *subdist.* Si hujus conservatio pendeat a causa C. si effectus conservatio pendeat ex arbitrio alieno N. Nam multi effectus naturales ac morales suis causis sunt superstitēs. Quod ergo peccato dimisso reatus temporis pœnæ perseveret, ex Dei placito pendet, cui aliter in Baptismo, aliter in Pœnitentiæ sacramento placet peccata donare.

Inst. Deus Ezech. 18, v. 22 promittit, se oblivioni daturum peccata pœnitentium, nec illa ipsis porro nocitura: at vero satis illorum recordaretur, si vel temporaliter illa puniret; nec modice illa nocerent pœnitentibus; ergo.

R. *Explic. Maj.* Deus peccata pœnitentiam obliviscitur, nec illa amplius nocent, quia semel condonata non amplius redeunt, nec Deus respectu illorum iterum avertitur ab homine ut inimico C. quasi nullam a pœnitente satisfactionem exigit N. Deus pœnitentem ut amicum et filium castigat, donec eum perfecte purget ac mundet, ut prædixit Isai. 1, v. 25: *Convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriæ tuam*.

ARTICULUS II.

AN PRO PœNA TEMPORALI SATISFACERE POSSIMUS?

Nota. Aliquas castigationes temporales Deus hominibus adeo firmiter decrevit, ut nullam pro iis redemptionem velit admittere, qualis est mors inevitabilis omnibus, Gen. 3, v. 19; Rom. 5, v. 12; mors item præmatura filii David ex adulterio suscepti, 2. Reg. 12, v. 14; Moysi etiam deprecanti pœnam, quam Num. 20, v. 12, ad aquas contradictionis incurrerat, reposuit Deus Deut. 3, v. 26: *Nequaquam ultra loquaris de hac re ad me; et*

Jeremiæ 7, v. 16 : *Tu ergo noli orare pro populo hoc...; quia non exaudiam te.* De hisce pœnis jam non est locus disputandi, sed de aliis, utrum bonis actibus et operibus redimi possint, non tantum satisfactione congrua, sed etiam condigna.

Negat Calvinus L. 3 Inst., c. 4, § 30 et 36, ita concludens : Absit, ut alia nunquam fuerit ἀπολύτρωσις, quam sanguis Christi. Lutherus in assertionem articulorum suorum art. 5, nomen quidem satisfactionis non admittit, concedit tamen, posse præveniri manum Dei, et pœnis sponte susceptis pœnas illas averti, quas alioqui ob scelera nostra merebamur. Quod idem admittit Melanchthon in locis ultimo editis, tit. de Satisfactione, et apologia Confess. August. cap. de Confess. et Satisfact., Kemnitius in 2. p. Exam. pag. 4078.

221. Dico I. Pœnæ aliquot temporales peccatis debitæ possunt satisfactione congrua a pœnitentibus redimi.

Prob. I. Deus Paralip. 2, c. 7 promittit, se sterilitatem terræ aliasque plagas publicas cohibiturum, si populus ad pœnitentiam conversus deprecatus illas fuerit. Idem repetit Jerem., 48, v. 8.

Daniel, c. 4, v. 24, suasit Regi : *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum.* Eccli. 3, v. 33 : *Ignem ardentem exstinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis.* Tob. 4, v. 11 : *Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras.* Sed a culpa sola pœnitentia liberat; ergo eleemosyna liberat a pœna peccati. Huc pertinet, quod Prov. 16, v. 6, dicitur : *Misericordia et veritate redimitur iniquitas.*

Prob. II. Idem suadetur in novo Testamento : Luc. 3, v. 8. Joannes Baptista hortatur : *Facite fructus dignos pœnitentiæ.* Quæ verba Joannes CHRYSOSTOMUS homil. 40 in Matth. (Opp., t. 7, p. 147 A), PACIANUS, epist. 3 ad Sympronianum (Patrol., t. 13, p. 1074 A), aliique Patres de submissione, fletu, jejuniis, aliisque asperitatibus sponte assumptis explicant, queis Deo satisfaciendo venturam ejus iram evadamus, ut Concilium TRIDENTINUM Sess. 14, cap. 8, fusius argumentatur. Hinc Apostolus 2. Cor. 6, v. 10 : *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur;* et 1. Cor. 11, v. 31 : *Quod si nosmetipsos dijudicavimus, non utique judicavimus;* ubi non solum jubet nos inquirere ac discernere peccata nostra, sed corrigere etiam, atque aspere punire, ut cum Patribus cæteris exponit idem CHRYSOSTOMUS homil. 24 (al. 23) in Matth.

Denique innumera ejusmodi exempla extant in sacris paginis : ex quibus eminent Israelitæ, qui in L. Judicum toties ob defectionem suam a Deo castigati, easdem castigationes jejuniis, lacrymis et precibus averterunt. Ninivitæ Jonæ ult. eisdem mediis prædictum post quadraginta dies urbis excidium effugerunt. Manasses rex 2. Paral. 33, v. 12, agens pœnitentiam, e captivitate ereptus, et solio fuit restitutus. Achab internecionem domus suæ sibi ab Elia intentatam jejuniis aliisque pœnitentiæ operibus distulit, 3. Reg. 21, v. 27. Job et David sponte se afflixerunt ob culpas sibi remissas, et pœnas eis debitas sunt deprecati.

Prob. III. Probat eandem doctrinam usus perpetuus Ecclesiæ, pœnitentibus opera laboriosa imperantis : et Patrum testimonia, queis ærumnosæ illæ satisfactiones laudantur et suadentur. TERTULLIANUS, L. de Pœnit., c. 7 : *Pœnitere, inquit, non pigeat..., offendisti, sed reconciliari adhuc potes :*

habes, cui satisfacias, et quidem volentem. Cap. 8 : *Confessio, satisfactionis consilium est, dissimulatio, contumaciæ.* Cap. 9. *Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur; pœnitentia Deus mitigatur.* Et paulo ante, c. 6 : *Quam ineptum, quam iniquum, pœnitentiam non adimplere, et veniam delictorum sustinere : hoc est, pretium non exhibere, ad mercedem manum mittere : hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit; hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.*

ORIGENES, hom. 6 in Exod. (Opp., t. 1, p. 150 A) : *Pœnitendo, inquit, flendo, satisfaciendo debeat, quod admissum est.* Et homil. 15 in Levit. (ibid., p. 262 D), postquam docuit, peccata in hac vita redimi posse : *Quale, inquit, pretium? pœnitentiæ sine dubio lacrymis congregatum, et manibus, id est, labore boni operis inventum.*

CYPRIANUS tract. de lapsis, c. 16 : *Dominus, inquit, orandus est Dominus satisfactione nostra placandus...* cap. 35 : *Orare oportet impensius... diem luctu transigere... stratos solo adhærere, in cinere et cilicio et sordibus volutari.* Et cap. ultimo : *Qui sic Deo satisfecerit... non solum Dei veniam merebitur, sed coronam.*

Eisdem pene verbis utitur LACTANTIUS, L. 4 Inst., cap. 17, et HILARIUS, cap. 4 in Matth.; AMBROSIIUS, L. de Elia et jejuniis, cap. 20, n. 76 (Opp., t. 1, p. 559 B) : *Habemus, inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus; pecuniam habes, redime peccatum tuum... peccatis tuis venumdatus es; redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.* Et epist. 82 : *Quæ nobis salus esse potest, nisi jejuniis eluerimus peccata nostra?* Plura in hanc rem Patrum testimonia lege apud Bellarminum de Pœnit., L. 4, c. 9.

222. Dico II. Etsi Deo ex rigore justitiæ satisfieri non possit, justi tamen per opera pia pro pœnis temporalibus veterum peccatorum condigne satisfaciunt.

Prob. I. S. Scriptura et Patres tradunt, posse peccata piis operibus redimi, satisfieri Deo pro peccatis, opera bona esse satisfactiones pro pœnis peccato debitis, esse pretium ac pecuniam, quæ peccata redimamus : atqui phrases istæ satisfactionem condignam expriment; ergo.

Prob. II. Satisfacere condigne et ex ea, quæ Deum inter et homines intercedere potest, justitia, est accedente multiplici Dei gratia ipsi satisfacere quodammodo ex propriis et ad æqualitatem : atqui hæc potest præstare homo justus; ergo. *Prob. min.* Tametsi Deus absolutus Dominus omnes actiones bonas nobis imperare possit; quia tamen multas a nobis pro potestate non exigit, sed illas laudando et suadendo nobis liberas relinquit, evadunt hoc modo opera indebita, arbitraria nobis et propria. Ergo ex bonis hisce propriis Deo satisfacere possumus; cum ipsius benignitate factum sit, ut sua munera patiatur esse nostra merita, ut tradit S. Augustinus.

Deinde per gratiam sanctificantem efficimur filii Dei, membra Christi et habitacula Spiritus sancti; ergo cum opera nostra, ut a Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, infinitatem quamdam habeant, etiam æqualitatem aliquam cum injuria, qua Deum peccando offendimus, sortiuntur.

Ad hæc Deus non sibi per gratiam reconciliando debitam peccato æternitatem pœnæ condonat; ergo multo facilius pro reliquiis temporalibus homo justus per actiones bonas satisfaciet condigne : quandoquidem congrue satisfacimus pro pœna æterna.

Denique si meretur justus ex condigno gloriam æternam, quanto magis

ex condigno satisfacere potest pro pœnis temporalibus, quod multo est minus; cum post Tridentinum Sess. 14, cap. 8 et 9. Pius V et Gregorius XIII damnando propositionem Baii 77^{am} aperte asserant, nos eodem modo quo meremur, satisfacere, idque vere ac proprie. Dicta autem propositio damnata ita habet : *Satisfactiones laboriosæ justificatorum non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.*

223. *Obj. I.* Peccata gratis remittuntur, ut novimus ex S. Scriptura et Patribus præsertim Ambrosio, L. 10 in Luc., c. 88 (Opp., t. 1, p. 1523 A) ubi, *Non invenio, inquit, quid (Petrus) dixerit; invenio quod fleverit : lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego.* Ergo non possumus satisfacere pro pœnis peccatorum.

R. — *D. Ant.* Peccata remittuntur gratis quoad culpas et pœnæ æternitatem C. quoad pœnas temporales N. S. Ambrosius verbo, *satisfacere*, utitur pro excusare se, sicut et Paulus Act. 24, v. 10 : *Bono animo pro me satisfaciam*; nam idem Ambrosius antea n. 87, scripserat : *Maluit ipse suum accusare peccatum, ut justificaretur fatendo, quam gravaretur negando.* Quamquam et ipsa pœnæ temporalis remissio, licet per satisfactionem redemptæ, gratuita adhuc dici debeat; eo quod sine gratia Dei satisfieri ne a justis quidem possit.

Inst. 1. Si Deus operibus nostris propitiatur, ergo frustra Christus dicitur propitiatio pro peccatis nostris Joannis epist. 1, c. 2, v. 2, et c. 4, v. 10, et Isai. 53, v. 5 : *Livore ejus sanati sumus : et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Et 1. Petr. 2, v. 24 : *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.*

R. — *D. seq.* Si Deus operibus nostris mere naturalibus et humanis placatur, Christus non est propitiatio C. si Deus propitiatur nostris operibus, omnem vim et dignitatem habentibus ex merito crucis et gratia Christi, Christus non est propitiatio N. Hanc distinctionem studiose adhibet Concilium Tridentinum nuper cit. : Christus omne pretium large effuseque pependit; sed iis tantum prodest, quibus per instrumenta divinitus ordinata applicatur, inter quæ referuntur preces, eleemosynæ et austeritates corporis. Necesse autem prorsus erat, ut persona, qualis Christus est, pro culpa et reatu æternæ damnationis satisfaceret, cum id homo peccator et inimicus Dei minime potuerit. At vero ut primum, remissa culpa et damnatione æterna, filii Dei evadimus, ipsi in Christo et per Christum sufficimus ad satisfaciendum pro pœnis temporalibus.

Inst. 2. Mutatio morum, juxta Patres, optima est pœnitentia; ergo satisfactio est superflua.

R. — *D. Ant.* Mutatio morum cum contritione, confessione et satisfactione est optima pœnitentia C. sola morum mutatio N. Unica hæc mens est Patrum. S. AUGUSTINUS, hom. 50, c. 15, L. 50 homil. (al. hom. 351, c. 5, n. 12) : *Non sufficit, inquit, mores in melius commutare, et a factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.* Eadem habet cap. 7 Enchiridii. Et ante eum S. CYPRIANUS epist. 48 (alias epist. 54 et 59) ad Cornelium, adversus eo, qui lapsos statim reconciliari volebant : *Intercedunt, inquit, ne exoretur precibus et satisfactionibus Christus... ne Deo indignanti satisfiat... datur opera, ne*

satisfactionibus et lamentationibus istis delicta redimantur, ne vulnera lacrymis abluantur.

224. Obj. II. Non potest ex condigno et ad æqualitatem satisfieri Deo ab homine pro culpa, ergo neque pro pœna.

R. — N. Cons. Satisfacere pro culpa est simul restaurare amicitiam cum Deo : ad omnem vero satisfactionem hominis erga Deum requiritur acceptatio Dei : acceptatio autem Dei jam præsumit Dei amicitiam ; ergo est impossibile satisfacere condigne pro recuperanda Dei amicitia. Deinde sicut offensio habet infinitatem aliquam ex parte objecti, ita ut sit æqualitas, satisfactio pro ea debet habere infinitatem aliquam ex parte principii satisfaciæntis : hæc autem infinitas deest peccatori, qui ut homo est mera creatura ; neque opera ejus satisfactoria fiunt a Spiritu Christi ipsum inhabitante, sive ab homine ut membro Christi ac filio Dei per gratiam et caritatem effecto ; quippe qui ante expiatam aut gratis donatam offensam est adhuc peccator et inimicus Dei. E contra satisfactio justi pro residua pœna non est restitutio honoris, nec recuperatio amicitiae, sed tantum compensatio, qua restauretur æqualitas justitiæ, luendo debitum pœnæ temporalis ; quod utique præstari potest ab homine Deo grato ex bonis ipsi propriis, cum ad justitiæ æqualitatem non requiratur æqualitas personarum.

Inst. Gloria æterna est præmium æquale bono operi ; ergo omnis ejus vis et valor exhauritur promerendo gloriam, neque sufficit ad obtinendam ex condigno remissionem pœnæ.

R. — D. Ant. Gloria æterna est præmium æquale operi ut meritorio *C.* ut satisfactorio *N. Ant. et Cons.*

ARTICULUS III.

CONDITIONES AD SATISFACTIONEM EXTRA SACRAMENTUM REQUISITÆ.

225. Dico I. Ut opus pœnale sit condigne in actu secundo satisfactorium et temporalem pœnam certo tollat, requiritur acceptatio divina.

Ita Suarez contra Vasquez.

Prob. I. Deus ut supremus Dominus posset opus istud pluribus aliis nominibus exigere ; ergo nisi ipse illud tanquam satisfactionem pro pœna debita destinaverit, non potest illo pœna certo tolli.

Prob. II. Supremi Judicis est reo pœnas commutare, non autem sentis.

Prob. III. Satisfactiones nostræ sunt perinde æquales pro pœnis hujus, ac alterius vitæ ; sed certum est, eas sæpe non sufficere in actu secundo pro pœnis hujus vitæ, defectu solius acceptationis divinæ ; ergo quod sufficiant pro pœnis vitæ alterius, soli divinæ acceptationi adscribitur.

Conf. Animæ a corporibus solutæ non satisfaciunt pro pœnis, licet intensissima contritione peccata detestentur ; neque etiam per pœnas in purgatorio patientissime toleratas : atqui horum alia ratio reddi nequit, quam quod Deus hos actus in eum finem non destinaverit ; ergo.

226. Dico II. Ut condigne quis pro temporalibus pœnis satisfaciat, opus est, eum adhuc esse viatorem et in Dei gratia.

Prob. 1^a pars. Hoc discrimen inter satisfactionem et satisfactionem intercedit, quod Deus in hac vita ipsam voluntariam acceptationem et perpositionem poenae, tam sponte susceptae, quam divinitus nobis immissae admittat in partem satisfactionis et expiationis, ita ut satisfactio ista hac ratione censeatur actio nostra : e contra quia Deus voluntariam tolerantiam poenarum vitae alterius non computat in partem satisfactionis, totum quod miseri illi justī etiam libentes sustinent, aestimatur duntaxat ut passio, neque computatur in partem poenae satisfactoriae ad tollendum reatum. Quapropter Christus Joan. 9, v. 4 : *Venit nox*, inquit, *quando nemo potest operari*. Ubi per noctem, alterius vitae statum innuit : nam etiam se ipsum inter eos, qui nocte ingruente nihil operari possunt, comprehendit.

Prob. 2^a pars ex TRIDENTINO, quod satisfactionem omnem nostram fieri dicit per Christi gratiam, in qua vivimus.

227. Dico III. Ad satisfactionem condignam non sufficit actionem esse liberam, honestam et supernaturalem, sed insuper requiritur, ut sit laboriosa.

Prob. Satisfacere est cum consensu offensi iudicis praevenire poenam ab hoc infligendam, et eam ita evadere, quia æquum non est, ut idem bis puniatur; ergo satisfactio est actio iustitiæ vindictivæ : atqui omnis vindicta exigit poenam; ergo satisfactio omnis consistit in actione poenali et ærumnosa.

228. Obj. I cont. 1^{am} concl. Malæ actiones, secluso decreto et comminatione Dei, merentur poenam, quia ponunt inæqualitatem cum jure divino : atqui actiones satisfactoriæ hanc inæqualitatem tollunt pretio suo intrinseco ante omnem Dei acceptationem extrinsecam : talis enim promissio non auget valorem operis intrinsecum, ergo non egent acceptatione Dei, sed Deus debet acquiescere, perinde ac creditor repræsentata pecunia debita.

R. — *D. M.* Mala opera secluso Dei decreto merentur poenam in actu primo *C.* in actu secundo *N.* Ubi lex non est, nec est legis transgressio seu peccatum, aut inæqualitas cum divino jure. *D. etiam min.* Actiones satisfactoriæ hanc inæqualitatem tollunt in actu primo *C.* in actu secundo *N.* Ante divinam promissionem sunt idoneæ ad satisfaciendum, si Deus nolit ipse poenas sumere, et actiones bonas aliis nominibus exigere. Unde apparet ratio disparitatis evidens : nam solius iudicis est poenas decernere aut mutare; mereri autem poenas est peccatoris solius. Neque ad rem est exemplum creditoris humani et debitoris : nam hi ambo jura et bona propria ac diversa habere possunt; cum e contra substantiæ creatæ, quidquid sunt, Dei sint.

229. Obj. II cont. 2^{am} concl. Satisfacere est æquale reddere : atqui peccator poenam sibi debitam sustinendo, æquale reddit; ergo non opus est ad condignam satisfactionem statu viatoris et gratiæ.

R. — *D. M.* Satisfacere est æquale reddere consentiente et probante supremo Iudice *C.* hoc non consentiente *N.* Sine gratia Christi in hac vita nulla satisfactio esse potest. Quod autem in altera sustinent damnati, inviti patiuntur; ergo nequit esse satisfactio; cum ne bonam quidem voluntatem, qua justī in purgatorio supplicia admittunt, Deus pro satisfactione acceptet.

230. *Obj. III cont. 3^{am} concl.* Si satisfactio debet fieri per opus pœnale; ergo actus caritatis, licet perfectissimæ virtutis, esset minus ad satisfaciendum idoneus, quam actus abstinentiæ.

R. — *D. seq.* Si actus caritatis sit valde languidus, et actus abstinentiæ sit admodum intensus et ærumnosus *C. secus N.* Omnes actus honesti sunt habiles ad satisfaciendum: nam quia adversantur bono alicui sensibili, nobis sunt difficiles et ærumnosi. Quod si hominibus virtute perfectis faciliores videantur, ob habitum vehementer intensum, non minus sunt ideo satisfactorii, cum actio ex virtute absoluta profecta præstantior omnino sit. Cæterum in hoc differt satisfactio a merito, quod hoc non augeatur intensive ab opere externo adjuncto et continuato; nam meriti pretium maxime petitur ab honestate actionis internæ: cum e contra opus inde dicatur satisfactorium, quod pœnale sit et ærumnosum; ergo cum opus externum secundum se pœnam et ærumnam augeat, addit vim satisfaciendi actui interno, a quo fuit imperatum, etsi hic physice amplius non perseveret. Ex hucusque disputatis

231. *Coll. 1°* Satisfieri etiam per opera alias præcepta, licet non peragantur a nobis animo satisfaciendi, sed tantum studio placendi Deo. Nam Tridentinum Concilium Sess. 6, cap. 10 docet, nos non tantum per actiones bonas ultro admissas, sed etiam per præceptas mereri augmentum gratiæ et gloriæ. Ratio autem tota, cur per bonas actiones satisfaciamus, est, quia sunt pœnales, fiuntque per Christi gratiam, in qua vivimus, et Deo placemus.

2° Hactenus actum esse de satisfactione, quæ ex opere operantis exhibetur: ad quam tamen observa, neminem per se teneri. Neque enim justitia vindicativa exigit, ut quis de se ipso supplicium sumat; sufficit ergo illi satisfieri in purgatorio. Neque etiam lex caritatis quemquam graviter adstringit ad avertendum a se malum, nisi irreparabile, et quo inimici Dei constituimur: neque jubet procurare accelerationem beatitudinis, ad cujus perfectionem procurandam neminem sub gravi culpa obligat. Et quis peccati lethalis damnabit eum, qui veniale peccatum adhuc in mortis articulo admitteret, aut de venialibus omnibus non contereretur tunc, quando scit, se amplius satisfacere non posse.

ARTICULUS IV.

DE SATISFACTIONE INJUNGENDA IN SACRAMENTO POENITENTIÆ.

232. *Dico.* Sacerdos, spectata gravitate peccatorum et facultate poenitentium, tenetur pœnam peccatis proportionatam illis injungere.

Prob. I. Ex usu perpetuo Ecclesiæ, quæ poenitentes nunquam sine conveniente satisfactione imposita absolvit.

Prob. II. Concilium Laodicænum seculo iv celebratum canone 2, Concil. Carthaginense III sub finem ejusdem seculi iv, can. 34, Turonense III, anno 813, can. 22, Chabillonense II eodem anno, can. 38, Moguntinum I sub Rhabano, anno 847, can. 34, Wormatiense, anno 868, can. 25, et Tridentinum Sess. 14, cap. 8 præcipiunt, debere sacerdotes, quantum spiri-

tus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungere.

Prob. III a priori, ex institutione divina, Matth. 46 : *Quæcumque ligaveritis*, et cap. 18 : *Quæcumque alligaveritis* : quibus verbis Christus sacerdotibus non tantum potestatem dedit retinendi peccata impœnitentium, sed etiam pœnitentes ad certa satisfactionis et pœnitentiæ opera alligandi : ut, quemadmodum peccata remittunt quoad culpam et pœnam æternam, dum absolvunt, ita etiam retineant peccata quoad pœnam temporalem, dum imponunt mulctam pœnitenti. Ita argumentatur Tridentinum nuper citatum, et Patres antiqui, quos inter LEO M., epist. 94 (al. 408, c. 2) : *Mediator Dei*, inquit, *et hominum hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.*

Prob. IV. Rationibus compluribus eorundem Patrum, quas Concilium Trid. breviter stringit. Par omnino erat, a Deo mandari ministris, ut neminem a baptismo lapsum, sine satisfactione reconciliarent : siquidem in lumine fidei et agnitione Dei jam versantes peccarunt postquam diabolo et pompis ejus renuntiaverunt, per gratiam Spiritus sancti habitacula et filii Dei effecti, totque beneficia adepti, Deum offenderunt : quæ quidem omnia de nondum baptizatis dici non possunt. Deinde ita extollenda est divina misericordia, ut et justitiæ, quoad fieri potest, ratio habeatur. Præterea baptismus est regeneratio, quæ citra magnum laborem nascituri accidit : e contra pœnitentia est medicina, quæ per ægroti ustiones, incisiones, sudores, aliasque sanandi molestas exercitationes peragitur. Porro expedit plane, non adeo impunem pœnitentem discedere, ne facilitate veniæ ad iterum peccandum provocetur, sed pœnis coercitus et gravitatem criminum agnoscat, et horum odio virtutisque amore sensim probe vivere discat, extirpet habitus vitiorum, virtutes acquirat; dumque Christi degustat crucem, cum ipso pro peccatis suis compatiatur, ut cum eodem in cœlis regnet. Denique dum unusquisque sua peccata castigat ipse, avertitur a populo christiano ira Dei, corriguntur alii, sarciantur scandala, et tota exhilaratur Ecclesia.

233. *Obj.* Dici nequit, omnes fere sacerdotes damnatum iri, cum hodie dum soleant pœnitentibus pro multis et gravioribus criminibus aliquot precatiunculas, aut unum et alterum jejunium injungere, licet Concilium Tridentinum nuper citatum dicat, eos alienorum criminum participes effici, si forte peccatis conniveant, et indulgentius cum peccatoribus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo; ergo non videtur debere injungi satisfactionem proportionatam peccatis.

R. — *D. Cons.* Non videtur debere injungi satisfactionem proportionatam peccatis solis C. proportionatam etiam facultati pœnitentium N. *Debent*, inquit Concilium, *sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et pœnitentium facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungere* : fructus enim pœnitentium potissime spectandus est. Quapropter pœnitentes moribundi sine satisfactione injecta absolvendi sunt, ut constat ex Conciliis et Patribus relatis supra cap. 4, a. 2, concl. 2 et 3. Quoad cæteros moderanda est satisfactio pro ratione infirmitatis corporalis aut spiritualis ipsorum, si nimirum ex pœnitentia durior prævideantur fore pusillanimes, alieni a sacramento Pœnitentiæ, aut si ratione morbi, aliisque impediementis impotentes fiant ad illam peragen-

dam. Nam si moderata ipsis satisfactio dicetur, communiter et per se loquendo, periculum tantum est, ne gravius tantum in purgatorio luant; si vero decernatur pœna austerior, quam pœnitentis infirmitati expediat, verendum est, ne is se alio quodam gravi peccato obstringat, negligendo satisfactionem, reticendo peccata graviora, molliores et imperitos confessarios de industria adeundo. Denique mitiorem satisfactionem imperans non facit sacramento injuriam, ad cuius integritatem satisfactio omnimodis exacta non requiritur, neque etiam satis certo constat, quænam illa sit: neque Deo injurius est, cuius integrum servatur jus pœnam debitam olim in purgatorio exposcendi. Quam in rem in Supplemento S. Thomæ, q. 18, a. 4, in 0, ita habetur: *Pœnæ satisfactoriæ in canone determinatæ non competunt omnibus, sed variandæ sunt secundum arbitrium sacerdotis divino instinctu regulatum: sicut medicus aliquando prudenter non dat medicinam efficacem, quæ ad morbi curationem sufficiat, ne propter debilitatem naturæ majus periculum oriatur: ita sacerdos divino instinctu motus non semper totam pœnam, quæ uni peccato debetur, iungit, ne infirmus aliquis ex magnitudine pœnæ desperet, et a pœnitentia totaliter recedat.*

Inst. Canones Apostolorum et Conciliorum priscorum certas, easque graves pœnas peccato cuilibet decernebant; ergo Ecclesia hodie in gravem morum corruptelam defecit, quæ canonum illorum executionem non urget.

R. — D. Ant. Canones decernebant graves pœnas pro foro Ecclesiæ externo, et quidem ad Episcopi arbitrium iungendas et temperandas C. decernebant eas pro foro interno, *subd.* tanquam præcepta divina aut ecclesiastica N. tanquam regulas, quæ presbyteri instruerentur, et quibus prudenter uterentur C. Nullam certam pœnam divinitus esse præscriptam, neque etiam lege humana, quæ pœnitentibus dictetur, sed discreti confessorii arbitrio rem committi, constat tum ex Concilio Tridentino Sess. 14, cap. 8, tum ex Innocentio III c. *Deus qui*, de Pœnit. et Remiss., item ex c. *Mensuram*, de Pœnit. dist. 4. Hinc N. Cons. Nam sacerdotem leviori pœnitentia per accidens sæpe contentum esse posse, constat ex usu veteris Ecclesiæ, quando pœnitens insolita signa vehementis doloris edit, aut satisfactiones plures jam ipse præmisit: quando adhibentur indulgentiæ, sacrificia et suffragia; his enim et pluribus aliis de causis publicæ etiam pœnitentiæ modus olim statuebatur. Ex hisce breviter explicatis

234. Coll. 1° Actiones mere internas, seu meditationes, actus fidei, contritionis et similes posse, ac interdum expedire in satisfactionem iungi. Sunt enim optimi, et maxime liberi, difficiles ac ærumnosi: atque in q. 86, a. 4. S. Thomæ concorditer tradunt Theologi, remissionem temporalis reatus peccati majorem esse ac minorem pro modo contritionis. Oratio item ab omnibus inter opera maxime ad satisfaciendum accommodata numeratur, non quidem propter solam vocem, sed potissimum ob mentis attentionem, in qua maxima ejus perfectio et difficultas consistit.

2° Quantumvis Sotus et alii probabilius arbitrentur, actiones aliunde jam præceptas in criminum pœnam imperari posse; raro tamen id expedit: nam pœnitentia iungenda non solum est ad novæ vitæ cautelam, sed ad præteritorum etiam vindictam et castigationem erratorum, ut Patres Tridentini monent. Quod dici vix potest de actionibus alioqui præscriptis, quæ exsequi Christianos oportet, etiamsi nihil peccassent. Igitur culpa non vacat

sacerdos, qui tantum decerneret in pœnitentiam pro peccatis gravibus actiones alia lege ecclesiastica jam ordinatas.

3° Si sacerdos opus ab alio exsequendum in satisfactionem decernit, hoc opus, prout per alium absolvitur, non est pars sacramenti, sed sola illa actio laboriosa ac difficilis, qua pœnitens opus illud ab alio exsequendum procurat.

4° Pœnitens, cui satisfactio modica pro gravi crimine injungitur, monendus est, hoc fieri, ut ipsius imbecillitati consulatur; eique sunt explicandæ pœnæ, quas juxta canones antiquos subire deberet, et quas gravissimas Deus adhuc ab ipso in hac vel altera vita in flammis piacularibus repetiturus est, ni ipse ultro manum ejus præveniat.

5° Qui moderatas etiam pœnas, medicinales præsertim detrectant, absolviendi non sunt.

6° Pœnitentiæ publicæ nondum sunt penitus abrogatæ, sed instaurari ea posse asseverat Concilium Tridentinum Sess. 24 de Reform., cap. 8. Quanquam nisi ob crimina publica, et inconsulto Episcopo imperari eas non oporteat.

ARTICULUS V.

DE SATISFACTIONE A CONFITENTIBUS PRÆSTANDA.

235. *Dico I. Pœnitentes tenentur injunctam sibi a sacerdote satisfactionem accurate absolvere tempore et modo præscripto, nisi fuerit legitime dilata, mutata aut sublata.*

Prob. 1^a pars. Concilium Tridentinum Sess. 14, cap. 8 : *Claves*, inquit, *sacerdotum non ad solvendum duntaxat, sed et ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres et credunt, et docent.* Unde sacerdotibus ipsis incumbit gravis obligatio dictandi confitentibus satisfactionem : atqui potestas ista et officium frustra forent, si ex arbitrio pœnitentium penderet parere, et non parere; ergo.

Pars 2^a non eget probatione. Nam si satisfactio differatur a sacerdote, pœnitens eo tantum tempore ad illam præstandam tenetur, in quod jure conjicitur : si vero ex negligentia culpabili fuit procrastinata, solvi debet, quamprimum poterit. Quod si fuerit sublata, ad nihil tenebitur : si immutata, ad illam solum, quæ fuit in locum prioris substituta. Nunquam autem licet pœnitenti satisfactionem imperatam mutare secundum substantiam; cum reus in judicis sententiam nihil possit. At confessarius, qui illam dictavit, hoc sine dubio potest, utpote cui nec facultas, nec notitia deficit : quæ quidem commutatio ad sacramentum idem, quo primo injuncta, pertinet. Potestatem eandem habet unusquisque sacerdos, jurisdictione in pœnitentem præditus, modo hunc eadem peccata iterum confitentem audiat, et eisdem absolvat; nam commutatio pœnæ actus judicii est, quod sine cognitione causæ et sacramenti administratione exerceri nequit : sacramentum vero administrare, est confesso absolutionem impertiri.

Præterea tolli aliqua pœnitentiæ pars potest, si fuerit imprudenter imposita : imo ipse pœnitens posset aliquam satisfactionis portionem per accidens tollere, subtrahendo materiam, quando moraliter certus est, se indulgentias lucrari; modo non fuerit satisfactio medicinalis; nam talem nec

indulgentia tollere, nec ipse sacerdos, nisi in similem, sine peccato convertere potest.

Denique in præfatis casibus expedit, semper aliquid de prima satisfactione relinqui, ut prioris sacramenti integritati consulatur.

236. *Obj. I.* Sacerdos potest satisfactionem pœnitenti committere tantum per modum consilii; ergo pœnitenti tunc liberum erit, eam implere, et non implere.

R. — *N. Ant.* Secundum doctrinam Concilii Tridentini facultas dictandi satisfactionem oritur ex potestate ligandi: atqui potestas ligandi non exercetur suggerendo consilium, sed adstringendo et præcipiendo, sicut et justitia vindicativa; ergo cum sacerdos, per se loquendo, teneatur imponere satisfactionem, injungenda est præcipiendo. Neque probatur excusatio Suaresii et Dianæ dicentium, ligari pœnitentem conditionate, si velit consequi fructum ex opere operato sacramenti; quis enim putet reum carcere constringi, cui judex dixerit, si vis in carcere manere, tractabo te laute; si vero discedere mavis, per me licet, abi. Hinc pinguem illorum errorem aversare, qui putant, omnia futura opera pœnitentis in partem sacramenti extolli per verba, quæ post absolutionem sacerdos quandoque profert: *Passio Domini nostri Jesu Christi*, etc.; hæc enim phrasis mere est præcatoria.

Inst. 1. Potest pœnitens vel omnem satisfactionem, vel potissimum ejus partem differre in vitam alteram, peracta modica illius parte, ut consulatur sacramenti integritati; ergo.

R. — *N. Ant.* quod verum esse diximus de satisfactione extra sacramentum ex opere operantis exhibenda. Secus res habet in sacramento Pœnitentiæ, ubi obligatio explendi satisfactionem nascitur ex potestate ligandi, quæ prorsus quoad hanc partem enervaretur, si pœnitenti liberum foret non obtemperare. Tametsi peccatum grave non committeret, qui etiam de industria negligeret exsequi satisfactionem levem, sicut nec sacerdos, qui hanc non imperaret: neque enim satisfactio pars est talis, sine qua sacramentum informe esset: et Bonifacius VIII reprehendit confessarios, qui anno Jubilæi pœnitentias alias imponebant, ut refert Glossa in Extravag. *Antiquorum*, de Pœnit. et Remiss. Imo nihil sacerdos delinqueret, sine injuncta pœnitentia absolvendo contentem, quem certo scit jam satisfecisse.

Inst. 2. Absurdum est dicere, eum, qui injunctam levem ob peccata gravia pœnitentiam omitteret, peccare tantum venialiter; eum vero, qui gravem pro venialibus indictam satisfactionem non præstaret, mortale peccatum admittere.

R. — *N. Assumpt.* Levitas et gravitas hujus obligationis ex ipsa satisfactionis materia proficiscitur, non vero a causa, propter quam satisfactio imperatur; nisi forte cum quibusdam teneas, posse rem gravem sub levi obligatione imperari, et vicissim rem levem sub obligatione gravi. Quod si quandoque subditi magistratus civilis leges sine peccato non acceptent, non continuo sequitur, pœnitentes non teneri obtemperare judici sacro, rationabilem pœnitentiam injungenti; nam magistratus civilis potestatem suam a subditis accipit.

Inst. 3. Nemo tenetur uti privilegio: atqui posse pro magna pœnarum purgatorii satisfactione substituere modicam satisfactionem, est privilegium; ergo.

R. — *D. min.* Posse pro pœnis purgatorii substituere modicam satisfactionem, est privilegium merum *N.* est privilegium adjunctum præcepto *C.* Adhæret imperium judicis vindicantis delicta, et ferentis sententiam absolutoriam quidem, sed simul obligatoriam, et quidem in reum, qui se huic judicio sponte subjecit, ubi sacerdos potestatem absolvendi non debet usurpare sine potestate ligandi.

237. *Obj. II.* Potest aliquis ipse votum editum abs se mutare in melius; ergo etiam satisfactionem sibi injunctam.

R. — *N. Cons.* Determinatio voti pendet a propria cujusque voluntate: e contra satisfactionis modus statuitur a sacerdote tanquam superiore et judice. Quanquam ne hic quidem pœnitentiam, peracta omnino tota actione sacramenti confessionis et absolutionis, in graviores mutare possit; quia sententia lata semel transiit in rem judicatam, et habet quamdam rationem contractus, qui nolente parte altera mutari postea nequit.

238. *Obj. III.* Solus superior potest alterius judicis sententiam mutare; ergo confessarius æqualis potestatis, mutando satisfactionem ab alio injunctam, huic injurius est,

R. — *D. Ant.* Solus superior potest alterius judicis sententiam mutare in causis civilibus *C.* in sacramento Pœnitentiæ, in quo liberum est reo sæpius iterare judicium *N.* Quoad sacrum hoc forum singula, quæ in judicio posteriore peraguntur, habent se tanquam ex accidente ad confessionem priorem.

Inst. Si sacerdos potest commutare pœnitentiam ab alio æqualis potestatis sacerdote dictatam, poterit sacerdos inferior etiam mutare pœnitentiam a superiore ob casum reservatum injunctam; nam pœnitens eandem confessionem potest apud sacerdotem inferiorem iterare.

R. — *N. seq., cujus prob. Dist.* Potest confessionem iterare eo modo, ac si nunquam fuisset facta *N.* tanquam ante jam peractam apud sacerdotem superiorem, qui solus potestatem a casu reservato absolvendi habet *C.* Quod si etiam sacerdos inferior posset mutare materiam, in quam superior votum reservatum commutavit, ut Suaresius contra Navarrum contendit, hoc tamen nihilominus discriminis interest, quod commutando votum superior non imponat præceptum pœnitenti.

239. *Dico II.* Nullo Christi præcepto satisfactionis præstationem absolutioni sacerdotis præmittere jubemur.

Prob. I. Xystus IV, anno 1478, hanc Petri Uxamensis propositionem damnavit: *Quod non sint absolvendi pœnitentes, nisi peracta prius pœnitentia ipsis injuncta*; et ALEXANDER VIII istam: *Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex et præscriptio, natura rei idipsum aliquo modo dictante.* Quam eandem S. Facultas Parisiensis anno 1644, die 28 Julii damnavit ut temerariam et hæreticam.

Prob. II. In antiqua Ecclesia non tantum publice pœnitentes, si ante expletam pœnitentiam in mortis discrimen incidebant, sed etiam alii graves peccatores, qui in peccato perseverantes pœnitentiam agere differebant, in eodem vitæ periculo absolvebantur, modo constiterit, ipsos sacerdotem, cui confiterentur, desiderasse, ut sæpius supra ostendimus.

Prob. III. Ecclesia latina jam a sex seculis, et græca jam a duodecim seculis, servare desiit morem pœnitentes non absolvendi, nisi perfecta pœnitentia, ut data opera ex Græcorum Ritualibus Joan. Morinus demonstrat L. 6, c. 24 : atqui Ecclesiam in administratione sacramenti alicujus tanto tempore errasse, dici non potest sine enormi temeritate et errore manifesto ; nam quicumque aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat, et observat de sacramento confessionis et reliquis Ecclesiasticis sacramentis, vinculo perpetui anathematis innodantur. c. Ad abolendam, de Hæret. Et B. AUGUSTINUS, epist. 118 ad Januarium (al. epist. 34, c. 5), ait : *Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia... quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insanix est.*

Prob. IV. Totum fundamentum Jansenianorum satisfactionis executionem absolutioni præmittendam esse contendunt, quia peccata ministerio sacerdotis non tolluntur, sed ante expiata, et divinitus jam donata tantum declarantur : atqui doctrina ista falsa est, et proscripta a Concilio Tridentino Sess. 14, cap. 6 et can. 9 ; ergo.

Prob. V. Si injunctæ satisfactionis executio ex lege Christi tam necessario præmittenda sit absolutioni, ut hæc non sit valida, nisi satisfactio prius completa fuerit ; ergo impossibilis erit usus sacramenti Pœnitentiæ hominibus innumeris, qui mortem obeunt, antequam satisfactionem absolvere possint, et consequenter vel neganda his esset absolutio, vel absoluti etiam damnarentur, quod a christiana pietate abhorrere veteris Ecclesiæ Patres et Concilia tradiderunt.

Prob. VI. Ut satisfactio reatum pœnæ tollat, ablatam præsumit culpam : sed ante absolutionem sæpe non est ablata culpa ; nisi velis, semper illi debere præmitti contritionis perfectæ actum, quod falsum esse demonstravimus supra cap. 3, art. 3.

Quare merito censura S. Facultatis Parisiensis notatus fuit anno 1644. Theophilus Brachet, qui erroneam illam opinionem in libro, *Verax pacificus* inscripto, propugnauerat. Et a Clemente XI, anno 1713, die 8 Septembr. in constitutione *Unigenitus*, inter centum et unam propositiones Quesnelli octogesima septima hoc eodem errore laborans, est proscripta. Hisce præivit insignis apostata M. Antonius de Dominis, Spalatensis quondam Archiepiscopus, in libro de Repub. Christiana, c. 7, n. 57, sed et hujus libri una cum defuncti cadavere a carnificæ Romæ expusti sunt anno 1634.

240. *Obj.* Absolutio, secundum Patrum doctrinam, merces est et fructus laboriosæ satisfactionis ; ergo absolutio satisfactionem sequi debet.

R. — *D. Ant.* Absolutio a pœna temporali merces est et fructus laboriosæ satisfactionis *C.* absolutio a culpa et pœna æterna *N.* De hac absolutione scribit Apostolus Rom. 3, v. 24 : *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu.*

Inst. 1. Ex disciplina primævæ Ecclesiæ constat, ante expletam satisfactionem non fuisse datam absolutionem sacramentalem ; nam INNOCENTIUS I in epist. ad Decentium, cap. 7 (Labbe., t. 2, p. 1247 D) scribit, tunc debere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. LEO M., epist. 82 (al. 108) ad Theodorum ait, eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admittendos esse ; ergo.

R. — *N. Cons.* Quamvis Ecclesia eo tempore, quo vigeat pœnitentia publica, ordinarie absolutionem peccatoribus gravibus distulerit usque ad

tempus expletæ satisfactionis; nunquam tamen judicavit, satisfactionem istam ex necessitate sacramenti præcedere absolutionem debere; nam præter insinuatam nuper mortis articulum, datam fuisse absolutionem nondum præstita satisfactione pluribus casibus nos monumenta veterum docent, ac 1° quidem, cum periculum erat, ne propter dilatam absolutionem pœnitentes ad hæreticos vel schismaticos deficerent. Ita Cyprianus epist. 52 ad Antonianum. 2° Instante tyrannorum persecutione, idem S. Cyprianus epist. 54, ad Cornelium, de pace lapsis danda. 3° Cum spes erat; hac indulgentia vel plures ad Ecclesiæ gremium reversuros, vel extinguendum schisma esse. Ita S. Cornelius Papa epist. inter Cyprianicas 46 et ipse Cyprianus epist. 49 ad Caldonium. 4° Ad commendatitias Confessorum, Cyprianus epist. 16. 5° Cum pœnitens egregia signa vehementis doloris demonstrabat. Ita S. Gregorius Nyssenus epist. canon. (Opp., t. 1, p. 1946) et Concilium Ancyranum can. 5, Tom. 4 Conc., pag. 1458.

Inst. 2. Ecclesia tribus prioribus seculis peccatores, qui post vitam potissime in vitiis transactam sacramentum absolutionis in mortis articulo poscebant, ad illud non admisit; ergo probabilius intelligimus, morem istum ab Apostolis et a Christo ipso profectum esse. *Antecedens* patet ex S. Cypriani epist. 52, ad Antonianum, ex Concilii Arelatensis I, can. 22 (Labb., t. 1, p. 1429 C), ex Innocentii I, epist. 1 ad Decentium, c. 7 Labb., t. 2, p. 1247, D) et Leonis M., epist. 94, al. 108.

R. — *N. Ant.* Ad cujus probationem.

R. 1°. S. Cyprianus cum cæteris Africæ Episcopis statuit, ut lapsi in idolatriam non reciperentur ad absolutionis sacramentum in articulo mortis, si illud usque eo petere distulissent, eo quod sera ista pœnitentia non sincera videatur; non autem quod absolutionem, quæ ante satisfactionem perfectam conferretur, invalidam esse censeret; nam sub finem libri contra Demetrianum scribit, c. 25 pœnitentiam, ne sub ipso quidem vitæ temporalis exitu et occasu seram esse: veniam confitenti dari, et ad immortalitatem sub ipsa morte transiri.

R. 2°. De eisdem apostatis loquitur Concilium Arelatense, atque eis quidem S. Eucharistiam, non autem absolutionem sacramentalem negari. Quod confirmatur a Concilio Nicæno I paucis post Arelatense annis celebrato, canone 13 (Labb., t. 2, p. 35 B) ubi, *de his*, inquit, *qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut, si quis egreditur e corpore, ultimo et maxime necessario viatico minime privetur*. Viaticum istud appellat absolutionem sacramentalem; nam canone eodem Eucharistiæ communionem arbitrio Episcopi committit.

R. 3°. Eadem adhuc clarius testatur Innocentius epist. cit. et epist. 3 ad Exuperium, c. 2 (Labb., t. 2, p. 1255 C D). *De iis*, inquit, *qui tota vita incontinentiæ dediti, sub finem vitæ reconciliationem poscunt, observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio est; nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso a communionem dare abeuntibus placuit... Tribuitur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis pœnitentes, miserente Salvatore nostro a perpetuo exitio vindicentur*.

R. 4°. Neque Leo M. dum loco cit. ait, sacerdotibus a Christo potestatem commissam fuisse, pœnitentibus satisfactionem injungendi, eaque purgatos ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admittendi,

ullo modo asserit satisfactionem ex necessitate absoluta præmittendam esse reconciliationi sacramentali: nam ibidem addit, urgente periculo mortis, non esse negandam reconciliationem: *Quia, inquit, misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire.*

Inst. 3. S. Augustinus, serm. 57 de temp. (al. 253 in app.) scribit: Parum est, peccatorem pœnitere, nisi pœnitentiam peregerit; ergo veteres videntur dubitasse de veritate absolutionis datæ moribundo, qui pœnitentiam eo distulit.

R. — *D. Cons.* Videntur de talis absolutionis veritate dubitasse ex eo capite, quod executio satisfactionis præmissa non fuerit *N.* ideo dubitarunt de veritate talis absolutionis, quod pœnitentia sera raro vera sit *C.* *Datur quidem, prosequitur idem S. Doctor, etiam in extremis pœnitentia, quia non potest denegari, sed auctores tamen esse non possumus, quod qui sic petierit, mereatur absolvi... Pœnitentia quæ ab infirmo petitur, infirma est. Pœnitentia quæ a moriente tantum petitur, timeo ne ipsa moriatur.* Sermone autem 66 (al. 254 in app.). *Pœnitentia, quamvis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud Judicem justum Deum, qui cordis secreta considerat, etc.*

ARTICULUS VI.

DE EFFICACIA SATISFACTIONIS SACRAMENTALIS.

241. *Nota.* Cum Concilium Tridentinum Sess. 14, cap. 3 dicat, confessionem, contritionem et satisfactionem esse partes sacramenti, *quatenus ad plenam perfectamque remissionem peccatorum ex Dei institutione requiruntur;* effectus etiam aliquis gratiæ ex opere operato satisfactioni sacramentali est adscribendus, eo quod actio ista aliquo modo procedat a potestate solvendi et remittendi peccata, sacerdoti per confessionem subjecta, et ideo Christi merita et satisfactio specialiter per hanc partem applicentur: neque pars ulla sacramenti sit, quæ non operetur, quod peculiari modo significat.

Quamquam autem certum sit, a pœnitentiæ sacramento effectum gratiæ duplicem præstari, quorum altero remittitur culpa, altero pœna æterna, et aliquid etiam temporalis pœnæ relaxatur; negarunt tamen quondam non pauci, gratiam gratum facientem conferri ex opere operato satisfactionis, in quantum hæc pars pœnitentiæ est, ut refert S. Thomas in 4. dist. 16, q. 1, a. 1, quæstiunc. 2, ad 3, in quorum sententiam multi etiamnum concedunt.

Imo Adrianus, q. 2, de satisfactione in solutionibus argumentorum, et quidam alii sentire videntur, satisfactionem nequidem remittere pœnam ex opere operato, sed tantum ex opere operantis, quamquam cum majore merito, quod ex præcepto sacerdotis fiat.

242. *Dico I.* Proprius et maxime indubitatus effectus ex opere operato satisfactionis est remissio alicujus pœnæ temporalis, præter illam quæ respondere posset ex opere seu merito operantis.

Ita cum S. Thoma, quodlib. 3, a. 28. Theologi communiter, quos citat Suaresius disp. 38, sect. 2, n. 2.

Prob. I. Sacramentum Pœnitentiæ institutum est ad remissionem peccati : atqui pars ista non ordinatur ad remissionem culpæ ; ergo ad remissionem pœnæ temporalis, ut Concilia nos docent ; ergo remittet ex opere operato aliquid temporalis pœnæ.

Prob. II. Sacramenta novæ legis efficiunt, quod significant : atqui pars ista pœnitentiæ significat punitionem peccati et commutationem pœnæ purgatorii in pœnam præsentem ; ergo redemptionem pœnæ vel maxime efficit ex opere operato.

243. Dico II. Sacramentalis satisfactio etiam post absolutionem peracta confert ex opere operato gratiam aliquam gratum facientem.

Ita S. Thomas, q. 90, a. 2, ad 3. Cajetanus in comment., Dom. Sotus d. 47, q. 4, a. 2, et Suaresius, qui thesin hanc dubiam censet, ei tamen utpote favorabili adhæret, tam propter auctoritatem B. Thomæ, quam ob rationes seqq.

Prob. I. Si pœnitens ante perceptam absolutionem omnia sibi injuncta satisfactionis opera exhibuisset, majorem utique gratiam ex opere operato, tanquam magis dispositus acciperet : atqui satisfactio absolutionem subsequens, nihilominus cum partibus aliis unum sacramentum constituit ; ergo totum sacramentum per hanc quoque partem pœnitenti melius disposito gratiam majorem confert ; adeoque per satisfactionem aliquid gratiæ infunditur, quod antea datum non erat.

Prob. II. Pars ista pœnitentiæ instituta non tantum est in vindictam et remissionem pœnæ, sed etiam ad medelam et emendationem peccatorum ; ergo, cum novæ legis sacramenta idem efficiant, quod significant, dabitur ex satisfactionis opere operato gratiæ peculiare auxilium adjuvans ad emendanda peccata. Atqui in sacramentali effectu auxilium peculiare gratiæ adjuvantis semper conjunctum est cum habitu peculiari gratiæ sanctificantis ; ergo probabile est, dari talem habitum etiam ex opere satisfactionis postea præstito.

244. Dico III. Satisfactio impleta in statu peccati non confert effectum pœnitenti, nisi remota fictione.

Pars 1^a est contra Marsilium, Medinam, Scotum, et contra eos etiam, qui putant a peccatore satisfieri ex opere operantis posse pro pœna temporali. *Prob.* Nullum sacramentum confert effectum specialem sine generali, neque secundarium sine primario, ut constat ex Baptismo et Eucharistia, quæ indigne suscipiens non consequetur remissionem reatus, etiam residui a peccatis olim jam remissis ; ergo idem dicendum est de satisfactione post absolutionem in statu peccati peracta.

Conf. Remissio pœnæ temporalis, effectus est supernaturalis, aliquo modo præparans hominem, seu removens impedimentum gloriæ ; igitur non decet illam conferri, nisi ei, qui est proportionatus ad gloriam et amicus Dei. Unde status peccati videtur esse obex remissionis pœnæ tam in sacramentorum usu, quam in exercitio aliorum bonorum operum.

Pars 2^a traditur a Navarro de Pœnit., d. 6, cap. 4 in principio, n. 48, Cajetano, Victoria, Petro Soto, quos citat et sequitur Suaresius, rem hanc incertam appellans, licet probabiliorem esse arbitretur. Nam licet satisfactio talis tanquam opus operantis mortuum sit, atque eatenus effectum nunquam consequatur ; in quantum tamen opus sacramentale est et appli-

catio satisfactionis Christi, semper ex se vivum est, et nonnisi mortificatum ratione subjecti, ut non possit in eo habere effectum ratione præsentis dispositionis. Igitur sicut opera mortificata reviviscunt recedente fictione, ita et satisfactio ista obice amoto effectum suum sortitur tanquam pars veri sacramenti.

245. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* Remissio pœnæ temporalis alicujus peccato debitæ effectus est communis omnibus sacramentis; ergo non est proprius satisfactioni sacramentali.

R. — *D. Ant.* Remissio alicujus pœnæ temporalis est effectus per accidens communis omnibus sacramentis *Trans.* quia hoc incertum est, quamvis pie credatur. Remissio alicujus pœnæ temporalis est effectus quasi per se et ex institutione conveniens omnibus sacramentis *N.* hoc sensu soli pœnitentiæ, et maxime ratione satisfactionis convenit. Equidem verum est, per absolutionem sacerdotis aliquid etiam pœnæ temporalis remitti, atque ideo eum, qui obtenta absolutione, ante satisfactionem peractam moritur, mitius in purgatorio haberi: nihilominus residuum pœnæ ante exhibitam satisfactionem non tollitur, eo quod sacramentum non præstet effectum suum ex opere operato antequam re ipsa suscipiatur; ergo neque pars ejus, proportionem servata. Quanquam non ita necessariam hanc satisfactionem a sacerdote injunctam æstimemus, ut aliis bonis operibus pœna redimi nequeat; quem Adriani errorem merito Petrus Sotus lect. 2 de satisfactione reprehendit. Nam ut pœnitens satisfactionem imperatam absolvere teneatur; si tamen hanc explere nequeat, aut ante tempus satisfactioni præscriptum alia opera bona aut sacramenta frequentet, poterit sine dubio per satisfactiones congruas a reatu toto penitus sese exsolvere; neque enim impositio pœnitentiæ cæteris piis actionibus ad satisfaciendum idoneis vim suam ullo modo enervavit.

Inst. 1. Si remissio pœnæ effectus est proprius satisfactionis sacramentalis, ergo si hæc præmittatur absolutioni, et subjectum dispositum sit per contritionem perfectam et per gratiam, effectum illum ante absolutionem consequetur ex opere operato; est enim pars sacramenti, et virtute clavium nititur.

R. — *N. seq.* Nullum sacramentum effectum suum sortitur, quod non sit essentialiter consummatum per formam. Deinde remissio pœnæ est effectus secundarius remissioni culpæ conjunctus; sicut ergo pœna ante culpam non remittitur, ita neque pars ista ante absolutionem potest ad effectum suum sacramentalem pertinere. Denique si contritio, pars potior, effectum suum ex opere operato ante absolutionem non obtinet, quanto minus satisfactio, pars integrans duntaxat? Si quem ergo remissionis pœnæ effectum nondum data absolutione adipiscitur, adscribi is operi operantis debet.

Inst. 2. Absolutio tollit ex opere operato omnem peccati maculam; ergo si satisfactio remissionem pœnæ tanquam peculiarem sibi præstet effectum ex opere operato, quælibet injuncta a sacerdote satisfactio omnem pœnæ temporalis reatum tollit, perinde ac indulgentia plenaria a summo Pontifice concessa; cum uterque faciat totum quod potest.

R. — *N. Cons.* Peccati lethalis macula non potest tolli, nisi tota simul: gratia enim æqualiter peccatis mortalibus omnibus et singulis adversatur. Hæc autem absolutionis gratia totum peccatum remittens immediate a

sacerdote confertur. E contra sacerdos non immediate tollit reatum divisibilem pœnæ, sed mediante imposita satisfactione divisibili, per pœnitentem peragenda. Eodem modo cum Pontifex per indulgentias immediate reatum omnem tollit, opus injectum se habet ut mera conditio; cum tamen sacramentalis satisfactio sit causa remissionis pœnæ.

Inst. 3. Deus reliquit sacerdoti potestatem commutandi pœnam purgatorii in satisfactionem impositam; ergo qui sustinendo pœnam a iudice impositam, præstitit satisfactionem, nihil debet amplius. Ita Glossa in c. *Mensuram*, de Pœnit., d. 4.

R. — *D. Ant.* Deus dedit hanc potestatem sacerdoti, servata justitiæ proportionem *C.* ut suo arbitrio disponat *N.* Deus non fecit sacerdotes dominos, sed iudices; ratio vero iudicii æquitatem postulat. Igitur cum reatus sit finitus, dabitur satisfactio, quæ eum exequet, aut etiam excedat.

246. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Per unum sacramentum non datur nisi una gratia sacramentalis, ac præsertim in hoc sacramento non confertur alia gratia quam remissiva peccati: atqui satisfactio absolutionem consequens, præsumit gratiam illam jam collatam; ergo non confert gratiam sacramentalem.

R. — *D. M.* Per sacramentum omnino jam consummatum posita forma, non datur nisi unica gratia sacramentalis *C.* secus *N.* Item, in hoc sacramento non confertur alia gratia, quam remissiva peccati, si totum cum absolutione perficiatur *C.* si absolutione peracta, adhuc perficiatur integraliter per satisfactionem *N.* Tunc enim alia adhuc gratia habitualis adiungitur.

Inst. Si satisfactio post absolutionem peracta aliquam gratiam sacramentalem confert; ergo illam in statu peccati exhibens peccaret moraliter, eo quod obicem gratiæ poneret.

R. — *D. Illat.* Peccaret mortaliter, loquendo speculative *C.* practice et moraliter loquendo, peccaret mortaliter *N.* Quia effectus iste valde est incertus, ac probabiliter etiam negari potest, ideo practice ac moraliter tantum onus nemini est imponendum. Peccare talem venialiter, probabile esse videtur, eo quod recipiat partem sacramenti indigne, et alicui ejus effectui obicem ponat.

247. *Obj. III cont. 3^{am} concl.* Satisfactio ante absolutionem præcepta et præstita in statu peccati consequitur suum effectum; ergo etiam ea, quæ in statu peccati post absolutionem præstatur.

R. — *D. Ant.* Satisfactio ante absolutionem in statu peccati præstita consequitur suum effectum formalem et proximum *C.* consequitur suum effectum finalem ac remotum *N.* Effectus satisfactionis proximus ac formalis est, quod concurrat ad integritatem sacramenti, et impleat obligationem a sacerdote impositam: quem quidem etiam præstat satisfactio post absolutionem in statu peccati exhibita. Confessarius enim non tam modum operis, quam opus ipsum præcipit; quod idem in præceptis aliis apparet: neque enim graviter delinquit, qui in statu peccati sacrificio Missæ diebus festis assistit: neque uspiam extat evidenter grave præceptum contritionis aut confessionis ei, qui in medio injecti jejunii menstrui iterum in peccatum incidisset. Sicut ergo satisfactio ante absolutionem in statu peccati præstita effectum remotum et finem suum, seu remissionem pœnæ post absolutio-

nem demum assequitur : ita et satisfactio post absolutionem in peccato perfecta reatus remissionem solum obtinet, cum per contritionem, vel per absolutionem reviviscit. Quod quidem verum etiam est, licet opus bonum fiat cum circumstantia aliqua venialiter mala, ut cum ex præscripto jejuni-ans excedat nonnihil in quantitate cibi et potus, aut cum vana gloria id præstet, modo formam servet jejunii : nam actio ejusmodi quoad substantiam bona est ac pœna delicti, habetque se tanquam instrumentum, quo Christi satisfactio applicatur. Exemplum nobis præbent baptismus, qui peccaminose susceptus, recedente tamen fictione pœnam omnem cum culpa remittit, et confessio ipsa aliaque sacramenta, quæ venialiter peccando obita gratiam nihilominus conferunt.

CAPUT VI.

DE INDULGENTIIS.

ARTICULUS I.

DE SUFFRAGIIS.

248. *Nota I.* Hactenus de satisfactionibus propriis pœnitentis. Aliæ autem species satisfactionis sunt suffragia et indulgentiæ : per illa satisfit ex opere operantis, per has ex opere operato. Nomen autem suffragii bifariam sumitur, primo quidem magis ample, pro subsidio, quod sibi fideles mutuo præstant, precationibus præsertim, ad quas hortatur B. Jacobus epist., cap. 5, v. 16 : *Orate pro invicem, ut salvemini.* Et S. Paulus, c. 15, v. 30, ad Rom. scribit : *Obsecro vos fratres..., ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Jobi etiam ultimo, v. 8, ait Deus : *Ite ad servum meum Job : Job autem servus meus orabit pro vobis : faciem ejus suscipiam.* Veritas hujus suffragii adeo certa est, ut eam ne hæretici quidem in dubium vocent : quanquam preces nihil mortuis prodesse contendunt, sed ex errore illo, quo præter cælum et infernum damnatorum, locum tertium negant dari, in quem animæ defunctorum migrent.

De hac suffragii acceptione non disceptabimus, sed de altera pressius sumpta per modum solutionis pro altero, qua tollitur reatus pœnæ illius cui applicatur, aut in quem transfertur satisfactio.

Nota II. Suffragia ista speciatim accepta olim negabat dari Joan. Wicleffus, teste Thoma Waldensi, tom. 3 de Sacramentalib. a cap. 93, ad c. 100, et post eum Lutherani aliique recentiores hæretici, vel quod putent, remissa culpa, nullum pœnæ reatum superesse; vel quod dicant Christum abunde pro omnibus satisfecisse, et consequenter nostra merita et satisfactiones pro reatu proprio aut alieno rejiciant.

Catholici vero hoc suffragii genus admittunt cum conditionibus aliquot, quarum prior exigit, ut uterque, tam is qui tribuit suffragium, quam is

qui accipit, sit et justus et viator. Nam justus et viator pro se satisfacere potest; ergo solus id in alterum potest transferre: injustis autem viatoribus non remittitur pœna ante culpam. Beati in cœlo non possunt satisfacere amplius pro aliis, sed cum quadam Dei dispensatione animabus purgatorii suffragari, suas eis satisfactiones applicando, quæ in hac vita non eguerunt. Soli ergo viatores justî satisfacere possunt pro justis viatoribus; quibus adhuc accensentur quoad hoc beneficium recipiendum animæ in purgatorio.

Altera conditio est, ut suffragator satisfactiones suas, in justum alterum transferat, eique communicet libere: alioqui satisfactiones sicut cæteræ actiones bonæ, soli satisfaciendi, ut par est, proderunt.

249. Dico. Potest justus viator in alterum justum viatorem transferre satisfactiones suas, quæ hic a reatu pœnæ temporalis ex pacto divino condigne et secundum eam, quæ erga Deum esse potest, justitiam liberetur.

Hæc thesis est S. Thomæ in 4. d. 20, q. 4, a. 2, q. 3, et Theologorum omnium, quorum potissimam partem recitat et sequitur Suarez disp. 48, sect. 2, n. 4.

Prob. I. Apostolus Coloss. 4, v. 24, scribit: *Gaudeo in passionibus meis pro vobis, et adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Id est, ut explicant S. AUGUSTINUS in Ps. 64, n. 4; GREG. M. in 4. Reg., c. 9; SS. ANSELMUS et THOMAS in loc. cit. Apost.: *Offero passiones meas pro Ecclesiæ membris, ut Christi passiones eis fiant in actu secundo utiles.*

Idem Apostolus ad Rom., c. 12, v. 5, ait: *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Et 4. Cor. 12, v. 27: *Vos estis corpus Christi et membra de membro.* Sicut ergo in corpore naturali, ita etiam in mystico membra sibi mutuo operationis fructum communicant, ut explicant S. AUGUSTINUS, tract. 32 in Joan., n. 8, et S. CHRYSOSTOMUS, hom. 44, in 4. ad Corinth. (Opp., t. 10, p. 393 B) qui ad hoc etiam expendit verba Apostoli 2. Cor. 4, v. 14: *Adjuvantibus vobis in oratione pro nobis, etc.,* et colligit, solere Deum aliis propter alios gratificari. Et infra subdit: *Unum corpus omnes sumus, sint membra licet alia aliis illustriora, undique veniam ipsis impetrari licet precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur.*

Prob. II. Ex usu veteris Ecclesiæ, in qua pastores publicis pœnitentibus aliquid de pœna seu satisfactione debita solebant remittere propter aliorum justorum intercessionem et satisfactionem, ut colligitur ex TERTULLIANI libro ad Martyres, cap. 4, et ex S. CYPRIANI, epistola 44, alias L. 3, epist. 15, et epist. 13 et 14, ubi ait (epist. 13): *Qui libellos a Martyribus acceperunt, auxilio eorum adjuvari apud Dominum in dilectis suis possunt.* Si ergo ministri in persona Christi remittunt et relaxant pœnas, satisfactiones et censuras secundum illud Apostoli 2. Cor. 2, v. 10: *Cui aliquid donastis, et ego, nimirum rogatus a vobis: nam et ego quod donavi, propter vos in persona Christi:* consequens plane est, a Christo quibusdam remitti pœnas peccatorum propter aliorum intercessionem sive satisfactionem. Item si libellis et satisfactionibus Martyrum adjuti pœnitentes venia peccatorum a Deo donantur, quanto facilius pœnæ remissionem obtinebunt, quod minus est.

Prob. III. Ecclesia illum Symboli articulum, quo *communione sanctorum* credimus, eo sensu semper intellexit, quod fideles sibi mutuo ferre suffra-

gia possint, ita ut alius pro alio solvat pœnam temporalem peccatis remis-
sis debitam. Nam Catechismus Pii V de sacramento Pœnitentiæ, n. 64. *In*
eo, inquit, summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus et gratiarum
actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut
unus possit pro alio satisfacere. Et de modo hujus satisfactionis inquit : *Qui*
divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur,
persolvere; quare fit, ut quodam pacto alter alterius onera portare videatur.
Nec vero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Aposto-
lorum symbolo Sanctorum communionem profiteamur.

Prob. IV. In satisfactionibus, quas fideles justi pro se mutuo præstant,
est omnimoda æqualitas rei ad rem; nam Caius tantumdem præstat pro
Titio, quantum hic pro se ipse præstare debuisset : neque deest pactum Dei
ac promissio, ut ex S. Scriptura et doctrina Ecclesiæ modo intelleximus;
ergo nihil deficit, quo minus ejusmodi satisfactio sit condigna, et ex ea,
quæ Deum inter et hominem intercedit, justitia.

Conf. Ex residuo Sanctorum thesauro Ecclesia tanquam ipsorum hæres
satisfactiones fidelibus dispensat; ergo Sancti dum vivunt, multo magis
possunt aliis communicare suas satisfactiones saltem aliquas, etiam ex
opere operato, quarum sunt domini.

250. *Obj. I.* Testimonia Scripturæ, quæ in hanc rem adduci solent, non
evidenter convincunt, posse unum fidelem alteri suffragium ferre, pro illo
satisfaciendo et solvendo pœnam debitam; ergo commodius explicantur de
intercessione per modum impetrationis et meriti de congruo, ita ut ad pre-
ces alterius Deus alteri pœnas gratis ac immediate condonet, aut huic
auxilium præbeat gratiæ, cum quo bene operando, pœnæ remissionem
merito proprio obtineat.

R. — *N. Cons.* Hanc recentiorum quorundam Theologorum opinionem
Suarezius censet esse falsam et valde novam in Theologia; ideoque omnino
vitandam in materia adeo gravi, eo quod omnibus Theologis et sensui
communi adversetur. Nam 1° si testimonia Scripturæ indifferenter secun-
dum se loqui videntur, omnem communicationem possibilem et convenien-
tem includunt, quem ipsis Ecclesiæ sensus et perpetua traditio, fidissima
voluntatis divinæ interpretatio, attribuit. 2° Ut Catechismus Rom., n. 52,
recte notavit, satisfacere pro altero est debitum pro eo solvere, non autem
gratuitam pœnæ remissionem ipsi exorare : quod multo efficacius nobis
præstant Sancti in cœlo, qui tamen satisfacere pro nemine amplius pos-
sunt. Imo in sensu isto improprio, ad satisfaciendum pro alio, ne status
quidem justitiæ requireretur : impetratio enim non tam in postulantis justiti-
a propria, quam in concedentis bonitate ac misericordia innititur.

251. *Obj. II.* Debitum pœnæ est debitum personale; ergo non potest per
alium solvi.

R. — *D. Ant.* Est debitum personale hoc sensu, quod ex se talem perso-
nam constituat debitricem, et ab ea debitum juste possit exigi C. quasi
necessario solvendum sit per actionem vel passionem solam talis personæ,
ac repugnet legi justitiæ, compensari pœnam unius pro altero N. Alioqui
nec satisfactio Christi erit aliud quam impetratio : siquidem *vere languores*
nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Is. 53, v. 4.

Inst. 1. Hoc sufficit, ut ærumnæ Christi censeantur esse propria satisfa-

ctio pro nobis, quia licet hæc non fuerit præstita a nostra ipsorum persona, fuit tamen exhibita a Christo capite nostro. Igitur cum nullus homo sit alterius caput morale quoad hunc effectum, bona opera pro aliis oblata erunt tantum impetrationes.

R. — *N. Cons.* Sicut actiones et ærumnæ a Christo pro nobis oblatae, ideo satisfactiones pro nobis evaserunt, quia Christus a Deo caput morale omnium hominum fuit ordinatus : ita, quia ex eadem Dei ordinatione *multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alterius membra*. Rom. 12, v. 4, cum proportionem quadam alterius pro altero suscepta et oblata satisfactio sufficit. Ut enim ex divina institutione se habet communicatio capitis ad membra, ita et communicatio membrorum inter se in iis, in quibus commode fieri potest. Quorum unum est hæc satisfactio.

Inst. 2. Debitum pœnæ contrahi non potest per opus alienum; ergo neque ejus solutio per opus alienum potest fieri.

R. — *N. Cons.* Reatus sequitur culpam, quæ cum sit voluntaria aversio a Deo et conversio ad creaturam, aliena voluntate contrahi nequit : solutio autem pœnæ, cum sit bonum opus ac laboriosum, ab alio utique præstari potest, modo is, in quo reatus hæret, consenserit; ad quod sufficit voluntas implicita ac generalis, qua quilibet a malo, quantum in ipso est, liberari desiderat.

Inst. 3. Debitum relictum a peccati actu ad se disponendum pro obtinenda remissione culpæ ita personale est, ut non possit per alium solvi; ergo idem dicendum est de debito relicto ad se disponendum pro remissione pœnæ.

R. — *N. Cons.* Remissio culpæ, in adultis ex lege ordinaria, cum ad intrinsecam rectitudinem et sanctificationem hominis pertineat, non fit sine intrinseca et proportionata dispositione convertendi et venia donandi; at remissio pœnæ solius, quod hominem non faciat meliorem aut magis studiosum, fieri per actionem extrinsecam et satisfactionem communicatam potest.

Inst. 4. Meritum gratiæ et gloriæ ita est personale opus, ut nemo alteri id præstare possit; ergo cum reatus pœnæ etiam ab actione propria oriatur, aliena satisfactione tolli non poterit.

R. — *N. Cons.* Augmentum gratiæ et gloriæ, quod acquiritur meritis, cum præmium virtutis sit, et hæc actibus propriis acquiratur, nemo alii illud mereri potest : remissio vero pœnæ convenienter obtingit ex sola liberalitate ejus, qui potest donare; aliquam autem liberalitatem Dei intercedere, quando alius pro alio satisfacit, nuper jam diximus. Neque par est ratio inter dignitatem præmii, et reatum pœnæ : nam ut dignus quis sit præmio, debet in eo actio bona et sanctitas habitualiter saltem adhuc perseverare : at extincto jam ac dimisso peccato manet adhuc debitum pœnæ in homine justo; igitur per solam pœnæ solutionem, absque alia intrinseca poenitentis dispositione vel majore sanctificatione reatus ille demi potest.

252. *Obj.* III. Secundum doctrinam Apostoli ad Gal. 6, v. 5 : *Unusquisque onus suum portabit*. Et 2. Cor. 5, v. 40, referet *propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum*, et 1. Cor. 3, v. 8, *propriam mercedem accipiet secundum suum laborem*, quod idem Ps. 64, v. ult. habetur. Atqui his testimoniis adversatur thesis nostra : nam justus qui aliis satisfactiones suas communicavit, dum ipse postea pro residuo suorum reatum pœnas daturus

est, non recipiet secundum suum laborem, ac vicissim alter qui per satisfactiones alienas impunis evadit, non portabit onus suum, nec referet malum prout gessit; ergo.

R. — *N. Assumpt.* Sensus dictorum testimoniorum est, quod nullus contaminetur peccatis alienis, neque reus pœnæ evadat, nisi ex proprio peccato, prout exponit S. AUGUSTINUS, serm. 22 (al. 164) de verb. Apostoli: ac potissimum pronuntiatur de iudicio extremo, ubi nullus expiationi locus est; sed quisque ad pœnam in propria persona sustinendam condemnabitur, nisi ei tempore congruo atque in eo statu subventum fuerit, in quo capax adhuc talis subsidii erat. Quæ quidem conditio ex aliis B. Pauli verbis intelligitur, cap. 6, v. 2: *Alter alterius onera portate*: quod S. AUGUSTINUS, L. 2 consensu Evang., c. 30, n. 72, *de oneribus participandæ infirmitatis* exposuit.

Ad prob. Assumpt. R. quod, si is, qui alii satisfactiones suas cessit, cum adhuc ipse luendum quid habuerit, non fruatur propriis satisfactionibus, id ex arbitrio ipsius libero accadat, qui se ex caritate aut misericordia satisfactionis suæ fructu privat: et quod, si alter, pro quo satisfit, impunis abeat, hoc ipsum alieno beneficio debeat. Nam cum satisfactio fiat solvendo tantum, quantum debetur; non potest eadem sufficere ad solvenda duo debita æqualia, proprium et alienum: quapropter minor in singulis redditur, quæ offertur pro multis. Ita Scotus quodlib. 20, S. Antoninus et Theologi communiter cum S. Thoma, d. 45, q. 2, a. 1, quæstiunc. 4, et d. 20, q. 4, a. 2, quæstiunc. 3. Secus in impetratione contingit: nam quia in hac non spectatur æqualitas vel condignitas operis aut operantis, sed sola bonitas ac liberalitas donantis; impetrans alii omnes suas satisfactiones sibi retinet. Sive autem quis cessione suarum satisfactionum, sive per impetrationem prosit aliis, adeo de meritis propriis nihil illi deperit, ut ea adhuc ob studium caritatis et misericordiæ augeantur. Satisfactio enim pro alio et meritum pro se simul in eodem opere esse nihil repugnat: eo quod diversarum sint rationum, ordinentur ad diversos effectus, fundenturque in principiis seu proprietatibus actuum diversis, scilicet in bonitate et reatu pœnæ.

253. *Obj. IV.* Animæ in purgatorio detentæ pertinent ad aliud forum; ergo satisfactio per suffragia pro ipsis oblata est mera impetratio, qua Deum precamur, ut ipsis liberaliter reatum condonet: nam si Ecclesia sciret, esse solutionem condignam ex iustitia effectum infallibiliter habituram, non rogaret Deum, ut suffragia pro defunctis acceptet.

R. — *N. Cons.* Sufficit, illas adhuc pertinere ad idem corpus Ecclesiæ, et auxiliis alienis indigere: quapropter licet judicari a nobis ultra non possint, possunt tamen adhuc juvari satisfactionibus nostris per modum suffragii, non vero ad modum sententiæ. Preces Ecclesiæ eatenus solum satisfactoriæ sunt, quatenus pœnales: nam per solam impetrationem nemo fidelium animas in purgatorio suis reatibus, sicut nec se ipsum immediate potest eximere. Quando autem Ecclesia Deum precatur, ut preces et suffragia pro defunctis admittat, solum poscit inspirari fidelibus desideria satisfaciendi pro eis, et eisdem applicari residuas in thesauro suo satisfactiones.

Inst. Satisfactiones hujus vitæ non habent proportionem cum pœnis purgatorii: hæc enim longe alius ordinis sunt et rationis; ergo ad has expiandas illæ condignæ non sunt.

R. — *D. Ant.* Satisfactiones hujus vitæ cum pœnis purgatorii non habent proportionem physicam *C.* moralem *N.* Opus liberum in gratia præstitum ab homine viatore æquivalet pœnis acerbioribus vitæ alterius. Fructum tamen sacramenti, aut indulgentias sibi soli concessas transferre in alium nemo potest.

254. *Obj. V.* Preces et aliæ piæ actiones, quas Ecclesia per ministros peccatores pro animabus in purgatorio exsolvit, hisce prosunt; ergo etiam peccatoribus prosunt satisfactiones communicatæ.

R. — *D. Ant.* Preces et psalmodiæ [ex opere operantis ab Ecclesia per os ministrorum peccatorum Deo exhibitæ prosunt tantum per modum impetrationis, quæ gratiam in subjecto non exigit *C.* prosunt per modum satisfactionis *N. Antec. et Cons.* Solius Christi opera in sacramentis et sacrificio applicata suspenduntur peccatoribus, et iis justificatis reviviscunt.

255. *Obj. VI.* Ordinum Religiosorum superiores solent quandoque hominibus extraneis communionem omnium bonorum suæ familiæ impertiri; ergo non opus est, ut suffragator libere satisfactiones proprias in alium transmittat.

R. — *N. Cons.* Religiosi singuli sciunt morem illum et probant: id quod sufficit, ut illorum superiores tanquam Patres ac dispensatores universales justis ex causis possint in communionem satisfactionum et impetrationum sui ordinis alios admittere.

ARTICULUS II.

INDULGENTIARUM VERITAS OSTENDITUR.

256. *Nota.* Indulgentia in sensu theologico accepta est remissio reatus pœnæ infallibiliter facta ex opere operato per legitimam dispensationem thesauri Ecclesiæ. Dicitur 1° *remissio*, quod vocabulum generale est, complectens actum geminæ justificationis, quo indulgentiæ concedi solent: nam viventibus tribuuntur per sententiam absolutionis; defunctis vero non per sententiam, sed solum exhibitione pretii ex thesauro Ecclesiæ, eo quod non sint amplius subditi. Sicut princeps eum, quem in sua potestate habet, e carcere eximit tam auctoritate sua, quam pretio persoluto: quem autem in potestate non habet, tantum ex ærario publico pretium solvendo liberat; ubi solum in ærarium publicum jurisdictionem exercet. Dicitur 2° *reatus pœnæ*: neque enim culpa mortalis sine sacramento remitti ab Ecclesia potest; ergo per indulgentias relaxantur solum reatus pœnæ, non ecclesiasticæ tantum, sed etiam debitæ in purgatorio: alias defunctis nihil prodesse, e contra vivis forent noxiæ, quos a pœnitentiis ecclesiasticis avertendo ad supplicia graviora purgatorii differrent. At neque ad tollendum pœnas ecclesiasticas opus foret expendere thesaurum Ecclesiæ, cum in pœnitentiæ sacramento tolli possent. 3° Dicitur, *ex opere operato*: nimirum vi operis, ut a Christo institutum est, non vero ut ex honestate, ex merito aut satisfactione operantis proficiscitur: quo quidem in puncto indulgentiæ a suffragiis differunt. 4° *Per legitimam dispensationem*: ad quam quidem non opus est potestate ordinis, sed sufficit potestas jurisdictionis; nam et Cardi-

nales diaconi largiuntur indulgentias. 5° *Thesauri Ecclesiæ* : ita habent summi Pontifices mox laudandi : nam justitia Dei exigit, ut nihil sine solutione debita remittatur. Nihilominus gratis fit remissio ista : quandoquidem Deus dat, unde solvamus, nempe satisfactiones Christi saltem inadæquate ad solutionem quamlibet concurrentes, sine quibus opus operatum dari nullum potest.

Potestatem dandi indulgentias olim negarunt Waldenses, Joannes Wicleffus, Joannes Hus et Hieronymus Pragensis, ut constat ex Concilio Constantiensi Sess. 8 et 49.

Item Petrus Oxumensis, de quo supra meminimus, inter errores alios docuit, Papam non posse alicui vivo remittere purgatorium. Præ omnibus autem hisce se extulit Martinus Lutherus, an. 1517, indulgentias dictitans pias Ecclesiæ fraudes, aut potius imposturas Pontificum fidelibus noxias. Ad quam hæresin ipsum non tam veritatis studium, quam invidia impulit, quod provinciam promulgandi indulgentias a Leone X concessas Albertus Cardinalis Brandenburgicus Archiepiscopus Magdeburgensis et Moguntinus Dominicanis detulerit. Luthero quoad hunc errorem adhæserunt Zwinglius, Calvinus, et cæteri Novatores.

257. *Dico. Datur in Ecclesia potestas concedendi indulgentias, quæ remittantur fidelibus pœnæ pro peccatis remissis debitæ apud Deum.* Thesis ista est de fide Catholica.

Prob. I. Christus Matth. 16, v. 19, promisit Petro claves regni cœlorum, et potestatem solvendi, ita ut soluti etiam sint in cœlis, quos ipse solverit in terris : quod ipsum cap. 18 ad Apostolos alios, et successores eorum Episcopos edixit. Ergo cum hæc potestas citra restrictionem Petro commissa fuerit, potest omnia solvere et amovere, quæ aditum ad cœlos prohibere possunt, cujusmodi sunt pœnæ temporales pro peccatis remissis adhuc pendendæ.

Potestatem istam exercuit B. Paulus dum 2. Cor. 2, v. 10, de incesto pœnitente, quem antea Satanæ tradiderat, rescripsit : *Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.*

Prob. II. Potestatem hanc constanter agnovit Ecclesia, ut constat ex TERTULLIANO qui L. ad Martyres c. 4 ait, rogatu Martyrum remissas fuisse pœnitentias publice pœnitentibus, et licet L. de pudicitia, c. 22, potestatem istam indulgentiarum sugillet factus jam Montanista, hoc ipso tamen ejus usum seculo secundo frequentem inter Catholicos demonstrat.

Morem eundem pœnitentibus confessis et absolutis ad Martyrum libellos indulgendi pœnas seculo III nobis refert S. CYPRIANUS, epist. 12, et sæpius alibi. Idem confirmat BASILIUS M. citatus a Photio can. 73. Nomocanonis. S. GREGORIUS M. populo Romano indulgentias stationum concessit, ut ipsi adversarii fatentur.

Idem constat ex can. 5. Concilii ANCYRANI (Labb., t. 1, p. 1458 E), ex Conc. Nicæni I, can. 11 (Labb., t. 2, p. 34 D), et CC. Lateranensi, an. 1145. Lateranensi, an. 1215, ex Lugdun. generali, et generali Viennensi sub Clemente V. Clementina un. de reliquiis. Confirmaturque a Clemente VI. Extrav. *Unigenitus*, de Pœnit., a Paschali II aliisque deinceps Pontificibus. Concilium autem Tridentinum Sess. 21, cap. 9, de Ref. indulgentias *cœlestes thesauros* appellat. et Sess. 25, decretum de indulgentiis ita inchoat : *Cum*

potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit. Et infra eos anathemate damnat, qui indulgentias aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant.

Prob. III. Argumento dicti Clementis VI. Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum Christi et Sanctorum : atqui thesaurus iste foret omnino otiosus et inutilis, si per indulgentias applicari fidelibus non possit; ergo dantur indulgentiæ, quæ satisfactiones Christi et Sanctorum in egentes expendi possint ac dispensari. *Maj. prob.* Satisfactiones Christi sunt infinitæ; ergo quantumcumque hucusque depromptum ex eis fuerit, thesaurus illarum integer manet. Deinde innumeræ fuerunt actiones bonæ et ærumnosæ Sanctorum, quæ aliqui ipsorum non indigebant in satisfactionem suorum peccatorum, ut B. V. Maria, quæ peccati expers plane erat, aliique qui admodum innocentem et pœnitentem vitam degebant. Manent ergo satisfactiones reliquæ adhuc in conspectu Dei, et retinent vim suam, ut dispensentur fidelibus ab Ecclesia, ad cuius ærarium tanquam rei publicæ bona civium sine certo hærede decedentium ex jure gentium pertinent. Ita S. Thomas in 4. d. 20, q. 4, a. 3, q. 4.

258. *Obj. I.* Ex capp. 46 et 48 Matth. tantum probatur, posse solvi fideles a peccatis et pœnis per absolutionem sacramentalem et per pœnitentiam ibidem injunctam; ergo testimonium illud pro indulgentiis non rite adducitur.

R. — *N. Ant.* Quia Christus non adstringit suam promissionem ad vinculum aliquod particulare, loquitur de potestate solvendi ab omnibus vinculis, nimirum a vinculo pœnæ, vinculo excommunicationis, vinculo legis, voti, ac juramenti.

Inst. 1. Est eadem potestas solvendi; ergo si culpa non solvitur, nisi in sacramento, neque pœna solvi extra sacramentum potest.

R. — *D. Ant.* Est eadem solvendi potestas, uno et eodem modo usurpanda ad solvendum omnia vincula. *N.* ad solvendum vinculum quodque, prout conditio ipsius exigit. *C.* Peccatum mortale non solvitur sine infusione gratiæ : hæc vero extra sacramentum tribui ab homine non potest; at quia pœna temporalis novam gratiæ infusionem non exigit, sed hanc præsumit, nihil obstat, quo minus etiam extra usum sacramenti tollatur.

Inst. 2. Si omnia illa vincula a Pontificibus solvi posse probetur ex eo, quod Christus verba sua ad nullum vinculum speciatim adstrinxerit, ergo etiam poterunt solvi ab illis vincula matrimonii consummati; consequens est falsum; ergo.

R. — *N. Illat.* Verba Christi tantum comprehendunt vincula solubilia : matrimonii autem consummati vinculum indissolubile esse, Christus ipse declaravit Matth. 5, v. 32.

Inst. 3. Ecclesia nequit solvere, quod ligare non potest : atqui reatum pœnæ retinere nequit; ergo neque per indulgentias remittere.

R. — *N. M.* Cujus falsitas apparet in peccatis venialibus, quæ Ecclesia solvit, licet retinere ea nequeat.

259. *Obj. II.* S. Paulus tantum loquitur de absolutione a censura excommunicationis et remissione pœnæ ecclesiasticæ : alias non dixisset, se pœnas illas cum tota Ecclesia donare; ergo.

R. — *N. Ant.* Apostolus non pœnam solum ecclesiasticam, sed illam po-

tissimum, quam incestus Deo et Christo debebat, remittit; nam ait, se illi remittere non suo aut Ecclesiæ nomine, sed in persona Christi. Verba ipsius refero : *Cui autem aliquid donastis* (h. e. donari petiistis) *et ego, (supple, dono) : nam et ego quod donavi, propter vos* (nempe, donavi), *in persona Christi*. Quod liquet ex pœna, quam huic scelerato 1. Cor. 5, v. 4, inflixerat : *In nomine Domini nostri Jesu Christi... cum virtute Domini nostri Jesu*. Loquitur ergo ibi de foro divino, non autem tantum de potestate illa externa politica et ecclesiastica, ut exponunt SS. Ambrosius, L. 4 de Pœnit., c. 6 (al. c. 7, Opp., t. 2, p. 399 C). Epiphanius hæresi 59 et Anselmus in hunc locum.

Inst. 1. Maldonatus disp. de Sacram., tom. 2, q. 3, de Indulg. scribit Scholasticos quosdam putasse, indulgentias non esse antiquiores quadringentis annis, hoc est ante seculum duodecimum eas non obtinuisse; ergo verba illa Pauli male de indulgentiis explicantur.

R. — *N. Cons.* Scholastici illi errarunt, quod non satis discernerunt modum concedendi indulgentias sub certis conditionibus et operibus, qui a seculo duodecimo usurpabatur, ab usu ipso indulgentiarum, qui Ecclesiæ ipsi coævus est. Nam certo novimus indulgentias concessas fuisse a Paschali II, Urbano II in Concilio Claromontano crucem pro recuperanda terra sancta suscipientibus : a Gregorio VII in epist. ad Episcopos Britanniae, et in epist. ad quosdam Fratres Monasterii Massiliensis : qui quidem seculo XI sederunt : et ante hos a Sergio III qui seculo X ineunte, et a Leone III, qui expirante seculo VIII vixerunt. Ac Waldenses quidem primi indulgentiarum hostes dicuntur : hi vero sub annum 1070 apparuerunt. Ex quo falsi convincitur Kemnitus, qui indulgentiarum usum anno 1200 cœpisse scribit. Leonem quidem III plures indulgentias concessisse testatur S. Ludgerus in epistola, quam refert Surius tom. 2, die 5 Mart. post vitam S. Swiberti, c. 9. Bellarminus vero L. 4 de Indulg., c. 3 ait, Romæ in Ecclesia S. Martini in montibus extare memoriam in marmore excisam litteris antiquissimis indulgentiæ illi Ecclesiæ concessæ a Sergio II qui circa medium seculi IX sedit.

Imo jam a Gregorii M. ætate sat luculenta de indulgentiis notitia extat, quem plenariam indulgentiam concessisse refert fama publica tum Romæ, tum aliis locis, S. Thomas in 4. d. 20, q. 4, a. 3, quæstiunc. 2, Altissiodorensis, alique Scholastici septennem ab eo indulgentiam concessam fuisse aiunt.

Inst. 2. Cum Patres scribunt se remittere pœnas pro peccatis debitas, non intelligi eos oportet de pœnis debitis in foro divino, sed de his tantum, quæ debentur in foro Ecclesiæ; ad hoc enim significandum in decretis Pontificum additur, *de injunctis pœnitentiis* : ut c. *Cum ex eo*, et c. *Nostro*, de Pœnit. et Remis., et in Clement. unic. de Reliq. et venerat. SS. Ergo.

R. — *N. Ant.* Sicut Episcopi remittebant pœnas ab Ecclesia definitas, quando ad bonum animarum expedire censebant : ita videntur etiam remisisse pœnas apud Deum definitas, quando id fieri oportebat, cum potestas ligandi et solvendi de se omnia complectatur. Deinde cum pœnæ illæ impositæ fuerint non solum ad satisfactionem Ecclesiæ, sed etiam ad compensationem delictorum, non videntur fuisse remissæ, quin alia via compensaretur satisfactio seu remissio pœnæ apud Deum. Unde CYPRIANUS epist. 4 dicit, ideo has remissiones ad preces Martyrum vel aliorum fidelium fieri, *quia auxilio eorum adjuvari apud Dominum in delictis suis possunt*;

indicans, satisfactiones istorum per modum suffragii prodesse lapsis apud Deum, ideoque eorum intercessione merito fieri remissionem apud Ecclesiam.

Denique impossibile est, Ecclesiam universam errare in re morali et gravissima ad bonos mores fidelium pertinente : atqui Ecclesia universa ita acceptat hunc indulgentiarum usum, ac de illo sentit, ut hæreticos aestimet, qui talem usum reprehendunt, seu hanc potestatem Ecclesiæ negant; ergo Ecclesia in hoc more indulgentiarum recte sentit, et conformiter primitivæ Patrum traditioni.

Inst. 3. Apud antiquos Ecclesiæ Doctores græcos et latinos, quales sunt Chrysostomus et Augustinus, non invenitur expressa harum indulgentiarum mentio; ergo.

R. — *N. Cons.* Non erat tunc opus, distincte harum indulgentiarum meminisse, tum ad persuadendum, tum ad defendendam fidem, nullo tunc hæretico indulgentias obtrectante : neque etiam propter mores fidelium componendos, eo quod rigor disciplinæ, ac fervor pœnitentiæ tunc magis vigeret. Unde etiam fortasse accidit, quod in primis Ecclesiæ temporibus rarus esset actus indulgentiarum, ut Sotus d. 34, q. 4, a. 3, in fine annotavit. Sufficiebat ergo Patribus antiquis declarare potestatem remittendi peccata et solvendi Ecclesiæ divinitus concessam, quin modos, quæ Ecclesia ligare potest ac solvere, seorsim explicarent.

260. *Obj. III.* Si indulgentia tollit pœnas temporales aut injunctas a sacerdote; aut injungendas per canones; ergo pœnitens non tenetur ad pœnam subeundam, quam sacerdos in tribunali pœnitentiæ injunxit.

R. — *N. seq.* Si pœnæ a sacerdote injunctæ sunt medicinales, ab his Ecclesia non dispensat. Sed et cæteras sine gravi causa omittere nemini licet, tum quod nulli constet, utrum fructum omnem indulgentiæ perceperit; tum quod Ecclesiæ disciplinæ consulturi Pontifices in diplomatibus indulgentiarum apponere soleant : *Injuncta salutari pœnitentia.*

Inst. 4. Canones pœnitentiales non vigent amplius, et in sacramento Pœnitentiæ leviores solent injungi pœnitentiæ; ergo in præsentī statu Ecclesiæ indulgentiarum usus fere nullus est.

R. — *N. Cons.* Hoc ipso, quod leviores satisfactiones a sacerdotibus injunctæ impares sunt placandæ divinæ justitiæ, subsidium indulgentiarum nobis est necessarium.

Inst. 2. Ecclesia non potest a jure divino dispensare : atqui si pœnas temporales divinæ justitiæ debitas relaxaret, dispensaret in jure divino; ergo.

R. — *D. M.* Non potest auctoritate humana ac propria dispensare in jure divino *C.* nomine et auctoritate Christi *N.* Ita Paulus 2. Cor. 2, v. 6 ait, se donasse *in persona Christi*. Quanquam ne Ecclesiæ quidem indulgentia quemquam pœnitentem ab omni pœna temporali et laboriosis operibus penitus eximat. Nam Paulus demum post exactam anni unius pœnitentiam incesto illi residuum satisfactionis dimisit. Et S. CYPRIANUS Tract. de Lapsis, graviter expostulat cum iis, qui lapsis, ad Martyrum commendationem, sine prævia pœnitentia, dabant *pacem irritam et accipientibus nihil profuturam*. Sed et BONIFACIUS VIII. Extrav. *Antiquorum*, docet, *unumquemque plus mereri, et efficacius consequi indulgentias, qui Basilicas ipsas Apostolorum amplius et devotius frequentat*. Quæ quidem confirmantur ex can. 5.

Conc. Ancyрани, et can. 11. Concilii Nicæni I supra indic., ubi Episcopi arbitrio committitur, mitius tractare, ac tempus pœnitentiæ abbreviare iis, qui ferventius in studium bonorum operum et ærumnas pœnitentiæ incubuerunt. Accedit, quod indulgentiæ eximere peccatores non omnino possint ab onere pœnitentiæ jure naturæ necessario : nam Luc. 3, v. 8, præcipitur : *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, et c. 13, v. 5 : *Si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis*. Atqui pœnitentiæ usus non tantum ob satisfactionem, sed etiam ad extirpanda vitia et cupiditates frændas saluti æternæ est summe necessarius. Alioqui foverentur peccata, torpor et enervatio disciplinæ ecclesiasticæ irreperet, et hæreticis præberetur occasio indulgentias ipsas petulantius obtrectandi.

Denique si B. Paulus, Heb. 6, soli Baptismatis sacramento perfectam hominis renovationem attribuit, ita ut effectus idem pœnitentiæ austeræ, etiam cum absolutione sacramentali junctæ, non nisi perraro contingat : tantum beneficium indulgentiæ bonis operibus et pœnitentia congrua destitutæ difficile adscribetur. Quapropter quas Ecclesia offert indulgentias plenarias, non continuo omnes assequuntur, sed illi duntaxat, qui cum egregio fervore ac pietate ad illas obtinendas sese disposuerint.

261. *Obj. IV.* Satisfactio Christi fuit infinita, ita peccatum, pro quo satisfecit, etiam erat infinitum; ergo cum in hoc diluendo satisfactio exhausta fuerit, nihil amplius superest.

R. — *N. Ant.* Meritum et satisfactio Christi fuerunt infinita simpliciter, peccati vero malitia et offensio est tantum infinita objective et secundum quid, eo quod respiciat Deum objectum infinitum. Hinc Apostolus Rom. 5, v. 15 : *Non sicut delictum, ita et donum*. Et infra : *Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia*; nimirum potentius fuit donum et passio Christi, quam peccatum Adami. Unde Clemens VI in Extravag. *Unigenitus*, de pœnit. et remiss. scribit, unicam sanguinis Christi guttam propter unionem hypostaticam toti mundo reconciliando satis esse potuisse.

Inst. 1. Deus reddidit Christo cumulatam præmiæ pro passione : nam Philipp. 2, v. 8, dicitur : *Humiliavit semetipsum... propter quod et Deus exaltavit illum*; ergo nihil superest, quod in thesauro Ecclesiæ recondatur.

R. — *N. Cons.* Nec meritum Christi exhaustum fuit gloria corporis et exaltatione nominis, aut donis gratiæ et gloriæ in homines collatis, cum fuerit infinitum. Passio autem in quantum satisfactoria, ipsi, qui peccare non poterat, nihil profuit, sed tota hominibus reservabatur.

Inst. 2. Si Christi satisfactio est infinita; ergo superfluæ sunt Sanctorum satisfactiones.

R. — *N. seq.* Licet Sanctorum satisfactiones non sint absolute necessariae, utiles tamen sunt ad satisfaciendum : nam Christi satisfactio habet se ut causa universalis ac præcipua, satisfactiones autem Sanctorum tanquam causæ particulares in virtute Christi ad effectum indulgentiarum quodammodo concurrunt.

262. *Obj. V.* Indignum Christo est, infinitis ejus satisfactionibus modicas Sanctorum satisfactiones adjici, quo Sancti etiam præter Christum vocari possent nostri redemptores.

R. — *N. Assert.* Si non erat indignum majestate Verbi humanæ naturæ hypostatice uniri, cur indignum sit, satisfactionibus ipsius Sanctorum

quoque satisfactiones adjici? atqui aliis etiam in causis divinæ majestati rationes et actiones humanas adjunctas fuisse legimus citra indignitatem. Exodi 14, v. 31. Israelitæ crediderunt Domino et Moysi servo ejus. 4. Reg. 19, v. 34, ait Deus: *Protegam urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum.* Act. 15, v. 28, scribunt Apostoli: *Visum est Spiritui sancto et nobis.* 1. Cor. 3, v. 9, Paulus se cum Apollo, *Dei adiutores* appellat: et alios titulos et officia de se prædicat, quæ Deo et Christo propria videntur.

Quod si Christi precibus nihil indignum committunt Christiani pro aliis precando, neque satisfactionibus Christi fiet injuria, si quisque justus pro reatu proprio aut alieno satisfecerit: nimirum satisfactiones nostræ omne suum pretium ac vigorem ex Christi meritis et gratia nanciscuntur: ac si quæ sunt residuæ, tantum secundario et per accidens ad thesaurum Ecclesiæ concurrunt, qui primario ac essentialiter ex Christi satisfactionibus constat. Unde etiam apparet, cur solus Christus proprie et absolute Redemptor noster dici queat: hic enim solus nos sua morte liberavit a peccato, quo captivi tenebamur, et omnem vim merendi ac satisfaciendi præstat.

Inst. 1. Sancti receperunt jam superabundantem mercedem laborum suorum. Luc. 6, v. 38: *Mensuram bonam, et confertam et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum,* et Rom. 8, v. 18: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam;* ergo.

R. — *N. Cons.* Merita quidem Sanctorum superabundanti præmio compensabuntur: at satisfactiones, quæ non indigebant, in communi Ecclesiæ thesauro conduntur.

Inst. 2. Nihil Sancti fecerunt aut passi sunt boni, ad quo non tenebantur, secundum illud Luc. 17, v. 10: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus;* ergo nihil superest, quod aliis communicent. Nam et prudentes virgines, Matth. 25, v. 9, responderunt fatuis: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis.*

R. — *N. Cons.* Christus ibi de sola observatione præceptorum loquitur, qua nemo debet gloriari; Deum enim illa nihil juvat, Job. 22, v. 3: *Quid prædest Deo; si justus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?* Multa tamen fecerunt et pertulerunt Sancti, quæ præcepta non erant, quas satisfactiones pro reatibus propriis non necessarias Ecclesiæ thesauro reliquerunt. Virgines prudentes non loquuntur de satisfactione, sed de oleo gratiæ et caritatis habitualis, quod uti ad salutem cuilibet est necessarium, ita nemo in alterum potest effundere.

Inst. 3. Si etiam ex justorum satisfactionibus indulgentiæ conferunt remissionem pœnæ; ergo ex eorumdem Sanctorum satisfactionibus, Missæ sacrificium et sacramenta dicentur talem remissionem præstare.

R. — *N. seq.* Convenit plane, ut sacrificium Missæ et sacramenta, ceu primaria christianæ Religionis fundamenta, ante ullius Sancti merita a Christo capite instituerentur, et ex illius solius influxu vim omnem et efficaciam participarent. At collatio indulgentiæ, cum non sit actio sacramentalis, sed exercitium ministerii ecclesiastici pendens a potestate clavium, mutuæ caritatis officia ad exhibendam satisfactionem non respuit.

Inst. 4. Pontifex sine expansione thesauri satisfactionum Christi et Sanctorum dispensat in votis; ergo etiam per potestatem a Christo sibi traditam potest proxime remittere pœnas, quin thesaurum illum aperiat.

R. — *N. Cons.* Justitia vindicativa non exigit pretium, quo votum tolla-

tur, exigit vero pro expungendo reatu pœnæ, quam nequit immediate solvere Pontifex; sicut nec culpam sine sacramento remittere.

ARTICULUS III.

CONDITIONES AD DANDAS ET LUCRANDAS INDULGENTIAS REQUISITÆ.

263. *Dico I. Indulgentiæ debent a legitimo dispensatore, justis de causis, et aliquo signo externo concedi, alioqui nullæ erunt.*

1° Opus est *legitimo dispensatore*, cujusmodi sunt summus Pontifex, qui potestatem universalem a Christo in Petro accepit: deinde Episcopi, qui et ipsi potestate ordinaria, sicut absolvunt a peccatis, ita indulgentias largiuntur: neque enim hæc eis potestas ex speciali commissione defertur, sed jure communi annexa est ipsorum dignitati, ut decenter suo munere fungantur. Quanquam hæc facultas ipsorum non sit adeo generalis: unum enim tantum annum concedere possunt in die dedicationis Ecclesiæ, et quadraginta dies in casibus aliis: neque possunt eas largiri defunctis, aut non subditis suis, eo quod nullo jure id exprimat. Suis tamen subditis etiam extra dioccesim suam illas possunt impertiri, c. *Cum ex eo* et c. *Nostro*, de pœnit. et remiss.

Abbat, Parochi, et Sacerdotes alii Episcopis inferiores jure communi non possunt concedere indulgentias, sed solum ex commissione Pontificis et Episcoporum, c. de *Excedentibus*, de excessib. Prælat.

Panormitanus, Felinus, Dum. Sotus, Navarrus et Cordubensis existimant, Concilium generale posse concedere indulgentias: negant alii, eo quod Concilium generale, secluso Papa, non papalem, sed episcopalem potestatem habeat: quod vivente Pontifice probabilius videtur, non item Sede Pontificia vacante.

2° Dicitur: *justis de causis*, iisque distinctis a remissione pœnæ: has enim prorsus requiri fatetur Clemens VI in extravag. *Unigenitus*, et Leo X in sua decretali ad Cajetanum ait, se nullam potestatem habere concedendi indulgentias sine legitimo motivo. Ratio etiam manifesta id suadet: nam dominus non habet ratas profusiones a ministris prodigiis factas; Apostoli autem dicuntur, *ministri Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*. 1. Cor. 4, v. 4. Quapropter si motivum non sit æquale indulgentiis, vel hæ erunt nullæ, vel solum proportionatæ motivo.

3° Dicitur: *signo externo*; nullus enim actus jurisdictionis exercetur sine signo externo sufficienter indicante voluntatem superioris. Unde patet, ne quidem solo dissensu Pontificis interno revocari indulgentias semel concessas posse.

264. *Dico II. Ut quis indulgentiam sibi lucretur, debet esse vivens, viator, rationis compos, baptizatus, in statu gratiæ, et opus injunctum omnino explevisse.*

1° Debet esse *vivens* et *viator*: nam qui pro se indulgentias lucratur, fere semper opus aliquod injunctum exsequitur: mortuis autem nullum opus injungi potest: igitur nullas pro se indulgentias lucrari possunt. Nihilominus cum summus Pontifex habeat plenitudinem potestatis ad dispensandum Ecclesiæ thesaurum etiam non subditis, infallibiles indulgentias concedit

fidelibus defunctis, sed tantum per modum suffragii et solutionis. Qua de re licet veterum aliqui dubitasse videantur, sententiam suam tamen revocaverunt. Nec quisquam sine nota hæreseos jam contradicere posset post Xysti IV, Leonis X, et aliorum Pontificum editas Bullas.

2º Debet esse *rationis compos* : nam usu rationis destitutus tantum speciatim annuente Pontifice, per alium præscripti operis exsecutorem lucrari indulgentias potest.

3º Opus est, ut sit *baptizatus* : quia Catechumeno nequit Ecclesia per modum absolutionis largiri indulgentias; sed tantum per modum suffragii, cum in illum exercere jurisdictionem nequeat.

4º Debet *in statu gratiæ* esse : peccator enim frui aliena satisfactione non potest, ut Art. 4. docuimus. Excommunicato non vult Ecclesia hoc beneficium impertiri, licet forte gratia divina præditus esset.

5º *Opus injunctum explendum* est : nam cum hac conditione conceduntur indulgentiæ.

6º Dictum est, *ut quis sibi lucretur indulgentias* : Nam status gratiæ non exigitur in eo, qui alteri indulgentias lucrari cupit : peccatum enim ejus, qui opus injunctum exsequitur, indulgentias impedire nequit alii conferendas, qui peccati expers, et satisfactionis alienæ percipiendæ capax est.

Navarrus et Cajetanus insuper intentionem lucrandi indulgentias gratis requirunt, cum id Pontifices non exigant.

265. *Obj. I cont. 4^{am} concl.* Abbates et præpositi Ordinum exercent jurisdictionem in suos Religiosos, faciuntque extraneos aliquando participes meritorum et satisfactionum suæ familiæ. Sacerdotes etiam virtute clavium in Pœnitentiæ tribunali exercent jurisdictionem, et aliqua pœnæ temporalis parte confessos liberant; ergo et isti habent facultatem largiendi indulgentias.

R. — *N. Cons.* Potestas concedendi indulgentias pertinet ad forum externum Ecclesiæ, ipsaque concessio indulgentiarum est actus jurisdictionis, quo relaxantur pœnæ temporales a jure vel ab homine dictatæ, atque idoneæ non tantum ad exemplum et correctionem publicam, sed etiam ad satisfaciendum pro reatu apud Deum residuo. Præfecti autem Ordinum jurisdictionem tantum in suos habent quoad disciplinam vitæ regularis; ergo illis publicas et solemnes indulgentias elargiri non possunt, ac multo minus externis, in quos nullam jurisdictionem habent : nam communicatio illa meritorum sui Ordinis non fit virtute clavium, sed tantum conceditur per modum impetrationis ac suffragii. Quanquam autem sacerdotes cæteri virtute clavium in Pœnitentiæ sacramento aliqua pœnæ temporalis parte confessos eximant, hanc tamen jurisdictionem exercent tantum in foro interno ac secreto, non vero in foro externo et publico Ecclesiæ, ad quod potissimum spectat largitio indulgentiarum : nam quod in tribunali pœnitentiæ minus injungunt sacerdotes, expiandum adhuc pœnitenti restat per opera pœnalia, ut habet Bellarminus L. 4 de Indulg., c. 44.

266. *Obj. II.* Valida est actio, qua indigno sine legitima causa beneficium Ecclesiasticum confertur; ergo etiam quando conferuntur indulgentiæ sine legitima causa extrinseca.

R. — *N. Cons.* Ecclesia ratam habet illam beneficii collationem, ut caveatur variis incommodis alioqui secuturis. Nullum autem sequeretur in-

commodum, si indulgentiæ sine causa justa concessæ nullæ sint : imo si valerent, gravia orirantur incommoda, quia homines tantæ impunitatis fiducia facilius in peccata ruerent.

Inst. 1. Ad redimendam culpam sufficit indigentia pœnitentis; ergo eadem indigentia sufficiens est ratio ad remittendam per indulgentias pœnam.

R. — *N. Cons.* Peccator non potest liberari culpa nisi contritione et confessione, quæ cum ex se sint actiones laboriosæ, et adjunctam satisfactionem habeant, a peccatis futuris deterrent pœnitentes : at indulgentiæ non sunt ita necessariæ, quia pro pœnis satisfacere unusquisque potest. Hinc ne in civilibus quidem largitiones laude dignæ essent, si indigentibus ansam desidæ et proclivitatis in vitia præberent.

Inst. 2. Si ad concedendum indulgentias æquale his motivum requiratur, ergo irritæ erunt concessiones fere omnes indulgentiarum, cum pleræque adjunctas preces exiguas aut eleemosynas habent.

R. — *N. seq.* Æqualitas motivi non tam petitur a bonitate actus, qui imperatur, quam a bono, quod per indulgentias obtineri posse speratur : cujusmodi esse potest fervor Ordinis Religiosi instaurandus, pax Christianorum, conversio infidelium, Sancti cujusdam veneratio, aliudve publicum vel privatum bonum distinctum a remissione pœnæ indulgentias lucranti obventura : imo cum ex indulgentiis tanta Dei gloria, quanta ex satisfactione ipsa, speratur.

267. *Obj. III cont. 2^{am} concl.* Si ad lucrandum indulgentias status requiritur gratiæ; ergo si opus injunctum plures hebdomadas duret, sæpius confitendum esset ei, qui interea peccaret.

R. — *N. seq.* Sufficit opus ultimum præstari in statu gratiæ, quando indulgentiæ aut jubilæi gratiæ sunt obtinendæ : nec enim Pontifex exigit, ut opus quodlibet in statu gratiæ peragatur; sed lege Dei ita sancitum est, ut nemo capax remissionis pœnæ sit, qui non fuerit in gratia. Utrum indulgentiæ reviviscant; incertum est. Neque par ratio peti a sacramentis potest : nam secundum S. Thomæ doctrinam, nullum horum, quod characterem non imprimit, reviviscit. Qui culpa mortali vacat, confiteri non tenetur : nam dum Pontifex ad indulgentias obtinendas confessionem exigit, de confessione solorum lethalium a Doctoribus explicatur. Imo si facta legitime confessione in peccatum mortale recideris, cōfiteri iterum non teneris, modo ultimum opus vere contritus peregeris. Quod potissime dicendum, quando finis a Pontifice intentus obtineri potest, etiamsi actio præscripta in peccati mortalis statu peragatur : ut est ædificatio Ecclesiæ, sublevatio pauperum, repressio Paganorum, recuperatio terræ sanctæ.

268. *Obj. IV.* S. Thomas in 4. d. 26, q. 1, a. 30 docet, *indulgentias tantum valere, quantum sonant*; modo ex parte dantis sit auctoritas, ex parte recipientis caritas, et ex parte causæ pietas; ergo non opus est executione operis per Bullam injuncti.

R. — *N. Cons.* Ideo præscripti operis executionem non adjicit S. Doctor, quod opus novum injungi non sit absolute necessarium, quandoquidem propter opus præteritum indulgentia dari potest.

ARTICULUS IV.

VARIAE DIVISIONES INDULGENTIARUM ADDUCUNTUR.

269. *Dico I. Indulgentiæ ratione subjecti, cui alligantur, aliæ sunt locales, aliæ reales, aliæ personales.*

1° *Locales* dicuntur indulgentiæ, quæ templo, sacello, altari, aliive loco sacro affiguntur, ut, quicumque illa ingressi fuerint, aut visitaverint, et præscriptas preces vel opera præstiterint, illas adipiscantur.

2° Interdum addicuntur alicui grano, rosario, cruculæ, imagini aliive rei sacræ, unde *reales* appellantur.

3° Interdum tribuuntur personæ, quoties illa v. g. sacrum fecerit vel audierit, visitaverit infirmos aut captivos, quam ob causam *personales* nuncupantur. Tres istæ indulgentiarum species, quia sine temporis determinatione subjectis suis affixæ sunt, vocantur *perpetuæ*: nam quæ conceduntur definito spatio temporum, quo solum percipi queunt, dicuntur *temporariæ*: ut cum pro iis lucrandis determinantur viginti quatuor horæ, hebdomas una et altera, vel annus integer, ut in jubilæo. Si generatim dicatur, concedi indulgentias in mortis articulo, quin exprimatur, in *vero articulo mortis*, probabilius etiam obtinentur in articulo mortis præsumpto, quamvis mors revera tum non sequatur.

270. *Dico II. Ratione effectus dividuntur indulgentiæ in partiales et totales.*

Ratio est. Effectus proprius indulgentiarum est remissio pœnæ; ergo si juxta limitationem concessionis, pars tantum pœnæ remittatur, erunt indulgentiæ tantum partiales: si vero citra exceptionem omnis reatus tollatur, ut nihil pœnæ luendum supersit, erunt totales et plenariæ.

1° Indulgentiæ partiales aliquæ sunt tot dierum vel annorum, significantque remissionem pœnitentiæ, quæ peragenda fuisset tot diebus vel annis secundum Ecclesiæ ritum: nam in primitiva Ecclesia solebat imponi pœnitentibus, ut feria 2, 4 et 6 jejunarent, ut abstinerent a balneo, equitatione, sacra communione, etc., prout ex TERTULLIANO L. de Pœnit., Conc. Triburiensi, Can. 34 (Labb., t. 9, p. 458 D) et ex L. 49. Burckardi constat.

Quadragenæ indulgentia significat remissionem pœnæ, quæ quadraginta continuatis diebus in jejuniis et aliis laboriosis operibus agenda fuisset. Quod si pœnitens tempus istud in solo pane et aqua transigere debebat, *carena* dicebatur ob carentiam fere omnium ciborum, qualis præmitti solebat pœnitentiæ septenni, ut auctores nuper citati testantur.

Indulgentia, qua pars aliqua, v. g. tertia aut quarta peccatorum donatur, significat, remitti pœnitentiam, quæ pro tanta parte pœnæ peccatis debitæ fuisset peragenda.

2° Legitur aliquando indulgentia plena, plenior, plenissima. Suaresio disp. 50, sect. 4, num. 7, videtur verbis istis æqualiter significari indulgentia totalis; gradus autem comparationis, putat addi ad majorem rei declarationem, et ad tollendos scrupulos, qui ex variis opinionibus possent oriri. Sotus ait, indulgentiarum prædicatores exaggerationis causa illam gradationem invenisse.

Quidam plenam ad solam pœnam peccatis mortalibus debitam referunt : pleniore, aiunt, remitti adhuc pœnas venialibus decretas : plenissima vero etiam culpas veniales indulgeri.

Probabilius videtur Bonifacius Papa, qui in extrav. *Antiquorum*, de pœnit. et remiss. primus vocibus illis usus est, indulgentiam plenam retulisse ad remissionem totius pœnitentiæ injunctæ a sacerdote : plenior, ad remissionem pœnæ totius secundum canones injungendæ; plenissimam, ad remissionem omnis pœnæ, quæ a divino judicio exigi posset.

3° Inter plenarias indulgentias eminet Jubilæum, hebraice *ioubal*, quod ipsis significabat annum quinquagesimum remissionis, in quo agrorum cultura quiescebat, et venditæ possessiones prioribus dominis restituebantur, ut legimus Levit. 25 et 27, et Num. ult. Unde Isaïæ 64, v. 2, et c. 63, v. 4, translata est illa vox ad significandum tempus evangelicæ Legis, quod per annum Jubilæi Hebræorum significabatur. Idem vocabulum nobis exprimit annum secularem, quo maximæ indulgentiæ Romæ conceduntur : qui quidem initio fuit annus centesimus, quando a Bonif. VIII, anno 1300, magnum illud Jubilæum primo Romæ celebrabatur. Postea anno 1350, a Clem. VI revocatum fuit ad annum quinquagesimum. Denique a Xysto IV, anno 1425, ad vigesimum quintum annum est arctatum.

Quamquam autem amplissima hæc Jubilæi remissio non differat ab indulgentiis plenariis quoad effectum primarium remissionis omnium pœnarum, tres tamen præcipuas prærogativas habet. Nam primo motivi certitudine vulgares omnes indulgentias superat : secundo ratione solemnitatis et consensus totius christiani populi : tertio propter privilegia plurima; videlicet quod possit quilibet per quemvis confessarium ab ordinario approbatum ad excipiendum confessiones absolvi a casibus reservatis, et in plerisque votis dispensationem obtinere.

In lucrando autem Jubilæo quatuor potissimum observanda sunt, nempe executio operum injunctorum, eorum commutatio, absolutio a reservatis, et tempus, quo beneficium istud est acquirendum, quorum omnium explicatio Theologis moralibus incumbit.

274. *Obj. I.* Si quis indulgentias, quæ Pontifex dimidium pœnarum remittit, bis lucratus fuerit; vel totus pœnæ reatus tunc donabitur, vel tantum dimidium partis dimidiæ, quæ superfuerat a prima acquisitione indulgentiarum. Si primum, ergo falsum dixit Pontifex, tantum dimidiæ pœnæ remissionem datum iri : si secundum, ibitur in infinitum; cum dimidium residui semper in duas partes dimidias dividatur, quarum altera novis ejusmodi acquisitionibus indulgentiarum expungi possit.

R. — N. 1^{am} seq. Quod residuum est pœnarum non æstimaretur tunc ut totum, sed ut dimidium totius quod extabat, cum indulgentiæ primum acquirebantur.

272. *Obj. II.* Non est credibile, aliquem 48000 annorum in purgatorio fore; ergo gratis ad tot annos sæpe conceduntur indulgentiæ.

R. — N. *Cons.* Formulæ concessionum tantum indicant, tolli pœnas purgatorii, quæ tollerentur per pœnas ecclesiasticas tot annorum, statutas a SS. Canonibus, et temperandas pro fervore pœnitentium.

CAPUT VII.

DE POENITENTIA PUBLICA.

ARTICULUS I.

RITUS ET INSTITUTIO POENITENTIÆ PUBLICÆ.

273. *Nota I.* Christiani olim in duos ordines dispescebantur, in catechumenos et fideles. Catechumenorum quidam erant audientes, qui conciones quidem auscultabunt, baptismum autem nondum petierant; alii e contra catechumeni, qui baptismum jam expetierant, dicebantur electi et competentes.

Fideles dividebantur in tres classes, quarum primam constituēbat Clerus, ad quem omnes Ecclesiastici pertinebant: secundam Laici, qui communi nomine fideles nuncupabantur: tertiam Pœnitentes, qui etsi fideles essent, tamen ob crimina a cæteris fidelibus segregati, et quasi in sentinam Ecclesiæ rejecti peculiari nomine censebantur. Nomine autem Pœnitentium soli illi intelliguntur, quibus pœnitentia publica, eaque solemnī imperabatur. Nec enim omnis pœnitentia olim publica erat, sed dabatur etiam pœnitentia privata et occulta, quando peccatum clam commissum soli sacerdoti detegebatur, et satisfactio ita privatim et occulte peragenda injungebatur, ut ex ea crimen aliis innotescere non potuerit; ut constat ex epist. 80 (all. 468). S. Leonis ad Episcopos Campaniæ.

Nota II. Pœnitentia, quam Gratianus c. *Nihil prodest*, de Pœnit. d. 3 et Magister in 4. dist. 14 solemnem, S. AUGUSTINUS epist. 54 (al. 153 ad Macedonium) humillimam, S. AMBROSIIUS et Patres alii simpliciter publicam nominant, pluribus ex capitibus differt a pœnitentia publica non solemnī. Nam 1° pœnitentia solemnī ob aliqua tantum crimina publica et enormia indicebatur, nempe ob idololatriam, homicidium et fornicationem; quibus S. Gregorius Neocæsariensis in epistola canonica adjungit furtum in cives, barbarorum incursione afflictos et fugitivos, admissum. 2° Pœnitentia solemnī semel tantum in vita concedebatur. Quod si quis deinceps iterum in ejusmodi crimina relaberetur, licebat ei quidem conventui Ecclesiæ et sacrificiis adesse, non autem communicare de corpore Christi, nisi in mortis articulo; ut refert Syricius Papa epist. 4, c. 5 (Labb., t. 2, p. 4049 B). 3° Pœnitentia solemnī non injungebatur Clericis majoribus, neque conjugato cuiquam, nisi ex consensu conjugis alterius, et raro juvenibus aut mulieribus. 4° Solemnī pœnitentia imperari a solo Episcopo poterat; cum e contra pœnitentia publica non solemnī ob plura alia crimina publica, ac sæpius etiam fidelibus quibusbet, non ab Episcopo duntaxat, sed etiam a Presbyteris dictaretur.

Nota III. Pœnitentia solemnī tres, septem, decem ac plures interdum

annos durabat. Ejus initium dabatur feria IV ante Dominicam I. Quadragesimæ, quando pœnitentes pulla veste et cilicio induti, tonso capite, exceptis feminis, et cinere aspersi, in Ecclesiam inducebantur. Hinc superest etiamnum ritus, fideles initio jejunii verni cineribus aspergendi. Inductis in Ecclesiam pœnitentibus Episcopus cum clero manus postquam imposuit, eosdem denuo ex Ecclesia ejiciebat : ubi diversas stationes occupabant, prout in pœnitentiæ temporibus processerant. Harum prima dicebatur *πρόκlausις*, statio *flentium*, qui extra fores Ecclesiæ sub dio, aut saltem in vestibulo preces fidelium cum fletibus postulabant. Secunda appellabatur *ἀκρόσισις*, *auditio*, quando intra portam in porticu cum catechumenis verbum Dei ipsis audire, non autem precibus fidelium interesse licebat. Tertia nuncupatur *ὑπόπτωσις*, *substratio*, quando humistrati et genuflexi hærebant, humili ac demisso habitu, variisque pœnis et carnis macerationibus exercebantur. Severissima fuit hæc statio, unde apud veteres absolute *pœnitentia* vocabatur. Isti cum competentibus ad concionem et preces Ecclesiæ intra templi ambitum usque ad ambonem, id est, ad locum, ex quo Epistola et Evangelium legi solebat, admittebantur, non vero ad sacrificii celebrationem. Quarta *ὄστασις* seu *consistentia* erat, cum in Ecclesia ad sacrificium etiam consistere, non vero ad communionem altaris percipiendam admitterentur, ex qua causa etiam statio ista appellabatur *minor excommunicatio*.

Hisce quatuor vulgatis stationibus pœnitentium quintam nonnulli adjiciunt, quæ *μέστωσις* seu *complementum* vocatur, eratque illorum, qui jam expleta pœnitentia expectabant feriam V in cœna Domini reconciliari : hoc enim solum tempus reconciliationis erat.

Nota IV. Præter ea, quæ hactenus memoravimus, pœnas plures subibant. Nam 1° ante expletam pœnitentiam nulli licebat participare sacra mysteria prioribus Ecclesiæ temporibus. Morituris tamen postea sacram communionem concessit synodus Nicæna I, can. 13 (Labb., t. 2, p. 35 B) et Ecclesia Romana singulis annis feria V hebdomadæ majoris pœnitentes reconciliavit, eisque sacram communionem tunc solum indulsit, ut testatur INNOCENTIUS I, cap. 7, epist. ad Decentium Episc. Eugubinum (Labb., t. 2, p. 1247 D). 2° Nunquam poterant promoveri ad Clerum, etiam expleta pœnitentia. 3° Non concedebantur pœnitentibus nuptiæ, nisi quandoque juvenibus. 4° Non licebat eis adire militiam, neque convivia aut balnea. 5° Dum starent in ordine pœnitentium, non poterant esse susceptores in baptismo aut confirmatione. 6° Privabantur unctione infirmorum. 7° Debebant sepelire mortuos. 8° Diebus dominicis et tempore paschali flexis genibus orabant, dum fideles cæteri stantes precarentur. Diebus autem juniorum in Ecclesia comparebant, et in genua provolutis sacerdotes manus imponebant, et preces pro ipsis fundebant.

274. *Dico.* Institutio pœnitentiæ publicæ et solemnisi non est a Christo et Apostolis, sed est disciplinæ tantum ecclesiasticæ.

Prob. I. Toto primo seculo, et seculo secundo quoad majorem partem quibuslibet peccatoribus pœnitentibus quorumcumque criminum etiam extra articulum mortis dabatur absolutio : ut constat ex historia illius incesti, quem B. Paulus ob commercium cum noverca 1. Cor. 5, excommunicatum, postea tamen resipiscentem absolvit, et fidelibus cæteris impense commendavit, 2. Cor. 2. Joannes item Apostolus adolescentem ad latro-

cinia et homicidia degenerantem, per silvas conquisivit cum lacrymis, et reductum brevi fidelium communioni restituit, ut narrat EUSEBIUS, Hist. Eccles., L. 3, c. 23. S. IRENÆUS, L. 3, c. 4, aperte ait, Cardonem non semel apostasiæ suæ veniam consecutum fuisse. TERTULLIANUS L. de præscriptionibus, c. 30 testatur, Marcionem secundo ad pœnitentiam fuisse admissum, eique, modo, quos corruperat, secum reduceret, communionem et pacem promissam; sed, antequam id exsequeretur, morte præventum fuisse.

Post medium secundi seculi cum gravibus et publicis peccatoribus severius agere cœpit Ecclesia, et tribus criminibus, si manifesta essent, omnem veniam negare extra mortis articulum; donec non multo post, circa initium tertii seculi hunc disciplinæ rigorem Romæ temperavit S. Zephyrinus Pontifex, et veniam fornicatoribus, postquam convenienti pœnitentia perfuncti essent, indulsit: homicidis et idololatræ sine spe veniæ, ut antea, relictis. Indulgentiam istam sancto Pontifici exprobrat Tertullianus L. de pudicitia c. 4, sed injuria: nam sub medium seculi tertii eadem moderatione idololatræ et homicidæ excepti fuerunt, ut constat ex epistola 58. CYPRIANI (alias 52 ad Antonianum). Cum autem pœnitentiæ hujus publicæ vigor statim cœpisset defervescere, restituta est post persecutionem Diocletiani et Maximiani a Concilliis Ancyrano, Nicæno et aliis.

Prob. II. Si hæc pœnitentia publica fuisset instituta a Christo, et ab Apostolis promulgata, quilibet Christiani, atque etiam de quovis peccato gravi deberent eam obire, neque Ecclesiæ liceret hac in re quidquam mutare: atqui ad eam non tenebantur olim clerici, mulieres, conjugati, neque juvenes; et de paucis tantum, eisque publicis criminibus talis pœnitentia dictabatur; ejusque ritus sæpe fuit ab Ecclesia immutatus; imo tota hæc solemnitas sensim sublata. Et quamvis Concilium Trident. Sess. 24, c. 8 de Reformatione, pœnitentiam publicam publice et cum scandalo Ecclesiæ peccantibus injungendam decernat; addit tamen *ab Episcopo hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum posse commutari, quando ita magis judicaverit.*

ARTICULUS II.

PRO QUIBUS PECCATIS PŒNITENTIA PUBLICA DICTABATUR?

275. Dico. Pro solis peccatis publicis; eisque gravissimis et scandalosis olim præcipiebatur pœnitentia publica.

Est contra Novatores quosdam.

Prob. I. ORIGENES, hom. 15 in Levit. (Opp., t. 2, p. 262 C) ob graviora quidem crimina semel, aut raro pœnitentiam concedi: de communibus autem culpis, quibus domum nostram spiritualemente dæmoni venundamus, et quæ frequenter incurrimus, quotidianam pœnitentiam agendam non interdici. GREGORIUS Nyssenus, qui sub medium seculi IV floruit, in epistola canonica ad Letoium, can. 4 et 5. (Opp., t. 1, p. 949, 950) ait, homicidis et prædonibus, qui illis similes æstimantur, statutam a Patribus esse pœnitentiam publicam; nullam autem iræ aut avaritiæ criminibus, imo ne furto quidem ipsi, neque etiam usuræ, ut testatur BASILIUS M. epistola canonica 1, can. 14 (Opp., t. 3, p. 275 D) neque raptoribus virginum et viduarum, quando nullus concubitus præcessit: et epist. canonica 2,

can. 34 (Opp., t. 3, p. 295 B) prohibitum, ait, fuisse a Patribus, publicare adulteras confessas, aut quomodocumque convictas, ne mortis periculum adirent, sed eas jussas a sacra communione abstinere usque ad expletum tempus pœnitentiæ. S. LEO M., epist. 92 ad Rusticum, c. 47 (al. epist. 467, inquisit. 49) scribit, qui convivio solo et escis immolatitiis gentilium usi sunt, posse jejuniis et manus impositione purgari : idololatrias autem, homicidas, et fornicatores non oportere admitti ad communionem, nisi per pœnitentiam publicam. S. Eligius Noviomensis Episcopus, qui seculo VII floruit, homilia 44, 43 et 45 (Patrol., t. 87), quas in cœna Domini habuit, fideles etiam in mortalia lapsos, clare distinguit in eos, qui sine pœnitentia publica prius acta, et eos qui nonnisi post pœnitentiam publicam absolutam in Paschate communicaturi erant.

Prob. II. Juxta AUGUSTINUM, epist. 408 ad Seleucianam (al. epist. 265), hi tantum ad pœnitentiam, quam proprie publicam appellat, cogebantur, qui merebantur separari a corpore Christi per excommunicationem canonicam : atqui ex eodem Augustino non propter mortalia quælibet, sed tantum propter graviora a corpore Christi sic separari merebantur; ergo teste eodem tantum propter graviora crimina ad pœnitentiam publicam addicebantur.

Prob. III. Ex occultis criminibus etiam gravissimis homicidii et adulterii nemo olim obligabatur ad pœnitentiam publicam. S. AUGUSTINUS de homicida sibi privatim noto, sub finem serm. 46 de verb. Dom. (al. serm. 83, c. 8, n. 11). *Prorsus, inquit, nec prodo, nec negligo, corripio in secreto.* Et paulo inferius eadem habet de adultero sibi clam detecto; uti etiam cap. 42, homil. ult. ex 50 (al. serm. 354). Concilium autem Rhemense II, an. 843, can. 31 (Labb., t. 7, p. 4257 C) discrimen habere cupit inter eos, qui publice, et qui clam pœnitere debent.

Prob. IV. Ecclesia semel tantum concessit pœnitentiam publicam, ut ex Origene et Patribus cæteris novimus. Quis autem credat, Ecclesiam voluisse omnia mortalia subjecta esse illi pœnitentiæ, quæ semel tantum in vita peragi potest, cum Christus pœnitentiæ sacramentum iterabile pro baptizatis instituerit?

Prob. V. Qui pœnitentiam publicam obierant, nunquam poterant promoveri ad sacros Ordines : cæteris dum duraret pœnitentia, non licebat adire militiam, nec inire matrimonium, aut inito uti; si ergo propter quælibet peccata lethalia subeunda erat publica pœnitentia, quantæ turbæ exortæ fuissent in Ecclesia, dum paucissimis Christianorum ad clerum et militiam adlegi, aut conjugio et procreandis liberis operam dare licuisset?

Prob. VI. Denique cogebantur ad publicam confessionem, qui ad pœnitentiam publicam damnabantur : atqui nemo occultos peccatores ad talem confessionem cogebat, nec consciis criminum licebat illa publicare, ut de mulieribus adulteris tradit BASILIUS M.; neque licuisse unquam ea crimina propalari a Presbyteris, quibus privatim confessio facta est, probat inviolabile sacramenti sigillum; ergo.

276. *Obj. I.* Ideo Patres de pœnitentia publica agentes, tria tantum illorum peccatorum, idololatriæ, homicidii et fornicationis meminerunt, quia ad illa, tanquam capitalia, cætera omnia reduci possunt; ergo inde nequit probari, quod de peccatis cæteris non fuerit agenda pœnitentia publica.

R. — *N. Ant.* Quod et pueris absurdum apparet, quibus ex catechismo

constat, non tria, sed septem esse peccata capitalia : quomodo enim ebrietatem aut furtum ad illa tria peccata revocabis?

Inst. 1. S. BASILIUS epist. cit. can. 52 fures, et can. 65, sepulcrorum effossos, aliosque peccatores pœnitentiæ publicæ submittit; ergo non sola illa tria crimina pœnitentiæ publicæ erant obnoxia.

R. — *D. M. S. BASILIUS* illos etiam peccatores pœnitentiæ publicæ submittit, ex traditione Patrum *N.* suamet auctoritate et ex statutis recentioribus *C. Can.* 30. *De his*, inquit, *qui rapiunt* (nempe mulieres) *canonem quidem antiquum non habemus*, etc. Alii Patres diserte eximunt fures, et eos qui idolothyta in conviviis gentilium vescuntur. Concilium Laodicenum seculo iv, can. 7 (Labb., t. 4, p. 4498 B), hæreticos sola chrismatis unctione ad communionem recipiendos pronuntiat; modo errores detestati fuerint ac publice revocarint. Et Neocæsariense, an. 314, can. 4 (ibid., p. 4484 B E) : *Si quis, inquit, mulierem concupiscens, proposuerit cum ea concumbere, et cogitatio ejus non perveniat ad effectum; apparet quod gratia Dei liberatus est*, nempe a pœnis canonicis adeoque pœnitentia publica fornicariis et adulteris præcepta. Ex quo constat, nullam pœnitentiam publicam peccatis etiam gravissimis sola cogitatione admissis fuisse statutam.

Inst. 2. TERTULLIAN., L. de Pœnitentia meminit solius pœnitentiæ publicæ; ergo pro peccatis quibuscumque tunc agebatur tantum pœnitentia publica.

R. — *N. Cons.* Ab initio libri usque ad cap. 7, agit de pœnitentia generalitatem, quæ post Baptismum lapsis est necessaria. Hanc vero cap. 5 unicam, ait, esse oportere, non quidem ex desperatione indulgentiæ, si quis baptizatus sæpius peccaverit, sed amore innocentiae ac rigore disciplinæ, quia optandum esset, ut in recuperata justitia perseveraret. A cap. 7, autem usque ad finem tractat de pœnitentia publica, cui tamen non omnia peccata subjicit, meminit enim solius pœnitentiæ, quæ cum Baptismo conferri potest : nam 1° ait, esse unam, sicut unus est Baptismus. 2° Sicut a gravissimis criminibus idololatriæ per Baptismum gentiles expiantur et Deo reconciliantur : ita fideles per pœnitentiam publicam ab homicidio et fornicatione. 3° Sicut catechumenis per Baptismum, ita fidelibus per pœnitentiam publicam omnis pœna et culpa a Deo remittitur.

Inst. 3. Ibidem, cap. 40, damnat verecundiam, quæ peccatores abstinerebat, quominus peccata sua confiterentur; ergo agit de peccatis occultis, nam peccata publica fateri non prohibet pudor.

R. — *N. Cons. et ejus probationem.* Magna pars Ecclesiæ peccata publica pœnitentium ignorabat : igitur ingenti animo opus erat, coram his et aliis omnibus in ea, qua dixi, abjectione et squalore peccata palam omnibus facere.

Inst. 4. S. CYPRIANUS, epist. 4 ad clerum, ait, minora delicta expianda fuisse pœnitentia publica.

R. Fornicationem et adulterium vocat delicta minora intuitu idololatriæ. Libro autem de Lapsis triplicis generis lapsos affert, primo eos, qui palam idolis thus obtulerunt : secundo libellaticos, qui quidem palam fidem non negaverant, qui pretio libellos impunitatis a magistratibus obtinuerant, quo pacto licet et vitæ et idololatriæ exterioris periculum redemissent, sequæ a satellitum furore et quadam abnegaverant : tertio illos, qui libellos tales emere cogitaverant. Solos vero illos, qui idolis sacrificaverant, pœnitentiam publicam subire debuisse, constat ex loco citato, ubi cæteros ad confessio-

nem et pœnitentiam privatam hortatur. Et epist. 58 ad Antonianum aperte testatur, libellaticos facti pœnitentes sine mora ad communionem receptos fuisse.

277. *Obj. II.* Patres hortantur ad pœnitentiam publicam, imo jubent eam injungi ob crimina, quæ nonnisi occulte solent committi, et quorum aliquis se sponte accusat : ut S. GREGORIUS Neocæsarensis epist. canonic., can. 8 (Labb., t. 1, p. 842 A), BASILIUS M., can. 64, epist. canonic. 2 (Opp., t. 3, p. 327 A). S. GREGORIUS Nyss., can. 3, epistol. jam citata, Conc. Ancyran. can. 20. Ergo propter occulta etiam crimina debebat obiri pœnitentia publica.

R. — *D. Cons.* Si manserint occulta, et soli Episcopo vel Presbytero fuerit ea confessus *N.* Si evaserint nota vel delatione, vel publica peccatoris confessione *C.* Crimen publicum evadere potest, 1° notorietate juris, quando constat, sententia judicis, vel confessione rei in judicio, vel legitima depositione testium : 2° notorietate facti, quando commissum est in præsentia multorum, vel in loco publico, vel eo tempore, quo potuit multis innotescere, vel passim versatur ob oculos majori parti viciniae : 3° denique redditur famosum, quando ejus fama ex sufficientibus indiciis orta pervenit ad majorem partem communitatis. Quamdiu nullo generis ejus modo crimen evadit publicum, dicitur manere occultum. Igitur ORIGENES homil. 2 in Ps. 37 (Opp., t. 2, p. 688) et alii Patres commendant et probant confessionem publicam occultorum criminum, et publicam pœnitentiam, quam quis sponte confessus palam subit, ad eamque instantur hortantur : id quod olim in usu fuisse, non negamus. Quod si quis palam suum crimen, alias occultum, sponte confessus fuisset, hunc ad pœnitentiam publicam damnabant canones citati, quamvis ad longe mitiorem, quam si aliis modis illud notorium evasisset. Verum hoc nihil contra thesin nostram evincit : nam quando quis omnino libere ex pietate et pœnitentiæ studio occultum crimen plurimæ parti Ecclesiæ manifestat, pœnitentiam publicam postea injunctam ob crimen notorium subibit.

Inst. 1. S. AUGUSTINUS et alii Patres aiunt, duplicis generis peccata dari, alia quidem gravia, mortalia, capitalia ; alia vero leviora, venialia et quotidiana : illa quidem expianda esse, inquiunt, pœnitentia publica, hæc vero precibus quotidianis ; ergo.

R. *Explic. testim. Patrum.* Illa esse expianda, aiunt, pœnitentia publica, si fuerint scandalosa, et commoverint universam Ecclesiam, ut loquitur Concilium Carthag. III, can. 32 (Labb., t. 2, p. 1174 E). *C.* si fuerint occulta, aut non ita scandalosa *N.* Seculo VI. S. Cæsarius Arelatensis homil. 4 (Bibl. maxima PP., t. 27, p. 324) et seculo XI. Fulbertus Carnotensis serm. 2 ad populum (Bibl. magna PP., t. 3, p. 504 C) distincte addunt, *diutina iracundia, ebrietas assidua* : brevis ergo iracundia et ebrietas raro admissa non plectebantur pœnitentia publica, cum nemo neget ea esse peccata mortalia. Hinc Cæsarius subjungit : *Quia justum est, ut, qui multorum destructione se perdidit, cum multorum ædificatione se redimat.*

Inst. 2. Juxta disciplinam Patrum antiquorum omnia peccata mortalia merentur pœnam excommunicationis, seu privationis S. Eucharistiæ : atqui hæc privatio erat præcipua pars pœnitentiæ publicæ ; ergo mortalia omnia subijciebantur pœnitentiæ publicæ.

R. — *D. M.* Hoc est, nulli licebat accedere ad sacram communionem,

antequam peccatum mortale, in quod inciderat, pœnitentia expiaverit, et confessione sacramentali, prout etiam præscribit Concilium Trid. Sess. 13, c. 7. *C.* quasi omnia peccata mortalia, secundum Patres, meruerint excommunicationem canonicam *N.* Excommunicationem canonicam et pœnitentiam publicam, ut præfati sumus, sola peccata canonica vulgata subibant: quod si eadem peccata vel nullo teste committebantur, vel solo complice conscio, pœnitentiæ publicæ non erant obnoxia secundum Canones, sed ex consilio duntaxat Presbyteri, et ex consensu pœnitentis, qui etiam negatione absolutionis sacramentalis compelli ad publicam pœnitentiam quandoque solebat, non vero aperta et publica ab altari remotione. Quam ob rem S. August. supra laudatus, serm. 351 (al. 50, ex 50 hom.): *Nos, inquit, n. 10, a communione prohibere quemquam non possumus... nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive seculari, sive ecclesiastico iudicio nominatum atque convictum.* Quod si idem S. Doctor homil. 49, inter 50 (al. 49, ex 50 hom.), adhortans adulteros, *agite, inquit, pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia... Nemo sibi dicat, occulte ago, apud Deum ago*: non intelligit pœnitentiam solemnem et publicam, sed generatim illam, quæ virtute clavium peragitur, monetque illos, ne sacerdotum ministerio prætermisso, coram Deo tantum pœnitentiam agant; mox enim addit: *Ergo sine causa dictum est: Quæ solveritis in terra, etc.*

Solet etiam hic tractari quæstio de personis pœnitentiæ publicæ olim obnoxiiis. Ubi potissima altercatio est de clericis majoribus, quos multi asserunt subjectos publicæ pœnitentiæ fuisse tribus seculis prioribus, secuti Joannem Morinum, qui id L. 4, c. 12, pluribus adstruit. Verum alii melius hoc negant cum Albaspinæo Observat. 6 et 7 in Optatum. Sane hic Sanctus L. 2 de schismate Donatistarum, n. 25, graviter invehitur in Donatistas, quod lapsos episcopos et presbyteros pœnitentiæ publicæ subijciant, *quod quidem persecutionis tempore, ait, a nullo factum est post thurificationem.* Sed et Synodus Ancyrana anno 314, can. 1 et 2 (Labb., t. 1, p. 1455 C D), presbyteris et diaconis, qui idolis sacrificaverunt, pœnitentia ductis, honoris quidem nomen servat, verum absque ulla functione et exercitio Ordinis. PETRUS Alexandrinus, can. 10 (Labb., p. 962 D) clericis lapsis communionem concedit. S. LEO, epist. 2, alias 92 et 167 ad Rusticum, ait, *alienum esse a consuetudine ecclesiastica*, ut presbyteri aut diaconi pœnitentiam publicam obeant. S. AUGUSTINUS, L. 1 de Bapt. contra Donat., c. 1 testatur, clericis ad Ecclesiam, a qua defecerant, reversis, *manus inter laicos non imponi*, scilicet ad pœnitentiam publicam. Et Conc. Carthaginense V ætate Augustini celebratum idem, can. 14 decedit (Labb., t. 2, p. 1217 C), *ut lapsis sacerdotibus manus, sicut laicis, non imponantur.* Et habetur c.: *Confirmandum est*, dist. 50.

Per pœnitentiam vero publicam intelligitur tantum luctuosa illa ac solemnis, quæ in tertio pœnitentiæ gradu, qui *substratio* dicebatur, peragi solebat, in quo pœnitentes cinere conspersi, induti sacco ac plane lugubri habitu, variis laboribus et carnis afflictationibus, et frequenti manus impositioni Episcoporum et Cleri totius subiciebantur; a quo dedecore ac verecundia clericos majores Ecclesia semper exemit. Privatam tamen secessionem ac pœnitentiam lapsis clericis injunctam fuisse, ait S. Leo in epistola laudata. Quo modo explicatur, qui objici solet, Canon 76. Conc. Eliberitani, aliaque testimonia, quæ Morinus adducit.

CAPUT VIII.

DE MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIÆ.

ARTICULUS I.

QUENAM POTESTAS IN MINISTRO HUIUS SACRAMENTI REQUIRATUR ?

278. *Dico I. Ut quis sit verus sacramenti hujus minister, simpliciter in eo requiritur potestas ordinis, seu ut sit Sacerdos.*

Ita Catholici omnes contra Waldenses, Wicleffistas, Lutheranos et Novatores cæteros.

Prob. I. Ex Scriptura. Verba Christi Joan. 20, v. 23 : Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, solis sacerdotibus dicta fuisse constat ex perenni traditione et usu Ecclesiæ orientalis et occidentalis. Concilium FLORENTINUM in decreto Eugenii § Quartum, inquit : Minister hujus sacramenti est sacerdos. Idem statuit Conc. Tridentinum Sess. 14, cap. 6 et can. 10 : Si quis dixerit, inquit, non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum : Quorum remiseritis peccata... quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata; anathema sit.

Prob. II. Testimoniis Patrum. ORIGENES, homil. 2 in Levit. (Opp., t. 2, p. 491 C) : Est adhuc, inquit, septima peccatorum remissio... cum peccator non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum. S. CYPRIANUS, L. de lapsis : n. 29 : Confiteantur, inquit, singuli delictum suum, dum remissio facta per sacerdotes apud Deum grata est, etc.

BASILIIUS M. in Regul. brevior. ad interrogationem 288 (Opp., t. 2, p. 516 D), respondet : *Necessario iis peccata aperire debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei.* Non autem cuilibet, sed Apostolis et ipsorum successoribus sacerdotibus hanc dispensationem creditam esse monet B. Paulus 1. Cor. 4, v. 4, et c. 12, v. 28 et seqq.

S. Joan. CHRYSOSTOMUS, L. 8 de Sacerdotio, cap. 5 (Opp., t. 4, p. 283 B), extollit potestatem sacerdotibus a Deo concessam absolventi a peccatis, quæ sit major omnium terrenorum Principum potestate, *quam Deus optimus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit*, etc., ut fusius retulimus supra c. 4, a. 4 ad Inst. 4, Obj. 3.

INNOCENTIUS I, epist. 4 ad Decentium (Labbe., t. 4, p. 4247 L) : *De pondere, inquit, æstimando delictorum, sacerdotis est judicare.*

S. AUGUSTINUS, epist. 228 (al. 180 ad Honoratum, n. 8), deterret sacerdotes, ne deserant oves in periculo, quia magnum exitium sequitur eos, qui *de hoc seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati.*

S. LEO, epist. 83 (al. 108 ad Theodorum) : *Sic divinæ, inquit, bonitatis præsidii ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri.*

S. CÆSARIUS homil. 44, peccatorem ad non differendam pœnitentiam hortatus : *Nescit*, inquit, *si possit pœnitentiam accipere, et confiteri Deo et sacerdoti*. Plura Patrum testimonia dedimus cit. cap. 4, huj. disp. art. 4 et 2.

279. *Dico II. Ut quis sacramentum pœnitentiæ administrare possit, opus ei adhuc est jurisdictione.*

Prob. Concilium TRIDENTINUM dicta Sess. 14, cap. 7, ait : Nullius momenti esse absolutionem, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Ac rationem hanc reddit : Pœnitentiæ sacramentum est iudicium : atqui ad iudicium requiritur necessario in iudicante jurisdictio, et subjectio in eo, qui iudicatur : neutrum autem habetur a sola potestate ordinis; alioqui sacerdotes quilibet essent sibi mutuo pastores et subditi; ergo.

280. *Obj. I cont. 4^{am} concl.* Jacobi 5, v. 16, dicitur : *Confitemini alterutrum peccata vestra*; ergo cuilibet fieri confessio potest.

R. Explic. Ant. Confitemini alterutrum peccata vestra generatim *C.* speciatim *subdist.* singuli singulis quibusque *N.* reus iudici, laicus sacerdoti *C.* Sic veteres intellexisse ostendunt testimonia sæpius allata. Quæ quidem testimonia etiam sufficiunt ad dandam rationem discriminis, cur non æque omnes Christianos concernat dictum Christi : *Quorum remisieritis peccata*, etc., ac illud Matth. ult. *Euntes baptizate*. Præterquam quod maior sit baptismi necessitas, quam pœnitentiæ sacramenti, ut notat S. Thomas dist. 17, q. 3, a. 3, quæstiunc. 1, ad 2, neque in baptismi administratione servetur ratio iudicii, quam remittendi et retinendi potestas in pœnitentiæ sacramento exercet.

Inst. 1. Olim defectu presbyteri sacramentalem absolutionem impertierunt diaconi : nam S. Cyprianus epist. 42, ad clerum de lapsis et alibi scribit, lapsos in idololatriam, si libellos Martyrum exhibere possint, presbyteris absentibus, apud diaconum exomologesin facere posse, ut manuum ejus impositione ad Dominum cum pace veniant; ergo.

R. — N. Ant. S. Doctor loquitur solum de exomologesi, qua morituri tales diacono suum lapsum in idololatriam, et sua vota reconciliationis aperiant, ut ab eo reconciliari, et S. Eucharistiam in viaticum percipere possint. Idem sensus est Synodi Eliberitanæ, quæ can. 32 (Labb., t. 1, p. 974 B) facit diacono potestatem concedendæ communionis, si ei iusserit sacerdos : indicat enim solum communionem ecclesiasticam, non vero reconciliationem cum Deo. Sed et Concilium Toletanum I, c. 2 (Labb., t. 2, p. 4223 E) cum diaconos lapsos privat potestate imponendi manus, non intelligit nisi honorariam illam, cum clerus cum Episcopo pœnitentibus manus sæpe soleret imponere. Ad sensum eundem Alcuinus, Ordo Romanus aliique dicunt : *Diaconus suscipiat pœnitentes, et det eis sanctam communionem*, susceptione tantum ceremoniali, ut precum Ecclesiæ et Eucharistiæ participes fierent; non vero absolutione sacramentali. Ordo enim Rom. *Sicut sacrificium*, inquit, *offerre non debent, nisi episcopi vel presbyteri, quibus claves regni cælestis traditæ sunt; sic nec ista iudicia alius usurpare debet*. Ordo Parisiensis, in statutis Synodal. Stat. 56 : *Prohibetur*, inquit, *districte, ne diaconi ullo modo audiant confessiones, nisi in*

arctissima necessitate : claves enim non habent, nec possunt absolvere. His Alcuinus cum cæteris antiquis consentit.

Inst. 2. c. Fures, Extra, de furtis : Fures, inquit, si furando comprehensi vel vulnerati, presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus. Alia item Concilia, Patres et præcipui Theologi jubent, absente episcopo et presbytero, confessionem fieri diacono, aut etiam laico; ergo.

R. Sententia illa in jure can. mendosa est : ita enim canon 34. Conc. Tri-buriensis (Labbe., t. 9, p. 457 A), in decretales relatus, sonat : *Si comprehensi et vulnerati, Deoque et sacerdote confessi*, etc. Et ut prior lectio admit-tatur, tamen recte explicari potest secundum sententiam Conciliorum, Patrum et Theologorum, qui, absente episcopo et presbytero, confessionem aliis jubent fieri, ad præceptum Christi de confessione quoquo modo implendum, et gratiam ipsa operis humilitate consequendam C. ad absolu-tionem sacramentalem ab iis suscipiendam N. Juxta hanc expositionem S. Thomas nuper cit. ait, *laicum in necessitate supplere vicem sacerdotis, cui confessio fiat* : eo quod putaret, hominem in articulo mortis teneri pec-catum mortale, cujus sibi conscius est, saltem laico confiteri : ibidem tamen ad 4, et dist. 20, q. un., a. quæstiunc. 2, ad 3 ait, ejusmodi confessionem non esse sacramentalem, nec ita confessum consequi sacramentalem absolu-tionem, sed defectum sacerdotis erga sic confessum et contritum a summo Sacerdote suppleri. Igitur Morinus, qui in aliam partem propendere visus est, ipsis veterum testimoniis, quæ in suæ opinionis patrocinium adducit, convincitur. Nam Magister sententiarum L. 4, dist. 17 : *Si, inquit, defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio... Tanta quippe vis est con-fessionis, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo... et si ille, cui confite-bitur, potestatem solvendi non habet; fit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis.*

Verbis pene eisdem utuntur Gratianus, Præpositus in summa inedita, Albertus M. alique apud Morinum.

281. *Obj. II cont. 2^{am} conclus.* Sacerdotes in sua ordinatione accipiunt potestatem remittendi peccata, dum dicitur eis idem ab Episcopo, quod di-cebatur Apostolis a Christo, Joan. 20 : *Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata*, etc., atqui post illa Christi verba non egebant Apostoli po-terestate alia; ergo neque sacerdotes post collatum sibi sacerdotium egent dis-tincta potestate jurisdictionis.

R. — D. M. Sacerdotes in sua ordinatione accipiunt potestatem totalem et completam remittendi peccata N. accipiunt potestatem radicalem, inchoatam et ex parte principii activi C. Potestas totalis et completa remittendi peccata constat necessario ex potestate ordinis et jurisdictionis, quarum prior sola ordinatione confertur, posterior vero ante et post ordinationem conferri po-est. Quare Apostolis Christus dicendo : *Accipite Spiritum sanctum : quo-rum remiseritis peccata*, etc., tantum concessit potestatem ordinis : nam cum continuo ante dixisset : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*, jam eis con-ferebat jurisdictionem universalem in omnes Christianos.

Inst. 4. Sacramento ordinis confertur potestas judicandi, seu peccata judi-cialiter cognoscendi, ac deinde prout videtur, retinendi ac remittendi : atqui hæc est potestas jurisdictionis; ergo non opus est alia potestate jurisdi-ctionis.

R. — D. M. Confertur potestas jus dicendi remota, inchoata, late et im-

proprie dicta *C.* potestas proxima, completa, proprie et stricte dicta *N.* Jurisdictio proprie accepta, de qua Concilia disserunt, est potestas regendi et gubernandi, quæ non datur per solam ordinationem: nam episcopi absolute ordinati, seu mere titulares, item episcopi episcopatu suo dejecti, aut qui legitime renunciarunt, carent jurisdictione, quam tamen habent episcopi confirmati, antequam ordinentur. Deinde potestas ordinis sola ordinatione confertur verbis istis: *Accipe Spiritum sanctum*, etc., e contra potestas jurisdictionis acquiritur pluribus signis externis, v. g. collatione beneficii ab episcopo, quæ etiam legitime delegatur a beneficiato nondum ordinato. Præterea potestas jurisdictionis augeri, minui, delegari potest, et adimi: potestas ordinis eadem est et æqualis in omnibus, nec delegari potest, nedum amitti. Denique potestas ordinis confertur sine subjecta materia: jurisdictio autem nequit esse sine materia certa et determinata, quomodo enim superior sit sine subditis? Igitur jurisdictionis collatio, cum sit designatio subditorum, habet se sicut approximatio causæ ad subjectum: nam etsi ignis idoneus sit ad comburendum lignum, nullum tamen comburet, nisi sibi admodum.

Inst. 2. Sacerdotes habent potestatem suam absolvendi a Christo, non vero ab Ecclesia.

R. — D. Assumpt. Habent a Christo hanc potestatem radicalem, inchoatam, et ex parte principii activi *C.* hanc potestatem absolutam et completam a Christo *N.* Accedente jurisdictione ab Ecclesia, potestas absolvendi a Christo per sacramentum ordinis collata, completur et perficitur in ordine ad usum.

Inst. 3. Si non una cum potestate absolvendi simul in ordinatione confertur jurisdictio; ergo potestas illa absolvendi erit inutilis, cum reduci in actum non possit.

R. — N. Illatum. Reduci potest in actum accedente jurisdictione, quæ et ipsa non censetur esse otiosa, quod sine potestate absolvendi per ordinationem collata in actum secundum non prodeat. Habet ergo se res fere sicut cum rex aliquibus potestatem absolvendi vel damnandi impertiverit, quam exercere non possint, antequam ipsis a prorege in præfecturis subditi certi designentur.

Inst. 4. Si ad absolvendum requiritur jurisdictio, ergo summus Pontifex a nemine absolvi poterit: sicut enim in foro externo a nemine judicari potest, ita in judicio interno nemini potest in se dare jurisdictionem.

R. — N. Illat. et ejus probat. Propter excellentem, omnique humanam majorem dignitatis suæ prærogativam, quam auctoritati mere humanæ subijci non convenit, non potest in foro externo cuiquam in se committere jurisdictionem. E contra cum in foro interno auctoritas absolvendi divina sit, ejusque judicium omnibus christianis peccatoribus jure divino necessarium; hoc ipso quod Pontifex confessarium sibi eligit, committit eidem jurisdictionem in se ipsum: perinde ac supremi Principes judicibus, quæ causas suas decidendas committunt, jurisdictionem in se ipsos conferunt.

282. *Coll. 4°* Quilibet sacerdos etiam excommunicatus, si alius haberi nequit, potestatem habet absolvendi quemcumque peccatorem in articulo, aut probabili periculo mortis, v. g. instante prælio aut navigatione. Ubi immerito quidam excommunicatos vitandos, suspensos, interdictos et hæreticos excipiunt: nam Concilium Tridentinum Sess. 14, cap. 7. *In articulo*,

inquit, *mortis omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.* Quod autem excommunicati, penitusque præcisi a sacerdotum ministerio arceantur, et omnino vitari jubeantur, id in odium et pœnam scelerum ipsorum statuitur : ideoque in aliorum fidelium emolumenta, non in separatorum favores pœnam illam legum interpretatione molliri, non verò exasperari decet.

2º Jurisdictio et approbatio Ordinarii tam requiritur ad absolvendum a venialibus, quam a mortalibus, ut declaravit Innocentius XI, decreto dato an. 1679, neque enim potest iudex sine jurisdictione esse. Hinc potest Ecclesia reservare peccata venialia, decernendo, absolutionem a non approbato nullam esse; licet pœnitens aliis mediis sine sacramento hæc extergere possit. Quæ omnia ad iteratam absolutionem a peccatis alias jam in confessione remissis accommodari possunt.

ARTICULUS II.

DE NECESSITATE APPROBATIONIS AD SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ ADMINISTRANDUM.

283. *Nota.* Jurisdictio seu potestas ecclesiastica gubernandi populum christianum, alia est ordinaria, alia delegata. *Ordinaria* jurisdictio est ea, quæ habetur ex officio et titulo, cui incumbit cura animarum, ut est Episcoporum, Parochorum, et Superiorum monasteriorum et cœnobiorum in religiosos sibi subjectos. *Delegata* jurisdictio habetur ex commissione hujus, qui ordinaria jurisdictione pollet. Aliquid jurisdictionis delegatæ est *approbatio* : hæc enim non tantum est Episcopi testimonium juridicum de Sacerdotis alicujus habilitate sufficienti ad excipiendas confessiones, sed simul consensus ac deputatio ad id officii in diœcesi obeundum.

284. *Dico* : Sacerdotibus omnibus beneficium curatum non habentibus adeo necessaria est ad excipiendas secularium confessiones approbatio Episcopi, ut sine hac nulla sit ipsorum absolutio.

Ita Concilium Tridentinum Sess. 23, cap. 15 de Reform. *Decernit, nullum, etiam Regularem, posse confessiones secularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, aut alias idoneus judicetur, et approbationem, quæ gratis detur, obtineat.*

Dixi 1º. *Non habentibus beneficium curatum.* Hinc omnes Prælati, etiam regulares, hac approbatione egent : non item iis, qui habent beneficium curatum, ut Episcopi etiam nondum consecrati, modo jurisdictionem habeant, Abbates, qui jurisdictione quasi episcopali pollent, atque etiam Parochi, quamdiu beneficium suum obtinuerint. Ut primum autem desinunt ita beneficiati esse, egent approbatione, æque ac cæteri.

Dixi 2º. *Ad confessiones secularium* : cum ergo Concilium nihil innovet circa confessiones Regularium virorum vel feminarum, possunt a quolibet sacerdote jurisdictionem habente audiri, juxta decretum Concilii Tridentini. Quanquam Gregorius XV constitutione anno 1622 edita sanxerit, ne quis, etiam regularis sacerdos, Monialium confessiones, nisi approbatus ab Episcopo excipiat : quæ quidem approbatio peculiaris esse debet pro hisce per-

sonis. Neque etiam is, qui pro Monialibus certo tempore audiendis approbationem tulit, extra illud tempus sine singulari approbatione audire illas deinceps poterit, ut diserte statuit Clemens X in Bulla, *Superni Principis familias*.

Ex eadem lege Tridentini Concilii conficitur, quod nullus Prælati secularis non habens jurisdictionem episcopalem confiteri possit cuiquam non approbato ab Episcopo, aut non habenti beneficium curatum. Imo quod nec Cardinalis aut Episcopus aliisque secularis clericus eligere possit alterius diœcesis presbyterum a suo Episcopo non approbatum, ut habetur in declaratione Cardinalium 1458 et 1460 cit. a Suaresio d. 28, sect. 4, n. 8. Quæ quidem ultima pars videtur eidem Suaresio nova et difficilis: nam si Episcopus extraneo sacerdoti jurisdictionem et approbationem in oves proprias impertire potest, cur non idem poterit in se ipsum?

Dixi 3°. *Approbatio Episcopi*: quo nomine censetur etiam ejus Vicarius, et quicumque habent jurisdictionem episcopalem, ut sunt Abbates quidam, et Capitulum sede vacante. Hinc probabile nullo modo est, quod quidam asserere ausi sunt, sufficere judicium academici, aut curati aliqujus: hæc enim opinio prorsus adversatur Concilio Tridentino, quod solum Episcoporum meminit; et ita quoque explicavit Pius V in Bulla, quæ incipit: *Romani Pontificis*. Igitur cum necessaria omnino sit approbatio Episcopi, saltem confirmati, suboritur dubium, cujusnam Episcopi? In qua quæstione accedere non possumus illorum sententiæ, qui opinantur, confessarium debere et posse a solo eo approbari, in cujus diœcesi sacerdos quasi sedem fixam habeat, nec posse approbationem ab alio obtinere, in cujus diœcesi constanter non habitat: eo quod approbatio sit actio quædam jurisdictionem habentis in Presbyterum sibi subditum. Cur enim Episcopus Wormatiensis non possit approbare pro excipiendis confessionibus sacerdotem in diœcesi Spirensi habitantem, et ibidem non approbatum? Nam sacerdos ab Episcopo non suo petens vel admittens approbationem, fit velut transeunter ejus subditus, dum se illi hoc in casu sponte submittit.

Dixi 4°. *Ut sine hac nulla sit absolutio*. Quapropter necessaria simpliciter est approbatio, vel absoluta pro quovis loco, tempore vel personis totius diœcesis; vel limitata ad certum tempus, locum et personas, quos limites si quis excesserit, idoneus non est ad conficiendum absolutionis sacramentum. Nam sicut possunt Episcopi sacerdotibus, etiam regularibus privilegiatis, approbationem simpliciter negare: ita eandem possunt restringere, ut novimus ex Bulla Clementis X quæ incipit: *Superna magni Patris familias*.

285. *Obj. I.* In extravagante: *Super Cathedram*, de sepulturis, et in Clementina: *Dudum*, eod. tit. In extravagante: *Inter cunctas*, de privilegiis, et in Bulla Leonis X quæ incipit: *Sacro approbante Concilio*, statuitur, ut Regulares mendicantes, petita et injuste negata approbatione, possint audire confessiones secularium; ergo eis non est adeo necessaria hæc approbatio.

R. — N. *Cons.* Privilegium illud Regularium insertum fuit corpori juris communis, capitulo autem, *Licet Romanus*, de Constit. in 6, dicitur: Romanus Pontifex edendo constitutionem posteriorem, priorem, quamvis de illa mentionem non faciat, revocare, quando continetur in jure: atqui in Concilio Tridentino, quod Pontifex ipse indixit et confirmavit, ubi appro-

bationis necessitas absoluta inducitur, diserte subjungitur : *Privilegiis et consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.*

Nec fit cuiquam injuria : nam cum Ecclesia omnibus jurisdictionem tribuat, potest, cum videtur, eadem privare ; sicut etiam revera privat omnem, qui approbatus legitime non fuerit.

Accedit Bulla Urbani VIII, anno 1628 edita, quæ incipit : *Cum sicut accepimus*, qua omnia et singula indulta quæ a Sede Apostolica promanarunt audiendi secularium confessiones absque Ordinarii approbatione quibuscumque Collegiis, Capitulis, Religionibus, Societatibus concessa revocantur. cassantur, tolluntur, reprobantur, annihilantur, viribus et effectu evacuantur, nullisque personis imposterum ullo modo suffragari posse decernitur.

Ex quo nemini deinceps tanquam probabile tueri licet, quod Navarrus in Manuali, cap. 27, n. 264 et 265, et nonnulli quondam tradiderunt, etiam post Concilium Tridentinum sufficere licentiam petitam, etsi negetur.

Inst. Actio injusta nemini nocere debet : atqui quando negatur dignis approbatio, est actio injusta ; ergo Regularibus nocere non debet : neque præsumendum est, a Concilio datam Episcopis facultatem agendi contra justitiam.

R. — *D. M.* Actio injusta nemini debet nocere per se *C.* per accidens *N.* Quo sensu etiam Concilium, restituendo Episcopis potestatem suam integram, eisdem præbuit occasionem quandoque injuste agendi. Quamquam vix apparet, quomodo Episcopus præsentatos a Superioribus suis religiosos non acceptando injuriam illis faciat ; nam dicta Clementina, *Dudum*, limitationes aliquot continet, quæ Episcopos se tueantur. Ac prior quidem, quod Prælati, Episcopo renuente aliquem, illius loco debeat subrogare alterum : posterior autem, ut non plures præsententur Episcopo, quam sint necessarii : atqui Episcopus dicere posset, eos non esse necessarios, qui se approbandos offerrent, quod alii sibi suppetant sacerdotes. Cæterum decernere hic de justitia actionis non est Religiosorum, sed Episcoporum, quos Concilium iudices constituit vel potius restituit justis et maxime necessariis de causis. Quod si Regulares factam sibi injuriam putent, habent, coram quo de illa querantur ; absurdissimum autem foret, si penes ipsos maneret potestas causam propriam decidendi, cum vix ullus, utut indoctus, aut improbus sit, non sibi persuadeat, cum rejicitur, injuriam sibi inferri. Licet ergo negetur injuste approbatio, suum nihilominus effectum talis negatio sortitur, sicut e contra cum Episcopus approbat, cui scit esse recusandam approbationem, hæc tamen valida erit : nam cum synodus dicat : *aut alias idoneus judicetur*, loquitur de sententia externa authentice ab Episcopo lata ; ad cujus valorem non requiritur, ut iudex interius idem æstimet, quod exterius pronuntiat.

286. *Obj. II.* Pius V statuit, approbationem Mendicantibus concessam revocari non posse, nec posse eos ab Episcopo, a quo approbati sunt, iterum examinari, sed tantum ab ejus successore ; ergo approbatio non potest ad certum tempus limitari.

R. — *N. Cons.* Gregorius VIII. Bulla sua, cujus initium, *In tanta rerum et negotiorum mole*, Constitutiones Pii V, pro Mendicantibus et aliis Regularibus contra locorum Ordinarios, ad terminos juris communis et Concilii Tridentini reduxit.

Inst. 1. Approbatio vi sententiæ juridicæ Episcopi approbantis transit in rem judicatam; ergo revocari amplius non potest.

R. — *N. Cons.* Nihil vetat, contra id, quod prius judicatum est, postea judicari, sive licite, sive non, præsertim in hac causa, in qua leges Episcoporum potestatem eatenus extendunt.

Inst. 2. Sententia injusta non aufert jus acquisitum; revocatio autem approbationis digno datæ, et qui dignus adhuc est, est sententia injusta; ergo non aufert ei jus suum.

R. — *D. M.* Sententia injusta non aufert jus ad rem *C.* non aufert rem ipsam *N.* Sicut per detractionem vere tollitur fama, quamvis et injuste tollatur, et jus ad eam maneat: ita licet injusta revocatio non tollat jus ad testimonium Episcopi, quia tamen ad approbationem opus est testimonio actuali Episcopi moraliter perseverante, et hoc revocatione etiam injusta tollitur, revocatione quacumque, approbationem ipsam cessare necesse est. Causæ autem justæ revocandæ approbationis sunt nimia ignorantia, et perversi mores sacerdotis, quæ approbantem Episcopum latebant, aut si nimia approbati inertia aliudve vitium approbationem concessam sequatur. Nam cum anno 1633, die 19 Febr. libello ad Emin. Cardinalem Richelium dato, variorum Ordinum regularium Superiores Parisiis degentes agnoverint, Regulares Episcoporum approbatione egere, eamque revocari posse ob incapacitatem notoriam et scandalum publicum, non negant, alias posse subesse causas revocandi, sed, si quæ extiterint, rogant, ne Episcopi approbationem revocent, antequam Superiores moniti sint de causa, ut, nisi provide rint ipsi, quod facturos confidunt, ab Ordinariis provideatur.

287. *Obj. III.* Potest sacerdos ab uno Episcopo approbatus ubique sine nova approbatione excipere confessiones; nec enim aliud ex doctrina Conc. Tridentini colligitur; ergo non opus est, ut approbetur confessarius ab Episcopo loci, ubi excipiuntur confessiones.

R. — *N. Ant.* quam propositionem proscripsit Alexander VII in Brevi dato ad Episcopum Andegavensem 30 Jan., an. 1659, et antea rejecit Clementina, *Dudum*, de sepulturis, et Innocentius X in responsione ad Episcopum Angelopolitanum in causa Patrum Soc. Jesu: et Tridentinum signanter vult obtineri approbationem *ab Episcopis*. Ac ratio ipsa suadet, quod ob regionum et morum varietatem non idem ubique munere hoc rite fungi queat. Ex his constat, neminem posse in templis alienis sine illorum, quibus templa subsunt, consensu confessiones excipere, nisi habuerit facultatem ab Episcopo, cui præses templi subest. Cæterum Constitutio Clementis X prohibet quidem, ne quis Regularis ad audiendas confessiones se exponat in diocesi, in qua non est approbatus; non tamen vetat, quominus illac iter forte agens alium suæ dioceseos similiter facientem iter sacramento Pœnitentiæ expiet: quia tunc locus diocesis alterius habet se tantum per accidens respectu hujus confessarii et pœnitentis. Quanquam autem et hanc licentiam Regularibus privilegiatis quidam et ipsi Regulares inficiuntur competere; certum tamen est, Parochis licere subditorum suorum confessiones in aliena diocesi excipere, modo id privatim et sine scandalo fiat: nec enim jurisdictio in foro pœnitentiæ contentiosa est et strepera, ut exerceri in territorio alieno nequeat; nec Parochus proprii quidem Episcopi approbatione eget ad sacramentum suis ovibus in sua diocesi administrandum.

288. *Obj. IV.* Parochi et Religiosi approbati ab uno Episcopo excipiunt confessiones hominum ex alienis diœcesibus ad se confluentium, licet ab horum Episcopis speciatim ad id approbati non sint; ergo ad legitime ministrandum confessionis sacramentum non opus est, ut sacerdos ab Episcopis pœnitentium etiam approbetur.

R. — *N. Cons.* Quod Parochi aliique sacerdotes approbati ab uno Episcopo absolvere possint pœnitentes ex alienis diœcesibus ad se convenientes, fit ex consuetudine a superioribus Ecclesiasticis approbata, aliisque justis de causis in sacris Canonibus descriptis: ubi ab uno Episcopo approbatis quoad tales casus jurisdictio et approbatio in alienos subditos tribuitur.

Cæterum Parochus ad excipiendas suorum confessiones uti potest opera alius Parochi, etsi ad id ab Episcopo non approbati, nisi hoc aliunde prohibitum fuerit. Nam Parochus ordinariam suam jurisdictionem delegare alteri potest, et alter absque approbatione Episcopi ad id muneris idoneus est. Synodus enim Tridentina parochiale beneficium habentes relinquit juri antiquo, secundum quod hi sine approbatione Episcopi poterant suorum confessiones in his parochiis audire, et delegari ad aliorum confessiones in alienis Ecclesiis excipiendas. Quod si juxta caput, *Omnis utriusque sexus*, Parochus suis permittere potest, ut alii Parocho alibi confiteantur; quanto magis potest alium Parochum delegare ad eosdem in sua Ecclesia absolvendos.

ARTICULUS III.

DE JURISDICTIONE MINISTRI HUIUS SACRAMENTI.

289. *Nota.* Diximus nuper jurisdictionem hic esse facultatem judicandi alterum in foro conscientie. Atque ordinariam quidem habent Episcopi, et qui potestatem quasi episcopalem habent, eorumque Vicarii, Cardinales in suis Ecclesiis, Legatus Pontificius in sua provincia, Capitulum cathedrale sede vacante: inter Regulares Præpositus Generalis et Provincialis jurisdictionem in suos habens quasi episcopalem; Superiores vero locales intuitu illorum se habent ut Parochi erga suos Episcopos. Episcopi, et qui talem potestatem habent, proprie Ordinarii dicuntur a suo episcopatu, unde titulum et munus pastorale habent. Præ hisce autem omnibus supremam in omnes Christi fideles et eorum Pastores jurisdictionem obtinet summus Pontifex.

Jurisdictio autem ordinaria manifeste differt a delegata 1° quia habens illam tanquam superior potest ex officio Pastoris aliis tanquam subditis imperare. 2° Potest suam facultatem sacerdotibus aliis communicare ac delegare. 3° Quia dicitur proprius eorum sacerdos, in quos ex officio jurisdictionem obtinuit. Quæ quidem omnia prædicata tribui noqueunt illi, cui delegata tantum est jurisdictio.

290. *Dico I.* Quilibet Ordinarius communicare potest jurisdictionem suam ad excipiendum confessiones cuivis sacerdoti approbato, ac Superior quidem inconsulto etiam Ordinario immediato.

Ita Conc. Tridentinum Sess. 44, cap. 7.

Prob. I. Ordinarius habet universalem in suos potestatem, ergo potest suas oves aliis etiam Pastoribus committere, ne manca sit Christi institutio; cum raro unus solus amplæ curæ pastoralis sufficiat.

Prob. II. Joannes XXII. Extrav. *Vas electionis*, de Hæret. et Schism. hanc thesin nostram stabilivit contra Joannem de Paliaco, qui inficiabatur, posse summum Pontificem inconsulte Parocho hanc aliis sacerdotibus facultatem impertiri. Thesis eadem confirmatur a Clemento IV in Bulla *Quidam temere sentientes*: ab Alexandro IV in Bulla *Cum olim*: a Xysto IV in Bulla *Regimini universalis*: a Leone X in Bulla *Exponi Nobis fecerunt*: in quibus contrariam sententiam erroris damnant.

Ad hæc extant plus quam triginta Bullæ Pontificum, viginti quinque, quæ jurisdictionem personis quibusdam Regularibus Mendicantibus delegarunt, excipiendi confessiones quolibet tempore et quovis articulo, modo ab Episcopis approbationem et a suis Superioribus licentiam obtinuerint; ut videre licet ex Bullario. Quam etiam delegationem licere decidunt Concilia Viennense sub Clemente V in Clement. *Dudum*, de sepulturis: Lateranense V, sub Leone X, Sess. 44, et Tridentinum Sess. 25, cap. 20, ubi privilegia firmat Regularium.

Prob. III. Parochi possunt hanc jurisdictionem quibuslibet approbatis sacerdotibus legare in suis Ecclesiis; ergo multo magis hanc potestatem habent Episcopi et Papa. Ita S. Thomas in 4. d. 47, q. 3, et in supplem. q. 8, a. 5, et Opusc. 49, c. 4. S. Bonaventura Opusc., *quare Fratres Minores prædicant et confessiones audiunt*. S. Antoninus part. 3, tit. 47, cap. 9.

Ex Conciliis Gallicanis novem sententiam istam tanquam certam decidunt conformiter juri antiquo c. *Ex auctoritate*, 46, q. 1, et c. *Sunt nonnulli*, ibid. Quibus accedunt declarationes Cardinalium plures duodecim, approbantes ut in articulo mortis et in paschate fiat apud Regulares confessio: item auctoritas tot Doctorum Sorbonicorum, Cardinalium, Episcoporum, et innumerorum magni nominis Scholasticorum. Quæ testimonia omnia profert eruditissimus Martinonus disp. 53, sect. 5 et seqq.

294. *Dico II.* Ad veram et validam sacramenti Pœnitentiæ administrationem non sufficit futura Ordinarii ratihabitio, aut voluntas ejus præsumpta, aut jurisdictio delegata dubia vel probabilis.

Prob. 1^a pars. Non potest esse absolutio, si confessarius pronuntiando verba non habet jurisdictionem; quia veritas hujus sacramenti non potest suspendi ad tempus futurum: atqui confessarius in casu posito non habet jurisdictionem, sed sperat, se illam habiturum; ergo.

Prob. 2^a pars. Confessarius talis non habet revera jurisdictionem, sed præsumit tantum illam datam esse aut dandam; ergo nulla est ejus absolutio. Quod si tamen adsint indicia omne prudens dubium excludentia, et sufficientia ad certo judicandum, reipsa concessam esse jurisdictionem, sufficit talis præsumptio ad habendam et exercendam jurisdictionem. Quo item spectat casus, cum quis paulo antequam desinat tempus jurisdictioni destinatum, cœperit excipere confessionem alicujus. Hunc enim posse prosecui munus suum et absolvere pœnitentem, evoluto jam præfixo termino, omnes docti existimant et aiunt, delegantem debuisse jurisdictionem delegatam eatenus extendere, ac revera id fecisse præsumunt.

Prob. 3^a pars. Extra casum necessitatis nunquam licet uti materia et forma dubia, ne valor sacramenti et salus proximi periculo exponantur. Quæ etiam ratio probat quartam conclusionis partem, ut constat ex propositione prima damnatarum ab Innocentio XI: *Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta*

tutiores, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

292. *Dico III. Qui jurisdictionem delegavit, potest eandem, cum luenerit, tollere, aut etiam Superior ipsius : absolute tamen concessa cum legantis morte non exspirat.*

Prob. 4^a pars. Gratia, quæ in sui conservatione pendet a voluntate concedentis, cessat, ut primum ab hoc fuerit revocata : atqui jurisdictione delegata est talis gratia; ergo potest adimi externa significatione revocationis a concedente, et multo magis ab hujus Superiore.

Quamvis si absque ratione urgente id fieret, injuriosus Superior foret deleganti, quem temere privaret jure annexo muneri suo.

Prob. 2^a pars. Tametsi jurisdictione contentiosa a morte concedentis exspiraret : hæc tamen jurisdictione spontanea fori interni cum non sit contentiosa, sed merus favor, omnium judicio post mortem concedentis perseverat, perinde ac privilegia, ut intelligimus ex cap. *Sicuti*, 23 de Præbendis, in 6.

293. *Obj. I cont. 4^{am} conclus.* Cap. *Omnis utriusque*, Christiani omnes jubentur confiteri sacerdoti proprio, vel alteri cum ejus facultate : atqui sacerdotes proprii sunt Parochi; ergo sine horum facultate nemo alteri confiteri potest. Quod magis manifestum fit ex eo, quod Xystus IV in Extrav. de Treuga et Pace, vetet, ne Mendicantes prædicent, parochianos in paschate non teneri confiteri sacerdoti proprio.

R. — *D. min.* Sacerdotes proprii sunt Parochi soli N. sunt etiam Episcopi et Papa C. Justa autem erat Xysti IV prohibitio; cum falsum sit, fideles non teneri sacerdotibus propriis confiteri. Idem tamen Pontifex adjungit, ab se non impediri delegatos, quominus secundum sua privilegia confessiones excipiant. Delegati autem confessarii censentur, quos ad id muneris destinarint et approbarint summus Pontifex aut Episcopi, qui sunt proprii ac præcipui sacerdotes et pastores fidelium.

Inst. Juxta cap. *Ideo*, 25 q. 4 et cap. *Rescripta*, q. 2, nullum privilegium concedendum est in damnum alterius : atqui hoc Mendicantium privilegium impedit Parochos, quominus oves suas cognoscant, utrum præcepto confessionis obtemperarint; ergo saltem dubia est hæc Mendicantium jurisdictione.

R. cum S. Thoma *D. M.* Non est privilegium concedendum in damnum alterius, si privilegium cedat in favorem tantum unius personæ particularis, cui conceditur C. si cedat in bonum commune N. Hoc privilegium magis cedit in commodum commune omnium fidelium. *Ad min.* dico, quod Pastor oves suas debeat nosse tali notitia, qua uti possit ad extrinsecam ipsarum gubernationem, ad quam notitiam ex confessione petitam adhibere non licet, sed eam solum, quam ex inspectione morum et conversationis sui gregis haurit. Demum Alexander V in Bulla quæ incipit, *Regnans in excelsis*, damnavit hanc propositionem : *Confessio Fratribus admissis facta, est dubitabilis et incerta : quapropter omnes tenentur dimittere incertum.*

294. *Obj. II cont. 2^{am} conclus.* Absolutio valet, si sacerdos jurisdictionem habere putetur errore communi, cui occasionem dedit titulus coloratus, v. g. collatio parochiæ, vel jurisdictionis delegatio in speciem legitima,

quæ tamen valida non est pro defectum occultum simoniæ vel excommunicationis : idque patet ex L. *Barbarius*. D. de officio Pastorum. Quo jure etiam Ecclesia utitur ; ergo valet etiam absolutio, cum jurisdictio est præsumpta, dubia vel probabilis.

R. — C. Ant. N. Cons. Nam in hoc errore communi, cui Ecclesia occasionem dedit, eadem supplet defectum in sacerdote, cui transeunter ad actus singulos necessariam jurisdictionem tribuit, ne ex occasione tituli colorati animæ intereant : e contra ubi est jurisdictio mere præsumpta, dubia aut probabilis, nusquam constat defectum jurisdictionis suppleri ab Ecclesia.

Inst. Secundum regulam juris in 6. *Ratificationem retrahere, et mandato non est dubium comparari*; ergo sacerdos jurisdictione carens vere absolvit, si absolutionem postmodum Parochus ratam habeat.

R. — N. Cons. Regula juris locum tantum habet in casibus, in quibus agitur de supplendo defectu vel solemnitate juris humani ; ubi actuum valor proxime pendet a voluntate illius, qui eos ratos habet, prout evenit in contractibus : etenim absolutio proxime confertur nomine et auctoritate Dei, non autem hominis. Igitur *ratum habere quis non potest, quod ipsius nomine non est gestum*, ut R. J. ibid. tradit.

295. *Obj. III cont. 3^{am} conclus.* Mortuo Episcopo, Vicarii ipsius jurisdictio tota cessat; ergo etiam aliorum.

R. — N. Cons. Vicarius unicam eamque ordinariam cum Episcopo jurisdictionem habet, quæ necessario cum Episcopo desinit.

Inst. Ergo etiam Superior religiosus aut secularis posset sibi perinde ac aliis dare facultatem, quæ deinceps identidem duret, etiam cum amotus a præfectura fuerit, ut semper possit exire cœnobiis, absolvere a reservatis.

R. — N. *Illat.* Inter delegantem et delegatum debet intercedere distinctio. Igitur dum talis erat Superior, sibi delegare nihil poterat; multo minus autem potest, quando decessit magistratu. Quod si tamen toti communitati contulisset privilegium, eodem postea frui ipse posset, atque ita sibi facultatem mediate impertiisset : aut si cui facultatem dedisset cum potestate subdelegandi, ab hoc postmodum præfectura amotus expectare aliquid beneficii posset. Denique si quam sibi facultatem adhuc Superior dedisset, cujus executio antecedit finem suæ præfecturæ, uti eadem posset deinceps, v. g. si novam sibi vestem comparasset. Ex nuper dictis

296. *Coll. 4°* Ad legitimam jurisdictionis delegationem requiritur, ut habens jurisdictionem ordinariam non sit excommunicatus aut suspensus non toleratus : ut is, cui delegatur jurisdictio pro administratione hujus sacramenti, sit sacerdos et approbatus; quem tamen Ordinarius habens potestatem episcopalem hoc ipso quod ei jurisdictionem committit, approbat. Denique addunt alii, ut delegans nonnisi suis subditis jurisdictionem committat : quod generatim statui non debet, cum Parochus sacerdoti in alia diocesi approbato jurisdictionem legare queat.

2° Delegatur jurisdictio vel jure communi, vel privilegio, vel concessione particulari, cum Episcopus uni certæ personæ jurisdictionem confert, aut cum poenitentibus potestatem dat eligendi sibi confessarium : quæ quidem delegatio dicitur indirecta, quia Ordinarius presbytero dat jurisdictionem hac conditione, si eligatur. Facultatem autem eligendi sibi confessarium

habent omnes Ordinarii, tam seculares, quam religiosi, ut liquet ex cap. fin. de poenit. et remiss. Sacerdotes item alii seculares pluribus in locis : denique Reges et principes, ex privilegio.

3° Delegatus non potest subdelegare alium : nam delegato non committitur ipsum officium, sed tantum pars ejus, et jurisdictio adstricta ad certum exercitium. Excipitur tamen Legatus summi Pontificis, qui propter dignitatis Pontificiæ excellentiam subdelegare potest, c. *Cum causam*, de Appellationib. Item is quem Ordinarius delegat !committendo ei vicarium aliquod officium, cui jurisdictio annexa est.

ARTICULUS IV.

DE ABSOLUTIONE A QUIBUSDAM PECCATIS RESERVATIS.

Nota I. Reservatio casuum est vel negatio vel reservatio jurisdictionis necessariae ad absolvendum a certis quibusdam peccatis. Unde constat, penes solos et omnes Ordinarios hanc reservandi potestatem esse. Quæ quidem a primævo Ecclesiæ instituto perpetuo viguit, et confirmata fuit a Conc. Tridentino Sess. 44, cap. 7.

Nota II. Peccatum autem nullum reservari solet nisi mortale nunquam remissum, idque certum, atque opere etiam externo perpetratum : nam etsi peccata venialia et mortalia jam remissa suo modo etiam reservari possent; quia tamen illa confiteri nemo tenetur, lex reservandi medicinalis finem suum, qui est coercere nimiam peccandi licentiam, in illis non obtineret : ac peccata etiam interna diu committi nequeunt, quin erumpant foras.

Nota III. Eodem modo summus Pontifex potest quidem peccatum quodlibet mortale sibi reservare, nullum tamen sibi reservat, nisi cui annexa censura est. Si Episcopus sine causa reservando sibi soli potestatem absolvendi a quibusdam peccatis illicite agit adversus Ordinarios inferiores, vera nihilominus erit reservatio. Nam etsi divisio parochiarum sit a Papa, nec Episcopus sine causa Parochum ab officio movere possit; potest nihilominus eum ab officii exercitio suspendere, cum ejus jurisdictio ab Episcopo pendeat.

297. *Dico I.* Extra mortis articulum absolvere a casibus reservatis directe potest

1° Is qui illos reservavit : nam cum reservatio sit actio superioris in inferiorem, nemo sibi potestatem absolvendi adimere potest aut arcere.

2° Is qui est reservante superior, aut eidem æqualis : reservatio enim tanquam actio superioris in inferiorem exerceri nequit adversus superiorem aut æqualem. Quapropter successor Episcopi aut summi Pontificis pollet facultate absolvendi a peccatis omnibus ab antecessore suo reservatis. Nullus tamen Episcopus aut Archiepiscopus extra visitationem aut appellationem censetur æqualis aut superior Episcopi alterius esse.

3° Quicumque habet potestatem delegatam vel a reservante vel ab hujus superiore : sicut enim ab his potest accipere jurisdictionem absolvendi a peccatis aliis, ita etiam a reservatis. Utriusque autem delegationis forma et usus conveniunt.

4º In mortis articulo potest quilibet sacerdos pœnitentes absolvere a quibusvis casibus reservatis. Constat ex Tridentini Sess. 14, c. 7. Nec uspiam præcipitur, ut ita absolutus sistat se postmodum, quando convaluerit, superiori suo, nisi peccato annexa fuerit censura. Qui obstrictus est censura S. Pontifici reservata, tenetur jurare, cum primum poterit, stiturum se ei, a quo extra mortis articulum absolvi poterat, et pœnitentiam ab eodem petiturum. Si jurare non potuit, monendus postea, cum convaluerit, a confessario est, ut id quamprimum præstet. Quod si non obtemperaverit, recidit in excommunicationem; et ubi hæc ejus pervicacia constiterit, iterum vitandus est æque ac ante. Habentur hæc ex c. *Ea noscitur*, Extra, de sent. excom., et ex cap. *Eos qui*, eod. tit. in 6.

5º Episcopi a casibus occultis summo Pontifici reservatis absolvere possunt, ut tradit Concil. Tridentinum Sess. 14, cap. 6 de Ref. Nomine autem Episcopi non tantum hic intelligi Episcopum electum et confirmatum, aut Capitulum sede vacante, sed etiam Prælatos alios seculares et regulares quasi episcopali potestate præditos, declaratum fuisse a Congregationibus Cardinalium, ait Georgius de Rhodes de Pœnit., q. 6, sect. 4, § 2; cum e contra Suarez disp. 30, sect. 2, num. 6, proferat declarationem Cardinalium, quæ omnino oppositum statuit. Istud jure decretalium constat, ab excommunicatione percussoribus clerici inflicta posse per Episcopum absolvi mulieres, senes, valetudinarios, membris debiles, pueros etiam post annos pubertatis, Moniales etiam exemptas, aliosque omnes qui ob legitimum impedimentum Pontificem ejusque Legatum adire nequeunt, ut legimus ex capp. 6, 13, 33, 58, extra de sent. excom., modo ea se præstituros spondeant, et suo tempore exequantur, quæ capitulis citatis præscribuntur. Licere item Episcopo, imo sacerdoti cuilibet a manifestis etiam casibus Pontifici reservatis absolvere mulieres, senes, pueros, pauperes, infirmos, et alios id genus fideles, qui nec Pontificem nec Legatum ejus convenire possunt, communiter a Doctoribus traditur.

6º Possunt episcopi per confessarium, quem sibi ipsi elegerint, absolvi ab omnibus casibus reservatis, a quibus ipsi potestate ordinaria absolvere queunt. Quæ facultas etiam competit ipsorum Vicariis et Prælati regularibus, nisi statutis Ordinis aut Superiorum prohibeantur. Patet hoc ex c. fin. de pœnit. et remiss.; et ratio suadet, quia possunt totam potestatem suam delegare alteri. Equidem facultatem esse penes paucos Episcopos ratione casuum occultorum summo Pontifici reservatorum, a quibus decreto Concilii Trident. absolvere possunt, liquet ex declaratione Cardinalium apud Suarezium loco nuper laudato, n. 15. Quod tamen de Prælati cæteris etiam exemptis, qui potestatem quasi episcopalem habent, dubium adhuc esse intelligimus ex modo dictis.

7º Non licet amplius Religiosis secundum privilegia sua absolvere a casibus Episcopo reservatis. Constat hoc ex propositionibus damnatis ab Alexandro VII, anno 1659 et 1665, item ex Bulla Clementis X. Quæ tamen doctrina intelligenda tantum est de casibus reservatis Episcopo, in cujus diœcesi Regulares privilegiati versantur: alioqui id possent, modo ne pœnitentes declinandi judicii sui Episcopi causa extra diœcesin se contulerint ad Regulares.

8º Peregrini et viatores peccatum in sua diœcesi reservatum confitentes in aliena, in qua idem non est reservatum, absolvi possunt non tantum a Regularibus hic approbatis, sed etiam a confessariis secularibus. Quod si

attulerint casum hic quidem, non vero in sua diœcesi reservatum, judicandi tantum more ejus loci incolarum : igitur a solis iis qui absolvendi facultatem habent, absolvuntur, aut a sacerdotibus et Episcopis propriis. Si vero casus utrobique reservatus fuerit, nemo eos, nisi facultatem in casus servatos habens absolvere poterit.

Hactenus egimus, quomodo peccata reservata tolli possint directe secundum se proxime et immediate : nunc etiam absolvemus quæstionem, an et quomodo tolli possint indirecte et consequenter, ratione peccatorum non reservatorum, quæ dimitti nequeunt, quin peccatum reservatum simul tollatur.

298. Dico II. Extra mortis articulum non potest pœnitens habens casum reservatum, ne indirecte quidem absolvi a sacerdote non habente potestatem in peccata reservata.

Prob. Concilium Trident., Sess. 14, cap. 7 : Quoniam, inquit, natura et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur; persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Atqui confessarius seu ordinarius seu delegatus non habens potestatem in reservata, nec ordinariam nec delegatam jurisdictionem habet in pœnitentem obstrictum casu reservato; ergo ne indirecte quidem ab eo potest absolvere. *Prob. min.* Si sacerdos est Parochus, jurisdictioni ejus ordinariæ pœnitens substractus est vi reservationis, et causa illius evocata ad tribunal superioris. Si vero confessarius est alius sacerdos, delegatus tantum est ad absolvendum personas casum reservatum non habentes : ergo nullam habet in talem pœnitentem jurisdictionem. Id quod aperte declarat Concilium Tridentinum nuper citatum de sacerdotibus ejusmodi ita docens : *Extra quem articulum (mortis) sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.*

299. Obj. I cont. 1^{am} concl. Facultas absolvendi ab hæresi occulta, quam Conc. Tridentinum concedit Episcopis, sublata fuit per Bullam Cœnæ, ut docet Suaresius nuper citatus, num. 44, ubi hanc declarationem Cardinalium affert : *Episcopus non potest absolvere hominem hæreticum in foro conscientiæ, licet hæc facultas a Concilio sit ei concessa.* Ergo Episcopi non possunt amplius absolvere ab hæresi.

Respondent gallicani, dictam revocationem locum non habere, in iis provinciis, in quibus Bulla Cœnæ recepta non est, nec viget sacræ Inquisitionis officium : in Gallia autem, ubi nec Bulla Cœnæ recepta est, nec sacræ Inquisitionis institutum officium, facultatem illam a Concilio Trid. concessam adhuc vigere. Verum his contradicit S. P. Benedictus XIV. L. 7 de Synod., c. 33, argumentis pluribus ac testimoniis, ipsorummet etiam PP. Gallorum, sententiam suam firmando. Secundum cujus doctrinam accipienda sunt, quæ conclus. 1^a huj. art. § 5, et alias de hoc argumento disputavimus. Ubi autem officium sacræ Inquisitionis institutum non est, Episcopi sunt inquisitores nati, ex c. *Ad abolendum*, Extra, de Hæret. Juxta quod Episcopi in eos, qui de hæresi suspecti sunt, procedere possunt auctoritate ordinaria, si tales non sint exempti; auctoritate vero

Apostolica sibi delegata, si tales exempti fuerint, ut ait Glossa ad c. *Per hoc*, eod. tit. in 6. Quare ubi institutum non est sacræ Inquisitionis officium, jus habent Episcopi per se, vel per alios a se delegatos absolvendi ab hæresi manifesta, in iudicium adducta.

300. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Qui peccati reservati ignarus aut oblitus bona fide confitetur peccata non reservata, est dispositus ad beneficium absolutionis recipiendum; ergo ita absolvitur ab his peccatis directe, ab illo autem indirecte per sacerdotem carentem facultate in peccata reservata.

R. — *N. Cons.* Non est defectus ex parte pœnitentis, sed ex parte sacerdotis, qui, excepto casu mortis, nihil potest in peccata reservata, ut manifeste protestatur Concilium Tridentinum.

Inst. 1. Sacerdos iste saltem est legitimus iudex respectu peccatorum non reservatorum in casu proposito; ergo ab his potest directe absolvere, et a casu reservato indirecte.

R. — *N. Ant.* Numquid, si sacerdoti huic aperiretur peccatum reservatum, crederet se legitimum iudicem talis pœnitentis respectu cæterorum peccatorum? Non sane. Ut ergo dicatur quis legitimus iudex pœnitentis, debet habere facultatem expeditam ad eum absolvendum ab omnibus peccatis mortalibus.

Inst. 2. Sacerdos, qui tenetur sacrum facere, nec potest peccatum reservatum confiteri uni, qui in illud potestatem habet, saltem tum indirecte absolvetur ab alio; quia Conc. Tridentinum jubet ipsum ante confiteri, si potest; ergo.

R. — *N. Ant.* Cum talis confessarius extra mortis articulum nihil possit in reservata, ut monet ipsum Tridentinum, tenetur memoratus sacerdos elicita contritione perfecta, non confessus celebrare, ut qui copiam confessarii non habet, ac postmodum, quamprimum potest, sacerdoti idoneo confiteri, juxta ejusdem Concilii præceptum.

Inst. 3. Oblitus peccatum reservatum, et cætera confessus ei, qui a reservatis absolvere potest, absolvitur indirecte a reservato; ergo etiam si confiteatur ei, qui non habet facultatem in reservata.

R. — *N. Cons.* Ratio discriminis apparet in argumento ipso: quia prior confessarius habet facultatem absolvendi, non item posterior.

Inst. 4. Ergo si quis peccatum reservatum perpetuo oblitus omitteret confitendo sacerdotibus non habentibus potestatem in reservata, nunquam absolvetur, et consequenter damnabitur: quod admodum dure sonat.

R. — *N. Illatum.* In articulo mortis quilibet sacerdos potest absolvere etiam a reservatis peccatis. Deinde incredibile est, posse aliquem peccati reservati perpetuo oblivisci, cum non nisi externa, eaque atrocita crimina reservari soleant. Denique alia adhuc sunt media peccato reservato citra confessionem sese expediendi. Ex hactenus disputatis

304. *Coll. 4°* Si quis a sacerdote ordinariam jurisdictionem in reservata habente ab his indirecte absolvatur, non ideo tolletur reservatio peccati ex oblivione omissi in confessione: alias enim valde imprudenter et contra finem reservationis ageret, si ita esset animo comparatus, ut quemlibet pœnitentem bene dispositum liberare vellet ab obligatione sistendi se superiori propter reservatum peccatum oblitum; etiamsi illius postea recordaretur. Quæ quidem imprudens voluntas de nullo superiorum præsumitur,

nisi id aperte declararet. Subdelegatus autem indirecte a reservato absolvens multo minus reservationem tollere potest : nequit enim illam tollere nisi directe et valide in sacramento absolvendo a peccato : neque etiam potest alii, cui pœnitens peccatum ex oblivione omissum confiteri iterum tenetur, legare facultatem tollendi reservationem. Excipitur tamen casus, cui reservatio propter censuram annexa est : nam in his a quolibet confessario prius tollitur censura, quam detur absolutio. Unde ante absolutionem solet confessarius dicere : *Absolvo te ab omni vinculo excommunicationis*, etc., *quantum possum*, etc.; et subauditur etiam : *quantum licet*. Hinc nemo a censura absolvitur, quam sponte sine justa causa reticet, aut quam ob damnum alteri illatum incurrit, nisi jam satisfecerit, vel aliud exigat necessitas.

2º Qui percipit a superiore absolutionem a reservatis, quæ ipsi confessus fuit, etsi invalidum esset sacramentum defectu dispositionis debitæ pœnitentis, vere liber est a reservatione : nam superior, vel alius habens potestatem ordinariam, vere vult eum solvere a reservatione, atque id potest absque sacramento; ergo sacramentum invalidum in hoc casu nihil obstat. Dixi, *a superiore vel habente potestatem ordinariam* : nam cum delegatus reservationem tollere nequeat, nisi tollendo omnem obligationem iterum subjiciendi clavibus peccatum, quod fuit reservatum, atque ad hoc directa et vera absolutione sit opus, consequens est, ab eo in confessione sacrilega aut alioquin invalida non tolli reservationem, nisi ex annexa tantum censura fuisset reservatum.

3º Peccat superior, qui difficilem se præbet in danda facultate, quam pœnitens postulat, ut ab alio sacerdote absolvi a reservatis possit, quia potestas peccata quædam reservandi data est in ædificationem, non vero in ruinam et destructionem.

ARTICULUS V.

QUIBUS ABSOLUTIO DANDA SIT AUT NEGANDA?

302. *Dico I. Non licet ministro quemquam absolvere, quem non prudenter ac probabiliter judicat esse dispositum ad absolutionis sacramentum digne recipiendum.*

Prob. I. Sacerdos gerit vices Christi, et quæ ipse solvit in terris, debent etiam esse soluta in cœlis, secundum illud B. GREGORII : *Tunc vera est absolutio præsentis, cum æterni sequitur arbitrium judicis*. Homil. 26 in Evang., n. 6 (Opp., t. 4, p. 4554 E) et citatur in Decreto causa XI, q. 3. Ergo non potest sacerdos absolvere nisi quem Christus ipse absolvit, hoc est, nisi rite dispositum : alias errabit clavis, et minister illa abutendo peccabit tam contra justitiam, quam contra religionem, eo quod iudicium et actionem sacram male tractet.

Prob. II. Ministri sacramentorum tenentur non dare illa indignis : neque in re tanti ponderis sine sufficienti cognitione licet operari, ne se periculo errandi exponant; ergo prudenti ac probabili iudicio ante debent decidere de dispositione bona pœnitentis, quam ei gratiam absolutionis impertiant. Cum autem recta pœnitentium dispositio constet ex displicentia præteritorum, et ex proposito in futurum, utrumque confessario est expendendum.

4º Ac de dolore quidem sufficiente facile iudicare sacerdos potest, cum

pœnitens in ipso modo confessionis et accusationis suæ animi contriti signa præfert; aut certe si sit homo valde rudis, et bene moratus, modicam diligentiam in hoc tenetur confessor adhibere. Quod si non appareant sufficientia signa doloris, motivis propositis commode eo inducatur. Si advertat, ipsum laborare ignorantia mysteriorum fidei potiorum, aut eorum quæ ad usum sacramenti pœnitentiæ requiruntur, nec posse sufficienter in præsens instrui, differat absolutionem ad tempus aliud, dum melius institutus redierit; ne impingatur in propositionem 64 inter damnatas ab Innocentio XI, an. 1679.

2° Ut pœnitens ad propositum concipiendum inducatur, non opus est, proponi illi omnes difficultates, quæ in vitandis peccatis occurrere possunt; imo quandoque non expedit, ne exponatur manifesto periculo non solum non habendi propositum efficax emendationis, sed etiam denuo peccandi. Sufficit ergo, ut proposita generatim fœditate peccati, Dei bonitate, periculo æternæ damnationis, eo peccator concipiat generale propositum nunquam iterum peccandi mortaliter. Neque oportet, ut confessarius et judicet etiam probabiliter ita esse futurum, ut pœnitens a peccando absteineat; sed satis est, ut existimet, nunc ipsum habere verum ac sincerum propositum non peccandi de cætero. Ita cum Suaresio docent omnes auctores; et ratio satis clara id suadet.

3° Qui protestatur, se obligationem suam expleturum, quamprimum potest ac tenetur in causa restitutionis, nec notatur esse inconstans aut infidelis, continuo absolvi potest ac debet; neque oportet juramentum aut cautionem aliam ab illo exigi, nisi in casibus a jure expressis, ut Navarrus c. 26, n. 2, alique advertunt. Quod si quis fidem datam aliquoties fefellisset, differenda ei absolutio est, dum officium reipsa expleverit. Quo in casu cautos et constantes decet esse sacerdotes, ne peccatis graventur alienis, ut Navarrus, ibid., n. 5 et c. 47, n. 54, Cajetanus, S. Antoninus et omnes Theologi monent. Cui restitutio est impossibilis, etiam moraliter, hoc est, difficillima, absolvi debet, modo proponat se satisfacturum suæ obligationi, cum primum ad pinguïorem fortunam venerit.

4° Peccandi occasio moralis proxima est, vel ex genere suo talis, ut frequenter homines similis conditionis ad ejusmodi peccata inducat, vel certe experimento probavit habere in hoc homine talem effectum. Quod si occasio vitari non possit, neque censebitur voluntaria, culpabilis et assumpta, sed illata; atque id, quod ex ea nascitur, non tam erit voluntarium et morale secundum se, quam necessitas quædam vel impotentia, propter quam homo non fit absolutione indignus. Quanquam autem talibus absolutio negari non debeat, etiamsi iterum iterumque recidant, maxime si se aliquando contineant, et numerum peccatorum paulatim diminuunt; variis tamen mediis opus est ad eos curandos, et ad explorandum, utrum propositum ipsorum sit efficax. Nec abs re erit, absolutionem ita affectis subinde differri, eisque difficiliora pœnitentiæ opera, cautelas emendationi accommodatas præcipi. Tandem si his nihil profici experimento constiterit, adigendi sunt ad tollendam occasionem, etiam cum gravi nocumeto temporali, ut Christus Matth. 48, v. 8, exigit. Ubi non modica sacerdotis prudentia requiritur, ut scandalum, aliaque incommoda graviora devitet. Vide propp. 64, 62, 63, ex damnatis ab Innoc. IX.

5° Sunt adhuc alii, qui inveterata consuetudine peccandi lethaliter detenti sacramenta obire præsumunt. His absolutio ante impendi non potest,

nec fides haberi debet, utut dolorem ac propositum protestentur, quam præscriptis mediis usi, aliquod saltem emendationis specimen ediderint, ut monet idem Innocentius XI damnatione propositionis 60.

303. *Dico II. Sacerdos non potest absolvere moribundum, qui nullo signo edito dolorem suum de peccatis vel ipse vel per alios sacerdoti testatus fuit, aut absolvi petiit; licet de ejus recta fide et probitate vitæ constiterit.*

Prob. I. Sacramentum pœnitentiæ constat ex materia et forma tanquam partibus essentialibus; partes autem essentielles materiales sunt dolor et confessio, ut c. 4, a. 4, hujus disp. demonstravimus; ergo si moribundus nullo signo vel ipse, vel per alios sacerdoti testatus fuit, aut petiit absolvi, sacerdos eum absolvere non potest. *Prob. seq.* Cum deficit pars materialis essentialis, sacramentum non potest confici: atqui cum moribundus nullo signo potest suum dolorem testari, aut confessionem formaliter integram proferre, deficit pars materialis essentialis; ergo minister non potest absolvendo conficere sacramentum.

Prob. II. Administratio sacramentorum debet peti ex doctrina et usu Ecclesiæ: atqui Concilia, Patres et Ritualia ad absolutionem moribundorum Catholicorum exigunt saltem testimonium adstantium, quod sacerdotem petierit, ut supra, n. 487, retulimus; ergo veteribus non videbatur vita proba Catholici signum sufficiens esse ad dandam ei absolutionem.

Prob. III. Ut quis sit idoneus ad absolutionem recipiendam, non sufficit signum ex quo præsumi possit, fore ut doleat de peccatis, et se eorum accuset; nam Tridentinum ait, materiam hujus sacramenti esse ipsius pœnitentis *actus*, Sess. 14, c. 3, *nempe contritionem et confessionem*: horum autem signum non est vita christiane acta, utpote quæ cum peccato actuali componi potest. Imo voluntatem confitendi sæpe habent Christiani, dum actu peccant.

304. *Obj. S. AUGUSTINUS, L. 4 de adulter. conjug., c. 26, postquam scripsisset, baptizandos esse catechumenos, qui morbo vel casu aliquo sic oppressi sunt, ut nec petere sibi baptismum, nec ad interrogata respondere possint, tales etiam catechumenos, qui viventium conjugibus copulati, retinent adulterina consortia: tandem subjungit, c. 28: Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit; nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia.* Ergo secundum mentem S. AUGUSTINI absolvendi sunt omnes moribundi Catholici, licet signum nullum dare possint.

R. — *N. Cons.* Sicut S. AUGUSTINUS non quosvis homines in tali casu pronuntiat esse baptizandos, sed catechumenos, qui baptismum jam flagitaverant: ita non quosvis usu sensuum destitutos Christianos vult absolvi, sed pœnitentes, qui per pœnitentiam publicam se jam disposuerant ad absolutionem. Neque ait pœnitentes adulterinis adhuc illecebris irretitos esse absolvendos, tales enim non essent pœnitentes, sed, qui *retinent adulterina consortia*, h. e. occasionem peccandi nondum abdicaverunt. Nam S. Pater mox ita prosequitur, *cum salvos corpore admittamus ad Baptismum, tamen si desperati jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum cæteris lavacro regenerationis ablatur. Quis*

enim novit, utrum fortassis adulterinæ carnis illecebra usque ad Baptismum statuerant detineri.

Inst. Sacerdotale Romanum Venetiis an. 1560, a Jo. Vorisco excusum fol. 62, profert et approbat sententiam S. Antonini, tract. de sacram. Pœnit., c. 26, qua decernitur, infirmo, *qui amisit loquelam vel usum rationis... si bene vivebat ut bonus fidelis, et frequentabat confessionem et communionem, quamvis non petierit sacramenta, absolutionem esse impertientiam.* Simile quid habetur in statutis synodalibus Ecclesiæ Lemovicensis conditis an. 1649, c. 24, et Ritualibus Ecclesiarum Moguntinæ, Herbipolensis ac Wormatiensis, editis an. 1674, p. 87 de Pœnit. sacram. Deinde licet Theologi paulo antiquiores dicantur concludere pro sententia rigidiore; non pauci tamen tam veterum, quam recentiorum recitantur benignioris opinionis patroni, a Diana tom. 3, resolut. moral., tract. 3. Porro multi non Theologorum duntaxat scholasticorum, sed Eminentiss. ac Illustriss. etiam Cardinalium et Episcoporum censent, mitiorem istam disciplinam S. Augustino fuisse probatam, et in his Ecclesiis executioni decere mandari. Dubia igitur res est, utri partium adversarum sit adhærendum. Denique utcumque Thomistarum sententia (quod actus pœnitentis sint materia sacramenti *ex qua*) probabilior judicetur, manet tamen sua probabilitas opinioni Scotistarum tenentium, contritionem et confessionem esse materiam *circa quam*, seu dispositionem absolute requisitam, ut habeatur effectus sacramenti pœnitentiæ. Unde sequitur data absolutione integrum esse sacramentum integritate substantiæ, quamvis dolor et confessio ægroto desint. Atqui cum dubium est, an sacramentum valeat ac prosit urgente necessitate; conferendum est, ut hominis saluti consulatur; ergo. Ita Joan. Morinus, L. 10 de pœnit., c. 10, n. 4. Merbesius in summa Christiana, dissert. 4 de Pœnitentia, q. 85, et alii recentiores qui pluribus adhuc argumentis sententiam mitiorem laborant stabilire.

R. — N. *Cons.* Sive confessio cum dolore sit materia *ex qua*, sive materia *circa quam*; materia tamen sacramenti hujus pronuntiatur a Concilio Tridentino Sess. 14, cap. 3, et pars sacramenti pœnitentiæ, can. 4. Quod certe non essent si nullo signo externo probabiliter sub sensus caderent, prout in dato casu accidit. Absolutio ergo nequit impendi, quando ne probabilis quidem sacramenti materia apparet. Hinc S. Facultas Parisiensis 3 Febr., an. 1665, hanc ex Amadæi Guimenii libro excerptam propositionem proscripsit: *Infirmus, qui amisit loquelam, vel usum rationis, si bene vivebat ut bonus et fidelis, frequentabat confessionem et communionem, quamvis non petierit sacramenta, quia ex insperato talia acciderunt, debet præsupponi contritus et faciente aliquo confessionem generalem pro eo, sicut fit in populo, sacerdos faciat absolutionem ab omni sententia et peccato.* Talis quoque est propositio 16, quam inter plures alias a suis Professoribus doceri prohibuerunt Superiores Societatis Jesu in Ordinatione pro studiis superioribus. Sententiam istam non Thomistæ modo, sed Scotistæ etiam amplectuntur: eamque Cardinalis de Lugo dist. 17 de pœnit., sect. 3, n. 39 et 40 ait, merito ab omnibus ut certam supponi, nec expedire, in re tanti momenti sub pietatis specie plus sapere, quam Patres nostri sapuerunt.

Cum hac sententia speculative certa mitiorem conciliant, qui gemitus, suspiria, respirationes, oculorum membrorumque aliorum inusitatas motiones tanquam signa dubia, queis moribundi suam contritionem et absolu-

tionis desiderium pro tenuitate testari videntur, probabiliter aiunt, sufficere sacerdoti, ut beneficio absolutionis periclitanti et possit, et debeat opitulari. Quod si talium signorum defectu, videatur aliquibus vita christiane acta sufficiens esse confessio, eo quod tali conversatione quivis sibi cupiat prodesse quantum potest, intendat se in tali casu ad obtinendam absolutionem manifestare; putentque ob reflexa et practica judicia, talibus absolutionem, saltem cum conditione, minime esse negandam: non video tamen, qua probabilitate sustineri possit, quod Bonagratia aliique affirmant, in casu posito, absolvi posse laborantem infamia, in actuali peccato sensibus destitutum, in duello vel adulterio confossum. Vid. La Croix, L. 6, p. 2, 1163.

ARTICULUS VI.

DE SIGILLO SACRÆ CONFESSIONIS.

305. *Nota.* Inter officia, quæ ministro sacramenti pœnitentiæ incumbunt, ordine postremum est obligatio reticendi omnia, quæ pœnitentes in sacro hoc tribunali confessi sunt, quæque inter ipsum et confitentem in negotio isto salutis fuerant tractata. Nam licet sacerdos, pœnitente dimisso, cæteras suæ functionis partes numeris omnibus absolverit: legibus tamen sacri hujus silentii tum demum arctissime et perpetuo ita incipit adstringi, ut nemini unquam de iis, quæ sibi in pœnitentiæ sacramento credita fuerunt, verbo aut signo alio deinceps mentionem, pœnitente invito, fas sit ingerere.

De sacro hoc vinculo, quo sacerdotum linguæ tenentur, quodque passim *sigillum sacramentale* in scholis audit, tractat S. Thomas in 4. d. 24, q. 3, a. 2 et seqq. et in supplemento 3. p. q. 11 tota, et cum eo Theologi cæteri. Secundum quorum placita sigilli hujus veritatem, naturam, firmitatem, originem cæterasque proprietates et affectiones breviter expendemus.

306. *Dico I. Minister pœnitentiæ sacramenti obligatione gravissima tenetur ad reticendum perpetuo ea omnia, quæ sibi pro confessione credita fuerunt a pœnitente.*

Ita Theologi communiter, et Canonum consulti, qui contrariam quorundam veterum ac recentiorum opinionem tanquam erroneam rejiciunt.

Prob. I. S. GREGORIUS M. c. *Sacerdos*, de Pœnit. d. 6 vetat, peccata cuiquam hominum recitari, neque *pro aliquo scandalo* quidem. Quod si sacerdos secus fecerit, *deponatur*, inquit, *et omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat*. At scandali quidem evitandi causa suadet, multa fieri aut omitti, quæ alias citra peccatum omitti non poterant aut exerceri. Concilium Lateranense can. 24 (Labbe, t. 11, p. 173 C) qui habetur cap. *Omnis utriusque*, de pœnit. et remiss. idem statuit: *Sacerdos caveat omnino, ne verbo vel signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem... Quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi delectum præsumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum monasterium detrudendum*. Honorius etiam III, cum Joannem presbyterum Rectores Urbis ad fures sibi confessos prodendum urgerent, jubet illos a proposito abstinere: *quia perniciosum esset, prædictum presbyterum sibi taliter credita revelare; severissimam ergo hujus silentii legem oportuit olim fuisse*.

Prob. II. Eadem obligatio oritur ex jure naturali, quod prohibet revelari occulta proximi peccata et vitia, ne infametur. In quam rem Servator Matth., 48, v. 45 : *Si peccaverit, inquit, in te frater tuus, vade, et corripere eum inter te, et ipsum solum.* Fides item et justitia hanc reticentiam exigunt : credit enim sua peccata pœnitens sacerdoti, et hic tacite condicit silentium. Præterea exigit reverentia sacramenti, secreta haberi, quæ sacro huic tribunali comittuntur : sicut injuria et irreverentia loco sacro fieret, si, quæ ibi, ut in asylo deposita fuerant, efferrentur.

Prob. III. Validissimum sigilli hujus omnino inviolabilis argumentum affertur ex Concilio Senonensi celebrato an. 1524 a Suaresio disp. 33, sect. 4, n. 8, petitum ex S. Thoma nuper cit. Christus, qui confessionis sacramentum instituit, necessario etiam censetur ordinasse omnia media, sine quibus præcepta confessio sustineri non posset. Atqui præceptum confessionis non subsisteret, sine arcissimo illo et nullo in casu violabili sacramenti sigillo; ergo tenendum plane est, sapientissimum legislatorem adjecisse hoc præceptum divinum sigilli hujus nequaquam violandi, quod non sit mere positivum, sed simul negativum et naturaliter consequens sacramenti ipsius institutionem. *Minor propositio* constat : nam si secretum hoc pro arbitrio sacerdotis, aut alius magistratus revelari liceret, omnes passim ab eo averterentur; imo tantum timentes incommodum ne tenerentur quidem peccata sua sacerdoti aperire.

Unde liquet, in nullo casu licere secreta confessionis ulli prodere : neque curandum sacerdoti, etiamsi Episcopus ei fulmen excommunicationis intenet, nisi jussus arcana sibi in confessione credita retegat; prout S. Thomas sæpe memoratus monet. Neque sacerdoti tantum ministro sacramenti obligatio ista incumbit, sed aliis etiam, qui non nisi ex confessione secretorum illorum notitiam hauserunt : cujusmodi sunt superiores, qui ad absolvendum a reservatis facultatem concesserunt, interpretes adhibitus a pœnitente aut confessario; is quem confessarius cum pœnitentis venia consulit; qui furtim, licet invito, confitentem audierunt; ii quibus confessarius ex imprudentia, vel ex malitia peccatum prodidit. Quod si tamen quis schedium, in quo pœnitens peccata sua descripsit, fortuito invenisset, ad silentium is quoque teneretur, ex præcepto charitatis, non autem sigilli sacramentalis.

307. *Dico II.* Materia sigilli hujus non sunt tantum peccata pœnitentis, quamvis levissima, sed omnes etiam eorum circumstantiæ et adjuncta, antecedentia, comitantia et consequentia, ex quibus peccatum complicitis, item defectus, infirmitates, damna, detrimenta tam pœnitentis quam aliorum cognoscuntur per confessionem, quorum revelatio aut notitia ab ipso etiam confessario in usum deducta sacramentum pœnitentiæ possent reddere odiosum.

Hinc non licet patefacere, si quis defectum natalium, irregularitatem aut censuram ecclesiasticam pœnitentis ex confessione perceperit. Peccata pœnitentis publica non licet repetere ex confessione, v. g. de meretrice publica dicere non licet sacerdoti, quod peccata illa cum ingenti dolore fuerit sibi confessa, quod in hac vel illa communitate certa crimina grassentur : non licet dicere, se pœnitentem non absolvisse : non licet confesso vultum severiorem postea exhibere. Si sacerdos non nisi ex alterius confessione novit, eum indignum beneficio esse, non potest eum prohibere;

sed tenetur, ut alioqui fecisset, eundem promovere : siquidem a Clemente VIII cautum est decreto, an. 1594, promulgato, non licere Superioribus Regularium, aut confessariis, qui postea superiores evaserint notitia ex confessione hausta ad externam suorum gubernationem uti. Denique non licet uni pœnitentium se magis addictum ostendere, si id in confessionis alienæ detrimentum cedat.

Ad inducendam vero obligationem sigilli necesse non est, confessionem integram fieri, aut pœnitentem cum vera contritione confiteri; sed sufficit, quod se voluerit accusare coram iudice a Christo constituto, vel ut ab illo absolvatur, vel adjuvetur eo modo, quo ipse judicaverit expedire. E contra si confessio tantum in hunc finem institueretur, ut confessarius ad peccandum inducatur, aut acquiratur favor sigilli, et securitas eorum, quæ narrantur, aut solius consultationis vel solatii causa, nulla contrahitur sacramentalis sigilli obligatio : neque enim ejus violatio cederet in detrimentum aut injuriam sacramenti. Quod si tamen fraus illa vel consilium confitentis non moraliter certo constaret sacerdoti, sine dubio tenebitur sacramentali sigillo.

308. *Obj. I.* Quæ juris divini sunt, non ita semper obligant, ut quandoque relaxationi locus non detur, quemadmodum de integritate materiali sacræ confessionis supra dictum fuit; ergo licet sigillum confessionis sit juris divini, posset tamen sacerdoti quandoque officium hoc reticendi relaxari.

R. — *N. Cons.* Ex doctrina et traditione Ecclesiæ, ipsaque ratione constat, quod materialis integritas confessionis non semper requiratur, cum pœnitentiæ sacramenti votum aliquando sufficiat, neque ad impossibile ullus teneatur. At vero eadem Ecclesiæ traditio cum ratione nos convincit, nullo in casu licere confessionis arcanum efferre, eo quod, hac facultate permissa, confessionis præceptum a Christo latum sustineri non posset.

Inst. Christus, Matth. 48, jubet quidem fratrem errantem corripi primo sine teste; mox tamen addit, si non resipuerit, unum aut plures adhibendos esse testes; imo ad Ecclesiæ judicium illum esse deferendum; ergo ex illo Christi præcepto argumentum nullum pro inviolabili sigillo confessionis duci potest : contrarium enim inde sequi videtur.

R. — *N. Cons.* Si cui privato non licet injuriam a proximo acceptam ante testibus aliis aperire, quam eum clam admonitum ad salutem mentem reducere frustra tentaverit; ergo sacerdoti nunquam permissum est, crimen occultum pœnitentis pandere tertio cuiquam. Nec enim a pœnitente sacerdos læsus fuit; nec crimen ipse propria experientia detexit, sed peccator id ipsi ultro est confessus hoc pacto, ut ne alteri ulli copiam ejus faceret; multo minus erratum suum obstinate defendit, prout in casu dato Christus ponit, sed a sacerdote veniam supplex petit et medelam. Denique quomodo ad Ecclesiæ judicium deferet sacerdos crimen pœnitentis cæteroqui occultum, quod nullo argumento idoneo posset probare?

309. *Obj. II.* Cæsarius Heisterbachiens. ex Ord. Cisterc. L. 3 Histor. memorabilium, c. 32, refert casum, in quo Innocentius III consultis Cardinalibus, jusserit revelari peccatum secretum in confessione clam expositum.

R. Narrationem hanc non mereri fidem, quia nequit conciliari cum iis, quæ idem Innocentius, c. *Omnis utriusque*, in Concilio Lateranensi de inviolabili hujus sacramenti sigillo sanxit. Hinc eodem modo exploditur, quod

Guillelmus Antisiodorensis, L. 4, tr. 6, q. 4, sum. Theol. scribit, Theologos Parisienses decidisse, tribus in hypothesibus sibi propositis licere manifestare secreta in confessione excepta. Nec enim meminit, utrum fuerint privati quidam doctores, an tōta Facultas theologica. Sed et explicatio ipsa futilis et puerilis prodit, indignam illo amplissimo senatu fuisse sententiam : ait enim, ipsos dixisse : in casibus illis *sacerdos non infringit sigillum, quod deformitatem importat; sed aperit*. Contrarium plane Parisiensis Academiæ Magistri statuerunt, vulgarem illum versiculum, *hæresis est crimen, quod non confessio celat*, ut pestilentem damnando.

Inst. 4. Adhuc pluribus, eisque certioribus exemplis docemur, Presbyteros, imo et Episcopos peccata evulgasse, quæ ex confessionis sacramento acceperant; ergo. *Prob. Ant.* ex c. *Officii*, de pœnit. et remiss.; c. *Significasti*, de adulter.; c. *Matthæus*, de simon. et c. *Lectæ* de renuntiati., Cardinalis Matthæus et Archiepiscopus quidam confessum sibi peccatorem ejusque peccatum ad summum Pontificem detulisse memorantur. Hisce aliisque argumentis Panormitanus, Hostiensis, Joannes Andreas, Petrus ab Anchirano, ac nonnulli Jurisconsulti ex antiquioribus ostendere nitebantur, licere interdum sacerdoti secreta crimina ex confessione privata cognita, aliis aperire : ex quorum partibus stant Theologi quidam eximii, Alexander 4. p. q. 78, memb. 2, a. 2, et Silvester verbo *Confessio* 3, q. 5.

R. — *N. Ant.* Adducta exempla errori contrario adeo non patrocinantur, ut aliqua illorum veritatem catholicam adhuc fulciant. Cap. *Officii*, detexit quidem sacerdos crimen ex confessione intellectum, suppresso tamen pœnitentis nomine et conditione, unde in confitentis notitiam Pontifex venire non poterat : id quod salva fide arcani sacramentalis sæpe contingit. Cap. *Significasti*, non videtur fuisse confessio sacramentalis : adultera enim publice edixit, tam se, quam adulterum reum sacerdoti flagitium confessos fuisse : quod cum mulier nosse non potuerit, si sacramentalis fuisset confessio, plane conficitur, adulteram dixisse, sed et adulterum tertio cuidam sacerdoti crimen fassos fuisse confessione extrajudiciali, qui forte ambos, in Ecclesia deprehensos adjuraverat ad dicendam veritatem, ne ipse in polluta Ecclesia sacris operaretur; aut ipsi sacrilegii pœnas timentes ei se commendarunt. Cap. *Matthæus*, Cardinalis non ait, se quid ex pœnitentiæ sacramento accepisse, sed secrete consilii capiendi causa, ad Papam retulisse scrupulum alterius, qui dubitabat de legitima sui electione. Cap. *Lectæ*, Archiepiscopo Trevir. Abbas quidam secrete ac reverenter aperuit deceptionem, quam ab æmulis passus fuerat. Cap. *Nemo*, de simon. habetur, posse aliquem de alterius reconciliatione ferre testimonium : reconciliationem autem fori externi ceremoniam esse, ut solemniter pœnitentium, aut absolutorum ab excommunicatione, constat ex c. *Sanctum*, de consecr. d. 4. Cap. *Exhibita*, de homicidio, quidam morti proximus dixit, se cuidam sacerdoti, qui præsens aderat, suam aperuisse conscientiam : minime vero legitur, sacerdotem aliquid ex auditis prodidisse.

Inst. 2. Olim confessio fiebat presbytero Pœnitentiario, qui graviora peccata retulit Episcopo, cujus deinde erat judicium, an pœnitens deberet easdem suas culpas confiteri publice, aut permittere, ut palam ab alio recitarentur. Quod etiam declarant exempla ex Sozomeno, Petro Damiani, aliisque scriptoribus idoneis nota; ergo. *Ant.* multis adstruit Joan. Morinus L. 2 de Pœnit., c. 40; Tapperus, art. 5; Lindanus, Panopliæ, L. 4, c. 69; Pamelius in adnot. ad tract. S. Cypriani de Lapsis, et in L. Tertulliani de Pœnitentia.

R. — N. Ant. Quod nititur falso hoc fundamento, pro criminibus occultis poenitentiam publicam in primitiva Ecclesia injungi solitam fuisse. Cujus contrarium fuse demonstravimus supra, n. 275, ubi etiam diluuntur, quæ ex Sozomeno adducit Morinus. Cum quondam Episcopi quidam in Italia multum se pro disciplina fecisse putassent, dum fideles cogebant, peccata sua scripto tradere, ut iis in Ecclesia publice recitatis et poenitentes ad satisfaciendum inducerentur, et cæteri a peccatis absterrentur, Leo M. epist. 80 (al. epist. 168) ad Episcopos Campaniæ, Samnii et Picensi data, disciplinam talem nuncupat *præsumptionem contra Apostolicam regulam a quibusdam illicita usurpatione committi*; ait esse *consuetudinem improbabilem, modis omnibus submovendam*. Quæ quidem S. LEO non scripsisset, si publicatio illa peccatorum occultorum, quam Morinus et quidam fingunt, consuetudo fuisset ab Apostolis orta, et in Ecclesia primæva communiter usurpata. S. Petrus Damiani, L. 6, epist. 32 (Opp., t. 4, p. 234 D) narrat, moriturum quemdam monachum, antequam sacrum viaticum sumeret, *sibi unum ex fratribus applicuisse, ejusque in aures, nescio quod, grave peccatum insusurrasse*: id autem relatum ab ipsomet confessario fuisse. Sed ex facto isto nihil Morinus pro sua opinione concludere potest. Fecit enim ista presbyter defuncto jam poenitente, speciem criminis reticuit, ac facile crediderim, seculo decimo rudissimo illo et infelicissimo, præter simplicem illum, plures adhuc presbyteros hoc errore fuisse imbutos: ut proinde Pontifices et Concilia tum confessarios de exactissima sigilli hujus custodia merito admonuerint. Inter quos ipse Petrus Dam. serm. de S. Andrea (Opp., t. 2, p. 344 D) ad sacerdotem, *videat, inquit, ne unquam de his, quæ sub signaculo confessionis accepit, aliquam faciat mentionem*.

Inst. 3. Sacerdotes ea solum peccata confitentium manifestare prohibebantur, quæ legibus humanis plecti oportebat; ergo.

R. — N. Ant. S. LEO prohibitionis causas binas subdit cum disjunctione: *Ne multi a poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis sua facta reserari*. Tum vero pergit: *Sufficit enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti: tunc enim demum plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis*. Ex quibus constat, probabile non esse, quod critici illi obtendunt, nullo veterum concilio, nullo Pontificum antiquorum decreto ante Innocentium III cautum fuisse, ne audita in confessione revelentur, nec ullum hac super re verbum apud antiquiores Patres extare; cum legem illam supprimendi audita pro confessione S. LEO *regulam Apostolicam* appellaverit. Afferre solebant adversarii etiam testimonium can. 99 et 100 ex Conc. Africano, relatum c. *Placuit*. 6, q. 2, unde videtur Episcopo licuisse revelare crimen, sibi in confessione manifestatum. Sed de confessione sacramentali sermonem ibi non esse, non Glossa tantum animadvertit, sed inde etiam patet, quod initio canonis dicatur: *si quando Episcopus dicit, aliquem sibi soli proprium crimen esse confessum*: inutilis enim foret particula, *soli*, si ageretur de confessione sacramentali, cum nemo nesciat, hanc uni soli fieri, non autem pluribus. Deinde ibidem agitur de crimine, de quo aliis documentis deberet Episcopus convincere reum, cujus convictionis defectu repellitur presbyteri testimonium: at non potest aliis documentis probari, quod ex solo sacramento confessionis cognoscitur.

340. Obj. III. Qui confitetur, se cum hoste conspirasse in perniciem civi-

tatis, aut hæresin voluisse inducere, aliamve corruptelam morum, nec ipsum mali propositi ita pœnitet, ut absolutionis sacramentum possit recipere, indignus quoque videtur, qui sub hoc secreti servandi beneficio impunis lateat; ergo potest sacerdos ista consilia prava detegere, quo salutis publicæ consulatur. *Ant. prob.* Tenetur sacerdos talem confitentem abstinere a scelere meditato, eumque adigere ad detegendas pravas hostium aut sociorum machinationes, si aliter cædes innocentum, aut reipublicæ calamitas averti non possit; ergo idem poterit sacerdos ipse præstare, abnuente altero vel negligente. Ita non pauci Jurisconsulti cum Panormitano, qui ad suas partes adsciscunt etiam Innocentium IV.

R. — *Trans. Ant. N. Cons.* Ut confessio sigillo muniatur, opus non est, eam absolutione statim dignam esse: siquidem et laico facta confessio in periculo mortis, secundum omnium judicia, eodem silentio premenda est, quo legitimam confessionem premi oportet, quamvis illa absolutionem non obtineat; in c. *Qui vult confiteri*, de pœnit. d. 6. Deinde si confessio nondum sat contriti et dispositi, absolutione perfici tunc nequeat, sacramenti tamen materia eadem evadit, cum primum comminuta duritie, succedenteque vero dolore cum proposito, absolutione divina informatur. Denique constat ex leg. *Qui condemnare*, ff. de re judic., etc.; *Cum inferior*, de major. et obed., ejusdem rationis esse ac fori, cognoscere causas ad condemnandum, cujus est, eas indagare ad absolvendum. Hinc illud Joan. 20, v. 23. *Quorum remisistis*, etc. S. AMBROSIIUS, L. 4 de Pœnit., c. 2 inquit, *par jus et solvendi esse voluit et ligandi*. At si manifestatio peccati, sufficiente dispositione prædita, sacerdoti præbet causam absolvendi pœnitentem; profecto ejusdem peccati confessio cum animo non satis ad accipiendam absolutionem disposito, imponet sacerdoti necessitatem, ita male affectum condemnandi, seu retinendi ejus peccata, dum ei negat aut differt absolutionem. Sicut ergo utrobique cognoscit peccata ut minister Dei et Christi vicarius: ita ex ratione pari et lege divina severissima stringitur ad retinendum omnia utriusque confitentis peccata. Innocentius autem IV, hanc ipsam sententiam nostram evidenter enuntiat. Nam postquam vir doctissimus, comment. in c. *Omnis utriusq.* Jurisconsultorum illorum sententiam et argumenta retulisset, mox ita decidit: *Hæc ratio non placet, quia bene credimus, quod ut minister recipiat, etiamsi in peccato remanere proponat.*

Inst. 4. Bonum publicum antecellit privato: atqui sigillum sacramenti cedit tantum in commodum privati confitentis; ergo cum sacerdos prævidet, imminere ingens detrimentum Ecclesiæ aut reipublicæ, tenetur lege divina secretum confessionis pandere.

R. — *N. min.* Lex sigilli hujus non privatum duntaxat pœnitentis bonum, sed totius Ecclesiæ commoda, sacramenti a Christo instituti reverentiam et securitatem, omnium denique fidelium utilitatem spectat: malumque quod ex violatione sigilli in universam Ecclesiam redundaret, majus est, quam commodum ex casu quodam rarissimo expectandum. Ita Honoratus Turrelius in tract. de sacram. Pœnit. ad quæst. quam arcta sit lex et obligatio sigilli Pœnit., Martinus Grandin disp. 4 de Pœnit., c. 4, a. 3, sect. 4; Estius in 4. dist. 47, § 44; Ludovicus Habert, tom. 6, c. 9, § 7, q. 4, omnes socii et Doctores Sorbonici, alique tam ex Clero, quam ex ordinibus religiosis, qui in luce Academiæ Parisiensis doctrinam istam tuentur. Unde apparet, quam mala fide Bœhmerus, L. 5 Jur. Eccles. Protestant., t. 38, § 50, appellat hoc *dogma Jesuitarum*, quod etiam saniores inter Catholicos horreant.

Nec enim Jesuitæ hoc primum excogitarunt : siquidem Navarrus in c. *Sacerdos* cit. et alii veterum ingentem turbam Cardinalium, Episcoporum, aliorumque Theologorum et Jurisconsultorum recitent, qui sententiam tam, de non vulgando confessionis arcano quacumque de causa, jam ante tradiderant, quam Jesu Societas conderetur. Ac tot insignes viri in Gallia aliisque regnis doctrinam eandem etiamnum tenent.

Inst. 2. Arctissima hæc sigilli sacramentalis obligatio non nisi in principum ac reipublicæ perniciem cedit; ergo non potuit a Christo præcipi.

Prob. Ant. Parricidæ regum, alique in res novas intenti funesta consilia a sacerdotibus pro confessione aperiunt : hi vero nefas sibi ducunt, illorum quidpiam ad Magistratus deferre. Foventur ergo parricidia et conspirationes, ipsique sacerdotes a crimine proditoris et majestatis excusari non possunt. Ita Joan. Dallæus Minister Calvinista, et cæteri Protestantium, quorum nonnullos adducit Bœhmerus nuper cit.

R. — N. Ant. Ad confirmationes ejus respondet Cardinalis Perronius in responsione ad regem Britannia, c. 6, observ. 2, pag. 563. *Qui regum securitati consulere se existimarunt, opinionem illam vulgando, quod confitentium revelare possint peccata confessarii, si sit læsæ majestatis crimen, contrariam ejus, quod se præstituros sperabant, effecerunt. Ut enim de ejus opinionis ad finem quem intendunt utilitate, dicere omitam, ut semel vulgata erit; quia nemo crimina læsæ majestatis in confessione aperiet, vel perire tenebitur, cum eos confessionem suam revelare, vel se ad regem vel ejus ministros, ut majestatis reum deferre licere noverit : ut, inquam, de hoc sileam, illi reges duobus subsidiis, commodisque privant longe maximis, ut in eos possunt ex confessione redundare. Primum in eo positum est, quod confessarius possit, et sub pœna damnationis teneatur confitentem reum a sefariis hujusmodi consiliis divinorum judiciorum terrore, et absolutionis denegatione avertere. Alterum in eo positum est, quod sacerdos principem monere possit, et debeat, ut sibi caveat, eumque de conjuratione in ejus personam inita facere certiore; hoc est, non confitentem nominatim et in dividuo indicare, sed ex confessione notam generalem : non reum prodere et revelare, sed crimen. Hactenus Card. Perronius, qui deinde refert, Henrici IV. Franciæ et Navarræ regis vitam a Barriero cujusdam nefaria machinatione beneficio confessionis fuisse servatam.*

Inst. 3. Ipsi Pontifices Romani sigillum confessionis relaxant; ergo non tam arcta videtur esse ejus custodia. *Prob. Ant.* Pius IV constitutione edita, an. 1564, et Gregorius XV, an. 1622, mandarunt confessariis, ut suos pœnitentes, quos noverint, ab aliis sollicitatos, moneant de obligatione denuntiandi sollicitantes, seu, ut præfertur, tractantes, inquisitoribus seu locorum ordinariis, etc. Vid. Bullarium M., tom. 2, p. 43, n. 34, et t. 3, p. 432, n. 43. Inde Bœhmerus sup. cit., § 45 concludit, per indirectum sigillum confessionis pandi : quamvis enim confessionarii ita non revelent arcana, cogunt tamen pœnitentes feminas, ut semetipsas prodant judici, et factum sacerdotis denuntient. Editas a Pio IV et Greg. XV constitutiones confirmavit Bulla promulgata an. 1744 quæ incipit : *Sacramentum Pœnitentiæ.*

R. — N. Ant. Sacramentale confessionis sigillum pœnitentibus non est commissum, neque hosce ejus obligatio stringit, quorum gratia tantum sacerdotibus fides hujus arcani est demandata. Non ergo per indirectum fieri potest, ut sigillum confessionis pandatur, ubi nulla est sigilli obligatio. Nam nulla sacri sigilli obligatio oritur ex confessione, quam constat factam

animo inducendi ipsum ad peccandum : multo minus femina sacerdoti obstringetur ad sacri arcani fidem præstandam, a quo scit, se ad flagitium in ejusdem mysterii administratione invitata. Equidem poenitentes jure naturali obstringuntur ad celandum omnia confessarii dicta, quorum evulgatione juste possit offendi, quod non Catholici modo cum Paludano, Adriano et Navarro tradunt, sed ipsi quoque Protestantes fatentur ; verum hoc ipso maledicentia horum hominum declaratur, qui SS. Pontificum constitutiones tanquam iniquas proscindunt. Nam ipsorummet judicio, jus naturale non obligat ad servandam secreti fidem personæ particulari cum periculo communitatis : ait enim Böhmerus § 47, *tam latum ambitum sanctitati hujus sigilli a suis non dari*. Neque in eventu tali locum habent, quæ Matth. 18, v. 15. Dominus præcipit : *Corripe eum inter te et ipsum solum* : magistratui enim ecclesiastico aut civili deferendos esse, qui seductione aliave prava machinatione in perniciem publicam clam grassantur, nemo adversariorum negabit. Quanta autem fidelibus damna, quantum Ecclesiæ periculum immineat, si sollicitatoribus istis tectis esse liceat, non opus est hic demonstrari. Igitur cum SS. Pontifices, quæ Christus in Petro *agnos et oves* credidit Joan. 20, salutis publicæ memoratis constitutionibus consulant, iis *confessionis sigillum ex obliquo minime petitur* : sequidem sigillum sacramentale laicis non est commissum, naturale autem in dato casu neminem stringit; cum e contra præter naturale secretum, sacerdos sacramentalis etiam sigilli fide inviolabili teneatur. Hinc quomodocumque rogatus, an poenitens certum peccatum fuerit sibi confessus, si aliter quæsitores eludere non possit, tuto negabit : *homo enim non adducitur in testimonium, nisi ut homo, et ideo absque læsione conscientiæ potest jurare, se nescire, quod scit tantum ut Deus*, inquit S. Thomas supra citatus.

Inst. 4. Potest S. Pontifex certis de causis veniam voti aut jurisjurandi dare; ergo eadem auctoritate cum salus publica exigit, poterit arctam sigilli sacramentalis obligationem relaxare. *Antec.* est Theologorum communiter, 2, 2, q. 88, a. 40, et q. 89, a. 9. Habetur etiam in SS. canonibus, c. 1 et 2, et c. *Verum*, de jurejurando, etc. *Magnæ*, de voto.

R. — N. *Cons.* Cum iisdem Theologis et Jurisconsultis, quibus etiam, mutata sententia, accedit Ostiensis. Neque enim Papa super scandalo dispensare potest, nec mandare, ut non obstante scandalo fiat aliquid, quod lege Dei non est necessarium. Id quod observavit Innocentius IV in c. *Inquisitioni*, de sent. excom. et Panormitanus, in c. *Cum teneamur*, de præb. diserte monens, non esse obtemperandum Papæ, si scribat : *non obstant scandalo*, ob defectum potestatis. Jam vero si juxta S. Gregorii mentem, percepta in confessione revelare, etiam *scandali declinandi causa*, nequaquam licet; sequitur evidenter, multo minus posse Pontificem relaxare legem de non violando sacro sigillo, quam super scandalo queat dispensare.

Nec refert, quod Papa in voto ac juramento possit dispensare : ad hanc enim moderationem adhibendam justæ causæ ac necessitas ipsa quandoque urgent. Quanquam nec sic quidem Prælatus, dispensando in voto, dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed sua auctoritate facit, ut quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu non esse congruam materiam voti. Ita similiter argumentatur S. Thomas nuper cit. Ubi idem, et post ipsum Adrianus advertit, quod qui vovet, quodammodo sibi legem statuatur : nemo enim adstringitur ad juramentum aut votum sine animo se ipsum obligandi : quare etiam dispensatio voti se

habet ad modum dispensationis, quæ fit in observantia alicujus legis; lex autem fertur respiciendo ad id, quod est ut in pluribus bonum. E contra ad servandam secreti sacramentalis fidem sacerdos, aut si quis etiam alius, sine facto suo devincitur præcepto divino, quod consequitur ipsum sacramentum : cujus quidem præcepti laxandi nulla causa sufficiens excogitari potest : neque enim malum tam grave occurrit, quam sacri secreti vulgatio, quo confessio Christianis omnibus suspecta et abominabilis evaderet.

Sanctitatem hujus legis suæ Deo placuit miraculis confirmare, dum linguam S. Joannis Nepomuc. pro asserendo hoc sigillo anno 1383, interempti immunem adhuc a corruptione tot seculis in diem præsentem usque servavit. Ex vitis etiam Patrum refert Altisiodorensis 4. p. c. de confess. cum quidam in navi metu mortis publice confessus esset crimina permulta, cæteri omnes, qui eadem in navi audierant, sic omnium continuo fuisse oblitos, ac si illorum notitiam nunquam percepissent. Sed annon hoc maximum miraculum, quod cum tot sint sacerdotes, quorum nonnulli vitæ profligatæ, aut versi in amentiam, tamen rarissime visum sit sacrum sigillum periclitari? Quod si nihilominus unus et alter tam grandi sacrilegio sacra mysteria profanarunt, eos per Episcopum sacerdotio exauguratos magistratus politicus aut gladio mulctavit, aut laqueo suffocavit, et processu pronuntiato irritum, tam impie proditos poenitentes dimisit impunes, donec aliunde venirent indicia legitima, prout contigit Venetiis teste Feliciano, de degradatione, c. 14, et apud Tolosates ann. 1579, ut recenset Theophilus Rainaudus in Prato Spirit. scilicet in Ceturia historiar., tom. 47 oper., n. 13, ac Constantinopoli sententiam Patriarchæ Græcorum ratam habentibus magno Vezirio et Muphthio summo Turcicæ superstitionis antitiste. Tanta sacro isti arcana exhibetur reverentia non a Catholicis tantum magistratibus, sed etiam a Mahumetanis.

Quanta autem fide tam a clero Protestantium, quam a magistratu civili colatur, ostendit Gobatus, hic n. 778 et seqq. ubi ait, *virum quemdam, qui filium veneno sustulerat in pago quodam; in altero vero mulierem aliud crimen capitale patribus suis spiritualibus prædicantibus bona fide clam confessos; ab his vero Præfecto denuntiatos, capitali supplicio piam simplicitatem luisse.* Exemplum aliud profert Bœhmerus l. c. tit. 38, § 48, ubi queritur, Annam Nizelin, quæ solatii causa adulterium Pastori suo Lutherano cum multa poenitudine confessa privatim fuerat, ab hoc ad magistratum delatam : et supplicio fuisse addictam nulla habita ratione responsi, quod Jurisconsulti Hallenses ad hunc casum reddiderant an. 1694.

DISPUTATIO III.

DE SACRAMENTO UNCTIONIS EXTREMÆ.

*Decretum concilii Florentini de Extrema Unctione sub Eugenio IV,
an. 1439, pro Armenis.*

Quintum sacramentum est Extrema Unctio, cujus materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet : qui in his locis ungendus est; in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc : *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum*, etc. Et similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos : Effectus vero est mentis sanatio, et, in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Jacobus Apostolus : *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus : et si in peccatis sit, dimittentur ei.*

*Canones concilii Tridentini de sacramento Extremæ Unctionis. Sess. 14,
die 25 Novembris, an. 1551, sub Julio III.*

I.

Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere et proprie sacramentum, a Christo Domino nostro institutum, et a beato Jacobo Apostolo promulgatum sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum; anathema sit.

II.

Si quis dixerit, sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos; sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum; anathema sit.

III.

Si quis dixerit, Extremæ Unctionis ritum et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Jacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni; anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate; ob idque proprium Extremæ Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anathema sit.

CAPUT I.

DE EXISTENTIA, MATERIA ET FORMA SACRAMENTI
EXTREMÆ UNCTIONIS.

ARTICULUS I.

VERITAS SACRAMENTI UNCTIONIS EXTREMÆ.

344. *Nota I.* Extrema unctio affinitatem quamdam habet cum Pœnitentiæ sacramento, eo quod, ad abstergendas reliquias peccatorum per pœnitentiam sublatorum ordinetur: *Ac non modo pœnitentiæ, sed etiam totius christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus*, ut notavit Concilium Trid. initio doctrinæ Extr. Unct., Sess. 14. A Latinis quandoque dicebatur *oleum*, aliquando *sacrum chrismatis oleum*, aliquando *oleum infirmorum*: item *sacramentum exeuntium*. Græci appellabant *oleum sanctum*, qui titulus in ipsorum Euchologiis legitur; uti et oratio cum oleo.

Nota II. Lutherus I, L. de capt. Babyl., c. de Extrem. Unct., ritum quidem istum non rejicit, sacramentum tamen esse negat. Calvinus, L. 4 Inst., c. 49, § 48 et seqq. et Kemnitius in 2. p. Exam. ceremoniam istam irrident, ut *histrionicam hypocrisin*. Eandem e sacramentorum catalogo a Waldensibus, aliisque antiquioribus hæreticis expunctam fuisse, multi arbitrantur cum Bellarmino, c. 4, L. un. de Extr. Unct. Verum Waldenses in professione fidei Uladislao Hungariæ regi oblata, *sacramenta*, inquit, *septenario inclusa numero Ecclesiæ Christi utilia esse pandimus*. Postea Extremæ Unctionis effectum vere catholicum deprædicant.

Nec refert, quod Reinerus, c. 5, aliique scribant de Waldensibus: *Sacramentum unctionis etiam reprobat*: nec enim inficiabantur esse sacramentum, sed spernebant, propter consecrationem olei, propter abusus, *quod tantum divitibus detur, et propter plures sacerdotes, ibi necessarios*, aliosque, quos obtendebant. Quare Innocentius III redituros ad Ecclesiam Waldenses ita profiteri jussit: *Unctionem infirmorum cum oleo consecrato veneramur*.

Hussitæ etiam resipiscentes, aut de errore eorum suspecti, ex Concilii Constantiensis præscripto, Sess., ult., rogandi sunt: *Utrum credant, quod Christianus contemnens susceptionem sacramentorum Confirmationis et Extremæ Unctionis, aut solemnizationis Matrimonii peccet mortaliter?* In dicto autem Concilio Constantiensi Sess. 8 et 15, damnantur quidem nominatim articuli Wicleffi et Hussi; de sacræ Unctionis autem negatione nullus eorum meminit. Unde colligimus, Wicleffum L. 4 Trialogi, c. 25 negantem, quod hoc sacramentum a Christo aut Apostolis institutum fuerit, de consecratione olei fuisse locutum. Quod Albigenenses Extremam Unctio-

nem e sacramentorum numero eliminaverint, teste S. Antonino, Summæ Theol., p. 4, tit. 44, c. 7, § 5, mirum non est : nam propago ista impietatis Manichaicæ longissime omnium a sacris christianis recessit.

342. *Dico. Extrema unctio est verum novæ Legis sacramentum.*

Prob. I. S. Jacobus epist., c. 5, v. 14, ita scribit : *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus : et si in peccatis sit, remittentur ei.* Hac Apostoli sententia continentur omnia, quæ ad essentialia sacramenti a Catholicis omnibus, et a plerisque Protestantium requiruntur. Imprimis symbolum externum est unctio olei et oratio fidei : deinde promissio gratiæ, est allevatio infirmi et remissio peccatorum : denique ipsa eadem Apostoli dicta divinam institutionem produnt, quia a nemine alio potest institui signum, quod gratiam Dei certo conferat.

Prob. II. INNOCENTIUS I, epist. ad Decentium, c. 8 (Labb., t. 2, p. 4248 B) eadem Jacobi verba repetit : ac postquam consecrationem olei ab Episcopo peragendam, et ejus usum fuse descripsisset, ita subdit : *Pœnitentibus* (i. e. solemniter, ac nondum reconciliatis), *istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?*

Eadem Jacobi verba ad nos pertinere, et debere etiam nunc et omni tempore presbyteros id facere quod Jacobus scripsit, Patres expresse dicunt : ut Origenes hom. 2 in Levit. (Opp., t. 2, p. 494), Chrysostomus, L. 3 de Sacerdotio (Opp., t. 4, p. 385 A), Augustinus in speculo, et serm. 245 de Tempore (al. 265 in app.), Auctor operis de visit. infirm., L. 2, c. 4, tom. 9, oper. S. Augustini : Ven. Beda in c. 6 Marc. et 5 Jacob. alique, quos large proferunt Bellarminus, c. 4, et Suaresius disp. 39, sect. 4 (et omnium fusissime Sanbovius in cursu completo Migne, t. 24).

Prob. III. Concilium Chabilonense, an. 843 celebratum, can. 48 (Labb., t. 7, p. 4283 B) : *Secundum B. Jacobi Apostoli, inquit, documentum, cui etiam documenta Patrum consentiunt, infirmi oleo, quod ab Episcopis benedicuntur, a presbyteris ungi debent, etc.* Eadem est præceptio Concilii Aquisgranensis, an. 836 (Labb., t. 7, p. 4744 D), eadem Moguntini, an. 847, eadem Regiaticensis an. 850, celebratorum, aliorumque deinceps usque ad Concilium Trid. Sess. 14.

Eadem leguntur in Capitularibus Caroli M., L. 7, c. 75 et 76 (Labb., t. 7, p. 4480 D), in capitulis Heraldii Turonensis, quæ an. 856, fuere promulgata. Eadem capitula Hincmari Rhemensis sub idem tempus, et canones Isaci Lingonensis : et duobus ante seculis, liber pœnitentialis Theodori Cantuariensis ordinati a Vitaliano Pontifice an. 668, ex quo Ivo Carnutensis, decreti parte 45, cap. 26, statutum excerpsit (Patrol., t. 99, p. 977 D). In sacramentario autem Gregorii M. feria V in cœna Dom. præscribitur ritus consecrandi oleum infirmorum : ac in ordine ad visitandum infirmum modus ipse inungi et preces addendæ recitantur (Opp., t. 4, p. 236 A).

His accedit, quod Græci traditione perpetua Extremam Unctionem inter septem sacramenta venerentur, eosdemque ritus in ejus administratione observent, quos Latini, ut *Εὐχολόγιον* seu rituale ipsorum declarat : et scribunt Simeon Thessalonicensis, L. de septem sacram., Nicolaus Cabasila in Expositione S. Liturgiæ, c. 29, Hieremias Patriarcha Constantinop. in re-

spons. ad Confessionem Lutheranorum, c. 7, ubi testimonium S. Jacobi ~~repetit.~~

Idem testantur exempla apud Surium, L. 2 et ipsos hæreticos Centur. 8 et seq., c. 6. Tresanus presbyter sanctissimus seculo vi moriturus, accepta sacra Uctione, Viaticum petiit, ut legitur in ejus vita 14 Februarii, apud Bollandum. Sancta Kunegundis, sec. vii. *Sacræ unctionis oleum et Eucharistiam sibi petiit ministrari*, ut scribit Surius, c. 14.

S. Adelardus Corbeiensis Abbas ante obitum a S. Hildemanno Episcopo, *benedictionis oleo, sicut a B. Apostolo sancitum est, inungi* petiit, ut in ejus ~~vita narratur.~~

313. *Obj. I.* Uctio, de qua epistola Jacobi meminit, eadem erat, quam Marc. 6. Apostoli a Christo missi ægris adhibebant : atqui hæc juxta omnium fere et præstantissimorum Theologorum sententiam non erat sacramentum; ergo nec illa, quam epistola Jacobi prædicat.

R. — *N. M.* contra Theophilactum, Bedam, Lyranum, Catharinum, Maldonatum et alios apud Tirinum. 1º A Concilio Tridentino, Sess. 14, c. 1, dicitur hoc sacramentum a Christo *apud Marcum insinuatum, per Jacobum autem Apostolum et fratrem Domini fidelibus commendatum ac promulgatum.* Insinuat autem id, quod non expresse proponitur, sed adumbratur et obscure indicatur, ut inquiunt Estius, Bellarminus et alii. 2º Marci 6, v. 13. Apostoli tantum utebantur unctione ad sanationem prodigiosam morborum : nam a Christo mittebantur tantum ad prædicandum Evangelium, et ad confirmandum miraculis doctrinam suam, ut etiam videre est Matth. 40. Luc. 9. 3º Apostoli tunc temporis nondum erant sacerdotes. Constat autem ex verbis Jacobi, solum presbyterorum esse, extremæ hujus unctionis ceremoniam peragere. 4º Apostoli cæcos, claudos, et omnis generis ægros tunc linebant. Certum autem est, sacramentum unctionis extremæ solis lethali morbo decumbentibus ministrari posse. 5º Apostoli promiscue fideles æque ac infideles Marc. 6, ungebant, neque rogabant prius, utrum languentes baptizati essent : sacramentum unctionis solis baptizatis conferri potest et prodesse. Probabilius ergo sacramentum istud tunc a Christo institutum fuit, cum pœnitentiæ sacramentum primo ordinavit, cujus quidem consummativum Extremæ Uctionis sacramentum existimatum esse a Patribus, inquit Concilium Tridentinum, procemio doctrinæ de Extr. Unct. Ubi etiam ratio, cur sacramentum hoc a Christo institutum fuerit, redditur; quia congruebat, hominem eo maxime tempore novis et majoribus præsidii muniri, quo dæmon omnes vires et artes suas in illius perniciem exserit.

Inst. 1. Extremæ Uctionis ritus fuit ab Apostolis institutus; ergo sacramentum verum esse non potest. *Ant.* docuit olim Hugo Victorinus L. 1. de sacram., p. 15, c. 2, quem secuti sunt Magister in 4. d. 23, Alensis, S. Bonaventura, Altisiodorensis et alii quidam.

R. 1º. Idem Theologi negant consequentiam : aiunt enim, mediate a Christo institutum fuisse hoc mysterium per Apostolos, quo nihil putant detrahi efficacix excellentiæ sacramenti.

R. 2º. — *N. Ant.* Quamvis non inficiemur, potuisse Christum hominibus delegare facultatem sacramenta condendi; constat tamen, omnia septem Ecclesiæ Catholicæ sacramenta immediate a Christo solo fuisse instituta.

Inst. 2. Non legimus, veteres usque ad ix seculum ulli extremam unctio-

nem impertiisse aut recusasse : neque scriptores, qui piorum mortes consignaverunt, indicant, aliquem illorum Extremæ Uctionis sacramento munitum decessisse; ergo.

R. — *N. Ant.* Argumentum hoc negativum hæreticorum abunde confutavimus testimoniis Patrum et exemplis. Nam præterquam quod plurima primorum Ecclesiæ Patrum scripta ad nos usque non pervenerint; in his, quæ supersunt, aliqua tantum rei christianæ capita tractantur. Hinc in argumentum trahi non potest, quod auctor libri de Hierarchia Eccles., secundum multos Dionysius Areopagita, unctionem extremam prætermittat : agit enim accurate de sacramentis novæ legis, prout per ea innotescere potest Ecclesiasticæ hierarchiæ ordinata dispositio secundum actiones ministrorum et recipientium : non vero omnia sigillatim determinat, et ex proposito exponit : quam ob causam nec pœnitentiæ, nec matrimonii facit mentionem.

Sed neque in hoc eodem L. de Hierarchia Eccl., neque in LL. Constitutionum Apostolicarum, Clementi Romano tribui solitis, fit mentio Eucharistiæ morituris dari solitæ per modum viatici : neque Eusebius, nec Gregorii Nazianzenus et Nyssenus, nec Ambrosius, Sulpitius, Hieronymus, Metaphrastes et alii piorum mortem enarrantes referunt, datam ipsis sacram Eucharistiam in viaticum fuisse; quod tamen can. 13 (alias 12) præcipitur : mirum igitur videri non debet, quod de unctione extrema nihil meminerint. Nam 1° Scriptores ea, quæ usu vulgari trita sunt, ut plurimum omittunt. 2° Cum extrema unctio sit quasi perfectio et consummatio sacramenti pœnitentiæ, ea delibuti præsumuntur fuisse, qui pœnitentes discesserunt. Atque hæc ratio esse videtur, cur nec in vita Bernardi legamus, ipsum in morbo ultimo sacram unctionem recepisse; nec ipse, S. Malachiam eodem sacramento inunctum fuisse, in Episcopi hujus vita meminerit : cum tamen sanctus hic Episcopus mortis suæ vates, sat opportunitatis ad illam recipiendam habuerit, et certo constet, S. Bernardum sacramentum istud maximi fecisse. 3° Denique cum sacramentum hoc non sit simpliciter necessarium, et multi ejus copiam, morte occupati, non habuerint, scriptores piorum obitum ex hac vita narrantes, de eo tacerunt.

344. *Obj. II.* S. Jacobus et Concilia dum ungendos esse infirmos dicunt, non excludunt sanos; ergo nihil differre videtur ab unctione, qua olim Apostoli, Marc. 6, alios etiam ungebant, modo defectu aliquo corporis tenebantur.

R. — *N. Ant.* Quando speciale sacramenti subjectam designatur, cætera excludi censentur; præsertim ubi nulla in contrarium exempla extant. Atqui ex tota Ecclesiæ traditione nequit ostendi, quod alteri, quam ægroto, sacramentum istud fuerit collatum. Sed et decretum Eugenii in Concilio Florentino, solis infirmis id esse administrandum præcipit. Præterea juxta Tridentinum, c. 3, eadem necessitate infirmus est subjectum hujus sacramenti, qua sacerdos est ejusdem minister : constat autem, hunc solum ministrum esse posse. Denique eodem Concilio Tridentino dicitur hoc sacramentum *infirmorum*, et *exeuntium*, non profecto ideo, quia solet hisce dari : alias Eucharistia et Pœnitentia forent etiam sacramenta infirmorum et exeuntium : ergo ideo tantum, quia his solis, non vero sanis potest administrari; ut pridem argumentabatur S. Thomas cit. Quæ quidem omnia ex effectu utroque sacramenti Extremæ Uctionis inferius confirmabuntur.

Inst. Græci hoc sacramentum sanis etiam conferunt.

R. — *T. Ant. N. Cons.* Joannes Nathanaël Cresensis, apud Arcudium, L. 5 Concord., c. 4, et ipsemet Arcudius detestantur hunc morem, tanquam novitium apud Græcos, et S. Scripturæ adversantem. Verum Goarius ait, injuriam fieri ab Arcudio Græcis, eo quod hæc ceremonia ipsis non sit sacramentum, quippe quæ sine forma sacramentali, et intentione sacramentum conficiendi peragatur tantum ut ritus pius : perinde ac veteres Latini eodem oleo ungebant varios ægrotos, ad morbos depellendos.

Hinc ille abusus apud Græcos increbuit, satisfactionis loco ungendi pœnitentes. Quam quidem relaxationem disciplinæ interdicat Innocentius IV epist. ad Episc. Tuscul. Sedis Apostolicæ legatum.

ARTICULUS II.

DE MATERIA ET FORMA EXTREMÆ UNCTIONIS.

345. *Dico I.* Materia proxima sacramenti Unctionis extremæ est inunctio ægroti. Ita Catholici omnes contra quosdam antiquos, quibus oleum ab Episcopo benedictum videbatur esse sacramentum, unctio vero usus ejusdem sacramenti.

Hanc opinionem referunt SS. Thomas et Bonaventura in 4. d. 23, et tanquam improbabilem rejiciunt : et merito.

Prob. Præter Eucharistiam nullum sacramentum consistit in materia permanente, sed in usu. Sicut ergo ex verbis Christi, Matth. ult. *baptizantes eos*, intelligimus, baptismi materiam proximam esse actionem tingendi in aquam aut abluendi vel aspergendi aqua, non vero aquam ipsam : ita ex verbis Jacobi, *ungentes eum*, recte cognoscimus materiam proximam Unctionis extremæ esse actionem ungendi oleo, non vero oleum.

Conf. Concilium Trid. Sess. 14, cap. 4, cum dixisset, *materiam esse oleum*, mox addit : *Nam unctio aptissime Spiritus sancti gratiam... repræsentat.* Igitur docuit, unctionem esse sacramentum ; quia ait, illam esse signum efficax gratiæ. Id quod etiam ex ipso nomine hujus sacramenti dicimus.

Plures sensus inungendos esse, constat ex Decreto Eugenii IV, ex Rituali et catechismo Romano, a quibus oculi, aures, nares, os, manus, renes et pedes ungi jubentur. Nihilominus plurium partium inunctionem tantum ex præcepto Ecclesiæ necessariam esse, inde colligimus, quod B. Jacobus simpliciter scribat, *ungentes eum* : quemadmodum ex Christi verbis, *baptizantes eos*, immersionem unicam, aut lotionem aspersionemve unius membri novimus sufficere. Idem suadet usus Ecclesiarum varius, plures aut pauciores partes inungentiam. In Ecclesia Romana olim caput solum, vel frons linebatur, ut ex libro Sacram. Gregorii M. (Opp., t. 4, p. 237) legimus his verbis : *Postea faciat ei signum crucis in capite de oleo benedicto, dicens : In nomine Patris, etc.*, quamvis ibidem ita quoque habeatur : *Multi enim sacerdotum perungunt insuper in quinque sensus corporis.* Renum inunctionem in mulieribus honestatis causa semper omittendam monet Rituale Rom. uti et Concilium Mediol. IV sub S. Carolo. In Codice Remigio Rhemensi, in Rituali Parisiensi, Mechliniensi approbato ab Academia Lovaniensi an. 1588, aliisque pluribus præscribitur unius duntaxat sensus unctio, quando morbus

contagiosus, aliave necessitas ita suadent, medo in fine formæ dicatur : *Quidquid per sensus peccasti.*

346. *Dico II. Materia remota hujus sacramenti est oleum olivarum, ab Episcopo benedictum.*

Pars 1^a traditur in epistola S. Jacobi : *ungentes eum oleo.* Unde concludunt Patres et Concilia, quæ supra laudavimus, oleum ad sacram hanc inunctionem requiri, et quidem *oleum olivarum*, scilicet ex olivarum baccis expressum, ut Decretum Eugenii in Concilio Florentino declarat : tale enim intelligitur, cum oleum simpliciter appellatur. Quibus consentit traditio orientalis et occidentalis Ecclesiæ; quæ materia alia nunquam usæ sunt.

Convenientissime autem oleum a Christo fuit præscriptum : mitigat enim dolores, affert hilaritatem, sanat morbos, robor membris conciliat, etc., prout alias ostendemus. Quamvis autem nonnisi purum oleum adhibendum sit, valet tamen actio, si ei mixti sint alii liquores, aut unguenta odorifera, modo olei substantiam non destruant.

Nec refert, quod INNOCENTIUS I loc. cit., materiam hujus sacramenti ait esse *chrisma* : nam vocabulo hoc græco unguentum quodlibet significatur; sive simplex illud fuerit, sive mixtum.

Pars 2^a quod debeat oleum esse ab Episcopo benedictum, tum a Conciliis supra cit. quibus accense Concilia Wormatiense, cap. 72 (Labbe., t. 8, p. 958 C) et Aquisgranense tit. 2, cap. 8; tum ab Innocentio I qui scribit ægrotos inungendos esse *oleo ab Episcopo confecto*, a Gregorio M. in L. Sacramentorum, a Ven. Beda commentario in c. 6, Marci, et super epistolam Jacobi : tum a perpetuo usu et traditione totius Ecclesiæ tam solide firmatur, ut Bellarminus, Estius, Suaresius et non pauci Theologi putent, se evicisse, benedictionem illam istam non tantum esse de necessitate præcepti, sed etiam sacramenti.

Verum Franciscus Victoria, Cajetanus, Maldonatus, Sambovius alique insignes Theologi nihilominus repugnant : quorum sententia adhuc probabilis manet, ut ex eorum argumentis infra adducendis videbimus.

347. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* S. Thomas in 4. d. 24, q. 2, a. 2, Bonaventura, Durandus, Richardus, alique veteres Scholastici omnes quinque sensus necessario inungendos esse censuerunt; ergo non erit verum sacramentum, quando una tantum pars corporis ungitur.

R. — N. Cons. Suaresius ait, non omnes distincte loqui de necessitate sacramenti, sed absolute. S. Thomas in supplem., q. 32, a. 6 in 0. *Illam unctio*, ait, *ab omnibus, quæ fit ad quinque sensus, quasi de necessitate sacramenti.* Ex quibus cum eodem Suaresio concludimus, varias illas unctiones solum de necessitate præcepti esse adhibendas.

348. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Concilia et traditio necessariam quidem aiunt, esse benedictionem olei ab Episcopo faciendam, non tamen ideo sequitur, eam esse essentialem : sicut non est essentialis Eucharistiæ admixtio aquæ, licet eam tota traditio commendet. Ergo oleum non benedictum sufficere posset ad substantiam hujus sacramenti, eo quod illud simpliciter ab Apostolo præscribitur.

R. — N. Ant. Aqua baptismi etiam ex Ecclesiæ præcepto debet esse bene-

dicta, nec tamen Concilia dicunt, materiam baptismi debere esse aquam benedictam, sed naturalem; ergo cum materiam Unctionis extremæ dicunt esse oleum benedictum, majorem, quam præcepti necessitatem indicant. Quod aqua vino miscenda sit in sacrificio tantum ex usu et præcepto Ecclesiæ, distincte declarant Decretum Eugenii ad Armenos et Concilium Tridentinum Sess. 22, cap. 7; talem autem explicationem de benedictione oleo impendenda nusquam Concilia ediderunt.

Inst. Etsi materia hujus sacramenti ab Eugenio IV et Concilio Tridentino dicatur esse oleum ab Episcopo benedictum; non tamen ideo sequitur, benedictionem Episcopi esse de essentia materiæ ad sacramentum idoneæ: nam Clemens VIII instructione de ritibus Græcorum edita an. 1595 prohibet, ne cogantur presbyteri Græci accipere oleum ab Episcopo Latino: quia ex antiqua consuetudine Ecclesiæ orientalis, presbyteri possunt oleum infirmorum de licentia et commissione Episcoporum benedicere; ergo tota olei benedictio non est necessaria, nisi ex præcepto Ecclesiæ.

R. — N. Cons. Posse sacerdotibus legari hanc potestatem, constat ex usu Ecclesiæ orientalis, quam Ecclesia latina nunquam reprehendit: oleum autem non benedictum sufficere ad hoc sacramentum non satis probatur.

Verum quod Maldonatus, tom. 2 de sacramentis, quæst. 5 de cerem. Extr. Unct., ad opinionem S. Thomæ et aliorum Scholasticorum de necessaria inunctione quinque sensuum dixit: *Ego non arbitror, de essentia sacramenti quidquam affirmandum esse, nisi suppetant majores rationes*; idem quæstione 4, ad 4 argumentum Catholicorum respondet non esse necessariam consecrationem olei ad veritatem sacramenti; sed tantum propter præceptum et disciplinam Ecclesiæ, quæ consuevit materiam omnis sacramenti prius benedicere, quam sacramentum conficiat. Ac propterea a Conciliis institutum fuit, ne unctio extrema fieret nisi oleo benedicto. S. Jacobum autem simpliciter de oleo pronuntiasse, perinde ac Christus locutus est de aqua, cum baptismum instituit.

Eugenius IV docere Armenos voluit ritum Latinorum: Concilium Tridentinum damnare voluit errorem hæreticorum Waldensium, Calvinii et aliorum, qui consecrationes materiæ sacramentorum spernebant: ideo autem benedictionem olei, non vero aquæ baptismatis meminerant, quod litem Scholasticorum, an illa olei consecratio ad veritatem sacramenti necessaria sit, an non, dirimere noluerint. Cæterum Basilius M. L. de Spiritu sancto, cap. 27 (Opp., t. 3, p. 55 A), tam de aqua quam de oleo ita æqualiter enuntiat: *Benedicimus aquam baptismatis, et oleum unctionis.*

Quod autem quidam dicant, Apostolum per verba illa, *in nomine Domini*, indicasse benedictionem olei ab Episcopo præmissam, adeo frivolum est, ut ne ipsis quidem hujus sententiæ assertoribus probetur. Id enim solum verbis illis significatur, sacerdotem vice Christi fungi, et ejus nomine et auctoritate inungere decumbentem.

349. Dico III. Forma hujus sacramenti est precatio, quam sacerdos innungendo pronuntiat.

Prob. S. Jacobus in epist. formam hanc satis aperte indicat, dicens: *Orent super eum... et oratio fidei salvabit infirmum*, etc. Ex quibus verbis Eugenius IV in Decreto Concilii Florentini, et Patres Tridentini probant formam hanc Ecclesiæ Romanæ: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti per*

visum, etc. : qua formula Ecclesiæ occidentales olim utebantur. Orientales autem ecclesias omnes formam mere precatoriam adhibuisse; evidens fit ex Græcorum Euchologiis, ubi sacramenti hujus ritus describitur, nec quidquam reperitur verborum modi indicativi et absoluti.

Hinc S. Thomas d. 23, q. 4, a. 4, q. 2, ita concludit : *In hoc sacramento non potest esse forma indicativi modi, sicut in prædictis sacramentis*. Idem senserunt SS. Albertus et Bonaventura alique, quos refert et sequitur Suaresius disp. 40, sect. 3.

320. *Obj.* SS. Thomas et Bonaventura, Durandus alique præstantissimi Theologi affirmant, sua ætate Mediolani in usu fuisse formam, quæ dicebatur Ambrosiana, absolutam et indicativam, his verbis conceptam : *Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, aeras possis superare potestates*. Similes formæ notantur in Codice Remigii Rhemensis, in Codice Ratoldi, in Ritualibus Ecclesiarum Suessionensis, Catalaunensis, Ambianensis, etc. Albertus M., d. 23, a. 4 scribit, se vidisse antiquissimos Germaniæ Rituales libros et observasse, formam Extremæ Uctionis mere indicativam, quem ritum *Gregorianum* vocabant. Atqui durum valde videtur, cum S. Thoma contra Albertum M. et alios Theologos pronuntiare, formas tot Ecclesiarum indicativas fuisse invalidas; ergo.

R. 40. S. Thomas l. c. et in supplm., q. 29, a. 8, ad 3, alique dicunt, verba illa indicativi modi non esse formas hujus sacramenti, sed prævias dispositiones ad formam, in quantum intentio ministri determinatur ad actum illum per verba illa. Verum probabile non videtur esse, Albertum, Bonaventuram, Durandum, Paludanum, Aureolum aliosque Theologos qui scripserunt, Ambrosianam, aliasque formas Ecclesiarum fuisse tantum indicativi modi, et ad conficiendum sacramentum suffecisse, omnes tunc ignorasse, quod adhiberentur præterea aliæ formæ precatoriæ. Deinde sicut is, qui affundendo aquam, ait, *baptizo te*, etc., non recte dicitur proferre dispositionem præambulam formæ Baptismi, sed vere dicitur sacramenti formam adjicere : ita cum ad actionem unctionis dicebat sacerdos : *ungo te*, etc., haud apte satis dicitur, illum protulisse præambulam tantum dispositionem, quæ ad genuinæ formæ pronuntiationem ministrum præparet. Ita Hugo Menardus in notis ad sacramentarium Grégorii M., contra Petrum Ledesmam.

R. 20. Formas illas solum grammaticæ, verbotenus et mere materialiter fuisse indicativas; moraliter autem, virtualiter et æquivalenter preces fuisse. Confirmat hanc responsionem S. Bonaventura, qui a. 4, q. 4, ad 2 objectionem, quod non sit eadem forma, *Dicendum*, inquit, *quod secundum id quod est necessarium et essentielle sacramento, eandem oportet esse. Sed forma verbi non est necessaria ratione vocis exterioris, sed prout est expressiva verbi interioris*. Suaresius item hanc formam esse sufficientem asserit : *Ungo te oleo sancto, ut Deus tibi remittat quidquid peccasti*, etc., quia verbo indicativi modi adjungitur sufficiens deprecatio. Atqui similem precationem adjunctam habent tam forma Ambrosiana, quam cæteræ nuper laudatæ, ac præsertim quam Palacius ex lib. sacramentali Venetorum approbato per Leonem X, ita recitat : *Ungo te oleo sancto, ut hac unctione protectus fortiter stare valeas adversus aeras catervas, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Indicativo modo adjungit

deprecativum forma L. Sacram. GREG. M. *Inungo te de oleo sancto*, etc... *Operare creatura olei in nomine Dei Patris*, etc., *Per eundem Christum*, etc. Iisdem ferme verbis concepta est forma, quam Arcudius L. 5 Concordiæ, c. 5, ex Serario legi ait, in antiquo codice manuscripto Halitgarii Episcopi Cameracensis, qui florebat Ludovici Pii temporibus.

CAPUT II.

DE EFFECTIBUS ET MINISTRO EXTREMÆ UNCTIONIS.

ARTICULUS I.

DE EFFECTIBUS HUIUS SACRAMENTI.

321. *Dico I. Finis et effectus omnium præcipuus Extremæ Unctionis est confortatio animi adversus difficultates in articulo mortis occurrentes.*

Prob. Apostolus ait : *Et alleviabit eum Dominus*, græce ἐγερσῇ, excitabit, novum ei robur, alacritatem, lætitiā et vigorem suppeditando. Rationem reddit Synodus Tridentina in præmio de Extr. Unct. Christus hominibus sanis et valentibus per cætera sacramenta satis consuluit, auxilia in iis maxima præparando, quæ se adversus tela hostium integros conservent. Opus ergo adhuc erat, ut firmissimo hoc Unctionis extremæ præsidio munirentur graviter ægrotantes eo tempore, quo et vires corporis nobis deficiunt, et dæmon *vehementius omnes versutiæ suæ nervos intendit ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinæ misericordiæ deturbandos; cum impendere nobis exditum vitæ perspicit.* Eadem confirmat Concilium Coloniense part. 7, cap. 40.

Ex his conficimus, sacramenti hujus effectum proprium non consistere in gratia habituali, hæc enim eadem omnium sacramentorum est; sed in specialibus gratiæ auxiliis, accommodatis ad finem hujus sacramenti, qui tres potissimum spectat effectus ab illis auxiliis præstandos. Primus ad roborandam, ut dixi, spem, in mortis articulo vel maxime necessariam. Alter ad hilaritatem animi concipiendam, qua morbi incommoda et ærumnas levius toleremus. Tertius, auxiliis illis gratiæ reddimur fortiores animo et promptiores ad superandas tentationes dæmonis, quæ tunc acrius urgent. Effectuum horum typus est sacra unctio : hæc enim sanat et roborat, et per eam disponi solent luctatores et pugiles ad certamen. Vid. Conc. Trid., cap. 4 et cap. 2. *Hæc gratia... inquit, ægroti animam alleviat et confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando : qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert; et tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit.* Sed et Eugenius IV in Concilio Florentino, sacramenti hujus effectum docuit esse mentis sanationem. Merito ergo *Extrema unctio sacramentum spei* appellatur : sicut Baptismus

sacramentum fidei, Eucharistia sacramentum amoris, et confessio a Theologo dicitur *sacramentum pœnitentiæ*.

322. Dico II. Finis et effectus secundarius Extremæ Unctionis est, per se proxime disponere animam ad introitum gloriæ.

Prob. Extrema unctio dicitur a Patribus *sacramentum exeuntium*, et totius christianæ vitæ *consummativum*, ut habet procœmium et cap. 3, doctrinæ de Extr. Unct. in Concilio Trid.; ergo ejus effectus secundarius est, proxime disponere ad introitum gloriæ. Duplex autem hæc dispositio spectari potest, ac prior quidem est perfecta animæ sanctificatio, quæ, præter habitum gratiæ, consistit in remotione omnis mali a peccato provenientis: posterior autem est perseverantia in illo bono usque ad mortem. De hac posteriore satis modo egimus in conclusione prima; priorem vero præparationem nunc breviter expono.

1º Sacramento unctionis sacræ tolluntur peccata; ait enim S. Jacob: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Idem significant verba formæ: *Per istam unctionem... indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti per*, etc., et quod cap. 2, docet Concilium Tridentinum: *Res hujus sacramenti gratia est Spiritus sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit*. Quæ quidem testimonia, cum sint universalialia, et sensu proprio intelligenda, etiam de peccatis mortalibus accipi oportet. Præsertim quia constat, quod peccata in rigore magis significant mortalia, quam venialia, atque in illo articulo magis necessaria sit illorum remissio, quam istorum. Denique propter sola peccata venialia, aut pœnas residuas, ne opus quidem erat annecti ab Apostolo conditionem, *si in peccatis sit*: vix enim reperitur homo, qui culpa veniali, aut pœnarum reatu non sit obstrictus. Quomodo autem sacramento Extremæ Unctionis peccata lethalia interdum remittantur, fuse explicatum fuit de sacramentis generatim.

2º Cum peccata venialia etiam ab ingressu regni cœlestis nos morentur, etiam hæc ex opere operato hujus sacramenti, ac *per se* quidem remittuntur quoad culpam. Nam nec verbis Apostoli, nec forma hujus sacramenti, peccata generatim appellantibus, venialia a remissione excipiuntur. Sed etiam Origenes, hom. 2 in Levit. ut probet, eum quem peccati pœnitet, consequi illius remissionem, utitur verbis Jacobi: *Infirmatur quis in vobis*, etc., ubi distincte tam de sacramento pœnitentiæ, quam de unctione extrema disserit: cui adde cæteros Patres art. 4 in concl. laudatos.

Corollarium istud admittitur etiam ab iis Theologis, quibus non probatur, remissionem peccati mortalis per sacramentum unctionis fieri: aiuntque fide catholica certum esse, peccata, saltem venialia virtute hujus sacramenti remitti.

3º Idem sacramentum Unctionis Extremæ remittit etiam pœnas temporales peccatorum, his quoad culpam remissis residuas. Sequitur corollarium istud ex eo, quod sacramentum hoc institutum sit, ad hominem proxime disponendum ad introitum gloriæ, et ad tollenda ingressus hujus impedimenta: arcet autem ab hoc ingressu omnis reatus pœnæ residuus. Ex verbis etiam Jacobi, et forma sacramenti hujus effectum istum intelligimus: asserunt enim universum et absolute peccata, si quæ supersunt, remissum iri, atque nomen peccatorum pœnis post culpam remissam adhuc pendendis sæpe tribuitur in sacris paginis; ceu Lev. 20, v. 20, et 2. Mach. 12, v. 46.

Porro dum idem Concilium Tridentinum, c. 2 ait, *delicta, et peccati*

reliquias abstergi in hoc sacramento, indefinita hæc et universalis doctrina merito de peccatorum residuis pœnis intelligitur, quippe quæ et peccatorum reliquiis vere possunt accenseri, et multo magis proprie dicuntur abstergi seu tolli, quam cætere reliquiæ peccatorum. Diximus autem initio conclusionis, effectus istos secundarios esse Unctionis Extremæ: nam effectus primarius sacramenti universalis est, omnibusque suscipientibus communis, et promittitur absolute, non vero, ut remissio peccati, conditionate.

4º Reliquiæ aliæ adhuc sunt peccatorum, præsertim actualium, propensio quædam ad malum, torpor ad bonum operandum, et ineptitudo ad meditationem rerum cœlestium. De quibus AUGUSTINUS L. ult. de Trinit., c. 27. *Quæ, inquit, causa est, cur acie fixa (lucem) ipsam videre non possit, nisi infirmitas? Et quid tibi eam fecit, nisi iniquitas?* Hæ quoque tristes reliquiæ Rom: 7 et alias, peccata vocantur, et in Extremæ Unctionis sacramento abstergantur, teste S. Thoma in 4 d. 24, q. 2, a. 2, q. 4, Alberto M. et aliis passim Theologis. Quanquam non proprie et omnimodis tolluntur, ut idem advertit in supp. q. 3, a. 4; manent enim concupiscentia pravique habitus in iis, qui a sacramento hoc convaluerint: sed per sacram unctionem datur contra debilitatem ex peccato relictam robur quoddam et vigor mentis per auxilia gratiæ, quæ in conclusione prima probavimus conferri. Unde etiam novimus, effectum istum non esse secundarium, sed sub primario ibidem exposito comprehendere.

323. Dico III. Extrema unctio aliquando sanitatem corporis sua virtute confert.

Ita SS. Thomas, et Bonaventura cum Magistro in 4. d. 23, et aliis Theologis.

Prob. I. S. Jacobus dum ait: *Et oratio fidei salvabit infirmum*, sanitatem ab infirmitate corporis promittit, alioqui ejus oratio non cohæreret: verba enim ista respondent iis, quæ initio dixerat: *Infirmitur quis in vobis?* etc. Hinc ubi latinius reddit *salvabit infirmum*, in græco legimus *ἀλμυοντα, laborantem morbo*.

Prob. II. Idem fuit semper Ecclesiæ sensus. In sacramentario Gregorii M. ad olei consecrationem hæc oratio præscribitur... *Ut tua benedictione sit omni hoc unguentum tangenti tutamentum mentis et corporis ad evacuandos omnes dolores, omnesque infirmitates, omnem ægritudinem corporis.* Idem petitur in precationibus aliis, quas ibidem sacerdos inuncturus infirmum fundere jubetur. Gabriel Philadelphiæ Metropolitæ homo græcus, in suo de septem Sacramentis opere, sub initium seculi xvii Venetiis edito, *Forma*, inquit, *sunt verba, quæ a sacerdotibus super ægros annuntiantur, quæ quidem vim habent dimittendi peccata, sanandique morbos eorum, qui sacramentum certa fide suscipiunt.* In omnibus autem Græcorum Euchologiis infirmum uncturus sacerdos ita precatur: *Pater sancte, ... sana servum tuum N. a detinente illum corporis infirmitate*, etc.

Eugenius IV in Concilio Florentino, decreto ad Armenos, ait, sacramenti hujus effectum mentis esse sanationem; *in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis.* Concilium Tridentinum cap. 2. *Infirmitas*, inquit, *sublevatus, ... et sanitatem corporis interdum, uti saluti animæ expedit, consequetur.*

Quamvis autem B. Jacobus conditionem istam non expresserit; quia tamen sanitas corporis per se non est necessaria homini, atque interdum

non expedit, promissio ejus non censetur absoluta, sed dicta conditio ex natura talis effectus subauditur in verbis Apostoli comprehensa. Cum conditione simili cætera bona naturalia, a Deo postulanda esse monet AUGUSTINUS, epist. 124 (al. 130), c. 12 et L. 2 de serm. Dom. in monte, c. 12 et 24. Igitur cum conditione memorata erit effectus sacramenti hujus certus et infallibilis.

324. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* Tempore Apostolorum quidem erat Extrema unctio sacramentum, propter donum curationum, quod tunc vigeat; postquam autem cessavit, etiam cum illa desiit esse sacramentum.

R. — N. Ass. Triplici in errore hic versantur Calvinus et alii hæretici, 1° quod putent, sacramentum ullum fuisse institutum ad curationem corporis; cum e contra sacramenta ad animorum medelam sint condita. 2° Quod putent, desinere posse evangelicum aliquod sacramentum; cum sacramenta ex natura sua signa sint stabilia et perpetua, ut disp. 4, c. 4 de sacramentis in genere ostensum est. 3° Quod putent, sacramentum aliquod institutum esse ad propagandum Evangelium. Nam sacramenta non sunt data infidelibus, sed Christianis: miracula vero per sacramenta quandoque fiebant propter infideles. Quam ob rem S. AUGUSTINUS, L. 3 de Baptismo cont. Donatist., c. 46 scribit, illa olim miracula propterea facta fuisse in quibusdam sacramentis, et jam non fieri, ut homines assuescerent etiam credere, cum non viderent, ea miracula jam esse in illis. Denique male confunditur miraculosa curatio ægrotorum, quam adhibebant Apostoli Marc. 6, cum sacramento Extremæ Unctionis.

Inst. 4. Apostolus soli orationi fidei tribuit salutem ægrotantis; ergo unctio nihil præstat effectus.

R. — N. Ant. Ait: *Orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini.* Et hanc precationem appellat *orationem fidei*, non subjective quidem, quasi minister debeat cum fide actuali sacramentum hoc conferre, aut ægrotus illud suscipere: sed quia hæc ceremonia pro solis fidelibus instituta est, sola fide intelligitur; et magnum fidei mysterium continet. Hinc recte dicitur oratio fidei objective: quemadmodum S. AUGUSTINUS, tr. 80 in Joan., n. 3 ait, verbum fidei in sacramento mira operari, *non quia dicitur, sed quia creditur.*

Inst. 2. S. THOMAS in 4. d. 23, q. 4, a. 4, q. 3^a ad 2 ait, exprimi debere in forma sacramenti effectum principalem: atqui in hac formula: *Indulgeat tibi Deus*, etc., exprimitur tantum remissio peccatorum, nihil vero de confortatione animi contra difficultates in illo articulo occurrentes; ergo vel formula Romana est vitiosa, vel effectus principalis hujus sacramenti est remissio peccatorum.

R. — N. Ass. Quod ad remissionem peccatorum non fuerit primario instituta unctio extrema, ex dictis hactenus liquet. Certe ad venialium remissionem novo sacramento opus non erat, quippe quæ sunt idonea materia sacramenti pœnitentiæ, in quo directe etiam remittuntur, licet pœnitentiæ sacramentum potuerit non institui ad venialium condonationem. Deinde venialia peccata sine bono motu animi adversus ea nunquam dimittuntur: atqui unctionis sacramentum sine bono motu cordis digne solet suscipi. Porro neque opus erat, sacramentum Unctionis Extremæ primario institui ad tollenda peccata mortalia: præstabant enim hoc abunde baptismus et confessionis sacramentum, ideo sacramenta mortuorum appellata, quod

mortuos ad vitam spiritualem suscitent. Cum e contra unctio extrema sit primario sacramentum vivorum : nam ægrotus tenetur peccatum suum lethale, cujus est conscius, prius confiteri, aut, si hoc fieri nequit, saltem illud contritione perfecta eluere. Hinc dicitur a Conciliis : *medicina et sanatio mentis*, non vero resuscitatio, aut regeneratio, ut argumentatur S. Thomas sup. cit.

Secundum hactenus disputata respondeo, per laudatam formulam Romanam Ecclesiis occidentalibus communem exprimi generatim et absolute peccatorum remissionem, qua non solum culpæ, si quæ adsunt, dimittantur, sed etiam amoveantur peccatorum reliquiæ, torpor ille, debilitas animi, pravæque dispositiones ex peccatis præteritis ortæ, quas sacramenti hujus gratia præcipuè sanat, robur et vires addendo ad resistendum pravis illis affectionibus. Et quoniam ex peccatorum antecedentium meritis oportebat, hominem auxiliis gratiæ extraordinariis et superabundantibus privari, suæque fragilitati ac debilitati relinqui, debitum istud peccatorum per sacramentum istud ita dimittitur, ut vicissim auxiliis gratiæ sacramento huic propriis instruatur, et in spem erectus contra reliquias illas peccatorum confortetur. Qui quidem primarius sacræ unctionis est effectus, indicatus his verbis : *Indulgeat tibi Deus*, etc.

325. *Obj. II cont. 2^{am} concl.* Extrema unctio non est sacramentum mortuorum; ergo per se ac directe non tollit peccata mortalia.

R. — *D. Ant.* Non est sacramentum mortuorum simpliciter et ex institutione primaria et præcipua *C.* secundum quid et cum particula restringente ad certos casus, in quibus subit vices sacramenti pœnitentiæ tanquam ejus supplementum, perfectio et consummatio *N.* Baptismus et Pœnitentiæ sacramentum ex sua institutione, et lege ordinaria supponunt in subjecto peccatum mortale sacramento alio nondum remissum, atque valentibus corpore plerumque conferuntur. E contra unctio extrema nullum ante se supponit peccatum mortale ex sua institutione præcipua et lege ordinaria, quod non sit remissum per duo memorata sacramenta; nec tribuitur ulli, nisi morbo periculoso laboranti. Ex verbis tamen B. Jacobi intelligimus, quod tanquam sacramentum mortuorum secundum quid, peccata etiam mortalia *per se* ac *directe* debeat, si quando absolutio ex defectu occulto nulla fuisset: aut si post absolutionem æger in peccatum mortale aliud redisset, ad quod postea non advertit: aut ob difficultates morbi, aliasve causas confiteri amplius nequeat; modo attritionem generalem bona fide susceptioni unctionis, cum actu dilectionis inchoatæ, præmiserit. Ita S. Carolus Borromæus in *Instruct. de Extr. Unct.*

Inst. Si peccata venialia et pœnæ peccatorum per sacramentum Extremæ unctionis remittantur; ergo sacro oleo inuncti non erunt obnoxii post mortem igni purgatorio.

R. — *N. seq.* Si peccatum mortale unicum in hoc sacramento tollitur, certum est, cætera omnia illi adjuncta simul tolli: facit enim hoc sacramentum ex attrito contritum, non quidem mutando actum imperfectum in perfectiorem, sed sola infusione gratiæ, quæ suapte natura lethalibus peccatis æqualiter adversatur. Peccata venialia non semper omnia in sacramento usu deleri, sed effectus istius modum statui a dispositione ejus, qui sacramentum recipit, supra ostendimus num. 63 et 64. Pari ratione tenemus, in sacra unctione non remitti semper omnem pœnæ reatum, quod soli

Baptismo proprium est; sed tolli quidem reatum pœnæ ex opere operato sacramenti hujus, ita tamen ut effectus iste respondeat dispositioni et devotioni suscipientis.

326. *Obj. III cont. 3^{am} concl.* Sæpe post extremam unctionem convalescunt, qui sanitate recuperata in animæ detrimentum abutuntur : e converso, sæpe accepto hoc sacramento moriuntur, qui si superstites forent, non tantum piam et honestam vitam ducerent, sed alios quoque complures ad bonam frugem revocarent ; ergo non confertur ex hoc sacramento sanitas corporis, si ita ad salutem animæ expedierit. *Conf.* Sanitas corporis non est medium necessarium ad profectum animi : imo sæpe opus miraculo foret ob vim morbi invalescentis et vires plane absumptas ; effectus autem sacramenti non est per miraculum expectandus.

R. — *N. Ant.* Si qui ex mobo convalescentes sanitate male utantur, non constat hos valetudinem virtute sacramenti recuperasse. Potuit etiam fieri, ut sanitas spiritualem fructum attulerit, quem homo postea tentationibus sponte cedens iterum amiserit : neque enim opus est, ut salus animæ, quam Tridentinum ex sacramento, ait, obventuram, perpetuo duret. Incertum etiam est, utrum justi, qui accepta sacra unctione decedunt, iidem sint permansuri, si convaluerint. Quare rationes istæ convenientiæ et utilitatis petendæ potius sunt ex ordine providentiæ divinæ, quam ex conjecturis hominum. Eam ob rem Concilium Coloniense habitum, an 1536, p. 7, c. 49 (Labb., t. 14, p. 543 A), ait : *Si Deo ita visum fuerit.*

Ad Conf. R. Sufficere ad sacramenti effectum, quod salus corporis ad animæ profectum sit proficua, licet non semper sit necessaria. Neque est contra sacramenti institutionem, quod valetudo aliquando supernaturali virtute restituatur; hoc enim cum nos lateat, non censetur inter effectus miraculosos : sicut nemo pro miraculo habet transsubstantiationem in Eucharistia, aliosque supernaturales effectus sacramentorum, qui sensus nostros fugiunt.

Inst. S. Jacobus jubet omnes infirmos ungi : sacramentum autem unctionis non præbetur, nisi semimortuis cadaveribus; ergo unctio ista non est ritus a B. Jacobo præscriptus.

R. 1°. — *N. M.* Cum peculiari Dei beneficio, atque interdum miraculo sananda fuerint per unctionem sacram corpora, credi non potest præscriptam a Christo fuisse, aut a Christianis adhibitam illis, quibus v. g. dentes dolerent aut qui levi quodam valetudinis incommodo tenerentur. Sane Jacobus ungendum præcipit *Κάμνοντα*, h. e. morbo oppressum ac fatiscentem.

R. 2°. — *N. min.* Nuspiam præscribitur in Ecclesia, sacramentum hoc solis semimortuis cadaveribus esse impertiendum, licet ejus capacia sint. Eugenius IV in Decreto ait, *hoc sacramentum non nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari debere.* Tridentinum, cap. 3 declarat, *hanc unctionem infirmis adhibendam : illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur*, etc. Theodorus Cantuariensis in L. Pœnitentiali scribit, *inungendos infirmos in periculo mortis positos.* Eadem plane verba habet Concilium Mogunt., c. 26 (Labb., t. 8, p. 49 D E), an. 847, celebratum. Eadem constant ex historiis Ecclesiasticis, quarum exempla quædam supra adduximus, ex quibus intelligimus sensum eundem fuisse Patribus et Conciliis cæteris, qui dicunt infirmis adhibendam esse sacram unctionem, etsi de mortis periculo mentionem nullam faciant.

Cæterum monet Synodus Bituricensis habita anno 1584 et Burdigalensis anno sequente celebrata, Tit. 13, et Concilium Mediolanense IV, sub S. Carolo Borromæo coactum, Tit. 6 de Extr. Unct. (Labb., t. 15, p. 458). *Ut tempestive hoc sacramentum ministretur ægroto, dum integris est sensibus; nec differatur, dum omnibus pene sensibus destitutus sit.* Nec sine multa ratione: ita enim utilior erit infirmo, qui se per actus pietatis ad fructus ejus percipiendos potest disponere. Deinde cum animam alleviet hoc sacramentum, profecto hoc levamento ægrotus magis indiget initio morbi et in ejus decursu, quam cum prope depositus omnem doloris sensum amisit. Denique sera illa inunctio plane adversatur secundario effectui hujus sacramenti, quæ est recuperatio sanitatis: non enim miraculo effectus iste præstat, sed supernaturali virtute; quæ vim causarum naturalium non suppleat, sed adjuvet.

327. *Obj. IV.* Unctio sine dono curationis partim ab hæreticis, partim ab ethnicis fuit introducta. S. Irenæus, L. 4, c. 21 ait, Valentinianos omnium primos ceremonia hac usos fuisse. De veterum unctione scribit Virgilius: *Lavant corpus frigentis, et unguunt.* Ergo a Christo non fuit instituta unctio, nisi cui fuit annexum donum curationis morborum.

R. — *N. Ant.* Valentiniani ungebant cadavera mortuorum, ut hæresi aperte testatur Epiphanius. Aquam oleo miscebant, ut talis unctio illis esset loco baptismi; utebantur inauditis quibusdam et horribilibus verbis hebraicis, a quorum impietate multum dissidet nostrum sacræ unctionis mysterium. Quanquam etiam Christiani olim laverint mortuorum corpora, ut de Tabitha legimus Act. 9, v. 37, et nunc adhuc lavant. Ungi quoque consuevisse a Judæis mortuos indicat Dominus, Matth. 26, v. 12, dum ait: *Mittens unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.* Et Joannes, c. 19, v. 40 scribit, corpus Christi de cruce depositi pretiosis unguentis et aromatibus fuisse conditum, *sicut mos est Judæis sepelire.* Morem istum a majoribus suis acceperunt: nam Gen. ult. traditur, cadavera patriarcharum Jacob et Joseph sic fuisse curata. Unde apparet, quam impudenter mentiatur Kemnitius, ritum, quem Dionysius, c. 7 de Eccles. Hierarch. refert, ab ethnicis superstitionibus desumptum fuisse.

Nemini autem ritus Christianorum pii et divinitus instituti ideo debent vilescere, quod ethnici aut hæretici similes ceremonias adhibeant ad suas superstitiones: scimus enim, eos etiam aqua et vino in abominandis mysteriis suis usos fuisse: quæ elementa nihilominus adhuc in Baptismi et Eucharistiæ celebratione usurpamus.

ARTICULUS II.

MINISTER EXTREMÆ UNCTIONIS.

328. *Dico I. Soli sacerdotes sunt ministri idonei Extremæ Unctionis.*

Prob. I. S. Jacobus in epist. jubet induci *presbyteros Ecclesiæ*, qui ministerium hoc peragant. Quæ verba de solis sacerdotibus consensus Ecclesiæ orientalis et occidentalis, ac perpetua traditio Patrum et Conciliorum explicant. Ex quibus Concilium Florentinum in Decreto Eugenii, *Minister*, inquit, *hujus sacramenti est sacerdos.* Et Concilium Tridentinum Sess. 14, cap. 3

de Extr. Unct. declarat, nomine *presbyterorum Ecclesiæ*, eo loco, non ætate seniores aut primores in populo esse intelligendos; sed aut episcopos, aut sacerdotes ab ipsis rite ordinatos per impositionem manuum presbyterii. Et contrarium dicentes, can. 4, damnat.

Prob. II. Idem B. Jacobi nomen *presbyteros*, de sacerdotibus accipi oportere, scribit INNOCENTIUS I in dicta ad Decentium epist. et addit: *Cæterum illud superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est.* S. Gregorius in Sacramentario ministros hujus unctionis modo presbyteros, modo sacerdotes vocat. Concilium Aquisgranense can. 5 monet, curandum esse sacerdoti, ne per ejus negligentiam infirmus confessione, sacerdotali oratione aut unctione sacrati olei careat. His adde alia Patrum et Conciliorum testimonia n. 342 adducta, quibus nonnisi episcopi aut presbyteri sive sacerdotes ad sacramenti hujus ministerium a B. Jacobo designati fuisse dicuntur.

329. *Dico II.* Quamvis sacramentum istud a presbyteris pluribus aut Episcopis administrari possit; ad ejus veritatem tamen vel unus eorum sufficiet.

Prob. 1^a pars. In Ecclesia græca septem sacerdotes adhiberi solent ad sacram unctionem peragendam, ut constat ex Arcudio, L. 5, c. 3, et ex Simeone Thessalonicensi apud Joan. Morinum sub finem commentarii de sacram. Pœnit. Quin etiam in Ecclesia latina plures olim ministros ad sacram unctionem conferendam accersitos fuisse, cognoscimus ex L. sacramentorum Gregorii M. ubi præscribitur, infirmum tam a Pontifice, quam ab omnibus presbyteris benedici ad inungendum... *Multi enim sacerdotes infirmos perungunt in quinque sensus corporis.* Eadem confirmant rituales libri supra memorati. Eparchius Engolismensis in vita Caroli M. scribit, ipsum ab Episcopis oleo sancto inunctum fuisse an. 844. Ejusdem sententiæ fuit S. Thomas L. 4 contra Gentes, c. 73.

Vario autem ritu sacramentum hoc a sacerdotibus pluribus ministrabatur. Aliquando alius oleum applicabat, altero formam pronuntiante, ut liber sacramentorum S. Gregorii, aliique Rituales supra memorati innuunt. Aliquando singuli ungebant easdem corporis partes, et formam ungendo efferebant, prout videre est in Codice Tiliano et Remigio Rhemensi (V. notas Menardi ad sacramentarium S. Gregorii Patrolog., t. 78, p. 526 et seqq.): quo in casu non multiplex, sed unum erat sacramentum ex plurium actionibus resultans. Aliquando sacerdos quilibet aliud organum vel membrum ungebat, ut præcipiunt Euchologia Græcorum. Quam methodum probat S. Thomas in 4. d. 23, q. 4, a. 4, q. 2.

Prob. 2^a pars. Innocentius I epist. cit. Episcopum ad hoc sufficere judicavit. Alexander III. c. *Quæsiuit*, de verb. sign. *Sacerdos uno*, inquit, *præsentente clerico, et etiam solus potest infirmum ungere.* Quare et Eugenius IV in dicto Decreto, et Concilium Tridentinum, can. 4, nup. cit. sacerdotem numero singulari dicunt ministrum esse hujus sacramenti. Denique ab uno sacerdote administratum Unctionis Extremæ sacramentum fuisse, novimus ex vita S. Eugenii, ex Everhelmo in vita S. Popponis, ex Prudentio Tricassino, qui solus S. Mauram inunxit, ut ipse in ejus vita consignavit (Patrol., t. 115, p. 1374).

330. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* Nomen græcum *πρεσβύτερος*, quo Jacobus

utitur, significat seniore, virum spectabilem, aut legatum; ergo per τὸ *presbyteros*, recte intelliguntur ætate majores, aut primores in populo.

R. — *N. Cons.* Equidem aliquoties in Evangelio et Actis Apostolorum vocabulum *presbyter* magistratum populi significat: alias tamen semper Actis eisdem et Epistolis canonicis, soli, qui dignitate seu ordinatione sua ad episcopalem et sacerdotalem gradum evecti sunt, hoc nomine appellantur. 1. Petr. 5, v. 1. *Seniores* (πρεσβύτεροις) *qui in vobis sunt, obsecro, consenior* (συμπρεσβύτερος) *et testis*. B. Joannes initio secundæ et tertiæ epistolæ scribit: *Senior* (πρεσβύτερος) *Electæ: Senior* (πρεσβύτερος) *Caio*. Quæ quidem significatio vel maxime in hoc loco epistolæ S. Jacobi valet: nam imprimis dicuntur *presbyteri Ecclesiæ*: deinde jubentur precari et ungere *in nomine Domini*: ac denique ipsorum precibus et unctioni promittitur remissio peccatorum, relevatio et salus ægroti; quæ functiones non senioribus ætate, sed legitime vocatis Ecclesiæ ministris conveniunt. Quod si annis provectiones intellexisset B. Jacobus, exclusisset ab hoc sacro ministerio Episcopos et ministros Ecclesiæ quorum quidam tunc temporis adhuc juvenes ordinabantur, ut S. Timotheus, 1. Tim. 4, v. 12.

Inst. 1. V. Beda ad c. 5. Jacobi scribit (Opp., t. 4, p. 39. Patrol., t. 93), monendos esse infirmos, *ut seniorum adjutorio curari se meminerint, neque ad juniores minusque doctos causam suæ imbecillitatis referant*; ergo per *presbyteros* intellexit ætate provectiones.

R. — *N. Cons.* Verba Apostoli: *Infirmatur quis in vobis?* primo accepit moraliter, pro infirmitate animi alieno consilio egentis, cui sanandæ non juvenes, sed senes quærendi sunt. Tum vero ad sensum litteralem versus, Innocentii I. rescriptum ad Decentium laudat, et in eadem verba: *Infirmatur, etc., inducat presbyteros, etc.*, ait, *hoc et Apostolos fecisse, in Evangelio legimus, et nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, ut infirmi oleo consecrato ungantur a presbyteris*.

Inst. 2. Idem Innocentius epist. cit. *Oleo chrismatis, inquit, ab Episcopo confecto non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet, in sua aut suorum necessitatibus inungendo*. Ergo præter *presbyteros*, putavit, alios adhuc esse hujus sacramenti ministros: nam quæsierat Decentius, an soli sacerdotes essent sacræ unctionis ministri?

R. — *N. Cons.* Cum S. Jacobus jubeat induci *presbyteros*, quæstio tantum erat Decentii, an soli sacerdotes, Episcopis exclusis, sacram unctionem conferre possint? Multo magis hoc munus Episcopo competere affirmat Innocentius. Tum vero subjungit, eodem oleo per Episcopum consecrato posse Christianos omnes tam sese, quam alios infirmos inungere, sed hæc inunctio non erat sacramentalis. Exemplum simile nobis præbet usus antiquus et hodiernus fidelium, qui aqua ad conferendum baptismum consecrata, aliisque rebus ab Episcopo aut alio sacerdote benedictis passim utuntur ad levandos dolores, morbosque depellendos. Ita quondam oleo isto infirmorum, sine forma sacramentali, ex sola pietate, non infirmos tantum se aut alios, sed energumenos etiam linebant. Ut de S. Macario narrat Palladius, Historiæ Lausiacæ, c. 20, de Eutychio Constantinopolitano Eustathius *presbyter*. Gregorius Turon. in vitis PP., c. 12, n. 2, refert S. Martiam Abbatem quartanis, tertianisque febribus hoc oleo mederi solitum. S. Genevefa virgo energumenum ita curavit, ut Surius in ejus vita recenset.

334. Obj. II cont. 2^{am} concl. Apostolus ait: *Inducat presbyteros: orent*

super eum, ungentes. Ergo ex mente Jacobi unus presbyter ad ministerium hujus sacramenti non sufficit.

R. — N. Cons. Apostolus utitur phrasi solita S. Scripturæ. Hebr. 11, dicitur : *obduraverunt ora leonum, lapidati sunt, secti sunt* : cum tamen solus Daniel ora leonum obduraverit, solus Jeremias lapidatus, solus Isaias ex Prophetis sectus fuerit. Scribunt Matthæus et Marcus, latrones de cruce maledixisse Christo, cum tamen Lucas diserte testetur, unum duntaxat hoc fecisse, ut observat Augustinus, L. 2 de consensu Evangelist., c. 16. Christus leprosis mundandis dicit, Luc. 17, v. 14 : *Ostendite vos sacerdotibus* : cum tamen sufficiat, uni se ostendisse sacerdoti, Lev. 14, v. 2. Est ergo tantum enallage numeri ; ut cum dicimus, oratione indefinita, solos presbyteros posse absolvere a peccatis : medicos accersendos, quando vis morbi ingruit. Nec enim unus multis confitetur sacerdotibus, et unus expertus medicus sufficit ad ægrotum curandum.

332. *Ex hactenus dictis collige* : Quilibet sacerdos valide administrat hoc sacramentum, cum ad id muneris sufficiat sola potestas ordinis. Hinc urgente mortis periculo, et absente proprio Pastore, quilibet presbyter, etiam religiosus, sacramentum hoc ministrare infirmo potest, ut contra Navarrum ostendit Dom. Sotus : et S. Carolus Borr. statuit, ut absente Parocho, *alius sacerdos administret.* Quod si religiosi alias in hoc se ministerium ingesserint, incidunt in excommunicationem soli Pontifici reservatam : cæteri clerici id audentes gravi tantum peccato se obstringunt.

ARTICULUS III.

QUÆDAM PROPRIETATES ET AFFECTIONES SACRAMENTI EXTREMÆ UNCTIONIS.

333. *Dico I. Extremæ Unctionis sacramentum ministrari debet solis infirmis adultis periculose ægrotantibus.*

Ita S. Carolus Borromæus in IV Concilio Mediolanensi, tit. VI (Lab., t. 15, p. 458).

Constant hæc ex epistola Jacobi : *Infirmatur quis in vobis?... oratio salvabit infirmum.* Deinde declarat Concilium Tridentinum cap. 3, esse hanc unctionem infirmis adhibendam : præsertim *qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur.* Ex eodem Concilio Mediol. dicimus, dandum esse hoc sacramentum *senio confectis, etiam non ægrotis, in diem morituris* : defectus enim virium, quo laborant homines senio confecti, gravis est infirmitas. E contra minime ministrandum est *pueris rationis usu carentibus*, ut idem Concilium Mediolanense tradit : nec enim capaces sunt effectuum præcipuorum hujus sacramenti. Neque dari debet mulieribus parituris, ad bellum proficiscentibus, navigantibus, peregrinantibus et iis, qui mox ultimo supplicio mactandi sunt. Nam licet his vitæ immineat periculum, si ægroti non sunt, iis non accensentur, quos infirmorum nomine Apostolus intelligit.

334. *Dico II. Ægroti periculo se decumbentes ad sacram unctionem percipiendam non tenentur præcepto divino.*

Ita S. Thomas in 4. d. 23, a. 1, q. 3, ad 1, Paludanus, Dom. Sotus, Gabriel, Navarrus, c. 22, n. 46, Covarruvias in c. *Alma.* 2. p., § 2, n. 6.

Prob. I. Tale præceptum non sequitur ex natura et institutione hujus sacramenti : nec enim est necessarium hoc sacramentum ad salutem, sed tantum utile, et ad melius esse. Neque enim extat de ea obligatione præceptum divinum : Jacobus enim sacramentum hoc promulgando, nullo verbo utitur, quod præcipiendi vim habeat, sed simpliciter ait : *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros.*

Prob. II. Ecclesia non injungit præceptum de suscipiendo aliquo sacramento, nisi præceptum divinum supponatur : nullum autem extat præceptum divinum de extrema unctione suscipienda ; ergo neque præcepto ecclesiastico urgemur ad sacramentum hoc obeundum.

Sed nec Theologis tale præceptum ex sufficienti aliqua traditione aut consuetudine introductum esse videtur. Quid ? quod Concilium Tridentinum Sess. 7, can. 4 de Sacram. in gen. protestatur, non omnia sacramenta singulis esse necessaria. Et Sess. 14, cap. 3 dicit, unctionem extremam non posse a fidelibus sine peccato contemni.

Denique cum Ecclesia tempore interdicti permittat fidelibus ministrari ea sacramenta, quæ sunt necessaria ; hoc tamen minime permittit, ut habetur c. *Quod in te*, de pœnit. et remiss. Quod argumento est, sacramentum hoc non esse ad salutem necessarium absolute, nec ejus usum divino præcepto injunctum.

335. Dico III. Sacramentum Extremæ Uctionis iterari potest.

Thesis est contra Goffridum Vindocinensem Abbatem et Cardinalem L. 2, epist. 49 (inter opera Sirmond., t. 3, p. 700) cui consensit Ivo Carnutensis Episc. epist. 20, et contra alios seculi XII scriptores, quos confutat Petrus Cluniacensis, L. 5, epist. 7 (Biblioth. Cluniacensis, p. 887).

Prob. I. Eugenius IV in decreto ad Armenos, docet, Baptismum, Confirmationem et Ordinem, quod characterem in anima indelebilem imprimant, iterari in eadem persona non posse : reliqua vero quatuor characterem non imprimere, et *reiterationem admittere*. Speciatim autem de hoc sacramento, Sess. 14, cap. 3 : Si infirmi, inquit, post susceptam hanc unctionem iterum convaluerint, *iterum hujus sacramenti subsidio juvari poterunt*, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint.

Prob. II. Olim durante eodem infirmitatis statu iterabatur sacra unctio. Eam septies in eadem infirmitate repetendam esse præscribebatur in sacramentario S. Gregorii, editionis Menardi, p. 253, eundemque ritum ex pluribus Ritualibus probat P. Martene, L. 4 de antiquis Eccl. rit., c. 1, a. 2, n. 5. Verum a multis seculis usus Ecclesiæ obtinuit, ut nonnisi semel in eadem infirmitate eodemque statu posito sacra unctio ministraretur. Quod si tamen ejusdem morbi vis ita remiserit, ut ægrotus mortis periculum evasisse censeretur, quin tamen a morbo plane sit liber, postea vero recrudescente malo in periculum simile mortis recideret, denuo ei sacramentum hoc impertiendum esse consentiunt Theologi cum S. Thoma in 4. d. 23, q. 2, a. 4, q. 2.

336. Dico IV. Olim Extremæ Uctionis sacramentum ante S. Eucharistiam ægrotis ministrabatur.

Ita S. Thomas et alii, quos citat Suaresius disp. 44, sect. 1, n. 9.

Prob. I. Theodorus Cantuar. relatus c. *Ab infirmis*. 26, q. 7, hanc seriem præscribit : ut infirmi, post confessionem sacra unctione inuncti, commu-

nione viatici reficiantur. S. Bernardus in vita S. Malachiæ (Opp., t. 1, p. 689, edit. Mabill.), *ungitur*, inquit, *Episcopus, et sumpto viatico, ad lectum revertitur*. Petrus Cluniac. L. 3, epist. 4, ita scribit : *A domino Viseliacensi Abbate eum inungi, ac sacri corporis viatico refici fecimus*. S. Arnulphum prius inunctum die sabbati fuisse, postea vero ad vesperam viaticum sumpsisse Surius refert, c. 50, ejus vitæ, die 15 Aug. B. Gertrudis L. 5 Divinar. insinuation. 2, 29, narrat, ægrotis imprimis ministrari solitum sacramentum pœnitentiæ, deinde Extremæ Unctionis, ultimo Eucharistiæ in viaticum.

Et congruebat quidem, tum quod Eucharistia finis est omnium sacramentorum, ad quam cætera quodammodo referuntur, tum quod illi præmitti decet perfectissimam animæ purgationem, etiam quoad reliquias peccatorum, tum quod viaticum detur discessuris; cum e contra unctio conferatur, ut quandoque iterum convalescant. Sed quoad hunc ordinem inspicendi sunt libri rituales singularum diœcesium : nam per se talis ordo non requiritur, eo quod Extremæ Unctionis dispositio sufficiens sit perfecta contritio de peccatis, quorum sibi conscius est æger : neque etiam de hoc sacramento invenimus speciale latum esse præceptum præmittendi confessionem, ut de Eucharistia compertum habemus.

Ex accidente tamen necessarium plane est, præmitti confessionem : sacramentum enim unctionis supponit hominem jam in extremo mortis articulo, in quo necesse est, omnia peccata mortalia confiteri. Quo quidem in periculo præstaret omitti unctionem extremam, quam pœnitentiæ sacramentum.

337. *Obj. cont. 2^{am} concl.* Concilia et Patres verba Jacobi explicantes indicant præceptum divinum et ecclesiasticum esse, ut infirmi hoc sacramento utantur.

R. — *N. Assumpt.* Quod Theodorus Cantuariensis in libro Pœnitentiali præcipiat, infirmos, *secundum auctoritatem canonicam, sacra unctione olei inungi, et communione viatici refici secundum statuta SS. Patrum*, indicat, præceptum esse Pastoribus, administrare sacram unctionem ægrotis, pro quibus ea petitur.

Neque est par ratio unctionis et communionis viatici, ut aliqui ex allata sanctione volunt argumentari; alias dicam, *orationes et consolationes ecclesiasticas* divino præcepto requiri, nam et his ægrotum refici Theodorus jubet. Nec magis causam adversariorum juvat canon 48. Conc. Chabilonensis : non enim ait, ex præcepto divino debere suscipi hoc sacramentum, sed *secundum Apostoli documentum, cui etiam documenta Patrum consentiunt*, ungi infirmos debere. Eodem modo dum Concilium Coloniense, an. 1536 habitum, cap. 50, part. 7 ait, impendendam esse unctionem cum expositione unctionis et *mandati Apostolici*, loquitur de mandato, quo ritus et modus sacramenti hujus administrandi ac suscipiendi præscribitur, non vero quo usus ejus simpliciter jubetur. Et, ut cum scholis loquar, mandatum est quoad specificationem, non quoad usum absolute latum : cujusmodi præceptum Domini Paulus 1. Cor. 7, v. 10, declarat de matrimonio.

Denique Concilium Senonense in decretis fidei decreto 10 (Labb., t. 14, p. 454 A) negat, sacram unctionem nostram esse præceptum illud Christi, quod Marci 6, v. 13, expleverunt Apostoli ungendo infirmos : sed ait, esse sacramentum, idque verbis Jacobi, *infirmatur quis*, etc., confirmat.

Inst. 1. Qui sacramentum Extremæ Unctionis contemnit, sine dubio in jus divinum peccat : atqui qui sacramentum hoc, cum potest facile accipere, negligit, saltem facto censetur illud contemnere; ergo jure divino obligantur omnes ad usum hujus sacramenti.

R. — D. Cons. Ad usum hujus sacramenti jure divino omnes obligantur per se et absolute *N.* ex accidente *C.* Synodus Tridentina decidit quidem sacramentum hoc non posse sine peccato contemni, studiose tamen omittit definire, utrum sit peccatum mortale, eo quod in contemptu ipso gradus esse possint, et ex imperfecta deliberatione contemptus levis detur. Neque per se peccaret mortaliter, aut gravis contemptus se reum faceret, qui ideo sacramentum hoc non peteret, quod non esset præceptum, aut quod aliunde difficultatem et repugnantiam sentiat. Igitur ad gravem contemptum requiritur, ut quis parvi pendat sacramentum et fructus ejus : qui quidem contemnendi modus vix esse potest, nisi in eo, qui errore vel hæresi circa hoc sacramentum laborat. Quod si quis sacramentum hoc, quod facile accipere posset, respuit, merito in eo præsumitur esse talis contemptus, meritoque talibus sepultura ecclesiastica interdicitur cap. ult. Conc. Coloniensis sub Adolpho Episcopo celebrati, an. 1549.

Inst. 2. Quo jure effectus est necessarius, eodem necessaria est causa : atqui jure naturali et divino tenemur superare tentationes dæmonum, quæ sub finem vitæ sunt gravissimæ; ergo tunc tenemur jure naturali et divino adhibere extremam unctionem, tanquam medium a Christo institutum ad tentationes illas superandas. *Confirmatur* argumentum inductione confirmationis, quam imminente persecutione Christianus quilibet suscipere tenetur, ut adversus hostes fidei roboretur.

R. — D. M. Eodem jure est necessaria causa, si hæc sit medium unice necessarium ad effectum obtinendum *C.* si sit medium valde utile ad effectum, qui per causas alias obtineri adhuc possit *N.* Quamvis Extremæ Unctionis sacramentum conferat plurimum ad vincendas dæmonum insidias; tamen per orationes et sacrificia, aliosque modos juvari ægrotus potest. Non ergo est sacramentum hoc tam necessarium medium, ut ob illius defectum homo se morali et proximo periculo exponat peccandi mortaliter in alio genere, seu consentiendi tentationibus dæmonis. Igitur ratione periculi, cui se exponit omittens hoc remedium contra insidias inimici, non est per se peccatum mortale.

Exemplum de confirmationis sacramento nihil probat. Nam S. Thomas in 4. d. 7, q. 4, a. 1, q. 2, et in 3. parte summæ, q. 77, a. 8, ad 4 docet, secluso contemptu, non esse peccatum mortale omittere sacramentum confirmationis toto tempore vitæ. Cujus sententiam amplectuntur Sotus, Ledesma, Adrianus, Navarrus, et plures alii, quos recitat et sequitur Suarez tom. 3, disp. 38, sect. 4, et rationem reddit, quod neque in S. Scriptura, neque in traditione exstet præceptum de confirmationis sacramento suscipiendo. Si enim Patres scribunt, requiri confirmationem ad perfectionem et plenitudinem hominis Christiani, perfectionem substantialem non intelligunt, quæ solo baptismo confertur : neque etiam indicant plenitudinem sufficientiæ, sed loquuntur de plenitudine abundantiae, et de christiano milite consignato, ut Alensis advertit.

Quod si confirmatio jure divino esset præcepta, daretur fidelibus in articulo mortis; quod Ecclesia tamen non solet. Sed et alias non inducit fideles

ex necessitate quadam obligando ad susceptionem confirmationis, sed tanquam invitando ad id, quod per se bonum est ac utile.

Denique constat, confirmationis sacramentum esse quidem valde efficax et maxime utile ad perseverandum in fide, non tamen esse simpliciter necessarium, eo quod sint alia media ad finem hunc obtinendum sufficientia, ceu oratio, meritum, exercitationes virtutum, Eucharistia et similia. Igitur propter hunc quoque sacramenti finem non videtur illud esse præceptum propriæ et intrinsecæ sacramenti obligatione; et consequenter dicendum, et vi objecti et intrinsecæ obligationis nullum esse peccatum, confirmationis sacramentum omittere.

Quamvis ejus neglectus ex accidente peccatum dici possit, nimirum ratione contemptus aut scandali; item ratione conscientiae et caritatis propriæ: ut si practice quis sibi persuadeat, se non posse sine hoc medio tentationes contra fidem vincere. Quæ omnia de negligentibus sacram unctionem dici posse, nuper indicavimus.

TRACTATUS

DE

ORDINE ET MATRIMONIO.

PROOEMIUM.

1. Si S. AUGUSTINUM observamus Lib. 49 de Civit., cap. 43. *Ordo est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio*. At ampla nimis, atque æquo generalior plerisque videtur ea ordinis acceptio. Quod si tamen res eæ inter se diversæ certa quadam graduum superiorum atque inferiorum varietate distinctæ sibi mutuo ita neclantur, ut una referatur ad alteram, atque ad unum tendant, hoc sensu data ab AUGUSTINO notio ordinis vel maxime usum habet; et vero si præcipuam vim ordinis et notionem attendamus, ex se idem sonat, ac dispositio supremarum et inferiorum rerum, quæ sunt ita aptatæ inter se, ut una ad alteram referatur. Quin hoc sensu ab antiquis Patribus, scriptoribus Ecclesiasticis, atque Theologis frequenter ac proprie ordo accipitur pro *Hierarchia Ecclesiastica*, sive pro certo hominum statu in Ecclesia, in quo varii sunt distinctique gradus ordinum, sive ministrorum, ita ordinati, ut sit graduum subordinatio, perque minores ad majores ascendatur, omnesque in eundem finem tendant.

2. Æque frequenter iisdem ordo gradum certum ac dignitatem significat, quæ sic communis est multis, ut tamen sit ipsis propria, illosque discernat a cæteris omnibus : uti enim in republica civili varii distinguuntur ordines, ut ordo senatorius, ordo equestris; sic in Ecclesiæ hierarchia ordo Episcoporum; ordo Sacerdotum; ut apud Aug. epist. ad Generos. quæ est 165 (al. 53), Tertullian. de exhort. Castit., c. 7. Illaque ratione jam a primis Christianæ religionis nostræ incunabulis ministri Ecclesiæ dicebantur ordo, teste TERTULLIANO de Idololat., c. 7; cum e contra plebis appellatione venirent, quicumque in Ecclesiasticum ordinem non essent adlecti, quos et jam tum TERTULLIANUS frequenter *laicos*, seu *populum* appellabat, ut L. de Monogam., c. 11 : *Quomodo totum ordinem Ecclesiæ de monogamis disponit, si non hæc disciplina præcedit in laicis, ex quibus Ecclesiæ ordo proficit*. Alii etiam *seculares* dicebant : item *idiotas*, hoc est, privatos homines, non autem indoctos, teste Binghamo, Orig. Eccles., vol. 4, pag. 44.

3. At vero ordo a Theologis ubi de sacramento hujus nominis disputant, quasi translato nomine effectus ad causam, et, phrasi Scholæ, *active* sumitur, hoc est, pro ritu, vel actione illa, qua cui confertur potestas sacra ad

celebrandum Eucharistiæ sacramentum, vel illi ministrandum, itaque in ministrorum Ecclesiæ et hierarchiæ Ecclesiasticæ ordinem evehitur. Quo quidem sensu rectius *ordinatio* diceretur. Hac enim consideratione sola ordo sacramentum est, quippe in fluente et transeunte actione consecrantis, vel ordinantis situm, non vero in re fixa et permanente, sive stabili illa potestate sacra, quæ confertur. Itaque sumptus ordo pro sacra illa ordinantis actione bene definitur et est *Sacramentum novæ Legis a Christo institutum, quo specialis datur potestas aliqua, et confertur gratia ad munia Ecclesiastica rite decenterque obeunda*. In qua definitione hæc : *specialis datur potestas*, sacramenti hujus differentiam ab aliis novæ Legis constituunt; vox vero *aliqua* innuit, non eamdem in omni ordine potestatem conferri. Tota vero potestas, quæ datur, ad sacrum Christi corpus consecrandum traditur, eoque ordo quilibet tendit et refertur; tanquam ad finem suum et objectum primarium.

4. Hoc sensu spectatus ordo, sive ipsum sacramentum ordinis, alio insuper a Latinis nomine præsertim antiquioribus, *impositio manuum* dicitur, a ritu illo externo, impositionis manuum ordinantis, quo confertur; qui mos, opinante Morino de Sacr. Ordinât., p. 3. Exercit. 7, c. 4; item Seldeno ad Eutychie Origines, pag. 30, et Baronio ad an. Chr. 44 ad Christianos a Judæis transiit, qui Sacerdotes et Doctores suos ad eam dignitatem impositione manuum provehebant. Et vero de ordinatione intelligi debet, quod ait Lucas Act. 6, v. 6, de septem primis Diaconis : *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus*. Idem quod Apostolus 1. ad Tim. 4, v. 14 : *Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*. Ac cap. 5, v. 22 : *Manus cito nemini imposueris*. Demum 2. ad Tim. 1, v. 6 : *Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Cum vero Ecclesia in sacramentis quibusdam aliis, ut Confirmationis ac Pœnitentiæ, item in ritibus subinde, velut cum olim publice pœnitentes, aut lapsi in hæresin reconciliarentur Ecclesiæ, uteretur impositione manuum, hæc, de qua agimus, discriminis gratia, *ordinatoria* dicebatur.

5. Sed et Græci gemino vocabulo, *χειροτονία*, et *χειροθεσία*, ordinationem designant. Utriusque vero quæ sit vis atque usus apud scriptores Ecclesiasticos, scire interest.

Χειροτονία, si vim præcise nominis ac primam originem spectemus, idem sonat, quod manuum extensio et porrectio; eoque sensu primum ab Atheniensibus usurpata ad significandam electionem magistratuum, quod esset illius gentis consuetudo porrecta manu ferre suffragia. Sed inde ad Ecclesiam translata vox est, ac diverso quidem sensu, ut contendit Beveregius in Annot. ad Can. 1. Apost. apud Cotelierum, Patrum Apost. vol. 4, edit. Amstelod. novæ pag. 453, contra Lutheranos et Calvinistas erudite commonstrans, apud scriptores Ecclesiasticos *χειροτονία* non nisi pro impositione manus, sive vera ordinatione sumi; nec ordinatione qualicumque, sed Episcoporum.

Erudito huic scriptori Anglo eatenus consentio, quod apud scriptores Ecclesiasticos frequentissime ac plerumque *chirotonia* ad ipsam ordinationem et consecrationem, licet non Episcoporum tantum, designandam usurpetur, ad nudam vero electionem indicandam vix unquam. In Synodo Laodicensi

Can. 5 (Labb., t. 4, p. 4497 A) pro simplici electione quibusdam videtur accipi; ait enim ibidem Synodus *non oportere χειροτονίας fieri in præsentiæ eorum, qui audiunt*; quod de electionibus statutum esse putant BALZAMON et ZONARAS ad illum Canonem (Can. apost., etc., p. 344, edit. Paris. 1618): *Cum namque in electionibus, aliquorum crimina, propter quæ illi forte a sacro Ordine arcendi sint, a Præsulibus enuncientur; Patres existimarunt, a ratione penitus esse alienum, aliquos adesse, qui ea, quæ dicerentur, exciperent.* At, quod idem Beveregius in Notis ad Can. Apost., Hubertus in Archieratico observant, chirotoniam aliquando quidem utrumque simul complecti, electionem et ordinationem, non vero electionem solam, idem ad Can. 5. Laodiceum non incongrue dixeris. Et vero omnes editiones latinæ pro græco χειροτονίας habent ordinationes.

At vero ita esse, quod modo dictum, χειροτονίαν vix unquam pro electione sumi a scriptoribus Ecclesiasticis, sed pro ordinatione, inde liquet, quod vocem illam semper ad ipsam ordinationem restringant. Auctor Constit. Apostolicar., L. 8, c. 24 (Labb., t. 4, p. 489 D): *Quando, inquit, Subdiaconum ordinas (χειροτονῶν) Episcopo, impones super eum manus.* Canon Apostol. 1. *Episcopus, inquit, a duobus, aut tribus Episcopis ordinetur*, græce χειροτονείσθω. S. EPIPHANIUS hæc. 75 (Opp., t. 4, p. 908 A, edit. Petav.). Aerium refellens, qui presbyteros Episcopis esse pares ex eo asserebat, quod æque ac Episcopi manus imponent, ait presbyteros manuum imponendarum jus nullum habere. Οὐ μὴ ἔχειν χειροθεσίαν τοῦ χειροτονεῖν. Eodem sensu S. CHRYSOSTOMUS constanter eam vocem usurpat homil. 14, 27 et 34 in Act. Apost. Homil. vero 13 in 1. Timoth. ad illud Apostoli: *Cum impositione manuum presbyterii: non de presbyteris, ait, hoc loco, sed de Episcopis loquitur Apostolus; non enim profecto presbyteri Episcopum ordinabant, ἐχειροτόνουν.* S. HIERON. in cap. 58. Isaiæ, cæterique passim, ut vix ex omnibus unum nominare queant Protestantes adversarii, qui pro mero suffragio, aut nuda electione chirotoniam usurpasset.

Atque istud præter Beveregium, de quo ante, plerique eruditi observarunt. Simeon Thessalonicensis Opusc. de Ordinationib. χειροτονίαν a χειροθεσίᾳ distinguit et priorem vocem de duobus majoribus ordinibus proprie accipi docet: *Lectoris est, inquit, signari; subdiaconi benedici manuum impositione χειροθεσίᾳ; diaconi vero ac presbyteri ordinatione, χειροτονία.* Front. Ducaeus in Not. ad Chrysostom. *Apud profanos quidem scriptores, ait, χειροτονία, quæ proprie manuum extensionem sonat, decretum significat, vel suffragiorum lationem, sed apud auctores sacros pro Ecclesiasticorum ministrorum ordinatione sumitur.* Morinus de sacris Ordinat. P. 3. Exercit 1, cap. 2. *Proprie, inquit, χειροτονία est ipsa ordinatio; tum ibidem monet, non aliud in libris ritualibus Græcorum ad significandam ordinationem nomen occurrere. Demum Illustriss. de MARCA, L. 6 Concord., cap. 2, num. 7, errorem delegens Zonaræ, Balzamon. et Blastaris circa Can. 4. Synodi Nicænæ I et Synodum Nicæn. II, inquit: Ideo facilius sibi persuaserunt, quod existimarint vocem χειροτονία, quæ in Can. IV. Nicæno habetur, accipi posse, quasi significet electionem, cum eo sensu reperiat apud Demosthenem et alios auctores profanos. Apud auctores tamen Ecclesiasticos vox illa semper significat ordinationem, quemadmodum a Frontone Ducæo adnotatum est in Notis ad opera Chrysostomi.*

6. Χειροθεσία, ex vi nominis sui impositio manuum, antiquioribus præ-

sertim Græcis quamlibet sonabat impositionem manuum. Ac. 1° pro impositione manuum ordinatoria sumit EPIPHANIUS hæc. 75, et in fine Panarii ordinationem Episcopalem referens idem vocabulum adhibet. Quin *χειρας ἐπιθεῖν* usurpatur Act. 6, v. 6; 1. ad Tim. 4, v. 14; 2. ad Tim. 4, v. 6, idemque observat Petavius Lib. 2. de Hierarch. Eccles., c. 6, Cangius in Glossario, aliique. 2° Pro nuda benedictione Episcopi vel presbyteri, quæ fieri elevata manu solet, dum datur populo, accipit Aristæus ad Can. 106, Conc. Carthag. 3° Impositionem manus reconciliatoriam, vel benedictionem, qua recipiebantur redeuntes ad Ecclesiam Episcopi cum susceptis jam ordinibus, importat apud Tharasium Patriarcham Constantinop. Act. 4. Synodi generalis VII. 4° Synodus gen. I Nicæna Can. 49 de Diaconissis agens, earumque consecrationem non esse veri nominis ordinationem monens, eadem voce utitur.

At, si recentiores Græcos adimus, *χειροθεσία chirotesia* ab iis modo magis restricte sumitur, ut vel impositionem manus tantum ceremonialem sonet, vel non nisi ad exprimendas ordinationes Diaconatu minores inseruiat, ut notant Jacobus Goar in Euchologio, pag. 239 et 257, Bingham, Orig. Eccl., vol. 44, L. 4, cap. 6, item Bevereg. et Cangius citati; tum paulo ante ex Simeone Thessalonicensi, scriptore Græco vidimus.

7. Cæterum ordinationem e numero sacramentorum novæ Legis hodie expungunt Lutherani et Calvinistæ omnes; tametsi eorum majores circa hoc dogma variaverint. Equidem Lutherus ordinem esse verum sacramentum constanter negabat, præsertim L. de Captiv. Babyl., c. 7 de ordine, quem secuti Melanchton in editione prima Locorum communium: Illyricus in Confess. Antuerpiensi: Kemnitius parte 4. Exam. Syn. Trident. Negavit et Calvinus, duo tantum sacramenta recensens, Baptismum et Eucharistiam; at postea Inst. Lib. 4, cap. 14, sect. 20, et cap. 49, sect. 34, ordinem verum novæ Legis sacramentum pronuntiat, seque idcirco duo tantum statuuisse sacramenta inquit, quod de iis tantum ageret, quæ Ecclesiæ toti et Christianis omnibus essent communia. Sed et Lutherani olim in Apologia Confes. August. ad artic. 13, Ordini locum inter sacramenta concedebant; quin et Melanchton postea in posterioribus, Ordinem sacramentis accensuit. Cæteros eorum errores circa dogma de sacramento ordinis, suo quosque loco referemus.

DISSERTATIO I.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI ORDINIS.

8. Subversionem catholici dogmatis de existentia sacramenti ordinis relati ante Novatores Acatbolici velut e longinquo moliuntur. Pernegant dari in Christi Ecclesia ordinem ministrorum hierarchicum, seu statum quemdam ministrorum a laicali sive populari distinctum : aut si quid discriminis clericos inter et laicos ponatur, totum id, quantum est, ab arbitraria hominum institutione profluere. *Quod*, inquit Luther. Lib. de abrog. Missa privata ad illud S. Petri : non dominantes in cleris, *nostra translatio habet, non dominantes in cleris, interpretis incuria fuit, quæ fecit, ut clerum hoc loco intelligerent, quos nunc a laicis discevit impia hominum traditio : et infra : hoc dixisse contenti sumus, Christianum populum esse simplicem, in quo prorsus nulla secta : nulla differentia personarum, nullus clericus, nullus laicus.* Eodem modo Calvinus loquitur L. 4 Instit., c. 4. *Appellatio cleri, aut errore, aut certe ex prava affectione nata est, cum tota Ecclesia clerus, id hæreditas Domini a Petro dicatur.* A quo tempore discrimen clericos inter et laicos in Ecclesia obtinuerit, posteriores nostri temporis scriptores Protestantium non omnino conveniunt. Ad primum Ecclesiæ seculum refert illud Joseph Bingham, vir Anglicanæ addictus Ecclesiæ, in præstantissimo opere de Origin. Eccles., L. 4, c. 5, Moshemius Inst. Hist. Eccl., sec. 1, p. 2, sect. 4, cap. 2, aliique. Contra vero Boehmerus. Dissert. ad Tertullian. quæ est inter ejusdem Diss. Jur. Eccles. Lipsiæ editas 1744, ordine 5, quam Illustrissimo de Marca opposuit, discrimen illud enatum non ante Tertulliani tempora sec. III, contendit; etsi cætera in hoc convenient distinctionem status ecclesiastici et laici non juris aut institutionis divinæ, sed humanæ esse; nimirum conformiter capitali Protestantium systemati, quod primus Lutherus L. de captiv. Babyl. construxit, Ecclesiam esse societatem, sive collegium æqualium, cui sacrorum potestas in communi concessa sit, quam Pastores non nisi ex consensu populi exerceant; ut proinde nihil habeant principatus et imperii in populum, sed ministerium nudum, sive exercitium a populo concessum. A quo tamen tam adamato alias Protestantibus systemate eatenus recessere scriptores eorum alii, qui sacram potestatem in uno eodemque summo imperante ex natura et indole summi Imperii esse consociatam volunt, a quo Ministris cæteris delegetur. Ita Christian. Thomasius in cautelis circa præcognita Jur. Eccl., c. 2, aliique a Thomasio Thomassiani appellati.

Quare, quo adversarios e vestigio sequamur, cap. 1º de hierarchia Ecclesiastica, sive Ordine sacro hierarchico ministrorum Ecclesiæ, a laico penitus distincto; 2º de Ordine, in quantum est novæ Legis sacramentum, agemus; præmissa tamen de hoc sacramento summa doctrinæ catholicæ ex Conciliis FLORENTINO et TRIDENTINO.

*Decretum concilii Florentini de sacramento Ordinis sub Eugenio IV,
an. 1439, pro Armenis.*

Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, et patenæ cum panis porrectionem. Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem: Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*: et sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister hujus sacramenti est Episcopus. Effectus, augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus minister.

*Canones concilii Tridenti de sacramento Ordinis Sess. 23, die 15 Julii,
an. 1563, sub Pio IV.*

I.

Si quis dixerit, non esse in novo Testamento sacerdotium visibile, et externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi; sed officium tantum, et nudum ministerium prædicandi Evangelium, vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes; anathema sit.

II.

Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios ordines, et majores et minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur; anathema sit.

III.

Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum, a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum Ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei, et sacramentorum; anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipe Spiritum sanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse; anathema sit.

V.

Si quis dixerit, sacram unctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam, et perniciosam esse, similiter et alias Ordinis ceremonias; anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris; anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; vel ordines ab ipsis collatos sine populi, vel potestatis secularis consensu, aut vocatione, irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros; anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros Episcopos, sed figmentum humanum; anathema sit.

CAPUT I.

DE ORDINE SACRO HIERARCHICO MINISTRORUM ECCLESIAE A LAICO
STATU PENITUS DISTINCTO.

9. Uti Protestantibus Ecclesia nonnisi æqualium societas vel collegium est, ita e contra Catholicis inconcussum veritatis dogma est, Ecclesiam societatem esse inæqualem ex *imperantibus* et *subditis* compositam, in qua sacrum principatum tenent cleri, ita tamen, ut et inter eos diversi majoritatis et obedientiæ gradus sint, laicis, cujuscumque sint dignitatis ac ordinis, *in spiritualibus* sola relicta obedientia gloriæ. Appellatur hic sacer principatus, derivato a græcis nomine, *Hierarchia Ecclesiastica*; quæ definiri in genere potest: *Potestas a Deo instituta, et personis sacris eum in finem legitime collata, ut in Ecclesia Christi ministerium et regimen exerceant*. Unde duplicis generis Hierarchia se prodat: alia est *ministerii* seu *ordinis*, alia *jurisdictionis*. Prior vel proxime, vel remote circa corpus Christi verum, sive SS. Eucharistiam versatur: posterior circa corpus Christi mysticum, omnem clavium potestatem suo ambitu complectens. Personæ sacræ ex prima Hierarchiæ specie quæ potestatem SS. Eucharistiæ mysterium conficiendi acceperunt, dicuntur esse in sacerdotio, ut *Episcopi* et *Presbyteri*; aliæ in ministerio tantum; eæque vel in *majoribus ordinibus*, sive *sacris*, ut si aut diaconatus gradu, aut subdiaconatus insignitæ sint, quæ conficienti propius ministrant; vel si ministrant remotius, *in ordinibus minoribus*, quo pertinent *Ostiarii*, *Lectores*, *Exorcistæ*, *Acolythi*, quibus singulis ad Hierarchiam per *primam tonsuram* via parari debet. Omnes ordinem efficiunt, qui ordo hierarchicus ministrorum Ecclesiæ dicitur, item passim ordo clericalis, vel uno verbo, clerici. Et de his nunc sequentes moventur controversiæ in Doctorum Protestantium gratiam: I. Utrum ministri Ecclesiæ recte appellentur clerici, et clericorum a laicis discrimen semper fuerit in Ecclesia,

etiam primis duobus seculis? II. Utrum hoc discrimen juris divini sit, adeoque totus ordo hierarchicus ministrorum ex institutione divina ortum ducat? III. Annon saltem ex jure divino competat laicis electio ministrorum Ecclesiæ? quas sequentes enodabunt articuli.

ARTICULUS I.

UTRUM MINISTRI ECCLESIAE RECTE APPELLENTUR CLERICI, ET ALIQUOD CLERICORUM A LAICIS DISCRIMEN SEMPER FUERIT IN ECCLESIA, ETIAM PRIMIS DUOBUS SECLIS.

40. *Nota.* Vocabula, *clerici*, *laici*, licet jam pridem latio donata, græcam habere originem; in vulgus enim notum est idem esse λαόν græcis, quod populum latinis; ac similiter idem illis esse κληρον, quod sortem et hæreditatem nobis. Inde igitur laici compellati sunt, quasi plebei, aut populares, quibus nihil functionis Ecclesiasticæ demandatum; clerici vero velut Domini sors, et hæreditas, qui consecrati divino cultui, ad rerum sacrarum curam, et Ecclesiastica ministeria suscepti. *Clericus*, ait S. Hier. epist. ad Nepotian. (Opp., t. 1, p. 258, edit. Valars. et Maffei.) *interpretetur primo vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse, quod dicitur; si enim κληρος græce, sors latine appellatur; propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum est.* Sortis autem nomine etiam hæreditas venit, quod hæreditas in plures plerumque dividi sorte soleat. Ac licet ad unum duntaxat pertingat hæreditas, id tamen sæpissime etiam sorte fit, quod plerumque nascantur hæredes, non fiant. Unde et juxta alios ex simili ratione Ecclesiasticis clericorum nomen adhæsisse dici potest, quod ad Ecclesiasticum ministerium sint sorte assumpti, uti Mathias olim ad Apostolatam. Cæterum ut Ecclesiastici ministri appelleantur clerici non placet nostri ævi sectariis; adeo enim statum ipsum clericorum oderunt, ut etiam nomen execrati sint. Lutherus Lib. de abrog. Missa priv. et Calvinus, L. 4 Institut., cap. 4, sect. 9, impia traditione, et errore factum dicunt, ut illud nomen inderetur ministris Ecclesiæ, quam avorum suorum vocem repetunt etiamnum juniores Protestantes. At

41. Dico I. Ministri Ecclesiæ recte appellantur clerici.

Prob. I. Ex Scriptura S. Nam Jerem. 42, de veteris Ecclesiæ ministris loquens Deus, juxta versionem LXX et *cleri*, ait, *eorum non proderunt eis*, id est, si officium suum negligant, non ideo salvabuntur, quod in hæreditatem Domini peculiariter adsciti sint per vocationem ad ministerium, hoc enim ibi significare, quod hebraice dicitur *neqlou*, i. e. *pæreditatem adierunt*, pro quo LXX verterunt *cleri eorum*, testantur inter omnes pene Ecclesiæ Patres hebraici et græci idiomatis peritia nominatissimi: Origenes qui homil. 7 in Jerem. (al. 44, Opp., t. 3, p. 489 B C, edit. Ruæi.) verba relata sic exponit: *Hæc, cleri eorum non proderunt eis, ante me alii exposuerunt, et quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero: nos, qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis Ordine præsidemus, in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis, non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus;*

multi enim et presbyteri pereunt, et laici beatissimi reperiuntur. S. EPIPHANIUS epist. ad Joannem Hierosolymit. (Opp., t. 2, p. 342 A) : *Oportebat, inquit, nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, et observatione diligentissima hoc esse, quod dicimur; si enim Scriptura loquitur, cleri eorum non proderunt eis, quæ arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione et sensu, verum etiam sermone peccamus?* S. HIERONYMUS in Comment. ejus loci (Opp., t. 4, p. 929 B) : *Dicitur, ait, hoc et Ecclesiasticis qui verba Domini, et doctrinam ejus mala conversatione disperdunt. De quibus infertur, cleri eorum non proderunt eis. Quid enim eos juvare poterit Episcopi nomen, et Presbyteri, vel reliquus Ordo Ecclesiasticus, cum magis graventur dignitatibus suis, etc.* Cur igitur, quam ministris Ecclesiasticis in Scriptura Spiritus sanctus ipse tribuit prærogativam, proprio vocabulo non significemus?

Prob. II. Ex auctoritate Patrum, et ipsa re, quam per id vocabulum significamus; nam antiqui Patres ut in Concilio Nicæno Can. 1, 2, 3, 8, 47, 48, item ante relati alique ministros Ecclesiæ soliti fuerant appellare clericos; at maxime impium est dicere, id eos errore, impiaque traditione fecisse. Deinde ne ipsi quidem Protestantes negare possunt, ministros Ecclesiasticos peculiari quadam ratione destinatos esse ad divinum obsequium, atque adeo singulari quodam modo ad curandam atque excolendam hæreditatem Domini, sive Ecclesiam, quid igitur prohibet hoc ipsum eorum munus appellatione idonea exprimere?

42. Dico II. Jam a prima Ecclesiæ origine, adeoque ante Tertulliani, qui initio seculi III florere cœpit, ævum, clericos inter et laicos discrimen fuit.

Abstrahit adhuc conclusio, ex quo jure hoc discrimen ortum ducat, de quo art. seq. ex quo etiam probationes ex Scriptura sacra petitæ huc jam trahi possunt. Adeo vero conclusio hæc duorum priorum Ecclesiæ seculorum, quibus modo maxime eam probamus, testimoniis nititur, ut mirum videri debeat, potuisse ab adversariis negari. Igitur

Prob. I. Ex CLEMENTE Romano, seculi I scriptore, et summo Pontifice, et anno Trajani tertio martyrio coronato, qui in priore ad Corinthios epistola, apud Coteler. Patr. Apost., vol. 2, pag. 470. Ecclesiastici ordinis viros clare secernit a laicis, *summo*, inquit, *Sacerdoti sua munia tributa sunt et sacerdotibus locus proprius assignatus est: et levitis sua ministeria incumbunt: homo laicus præceptis laicis constringitur.* Atqui hic non re solum, sed et nomine laicos ab Ecclesiasticis Clemens distinguit, quos sibi invicem opponit; epistola vero hæc ab omnibus semper habita fuit authentica, etiam ab adversariis, ejusque mentionem faciunt passim veteres Patres ut epistolæ gravissimæ, et illi S. Pauli ad Hebræos quam simillimæ, S. Irenæus L. 3, cap. 3, Clemens Alexandrin., L. 7 Stromat., Eusebius, L. 3 Histor., cap. 42, S. Hieron., L. de Scriptor. Eccles., quidquid sit de epistola Clementis, quæ secunda ad Corinthios dicitur, quæ neque extat, neque probatur ab Ecclesiis, teste S. Hieron. loco notato.

Respondet Boehmerus, cumque eo alii, Clementem hæc non de Ecclesia, sed veteri Testamento scripsisse, eoque exemplo hortatum Corinthios, ut, ad evitandam confusionem, omnia ordine facerent, sicut apud Judæos erant distincta personarum munera, inde vero non sequi, esse similiter inter Chri-

stianos diversitatem statuum, cum ne mentio quidem clericorum a Clemente fiat.

At contra est, quod, etsi allata verba de clericis et laicis veteris Testamenti dicta sint, Clementem tamen aperte eo diversitatis inter Judæos exemplo illud unice contendere, esse talem distinctionem multo magis in Ecclesia : estque hoc Clementis argumentum velut a minori ad majus : in veteri Testamento apud Hebræos erat talis statuum diversitas, et sua Synagogæ hierarchia ; ergo multo magis illa est in Christi Ecclesia.

Patet hoc ad oculum legenti epistolam ex hujus scopo, et iis, quæ Clementes subjungit. Nimirum seditio erat inter Corinthios, dum Episcopo, aliisque ministris sede et loco, etsi ab Apostolis ipsis constituti essent, pulsis, alii involarent in ministeriâ. Ut proinde eos ad pacem reduceret, ostendit 1° etiam in veteri Lege fuisse illam diversitatem statuum et munus, quam turbare, involando alterius munus, scelus erat morte piandum ; in nova vero Lege graviore pœna id dignum esse. En verba : *Unusquisque vestrum, fratres, in suo statu* (ergo diversos in Ecclesia status supponit) *gratias Deo habeat... Non ubique offeruntur sacrificia jugia, vel votiva. Sed Hierosolymis tantum ; atque illic non in omni loco fit oblatio, sed ante templum et altare, prius facta a summo Sacerdote et prædictis ministris oblatis inspectione... Qui ergo præter id, quod voluntati ejus consentaneum est, aliquid faciunt, morte mulctantur. Videtis, fratres, quo majori correptione digni habiti sumus, eo periculo magis obnoxii sumus.* Sensus est : Si in veteri Lege morte mulctaretur, qui limites sui status egrediens involare vel in Levitarum, aut summi Sacerdotis munus, quanto magis id in nova Lege tenet ?

2° Refert deinde, quomodo Apostoli a Christo, ab Apostolis autem Episcopi, Presbyteri, Diaconi, suo cuilibet assignato officio, sint constituti : *Neque hoc novum est, inquit, a multis enim temporibus de Episcopis et Diaconis scriptum fuerat ; sic enim alibi Scriptura refert : Constituam Episcopos eorum in justitia, et Diaconos eorum in fide, Is. 60, v. 17 : Et quid mirum si, quibus in Christo commissum est a Deo hoc munus, prædictos constituerint ? Unde*

3° Postquam ad unitatem eos esset hortatus, ac consilium dedisset illi, ob quem orta fuerat seditio, sponte cederet, *solum ut ovile Christi in pace degat cum constitutis Presbyteris*, reprehendit Corinthios. *Neque enim leve erit nostrum peccatum, si eos Episcopatu privaverimus. Beati Presbyteri, viam prius emensi, etc. ; monet eos agere pœnitentiam, et esse Presbyteris subditos : Vos ergo, qui seditionis fundamenta jecistis, subditi estote Presbyteris, et in pœnitentiam corripimini.* Sed nihil evidentius, quam asseri hisce a CLEMENTE Ecclesiasticum statum, sive clerum ex Episcopis, Presbyteris et Diaconis constantem, distinctumque a laicis ; imo hos illi subjectos ; ac proinde non de veteri solum Lege loquitur ; sed ad ejus imitationem esse in Ecclesia diversitatem statuum divinitus institutam contendit.

13. Prob. II. Ex S. IGNATIO M. sec. I cujus testimoniis nihil evidentius, cum in epistolis suis plerisque id velut ex instituto intendat, ut inculcet, esse obtemperandum Episcopo ut Christo ; Presbyteris ut Apostolis. 1° In epist. ad Magnesianos (Patrum Apostolicorum Opp., edit. Hefel. 1847, p. 177 et seqq.) postquam singillatim nominasset *Daman* eorum Episcopum, *Basum* et *Apollonium* eorum Presbyteros, *Sotionem* Diaconum, vult hoc esse

debere eorum studium, ut in Dei concordia omnia agant, *Episcopo præsidente Dei loco, et Presbyteris loco senatus Apostolici, et Diaconis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi...* quemadmodum Dominus sine Patre nihil fecit, ipsi unitus, ita neque ipsi sine Episcopo et Presbyterio. Igitur juxta S. IGNATIUM Episcopi et Presbyteri in locum Christi et Apostolorum successerunt: atqui Apostoli certe a plebe reliqua discreti erant. 2º Epist. ad Trallianos (ibid., p. 494) idem inquit: *Cum enim Episcopo subiecti estis ut Jesu Christo... necessarium est, ut sine Episcopo nihil agatis. Sed et Presbyterio subditi estis ut Apostolis... Cuncti similiter reveantur Diaconos.* Sic et Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum distinctam mentionem facit epist. ad Philadelph. ac epist. ad Ephes. hos laudat, quod una fide obediant Episcopo et Presbyterio. Adeo luculenta sunt ista S. Ignatii testimonia, ut, cum in pravum sensum deflecti non possint, negent adversarii esse genuinas S. IGNATII epistolas, imo pernegent, ullas unquam ab eodem scriptas fuisse; sed inepte, ut eo potius desperatione adducti videantur, quam fundamento aliquo, ut ex responsis ad objecta patebit.

14. *Prob. III.* Ex aliis Patribus et monumentis. 1º Ex actis martyrii S. IGNATII, de quorum authentia, teste RUINARTIO in Actis selectis § *Martyrum*, pag. 7 et 43, edit. Amstelod. nunquam dubium fuit. Ea vero perhibent (PP. Apost. Opp., p. 254), quod cum S. IGNATIUS Smyrnam discessisset videndi S. Polycarpi gratia, eum Smyrnenses exceperint *per Episcopos, et Presbyteros, et Diaconos*, idemque fecerint civitates aliæ. Hi ipsi porro ibid. dicuntur *rectores, præfecti Ecclesiarum* ἡγούμενοι: quod idem versio latina habet ab USSERIO edita. 2º S. JUSTINUS M. qui sec. II, floruit, Liturgiam describens inquit, apol. 2 (Opp., p. 97 C): *Deinde ei qui fratribus præest προσέσθω, panis offertur, et poculum aquæ et vini... postquam preces et Eucharistiam absolvit, populus λαός acclamat... qui apud nos vocantur Diaconi panem et vinum et aquam, in quibus gratiæ actæ sunt, unicuique præsentium participanda distribuunt.* Postea et Lectoris meminit. 3º His addi possunt HEGESIPPUS Justino coævus apud EUSEB., L. 4, cap. 22, edit. VALESII. Epistola Ecclesiæ Viennensis apud EUSEB. Hist. Eccl., L. 5, cap. 4. CLEMENS ALEXANDR. qui ante TERTULL. scripsit, L. 6. Stromat. diserte Episcopos, Presbyteros distinguens. Ac TERTULLIANUS ipse, qui licet sec. III, ineunte florere cœperit, discrimen tamen hoc clericorum a laicis, et ipsorummet ministrorum hierarchicum ordinem, non sua primum ætate invecum, sed ut quid omnibus notum ac vulgare supponit L. de Præscript., cap. 44.

15. *Obj. I* cum Calv. et Luth. Populus christianus unus et simplex esse debet, in quo nulla personarum differentia, nullus clericus, nullus laicus, nullus unctus. *Prob. 1º* Ex Apostolo ad Gal. 3, v. 28: *Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Ergo omnem distinctionem et eminentiam unius præ alio inter Christianos rejicit. 2º S. Petrus epist. sua priore cap. 5, totam Ecclesiam clerum appellat ad Episcopos scribens: *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo;* igitur errore et traditione impia ab honore clerici nominis dejecti sunt laici. 3º Christus damnat istam diversitatem status inter Pastores et plebem: *Qui voluerit inter vos major fieri, sit vester minister,*

Matth. 20. Alios textus art. seq. dabimus. 4° Omnes Christiani fratres Christi sunt : sed Christus vere Sacerdos est ; ergo et illi ; ergo inepte illa differentia statuitur.

R. 1°. Vox illa, spectato adversariorum sensu, simillima est illi rebellium Core, Datan et Abiron, qua olim impetebant sacerdotes Testamenti veteris Num. 16. *Sufficiat vobis, quod omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus, cur elevamini super populum Domini?* At quorum schisma severe castigavit Deus : *Dirupta est terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum devoravit illos, cum tabernaculis suis, et universa substantia eorum, descenderuntque vivi in infernum.*

R. 2°. — D. Ant. Populus christianus debet esse unus et simplex unitate fidei ; item animorum, ut idem sentiant, nec sint in eis schismata C. unitate status, sensu adversariorum N. Priorem unitatem urget Paulus ad Ephes. 4, hortans eos servare unitatem spiritus in vinculo pacis, quia *unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium.* Cum hac vero unitate æque parum pugnat distinctio clericorum et laicorum, quam diversitas munerum, de quibus ibid. Apostolus. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores et Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii,* v. 11. Item, quam membrorum distinctio cum unitate corporis. Unum est humanum corpus ; neque tamen totum est oculus, auris, manus, pedes ; alias, ut ait Apostolus 1. Cor. 12 : *Si totum corpus oculus, ubi auditus? ubi odoratus?... et si essent omnia unum membrum, ubi corpus? nunc autem multa quidem sunt membra; unum autem corpus.* Ita plane in Ecclesia alii clerici, alii laici ; ac rursus clericorum alii sacerdotes, alii ministri ; laicorum alii principes, alii subditi : sed hæc membrorum et partium varietas est, corpus vero unum, quoniam unus omnium Dominus est, una fides, unum baptisma, unus Deus Pater, uno pane nutrimur.

Ad prob. 1^{am}. D. Cons. Rejicit distinctionem omnem et præeminentiam in ordine ad clericos et laicos in Ecclesia N. de hoc enim ibi ne cogitat quidem Apostolus : in ordine ad justificationem, salutem aliasque gratias in Christo vel per Christum consequendas C. Neque enim verbis illis : *Non est Judæus,* etc. Apostolus excludere ab Ecclesia diversitatem sexuum, nationum, conditionum voluit, qui enim alias Ecclesia consisteret? sed æque parum clericorum et laicorum differentiam exclusam voluit ; verum monere tantum, non illa esse, quæ filios Dei faciant, et regni æterni hæredes, sed fidem, quæ nos verum Abrahæ semen efficit, cui facta uni, juxta, v. 16, hæreditatis promissio ; et in hoc jam nos omnes unum in Christo, sive pares esse ; ait enim : *Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus, etc., omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Tum concludit : *Si autem vos Christi; ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.* Unde, spectato scopo Apostoli, æque potuisset dicere : non est clericus, neque laicus ; quia æque parum sine fide prodest conditio cleri et laici, quam liberi et servi, quam maris et feminæ, Judæi et Græci ; cum hæredes Regni non istæ graduum et conditionum differentiæ, sed fides, cum spe et charitate, constituat.

Ad prob. 2^{am}. R. 1°. — N. hæc, in clericis, a S. Petro ad totam Ecclesiam referri ; sed de iis tantum reipsa dici, qui proprie clerici dicuntur ; ita S. Hieron. epist. ad Nepotian. cit., et CECUMENIUS in Commentario hujus

epistolæ sentiunt. Tametsi enim ad Episcopi gregem et clerici et laici pertineant, quia tamen majus erat periculum, ne fastuosum imperium Episcoporum exercerent in clericos, quam laicos, quod clerici, utpote vi status sui Episcoporum administri, iis sint magis subjecti quam laici; idcirco S. Petrus Episcopos monet, ut totum quidem gregem diligenter pascant; in pascendis vero laicis fugiant turpe lucrum, in regendis clericis arrogantem dominatum. Quo proinde non damnatur Episcoporum potestas ipsa, et jurisdictio in subjectos clericos, sed potestatis abusus et fastus imperii.

R. 2º. — *Permisso gratis Ant. N. Cons.* Potest enim eadem cleri appellatio tribui ratione diversa tum Ecclesiæ toti, tum solis Ecclesiæ ministris. Tametsi proinde Ecclesia universa sors et hæreditas sit Christi, quod eam acquisierit sanguine suo; eo tamen non obstante certa Ecclesiæ portio, consecrata ministerio altaris magis propria ratione dici potest sors Christi et hæreditas, non secus, ac olim totus Hebræorum populus passim vocabatur hæreditas Domini, quod eum Deus liberasset servitute Ægypti, itaque velut redemisset, ac tamen solam tribum Levi, quam rebus sacris præfecerat, ratione quadam speciali sortem suam et hæreditatem esse voluit Num. 48, et Deut. 18. Porro Levitis, qui speciali modo sors Domini dicebantur, non respondent nunc in Christi Ecclesia Christiani omnes, sed sacerdotes soli, eorumque ministri.

Ad prob. 3am. R. — N. A. Eo enim loci, occasione ambitiosi postulati matris filiorum Zebedæi, humilitatem commendat; suosque monet, ne dominationem imperiosam et acerbam exerceant; præmittit enim: *Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, et qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos.* Vult igitur solum non eo modo præesse suos, quo principes gentium *dominantur*, h. e. dominatione austera; græcum enim κατακυριεύουσι *dominantur*, ipso Beza ad eum locum teste, significat dominari *contra eos*, dominatione imperiosa, cumque acerbitate conjuncta.

Deinde observo ad eum locum contra Calvin. qui illo plurimum nititur, ut hierarchiam Ecclesiasticam ac clericorum præeminentiam convellat, rectius multo ac solide dogma catholicum stabiliri. Nam 1º non ait Christus, vos non præsidebitis ullo modo, sed non sicut principes gentium vel infidelium, qui sine suorum amore bonove et gravi præsent imperio; qui autem dicit, tu non sic præeris sicut ille, id significat, tu præeris quidem, sed aliter quam ille. 2º Nonne clare subjungitur: *Quicumque voluerit inter vos major esse, sit vester minister, et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus?* Lucæ autem 22, 26: *Qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui præcessor*, græce ὑποµενος, *sicut ministrator*; ergo supponitur aliquis ipsos inter Apostolos major futurus reliquis, quo nihil clarius pro hierarchia Ecclesiastica. 3º Suum exemplum adhibet: *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*; sicut ergo Christus vere præerat omnibus, licet non ita, ut more regum gentium dominaretur, sed potius ministraret; ita vult suos præesse aliis, sine tamen dominandi libidine, sed præesse Ecclesiæ ut pastores et patres.

Ad prob. 4am. R. — D. A. Omnes sunt fratres adoptione C. natura N. At filii adoptivi non gaudent ea amplitudine jurium, quibus naturales, intellegi, ut naturalis opponitur adoptivo. Quin in illustribus familiis naturales fratres non semper juribus pares sunt, non raro sibi potiora vindicante, qui inter eos primogenitus est.

46. *Obj. II.* Plurimum nituntur Catholici ad probandum inter clericos et laicos discrimen epistolis S. Ignatii M. sed ex his nihil evinci potest *Prob. min.* Nullas enim scripsit epistolas Ignatius; sed pleræque, quæ ejus inscribuntur nomini, confictæ sunt. Ita passim ex adversariis Protestantium plures sine rationibus aliis. *Prob. 1º* In epistolis Ignatii denominationes Episcoporum, Sacerdotum, Clericorum leguntur, quæ duobus prioribus seculis erant incognitæ. *2º* Si genuinæ essent epistolæ, Ignatius non Apostolicus, sed apostaticus esset vir; quippè qui in suis epistolis ipsos etiam reges regio clericorum sacerdotio subjicit. Hactenus Boehmer. Dissert. 7, § 44. *3º* In epist. ad Magnesianos refellit errorem Valentinianorum: *Quoniam unus Deus est, qui manifestavit se ipsum per Jesum Christum filium ipsius, qui est ipsius Verbum æternum, non a silentio progrediens*; Valentinus vero in suo commento de Syzygibus Æonibus Verbum aiebat prodiisse e *Sige*, quæ est *silentium*, ut de eo notat S. Epiph. ex Irenæo. Ergo Ignatii hæc saltem epistola esse nequit, utpote qui vixit ante Valent. hæresin; orta enim ea est hæresis, an. 140. At Ignatius post S. Petrum et Evodium sedere cœpit in Antiochena sede an. 71, ut communiter volunt Chronologi, et testibus iisdem sedit annis 40. Romæ passus anno undecimo Trajani, unde fit, 30 ante Valentin. hæresiarcham annis decessisse IGNATIUM. *4º* In ead. epist. dignitatem episcopalem et *προστασιαν* vocat *νωτερεσθὴν τάξιν*, h. e. *recentiorem ordinem*; sed hoc ipsis adversatur Catholicis; sequeretur enim hunc ordinem tunc primum fuisse inventum, cum conficeretur epistola, petit enim ea epistola Ignatii a Presbyteris illius Ecclesiæ, ut patienter ferant, nunc Episcopum sibi recens contra ac alias fuisset, omnibus præpositum. Ita iterum alii.

Non abs re me facturum credidi, si paucis saltem, et quantum satis epistolarum S. Ignatii M. vindicias ponerem; quarum videlicet testimoniis tum aliis in dogmatibus, tum præsertim quoad ordinem magnopere illustratur et adstruitur traditio Catholica. Quare ad argumentum

R. — *T. Maj.* Quia, etsi, ut modo dictum, iis sat clare adstruatur Catholica de Ecclesiasticorum ordinum discrimine traditio, si tamen etiam illæ non essent, adhuc subsisterent rationes conclusionis cæteræ, et quæ art. seq. proferentur. *N. min. et hujus prob.* si tamen probatio dici queat, et non potius assertum inane nimium temere et inscite prolatum.

Nam *1º* teste antiquissimo et ejusdem cum S. Ignatio ætatis Polyc. in epist. ad Philippenses (PP. apost. Opp., p. 275, edit. Hefel.) quam in Asiaticis Ecclesiis legi solitam asserit S. Hieron. de Scriptor. (al. de viris illust.), c. 7. S. Ignat. scripsit *epistolas utilissimas*, quas ait Polycarp. ibid. collegisse se quotquot invenire potuisset. *2º* Suppar ætatis utriusque et Polyc. discipulus IRENÆUS ad epistolam Ignatii ad Romanos provocat, ex eaque sententias producit L. 5 contra hæreses, cap. 28, quod et refert Eusebius Histor., L. 3, cap. 36, fidem epistolarum Ignatii, Polycarpi auctoritate adstruens. *3º* ORIGENES homil. 6 in Lucam (Opp., t. 3, p. 938 A). Ignatium laudat ejusque epistolam, qua dixerat, Virginis partum latuisse principem hujus seculi, hoc est, diabolum; qui locus extat in Ignatii epistola ad Ephesios: ad hanc quoque S. Athanasius appellat, inde sententias referens L. de Synodis, n. 47, pag. 709. Theodoret. Dial. 4 p. et alibi. *4º* Eusebius, L. 3 Histor., cap. 30. S. Hieron. loc. cit. septem recensens S. Ignatii epistolas: unam ad Ephesios, alteram ad Magnesianos, tertiam ad Trallianos, quartam ad Romanos, quintam ad Philadelphos, sextam ad Smyrnæos, septi-

mam ad Polycarpum. Præter has, quinque adhuc aliæ reperiuntur, una ad Mariam Cabassolitam, ad Antiochenos altera, ad Tarsenses tertia, ad Philippenses quarta, ad Heronem quinta; quæ quidem ad manus Eusebii et Hieron. non pervenerunt; ob styli tamen similitudinem, et spiritum vere apostolicum, inquit BELLARM. de Script. Eccles. de S. Ignatio, a viris doctis recipiuntur. Item tres aliæ, ad B. Virginem Deiparam una, duæ ad S. Joannem Evangelistam; sed neque in Codicibus Græcis habentur, neque gravitatem eloquii S. Ignatii omnino redolent. Unde et de prioribus septem hic nobis solum disputatio erit. Præterea 5° præter memoratos ante, epistolarum Ignatii mentionem faciunt, apud PETAV., L. 2 de Hier. Eccl., Chrysostomus, Antiochus, Joan. Damascenus, Antonius Melissa, Phot. plurimique alii. Inscite igitur et temere prorsus negatur, ullas ab Ignatio Martyre epistolas scriptas fuisse.

At priores Ignatii epistolæ, quas Eusebius et Hieronymus referunt, atque omnes, præter Romanam, quæ sola desideratur, anno 1646. Lugduni Bataavorum Isaac Vossius e Bibliotheca Florentina acceptas edidit, omni carenti suspicione suppositionis. Multum illæ discrepant ab iis, quæ antea sparsim circumferebantur; habentque hanc characteristicam authenticæ notam, quod omnes in illis reperiantur sententiæ, eodemque prorsus verborum ordine, quo eæ ab antiquis Patribus ex Ignatii epistolis citatæ leguntur, quæ quidem in vulgatis antea diversisque editionibus absunt, quas proin merito eruditorum crisis in dubium, vel corruptionis suspicionem vocaverat: vide hujus rei exempla apud Petav. Theol. Dogm. de Incarn., L. 3, cap. 6. Consonant etiam cum latina versione veteri, quam, diu latentem, sed fortuna repertam aliquot ante Vossium annis edidit Jacobus Usse-rius. Nihilque similis, quam illa versio latina vetus Usserii, et codex græcus Florentinus divulgatus a Vossio, ut nemo prudenter dubitet, illas esse genuinas Ignatii epistolas, quas antiquorum consensus illustribus adeo testimoniis commendatas et approbatas reliquit. Nunc

Ad prob. 1^{am}. R. 4°. Nonne Paulus ad Philippens. 4, v. 4, orditur epistolam: *Paulus et Timotheus servi Jesu Christi omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis et Diaconibus?* sive ut versio habet Syriaca: *cum Presbyteris et Diaconis?* Nonne idem *Presbyterorum* nomen adhibet ad Tit. 4, v. 5? Lucas *Episcoporum* Act. 20, v. 28. Non tamen ideo hæc supposititia sunt. 2° Falsum, quod nomen *sacerdotis, cleri* usurpet, ut ex allatis verbis liquet; sed quod vulgariter clerum modo dicimus, Ignatius per præcipuos Ecclesiæ ministros expressit, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, quod quoad rem, de qua sola est nobis disputatio, perinde est. 3° Manifestum circuli vitium committit scriptor utut cætera clarus, dum per id, quod est in quæstione, alterum æque controversum vult dirimere. Quæritur enim, utrum duobus primis seculis inter clericos, sive ministros Ecclesiæ, et laicos fuerit discrimen? Affirmant Catholici idque probant ex S. Ignatio M. Negat Boehmerus cum suis, genuina illa esse Ignatii loca, quia in his ministrorum Ecclesiæ distinctorum inter se et a laicis fit mentio. Quod sane in tanto viro nemo non rideat.

Ad prob. 2^{am}. Nihilo melior hæc ratio est præcedenti. *N. seq.* Subjicit fideles omnes regio sacerdotio, sed in *spiritualibus*; in politicis omnes tum Cæsari fuisse subditos, nemo ambigit. Reges ibidem Ignatius nequidem nominat; sed, etsi non nominet, etiam hi in spiritualibus sacerdotio sub-jecti sunt; cum nusquam eximantur, ac, licet dignitate præmineant; hæc

solum politica est, eos nihilominus *in statu laicorum* relinquens. Neque illud *apostatici* est dicere, nisi apostaticum quis velit Apostolum facere, qui regimen hoc spirituale sat luculente exercuit 1. Cor. 5, et declaravit Mileto digressurus Episcopos extremum alloquens: *Vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Et ostendit passim alibi. Vel si ex hoc ipso capite rejiciendas ut spurias velit epistolas, quod in iis *spirituali* Episcoporum regimini subdantur reliqui, rursus, ut ante, in turpe incidet vitium circuli.

Ad prob. 3^{am}. R. — N. A. Falsa et inanis hæc conjectura est; longe enim diversus est verborum Ignatii sensus. *Verbum* hujusmodi, vel *Sermonem* (ita enim Latinorum veterum quidam λόγον interpretati sunt) Ignatius ait esse Christum Dei Filium, non qualis creatus et humanus sermo est, qui post silentium oritur, et in silentium desinit; non enim est æternus: sed Dei Filius est verbum non a silentio prodiens, quia est æternum, illudque Pater produxit ab æterno. Audiamus AUGUSTINUM, serm. 1 de Nat. Dom. (al. serm. 369) ad eum sensum nobis ita præeuntem: *Quænam est illa generatio, qua in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum? Vel quod est hoc Verbum, quod dicturus ante non silebat: quo dicto non siluit, qui dicebat? Quod est Verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora? Verbum quod labia nullius aperuit cæptum, clausitve finitum.*

Ad prob. 4^{am}. — N. Maj. νεωτερικὴ τάξις, est novitia ac recens ordinatio, vel institutio, quæ jactari tum cœperat, quibusdam ambitiose molientibus, ut Episcopatus, non libera electione conferretur, sed antiquissimo, hoc est, ex ætatis vel temporis antecessione, quo in clerum erant assumpti. Nam hactenus, ex Apostolica ordinatione, non antiquiores quique, sed aptiores et digniores per Ecclesias instituebantur Episcopi; quod in Timotheo fecit Apostolus; hunc enim juniorem veteranis prætulit; et ideo monet, ut ita se gerat in administranda Ecclesia, ut ne adolescentiam ipsius contemnant, et ejus electione offendantur alii, 1. Tim. 4, 12: *Nemo adolescentiam tuam contemnat*. Tum ut idem in eligendis præpositis Ecclesiarum institutum teneant, tam illi, quam Tito præcepit; nam utrique, quales eligere oporteat Episcopos, h. e. quibus ornatos virtutibus præscribit ad Tit. 1. Hæc igitur est νεωτερικὴ τάξις nupera, recens institutio ab Apostolico præscripto et ordinatione deflectens, quam quidam, *unus et alter ἐν ἡ δύο πρόσωπα* introducere volebant, querentes, sibi prælatum alium, qui in clerum posterius adscriptus esset.

Istud vero aperte falsum, Ignatium ibi hortari præbyteros, ut patienter ferant, superimponi sibi Episcopum nunc, qui unus præsit omnibus, quasi non ita jam ante fuisset; ut enim legenti epistolam patebit ad oculum, presbyterorum exemplo utitur ad movendos Magnesianos, ut, licet ætate juniorem, Episcopum vereantur. En verba: *Sed et vos decet non couti ætate Episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem reverentiam ei tribuere, sicut agnovi et sanctos presbyteros, non assumentes juniorem ordinem, quo volebant quidam antiquiores præferri, sed ut prudentes in Deo concedentes ipsi; ergo præbyteri de hoc non querebantur.*

47. *Inst.* In epistola ad Ephesios auctor aperte dogma Arianum tradit; ergo vel Ignatii non est, vel hic Christi divinitatem non credidit. *Prob. Ant.* Christum enim ibi *factum* dicit, teste THEODOR. Dial., p. 1 (Opp., t. 4, p. 33),

ubi locum ita recitat : *factus ex non facto*, uti etiam codex Florentinus habet γενητός ἔξαγενήτου, sed hoc rigidi Ariani dicebant.

R. — *N. Ant. Ad prob. D. Maj.* Dicit factum *simpliciter*, ut alias creaturæ dicuntur factæ *N.* Dicit factum, scilicet *hominem C.* Hoc sensu ipse Theodoretus Dial. cit. verba Ignatii, *factus ex non facto*, refert, ut ibid. contra Eutychianum duplicem in Christo naturam ex Ignatio probet. Estque sensus : qui qua Deus est non factus ; postea tamen est factus, nimirum homo. Utrumque igitur, et *factus*, et *non factus* unum eundemque Christum appellat ; non vero ista *ex non facto* Patrem respiciunt, quasi ab hoc factus esset Filius, ut perperam putant adversarii. Id amplius ex S. Athanasio perspicimus, qui L. de Synodis, pag. 709, ex eadem epistola hunc ipsum locum totum ita refert : *Unus medicus est carnalis et spiritualis : factus et non factus : in homine Deus : in morte vita æterna : ex Maria, et ex Deo : Dominus noster Jesus Christus.*

ARTICULUS II.

AB ORDO HIERARCHICUS MINISTRORUM ECCLESIAE SIT JURE DIVINO,
EX INSTITUTIONE CHRISTI A LAICORUM STATU DISTINCTUS ?

48. *Nota.* Hierarchia Ecclesiastica spectari potest 1° comparative ad se ipsam ; 2° comparative ad laicos. Unde duplex consurgit quæstio. *Prima* : utrum intra ipsam Hierarchiam unus gradus differat ab altero, sitque illo jure divino superior ? quam, quantum ad Hierarchiam jurisdictionis pertractatam habes Tract. de Principiis Theologis, ubi de Primatu Romani Pontificis ; tum amplius intelliges ex sequentibus, ubi de excellentia Episcoporum, uti pariter quantum concernit Hierarchiam ordinis. *Alterà*, quæ hic specialiter in Protestantium gratiam pertractanda venit : utrum totus hierarchicus ministrorum Ecclesiæ ordo sit immediate ex jure divino, sive Christi instituentis ordinatione ab illo laicorum distinctus, itaque constituat statum a laico penitus separatum ? Pernegant hoc Protestantes hodie omnes, juxta dicta num. 8, non aliud inter ministros et reliquum populum discrimen agnoscentes, quam ut, si qui eo deputati fuerint a communitate, magistratu vel principe, quibus a Christo immediate concessam potestatem sacram volunt, soli habeant et merum potestatis ita delegatæ usum, nudumque ministerium. Recole, quæ num. 8 de illo Protestantium systemate diximus.

49. *Dico.* Ordo hierarchicus ministrorum Ecclesiæ jure divino, ex prima institutione Christi, a laicorum statu distinctus est.

Est de fide ; ut constat ex Tridentina Synodo, quæ postquam Sess. 23, cap. 1 et 2, plurium ministrorum necessitatem ex Eucharistiæ celebratione asseruisset, ita definit Can. 6 : *Si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris ; anathema sit.*

Prob. I. Ex Testamento veteri, in quo Tribum Levi sibi inter cæteras selegit Deus, quæ sola perageret sacrificia et sacra obiret munia, ut tum sacerdotium, ipso ita ordinante Deo, esset a reliquo Hebræorum populo omnino separatum ; nec cuiquam alteri extra eam Tribum esset licitum se sacris immiscere. Unde Saul reprobatus 4. Reg. 43. Ozias lepra percussus

Paral. 26. Core, Dathan et Abiron terra absorpti Num. 16 quod, cum essent ex aliena Tribu, in sacerdotalia munia involassent. Hinc quoque speciali ratione dicuntur esse Dei : *ego tuli Levitas... eruntque Levitæ mei*, Num. 3. Speciali ritu debebant *consecrari* Deo, Exod. 29. Num. 8, 13. Et ipse Dominus eorum sors et hæreditas dicitur, Deut. 18, 2. Ergo id magis verum esse debet de ministris Ecclesiæ; quod a reliquo fidelium populo divina ordinatione Christi suam instituentis Ecclesiam distincti sint. Consequentia est Apostoli, cum enim 2. Cor. 3, dixisset : *Qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti non littera sed spiritu*, ministerium Evangelicum ministerio veteris legis ita præfert : *si ministratio mortis fuit in gloria... quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria?*

20. *Prob. II.* Ex Testamento novo varie. Nam 1° ut olim Testamento veteri Deus ipse leviticam Tribum, ita in Testamento novo Christus ipse *elegit* Apostolos Luc. 6, 13. *Misit* amplissima donatos potestate : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*, Joan. 20, 21. Speciali ritu potestatem ipse per se contulit, inque ministros Evangelii inauguravit, insufflando et tradendo Spiritum sanctum. Ibid. 23. Ita vero haud dubie illos a reliquo cœtu segregavit. Similiter præter Apostolos *designavit* alios septuaginta duos, Luc. 10, 1, illosque *misit* minore potestate præditos.

2° Apostoli se passim vocant ministros Christi, 1 Cor. 4, 1 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*. 2. Cor. 3, 6 : *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti*. Aiunt sacerdotes a Deo vocari debere : Heb. 5, 4 : *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Episcopos a Spiritu sancto esse positos, ut regant Ecclesiam Dei Act. 20, 28 : *Attendite vobis et universo gregi; in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*; non Ecclesia tunc recens ab Apostolis collecta, non magistratus, non populus; sed Spiritus sanctus a quo acceperant potestatem ordinis et jurisdictionis, non solum ut *docerent*, sed etiam *regerent* Ecclesiam Dei.

3° Apostoli, vi potestatis a Christo acceptæ Joan. 20, speciali ritu impositionis manuum ministros consecrarunt, 1. ad Tim. 4, 14, ad Timotheum, quem Apostolus Episcopum ordinaverat, *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyterii*, h. e. ait S. CHRYSOST. ad eum locum, *Episcoporum*, vel *Episcopali*, substantivo posito vice adjectivi; et colligitur ex 2. ad eumd. Tim. 4, 6 : *Admoneo, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*. Porro Titus a Paulo jussus pariter ordinare presbyteros ad Tit. 1, 5 : *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut ego disposui tibi*. Ac demum

4° Sic primos septem diaconos, sibi a fidelibus licet oblatos, de quo artic. seq. ipsi tamen in ministros ordinarunt Apostoli : *et orantes imposuerunt eis manus*, Act. 6; ex qua eorum inauguratione, illoque inaugurationis ritu merito conficitur, non fuisse illos tantummodo constitutos temporalis mensæ ministros, et ad distributionem eleemosynarum et communium bonorum Ecclesiæ (quanquam et ad hoc instituti fuerint, ut colligitur ex Act. 6, et inquit S. LEO serm. 85, al. 83 de S. Laurentio) sed et ad spiri-

tuale ministerium; atque inde patet, quod Apostoli voluerint esse *plenos Spiritu sancto*, tum quod eodem et sequenti cap. spirituale exercuerint ministerium; Stephanus disputando et habendo concionem ad populum; Philippus baptizando atque evangelizando: sed maxime id evidens fit ex 1. Tim. 3 ubi quales diaconos esse oporteret, docet Apostolus: *Diaconos, inquit, similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes Mystrium fidei in conscientia pura.* Ac de iis subjungit: *Et hi autem probentur primum, et sic ministrent...* Qui enim, bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, et multam fiduciam in fide. Quibus indicat, illorum ordinem inferiorem esse Episcoporum et Presbyterorum ordine, quorum pariter mores ante eod. cap. descripserat; ait enim, si bene ministrent, *gradum bonum acquisituros*, h. e. perventuros cum dignitate ad ordinem altioris ministerii.

Atqui hæc singula sat clare demonstrant, jure divino inductam esse ordinis Hierarchici ministrorum Ecclesiæ a reliquo fidelium populo differentiam; nusquam Christus toti communitati, aut singulis ejus membris, aut aliis in populo magistratibus potestatem sacram parem concessit, ut eam, cui vellent, delegarent, sed neque Apostoli; qui tamen, cum eos constituisset Christus rectores Ecclesiarum orbis, auctores et conditores, voluissetque, ut conditam a se Ecclesiam ipsi porro regerent, id non neglexissent, vi sui muneris, si novissent, aut credidissent, esse hanc divini Magistri sui mentem, hanc ab eo delineatam ideam Ecclesiæ, ut sacerdotium sit commune omnibus, vel spiritualis potestas resideat æqualis in singulis, vel in communitate, aut magistratu politico, unde tantum illius usus non nisi aliquibus delegatur.

Respondent recentiores nostri Protestantes passim cum Boehmero Dissert. ad Pinium et Tertullianum, statum Ecclesiæ primitivæ, seu Apostolicæ, fuisse *extraordinarium*: Christi et Apostolorum ævo Ecclesiam non fuisse societatem æqualium, seu paribus ex membris conflata; sed inæqualem omnino, constantem ex Christo ceu imperante summo; tum Apostolis ab ipsomet Christo omni potestate sacra instructis, sicque a reliquo fidelium cœtu distinctis; at statum hunc extraordinarium post Apostolorum decessum commutatum esse in *ordinarium*, potestate sacra omni ad communitatem instar peculii redeunte, nec nisi ab hac deinceps deleganda aliis, qui soli præ aliis usum habeant; tantum consilio regant, sine imperio, atque ita sec. III ob communicatum aliis usum cœpisse discrimen illud ministros inter et plebem, sicque esse humanæ originis.

Verum contra est 1º quod divisio illa status Ecclesiæ in extraordinarium et ordinarium prorsus commentitia sit, nullo nixa fundamento. Cumque adversarii alias obstinate obfirmarent animum, quod nihil velint admittere, nisi cujus præceptum, vel exemplum Scriptura sacra, ac quidem Testamentum novum suppeditet, jure exigitur ab iis, monstrent, ubi Christus voluerit, Ecclesiæ a se conditæ formam in aliam plane oppositam degenerare; aut, cum hujusce voluntatis Christi nullum extet in novi Testamenti tabulis vestigium, indicent, quis eam ipsis revelarit? neque enim in re gravissima, cujusmodi est præsens controversia, fingendi licentia habere locum debet. 2º Quin directe Scripturis sacris illa divisio adversatur, quæ omnes, ubi de Christi Ecclesia agitur, conclamant, illam, quam Christus erecturus esset Ecclesiam, æternam fore; talis prædicatur nomine *civitatis*, spiritualis videlicet, quam *fundavit Deus in æternum*, Ps. 47, quem totum de funda-

tione Ecclesiæ Christi passim nobiscum intelligunt adversarii. Sub nomine *fœderis perpetui* Is. 64, 8, quod ipsum caput de ecclesia sua exposuit Christus Luc. 4. *Regni æterni* Luc. 1, 32. Ideo *supra petram* ædificanda dicitur Matth. 16, 19. Ac demum cum hac Ecclesia, quam ipse *erexerat*, se permansurum promisit usque ad consummationem Matth. ult. Unde sic argumentor : Ecclesia Christi eandem semper debebat referre formam (saltem quantum ad munia status ordinaria, neque enim omnes Apostolorum prærogativæ erant transituræ ad eorum successores, cum multæ essent personales, ut dona gratis data, inspiratio ad scribendos libros Canonicos, etc.). Atqui forma illa Ecclesiæ erat forma societatis inæqualis ex Ministris sacris a populo distinctis, jurisdictionis, ordinisque potestate divinitus instructis; ergo. Unde si, ut volunt adversarii, alia postea subintravit forma Ecclesiæ, non potest dici eadem, quæ condita a Christo, quæ regebatur ab Apostolis; nec erit porro Ecclesia Christi, nisi *objective* tantum, quatenus in Christum credit, non ratione originis; cui quoque Christus suam haud promisit assistentiam.

24. *Prob. III.* Ex Testamento novo in quo D. Paulus 4. Cor. 12, 17, discrimen inter ministros sacros et plebem, vel laicos, ex jure divino aperte repetit : *Si totum corpus oculus : ubi auditus ? Si totum auditus : ubi odoratus ? Nunc autem posuit Deus membra unumquodque eorum in corpore sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum : ubi corpus ? Nunc autem multa membra et unum corpus. Et quosdam quidem posuit in Ecclesia, primum Apostolos : secundo Prophetas : tertio Doctores.* Deinde enumerat dona gratis data, ac subdit : *numquid omnes Apostoli ? numquid omnes Prophetæ ? numquid omnes Doctores ?* Hoc loco 1° evidens est alios esse Apostolos a Doctoribus : nec ista officia esse communia singulis; sed quibusdam tantum a Deo, non autem a plebe, tradita. 2° Nihil prohibet Apostolorum nomine etiam intelligi Episcopos; hoc enim elogium commune iis prima illa ætate fuisse, constat ex THEOP., qui non solos duodecim, sed etiam Paulum et Barnab., aliosque septuaginta testatur vocatos esse *Apostolos* in Comment. in 4. Cor. 12 (Opp., t. 3, p. 483 D) indeque infert, Epaphroditum, per ea epistola ad Philippenses missa, a Paulo ordinatum fuisse Episcopum, eo quod *Apostolus* ad Philipp. 2, 25, vocetur. Et in cap. 2 ejusd. epist. (ibid., p. 333 C D) : *Eum autem Epaphroditum ipsorum Apostolorum vocavit, ut cui esset illorum cura concredita; ut clarum sit sub eo fuisse eos, qui principio dicti sunt Episcopi, Presbyterorum scilicet in ordine constituti.* Porro æque nihil vetat, Doctores dicere Presbyteros et Diaconos, quibus Evangelii annunciandi, et sacramenta, Baptismi præsertim ac Eucharistiæ administrandi curam incubuisse constat. Unde jam infertur; ergo cum hi positi sint in Ecclesia a Deo, divino etiam jure, necesse est, fuerint distincti a populo; alioquin omnes fuissent Apostoli, omnes Doctores, etc., et aliqui tantum deputatione Ecclesiæ fuissent ad ea munia assumpti, quod quantum repugnet sensui, et scopo Pauli, nemo non videt. Atque hoc est argumentum Concilii Tridentini Sess. 23, c. 4, quod ex illo Apostoli loco desumpsit : *Si quis, inquit, omnes Christianos promiscue novi Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spiritali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam Hierarchiam, quæ est ut castrorum acies ordinata, confundere, perinde ac si, contra B. Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Evangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores.*

22. *Prob. IV.* Ex Traditione, quæ habetur a consensu Patrum e quibus sequentes rem satis evincunt. 4° S. CLEMENS Romanus, qui sec. I. Ecclesiæ præfuit, et floruit, epist. 4. ad Corinth. constitutionem ordinis Hierarchici ministrorum Ecclesiæ divini juris esse his aperte tradit (Labbe., t. 4, p. 450 C) : *Apostoli nobis evangelizaverunt a Domino Jesu Christo : missus est igitur Christus a Deo, et Apostoli a Christo : et factum est utrumque ordinatum ex voluntate Dei... Itaque acceptis mandatis... Episcopos et Diaconos eorum, qui credituri erant, constituerunt. Neque hoc nove; a multis enim temporibus de Episcopis et Diaconis scriptum fuerat; sic enim alicubi dicit Scriptura : constituam Episcopos eorum in justitia, et Diaconos eorum in fide.*

2° S. IGNATIUS M. qui sec. II doctrina et martyrio illustravit Ecclesiam in plerisque suis epistolis relatis art. præc. de hierarchico ministrorum ordine non aliter, ac de re divinitus instituta loquitur, dum inquit Episcopos Dei loco præesse, Presbyteros Apostolorum vice, sicque priores Christo, posteriores successisse Apostolis, epist. ad Magnes. Sed hoc non nisi divina ordinatione fieri potuit. Item : Episcopo nos subesse ut Christo, Presbyterio ut Apostolis : revereri eos debere Diaconos, *ut mandatum Jesu Christi*, epist. ad Trall. Tum ad Philadelphos, eorum salutans Ecclesiam : *Si unum sint*, inquit, *cum Episcopo, et qui cum eo sunt, Presbyteris, et Diaconis, designatis per sententiam Jesu Christi.*

3° S. POLYCARPUS S. Ignatio synchronus, et ejusdem cum illo sententiæ, epist. ad Philippenses citata, Diaconos appellat *Ministros Dei et Christi, non autem hominum*; Presbyteris et Diaconis debere nos subjici *tanquam Deo et Christo*; igitur et a Deo et Christo reliquis præpositi sint, necesse est.

4° ORIGENES, L. 3 contra Celsum, n. 30 (Opp., t. 4, p. 466, edit. Ruæi.), innuit divinam Ordinis hierarchici institutionem, dum ait : *Sic etiam senatum Ecclesiasticum, si componas ad senatum singularum civitatum, invenies quosdam senatores Ecclesiasticos ubivis gentium dignos qui administrent civitatem Dei. Cum e contrario qui cernuntur passim senatores, eorum mores nil præ se ferant dignum tributa illis dignitate qua videntur præ civibus eminere. Et si eodem modo Ecclesiæ Antistitem cum singularum urbium præsidibus comparaveris, intelliges, inter senatores et moderatores Ecclesiæ Dei, etiam eos, qui a cæteris superantur, et apud officiorum observantiores haberi possunt desidiosi, in progressionem ad virtutes præcellere iis qui in urbibus senatorum et præsidum dignitatibus præfulgent. Quæ cum ita sint, an non æquum est in Jesu, qui hæc tanta constituere potuit, non vulgarem agnoscere divinitatem?*

Ergo, Christus Deus hanc constituit Ecclesiæ rempublicam; ergo et ipsius senatores et præsidēs; ergo hæc qua præfulgent dignitas juris divini est, vel quid demum juris divini erit?

Idem homilia 20 in Lucam (Opp., t. 3, p. 956 E) cum nondum esset sacerdotio initiatus, ait : *Si Jesus filius Dei subjicitur Joseph et Mariæ, ego non subjiciar episcopo, qui mihi a Deo ordinatus est pater? non subjiciar presbytero, qui mihi Domini dignatione præpositus est?*

5° Et specialiter ex TERTULLIANO, qui initio sec. III floruit, quod eo maxime adversarios niti sentiam. At vero hic 4° L. de præscript. adversus Hæret. sugillat sui temporis hæreticos, quod nullum clericos inter, tum laicos discrimen servant : *Non omittam*, inquit L. cit., c. 41, *ipsius etiam conversationis hæreticæ descriptionem, quam futilis, quam terrena, quam humana sit* (h. e. humanæ adinventionis, sicque divinæ contraria institu-

tioni)... *ipsæ mulieres hæreticæ, quam procaces, quæ audeant docere... exorcismos agere... forsitan et tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconstantes, nunc neophytos conlocant, nunc seculo obstrictos* (i. e. juxta ALBASPINÆUM, in Notis ad hunc locum, præfectura aliqua inter gentiles fungentes; vel, ut alii putant, laicos), *nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia veritate non possunt... Itaque alius hodie Episcopus, cras alius; hodie Diaconus, qui cras Lector; hodie Presbyter, qui cras Laicus; nam et Laicis sacerdotalia munia injungunt. At planum est, TERTULLIANUM hic differentiam inter ministros sacros et laicos jure divino constitutam supponere; nam. 4. qua ratione exprobrare alias potuisset illa hæreticis, ut quod laicis sacerdotalia munia injungant, si omnes in Baptismo nascentur et fiant sacerdotes; si hæc differentia humana solum auctoritate, et quidem TERTULLIANI ævo constituta fuisset? 2. Hæreticorum ordinationes reprobant tanquam humanas; ergo divinum aliquid agnovit in ordinationibus ministrorum Ecclesiæ; qui enim secus his illas opponeret? 2º L. eodem, c. 32, sic porro arguit: *Si quæ (hæreses) audent interserere se ætati Apostolicæ, ut ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt; edant ergo origines Ecclesiarum suarum: evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverint, habuerit auctorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut Smyrnæorum Ecclesia, habens Polycarpum, ab Joanne conlocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit; proinde utique et cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confringant tale quid hæretici.* Sed hic, ut vides, Tertullianus Episcopos, Apostolorum prædicat successores, imo *Apostolici seminis traduces*; igitur et sic distinctos a plebe, ut erant Apostoli, jure divino. Et vero inepte rursus exegisset ab hæreticis, ut ipsi pariter Ecclesiarum suarum origines deducerent, si tota potestas sacra post Apostolorum decessum delapsa esset instar peculii ad cætum fidelium: omnes baptizati hoc ipso essent ex æquo sacerdotes, ut solum quibusdam jurium sacerdotalium usum posset, cum vellet, delegare communitas. Sic Tertullianus sensit adhuc orthodoxus, a qua mente nequidem discessit, etiam cum ad Montani castra discessisset transfuga, ut solutione objectionum constabit.*

His addi possunt, quæ infra proferentur Patrum sententiæ, quibus Episcopos jure divino Presbyteris superiores pronunciant, tum quibus in Theologia alibi primatus Romani Pontificis non tantum honoris, sed et jurisdictionis illi ex jure divino competere asseritur; si enim ita Romanus Pontifex ministris Ecclesiæ omnibus, Episcopi Presbyteris et reliquis, item Presbyteri Diaconis præemineant, atque ab his discreti sint, quanto magis a populo? Ac demum Constantini M. illustris professio apud RUFFINUM, L. 40 Histor., cap. 2, et D. GREGORIUM, L. 4 Registri, epist. 75 ad Mauritium Imperatorem, ac Gratianum 2, q. 4, Can. Continua. *Deus vos constituit sacerdotes, et potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi... vos nobis a Deo dati estis dii, et conveniens non est ut homo judicet deos.*

23. Obj. I. Ex Scriptura S. Hæc vult sacerdotium commune esse Christianis omnibus; ergo nulla est illa Ministrorum distinctio. Prob. Ant. 2. Pet. 2, 5, de omnibus fidelibus indistincte dicitur: *Ipsi tanquam lapides vivi*

superædificamini, domus spiritualis, sanctum sacerdotium. Ac v. 9, *vos genus electum, regale sacerdotium.* Idem asseritur Apoc. 5, 10 : *Fecisti nos Deo regnum et sacerdotes.* Cap. 20, 6 : *Erunt sacerdotes Dei et Christi.* Ergo omnes sacerdotes sunt.

R. — N. A. *Ad prob. D. Cons.* Ergo omnes sunt sacerdotes ad offerendas hostias *spirituales*, internas, laudis, precum, sicque sacerdotes improprie C. ad offerendum externum et verum religionis nostræ sacrificium, sicque sacerdotes proprie N. Dicuntur sacerdotes ut reges, h. e. metaphorice, neque enim Christiani omnes viri reges sunt. Deinde 1. Pet. 2, metaphoricum hoc sacerdotium satis innuitur; additur enim : *offerre hostias spirituales*, ad distinctionem videlicet hostiarum, quæ veri habent rationem sacrificii. Porro fideles ait ædificari sacerdotium sanctum, quo modo dixit ædificari in domum spiritualem; sed domus ista non proprie, sed metaphorice intelligi debet, ut patet ex addito *spiritualis*. Demum Apoc. 5, æque de Beatorum in cœlis sacerdotio sermo est, atque certum est hoc esse improprium, nec nisi ad offerendas hostias laudis.

Inst. Christus in ultima cœna Luc. 22 in Apostolorum præsentium persona omnibus fidelibus dixit : *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo sicut per hæc verba Apostoli sunt instituti sacerdotes veri, ita Christiani omnes.

R. — D. A. Dixit fidelibus omnibus, si ea verba intelligantur de sola Eucharistiæ sumptione T. si de Eucharistiæ consecratione N. Et vero alioquin fideles omnes non solum possent consecrare, sed tenerentur, eo quod verba præceptiva sint; at hoc negant adversarii.

24. *Obj. II.* TERTULLIANUS, L. de exhortat. Castitat., c. 7, fideles a secundis nuptiis ea de causa deterrere conatur, imo has iis suadere interdictas, eo quod sacerdotes debeant esse monogami; ergo supponit eo ipso fideles omnes sacerdotes esse; quin tales ibidem aperte pronunciat. En verba : *Inde igitur apud nos plenius, atque instructius præscribitur, unius matrimonii esse oportere, qui adleguntur in ordinem sacerdotalem. Usque adeo quosdam memini digamos loco dejectos. Sed dices; ergo cæteris licet, quos excipit. Vani erimus, si putaverimus, quod sacerdotibus non liceat, laicis licere. Nonne et laici sacerdotes sumus? Scriptum est : Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per ordinis consensum sanctificatus. Adeo, ubi Ecclesiastici ordinis non est consensus, et offers et tinguis, et sacerdos es tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est, licet laici. Igitur si habes jus sacerdotis in temetipso, ubi necesse est; habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis ubi necesse sit habere jus sacerdotis.* En adversariorum Achillem!

Responderi potest 1°. Teste S. HIERONYMO de Scriptorib. Eccles. librum de exhort. Castit. conscriptum a Tertulliano esse, cum jam ad Montani castra transiisset apostata. Est igitur, ea mens esset Tertulliani eo loco, quam volunt adversarii, nihil haberet ponderis, utpote *hominis non de Ecclesia*, ut inquit alibi Hieronymus idem, L. adversus Helvid. Quanquam hac responsione opus non sit, cum, sive Montanista, sive Catholicus eum librum conscripserit, nihil faveat adversariis. Unde

R. 2°. — D. *Cons.* Ergo supponit, quin pronunciat omnes fideles sacerdotes esse improprie tales, sensu n. præc. exposito C. proprie tales, et quantum ad ipsam consecrationem sacerdotalem N. Responsio ex ipsomet Tertulliano

constat. Nam 1° argumentum Tertulliani eo loco istud est, quod laici debeant esse monogami, quia ex ipsis assumuntur sacerdotes; sed bigami non possunt esse sacerdotes, scilicet pro disciplina illius ævi, qua bigami addicebantur pœnitentiæ publicæ, atque ad suscipiendos sacros ordines erant inhabiles. Ita seipsum Tertullianus ibid. explicat subjungens : *Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique sacramentis ejus obeundis apti simus... Usque adeo nisi et laici ea observent, per quæ presbyteri adleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laicis adleguntur? Ergo pugnare debemus ante laicum jussum a secundo matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest, quam laicus qui semel fuerit maritus.* Igitur laicos vocat sacerdotes remote, dispositive, sive aptitudinaliter, quatenus ad sacerdotium adlegi possunt, si a se arceant impedimentum bigamiæ; sed hoc est improprie sacerdotes esse.

2° Quod sacerdotium improprie dictum intelligat, omnino manifestum fit ex L. de Monogamia., cap. 12 quem, teste Hieron. cit. pariter jam Montanista scripsit, ubi idem argumentum pertractat, probans omnes debere esse monogamos, quia tales debent esse Episcopi et Presbyteri, hi autem ex laicis adlegantur : *Audi, inquit, et subtilissimam e contrario argumentationem. Adeo, inquiunt (Catholici), permisit Apostolus iterare connubium, ut solos, qui sunt in clero, monogamiæ jugo adstrinxerit; quod enim quibusdam præscribit, id non omnibus præscribit.* Sed respondet : *Numquid ergo et quod omnibus præcipit, solis Episcopis non præscribit, si quod Episcopis præscribit, non et omnibus præcipit? Unde enim Episcopi et clerus? nonne de omnibus? Si non omnes monogamiæ tenentur, unde monogami in clerum?... Sed cum extollimur et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus; tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo et Patri suo fecit; cum ad præparationem disciplinæ sacerdotalis provocamur, deponimus infulas et impares sumus.* Quibus istud dicit : cum superbia nos stimulat laicos, sacerdotibus pares nos jactamus, eo quod etiam sacerdotes vocemur Apoc. 1, 6, ubi tamen eo duntaxat sensu dicuntur sacerdotes, quo reges, h. e. sensu latiore; at cum a nobis exigitur, ut, si sacerdotes esse velimus, eandem cum sacerdotibus disciplinam teneamus, a secundis nos nuptiis continentes, illico deponimus fastum, fatemurque nos impares esse, sive non sacerdotes veri nominis.

Inst. 1. At TERTULLIANUS addit : *Differentiam inter ordinem et plebem constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per ordinis consessum sanctificatus; ergo non jure divino, sed ecclesiastico tantum differunt sacerdotes a plebe.*

R. — D. A. Constituit Ecclesiæ auctoritas *inchoative*, quatenus Ecclesiæ decreto quis e laicorum statu adlegitur in Ecclesiæ ministrorum collegium, deinde ordinandus vere, vel consecrandus C. adæquate et complete N. Primo enim e laicis a clero et populo eligitur, atque eatenus hanc differentiam, quæ solum *inchoata* dici potest, constituit Ecclesia; e contra vero honor per ordinis consessum sanctificatus et quidem a Deo (nam hæc a Deo ad relata adhuc verba pertinere, non ad sequentem sensum, dicimus modo) sive ipsa ordinatio et consecratio a Deo instituta facit, ut talis jam supra plebem emineat divino jure.

Inst. 2. Idem TERTULL., loc. cit. subdit : *ubi Ecclesiastici ordinis non est consessus, et offers et tinguis, et sacerdos es tibi solus; ergo.*

R. 1°. Juxta Pamelium operum Tertulliani editorem accuratissimum, textus Tertulliani sic legendus est : *Differentiam inter ordinem et plebem*

constituit Ecclesiæ auctoritas, et honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo. Ubi Ecclesiastici ordinis est consensus, offert et tingit sacerdos, qui est ibi solus. Sic vero prorsus nihil ex TERTULLIANO evincitur.

R. 2°. Permissa etiam lectione alia, Tertullianum intelligendum non de oblatione vera in sacrificio altaris, sed latius dicta, oblatione laudis, precum, aliorumque honorum operum, respectu quorum, ut supra dictum, etiam laici vocantur sacerdotes metaphorice ac latiore sensu. Equidem etiam de tinctione baptismali ibidem loquitur, sed dispar ratio est; cum enim sacerdotes desunt, baptizare potest quilibet, etiam mulier, ob hujus sacramenti necessitatem.

25. *Obj. III.* Apostolorum ævo omnes fideles pares erant, nec Apostoli diversum a reliquis affectarunt ordinem; ergo. *Prob. A.* Ipsi Apostoli professi sunt, se eo electos a Christo, ut resurrectionis Christi testes agerent Actor. 1, 8, prædicando Evangelium Doctorum munus exercerent, Actor. 6, 4, juxta illud Christi Matth. ult. *Euntes in mundum universum, docete omnes*, etc., itaque sine imperio omni ac vi persuaderent solum religionem Christi. At hæc communia erant fidelibus cæteris; nam testes resurrectionis Christi præter Apostolos fuerunt alii, quin feminæ: prædicabant, docebant alii plures. Sic PAULUS et BARNABAS prædicabant Antiochiæ adhuc laici, Actor. 14, 23. Imo post Apostolos Origenes etiamnum laicus ad publice docendum in Ecclesia invitatus ab Episcopis fuit, teste Eusebio Hist. Eccl., L. 6, cap. 19, nec aliunde laicali ordini docendi munus repugnat; ergo.

Conf. Ostendendæ hujus æqualitatis gratia ipsi Apostoli fideles omnes; sine discrimine, communi nomine appellabant *fratres*, Actor. 15. Late hoc argumentum deducit Boehmer. Diss. cit. ad Plin. et Tertull.

R. — N. A. *Ad prob. 1° D. M.* Professi sunt se eo tantum electos a Christo N. etiam se instructos esse potestate sacra tam ordinis, quam regitiva et jurisdictionis C. Munus prædicandi Apostoli acceperant a Christo paulo ante Ascensionem his verbis Matth. ult.: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos... docentes eos servare omnia, quæcumque mandavi vobis.* At vero potestatem ordinis in ultima cœna Luc. 22: *Hoc facite in meam commemorationem*, quibus eis datam potestatem in corpus Christi verum, et constitutos veros sacerdotes, passim evincunt Theologi, ut videre est in Tr. de Sacram. Euchar. Potestatem demum jurisdictionis post Resurrectionem acceperunt pluribus ante Ascensionem diebus, dum *claves regni cælorum, potestatem ligandi, solvendi, peccata remittendi*; quin eandem potestatem, quam ipse habuit, concessit, Joan. 20, 21.

2° *Quoad min. N.* munus prædicandi commune fuisse omnibus; sed proprium hoc et ordinarium Apostolorum fuit, ac tale Episcoporum mansit, qui Apostolorum successores sunt, adeo ut auctoritate ordinaria docere ac prædicare publice in Ecclesia nullus possit, nisi illam vel immediate a Christo, ut Apostoli, vel ab Apostolis, eorumque successoribus acceperit, teste Paulo ad Rom. 10, 14. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur.* Unde et merito Tridentinum Sess. 5, cap. 2 de Reform. officium prædicandi declarat sic esse proprium Episcopis, ut nemo alius, nisi de eorum licentia illud exercere valeat. De Episcopi vero vel mandato vel consensu, prædicandi officium competit presbyteris, quin et diaconis. Sic, teste Possidio in vita S. Augustini cap. 15. VALERIUS episcopus Augustino presbytero suo

prædicandi potestatem fecit, quod ipse, cum Græcus esset, minus commode latino populo prædicare posset; ac in Concilio Vasensi II, Can. 2 (Labbe., t. 4, p. 1680 B). Episcopi potestatem prædicandi fecerunt presbyteris; tum ibid. præcipitur, ut diaconi, quando non est presbyter, qui prædicet verbum Dei, homilias sanctorum Patrum, loco concionis recitent. Hoc sensu, ex facultate videlicet, leguntur prædicasse diaconi, S. Vincentius martyr, teste S. Augustino serm. 2 (al 188 in app.) de S. Vincentio; Gregorius M. cum adhuc diaconus esset; qui idem ait L. 4 epist., cap. 88 (al. t. 3, p. 1288 in app. ad Epist.), officium prædicandi ad diaconos pertinere. At nunquam in commune fuit toti laicali ordini.

26. Quoad Paulum et Barnabam equidem eos Antiochiæ prædicasse constat ex Actor. 14, 26, non item eos saltem presbyteros non fuisse. Quin etsi tales nondum fuissent, nihil officit, cum uterque vi missionis extraordinariæ docendi ac prædicandi munus obivisset. Paulus quidem immediate ab ipso Christo missus ac destinatus Apostolus, Actor. 9, 15, ut portaret nomen ejus coram gentibus; unde et ad Gal. 1, 1, se Apostolum non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem pronunciat. Idem ad Rom. 1, 5, tum alibi declarat. Barnabas vero Antiochiam missus erat ab Apostolis Act. 13, 22, *vir bonus et plenus Spiritu sancto et fide*, ibid., 24. Missione vero extraordinaria etiam laicum docere aut prædicare posse, inficiatur nemo; potest enim Deus inspiratione sua immediata vocare aliquem ad executionem divinæ voluntatis suæ, eumque donis extraordinariis instruere, ut fidem inveniat, se legatione pro Deo, vel Christo fungi, sicut et Paulus se Evangelium accepisse per revelationem Christi, testatur ipse ad Gal. 2, v. 11. At istud negatur, ex prima institutione Christi munus docendi et prædicandi in Ecclesia, citra ullum discrimen, ex æquo omnibus competere.

27. Origenes tum saltem ex clero inferiore probabilius fuit; nam teste Eusebio eod., L. 6, cap. 3, ante a Demetrio Alexandrino instituendis catechumenis præfectus fuit; quod munus catechizandi aliquando ipsi subibant Episcopi; quandoque presbyteris conferebant; item diaconis, ut probat Bingham Orig. Eccles., vol. II, pag. 52, aliis autem, quam clericis ordinariam catechumenorum institutionem fuisse tum creditam, nullo, quod sciam, exemplo constat. Unde dum idem Demetrius Alexandro Hierosolymorum Episcopo, quo se Origenes contulerat, quique huic concionandi facultatem fecerat, objicit, quod eam homini laico dedisset, laicum sumit pro nondum presbytero; sic et Eusebius cit. non inquit Origenem fuisse laicum, sed solum non fuisse presbyterum. Deinde Alexander, quo præsentem concionabatur Origenes, hoc ei munus non tanquam ordinarium contulerat, sed una alterave vice permisit; id vero potest de licentia Episcopi quicumque clericus, cum prædicatio ex se neque sit actus ordinis, neque jurisdictionis episcopalis, aut sacerdotis. Demum etsi laicus adhuc fuisset Origenes, nihil inde pro laicis omnibus inferri potest; cum enim Origenes jam tum ob eminentem prorsus scientiam et probitatem summæ esset admirationi et venerationi, ita ut teste Eusebio cit., c. 49, ad exterarum passim provincias evocaretur, ut suam ibi doctrinam communicaret, poterat Alexander eum, vel ut dono scientiæ et sapientiæ divinitus instructum admittere, ut aliquando sermones haberet ad ædificationem populi, cum hoc non videatur excedere

facultatem Episcopi; sicque in Origene fuisset missio extraordinaria, comprobata Episcoporum judicio, secus ac in cæteris laicis.

Ad Conf. R. — *D.* Vocabant fratres charitate, fide *C.* potestate, et auctoritate *N.* Nam non obstante, quod sub una ratione fratres simus, sub alia tamen differentiam declarat Apostolus inter ipsos fratres 1. Cor. 12, 28: *Quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, etc., et 19: Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ?* etc., ac ad Ephes. 4, 11.

28. *Inst.* At S. AMBRŒSIUS in commentario in epist. ad Ephes. (Opp., t. 2, p. 2, p. 241, 242) hæc quatuor clare tradit: 1º Ab initio omnes docuisse. 2º Postea vero crescente plebe constitutos esse rectores, seu presbyteros auctoritate Ecclesiæ. 3º Inde cœpisse alieno ordine et providentia regi Ecclesias, postquam hæc differentia ordinem inter et plebem invecta fuit. 4º Libertatem docendi tunc restrictam fuisse, ut sine auctoritate Episcopi hæc facultas exerceri non posset. En verba: *Primum omnes docebant, et omnes baptizabant, quibuscumque diebus, vel temporibus esset occasio... Ut ergo cresceret plebs, et multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, et evangelizare, et baptizare et Scripturas in Ecclesia explanare. At ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt, et rectores, et cætera officia in Ecclesiis sunt ordinata.* Ergo.

R. 1º. Communi eruditorum hodie judicio commentarios illos in epistolas Paulinas non esse S. Ambrosii Mediolanensium Episcopi, cujus rationes reddit Bellarminus L. de Scriptorib. Eccles.; cujus vero sint, non omnino certum est: communi tamen opinione Hilario Sardo tribuuntur, olim Ecclesiæ Romanæ diacono et confessione celebri; at postea S. Damasi tempore in schisma Luciferianum lapso, ejusque propugnatori, uti et erroris rebaptizantium, hostique Romanæ Ecclesiæ præ aliis jurato, quam, quod hæreticorum baptisma admitteret, meretricem compellavit; sed quem idcirco S. Hieronymus castigavit, eum *Deucalionem orbis* appellans Dial. cont. Luciferian. Neque mirum esse debet, inquit Bellarminus ibid. Hilarium illum a S. Augustino *sanctum* vocari, cum nuncupatio ista tunc satis communis esset christianis, maxime Ecclesiasticis. Non est igitur, quod, si vere is auctor commentariorum illorum sit, ejus auctoritati aliquid concedamus?

R. 2º. Cujuscumque ii commentarii sint, omnia aptissime explicantur: nam 1º *Dist.* Omnibus inter initia concessum est *evangelizare, baptizare, Scripturas explanare*, qui extraordinarie ad hoc missi, ideoque gratiis gratis datis instructi *C.* secus *N.* Numquid enim omnes Apostoli? omnes Prophetæ? omnes Doctores? omnes Evangelistæ? Alii loquebantur linguis, alii prophetabant; alii curabant, Deo pro suo placito sua dividente charismata 2º *Ly* omnibus bene exponi potest de clericis, maxime diaconis, quibus sec. iv quo vixerat ille personatus Ambrosius, jam non omnia erant permissa, quæ Apostolorum tempore, nisi speciale haberent mandatum Episcopi, ut jam Tertullianus de suo notavit tempore L. de Baptismo, c. 17. Quin et S. IGNATIUS epist. ad Smyrnens. (PP. apostol. Opp., p. 234, edit. Hefel.): *Sine Episcopo nemo quidquam faciat eorum, quæ ad Ecclesiam spectant... Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare*, etc. Inde est, quod pergat auctor: *At ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt, et rectores et cætera officia in Ecclesiis sunt ordinata, ut nullus de clericis auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum, vel concessum... Hinc ergo est, unde nunc neque dia-*

coni in populo prædicant, neque clerici, vel laici baptizant, etc., sensus enim est : Olim clerici omnes, imo laici extraordinariis donis instructi missique quædam obibant officia, instructionis, baptismi, quæ Ecclesia nunc late extensa, et pace fruens solis rectoribus, sive Episcopis et Presbyteris, non autem Diaconis, aliisque de inferiore clero concessit. Inscite vero Boehmerus contendit, nomen *cleri* ab auctore hic sumi pro *fidelibus*, cum planum sit, hunc nomine *cleri* non nisi clericos intelligere, ut distinctos a laicis et fidelibus ipsosque diaconos tanquam superiores a cæteris clericis; dum inquit : nec diacono hodie integrum esse docere publice; nec clericis, vel laicis baptizare, nimirum solemniter, vel extra casum necessitatis. Demum propositæ occasione objectionis

29. *Observe.* In Apostolis diligenter distingui oportere *munus Apostolicum*, tum *potestatem*, cujus distinctionis neglectus Novatores ultimos in illam rerum confusionem quoad hierarchiam Ecclesiasticam induxit, cum præceptis iis, quæ Christus Apostolis dedit pro executione muneris Apostolici, totam Apostolorum auctoritatem definitam vellent. *Munus Apostolicum* totum in prædicando Evangelio, instruendo, docendo, verbo : in persuadenda Christi *religione*, seu *fide* situm est. Vi muneris Apostolici convinci intellectus debet, non vi compelli : ipsi vero viri Apostolici sine ambitione, dominandi libidine, sine armis; sed non nisi charitate, lenitate, mansuetudine trahere debent ad Christum populos. Atque hoc præcepta illa volunt, quæ Christus Apostolis dedit, dum eos ad prædicandum misit, voluitque ut irent sine sacco, sine pera; nihil proprii possiderent; docerent; non baptizarent nisi volentes.

Sed præter munus Apostolicum, aliam iis insuper *potestatem* contulit; eamque triplicem : 1° Apostolis *qua talibus* propriam, sicque *personalem*, sitam in auctoritate prædicandi ubivis gentium, fundandi Ecclesias, edendi miracula, scribendi libros sacros, etc. 2° *Ordinis* Luc. 22 ut supra dictum et Tr. de Sacram. in gen. disp. 3 de Euchar. eos formando sacerdotes, Episcopos autem Joan. 20. *Sicut misit me*, etc. 3° *Jurisdictionis*, cum enim Christus præsciret, plerasque gentes Evangelium amplexuras, sicque in cætum, vel Ecclesiam coituras; hanc vero æque parum sine forma imperii posse consistere, ac quamvis aliam late diffusam rempublicam, illi de forma regiminis providere voluit, fecitque, potestatem regitivam Apostolis cum imperio conferens, cum claves regni cælorum, potestatem ligandi, solvendi, peccata remittendi, imo eandem potestatem iis daret, quam ipse habebat Joan. 20, cit. Ac reipsa se potestatem illam accepisse, passim testabantur Apostoli. Inde enim inquit Paulus Act. 20, 28 : *In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Cum leges daret : *Hoc autem præcipio*. 1. Cor. 3, 35 : *Cætera, cum venero, disponam*. ibid., ac passim alibi de quo plura vide Tr. de Legibus. Ac quoniam rempublicam illam sacram, Ecclesiam suam Christus non ad suam duntaxat, ac Apostolorum ætatem, sed a mundi usque finem perdurare voluit, regitiva illa potestas ad Apostolorum successores transire debuit. Vel, si Christus tunc aliam induci formam in Ecclesiam voluit, ostendant adversarii, ubi voluerit. Certe Episcopi illi Actor. 20 cit. qui jam in munere pastoralis succedebant Apostolis, regitivam illam potestatem a *Spiritu sancto* acceperant, quidni similiter alii ?

ARTICULUS III.

AD QUEM PERTINEAT JUS INSTITUENDI MINISTROS ECCLESIAE?

30. *Nota.* Sub generali *institutionis* nomine tria hic veniunt : electio, ordinatio, vocatio sive missio. Electio est certæ personæ ad præfecturam Ecclesiæ designatio. Ordinatio sacer ille ritus est, quo ministri consecrantur, iisque exercendi functiones sacras in Ecclesia potestas confertur, ut dum inungitur et consecratur Episcopus vel Sacerdos. Missio sive vocatio jurisdictionem confert, reque ipsa et actu Pastorem et Præsulem facit. Est igitur celeberrima controversia Catholicos inter et Novatores ultimos, penes quem jus illud resideat ministros Ecclesiæ, pastores præsertim Episcopos ita instituendi? Jus *ordinandi* ex lege divina Christi solis Episcopis competere dicitur infra, ubi de ministro Ordinis. Pariter non esse populi alteriusve, sed Episcoporum, maxime summi Pontificis *vocare* sive *mittere* ministros, ex iis abunde constat, quibus tum Tr. de Princip. Theol., tum Tr. de Legib. demonstratum, ecclesiasticam jurisdictionem non esse in ipso cœtu fidelium, sed principaliter in Romano Pontifice D. Petri successore, deinde in Episcopis; sed et colligetur ex sequentibus, quibus demonstrabimus, electionem ministrorum populo haud competere, ex quo majori certe ratione sequitur, vocationem seu missionem ad eundem non pertinere. Solum igitur hic in controversiam venit : an electio ministrorum, etiam ad populum, et quidem jure divino pertineat? Dixi *jure divino* : nam et populo et cæteris ex laicorum ordine posse *jure humano*, concessione Ecclesiæ, uti jus præsentandi, nominandi, sic et eligendi convenire, facile concedunt Catholici.

Duplex vero circa hanc controversiam occurrit Novatorum error. Primus Joannis Wicleffi et Joannis Huss, docentium, teste Thoma Waldensi L. 2. Doct. fidei. c. 39. Dei solius munus esse eligere Pastores Ecclesiæ, quod soli pii et prædestinati esse possint Pastores et Episcopi, solus vero Deus noverit, qui pii et prædestinati sint. Colligitur hic eorum error amplius ex Conc. Constantiensi, quod Sess. 8, damnat hunc articulum Wicleffi octavum : *Si Papa sit præscitus et malus, non habet potestatem super fideles*, et hunc quadragesimum : *Electio Papæ a Cardinalibus per diabolum est introducta* : tum Sess. 15, hunc Joannis Huss 22 : *Papa, vel Prælatas malus et præscitus est æquivoce Pastor* : ac. 26. qui ex priore deducitur : *Non eo ipso quo electores, vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa. Unde sive electores bene, vel male egerint, operibus electi debemus credere.*

Alter est Lutheri L. de potestate Papæ, item Calvini L. 4 Instit., cap. 3, § 43, tum quorundam Protestantium hodie, totam ministrorum institutionem jure divino ad Ecclesiam universam, hoc est, clerum et populum pertinere volentium, adeo ut sine populi consensu ac suffragio nemo legitime electus, aut vocatus censendus sit. *Hunc ritum*, inquit Lutherus L. cit. *per multas epistolas Cyprianus commemorat, semper suffragium populi, et judicium propinquorum Episcoporum ita allegans, ut hanc ex Deo ordinationem esse cum fiducia pronuntiet.* Calvinus in eundem sonum concinit cit. loc. *Habemus esse hanc regulam, ex verbo Dei ministri vocationem, ubi ex*

populi consensu et approbatione creantur, qui visi fuerint idonei; præcesse autem debere electioni alios Pastores, ne quid vel per levitatem, vel per mala studia, vel per tumultum a multitudine peccetur. A quibus tamen eatenus recessit potior hodie Protestantium pars, ut principibus omnem sicut regionis, ita religionis, ac in specie constituendorum ministrorum curam vindicet, sive quod populus jus hoc transtulerit in principes, ut sic tamen adhuc suo modo eligantur ex consensu populi, ut alii rursum cum Pfaffio volunt; sive quod jus hoc pars sit juris majestatici, illive inhæreat, ut iterum alii sentiunt, ut vides in relato eorum systemate, n. 8.

At contra tuentur consensione unanimi Catholici omnes, jus eligendi ministros Ecclesiæ *ex jure divino* prorsus non pertinere ad populum, neque ad principes; sed quidquid juris in electione Episcoporum habuerunt, vel adhuc possident, ex Ecclesiæ, vel summi Pontificis concessione esse unice derivandum. Proin

34. Dico I. Electio Ministrorum Ecclesiæ non fit a solo Deo.

Contra Wicleff. et Huss.

Prob. I. Auctoritate Scripturæ S. ex qua constat, ab ipso Christo electum fuisse Judam, Joan. 6. qui tamen minime e numero prædestinatorum fuit: *nonne*, inquit Christus, *ego vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* quæ Christi sententia unice Judam ferit.

Prob. II. Auctoritate Patrum e quibus sequentes delibare sufficit. Ac primo ORIGENES, hom. 4 in Lib. Jud. (Opp., t. 2, p. 466, 467) pluribus commonstrat, non raro providentiam divinam ad punienda peccata efficere, ut impii non regnis modo, sed etiam Ecclesiis regendis præsent. S. CHRYSOST., hom. ult. in epist. ad Hebr. (Opp., t. 12, p. 344 et seqq.) S. AUGUSTINUS, Lib. 2, c. 4 contra epist. Parmen. S. BERNARD. serm. 66. in Cant. velut data opera, docent, etiam pravos, si modo legitime eligantur, veros esse Episcopos, idque amplius Bernardus (Opp., t. 4, p. 1498 D) confirmat argumento a Caipha desumpto, qui verus fuit Pontifex, tametsi reprobis; cum ejus Pontificatus gratia ipsi daretur a Deo, ut prophetaret, Joan. 44.

Prob. III. Ratione. Si solus Deus per se Pastores eligeret, nesciremus, quinam veri essent Pastores, possetque quilibet ambitiosus se a Deo electum jactare, non sine perturbatione Ecclesiæ; sicque talis electio nihil prorsus prodesset.

Nec dici potest, Deum signo aliquo externo se declaraturum, quem ipse elegerit; vel rem posse sortibus committi, ut S. Mathiæ electio Actor. 1.

Nam 1° signa illa externa, quæ non sine prodigio fierent, licet aliquando contigerint, rarissima fuerunt; neque talia cernuntur amplius. 2° Nusquam se Deus promissione sua ad talia edenda signa obligavit; ergo non nisi temere et stolidè expectantur in quavis electione. 3° Nec sortibus uti licet, si res humano consilio peragi potest; nam, ut merito observat Bellarmin. Controv. de Cler., cap. 5, sortes illæ creduntur regi vel a casu, vel diabolo, vel Deo. Si primum: pessime sane tantum negotium, unde salus pendet Ecclesiæ, committeretur fortunæ temeritati, quod melius maturitate consilii terminari potest. Si secundum: per se constat, impium esse et sacrilegum. Si tertium: peccatum committetur tentationis Dei, expetendo, vel expectando a Deo, ut ipse sortes temperet, cum id se facturum nusquam pollicitus sit, atque humano consilio res sufficienter peragi possit. Quare

rationem eligendi Præsules sortibus merito reprobavit Ecclesia, c. *Ecclesia*, extra de sortilegiis.

Ad exemplum S. Mathiæ 4° non satis constat, an proprie dictæ sortes fuerint; vel non potius cœleste lumen aliquod, ut putat S. DIONYSIUS AREOPAG. de Eccl. Hier., c. 5 (Opp., t. 1, p. 238 C D). 2° Permisso, quod propriæ sortes fuerint, iis Apostoli ex singulari inspiratione divina usi sunt. Omnino enim præsumi potest, Christum, ut cæteros Apostolos, atque post Ascensionem suam Paulum et Barnabam ipse elegerat, sic et tali modo eligere Mathiam voluisse, ne reliquis videretur minor. Sed factum hoc extraordinarium trahi non potest in eligendi regulam, inquit Hieron. in c. 4. Jonæ, sicut neque electio Pauli et Barnabæ. 3° Vel si citra peculiarem inspirationem hoc modo eligendi usi essent Apostoli, nihil hoc prodest adversariis; pares enim sanctitate et doctrina videbantur Mathias et Barsabas, ut discerni non posset, uter altero esset dignior; quo casu licitus per se sortium usus est; tum quia eo casu non tentatur Deus, cum ab homine res discerni nequeat; et tum maxime, quod, uter ex æqualiter dignis sorte vincat, nemini inde periculum et damnum nascatur.

32. *Dico II. Jus eligendi tam summum Pontificem, quam cæteros Ecclesiæ pastores et ministros neque populo, neque principibus jure divino convenit; sed si quid ea in re potuerint aliquando, vel possint adhucdum, id vel ex conniventia, vel concessione Ecclesiæ aut Pontificum ortum.*

Prob. I. Ex SCRIPTURA S. multiplici argumento. 4° Ex verbis Christi Joan. 20 : *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*; h. e. volo, ut vos Apostoli (hos enim alloquitur) eadem ratione et potestate gubernetis Ecclesiam, ac ministros alios mittatis, sicut ego missus sum, et ego mitto vos : atqui imprimis Christus solius voluntate Patris missus fuit; ipseque Apostolos elegit independentem a consilio, suffragio, consensu populi et principum; sic et eadem cum independentia collegit discipulos alios 72. Quod vero cit. loc. ad Apostolos dixit, ad eorum successores, Prælatos Ecclesiæ pertinet ex ratione jam data art. præc.

Neque dicas : Si, ut ex citato textu sequitur, electio ministrorum Ecclesiæ jure divino pertineat ad Prælatos Ecclesiæ; ergo contra jus divinum sæpe multumque peccasset Ecclesia, in electionibus ministrorum expetendo vel consensum, vel suffragia plebis ac principum. Nam *N. illatum*. Ex relatis enim Christi verbis illud solum habetur, jus eligendi ministros pertinere jure divino ad Apostolos, eorumque successores Prælatos; non vero istud : ergo jure divino, vel vi præcepti divini excluduntur laici a ferendo vel consensu, vel suffragio; ab hoc enim in textu abstrahitur. Sed cum eo loco amplissima potestas concedatur Apostolis circa regimen Ecclesiæ; nec parte alia excipiatur facultas adhibendi in electionibus laicos, sequitur potuisse, uti Apostolos, sic postea Ecclesiam, pro variefate circumstantiarum vel temporis adhibere laicorum suffragia, vel non.

2° Quia, ut id Apostolus probet, ad exemplum Aaronis provocat, Hebr. 5, 4, inquit : *Nemo sibi honorem sumit, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Atqui Aaron a Deo per Moysen duntaxat, citra populi consensum et consilium sacerdos institutus fuit Levit. 8, sicut et ministri cæteri Exod. 18.

3° Ex jure divino scripto Episcopi sunt Pastores, reliqui in laico ordine sunt oves 1. Petr. 5, 2 : *Pascite, qui in vobis est gregem*. Et Act. 20, 28.

Attendite vobis et universo gregi, etc. At gregi non convenit, ut pascat et regat, sed regatur pascaturque; ergo neque ut eligat Pastorem; eligere enim Pastores indubie ad regimen pertinet, actusque jurisdictionis est.

33. *Si ais* : Etiam in republica civili cives dicuntur oves; reges vero pastores, ac nihilominus electio regis ad cives vel populum pertinet; ergo idem dici potest de Ecclesia, quæ non solum formam gregis vel ovilis, sed et reipublicæ gerit.

R. — *N. Cons.* Etsi Ecclesia sit etiam respublica, scilicet sacra, magna tamen hanc inter et politicam disparitas est; nam 1° in politica omnes nascuntur naturaliter liberi; ac proinde plebs immediate politicam potestatem habet, donec eam in principem quemdam transferat : at respublica Christiana similem libertatem nascens non habuit; cum ipsa enim natus est Pastor ejus, ut hic illi sit coætaneus; Christus enim simul Ecclesiam condidit, eique Petrum præfecit. 2° In politica republica tunc rex eligitur, quando deest, qui regat; Ecclesia vero nunquam rege caret; cum Christus sit *semper vivens* Hebr. 7, 25, et Ps. 109, ac deinde semper alii sunt in Ecclesia Episcopi, qui eligere et creare Pastores novos possint independenter a plebe et principe, vel magistratu.

34. *Prob. II. Ex TRADITIONE*, quæ relucet, et quidem maxime

1° *Ex ipsorummet Apostolorum factis*, qui passim eligebant Episcopos sine suffragio tam populi, quam principum et magistratum, ut tum vel ex eo constat, quod creatos a se Episcopos sæpe ad absentes et infideles populos mitterent; tum ex omni Ecclesiastica historia. Sic Joannem Apostolum finitimis Ephesinæ Ecclesiæ provinciis dedisse Episcopos, solo Spiritus sancti instinctu, sine populi vel magistratum suffragiis, inquit CLEMENS Alexandr. apud Eusebium hist. Eccl., L. 3, c. 23 : *Joannes*, inquit, *ad finitimas quoque provincias rogatus se contulit, partim ut Episcopos constitueret καταστήσων, partim Ecclesias formaret... homines sibi a divino Spiritu indicatos in clerum quemdam seu sortem Domini seponeret.* Ab eodem Joanne Smyrnæorum Ecclesiæ Polycarpum datum fuisse, Tertullianus scribit de Præscript., cap. 32. Nec dissentit Irenæus, qui ab Apostolis episcopatum accepisse ait apud Eusebium hist. Eccl., L. 4, c. 14, vers. Valesii; ut proin nihil tribui possit spuris Polycarpi Actis, quæ illum a Bucolo Smyrnenis Ecclesiæ præfectum dicunt, de quibus vide Cardin. Gotti Tom. 5 de Christi et Apostolorum discipulis, c. 9. Alexandrinæ Ecclesiæ primum Episcopum a S. Petro datum esse S. Marcum Evangelistam, habetur ex Eusebio Hist. Eccl., L. 2, c. 16. Gelasio, Decr. de Libris apocryphis apud Baronium ad an. 45, aliisque ab eod. cit., nemine hactenus, quod sciam, contradicente. Antiochenam Ecclesiam S. Ignatio M. regendam traditam fuisse ab Apostolis, consentiunt Scriptores veteres. Auctor Constit. Apostolic. a S. Petro quidem Evodium, a S. Paulo autem Ignatium illi Ecclesiæ præfectum ait, L. 7, c. 46, quod ita intelligendum, quod Evodio ante Petrum defuncto, ei in sede suffectus a Paulo fuerit Ignatius, ut ait Eusebius hist. Eccl., L. 3, c. 22. Plura id genus in eod. Eusebio lege L. cit. c. 37. Demum, ne plura referam, singula egregie confirmat S. Clemens I. in epist. 1. ad Corinthios omnium consensu genuina, dum inquit (Labbe, t. 1, p. 450 B) : *Prædicantes igitur (Apostoli) per regiones ac urbes, primitias eorum spiritu cum probassent, in Episcopos, et Diaconos eorum, qui credituri erant, constituerunt.*

Respondent adversarii Episcopos, qui ab Apostolis missi ad absentes populos, electos simul fuisse a populo ejus loci, in quo ordinabantur, et ex quo mittebantur. Sed contra est 1° quod id nullo prorsus nitatur fundamento, cum ne unum afferre possint, qui de eo testetur. Unde igitur id probant adversarii? 2° Quo jure populus unus eligere potest Episcopum populi alterius? præsertim cum ideo electionem Episcopi jure divino velint pertinere ad populum, ne populus Pastorem accipiat, quem nec novit, nec vult?

35. 2° *Ex Patrum aliorumque testimoniis*, qui posterius floruerunt. Sic Frumentium quemdam a S. Athanasio Indorum creatum Episcopum, ipsis Indis nihil ea de re cogitantibus tradit Ruffinus L. 10 Histor., c. 9. In Ecclesia Alexandrina a D. Marci tempore Episcopos a clericis solis electos fuisse refert S. Hieron. epist. ad Evangelum 85 (al. 146) : *Alexandriæ inquit, a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium Episcopos Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant.* Paulinianum D. Hieronymi fratrem a S. Epiphanio creatum Presbyterum, et ultro missum ad monachos, his nihil tale opinantibus, ut apud hos sacerdotii fungeretur muneribus, ipse narrat Epiphanius epist. ad Joannem Hierosolymitanum (Opp., t. 2, p. 342). S. Augustinus monachus a divo GREGORIO designatus est Episcopus sine Anglorum vel suffragio, vel postulatione ulla, ut patet ex BEDA, L. 1 de Histor. gentis Anglor., c. 23 et seqq. Ita et S. Bonifacius a GREGORIO Papa ejus nominis II. Episcopus creatus et missus ad Germanos est, ipsis Germanis nihil de eo cogitantibus.

36. 3° *Ex Conciliis*. E quibus Laodicensem, an. 370, Can. 43 (Labbe., t. 1, p. 4498) : *Non est, inquit, permittendum turbis electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi.* Ubi non id prohibetur tantum, ne solæ turbæ sine sacerdotibus, vel senioribus eligant, ut Calvinus fingit; id enim prohibere opus non erat, cum semper electionibus ejusmodi soliti essent interesse et sacerdotes, et clerici reliqui, sed, ne turbæ ipsæ omnino eligerent, Concilium prohibuit. Nicænum II, Can. 3 (Labbe., t. 7, p. 598 B) statuit, *omnem dilectionem, quæ fit a magistratibus, Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi irritam manere. Oportet enim, qui est promovendus ad Episcopatum, ab Episcopis eligi.* Constantinopolit. IV inter generalia ordine VIII etiam principes excludit laicos et magnates (Labbe., t. 8, p. 444 A B) : *Sancta et universalis Synodus..... definit, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitanæ, aut cujuslibet Episcopi; cum nullam in talibus potestatem quemlibet potentum vel cæterorum laicorum habere conveniat.*

37. *Prob. III. RATIONE.* 4° De jure divino non est, quod, pro varietate temporis, varie mutavit Ecclesia; sed modum eligendi quoad suffragia, vel consensum populi, aut principum, varie mutavit Ecclesia; ergo hic modus de jure divino non est, ut populus, vel principes laici in electionibus ferant suffragia, vel dent consensum.

Maj. apparet certa; jus enim divinum immutabile est, nec humanæ subest dispositioni; ipse enim Deus immutabilis est, dumque fert legem, ita eam format, ut intento fini in omnibus circumstantiis, quas singulas optime habet cognitas, semper congruat; secus, ac se res habet in humanis legibus; aliunde vero constat, veram Ecclesiam, qualis Protestantium consensu

tribus prioribus seculis et præsertim tempore Apostolorum fuit, in jure divino, quod dogma constituit fidei, errare non posse.

Min. patet ex historia Ecclesiastica ab ipsa Apostolorum ætate usque ad nostram; Apostoli enim Actor. 6 in electione septem Diaconorum expetebant suffragia multitudinis; at sæpissime pastores Episcopos sine ejus suffragiis crearent per se, ad exemplum Christi, qui ita ipsos elegerat Apostolos; ut patet ex dictis n. præc. Sec. III testimonium petebatur a populo de vita et moribus præficiendi, ut de summis Pontificibus testatur Auctor Constit. Apostolic. item Lampridius in vita Alexandri Severi; de Episcopis ex ORIGENE, hom. 4 in Levit. Sec. IV ex Conc. Nicæni I sanctione, can. 4 (Labb., t. 2, p. 30 E) non *ordinari* solum, sed etiam *eligi* et *constitui* debebant Episcopi a comprovincialibus; alicubi tamen populo adhuc ad ferenda suffragia, seu rectius testimonia, admissio; quin eodem adhuc seculo ob populi tumultus, et dissensiones eligentium Episcopi indulsere Imperatoribus, ut dignam ipsi personam designarent, ut de designando Nectarii Constantinopolitani successore perhibet Palladius, vel quicumque demum auctor sit Dialogi de vita S. Chrysostomi (Opp., t. 43, p. 47 et seqq.). Sec. V et VI in orientali et occidentali Ecclesia populorum suffragia postulari debebant, a quo modo sec. VII recessit Ecclesia Gallicana, sicque post mutationes varias Episcoporum electio ad eam formam pervenit, quæ adhuc hodie non est eadem in regnis singulis, uti videmus; tum illa Rom. Pontificis electio tandem ad Cardinales devoluta est; ut proinde merito Tridentina Synodus reprobet doctrinam adversariorum Sess. 23, cap. 4 et damnet, can. 7.

38. *Obj. I.* Actor. 14, 22, ubi Vulgata habet : *Et cum constituissent illis per singulas civitates presbyteros*, verso Syriaca, Tigurina, Pagnini et Erasmi habet : *Cum per suffragia elegissent, vel creassent presbyteros*; græcum enim χειροτονήσαντες, significat, cum elegissent per suffragia; nam χειροτονέω, est quasi χεῖρας τέλω, sive manus attollo in signum suffragii, qui mos olim fuerat Grecorum ferendi suffragia.

R. 1°. Etsi vox *chirotonia* inde ortum ducat, quod olim attollendo manus ferrent suffragia, ab ecclesiasticis tamen et sacris Scriptoribus sumi eam pro impositione manus ordinatoria abunde probatum est in Procæmio. Igitur nihil ille textus favet adversariis.

R. 2°. Etiamsi χειροτονέω significaret eligere per suffragia; non tamen significat eligere per suffragia *ab aliis data*, sed eligere suffragio proprio, ut ex etymologia liquet, et auctorum usu. Ac revera τὸ χειροτονήσαντες non referri ad populum, sed Paulum et Barnabam, clamat tota Scripturæ sententia; de quibus enim ibid. dicitur : *Cum constituissent presbyteros*, de iisdem subditur : *Commendaverunt illos Domino, in quem crediderant*; sed hæc indubie solos Apostolos Paulum et Barnabum respiciunt.

39. *Inst. 1.* Sed Act. 6, 5, multitudo credentium elegit septem Diaconos; ergo populus habet aliquod jus eligendi. Item Act. 4, non soli Apostoli, sed tota Ecclesia elegit Mathiam et Barsabam, ut eorum alterum Deus assumeret.

Ad 4um. R. — *D. Ant.* Elegit ex concessione Apostolorum, ut S. Lucas aperte indicat *C. vi* juris divini *N. Ant. et Cons.* Id consulto permiserant Apostoli, ut tanto melius sedarent murmur exortum, et præcaverent futuro, si videlicet ii præessent mensis et distributionibus, quos fidelis populus ad

hoc præ aliis elegeret. Eadem de causa aliquando Ecclesia in electionibus Episcoporum adhibuit suffragia et consensum populi, ut, quo gravior esset expetitus populi votis Episcopus, tanto huic promptius obediret; usque dum experientia doceret, quantis tumultibus, imo cædibus obnoxia esset popularis electio, ut videre est in S. AUG., epist. 110 et 225 (al. 213 et 126), ubi turbulentissimam refert seditionem popularem in Piniani electione; item RUFFINO, L. 11 Hist. (al. L. 2), c. 11 et ante c. 10, commotionem narrans in S. Damasi electione coortam, qua 137 homines in templo necati, quod idem referunt Ammianus Marcellin. L. 27 et S. Hieron. in Chronico. Deinde exemplum hoc Apostolorum non probat jus divinum populi, vel secus ita constanter facere debuissent Apostoli, fecissentque sine dubio; at contrarium constat ex dictis.

Ad alterum R. 1º Similiter cum S. Chrysostomo ad eum locum, id ex concessione Petri, non necessitate, exque divino jure factum. *2º* Illa non tam electio fuit, quam postulatio, qua petebant a Deo eligi aliquem in Judæ locum. *3º* Nequidem in textu colligi clare potest, quinam hos duos *statuerint in medio?* quinam *sortes dederint?* cum tam ad Apostolos, quam populum trahi textus possit. *4º* Demum *permisso*, quod populus hos duos selectos statuisset in medio, si ab hoc exemplo eruere velint jus divinum pro populo, cur non consequenter arguunt adversarii, esse pariter juris divini, ut electio committatur sortibus?

40. Inst. 2. At aliunde constat ex Scriptura Episcopos esse *ministros Ecclesiæ*, non dominos, 1. Cor. 3; 1. Petr. 5. Deinde de Ecclesia dicitur, quod sit columna et firmamentum veritatis 1. Tim. 3. Igitur suprema jurisdictio est penes Ecclesiam, non Episcopos; igitur et ipsa eligere et vocare ministros potest; is enim est jurisdictionis actus.

Ad 1º R. — D. Sunt ministri Ecclesiæ, eo quod in officio subsint fidelibus; vel obediendo *N.* quia laborant in utilitatem fidelium; vel regendo Ecclesiam, illique præsidendo *C.* Sicut et rex dicitur servire regno, regendo videlicet illud, ejusque utilitatem procurando, sic et Pastores serviunt Ecclesiæ, ejusque ministri sunt; regendo illam Act. 20 *in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.* Item Hebr. 13.

Ad alterum R. — D. Quia semper audit Petrum, vel Pastores suos cum capite Ecclesiæ Petri successore conjunctos *C.* secus *N.* Pro Petro Dominum orasse nevimus, ne deficeret fides ejus. Hic jussus est immediate a Christo pascere agnos et oves, minime vero ullibi grex Petrum: pariter Episcopos scimus a Spiritu sancto positos regere Ecclesiam Dei, non ab Ecclesia; suprema igitur jurisdictio penes Petrum ejusque successorem est, et cum proportionem penes Episcopos; ergo et ministrorum electio atque vocatio.

41. Inst. 3. Si non est jure divino potestas penes populum suos eligendi Pastores, ad quid ergo præcipit Dominus Joan. 10, 5, non audire vocem alienorum? Matth. 7, 15, vitare falsos Prophetas? igitur vi divini præcepti debet Christianus populus eligere suos Pastores, ut veros possit discernere a falsis.

R. Vult quidem Christus populum discernere Prophetam verum a falso, at regula non alia, quam attendendo, an ille, qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur ab antecessoribus, vel iis, quæ prædicantur a Pastori-

bus ordinariis aliis, præsertim a Sede Apostolica. Unde Paulus ad Gal. 1, vult anathematizari, qui docerent nova et contraria illis, quæ evangelizata sunt. Et vero, cum rudis sit populus, aliter de doctrina ejus, qui se Prophetam vel Pastorem venditat, judicare non potest; unde et populo Christus præcipit audire Pastores suos, Luc. 10, 16 : *Qui vos audit, me audit.*

42. *Obj. II.* Auctoritatem Concil. generalis II, quod in epist. ad Damasum Papam teste THEODORETO, L. 5, c. 9 (Opp., t. 3, p. 717 C), ait a se Nectarium Episcopum ordinatum esse *sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris, universique cleri, cuncta decernente pariter civitate.* Item, Concilii Nicæni I, epist. ad Alexandrinos apud THEODORETUM, L. 4, c. 9 (Opp., t. 3, p. 547 D), præcipientis ut in clerum eligantur, si videantur digni, *et populus eos elegerit, condecernente simul et designante maxime Alexandrinæ civitatis Episcopo.* Præterea S. LEONIS P., epist. 89 (al. 10 ad Episc. Viennensis provinciae). S. AMBROSII, L. 10, epist. 82, tum aliorum, quos refert GRATIANUS, dist. 23, 24, 62, 63, 65, et 8. q. 1, Can. *Licet.* Ergo.

R. — N. Cons. Nam 1° citata loca nec verbulo innuunt, quod populo competat *jure divino* jus eligendi, de quo solo est controversia. 2° In plerisque, ut legenti apud Gratianum patebit, duntaxat fit mentio postulationis vel testimonii. 3° Quod sec. IV ex cujus ætate plurima petita sunt, cœperint suffragia populi exposci, jam supra ipsi diximus, nemoque negat, elegisse aliquando et populum, sicut nunc in Hispania et Gallia reges; id autem ex jure divino neque factum olim, neque fit nunc, sed concessione Ecclesiastica. Vide Boetium de Regalibus et jure Principis in benefic. Eccles., cap. 76 et sequentibus.

43. *Inst.* At S. CYPRIANUS epist. ad clerum et plebes in Hispania de Basilide et Martiale propter libellorum idololatriam episcopatu dejectis scribens, ait hoc esse juris divini, ut populus eligat; ergo. *Prob. Ant.* Ait enim cit. loc. : *Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis et Deum metuens a peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod et ipsum videmus de divina auctoritate descendere, ut sacerdos plebe præsentem sub omnium oculis deligatur, et dignus atque idoneus publico judicio ac testimonio comprobetur : Sicut in Numeris Dominus Moysi præcipit dicens : apprehende Aaron fratrem tuum, et Eleazarum filium ejus, et impones eos in montem coram omni Synagoga, et exue Aaron stolam ejus, et indue Eleazarum filium ejus, etc.* Ergo.

R. — D. Ant. Tribuit populo maxime potestatem eligendi dignos per modum *judicis* N. per modum *testis*, ferendo testimonium, ut ipse Cyprianus se explicat C. Hoc solum *ex auctoritate divina* descendere ait Cyprianus, ut quilibet ex populo ordinandi Episcopi, si qua noverit crimina forte occulta, quæ illum eo munere indignum redderent, detegere teneatur, et quoad hoc *plebem maxime habere potestatem eligendi dignos*, prædicando illorum merita, *vel indignos recusandi*, detegendo eorum crimina, ita ut, si ea sciret, nec detegeret, merito illi imputaretur indigni ad episcopatum electio. Minime vero vult Cyprianus, esse præcepti divini, ut populus, præter testimonium vitæ, etiam, more judicum vel episcoporum, ferat suffragium. Ratio responsionis ex ipso Cypriano sumitur; nam 4° ad probandum, quod dixerat, affert exemplum Eleazari; ad hic certe non Synagogæ

vel populi suffragio, sed immediate divino imperio, Synagoga solum præ-
sente, constitutus est Pontifex. 2º Quia proposito Eleazari exemplo subdit :
*Coram omni Synagoga jubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit, et
ostendit, ordinationes sacerdotales, nonnisi sub populi assistentis conscientia
feri debere, ut plebe præsentem vel detegantur malorum crimina, vel bonorum
merita prædicentur, et sit ordinatio justa et legitima, etc.* Ac inferius : *Pro-
pter quod diligenter de divina traditione et apostolica observatione obser-
vandum est... ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui Præ-
positus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique convenient,
et Episcopus deligatur, plebe præsentem, quæ singulorum vitam plenissime
novit, et uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit.* Refert quidem
etiam post Eleazari exemplum, electionem Mathiæ et septem Diaconorum,
sed ad quæ jam responsum est, et præterquam quod Mathiæ electio princi-
paliter sit peracta sortibus, hæc exempla tantum sunt, quæ nondum jus
divinum constituunt, sed præcepta divina sunt, e quibus jus divinum na-
scitur.

44. *Nec dicant* porro : In Romana vero Ecclesia hoc ipsum examen et
populi testimonium hodie non observatur amplius. Nam, quidquid sit de
aliis regnis, in quibus etsi reges Episcopos nominent, non tamen sine inqui-
sitione in dignitatem ac merita promovendi fit, in Germania, postquam jus
eligendi ad solum clerum Cathedralis devenit, simul hic obligatione gravi
tenetur, eligere eum, quem cæteris digniorem judicat, atque hoc ipso in
vitam moresque eligendorum inquirere, quo modo nomine diœcesis dignio-
rem seligit, et plebis supplet testimonium; idque melius; cum Canonici ex
magis familiari et quotidiana conversatione nosse possint dignitatem pro-
movendi, quam dispersa plebs. Quod vero ministros inferiores attinet, præ-
terquam quod ab ordinandis testimonia exigantur Academiæ de doctrina
et moribus, præterea subire examen debent; ac porro ante ordinationem
ipsam Archidiaconus ab Episcopo de ordinandis interrogatus : *Scis, illos
dignos esse?* palam in Ecclesia, ac totius populi nomine fert testimonium.

Unde non premit Catholicos objectio; recte tamen Protestantes, qui ple-
rique, quod *juris divini* tantopere alias prædicabant, ut populus eligeret,
nunc penitus videntur contemnere; cum jus eligendi ferme singuli princi-
pibus asserant, alii quidem sic, ut Majestati intrinsecum, vel partem juris
territorialis, qui putatitios Episcopos sine ullo plebis suffragio, neque semper
cleri Cathedralis consensu, sine examine præficiunt; imo subin jure suc-
cessionis hæreditario. Ita in episcopatu Osnabrugensi alternative ex Hanno-
veranis quis principibus succedit, juxta Instr. pacis Osnabrug., art 43. In
episcopatu Lubecensi ex pacto inito anno 1647, sex ordine Episcopi, aut
Coadjutores eligendi sunt ex Gottorpiensi domo, de quibus vide Mascovii
Princip. jur. publ. imper. Romano-Germanici L. 4, cap. 4. Hornii Jus publ.
Prud., cap. 38. At qui hæc conveniunt, si *plebs jure divino* ipsa ferre debet
suffragium? aut qua ratione Protestantes redarguere audent Catholicos?

CAPUT II.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

ARTICULUS I.

ORDINEM SACRAMENTUM ESSE DEMONSTRATUR?

45. *Nota I.* Appellatio ordinis nunc pressius accipitur pro certo gradu hominum, qui ad res sacras ac divinas destinati sunt. Ordo hic bifariam considerari potest, vel *active*, ut scholæ loquuntur, vel *passive*. Priori modo ipsamet est *ordinatio*, seu ritus, quo ministri consecrantur eisque potestas exercendi actiones sacras, ad sacrificium et altaris ministerium spectantes tribuitur; posteriori modo est ipsa potestas, quæ confertur; et de hac sermonem hic non instituimus, sed de illa; quæ quidem communi definitione circumscribitur, quod sit *ritus sensibilis*, quo *traditur potestas consecrandi ac ministrandi corpus et sanguinem Christi, nec non sacerdotio ex officio inserviendi*.

Nota II. Lutherus L. de captiv. Babyl. cap. de Ordine, Illyricus cap. 44. Confess. Antuerpiensis, Kemnitius 2. part. Exam. sacram. Ordinationem e numero sacramentorum expungunt. Philippus Melancthon in locis communibus an. 1523. Argentorati procusis duo duntaxat sacramenta statuerat: at in posterioribus ejusdem operis editionibus, nec non in Apologia, art. 3. Confess. August. ordinem inter vera sacramenta recenset, propterea quod ritum, mandatum ac promissionem habeat. Calvinus, tametsi plerisque in locis duo tantum asserat sacramenta: attamen L. 4 Institut., c. 44, § 20, et c. 19, § 28, ordinationem verum esse sacramentum ingenue fatetur, et excusans, quod hoc sacramentum alibi non commemoraverit, ait, ideo factum, quod duo tantum baptismus et cœna, omnibus sint fidelibus communia. Non inutile judicavimus, hanc Novatorum inter se dissensionem, variationem, et erumpentem ex invitis pectoribus veritatem adnotare. Porro duplex quæstio institui potest: prior generalis, utrum ordo sit sacramentum? posterior specialis, quinam ordines sacramenta sint? De priore nunc

46. *Dico.* Ordo est vere ac proprie novæ Legis sacramentum.

Prob. I. Tria sunt, quæ ad sacramentum constituendum, hæreticorum consensu, sufficiunt, symbolum externum, promissio gratiæ, et divinum mandatum, sive institutio. Hæc autem in sacra ordinatione reperiri manifestum est ex Scripturis. Nam Symbolum externum, manuum scilicet impositio, legitur Act. 14, v. 22, cum (Paulus et Barnabas) *constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros*, ubi græca lectio habet χειροτονήσαντες, h. e. *impositione manuum ordinassent*. Haud alio ritu ordinatus est Timotheus, quem Paulus 1. ad Tim. 4, v. 14 ait, donatum fuisse gratia per impositio-

nem manuum presbyterii. Et Epist. 2, c. 4, v. 6, *per impositionem manuum ejusdem Pauli.* De externo itaque ritu hac in re nefas est dubitare. Deinde eadem ceremonia collatam fuisse gratiam, idem testatur Apostolus commonefaciens Timotheum priori loco : *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii*; in altero autem : *admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Denique huic ritui non deesse divinam institutionem compertum fit tum ex hujusmodi gratiæ promissione illi ceremoniæ annexa; neque enim homines unquam sensibilibus rebus vim effectricem gratiæ alligarunt : tum ex plurimis Scripturæ locis, in quibus Dominus Apostolis tradidit potestatem remittendi peccata, conficiendi Eucharistiam, ac sacra mysteria dispensandi.

Prob. II. Traditione Patrum. Ex Græcis GREGORIUS NYSSENUS orat. in Baptismum Christi (Opp., t. 2, p. 802 B) ait vi verborum Christi fieri Sacerdotem *augustum et honorandum, novitate benedictionis a communitate vulgi separatum, et invisibili quadam vi et inaspectabili gratia invisibilem animum in melius transformatum gerere.* Nysseno consentiunt Chrysostomus hom. 4 in 2. ad Tim., Theodoretus in illud 1. ad Tim. 5 : *Manus cito nemini imposueris*, Theophylactus et Œcumenius in 2. ad Tim. 4. Non minus disertè loquuntur Patres Latini. S. AMBROSIIUS, L. de dignitate Sacerdotali, c. 5 (Opp., t. 2 in app., p. 363 D), interrogat : *Quis dat, frater, Episcopalem gratiam, Deus, an homo? respondes : sine dubio Deus; sed per hominem dat Deus.* Et rursus : *homo imponit manus, Deus largitur gratiam.* S. AUGUSTINUS, nomen etiam Novatoribus venerandum, L. 2 contr. epist. Parmenian., cap. 13. Donatistas exagitans sic scribit : *Ipsi (Donatistæ) explicent, quomodo sacramentum baptizati non possit amitti, et sacramentum ordinati possit amitti. Si enim utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat; cur illud non amittitur, et illud amittitur? neutri sacramento injuria facienda est.* Idem asserunt S. HIERONYMUS in Dial. contra Lucif. (Opp., t. 2, p. 183). INNOCENTIUS I in epist. 48 ad Alexandrum Antiochiæ Episcopum (Labb., t. 2, p. 4269 E), LEO I alique Patres ac Pontifices apud Bellarm. Mentitur itaque Lutherus, cum loc. sup. cit. ait, e veteribus Patribus nonnisi unum Dionysium nobis suffragari.

Prob. III. Ecclesiæ definitione. Multa enim concilia ordinationes simoniacas ut illicitas damnarunt, quod in his pretio darentur sacramenta, et venalia fierent instrumenta gratiarum. Ita Synodus Chalcædonensis, Act. 45, can. 2 (Labb., t. 4, p. 772 E), gradu dejici jubet Episcopos, qui *propter pecunias ordinationem fecerint, et non venalem gratiam in venditionem deduxerint*, quod et factum in Bracaraensi II, an. 572, can. 3 (Labb., t. 5, p. 897 B). Synodus quoque Florentina in Decreto pro Armenis ordinem sacramentis annumerat, idque confirmavit Concilium Tridentinum Sess. 23, can. 3 : *Si quis dixerit, ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et propriè sacramentum, a Christo Domino institutum... anathema sit.*

47. *Obj. I.* Impositio manuum, de qua Paulus in laudatis testimoniis, erat ceremonia quædam communis et vaga, quæ bonæ precatōis causa adhibebatur infirmis æque ac sanis, uti fecit Christus parvulis, et Apostoli ægris, atque olim etiam in ordinatione Diaconissarum usurpabatur; ergo inepta est ad peculiare sacramentum constituendum.

R. — D. *Ant.* Impositio manuum *materialiter*, ut aiunt, spectata est

ceremonia communis et vaga *C. accepta formaliter*, prout est ad diversum effectum significandum et producendum instituta *N. Ant. et Conseq.* Argumento hoc aliud non evincitur, nisi quod non omnis impositio manuum fuerit sacramentum, quod de hac ceremonia curandis ægrotis, benedicendis parvulis adhibita ultro concedimus. At illa, quæ in ministrorum sacra inauguratione fiebat, erat verum ordinis sacramentum; nam ei annexa est gratia, usitata fuit ritu perpetuo, et satis secernitur a bona precatione, ut vel ex eo perspicuum est, quod ait Apostolus 1. ad Tim. 5, *manus cito nemini imposeris, neque communicaveris peccatis alienis*. Ubi sola præcox ordinatio prohibetur, minime vero bona precatio; neque enim qui pro alio, quantumvis indigno, precatur, communicat peccatis alienis.

48. *Inst. 4.* Nomen chirotonia χειροτονία, quod in Scriptura legitur, significat tantum manuum extensionem, qua olim populus magistratum civilem, et Clerici Episcopum, ut constat ex 4. canone Nicæno et 19. Antiocheno, diligebant, elata in altum manu suffragium ferendo; ergo inde non probatur sacramentum ordinis.

R. — *N. Ant.* Nam juxta Scripturas et Ecclesiæ usum, manum extendere seu attollere, oportet intelligi cum addito, nempe super capita ordinandorum: Apostolus siquidem 1. ad Tim. 4, v. 14, et epist. 2, c. 1, v. 6, phrasi ἐπιθέντες τῶν χειρῶν, *impositionis manuum* utitur, et Tertullianus L. de Resurrectione, cap. 8, extensionem manus, qua sacros ordines designat, *adiumbrationem* appellat. Græci vero, tametsi χειροτονίας nomen interdum ad significandam Episcoporum electionem adhibeant; frequentius tamen illud usurpant pro sacramenti ritu, nec ordinant attollendo manum suffragii ferendi gratia, sed super capita ordinandorum, ut constat ex Chrysost., hom. 10 in 1. ad Tim.

49. *Inst. 2.* Clerici inaugurantur ab Episcopis; at illa chirotonia, de qua Apostolus 1. ad Tim. 4, peracta fuit a presbyteris; ait enim Paulus: *per impositionem manuum presbyterii*; ergo ex impositione manuum facta Timotheo non inferitur sacramentum ordinis.

R. *Presbyterii* nomine hic intelligi Episcopos, non presbyteros: primum quia CHRYSOST., hom. 13, exponens citata Pauli verba inquit: *non de presbyteris hæc ait, sed de Episcopis; non enim presbyteri Episcopum ordinabant*. Deinde quia Paulus in altera epist. ait: *per impositionem manuum mearum*. Sed de hoc infra iterum dicemus.

50. *Inst. 3.* Nullo Scripturæ loco legitur, Christum instituisse manuum impositionem, aut ea usum fuisse, sive in ultima cæna, quando constituit Apostolos sacerdotes, sive cum insufflando dedit eis potestatem remittendi peccata; ergo, etc.

R. — *N. Cons.* Christus enim citra sacramentalem actionem gratiam impartiri poterat, utpote præditus potestate, ut vocant, excellentiæ. At homines illa virtute carentes id peragere debent mediis et instrumentis a Christo institutis. Cæterum quod nonnulli ex Gregorio Nysseno referunt, nempe Gregorium Thaumaturgum tridui itinere distantem a Phaedimo Amasæ Episcopo in Neocæsareensem Antistitem fuisse ordinatum, non est ad rem. Phaedimus enim hortatu et precibus Gregorium detrectantem movit, ut episcopatum admitteret; *observatis tamen atque peractis, quæ fieri solent*,

legitimis sive solemnibus, ut inquit GREGORIUS Nyss. orat. in Gregor. Neocæs. (Opp., t. 2, p. 977 A). Unde falsum est, solo voluntatis imperio creatos aliquando Episcopos fuisse.

54. *Obj. II.* Gratia sacramentis promissa est gratia sanctificans, seu *gratum faciens*, non *gratis data*; sed gratia, de qua citatis locis commemorat Paulus, est gratia gratis data; nam gratia ibi collata non χάρις dicitur, sed χάρισμα, quo nomine 1. ad Cor. 12 designantur, gratia sanitatum, discretio spirituum, aliaque dona, quæ eo loci διαίρεσις χαρισμάτων *divisiones gratiarum* dicuntur. Accedit, quod Apostolus affirmet gratiam illam datam esse per *prophetiam*, h. e. ad donum prophetiæ. Unde Hieronymus in cap. 4 primæ ad Tim. gratiam hanc explicat de dono vel interpretandi Scripturas, vel futura prædicendi; Chrysostomus vero hom. 43 in eundem locum, de auctoritate alios docendi.

R. — *D. min.* Gratia ab Apostolo commemorata erat sola gratia gratis data *N.* conjuncta cum gratia sanctificante *C. min.* Ratio distinctionis ex ipso contextu petitur, cum Apostolus 2. ad Tim. 4, e vestigio subjungat : *Non dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis*, quæ sane gratiæ sanctificantis signa sunt ac proprietates. Nec obstat, quod Apostolus utatur vocabulo χάρισμα, non χάρις; utriusque enim eadem vis est apud Græcos; et Paulus ipse ad Rom. 5, v. 15, gratiam justificationis aperte vocat χάρισμα, sed non ut delictum, ita et donum, οὕτω καὶ τὸ χάρισμα. Imo 1. ad Cor., cap. 12, variis gratiarum generibus enumeratis, inquit : *æmulamini autem charismata meliora*. Quis vero credat Apostolum hortari nos ad æmulationem virtutum et signorum, et non potius sanctitatis et charitatis, qua seclusa gratiæ gratis datæ non sine argumento superbiæ postularentur.

Non minus ineptum est argumentum, quod Novatores petunt ex illis vocibus, *per prophetiam* : hæ etenim nequaquam significant donum vaticinandi Timotheo tunc collatum, sed eum peculiari Spiritus sancti jussione aut revelatione fuisse inauguratum Episcopum, quod manifeste ostendit B. Paulus c. 4, v. 18, ita scribens : *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam*. Atque huic interpretationi ipse Calvinus comment. in dict. loc. subscribit. Quanquam si legeretur etiam *ad prophetiam*, nihil nos urgeret. Fatemur enim, primis illis temporibus ad fidei primordia dilatanda ac commendanda una cum gratia sanctificante collatas fuisse gratias, quas gratis datas vocamus.

Quapropter de his etiam ceu notioribus et insignioribus donis Patres supra laudati meminerunt, quin tamen hi, aut sacræ paginæ excludant gratiam sanctificantem. Nam S. CHRYSOSTOMUS, hom. 4 in 2. ad Tim. explicans illa verba (Opp., t. 44, p. 664 C) : *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei*, etc., inquit : *Hoc est, gratiam Spiritus, quam accepisti ad Ecclesiæ institutionem, et ad omne religionis obsequium; quippe in nobis est hanc vel extinguere vel excitare*. Postea vero demonstrat gratiam, quæ extinguitur, esse gratiam adoptionis, et charitatis, qua clamamus : *Abba Pater*. Videantur ulterius, quæ in Tract. præcedente de Eucharistiæ consecrandæ ministro dicta sunt.

ARTICULUS II.

DE ORDINUM ECCLESIASTICORUM NUMERO PERTRACTATUR.

52. *Nota.* Duplex hic movetur quæstio, 1° an admittendæ sint variæ ordinum species, quas Concilium Tridentinum Sess. 23, cap. 2, enumerat. Rejiciunt enim eas Novatores, quos inter Calvinus cæteris impudentior, L. 4 Instit., c. 49, minores ordines vocat *sacramentula*, ait ex turba illa minorum pullulasse subdiaconatum, nec usquam alibi de septem ordinibus, quam apud *ineptos istos rabulas Sorbonistas et Canonistas legi*.

2° Disceptatur, an Græci eundem nobiscum ordinum numerum admittant. Recentiorum enim complures asserunt quatuor duntaxat a Græcis ordines numerari ac conferri, scilicet *Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi et Lectoris*, quinque autem, si ordinibus *Episcopatum* accenseas. Ita Morinus de sacris ord. part. 3. Exercit. 4, c. 2. Martene, L. 4 de Antiq. ritibus, c. 8, art. 4. Natalis Alex. de Ord., art. 4, c. 4. Tournely de sacram. Ord., q. 6, Witassius et alii.

53. *Dico I.* Septem ab initio ad hæc usque tempora apud Latinos obtinuerunt ordines, nempe Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Exorcistæ, Lectoris, Ostiarii.

Prob. I. Ex summis Pontificibus. CORNELIUS Papa seculo tertio in epistola ad Fabium Antiochenum (apud Eusebium, L. 6 Hist., c. 43) testatur. fuisse id temporis Romæ *Presbyteros quadraginta quatuor, Diaconos septem, totidem subdiaconos, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas et Lectores cum Ostiariis quadraginta duos*. CAIUS item Rom. Pontifex eodem seculo constituit, ne per saltum clerici promoverentur, nec aliquis esset Episcopus, nisi prius esset *Ostiarius, Lector, Exorcista, Sequens, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter* (ex L. pontificali Damasi papæ. apud Labbe, t. 4, p. 923 E). Recensentur iidem ordines in epistola GELASII ad Episcopos Lucaniæ exarata an. 494, de qua etiam in Decreto dist. 77, can. *Si quis* et can. *Monachus*.

Prob. II. Ex Conciliis. Carthaginense IV celebratum an. 398, expressam mentionem facit septem illorum ordinum a canone secundo usque ad nonum (Labbe., t. 2, p. 1199-1200). Eisdem commemorat Concilium Aquisgranense, an. 846 (ibid., t. 7, p. 1313 et seqq.). L. 4 de Instit. Clericorum, Florentinum in decreto Unionis de singulis ordinibus pertractat. Tridentinum denique Sess. 23, can. 2, ita statuit : *Si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur; anathema sit*. Hoc canone non determinat quidem, nec figit, quis sit illorum ordinum numerus; at cap. 2, ejusdem Sess. rem paulo amplius evolvit, cum recensens septem illos ordines ait, eorum *ab ipso Ecclesiæ initio nomina atque propria ministeria in usu fuisse*. Accedit unanimis hac super re scriptorum Ecclesiasticorum consensus, Isidori Hispal., L. 7. Etymologiarum, c. 42. Rabani, L. 4 de institutione Clericorum, c. 6 et seqq. Amalarii, L. 2 de officiis Eccles., c. 7 et seqq. Hugonis Victor., L. 2 de Sacramentis, p. 3, c. 5. Magistri sent. in 4. Dist. 24, apud Bellarm. L. de Clericis, c. 11.

Neque hæc Romanæ Ecclesiæ doctrina everti potest institutis ritibusque Ecclesiæ græcæ, ut mox ostendemus.

54. Dico II. Septem pariter in antiqua saltem Græcorum Ecclesia ordines fuere.

Est contra Theologos supra laudatos, asserentes gradus Acolythi, Exorcistæ, et Ostiarii nunquam apud Græcos obtinuisse.

Prob. S. DIONYSIUS, seu auctor operis de Hierarchia Eccles., c. 3 (Opp., t. 1, p. 187 D), de Ostiariis ita scribit : *Ministrorum hi quidem ad januas templi clausas consistunt; cæteri autem aliud quid proprii muneris exequantur.* S. IGNATIUS martyr in epistola ad Antiochenos, *Saluto*, inquit, *sanctum presbyterium, salutos sacros Diaconos, saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas.*

Nec dicant adversarii, hæc S. Dionysii et Ignatii scripta inter spuria et supposititia amandari. Nam hoc cum Bellarmino L. de Script. Eccl. alii viri doctissimi negant. Deinde etsi istud largiremur, ex iis tamen scriptis, cum non sint fœtus posterioris ætatis, perspicuum est non deesse Græcos, qui præter Lectoratum alios ordines minores agnoscant. Præterea Synodus Laodicena, can. 24 (Labbe., t. 1, p. 1502 A) : *Non oportet, inquit, sacratos a Presbyteris usque ad Diaconos, et deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis, usque ad Ministros, vel Lectores, vel Cantores, vel Exorcistas, vel Ostiarios, vel Exercitatorum ordinis in couponam ingredi.* EPIPHANIUS quoque in *Exposit. fidei*, cap. 21 (Opp., t. 1, p. 1104 C). Ecclesiasticis ministris *Exorcistas et Janitores* annumerat. Invenimus ergo apud Græcos præter Lectoratum alios quoque ordines minores.

Dixi : in antiqua saltem Græcorum Ecclesia. Non enim diffitemur, Græcos successu temporis a veteri more recessisse, quod et in ipsis reprehendit INNOCENTIUS IV, epistola ad OTHONEM Tusculanum cardinalem Sedis Apostolicæ in Cypro legatum (Labbe., t. 11, p. 614, n. 19). Quanquam dici potest, solum Exorcistatum a Græcis recentioribus negligi, Acolythatum vero et Ostiariatum simul cum Subdiaconatu conferri. Colligitur hoc 1º ex formula in ipsa Subdiaconi inauguratione a Græcis usurpari solita, in qua præter alia verba hæc leguntur : *Ipse Domine, conserva illum in omnibus sine querela et reprehensione : da illi amare honestatem et decorem domus tuæ, assistere portis templi sancti tui, et accendere lumen tabernaculi gloriæ tuæ.* Morinus de Sacris Ordinibus part. 2, pag. 84. Conficitur 2º ex constit. BENEDICTI XIV. *Etsi Pastoralis* super ritibus Græcorum, ubi Pontifex ait, quod clericus Græcus *per Subdiaconatum græco ritu collatum, Acolythatum et Ostiariatum recepisse censeatur.* Igitur revera hi ordines existunt apud Græcos, quamvis seorsim non conferantur.

55. Obj. I contra Assert. 4um. Dionysius, c. 5. Hierarch. Eccl., Hieronymus in cap. 49. Isaïæ, Optatus L. 2 de schismate Donatist., n. 14, tres duntaxat ordines recensent, Pontificum, Presbyterorum, et Diaconorum; ergo perperam septem a Catholicis statuuntur. Ita Calvinus et Kemnitus.

R. Iidem Patres aliorum quoque ordinum meminere : de Dionysio constat ex dictis supra. S. Hieronymus commemorat Subdiaconos in epist. 91 (al. 102 ad Augustinum), Acolythos ac Lectores in epist. 2 (al. 52, n. 5) ad Nepotianum, Exorcistas denique et Ostiarios in Commentario, cap. 2, epist. ad Titum. Optatus loc. cit. Ecclesiæ ministros generali appellatione

commemoratur. Unde *D. Ant.* Patres illi tres tantum ordines recensent, relate ad suum propositum *C.* excludendo cæteros *N.* Dionysii (si tamen is auctor est istius operis) scopus erat exponere, non numerum ordinum, sed hierarchiarum, quæ quidem tres sunt, prima Pontificum, Sacerdotum altera, tertia Diaconorum. Diaconi enim, tametsi comparati ad Sacerdotes, ministri dicantur et sint; attamen præsules etiam sunt, si comparentur ad plebem, ideoque et hierarchæ dicuntur. At inferiores ordines non præsumunt populis, sed Diaconis et Sacerdotibus ministrant. *S.* Hieronymus eo loci non loquitur de ordinibus clericorum, sed christianorum: hinc primo loco clericos, deinde laicos, quos fideles vocat, ultimo catechumenos, velut in Ecclesiæ vestibulo, collocat. Ex clericis autem tres duntaxat nominat, quibus tamen comprehenduntur reliqui, quos aliis in locis distincte commemorat. Porro si qui Patres ac Theologi veteres duorum tantum ordinum meminerunt, Presbyteri scilicet et Diaconi, ideo fecerunt, quod horum ministerium proxime spectet ad Eucharistiam, quam Sacerdotes consecrant, Diaconi vero olim sub specie vini ministrabant.

56. *Inst.* 4. Admissis semel ordinibus aliis propter Sacerdotium et Diaconatum, necessum erit adstruere plures, quam septem. Nam apud veteres etiam *Psalmistæ* seu *Cantores*, et *Fossarii* seu *Laborantes*, qui defunctorum corpora humabant, connumerantur; ergo.

R. — *N. Assert. Prob. D.* Connumerantur isti tanquam ordines Ecclesiastici *N.* tanquam officia Ecclesiasticorum *C.* Apud latinos *Psaltæ* quandoque erant ii, qui citra ullam initiationem clericalem fungebantur officio cantorum, uti constat ex can. 10. Concilii Carthag. IV jam citati, ubi: *Psalmista, id est, Cantor potest absque scientia Episcopi, sola iussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero: vide, ut quod ore cantas, corde credas; et quod corde credis, operibus comprobas.* Aliquando etiam *Psalmistarum* nomine intelliguntur ii, qui sola tonsura initiati ad psallendum in choro admittuntur cum aliis clericis, ut colligitur ex cap. *Cum inter*, Extra, de re judic. Apud Græcos vero Lectorum Cantorumque idem censetur ordo. Concilium enim Laodicense can. 15 statuit, *non licere præter canonicos psaltes, id est, qui regulariter cantores existunt, quique pulpitem ascendunt, et de codice legunt, alium quemlibet in Ecclesia psallere.* Qui autem e suggestu legebant, erant Lectores: igitur horum nomine *Psaltæ* comprehenduntur.

Idem dicendum de *Fossoribus*, qui non alia de causa clericorum nomine interdum cohonestantur, nisi quia iisdem clericis id negotii dabatur, ut mortuos tumulo mandarent: quod præsertim in sepultura martyrum servatum fuisse, extra controversiam est. Porro *Fossarios*, qui et *Copiatæ* dicebantur, veros non fuisse clericos, ex eo constat, quod in codice Theodosiano L. 12 de Episc. asseratur, occupatos defunctorum obsequiis *clericorum vocabula* sibi usurpare, ideoque non esse in aliquo clericali ordine constitutos.

57. *Inst.* 2. Episcopatus est ordo a presbyteratu distinctus: pariter prima tonsura c. *Cum contingat*, de ætate et qualit. præficiendorum, ordo clericalis vocatur. Plures ergo sunt ordines, quam septem.

Ad 1um. *R.* — *D.* Episcopatus præcise seu incomplete spectatus, est ordo a presbyteratu simpliciter distinctus *C.* Episcopatus complete sumptus *N.* Cum dicimus septem esse ordines, Sacerdotium, etc., ordo Sacerdotum accipitur,

prout Presbyteratum simul et Episcopatum complectitur, quoniam ex utroque efflorescit unum Sacerdotium atque perficitur. Unde Episcopatus a Sacerdotio complete spectato inadæquate tantum distinguitur. Ex quo et illud consequitur, quamvis Presbyteratus sine præviis ordinibus aliis valeat, Episcopatum tamen sine Sacerdotio minime valere.

Ad 2um. R. Tonsuram non esse ordinem in pressiore significatione acceptum, sed, ut ait Catechismus Rom. p. 2, c. 7, § 43, *quamdam præparationem ad ordines suscipiendos: ut enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ita cum tonso capillo Deo dicantur, tanquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur*. Nulla quoque spiritualis potestas per tonsuram clericalem initiatis confertur, sed hi deputantur duntaxat ad vacandum præ cæteris divino cultui, psallendo præcipue, quod quidem munus ad Eucharistiam peculiari titulo non pertinet, quemadmodum de *psalmistatu*, quem eundem cum *tonsura* esse ordinem adversarii contendunt, paulo ante ex Concilio Carthag. IV, docuimus. Quare *ordinis clericalis* nomine, quod usurpatur cit. c. *Cum contingat*, intelligitur status, quo clerici præminent laicis. Præterea eo loci cum tonsura etiam alii minores ordines comprehenduntur; refertur quoque canon 14. Synodi VII (Labb., t. 7, p. 607 D), quo statuitur, Lectores ab Abbate in proprio monasterio ordinari posse, ideoque cit. capituli sensus esse potest, tonsura et minoribus ordinibus initiatum revera esse clericum, revera ordinatum. Non minus infirmum est, quod ex Constit. Sixti V, quæ incipit: *Sanctum et salutare* proferunt de eorum *degradatione*, qui tonsura sunt initiati, ac de *characterе clericali*, quo tonsurati dicuntur insigniri. Liquet enim, *degradatione* initiatum non dejici ab ordine, prout sacramentum et character est, sed ab officio, habitu et privilegiis arceri, et ad laicorum conditionem redigi. Nomine autem characteris, qui in eadem Bulla tonsuratis tribuitur, non animi habitudo denotatur, sed exterior nota commode intelligi potest.

Cæterum animadvertendum est, hoc unum a Concilio Trid. adversus Novatores fuisse definitum, nempe ordinem esse verum novæ Legis sacramentum, ac septem esse ordines ab Ecclesiæ incunabulis ad hæc usque tempora usitatos, per quos ad sacerdotium rite ascendatur. Utrum vero septem tantum sint ordines, hoc non est de fide. Unde Concilium Trid. non dixit esse septem tantum ordines, quemadmodum definivit esse septem tantum novæ Legis sacramenta.

58. *Obj. II contra Assert. 2um*. In nullis Græcorum Ritualibus mentio aliqua Acolythorum, Exorcistarum et Ostiariorum reperitur: atqui credi vix potest, illos ordines, si revera apud Græcos aliquando obtinuissent, iis in libris fuisse prætermisissos; ergo.

R. — *N. min.* Cum enim ex productis supra Græcorum veterum monumentis perspicuum sit, alia præter Lectorum munia a principio extitisse; merito creditur, ea successu temporis in desuetudinem abiisse, clericosque in compluribus Orientalium Ecclesiis per saltum, ut aiunt, fuisse promotos, ut fortasse ante Cornelii Papæ tempora etiam in Ecclesia Rom. aliquando agebatur. Roboratur hæc responsio ex eo, quod Gabriel Philadelphiensis apud Morinum part. 2, pag. 202, de ordinibus scribit: *Septem sunt ordines Sacerdotii. Primus est Janitorum et Acolythorum; secundus Exorcistarum; tertius Lectoris; quartus Subdiaconorum; quintus sacrorum Diaconorum; sextus Sacerdotum; septimus principum Sacerdotum seu Episcoporum. Hunc*

numerum antiquum esse in Ecclesia testatur S. martyr Ignatius in epistolis suis. Ubi nota in septenario ordinum numero comprehendere quidem Episcopos, sed Janitores et Acolythos simul conjungi.

59. *Inst. 1. Concilium generale VIII, act. 10, can. 5 (Labb., t. 8, p. 4374), declarans non alium ad episcopatus honorem evehi debere, quam qui per omnes gradus Ecclesiasticos definitis temporibus prius transiisset, quatuor duntaxat gradus ordinum appellat. Huic canoni consentiens JOANNES VIII. S. Pontifex, in sua epistola ad Imperatorem Basilium data, volumus, inquit (Labb., t. 9, p. 432 D), quod nec præpropere contra canones ecclesiasticos, decretaque majorum cito quilibet lector, cito acolythus (pro subdiacono acolythus hic ponitur), cito diaconus, cito sacerdos vel episcopus fiat. Ergo Græci præter lectoratum alios minores ordines non conferebant.*

R. 1°. — *N. Conseq.* Ob rationem in obj. allatam.

R. 2°. — *D. Cons.* Præter lectoratum alios minores ordines non conferebant seorsim seu separatim ordinationibus C. conjunctim cum ordinibus aliis N. Ordines acolythatus et ostiariatus una cum subdiaconatu apud Orientales conferri supra demonstravimus, atque ipsa adversariorum consensione firmatur. Fatentur enim Joannem VIII qui nobis objicitur, acolythi nomine significasse subdiaconum, cui, ut Morinus ipse advertit part. 3, Exercit. 44, c. 1, n. 6: *Græci ea prope omnia officia, quæ Acolythi suis Latini tribuunt.* Quod ergo Joannes Pontifex probans Synodi VIII canonem, ordines proprio nomine non distinguat, ratio est, quia acolythatus et ostiariatus simul cum hypodiaconatu conferuntur a Græcis, neque Pontifex exigit sejunctas ac distinctas initiationes; quas tamen a Græcis aliis Latinorum ditioni subjectis seculo XIII servandas præcipit Innocentius IV. Porro exorcistatum a recentioribus neglectum fatemur; ab aliis tamen Orientalibus tribui solitum constat ex Gabriele Philadelphensi supra relato.

60. *Inst. 2. Ostiarii, Exorcistæ, et Acolythi, qui a vetustis illis scriptoribus memorantur, non sunt veri, ac proprie dicti ordines, ex aliqua scilicet vera ordinatione, sed officia quædam ex commissione in templis exerceri solita absque peculiari initiatione: patet ex eo, quod in laudatis scriptorum istorum testimoniis aliquis ex receptis ab Ecclesia Romana ordinibus prætermittatur, aliquis insuper addatur; ergo.*

R. — *N. Ant.* Nam quod ad *Ostiarium* attinet, is in canone Trullano 4 (Labb., t. 6, p. 444 C), aperte secernitur a laico, et in ordine Ecclesiastico constituitur. Hoc enim canone statuitur, ut, si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel Lector, vel *Ostiarius* mulieri Deo dicatæ vitium attulerit, deponatur; *sin autem laicus, segregetur.* Exorcistam vero peculiari ordinatione non minus, ac lectorem et hypodiaconum apud Græcos initiari, apertum est ex can. 40. Synodi Antiochenæ, an. 341 (Labb., t. 2, p. 566 D), ubi Chorepiscopis permittitur, ut *ordinent Lectores et subdiaconos, et Exorcistas.* Denique *Acolythi* ordinationem *Χειροθεσίαν* appellat Simeon Thessalonicens. L. de sacris ordinat., cap. 4, apud Morinum part. 2, pag. 429. Quid præter impositionem manuum, et verborum formam, quæ pariter in græca ordinatione Acolythi reperitur, ultra ad ordinem proprie dictum exigas? quid aliud præcipiunt Græcorum Euchologia in ordinatione Lectoris? Queritur præterea Simeon Thessalonic. hanc *Ceroferi* ordinationem sua ætate cessasse, quæ tamen, ut ait, *vigebat ante pau-*

cum tempus in *Thessalonicensi Ecclesia*, et ex antiquis formulis describitur. Adqui munus deferendi cereos in Ecclesiis Græcorum nunquam fuit abolitum : igitur ægre fert Simeon ritum ordinationis fuisse neglectum. Cæterum ex quo scriptores Græci non omnes distincte ordines recensent, minime sequatur, eos, qui alioqui prætermittuntur, ex ordinum numero esse expungendos : neque enim necesse est, ut, ubique de ordinibus sermo est, singulorum omnes enumerentur, quod et adversari de ordinationibus Laicorum fateri debent.

ARTICULUS III.

DE QUATUOR ORDINIBUS MINORIBUS.

61. *Nota I.* Ordines distinguuntur in majores et minores, hoc est, per quos datur jus proprius ad altare accedendi, sacra peragendi, aut presbyteris rem divinam peragentibus proxime assistendi; et in maiores seu non sacros, ad est, qui non ita prope ad Eucharistiam accedunt. *Græci dicunt sacer, inquit S. THOMAS in 4. Dist. 34. q. 2. a. 4. q. 3. qui habet aliquam actum ritum non aliquam consecrationem : et sic sunt tantum tres ordines sacri, scilicet sacerdos et diaconus, qui habent actum suum corpus Christi et sanguinem consecratum, et subdiaconus, qui habet actum circa vino consecratum : et ideo etiam eis continentia indicitur, ut sancti et mundi sint, qui sacris præstant.* Quatuor igitur sunt minores ordines, Ostiarius, Lectoratus, Exorcistatus et Acolythatus. De quibus hic agere insinuamus.

62. *Nota II.* Ostiarii munus est aperire et claudere templorum fores, res, quæ in Ecclesiis servantur, custodire, arcere infideles et excommunicatos, vel ausu quodam templum ingressos episcopos, præsertim dum sacra celebrantur, et juxta Pontificatæ Romanæ, aperire librum ei, qui prædicat. *Lectoris officium est legere clara distinctaque voce libros non veterisque Testamenti, cantare lectiones, benedicere pacem ac novos terræ fructus. Nonnulli dixerunt, hunc ordinem antiquum olim fuisse ministerium concionandi, eo quod in Pontificatæ Rom. habeatur, *Lectorem oportere legere ea, quæ prædicant, et lectiones condire. At prædicare hic aliter nihil sonat, quam alta claraque voce e suggestu publice legere, nisi fortasse hujusmodi prædicatio ac rudimenta fidei, quæ aliis explicet, nuncietur; hoc enim ad Lectorem spectare assertit Catechismus Rom. de Sacram. Ord., n. 46. Exorcistæ præcipuum munus est episcopo dæmones ex obsessis corporibus : fundit præterea aquam in baptismi ministerio monetque, ut, qui sacram synaxin non sument, cæteris sumptibus locum cedant. Ad Acolythos denique quorum nomen idem sonat ac *pedissequus* a verbo *ἐκκολούω*, sequor, pertinet censeferarium ferre, vasa sacra Ecclesie accendere, et aquam ad Eucharistiam ministrare. Videatur Pontificatæ Romanæ.**

At difficilior restat controversia, an minores ordines sint sacramenta proprie dicta. Negant cum nonnullis veteribus complices recentiores : Morinus part. 3. Exercit. 11. Juenin., q. 7. c. 4; Lud. Habert. part. 4 de Ord., c. 6; Tournay, q. 6. art. 5. Wlaciuss, q. 5. art. 4, aliique ex Sorbonicis. Affirmant cum S. Thoma Thomista fere omnes, cum Socio Scotista. Idem sentiunt Paludanus, Richardus, Victoria, Sylvius, et veteres Scho-

lastici omnes, perpaucis exceptis, ex recentioribus vero gravissimi quique, ut testatur Bellarminus, qui et ipse sententiæ affirmanti subscribit, sic tamen, ut eam intra probabilitatis fines contineri fateatur.

63. Dico I. Probabilis est sententia negans quatuor minores ordines esse sacramenta.

Argumentum I. Hujus opinionis est, quod nullus ex antiquis asserat, eos ordines esse institutionis divinæ. Non igitur assurgunt ad dignitatem sacramenti.

Argum. II. URBANUS Papa II, in concilio Beneventano apud Yvonem Carnotensem Decreti part. 5, cap. 72, inquit : *Ordines sacros dicimus Diaconatum et Presbyteratum. Hos si quidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse : super his solis præceptum apostolicum habemus.* Ergo.

Argum. III. Minores ordines nec semper iidem nec eodem numero habiti sunt : nonnulli enim extitere olim, qui jam plane desierunt, ut Psalmistarum, etc. Ecclesia autem græca nullum ordinem inferiorem præter Lectoratum agnoscit. At Græci tres ordines non prætermisissent certe, si eos ad dignitatem sacramenti a Christo evectos existimassent ; ergo.

Argum. IV. Minorum ordinum officia sunt ejusmodi, ut iis etiam laici licite perfungi possint. Non igitur eisdem inesse sacramenti ratio videtur.

Argum. V. Cæteri ordines non alia de causa sacerdotio et diaconatui videntur adjecti, nisi ut ad sacerdotium digniores tantum et adulti, posthabitis tironibus et neophytis, promoverentur, et ut ad sacerdotalem gradum productior esset ascensus. Aliam rationem indicat AMALARIUS, L. 2 de officiis Ecclesiasticis, c. 6 (Bibl. mag. PP., t. 40, p. 380 A). Postquam asseruit duos esse in Ecclesia ordines necessarios, quos S. Paulus appellavit, presbyterorum nempe et diaconorum addit : *cæteri ordines his adjecti sunt. Crescente Ecclesia, crevit officium ecclesiasticum : ut multitudini Ecclesiæ subveniri posset, adjiciuntur inferiores in adjutorio Præpositorum.* Deinde laudat in eundem sensum, auctoritatem S. Ambrosii, vel potius Ambrosiastri, in Tractatu de epist. ad Timoth. 2^a. Ergo ordines isti ad Ecclesiasticam disciplinam, non ad Christi institutionem referendi sunt. Hæc aliaque momenta profert MORINUS, quois e sacramentorum numero etiam subdiaconatus expungitur. Nihilominus

64. Dico II. Probabilior videtur sententia affirmans, minores ordines esse sacramenta proprie dicta.

Prob. I. Ex Concilio FLORENTINO, quod in Decreto super unionem Armenorum sic habet : *Sextum sacramentum est ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem : diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem ; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem : et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est : accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, et sic de aliorum ordinum formis. Ordinarius minister hujus sacramenti est Episcopus : effectus augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus minister.* Hucusque Decretum : ubi Armenis principio traditur, sextum sacramentum esse sacramentum ordinis. Deinde recensitis rebus, quibus apud Latinos conferuntur majores ordines, subjicitur : *et similiter de*

aliis : definita pariter ordinationis forma, qua sacerdotii ordo confertur, subiungit Concilium : *et sic de aliorum ordinum formis*. Videtur itaque sub generali appellatione *ordinis* et quidem *sacramenti*, non majores tantum, sed et minores ordines complecti.

Respondent prioris sententiæ patroni, materiæ *sacramenti* ordinis exemplum in sacerdotio duntaxat et diaconatu a Concilio reponi, et ex data occasione subjici materiam subdiaconatus, atque indicari materiam minorum ordinum; minime vero statui, quemcumque ordinem esse sacramentum; cum ad Synodi propositum sufficiat, quod vel una ex ordinationibus, quarum materiam assignat, sit sacramentum. Valeret, fateor, hæc responsio, si, quæ hic debet, dispar ratio eaque efficax afferri posset, cur Florentinum exemplum de *sacramenti* ordinis materia in presbyteratu et diaconatu, non item in reliquis ordinibus ponat. Certe vox *similiter*, qua utitur Decretum, haud obscure sacramenti rationem utrobique denotat; præsertim cum determinatio una, quæ ad plura determinabilia refertur, ea pari eodemque modo determinet.

Prob. II. Concilium TRID. postquam Sess. 23, can. 2 definiverat, præter sacerdotium esse in Ecclesia Catholica alios ordines majores et minores, sequenti canone citra ullam restrictionem statuit, *sacram ordinationem esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum*. Et can. 6, definit in Ecclesia esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris : ministrorum nomine intelligens omnes reliquos ordines, quos cap. 2 diserte nominaverat. Ergo præter sacerdotium et diaconatum cæteri quoque ordines divina sunt ordinatione instituti, ac proinde veri sacramenti rationem habent.

Tametsi igitur concedamus, quod aiunt adversarii, noluisse hac de re quidquam definire Tridentinum, utpote coactum ad extirpandos errores Novatorum, negantium sacramentum ordinis, et septem hujus gradus deridentium, quod et PALLAVICINUS, L. 24, cap. 43, fatetur : manifestum tamen est, Tridentinos Patres in eam, quæ cæteris ordinibus sacramenti proprietatem tribuit, sententiam propendisse.

Prob. III. Ordines etiam inferiores imprimunt characterem sacramentalem. Affirmat hoc S. THOMAS, q. 35. Suppl. a. 2, probatque ex eo, quod hi ordines nunquam iterentur, iisdem clerici constituentur *supra plebem in aliquo gradu potestatis spiritualis ordinatæ ad dispensationem sacramentorum*, ad quod requiritur signum distinctivum ab aliis. Suffragatur Pontificale Romanum, in quo Tit. de Ordinibus conferendis, Episcopus in omnibus ordinationibus jubetur monere ordinandos, *quod instrumenta, quibus character imprimitur, tangant*.

Reponunt, qui tuentur oppositum, etiam primam tonsuram repeti nequaquam posse, nec tamen ea characterem imprimi. Idem itaque dicendum de subdiaconatu et minoribus ordinibus, qui si iterari non possunt, ideo fit, quod Deo semel consecrata, semper consecrata maneant, ut in altarium quoque et Ecclesiarum consecratione patet. Verum videntur hæc argumentum adeo non diluere, ut corroborent magis. Ipse enim Morinus, a quo opinionis suæ momenta ferme omnia reliqui mutantur, part. 3. Exercit. 45, c. 4, n. 42 affirmat, tonsuram omnibus sacrorum ordinum candidatis separatim, et ante quemvis ordinem olim collatam fuisse. Ut igitur modo non iteretur, sola Ecclesiæ consuetudo facit. Deinde quemadmodum templorum consecratio non repetitur, eo quod chrisma consecrationem tribuat permanentem;

ita haud alia de causa non iteratur ordinatio, nisi quia signum aliquod indelebile imprimit, ut infert S. THOMAS : et merito quidem; nam et ex eo quod compertum nobis sit, Baptismum et Confirmationem iterari non posse, recte colligimus, id provenire ex permanente quodam effectu, scilicet characterē.

Prob IV. Quidquid ad sacramenti constitutionem requiritur ac desiderari potest, id omne in collatione inferiorum ordinum reperitur. Primum enim habetur symbolum externum, situm in materia et forma, non qualibuscumque, sed quæ expriment potestatem ministerii in ordine ad mysterium Eucharistiæ. Deinde nec deest divina institutio, ut ex Tridentino docuimus. Demum ex eodem effectus gratiæ exteriori ritui annexæ ostenditur. Nam Sess. 23, c. 3, generatim docet, *per sacram ordinationem, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri*. Accedit, quod unus sacramenti effectus, cujusmodi est character, ab alio, qui est gratiæ, ubi suscipientis non deest dispositio, sejunctus esse nequeat.

Hæc argumenta, tametsi demonstrationis vi non polleant; plus tamen habere ponderis, quam oppositiæ sententiæ momenta videntur. Quare si quis assertionem hanc posteriorem tueri velit; ad rationes prioris sic respondere poterit.

Ad 1^{am}. R. — N. Ant. Ordines enim inferiores a Christo institutos fuisse, inde magna probabilitate conficitur, quod Concilia Patresque antiquissimi eorum mentionem faciant, Concilium vero Tridentinum definiat, *uniuscujusque eorum propria ministeria ab ipso Ecclesiæ initio in usu fuisse*, nec ostendi possit, quando primo in Ecclesiam fuerint inveci; tametsi non semper per omnes gradus seorsim susceptos, initiati ad Sacerdotium ascenderint. Nam, ut ait S. Thomas in 4. dist. 24, q. 4, a. 4, *in primitiva Ecclesia propter paucitatem ministrorum omnia inferiora ministeria diaconis committebantur... Nihilominus erant omnes prædictæ potestates, sed implicite in una diaconi potestate, sed postea ampliatus est cultus divinus; et Ecclesia, quod implicite habebat in uno, explicate tradidit in diversis*. Unde

Ad 2^{am}. R. — N. Conseq. Dici enim percommode potest, *collectionem* subdiaconatus atque minorum ordinum relictam fuisse Ecclesiæ dispositioni et arbitrio, et idcirco URBANUM asserere, quod de his *præceptum Apostolicum* non habeamus; non autem, quasi illorum ordinum institutio a Christo non proficiscatur.

Ad 3^{am}. R. — D. Ant. Minores ordines nec semper iidem, nec eodem numero habiti sunt *explicite C. implicite*, ut loquitur S. Thomas N. Constat ex dictis art. 2 ubi, quæ de psalmistarum aliorumque officiiis dudum desuetis objiciuntur, disjuncta pariter contraque leguntur. Illud hic addimus sedulo observandum, nempe Concilium Carthaginense IV (Labbe., t. 2, p. 1200), cum a canone secundo ad nonum usque de singulis ordinibus pertractat, semper uti vocabulo *ordinationis*; *Diaconus cum ordinatur*; *Subdiaconus cum ordinatur*, *Acolythus cum ordinatur*; et sic de cæteris : at cum can. 10 et 11, de psalmista et consecratione sanctimonialis agit, ab *ordinationis* nomine prorsus abstinere. Quid ita? quoniam voci *ordinationis* non cujusvis ministerii aut ritus, sed rei cujusdam augustioris, veri scilicet ordinis ac sacramenti significationem subesse existimavit.

Ad 4^{am}. R. — N. Cons. Quamvis enim minorum ordinum ministeria laici quandoque, ob clericorum defectum aut negligentiam, licite exercent;

hoc tamen non faciunt ex officio, et suscepta potestate. Hanc responsionem adhibet S. Thomas, q. 37. Suppl., a. 4, ad 9, eamque hoc exemplo illustrat: *sicut, ait, in domo non consecrata potest dici Missa, quamvis consecratio Ecclesiæ ad hoc ordinetur, ut in ea Missa dicatur.*

Ad 5um. R. — N. Ant. Nam ex c. *Sollicitudo*, Dist. 3, sive ex rescripto Alexandri II ad episcopum Constantiensem, ordinatus in diaconum et presbyterum, *subdiaconatus ordine postposito*, tenetur subdiaconatum ipsum suscipere: ideoque non in gratiam tironum minores ordines sunt instituti. Ne vero neophyti ad sacerdotii honorem obreperent; definitum inter unum et alterum ordinem ab Ecclesia fuit aliquod temporis intervallum, non autem instituti ordines aliqui, qui ab exordio Ecclesiæ minime extiterint. Quamvis igitur, ut scribit S. LEO Magnus epist. ad ANASTASIUM Thessalonicensem 6^a (al. 4^a), *Qui sacerdos et Levita ordinandus est, per omnes clericalis officii ordines provehatur, ut diuturno discat tempore, cujus et doctor ipse futurus est; non alium tamen in finem, quam ad Eucharistiæ consecrationem, decentemque ejus tractationem septem ordines sunt instituti*, ut q. cit. a. 2, scribit Doctor Angelicus, et fuse prosequitur.

ARTICULUS IV.

DE SUBDIACONATU.

65. *Nota I.* Subdiaconi nomen idem significat, ac *Subminister*, cum Diacono subsit, eique inserviat. Unde subdiaconi officium est, vinum et aquam pro alteris ministerio præparare, ministrare diacono, calicem et patenam in usum sacrificii eidem offerre, pallas altaris et corporalia abluere, Epistolam in Missa solemniter legere. Olim etiam ad subdiaconum pertinebat catechumenis tradere rudimenta fidei: apud Græcos vero custodire fores templorum, catechumenos introducere, et educere eos, qui pœnitentiam publicam obibant, ut tradit MORINUS.

Nota II. Subdiaconatum esse ordinem sacrum, atque inter eos, qui majores dicuntur, computandum, aperte declarat Tridentina Synodus Sess. 23, cap. 3, et Doctores omnes consentiunt. At duo, quæ difficultatem ingerunt, discutienda restant: primum, utrum subdiaconatus pro ordine sacro semper fuerit in Ecclesia Dei agnitus? alterum, an sit veri nominis sacramentum? Recentiorum complures cum Morino Exercit. 12, cap. 5, contendunt, subdiaconatum per duodecim priora secula in classe minorum ordinum locatum fuisse, inde vero eximi cœpisse, cum eidem solempne castitatis votum fuit annexum. Pariter, qui inferioribus ordinibus, ii quoque subdiaconatui dignitatem sacramenti denegant, ea scilicet ducti ratione, quod sacerdotio et diaconatu exceptis, ordines reliqui auctorem Christum non habeant.

66. *Dico I.* Verosimilius est Subdiaconatum semper in Ecclesia Dei fuisse ordinem sacrum, quatenus hic spirituales tribuit potestatem, in sacrificio altaris propius inserviendi.

Prob. I. Concilium TRIDENTINUM supra relatam declarat, *uniuscujusque septem ordinum propria ministeria ab ipso Ecclesiæ initio in usu fuisse.* Atqui proprium subdiaconi ministerium est, inservire in sacrificio missæ propius, quam initiati minoribus ordinibus faciunt, contrectare sacra vasa

et ad sacrificium deferre, aliaque munia paulo ante commemorata obire, ut vel ex sola subdiaconi ordinatione apparet. Ergo subdiaconatus semper et a sui institutione ordo fuit sacer, in prædicto sensu acceptus.

Prob. II. Idem TRIDENTINUM, Sess. 23, c. 2, diserte inquit : *Subdiaconatus ad majores ordines a Patribus et sacris Conciliis refertur*. His autem verbis vetus et universalis exprimi traditio videtur; neque enim recentiores, dum hoc Tridentini pronuntiatum ad posteriorum seculorum Patres et Concilia referunt, aptam hujus interpretationis rationem afferre possunt, quemadmodum nec demonstrare valent, quandonum primum subdiaconatus in Ecclesiam fuerit intrusus; ergo.

Cæterum si denominatio *sacri* a continentiae voto proficiscatur, fatemur eo sensu subdiaconatum non fuisse semper ordinem sacrum. Sed cælibatus ad sacri ordinis decentiam, non ad substantiam pertinet; alioqui sacris ordinibus carerent Græcorum Ecclesiæ. Sed de hoc infra recurret sermo. Rursus si ordo sacer pro hierarchico accipiatur, facile concedimus, subdiaconatum ordinibus sacris non accenseri. Hierarchæ enim sunt, qui jurisdictionem aliquam seu principatum in Ecclesia obtinent, cujusmodi sunt Episcopi, Presbyteri et Diaconi, ut docent Patres, Ignatius epist. ad Tral- lianos, Hieronymus in cap. 2, epist. ad Titum, Chrysostomus hom. 83 (al. 82) in Matth. His siquidem in suo cuique gradu competit regere gregem, sacramenta aliqua ministrare ac prædicare verbum Dei: quod cum potestatem subdiaconorum excedat; ii utique ad hierarchiam proprie non pertinent, nisi ut Hierarcharum ministri; ac proinde subdiaconatus hac ratione consideratus non est in ordinibus sacris numerandus.

67. Dico II. Verosimilius est, Subdiaconatum esse proprii nominis sacramentum.

Probatur omnibus iis momentis, quæ art. præcedente assertionem 2^{am} roboravimus. Habet enim subdiaconatus, quidquid ad sacramenti naturam requiritur. Ac primo quidem institutum esse a Christo, inde efficitur, quod vetustissimi Patres et Concilia eundem, non velut rem recens invec- tam, sed in Ecclesia compertam commemorent, scilicet Auctor constit. Apost., L. 8, c. 13 et 28; Scriptor epistolæ ad Antiochenos (inter opera S. Ignatio quondam adscripta); CYPRIANUS, L. 2, epist. 40; Conc. Laodicenum, can. 24, et Carthaginense IV, can. 2, apud BELLARM., L. de Clericis, c. 12: nec ostendi potest, quo tempore, quo auctore cœperit. Igitur ejus origo ad Christum referenda videtur.

Confirmatur ex Græcorum Euchologiis et Pontificalibus, quæ tamen ab adversariis identidem obtruduntur. Nam ipso Morino teste part. 2, pag. 84, episcopus Græcus in subdiaconi inauguratione ita precatur: *Domine Deus noster, qui per unum et eundem Spiritum sanctum unicuique eorum, quos elegisti, charismata tua divisisti; qui ordines diversos Ecclesiæ tuæ donasti, et gradus ministerii in ea contulisti, ad ministrandum sanctis tuis et immaculatis mysteriis*, etc. En Græci ipsi subdiaconatus aliorumque ordinum auctorem Deum-Hominem faciunt. Adsunt deinde in subdiaconi ordinatione materia et forma, quibus traditur potestas tangendi et ad sacrificium deferendi sacra vasa, ac diacono proxime inserviendi. Nec abest denique sacramentalis gratia, quæ in rite suscipientibus sejungi non potest a caractere, quem subdiaconatu imprimi supra ostendimus.

68. *Obj. I contra concl. 4^{am}.* Patres in ordine sacro Episcopos, Presbyteros et Diaconos, minime vero Subdiaconos collocant. S. Ignatius in epist. ad Smyrnæos (PP. Apostolicor., Opp., p. 234, edit. Hefel.), agens de obedientia Ecclesiæ ministris præstanda, *Laici*, inquit, *Diaconis subditi sint, Diaconi Presbytero, Presbyteri Episcopo*, nulla facta mentione Subdiaconorum. S. HIERONYMUS in epist. ad Evangelum 146 (al. 85), scribit : *Ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque Levitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi et Presbyteri, et Diaconi vindicent in Ecclesia*. S. AUGUSTINUS in epist. ad Valerium 148 (al. 21) : *Nihil, ait, in hac vita difficilius, periculosius, laboriosius Episcopi aut Presbyteri, aut Diaconi officio*. Numquid non fuisset etiam periculo obnoxium officium Subdiaconi ?

R. — *D. Ant.* Patres subdiaconos non collocant in ordine sacro, prout ordo sacer dicit potestatem inserviendi ad altare pro confectione sanctæ Eucharistiæ *N.* prout ordo sacer idem est, ac hierarchicus *C.* Hoc unum ex recitatis Patrum testimoniis conficitur. Reticentur itaque subdiaconi, et inter inferiorum ordinum clericos numerari videntur, quoniam non præsumt plebi, sed sacerdotibus et diaconis duntaxat ministrant. At diaconi quoque, comparati ad plebem, principes sunt ac præsules, omniaque faciunt, quæ Episcopi et Presbyteri, si consecrationem dominici corporis, ordinationem clericorum, eaque munia, quæ potestatem ordinis requirunt, excipias. Quid igitur mirum, quod AUGUSTINUS dicat, eorum etiam officium magnis esse difficultatibus, laboribus, periculis implicatum ?

69. *Inst. 1. C. Nullus in Episcopum ex URBANO II sic habetur : Sacros autem ordines dicimus Diaconatum, et Presbyteratum, hos siquidem solos primitiva legitur habuisse Ecclesia.* Atque laudati Pontificis decretum commemorat etiam INNOCENTIUS III cap. *A multis* : de ætat. qual. et ord. Præfic. decernens etiam subdiaconos posse in Episcopos eligi, cum jam ipsorum ordo inter sacros recenseatur, *cum hodie*, inquit, *subdiaconatus inter sacros ordines computetur*. Ergo subdiaconatus non semper in ordinum sacrorum numero habitus est.

R. — *D. Cons.* Si ordinis *sacri* ratio petatur a solemnī cælibatus professione *C.* si a propiori accessu ad Eucharistiam, quam competat aliis inferioribus ordinibus *N.* Laudati Pontifices aliique scriptores, ut Petrus Cantor, et Magister sent. duos tantum ordines, presbyteratum et diaconatum in Ecclesia primitiva sacros fuisse eo ex capite asserunt, quod presbyteri et diaconi semper et constanter in Ecclesia latinā castitatem solemnī voto profiterentur, non item subdiaconi; pro his siquidem varia olim erat disciplina. In Concilio Eliberitano, can. 33 (Labb., t. 1, p. 974 C) et Gerundensi, can. 6 (Labb., t. 4, p. 1568 D), adstringuntur utique ad continentiam etiam subdiaconi, nec non in pluribus Toletanis : at non ita in Carthaginensi V, c. 3 (Labb., t. 2, p. 1215), ubi indicta Episcopis, Presbyteris et Diaconis vita cælibe, subjungitur : *cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere*. NICOLAUS I de Adone Viennensi episcopo conqueritur, quod cuidam subdiacono uxorem ducendi potestatem fecisset (Labb., t. 8, p. 515 A). PELAGIUS quoque II, ex more Romanæ Ecclesiæ subdiaconos Siciliæ continentiae legi subjecerat : at hoc GREGORIO M. visum est *durum atque incompetens*, ut ipse scribit L. 1, epist. 42 (al. 44) relata can. : *Ante triennium*. dist. 31. Quare PELAGIUS

decessoris sui decretum ita temperavit, ut permetteret subdiaconis matrimonio junctis uxores retinere ea lege, ut diaconatu nunquam initiaretur, *nisi qui se victurum caste promiserit*. Posteaquam igitur hæc Ecclesiæ Romanæ consuetudo ad alias Ecclesias, etiam orientales promanavit; subdiaconatus etiam ex titulo castitatis annexæ appellatus est ordo *sacer*, tametsi hujusmodi semper ex propiori ad Eucharistiam accessu extiterit.

70. *Inst. 2.* Subdiaconis olim non licebat ingredi sacrarium, quod Græci appellant *diaconicon*, nec tangere sacra vasa, can. *Non oportet*, dist. 23, qui canon est 24. Conc. Laodicensi. Ergo subdiaconatus non est ordo sacer, etiam quatenus hic tribuit potestatem spiritualem contrectandi sacra vasa.

R. Duo apud veteres sacraria fuisse, alterum, quo peractis mysteriis Eucharistia a diaconis recondebatur, quem locum etiam *thalamum*, *postophorium* aut *columbam* appellabant; alterum, in quo suppellex ecclesiastica servabatur: hoc secundum ingrediebantur subdiaconi, non primum. Porro adversarii, ut subdiaconatum ab ordinibus sacris arceant, illud hic etiam obijciunt, apud Græcos subdiaconatum extra sanctuarium conferri, aut in diaconico, aut ante portas, quas vocant, *speciosas*, chorum a narthece dividendes: quod quidem nos idcirco factum dicimus, quia subdiaconatus non est ordo hierarchicus, ideoque extra sanctuarium, et in *diaconico* aliquando conferebatur, propterea quod eo in loco, quo condebatur sacra suppellex, incipiat subdiaconi ministerium, quod est sacra vasa ad altare deferre: Verum quomodo subdiaconi in *diaconico* ordinantur, si istud ingredi nequeunt? Itaque nisi pugnantia loqui velint adversarii, duo fuisse sacraria necessum est fateantur.

Quod ad contactum sacrorum vasorum attinet,

R. Laodicenum canonem accipiendum esse vel de sacris vasis jam in altari positis, et sacrificii tempore non contrectandis, quod colligitur ex c. *Non liceat*, dist. 23, vel de sacris vasis iis, quæ actu continent corpus et sanguinem Christi, cum subdiaconi pro officii sui munere semper tetigerint sacra vasa sacramento vacua, ut Morinus ipse part. 3, Exercit. 42, c. 2, n. 7 fatetur, atque ex Balsamone probat, vindicans hac ratione canonem Laodicenum adversus nonnullos Theologos. Itaque et hoc adversariorum argumentum ficulneum est, et fractum.

71. *Obj. II contra concl. 2^{am}.* Si subdiaconatus esset sacramentum, certe Ecclesia, utpote fidelis custos depositi a Deo sibi crediti, istud caute conservasset, nec facile quisquam, nisi eo suscepto, ad altiores ordines fuisset susceptus: atqui sæpenumero ad alios ordines promoti quidam fuere prætermisso subdiaconatu; ergo. *Minorem* probat Morinus Exercit. 44, cap. 2, multis exemplis de Chrysostomo, Theodoro, Nazianzeno, Pauliniano Hieronymi fratre, omisso subdiaconatu, ad Diaconatum, et Presbyteratum evectis. Idem de Macedonio, Acepisma, Salamano eremi cultoribus aliisque compluribus refert Morinus.

R. Hoc argumentum semel atque iterum obtritum est supra, ubi ex Tridentino docuimus, septenarium ordinum numerum inde ab Ecclesiæ incubulis sedulo fuisse custoditum. Pariter ibidem diximus, viros quosdam nominis celebritate ac sanctimonie fama illustres, cujusmodi fuere laudati a Morino, *per saltum* fuisse ordinatos, quod tamen postea inhibuit fuit. At quid deinde? sequiturne, subdiaconatum nec ordinis sacri, nec sacramenti

rationem habere? minime profecto; alioqui consequens foret, nec diaconatui inesse præstantiam sacramenti; siquidem ipsemet Morinus loc. cit. annotat, Macedonium, Acepsimam, et Salamanum, quin et S. Augustinum ad sacerdotium fuisse promotos, diaconatus ordine prætermisso.

72. *Inst. 4.* Si subdiaconatus verum esset sacramentum, non posset nisi ab Episcopo conferri, quippe qui solus sacramenti ordinis minister est. Atqui collatus olim fuit a Chorepiscopis, ut constat ex can. 10. Conc. Antiocheni, qui tamen simplices erant Episcoporum vicarii, ut iterum manifestum est ex epist. 88. S. LEONIS M. ad episcopos Germaniæ et Galliæ (a multis inter spuria rejicitur) data anno 444, qua prohibetur, ne Chorepiscopi chrisma conficiant, et ipso chrismate signent frontes baptizatorum, eo quod non habeant apicem episcopatus; ergo.

R. Cum Card. BELLARMINO, L. 4 de Clericis, cap. 17, quem sequuntur etiam recentiores plerique omnes, Tournelio excepto, Chorepiscopos olim *per se* quidem fuisse presbyteros, *per accidens* tamen aliquando episcopali præditos consecratione, cujusmodi hodie sunt Episcopi quidam titulares, qui et suffraganei appellari solent. Eruitur id ex cit. canone Antiocheno; sic enim incipit (Labb., t. 2, p. 577 B): *Chorepiscopi, qui manus impositionem ab Episcopis acceperunt, et ut Episcopi sunt ordinati*, etc., ubi non de omnibus promiscue Chorepiscopis sermo est, sed de iis duntaxat, qui Pontificum ritu a pluribus sunt Episcopis consecrati. Præterea eodem canone Concilium hisce Chorepiscopis non permittit solum, ut subdiaconos absolute ordinent; sed etiam ut presbyteros et diaconos inaugurare possint, si id Episcopus loci permiserit. Ex quo perspicuum est, eos Chorepiscopos revera episcopali caractere fuisse insignitos. Porro in fine illius canonis, ubi legitur: *fiat autem Chorepiscopus ab Episcopo civitatis, cui subjicitur*, non de iisdem Chorepiscopis agitur, sed de altero genere, eorum scilicet, qui presbyteri duntaxat erant, illo tamen nomine cohonestati, quod in pagis et villis seu etiam oppidulis (id enim græca vox Χῶρος sonat) Episcopum quodammodo repræsentarent. Voluit enim Concilium statuere legem, ut deinceps Chorepiscopus ordinetur ab Episcopo uno, qui proinde presbyter sit, non Episcopus. Atque de hoc Chorepiscoporum genere accipiendus est S. LEO in cit. epist. Quod si quis contendat, concessum aliquando Chorepiscopis secundi generis fuisse, ut subdiaconos ordinarant; dicendum, id factum ex privilegio et extraordinaria facultate, quemadmodum demonstratum est alibi, posse presbyterum ex delegata potestate conferre sacramentum Confirmationis, quanquam id ordinario jure ad ordinis episcopalis potestatem spectet. Ita BELLARMINUS. Atque ex his patet responsio ad argumentum propositum.

73. *Inst. 2.* Ordinatio, in qua non adhibetur manuum impositio, non est sacramentum: atqui in conferendo subdiaconatu manuum impositio non adhibetur; ergo. *Prob. Maj.* Concilium Trid. statuens cap. 2, ordinem esse proprie dictum sacramentum, id demonstrat ex verbis Apostoli 2. ad Tim. 4: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*; ergo.

R. — N. Maj. Alioquin potestas consecrandi Christi corpus et sanguinem, quæ presbytero cum porrectione instrumentorum citra impositionem manuum confertur sub hac forma: *accipe potestatem offerendi sacrificium Deo*, etc., non daretur per signum collativum gratiæ, quod infra rejiciemus.

Ad prob. R. — D. Ant. Concilium id demonstrat ex illis Apostoli verbis, quatenus exprimunt rem sensibilem gratiæ effectricem C. quatenus præcise manuum impositionem exprimunt, *Subdist.* loquendo de ordine hierarchico. *Tr.* de alio quocumque N. Synodus Trid. sic loquitur : *Cum Scripturæ testimonio, Apostolica traditione, et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse vere et proprie unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis : inquit enim Apostolus : admoneo te, ut resuscites, etc.* Ubi Concilium primum generatim pronuntiat, per sacram ordinationem, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, conferri gratiam : subinde hoc demonstrat exemplo ordinationis episcopalis, in qua impositione manuum velut signo exteriori gratiam impertiri probat ex Apostolo. At quis inde concludat, nullam ordinationem, in qua non usurpatur manuum impositio, sacramenti rationem habere? esto, ritum hunc ad ordinem hierarchicum esse necessarium. Quanquam impositio manuum a Græcis adhibetur etiam in ordinatione tam subdiaconi, quam lectoris, et qui ordines istos sacramenti dignitate spoliant, asserere debent, manuum impositionem interdum ritum esse ac ceremoniam, non semper sacræ ordinationis materiam.

74. *Inst. 3.* Olim Christi corpus etiam laici attrectabant, quod utique amplius aliquid videtur, quam sacra vesa contingere; ergo ex tradita in subdiaconi initiatione potestate tangendi sacra vasa atque ad altare deferendi, non infertur dignitas sacramenti.

R. — *N. Cons.* Aliud quippe est de altari communionem accipere; aliud ad altaris ministerium accedere : istud omnibus recte credentibus commune quiddam est; hoc vero ad solos a Domino electos et in Dei sortem adscitos pertinet.

ARTICULUS V.

DE SACRO DIACONATUS ORDINE.

75. *Nota I.* Diaconatus recte definitur ordo, per quem potestas confertur, ut quis solemniter ac proxime presbytero sacris operanti inserviat. Unde S. LAURENTIUS apud AMBROSIUM, L. 4 de offic., cap. 44 (Opp., t. 2, p. 55), ita Pontificem Sixtum alloquitur : *Quo sacerdos sancte sine diacono properas tuo? Tu nunquam sacrificium sine ministro offerre consueveras.* Et S. IGNATIUS in epist. ad Trallianos inquit (PP. Apost. Opp., p. 494, edit. Hefel.) : *Oportet autem et diaconos, qui sunt ministri mysteriorum Jesu Christi, omni modo omnibus placere. Non enim ciborum et potuum ministri sunt, sed Ecclesiæ Dei ministri. Cuncti revereantur diaconos, ut mandatum Jesu Christi.* Præterea in sacrificio missæ diaconi legebant Evangelium, teste S. HIERNIMO, epist. 48 (al. 147), ad Sabinianum diaconum : Eucharistiam dispensabant præsentibus, atque ad absentes deferebant, cujus consuetudinis exempla complura extant apud CYPRIANUM; meminitque S. JUSTINUS, Apol. 2 (Opp., p. 97 E) quod tamen officium ipsis aliquando, saltem præsentente Presbytero prohibitum fuit, ut habetur in Concilio Arelat. II, can. 45 (Labbe, t. 4, p. 4043 A) et Carthaginensi IV, can. 38 (ibid., t. 2, p. 4203 C).

Tandem, ut alia munia præteream, baptismum cum eorum qui præsunt facultate conferebant.

76. *Nota II.* Diaconatum esse ordinem eumque sacrum, utque etiam hierarchicum, non est, cur prodiximus hic demonstramus; cum ex iis, quæ dicta sunt hactenus de ordinum numero, ac speciatim de subdiaconatu, satis compertum habeatur. Novatores cum Calvino L. 3 Instit., c. 5, totis viribus contendunt, diaconatum aliud non esse, quam deputationem quamdam ad ministerium profanum, cujusmodi est præsidere mensis, et in viduas ac pauperes eleemosynas erogare. Spalatensis, ut hanc Calvinii sententiam molliret, L. 2 de Repub: Ecclesiast., c. 4 addit, diaconos successu temporis ex Episcoporum facultate etiam altaribus aliquo pacto inservisse, atque aliqua sacra ministrasse. Tolerabilis hac in parte foret hic hereticorum error, si alias adstruerent sacras ordinationes et altaris ministeria; quandoquidem nec ex Catholicis Theologis defuere, quia diaconatui sacramenti dignitatem ereptum irent. Talis fuit Durandus in 4. dist. 24, q. 2. Talis Cajetanus, tom. 4, Opusc. tract. 44, asserentes solum sacerdotium esse sacramentum. Horum tamen opinionem præclarissimi Doctores aiunt, sine temeritatis nota defendi non posse. Itaque

77. *Dico. Diaconatus est sacramentum proprie dictum.*

Prob. I. In diaconatu reperiuntur omnia, quæ ad sacramentum proprie dictum requiruntur. Nam 1º constat signo sensibili, manuum scilicet impositione, quam in primorum Diaconorum inauguratione usurparunt Apostoli, qui Act. 6, v. 6, *orantes imposuerunt eis manus*, quamque Ecclesia semper adhibuit. 2º Ritu hoc sensibili confertur gratia, quod invicte ostenditur ex canone 4, Sess. 23. Concilii Trid. *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: accipe Spiritum sanctum*, etc. Etenim apud Latinos eadem verba recitantur ab Episcopo manum imponente iis, qui diaconi consecrantur; in Ecclesia vero græca eodem plane modo diaconus, quo presbyter ordinatur, mutata duntaxat voce *presbyteri* in vocabulum *diaconi*. Igitur consecratio diaconi est signum sensibile conferens Spiritum sanctum et gratiam. 3º Diaconatum divinæ institutionis esse, colligitur tum ex facto Apostolorum diaconos consecrantium; tum ex Tridentino eadem Sess. can. 6, anathema contorquente in eos, qui dicunt, *in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris*: adeoque nisi quis sacrorum virorum cœtui adlegere velit clericos cæteros, necesse saltem erit ei inserere diaconos, qui peculiari ratione, suique etymologia nominis, ministri dicuntur.

Prob. II. Traditione Patrum, inter quos, ne recenseam paulo ante commemoratos, Auctor operis de Hierarchia Eccles. cap. 3, diaconos vocat *selectos liturgiæ ministros* (Opp., t. 4, p. 187 D). S. OPTATUS Milevit., L. 4: *Quid commemorem*, inquit, *ministros plurimos, quid diaconos in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos?* Quo in loco *per tertium sacerdotium* sacri ordinis ministerium intelligi oportet; aliunde quippe constat, sacerdotii gradum duplicem tantum esse, Episcopatum et Presbyteratum. S. HIERONYMUS in epistola ad Evagrium, seu Evangelium 146 (al. 85), postquam diaconorum presbyteris sese æquantium insolentiam multis castigaverat, subjungit, quod Aaron, et filii ejus atque Levitæ in

templo fuerant, hoc sibi episcopos et presbyteros et diaconos vindicare in Ecclesia Dei. Ex quibus diaconorum officiis procul dubio sacris, atque hinc a Patribus tantopere commendatis conficitur, eos peculiari Dei gratia indigere, proindeque eorum ordinationem esse sacramentum.

Prob. III. Diaconatus semel susceptus nunquam amittitur, nec iterari potest; igitur characterem imprimit, ideoque sacramenti rationem habet. Nec juvat dicere, diaconatum non ex characterem, sed ex consecratione quadam jureque divino esse perpetuum. Nam si perpetuitas ista aliunde, quam ex characterem repeti potest; ruet certe princeps Catholicorum ratio, qua probant, quibusdam sacramentis imprimi characterem, eo quod iterari nequeant, ut alibi diximus.

78. *Obj. I.* Diaconatus non est a Christo institutus; ergo non est sacramentum. *Prob. Ant.* primum auctoritate S. CYPRIANI, qui epist. 65. ad Rogatianum ait : *Diaconos post ascensum Domini in cælos Apostoli sibi constituerunt episcopatus sui et Ecclesiæ ministros.* Deinde testimonio ANACLETI, cap. 4, epist. 3, quæ extat apud Labbeum, tom. 4 Concil. (p. 528 A) ubi recensito sacerdotum et episcoporum ordine addit : *amplius, quam isti duo ordines, nec nobis a Deo collati neque Apostoli docuerunt.* Confirmat id DAMASUS, epist. 5 (Labbe, t. 2, p. 877 C) scribens : *quia ordines sunt duo tantum primi in Ecclesia, id est, Apostolorum, et septuaginta discipulorum.* Ergo.

R. — *N. Ant. Ad prob. N. Cons.* Nam Cyprianus tantum ait, Christum non consecrasse diaconos, sed istos ab Apostolis fuisse constitutos et electos, ut cujusdam diaconi adversus Episcopum insurgentis audaciam reprimeret. Ex hoc tamen non sequitur, diaconatum a Christo non fuisse institutum; sicut quamvis neminem Christus confirmaverit, aut extrema unctione munierit, inferri non potest, Confirmationem, extremamque unctionem a Christo non fuisse institutas. Anacletus et Damasus non loquuntur de omnibus ordinibus, quos Christus instituit, et ab Apostolis accepimus, sed de ordine duntaxat sacerdotali, qui duplex est, Presbyterorum scilicet et Episcoporum; inquit enim ibidem Anacletus : *Sacerdotum, fratres, ordo bipartitus est, et sicut Dominus illum constituit, a nullo debet perturbari.* Id quod etiam confirmat Damasus, quoniam Christus solum elegit Apostolos, quibus Episcopi, et Discipulos, quibus Presbyteri respondent. Atque hoc uterque Pontifex docet ad deprimendam arrogantiam Chorepiscoporum, qui sese aut pares Episcopis, aut hos inter ac simplices sacerdotes medii cujusdam ordinis esse jactitabant, cum tamen ipsi simplices tantum sacerdotes essent, tametsi ampliori aliqua jurisdictione præditi, quam cæteri presbyteri.

79. *Inst. 1. Act. 6, v. 2,* electi sunt diaconi, ut inservirent mensis, aliaque munia obirent, nequaquam sacra et ad altaris mysterium spectantia : legitur enim : *non est æquum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, etc., et elegerunt Stephanum, etc.* Narraturque ibi murmur Græcorum adversus Hebræos, cujus occasione diaconi constituti fuerunt, ut utriusque nationis viduis æqua pars eleemosynarum distribueretur. Gratis igitur asserimus sacra ministeria, tanquam ex Christi institutione convenire diaconis.

R. — *N. Ant.* Fatemur equidem occasione murmuris Græcorum septem diaconos fuisse electos, qui ad normam charitatis oblata a fidelibus bona dispensarent : attamen eosdem sacros etiam ministros ab Apostolis inaugura-

tos cum Lucas ipse haud obscure in Actis prodidit, tum vero Patres viva voce diserte tradiderunt. Certe antequam constituerentur diaconi, sedulo investigatum est, non tam, quantæ industriæ essent ac fidelitatis, quod pro ministerio mensarum satis esse poterat, quam utrum essent *boni testimonii et pleni Spiritu sancto ac sapientia*, quæ sane ad sacrum ministerium, non ad profanum referuntur. Narrat deinde sacer historicus, illos Apostolicarum manuum impositione ordinatos prædicandi Evangelii, ac baptismatis conferendi jure potitos fuisse, quod de Stephano præsertim ac Philippo perhibetur. Demum ex iis, quæ eo loci scripsit S. Lucas, sacra diaconorum officia desumpserunt Patres supra laudati : quibus hic addo Ven. BEDAM, qui in cap. 6. Actorum scribit, septem diaconos ab Apostolis electos, *qui sublimiori gradu essent cæteris, et proximi circa aram quasi columnæ altaris assisterent*. Et in Libro Retract. ejusdem operis sic in eundem scopum loquitur : *Communis quidem dispensatio exigebat, ut ministri pro viduis viri eligerentur : verum ubi inventi sunt, qui digni ad hoc ministerium esse viderentur, crescente gradatim, ut solet, providentia consilii salutaris, placuit eosdem lectores ipsos altaris quoque sacri ac dominici sanguinis, sicut et refectionis mensæque communis multitudinis credentium ministros ordinari. Quod probatum est verbo, quo dictum est : et orantes imposuerunt eis manus. Hoc etenim proprium est eorum, qui de communi fidelium numero ad sacrosancti altaris promoventur officium* (Patrol., t. 92, p. 4042 B).

80. *Inst. 2.* S. HIERONYMUS, ut comprimat ævi sui diaconos, qui efferebant se, ac insolescebant adversus presbyteros, sic in epist. ad Evangelium citata scribit : *Quis patiatur, ut mensarum ac viduarum minister supra eos tumidus se efferat, ad quorum preces corpus Christi sanguisque conficitur*. Idem confirmat Synodus Quini-sexta habita in Trullo an. 692, quæ can. 46 (Labb., t. 6, p. 1449 E) disertis verbis juxta mentem S. CHRYSOSTOMI hom. 14 in Acta declarat, septem illos diaconos ab Apostolis electos fuisse, ut mensis duntaxat ministrarent, et sic concludit : *Propter hæc ergo nos quoque prædicamus, ut prædicti septem diaconi non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt...; sed eos esse, quibus fuit concedita ac tradita dispensatio communi eorum usui, qui tunc collecti fuerant, qui nobis in hoc quoque forma fuere humanitatis, et studii in eos, qui indigent*. Porro verba CHRYSOSTOMI Trullano canoni inserta sunt ista : *Quamnam autem habebant hi (delecti Act. 6) auctoritatem, et quam acceperunt ordinationem, scire est necessarium. Numquid diaconorum? Atqui hoc non est in Ecclesiis. An presbyterorum dispensatio? Atqui nullus adhuc erat Episcopus, sed soli Apostoli. Unde nec diaconorum nec presbyterorum nomen existimo apertum esse ac manifestum*.

Ad 1um. R. Eo loci HIERONYMO satis fuisse recensere causam, quæ diaconorum electioni occasionem dedit. Et sane nihil opportunius ad frangendam diaconorum istorum insolentiam objicere poterat sapientissimus Doctor, quam infimum administrationis officium, viduarum scilicet mensarumque ministerium, a quo presbyteri eximuntur. Verum in eadem epistola S. Pater diaconorum ordinem commendat quam maxime, cum hoc esse dicat diaconos in Ecclesia Dei, quod in veteri Testamento Levitæ fuerunt, quos consecratos fuisse, atque electos ad obeundum ministerium in tabernaculo fœderis compertum est.

Ad 2um. R. Ex canone Trullano id unum probari posse, quod duo essent diaconorum ordines, alter mensis et viduis destinatus, mysteriis alter, qui

propterea sacramentum foret. Quod idem cum CECUMENIO docent nonnulli Theologi et interpretes, inter quos sunt Vasquez et Augustinus Calmet, asserentes, septem viros, de quibus Act. 6, fit mentio, tunc non diaconos, quales nunc sunt in Ecclesia, sed mensarum duntaxat ministros ab Apostolis esse institutos. Verum huic sententiæ non subscribimus; habet enim hoc incommodi, quod, si eadem probetur, nequeat sacer diaconatus ordo sacramentum litterarum auctoritate demonstrari; tametsi cæteroquin ad ordinem ipsum vindicandum universalis traditio suppetat. Expediit itaque communisque Theologorum responsio est; canones Concilii Trullani parum habere auctoritatis, quippe nec receptos, nec a Pontifice Sergio confirmatos.

Accedit, quod canon 16, qui objicitur, falsa nitatur verborum CHRYSOSTOMI interpretatione. Affirmat enim cit. loc. CHRYSOSTOMUS (Opp., t. 9, p. 115 A) initio quidem nullum fuisse inter episcopos, presbyteros et diaconos apertum discrimen *quoad nomen* quod ante apposuit S. Doctor, omnesque appellatos fuisse sacros ministros, horum tamen extitisse *ordinationes*. Nam S. CHRYSOSTOMUS verbis supra recitatis hæc addit: *Sed interea in hoc fuerunt ordinati*; quæ verba a Synodo Trullana fuere prætermittenda. Ut ergo erant ab initio, quantum ad *characterem et ordinem* episcopi, ita erant et diaconi. Atque hanc diaconorum sacram ordinationem CHRYSOSTOMUS ead. hom. 14, haud obscure indicat, cum in ea verba: *imposuerunt illis manus* Act. 6, ait manifestum esse, *quoniam Apostoli hoc ritu septem illos segregaverint a multitudine*, subjicitque in eo ritu fuisse *impositionem manuum*, quæ hominis opus est, atque divinam operationem.

84. *Obj. II.* Cum Durando. Quando ex multis ad effectum aliquem sacramentalem directis, unum solum eundem præstat, reliqua non censentur nisi quædam *sacramentalia*, et præparationes ad illum, ut manifestum est in baptismo, in quo exorcismi et insufflationes præcedunt ceu præparationes ad ablutionem aquæ, quæ sola sacramentum constituit: atqui ita se habent inferiores ordines ac diaconatus ad presbyteratum, qui solum attingit effectum sacramentalis ordinationis, id est, consecrationem corporis et sanguinis Dominici; solus igitur presbyteratus erit sacramentum.

R. — *Trans. Maj. N. min.* Neque enim consecratio corporis et sanguinis Christi sacræ ordinationis effectus est, sed finis. Nam effectus ordinationis est gratia sanctificans et character: atqui tam illa, quam iste non in sacerdotio solum, verum etiam in diaconatu producit; ergo non solum sacerdotium, sed et diaconatus verum propriique nominis sacramentum est. Atque hinc dispar ratio constat, cur in baptismo solum ablutio aquæ cum sua forma sacramenti rationem habeat, non item insufflationes, exorcismi, etc., quoniam horum ope nulla, saltem ex opere operato gratia, nullus character confertur: ideoque nudæ sunt ceremoniæ ad sacramentum præparantes.

82. *Inst. 1.* Per initiationem diaconi nec potestas recipitur, nec character; ergo. *Prob. Ant. 1º.* Potestas per ordinationem collata, sacramenti confectionem respicit, quemadmodum potestas, quæ per baptismum confertur, sacramentorum susceptionem spectat. Atqui diaconus nullam sacramentorum conficiendorum potestatem recipit; ergo. *Prob. 2º.* Ex epistola VIGILII Rom. Pontificis ad Rusticum et Sebastianum, quæ extat Collat. VII, Synodi V (Labbe., t. 5, p. 552 E) ex qua apparet, diaconos quosdam ad

tempus constitui, sicut idem Sebastianus, absentibus diaconis Stephano et Anatolio, diaconus a Pontifice creatus est, et subinde a diaconatu iterum dejectus. Ergo inauguratio diaconi non tribuit permanentem aliquem effectum characterem.

R. — *N. Ant. Ad prob. 1^{am}. N. M.* Falsum enim est omnem potestatem sacramentalem ad sacramenta conficienda pertinere. Manifestum hoc est in confirmatione, quæ licet sacramentum sit, nullam tamen administrandi sacra mysteria facultatem tribuit. Neque characteres ordinis et baptismi ita inter sese comparantur, ut, quemadmodum character baptismi ad sacramenta recipienda, ita character ordinis absolute ad ea conficienda hominem idoneum reddat.

Ad prob. 2^{am}. R. VIGILIUM loqui non de ordinis *character*, sed *officio et loco*. Sebastianum enim, qui *Judicato* suo in causa trium Capitulorum edito per Italiam et Africam palam obstrepebat, ea lege diaconi honore ornaverat, ut in officio contineretur; cum vero rediisset ad ingenium, atque ad Concilium Constantinopolitanum II, profectus turbas rursus excitasset, merito a Vigilio diaconorum gradu seu officio submotus fuit.

83. *Inst. 2.* Potestas collata per ordinationem, quæ sacramentum sit, suapte natura tendit ad faciendum aliquid, quod sine ipsa nullo pacto fieret, ut patet in sacerdotio: atqui in diaconatu hujusmodi potestas non confertur, cum omnia diaconorum munia etiam a non diaconis saltem valide exerceri possint; ergo.

R. — *N. Maj.* Tametsi enim per sacerdotium talis facultas tribuatur, ut qui eo sacramento caret, conficere Eucharistiam nullo modo possit; hoc tamen generatim non probat, quacumque ordinatione hujusmodi impertiri facultatem debere, ut, quod per ipsam fit, sine ipsa nulla ratione fieri possit; satis quippe est, si detur, ut melius fiat. Liqueat denuo in Confirmatione, cujus beneficio character seu facultas ad fidem intrepide profitendam confertur, etsi non confirmatus eandem fortiter constanterque profiteri valeat. Quemadmodum igitur Confirmatio sacramentum est, quoniam ad fidem melius profitendam tribuit firmitatem ac robur, quamvis citra illam fides propugnari fortiter possit: ita ordinatio diaconi sacramentum erit, eo quod facultatem impertiat ad obeundum melius ea munia, quæ absolute exerceri sine illa possent.

84. QUÆRES, quid de Diaconissis sentiendum?

Cum Diaconissarum frequens apud veteres occurrat mentio, in libris etiam Pontificalibus illarum *ordinationis et consecrationis* ritus comprehendatur; de iis hic necessario est agendum, ne forte sacramento ordinis initiatæ credantur. Unde ad quæstionem

R. 4°. Diaconissarum nomine hic intelligimus, non uxores diaconorum, quemadmodum in Conc. Turonensi II, can. 12 et 13 (Labb., t. 5, p. 855 D E), legimus *Episcopas, Presbyteras et Subdiaconissas*, Episcoporum, Presbyterorum et Subdiaconorum conjuges, sed pudicas quasdam honestasque mulieres, ad Ecclesiæ ministerium deputatas: quæ quidem tam ex viduis, quam virginibus deligebantur, ut liquet ex Constit. Apost., L. 6, c. 17 (Labb., t. 1, p. 393 A), ubi legitur: *eligatur Diaconissa virgo pudica; sin autem non fuerit virgo, sit saltem vidua, quæ uni nupserit, et fidelis atque honorata*. Et S. EPIPHANIUS cap. ult. Panarii iisdem ait: *illæ*

quidem univiræ et continentes esse debent, vel post unas nuptias viduæ, vel perpetuæ virgines.

R. 2°. Diaconissarum institutionem antiquissimam esse constat 1° ex Apostolo ad Rom., c. 16, ita scribente : *commendo autem vobis Phæben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris*; ubi in græco legitur, *διάκονον τῆς ἐκκλησίας*, [diaconam Ecclesiæ : ideoque apud Græcos in oratione secunda, quæ fit ad ordinandam diaconam, rogatur Deus, ut ei, quæ in diaconam consecratur, largiatur Spiritum sanctum, *ut largitus est Phæbæ*. Liqueat 2° ex aliis momentis Ecclesiasticis. Nam ut omittam constitutiones Apost. modo commemoratas, meminit diaconissarum S. IGNATIUS in epist. ad Smyrnæos, et ad Antiochenos; TERTULLIANUS, L. 1 ad uxorem, cap. 7, et de velandis virginibus, c. 9. Mentio itidem illarum fit can. 49. Conc. Nicæni, can. 45. Chalcedonensis, can. 44. Laodicensi.

R. 3°. Diaconissæ ritu aliquo sacro fuere initiatæ. Nam in Constit. Apost., c. 19 et 20, legitur (Labb., t. 4, p. 489 B C) : *De diaconissa vero ego Bartholomæus constituo, ut manus ei, Episcopo, imponas, præsentibus presbyteris et diaconis ac diaconissis, et dices : Deus æternæ... qui Mariam, Deborah, Annam et Oldam Spiritu sancto implevisti,... ipse nunc respice hanc ancillam electam ad ministerium (εἰς διακονίαν) et mundam effice ab omni inquinamento carnis, et spiritus, ut opus sibi impositum digne perficiat, etc.* TERTULLIANUS, L. 1 ad uxorem, c. 7 quantum, inquit, *fidei detrahant, quantum obstrepant sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ et Apostoli præscriptio declarat, cum digamos non sinit præsidere, cum viduam adlegi in ordinationem nisi univiram non concedit.* Et in fine adhortationis ad castitatem de iisdem viduis verba faciens eodem ordinandi verbo utitur : *Quantæ igitur, et quæ in Ecclesiis? ordinari in Ecclesia solent, quæ Deo nubere maluerunt.* GOARIUS vero in Euchologio Græcorum, et ARCUDIUS, L. 6, c. 10, ritum referunt, quo apud Græcos diaconissæ ordinari consueverunt, illumque ferme eundem, quo initiantur diaconi, manifeste apparet.

R. 4°. Hæc tamen diaconissarum ordinatio non fuit initiatio aliqua sacramentalis. Illa namque manus impositio, et alia, quæ præstabantur, ad meram ceremoniam pertinebant : nusquam enim diaconissis facultas ad altaris ministerium collata fuit. Unde EPIPHANIUS, hæc. 79 (Opp., t. 4, p. 1060 C), inquit : *Quamquam diaconissarum in Ecclesia ordo sit; non tamen ad sacerdotii functionem, aut ullam hujusmodi administrationem institutus est.* Rationem addit depromptam ex epist. 1. ad Cor. 14, ubi prohibentur mulieres in Ecclesia loqui; unde infert illas ad subeunda ecclesiastica munia prorsus esse ineptas. Illarum itaque ordinatio ad evitanda scandala servandamque fidelium existimationem instituta fuit. Electæ scilicet diaconissæ fuere primum, teste EPIPHANIO loc. cit. *ut muliebris sexus honestati consulatur, sive ut baptismi tempore adsint,... sive cum nudandum est corpus mulieris, ne virorum, qui sacris operantur, aspectui sit exposita.* Deinde cum negotium aliquod urgeret, nec adire feminas Episcopis congruum videretur, diaconissæ eorum ad illas mandata deferebant, id quod Const. Apost., L. 2, c. 26, asseritur. Insuper rusticanas et imperitas mulieres fidei rudimentis imbuebant, ut constat ex Conc. Carthag. IV, can. 42 (Labb., t. 2, p. 4204 A). Denique portam, qua in Ecclesiam mulieres ingrediebantur, custodiebant, unde S. IGNATIUS martyr in epist. ad Antiochenos, *saluto,*

inquit, *sanctarum portarum custodes diaconissas*. Hæc de diaconissis breviter et summatim, plura legi possunt apud Morinum part. 2, Exercit. 40, cap. 2.

ARTICULUS VI.

DE SACERDOTIO.

85. *Nota. Sacerdotum ordo bipartitus est*, inquit ANACLETUS Pontifex epist. 3, c. 4 (Labb., t. 1, p. 528 A). Episcoporum scilicet, qui sacerdotes *primi* appellantur, et Presbyterorum, de quibus RHABANUS, L. 4 Instit. Cleric., cap. 6, ait : *secundi vero ordinis viri presbyteri sunt*. Utrumque igitur hoc articulo complectemur. Ac 1° inquiremus, an presbyteratus sit sacramentum? Cui tamen quæstioni non immorabimur diutius : iisdem enim momentis, quibus art. 4, hujus capitis ordinationem generatim sacramentum esse demonstratum est, presbyteratum quoque esse hujusmodi aperte declaratur : nihilominus quædam proferemus, quæ ad sacerdotium ipsum peculiari ratione pertinere videntur.

2° Investigabimus, utrum episcopatus sit sacramentum a presbyterio distinctum? Qua in re non una Theologorum est opinio inter Catholicos, quorum tantum hac in parte sententiam ad examen vocabimus; nam quid hæretici sentiant, infra expendemus. Antiquiores, Hugo Victorinus, Petrus Lombardus, Alexander Alensis, Albertus M., S. Bonaventura, Divus Thomas, Dominicus Soto, Turrecremata negant episcopatum esse verum ordinem aut sacramentum a sacerdotio distinctum, sed aiunt illum meram extensionem esse characteris sacerdotalis ad nova officia, potestatem ampliorem ac dignitatem. Fatentur tamen hi Doctores, per ordinationem Episcopi conferri gratiam, atque ipse S. THOMAS Lect. 3 in epist. 2. ad Timoth. explicans illa verba : *quæ est in te per impositionem manuum mearum*, inquit : *a quo scilicet ordinatus erat Episcopus; in qua manus impositione data est ei gratia Spiritus santi*. Negant autem gratiam istam esse sacramentalem, quoniam non datur ad Eucharistiam digne conficiendam, sed ad munia episcopalia digne exercenda. His vero contradicunt Navarrus in Manuali, c. 23, Petrus Soto L. de Institut. sacerdotum Lect. 4 de sacram. Ord.; Estius in 4. dist. 24, § 28; Sylvius in 3. p. S. Thomæ, q. 40, art. 3; Bellarm. de sacram. Ord., cap. 5, alique plurimi.

86. *Dico I. Presbyteratus est sacramentum proprie dictum.*

Prob. Ex sæpe dictis tria ad sacramentum requiruntur, institutio divina, ritus sensibilis, et productio gratiæ sanctificantis : atqui tria illa reperiuntur in presbyteratu. Ac 1° quidem institutio divina, cum ex Scriptura constet, concessam sacerdotibus duplicem esse potestatem, alteram in corpus Christi verum hisce verbis Matth. 26 : *Hoc facite*; alteram in corpus Christi mysticum his aliis verbis Joan. 20, collatam : *Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* : Hoc disertis verbis declarat Tridentinum Sess. 22, cap. 4; canone autem 4. anathemate ferit eos, qui dixerint, sacerdotium in novo Testamento esse officium tantum et nudum ministerium prædicandi Evangelium. 2° Ritum habet sensibilem, cum in ordinatione sacerdotum adsit materia, sive sit instrumentorum porrectio, sive manuum impositio, sive utrumque, nec desit

verborum forma. 3° Ritus ille gratiam sanctificantem producit, quod de ordinatione generatim pertractantes ostendimus.

Confirmatur ex Concilio Florentino, quod in Decreto pro Armenis ordinem docens esse sacramentum novæ Legis, inter ordines presbyteratum primo loco recenset, nulla ipsius etiam episcopatus facta mentione. Tridentinum quoque Sess. 23, c. 2, definit sacerdotium inter ordines principem locum obtinere, et ad illud, tanquam ad perfectiorem finem, tendere ordinationes inferiores: can. autem 3, anathema contorquet in affirmantes, *ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum*. Porro nihil habent Novatores, quod obtrudant, nisi quod fideles a B. Petro et a Joanne in Apocalypsi nomine sacerdotum cohonestantur; hæc vero aliis in locis toties obtrita sunt ac refutata, ut de iis pigeat iterum verba facere.

87. Dico II. Episcopatus, prout includit potestatem et jus conferendi ordines aliaque officia hierarchica exercendi, est verum ordinis sacramentum.

Prob. I. Impositio manuum, de qua Paulus ad Timoth. supra citatus agit, erat verum ac proprium sacramentum; omnes enim conditiones ad verum sacramentum necessarias habere demonstravimus: atqui dicta manuum impositio fuit ordinatio in Episcopum, ut cum Chrysostomo, cujus verba supra produximus, Theophylactus, Œcumenius, Anselmus alique notæ non infimæ interpretes affirmant; ergo ordinatio in Episcopum est veri nominis sacramentum, aut sacramentum ordinis ex sacris litteris probari non potest. Hinc

Prob. II. Ex Concilio Trid. cujus Sess. 23, c. 3, hæc sunt verba: *Cum Scripturæ testimonio Apostolica traditione et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ verbis et signis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, ordinem esse vere et proprie unum ex septem sanctæ Ecclesiæ sacramentis: inquit enim Apostolus: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis*. Eadem Synodus capite proximo docet, sacra ordinatione episcoporum, sacerdotum et cæterorum ordinum constitui Ecclesiasticam hierarchiam, quam divina ordinatione institutam definit canone ejusdem sessionis sexto. Ergo sancta Synodus agnoscit in episcopatu impositionem manuum tanquam materiam, divinam institutionem, et supernam gratiam. Quid vero necessarium ultra est, ut Episcopi inauguratio ad sacramenti dignitatem evehatur?

Prob. III. Ex Patribus, qui ordinationem in Episcopum expresso nomine sacramenti condecorant, præsertim LEO M. serm. 4 in die anniversario assumptionis suæ, et epist. 87 (al. 42, c. 3), ubi de Episcopo digamo inquit: *quis ergo dissimulare audeat, quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam?* S. HIERON. Luciferianos in Dialogo, n. 44 reprehendit, quod Ariannorum quidem baptisma recipiant, non autem ordinationes Episcoporum: *si in fide*, inquit, *sua baptizato baptizans nocere non potuit, et in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinavit*. AUGUSTINUS in concione super gestis cum Emerito Donatista: *Invocatio, ait, nominis Dei super caput ipsorum, quando ordinantur Episcopi, invocatio illa Dei est, non Donati... character non est desertoris, sed imperatoris*. Idem sapientissimus Antistes

L. 2 contra epistol. Parmeniani cap. 43, aliisque in locis adversus Donatistas docet, valere ordinationes illorum Episcoporum, qui ab Ecclesia aut schismate aut hæresi separantur. Ex quibus ita ratiocinamur : Consecratio Episcopi imprimit characterem, quo tribuatur potestas indelebilis : atqui imprimere characterem et conferre potestatem indelebilem actio solius sacramenti est ; ergo consecratio Episcopi est sacramentum. Jam vero si episcopatus proprii sacramenti rationem habet, cum peculiari ritu, distincta consecratione, propriisque materia et forma perficiatur, conferatque potestatem, quam nulla alia ordinatio tribuit ; legitima consecutione confertur episcopatum esse ordinem et sacramentum a presbyteratu distinctum. Contra hanc assertionem

88. *Obj. I.* Septem sunt tantum ordines : atqui si episcopatus sit sacramentum peculiare, erunt ordines octo ; ergo.

R. — *D. min.* Nisi sub uno sacerdotii ordine episcopatus et presbyteratus comprehendantur *C.* cum ex utroque existat unum genere sacerdotium *N.* Sacerdotium in duos ordines dispescitur, in unum, quo traditur potestas Eucharistiam conficiendi, et in alium, quo ulterius confertur auctoritas eos, qui Eucharistiam conficiunt, ordinandi et consecrandi : qui quidem duo ordines duæ sunt species sacerdotii tanquam generis. Quemadmodum igitur admittimus presbyteratum et diaconatum, imo etiam cæteros ordines tanquam sacramenta, nec tamen sacramentum ordinis multiplicamus ; ita episcopatum statuimus esse ordinem et sacramentum, quin plures ordines aut sacramenta plura, quam septem adstruamus. Quam ob rem Rhabanus Maurus L. 4 de Institut. Clericorum cap. 4 (Opp., t. 4, p. 299 B. Patrolog., t. 407) ait, octo esse gradus Ecclesiasticos, cum sint tantum ordines septem.

89. *Inst. 1.* Episcopus ex sua ordinatione non habet, ut possit consecrare Eucharistiam, sed solum ut possit confirmare, et ordinare presbyteros et episcopos ; ergo episcopatus non convenit genere cum presbyteratu, sed est res diversissima. Deinde ordines distinguuntur per relationem ad Eucharistiam perficiendam aut consecrando aut ad consecrationem præparando : sed in hac parte episcopatus nihil addit sacerdotio ; ergo.

Ad 1um. R. — *D. Ant.* Episcopus ex sua ordinatione priore non habet, ut possit consecrare Eucharistiam *N.* id non habet ex sua ordinatione posteriore *C.* Episcopatus suapte natura includit in se sacerdotium, ita ut sine hoc nequidem intelligi possit Episcopus ; est enim summus sacerdos, hoc est, primus ac præcipuus sacerdotum, duplici characterе insignitus, qui ambo tanquam genus et differentia ejus essentiam integram et perfectam constituunt, quorum prior facit eum convenire cum sacerdotibus simplicibus, per posteriorem vero ab iisdem differt.

Ad 2um. R. — *D. min.* In hac parte episcopatus nihil sacerdotio addit directe ac proxime *C.* remote et indirecte *N.* Episcopatus enim confert potestatem sacra ordinatione illos consecrandi, qui Eucharistiam conficiant ; sub qua proin consideratione episcopatus ad Eucharistiam refertur.

90. *Inst. 2.* Si propter ampliorem dignitatem potestatemque episcopatus sit a presbyteratu sejungendus, etiam Archiepiscopatus, Patriarchatus et Papatus ordines erunt, et sacramenta ab episcopatu diversa.

R. — *N.* hanc consecutionem ; etenim in variis illis Episcoporum gradibus

distincta quidem *jurisdictionis* amplitudo, at non diversa potestas *ordinis* reperitur.

91. *Obj. II.* Si episcopatus foret ordo peculiaris, major esset presbyteratu : atqui hoc dici non potest, quia nihil est excellentius potestate conficiendi Eucharistiam ; ergo.

R. — *D. M.* Episcopatus adæquate spectatus major esset presbyteratu *C.* spectatus inadæquate secundum characterem, qui in ultima ordinatione imprimitur *N.* Potestas in corpus Christi verum, quoad functionem conficiendi *S.* Eucharistiam est intensive ac ratione æstimationis intrinsecæ præstantissima, per quam presbyteri æquales sunt episcopis. At quoniam episcopatus et hunc characterem et alium necessario comprehendit, quo confirmationis sacramentum ministrat, et Ecclesiæ Christi non filios tantum per baptismum, sed etiam patres, h. e. presbyteros et episcopos per sacramentum ordinationis gignit; character ejus extensive major est et eminentior simplici presbyteratu : hic enim sacerdotii fundamentum est et initium, episcopatus vero ipsius apex et complementum, ut Patres loquuntur.

92. *Inst. 4.* Dici potest, quod, etiamsi in episcopali consecratione non imprimatur novus character, ampliatur tamen, et perfectior reddatur character ordinis presbyteratus, et ad ea, quæ episcoporum sunt, extendatur; ergo non est opus statui distinctum a presbyterio sacramentum.

R. — *N. Ant.* Primum, quia idem dici posset de diaconatu, scilicet hujus characterem esse extensionem quamdam sacerdotii. Deinde si character est quid reale, eadem efficacia requiritur ad extendendum, quæ requirebatur ad imprimendum. Si vero dixerint, illum extendi sola significatione, ita ut in episcopo signum sit potestatis amplioris, quam in presbytero; ad hanc significationem opus erit accessione novi characteris veri et realis, sicut realis character requiritur in anima ad significandam potestatem spiritualem, tametsi character nil agat in anima, sed sit merum signum pacti divini cum anima ad concurrendum in actionibus illis sacramentalibus. Denique si asseramus, episcopatum sacramentum esse a presbyteratu distinctum, facile erit confutare hæreticos, qui negant, episcopos ordine et jurisdictione a presbyteris quidquam ex institutione divina differre : quod in sententia opposita præstare perdifficile erit.

93. *Inst. 2.* Si episcopatus peculiarem animæ characterem imprimeret, ergo qui ante non erat sacerdos, neglecto presbyterio, posset verus episcopus ordinari; perinde ac vere ordinatur sacerdos, qui diaconus non erat. Atque hoc argumentum invictissimum putat Dominicus Soto.

R. — *N. Illat.* Episcopatus, ut jam diximus, tanquam totum includit et presbyteratum simplicem et presbyteratum summum ceu partes suas; est enim Episcopus *sacerdos summus*. Sicut ergo olim summus Sacerdos non esse non poterat de stirpe sacerdotali; ita nunc Episcopus esse nequit, qui sacerdos non sit. Quare chimera foret Episcopus sine presbyteratu, sicut Archiepiscopus, qui non esset Episcopus. Præsumit enim episcopatus presbyteratum velut totum suam partem priorem ac subjectivam, ut vocant, quemadmodum ternio numerum binarium, quem comprehendit. Quod quidem de diaconatu dici non potest; non enim sacerdotium conflatur ex suo famulatu et caractere excellenti presbyteratus.

Nec dicas, si episcopatu imprimatur character diversus, imprimi superiorem sacerdotali ac nobiliorem, sicut in presbyteratu character figitur diaconali nobilior, ideoque Episcopum ordinatum, etsi sacerdos non foret, conficere posse Eucharistiam, quod tamen fidei repugnat. Nam

R. Quamvis in ordinatione Episcopi imprimatur character, non sequitur tamen, imprimi characterem nobiliorem formaliter, sed tantum characterem novum cum nova potestate in presbytero non existente; novus autem character imprimi, nisi præsupposito presbyterii caractere, non potest. Atque ex hoc

Colliges, hallucinari Æneam episcopum Parisiensem, dum L. adversus objectiones Græcorum (apud Acherium, Spicileg., t. 4, c. 240) scribit, sua ætate, id est, post medium seculi noni, Romæ plerumque consecratos fuisse episcopos et diaconos, non suscepto prius presbyteratu: et morem istum excusat, quod in episcopatu presbyterium eminenter comprehendatur. Verum purgatione ista opus non erat: si quidem NICOLAUS I, epist. 70 (Labbe., t. 8, p. 469 et seqq.) protestatur, id quod obieciatur, calumniam esse a Photio confictam, quam Latini constanter a se depulerunt. Inter quos Ratramnus contra opposita Græcorum, L. 4, c. 8 (Patrol., t. 424, p. 334 B), Græci *in cæteris*, inquit, *sibi demunt auctoritatem fidei; quandoquidem in istis tam evidentem mentiuntur*. Hæc impudentia Græcorum videtur Æneæ præbuisse occasionem errandi: ac ipse Photius videtur ansam convitiandi sumpsisse e canonibus Latinorum, qui permisere, ut episcopi ex presbyteris vel diaconis peterentur.

ARTICULUS VII.

DE EXCELLENTIA EPISCOPORUM.

94. *Nota I.* Episcopi nomen ab ἐπί super et σκοπέω considero aut speculator derivatum, antiquis significabat inspectorem. Nam teste Plutarcho in Camillo tribuebatur nomen Episcopi prætori et magistratibus, qui juri dicendo, inspiciendæ provinciæ aliisque rebus curandis præficiabantur. Cicero etiam L. 4, epist. 44 ad Atticum scribit, se a Pompeio constitutum in *tota Campania, et maritima ora ἐπισκοπον*, ad quem delectus et summa negotii referatur. Itaque hoc nomen ad laicos quoque pertinere potest: unde Eusebius, L. 4 de vita Constantini, cap. 44, de eo sic loquitur: *ipse velut communis omnium Episcopus a Deo constitutus, ministrorum Dei concilia congregavit: quem quidem episcopatum suum Constantinus ipse L. 4, c. 24. Episcopos alloquens sic explicat: Vos in iis, quæ intra Ecclesiam sunt, Episcopi estis; ego vero in iis, quæ extra geruntur, Episcopus sum a Deo constitutus*. Nomen istud a priscis sumpsere Christiani, eoque sacrorum suorum summos Antistites cohonestarunt. Ita Christus 4. Pet. 2, v. 25, dicitur *Episcopus* animarum nostrarum. Act. 20, v. 38; ad Philip. 4, v. 4; ad Tim. 4, c. 3, v. 2; ad Tit. 4, v. 7, rectores Ecclesiarum appellantur Episcopi. Sed quidquid sit de nomine, inquirimus hic, an, et quo jure sacri illi præsules, qui nunc vocantur Episcopi, iis, qui apud nos sunt tantum presbyteri, superiores sint. Pro quo

95. *Nota II.* Seculo iv. Acrius presbyter Arianus, postquam spe episco-

patus, quem ambierat, excidisset, docuit presbyteros Episcopis nihilo esse inferiores, teste Epiphanio hæresi 75, et Augustino hæresi 53. Seculo xiv. Joannes Wicleffus sacerdos Anglus, sicut expertus est Aerii fortunam, ita adoptavit insaniam. Dejectus enim a spe consequendi episcopatum Wigorniensem, ita dicebat : *Tempore Pauli sufficebant Ecclesiæ duo ordines clericorum, sacerdos videlicet et diaconus; quia certum videtur, quod superbia Cæsarea alios gradus adinvenit.* Ita referunt Thomas Waldensis, L. 2, Doctrinalis fidei, art. 3, n. 60, et Wilhelmus Widefordus in L. adversus eundem. Hæsit in eodem luto Calvinus, L. 4 Instit., cap. 4, n. 2, ita scribens : *Quibus docendi munus injunctum erat, eos omnes nominabant presbyteros. Illi ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex æqualitate, ut fieri solet, dissidia nascerentur; neque tamen sic honore et dignitate superior erat Episcopus, ut dominium in collegas haberet, sed quas partes habet Consul in Senatu, ut referat de negotiis, consulendo, monendo, hortando aliis præeat, auctoritate sua totam actionem regat, et quod decretum communi consensu fuerit, exequatur; id muneris sustinebat Episcopus in Presbyterorum cætu, atque id ipsum pro temporum necessitate fuisse humano consensu inductum, fatentur ipsi veteres.* Ita mentitur Calvinus, cui adhærent recentiores Puritani et Lutherani.

96. Dico I. Jure divino Episcopi presbyteris superiores sunt quoad potestatem ordinis.

Probatur. Soli Episcopi possunt ordinare presbyteros, presbyteri non possunt; ergo Episcopi potestate ordinis antecellunt presbyteris jure divino. *Conseq. est evidens.*

Prob. Ant. I. Scriptura nulli alteri collationem sacrorum ordinum tribuit. Nam ab Apostolis constitutos fuisse presbyteros, hujus rei gratia Titum relictum Cretæ, monitumque Timotheum (quos fuisse Episcopos nemo dubitat); ne cito manus imponeret initiandis, apertissime tradunt Actus Apostolici cap. 14, v. 22, et Paulus 2. ad Timoth. 5, v. 22, et ad Tit., c. 4, v. 5.

Prob. Ant. II. ex traditione Patrum. Auctor Constit. Apost., L. 8, c. 28 (Labb., t. 4, p. 493 B) : *Episcopus benedicit et non benedicitur; manum imponit, ordinat, offert, benedictionem ab episcopis accipit; a presbytero autem non accipit.* S. HIERONYMUS (quem Novatores nobis perpetuo obijciunt) in epist. ad Titum, c. 4 (Opp., t. 7, p. 694, edit. Vallarsi.), ea verba expendens, *ut constituas per civitates Episcopos*, ait : *audiant Episcopi, qui habent constituendi presbyteros per urbes singulas potestatem.* S. CHRYSOSTOMUS, hom. 13 in 1. ad Timoth. demonstrat, ea verba *per impositionem manuum presbyterii*, accipi non posse *de presbyteris, sed de Episcopis.* S. EPIPHANIUS, hæc. 75 (Opp., t. 4, p. 908 A) : *Ordo*, inquit, *Episcoporum ad gignendos patres præcipue pertinet.* Hujus enim est patrum in Ecclesia propagatio. *Alter (presbyter) cum patres non possit, filios Ecclesiæ regenerationis lotionem producit, non tamen patres aut magistros.* S. ATHANASIUS in sua adversus Arianos Apologia (Opp., t. 4, p. 406 A, edit. Patav. 1777) probat, Ischyram accusatorem suum non fuisse presbyterum, quoniam Colluthus, a quo Ischyra dicebatur ordinatus, nunquam fuerat ad episcopatus characterem promotus : *Unde igitur, inquit, presbyter Ischyra? quo ordinante? nonne Collutho? Atqui Colluthus, cum esset presbyter, obiit, ejusque ambæ manus absque auctoritate fuerunt.* Addit ATHANASIUS, omnes, qui schismatis tem-

pore a Collutho fuerant ordinati, ad laicalem statum fuisse redactos. Quibus tam insignibus testimoniis demonstratur plane, si presbyter alium in presbyterum ordinaret non insignitus episcopali consecratione, hujusmodi ordinationem irritam penitus ac nullam esse, ideoque Episcopos potestate ordinis presbyteris anteire.

Prob. Ant. III. Definitionibus Conciliorum. TRIDENTINUM, Sess. 23, can. 7, ita definit : *Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; anathema sit.* Item multo ante statuerant Synodi aliæ, nempe anno 348. CARTHAGINENSIS I, can. 5, anno 554. ARELATENSIS V, can. 7, anno 563. BRACARENSIS, can. 8, aliæque permultæ. Deberi autem Episcopis jus ordinandi Ecclesiæ ministros, probat Tridentinum eadem Sess., cap. 4, ex eo quod illi in locum Apostolorum successerint, et positi fuerint, ut ait Apostolus, a Spiritu sancto regere Ecclesiam Dei : apertum enim est, inferiorum ministrorum electionem atque inaugurationem non in Ecclesiastico solum, sed etiam in quolibet regimine bene constituto ad præpositos rectoresque supremos pertinere.

97. Dico II. Jure divino Episcopi antecellunt presbyteris etiam quoad potestatem jurisdictionis.

Prob. I. Auctoritate SCRIPTURARUM. Episcopi legis Evangelicæ non sunt minores summo Sacerdote legis antiquæ : atqui Sacerdos summus in veteri lege jure divino superior erat ordine et auctoritate cæteris sacerdotibus et levitis ; ergo et in nova lege Episcopi auctoritate et potestate jurisdictionis presbyteris antecellunt. *Major* propositio est HIERONYMI, qui hac in re Novatoribus puppis ac prora est, ad Nepotianum epist. 34 (al. 52), ita scribentis : *Quod Aaron et filios ejus, hoc esse Episcopum et Presbyterum noverrimus.* Idem verbis expressioribus supra recitatis asserit, epist. ad Evangelum. *Minor* aperte constat legenti cap. 28. Exodi, 9. Levitici, 17. Deuteron. Ex quibus liquet Aaronem ampliorem honorem, diversam consecrationem, facultatem ingrediendi sanctuarium, partem ex oblationibus peculiarem, atque supra sacerdotes et levitas omnes jurisdictionem amplissimam sibi vindicasse. Fatetur hoc ipse Calvinus, L. 4 Instit., cap. 6, n. 2, et Magdeburgenses cent. 1, c. 7.

Nec desunt monimenta ex novi Testamenti paginis. Nam Apostolos jure divino majores fuisse Christi discipulis, constat tum ex diversa illorum electione ; etenim Luc. 6, v. 13, duodecim tantum ex reliquorum discipulorum numero elegit, cum Luc. 10, v. 21, demum designaverit *et alios septuaginta duos* : tum quod solis Apostolis Joan. 20, v. 21. Dominus post resurrectionem dixit : *sicut misit me Pater, et ego mitto vos* : tum denique, quod post Judæ defectionem Mathias ad instaurandum numerum duodenarium, peculiari ceremonia ex numero discipulorum fuerit in collegium Apostolorum cooptatus, Act. 1. Atqui Apostolis successisse Episcopos, discipulis autem presbyteros omnium Patrum consensu firmatur, GREGORII NYSSENI de vita Moysis (t. 1, p. 218 C), CHRYSOSTOMI, hom. 38 in 1. ad Corinth., HIERONYMI in epist. ad Fabiolam, ISIDORI Hispalensis in cap. 22. Exodi, Ven. BEDÆ L. in Lucam cap. 42, aliorumque. Igitur jure divino Episcopi tenent in Ecclesia gradum cæterorum sacerdotum gradu et ordine superiorem.

Suffragatur S. Paulus in epistolis. Epistola enim 1. ad Tim., c. 5, v. 19, ita eundem alloquitur : *adversus presbyterum accusationem noli recipere,*

nisi sub duobus aut tribus testibus. Ergo Timotheus presbyterorum erat antistes et iudex. Hinc Epiphanius hæresi 75 (loc. cit. supra) : *Quod autem, inquit, non idem esse possit cum Episcopo presbyter, divinus Apostoli sermo declarat, quo, quisnam Episcopus, quisque presbyter, intelligitur. Nam ad Timotheum Episcopum scribens, ita loquitur : Presbyterum ne objurges, sed hortare velut patrem. Quid autem attinebat Episcopo vetare, ut ne presbyterum objurgaret, nisi majorem supra presbyterum auctoritatem haberet? quare deinceps admonet : adversus presbyterum cito accusationem ne admiseris, nisi duobus tribusve testibus.*

Prob. II. Ex PATRIBUS, ex quorum testimoniis luculentissima duntaxat proferemus. S. IGNATIUS martyr epist. ad Ephesios, n. 3 (PP. Apost. Opp., p. 459, edit. Hefel.) : *Episcopi, inquit, per terræ terminos definiti in Jesu Christi sunt sententia.* Ad Magnesianos, n. 6, hortor, ait, *in Dei concordia omnia agere, Episcopo præside Dei loco, et presbyteris loco senatus Apostolici.* Ad Trallianos, n. 2, scribit : *Episcopo subjecti sitis tanquam Jesu Christo, ac paulo post : necesse itaque est, quemadmodum facitis, ut sine Episcopi nihil agatis.* Ad Philadelphenses, n. 7 : *Episcopo attendite, et presbyterio et diaconis; et n. 9, boni quidem sunt sacerdotes, præstantius autem quid est summus Pontifex.* Vides his in locis ab IGNATIO expressam Episcoporum supra presbyteros præminentiam, jurisdictionem, auctoritatem.

CLEMENS ALEXANDRINUS, L. 6 Stromat. (Opp., p. 667 D, edit. Morelli.), scribit in Ecclesia imitationes esse Angelicæ gloriæ, virosque *qui insistentes vestigiis Apostolorum vixerunt in perfectione justitiæ, teste Apostolo, primo quidem diaconos esse, deinde cooptatos in presbyteratum per progressum gloriæ (nam gloria differt a gloria) donec in virum perfectum (id est, Episcopum) creverint.* Igitur Episcopi tam distinguuntur a presbyteris, quam hi a diaconis, et quemadmodum presbyteri diaconis hic loci superiores esse assentuntur, quod et hæretici fatentur, ita et presbyteris Episcopi. Tres enim gradus ex æquo a se invicem secreti recensentur, e quorum uno progressus fiat ad alium. Atque hoc discrimen ordinum tempore Apostolorum jam ex divina institutione fuisse profectum refert idem S. Doctor, L. 3 Pædagogi, cap. 42 (p. 264 C), scribens : *Quam plurima præcepta, quæ ad electas personas pertinent, in sanctis libris scripta sunt, hæc quidem presbyteris, alia vero Episcopis, alia diaconis.*

ORIGENES, hom. 44 in Jeremiam (Opp., t. 3, p. 459 D, edit. Ruæi.), quam habuit, cum jam esset presbyter : *Plus a me exigitur, inquit, quam a diacono; plus a diacono, quam laico : qui vero totius Ecclesiæ arcem obtinet (Episcopus), pro omni Ecclesia rationem reddit.*

S. CYPRIANUS, epist. 27 ad Lapsos : *Dominus noster, inquit, cujus præcepta et monita observare debemus, Episcopi honorem et Ecclesiæ suæ rationem disponens... dicit Petro : Tu es Petrus et super istam petram ædificabo Ecclesiam meam... Inde per temporum et successionum vices Episcoporum ordinatio, et Ecclesiæ ratio decurrit, ut Ecclesia super Episcopos constituatur, et omnis actus Ecclesiæ per eosdem præpositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit, etc. Quid clarius?*

S. HIERONYMUS in dialogo adversus Lucifer., n. 9 : *Ecclesiæ salus, inquit, in summi Sacerdotis dignitate pendet, cui si non exsors quædam et ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficiuntur schismata, quot sacerdotes : quo loco S. Doctor aperte insinuat, Ecclesiam ipsam suapte natura*

flagitare eminentem supra cæteros sacerdotes Episcopi auctoritatem, ne oriantur schismata : Christus autem utique Ecclesiæ suæ consulere voluit. Idem epist. ad Evangelum : *Quid facit, inquit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?* Ibidem, in Episcopo, ait, et presbyter continetur. Qui provehitur, de minori ad majus provehitur. Ibidem scribit : *Et ut sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque levitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in Ecclesia.* Tribuit hic HIERONYMUS Episcopis ordinis discrepantiam, ampliorem in Ecclesia dignitatem Aaronis supra levitides excellentiam ex traditione Apostolica seu jure divino. Immerito eo ergo tanquam patrono adversarii gloriantur.

Denique, ut innumera aliorum Patrum testimonia omittam, S. AUGUSTINUS, L. de Hæres., n. 53. Aerium inter hæreticos recenset, quod inter alia nefaria dogmata diceret, *presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni.*

Prob. III. RATIONE. Nullus scriptorum Ecclesiasticorum, qui primorum temporum formam describere, meminit immutationis, qua seculo secundo Episcopi imperium in presbyteros adepti sint; sed omnes unanimiter tradunt, ipsorum auctoritatem in presbyteros ubique jam inde ab Apostolis perpetuo deinceps viguisse. Deinde incredibile prorsus est, mutationem istam ordinis ab Apostolis profecti fortuito post seculum primum in Ecclesias omnes fuisse invectam. Fidem quoque superat, cunctos in toto orbe presbyteros in id statim consensisse, ut gradu moverentur : quasi vero omnes jugum sponte acceperint posthabita ordinis proprii gloria et dignitate nuper ab Apostolis obtenta. Quod si presbyteris repugnantibus id evenisse obtendant Calviniani, id certe sine contentionibus, turbis ac celebratis synodis minime poterat extorqueri. Atqui horum nihil veteres meminerunt. Merito igitur Tridentina Synodus Sess. 23, can. 6, definiit hierarchiam Ecclesiasticam *divina ordinatione* institutam fuisse, et constare *Ex Episcopis, Presbyteris et Ministris*; et canone proximo, Episcopos presbyteris esse superiores.

98. *Obj. I contra concl. 4^{am}.* Concilium Nicænum in epistola synodica (Labb., t. 2, p. 254 A), permittit presbyteris, *qui ad nullum schisma defecisse comperti sunt, jus habere et ordinandi, et eos, qui digni clero fuerint, nominandi.* Ergo presbyteris tunc jus erat ordinandi, teste Theodoret, L. 4, c. 9, et Socrate L. 4, c. 49.

R. — *D. Ant.* Jus habere ordinandi, hoc est, eligendi *C.* id est, consecrandi *N.* Verbum græcum προχειρῆσθαι significat *promovere*. Synodus Meletiani schismatis presbyteris in clericorum promotione suffragii jura concesserat; cæteris autem concedit καὶ προχειρῆσθαι, καὶ ὀνόματα υποβάλλειν, hoc est, *et promovere et nomina suggerere*. Nec refert, quod vox illa προχειρῆσθαι paulo ante dicatur de iis, qui ab Alexandro episcopo Alexandrino erant consecrati. Nam licet ex se promotionem tantum electione factam significet, potest tamen etiam ad ordinationem, ut sibi subjectam, applicari; prout can. 44, Synodi 44 et alibi adhibetur. Porro mendosum est, quod in codice Dionysii Exigui, can. 43. Concilii Ancyрани legitur : *Presbyteris non licere presbyteros aut diaconos ordinare sine præcepto Episcopi vel litteris.* Ita enim exemplaria emendatiora aliorum habent : *Sed nec presbyteris civitatis sine*

Episcopi præcepto amplius aliquid imperare, nec sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque parochia aliquid agere.

99. *Inst. 1.* Concilium Hispalense II, an. 649 (Labbe., t. 5, p. 4666 B), capitulo 7, statuit : *quamvis cum Episcopis plurima illis (Presbyteris) communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis; quædam novellis et Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut presbyterorum et diaconorum ac virginum consecratio.* Ergo ex jure duntaxat ecclesiastico soli Episcopi conferre sacros ordines possunt, ideoque jure divino non sunt superiores presbyteris quoad potestatem ordinis. *Confirmatur ex eo, quod Synodus eodem modo de sacris ordinationibus, quo de Virginum et Ecclesiarum consecratione loquatur : atqui hoc postremum juris est tantum ecclesiastici ; ergo et primum.*

R. — *D. Ant.* et Synodus novellarum regularum nomine intelligit novi fœderis leges, quas veteris Testamenti institutis opponit *C.* intelligit recentiores a Conciliis conditas *N.* Illum esse Concilii sensum liquet ex serie cit. cap. in quo reprehenditur Agapius episcopus Cordubensis, qui cum a seculari militia statim ad summum fuisset sacerdotium promotus, disciplinæ ecclesiasticæ non satis peritus frequenter presbyteros destinabat altaribus erigendis, et basilicis consecrandis, id quod vetat Synodus inquiens : *In divinis enim litteris, præcipiente Domino, solus Moyses in Tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit, quia summus utique sacerdos erat Dei, sicut scriptum est de eo : Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus ; ideoque id, quod tantum facere principibus sacerdotum jussum est, quorum typum Moyses et Aaron tenuerunt, presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Nam quamvis cum Episcopis, etc.* Ex quo Ecclesiæ hac in re doctrina potius confirmatur.

Nec refert, quod novellas regulas ecclesiasticis jungat. Non enim conjungit, quod eadem sint; sed quod utræque in idem argumentum conspirent. Nam cum ecclesiasticis regulis jus divinum sæpe declaretur, ideo ipsi non infrequenter adjunguntur.

Ad Conf. D. M. Loquitur eodem modo quoad reservationem ipsam *C.* quoad jus, quo reservatio innititur *N.* Conjungit itaque Synodus ista tanquam solis Episcopis reservata : et merito ; omnia enim illa pariter episcopatus honori reservantur, sed vario jure, quod non semper exprimunt veteres. Quanquam Synodus Hispalensis novi Testamenti regulas ecclesiasticas ideo etiam conjungere videatur, ut innuat geminam illam consecrationem ex diverso jure proficisci.

400. *Inst. 2.* Veteres nonnulli affirmant, Episcopos creari a presbyteris, ergo. *Prob. Ant.* EUTHYMIUS Patriarcha Alexand. in historia Ecclesiæ Alexand. et vita Marci Evang. memorat S. Marcum constituisse duodecim presbyteros, qui adessent Patriarchæ, ut decedente Patriarcha eligerent unum e duodecim presbyteris, et imposerent reliqui undecim presbyteri manus capiti ejus, et benedicerent eum, et constituerent eum Patriarcham. De Novato presbytero loquens CYPRIANUS epist. 49. *Ipse est, inquit, qui Felicissimum satellitem suum diaconum, nec permittente me, nec sciente, sua factione et ambitione constituit.* Ergo.

R. — *D. Ant.* Presbyteri creabant Episcopos, et diaconos, hoc est, eligebant, vel conferri ordinem curabant *C.* per se ipsi consecrabant *N.* Ita

benigne explicari potest Eutychius. Constat enim triplicem manuum impositionem ob Orientalibus in electione et ordinatione Episcopi adhiberi : quarum *prima* est populi totius præsulem suum designantis ; *secunda* presbyterorum eundem simul eligentium , et postea electum approbantium ; *tertia* episcoporum electum et confirmatum consecrantium. Hæc Abrahamus Ecchellensis Maronita, cap. 2 et 10, p. 1. Eutychii vindicati adversus Seldenum et Hottingerum aliosque Protestantes, qui plura ex dicti Eutychii historia excerpserunt, quæ contra Catholicos abuterentur. Cæterum Eutychii vel nulla vel tenuis est auctoritas ; quippe fabulis delectatur, summamque veteris historiæ ac disciplinæ ignorationem præ se fert, id quod non Catholici duntaxat Theologi, sed etiam Protestantes pluribus ostendunt, Seldenus, Eduardus Pocokius, qui Eutychii scripta typis vulgavit. Videsis Carolum Witassium Tract. de sacram. Ord. part. 2, q. 1, de Episcoporum superioritate.

Pariter quando Novatus perhibetur diaconum fecisse, id solum arguit ejus studio effectum, ut Felicissimus diaconus constitueretur. Colligitur id ex ipsis verbis Cypriani, diserte pronunciantis, Novatum factione sua duntaxat effecisse, ut Felicissimus ad diaconatum eveheretur. Addit S. Cyprianus : *qui istic adversus Ecclesiam diaconum fecerat, illic Episcopum fecit*, scilicet Novatianum Romæ. Noverat autem Cyprianus ex epistola Cornelii Pontificis ad Eusebium, Novatianum non a Novato, sed a quibusdam Episcopis temulentis fuisse ordinatum.

104. *Inst.* 3. Ignatius, Augustinus aliique Patres affirmant, sacerdotium præstantiorem esse gradum, ad quem possit mortalium aliquis ascendere. Atque hoc de simplici etiam presbyteratu verum est, qui pariter honor omnium maximus dicitur. Sic auctor Commentariorum in epistolas Pauli, sive Ambrosiaster in cap. 3, epist. ad Tim. 4 scribit. *Episcopi et Presbyteri esse unam ordinationem*. Ergo tunc temporis nihil erat sacerdotio et presbyteratu sublimius.

R. — *D. Cons.* Nihil erat sublimius sacerdotio adæquate sumpto, prout scilicet duos ordines diversos complectitur *C.* inadæquate sumpto pro solo presbyteratu *Subdist.* nihil est sublimius dignitate *C.* auctoritate *N.* Itaque reapse nulla est præstantior potestas ea, qua conficitur ipsum Christi corpus, quæque presbyteratu confertur. Neque vero episcopatus seorsim acceptus, presbyteratum dignitate superat, sed auctoritate; quod non impedit, quominus Episcopi sint presbyteris superiores. Quare dum Ambrosiaster (quantum is ignoti nominis sit, et incertæ ætatis auctor) presbyteri et Episcopi *unam* esse ordinationem affirmat, non unam ex omni parte intelligit, sed quantum ad sacerdotium seu presbyteratum. Sic quippe protinus subjungit (Opp., S. Ambros., t. 2, part. 2^a, p. 295. A) : *Uterque enim sacerdos est : sed Episcopus primus est, ut omnis Episcopus presbyter sit, non tamen omnis presbyter Episcopus... Unde et quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit : neque enim fas erat, aut licebat, ut inferior ordinaret majorem; nemo enim tribuit, quod non accepit.*

102. *Obj. II contra concl.* 2^{am}. S. Paulus ita loquitur de Episcopis ac presbyteris, ut aliquando presbyteros vocet Episcopos, aliquando Episcopos appellet presbyteros, et quidquid de Episcopis dixerit, id pariter de presbyteris affirmaverit; ergo Episcopi jure divino non sunt superiores pre-

sbyteris. *Prob. Ant.* ex variis Scripturæ locis. Ad Philipp. 4, sic scribit : *Paulus et Timothæus servi Jesu Christi omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum Episcopis et diaconibus* : ubi per Episcopos intelligi presbyteros manifestum est ; si enim Episcopi nomine significaretur primus aliquis sacerdos jurisdictione in cæteros præditus, non dixisset Paulus *cum Episcopis*, sed cum Episcopo ; fieri enim nequit, ut ejusdem urbis plures sint Episcopi in sensu a nobis usurpato ; ergo. Ad Tim. 4, c. 4, v. 14, ait : *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterii*. Idem ergo est presbyter, quod Episcopus, cum fatentibus Catholicis sermo ibi sit de impositione manuum facta ab Episcopis. Ad Tit. 4, v. 5, inquit : *Reliqui te Cretæ, ut... constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi*. Subinde virtutes presbyteri describens, v. 7, addit : *Oportet enim Episcopum sine crimine esse*, ergo nihil discernit presbyterum inter et Episcopum, prout ex particula *enim* intelligimus. Denique Act. 20, v. 17, legitur : *A Mileto Paulus mittens Ephesum, vocavit majores natu* (πρεσβυτέρους) *Ecclesiæ, quibus deinde ait, v. 28 : Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* ; ergo vel plures erant ejusdem civitatis Episcopi, vel iidem erant presbyteri, qui Episcopi.

R. 4o. — *D. Ant. S.* Paulus presbyteros vocat Episcopos et vicissim, quod Episcopi et presbyteri nomina utrique ordini Apostolorum ævo fuerint communia C. quasi ordines ipsos tunc distinctos non fuisse senserit N. *Ant. et Conseq.* Ita hoc argumentum solvit S. CHRYSOSTOMUS, hom. 4 in epist. 4. Philipp. (Opp., t. 14, p. 195 A) expendens illa verba : *cum Episcopis et diaconibus*. Quid est hoc? inquit, an unius civitatis multi erant Episcopi? nequaquam. Sed presbyteros ita appellavit. Tunc enim nomina adhuc erant communia, atque etiam ipse Episcopus vocabatur diaconus. Idcirco ad Timotheum scribens, diaconiam, id est, ministerium tuum imple, cum tamen ille Episcopus esset, quod constat ex illis verbis ad eundem scriptis... *quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii*. Presbyteri enim Episcopum non ordinassent. Et rursus ad Titum scribens : *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut constituas per civitates presbyteros...* Quæ quidem de Episcopis dicit. Namque hæc cum dixisset, statim addit : *Oportet enim Episcopum sine crimine esse...* Antiquitus enim ipsi etiam presbyteri vocabantur episcopi et diaconi Christi, et Episcopi presbyteri. Quocirca hodie multi Episcopi scribunt ita : *compresbytero et comdiacono*. Procedente vero tempore proprium cuique tributum est nomen, ut hic quidem Episcopus, ille vero presbyter appellaretur. Hanc CHRYSOSTOMI explicationem tanquam omnium planissimam et commodissimam plerique interpretum Græcorum et Latinorum tenent. Nam in S. Scriptura non tantum nomen Episcopi, sed etiam Apostoli et diaconi aliis quoque tribuebatur, qui ordine et auctoritate aut minores erant, aut multo præstantiores. Præter duodecim, quos Christus in Evangelio elegit *Apostolos*, etiam Paulum, Barnabam, Andronicum, Juniam aliosque hoc nomine cohonestatos legimus : imo Christus ipse ad Hebr. 3. *Apostolus* confessionis nostræ appellatur. Paulus se et Apollo 1. ad Cor. 3, v. 5 et 2. ad Cor. 3, v. 6, vocat διακόνους *ministros*, et ad Rom. 15, v. 8 ait, Christum διάκονον *ministrum* fuisse *circumcisionis*. Petrus item epist. 1, cap. 5, v. 4, aiebat *presbyteros, qui in vobis sunt, obsecro compresbyter*, aut juxta vulgatam, *seniores consenior*. Audebuntne Novatores Christo Apostolos et Episcopos, Apostolorum principi presbyteros, imo

Episcopus diaconis facere auctoritate pares? Recepta igitur hac Chrysostomi sententia, tota illa probationum farrago evanescit.

R. 2º. Cum S. EPIPHANIO, aliquibus in locis extitisse Episcopos cum diaconis absque presbyteris, in aliis vero presbyteros cum diaconis sine Episcopis; indeque factum, ut ubi Apostolus Episcoporum mentionem fecit, de presbyteris omnino siluerit. En verba EPIPHANII, hom. 75, edit. Petavianæ (Opp., t. 4, p. 908 B) adversus Aerium ita dicentis : *Sed nimirum veritatis iste seriem ignurus, nec in reconditiore historia versatus, non intelligit, Apostolum, cum recens adhuc esset christiani dogmatis propagatio, pro re nata scripsisse. Nam ubi jam Episcopi constituti fuerant, ad Episcopos ac diaconos scribebat; neque enim subinde omnia ab Apostolis ordinari poterant : et quidem presbyteris imprimis et diaconis opus erat, a quibus videlicet ambobus ecclesiastica negotia administrari possunt. Quare ubi nondum episcopatu dignus aliquis occurrerat, nullus ei loco præpositus est Episcopus. At ubi et necessitas postulabat, nec eorum, qui episcopatu digni erant, copia deerat, ibi Episcopi constituti : sed cum haud magna multitudo foret, reperiri nulli potuerunt, qui Episcopi crearentur; unde solo Episcopo contenti fuerunt. Sine diacono autem Episcopus esse non potest.*

Erant igitur ex mente EPIPHANII primis Ecclesiæ seculis Episcopi a presbyteris non solum gradu et auctoritate, sed etiam nomine distincti. Nec tamen ex productis supra Scripturæ testimoniis ad Philipp. 4 et Act. 20 sequitur, plures fuisse ejusdem civitatis Episcopos. Nam cum Philippi metropolis esset, plures sub ea erant Episcopi illius provinciæ, qui ex urbibus aliis negotiorum causa poterant convenire. Eodem sensu explicat illud Act. 20, v. 17. S. IRENÆUS, L. 3, c. 44, inquit : *A Mileto convocatis Episcopis et presbyteris, qui erant ab Epheso, et a reliquis proximis civitatibus.* Cæterum hæc Epiphanii assertio cum sententia Chrysostomi facile conciliari potest; cum non repugnet, eadem vocabula in ampliori significatione pluribus, in pressiore vero et propria uni tantum convenire.

403. Inst. 4. S. CHRYSOSTOMUS, hom. 44 in 4. ad Timoth. (Opp., t. 44, p. 604 C D) : *Postquam, inquit, de Episcopis dixit (Apostolus), eosque formavit... omisso presbyterorum ordine, ad diaconos transiit. Cur id, quæso? quia scilicet inter Episcopum et presbyterum interest ferme nihil : quippe et presbyteris Ecclesiæ cura commissa est, et quæ de Episcopis dixit, etiam presbyteris congruunt.* Idem scribit Theophylactus Chrysostomi vestigiis, imo verbis inhærens. Ergo Chrysostomus non agnovit Episcopos presbyteris auctoritate antecellere.

R. — N. Conseq. Nam si S. Doctor non agnovit Episcopos presbyteris esse superiores, cur miratur, Apostolum, prætermisso presbyterorum ordine, nominatis Episcopis statim ad diaconos transiisse? Certe nisi presbyterorum et Episcoporum ordines jam fuisse distinctos credidisset, nullus fuisset admirationi locus. Deinde licet pene unus esset gradus; attamen CHRYSOSTOMUS affirmat interfuisse aliquid, quod indicant illa verba : ὅτι οὐ πολὺ τὸ μέσον, quæ melius vertas : *quia non multum interest, quam, interest ferme nihil.* Quid porro intersit, ibidem declarat, cum e vestigio addit : *sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantum plus quam presbyteri habere videntur.* Quod autem etiam presbyteris tribuat animarum curam, hoc ultra fatemur, non tamen independentem ab Episcoporum jurisdictione, et auctoritate. Eadem valet responsio ad THEOPHYLACTUM, qui in epistolam ad

Philip. scribit, presbyteros quoque Episcopos, quod etiam ipsi populum inspiciant, ut purgent, et illuminent, hoc est, exorcizent catechumenos, et baptizent: sed alia esse Episcopi officia; non enim presbyteri ordinant.

104. *Inst. 2. S. HIERONYMUS* hanc Episcoporum eminentiam atque a presbyteris distinctionem ævo Apostolorum viguisse minime credidit. *Prob.* ex ejusdem comment. in cap. 4, epist. ad Titum. Principio enim ait: *Idem est ergo presbyter, qui et Episcopus.*

Subjicit statim: *et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis: ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* Ergo HIERONYMUS nulum agnoscebat, qui presbyteris auctoritate anteiret.

Pergit deinde *Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, et schismatum semina tollerentur.* Putavit igitur S. HIERONYMUS hanc Episcoporum excellentiam et potestatem jure tantum humano ad tollenda schismatum semina fuisse invecam.

Demum concludit: *Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subjectos: Ita Episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse majores, et in commune debere Ecclesiam regere.* Ergo, etc. His aliisque S. Doctoris testimoniis triumphat Blondellus, qui integrum librum edidit, ut Hieronymum in oppositam sententiam detorqueret; sed inanis, sicut in cæteris, ejus est labor.

R. *Nego assertum*, cujus falsitas perspicua fit momentis supra ex S. HIERONYMO productis.

Ad prob. R. Verba S. Doctoris singillatim explicando. 1° *Idem est presbyter, qui Episcopus* nominetenus C. reipsa N. Eodem enim loco ait: *Presbyterum et Episcopum unum esse, et aliud ætatis, aliud esse nomen officii... Eisdem Episcopos illo tempore, quos et presbyteros appellabant; propterea indifferenter de Episcopis quasi de presbyteris est locutus (Paulus).* Quod probat ex variis Scripturæ locis supra a nobis adductis, qui de solis nominibus agunt, præsertim ex initio epistolæ ad Philipp. *cum episcopis et diaconis*, aitque: *Certe in una civitate plures, ut nuncupantur, Episcopi esse non poterant.* Ergo Hieronymus singulares primi ordinis antistites, eosque alios a presbyteris credidit.

2° *Communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur*, et pari etiam auctoritate N. communi consilio, sed auctoritate dispari C. Ex communi cura et administratione Ecclesiæ nequaquam sequitur, pares fuisse Episcopis presbyteros. S. CYPRIANUS, epist. 5 (al. 4), ad presbyteros et diaconos, *solus*, inquit, *rescribere nihil potui; quando a primordio episcopatus statuerim, nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis mea privatim sententia gerere.* Nemo tamen negaverit, tunc multum fuisse discriminis inter Episcopum et presbyteros, inter hos et diaconos, inter plebem et clerum. Id quod satis agnovit Hieronymus: scribit enim ipse L. de script. Eccles. in Jacobo, eundem Jacobum primum Hierosolymorum Episcopum continuo post Christi ascensionem fuisse constitutum: sciebat Petrum Antiochiæ sedisse, et Evodium sibi successorem ordinasse, Marcum Alexandriæ sedisse antistitem ante tempora illius schismatis, ad quod provocat.

3° At occasione schismatis Corinthiaci, teste Hieronymo, *toto orbe decretum est, ut unus ex Presbyteris electus superponeretur cæteris*. Dist. id est, ut unus, qui jam ordine et caractere alios antecellebat, curam et administrationem ad se solum revocaret C. ut superponeretur præcise N. Ante istud schisma erat in qualibet insigniore Ecclesia Episcopus, qui caractere ac suæ ordinationis dignitate presbyteris excellebat; curam tamen gregis cum presbyteris ultro communicavit : quam tamen postea oborto schismate, ob presbyterorum arrogantiam, Episcopi ad se revocarunt, ita decernentibus Apostolis. Atque hoc est, quod ait Hieronymus, *in toto orbe decretum esse* : neque enim de Concilio universali, aut specialibus synodis hac super re coactis constat.

4° Eodem sensu accipiendus est Hieronymus, quando dixit, Episcopos presbyteris majores esse *consuetudine magis, quam dispositionis dominicæ veritate*. Neque enim vult sic esse majores quoad gradum, dignitatem et characterem sacramenti, sed exterius duntaxat, quod presbyteri non amplius æque vocarentur a præsulibus in partem sollicitudinis ut ante. Illam quippe in gubernanda Ecclesia curarum consiliorumque communionem, quam S. Hieronymus ait initio servatam fuisse, explicat præstantissimus Doctor verbis illa in objectione allata proxime consequentibus : *imitantes Moysen, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus populum judicaret*. At Moyses utique jure divino illis erat superior.

405. Inst. 3. Idem, epist. 85 (al. 446), ad Evagrium seu Evangelum scribit, diaconum se presbyteris antepone idem esse, ac se antepone Episcopis; ergo. Pergit in ead. epist. *Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam et Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori loco collatum, Episcopum nominabant : quomodo si exercitus Imperatorem faciat; aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint, et Archidiaconum vocent*. Atqui hic S. Doctor affirmat a solis presbyteris factum esse Episcopum. Ergo juxta Hieronymum jure divino nihil differt a presbyteris Episcopus.

R. — D. Ant. Idem esse ac se antepone iis, qui caractere sint Episcopi N. iis se antepone, qui cura, administratione et nomine solum sint Episcopi C. Quod autem dicit, presbyteros unum ex se electum in excelsiori gradu posuisse atque Episcopum nominasse, intellige, a solis presbyteris Episcopum esse electum, non item consecratum. Nam S. Hieronymus continuo subdit : *Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat?* Quod accipias de officiis ecclesiasticis baptizandi et Eucharistiam conficiendi : nam quod potestatem confirmandi non exceperit, ideo factum, quia respexit ad consuetudinem Ecclesiæ Alexandrinæ, in qua presbyteri ex speciali commissione chrismabant.

Cæterum usque ad tempora ab Hieronymo notata peculiare hoc habebat Ecclesia Alexandrina, quod soli presbyteri jure suffragii gauderent, quod ex suo tantum collegio Episcopum eligerent, teste Eutychio Alexandrino, atque illico a morte Episcopi, *ne aliis hunc, aliis illum postulantibus in populo jurgia et contentiones existerent*, ut habet Epiphanius hæc. 49. Porro electus iste quamprimum a presbyteris in sede sublimiori collocabatur, et ante consecrationem ab Episcopis aliis acceptam vocabatur Episcopus, atque post dies aliquot jurisdictione et auctoritate plene fruebatur. Addit

Eutychius presbyteros manus electo etiam imposuisse, in speciem scilicet anticipatæ ejusdam consecrationis. Quæ quidem postea fuere mutata : nam S. Athanasius diaconus erat, cum eligebatur in Episcopum ; ubi procul dubio clerus reliquus et plebs ipsa ad eligendum Episcopum admittebatur, more aliarum Ecclesiarum, in quibus vicini quoque Episcopi suffragii jure potiebantur.

Neque obstat illud, quod Hieronymus dixerat, Episcopum Alexandrinum a presbyteris ita factum esse, ut fiebat imperator ab exercitu, et Archidiaconus a diaconis : hoc enim S. Doctor intellexerit solum quoad rationem electionis, nequaquam autem secundum rationem omnimodam, ut sic electi Episcopi consecrationem excluderet.

Atque hæc paulo prolixius versavi, ut retunderetur procacitas hæreticorum, qui pugnaciter contendunt Hieronymum hac in parte totum esse suum, atque ut castigaretur Michaelis Medinæ audacia, qui asserere non dubitavit L. 4 de sacrorum hominum origine et continentia, cap. 5. Doctorem maximum Aerii hæresi aperte favisse : cujus scholastici judicium *falsissimum et homine catholico indignum* jure appellat L. 2 de Hierarchia Eccl., c. 8. DIONYSIUS PETAVIUS.

ARTICULUS VIII.

DE SACRARUM ORDINATIONUM MATERIA ET FORMA.

106. *Nota I.* Ut iis, quæ hic disputari solent, lux plenior accedat, prænotandi sunt sacri ritus, quibus ordinationes, præsertim majores, in quibus est plus controversiæ, peraguntur. Igitur

4° Ordinatio episcopalis in Ecclesia latina, juxta ordinem Pontificalis Romani his ritibus absolvitur ; 1. Episcopus consecrans, adjuvantibus duobus Episcopis assistentibus, librum Evangeliorum apertum, nihil pronuncians imponit super consecrandi cervicem et scapulas. 2. Tangunt ejusdem caput imponendo ambas manus consecrator et assistentes Episcopi cum verbis : *Accipe Spiritum sanctum*. 3. Orationem pro eo fundit consecrator : *Propitiare Domine*, etc., 4. Caput ejusdem inungit chrismate dicens : *Ungetur, et consecretur caput tuum*, etc., tum ambas manus inungens dicit : *Ungetur manus istæ*, etc. 5. Tradit consecrato baculum pastorem : deinde annulum, tum librum Evangeliorum clausum, correspondentibus ubique verbis : *Accipe baculum pastoralis officii*, etc. *Accipe annulum*, etc. *Accipe Evangelium, et vade ; prædica*, etc. 6. Finita missa, consecrati capiti mitram imponit, et chirothecas manibus, dicendo : *Imponimus, Domine, capiti*, etc., *circumda Domine manus*, etc.

In Ecclesia græca 1. dum consecrandus fronte sacræ aræ incumbit, consecrator hæc verba profert, prius scripta consecrando tradita : ... *Divina gratia, quæ semper infirma curat, et ea, quæ desunt, adimplet, promovet N. Deo amabilissimum presbyterum in Episcopum civitatis N. Oremus igitur*, etc. 2. His peractis imposita manu una cum pallio super consecrandi caput, adjuvantibus Episcopis capiti ejus Evangeliorum librum apertum imponit, tum ter caput cruce signans, et manum ei impositam tenens precatur : *Domine Deus*, etc. Ita referunt Goar in Rituali Gregor., Arcud. L. 6. Concord. de Sacr. Ord., cap. 2.

2° Ordinatio presbyteri apud Latinos hoc ritu celebratur : 1. Ante Evangelium missæ Episcopus et sacerdotes adstantes, nihil dicendo, ordinandi capiti (si plures sint, singulorum capitibus) imponunt manus. 2. Eo facto manus dexterarum super eum extensas tenent, orante solo Episcopo : *Oremus, fratres charissimi*, etc. 3. Ordinando imponit stolam et casulam; tum manus ungit oleo catechumenorum. 4. Tradit ordinando calicem cum vino et aqua, et patenam cum hostia superpositam dicens : *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Patris*, etc. 5. Peragitur sacrificium missæ, in quo ordinatus cum Episcopo verba consecrationis pronunciat. 6. Post communionem Episcopus solus illi manus imponit cum verbis : *Accipe Spiritum sanctum : quorum remiseras peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt*. Apud Græcos 1. Episcopus imponit manus ordinando. 2. More solito dicit : *Divina gratia, quæ semper infirma curat... promovet N. venerabilem diaconum in presbyterum. Oremus igitur*, etc. 3. Ordinatam ter signat orando, tum casula induit. 4. Eidem porrigit panem sanctum, quam esse particulam Eucharistiæ consecratæ observat Goar : sed nulla tradit instrumenta, nimirum nec calicem cum vino et aqua, nec patenam cum hostia juxta Goar et Arcud. cit.

3° Ordinatio diaconi et subdiaconi inter Latinos fit : 1. Solus Episcopus ordinando in diaconum manum imponit cum verbis : *Accipe Spiritum sanctum ac robur, et ad resistendum diabolo et tentationibus ejus in nomine*, etc. 2. Stolum illi imponit super humerum sinistram, eumque dalmatica induit. 3. Tradit illi librum Evangeliorum tangendum manu dextera cum verbis : *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine*, etc. Cum subdiaconi ordinantur 1. Episcopus singulis calicem vacuum cum patena vacua porrigit dicens : *Videte, cujusmodi ministerium vobis traditur*, etc. 2. Archidiaconus ipsis urceolos cum vino et aqua offert, etc. 3. Episcopus porrigit manipulum et tunicam cum verbis præscriptis. 4. Tradit librum Epistolarum cum verbis : *Accipe librum Epistolarum, et habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tum pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Patris*, etc., Græci ordinationem diaconi præter quosdam ritus accidentales sola impositione manuum, sine alia instrumentorum traditione absolvunt, dicendo : *Divina gratia... promovet N. subdiaconum in diaconum. Oremus igitur*, etc., similiter sola impositione manuum subdiaconatum conferunt, ut liquet ex eorum Euchologiis.

Quæstio nunc est, neque levis controversia, quænam ex enarratis ceremoniis et ritibus sint tum materia tum forma essentialia, hoc est, necessaria necessitate sacramenti ordinis ? Pro quo

407. *Nota II.* In tres præcipue sententias hic abierunt Scholastici. *Prima* universaliter pro materia solam manuum impositionem assignat; pro forma sola ea verba, quæ illi respondent; porrectionem vero instrumentorum vel inter ritus mere accidentarios numerat; vel esse solum materiam integram, ut Witasse, Juenin, Habert, Tournely, et alii; vel ea solum ratione vult pertinere ad materiam, quatenus dici possit instrumentorum porrectionem implicite ac virtute contineri in impositione manuum, cum manus sit organum organorum, et instrumentum instrumentorum, ut loquitur D. Bonavent. in 4. dist. 24, q. 4, a. 1, et docet Morin. hic p. 3. Exercit. 1, c. 1, Menard. in notis ad Libr. Sacrament. S. Gregor. Papæ., Becan. et cæteri. *Secunda* contra solam porrectionem instrumentorum esse materialem essen-

tialem asserit et formam ea verba, quæ tunc proferuntur; manuum vero impositionem vel inter ritus mere ecclesiasticos refert, vel ait contineri in traditione instrumentorum, ut Paludan, q. 2, a. 3; Valentia Disp. 49, hic q. 4, punct. 5, Estius in 4. dist. 24, § 24. *Tertia* inter duas priores media vult materiam essentialem tam in manuum impositione, quam in porrectione instrumentorum consistere, per consequens formam in iis verbis, quæ utrique correspondent. Ita sentit Bellarm. L. 4 de sacram. Ord., c. 9, Vasquez cæterique communius, et videtur esse genuina mens Doctoris Angelici, tum Opusc. 5 et hic. q. 37, a. 5, dicentis : *quia principalis actus sacerdotii est consecrare corpus et sanguinem Christi, ideo in ipsa datione calicis sub forma verborum determinata character sacerdotis imprimitur* : tum. 3. p. q. 84, a. 4, in 0, ubi rationem reddit, quare in sacramento Baptismi et penitentiae non requiratur impositio manuum, requiratur autem in sacramento Confirmationis et Ordinis : *quia impositio manuum fit in sacramentis Ecclesiae ad significandum copiosum gratiae effectum*. Cum hac

408. *Dico I. Materia essentialis ordinationis Episcopi est 1º impositio libri Evangeliorum, et 2º impositio manuum: adeoque duplex partialis unam totalem constituens : forma vero utrique respondens adæquata est hæc : Accipe spiritum sanctum.*

Prob. 1ª p. de impositione libri Evangeliorum. Hæc enim fuit concors et perpetua omnium Ecclesiarum consuetudo, unde merito colligitur ritum impositionis libri Evangeliorum habitum fuisse pro vera materia, cum præsertim Ecclesia græca cum latina in ritibus mere accidentariis vix unquam omnino conveniat. Et hæc ratio non potest non valere saltem apud recentiores quosdam adversarios, qui a materia essentiali ideo potissimum cuiusvis instrumenti traditionem alias excludunt, eo quod vel in Ecclesia græca in usu non sit, vel in latina serius cœperit adhiberi. *Prob.* Illa consuetudo perpetua ex Scriptoribus antiquissimis et primi Ecclesiae temporis, CLEMENTE Romano (aut quicumque auctor dicatur Constitutionum Apostolicarum, certe ad prima tempora referri debet) L. 8, c. 4 (Labbe., t. 4, p. 459 A) ubi : *Unus ex primis Episcopis una cum duobus aliis stans prope altare, reliquis Episcopis et presbyteris tacite precationem facientibus, et diaconis aperta Evangelia super caput ejus qui ordinatur tenentibus, in hunc modum precatur*, etc. S. DIONYS. Areop. L. de Eccl. Hier., c. 5 (Opp., t. 4, p. 236 D, ed. Corderii.) : *Pontifex, qui ad consecrationem in Pontificem adducitur... supra caput habet Evangelia a Deo tradita, manumque Pontificis*. Concilio Carthag. IV, ann. 398, quod can. 2 (Labbe., t. 2, p. 4499 D), dicit : *Episcopus cum ordinatur, duo Episcopi ponant, et teneant Evangeliorum codicem super caput ejus*. Ex Ritualibus antiquissimis tam græcis, quam latinis, de quibus testatur Morin. Exercit. 2, cap. 4, quæ mira consensione hunc ritum tenendum præcipiunt.

Conf. I. Quia huic ritui inest vis practice significativa, 1º quia conjungitur cum forma, qua traditur Spiritus sanctus. 2º Hoc innuit S. CHRYSOST. homil. de Legislatore (Opp., t. 6, p. 440 B), ritus hujus rationem reddens : *Idcirco in Ecclesia, cum ordinantur sacerdotes* (Episcopos intelligit, ut patet ex sequentibus) *Evangelium Christi capiti imponitur, ut discat is, qui ordinatur, veram se recipere Evangelii tiaram, scilicet signum sumendo pro re, hoc est, tiaram pro speciali illa potestate, quæ confertur, vel character episcopali, 1. quia ait : Evangelii tiaram ; 2. quia hæc tiara non potest*

significare mitram pontificiam, quæ completa ordinatione apud Latinos reipsa imponitur; rectat igitur, ut si signum potestatis, Episcopis propriæ. Unde sic argumentor : juxta S. CHRYS. impositio libri Evangeliorum est signum potestatis, quæ solis Episcopis, dum ordinantur, confertur; ergo hujus est signum practicum; quod enim in sacramentis significat sacramenti effectum, hunc practice significat.

Conf. II. Hæc sententia accedit propius ad mentem Concilii Florent. quod in Decreto generaliter ait, materiam sacramenti ordinis esse illud, per cuius traditionem confertur; quæ propositio, cum sit indefinita in materia dogmatica, ac proinde universali æquivalens, supponit in cujusvis collatione ordinis aliquid tradi, quod sit materia; si autem excludatur impositio libri Evangeliorum, nihil poterit hic assignari, quod tradi dici possit; cum ritus cæteri, in quibus varia traduntur, non possint, præsertim juxta adversarios, pertinere ad materiam, utpote qui, ut dicitur, ordinationem episcopalem jam completam potius supponunt. Frustra etiam dicitur, per materiam hic intelligi a Florentino accidentalem, vel integram; verba enim Concilii debent sumi in sensu proprio, ac proinde per materiam intelligi vere et propriè talis, qualis est essentialis, quamdiu urgens causa non adest, quæ cogat sumere improprie, qualis hic nulla est. Unde et

Conf. III. Quia nulla est solida ratio impositionem libri Evangeliorum removendi ab ordinationis episcopalis materia contra communioem Doctorum sententiam, ut patebit solutione argumentorum.

Prob. 2^a p. de impositione manuum. Hac usi sunt Apostoli, dum ordinarunt Episcopos, ut 1. Tim. 4 : *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.* Et 2. ad eumd. 4 : *Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum :* at vero quis dicit Paulum in ordinatione Timothei in Episcopum, qualem ab illo simul ordinatum fuisse convenit inter Doctores Catholicos, non nisi materiam accidentalem, vel integram adhibuisse?

Conf. I. Hanc omnibus seculis adhibuit utraque Ecclesia, latina et græca, quæ ultima quidem ordinationem antonomastice vocat, χειροτονίαν, impositionem manuum.

Conf. II. De hac loquitur Concilium Carthag. IV supr. citatum, quod can. 2, post impositionem libri Evangeliorum vult, ut uno (Episcopo) super eum (qui ordinatur Pontifex) fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant. Hanc omnes Patres et Pontifices, qui usque ad VIII seculum scripserunt, pro Episcopis ordinandis usurpandam esse declarant, et supponunt, S. DIONYS. Areopag. supra cit., S. AUGUSTIN. in Concione de gestis cum Emerito : *Invocatio. inquit, nominis Dei super caput ipsorum, quando ordinantur Episcopi.* DAMASUS, epist. 5 (Labb., t. 2, p. 880 G) contra Chorepiscopos ordinare præsumentes : *cum Pontifices non erant, ea, quæ solis Pontificibus debentur, dare non poterunt, et propterea magis vulnerabant capita, quæ per manus impositionem tangebant.* Similia habet INNOCENT. 4, epist. 22, ad episcopos Macedoniæ (Labb., t. 2, p. 1274 A). Illis etiam adde S. THOMAM relatum supra Not. II. Supersedeo cæteris in re manifesta.

Conf. III et maxime : illud est materia essentialis, quod est signum practicum gratiæ : atqui tale signum est hæc impositio; ergo. *Maj.* constat ex definitione sacramenti. *Min.* ex epistolis Pauli ad Tim. supra cit. et quia

hæc impositio conjungitur formæ, qua traditur Spiritus sanctus : *Accipe*, etc. Plura argumenta vide concl. sequenti.

Prob. 3^a p. de forma. 1° Hæc sequitur ex dictis : universaliter enim in iis verbis statuenda est forma essentialis, quæ materiæ essentiali, quam forma determinare debet ad esse sacramenti, conjunguntur; sed hoc fit in verbis illis : *Accipe Spiritum sanctum*. 2° Trid. Sess. 23, can. 4 definit, sine ullius exceptione ordinis : *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere : accipe Spiritum sanctum*, etc., *anathema sit*. Ergo hæc verba : *accipe Spiritum sanctum*, prolata ab Episcopo consecrante, vere conferunt Spiritum sanctum, sive gratiam; alias enim dicerentur frustra; ergo forma essentialis sunt; quia hæc sola forma essentialis, non alia potest producere gratiam. Responsionem adversariorum ad hoc argumentum præoccupatam vide concl. seq. Porro verba illa : *accipe Spiritum sanctum*, sunt forma adæquata ordinationis Episcopi, quia sola illa materia, cui conjunguntur, essentialis est, ut nunc dicam; ergo sola illa verba possunt esse forma, et proinde sunt adæquata : nam

Oppositum omnino censendum est de traditione baculi et annuli Episcopalis, nec non de capitis et manuum unctione, aliorumque, quæ supra *Not. I* recensentur. Cum enim hæc omnia traduntur, jam episcopalis ordinatio essentialiter peracta est; nec nisi ad potestatem acceptam magis explicandam conferuntur : liber enim Evangeliorum secundo ipsi traditur, ut sit signum potestatis acceptæ prædicandi Evangelium, et reliquis illam communicandi; baculus episcopalis, ut ejus non tam jurisdictio quam modus jubendi, corrigendi, excommunicandi indicetur; annulus in symbolum conjugii spiritualis, quod cum sua Ecclesia contraxit; inungitur caput solum propter dignitatem et principatum, quem accepit super alios in Ecclesia; manus vero propter ministerium et officium benedicendi; quæ omnia sunt ferme eadem verba, quæ habet Innoc. III de sacra unctione, c. 4. Et constant hæc ex verbis, quibus quodlibet dictorum fit et traditur; ut dum caput inungitur, ait consecrans : *Ungatur et consecretur caput tuum cœlesti benedictione in Ordine Pontificali*; dum manus : *Ungantur manus istæ de oleo sanctificato, sicut unxit Samuel David... ita... in nomine Patris*, etc., Dum baculus traditur : *Accipe baculum Pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis pie serviens*, etc. Dum annulus : *Accipe annulum, fidei signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet Ecclesiam intemerata fide illibatam custodias*, etc. Ubi nunquam dicitur : *Accipe potestatem*; nimirum, quia hæc jam data est.

409. *Dico II.* Materia necessaria necessitate sacramenti in ordinatione presbyteri apud Latinos est duplex partialis unam totalem constituens; et similiter duplex forma : 1° Instrumentorum, scilicet calicis cum vino, et patenæ cum hostia sive pane porrectio cum verbis sive forma : *Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Patris*, etc. 2° Impositio manus secunda, sive ultima, quæ fit a solo Episcopo cum forma : *Accipe Spiritum sanctum*.

Prob. 1^a p. Ex Florentino quod in Decr. § *sextum* ait : *Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem conferitur Ordo : sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, et patenæ cum pane porrectionem*. Et infra : *forma sacerdotii talis est : accipe potestatem*

offerendi sacrificium, etc. Est autem omnino absurdum dicere, Concilium cum de sacramentis ex professo ageret, hic solum loqui de materia et forma accidentali, vel integrali, cum sic in nullo loco meminisset materiæ et formæ essentialis et necessariæ; quam tamen pro quolibet alio sacramento assignat.

Respondet 1º. Witasæ cum quibusdam Theologis præsertim Gallis: Hoc Decretum non esse factum ipso approbante Concilio, sed postquam jam Græci discesserant, ab EUGENIO IV. Papa, non ut definiente, sed solum ut opinionem suam proferente. Verum hæc responsio aperte falsa est, et sustineri non potest; nam quæ in Florentino Conc. post Græcorum discessionem acta sunt, saltem quantum ad Armenorum unionem, peracta sunt ipsis ante discessum consentientibus Græcis, adeoque cum totius consensu Concilii; hoc ex ipso Decreto constat, in quo sic habetur: *Sacro approbante Concilio, et ipsis etiam Oratoribus consentientibus data Armenis instructio quædam sub compendio orthodoxæ fidei*, et in fine Decreti: *Datum Florentiæ in publica sessione synodali, solemniter in Ecclesia majori celebrata*. Unde et CLEMENS VIII Decretum hoc ipsi tribuit Concilio, dum Græcos et ipse instruit de sacramento Pœnitentiæ dicens: *Utantur forma absolutionis in generali Concilio* (loquitur de Florentino) *præscripta*, scilicet in hoc Decreto, in quo solo hæc forma reperitur.

Respondent alii 2º. In hoc Decreto præscribi solum porrectionem instrumentorum, tanquam materiam accessoriam et integram, quia non erat necesse instruere Armenos de impositione manuum, cum hæc apud illos in usu esset. Sed etiam hæc responsio admitti non potest, estque merum effugium, nullo nixum fundamento; nam licet dici posset, ideo Concilium nihil dixisse de impositione manuum, non tamen propterea sequitur, quod cum exprimat porrectionem instrumentorum, per hanc intelligat materiam pure accessoriam; sed contrarium inferri debet: quia *materia, forma* simpliciter et absolute prolata significant materiam vere et stricte talem, nimirum essentialem, non qualemcumque et accessoriam; sic dum Concilium ait de sacramentis reliquis, ut Baptismo, materia est aqua: Confirmatione, materia est chrisma, etc., nemo non intelligit materiam essentialem, quæ simpliciter materia dici solet; ergo etiam talis hic intelligi debet; dum eodem modo, sine ulla verborum limitatione dicit de sacramento Ordinis: *Cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur, sicut presbyteratus, etc.*

Conf. Inter omnes Latinos ritus nullus magis significat principalem effectum sacerdotii, qui est potestas in corpus Christi naturale, quam illa porrectio cum forma: *Accipe potestatem offerendi*, etc.

Prob. 2ª p. de impositione manuum. I. Ex Scriptura, quæ hanc ordinationem exprimit nomine impositionis manuum, ut 1. Tim. 5, *manus cito nemini imposueris*. Quin Scriptura S. quancumque ordinationem refert, dicit factam per impositionem manuum: sic Timotheus ordinatus fuit a Paulo presbyter simul et Episcopus loc. cit., sic Paulus et Barnabas Act. 13, v. 3, sic primi septem Diaconi Act. 6, v. 6. Et Act. 14, v. 22, dum legitur: *Cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros*; græcè habetur: *cum per singulas Ecclesias presbyteros illis manuum impositione constituissent*. Quæ certe ita admittenda sunt, ut, si dicamus impositionem manuum non esse de essentia trium majorum ordinum, Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, sed esse ritum Ecclesiasticum, non possimus contra hæreticos

efficaciter probare ex Scriptura, ordinationem esse sacramentum, cum ex Scriptura nullum aliud signum externum et sensibile possit haberi : et pari ratione dici poterit, etiam aquam in Baptismo, et vinum in Eucharistia non esse de essentia. *Conf.* Juxta Scripturam per manuum impositionem in ordinatione collata fuit gratia, ut constat ex epist. Pauli ad Tim. cit.; nulli autem ritui ecclesiastico gratia promissa est.

Prob. II. Ex Conciliis, in quibus referendis ne nimium prolixi simus, omissis Nicæno I generali, can. 9; Antioch., can. 40 et 47; Carthag. IV, can. 2, 3 et 4, clarissime loquitur Meldense, can. 44 (Labbe., t. 7, p. 1834 A), præcipiens Chorepiscopis : *Ecclesiasticos ordines, qui per impositionem manus tribuuntur... agere non præsumant.* Moguntin., cap. 35 (ibid., t. 14, p. 679 E) : *In collatione ordinum, quæ cum impositione manuum veluti visibili signo traditur.* Maxime Trident. quod Sess. 14, cap. 3 de ministerio Extremæ Unctionis ait : *Ostenditur illic, proprios hujus sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros. Quo nomine eo loco, non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut sacerdotes ab ipsis recte ordinati per impositionem manuum presbyterii.* Et Sess. 23, cap. 3 probans ordinem esse sacramentum, profert textum Apostoli 2. Tim. 4 : *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

Prob. III. Ex summis Pontif. et Patribus, inter quos S. LEO, epist. 4, alias 87, ad episcopos Africanos explicat illud Pauli : *Manus cito nemini imposueris*; dicens : *quid est manus cito nemini imponere, nisi sacerdotalem honorem tribuere non probatis?* GREGOR. M. in fine Registri Decreto 5 (Opp., t. 3, p. 1890 B) : *Quia ordinando Episcopo Pontifex manum imponit; sicut Pontificem manum non decet, quam imponit, vendere, ita Ministrum, etc.* AMBROSIIUS L. de dignitate Sacerdotali, cap. 5 (Opp., t. 2, part. 2 in app., p. 363 D) : *Homo, ait, imponit manus, Deus largitur gratiam.* Denique AUGUSTINUS in concione de gestis cum Emerito docet, manus impositione sacerdotes ordinari, et L. 5 de Baptismo contra Donatist., c. 20, probat a Deo exaudiri homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur. Ex quibus singulis manifestum fit, manus impositionem esse de essentia. Dicere enim, ut recte adnotat BELLARMINUS, Concilia, Pontifices, et Patres loqui de cerimonia accidentaria, ridiculum est; cum sic sæpe ex professo tractantes de ritu ordinationis, nunquam id, quod ad essentiam spectat, attigissent, quod dicendum non est.

Prob. 3^a p. de forma. 1° In genere; quia hæc : *accipe potestatem offerendi, etc., accipe Spiritum sanctum*, ex dictis conjunguntur materiæ, et proferruntur cum illa applicatur; ergo sicut in aliis sacramentis illud est forma, quod profertur a ministro, dum applicatur materia, ita etiam hic. 2° In specie de prima : quia Florentin. cit. simpliciter ait : *forma sacerdotii est : accipe potestatem, etc.* Deinde post tradita instrumenta cum hac forma continuo, qui antea dicebantur ordinandi, vocantur ordinati, et in signum acceptæ potestatis jubentur neo-ordinati simul cum Episcopo proferre verba consecrationis, quod certe non permetteretur, nisi jam accepissent potestatem in corpus Christi naturale, sive consecrandi. 3° De altera; quia hæc : *accipe Spiritum sanctum*, manifeste significant conferri gratiam sacramentalem, et, ut innuunt verba sequentia : *quorum remiseris, etc.*, conferri characterem presbyteri ut judicis. Unde Trid. Sess. 23, can. 4, anathema dicit ei,

qui dicit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopus dicere : accipe Spiritum sanctum.

Respondent recentiores quidam, qui formam in oratione Episcopi ponere malunt : Concilium tantum definire voluisse contra hæreticos, quod in ordinatione detur Spiritus sanctus; non autem quod detur per hæc determinate verba : *accipe Spiritum sanctum*, proinde nihil dici contra auctoritatem Concilii, sive dicatur Spiritus sanctus per hæc verba, sive per alia conferri. Sed etiam hic effugium quæritur; nam

Contra est, quod Concilium aperte hic duo dicat et distinguat : per sacram ordinationem dari Spiritum sanctum, et Episcopos non frustra dicere : accipe Spiritum sanctum : ex quo infero; ergo hæc verba sunt practica, hoc est efficiunt id, quod significant, ac proinde sunt forma.

Prob. Quia hæc verba sumpta in sensu proprio et communi, in quo sumi debent, ne alioquin plurimæ et gravissimæ aliæ Constitutiones dogmaticæ eludi similiter possint, significant idem ac : *do tibi Spiritum sanctum : quorum*, etc. Et certe non alium, quam hunc ipsum sensum habebant verba Christi, quando insufflans dicebat ad Apostolos Joan. 20 : *Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis*. Cur igitur in alio sensu proferantur ab Episcopo, præsertim cum Ecclesia hæc verba usurpet ad imitationem Christi?

Conf. Inde, quia Christus dixit Matth. ult. *Baptizantes eos in nomine Patris*, etc., omnes inferunt in collatione Baptismi esse hac forma absolute utendum : *ego te baptizo in nomine Patris*, etc., licet Christus speciale mandatum aliud non dederit hac forma utendi; ergo idem est de his dicendum, *accipe Spiritum sanctum*.

Dixi in concl. *Impositio manus secunda, sive ultima* : Advertendum enim est hic ab aliis triplicem manus impositionem distinguere : prima quæ fit silentio ab Episcopo et presbyteris. Secunda, quando juxta *Not. I* iidem dexteræ extensas tenent super ordinandum. Tertia et ultima, quam nos secundam dicimus, quæ fit a solo Episcopo cum verbis : *accipe Spiritum sanctum*. Sed *prima* probabilissime non est de essentia, ut tenet communissima contra Lugonem et quosdam recentiores, eo quod non fiat a solo Episcopo, sed etiam a presbyteris præsentibus, quos tamen constat non esse ministros hujus ordinis; deinde nulla illi respondet verborum forma; fit enim omnibus silentibus; solumque videtur instituta in signum consensus Ecclesiæ circa ordinationem ejus, super quem manus imponunt.

Nec obstat, quod 1. Tim. 4, dicatur : *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi... cum impositione manuum presbyterii*. Nec, quod Tridentinum habeat, ministros Extremæ Unctionis esse Episcopos aut sacerdotes ab ipsis recte ordinatos *per impositionem manuum presbyterii*; nam *τὸ presbyterii* non potest hic significare presbyteros simplices; Apostolus enim et Trident. loquuntur de impositione manuum, quæ est de ordinationis sacerdotalis essentia, ut patet, et clare innuit Trid. dum ait ministros Extremæ Unctionis esse vel presbyteros, non quales hoc nomine inter hæreticos veniunt seniores, aut primores, sed *recte ordinatos*; et de sacerdotalis ordinationis essentia nequaquam est, ut simul presbyteri cum Episcopo imponant manus, cum certum sit illos hujus ordinationis ministros non esse, et recte quis ordinetur sacerdos, licet presbyterorum nemo manus imponat; ergo per *τὸ presbyterii* non intelligitur illa impositio manuum, quæ fit simul a presbyteris; ac proinde male infertur : prima manuum impositio est de essentia ordinationis pres-

byteri, quia fit per impositionem manuum presbyterii. Igitur vox *presbyterii* Episcopos significat, ut sensus sit : recte ordinari per impositionem manuum episcopalium, sive eorum, qui in presbyterio potestatem habent conferendi sacerdotium, quam soli habent Episcopi.

Conf. Et hic sensus non obscure ex ipso Apostolo colligitur; cum enim 4. Tim. 4, dixisset : *cum impositione manuum presbyterii*, postea 2. ad eundem scribit : *per impositionem manuum mearum*. Quin 4. ad Tim. 5, eum monet : *manus (tuas) cito nemini imposueris*, scilicet ordinando sacerdotem, ubi nulla de presbyterio mentio.

Deinde altera illa manus impositio, qua Episcopus manum dexteram extendit supra omnes ordinandos simul, multo minus videtur esse de essentia, 1° quia materia presbyteratus proxima debet omnibus ordinandis, non simul, sed singillatim applicari. 2° Quia illa manus extensio non est vera et proprie dicta impositio, qualem Patres et Carthag. IV, can. 2, 3, 5 requirunt, hoc est, per quam caput ordinandi tangitur; unde et GREG. IX c. fin. de Sacram. non iter., illam Episcopalibus manus extensionem, non impositionem, sed suspensionem vocat, et utramque, suspensionem ac impositionem caute distinguit : *Presbyter et diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali, ritu ab Apostolis introducto, recipiunt... Suspendio autem debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi*.

440. Dico III. Duæ etiam sunt apud Latinos partiales materiæ et formæ in ordinatione diaconorum.

Prima est impositio manus Episcopi cum hac forma : *Accipe Spiritum sanctum ad robur et ad resistendum diabolo et tentationibus ejus, in nomine Patris*, etc. Secunda, traditio libri Evangeliorum cum hac forma : *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei pro vivis et defunctis*.

Pars 1^a constat ex dictis art. 5, ubi in diaconorum ordinatione fit mentio hujus impositionis. Ex Carthag. IV, c. 4, ubi : *solus Episcopus, qui Diaconum benedicit, manus super caput illius ponat*. Ex SS. Patribus, præsertim DIONYSIO loc. supra cit. Ex Trident. juxta quod Episcopus imponendo manum, utitur forma : *accipe Spiritum sanctum*, qua producit gratiam, ut jam ostendimus.

Pars 2^a docetur a Concil. Florentino in Decreto pro Armenis.

441. Dico IV. Materia ordinationis subdiaconorum et forma est similiter duplex partialis :

1° Traditio calicis vacui cum patena vacua, cui respondens forma est : *Videte, cujusmodi ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis*. 2° Traditio libri Epistolarum, cum hac forma : *Accipite librum Epistolarum et habete potestatem legendi eas in Ecclesia Dei tam pro vivis quam pro defunctis*.

Pars prior habetur in Concil. Florent. et Carthag. IV, c. 5. Utraque autem simul in Pontificali Rom. quod candidatum subdiaconatus, antequam illi facta fuerit libri Epistolarum traditio, ordinandum vocat, non ordinatum.

Nec refert, quod potestas assistendi in celebratione Eucharistiæ ministrando diacono calicem cum patena, sit magis principaliter et sanctior, quam potestas legendi Epistolam; nam hæc nihilominus etiam sancta est, ut gratia necessaria sit ad eam rite exercendam.

Si dicas : cap. *Pastoralis*. de Sacram. non iterand. quæritur, debeatne permitti ministrare, qui sine impositione manuum fuerit ad ordinem subdiaconatus assumptus? et dicitur non esse aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute prætermissum. Item Carthag. IV cit. traditioni patenæ et calicis vacui adjungit traditionem urceoli cum aqua et mantili; ergo et hæc sunt de essentia.

R. — *N. Cons.* Nam quoad primum : quod in cap. cit. legatur *subdiaconatus*, mendum est, et legendum *diaconatus*, ut notant interpretes, et merito correxit Anton. Augustinus, cum ex Carthag. IV et Pontificali, ac praxi Ecclesiæ constet subdiacono manus non imponi. Quod autem Carthag. IV adjungat urceolum cum aqua et mantili, non ideo etiam hæc ad materiam pertinent, ut vel inde constat, quod non ab Episcopo sed Archidiacono tradantur, materia autem in sacramentis debeat ab ipso ministro applicari.

112. Dico V. Materia et forma ordinum minorum est sequens :

Acolythatus est 1º traditio urceoli vacui cum forma : *Accipe urceolum ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini*. 2º Candelabri cum cereo extincto; forma est : *Accipe ceroferarium cum cereo, et scias te ad accedenda Ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Domini*. Utriusque enim materiæ meminit Carthag. IV, c. 6, et Pontificale Rom. Et licet juxta S. THOMAM, q. 37, a. 5, ad 6, ministrare in urceolo sit actus acolythi principalior, et in illius traditione character imprimatur; non tamen id obstat, quo minus traditio altera, licet minus principalis, sit materia essentialis, et character ad eam extendatur; vel, si mavis, utrique character partialis respondeat.

Exorcistatus materia est traditio libri Exorcismorum; forma : *Accipe et commenda memoriæ, et habe potestatem manus imponendi super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos*. Sumitur ex Carthag. IV, c. 7, et Pontif. Rom. quod etiam libri Exorcismorum vice innuit tradi posse Pontificale, vel Missale, quoniam in eo quoque Exorcismi aliqui continentur.

Lectoratus materia est liber Lectionum; forma : *Accipe, et esto verbi Dei zelator, habiturus, si fideliter et utiliter officium tuum impleveris, partem cum iis, qui verbum Dei ab initio ministrarunt*. Carthag. IV, c. 4, et Pontificale Rom. Concilium vero per librum illum intelligit libros veteris et novi Testamenti, præsertim vero eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solebant. Cumque in Pontificali habeatur : *Lectorem oportet legere ea, quæ prædicat*, et S. ISIDOR. relatus cap. *Perlectis*. Dist. 25, dicat ad Lectorem pertinere prædicare populo Prophetarum vaticinia, per *prædicare* non innuitur verum munus prædicandi, sed quod ea, quæ legit, alta et intelligibili ab omnibus voce proferre debeat.

Ostiariatus materia est clavium traditio; forma : *Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quæ his clavibus recluduntur*. Concil. et Pontif. cit. Officium enim ostiarii erat aperire et claudere portas Ecclesiæ, ab hac indignos repellere, inter quos numerabantur publico pœnitentes in primo Ecclesiæ gradu.

Requiritur autem in collectione ordinum instrumentorum, quæ traduntur, contactus physicus, saltem mediatum; quia sententiæ negantes talia requiri, sunt solum probabiles; ergo eas sequi non licet, ne exponatur nullitatis periculo sacramentum, et generaliter loquendo, omnis illa sententia

in hac materia est practice improbabilis, quæ a valore ordinis excludit aliquid, quod alia sententia probabilis requirit.

443. *Obj. I specialiter cont. concl. 4^{am} ejusque partes.*

4° Cum imponitur liber Evangelii, nihil pronuntiatur a consecrante; ergo hic ritus materia essentialis esse nequit. *Prob. Cons.* quia huic debet esse conjuncta forma, quæ tantum in verbis consistit.

2° CLEMENS ROMANUS, sive quicumque sit auctor Constit. Apostolic. cit. in concl. ait, *a diaconis divina Evangelia teneri*; ubi autem id fiebat ab Episcopis, quandoque id ad solos Episcopos assistentes pertinebat, non ad consecratorem, qui postea solus præscripta verba proferebat, ut videre est apud MARTENIUM, pag. 448 et seq. Atqui in sacramentis materia a ministro, et eodem, a quo profertur forma, adhiberi debet; hinc enim Synodus Hispalensis II, can. 5 (Labb., t. 5, p. 4665 B) cum manum quibusdam imposuisset Episcopus, presbyter vero præscripta verba recitasset, irritam esse ordinationem pronunciavit.

3° Ritus ille non vigeat prioribus Ecclesiæ seculis; ergo. *Prob. Ant.* Alcuinus enim L. de div. Offic. tit. *Qualiter Episcopus ordinetur in Eccles. Rom.* (Opp., part. 4^a, p. 492, 493) circa annum 760, et post illum Amalarius L. 2 de Offic. Eccles., c. 44, ait hunc ritum neque veteri auctoritate intimari, neque canonica: Morinus vero Exerc. 2, c. 4, quasdam Episcoporum ordinationes refert in Ecclesiis Alexandrina, Germanica, Gallicana sine eo ritu peractas: item Isidorus Hispalensis, licet L. 2, c. 5, varios ritus adhiberi solitos in Episcoporum ordinationibus explicet, hunc silentio prætermittit.

4° Ritus ille in diversis Ecclesiis non peragitur eodem modo; alii enim apertum, alii clausum imponunt; ergo non videtur esse de materia, quia hæc debet esse eadem.

Ad 4um. R. — C. Ant. N. Cons. Prob. D. Debet esse semper physice conjuncta forma *N.* saltem moraliter *C.* Episcopus primo imponit librum, quem, ne decadat, tenent assistentes; deinde fit impositio manuum, et consecrator pronunciat formam: *Accipe Spiritum sanctum*, quæ est conjunctio moralis et hic sufficiens. Sic in sacramento Pœnitentiæ absolutio sive forma conjungit solum moraliter cum materia sive actibus pœnitentis.

Ad 2um. R. — D. M. Ait a diaconis divina Evangelia teneri, et etiam ab iisdem imponi *N.* solum teneri, postquam consecrator imposuit *C.* Diaconus non imponit librum, sed a consecratore impositum, solum sustentat, ne decadat, juxta rubricam Pontificalis Rom.; ergo vere minister applicat, non alius. Eadem est responsio ad Episcopos assistentes. Unde sic concessa *min. D. Cons.* ut supra.

Ad 3um. R. — N. Ant. Contrarium enim constat ex loc. in conclusione cit. proinde sine fundamento ita referunt Alcuinus et Amalarius. Sed et Morinus ipse Exercit. 2, cap. 4, ait auctoribus illis contradicere et libros Rituales, quorum unus annis circiter centum Alcuino est antiquior: et Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii postquam Amalarii textum recitasset pag. 304, subdit: *sed ista omnia ex citatis locis satis refutantur.* Morinus vero impositionem libri Evangeliorum in Ecclesiis Alexandrina, Germanica, Gallicana, omissam fuisse ita nude asserit, non probat; de Alexandrina id se demonstraturum equidem promittit, sed non præstat. S. ISIDORUS impositionem libri specialiter non explicat, quia cum imposi-

tione manuum, quam exponit, est quasi una ceremonia, et impositio utraque habet eandem formam et finem, licet hunc expressius significet libri impositio, quam manuum.

Ad 4um. R. — N. Cons. Varietas enim illa plane accidentaria est; sive enim apertus sit, sive clausus, idem codex est. Rituales græci plerique diserte docent apertum imponi; similiter hodie Pontificale Rom. Olim tamen videtur fuisse quædam in Ecclesia latina varietas, quia duo antiqui Constantini scilicet Caetani, et Ordo Romanus editus docent clausum adhiberi, jam pridem vero et initio apertum CLEMENS Romanus.

444. *Obj. II contra impositionem manuum in SS. Ordinationibus.*

1° Concilium Florent. in Decreto de sacramentis pro Armenis materiam ordinationis presbyteri docet esse porrectionem instrumentorum, nulla facta mentione de impositione manuum; ergo hæc juxta Florent. non videtur esse de essentia; cur enim alias de illa taceret?

2° Ordinandus presbyter per traditionem instrumentorum et huic respondentem formam jam factus est, et dicitur sacerdos; unde simul cum Episcopo consecrat; et proinde jam accepit characterem.

3° Innocentius III cap. *Pastoralis*. de Sacrament. non iterandis, de ordinato in diaconum sine impositione manuum ait, nihil esse iterandum, sed supplendum quod incaute erat prætermisum; idemque de presbytero taliter ordinato pronunciat cap. *Presbyter*. fin. h. t. Gregor. IX; ergo juxta utrumque Pontificem impositio manus essentialis non est. *Prob. Cons.* Si enim essentialis esset, sine ea ordinatio fuisset nulla, ergo iteranda.

4° Idem Pontifex Innocentius III cap. cit. impositionem manus vocat *ritum ab Apostolis introductum*; ergo non est institutionis divinæ, nec essentialis.

Ad 1um. R. — D. Ant. Nulla facta *explicite* mentione de impositione manuum *C.* nulla facta *implicite* *N.* Concilium enim vel Eugenius nomine Concilii Decretum suum remittit ad Pontificale Romanum; in hoc autem impositio manuum tanquam indubitata materia præscribitur, ergo meminit implicite impositionis manuum. Quod vero hujus mentionem explicite non fecerit, ratio esse potest, quia Concilium Armenos instruebat, qui de impositione manuum nihil dubitabant. Igitur solum traditionis instrumentorum meminit, eo quod illa Armenis in usu non esset.

Ad 2um. R. — D. Factus est, et dicitur sacerdos, quia hæc denominatio petitur principaliter a potestate offerendi sacrificium, quam tunc jam habet *C.* quasi jam factus esset sacerdos complete *N.* Sacerdotium novæ Legis duplicem potestatem importat; offerendi sacrificium, sive potestatem in corpus Christi verum, eaque principalis est, a qua maxime est, et dicitur sacerdos; deinde absolvendi, sive potestatem in corpus Christi mysticum, quæ minus principalis est, ordinatum potius in ratione judicis, quam sacerdotis constituens, et a priori dependet essentialiter sic, ut illam ante se præsupponat necessario et sine ea conferri non possit: utraque tamen ad sacerdotium novæ Legis completum requiritur; utraque diversa est, quia una non significatur per materiam et formam alterius; ac proinde suus utrique partialis character respondet.

445. *Si ais*: Apostoli constituti sunt sacerdotes complete die Cœnæ, licet tunc solum a Christo acceperint potestatem sacrificandi; ergo idem dici

potest etiam nunc de sacerdotibus, quando ipsis traduntur instrumenta cum verbis : *accipe potestatem offerendi*, etc., quibus confertur potestas in corpus Christi verum. *Prob. Ant.* 1° Judas Episcopus fuit ante mortem Christi, ut indicat illud Ps. 108. *Episcopatum ejus accipiat alter*; quod vaticinium de Juda dictum fuisse constat, ex Act. 1, v. 16, atqui episcopatus completum sacerdotium supponit. 2° S. Thomas fuit complete sacerdos, et tamen non erat præsens, quando Christus insufflans ad Apostolos dixit : *Accipe Spiritum sanctum : quorum remisistis*, etc.

R. — *N. Ant. Ad prob.* 1^{am}. R. — *D. Maj.* Fuit Episcopus solum designatione C. vere et perfecte N.

Ad 2^{am} prob. R. — *D.* Fuit complete sacerdos vi consecrationis solius in die Cœnæ factæ N. vi alterius particularis ordinationis, quam Christus per potestatem excellentiæ supplevit et contulit Thomæ licet absenti C. Nam, ut ait S. CYRILLUS Alexandrinus, L. 12 in cap. 20. Joan. (Opp., t. 4, p. 1101 A, edit. Paris.) intentio Christi dantis potestatem absolvendi fuit, eam communicare toti collegio Apostolorum, quæ intentio non ad præsentes solum, sed et absentes dirigebatur; unde infert CYRILLUS : *non ergo, licet abfuerit Thomas, a participatione Spiritus decedit, cum de numero esset eorum, quibus dignitate Apostolatus decoratis Spiritus debebatur*. Nec tamen inde inferas : ergo absentes ordinari possunt; nam istud poterat Christus potestate excellentiæ sibi propria; aliter vero statuit pro Ecclesia, uti ex ejusdem sensu et praxi docemur.

Ad 3^{am}. R. — *N. Cons. et prob.* Nam, ut ait Bellarminus, mens Innocentii III et Gregorii IX fuit, non esse repetendum id, quod rite peractum est, sed supplendum alterum, quod omissum est; licet enim istæ duæ partiales ordinationes, quarum prima datur ordinando potestas in corpus Christi verum, sive illud offerendi in sacrificium, altera in corpus Christi mysticum, sive fideles absolvendi, unam totalem constituent, qua ordinandus fit sacerdos complete habens potestatem utramque et consecrandi et absolvendi, ideoque cōvenienter simul conferantur; absolute tamen loquendo potest valide conferri potestas consecrandi seorsim a potestate absolvendi.

Ad 4^{am}. R. — *D. Ant.* Vocat ritum ab Apostolis introductum, auctoritate propria et independenter ab omni voluntate Christi N. auctoritate a Christo accepta C. Patebit responsio amplius ex objectione sequenti.

446. *Obj. III contra traditionem instrumentorum.* Traditio instrumentorum non adhibetur in Ecclesia græca; in latina vero non fuit adhibita prioribus seculis; nam imprimis Apostoli solam leguntur adhibuisse impositionem manuum; Carthag. IV, vero can. 2, 3, 4, pro materia episcopatus, presbyteratus, diaconatus solam assignat impositionem manus vel manuum; et can. 5, dicit subdiaconum, quia manuum impositionem non accipit, ordinari per instrumentorum traditionem; ubi manifeste indicat episcopum, presbyterum, diaconum, quia manus impositionem accipiunt, per traditionem instrumentorum non fuisse ordinatorum; ergo instrumentorum traditio non potest esse de essentia. *Prob. Cons.* quia materia essentialis sacramenti ordinis debet esse eadem pro omni loco et tempore; alioquin enim non esset idem sacramentum, quod repugnat unitati Ecclesiæ, in qua necessario est unitas sacramentorum.

R. — *C. Ant. ob probationes.* *D. Cons.* Debet esse eadem formaliter, hoc est, in ratione signi legitimi collatæ potestatis sacræ, sub qua formalitate

tantum ex institutione Christi est de essentia hujus sacramenti *C.* eadem materialiter et quoad entitatem physicam *N.* pro quo

417. *Observa* : Christum in sacramentorum institutione determinasse quidem materiam et formam secundum rationem genericam signi sensibilis, non tamen semper et in omnibus secundum rationem specificam talis signi, saltem ultimam; sicque pro hoc sacramento nec determinate pro materia instituit impositionem manuum, nec determinate traditionem instrumentorum; nec hanc, aut illam præcise formam, sed tantum generatim requisivit signum sensibile, quo significaretur collata potestas consecrandi et absolvendi, relicta Ecclesiæ tanquam habenti alias auctoritatem circa res sacras facultate determinandi in particulari signum ejusmodi. Apostoli vero elegerunt impositionem manuum cum certa aliqua forma tanquam signum utriusque potestatis collatæ : Ecclesia græca retinuit solam impositionem manuum, cum forma : *Divina gratia, quæ semper infirma curat*, etc. Ecclesia latina etiam retinuit impositionem manuum pro signo collatæ potestatis ad absolvendum et formam congruentem : *accipe Spiritum sanctum*; pro signo autem potestatis ad consecrandum assumpsit traditionem instrumentorum ut signum magis expressivum hujus potestatis cum forma : *accipe potestatem offerendi sacrificium*, etc. Supposita autem dicta electione utriusque Ecclesiæ, cœpit in Ecclesia latina traditio instrumentorum esse materia necessaria necessitate sacramenti, non in græca. Hinc patet non esse substantialiter diversum sacramentum ordinis inter Latinos nunc et olim, nec inter Latinos et Græcos non obstante illa diversitate signi entitativa vel rei, quæ est diversitas solum materialis; cum qua est, et manet eadem significatio et efficientia sacramentalis, proinde idem substantialiter sacramentum in utraque Ecclesia; cum utraque conferat sacramentum ordinis per signum aliquod expressivum potestatis, sub qua sola ratione *alicujus signi* Christus hoc sacramentum conferri voluit.

Illustrant hoc alii exemplo sacramenti matrimonii : Ad hoc valide celebrandum usque ad tempora Tridentini sufficiens erat contractus clandestinus, an sub ratione materiæ an formæ? perinde est : hodie vero non est in illis locis, in quibus viget decretum Tridentini de reformatione matrimonii, et tamen adhuc est substantialiter idem sacramentum; unde sicut mala esset illatio : contractus clandestinus olim fuit sufficiens; vel : adhuc est in iis locis, in quibus non viget decretum Tridentini; ergo et nunc pro omni loco debet esse sufficiens, alioquin non esset idem sacramentum; ita hic de ordine.

418. *Inst. 1.* Gratis dicitur, quod Christus reliquerit Ecclesiæ potestatem determinandi materias et formas sacramentorum; ergo.

R. — *D. Ant.* Sacramentorum, in quibus ipse materias et formas specificæ et determinate instituit *C.* in quibus solum generice aut sub ratione alicujus signi indeterminate, ut in sacramento ordinis *N.* Nullum enim in specie assignari potest, quod Christus pro ordine determinasset. Hinc potestas illa Ecclesiæ colligitur 1º ex hoc ipso, quod Christus solum sub ratione generica signi expressivi sacræ potestatis collatæ instituerit sacramentum ordinis; ergo Ecclesia debuit posse determinare in specie, ut non esset confusio, sed uniformitas rituum. 2º Ex Concilio Florentino, quod traditionem instrumentorum vocat simpliciter materiam sacramenti ordinis.

3° Ex praxi, et mente Ecclesiæ, juxta quam ea traditio videtur manifeste adhiberi ad conferendam potestatem, vel causandos effectus sacramentales, ut ex Pontif. Rom. tum verbis correspondentibus evincitur. 4° Ex formis; has enim in specie, prout abhibentur in ordinationibus, determinavit Ecclesia, ut testatur Innocentius III, ad cap. *Presbyter* citat. a Cardinali de Lugo, Sylvio, et aliis : *Nisi essent formæ postea inventæ, sufficeret ordinatori dicere, sis ordinatus, vel alia æquivalentia verba, addita aliqua materia, sed subsequentibus temporibus formas, quæ servantur, Ecclesia ordinavit*; ergo idem dici potest et debet de materia in specie, quibus Christus æque parum unam, quam alteram determinavit in specie.

419. *Inst. 2.* Impositionem manuum Christus ipse instituit, ergo.

R. — *D. Ant.* Instituit eam genericè, quatenus in genere materiam ordinis voluit esse ritum aliquem significativum potestatis collatæ, quem in specie Ecclesia determinatura esset *C. specificè*, sub ratione impositionis manuum *N.* Hoc enim sine fundamento diceretur; quin GÆGOR. IX cap. *Presbyter*, impositionem manuum addit esse ritum ab Apostolis introductum.

420. *Inst. 3.* Saltem Christus ordinans Apostolos sacerdotes usus est materia determinata et similiter determinata forma; ergo non reliquit determinationi Ecclesiæ.

R. — *T. Ant.* Quomodo enim Christus Apostolos ordinavit sacerdotes, incertum est; probabilius est, quod potestatem consecrandi contulerit his solis verbis *hoc facite in meam commemorationem*; quod poterat Christus ex potestate excellentiæ. Plura enim non referunt Evangelistæ, qui tamen gesta in ultima Cœna diligenter notarunt, præsertim S. Joannes. *N. Cons.* Non enim omnia, quibus determinate usus est Christus, sunt de essentia sacramenti; sic in consecratione panis usus est determinate vel azymo, vel fermentato, et tamen neuter determinate est de essentia: Apostolis in ultima Cœna tradidit panem et vinum jam consecratum, potestatem absolventi in eos insufflando Joan. 20, nihil tamen horum est de essentia; quin loco insufflationis Ecclesia impositionem manuum adhibet.

424. *Inst. 4.* Si Ecclesia accepisset potestatem determinandi materiam et formam in specie; ergo accepisset potestatem instituendi sacramenta: sed consequens est falsum; hæc enim potestas soli Christo fuit propria, qui sacramentorum auctor est; unde et sacramentum definitur: signum sensibile, et practicum gratiæ, a Christo permanenter institutum.

R. — *N. Seq. 1°* Quia Ecclesia determinavit materiam et formam sacramenti ordinis solum in specie, et quidem potestate a Christo accepta. 2° Quia instituere sacramenta non est determinare quomodocumque materiam et formam, sed est his conferre vim causativam gratiæ; Ecclesia autem non confert materiæ aut formæ ullam vim causativam gratiæ, sed solum eligit aliquod signum in specie ex illo genere signi, cui Christus annexit gratiam; hic vero annexit gratiam signo alicui in genere expressivo collatæ potestatis, et signi in specie electionem reliquit Ecclesiæ; nam ipse nullum in specie determinavit; ergo dum Ecclesia ex illo genere signum in specie determinat, non ipsa, sed Christus huic vim gratiæ causativam tribuit, nec proinde Ecclesia dici potest instituere sacramenta.

422. *Inst. 5.* Si Christus determinavit materiam et formam sacramenti ordinis non nisi sub ratione generica signi expressivi potestatis collatæ; ergo valide ordinaretur sacerdos Latinus per solam traditionem cujusvis instrumenti, etiam vestis sacerdotalis: item valide ordinaretur ritu græco per solam impositionem manuum; sed consequens non admittitur; ergo.

R. — *N. vel D. seq.* Valide sic ordinaretur supposita præsentī determinatione et electione facta ab Ecclesia *N.* in hypothesi, si Ecclesia pro Latinis aliud signum expressivum sacræ potestatis elegisset, vel determinasset *C.* Christus licet determinarit materiam et formam solum in genere sub aliquo signo expressivo collatæ potestatis; potestatem tamen determinandi signum in specie, ita ut hoc haberet vim gratiæ, esse solum penes Ecclesiam voluit, non quemvis particularem, quod nimiam confusionem et difformitatem induxisset in Ecclesiam, quam uti unitas, ita maxime decet rituum uniformitas; Ecclesia vero aliud pro Latinis, aliud pro Græcis ordinavit; igitur nunc non potest ordinari valide sacerdos Latinus, nisi ritu Ecclesiæ latinæ, nec Græcus nisi ritu Ecclesiæ græcæ.

423. *Inst. 6.* Licet Ecclesia determinarit pro Latinis pro materia primæ consecrationis panem azymum, pro Græcis fermentatum; valide tamen a Latino et Græco in utroque pane fit consecratio; ergo etiam licet Ecclesia pro Latinis pro materia ordinis præter impositionem manuum elegerit traditionem instrumentorum, pro Græcis solam impositionem manuum, valida tamen est ordinatio, si Latinus ordinetur ritu græco, aut Græcus latino.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Disparitas est, quia Ecclesia panem azymum pro Latinis, et fermentatum pro Græcis determinavit tantum ut necessarium necessitate præcepti; at traditionem instrumentorum pro Latinis determinavit ut necessitate sacramenti. Primum aperte docet Florentinum in Decreto Unionis definiens, in utroque pane sacerdotes valide conficere sacramentum; et tantum addit præceptum, ut nihilominus quisque morem observet suæ Ecclesiæ. Alterum ex eodem colligitur, dum traditionem instrumentorum absolute vocat materiam, verba huic respondentia formam; quæ voces intelligi debent de materia vera, et forma; si enim Concilium per hæc indicare voluisset aliquid tantum accidentale, aut integrale, id exprimere debuisset, ne Armenos, quos instruere volebat, potius in errorem induceret; hi enim ex paritate aliorum sacramentorum, in quibus semper Conciliorum tantum loquitur de materia et forma essentiali, nihil aliud intelligere poterant, quam traditionem instrumentorum esse pariter materiam, et verba respondentia esse formam essentialem; quia sicut Concilium de aliis sacramentis ait, *materia est; forma est...* ita de ordine sine restrictione: *materia est traditio instrumentorum.* Et ratio a priori est: quia Christus pro materia primæ consecrationis determinavit panem in specie, sicut pro materia secundæ consecrationis vinum, pro baptismo aquam; Ecclesia autem non potest facere, ut panis azymus vel fermentatus non sit panis, sicut non potest facere, ut vinum album vel rubrum non sit vinum; ergo nec ut sit materia valida, vel non: e contra Christus non determinavit in specie hanc, vel illam rem, ut esset materia ordinis; hoc enim sine omni fundamento diceretur; sed voluit conferri sacramentum hoc per signum aliquod expressivum sacræ potestatis ordinis; quale autem esset hoc signum in specie, reliquit determinationi Ecclesiæ; ergo illud signum præcise est materia valida, quod de facto Ecclesia determinavit.

Obj. iterum contra eamd. Partes sacramentorum debent esse fixæ et immutabiles; ergo nequit facere Ecclesia, ut, quod ante sacramento essenziale non fuit, fiat essenziale: atqui si traditio instrumentorum nunc esset essentialis, materia sacramenti ordinis non esset fixa et immutabilis; nam ante seculum XI nequidem in usu fuit.

R. — *D. M.* Debent esse fixæ et immutabiles saltem quoad substantiam et formaliter, hoc est, habere eandem significationem sacramentalem, vel conformiter institutioni Christi *C.* semper materialiter et in specie *subd.* si Christus jam in specie determinarit, ut in baptismo aquam, etc. *C.* si non, sed reliquerit determinationi Ecclesiæ, ut in sacramento ordinis *N.* Juxta Trid. Sess. 21, c. 1. Ecclesia habet potestatem mutandi quædam in sacramentorum dispensatione salva eorum substantia; sed dum Ecclesia, licet non statim initio, determinavit traditionem instrumentorum tanquam materiam partialem, sive signum magis expressivum potestatis consecrandi, non immutavit substantiam sacramenti ordinis, quia Christus totam ejus substantiam in eo posuit, ut conferretur per signum expressivum sacræ potestatis ordinis, relicta penes Ecclesiam facultate tale signum in specie determinandi.

Obj. IV contra formas Ordinationum. Forma ordinationis Episcopi, Presbyteri, etc., consistit in oratione, qua Episcopus invocat Spiritum sanctum in eos, quibus manus imponit; ergo. *Prob. Ant.* ex Morino, Juenin, et aliis recentioribus Gallis. 1º Sacra Scriptura Act. 6 de ordinatione septem primorum diaconorum, et Act. 13 in ordinatione Pauli et Barnabæ meminit solius orationis. 2º Nec in Sacramentario S. Gregorii, nec in Pontificalibus latinis ante quingentos annos abhinc editis referuntur alia verba, quæ ab Episcopo ordinante proferantur, quam oratio. 3º Nec in Isidoro, nec Amalario, Micrologo, Ivone, nec in antiquis codicibus editis a Morino et Martenio comparent illa verba: *accipe potestatem... accipe Spiritum sanctum*; ergo.

R. — *N. Ant.* Ad *huj. probationes singulas N. Cons.* Concesso enim orationem olim adhibitam fuisse ad significationem sacri ordinis, qui conferebatur; sed jam a pluribus seculis non adhibetur. *Nec inde inferas*: ergo mutata esset forma; nam esset mutata solum materialiter, non formaliter quantum ad significationem, et proinde adhuc est eadem substantialiter; tota enim substantia formæ ex institutione Christi consistit in verbis significantibus gratiam et characterem; sive ergo significant modo deprecativo, sive indicativo, est respectu institutionis Christi mere quid materiale et accidentale: nimirum eodem modo se res habet in forma, sicut ante dictum de materia. Deinde quæro ex adversariis, cum plerique fere eorum cum Morino sentiant formam sacramenti Pœnitentiæ fuisse deprecativam usque ad seculum XII an mutata sit substantialiter forma sacramenti Pœnitentiæ, postquam utrumque Concilium generale Florentinum et Tridentinum in claris terminis hanc formam asseruit: *ego te absolvo*, etc., quæ imperativa est?

Dixi: *concesso etiam*, etc. Nam probandum adhuc est adversariis, non contineri formam nostram in aliis Ritualibus, qui ad ipsos non pervenerunt, cum tantum aliquos ex antiquitate exhibeant. Item quod verba, in quibus nos formam constituimus, primum inventa et addita faerint Ritualibus post x seculum exaratis: et non potius exscripta ex aliis antiquioribus in illos translata sint. Denique aperte falsum est, nec in Sacramentario S. Gre-

gorii, nec in Pontificalibus latinis ante quingentos annos editis referri alia verba, quam orationem; contrarium enim constat ex ipsis verbis Sacramentarii S. Gregorii, et Ordine Romano supra citatis.

424. *Inst. 1.* In Sacramentario S. Gregorii orationi Episcopi legitur præfixus titulus *Consecratio*; ergo illa oratio erat forma.

R. 1°. Ut ante : Esto, fuisset, jam non est.

R. 2°. — *N. Cons.* Quia hæc et aliæ orationes aliorum Ritualium dicebantur olim, sicut adhuc modo super omnes ordinandos simul, ita enim præscriptum legitur; forma vero super quemlibet seorsim proferri debebat, uti nunc fit, ut docemur ex Carthag. IV, can. 3 et Ord. Rom.; ergo forma esse non poterat. Titulus *Consecratio* præfigitur, quia hæc oratio erat velut ingressus ad ipsam consecrationem, vel ordinationem sequentem.

425. *Inst. 2.* Forma, quæ juxta Carthag. IV supra singulos ordinandos dici debebat, nihil aliud erat, quam mera oratio; vocat enim benedictionem : *Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, et manum super caput ejus tenente*; ergo.

R. 1°. — *N. Ant.* Benedictio illa erat distincta ab orationibus Episcopi, consistens in aliis verbis. Colligitur hoc ex S. AUGUST., L. 5 de Bapt., cap. 50, n. 28, qui Carthag. IV ipse interfuit : ait enim cit. loc. *si ergo ad hoc valet, quod dictum est in Evangelio, Deus peccatorem non audit, ut per peccatorem sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ omnia tamen et fiunt, et valent*; ubi AUGUST. nomine deprecationis intelligit idem, quod Carthag. IV nomine benedictionis; sed nomine deprecationis non intelligit orationem, sed aliam verborum formulam, quæ sit quoad rem imperativa; vel alias sequeretur, juxta AUGUST. sacramentum Baptismi, et Eucharistiæ mera oratione olim confectum fuisse, quod falsum est.

R. 2°. — *N. Cons.* Dato enim Antecedente, nunc in usu amplius non est.

426. *Inst. 3.* Juxta AUGUST. et alios SS. Patres tamen forma sacramenti ordinis nihil est quam oratio; ergo. *Prob. Ant.* 1° AUGUST. sermone de gestis cum Emerito, de Episcopis quando ordinantur, ait : *Invocatio nominis Dei super caput ipsorum.* L. 15 de Trinit., cap. 26, probat Christum esse Deum ex eo, quod Joan. 20 dixerit : *accipite Spiritum sanctum*; et statim addit : Apostolos nunquam protulisse hæc verba, nec præpositos Ecclesiæ : *Quomodo ergo, inquit, Deus non est, qui dat Spiritum sanctum? imo quantus Deus est, qui dat Deum? Neque enim aliquis discipulorum ejus dedit Spiritum sanctum; orabunt quippe, ut veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant; quem morem in suis præpositis etiam nunc observat Ecclesia.* 2° S. DIONYSIUS Areopagita de ordinatione Episcopi de Hierarch., c. 5, ait sanctis eum precibus sanctificari. 3° Auctor operis *de dignitate sacerdotali* apud S. AMBROS. idcirco sacerdotis dexteram *supplicem* vocat : *sacerdos imponit supplicem dexteram, et Deus benedicit potenti dextera* (Opp., t. 2, part. 2^a, p. 363 D). 4° S. HIERON. de sacra ordinatione disserens (comm. in Isaiam, cap. 58. Opp., t. 4, p. 695 A, edit. Vallars.) ait illam non tantum *ad imprecationem vocis*, sed ad impositionem impleri manus.

R. — *N. Ant.* Ad prob. R. Generaliter SS. Patres dicunt ordinationem

feri invocationibus et precibus, *primo* quia cum ministri ordinantis potestas non est suprema et propria, sed solum ministerialis et precaria, ejus ministerium est quædam tacita supplicatio, ut Deus ratum habeat id, quod ipse facit, ex quo tamen non sequitur, eorum verba esse meram orationem. *Secundo* quia verba ministri habent vim a Christo, qui *rogavit* Patrem, ut infallibiliter haberent effectum. *Tertio* propter preces, quæ verba ministro- rum comitantur, quasi dispositio, sicque ipsimet adversarii Juenin, etc., explicant SS. Patres, dum dicunt etiam Eucharistiam vel consecrationem, baptismum fieri sacerdotum precibus, nimirum concomitanter et dispositive, quatenus sine illa non peraguntur; non vero formaliter. S. AUGUST. vero L. 45 de Trinit. plus non vult, quam Christum esse Deum, quia dedit Spiritum sanctum potestate *propria*, et tali potestate non dedisse Apostolos, quorum potestas solum *ministerialis* fuit et *precaria*, ac proinde eorum verba, cum conferrent Spiritum sanctum, fuisse orationem, scilicet tacitam saltem, uti et Præpositorum Ecclesiæ. Deinde

R. 2°. Sicut supra: *Transmisso Anteced. N. Cons.* ob rationes allatas.

427. *Inst. 4.* Forma apud Græcos consistit in oratione; ergo idem melius dicitur de forma etiam apud Latinos; sic enim conciliatur utraque Ecclesia, et habetur perfectior utriusque uniformitas.

R. — N. M. Sed forma Græcorum est hæc: *Divina gratia... promovet N. venerabilem diaconum e. g. in Presbyterum.* Primo sic enim asserit Arcudius cit. *Not. I* qui plus hac in re fidei meretur, utpote ritum Græcorum peritissimus et versatissimus in eorum Euchologiis. *Secundo* Simeon Thessalonic. de sacris Ordinationibus, cap. 4, clare indicat ea formula sacram ordinationem fieri; cum enim ea formula etiam in ordinatione diaconi locum habeat, eam explicans ait: *cum hoc dicit Episcopus, et gratiam donat, et qui ordinatur, diaconatum verbo Episcopi statim accipit; efficax enim est per sanctissimum Dei Spiritum.*

Nec obstat, quod subjungat: *nihilominus opus adhuc habet mysterio et perfectione precum episcopalium*; nam hæc saltem ex præcepto et consuetudine observanda sunt: quod verbo verbis illis plus non exigit, patet iterum ex aliis immediate subjectis; pergit enim: *et cæterorum omnium quæ in ordinationum paradigmate continentur... oportet etiam caput ejus, sacræ mensæ incumbere, et flectentem genu,* etc., hæc autem non sunt de essentia. *Tertio* ad illam formam alludere videtur S. CHRYSOST. orat 4 de Sacerdotio (Opp., t. 4, p. 404 A), perstringens ordinationum pravos usus; *multæ,* inquit, *harum ordinationum a divina gratia non fiunt.* Denique *quarto*, quia verba illa: *Divina gratia,* etc., significant collationem gratiæ et characteris, et conjunguntur impositioni manus super caput ordinandi, adeoque materiæ proximæ; orationes autem quæ postea dicuntur, de presbytero ut jam ordinato loquuntur, et talem clare supponunt.

428. *Inst. 5.* Si forma non consistat in oratione, vel precibus, ad quid illæ tam religiose adhibentur? non enim ipsæ gratiam conferent sacramenti.

R. Adhiberi ad impetranda ordinandis copiosiora, specialia, et efficacia auxilia gratiæ, ad quæ ordinatio sacramentalis jus non confert, sed solum ad idonea, uti reliqua sacramenta. Licet igitur preces illæ non habeant vim et significationem sacramentalem, recte tamen et laudabiliter eas Ecclesia ordinavit.

ARTICULUS IX.

DE MINISTRO SACRAMENTI ORDINIS.

429. *Nota.* Ministerium ordinandi ad populum pertinere contendunt Lutherani et Calvinistæ; quamvis potestatem imponendi manus concedant solis pastoribus; non quasi populus hanc auctoritatem et potestatem non haberet, sed ut evitetur confusio. Ita Calvin., L. 4 Institut., cap. 3. Quod ipsum prius volebat Wicleffus inter alia dicens: *Confirmationem juvenum, clericorum ordinationem, locorum consecrationem reservari Papæ et Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis*; quem errorem damnavit Concil. Constantiense Sess. 8.

Catholici omnes tametsi contra hæreticos conveniant, ministrum ordinarium ordinis esse Episcopum, est tamen inter eos quædam dissensio quoad ministrum extraordinarium, an et quales ordines possit conferre simplex sacerdos ex delegatione summi Pontificis? *Prima* sententia, quæ etiam tribuitur S. THOMÆ in 4. dist. 25, q. 4. BONAVENT. q. 4, a. 4; RICHARDO et aliis, negat sacerdotem simplicem posse esse ministrum extraordinarium alicujus ordinis majoris. *Secunda* sententia, quæ est AUREOLI, ANGELI, et aliorum; prorsus oppositum affirmat. *Tertia* id tantum de subdiaconatu concedit. Ita BELLARM. L. de Cleric. cap. 27, SUAR. in 3. part. Tom. 3, Disp. 44, Sect. 3; CONINCK Disp. 20 de Sac. Ord. *Quarta* denique etiam ad diaconatum, excepto presbyteratu, talem facultatem extendit.

Porro hic indagandum venit, utrum Episcopus hæreticus, excommunicatus, degradatus possit *valide* conferre ordines. Negarunt Gratianus Caus. 9, q. 4, aliique, quos Gloss. ibi refert in can. *Nos*. Item MAGISTER sentent. in 4. dist. 25 lit. C. Hoc autem sentiunt de iis solum Episcopis, qui nunquam fuerunt Catholici; de aliis enim, qui aliquando fuerunt in Ecclesia, deinde ab hac præcisi, inquit Gratian., *Ordinationes eorum ab Ecclesia misericorditer tolerantur*.

430. *Dico I. Minister ordinarius sacramenti Ordinis est solus consecratus Episcopus.*

Est de fide.

Prob. I. Ex SCRIPTURA SACRA, in qua solis Episcopis, scilicet Apostolis et eorum successoribus *Ordinis* collatio adscribitur. Act. 6, ordinatio septem Diaconorum. Act. 14 de Paulo et Barnaba dicitur: *Cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros*. 1. ad Tim. 4: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi... cum impositione manuum presbyterii*. Et cap. 5, præcipit illi Paulus manus cito nemini imponere. Ad Tit. 1 scribit, *hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut ego disposui tibi*.

Prob. II. Ex constanti TRADITIONE, quæ constat ex facto ipsiusmet Novatiani hæretici, qui Romanum Episcopatum ambiens, tres Episcopos, homines rudes in fraudem adduxerat, et cum eos temulentos cerneret, compulsi, ut, licet vana impositione manuum, sibi Episcopatum conferrent. Rem narrat CORNELIUS Papa in epist. ad Fabium Antiochenum apud Euseb., L. 6 Hist., c. 43. Adeo in seculo III quo hoc contigit, veritas illi persuasa

fuit. In seculo iv eamdem tradit Concil. Carthag. I, can. 5 (Labb., t. 2, p. 745 D) habitum anno 348 et Alexandrinum, ex Ægypto, Libya, Thebaide, Pentapoli congregatum sub Osio anno 349; ut enim refert ATHANAS. apol. 2 contra Arian. declaravit Ischyram, accusatorem Athanasii non esse verum sacerdotem; eo quod a Collutho simplici sacerdote ordinatus esset (V. Labb., t. 2, p. 547). Epiphanius vero Aerium rejecit et cum hæreticis damnavit, quod presbyteros in jure ordinandi pares Episcopis judicaret; et ait Hær. 75 per Episcopos gigni patres ordinationis virtute, per presbyteros vero filios duntaxat Ecclesiæ virtute baptismi. In sec. vi. Arelatense 5, can. 7. Item Braccarense an. 563, can. 8. In sec. vii, Conc. Hispalense II, anno 649, cap. 5, irritam affirmat ordinationem illam, in qua presbyter verba formæ pronunciaverat, et Episcopus, qui præ oculorum dolore legere non poterat, solum manus imposuerat.

Prob. III. Ex Conciliis generalibus FLORENTINO et TRIDENTINO, quorum primum de ordine ait in Decreto Unionis : *Ordinarius minister hujus sacramenti est Episcopus*. Alterum Sess. 23, can. 7 : *Si quis dixerit Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum presbyteris communem... anathema sit.*

Ratio a priori est voluntas Christi, quam nobis declarat perpetua praxis Ecclesiæ; ac proinde potestas ordinandi propria est Episcopis jure divino, non solo jure ecclesiastico. *Ratio convenientiæ est*; quia Episcopi sunt a Christo instituti principes Ecclesiæ; ergo conveniens fuit munus ordinandi ministros Ecclesiæ pertinere, saltem de jure ordinario, ad solos Episcopos; sicut solus princeps secularis ordinarie ministeria publica distribuit.

431. *Obj. I.* Aaron fuit ordinatus sacerdos a Moyse, licet Moyses non esset sacerdos; nam in Lege veteri sacerdotium solum ad Aaronem ejusque filios pertinebat; ergo etiam potest quis ordinari sacerdos in Lege nova a non sacerdote; ergo Episcopus non est minister ordinarius ordinis.

R. 1°. Moysen vere sacerdotem fuisse docet S. LEO Papa epist. 88 (nunc in app. rejecta) juxta illud Ps. 98 : *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus*. Postquam vero ordinatus fuerat Aaron, ad hunc ejusque filios tantum pertinebat sacerdotium ex ordinatione divina.

R. 2°. *Transmisso hoc, N. Cons.* Res tota pendebat ab arbitrio voluntatis divinæ : poterat Deus per non sacerdotem sacerdotium conferre Aaroni; sed aliter ordinavit pro nova Lege Christi, ut probant rationes conclusionis. Deinde sicut Lex vetus et nova, sacrificium Legis veteris et novæ, sic differt utriusque sacerdotium.

432. *Obj. II.* In primitiva Ecclesia populus habuit jus suffragii in ministrorum electione; sic Act. 6, priusquam eligerentur septem diaconi, *placuit sermo coram omni multitudo*. Idem innuit S. CYPR. epist. 33 et 69; ergo non ad solos Episcopos spectat collatio ordinum.

R. 1°. — *D. Ant.* Habuit jus suffragii ex jure divino *N.* Vid. quæ diximus n. 32 et seqq. Ex mero indulto apostolico, vel ecclesiastico *C.*

R. 2°. — *N. etiam Cons.* Toto enim cælo diversa sunt *eligere*, vel *ferre suffragium*, et *ordinare*. Primum indulserant Apostoli multitudini : *considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem*, Act. 5, v. 3, nimirum ut tanto melius sedarent murmur, si populo relinquerent electionem. Sed

electos ordinarunt Apostoli, v. 3, *ibid.* Sic et postea Ecclesia sæpe dedit populis jus ferendi suffragii in electione ministrorum; ipsa tamen ordinatio semper pertinebat ad Episcopos. Nimirum in ordinatione ministrorum tria contingunt: electio, ordinatio sive consecratio, missio vel vocatio. Electio nihil est aliud, quam designatio personæ idoneæ ad ecclesiasticam dignitatem, vel functionem. Ordinatio est ceremonia sacra, qua ministri pro tali dignitate consecrantur, vel illis potestas sacra confertur, postquam constat de eorum idoneitate ex electione. Missio vel vocatio jurisdictionem tribuit, et pastorem ecclesiasticum constituit. Concedimus igitur jus ferendi suffragii in electione concedi potuisse populo, et concessum fuisse; non autem jus ordinandi.

433. *Obj. III.* Concilium Nicænum I in epist. Synodica apud Theodoret. L. 4, c. 8, et apud Socratem, L. 4, c. 49 postquam iis, qui a Meletio schismatico consecrati fuerant, presbyteris facultatem ademit, in schismatis pœnam, quemquam in clero deinceps promovendi, vel designandi; de aliis, qui Meletio non adhæserant, inquit: *Hi autem, qui Dei gratia... ad nullum schisma defecisse comperti sunt, et se intra Catholicam Ecclesiam impollutos continuerunt, jus habeant et ordinandi, et eos, qui digni clero fuerint, nominandi.* Ergo presbyteri tunc temporis gaudebant potestate ordinandi.

R. — D. *Ant.* Jus habeant ordinandi ordinatione proprie tali, sive consecratione N. ordinandi improprie, id est, suo suffragio cum cæteris, eligendi, designandi, et approbandi C. Ratio est 1°; quia Concilium, ut ex ejus epistolæ verbis deducitur, concedit presbyteris non schismaticis illud jus; quod in pœnam negabat aliis, qui adhæserant Meletiano schismati, sed his tantum negat jus suffragii in electione, designandi, approbandi; ergo. 2° Quia ordinationem præmittit nominationi: certum autem est, quod primo debuerint nominari tanquam digni clero, antequam ut clerici vere ordinarentur. 3° Quia in græco legitur *προχειρίζεσθαι*, quod proprie significat promovere, præordinare, eligere; hinc etiam *προχειρίζεσθαι*, et *ὀνόματα ὑποβάλλειν*, id est, promovere, et nomina eorum suggerere, qui ordinatione digni judicantur, tanquam synonyma conjunguntur. Et Act. 22, v. 14, eamdem vocem græcam Vulgata vertit: *præordinavit*, scilicet Deus Paulum, eum eligendo in Apostolum; quæ tamen præordinatio non erat vera ordinatio; nam, non obstante illa præordinatione, Paulus cum Barnaba ordinatus, sive consecratus fuit Episcopus, Act. 14.

434. *Obj. IV.* Presbyteri in ordinationibus simul cum Episcopo manus imponunt, ex antiqua praxi Ecclesiæ. Et 1. ad Tim. 4, ait Paulus: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii*; ergo.

Ad 1^{am}. R. — D. *Ant.* Impositione mere ceremoniali C. sacramentali N. Illa enim impositio solum significat consensum Ecclesiæ in ordinationem electi; nullum autem effectum producit; nam sic imponendo manus nec verbum proferunt.

Ad 2^{am}. R. — D. Per *presbyterii* intelligendo presbyteros simplices N. Episcopos C. Ita enim explicat Theodoret., Œcumen., Theophylact., præsertim S. Chrysostomus dicens (Opp., t. 44, p. 618 B): *non de presbyteris hic loquitur, sed de Episcopis; neque enim profecto presbyteri ipsum ordinarunt.* Et certe tunc agebat Paulus de consecratione Episcopi, in qua ex

constanti disciplina Ecclesiæ solent plures Episcopi manus imponere; nunquam vero presbyteri simplices.

Porro *presbyteri* nomen tunc commune erat Episcopis; imo aliquando usurpatum ab Apostolis. *Presbyterii* autem vocabulum Ecclesiæ senatum denotabat, qui vel ex Episcopis solis constabat, ut plures autumant, vel ex Episcopis simul et presbyteris, ut alii sentiunt. Quidquid vero sit, ex eo nihil colligi potest; aut enim presbyteri manus non imponebant, sed soli Episcopi; aut si imposerent cum Episcopis, ut adhuc hodie in ordinatione presbyterorum, illa impositio sacramentalis non fuit.

435. *Obj. V.* 1º Presbyteri simplices habent potestatem consecrandi Eucharistiam; ergo etiam sacerdotes, vel diaconos ordinandi jure ordinario: qui enim potest majus, potest etiam minus; majus autem quid est conficere corpus Christi, quam ministrum. 2º Episcopus potest ordinare Episcopum; ergo etiam sacerdos sacerdotem.

Ad 1um. R. — *N. Cons.* *Ad ejus prob. R.* — *D.* Si minus sit ejusdem generis, subordinatum majori, non dependens ab alterius voluntate; *esto.* secus *N.* Unde fallit hoc axioma etiam in physicis; ut: homo potest generare hominem; ergo etiam formicam. Et proinde multo magis in moralibus, quæ pendent ab alterius voluntate, uti hic potestas ministrorum a voluntate Christi. Voluit ille a presbyteris suum corpus consecrari, non alios sacerdotes; sed potestatem hos consecrandi esse voluit penes Episcopos Ecclesiæ principes.

Ad 2um. R. — *N. Cons.* Ratio est eadem, voluntas Christi, quæ nobis constat ex traditione perpetua, praxi et mente Ecclesiæ. Accedit, quod potestas ordinandi non sit potestas jurisdictionis, sed ordinis, quam in consecratione sua soli accipiunt Episcopi, non sacerdotes alii; ergo hi non possunt ordinare alios jure ordinario.

436. *Dico II.* Sacerdos simplex non est minister extraordinarius presbyteratus, hoc est, non potest hunc ordinem conferre alteri etiam ex commissione Ecclesiæ, vel summi Pontificis.

Est communissima auctorum tum veterum, tum recentiorum cum S. Thoma in 4. dist. 25, q. 1, a. 1, ad 3, contra Panormitan. cap. *Quanto*, de cons., Capreolum, Angelum in Sum. verbo, *Ordo*; et Gloss. in can. *Manus*, de consecrat., Meratium.

Ratio est 1º. Quia ex una parte nec Scriptura, nec Traditio alium ministrum hujus ordinis assignat usquam, præter Episcopum: ex altera parte ne unicui exemplum extat, quo facultas conferendi hunc ordinem fuisset delegata presbytero simplici; quod est maximum argumentum, Ecclesiæ non esse concessam a Christo potestatem, delegandi presbyteris facultatem alios presbyteros ordinandi; si enim Christus hanc potestatem dedisset Ecclesiæ, hæc certe illa aliquando usa fuisset, cum plures se offerrent occasiones, idque poscere videretur necessitas, et animarum salus, maxime persecutionum temporibus, quibus Episcopi latebant in cryptis, aut rapiebantur ad necem. Item usa fuisset presbyterorum opera in remotis regionibus, ubi nulli adhuc erant Episcopi, et in quas mitti non poterant sine magno discrimine, et labore: atqui tamen nunquam id factum legimus, sed constans est in supprimendo hoc presbyterorum jure consensus Episcoporum; altum in ipsis presbyteris, quotquot de ordinibus scripserunt, ea de re silentium. An forte nemini id in mentem venit?

Ratio est 2°. Omnium fere theologorum consensio, exceptis paucis : atqui in rebus, quæ pendent a sola voluntate divina, ut in specie sacramenta, maximi momenti esse debet communis Doctorum consensus, præsertim quando veritas Catholica non est expressa in Scriptura sacra; sed ex sola Traditione erui debet, uti præsens controversia.

Ratio est 3°. Quod plerique SS. Patres asserant una ordinandi facultate Episcopos presbyteris esse superiores, ut S. EPIPHANIUS Hær. 75 contra Aerium, qui nullum admittebat inter Episcopos et presbyteros discrimen, ait (Opp., t. 1, n. 908 A) : *Hic (ordo Episcoporum) vim gignendorum patrum habet; at ille (Presbyterorum) cum patres gignendi potestatem non habet, per regenerationis lavacrum, filios gignit Ecclesiæ. Et vero qui tandem presbyteros constituat, qui ad ordinandum manuum impositionem non habet?* S. Hieron. epist. 85 (al. 146) ad Evagrium : *Quid facit excepta ordinatione Episcopus, quod presbyter non faciat?* S. CHRYS., homil. 11 in 1. ad Tim. (Opp., t. 11, p. 604 D) de Episcopis ait : *sola manuum impositione presbyteris superiores sunt.* Sed hæc falsa essent, si ex delegatione possent presbyteri ordinare presbyteros; nam ita se haberent ad ordinationem, sicut ad confirmationem, quam posse eos conferre ex commissione summi Pontificis communis est sententia; ergo si sola ordinatione presbyteros excedunt Episcopi juxta Patres, sequitur, quod ex delegatione non possint ordinare presbyteros; vel non sola ordinatione superiores erunt Episcopi, sed etiam confirmatione.

Ratio est 4°. Quod sententia contraria discrimen inter Episcopos et presbyteros nimium labefactet, et incaute suppeditet arma Calvinistis, qui toti pugnant adversus Episcoporum excellentiam. Vide Petavium in dissertat. de Ecclesiastica Disciplina. Deinde, quod non parum obsit causæ Catholicæ de successione pastorum; eo enim maxime impugnamus hæreticos, quod pastorum seriem ostendere non possint; at facilius se tuebuntur, si presbyteri alios sibi substituere possint. Denique, quod tollat Episcoporum necessitatem.

437. *Obj. I. Ex Histor. Eccl. 4° Juxta CASSIAN.* Collat. 4, cap. 4. Paphnuthius presbyter Daniele discipulum suum ordinavit primo in diaconum, deinde etiam in sacerdotem. 2° Sub Valeriano et Gallieno cum Scythæ plures clericos captivos abducerent, inter hos Ulphilas, cum morum sanctitate et prædicatione multos barbaros converteret, ab Eusebio nondum Episcopo fuit consecratus, ut refert Philostorgius in Eclogis L. 2, cap. 5. 3° Chorepiscopi quondam leguntur ordinasse presbyteros.

Ad 4um. R. — D. Ordinavit, hoc est, eum obtulit præsulibus, ut ei manus imponerent, sicque ordinari curavit C. ordinavit vere N.

Ad 2um. R. 4°. Probas nimium; nempe presbyteros posse ordinare Episcopos; nam sic quoque Ulphilam fuisse ordinatum ab Eusebio nondum consecrato ait cit. auctor; sed

R. 2°. Philostorgio nulla fides habenda est; Arianus erat, qui ut ostenderet Gothorum Ecclesiam fuisse ab Arianis institutam, refert Ulphilam, qui muneribus illectus ad Arianam hæresin Gothos perduxit, fuisse primum Episcopum, quod tamen falsum esse habetur ex Socrate L. 2 Hist., cap. 4, qui narrat Theophilum Gothorum episcopum Nicæno adfuisse Concilio illique subscripsisse. Deinde Philostorgius ait legationem Ulphilæ, cujus occasione factus est Episcopus, evenisse Constantini temporibus; sed Sozo-

men., L. 6, cap. 37; Theodoret., L. 4, cap. 37; Socrates, L. 4, cap. 33, ad Valentis imperium referunt.

Ad 3^{am}. R. — D. Chorepiscopi, qui erant vere consecrati Episcopi C. qui non erant N.

438. *Obj. II.* S. LEO M. Rustico Narbonensi interroganti, quid agendum esset de presbytero, vel diacono, qui se Episcopos mentiti sunt, et de his, quos ipsi clericos ordinarunt? respondet epist. 92 (al. 167) quod, si ordinatio peracta fuerit cum iudicio et consensu præsidentium, haberi possit ut rata; ergo juxta S. LEONEM subsistit ordinatio presbyteri *facta a non Episcopo*.

R. — D. *Cons.* A non Episcopo vero N. legitimo C. Nam ambo illi, de quibus interrogat Rusticus, consecrationem episcopalem acceperant, et ideo erant veri Episcopi; sed quia contra canones absque Metropolitanis consensu, aliisque comprovincialibus Episcopis fuerant ordinati, ideo mendaces vocat Rusticus, sive non legitimos, quia juxta Ecclesiæ regulas non numerabantur inter Episcopos. Colligitur hoc ex verbis S. LEONIS: ait enim in epist. cit. *Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitanis iudicio consecrati.*

439. *Obj. III.* Concilium Hispalense II, anno 649, cap. 5 (Labbe., t. 5, p. 1665) pronunciat abjiciendos esse e gradibus suis clericos duos, presbyterum et diaconum, qui Episcopo manum quidem imponente, sed presbytero formam dicente, eo quod Episcopus ob oculorum dolorem eam legere non posset, ordinati fuerant; sed qui ab ordinibus deponuntur, illos habuerint, necesse est; ergo potest presbyter conferre presbyteratum et diaconatum ex delegatione.

R. — D. *Maj.* Pronunciat abjiciendos, hoc est vere deponendos, quasi jam vere ordinem acceperant N. hoc est, declarandam esse irritam eorum ordinationem, et proin non permittendos, ut in iis ministrent C. Ratio est, quia alioquin sequeretur, posse ab uno applicari materiam, ab alio formam, quod nemo dixerit extra sacramentum Pœnitentiæ.

440. *Obj. IV.* Concilium Florent. ait sacramenti ordinis Episcopum esse ministerium ordinarium; ergo supponit sacerdotem posse esse extraordinarium. *Conf. 1.* Sicut ex eo, quod Episcopum dicat ministrum ordinarium confirmationis, infertur, sacerdotem esse extraordinarium; ita quoque hic. *Conf. 2.* Tridentin. Sess. 23, can. 7, eodem modo dicit confirmandi et ordinandi facultatem propriam esse Episcoporum, nec presbyteris communem; et tamen hoc non obstante sacerdos potest esse minister confirmationis; ergo etiam ordinis.

R. — N. *Cons.* Vocat Episcopum ministrum ordinarium, quia sacerdos ex delegatione potest saltem conferre ordines non hierarchicos, aut minores.

Ad *Conf. 1^{am}*. R. — N. *suppos.* Quod ideo præcise inferatur sacerdotem esse ministrum extraordinarium confirmationis, quia Episcopum vocat ordinarium; nam posita sola voce *ordinarius*, adhuc poterat affirmari et negari sacerdotem esse ministrum extraordinarium; sed quia addit: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem, chrismate per Episcopum*

confecto, hoc administrasse confirmationis sacramentum. Nil tale addit de ordine; unde cum pro presbyteratu nullum exemplum etiam aliunde afferri possit; Episcopus est solus illius minister, cum exclusione alterius ministri extraordinarii.

Ad Conf. 2^{am}. R. 1°. — *N. Ant.* Concilium quidem hic de utraque potestate ait, esse propriam Episcopis; non tamen ideo dicit, aut vult esse propriam eodem modo, sed oppositum potius ex Tridentino colligitur, ubi de qualibet potestate seorsim ex professo agit; nam Sess. 7, can. 3, definit de confirmatione tractans: *Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ministerium ordinarium non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem; anathema sit.* E contra agens de ordine Sess. 23, cap. 4, ait: Sacrosancta Synodus declarat, *Episcopos... Ministros Ecclesiæ ordinare.* In primo autem loco absolute definit, sacerdotem non esse ministerium ordinarium confirmationis; in alio loco disserens de ordine, solis Episcopis facultatem ordinandi simpliciter attribuit, nec verbo mentionem faciens ministri ordinarii.

R. 2°. — *N. Cons.* Licet enim hic locus Tridentini non obstaret; obstant tamen alia pro ordine, et quidem presbyteratus præcipue; nunquam enim Ecclesia agnovit sibi datam esse potestatem delegandi facultatem presbytero hunc ordinem conferendi, sicut confirmationem

444. *Obj. V.* Plures canonici juris Consulti supra citati; item etiam Theologi docent, presbyteratus ordinem a simplici presbytero conferri posse; ergo.

Ad 1^{am}. R. — *D.* Plures canonici juris Consulti docent, eo inducti ex falsis principiis *C.* secus *N.* Imprimis interpretes juris canonici non sunt audiendi præ Theologis in præsentī causa, quæ ad doctrinam pertinet. Deinde ita senserunt nixi falsis principiis: *Primum* est, quod presbyteri et Episcopi sint quid unum et idem jure divino: sic Guillelmus Raymundi Glossator, Glossa, et Panormitanus. *Secundum*: quod quivis clericus possit eum, quem habet, ordinem conferre, ut subdiaconus subdiaconatum, diaconus diaconatum, presbyter presbyteratum; idque putabant Glossa, Sylvester, Angelus de Clavasio, Hugo, Bernardus, antiquissimus Decretalium Commentator in Summa, Astensis L. 6, Tit. 3, a. 4. *Tertium*: quod facultas dandi, quod habeas, extendatur etiam ad laicos ipsamque confirmationem, ita ut confirmatus possit confirmare, laicus laicum; ut Gloss. ad cap. *Pervenit*. Dist. 95. *Quartum*: quod presbyteri tantam habeant potestatem circa ordines, ut etiam urgente necessitate possint ordinare Episcopos, ut Guillelmus, Panormit. Atqui hæc falsa sunt, et a nemine jam admittuntur; ergo nec interpretum illorum auctoritas hic pondus habere potest.

Ad 2^{am}. R. — *D.* Theologi perpauca et iisdem nixi fere principiis, quibus citati juris canonici interpretes *C.* secus *N.* Sic in specie Aureolus credebatur episcopatum et sacerdotium non esse distinctas potestates; quod quidam alii judicabant probabile, ut Nicolaus de Orbellis.

442. *Obj. VI.* Omnis forma, quæ est in actu, potest se communicare in eadem specie: sic ignis producit ignem; ergo etiam habens presbyteratum potest hunc communicare alteri.

R. 4°. Ergo anima rationalis potest producere alteram; confirmatus laicus confirmare alium; quæ sunt notorie falsa. Hinc

R. 2º. — *D. Ant.* Forma corporea *T.* nam et in physicis universaliter falsum est, sic forma lapidis non producit similem. Spiritualis, supernaturalis; item in moralibus, quæ pendent unice a voluntate instituentis, ut sacramenta *N.* In his tota ratio est voluntas instituentis.

443. Dico III. Sacerdos simplex etiam probabilius non est minister extraordinarius diaconatus.

Est communis tum veterum, tum recentiorum, contra recentiores alios, nixos præcipue privilegio concesso Abbatibus Cisterciensibus, ex quo tamen, ut infra ostendetur, infirmum petitur argumentum.

Prob. Illis ipsis rationibus, quibus prior conclusio; æque enim ad nostræ usque Theologiæ incunabula inauditum est, in Ecclesia fuisse presbytero simplici delegatam potestatem hunc ordinem conferendi; traditio autem et perpetua praxis, vel observantia Ecclesiæ sunt optima interpretes voluntatis Christi, a qua sola tota pendet doctrina de sacramentis.

Conf. illa traditio et observantia. 1º Primos diaconos, Act. 6, ordinant Apostoli. 2º Gelasius Papa pronunciat aliquos quidem ordines posse ex Episcoporum licentia conferri a presbyteris, sed intra subdiaconatum hæret, nec altius assurgit; quid ita? nisi ut tacite innuat altiores ordines nequidem ex commissione posse ab iis conferri. 3º Quandocumque de hac delegata ordinandi potestate fit mentio, nunquam exprimitur diaconatus. Sed

444. *Obj.* INNOCENTIUS VIII, anno 1489, concessit Abbatibus Cisterciensibus facultatem suis religiosis conferendi ordines minores, subdiaconatum et diaconatum; de Bulla hujus privilegii meminit primo Navarrus L. 5. Consilior. Cons. 13. *Secundo*, eam in bibliotheca Collegii Complutensis Societas Jesu servari, et se legisse testatur Vasquez 3. p. disp. 243, cap. 4. *Tertio*, Berti ait se legisse in Bullario Cisterciensium. *Quarto*, hoc privilegio usi dicuntur Romæ, et Gandavi in Belgio Generales Cisterciensium. Ergo extat exemplum, quo facultas ordinandi diaconum est concessa etiam aliis non Episcopis.

R. 1º. Bullam hanc supposititiam esse ait Sylvius in supplem. S. Thomæ, q. 38, a. 4. Hallerius de ministro Ordinationis, a 2, sect. 3, et alii. *Primo*, quia nullum ejus authenticum exemplar hactenus produci potuit; non enim extat in Bullario Romæ edito. *Secundo*, quod de ea pugnancia testentur auctores; nam Franciscus Victoria ait sibi quidem eam ad manus venisse, sed in ea solum exprimi subdiaconatum; Vasquez e contra etiam diaconatum. *Tertio*, Henno, qui testatur ea facultate usos esse Generales, nullo id probat testimonio. *Quarto*, Benzonius L. 2 de anno Jubilæi, cap. 23, ait Bullam, quæ videtur concedere Abbatibus Cisterciensibus, ut subditos sibi religiosos ordinent subdiaconos et diaconos, loqui tantum de litteris dimissorialibus, quas possint suis dare ad quemlibet catholicum Antistitem, non habita ratione provinciarum, aut diocesium, et ita declarasse Sacram Congregationem Concilii Tridentini anno 1592 et CLEMENTEM VIII. *Quinto*, quod Concilium Tridentinum, dum Sess. 23, cap. 8, ordinationem reservat Episcopis, et cap. 40. Abbatum, etiam exemptorum, restringit privilegia minora, nullam faciat mentionem privilegii conferendi diaconatum; ergo supponit hoc privilegium ipsis nunquam concessum fuisse, alioquin illius præ aliis meminisset.

R. 2°. Tametsi non sit nobis animus decidere, sitne Bulla illa vera, vel non, id tamen ex ultro citroque dictis non immerito colligitur, esse fidei dubiæ; proinde argumentum ex ea petatum infirmum esse; et subsistere conclusionem, qua solum dicimus, probabilius esse sacerdotem etiam non esse ministrum extraordinarium respectu diaconatus.

445. *Dico IV. Potest tamen sacerdos simplex ex concessione Ecclesiæ conferre subdiaconatum: item ordines minores.*

Est communis sententia. Et quidem in eorum sententia, qui negant hos ordines esse sacramentum et institutos a Christo, res difficultate caret; tunc enim eorum collatio, sicut institutio, pendet ab Ecclesiæ arbitrio. In aliorum sententia, qui admittunt subdiaconatum esse sacramentum; item minores,

Probatur 1°. Auctoritate GELASII Papæ, qui facultatem conferendi hos ordines concedi posse presbyteris a Pontifice asserit epist. 9, cap. 6, Tom. 4 Concil. (p. 1190 A), ubi de presbyteris loquens, ait: *Nec sibi meminerint ulla ratione concedi, sine summo Pontifice subdiaconum, aut acolythum jus habere faciendi*; ergo vult eos hoc posse cum consensu et concessione Pontificis, alias enim verba GELASII inania forent, et omni sensu vacua.

Prob. 2°. *In specie de Subdiaconatu.* Tale privilegium concessum fuit Abbati Cisterciensi, cujus meminit PIUS V in ea Bulla, qua hoc ipsum jus denegat Abbati Præmonstratensi. Item Abbatibus Benedictinis, testatur Victoria. Tale privilegium fuit alterius Abbatis Cisterciensis in Germania, quod ante Concilium Tridentinum confirmatum fuisse asserit NAVARRUS Consilior. L. 5 de Privileg. Cons., 14.

Prob. 3°. *De minoribus Ordin.* Synodus VII generalis, anno 787, can. 14 (Labbe., t. 7, p. 607 E), facultatem lectorum creandorum fecit Abbatibus: *Lectoris autem manus impositionem licentia est unicuique Abbati in proprio monasterio solummodo faciendi... dum constet illum esse presbyterum.* De acolythatu constat ex GELASIO Papa ante cit.; et de singulis ex Tridentino Sess. 23, c. 10, ubi: *Abbatibus, ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, non liceat imposterum intra fines alicujus diocesis consistentibus, etiamsi nullius diocesis, vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus non sit, tonsuram, vel minores ordines conferre.* Ergo Concilium relinquit Abbatibus facultatem, tonsuram et minores ordines omnes conferendi Regularibus sibi subditis.

446. *Obj.* Si possit Pontifex concedere facultatem sacerdoti simplici conferendi subdiaconatum et minores ordines; ergo vel vi ordinis sui, vel jurisdictionis: atqui neutrum dici potest: non primum; quia alias idem posset Episcopus, hic enim quoad ordinem non differt a Papa; sed illud non admittitur: non secundum; quia jurisdictio respicit corpus Christi mysticum, non naturale.

R. — *N. seq. Maj.* Hoc facit Pontifex ex potestate sibi concessa a Christo; quam ei concessam fuisse declarat praxis Ecclesiæ ex allatis exemplis.

447. *Dico V. Valida est ordinatio facta ab Episcopo improbo, intruso, hæretico, schismatico, excommunicato, deposito, simoniaco.*

Est communis hodie Doctorum Catholicorum, et partim de fide, ut patebit.

Prob. per partes. I. De improbo. 1º Ex Scriptura, juxta quam 1. Cor. 4. Episcopi sunt ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei; sed sive probus sit, sive malus procurator, non interest rei, quam nomine Domini agit, modo id exequatur, quod sibi mandatum est; ergo. Unde et Apostolus ibid., cap. 3, ait: *Neque qui plantat, est aliquid; neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 2º Ex definitione Ecclesiæ, quæ ea de re Donatistas, Waldenses, Wicleffistas, Hussitas proscribit ut hæreticos, ut constat ex Bulla MARTINI V in qua ex damnatis Wicleffi articulis hic decimus est: *Si Episcopus existat in peccato mortali, non ordinat*: Ex Conc. Constantiensi Sess. 15, Trid. Sess. 7, can. 12, ubi de Sacramentis in genere contrarium asserentes ferit anathemate. 3º Ex SS. PP. AUGUST., Tr. 5 in Joan., n. 15: *Qui fuerit, inquit, superbus minister, cum xabulo computatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fuit purum, quod per illum transit liquidum venit ad fertilem terram... per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generat, sed tamen hortis plurimum fructum affert.* Vide plura Tr. de sacram. in genere, ubi de probitate et fide ministri.

II. De intruso. Ex traditione Ecclesiæ. S. LEO Papa Anatolium, a conciliabulo, vel latrocinio Ephesino intrusum in sedem Constantinopolitanam S. Flaviani, instantibus Marciano et Pulcheria Augustis, non solum recepit; sed etiam ordinationes ab eo factas approbavit, ut habet ipsa S. LEONIS epist. 78, al. 54 ad Marcian. Augustum, et refert AUXILIUS in defensione Formosi L. 1, cap. 24, apud MORIN. de SS. Ordinatio, p. 2. VIGILIUS summi Pontificis ordinationes, cum expulso SYLVERIO Papa legitimo vi potitus esset summo Pontificatu, nemo unquam vocavit in dubium; nec eas postea iteravit VIGILIUS, factus, SYLVERIO mortuo, verus et pœnitens Pontifex. *Ordinationes ejus*, ait PETRUS DAMIANI apud Morin. loc. cit. *in sua perpetim stabilitate permanserunt.* Plura exempla passim auctores referunt alii.

III. De hæretico. Concilium Nicænum can. 8. Novatianus cum suis ordinibus decrevit suscipiendos esse, quem canonem exprimit Synodus VI. Carthagin. *Si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam Cathari, placuit, sicut et magnæ Synodo (Nicænæ) eos ordinatos sic manere in Clero.* Tom. 2 Concil., pag. 1546. Idem Nicænum de ordinatis Arianis statuit. Et hinc quidem canon ille 8 celebratissimus, qui in regulam deinceps evasit Siricio Papæ epist. ad Himmerium., Innocent. I, epist. 22, cap. 5, Tharasio, Actione 1. Synodi VII, Hincmaro ad Episcopos Synodi III Suession., S. Hieron. qui in Dialog. contra Luciferianos ait, n. 19: *in Synodo Nicæna octo Episcopos Arianos susceptos scimus.* Similiter de ordinatis a Donatistis, cum ad Ecclesiam redirent, ait AUGUSTIN. Lib. 2 contra Parmen. *non sunt rursus ordinati; sed sicut baptismum in eis, ita ordinatio mansit integra.* Idem quoque statuit Synodus Ephesina Actione 7 (V. Labb., t. 3, p. 809 B), de Messalianis, vel Enthusiastis, et Synodus VI de ordinatis a Monothelitis, ut testatur Tharasio Act. 1. Synodi VII (Labb., t. 7, p. 70 et seqq.) et passim SS. Patres docent: BASIL. ad episcopos occidentales epist. 74 (al. 263), S. LEO Papa epist. 1, cap. 6 (al. 87).

IV. De schismatico. Ex perpetuo Ecclesiæ usu et praxi. Plurima enim schismata in Ecclesia constat fuisse; sic post mortem Liberii anno 367. Ursicinus insurrexit contra Damasum, anno 417. Eulalius contra Bonifacium, anno 498. Laurentius contra Symmachum, anno 530. Dioscorus contra Bonifacium II, anno 538. Vigilius contra Sylverium, anno 996.

Joannes contra Gregorium V et omissis aliis, Albertus et Theodoricus gravissimum schisma excitarunt contra Paschalem II electum in Pontificem, anno 1099. Atqui nunquam ordinationes factæ a schismaticis illis in dubium revocatæ sunt : imo in Synodo Guastallensi præside Paschale II valere sancitum est ; ut refertur ab Abbate Urspergensi, et Tom. 10 Concil., pag. 749, anno 1106. Sic et in diuturno illo schismate, quod denique a Concil. Constantiensi sublatum, cum multæ fuissent factæ ordinationes a Pontificibus inter se pugnantibus, ratæ omnes habitæ sunt, et quisque in ordine semel accepto permansit. *Conf.* Ex Patribus. MELCHIADES, cum absolvisset Cæcilianum Carthaginensem, a quo Donatus cum aliis se sejunxerat, aiebat etiam ordinatos a schismaticis se habiturum pro Episcopis, si ad Ecclesiam redirent ; verba Pontificis refert epist. 43, olim 172. AUGUSTINUS, qui idem asserit epist. 185, L. 2 contra epist. Parmeniani., L. 2 cont. Cresconium Donatistam et alibi.

V. *De excommunicato et deposito.* Ex eadem traditione et praxi Ecclesiæ ; ex variis exemplis, quæ passim magno numero congerunt auctores : unum sufficiat Acacii patriarchæ Constantinopolitani, qui, licet depositus et anathemate percussus esset a Felice summo Pontifice anno 484, varios nihilo minus ordinaverat, quorum ordinationes postea ratas habuit ANASTASIUS Papa in epist. ad Anastasium Imperatorem cap. 7 et 8, quam exhibet GRATIAN. Dist. 19, can. 8, in qua ait Pontifex se id facere *secundum Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem*.

VI. *De simoniaco.* Concilium Chalcedon. anno 451, can. 2 (Labb., t. 4, p. 756 B) de simoniace ordinante et ordinato pronunciat, priorem venire in periculum gradus proprii, sive depositionis ; de altero ait : *ordinatione nihil juvetur, sed sit a dignitate vel officio alienus* ; ubi sola dignitas et officium aufertur simoniace ordinato ; ipsa vero ordinatio nulla non declaratur. Idem habet Synodus Constantinop. sub GENNADIO anno 455, Aurelianensis V, anno 559, can. 10 ; Toletan. IV, anno 633, can. 19, etc.

Ratio autem generalis est : Quia nullo jure talis Episcopus redditus est inhabilis ad conferendos ordines : non divino ; tale enim nullum assignari potest : non ecclesiastico ; hoc enim dum prohibet fieri, vel admitti ordinationem ab Episcopo non legitimo, schismatico, hæretico, etc., non ideo tamen invalidare vult talem ordinationem, imo invalidare non potest ; quia, quæ pendent a potestate, quam tradidit Christus, nullatenus adimi, vel impediri possunt ab Ecclesia, quantum ad valorem actus, sicut potestas baptizandi concessa a Christo omnibus, non potest adimi ab Ecclesia. Atqui potestas ordinandi est tradita Episcopis a Christo ; est enim potestas ordinis et characteris episcopalis, quem sicut nec instituit, sic nec impedire potest Ecclesia ; estque indelebilis, ut nullo etiam crimine amittatur ; ergo si talis Episcopus adhibeat alia necessaria necessitate sacramenti, valebit ab eo facta ordinatio. Unde

Collige : Quando ordinationes ejusmodi dicuntur *nullius roboris, infirmæ, nullæ*, etc., id nequaquam intelligendum est de ordine quoad substantiam sed quoad ejus executionem ; aliquando quoad gratiam, cui obicem ponit scienter talem ordinem suscipiens, ut amplius patebit solutione objectionum.

448. *Obj. I.* In Episcopo *improbo* non manet character ordinis ; ergo hunc alteri conferre nequit. *Prob. Ant. 1º* In Constitutionibus Apostolicis L. 8,

cap. 2 (Labb., t. 4, p. 457 D). Episcopi, qui sancti non fuerint, dicuntur Episcopi non veri, sed falsi : item ab hominibus promoti, non a Deo. 2° S. DIONYS. AREOPAG. epist. 8 (Opp., t. 4, p. 605 B) ad Demophilum, de sacerdote improbo ait : *non est sacerdos*; ergo. 3° S. CYPRIANUS epist. 68, ad clerum et plebem Hispaniæ ut eligant sanctos præsules, de præsule peccatore ait, *ejus sacrificia grata Deo non esse* : Item, tales comparat cum Core, Dathan et Abiron; sed hi sacerdotes non erant. 4° Auctor operis imperfecti in Matth. inter opera CHRYSOSTOMI, homil. 53 (in cap. 25, v. 48), docet eos non esse apud Deum Ecclesiæ ministros, qui ab ipso electi non fuerint. 5° GELASIUS epist. ad Elpidium, relatus Caus. 4, q. 4, can. 92, ait de ministro improbo, ad consecrationem non advenire cœlestem Spiritum.

R. — N. *Ant.* Juxta definitionem Tridentini Sess. 7, can. 9, et Sess. 23, can. 4.

Ad 1^{am} prob. R. — D. Non sunt veri Episcopi ratione ordinis et characteris N. ratione finis, propter quem ordinantur Episcopi C. Sic dicere solemus, non est homo, qui juxta rationem non vivit. Et ratio est; quia cit. loc. affertur exemplum Caiphæ, qui tamen sacerdos erat, licet improbus. Alterum etiam D. Non a Deo, si spectetur ejus voluntas beneplaciti et complacentia C. secus N. Nam eos sacerdotalem dignitatem accipere et servare idem auctor Constit. Apost. cap. 4, ex professo tradit.

Ad 2^{am} prob. R. — D. Non est sacerdos, hoc est, non fungitur sacerdotis officio C. secus N. Dicit enim eo loco sacerdotem debere habere vim illuminandi alios, quam si non habeat, non esse sacerdotem, nimirum quoad vim illuminandi plebem, sive non fungi sacerdotis officio.

Ad 3^{am} prob. R. — D. Ejus sacrificia grata Deo non esse ex opere operantis C. ex opere operato N. Item, comparat cum Core, Dathan, et Abiron quoad potestatem intimam, vel ordinis N. quoad jus legitimum obeundi sacerdotalia munia C. CYPRIANUS hortatur clerum et populum, ut eligant Antistites dignos, aitque peccare populum, si communicet cum peccatore sacerdote, quem eligit, sicut populus olim adhærens Core, Dathan, et Abiron; quibus non negat indignum ordinatum habere ordinem.

Ad 4^{am} prob. R. 1°. Auctor illius libri, si non suspectus, saltem dubius est, perperam sub CHRYSOSTOMI nomine editus; CHRYSOST. enim in epist. ad Timoth. clare docet, sacerdotes malos recte conferre baptismum, consecrare, etc.

R. 2°. — D. Non esse apud Deum, quoad characterem et potestatem ordinis N. quoad mercedem bonis ministris paratam; vel, non esse gratos Deo C.

Ad 5^{am} prob. R. — D. Non advenire Spiritum sanctum ex opere operantis C. ex opere operato N.

149. *Obj. II.* Synodus Constantinopolitana, can. 4 (Labb., t. 2, p. 948 C), ordinationem Maximi Cynici, qui erat *intrusus*, vel violentus invasor ejus Ecclesiæ sedis, esse irritam, item ordinationes ab eo factas. *Conf.* Anastasius Bibliothecarius in Scholio ad finem Synodi VIII (Labb., t. 8, p. 4176 A), ait faciendum esse discrimen inter ordinationes factas ab hæretico, et ab invasore vel intruso, qualis Maximus fuit, nimirum quod ordinationes hæreticorum ratæ haberi possint, non item intrusorum; ergo.

R. — D. *Ant.* Esse irritas, quoad usum, vel exercitium legitimum et lici-

tum, item quoad gradum, et honorem *C.* quoad valorem, vel characterem *N.*

Ad Conf. R. — *D.* ut ante. Anastasius discrimen ponit in eo, quod ordinati ab hæreticis possint reconciliari, et restitui in pristinum gradum et officium juxta canones et consuetudinem Ecclesiæ; ordinati vero ab invasoribus sine recuperatione officii deponantur; cujus rationem dat, quod lapsi in hæresin fuerint Episcopi veri et legitimi, et habuerint facultatem in suo ordine ministrandi; nunquam vero intrusi et invasores.

450. *Obj. III.* CONSTANTINI, qui in Sedem Romanam per vim fuerat intrusus, ordinatio fuit damnata a STEPHANO IV, et ordinationes a Constantino factæ, fuerunt a Stephano rescissæ, et reiteratæ; nam decreverat Concilium, quod Stephanus ex Galliæ, Germaniæ, et Italiæ Episcopis congregaverat; ut Episcopi a Constantino consecrati redirent ad gradum, quem ante habuerant, et, si digni judicarentur, iterum electi, iterum consecrarentur. Idem decrevit de presbyteris et diaconis; ergo.

R. — *D. Ant.* Reiterata ordinatione vere sacramentali, similiter Concilium jussit iterum eligi et consecrari consecratione sacramentali *N.* ceremoniali, qua potius reconciliabantur *C.* Concilium non loquitur, nec intelligi debet de ipso ordine reiterato, sed de ritibus usitatis in reconciliatione schismaticorum, hæreticorum, quem ritum vocat Anastas. Bibliothecarius *benedictionis sacramentum* (Labb., t. 6, p. 4724 A). Ita BARON. ad an. 769 (t. 9, p. 300 C) et ostendit Alexander Natalis ad viii seculum cap. 4, artic. 8. *Nec obstat*, inter illos ritus fuisse adhibitam impositionem manuum, nam hæc impositio non erat *ordinativa*, sed ceremonialis et *reconciliatoria*, quæ semper adhibebatur, quandocumque fiebat reconciliatio cum Ecclesia. *Ratio responsionis est*, quia idem Concilium jubet a Constantino ordinatos in presbyteros et diaconos, si ante laici fuissent, ut depositi in religioso habitu permanerent, ut refert Anastas. Bibliothecarius in vita Stephani IV et Sigebertus ad an. 767. Cur enim hoc, nisi, quod in iis permanere ordinem judicaret? ergo licet illi essent depositi, hoc est, prohibitum eis esset ministrare in suo ordine, non tamen ipso ordine privati erant.

451. *Obj. IV.* De Photio, qui a Gregorio Syracusano deposito ordinatus fuerat, et expulso Ignatio patriarcha sedem Constantinopolitanam invaserat, ait Concilium Constantinop., an. 869, can. 4 (Labb., t. 8, p. 4370 D): *Photium nunquam Episcopum fuisse, nec nunc ulla ratione esse, justo decreto declaramus; nec ab illo creatos in eo sacerdotii gradu, in quem ab eo promoti sunt, permanere.* Ergo. *Conf.* Hoc idem ante citatum Concilium dixerat NICOLAUS I, epist. 9 (ibid., p. 335 E), ad Michaellem Imperatorem scribens: *Gregorius, qui canonice ac synodice depositus, et anathematizatus erat; quemadmodum posset quemquam provehere, vel benedicere, ratio nulla docet; igitur nihil Photius a Gregorio percepit; nisi quantum Gregorius habuit: nihil autem habuit, nihil dedit.*

R. — *D. Ant.* Nec Photium, nec ab eo creatos Episcopos fuisse quoad substantiam ordinationis, vel ordinis, characteris *N.* quoad honorem, usum, et legitimam executionem sui ordinis, quia juxta canones graviter prohibebantur, exequi suos ordines, et omnino ab omni functione erant suspensi *C.* Pari modo

Ad Conf. R. Ratio est 1° quia Nicol. I, ipse solum intelligit de officio, vel

executione ordinis; nam de Photio dixerat epist. 7, cap. 4 (ibid., p. 287 A), sit *omni sacerdotali honore et nomine alienus*, et *omni clericatus officio* exutus. De Gregorio vero, ibid., cap. 2. Gregorium definimus, *omni sacerdotali* carere et *privatum fore ministerio*, et cap. 3, eodem modo de ordinatis a Photio. 2° Quia idem Nicolaus I in epist. 43 in Gregorio Syracusano tantum arguit, quod Photium *irregulariter* ordinasset; sed aliud est ordinare irregulariter, aliud non valide. 3° Quia Adrianus II. Nicolai successor in epist. ad Basilium (Labb., t. 8, p. 4474 B C) palam profitetur adhærere se in eo decretis Leonis I, qui statuit ejusmodi Episcopos quidem deponi debere, sed ratas tamen haberi posse ordinationes ab iis factas. 4° Quod in cit. Concil. eodem modo dicatur non Christianus, quo vocatur non Episcopus; at certe, eo non obstante, retinuit baptismi characterem; ergo etiam. 5° Denique quod Photius post mortem Ignatii a Joanne VIII, citra ullam novam consecrationem, uti et ab ipso ordinati in pristinas sedes fuerint restituti, ut constat ex epist. JOANNIS ad Basilium (Labb., t. 8, p. 4455 B), in qua: *hunc ipsum Patriarcham, Photium, cum omnibus sive Episcopis... in quos judicii fuerat censura prolata, ab omni Ecclesiasticæ sanctionis vinculo absolvimus, sanctæque Ecclesiæ Constantinopolitanæ judicamus recipere sedem, Dominicique gregis esse Pastorem.*

452. *Inst. 1.* Nicolaus I ut habetur in ejus epist. 4, suis legatis præceperat, ut Photium haberent tanquam laicum; et act. 4, Synodi VIII, dicitur de eodem, quod Romana Sedes eum inter laicos computaverit; Adrianus vero in epist. synodica (ibid., p. 4449 D): *Photium, inquit, damnamus, nisi decretis nostris sese obtemperaturum promittat... tunc enim illi laicorum communione non interdiciamus.* Ergo nec quoad characterem censebatur Episcopus; laici enim illum non habent.

R. — D. *Ant.* Habere tanquam laicum in foro externo, quoad jura, dignitatem, officium C. secus N. Nam Nicolaus I quidem eum ut laicum haberi præcepit, cum nondum constaret, annon Photius esset Episcopus legitimus; ideoque mandatum istud non spectabat ordinem et characterem. Deinde observandum, quod juxta canones hæc esset pœna, ut, qui contra leges prorepissent ad gradus ecclesiasticos, iis carere debuerint, et haberi quasi nullos essent adepti, et Episcopi etiam antea veri et legitimi, si in gravia crimina fuissent lapsi, ad communionem laicam fuerint retracti, ut doceamur ex Concil. Agathensi, can. 50 (Labb., t. 4, p. 4394 E): *Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale crimen commiserit... ab officii honore depositus, in monasterium retrudatur, et ibi, quamdiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat.* Ita quoque ad verbum Concil. Epau-nense, can. 22.

453. *Inst. 2.* Photius tamen reipsa reiteravit ordinationes factas ab Ignatio; ergo.

R. — N. *Cons.* Factum enim Photii, intrusi et schismatici, improbique esse instar regulæ non potest. Deinde hæc ipsa impietas ipsi vitio data fuit; ergo potius conclusionem confirmat.

454. *Inst. 3.* Legati summi Pontificis in Bulgariam missi sacramentum Confirmationis datum a Photianis reprobarunt, et reiterarunt; ut testatur Metrophanes in epist. ad Manuelem Patricium, p. 3, synodi cap. 2: atqui

hoc factum non fuisset, si Photius intrusus potuisset adhuc valide ordinare.

R. — *D. M.* Sacramentum Confirmationis datum a Photianis presbyteris *C.* Episcopis *N.* Legati iudicabant presbyteros non esse idoneos ministros hujus sacramenti, ideoque reiterandum putabant, licet, ut id facerent, speciale mandatum Pontificis non haberent. Ita se rem habuisse manifestum fit ex Photii epistola encyclica, quam refert Baronius ad ann. 863. *Chrismate inunctos, per sacerdotes denuo chrismate inungere non exhorruerunt, cum se Episcopos prædicarent, et presbyterorum chrisma inutile ac frustra factum comminiscerentur.*

455. *Obj. V.* Duo Pontifices Stephanus VII et Sergius Formosi Pontificis ordinationes non modo declararunt esse nullas, sed etiam reipsa reiterarunt, et plane de novo, ordinatos a Formoso, in suis ordinibus consecrarunt; ut testatur Auxilius scriptor coævus, Sigebertus, Luitprandus, et monumenta Romanæ Ecclesiæ. Ergo.

R. — *D. Ant.* Duo Pontifices Apostolicæ sedis invasores, viri pessimi, mero facto ita egerunt *C.* secus *N.* Stephanus vi Adalberti Marchionis Tusciæ Sedem Romanam invaserat, ait Luitprandus; Sergius vero Francorum ope noctu Romam ingressus Papatum invasit teste Sigeberto. Uterque ira et vindicta accensus contra Formosum, tam iniqua attentavit: *Furore percitus homo*, inquit Baronius de Stephano ad an. 897 (t. 10, p. 622 B), *non quod jure liceret; sed quod exæstuans rabies suasit, implevit. Non enim fuit error in fide, sed violenta tyrannis in facto.* Unde ex hoc nihil probatur contra conclusionem.

456. *Inst. 1.* Sed idem cum Stephano judicarunt multi ex clero Romano; ergo.

R. — *D. Ant.* Eo partim minis et metu compulsi, partim similibus de causis *C.* secus *N.* Nam, ut testantur auctores citati, plurimi alii, qui saniori pollebant consilio, Formosi ordinationes tanquam ratas et validas habuerunt. Cæteri vero ex clero Romano consentiebant Stephano, vi ac terrore compulsi; partim eo, quod e re sua id esse crederent; cum enim jactitarent hoc esse jus cleri Romani, ut nemo, nisi ex ejus gremio promoveretur in Sedem Apostolicam; ideo adhærebant Stephano contra Formosum, qui ab episcopatu Portuensi in Sedem Romanam assumptus fuerat; criminantes imperite et malitiose Formosum non fuisse verum Episcopum, quod non stetisset jure jurando, quod se obstrinxerat Joanni VIII non redeundi ad Ecclesiam Portuensem, quo tamen Marinus Joannis successor eum absolverat.

457. *Inst. 2.* Formosus tamen ipse agnovit se non fuisse verum Episcopum, cum factus esset Romanus Pontifex; ergo. *Prob. Ant.* Nam manus impositionem sibi fieri voluit, ac si Episcopus non esset.

R. — *N. Ant. et prob.* Ita quidem dicebatur a Formosi æmulis, sed falsissimum esse inquit Auxilius L. 2, cap. 26 (ap. Morin. de ordinat.) huic historiæ coævus et Romæ existens.

458. *Obj. VI.* Ordinationes hæreticorum oportere iterari statuit Canon Apostolicus 67. *Conf. 1.* Nam, ut ait CYPRIANUS in epistolis de Hæret. rebaptizandis, *omnia quæcumque faciunt hæretici, carnalia sunt, inania et*

falsa, ut nihil eorum a nobis probari debeat. Conf. 2. Synodus Nicæna, can. 8. Novatianos quidem recipi jubet in suis ordinationibus, sed accepta manuum impositione; quam vero manuum impositionem fuisse ordinativam, et intelligendam de ordinatione, non reconciliatione vel confirmatione in susceptis ordinibus docet Morinus, alique veteres, Ruffinus in versione Concilii Nicæni, Martin. Bracarensis, Isidorus Mercator, etc.

R. — *D. Ant.* Hæreticorum corrumpentium formam ordinationis *C.* servantium *N.* Eodem enim loco conjungit baptismum et ordinationem. Unde auctor illorum canonum aut confirmat potius nostram conclusionem, aut dicendum, quod erraverit cum Cypriano; hinc

Ad Conf. 1^{am}. R. Auctoritas Cypriani in hac materia nihil habet ponderis, utpote qui docuit etiam baptismum ab hæreticis collatum nullum esse, in quo erravit.

Ad Conf. 2^{am}. R. — *N.* illam impositionem manuum non fuisse reconciliatoriam; nam 1° Tharasius in Synodo VII. Act. 4, hanc impositionem interpretatur de simplici benedictione, qua hæretici reconciliarentur, et in acceptos ordines restituerentur. 2° Siricius in decretis suis depromptis ex epist. 4 ad Himmerium, cap. 4 (Lab., t. 2, p. 1017 A), hanc impositionem manuum extendit ad laicos ipsos redeunt, adeoque vult esse communem clericis et laicis redeuntibus ad Ecclesiam; ergo fuit reconciliatoria, ordinatoria enim non convenit laicis; et quidem Pontifex ibi provocat ad can. 8 Nicænum. Quos, inquit de Arianis, *nos cum Novatianis aliisque hæreticis, sicut est in Synodo* (Nicæna, quæ ita de Novatianis can. cit. statuit) *constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione Catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus oriens occidensque custodit.* 3° Quia ipsa Nicæna Synodus Novatianos recepit in suis ordinibus per solam impositionem manus, ut constat ex epist. INNOCENTII I, 22, ad episcopos Macedoniae (Lab., t. 2, p. 1274 D E); illam vero impositionem Pontifex vocat imaginem pœnitentiæ, qua admittebantur redeunt, epist. ad Episcopos eosd. 4° Unde

Ad auctores cit. R. — *D.* Veteres docent illam impositionem fuisse ordinativam sacramentaliter *N.* non sacramentaliter *C.* Vox enim *ordinatio* apud veteres non semper consecrationem et sacramentum significat; sed sæpissime etiam benedictionem, restitutionem in dignitatem et officium cum certis insignibus traditis in signum restituti honoris, ut annulo et baculo Episcopis, etc., ut præscribit Concil. Toletanum IV, an. 633 (Lab., t. 5, p. 1714 B) quamquam hic ritus non servaretur ubique. In eo autem sensu sumptam fuisse vocem *ordinatio*, constat 1° quia multi Canones et Patres mentionem faciunt de ordinatione diaconissarum et similium ministrorum, ut cantorum, etc., quæ tamen *ordinatio* esse sacramentalis non poterat. 2° Ipsa Nicæna Synodus *sanctionem ordinationem* vocat eam ceremoniam, qua Meletiani in acceptis ordinibus confirmabantur. 3° Sic GREGORIUS M. de quodam presbytero loquens, qui jam sacramentali ordinatione fuerat ordinatus, eum præcipit in prima, quæ vacaverit, Ecclesia ordinari. Atqui ordinationes illæ sacramentales non erant. 4° Tharasius Act. 4. Synodi VII, distinguit impositionem manus; unam ait esse ordinationem, alteram vero benedictionem; hic vero non sumi pro ordinatione ex professo probat, ut in præcedenti dictum.

Episcopum (Labb., t. 2, p. 4269 E) distinguit ordinationem hæreticorum ab eorum baptismo, et hunc quidem ratum habet, non illam; ergo censuit ordinationem factam ab hæretico non esse validam. *Prob. Cons.* Sic enim ordinationem ratam non habet, sicut ratum habet baptismum; sed hunc ratum habet quoad characterem, nam quoad gratiam non poterat habere ratum universaliter, adultus enim hæreticus hanc non obtinet; ergo ordinationem ratam non habet quoad characterem, sive valorem.

R. — *D. Ant.* Baptismus ratum habet quoad honorem et jura, non sic ordinationem *C.* ratum habet baptismum quoad characterem, et non sic ordinationem *N.* Innocentius hic nec de gratia, nec de characterem loquitur; sed solum de juribus, honore utriusque sacramenti; nam in decretis Innocentii hujus capituli est hic titulus: *Quod Arianorum clerici non sint suscipiendi in suis officiis*; ideoque in cit. epist. aperte honorum et dignitatum mentionem facit. Nimirum baptizatus in hæresi juxta Pontificem, cum reconciliatur Ecclesiæ, baptismi honoribus et juribus gaudet; e contra ordinatus in hæresi ordinum suorum honoribus et juribus juxta severiorem Ecclesiæ disciplinam excidit; quanquam etiam hoc nec semper, nec ubique observaretur, juxta eundem Pontificem epist. 22 ad Episcopos Macedoniæ referens exempla Anysii Thessalonicensis, qui Bonosianos sine dignitatum jactura suscepit; et Concilii Nicæni, quod sic Novatianos suscipi decreverat; et fecerant ob necessitatem Episcopi Macedoniæ.

460. *Inst.* 4. Mens Innocentii I universim erat ordinatos in hæresi non esse suscipiendos in suis ordinibus sine iterata ordinatione sacramentali; ergo. *Prob. Ant.* 4° In epist. 24 ad Marcian. opponit ordinatos a Bonoso ante suam damnationem illis, qui a Bonoso erant post damnationem ordinati; de prioribus enim inquit eos in suis ordinibus sine iterata ordinatione suscipi; ergo posteriores censet non esse suscipiendos sine ordinationis iteratione; alias enim inter eos nullum fuisset discrimen. 2° In epist. 22 ad Episcopos Macedoniæ dicit hæreticos per impositionem manus in sua ordinatione suis non nisi vulnus infligere. 3° In hæresi ordinatos nihil accepisse ab ordinante.

R. — *N. Ant.* *Ad prob.* 4^{am}. R. — *D. Ant.* Opponit ordinatos a Bonoso ante ejus damnationem ordinatis ab eo post illam quoad iterationem ordinationis *N.* quoad susceptionem in ordinibus *C.* Juxta legem Ecclesiæ Romanæ tunc temporis, ad quam Pontifex in hac epistola provocat, clericis ab hæresi redeuntibus non concedebatur clericatus et ordinis honor; illa vero lex quomodo intelligenda sit, declarat, nimirum solum de iis, qui ordinati essent in ipsa hæresi. *Nostræ*, verba sunt Pontificis epist. 22 (ibid., p. 4274 B), *lex est Ecclesiæ venientibus ab hæreticis... per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem; nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguam subrogare.* Ergo Pontifex solum agit de ordinum honoribus concedendis, vel non.

Ad prob. 2^{am}. R. — *D.* Non nisi vulnus infligere, quia scienter se ordinari faciens in hæresi vel ab hæretico non obtinet gratiam sacramenti, et de novo graviter peccat *C.* quia non recipit characterem *N.* Vulnus illud peccatum est, cum quo vulnere stat character in homine, imo in damnatis; non enim character, sed gratia opponitur peccato.

Ad prob. 3^{am}. R. — *D.* Nihil accepisse quoad sacramenti gratiam vel quoad ordinis accepti dignitatem et usum *C.* secus *N.* Sic enim contextus

habet : *Sed contra asseritur eum, qui honorem amisit, honorem dare non posse; nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere acquiescimus, et verum est; certe qui quod non habuit, dare non potuit, damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit; et qui particeps effectus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.*

464. *Inst. 2.* Quæstio inter Innocentium et saltem episcopos Macedoniæ non erat, essentne ordinati a Bonoso damnato suscipiendi simpliciter cum honore et usu ordinis, sed an essent de novo ordinandi? ergo Pontifex non potest explicari de honore ordinis, sed ipsa ordinatione. *Prob. Ant.* Episcopi Macedoniæ fecerant id, quod Anysius Thessalonicensis; ad hujus enim exemplum provocaverant : atqui hic ordinatos a Bonoso ante susceptionem ordinaverat; hoc enim testatur Innocentius in hac epist. voluisse eum, in Synodo Capuana ut ordinati reciperentur; ergo dum Pontifex hortatur illos Episcopos, ne clericos Bonosianos recipiant, vult eos non ordinari de novo in pœnam.

R. — *N. Ant. et prob. min. Ad hujus prob. R. 1º.* Posse explicari de ordinatione reconciliatoria.

R. 2º. Directe ad sensum historiæ *D.* Ut ordinati reciperentur, hoc est, qui jam ordinati erant, et quomodo erant ordinati, sive in gradu et ordine a Bonoso jam accepto *C.* ut de novo ordinati reciperentur *N.* Nam apud Justellum, p. 209, non habetur, *ut ordinati*, sed *si ordinati*; unde colligitur sermonem esse de ordinatione jam accepta, et ratio porro est, quia Anysius in Synodo Capuana iterationem ordinationum coram omnibus proscripserat.

462. *Inst. 3.* Ad quid igitur ita disputasset Innocentius cum Macedoniæ Episcopis, si solum fuisset quæstio de usu ordinum, non de caractere? constat enim omnibus, ab hæreticis legitimum usum ordinis dari non posse; ergo quæstio erat de ordinis valore, vel caractere.

R. Constabat usum illum dari ab hæreticis non posse; neque hoc disputabatur; sed illud solum, an, cum usum legitimum non haberent, essent nihilominus redeuntes ab hæresi permittendi obire suorum ordinum ministeria? Affirmabant Episcopi nixi exemplo Synodi Nicænæ et Anysii, cujus ratio fuerat in Synodo Capuana apud Innocent. epist. cit. ut ea facilitate *tolleretur scandalum.* Negabat Innocentius, volens illos adigi ad pœnitentiam, quæ erat, ut ordinati a Bonoso post damnationem susciperentur quidem in Ecclesiam, sed ut sine honore ordinum et officio ad communionem laicam retraherentur; proinde hortabatur illos Episcopos, ne ex Anysii exemplo regulam facerent, scilicet severus disciplinæ exactor.

463. *Obj. VIII.* Urbanus II, videtur aperte aut declarare, aut supponere ordinationem acceptam ab hæretico, schismatico, vel simoniaci non valere etiam in ratione sacramenti et characteris; ergo. *Prob. Ant. 1º* In epist. 17 ad Præpositum S. Juventii (Labb., t. 10, p. 441 A) de schismaticis et hæreticis nondum ab Ecclesia separatis ait : *eorum ordinationes, et reliqua sacramenta sancta et veneranda esse*; de separatis ab Ecclesia e contra asserit, eorum sacramenta *formam quidem sacramentorum, non autem virtutis*

effectum habere juxta Patrum traditiones, Gregorii, Cypriani, Augustini. Deinde ibid. discrimen facit inter hæreticorum baptismum et ordinationem; priorem ait ratum esse propter necessitatem ejus, juxta doctrinam S. AUGUSTINI, secus esse de aliis sacramentis non ita necessariis, ut ordinatione. *Prob. 2°.* In epist. Petrum Pistoriensem, et Rusticum Abbatem Vallis-Umbrosæ, ut refertur a GRATIANO caus. 1, q. 7, can. 24 de Nezelone simoniaco, qui Daibertum ordinarat diaconum, diserte ait Pontifex juxta decreta Innocentii Papæ, Nezelonem simoniacum, ab hæretico ordinatum, *quia nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis, Innocentii, auctoritate firmati, et Damasi Papæ testimonio roborati, qui ait: Reiterari oportet, quod male actum est, Daibertum ab hæreticis corpore et spiritu digressum, atque utilitatibus Ecclesiæ pro viribus insudantem, ex integro, Ecclesiæ necessitate ingruente, diaconum constituimus: quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram diaconii rationem; quoniam, ut prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit; ergo.*

R. — *N. Ant. Ad prob. 1^{am}.* R. — *D.* Eorum, qui ab Ecclesia nondum separati sunt, ordinationes et sacramenta sancta et veneranda esse, hoc est, admittenda; item sancta ex parte innocenter suscipientis, et fructuosa, quia huic non obstat improbitas ministri *C.* sancta et veneranda ex parte ministri improbi *N.* Constat ex scopo Pontificis; decernit enim cuique licere accedere ad sacramenta improborum, quamdiu non sunt separati ab Ecclesia, scilicet per se loquendo; hoc autem nunquam licere, si sunt separati. Item, sacramenta eorum, qui separati sunt, tantum formam habere sacramentorum *C.* tantum externam speciem; vel meram apparentiam, sine sacramento in re *N.* Sic etiam S. Leo ait baptismum ab hæretico collatum tantum habere *formam* baptismi, quem tamen declarat validum caus. 1, q. 4, can. 44, imo ideo vult baptismum non iterandum, quia *formam* baptismi habet; id est, substantiam. Ita Urbanus hic vocem *forma* sumit. Et ratio est, quia Urbanus ait, se ea in re Augustini, Gregorii, Hieronymi sequi decreta; sed hos Patres hæreticorum ut baptismum, sic ordinationem admisisse nemo dubitat.

Ad prob. 2^{am}. R. — *N. Cons.* Loquitur enim de ordine duntaxat quoad executionem ejus, usum, honorem. Interim contra utrumque juxta ordinem.

164. *Inst. 1.* URBANUS in epist. 17 ad Præpos. S. Juven. cit. Augustini quidem probat et sequitur sententiam, sed tantum quoad baptismum, quia hic est prior sacramentis cæteris et summe necessarius; ergo licet juxta Urbanum valeat baptismus hæreticorum, non tamen ordinatione. *Prob. Ant.* Ait enim illo loco solum baptismum esse ratum apud hæreticos; ergo.

R. — *D. Ant.* Quoad baptismum tantum cum fructu suscipiendum ab hæreticis, nimirum in necessitate *C.* quoad substantiam baptismi *N.*

Ad prob. D. Solum baptismum esse ratum, hoc est, solum sacramentum baptismi posse ab hæreticis fructuose suscipi, ut in necessitate *C.* solum esse ratum quoad substantiam sacramenti *N.* Quæstio enim erat, an liceret aliquando suscipere sacramenta ab hæreticis, et an sic susciperentur cum fructu? Negaverat utrumque Cyprianus simpliciter, ut aliunde constat; Augustinus vero constanter asserebat in baptismo hæreticorum imprimi characterem; et in casu necessitatis etiam, cæteris paribus, dari gratiam, ut si parvulus, vel adultus recte dispositus in periculo mortis ab iis baptizetur.

Hinc, quia de fructu sacramentorum erat quæstio, ait Urbanus, se Augustini sequi sententiam, solum baptismum apud hæreticos ratum esse, scilicet quoad fructum; quia revera ex omnibus sacramentis solus baptismus potest ab hæreticis cum fructu percipi in necessitate, sic volente Christo ob baptismi maximam necessitatem ad salutem, qualis non est in sacramentis cæteris.

165. *Inst.* 2. Sed Urbanus quoad alia sacramenta S. Cypriani sententiam approbare videtur; ergo hæc censet esse nulla quoad substantiam. *Prob. Ant.* Inquit enim universim sacramenta collata ab iis, qui separati ab Ecclesia sunt, solum habere formam juxta traditiones Patrum Gregorii, Cypriani, etc. : atqui Cyprianus dicebat constanter esse nulla simpliciter et omni modo; ergo.

R. — *D. Ant.* Videtur approbare S. Cypriani sententiam ex parte C. ex toto N. In eo solo approbat S. Præsulis hujus sententiam, quod baptismum extra necessitatem ab hæretico non possit quis suscipere etiam fructuose, quantum ad gratiam; non vero approbat quoad alia, ut quod extra necessitatem non imprimat characterem, in necessitate vero nec gratiam conferat, nec characterem, quæ erat Cypriani sententia de hoc sacramento et reliquis.

166. *Inst.* 3. At saltem Urbanus in epist. ad Petrum Pistoriens. et Abbatem Vallis-Umbrosæ de substantia sacramenti et characterem loquitur; ergo. *Prob. Ant.* Ait enim simpliciter Daibertum nihil accepisse a Nezelone, cum hic simoniacus nihil habuerit, quod dare potuisset, ex decreto Innocentii Papæ.

R. — *N. Ant. Ad prob. D.* Nihil accepisse quoad substantiam sacramenti, vel characterem N. Nihil juris, vel potestatis legitimæ exequendi ordinem, in eo ministrandi C.

167. *Inst.* 4. Urbanus cit. epist. dicit, sequi se Damasi sententiam de Chorepiscopis, qui, licet non essent Episcopi consecrati, presbyteros tamen ordinare præsumperant : atqui cum Damasus illorum ordinationes declaravit nullas, id certe quoad earum substantiam intellexit; ergo etiam Urbanus hic.

R. — *D. Maj.* Dicit sequi se Damasi sententiam ex aliqua parte, et in uno sensu C. omni N. Nimirum Damasi erat hæc sententia generalis : *Reiterari oportet, quod male actum est.* Hæc vero sententia pro varietate subjectæ materiæ varie accipitur; et quidem hic potest sumi dupliciter 1º de ordine quoad ejus substantiam, characterem, et simul jus illum exequendi; 2º de solo jure illum exequendi. Damasus autem hanc sententiam applicabat ad Chorepiscopos; qui cum veri non essent, nec sacramentum ordinis, nec facultatem ordinem exequendi conferre poterant; ideoque illa sententia Damasi juxta ejus mentem et de ordine quoad substantiam, et quoad illius executionem debet intelligi; Urbanus e contra illam sententiam adhibet ad simoniacos, qui cum essent consecrati Episcopi, sacramentum ordinis quidem conferre poterant, et characterem imprimere; sed potestatem legitimam collatum ordinem exequendi dare non poterant; ideoque juxta Urbani mentem dicta sententia de sola executione ordinis debet accipi, et applicari hoc modo : male actum est, cum Nezelone simoniacus Daiberto

dedit facultatem exequendi suum ordinem; hanc enim Nezelo amiserat in pœnam, et proinde juxta Innocentium dare non poterat, quod non habebat; ergo hoc, quod male actum est, et in Daiberto reiterandum est; sive de novo illi conferenda facultas est ordinem exequendi.

468. *Inst. 5.* Hoc est vim inferre verbis Pontificis, cum sine fundamento sic Urbanus explicetur; ergo.

R. — *N. Ant.* Nam postquam Urbanus citasset illam sententiam Damasi, et dixisset : *Nos igitur tanti Pontificis... Daibertum ex integro diaconum constituimus*; immediate subdit : *quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram diaconii dationem.* At vero debuisset dicere reiterationem, si ordo collatus Daiberto fuisset nullus quoad substantiam.

469. *Inst. 6.* Sed Pontifex ait se de integro Daibertum diaconum constituere, item integrum dare diaconium; ergo nihilominus videtur eum de novo consecrasse.

R. — *N. Cons.* Ideo enim ait se dare diaconatum integrum, vel, de integro Daibertum diaconum constituere, quia dabat facultatem ordinem exequendi; quæ erat complementum ordinis accepti; nam ante hanc facultatem ordinem habebat quoad substantiam, sed non quoad integritatem sive complementum; deerat enim adhuc facultas exequendi. Ratio est, quia ait se id non existimare reiterationem.

470. *Inst. 7.* Pontifex per integram diaconii dationem potius novam intelligit collationem ipsius ordinis; ergo. *Prob. Ant.* Immediate enim hanc subjungit causam : *qui nihil habuit, nihil dare potuit.*

R. — *N. Ant. Ad prob. D.* Qui nihil habuit, nihil dare potuit, qua parte nihil habuit *C.* secus *N.* Simoniacus habet potestatem ordinis et characterem, non autem potestatem exequendi, quia ipso jure, juxta canones, in pœnam tanti sceleris suspensus est, ut ait *S. THOMAS 2, 2, q. 100, a. 6, ad 1* : *Qui simoniace recipit ordinem, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam sacramenti; non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem, eo quod quasi furtive suscipit contra principalis Domini voluntatem, et ideo est ipso jure suspensus, etc.* Dat igitur simoniacus, quod habet, scilicet characterem; non autem executionem ordinis, quam ipse non habet.

471. *Obj. IX. 1º* Ebbo Rhemensis in Synodo Suessionensi II, sub Leone IV, an. 853 et sub Ludovico imperatore, cui infensus erat, depositus, imo accedente Sergii Pontificis confirmatione in laica communione detentus, postea vero Lotharii imperatoris opera sedi restitutus plures habuit ordinationes : sed iterum a sede dejecto Hincmarus ab episcopis Gallicanis suffectus est; sed hic in Conc. Suession. cit. Act. 4 et 5, approbantibus plerisque Episcopis ordinationes Ebbonis declaravit absolute nullas, et ab Ebbone ordinatos nihil ab eo præter damnationem recepisse. 2º Pelagius Papa apud Morinum Exercit. 5, cap. 4, ait : non est verum corpus Christi, quod schismaticus conficit. 3º Græci recentiores ordinationes hæreticorum de novo et vere iterandas esse definiunt; ut testatur Balzamon L. 5, qui simul refert id factum a Græcis antiquis. 4º GREGORIUS Nazianz., relatus a Gratiano Caus. 4, q. 4, can. 2, simoniace ordinatum ait in sacro ordine

nulla ratione permanere posse, quia hunc vendidit, et *nemo retinere potest, quod vendidit*. 5° S. LEO relatus a Gratiano ibid., can. 1 : *Gratia*, inquit, *si non gratis datur, vel accipitur, gratia non est; simoniaci autem, etc. Quid ergo dant? quod habent; quid autem habent? spiritum utique mendacii*. Ergo præter hunc etiam nihil conferunt.

Ad 1um. R. Historia Ebbonis potius conclusionem confirmat; omnia enim, quæ in eo Concilio acta fuerant, improbata fuere a Nicolao I et rescissa; hujus jussu congregatum fuit Conc. Suessionense III quod ordinatos ab Ebbone dignos pronuntiat, qui suis gradibus restituantur, definitivo judicio reservato Pontifici Nicolao I qui datis litteris ad Patres Concilii et Hincmarum edicit injuste depositos clericos, et Ebbonem immerito dejectum. Hincmari vero fraudem et versutias reprimat, et severe reprehendit. Nicolao successit Adrianus II qui scribens ad Synodum Tricassinam acta Nicolai ea in causa confirmavit.

Ad 2um. R. — D. Non est verum corpus Christi quoad significationem mysticam, quia significat unitatem C. non est verum in substantia et re N. Similia plura habet Leo M. epist ad Anatolium. Item Algerus, L. 5 de sacram. Corp. et Sanguinis Christi.

Ad 3um. R. 1°. Recentiores Græci, schismate divulsi ab Ecclesia, auctoritatem non habent, nec merentur; sique ordines reiterent, id contra majorem suorum dogma perverse faciunt. Balzamonis auctoritas, utpote etiam schismatici, levis est.

R. 2°. Etiam D. Refert id factum a Græcis antiquis ordinatione non sacramentali C. sacramentali *subd.* Si iterandus erat baptismus, ex defectu legitimæ formæ ab hæretico ante invalide collatus C. secus N. Duæ olim erant classes hæreticorum; *prima* eorum qui recipiebantur reiteratione baptismi, quia fuerat nullus defectu formæ; *secunda* eorum qui per solam unctionem admittebantur, juxta Concilium Constantin. I, can. 7. Postea accessit *tertia* eorum, qui nuncupata tantum professione Catholicæ fidei recipiebantur, ut constat ex S. Gregorio, L. 9 epist. 61, et antiquis Græcorum Euchologiis; igitur si aliter hodie agant Græci, a majoribus suis recedunt.

Ad 4um. R. 1°. Ea verba nullibi reperiri in S. Gregorio Nazianzeno, ac proinde huic immerito a Gratiano tribuuntur; cujus vero sint, incertum est.

R. 2°. Etiam commode exponi possunt de ordine quoad executionem.

Ad 5um. R. 1°. Neque hæc verba in operibus S. Leonis ullibi reperiri.

R. 2°. Quicumque auctor sit, loquitur de gratia sanctificante, quæ utique in ordinatione simoniaca non obtinetur. Dum igitur ait dari spiritum mendacii, gratiam vult duntaxat excludere, cui illum opponit.

ARTICULUS X.

DE SUBJECTO ORDINATIONIS.

472. Ex hæreticis antiquis Marcum e Gnosticorum grege mulieribus potestatem fecisse Eucharistiæ consecrandæ testatur IRENÆUS, L. 4, cap. 9. Montanistæ, qui et Pepuziani, Cataphryges, Priscilliani nominati sunt, non tantum diaconissas, sed etiam presbyteras, imo episcopos ordinabant, ut videre est apud EPIPHANIAM, Hær. 49 et 79; AUGUSTIN. de Hæresib., cap.

27. Apud Collyridianos mulieres quolibet anno ac certa die B. Mariæ Virginæ sacrificium, ac placentas offerre consueverant. EPIPHAN., Hær. 79. Ex Catholicis Doctoribus infantes esse incapaces ordinis censuit Durandus, et Tournely : invitum valide ordinari docuit Morinus, Vanroy cum paucis aliis.

173. *Dico I. Subjectum capax ordinationis est solus, et omnis mas baptizatus.*

Prob. 1^a p. de solo masculino ex Script. Apostolus 1. Cor. 14 : Mulieres, inquit, in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent; turpe enim est mulieri loqui in Ecclesia. Idem 1. ad Tim. 2, dicit : Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Ex quibus satis patet, mulierem in nullo gradu ecclesiastico esse posse, qui enim constituti sunt in gradibus ecclesiasticis, his competit docere, loqui in Ecclesia, et habent auctoritatem et præminentiam in aliis; Apostolus vero hæc negat mulieri, eam in statu subiectionis collocans.

*Conf. Ex Traditione. A Christo enim qui in ultima Cœna nequidem sanctissimam Matrem suam, sed solos viros ordinavit, usque nunc nulla unquam mulier sive ab Apostolis, sive eorum successoribus ordinata fuit sacramentaliter. Imo sive naturæ legem spectemus, sive mosaicam, nulla unquam occurreret mulier, quæ sacerdotio functa fuerit : Ecclesia autem insuper tanquam hæreticos semper habuit eos, qui sacerdotium mulieribus conferebant. Et ratio est; quia ordo, ex dictis, superioritatem et eminentiam importat; mulier vero statum subiectionis habet; *vir caput mulieris est*, ad Ephes. 5, non illa viri. Præterea ita condita est mulier, ut conveniens non sit ejus verecundiæ, fragilitati, etc., publice in Ecclesia ministeria habere; sacris altaribus adstare.*

Ex his sequitur, nequidem tonsuram posse recipi valide a muliere, quia est præparatio ad ordines ecclesiasticos; igitur cum jure divino sit incapax ordinis, tanquam formæ, etiam incapax censeri debet dispositionis ac præparationis ad formam. Eodem modo hermaphroditus repellitur ab ordinibus, si in eo sexus femineus prævaleat. Navarr., L. 4 Consil. Cons. 8 et alii. Plura de his Theologi morales.

*Prob. 2^a p. de masculino quolibet baptizato. INNOCENT. III. Unic. de Clerico per saltum promotus, consultus, quid agendum esset de clerico, qui minoribus ordinibus infra annos discretionis receptis, postea prætermisso diaconatu ordinatus erat in sacerdotem, jubet ordinari in diaconum, nulla mentione facta aliorum ordinum; ergo censebat hos valide collatos fuisse, ac proinde infantes esse capaces ordinis. Idem docet BENEDICTUS XIV, t. 4. Bullarii sui in Instruct. super dubiis ad Rit. Ecclesiæ; valide ordinari infantes, licet illicite. Et ratio ex D. THOMA in 4. Dist. 25, q. 1, a 1, est : quia sacramenta, quæ non in actu, sed potestate consistunt, absque suscipientis actu et consensu conferri possunt ex parte infantium : atqui ordo non consistit in actu, sed potestate, ut patet ex illius definitione; ergo. *Prob. Maj.* Potestas præcedit actum, atque ab hoc est independens, sicut causa præcedit effectum, nec ab eo dependet; sic ideo Baptismus et Confirmatio sine aliquo actu parvuli baptizandi, aut confirmandi dari possunt; ergo. Quod tamen non valet de sacramentis Pœnitentiæ et Matrimonii, quia horum sacramentorum essentia per actus proprios suscipientium constituitur. Porro*

exempla infantium ordinatorum plura Morinus affert. p. 3 de sacram. ordinat. Exercit. 5. Martenius, L. 4 de antiquis Ritib., cap. 8, a. 3.

Excipit S. Thomas, q. 39, a. 2, item S. Bonavent., q. 2, a. 2, episcopatum. Ratio S. Thomæ est, quia in episcopatu traditur potestas in corpus Christi mysticum, quæ sine pastoralis cura, esse non potest, et hæc sine acceptantis actu nequit intelligi. Ratio S. Bonav. vero, quia per episcopatum contrahitur spirituale matrimonium inter Episcopum et Ecclesiam, ad quam consecratur; matrimonium autem spirituale est suo modo, sicut carnale, quod sine contrahentis consensu nullum est. Verum nihilominus idem sentiendum est de episcopatu, quod de sacerdotio respectu infantis, nam in episcopatu duo distingui debent, potestas, et velut habitus exercendi actus episcopales; deinde actus suscipientis pastorem curam animarum, et Ecclesiæ, quam cum contrahit spirituale matrimonium. Ad hoc posterius requiritur actus, vel consensus Episcopi; non ad primum; sumendo enim episcopatum pro potestate et velut habitu, non magis repugnat infantem fieri Episcopum, quam confirmari; quam habere fidem, charitatem, cujus nondum possit exercere actus; sicque explicandus est Doctor Angelicus cum D. Bonaventura.

Eadem est ratio de perpetuo amentibus, quæ de infantibus, quibus æquiparantur; unde etiam sicut infantes baptizari possunt. Dixi: *perpetuo amentibus*: nam de amentibus aliis, qui ante amentiam habuerunt rationis usum, distinguendum est: vel enim, antequam in amentiam inciderent, contestati sunt, se nunquam velle ordines suscipere; vel istos petierunt; vel neque petierunt, neque positive renuerunt. Si primum; nec valide ordinantur; quia intentionem positive oppositam, quam habuerunt, adhuc habere censendi sunt; et si hoc dici debet de baptismo, ac fortiori de ordine. Si secundum; affirmative concludendum est propter rationem oppositam. Si tertium; Cajetanus sentit ordinationem valere; qui in cap. *Majores*, de baptismo dicitur: *Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem contrariæ voluntatis non invenit obsistentem*. Atqui in illis, qui nec petierunt, nec renuerunt, non invenitur obex contrariæ voluntatis obsistens; ergo. Sed tenenda est communis Doctorum sententia, ordinationem in hac hypothesi non valere; quia tales amentes non debent absolute considerari ut infantes; sed computandi sunt cum adultis, in quibus propterea aliquis actus, vel consensus positivus esse debuit.

Unde ad rationem Cajetani R. N. min. Nam per *obicem voluntatis contrariæ* non tantum dissensus positivus; sed etiam sola carentia consensus debet intelligi; quia Innocent. III cit. cap. non tantum exigit, ut recipiens non habeat positivum dissensum; sed expresse aliquem positivum consensum, saltem perseverantem requirit: duo enim ibi definit: dormientes et amentes non recipere characterem, si ante habuissent propositum contrarium: et contra: eos recipere, si habuissent tale propositum; ait enim: *Secus autem si prius catechumeni extitissent, et habuissent propositum baptizandi*, hoc est baptismum suscipiendi. Ergo cum immediate inferat: *Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem contrariæ voluntatis non invenit obsistentem*, per obicem contrariæ voluntatis non tantum positivum dissensum intelligit, sed etiam solam carentiam consensus; huic enim consensus positivus opponitur, quem Pontifex expresse requirit. Unde summarie sensus verborum Innocentii est is: cum obicem contrariæ voluntatis non invenit obsistentem, sed voluntatem in consensu perseverantem. Et vero alias inepta esset Innocentii illatio: *Tunc ergo, etc.*,

quia non responderet duobus membris præcedentis ejus definitionis, ex quibus tamen deducta est.

Dixi in concl. *baptizatus*. Ex communi enim sensu Ecclesiæ, SS. Patrum et Theologorum baptismus janua et fundamentum est aliorum sacramentorum, sive ut ait EUGENIUS IV in Decreto : *primum omnium sacramentorum locum lenet sanctum baptisma, quod vitæ spiritualis janua est, per ipsum enim membra Christi, et de corpore efficimur Ecclesiæ*. Sed sine janua non intratur; nec sine fundamento superædificatur. Deinde baptismus est nativitas spiritualis juxta Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto*, et juxta S. THOMAM 3. p. q. 72, a. 6. Sicut ergo, qui corporaliter natus non est, nullius actionis aut passionis est capax secundum corpus : ita qui spiritualiter regeneratus non est, nihil potest agere, vel recipere secundum spiritum. Unde c. *Si quis*, de presbytero non ordinato dicitur : *Si quis presbyter ordinatus deprehendat se non esse baptizatum, baptizetur, et iterum ordinetur*. Idem definit Innocent. III c. *Veniens*, ibid. Et olim Nicænum I, statuerat can. 49, jubens Paulinianistas, qui non servabant formam baptismi, rebaptizari, et ab iis ordinatos reordinari.

474. Dico II. Absolute inviti ordinatio omnino invalida est.

Prob. INNOCENT. III cap. *Majores*, de Baptismo, expresse definit, quod ille, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipiat sacramenti. Quod magis quidem de ordine, quam de baptismo, de quo quærebatur, affirmari debet; cum baptismus sit ad salutem absolute necessarius, non sic ordo; et ex alia parte graviora onera sint annexa ordini : quanquam in eod. cap. explicite id etiam de ordine dicat, cum eorum asserat esse refellendam sententiam, qui dicunt, quod *sacramenta, ut baptismus et ordo, non solum dormientibus et amentibus; sed invitis, et contradicentibus; etsi non quantum ad rem, quantum tamen ad characterem conferantur*. Vid. Tr. de sacrament. in genere, cap. 2, art. 8.

475. Obj. I cont. concl. 1^{am}. Inter Leonem IV, et Benedictum III femina quædam, nomine Joanna, fuit ordinata in Pontificem; ergo. *Prob. Ant.* Hoc enim testantur plures Doctores Catholici, qui id scriptis suis tradiderunt, ut 1° Marianus Scotus in Chronico Francofurti edito, in quo inquit : *Leo Papa obiit calendis Augusti; huic successit Joanna mulier; etc.* 2° Sigebertus in Chronico ad annum 854. 3° Martinus Polonus. 4° S. Antoninus p. 2. Chronie. tit. 46, cap. 1. Platina L. de Vitis Pontificum, in Joanne VIII. *Conf. ex aliis monumentis* : 1° Ex statua marmorea præferente mulierem cum infante, quæ posita erat ad viam, in qua Joanna peperisse dicitur, quam statuam tandem Sixtus V, jussit dejici. 2° Simile simulacrum inter Romanorum Pontificum statuas Sedis in majori templo collocatum erat, et perstitit usque ad Clementem VIII. 3° Pontifices hodie adhuc, dum in Lateranum se conferunt, declinant illam viam, in qua Joanna pepererat, licet sit brevior; nimirum ex detestatione turpissimi illius facti.

R. 1°. Si hæc vera essent, maximus quidem error contigisset : decepti fuissent electores et episcopi illam consecrantes; sed nihil in ordinatione contulissent; decepta etiam fuisset illa mulier, quæ sexum mentiens nihil recepisset. Sed

R. 2°. — *N. Ant.* quod est merissima fabula (vid. ap. Labb., t. 8, p. 154 et seqq. opusculum cui titulus : *Cenotaphium Joannæ papissæ nuper ab hete-*

rodoxis... ex Utopia in Europam revocatæ, eversum funditusque excisum demonstratione chronica ineluctabili). *Primo*; quia inter Leonem IV et Benedictum III neminem mortalium tenuisse Sedem Romanam tradiderunt omnes Scriptores antiqui et coævi, Lupus Ferrariensis epist. 403 ad Benedictum III, Ado Viennensis in Chronico ad annum 855, Anastasius Bibliothecarius in vita ejusdem Benedicti, Annales Bertiniani ad an. 855, Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis, qui epist. 26, refert se misisse legatos ad LEONEM IV cui, cum audiissent in itinere, eum obiisse, iter tamen perfecerrunt, et a BENEDICTO ejus successore rescripta obtinuerunt. *Secundo*; quia ipsi hostes Romanæ Ecclesiæ et Romanorum Pontificum, Benedictum III. Leoni IV immediate successisse fatentur, ut Blondellus Minister Calvinianus in Dissertatione, quam ea de re habuit, fabulam eam vocat. Photius L. de Spiritu sancti processione contra Latinos; item Metrophanes Smyrnensis post Leonem immediate in Serie Romanorum Episcoporum Benedictum collocant. *Tertio*; quia Scriptores, qui hanc fabulam referunt, inter se ipsos pugnant: nam Martinus Polonus feminam illam vocat Joannem Anglicam, et natam ait Moguntia, quæ tamen urbs Germaniæ est; alii dicunt natam in Anglia, sed a parentibus Moguntinis. Platina e contra natam Moguntia, sed ex parentibus Anglis. Magdeburgenses solum in Anglia educatam fuisse contendunt. Taceo id genus contradictiones alias, quibus abundat ea fabula; cum et hostes Romanæ Ecclesiæ ipsos pudeat porro istius meminisse.

Ad prob. Antec. R. — *D.* Ita tradiderunt partim decepti, partim ex vindicta in Romanum Pontificem; partim quod alii interpolarent, et hac fabula depravarint eorum scripta; partim dubitanter ita tradiderunt *C.* secus *N.* Responsio patet ex subjectis. Nam, quantum ad Marianum Scotum, non reperitur ea fabula in codicibus ejus antiquioribus, ut testatur, qui Colonia 1574 typis edidit, et notis illustravit Metropolitum Alberti Kranzii. Similiter in Sigeberti Chronico autographo, quod asservatum in monasterio Gemblacensi in quo Sigebertus monachum egerat, et testatur Joannes Molanus Doctor Lovaniensis, non extat illa fabula, sed addita est Sigeberti Chronico aliena manu. Item non reperitur in codice manuscripto Martini Poloni Bibliothecæ Vaticanæ, ut testatur Leo Allatius: pariter in quodam codice, qui servatur in Anglia, solum in margine legitur ea narratio, et descripta aliena manu, diciturque Joannam puellam petiisse Athenas, ut litteris vacaret, ibi biennio docuisse, et postea communi suffragio fuisse electam in Pontificem et effectam gravidam, quæ nemo non fabulosa videt; verius igitur dicendum superest, ipsius codicem fuisse corruptum. S. Antoninus vero ab interpolatoribus Martini Poloni deceptus fuit, quos descripsit; eadem enim verba, quæ illi, habet. Deinde refert illa dubitanter; ait enim: *si verum fuit, quod vulgo dicitur*, etc. Platina non est audiendus: conjectus fuerat a Paulo II in carcerem; et indignationem suam in Romanos Pontifices exercere aliquando voluit: imo et ipse rem assertive non profert; sed dicit: *hæc, quæ dixi* (de Joanna Papissa), *vulgo circumferuntur, incertis tamen et obscuris auctoribus.*

Ad Conf. R. Ex his monumentis plane nihil evinci; nam primo statua illa Romana nec mulierem repræsentabat, nec infantem, sed puerum jam grandiozem, vel juvenem, ut observarunt rei antiquariæ periti, inde colligentes, per statuam illam vel numen quoddam gentiliū, vel sacerdotem ethnicum designari cum ministro; præsertim quod altera manu palmæ ramum deferret, quod nunquam fuit insigne Romanorum Pontificum. Su-

blata vero fuit ea statua a Sixto V non ad delendam memoriam Joannæ Papissæ, quasi ea aliquando egisset Pontificem; sed ut viam eam faceret rectiorem et majorem ad ornamentum Urbis, sicuti plures alias fecerat. *Secundo* statua Senensis equidem Papissam referebat, sed hoc aut Senensium, aut sculptorum licentiæ tribuendum, vel errori. Denique tota fabula originem traxisse videtur, ait Henno, a Joanne XII apud quem magna pollebat gratia femina quædam, Joanna nomine, ut ejus auctoritate multa faceret Pontifex; quam proinde vulgus Papissam vocabat; sicque tandem crescente sensim fama, ut fit, ab aliis ex errore inter Papas numerata fuit.

476. *Obj. II.* Mulieribus convenire potest jurisdictio; ergo. *Prob. Ant.* Abbatissa monasterii fontis Ebraldi in Gallia dicitur etiam sui ordinis monachis præesse, inque eos exercere jurisdictionem. Abbatissa de Brubrige canonicas suas et clericos suæ jurisdictioni subjectos propter eorum culpas officio et beneficio suspendit, ut colligitur ex c. *Dilecta*, de Majoritate et Obedientia; ergo etiam ordinis capaces esse possunt. Adde: mulieres possidere beneficia ecclesiastica; instituere clericos in beneficiis; lectiones publice in Ecclesia recitare; psallere in choro.

R. — *D. Ant.* Jurisdictio ecclesiastica *N.* politica et civilis *C.* Datur hæc subinde mulieribus in defectu hæredum masculorum. Olim etiam Debora ex commissione extraordinaria habuit.

Ad prob. R. — D. Dicitur præesse dominio œconomico *C.* jurisdictione ecclesiastica proprie dicta, et alicujus ordinationis virtute ipsi communicata *N.* Alias posset etiam excommunicare, suspendere, aliasque censuras ferre in personas sibi subditas, quod falsissimum est. Item, abbatissa de Brubrige clericos suspendit facto et irrito effectu *C.* jure *N.* Unde Honorius III cap. *Dilecta* cit. abbat de S. Michaelæ Abradensi scribit, ut ipse clericos censuris ecclesiasticis ad reverentiam Prælatæ debitam compellat; *ne iidem confisi ex eo, quod eadem abbatissa eos excommunicare non possit, eorum excessus remaneant incorrecti.* Unde patet mulieri concessum non esse, ut excommunicationem ferat, et ita suspendat, ut inducatur irregularitas, sed hoc abbati commissum esse, et in abbatissa fuisse solam præcipiendi facultatem.

Quod vero beneficia ecclesiastica possideant; tantum probat, Ecclesiam ex bonis suis potuisse illis aliquid, unde viverent, largiri. Clericos aliter in beneficiis non instituunt, quam eos præsentando, vel nominando, cujus juris etiam laici capaces sunt. Lectiones recitant, in choro psallunt, non tanquam publici ministri in Ecclesia, sic, ut testatur Philo Hebræus L. de Vita contemplat. olim alternis choris cantabant viri ac mulieres in Ecclesia Alexandrina; nec mulieres illæ aliquam acceperant ordinationem: quem ritum postea in Sabellio et Pelagio damnavit Ecclesia, ut legitur in Hier., L. 4 adversus Pelagianos; eumque reprobavit in santimonialibus Innocentius II in Concil. Rom., can. 17, *ne scilicet, sanctimoniales simul cum canonicis, vel monachis in Ecclesia in uno choro convenient ad psallendum: quem canonem refert Gratianus caus. 18, q. 2, c. Perniciosum.* Sic etiam hodie laici in templis cantant, et presbytero celebranti inserviunt.

477. *Obj. III.* Erant olim in Ecclesia episcopæ, presbyteræ, diaconissæ; ergo.

R. — *D. Ant.* Sic dictæ, quia erant ordinatæ sacramentaliter *N.* alio in

sensu *C.* Sic enim vocabantur, quia erant uxores eorum, qui ad episcopatum, presbyteratum, diaconatum assumebantur; hocque sensu eas ita vocat Conc. Turonense II, can. 43 (Labb., t. 5, p. 855 C D) Antissiodorensis, can. 24 (ibid., p. 959 D E). Romanum anno 724, cap. 1 (ibid., t. 6, p. 4456 C). Tenebantur autem vel religiosam professionem emittere in monasterio, vel, si manere vellent in seculo, vovere castitatem, ut præscribunt Concil. Antissiodor. et Roman. cit. et alia. Presbyteræ etiam quandoque dicebantur viduæ seniores, presbyter enim seniores significat; et hoc sensu sumuntur a Concil. Laodicensi, quod refertur c. *Mulieres*, Dist. 32. Diaconissæ ad certa munia deputabantur, de quibus vide supra, n. 84.

478. *Obj. IV.* Ad validam sacramenti susceptionem requiritur aliqua intentio suscipientis: atqui infantes nullam habent; primo non habent propriam, ut patet; deinde nec alienam parentum; horum enim voluntas non censetur esse voluntas infantum, nisi in iis, quæ sunt necessaria ad salutem, sicut baptismus; ordo autem sic necessarius non est; ergo.

R. — *D. Maj.* Si suscipiens sit adultus *C.* tunc enim in eo requiritur intentio propria, positiva, saltem habitualis, juxta Tr. de Sacram. in genere. Si sit infans *N.* Nam hic, licet dissentiant parentes, baptizatur saltem valide, confirmatur; ergo etiam sic ordinatur.

479. *Inst. 4.* Ergo sicut infans baptizatus postea ad observantiam legis Evangelicæ, ita etiam ordinatus legibus et obligationibus Clericorum tenebatur; sed durum est aliquem sine habitu ejus consensu obligare ad statum, cui gravia sunt annexa onera, ut statui clericorum majorum perpetua continentia, etc.

R. — *N. Illatum; vel D.* Si ordinatus infans, quando adeptus est annos discretionis, velit abstinere functionibus ordinis *N.* si has exercere velit. *C.* Ita BENED. XIV cit. in concl. Liberum igitur est infanti ordinato, cum ad annos discretionis pervenerit, vel exercere functiones sui ordinis, vel his abstinere: si abstinere voluerit, ad continentiam obligari non potest; nec ideo desinit esse ordinatus, quia manet in eo character; ex altera autem parte continentia est annexa ordinibus majoribus solum ex institutione Ecclesiæ. Deinde inter baptizatum et ordinatum *disparitas est*: infans baptizatus postea ad legem Evangelicam tenetur, quia hujus observantia est ad salutem necessaria; non sic functiones ordinis.

480. *Inst. 2.* In infantibus nequit esse vera forma ordinationis; ergo. *Prob. Ant.* Forma partialis est: *Accipe potestatem*, etc. Atqui nulla potestas accipitur sine accipientis consensu, et hic non est in infantibus.

R. — *N. Ant. Ad prob. N. min.* Quia hæc potestas non datur infanti per modum donationis, vel contractus, in quo accipientis vel donatarii consensus exigitur; sed per virtutem characteris episcopalis, ubi recipiens se tantum passive habet; hinc *accipe* potius dantis imperium significat, ut notat S. Bonaventura, q. 2, a. 2, ad 2, ad cujus impletionem satis est in altero pura capacitas passiva.

481. *Inst. 3.* Ergo infans in cunis posset dici Episcopus, sacerdos; sed hoc est absurdum.

R. — *N. min.* Nam hæc denominatio non ab actibus et exercitio istorum

ordinum oritur; sed impresso caractere, et potestate collata in ordinatione. Sic infans baptizatus dicitur fidelis a fide habituali; confirmatus, miles Christi, non a professione fidei intrepida actuali.

482. *Obj. V cont. 2^{am} concl. 1°* Flavianus Antiochenus Macedonium Ere-micolam in vertice montis, postquam hunc arte ex montis solitudine ad se pertraxisset, eum etiam inscium ordinavit; nam, ut ait Theodoret. in Philotheo seu religiosa historia, cap. 43 (Opp., t. 3, p. 835) Flavianus Macedonii sanctitate permotus, eum per speciem objectæ accusationis ad se advocavit; et *sub mysticum sacrificium altari admovit, cooptavitque in numerum sacerdotum. Cumque peracta liturgia hoc illi quidam indicasset (ignorabat enim prorsus, quid egissent) primum quidem convitiis, verbisque asperis proscidit universos; deinde arrepto baculo, quo innixus propter senium incedebat, Pontificem ipsum, et alios insecutus est... sed tum quidem sic indignantem, ægre tandem amici quidam sedaverunt.* Ergo Macedonius non tantum inscius de ordinatione sui, sed etiam invitum quoad illam fuit. 2° S. EPIPHANIUS, ut habetur in ejus epist. ad Joannem Hierosolymit. (inter epistol. S. Hieronymi 440, alias 60 et 54). Paulianum fratrem S. Hieronymi ordinavit invitum; nam *per multos diaconos*, ait S. Epiphanius epist. cit., *eum apprehendi jussimus, et teneri os ejus; ne forte liberari cupiens, adjuraret nos per nomen Christi.* Ergo. Ubi

Observandum, posse aliquem esse invitum dupliciter : *primo* absolute, ut nullis minis, vel hortationibus adduci possit, ut ordinationi consentiat, aut etiam sit omnino inscius ordinationis suæ, vel ignarus illius ritus, qui in ordinatione celebratur : atque huic ordinationi nequidem valide conferri potest. Talis fuit Macedonius ille, ac proinde irrita fuit ejus ordinatio : nec probatur plerisque illud Flaviani, quamvis coram Deo innocenter egerit, quod putaret, nec adeo invitum, nec adeo ignarum ritus fore Macedonium. *Secundo* ita, ut ex sola humilitate, et in sacros ordines reverentia hos refugiat; nec nisi precibus, vel imperio, hortationibus impellatur, et tandem intus consentiat, de quo genere AUGUSTIN., epist. 173 (al. 204), ad Donatum ait : *Multi, ut episcopatum suscipiant, tenentur invitati, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec adsit eis voluntas suscipiendi operis boni.* Hæc ordinatio est valida, quia tales consentiunt, licet victi precibus et minis. Et sic se res habuit in ordinatione Pauliani; nam, ut ait EPIPH. epist. cit. in ordinationem consensit : *valde obnitebatur, indignum se esse contestans; viæ ergo compulsum eum et persuadere potuimus testimoniis Scripturarum*, etc., ergo reipsa persuaserat Pauliano, isque consenserat. Sic explicata ordinationem Bassiani, qui epist. ad Valentinum et Marcianum imperatores, quæ habetur Act. 44. Concil. Chalcedonensis, ait se jussu Memnonis plagis fuisse compulsum ad recipiendam ordinationem (Labbe, t. 4, p. 668 D) : *Ego autem non acquiescebam, ab hora tertia usque ad sextam me plagis afflixit, et sanctum Evangelium, et altare sanguine est impletum*, etc., sed tandem victus consensit. Sic quoque ait Cyprian., epist. 52 ad Antonian. de ordinatione Cornelii in Romanum Pontificem : *ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet*; nihilominus consentiendo. Eadem est responsio ad facta similia. De cæteris dispositionibus requisitis ex parte subjecti satis agitur in Theologia morali.

ARTICULUS XI.

DE CONTINENTIA SACRIS ORDINIBUS ANNEXA.

183. *Nota.* Quænam sint clericorum officia, ea ex assignatis materiis et formis singulorum ordinum satis patent. Hic de eorum obligationibus agitur. De harum plerisque, ut recitatione horarum canonicarum, ferenda tonsura et habitu clericali, ac aliis spectantibus vitam et honestatem clericorum tractat Theologia moralis; unde hic loquemur solum de obligatione servandæ continentiæ.

Circa clericos minores videtur olim fuisse in Ecclesia quædam disciplinæ varietas; nam Carthaginense V, c. 3, anno 398, postquam sacros ministros obstrinxisset ad continentiam observantiam, de minoribus ait (Labbe., t. 2, p. 1245): *Cæteros autem ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.* Prius vero Carthaginense III, can. 49, sic statuerat (Labbe., t. 2, p. 1070 B): *Placuit, ut Lectores, cum ad annos pubertatis advenierint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.* In Concilio etiam Eliberitano anno 305, can. 32 (Labbe., t. 4, p. 974 C), æquali modo continentia clericis cæteris, quo constitutis in sacris, sive majoribus ordinibus imponitur. Sed ea varietas tandem ita finem accepit, ut possint, si voluerint uxores ducere, dummodo ab officio excluderentur, ut statuit Alexander. III, de Clericis conjug. et Innocent. III, c. 7, quod hodie etiam servari videmus.

Restat igitur quæstio de ordinibus sacris, sive majoribus, eaque multiplex: 1^a An iis annexa sit obligatio servandi continentiam? 2^a Quo jure; an divino, an ecclesiastico? 3^a An, si ex jure ecclesiastico, hæc obligatio oriatur immediate ex lege, an ex voto? 4^a An Ecclesia continentiam sacris ordinibus recte et convenienter adjunxerit? 5^a A quo tempore adjuncta fuerit, et an etiam olim in Ecclesia græca?

184. *Dico I.* In Ecclesia latina clerici omnes in majoribus ordinibus constituti, hoc est, Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus ad perpetuam tenentur continentiam, adeo ut ordine sacro suscepto nec possint contrahere matrimonium, nec matrimonio uti, si quod ante susceptionem sacri ordinis contraxerint.

Prob. Ex Trid. quod Sess. 24, can. 9, sic definit: *Si quis dixerit clericos in sacris ordinibus constitutos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto... anathema sit.* Idem ante Trid. Innocentius II c. *Ut lex*, Caus. 27, q. 4, statuerat declarans hujusmodi copulationem, quam contra legem ecclesiasticam constat esse contractam, non esse matrimonium. Et Callixtus II innuit c. *Presbyteris*, Dist. 27. Alexander III vero c. *Conjugatus*, de Convers. Conjug. absolute prohibet quemquam conjugatorum promoveri ad sacros ordines, nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus. Hinc lex continentiam in Ecclesia occidentali tria exigit: primum; ne conjugatus initietur, nisi voveat uxor perpetuam continentiam. Secundum; ut sacris initiatus uxorem non ducat, quam etiam invalide duceret. Tertium; ut absteineat omnibus actibus venereis, etiam cum conjuge, si quam ante duxisset.

485. Dico II. Obligatio, quam habent majores clerici, servandi continentiam, non est ex jure naturæ, nec ex jure divino; sed solum ex jure ecclesiastico.

Ita cum S. Thoma 2, 2, q. 88, a. 11. Theologi satis communiter.

Prob. Primo enim matrimonii usus ex se non pugnat cum sacro ordine, ut patet ex Græcis, qui ex dispensatione Ecclesiæ licite utuntur matrimonio ante susceptionem sacri ordinis contracto, ut liquet ex c. *Aliter*, Dist. 31. Corr. Rom. et Concilio Florentino, in quo nemo id Græcis objecit. Concilium Ancyranum vero potestatem uxorem ducendi fecit diaconis iis, qui in ordinatione protestabantur se continentiam servare non posse. Atqui hæc omnia non subsisterent, si obligatio servandæ continentiæ descenderet ex jure naturæ, vel divino.

Deinde tale jus divinum nequit assignari sive scriptum, sive traditum; si quis enim locus Scripturæ proferri possit, is ad summum ostendit continentiam clericis esse congruam, non imperatam. Talis est 2. ad Tim 4 : *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Vel dum idem Apostolus Titum hortatur ad continentiam cap. 1 : *Oportet Episcopum sobrium esse, justum, sanctum et continentem*, etc. : item Timotheum 4. ad eumd. 5 : *Te ipsum castum custodi*, sumit continentiam pro abstinentia ab omni illicita voluptate, quæ utique juris divini est, sicut abstinentia ab omni intemperantia et injustitia, iracundia, etc., quæ hic Apostolus conjungit; illaque continentia conjugatis et solutis æque præcepta est. Non vero intelligit continentiam ab uxoribus. Et ratio est, quia sic 4. ad Tim. 4, eum vult esse exemplum fidelium in charitate, in fide, in castitate; at certe non ita, ut ejus exemplo fideles ab uxoribus sive ductis, sive ducendis absterneant. Sic 2. Pet. 4, jubet Petrus omnes fideles dare operam continentiæ, certe non eo sensu, ut ab uxoribus absterneant, sed illicitis voluptatibus; nam et sua matrimonio est castitas et continentia. Porro et maxime, quia nihilominus idem Apostolus 4. ad Tim. 3, inter alia vult esse Episcopum *habentem filios subditos cum omni castitate, qui domui suæ bene præesse noverit*. Non igitur repugnat etiam jure divino conjugal status sacro ordini.

Prob. 3^a pars. Quia hoc clare supponit Trid. dum Sess. 24, can. 9, dicit anathema ei, qui dixerit valere matrimonium post susceptos sacros ordines contractum, *non obstante lege ecclesiastica vel voto*. Deinde Innocent II c. *Ut lex* cit. concl. 4, dum ait nullum esse matrimonium post sacros ordines contractum, quia constat esse *contra legem ecclesiasticam*. Item hoc formulæ aliorum Pontificum indicant, ut Callixti II c. *Presbyteris*, dum ait : Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis contrahere matrimonia penitus *interdicimus*, contracta quoque *disjungi judicamus*.

486. Dico III. Probabilius est obligationem continentiæ in majoribus clericis esse immediate ex voto.

Prob. Greg., L. 1, epist. 42, relatus c. *Ante*, Dist. 31, præcipit Episcopis; ut nullum facere subdiaconum præsumant, *nisi, qui se victurum caste promiserit*. Et in Pontif. Rom. jubetur Episcopus ante ordinationem quærere ex ordinandis, an continentiam promittant? Ubi promissio votum importat, vi cujus se obligant clerici ad continentiam.

Conf. 1. Innocentius III c. *Cum olim*. 6 de Cleric. conjug. aperte hujus voti mentionem facit, dum inquit : nos igitur attendentes, quod orientalis Ecclesia *votum continentiæ* non admisit.

Conf. 2. Ex Trid. Sess. 24, can. 9, cit. ubi anathema dicit illi, qui dixerit valere hujusmodi matrimonium, non obstante lege ecclesiastica vel voto. Cur voti meminisset, si tale non fieret? si vero votum fiat, illud indubie obligabit immediate; cum votum hoc ante se supponat legem ecclesiasticam; ex hac enim tale votum ortum, et ordinibus annexum est. Est igitur ista obligatio ex lege ecclesiastica, sed mediante voto, ac proinde ex hoc immediate.

487. *Nec obstat. 1º* Quod sæpe simpliciter dicatur : *Lex continentiae.* 2º Qui ordinatur ignorans tale votum esse annexum, tenetur ad continentiam, et tamen talis non facit votum. 3º Qui ordinem susciperet, positive nolens vovere, valide ordinaretur, nec teneretur ad servandam continentiam : non enim teneretur vi voti, quia non potest esse votum sine consensu saltem implicito, qui hoc casu non habetur, ob voluntatem positive contrariam, qua non vult vovere. Nec teneretur vi legis ecclesiasticæ; quia, juxta dicta, lex non obligat immediate ad continentiam, sed ad emittendum votum. Nam

Ad 1um. R. Sic dicitur, quia votum continentiae est ex lege Ecclesiae.

Ad 2um. R. *Dist. ultimum.* Non facit votum explicite C. implicite N. Qui enim vult efficaciter officium aliquod, vult hoc ipso implicite ea, quæ illi annexa sunt.

Ad 3um. R. Equidem non obligaretur vi voti, quia votum non potest esse sine consensu saltem implicito, qui hic esse non potest, ubi est positiva voluntas non vovendi; neque etiam vi legis ecclesiasticæ ob rationem datam : vi hujus legis tamen obligatur ad votum faciendum, adeo ut peccet tamdiu, donec votum concipiat : item vi legis hujus manet semper ad contrahendum matrimonium inhabilis.

488. *Dico IV. Recte et omnino convenienter sacris ordinibus continentia ab Ecclesia adjuncta fuit.*

Contra Novatores hæreticos.

Ratio hujus convenientiæ est 1º sanctitas et dignitas Sacrificii et Mysteriorum novæ Legis, ut proinde illa tractari deceat a ministris summa munditia et puritate nitentibus. Unde INNOCENTIUS I relatatus c. *Tenere*, 4. *Dist. 34*, inquit : *Si priscis temporibus anno vicis suæ, de templo Dei sacerdotes non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia Tribu, et præterquam ex semine Aaron ad sacerdotium nullus accedere præcipiebatur; quanto magis hi sacerdotes, vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent.* Et EPIPHANIUS Hær. 59, propter honorem sacerdotii necessariam sive summe convenientem dicit esse continentiam. 2º Si Apostolus 1. ad Cor. 7, velit conjugatos abstinere ad tempus ab usu conjugii, ut vacent orationi; ergo, ut ait HIER., L. 4 cont. Jovinianum relatatus c. *si Laicus* 7, *Dist. 34*, sacerdoti semper carendum est matrimonio, quia huic semper pro populo offerenda sunt sacrificia, et semper orandum est. 3º Sunt munia magna et multa sacrorum Christi ministrorum; unde Apostolus eos milites Christi vocat 2. ad Tim. 2, eum volens ut bonum militem Christi non implicari negotiis secularium; sed nihil magis implicat

negotiis secularibus, aut a divino ministerio impedit, quam curæ conjugales, prolium, familiæ domesticæ. 4° Quod cura uxoris et prolium obsit curæ pauperum, hospitalitati, benignitati.

489. *Obj. I.* Matrimonium est juris naturalis et divini; ergo Ecclesia injuste illud prohibuit clericis. *Prob. Antec.* ex naturali hominum inclinatione, et ex Gen. 1. *Crescite et multiplicamini.*

R. — *D. Ant.* Est juris naturalis et divini permissivi *C.* præceptivi *subd.* respectu collectionis hominum, ut propagetur, vel conservetur species *C.* respectu singulorum *subd.* pro primis mundi temporibus, quibus replenda erat terra juxta illud *ibid.* *et replete terram*, et proin paucitas hominum exigebat, ut generarent singuli *C.* pro hac mundi ætate, qua repleta est tellus nec timendus speciei humanæ interitus *N.* Ita textum illum Gen. 1, explicat Tertul., L. de Monogamia, Cyprian. L. de habitu Virginum., Hieron., L. 1 cont. Jovinian., Augustin. de sancta Virginitate cap. 9. Igitur matrimonium cadit sub præceptum, quatenus est medium maxime necessarium ad finem a natura intentum, scilicet ad debitam et congruam propagationem, vel conservationem speciei; quod præceptum indicavit Deus Gen. 1 cit. et 2: *Quam ob rem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxorī suæ.* Ex eadem causa erat præceptum post diluvium. Sed fine hoc sufficienter obtento, cessat esse præceptum respectu singulorum. Nimirum sicuti nemo jure naturali, vel divino tenetur ad manducandum, nisi quando urget necessitas conservandi individuum; ita nemo tenetur ad nubendum, nisi quando necessitas urget conservandi speciem.

490. *Inst. 1.* Apostolus 1. ad Tim. 4, doctrinam prohibentium nubere vocat doctrinam dæmoniorum; ergo matrimonium adhuc præceptum est; vel saltem jure divino ita liberum, ut a nemine ulli prohiberi possit. *Conf.* Augustin., L. 2 de morib. Manichæor., cap. 48, ait Manichæos adhuc incidisse in Apostoli sententiam, licet Manichæi non prohibuerint nuptias omnibus, sed solum electis suis, id est, sacerdotibus et monachis; ergo.

R. — *D. Ant.* In sensu quo postea hæretici, ut Tatianistæ, Marcionitæ, Manichæi docturi essent de nuptiis, eas esse malas et prohibitas, ut aiunt Aug., L. 30 cont. Faustum, c. 4, Ambros., Chrysost. in illum locum Apostoli *C.* secus *N.* Ecclesia vero nuptias non damnat ut malas sicut illi hæretici, nec absolute eas prohibet, sed solum sub conditione libera; liberriam enim facultatem relinquit omnibus nubendi absolute, et solum exigit, ut ii, qui ordinari, vel ad dignitatem sacri ministri promoveri velint sponte, promittant continentiam. Uti ergo neminem cogit ad sacros ordines, sic neque ante eos ad continentiam: et qui libere sacros ordines suscipit, hoc ipso etiam sponte continentiam amplectitur.

Ad Conf. R. — *D. Ant.* Non prohibebant nuptias omnibus reipsa *N.* nam universim docebant nuptias esse malas et prohibitas. Non prohibebant omnibus, ita ut nequidem eas in aliis permitterent, et tolerarent *C.* Non obstante, quod nuptias absolute malas et prohibitas assererent; quando tamen illas impedire non poterant, permittebant, et tolerabant, ait idem Aug., L. cit. c. 6. *Nec ideo vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, vel non valentes, salva amicitia toleratis.*

491. *Inst. 2.* Cum Calvino. At Apostolus ait id eventurum esse in *novissimis diebus*; *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus*

discedent quidam a fide, etc. Ergo non potest intelligi de Tatianistis, Marcionitis et Manichæis.

R. 4°. Ergo neque intelligi poterit de lege ecclesiastica, quæ nuptias sacris ministris prohibuit; nam certe quando prohibuit, novissimi dies non erant; neque modo in sensu hæreticorum sunt.

R. 2°. — *N. Cons.* 1. Quia ut probabitur concl. seqq., lex continentiae jam ipsorummet Apostolorum tempore emanavit, Apostolus vero loquitur de hæreticis post Apostolorum tempora futuris. 2. Quia *novissimi* dies omnes illi appellantur, qui a Christo sunt usque ad iudicium; sic 1. Cor. 40, ait Apostolus: *Nos sumus, in quos fines seculorum devenerunt*. Et 4. Joan. 2, legitur: *Filioli, novissima hora est*: unde juxta Patres, qui vineam adierunt hora novissima, eos denotarunt, qui in lege Evangelica futuri essent in Christi Ecclesia.

492. *Inst.* 3. Apostolus 4. ad Tim. 3 et ad Tit. 4. Episcoporum dotes recensens, vult eligendum esse illum, qui fuerit *unius uxoris vir*. Et præterea ad Hebr. 43, nulla exceptione facta asserit *inter omnes honorabile esse conjugium*. Ergo data supra responsio non est juxta mentem Apostoli.

R. — *N. Cons.* Nam verba priora, *unius uxoris vir*, sumenda sunt negative, non positive, sive, ut Episcopus non sit bigamus, etiam successive; sic enim verba ea semper intellexit Ecclesia, quæ ab initio ideo bigamos tanquam irregulares non admisit ad sacros ordines. Ita quoque illa verba exponit Hier. ad Oceanum, Chrysost. in comment. in locum istum Apostoli, Ambros. cæterique: quin Lutherus ipse in propositionibus de bigamia. Et ratio est, quia Paulus ipse uxorem non habuit, ut manifeste colligitur ex ejus verbis 4. ad Cor. 7, dum inquit: *Volo omnes vos esse sicut me ipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis et viduis, bonum est illis, si sic permanent sicut et ego*. Ubi cum non solum ad viduas, sed etiam innuptas loquatur, hasque ipsius exemplum imitari suadeat, plane evincitur, ipsum nunquam nuptias contraxisse; alias dicere potuissent innuptæ: nubemus sicut tu, deinde sicut tu permanebimus. Sed neque Timotheus, neque Titus uxores habuerunt. *Conf.* data expositio: quia ead. ad Tim. 5, vult etiam in diaconissam eligi viduam, *quæ fuerit unius viri uxor*, hoc est quæ unum tantum maritum habuerit.

In altero textu vero Apostolus loquitur de conjugatis, et ad illos, vultque inter eos conjugium esse honorabile in omnibus, hoc est, ut nulla ex parte maculetur, sed sit honorabile tam ex parte fidei, quam sacramenti; subdit enim rationem: *Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus*; quam rationem inepte subjungeret, si *honorabile conjugium* non intelligeret in dato sensu.

493. *Inst.* 4. Paulus 4. ad Cor. 9, inquit: *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, et fratres Domini et Cephas*. Ergo revera Paulus uxorem habuit; ergo et cæteri Apostoli habuerunt. *Conf.* Ad Philipp. ult. scribit: *Rogo te etiam, Germane compar, adjuva illas*, etc., in græco habetur: *Germana conjux*.

R. 4°. Etsi totum Calvino concederetur, nihil ipsum juvaret; probandum enim illi est, Apostolos, postquam Apostoli fuere, vel uxores duxisse, vel usos fuisse uxoribus, quas ante duxerant, quod probare nunquam poterit, cum potius contrarium inferri debeat, ex Matth. 49: *Ecce nos reliquimus*

omnia; ad quod respondit Christus : omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, etc.

R. 2°. — N. 4^{am} seq. Nam per mulierem sororem non intelligit uxorem sed mulierem, quæ illi tanquam soror non quidem sanguine sed charitate ministraret, ut explicant Patres Græci et Latini, Chrysost., Theodoret., Œcumen., Theophyl., Ambros., Anselm. Igitur de piis illis feminis loquitur, quæ sicuti Christum sequebantur, ita et Apostolos, his ministrando, vel eos suis opibus sustentando.

Ad 2^{am} seq. R. 1°. Etsi Apostoli cæteri habuissent uxores, antequam vocarentur a Christo, non tamen ex dictis sequitur illis usos fuisse in Apostolatu, sed contrarium.

R. 2°. Falsum etiam est omnes Apostolos habuisse uxores, antequam a Christo vocarentur; nam S. Joannem in cœlibatu perstitisse totius est Ecclesiæ traditio. E contra S. Petrum habuisse uxorem, constat ex Matth. 8. De reliquis Apostolis contraria sunt Patrum testimonia : negant Tertull. L. de Monogamia, Hieron. L. 4 in Jovinian. E contra affirmat S. Ignatius M. epist. 6 ad Philadelphios scribens : *sicut... et reliqui Apostoli, qui nuptiis fuerunt sociati*. Equidem ibid. etiam S. Paulum nominat; sed illius nomen ab alio additum videtur : non enim legitur in exemplari Oxoniensi Vaticano; nec in alio Mathiæ Corvini Pannoniæ regis, teste Ambrosio Camaldulensi.

Ad Conf. R. Per voces, *germane compar*, significatur alius, qui socius est in eodem onere portando, vox enim græca σύζυγος significat eidem jugo alligatum; unde non præcise uxorem denotat. Chrysost., et Theophylactus volunt a Paulo significari maritum alicujus ex feminis ante ab ipso memoratis, nimirum Evodiæ, aut Syntyches. Juxta Theodoretum vero indicatur socius in prædicatione Evangelii. Deinde falsum est in græco haberi determinate *germana conjux*, nam in græco habetur σύζυγε γυνήαις; sed σύζυγος utrumque articulum *ο* et *η* admittit : si quis vero legere malit *germana*, parum refert; eodem enim sensu tunc explica, quod ante de *muliere sorore* dictum est.

494. Obj. II. Saltem licebit clericis uxorem ducere, si post susceptos ordines ipsis periculum sit incontinentiæ propter tentationes; ergo. Prob. Ant. ex 1. ad Cor. 7 : *propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat*. Et ibid., v. 9 : *Si non se continent, nubant; melius enim est nubere, quam uri*.

R. — N. Ant. Ad prob. R. Apostolum primo loco loqui de conjugatis, qui cum in paganismo duxissent uxores, post conversionem dubitabant, an iis uti liceret; atque his respondet, ut unusquisque uxorem suam retineret et conjugale debitum redderet. Ita explicant Tertull., Hieron. cit. alique Patres; et probatur ex contextu; nam v. 5, ait : *nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram*. Hæc autem solos conjugatos spectant. In secundo loco loquitur ad solutos et eos tantum, qui nullo voto sunt impediti, et his quidem solum suadet matrimonium, non præcipit; ait enim : *hoc autem dico secundam indulgentiam, non secundum imperium*; quibus supponit eos adhuc aliis modis superare posse tentationes, quam præcise matrimonio. Non autem hic ab Apostolo comprehendendi etiam voto obstrictos, patet ex 1. ad Tim. 5, ubi de viduabus, quæ post datam Christo promissionem fidei, sive pactum servandæ continentiae

volebant nubere, dicit : *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

495. *Inst.* Quid ergo remedii clericis, si post ordines continentiam servare non possint? Ergo necesse est eos perire?

R. 1°. Quid remedii marito, si ob infirmitatem uxoris uti matrimonio non possit, et tamen tentetur incontinentia? Ergo, ne pereat, potest cum alia inire matrimonium, quia Apostolus ait : *propter fornicationem, etc.*? absit.

R. 2°. Quilibet, si continere se velit, potest, modo debita remedia adhibeat. Oret, sobrietatem colat, pericula fugiat, feminarum conventibus abstineat, etc. Nec patitur Deus nos ultra tentari, quam possimus, juxta Apostolum. Sic idem Apostolus ob stimulos concupiscentiæ non ideo uxorem duxit, ne periret; sed rogavit Dominum, a quo audivit : *sufficit tibi gratia mea; nequaquam vero : uxorem ducas.*

496. *Obj. III.* Obligatio servandi continentiam clericis imposita repugnat Ecclesiæ antiquæ; ergo. *Prob. Ant.* Cum Patres Synodi Nicænæ vellent legem ferre, qua clerici majores præhiberentur uti uxoribus ante sacros ordines ductis, dissuasit hoc Paphnutius, teste Sozomeno, L. 4, c. 22; Socrate, L. 4, c. 44, eo quod *antiqua Ecclesiæ traditio hoc tantum præceperit, ut sacris initiati a nuptiis ineundis abstinerent.*

R. — *N. Ant.* Ad prob. R. 1°. Historiam Paphnutii ceu fabulam rejiciunt Baronius, Bellarminus, Turrianus, Arcudius, Thomassinus; tum quia inter eos, qui Nicæno subscripserunt, Paphnutii nomen nequidem legitur; tum quia opponitur Epiphanio et Hieronymo, quorum primus Hær. 59 (Opp., t. 4, p. 496 B) ait : *sed et adhuc viventem, et liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit Ecclesia, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, Presbyterum et Episcopum, et Hypodiaconum, maxime ubi sinceri sunt canones Ecclesiastici.* Alter vero in eundem modum loquitur epist. 30 (al. 48) adversus Jovinianum.

R. 2°. Admissa etiam historia ut vera, Patres Nicæni id solum voluerunt, non esse pœnis animadvertendum in clericos, qui continentiam non servabant cum uxoribus, ex œconomia quadam quasi dissimulando malum, quod invaluerat, cui vix mederi se posse credebant; ne majus malum redderent, si penitus resecare vellent. Illa vero : *antiqua Ecclesiæ consuetudo, etc.*, non dixit Paphnutius, sed addidit de suo Socrates. Et, si Paphnutius dixisset, erronee sic dixisset, ut patebit ex sequenti.

497. *Dico V.* Nunquam licitum fuit in Ecclesia latina Episcopis, Presbyteris et Diaconis vel uti uxore ducta ante ordinationem, vel ducere uxorem post ordinationem.

Prob. I. Ex Conciliis. Carthaginense II, anno 390, can. 2 (Labb., t. 2, p. 4259 D), diserte ait : *Episcopos, Presbyteros ac Diaconos, ita placuit, ut condecet sacrosanctos Antistites, et Dei sacerdotes, nec non et levitas continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare; ut, quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Præterea id cujusvis Ecclesiæ Concilia adstruunt. Pro Ecclesia Germanica sunt Concilium Aquisgranense, anno 846 (ibid., t. 7, p. 4345 D), Wormatiense, anno 868 (ibid., t. 8, p. 948), Moguntinum, anno 888 (ibid., t. 9, p. 407). Pro Ecclesia Gallicana Arausicanum I, Arelatense II, Turonense I et alia. Pro Ecclesia Hispanica Toletanum I, anno 400. Pro Ecclesia Italica Romanum sub Sylvestro I.

Prob. II. Ex summis Pontificibus SIRICIUS epist. ad Himmerium Tarracoenens., anno 395 narrat, quosdam sacerdotes ac levitas post ordinationem filios ex propriis uxoribus genuisse, se excusantes, quod sacerdotibus et levitis veteris Testamenti id non fuerit prohibitum, excusationem hanc evertit, et dicit (Labb., t. 2, p. 1020 B) : *Sacerdotes omnes atque levitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ sobrietati et pudicitiae et corda nostra mancipemus et corpora.* Ignoscendum postea inquit illis sacerdotibus et levitis; quia se ex ignorantia lapsos esse fatebantur. S. LEO ad Anastas. Thessalonic. (epist. 14, al. 84), c. 4, ait : *ne aut levitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia, quisquam idoneus existimetur, qui se a voluptate uxoria necdum frænasse detegitur.* Adde his INNOCENT. I ad Victricium Rothomag., GREGORIUM M. ad Petrum subdiaconum Siciliæ. Ante hos omnes vero id pridem tradidit CLEMENS Rom. epist. ad Jacobum fratrem Domini (Labb., t. 4, p. 99 D) : *Ad Dominica ministeria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas noverint; quod si post ordinationem ministro altaris contigerit, proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat.*

Prob. III. Ex Patribus. S. AMBROS., L. 4 de Officiis c. ult. (Opp., t. 2, part. 4^a, p. 66 C) : *Inoffensum autem exhibendum et immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore; alieni etiam ab ipso consortio conjugali, sacri ministerii gratiam recepistis.* S. AUGUSTINUS, L. 4 de adulterin. conjugis, cap. 20, n. 22 : *Solemus eis proponere continentiam clericorum, qui plerumque ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamque susceptam, usque ad debitum finem, Domino adjuvante, perducunt.* S. HIERON., epist. 30 ad Jovin. ubi testatur cap. 49 ipsum Jovinianum hanc legem agnovisse.

Sed hic duo observanda sunt : *Primum* est; non æque viguisse legem illam pro omnibus ordinibus majoribus; nam subdiaconus non semper et ubique ab ineundo matrimonio prohibitus fuit; tempore enim Urbani I, qui sedit circa annum Christi 266, nondum numerabatur inter ordines sacros, ut observat Innocent. III cap. *A multis*, de Ætat. et Qualit. Primus, qui subdiaconos ad continentiam adstrinxit, fuit Sylvester in Concil. Rom. II, can. 8, ubi iis prohibet transitum ad nuptias; idemque deinceps ab aliis Pontificibus constitutum est, ut patet ex c. 1, 2, 3, et aliis Dist. 32. Præterea Synodus Ancyrana diaconis, cap. 40 (Labb., t. 4, p. 1459 D), qui protestabantur se continentiam servare nolle, usum concessit matrimonii, quæ tamen disciplina temporalis non diu duravit.

Secundum est, non, quo tempore prohibitum fuit sacris ministris convolare ad nuptias, statim quoque irritum fuisse consequens matrimonium; neque enim semper in Ecclesia imperata fuit eorum a matrimonio separatio, qui post ordinem sacrum contraxerant; sed aliæ solum pœnæ impositæ sunt. Sic in Synodo Ancyrana, cap. 40, loc. citato, qui se nuptiis obligarant, jubentur a ministerio cessare. In Neocæsareensi presbyter, si uxorem duxerit, ab ordine deponitur (Ibid., p. 1479 E). In Toletano I, cap. 4 (Ibid., t. 2, p. 1824 B) subdiaconus, qui defuncta uxore aliam duxerit, deponitur. Qui primus lege universalis irritum fecisse matrimonium cognoscitur, communis assignatur Callixtus II, ut refertur c. *Presbyteris*, Dist. 27, ubi vult matrimonia a sacris personis contracta disjungi. Alii Innocentium II, assignant ita statuentem in Conc. Rom., c. 7, ut refertur c. *Ut lex*, Caus. 27, q. 1, ubi separari tales præcipit, dicens : *Hujusmodi namque copulationem.*

quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.

198. *Dico VI. Nunquam permisum fuit in Ecclesia græca matrimonium contrahere post susceptos ordines : nec licuit Episcopis et Presbyteris Græcis in primis Ecclesiæ temporibus uxoribus uti ante ordinationem ductis.*

Prob. 1^a p. Ex epist. CLEMENTIS Rom. cit. concl. præced. in cujus fine testatur, se id a Petro Apostolo accepisse; inepte autem dicitur, et sine omni fundamento S. Petrum aliam legem tulisse pro Ecclesia græca, aliam pro latina. Similiter SIRICIUS cit. testatur se antiqua præcepta tradere Apostolorum constitutione instituta; at Apostoli nunquam distinxerunt Græcos a Latinis.

Conf. 1. Ex Patribus Græcis. ORIG., hom. 23 in Lib. Numer. (Opp., t. 2, p. 368 B, edit. Ruæi.) : *Videtur mihi, quod illius solius est offerre sacrificium, qui indesinenti ac perpetuæ se devoverit castitati.* Quæ verba, licet non videantur importare strictum præceptum, indicant tamen saltem, quid tunc judicaverint Græci. Deinde S. EPIPHAN. unus ex præcipuis diserte ad canones provocat, ut dictum concl. præc. Et ead. Hær. 59, ita sibi objicit et respondet (Opp., t. 1, p. 496 C) : *At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere, et Presbyteros et Diaconos; at non est juxta canonem, sed juxta hominum mentem.*

Conf. 2. Ex Synodo VI, relata can. Si quis 7. d. 32 : Si quis eorum, qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Quæ verba Patres etiam de Ecclesia græca pronunciarunt.

Conf. 3. Ex usu et consuetudine Ecclesiæ græcæ, juxta quam etiam irritum est matrimonium clericorum Græcorum post sacros ordines contractum, ut probat Azor p. 1, L. 3, c. 11, q. 5; Pignat., tom. 8. Consult. 81, n. 33, et alii.

Prob. 2^a p. Ex S. EPIPHANIO; item CLEM. Rom. citat., S. HIERON. epist. 30 ad Pammachium contra Jovinianum, n. 30, ubi ait : *Episcopi, Presbyteri, Diaconi eliguntur aut vidui aut certe post sacerdotium in æternum pudici.* Et initio libri contra Vigilantium : *Quid facient orientis Ecclesiæ, Egypti, et sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt?*

At ab hac lege dicessit Ecclesia græca, saltem a tempore Synodi Quiniseptuaginta, sive Trullanæ, ubi can. 43 (Labbe, t. 6, p. 1148 B C) permittitur, non quidem Episcopis, sed Presbyteris, Diaconis, et Subdiaconis uti suis uxoribus antea ductis, excepto tempore vicis suæ. Licet vero nunquam approbatum fuerit, quod cit. can. damnata fuerit a Patribus Trullanis lex continentiae, quam servari volebat Ecclesia Romana; sicut multa sunt in canonibus dictæ Synodi, quæ non approbata sunt a summo Pontifice; tamen non improbatum fuit, quod cit. can. sacris ministris permittat suis uti uxoribus, ut colligitur ex cap. *Aliter*, Dist. 34 et cap. *Cum olim*, de Clericis conjug.

Neque mos ille in Concilio Lugdunensi, aut Florentino reprehensus est. Utrum vero ante Synodum Trullanam jam mos ille vigerit inter Græcos, ut quidam putant, non patet : affertur quidem can. 78. Concilii Nicæni ex Arabico; sed canones Nicæni præter viginti, valde incerti sunt, ut observant Baronius, et Spondanus ad ann. 325. Affertur et historia Paphnutii, de qua supra object. 3, sed etiam hæc dubiæ fidei est juxta dicta ibidem.

DISSERTATIO II.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

---

499. Matrimonium a matre nomen accepit, quod licet patris sit providere liberis de hæreditate, unde patrimonium; matris tamen munus sit, ad certam ætatem enutrire prolem; sive, ut ait Gregor. IX cap. *Ex Litteris* 2. de convers. Infid. quod infans matri specialiter onerosus sit ante partum, dolorosus in partu, et pluribus annis post partum laboriosus. Alio nomine dicitur *conjugium*, quod uno veluti jugo conjuncti conjuges conveniant ad sustinenda matrimonii onera, ineantque individuum vitæ societatem. Dicitur quoque *nuptiæ* a nubendo, id est, velando, quod virgines tradendæ in matrimonium tegi velo, tanquam nube, solerent ex S. Isidoro, L. 2 de Offic. Eccles., c. 20, n. 6 (Opp., t. 6, p. 454, ed. de Arevalo), sive id pudoris gratia fieret, ut factum a Rebecca observat S. Ambros., L. 4 de Abrahamo, c. 9, sive in signum subjectionis et obedientiæ, quo modo mulier 1. Cor. 2, jubetur orare velato capite, quia virum habet supra se, cui subjecta est. Cum vero sponsalia sint quædam ad matrimonium dispositio, et veluti via, visum est ab aliorum Theologorum methodo recedere, qui prius de matrimonio, quam de sponsalibus disserunt; sed prius de his agat dissertatio, exemplo Gregor. IX qui in IV Decretal. ubi de matrimonio sermo est, a sponsalibus sumpsit exordium.

Præmittemus tamen de hoc sacramento summam doctrinæ catholicæ ex Conciliis FLORENTINO et TRIDENTINO.

Decretum Concilii Florentini de Matrimonio sub Eugenio IV, an. 1439, pro Armenis.

Septimum est sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem : *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia*. Causa efficiens matrimonii, regulariter est mutuus consensus per verba de præsentis expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet. Tertium, indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.

*Canones Concilii Tridentini de sacramento Matrimonii Sess. 24,
die 11 novembris, an. 1563, sub Pio IV.*

I.

Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.

II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum; anathema sit.

III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impedian, et dirimant; anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonii dirimentia; vel in iis constituendis errasse; anathema sit.

V.

Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum; anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere; mœcharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quæ dimisso adultero alii nupserit; anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges, quoad thorum seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, Clericos in sacris ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractum validum esse non obstante lege ecclesiastica, vel voto; et oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere ma-

trimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum; anathema sit: cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos, supra id quod possumus, tentari.

X.

Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, prohibitionem solemnitis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones, et alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit; anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos; anathema sit.

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS.

200. Sponsalia a spondendo sic dicta sunt, L. 2 ff. de Sponsal. quod moris esset antiquis stipulari et spondere sibi uxores suas. Unde et Sponsi Sponsæque appellatio nata est L. 3 ff. h. t. Sumuntur etiam 1° *improprie* pro muneribus sponsalitiis, quæ Sponsæ a Sponso dari solent, quo sensu intelligendum illud L. 4. Reg., c. 48: *Non habet rex sponsalia necesse*, id est, non est necesse, ut David largiatur munera filiæ suæ, sive Saulis regis, quam habiturus erat uxorem. 2° *Latius* pro matrimonio rato, sive nondum per copulam carnalem consummato, ut c. 43 de Præsumptionib. Hoc sensu Matth. 4 dicitur *desponsata Maria Mater Jesu Joseph*. Sponsalia sic sumpta dicuntur *sponsalia de præsenti*, et primo contracti matrimonii die sponsi et sponsæ appellantur. 3° *Strictius et magis proprie* pro contractu de ineundo matrimonio, sive pro futuri matrimonii promissione mutua, dicunturque *sponsalia de futuro*, de quibus tantum nobis sermo erit.

ARTICULUS I.

QUID SINT SPONSALIA DE FUTURO? QUEM PARIANT EFFECTUM
ET QUAM OBLIGATIONEM?

201. Dico I. Sponsalia de futuro sunt promissio vera, voluntaria et deliberata, mutua, expressa signo externo sensibili, futuri matrimonii inter personas jure habiles.

Ad sensum hujus descriptionis breviter dici solent : *Promissio mutua futuri matrimonii*. Ita quoad rem auctores communiter. Nec dissentit hæc descriptio L. 4 ff. de Sponsal. ubi dicuntur *mentio et repromissio futuri matrimonii*; nec etiam illi, quam dedit Nicolaus I, can. 3, caus. 30, q. 5, *futurarum nuptiarum promissa et fœdera*; utriusque enim idem est sensus, qui illius, quam primo loco posuimus. Dicuntur igitur

1° *Promissio* : quia non sufficit simplex propositum, sed requiritur animus, sive voluntas se obligandi.

2° *Vera* : non enim sufficit ficta, dum quis mere externe promittit sine animo promittendi seque obligandi; actus enim agentium non operantur ultra intentionem eorum L. *Non omnis* 49 ff. Si certum pet. et alibi. Deinde contrahuntur sponsalia voluntate atque consensu L. *Nuptias*. 30 ff. de R. J. Sed ubi quis fecte promittit, non habetur voluntas et consensus; ergo nec sponsalia. Unde infertur, eum, qui puellæ matrimonium, solum externe sine animo se obligandi ad contrahendum cum ipsa matrimonium, promittit, licet peccet graviter, si fictio se exterius non prodat, eo quod in re gravi decipiat; et pro injuria, vel damno, si quod ex deceptione incurrat, satisfactionem præstare teneatur; ad matrimonium tamen contrahendum in foro interno non obligatur, extra casum, quo damnum deceptæ illatum resarciri aliter non potest, quam contracto matrimonio. Dixi : *in foro interno*; nam in externo, nisi fictionem probet, compelli potest ad matrimonium; quia in hoc præsumitur adesse animus conformis promissioni L. 7 ff. de Supellect. leg.

3° *Voluntaria et deliberata*, sive cum sufficienti advertentia et libertate, hoc est, tali, qualis sufficit ad peccandum mortaliter; sponsalia enim sunt actus humanus, et pariunt obligationem gravem ad sui impletionem; ergo voluntaria et libera esse debent. Hinc invalida sunt sponsalia contracta a destitutis usu rationis, amentibus, plene ebriis, ob defectum libertatis et consensus ab usu rationis, quo privati sunt, pendentis. Qui per vim absolute coguntur, ex defectu consensus, ex errore circa substantiam personæ, aut etiam circa qualitatem, si hæc in personæ individuum, seu substantiam redundet, ut; si puella ideo promittat, quia alterum putat certi nobilis, vel principis filium, aut primogenitum, vel si qualitas sit unicus finis contrahendi, ut, si juvenis honestus opibus præpollens quærat affinitatem cum familiis illustribus, ideoque promittit puellæ se illustri sanguine natam dolo mentienti : quia talis error consensum tollit L. *Si per errorem* 15 ff. de Jurisd. omn. Jud. et L. 9. Cod. de J. et F. J.

4° *Mutua* : sponsalia enim ex natura sua sunt contractus mutuus et reciprocus, juxta L. 4 ff. h. t. ubi dicuntur futuri matrimonii *repromissio* et can. 3, caus. 30, q. 5, dicuntur *promissa*, non promissum, quod reciproco duorum consensu constent. Inde si Titius matrimonium promittat Caiæ, et hæc acceptet sine repromissione, neutra pars obligabitur; cum enim contractus sponsalitiis sit onerosus et reciprocus, claudicare non potest. Deinde promissio Titii erat solum conditionata, scilicet, si repromittat Caia; non enim censetur intendisse obligationem aliam, quam contractus sponsalitiis, qui est ex natura sua reciprocus et mutuus. Quod si tamen promissio Titii fuisset absoluta et gratuita, atque a Caiæ accepta, ille solus obligabitur quidem, at non vi sponsalium, quæ tunc nulla sunt; sed vi promissionis simplicis.

5° *Expressa signo externo sensibili* : nullus enim contractus inter homines

fit sine signo hujusmodi; cum sine hoc consensus unius non possit innotescere alteri. Sufficiunt autem sive verba, sive aliud quodcumque signum, quod utrique consensum alterius sufficienter exprimit; quale esse potest traditio et receptio annuli, sive, ut dici solet, *subarrhatio*: quia licet ea ex se sit signum æquivocum et insufficiens, cum ex aliis causis, et amoris etiam inhonesti causa a concubinariis fieri possit; si tamen vel ex verbis, aut aliis signis tradentis, vel ex circumstantiis ex instituto fit, in aliquibus locis pro mutuæ promissionis signo assumitur ex consuetudine; quæ, et similes circumstantiæ, in quibus ea traditio et receptio, sicut et mutua manuum porrectio, missio jocalium, etc., fit, attendi debent. Wiestner hic n. 38, aliique et arg. c. *Ex litteris* 7, et L. *Semper* 34 ff. de R. J.

Sed *taciturnitas* non est semper signum consensus; quia is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur, R. 44 de R. J. in 6. Quare illud R. 43 qui tacet, consentire videtur, intelligendum est, si agatur de solo tacentis commodo; sed in sponsalibus agitur etiam de commodo alterius sponsi, agique potest de incommodo tacentis. Unde quoad taciturnitatem inter Doctores convenit *primo*: si Caia ad promissionem Titii omnino taceat, non censi contracta sponsalia; eo quod in iis, quæ præjudicium afferre possint, taciturnitas non habeatur pro signo consensus, excepto casu, quo tacentis, si dissentiat, loqui teneretur, arg. L. *Filiusfamilias*. 8 ff. de Procurator. Atqui hic Caia loqui non tenetur. E contra *secundo*: Caiam tacentem consentire præsumi, si nomine ipsius præsentis contrahant ejus parentes, quin Caia contradicat c. unico § ultimo, de Despons. impub. in 6. Et ratio est, quod ex una parte, cum parentes liberos suos plurimum diligant, his optime consulere præsumantur; ex altera vero loqui et mentem suam explicare teneantur liberi, si dissentiant, ne parentum acta videantur contemnere. An idem teneat, si parentes desponsent liberos absentes, et hi de sui desponsatione reddituri certiores non contradicant, quædam est auctorum dissensio. Sed immerito; si enim ideo præsentis consentire censeantur, quod ob reverentiam parentibus debitam loqui teneantur, si dissentiant; etiam sic censendi sunt consentire absentes, postquam de sui desponsatione certiores reddituri non contradicunt; cum et hic æque reverentiam debeant parentibus; ac proinde declarare mentem suam teneantur, ac præsentis.

6° *Inter personas jure habiles*: quales illæ solæ sunt, quæ valide et licite eo tempore inire matrimonium possunt, pro quo promittunt se inituros.

Unde qui impedimento vel dirimente, vel etiam solum impediante prohibentur, quando contrahunt sponsalia, illa invalide contrahunt; nam promissio faciendi illicitum, vel impossibile non obligat: si tamen impedimentum sit tantum *temporale*, vel juris positivi et dispensabile, fiatque promissio solum de contrahendo matrimonio, postquam ejusmodi impedimentum cessarit lapsu temporis necessarii; vel per dispensationem fuerit sublatum, non est invalida promissio. Sic impuberes post septennium valide contrahunt sponsalia de matrimonio contrahendo tempore pubertatis. Sic qui vovisset castitatem usque ad annum ætatis trigesimum, valide intra illud tempus contraheret de ineundo matrimonio post annum trigesimum. Sic alio impedimento ligati promittere sibi possunt matrimonium sub conditione dispensationis, si sit impedimentum, in quo dispensari potest, et solet, et simul adsit justa causa dispensandi: quia illa sponsalia sunt sub conditione possibili et honesta et relata ad tempus illud, quo habiles erunt, docetque praxis, hujusmodi contractus sæpe fieri sub conditione, si prin-

ceps rati habeat. Covarr., Sanchez, Wiestn. hic aliique communiter. Et merito : quia neque turpia, neque impossibilia reputanda sunt, quæ a principe ex justa causa frequenter peti et impetrari, ut dispensationes in plerisque impedimentis jure ecclesiastico introductis, consueverunt. Denique licet observatio legis fere magis honesta sit, quam super ea impetrata dispensatio; hæc tamen, quod juri deroget modo ab ipso jure approbato, inhonesta dici non potest. Unde leges, quæ contra afferri posse videntur, de iis conditionibus intellige, in quibus non solet dispensari, vel non potest.

202. Dico II. Ex sponsalibus valide contractis duplex præcipue effectus nascitur.

Primus est obligatio justitiæ contrahendi suo tempore matrimonium cum persona, qui promisit. Ratio est, quia sponsalia sunt promissio mutua, onerosa, acceptata, dans mutuo jus proprietatis ad rem; ergo obligant ex justitia : an graviter, an leviter, dicetur infra. *Secundus* est impedimentum publicæ honestatis, quod est propinquitas quædam personarum juris ecclesiastici proveniens ex sponsalibus (item matrimonio rato) vi cujus neuter sponsorum valide contrahit cum sanguineis alterius. De jure novo Tridentini Sess. 24 de Ref. Matrim., cap. 3, oritur tantum ex sponsalibus validis; nec excedit primum consanguinitatis gradum, si oriatur ex sponsalibus *de futuro* (nam quoad sponsalia de præsentibus nihil novi statuit in hac re Trident.) hoc est, solum afficit personas in primo gradu consanguinitatis conjunctas sponso vel sponsæ; ita ut sponsus contrahere possit cum omnibus consanguineis sponsæ suæ, exceptis tantum matre, filia, et sorore sponsæ : et hæc similiter vicissim cum consanguineis sponsi, exceptis ejus patre, filio, fratre. De jure antiquo vero, ut liquet ex c. unico h. t. in 6, oriebatur hoc impedimentum etiam ex invalidis : item se extendebat ad quartum gradum inclusive c. unico. cit. et c. ult. de Consanguinit. et Affin.

203. Dico III. Obligatio justitiæ orta ex sponsalibus est gravis.

Ita S. Thomas in 4. d. 27, q. 2, a. 4, et communiter Doctores id desumunt ex c. *Præterea*. 2. h. t. ubi ab INNOCENTIO III. *Hi, qui de matrimonio contrahendo pure et sine omni conditione fidem sibi mutuo dederunt, commonendi, et modis omnibus inducendi dicuntur, ut præstitam fidem observent.* haud dubie, eo quod ad hoc sub gravi peccato teneantur. Et ratio est, quia sponsalia sunt contractus initus de re, sive materia gravis; ex hujusmodi vero contractu, si materia gravis sit, nascitur obligatio gravis justitiæ; ut, qui injuste resilit, fidem datam non servans, non solum contra fidelitatem, sed etiam justitiam graviter delinquat.

Neque opponas jus civile, juxta quod, qui sponsalibus obligatus est, conditioni renunciare, et postea cum alia contrahere permittitur L. 4 C. de Sponsal. Nam hic standum est jure naturali, et canonico, quo in hac materia utimur; juxta primum enim oritur obligatio naturalis; et vi alterius nascitur impedimentum, dirimens quidem respectu consanguinearum sponsæ in primo gradu et vicissim, Trid. cit. concl. præc., respectu aliarum vero reddens matrimonium illicitum; et datur actio contra resilire volentem. Unde in hac re correctum est jus civile a canonico.

Sed ex his duplex quæstio subnascitur : 1^a Quo tempore implenda sit promissio et obligatio sponsalitia? 2^a An sponsorum uno renuente implere compelli possit exigente altero? Itaque

204. *Dico IV. Si mutuo contrahentium consensu nuptiis præfixus est certus terminus temporis, hic observandus est, nisi postea aliter inter eos conveniret, vel justa causa excuset : si vero non sit præfixus certus terminus, per se loquendo tunc tantum implenda probabilius est promissio, quando pars altera, cui facta est promissio, id exigit, idque si commode possit.*

Pars 1^a certa est, arg. L. Trajectitiæ 22 ff. de O. et A. L. Magnam. 12 C. de contrahend. stipul., c. 40 h. t. et patet ex natura contractuum.

*Pars 2^a prob. Quia hoc generale est in omni debito, cui solvendo certa dies præfixa non est, ut solum tunc teneatur solvere debitor, quando exigit creditor, L. Debitores præsentis. 40. C. de pignorib. juncta Glossa. Quando enim creditor novit debitum, nec tamen exigit, quando commode exigere potest, dilationi solutionis consentire censetur. Prædicta tamen lex *Debitores*, pro foro conscientiae sic intelligi et limitari debet : nisi creditor ex justa causa, v. g. timore petere non audeat, vel oblitus sit debiti ; fieri debet solutio statim, hoc est, quamprimum commode potest. Ideoque dixi : *per se loquendo*. Si enim pars altera non exigeret impletionem sponsalium ex verecundia, vel ex metu reverentiali, ut quandoque in feminis accidit ; vel si est in periculo gravi incontinentiae, nisi cito matrimonium contrahatur, per accidens urgebit obligatio statim contrahendi, licet executio expresse non petatur.*

205. *Si ais 1°. L. Præsentes cit, loquitur de pignoribus, ut constat ex tit. ; ergo huc nihil facit ; sed erit obligatio matrimonii contrahendi primo, quo potest, tempore.*

*R. — N. Cons. Licet enim loqui videatur de debitoribus, qui pignora dede-
runt ; initio tamen hæc regula generalis ponitur : debitores præsentis prius
denunciationibus conveniendi sunt ; a qua regula generali nullibi excipitur
debitum ex sponsalibus contractum. Ergo parte altera tacente, non denun-
tiant, hoc est, non exigente impletionem sponsalium, ea implendi non est
obligatio.*

*Si ais 2°. L. 14 ff. de diversis Regulis Juris dicitur : in omnibus obliga-
tionibus, in quibus dies non ponitur, præsentis die debetur ; ergo.*

*R. — D. Ant. Si creditor ita velit, et exigit C. si laceat, non exigit, cum
commode possit N. Tunc enim dilationi consentire censetur. Sicque illa
L. 14, optime conciliatur et concordat cum L. Debitores cit.*

*Si ais 3°. Qui votum fecit nullo præfixo termino temporis, tenetur statim,
ac potuerit commode, implere ; ergo et promittens matrimonium nullo de-
terminato tempore, quo implenda sit promissio, statim, cum commode
poterit, contrahere. Prob. Cons. Ideo primum ; quia alias defraudaretur Deus
eo tempore, quo votum differtur ; atqui etiam sic defraudaretur sponsa, vel
sponsus ; ergo.*

*R. — C. Ant. N. Cons. Disparitas est, quia in primo casu creditor est Deus,
qui semper censetur petere executionem voti : quia hanc nunquam solet
urgere expresse ; nec aliunde est ratio, cur non exigit statim, dum est com-
moda voti implendi occasio ; e contra in secundo casu creditor est homo,
qui exigere potest, et expresse exigere solet, dum vult debitum solvi ; unde
est ratio censendi, eum consentire dilationi solutionis, dum hanc non exi-
git, licet commode exigere posset.*

206. *Dico V. Sponsalia ad exigentiam partis alterius implere nolens*

sine justa causa, primo monendus est; sique renuat pertinax, per competentia juris remedia a competente iudice per se loquendo potest, et debet compelli.

Ita quoad rem Doctores satis communiter.

Prob. ex c. Ex litteris 10 h. t. in quo prius præscribitur admonitio; deinde coactio per censuras. Ratio autem est; quia iudicis officium exigit, ut, quando subditus jus suum petit, hoc illi non neget; sed unicuique, quod suum est, tribuat; ita ut nulla illi injuria, vel damnum contingat: sed qui sine justa causa sponsalia implere renuit, parti alteri injuriam infert; ergo injuste resilientem monere debet, sique monitio non sufficit, cogere per censuras, quæ sunt validiores iudicum ecclesiasticorum sententiæ; imo si opus fuerit, etiam per alias pœnas.

Conf. Si enim hoc servetur in rebus minoris momenti, ut habetur c. 3 de pactis. Quanto magis in re tam gravi? Hoc addo ad innuendum, fieri posse, sive illa promissio fuerit jurata, sive simplex; in utroque enim casu fit injuria et injustitia; igitur in utroque casu compelli potest, eo solo discrimine, quod, si promissio jurata fuerit, aut puella sub matrimonii specie deflorata, possit fortius compelli.

Dixi 1° *per se loquendo*; nimirum si justa causa alia non obstat; obstat autem potest perpetuitas rixarum; si periculum violandæ conjugalis fidei, scandala et similia timeantur, vel prævideantur; timenda autem sunt, si resiliens nec monitionibus, nec pœnis induci potuit; tum enim ob nimiam resilientis pertinaciam, expedit ut dimittatur, ad evitanda alia mala, quæ ex coacto, aut solum ficto matrimonio sequi possunt; et majora sunt, quam violatio fidei sponsalibus datæ. c. *Requisivit*. h. t. ubi ratio datur: *cum coactiones difficiles soleant exitus habere*. Nec eo casu actori a iudice fiet injuria, imo ipsi magis faveret iudex, quia graviora damna ab ipso propelleret.

Dixi 2°. A iudice competente, qui privative est Ecclesiasticus, dum de jure et valore sponsalium, et causa resiliendi quæritur.

207. Si opponas 1°. Lucius III c. *Requisivit* cit. ad sponsalium impletionem ait sponsam monendam potius, quam cogendam, eo quod coactiones soleant frequenter difficiles exitus habere; ergo non potest per remedia juris compelli.

R. — N. Cons. Vox enim potius juxta recentiores interpretes et apud Barbosam in cap. cit., n. 3, idem significat ac prius; prius autem etiam juxta nos monenda pars resiliens. Deinde verum est, quod potius monenda sit, quam cogenda, si monitione induci possit ad servandam fidem; nec hoc quæritur; sed illud, an, si monitio nihil proficiat, saltem tunc per pœnas vel intentatas, vel inflictas compelli possit? hoc vero Pontifex cit. cap. non negat; posse vero sic compelli habetur c. *Ex litteris* 10 cit.

208. Si opponas 2°. Matrimonia debent esse libera; nec extorta metu gravi c. *Cum locum* 14 c. *Veniens*, 15 de Spons. et Matrim. et alibi. Sed coactio obest libertati et consensui. L. *Nihil consensui* 146 ff. de R. J. Ergo pars resiliens non potest cogi ad matrimonium per censuras et pœnas.

R. — D. Maj. Debent esse libera a metu injuste incusso C. secus N. Cum enim, qui fidem per sponsalia dedit alteri, ad eam implendam per nuptias obligetur graviter, intentatio pœnæ ecclesiasticæ, vel hujus inflictio, et ex

illa conceptus metus non erit injustus : nec obstat libertati consensus ; tum quia sic coactus ipsa promissione matrimonii istius contrahendi necessitatem libero voluntatis suæ consensu sibi ipse imposuit juxta vulgare illud, quo contractus *ab initio voluntatis, postea necessitatis*, propriæ voluntatis consensu inducti esse dicuntur. L. *Sicut* 5 c. de O. et A. Tum quia injuste resiliens metum, quem patitur, sibi ipse intulit, nolendo facere, quod sine gravi alterius injuria omittere non potest ; tum quia adhuc eo metu se liberare potest, injuriam removendo.

ARTICULUS II.

DE ARRHIS ET PŒNA SPONSALIBUS APPOSITA.

209. Arrharum nomine hic veniunt eæ res, quæ sponsæ a sponso aut vicissim, dantur *expresse* veluti in pignus futuri matrimonii, ut, si nuptiæ fuerint secutæ, repeti possint, sicut pignus soluto debito ; si vero nuptiæ non sequantur ob culpam unius, datam fidem violantis (nam secus est, si non sequantur ob justam causam), is, qui fidem violaverit, datas perdat. L. *Mulier* 5 c. de Sponsal. et Arrh. Dixi : *expresse*, nam si tradantur simpliciter, sine mentione arrhæ, tales non præsumuntur, sed potius sponsalitia largitas, aut jocalia. *Arrha* differt præcipue a pœna simplici, quam contrahentes adjiciunt subinde sponsalibus, quod ex dispositione legis, saltem regulariter, *tradi* arrham oporteat, in pœna sufficiat promissio.

Verius et communius docent auctores, arrhas apponi posse in quavis quantitate, quia per leges nulla statuta limitatio. Nec refert, arrha in re mobili, an immobili consistat. Si enim potest vendi fundus, ut ex comparato pretio dentur pro arrha res mobiles, cur tradi non poterit fundus ipse ?

Porro circa arrhas L. *Mulier* cit. statuit hæc quatuor : *primum*, ut qui arrham recepit, si a sponsalibus injuste resiliat, duplum restituat, scilicet ipsam arrham, et simul ejus valorem, licet de hoc specialis contractus non intercesserit, unde et dici solet arrha *legalis*, vel duplum legale, quia quoad solutionem simul valoris, est præcise a lege. *Secundum*, ut ipsi contrahentes possint inter se hoc pactum inire, ut, qui injuste resilierit, reddat arrham, et præterea duplum, vel triplum ; et dicitur duplum *vel duplum conventionale*. *Tertium*, ut hæc pacta inire non possit, si sit minor viginti quinque annis, et ætatis veniam non impetrarit. *Quartum*, ut, qui juste resilit, nec perdat arrham traditam, nec ad quidpiam solvendum teneatur, præter arrhæ, quam ab altera parte accepit, restitutionem : et denique ut pro sponsis possint eorum parentes arrhas tradere et recipere. His ita expositis

Quæritur. 1º Utrum qui fidem sponsalium sua culpa violat teneatur in conscientia, ante sententiam judicis, ad solvendum duplum legale ? 2º An sic etiam duplum, vel triplum conventionale ? nam contractui sponsalitis valide adjici arrhas certum est ex L. *Mulier* cit. similiter acceptam arrham ipsam ante sententiam tunc restituendam esse ab injuste resiliente nemo ambigit, cum eas retinendi nullum illi jus suffragetur et nullum habeat titulum retinendi.

210. *Dico I.* Ante sententiam judicis non est obligatio in conscientia solvendi duplum legale.

Ratio est, quia est pœna legalis; generaliter vero non est obligatio subeundi pœnam legalem ante sententiam iudicis.

241. *Dico II.* Nec est obligatio in conscientia restituendi arrhas conventionales sive duplicatas, sive triplicatas ante sententiam iudicis, si de hoc expresse non convenit inter contrahentes; secus vero si, ut ante restituerentur, inter eos convenisset. *Wiestner Instit. Can. L. IV h. t., etc.*

Est sententia media inter Doctores sibi extreme oppositos, quorum aliqui simpliciter affirmant cum Felino; alii simpliciter negant cum Navarro.

Prob. 1^a p. Ex mente et intentione contrahentium, qui, si aliud non expriment, solum dupli aut quadrupli pœnam censentur apponere, ut non recedant a data fide metu conventionis, et faciendæ condemnationis per iudicem; hanc enim adjiciendo, in dubio præsumendi sunt habuisse intentionem conformem naturæ pœnarum a lege impositarum; cum actus gestus in dubio præsumatur secundum propriam ejus naturam, ut ait *Wiest. cit. ex Menoch. Lib. 6. Præs. 40.* Sed pœnæ a lege impositæ ex natura sua semper exigunt condemnationem ante obligationem eas subeundi. Accedit, quod in dubio interpretatio benignior sit præferenda rigorosæ *L. Semper 56 et c. Estote de R. J. Conf.* inde, quod, cum dupli et tripli pœna multum recedat ab æqualitate servanda in contractibus, æquitas postulet ut hæ non debeantur, antequam cognoscatur, an causa resiliendi vere injusta, ejusque injustitiæ pœna arrhæ multiplicatæ sit æqualis; vel justa major, a iudice reducenda ad æqualitatem, hocque ita receptum esse testatur *Gutierrez de Juram., p. 4, c. 3, 6.*

Prob. 2^a p. Quia conventio partium legem inducit, quæ in contractibus servanda est, et obligationem parit ante sententiam iudicis; hanc enim obligationem contrahentes sibi ipsis, dum ita expresse conveniunt, libere imponunt. *arg., c. 85, de R. J. in 6.*

242. *Obj. I cont. p. 4^{am}.* Ubi intervenit jus naturale, non requiritur sententia iudicis, ut quis censeatur obligatus in foro conscientiæ: atqui dum contrahunt quoad arrhas duplicatas et triplicatas, intervenit jus naturale; quia hoc in omni pacto justo reperitur; ergo.

R. — C. Maj. D. min. Si contrahentes conveniant de reddendis arrhis duplicatis et triplicatis ante sententiam iudicis *C.* si non conveniant *N.* Sed de arrhis multiplicatis ante sententiam reddendis non convenerunt; ergo nec quoad has intervenit jus naturale, quod, ut in pactis obliget, præsupponit conventionem.

243. *Inst. 4.* Mens contrahentium, de arrhis multiplicatis a resiliente restituendis convenientium sine mentione sententiæ judicialis, præsumitur fuisse, ut redderentur ante illam; ergo. *Prob. Ant.* Quia ex dictis supra conventio partium legem inducit, quæ servanda est in contractibus ante sententiam.

R. — N. Ant. Nam de contraria potius eorum voluntate præsumendum est juxta dicta in concl.

Ad prob. R. — D. Quæ servanda est ante sententiam in non pœnalibus *C.* in pœnalibus, *Subd.* si convenerint de non expectanda sententia iudicis *C.* si non *N.* Quia enim aliud non expriment, censentur solum dupli vel tripli

pœnam apponere; cum vero de illa ante sententiam præstanda non convenierint, censentur ex dictis habuisse intentionem conformem naturæ pœnarum impositarum a jure, eo quod actus gestus, si est dubium, præsumatur secundum propriam ejus naturam.

214. *Inst. 2.* Arrha accepta ab eo, cui data fides non servatur, retineri potest in conscientia, etiam non implorato officio judicis. Item, arrha simplex ab eo, qui accepit, et injuste resilit, restitui debet ante sententiam, et etiam ante ipsam exactionem; ergo a pari.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Disparitas est: Imprimis cui data fides non servatur; habet per se justum titulum retinendi ante sententiam, quod inde patet; quia si, quod arrhæ nomine accepit, ipsi in casum non servatæ fidei fuisset duntaxat promissum, habuisset jus illud per viam actionis exigendi, ergo jam sibi traditum jure retinet; qui enim habet actionem, multo magis habet exceptionem, R. *Invitus* 50 ff. et 71 in 6. Deinde resiliens injuste nullum habet jus et titulum retinendi arrham acceptam; ergo tenetur reddere sine implorato judice. E contra quia contrahentes arrhas multiplicatas censentur apponere ut pœnam incurrendam ab injuste resiliente; nec convenierint de ea præstanda ante sententiam, non est obligatio ante sententiam præstandi pœnam, conformiter juri, juxta quod non est obligatio in conscientia ad pœnam præstandam ante condemnationem; ergo resiliens ante hanc jure suo non reddit arrhas ad duplum vel triplum appositas.

215. *Inst. 3.* Obligatio solvendi arrhas ad duplum, vel triplum auctas non est imposita a jure, vel lege, sed ab ipsis contrahentibus; nam L. *Mulier* cit. solum vult eas solvi præsupposita conventionem partium; ergo.

R. — *D. Ant.* Non est imposita a jure, regulari tamen debet juxta illud de pœnis, si partes inter se aliter non convenerint, juxta superius dicta *C.* secus *N.*

216. *Inst. 4.* Si violetur votum pœnale, apposita ei pœna debetur in conscientia ante sententiam; ergo a pari hic.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Disparitas est, quia pœnæ in voto ita promissæ, et ita a Deo acceptatæ censentur eo ipso, quod plerumque nemo sit, qui pro iis Dei supremi omnium judicis nomine agat apud judicem humanum, aut agere possit. Vide etiam dicta art. præc., obj. 3.

217. *Obj. II.* Saltem erit obligatio in conscientia ante sententiam reddendi auctionem arrharum, si pars innocens per se exigit a resiliente. *Prob.* Sicut, cum agitur de solvendis pœnis a lege impositis, nemo ad illas tenetur nisi post sententiam judicis; ita cum agitur de pœnis ex conventionem apposis, sufficit solum partis petitio; quantum enim in prioribus pœnis valet sententia, tantum in posterioribus partis petitio.

R. — *N. Assert. et utramque ejus prob.* Ex rationibus iisdem, quæ supra datæ.

218. *Dico III.* Invalide sponsalibus apponitur pœna, solvenda etiam ab eo, qui juste resilit: recte tamen et valide apponitur solvenda ab injuste resiliente.

Pars 1^a est ferme omnium auctorum, et clare decisa in c. *Gemma* 29 de

Sponsal. Ubi Gregor. IX, pœnam non exigit appositam sponsalibus cum puella necdum septenni contractis, adeoque in impubertate, a quibus, saltem pubes facta, juste, ex dispositione juris, poterat resilire, sicut universim a sponsalibus in impubertate contractis resilire licet, c. *De illis* 7 de Despons. impub.

Pars 2^a est plurimorum recentiorum contra multos et fere plerosque veteres.

Prob. I et optime *negative*, quod pœnam sponsalibus adicere solvendam ab eo, qui perfide et injuste resilit, nullo jure prohibeatur. Non naturali: nam huic potius per appositam pœnam consulitur; hæc enim servit ad executionem actus honesti et ex justitia debiti, et supposita promissione sponsalitia, graviter præcepti ab ipso jure naturali, prohibente violationem datæ fidei. Nec divino: sicut enim jus positivum divinum nullibi prohibet contrahere sponsalia; sic neque pœnam apponere ad illa magis stabilienda. Nec jure ecclesiastico, ut patebit solutione objectionum.

Prob. II positive. Licite apponitur arrha et valide in duplum de jure, et in quadruplum ex conventionem, restituenda ab eo, qui accipit, et injuste resilit, L. *Mulier* 5 c. de Spons. et Arrh. sed duplum et quadruplum habet rationem pœnæ. Item, a sponsalibus injuste recedens potest excommunicatione, quæ est pœna ecclesiastica gravissima, aliisque pœnis ecclesiasticis compelli ad servandam fidem, c. *Ex Litteris* 40 h. t. et ex praxi plurium Diœcesium in Germania injuste resiliences condemnantur quandoque ad mulctam pecuniariam, centum subinde mille aureorum pro circumstantiis, aut cum adversa parte hujusmodi compositionem inire coguntur; ergo.

249. *Obj. I*. Leges universaliter prohibent apponi pœnam conventionalem sponsalibus, non distinguendo inter juste et injuste resilientem; ergo. *Prob. Ant.* ex c. *Gemma* cit. *Cum libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, ideo mandamus, etc. Confirm.* ex jure civili L. *Titia* 434 ff. de V. O. et L. *Mulier* cit. in fin.

R. — *N. Ant.* *Ad prob.* R. G. *Gemma* loquitur de sponsalibus puellæ infra septennium contractis, a quibus pubes facta juste resilire poterat. Imo hæc sponsalia infra septennium absolute nulla sunt, a quibus semper recedere licet ex jure; hanc vero recedendi facultatem cum saltem multum impediatur pœna appositæ, merito rejecta est cit. cap. tanquam contraria libertati matrimonii; nemo enim ad hoc compelli debet, si se ad illud contrahendum nondum obligavit per sponsalia: sed qui infra septennium promittit, nondum se obligat, nam ex defectu ætatis hæc sponsalia sunt nulla, ex talibus autem sponsalibus nulla oritur obligatio.

Ad Conf. R. 1°. Etiam in L. *Titia* sermo est de sponsalibus a parentibus contractis nomine liberorum ignorantium, quibus liberi absolute non tenentur, et renuntiare possunt.

R. 2°. Lex *Titia* fuit correctæ per Novell. 48. LEONIS Imperatoris: *ut in Sponsalibus constituta pœna exigatur*. Quod idem de versu final. legis *Mulier* dici potest, ubi prohibet augere arrhas ultra quadruplum. Et præterquam quod leges civiles in hac materia, quæ est fori ecclesiastici, non adeo curandæ sint, addo, etiamsi in citatis legibus pœna rejiceretur, nihil inde sequi; nam cum antiquo jure Romano non solum a sponsalibus, sed ipsis etiam

matrimoniis legitime contractis et consummatis liceret resilire, modo resiliens pœnam legibus statutam, nimirum arrharum, dotis, aut donationis propter nuptias amissionem subiret L. 1 C. de Spons. L. 14 C. de Nupt. L. 2 ff. de Divort. et repud. Inde, ut hæc libertas resiliendi concessa a legibus non impediretur, statutum est aliis legibus, ne insuper adhuc pœnæ aliæ apponerentur, ne alioquin nimium constringerentur tam sponsalia L. *Titia* et L. *Mulier*. cit. quam matrimonia L. *Si stipulatio* 10 ff. de V. O. Sed aliter se habet res in lege Christiana, in qua sicut matrimonii vinculum est prorsus insolubile; sic sponsalia inducunt obligationem gravem, a qua non licet sine justa causa invito altero resilire; ideoque recte apponi pœna potest, ut executioni detur ista obligatio, et Læo Imp. Nov. cit. consuetudinem exigendi pœnam appositam confirmavit, cœu juri naturali et divino magis consentaneam, id quod iteratis vocibus Nov. cit. repetit.

220. *Obj. II.* Matrimonium debet esse liberrimum, ex jure naturali et positivo L. 2 c. de inutili Stipulat. Sed hanc libertatem infringit pœna a resiliente solvenda; ergo.

R. — *D. Maj.* Debet esse liberrimum, ut quis se ad illud obliget C. postquam se ad illud libere obligavit et non interveniat justa causa N. Supposita hac obligatione libera, jam jus naturale non concedit libertatem illud contrahendi, vel non; sed e contrario datam fidem violari prohibet: similiter jus positivum c. *Ex Litteris* cit. ad illud tunc præcipit pœnis compellere resilientem. Igitur metus pœnæ solvendæ tunc plane justus est. Deinde retorsio est in arrha duplicata, vel quadruplicata. Item in judice sponsos sæpe compellente ad contrahendum matrimonium pœnis ecclesiasticis, vel condemnante resilientem ad gravem mulctam: nimirum quando per pœnam adstringuntur ad non resiliendum injuste, non adimitur ipsis libertas, sed adempta supponitur.

221. *Obj. III.* Stipulatio testamentaria de pœna est nulla et invalida; ut si quis cum testatore sic stipularetur: si hæredem me non feceris, tantum dare spondes. Ergo etiam.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Disparitas est; quia testator non est aliunde obligatus, ut illum instituat hæredem; sed gaudet omni libertate physica et morali, quam jura semper salvam volunt, ideoque irritant stipulationes ejusmodi. E contra sponsi jam sunt aliunde obligati ex liberrima electione sua ad ineundum matrimonium, quamdiu non intervenit justa causa resiliendi; igitur non gaudent amplius libertate morali ad resiliendum; et sicut, quia obligatio eorum est gravis, ideo jus naturale præcipit illam implere, jus positivum etiam urget pœnis executionem; sic se ipsos sponsi pœnis voluntariis ad ipsam urgere possunt.

ARTICULUS III.

DE SPONSALIBUS IMPUBERUM.

222. *Observandum.* 1° *Impuberum* nomine ii intelliguntur, qui, si mares sint, nondum decimum quartum ætatis annum, si feminæ sint, nondum duodecimum annum expleverunt. In ordine tamen ad sponsalia contra-

henda illi magis stricte vocantur impuberes, qui septennio licet expleto, nondum pubertatem adepti sunt, hoc est in sensu juris, nondum prædictos annos excesserunt, L. fin. C. quando Tutores esse desinant, et c. 6, 10, 11, h. t. Dixi : *in sensu juris* : nam pubertas est duplex, *legalis*, quæ est determinata a legibus, et tunc habetur, quando mares annum decimum quartum egressi sunt, feminæ duodecimum, eo quod tunc ordinarie esse puberes soleant, hoc est, apti ad generandum. Altera, *naturalis*, quæ est ipsa habilitas et potentia actualiter præsens ad generandum, sive jam adsint anni pubertatis legalis, sive non, quia subinde ante hos annos apti sunt ex dispositione naturali ad generandum. Si vero adhuc minores septennio sint, non proprie impuberes, sed infantes juridice dicuntur. Quæritur tamen hic de utrisque. Pro quo observandum

2º Sacros canones ætatem certam sponsalibus contrahendis, et matrimonio præscripsisse. Et quidem ad sponsalia contrahenda tam in mare, quam femina septennium completum requirunt c. *Litteras* 4 c. *Accessit* 5, etc., de Despons. impub. et c. unico eod. t. in 6 eo quod ordinarie ante hoc tempus pleno rationis usu careamus. Ad matrimonium vero in maribus decimum quartum c. *Attestationes* 10 c. *Ex litteris* 11 h. t. in feminis vero duodecimum ætatis annum completum exigunt. c. *Continebatur* 6 h. t., etc. Cum vero hujus ætatis defectum nonnunquam supplere dicatur malitia, observandum est

3º *Malitiam supplere ætatem*, aliter intelligi in sponsalibus, aliter in matrimonio. In *sponsalibus* malitia supplere ætatem dicitur, si ante septennium a jure requisitum adsit sufficiens rationis usus; unde malitia hic potius prudentiam, vel usum rationis denotat. In *matrimonio*, si ante pubertatem legalem non solum habeatur perfectus usus rationis, sed etiam pubertas naturalis, sive potentia perfecta ad generandum; proin malitia hic sumitur pro potentia generandi.

His positis, cum jura ad valorem sponsalium requirant septennium completum, eo quod ante illud ordinarie non habeatur sufficiens rationis usus,

Quæritur. 1. Annon valeant sponsalia, si malitia suppleat ætatem, sive si ante septennium jam adsit sufficiens rationis usus? Non enim valere si hic absit, certum est, sive contrahantur ante, sive post septennium, ex defectu consensus ad omnem contractum necessarii, hic vero dependet ab usu rationis, quo ex supposito carent. 2. Quid juris de aliis impuberum sponsalibus?

223. *Dico 1. Non valent sponsalia inita ante completum perfecte ætatis septennium, licet malitia suppleat ætatem.*

Ita multi contra multos.

Prob. I. Lex fundata in præsumptione generali non cessat obligare, etsi in casu aliquo particulari non subesset, quod lex præsumit, ut patet in lege Tridentini irritante matrimonia clandestina ob periculum generale negandi postea matrimonium, et ideo ad clandestine contrahenda matrimonia personas inhabilitante, quæ lex semper obligat, et personæ sunt semper inhabiles ad contrahendum clandestine, licet forte in casu particulari non subsit hoc periculum : item in lege jejunii non obligante ante vigesimum primum ætatis annum, licet ante hanc ætatem adsit magna virium robustas; et similibus aliis paulo post referendis. Et ratio est, quia si lex fundetur in præsumptione generali, fundamentum legis manet semper, etiamsi in casu

particulari cessaret legis finis; ergo etiam pro semper obligat, quia sic nunquam cessat ipsa lex. *Subsumo* : Atqui leges ecclesiasticæ exigentes ad sponsalia septennium completum, et irritantes sponsalia ante septennium fundantur in præsumptione generali, quod ante illud tempus non adsit sufficiens rationis usus ad obligationem tam gravem sibi imponendam, et quod alias fraudes, confusiones, etc., non satis evitarentur, si certa ætas non definiretur. Ergo non valent sponsalia ante septennium, licet malitia suppleat ætatem.

Prob. II. Sacri canones expresse requirunt universaliter septennium completum, et sponsalia ante illud contracta absolute pronunciant invalida, et nullibi excipiunt casum, quo malitia suppleret ætatem; ergo etiam non potest excipi pro libitu a privatis. *Prob. Antec.* ex c. *Litteras*. 4, de Despons. impub. ubi ab Alexandro III ejusmodi desponsationes pronunciantur simpliciter nullæ. Et licet ibi sermo sit de puella in incunabulis desponsata; ait tamen Pontifex occasione hujus valitura fuisse sponsalia, si puella septimum annum complevisset. c. *Accessit* 5 eod. ubi idem Pontifex declarat : *Quia desponsationes et matrimonia ante septem annos fieri non possunt.* Ubi desponsationes sumuntur pro sponsalibus de futuro, ut ex contextu clarum fit c. *Ad dissolvendum*. 13. eod. ubi Innocentius III inquit, *inter juvenem et puellam, nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta, cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse.* At certe jussissent Pontifices attendere, an adfuisset rationis usus, si voluissent tunc valere sponsalia.

Confirmantur dicta, et simul *prob.* septennium debere esse perfecte completum. Dum Concilia et leges ecclesiasticæ pro celebrandis contractibus, pro professione religiosa determinant certam ætatem, vel certa tempora, non valent actus ante ea tempora, vel ætatem, licet adsit maturitas judicii, prudentia, scientia, etc. Sic nulla est professio ante exacte completum probationis annum, et ante decimum sextum ætatis perfecte completum. Sic infans juridice, sive minor septennio, utut polleat ratione, nec solus, nec consentiente tutore contractus alios celebrat valide L. 3 ff. de Auctor. et consens. Tutor. Filiusfamilias donec impubes erit, nequidem auctore patre recte contrahit. § 10, de inut. Stipul.

224. Dico II. Sponsalia ab impuberibus contracta et habentibus usum rationis

1º Valent, sicque impuberes obligant, ut ante pubertatis annos resilire, eaque dissolvere non possint etiam mutuo consensu. 2º Possunt tamen reclamare et resilire facti puberes, sufficitque, modo pars una pubes facta illico reclamet. 3º Nisi forte pubertati proximi contraxissent sponsalia cum juramento; quo casu facti puberes nonnisi mutuo consensu eâ possunt dissolvere.

Pars 1ª constat ex c. *De illis* 7, et c. *A nobis* 8 de Despons. impub. In priore quidem expresse dicitur : *sive uterque, sive alter reclamet.* Et ratio est, ne propter fragile et lubricum iudicium sponsalia facile et sæpe temere contrahant, iterumque dissolvant.

Pars 2ª sumitur ex c. 10 de Sponsal. et juxta c. *De illis* cit. is, qui prius factus est pubes resilire potest non expectata pubertate alterius, quamvis pars impubes resilire non possit, etsi pars altera pubes facta sit. c. cit. § Mulier. Porro pars pubes facta si resilire velit, id illico, sive statim facere debet, hoc est, intra triduum. arg. L. fin. C. de Judic. et L. fin. C. de er-

rore Advocat. ubi illico fieri dicitur, quod intra triduum proximum fit. Alias rata habuisse sponsalia censebitur. Excipiunt tamen alii cum Wagnereck ad c. *De illis*, nisi ignoraverit se pubertatem attigisse, vel sibi competere jus resiliendi, eo quod tempus ignorandi non currat.

Pars 3^a habetur ex eod., c. 40 de Sponsal. ubi hic casus excipitur. Unde licet sponsalia impuberum habeant imbibitam conditionem hanc: *nisi pars pubes facta resilierit*, ac proinde etiam juramentum adjectum eam habere videatur, juxta regulam usitatam: *Juramentum sequitur naturam contractus, cui adjicitur*; fallit tamen ea regula in posito casu ob specialem exceptionem. Pubertati autem proximi censentur, si desit adhuc dimidius annus, vel integer, vel, ut volunt alii, etiam integer cum dimidio.

225. *Obj. I contra concl. 1^{am}*. K. In Sponsalib. contrahen. ff. de Sponsal. ait Jurisconsultus satis esse sponso, quid agant, intelligere. Item: *In sponsalibus ætas definita non est, ut in matrimoniis*; ergo.

R. 1°. Sed ead. L. statim subjicitur explicatio: id est, *si non sint minores, quam septem annis*; ergo lex præsumit generaliter ante septennium eos, quid agant, non intelligere; et proinde ante eam ætatem non esse sponsalia. Unde ad alterum

R. 2°. Cum Glossa sensum esse 1. quod in sponsalibus non sit *eadem* ætas definita, quæ in matrimonio: 2. quod in sponsalibus non sit alia ætas definita pro maribus, et alia pro feminis, ut in matrimonio; cujus ratio est, quia ad sponsalia sufficit usus rationis, qui eodem tempore, saltem ut plurimum, maribus et feminis advenit; potentia autem generandi, quæ insuper spectatur in matrimonio, tardius in viris reperitur, quam in feminis: 3. quod ætas definita pro sponsalibus non semper sufficiat, sicut ætas definita pro matrimoniis, cum sæpe contingat eos, qui septennium expleverunt, nondum pervenisse ad usum rationis, adeoque inhabiles esse ad contrahenda sponsalia. Denique

R. 3°. Dum agitur præsertim de sponsalium valore, leges ecclesiasticæ respiciendæ sunt; hæ vero determinarunt septennium completum pro sponsalibus, ut patet ex dictis in conclus.

226. *Inst. 4. In c. Juvenis* de sponsal. ab Eugenio valida agnoscuntur sponsalia, quæ juvenis cum puella septennio minore contraxit, eo quod in puella videretur malitia supplere ætatem; ergo leges ecclesiasticæ non definiverunt absolute septennium completum pro sponsalibus. *Prob. Antec.* Nam ibidem dicitur, quod juvenis ille impedimentum publicæ honestatis contraxerit cum consobrina illius puellæ, et ob hoc declaratur nullum esse matrimonium, quod hic juvenis postea contraxerat cum consobrina illius puellæ; ergo illa sponsalia erant valida, nam ex sponsalibus irritis et nullis nullum oritur impedimentum.

R. — *N. Antec. Ad prob. R. 1°*. Ex eo, quod ortum fuisset in eo casu impedimentum publicæ honestatis, non sequitur valida fuisse sponsalia ratione ætatis, cum de jure antiquo oriretur impedimentum hoc etiam ex invalidis, modo invalida non essent ex defectu consensus, qui juxta adversarios in dato casu non defuit.

R. 2°. — *D. Ant.* Dicitur, quod *certo* contraxerit hoc impedimentum, et præcise propter sponsalia ante septennium contracta *N.* Dicitur *sub dubio* quod contraxerit, eo quod forte post septennium facto ratificassent *C.*

EUGENIUS non pro certo, sed sub dubio judicavit ortum esse hoc impedimentum, quia dubium erat, annon ratificassent postea sponsalia saltem facto; ait enim: *ex humana forsā fragilitate tentavit, quod complere non potuit*; et ideo in dubio hoc tutiorem partem elegit, voluitque juvenem a puellæ illius consobrina separari, quacum contraxerat matrimonium.

227. *Inst. 2.* Pontifex pro causa separandi juvenem a consobrina puellæ istius affert impedimentum publicæ honestatis; ergo cum ex copula oriatur impedimentum affinitatis, non publicæ honestatis, supponit sponsalia valuisse, non obstante quod contrahentium pars altera, nimirum puella necdum septennis fuerit.

R. 1°. — D. *Ant.* Ut ante.

R. 2°. — D. *etiam Cons.* Si impedimentum affinitatis proveniret ex quacumque copula C. cum tantum proveniat ex perfecta N. Copula vero, de qua dubitabat Pontifex, erat imperfecta ob puellæ, vel etiam ipsius adhuc juvenis impubertatem; hoc enim supponunt verba: *forsā tentavit, quod complere non potuit*. Et inde est, quod Pontifex afferat sub dubio impedimentum publicæ honestatis pro causa separandi juvenem et puellæ consobrinam, eo quod merito dubitabatur, an non facto aliquo licet imperfecto post septennium puellæ fuissent ratificata sponsalia; nam traduxerat puellam in domum, et hæc illius uxor dicebatur, ut tum c. *Juvenis*, tum ejus Rubrica indicat. Denique

R. 3°. — N. *Cons.* Quia, ut ipsimet adversarii supponunt, caput illud loquitur de casu, quo saltem sufficiens ad sponsalia consensus adfuit malitia ætatem supplente; hoc autem consensu supposito orta fuit olim publica honestas, licet propter ætatis defectum matrimonium et ipsa sponsalia fuerint nulla per textum clarum c. Un. de Sponsal. in 6.

228. *Inst. 3.* Ex una parte valent sponsalia ante septennium, si malitia suppleat ætatem, spectato jure naturali, quia hoc plus non exigit, quam sufficientem consensum: ex altera vero parte spectato jure positivo est dubium, an recesserit a jure naturali; ergo standum est pro jure naturali et valore talium sponsalium.

R. 1°. — N. 2^{am} p. *Antec.* Ob textus claros in concl. cit.

R. 2°. Hoc argumentum, quod in aliis etiam materiis objici, et subinde male applicari solet, tunc solummodo efficax est, quando pro utraque contradictionis parte ex jure positivo afferuntur textus solidi et graves, ita ut res ponderatis textibus ab intrinseco sit vere dubia, et pro qualibet parte stet fere æqualis probabilitas; tunc enim in praxi recte suadetur sententia quæ propius accedit ad jus naturale, licet in theoria nihilominus utraque sententia ex merito propugnetur. Et ratio est, quod alias, cum vix sit materia, in qua non videtur aliqua apparens repugnantia textuum, jus positivum deberet penitus negligi, et in rebus indifferentibus solum dictamen naturæ attendi. Cum igitur textus et rationes juris pro nostra sententia loquantur clare, saltem longe clarius, quam pro parte adversa, non versamur amplius in re vere dubia, nec præcise standum est in jure naturali, sed positivo satis claro inhærendum.

229. *Inst. 4.* Jura a nobis allata ideo præcise requirunt septennium, quia præsumunt in ea ætate adesse usum rationis; ergo si hic præveniat eam

ætatem, sponsalia valebunt. *Prob. Cons.* Præsumptio cedit veritati L. 19 ff. de Probat.

R. 1°. — *D. Antec.* Quia præsumunt præsumptione generali non adesse usum rationis, et ex hac generali præsumptione irritant talia sponsalia, quod alias confusiones et pericula non satis evitarentur, nisi certa ætas definiretur *C.* præsumptione particulari *N. Antec. et Cons.* Et *hujus prob.* *D.* similiter: Præsumptio generalis cedit veritati *N.* particularis *C.* Inter præsumptionem generalem vero et particularem disparitas est; quod lex fundata in præsumptione generali, et ex hac irritans actum aliquem, vel prohibens, aut præcipiens permaneat et obliget in conscientia, licet in casu particulari non subsit, quod præsumit lex; quia fundamentum legis est quid generale, e. g. periculum universale, quod permanet, et cujus evitatio est finis legis; igitur licet in casu particulari tale periculum non esset, non ideo cessaret finis legis, proinde nec lex ipsa, et consequenter nec ejus vis obligandi. E contra si lex fundata sit in præsumptione particulari, e. g. facti particularis, delicti, qualitatis, etc., et tale quid non subsit, etiam cessat lex, et consequenter nec obligat in conscientia. Et ratio est, quia cessat fundamentum, ratio, et finis adæquatus legis. Sic juxta multos, qui condemnatur a judice ad solvendum, quod revera non debet, hunc sententia non obligat in conscientia, si ipsi certum sit, quod nihil debeat, et sententia sit injusta saltem materialiter: confirmant hoc exempla et textus c. 13 de Restit. spol., c. 44, de sent. Excomm., etc. Hinc

R. 2°. *Retorq. argum.* Jura irritant matrimonia clandestina, quia præsumunt periculum illud postea negandi: irritant professionem religiosam ante decimum sextum ætatis annum, quia ante hunc præsumunt defectum sufficientis discretionis: item contractus septennio minoris, filiifamilias impuberis, etc. Ergo si hæc præsumpta aliquando reipsa non subsint; valebunt matrimonia clandestina, professio religiosa, etc., quia præsumptio debet cedere veritati.

230. *Inst. 5.* Etiam ante Tridentinum erat præsumptio juris pro matrimonio de præsentis contracto, si sponsus cognovisset suam sponsam de futuro, quia præsumebatur cognovisse sponsam animo maritali; et tamen non erat matrimonium, si eam cognovisset animo mere fornicario; ergo a pari idem hic de sponsalibus dicendum est.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Præsumptio juris ante Trid. pro matrimonio de præsentis in posito casu erat quidem præsumptio juris et de jure, sed fundata in facto particulari sponsi; quod si falsum esset, consequenter tota præsumptio erat falsa, carens omni fundamento, nec stringens in conscientia; sicut etiam hodie lex vel jus obligans ad cohabitandum maritaliter uxori, quia præsumit illud matrimonium contractum fuisse in facie Ecclesiæ, vel sine impedimento; non stringit in conscientia, si præsumptio sit falsa, et revera matrimonium contractum sit vel clandestine, vel cum impedimento. E contra leges ecclesiasticæ irritantes sponsalia ante septennium fundantur in præsumptione generali, quod ante eam ætatem non adsit sufficiens usus rationis, et periculi universalis fraudum et confusionum, quæ facile oriri possent, nisi certa ætas statueretur; si enim contrahens ante septennium postea stare promissis vellet, sufficeret dicere, non defuisse usum rationis; si stare nollet, negare hunc adfuisse. Lex vero fundata in hac præsumptione

universali manet semper vera, semperque stringit, licet in casu particulari sit falsa præsumptio : ut patet ab exemplis jam sæpe allatis.

231. *Obj. II.* Sponsalia sunt via et dispositio ad matrimonium; ergo quod jus disposuit circa matrimonium quoad malitiam supplet ætatem, etiam intelligendum erit de sponsalibus. *Subsumo* : Atqui in matrimonio malitia supplet ætatem c. *Continebatur.* et c. 4, de Despons. impud. c. fin. eod.; ergo etiam in sponsalibus. *Prob. seq. Maj.* Quando utrobique est eadem ratio aliquid statuendi, non potest præsumi, quod jus circa unum sic, circa alterum aliter statuerit. arg. L. *Illud.* ff. ad legem Aquiliam. Sed utrobique hic est eadem ratio : nam sicut ratio statuendi certam ætatem pro matrimonio est potentia generandi; ita pro sponsalibus usus rationis : ergo sicut nihilo minus in matrimonio malitia supplet ætatem; ita etiam in sponsalibus.

R. 1°. *Retorq. arg.* Ergo quod jus disposuit circa matrimonium clandestinum, etiam disposuit circa sponsalia clandestina, quod est saltem contra communem. Item, ergo sicut matrimonii vinculum est jure divino nulla superveniente causa solubile, ita sponsalia, etc.

R. 2°. — *N. seq. Maj. Ad Prob. N. min. cum ejus prob.* Nam disparitas est, quod jura speciali ex ratione in matrimonio voluerunt sufficere pubertatem naturalem; scilicet ob periculumⁿ incontinentiæ, fornicationis, cui malo non satis occurrissent, si præcise pubertatis legalis, non etiam naturalis haberi rationem voluissent : sed hæc ratio cessat in sponsalibus; proinde decisio facta circa matrimonium ad sponsalia extendi non potest. Imo eo ipso, quod jura illud expresserint duntaxat in matrimonio, scilicet in hoc malitiam supplere ætatem, non item in sponsalibus; clarum signum est, quod in his dispositionem indefinitam, et ordinarium juris intellectum limitare non voluerint, sed potius firmare juxta vulgare : *exceptio firmat regulam*; et proportionaliter aliis actibus a certa ætate pendentibus, ac supra memoratis nullitatem inducere defectu ætatis requisitæ.

232. *Obj. III.* Saltem non est necesse, ut septennium sit perfecte completum; sed sufficit esse completum moraliter, h. e. licet adhuc desit mensis, vel dies; ergo.

Prob. Ant. 1° Juxta axiomata philosophica, et ex usu Juristarum : Quod parum distat, nihil distare videtur. Arist. 2. Phys. Parum pro nihilo reputatur. Proxime accingendus habetur pro accincto. L. penult. ff. de Testam. milit. 2° Ultima dies in favorabilibus habetur pro completa : sic in favorem testamenti conceditur impuberi, ut testamentum condere possit ultima die : atqui sponsalia sunt causa favorabilis. 3° Licet jura certos annos præscribant ordinibus suscipiendis; sufficit tamen ultimum diem esse inchoatum; ergo a pari sufficiet ad sponsalia saltem ultimum diem esse inchoatum. 4° Septennium determinatum est propter præsumptionem usus rationis; sed ex defectu unius alteriusque diei non cessat illa præsumptio.

R. — *N. Ant.* Sed debet esse perfecte completum ad momentum; sicut tempus determinatum ad professionem religiosam, quæ, nisi impetrata fuerit ætatis venia, non potest emitti valide, nisi ultima dies anni decimi sexti sit ad momentum completa; idque ex eo capite, quia hoc tempus a jure præscriptum est, et ideo determinatum, ne quis suo judicio, vel arbitrio illud mutare possit. Unde

Ad 1^{am}. R. Illa axiomata solum locum habent in rebus arbitrariis; quando

jura non præscribunt actui certam et completam ætatem, sive tempus. Hinc retorsio est in professione religiosa; item de anno probationis, qui ei præmitti debet.

Ad 2um. R. — D. In mere favorabilibus *T.* Non enim hoc certum est, ubi jus aliquid specialiter non excipit. In aliis *N.* In sponsalibus vero contrahitur gravis obligatio et onus, uti publicæ honestatis. Testamenti factio est merus favor; hinc est disparitas. Præterea in factione testamenti est specialis exceptio; hæc autem firmat regulam in oppositum.

Ad 3um. R. — C. Ant. N. Cons. Disparitas est, quod ex praxi Ecclesiæ, quæ est optima interpretis legis ecclesiasticæ, constet non exigi ab Ecclesia annos physice completos; sed nihil tale constat ex praxi quoad sponsalia. Deinde limitatio ætatis præscriptæ ordinibus quod sufficientiam anni ultimi inchoati præcise ordinandorum favorem spectat. Denique jura, dum agunt de ætate requisita ad ordines, plane aliis utuntur terminis, quam ubi agunt de sponsalibus; nullibi enim dicunt, ante eos annos, quos præscribunt, completos non posse suscipi ordines, aut ita susceptos esse nullos et irritos; sicut tamen statuunt de sponsalibus. *Desponsationes ante septem annos fieri non possunt. c. Accessit cit., etc. Vid. conclus.*

Ad 4um. N. min. Nam præsumptio illa est præsumptio juris, non hominis; ergo procedit universaliter, nec arbitrio privati hominis mutari potest; sicut tempus professionis religiosæ præscriptum.

ARTICULUS IV.

AN VALEANT SPONSALIA CLANDESTINE CONTRACTA? VEL SINE SCITU
ET CONSENSU PARENTUM? ITEM METU GRAVI INJUSTO EXTORTA?

233. *Notandum I.* Metus dicitur trepidatio mentis periculi instantis, vel futuri causa, L. 4 ff. quod metus causa. Alius est *gravis*, qui cadit in constantem virum, ut quando malum, quod timetur, est ejusmodi, ut virum etiam fortem movere possit ad faciendum, quod alias factururus non esset. Alius *levis*, qui ab homine constante facile superabilis est, quia malum, quod timetur, est leve. Metus gravis iterum alius est absolute, alius respective gravis, sicut malum, quod timetur, potest esse vel absolute grave, vel respective. *Absolute* vero *grave* est, quod omnes, vel plerique habent pro gravi, quale est mors, mutilatio, cruciatus corporis per dura verbera, gravis infamia, jactura status vel bonorum et similia. *Respective grave* est, quod est grave respectu aliquarum personarum, quæ sunt minus fortes, ut feminae, juvenes, viri meticulosiores. In dubio, fueritne metus gravis, vel levis, arbitrio judicis decidendum relinquitur. An vero *metus reverentialis*, quo liberi parentibus, subditi principibus, alii majoribus ex reverentia contradicere non audent, dicendus sit gravis, vel levis, controvertitur inter Doctores. Probabilius est, quod *pure reverentialis* ex se gravis non sit; alias enim nullus fere consensus a liberis præstitus, aut contractus ob reverentiam in parentes initus, vel subditum inter et dominum firmus esset. Fit tamen gravis, si accedant graves minæ, indignantium vultus, continuæ exprobrationes, vel alia signa gravis offensæ. Sic conciliantur leges, quarum aliquæ metum reverentialem pro gravi, aliquæ pro non gravi habere videntur.

234. *Notandum II.* Metum hic alium dici *justum* (non eo sensu, quo alias metus gravis quilibet dicitur justus, eo quod merito ad aliquid possit impellere, præscindendo an jure, vel injuria incutiatur) sed quia justa de causa incutitur a lege, vel magistratu. Alium *injustum*, sive per injuriam innocentem incussum: quod potest fieri vel *directe*, scilicet animo extorquendi consensum a metu passo, vel *indirecte* ob aliam causam, sic tamen, ut metum passus ejus occasione se metu liberaturus consensum præstet. Quæritur hic tantum de sponsalibus metu gravi injusto extortis; nam constat metum justum, vel levem non reddere invalida sponsalia.

235. *Dico I. Sponsalia clandestine, sive sine testibus et Parocho contracta valida sunt, et per se licita.*

Est communis.

Et ratio est, quia nullo jure vel prohibita, vel irritata sunt. Dixi: *per se licita*; nam secus esset, si speciali quodam statuto diocesano essent prohibita.

Nec dicas ex clandestinitate sponsalium præsumi dolum, et sic facile cum pluribus posse contrahi sponsalia; nam primo dolus non præsumitur, nisi ubi clandestinitas alicujus contractus est prohibita; alias nullus contractus clandestinus liceret: sed hæc nullo jure prohibita reperitur in sponsalibus; jus enim novum Tridentini irritans contractum matrimonii clandestinum, cum sit correctorium juris antiqui, extendi ad sponsalia non potest. Deinde clandestinitas non est causa, cur quis contrahat cum pluribus, sed malitia. Non diffiteor tamen ex hac causa consultum esse, adhibere testes, ut sponsalia probari possint, si forte pars altera illa negaret.

236. *Dico II. Sponsalia a liberis sine parentum consensu inita, licet ordinarie sint illicita; sunt tamen per se valida.*

Ita Catholici communiter contra Harprecht et alios heterodoxos Scriptores.

Prob. 1^a p. Quod ordinarie sint illicita, facile inter omnes convenit, eo quod teneantur liberi vi præcepti IV. Decalogi revereri parentes, iis obedire; ideoque in re tam gravi eorum requirere consilium et consensum. Dixi, *ordinarie*; nam si parentes nullam contradicendi justam causam haberent, aut si consulerentur, injuste contradicaturi essent sponsalibus honestis, liberos sine eorum scitu, imo contra eorum voluntatem contrahentes nec venialiter peccare censet Pichler de Sponsalib. aliique. Igitur

Prob. 2^a p. 1° Conc. Trid. Sess. 24 de Reform. Matrim., c. 4, dicit anathema illis, qui dicunt, *matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Ergo a fortiori valebunt sponsalia; si enim matrimonium, quod est indissolubile, contractum sine consensu parentum valet; multo magis valebunt sponsalia, quæ aliis adhuc modis dissolvi possunt. 2° Talia sponsalia valent jure naturali; jure positivo autem irritata non reperiuntur; sed ex hoc potius contrarium habetur; nam c. *Veniens* 13 h. t. sponsalia supponuntur valida, modo sponsus et sponsa, reclamantibus etiam parentibus, consentiant. Et arg. c. *Sufficit.* Caus. 27, q. 2, ubi ex decisione Nicolai Pontificis *sufficit secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur.* 3° Si valor sponsalium a parentum dependeret consensu, durissima foret liberorum conditio, cum sic contrahere sæpe deberent cum iis, a quibus abhor-

rent. 4° Sponsalia pertinent ad electionem status de se perpetui, scilicet matrimonii, in qua liberi non dependent per se a voluntate parentum, sed obligationem, quam subeunt, propria voluntate contrahere debent. arg. c. *Cum virum*. 12. de Regularibus. Adeo etiam, ut parentes propterea *præcise*, quod contra suam voluntatem contraxerint, nec exhæredare eos, nec dotem denegare possint, licet non teneantur dotare juxta statum et conditionem suam, sed satisfaciant, si dotem dent juxta conditionem mariti. Engel. hic § 2, n. 7, Schmalzgr. eod. tit., num. 93.

Dixi : *per se*; nam si sponsalia essent promissio matrimonii ineundi in iis circumstantiis, in quibus ipsum iniri non posset, nisi cum gravi et peccaminosa parentum offensa, ut quia filius cum notabiliter viliori in familiæ dedecus contraheret; vel quia gravia inde scandala sequerentur, graves et diuturnæ dissensiones, etc., tunc enim sponsalia non tantum graviter illicita, sed etiam invalida erunt, cum ad impossibile vel inhonestum, quale esset eo casu matrimonium, nemo possit obligari; adeo ut ne jurata quidem promissio subsistat, c. *Quanto* 18 de Jurejur.

237. *Obj. I.* L. 7 ff. de Sponsal. ad valorem sponsalium requiritur consensus parentum, sub quorum potestate sunt liberi; ergo.

R. — *T. Ant. N. Cons.* Ratio est; quod, postquam matrimonium ad dignitatem sacramenti est a Christo elevatum, ea, quæ ad matrimonium pertinent, ut sponsalia, nequaquam ulterius ordinationibus laicis, sed ecclesiastico foro duntaxat subjecta sint. Dixi *T. Ant.* Quia L. cit. non incongrue explicari potest dicendo, consensum parentum olim requisitum fuisse ad honestatem duntaxat sponsalium; verba enim legis sunt : *in sponsalibus etiam consensus eorum exigendus est, quorum in nuptiis desideratur*. Atqui ex legibus civilibus non satis solide evincitur nullitas matrimonii sine parentum consensu olim celebrati; leges enim sine consensu illo celebratas nuptias aiunt solummodo *injustas*, L. 48 ff. de Rit. Nupt. sed vox ea saltem æque *inhonestas* significare potest, quam invalidas. Sed de hoc plura, ubi de matrimonio.

238. *Obj. II.* Parentes possunt irritare sponsalia liberorum; ergo signum est non valere liberorum sponsalia, quæ sine consensu parentum contrahunt. *Prob. Ant.* Pater potest irritare vota liberorum; ergo multo magis sponsalia : si enim promissio facta Deo irritari possit, multo magis facta homini.

R. 1°. — *N. Ant. Ad prob. R. — C. Ant. N. Cons.* Disparitas est; quia pater potest irritare vota liberorum, quatenus præjudicant patriæ potestati; Deus autem vel non acceptat vota, quæ tertio præjudicant; vel si acceptat, cedit iterum suo jure, si præjudicabitur tertio. Sponsalia autem non sic præjudicant patriæ potestati; huic enim, cum sint juris publici saltem dispositive, non subjacent. Deinde liberi circa status electionem sui juris sunt.

R. 2°. Si parentes possent irritare sponsalia; ergo hoc ipso essent valida, sicut votum, quod postea irritatur a patre; quod enim nullum est, annullari non potest.

239. *Obj. III.* Liberi tenentur requirere consilium parentum; ergo etiam sequi; ergo non sequendo contrahent invalide.

R. — *D. Ant.* Tenentur ordinarie, et ex honestate *C.* absolute et de ne-

cessitate *N.* Sic *D. 4um. Cons.* Ergo etiam sequi ordinarie, et ex honestate *C.* semper, et de necessitate *N. D. etiam ult.* Non sequendo contrahent sponsalia invalide in casibus supra positis, in quibus matrimonium est illicitum *C.* secus *N.*

240. Dico III. Sponsalia metu gravi injusto extorta probabilius valida sunt.

Ita cum Haunoldo, Lessio, et aliis contra plures Theologos et Canonist.

Prob. I. Talia valent sponsalia imprimis, spectato *jure naturali*; nam hoc præcise spectato etiam matrimonium metu extortum valet, cum hoc sit irritatum solo jure ecclesiastico. Et ratio utriusque est, quia metus non tollit rationem voluntarii et liberi simpliciter, sed solum secundum quid; ergo adest adhuc sufficiens consensus, qui a jure naturali tantum requiritur. Deinde valent etiam *jure positivo*; quia juxta hoc valent regulariter actus metu extorti c. 2. De his, quæ vi metusve causa. Et *L. fin. C. eod. tit.* ubi: *quæ metu vel vi fiunt, de jure debent in irritum revocari, vel infirmari*: sed in irritum revocari, infirmari non potest, quod nunquam valuit, nunquam firmum fuit: nec ab hac regula generali sponsalia ullibi excipiuntur, ut constabit solutione objectionum.

Prob. II. Non potest afferri ulla ratio efficax invaliditatis talium sponsalium; si enim aliqua foret, esset hæc, quam plures ex adversariis dare solent, ut ita melius consulatur metum passo: sed hæc ratio non est efficax; nam licet dicantur valere ejusmodi sponsalia, adhuc metum passo satis consultum est per hoc 1° quod metum passus possit petere et facile obtinere rescissionem contractus. 2° Quod jus naturale obstringat eum, qui metum injuste intulit, resilire a sponsalibus, si id exigat pars altera. 3° Imo metum patienti major favor præstatur, si dicatur valere ejusmodi sponsalia, quia habebit sibi obligatam partem alteram, potestque eam compellere ad standum contractu, si metum passo postea matrimonium placeat.

241. Obj. I. Irritum est matrimonium metu gravi injusto extortum c. *Veniens* 15 c. *Consultationi* 28 h. t. Ergo etiam sponsalia, si de his aliud in jure non sit expressum. *Conf.* Quod in jure statuitur de matrimonio, etiam de sponsalibus intelligi debet. *L. Oratio* 16 ff. de Sponsal. Atqui ex jure non valet matrimonium metu extortum, et de sponsalibus aliud in jure expressum non est; ergo.

R. — C. Ant. N. Cons. Ratio est; quod de matrimonio ita specialiter sit a jure statutum juxta textus claros c. *Veniens* cit., etc., et juxta c. *Cum locum* 14, eod. nihil autem tale statuerit jus circa sponsalia. Ergo dicenda sunt valere juxta regulam generalem, qua regulariter valent actus metu extorti; item juxta jus naturale, quod plus non exigit, quam mutuum consensum, quem metus non tollit simpliciter.

Ad Conf. R. 1°. Lex illa civilis post elevationem matrimonii ad dignitatem sacramenti in sponsalibus tanquam in re spiritali attendi non debet. Et ratio est, quod argumentum a matrimonio ad sponsalia non teneat universaliter, ut ipsi fateri debent adversarii. Deinde esto, quod lex illa vigeat,

R. 2°. — *D. Maj.* Quando eadem est ratio matrimonii et sponsalium *C.* secus *N.* Est autem hic valde dispar ratio; cum enim matrimonii valide initi, et carnali commercio consummati vinculum sit a nulla auctoritate humana solubile *Matth. 19, v. 6*, sponsalia autem solvi variis modis possint; ideol

matrimonium majorem præ aliis actibus libertatem merito poscit, et illud metu extortum, non vero sponsalia, irritandi specialis et æquissima ratio fuit, ut advertit Sanchez ipse adversarius disp. 49, n. 3.

242. *Inst. 4.* Matrimonium metu extortum principaliter nullum est jure naturali, et non tantum jure positivo; ergo etiam jure naturali irrita erunt sponsalia extorta; sunt enim inchoative matrimonium. *Prob. Ant.* In c. *Veniens* et c. *Cum locum* cit. aliisque jam supponitur nullitas matrimonii extorti tanquam inducta jure anteriori; sed hoc jus antea debet esse naturale.

Conf. 1. Si matrimonium extortum non esset irritum spectato jure naturali; ergo jus naturale non satis providisset indemnitati innocentis metum injustum passi.

Conf. 2. Jure naturali omne illud irritatur, quod repugnat fini matrimonii; sed huic repugnat consensus metu extortus, nimirum fidei conjugali, conjunctioni animorum, etc.

R. 4°. Etiam si concedatur matrimonium hoc esse nullum jure naturæ, non ideo idem sequitur pro sponsalibus; nam, ex rationibus allatis, ideo præcipue matrimonium esset nullum jure naturali, quod hoc alias non satis providisset innocenti metum passo, cum tamen matrimonium sit insolubile; et quod metus repugnet fini matrimonii: sed hæ rationes cessant in sponsalibus; licet enim sint inchoative matrimonium; variis tamen modis solubilia sunt: item metum passus ea rescindere potest; nec obligant ad matrimonium *stante metu* contrahendum.

R. 2°. — *N. Ant.* Cum communiore sententia, et veriore.

Ad prob. R. — N. min. Jus enim illud antea potuit esse traditum vel scripto, quod postea intercidit, vel viva voce, vel consuetudine, vel traditione introductum; ergo non est necessario jus naturale. Sic in matrimonio *cultus disparitas* est impedimentum dirimens ex solo jure ecclesiastico, etiam juxta adversarios, licet in toto jure ecclesiastico non extet textus, quo primum tale matrimonium esset irritatum.

Ad Conf. 1^{am}. R. — N. seq. Sufficiens enim metum passis Auctor naturæ consuluit, legitimo magistratui conferendo potestatem, conjugia metu extorta irritandi; sicut dando ejusmodi potestatem satis occurrit incommodis, quæ oriuntur ex nuptiis clandestinis. Deinde licet metum passus obligaretur metum incutienti, antequam a lege irritaretur tale matrimonium, jus naturale tamen istum ab incussione metus semper absterruit comminatione gravis pœnæ, et ad injuriæ compensationem obligavit graviter: Sicut ergo jus naturale, licet permittat illos irrevocabiler obligari, qui dolosa simulatione divitiarum, etc., inducti sunt ad matrimonium, satis illis etiam juxta adversarios providit, quod dolosas ejusmodi simulationes, prohibuerit graviter etiam sub periculo malorum inde nascentium, et eum, qui dolo usus, obliget ad compensationem; ita hic.

Ad Conf. 2^{am}. R. — N. Maj. Nam etiam repugnat fini matrimonii, si contrahens intendat non servare fidem, occidere proles, etc., et tamen matrimonium tale non est jure naturali irritum. Deinde illa mala non sequuntur necessario ex natura metus, sed ex malitia metum passi. Denique ut conditio aliqua repugnans fini matrimonii irritet matrimonium, debet esse in pactum deducta c. fin. de condit. appos.

243. *Inst. 2. In c. Cum locum 14 h. t. ubi declaratur irritum matrimonium metu extortum, datur ratio, quod locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit; ergo matrimonium metu extortum non valet jure naturali, quia juxta hoc requiritur consensus; ergo etiam spectato jure naturali irrita erunt sponsalia metu extorta ex defectu consensus jure naturali requisiti.*

R. — *D. Caus. Antec.* Locum non habeat consensus perfecte liber et spontaneus, qui ibi ad valorem exigitur a jure ecclesiastico *C.* consensus simpliciter voluntarius et liber, qui solum a jure naturali exigitur *N. Ant. et Cons. utramque.* In matrimonio jus merito majorem libertatem exigit, scilicet perfectam, et spontaneitatem; cum enim hoc insolubile sit, pars metum passa careret omni remedio se ab injuria liberandi: contrarium est in sponsalibus, in quibus spectato utroque jure naturali et humano sufficit consensus simpliciter liber, quem non tollit metus.

244. *Inst. 3. Etiam jure ecclesiastico hæc sponsalia nulla sunt; ergo. Prob. Ant. Innocent III c. Ex litteris de Despons. impud. permisit puellam impuberi desponsatam et in domum ejus traductam recedere, et alteri nubere, eo quod minis parentum impulsa fuisset; ergo supponit ea sponsalia metu extorta non valuisse; alias enim non permisisset eam recedere et alteri nubere.*

R. 1°. — *N. Cons.* Sed potius eo ipso, quod Pontifex, ut verba sonant, *tribui facultatem* jusserit nubendi alteri, voluit rescindi sponsalia; ergo supponuntur valuisse; rescindi enim non potest, quod nunquam valuit.

R. 2°. Permisso etiam gratis (non concessio) sponsalia illa fuisse invalida, *D. Cons.* Supponit ea non valuisse præcise ob metum *N.* ex defectu consensus simpliciter, et absolute *C.* Nam puella dicitur fuisse nolens et invita; ergo simpliciter non consenserat, sed tantum ejus parentes.

245. *Obj. II.* Non potest dari obligatio ad actum illicitum, et ipso jure nullum: atqui si valerent sponsalia, obligarent ad actum illicitum, et ipso jure nullum. *Prob. min.* Quia obligarent ad matrimonium, quod metu extortum illicitum et jure nullum est.

R. — *N. min. Ad prob. D.* Obligarent ad matrimonium *stante metu* contrahendum, adeoque contrahendum illicite et invalide *N. cessante metu* contrahendum, adeoque dum hoc licite et valide contrahi potest *C. vel Subd.* Obligarent absolute et efficaciter *N.* ineffaciter et quasi conditionate, nisi metum passus velit instituere actionem *quod metus causa*, et sic cogere alterum in judicio ad rescindenda sponsalia, vel opponere exceptionem *quod metus causa*, eaque repellere alterum *C.* Nimirum sponsalia hæc metu extorta non obligant ad matrimonium, dum alter adhuc pergit metum incutere, ineundum; sed quando metus cessat, e. g. si desinat metum incutere, vel tertius qui metum injecit, moriatur, etc. Item, si metum passus non vult uti actione, vel exceptione, *quod metus causa*; tunc enim consentire censetur. Unde exemplum et retorsio est in sponsalibus impuberum, clandestinis, raptorem inter et raptam initis, quæ valida sunt, ut de duobus prioribus ostensum est supra; de ultimis est longe probabilius, cum jure solum irritetur matrimonium inter raptorem, et raptam, quod jus, cum sit correctorium juris antiqui, extendi non debet ad sponsalia; et tamen sponsalia impuberum non obligant, nisi ad contrahendum matrimonium in pubertate, nisi resiliant;

clandestina, non nisi ad contrahendum in facie Ecclesiæ; raptoris et raptæ, non stante rapto, sed quando rapta loco est reddita tuto: ita hic.

246. *Inst. 1.* Metus, quo extorquentur sponsalia, influeret in ipsum matrimonium, etiam sublato metu; nam quidquid influit in obligationem tanquam radicem, influit etiam in objectum et effectum istius obligationis; ergo si sponsalia sint extorta metu, etiam sic extortum censebitur matrimonium.

R. — *D. Ant.* Influere in matrimonium, sublato metu, absolute *N.* inefficaciter, et quasi conditionate, h. e. si metum passus nolit uti actione, vel exceptione *quod metus causa C.* Si vero hac uti nolit, hoc ipso confirmare censetur priora sponsalia, et libere omnino contrahit matrimonium, licet dependenter a prioribus sponsalibus. Hinc matrimonium cessante metu initum pendet a sponsalibus metu extortis fere sicut matrimonium a pubere, in facie Ecclesiæ, vel cum rapta extra raptoris potestatem constituta initum pendet a sponsalibus, quæ ab impubere, clandestine, aut cum rapta in raptoris potestate constituta sunt contracta; ac proin sicut matrimonii valori contracti in pubertate, in facie Ecclesiæ, cessante rapto non obstat impubertas, clandestinitas, raptus; ita nec metus. Et sicut ex eo, quod matrimonium impuberum, clandestinum, aut cum rapta a rapto detenta initum non valeat, male infertur sponsalia inita ab impubere, clandestine, aut cum rapta adhuc detenta esse invalida; ita iterum hic.

247. *Inst. 2.* Ponamus, quod metum passus volens rescindi sponsalia, non audiretur a iudice; vel, si audiretur, metum probare non posset; compelli posset a iudice ad ineundum matrimonium; hoc vero durum esset, quia cogere perpetuo vivere in statu violento.

R. Hoc casu matrimonium esset nullum. Deinde hoc incommodum æque sequi potest, ex supposito quod sponsalia illa essent invalida; nam etiam tunc si pars metum passa non audiretur a iudice, vel metum probare non posset, compelli posset ad matrimonium.

248. *Obj. III. 1º* Licet vota alia simplicia metu injusto extorta valeant; invalidum tamen est votum Religionis ingrediendæ metu injusto extortum, quia est via ad professionem religiosam; ergo etiam sponsalia, quia sunt via ad matrimonium. *2º* Juramentum sponsalibus metu extortis adjectum est nullum; ergo signum est invalida etiam esse sponsalia. Si valeant hæc sponsalia; ergo ex his nasceretur impedimentum publicæ honestatis: sed durum est innocentem, qui metum passus est, tale onus imponere, quo ejus libertas citra omnem culpam restringeretur; ergo.

Ad 1um. R. — N. Ant. Nullus enim textus juris afferri potest, quo irritum declaretur tale votum metu injusto extortum; et a constitutione, qua professio metu extorta irritatur, tanquam restringente jus naturale duci non debet argumentum ad votum ingrediendæ Religionis metu extortum. Instantia, vel retorsio est in exemplis supra allatis de matrimonio clandestino, etc.

Ad 2um. R. — N. Ant. Nam regulariter valet, et obligat omne juramentum, quod sine peccato impleri potest, arg. c. *Quamvis.* de pact. in 6, sed matrimonium licite et cessante metu valide iniri potest, etiam vi juramenti.

Ad 3um. R. — C. seq. Maj. D. min. Est durum hoc onus imponere sine

sufficienti causa et sine jure *C.* his habitis *N.* Hoc onus imponitur a jure; jus enim hoc impedimentum annectit sponsalibus validis, sponsalia vero metu extorta nullibi a jure invalidantur. Deinde licet metum passus careat culpa, non tamen sine ejus consensu hoc impedimentum contrahitur, eo quod, licet ex metu contrahat sponsalia, illa tamen adhuc libere contrahat.

ARTICULUS V.

QUIBUS EX CAUSIS SPONSALIA DISSOLVI POSSINT?

249. *Dico I.* Sponsalia non solum morte naturali, quæ ipsum etiam matrimonii vinculum solvit, sed et superstite utroque desponsatorum multis ex causis dissolvi possunt.

1° Sponsalia puberum mutuo consensu solvuntur. c. *Præterea* 2 h. t. Ratio est, quia obligationes, quæ consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur § fin. Inst. quib. mod. toll. obl. Et generaliter omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. c. 4, et L. 35 ff. de R. J. intellige, si res, vel obligatio ex natura sua solubilis sit, ut sunt sponsalia; atqui hæc mutuo consensu nascuntur. Deinde sponsalia licet via sint ad matrimonii sacramentum, non tamen excedunt limites contractus humani; ergo, sicut iste, mutuo consensu solvi possunt. Idque etiam locum habet in sponsalibus juratis; quia hoc juramentum non obligat nisi in partis commodum, qua proin obligationem remittente, tollitur juramenti materia. Et quia invito non datur beneficium, L. *Invito* 70 ff. de R. J. juramento omni, quod in favorem, vel bonum hominis præstitum est, inest tacita conditio: *nisi ab hoc remittatur*.

2° Ipso facto solvuntur per *matrimonium* cum alia vel alio valide, licet illicite contractum. c. *Si inter* 44 de Sponsal., c. 4 de Spons. duor. Et ratio est, quod inter duo vincula incompatibilia teneat illud, quod fortius est, rupto, aut *suspensio* interim debiliore; matrimonium vero cum sit indissolubile, et conferat jus in re, fortius est; ergo illi cedunt sponsalia. Dixi 4° per *matrimonium*. Non enim solvuntur per sponsalia posteriora, licet jurata, cum valida esse non possit promissio rei jam alteri ex justitia obligatæ; juramentum vero obligare nequeat in præjudicium tertii c. *Cum contingat* de Jurej. Dixi 2° aut *suspensio*; quæstio enim est inter Doctores an per sponsalia de præsentī, vel matrimonium ita solvantur sponsalia de futuro, ut sponsa de præsentī mortua (idem est de sponso de præsentī) vel ante matrimonii consummationem ingressa Religionem, sponsus non teneatur implere tunc sponsalia de futuro prius inita? Non teneri docent Sanchez L. 4, Disp. 48; Layman, L. 5, Tr. 10, p. 4, cap. 2, ea moti ratione, quod sponsalium de futuro initorum obligatio per sponsalia de præsentī extincta sit, c. *Sicut* 22 et c. *Si inter* 31. Obligatio autem semel extincta non reviviscat L. *Qui res*. 98, § 8 ff. de Solutionib. *Confirm. a pari*. Votum ingrediendi Religionem strictiorem extinguitur absolute per professionem in laxiori c. *Qui post*. 5. de regular. in 6. Ergo etiam sic extinguuntur sponsalia de futuro per sponsalia de præsentī. Verum teneri adhuc sponsum ad priora sponsalia de futuro inita implenda docent Coninck Disp. 23. Dub. 4, Wiestner Instit. Can. Lib. 4, Tit. 4 aliique, et recte; quia nullo jure habetur ea vis sponsalium de præsentī extinguendi priora de futuro. Non *naturali*; quia juxta hoc obli-

gatio illa potest consistere cum matrimonio, saltem quatenus respicit tempus illius per mortem dissoluti; eamque eo casu tantum suspendi conveniens est, ne violans fidem datam ex sua malitia commodum reportet, et pars innocens læsa privetur suo jure pro eo casu, quo ejus usum nihil impedit. Nec *positivo*, quia in ec. citt. solum dicitur matrimonium esse validum; minime vero priora sponsalia omnino extinguere; unde sicut ligatus voto Religionis, si ineat et consummet matrimonium, non liberatur omnino obligatione voti, sed tenetur adhuc mortua conjuge implere votum, quantum potest; ita hic. Item qui e. g. equum vendidit secundo alteri et tradidit, licet emptor secundus per traditionem acquisierit jus in re et dominium; si tamen equum reddat venditori, hic adhuc equum tenetur tradere emptori primo; sic in nostro casu. Quoad votum vero ingrediendi Religionem strictiorem disparitas est; quia per votum *simplex* Religionis strictioris, et per *solemnem* in laxiori fides non est data diversis sed eidem, scilicet Deo; cui quia actualis sui traditio per professionem in laxiori est gratior, quam simplex promissio ingrediendi strictiorem, ideo declaravit Ecclesia c. *Qui post.* cit. extinguere votum ingrediendæ Religionis strictioris per actualem professionem in laxiori; sed contrarium est in nostro casu.

3° Per lapsum temporis matrimonio ineundo præfixi, si nimirum hoc præfixum sit obligationis finiendæ causa, c. *Sicut* 22 h. t. Et quidem solvuntur ex utraque parte sive si sine ullius culpa, sive si ex utriusque culpa intra illud tempus matrimonium secutum non est; ex parte vero innocentis solum, qui paratus erat ad nuptias, si hæc secutæ non sint ex mora alterius sive culpabili, sive inculpabili c. cit. Ratio est, quia terminus ille fuit adjectus per modum conditionis, qua non impleta cessat obligatio; nec sponsi intenderunt ultra illum terminum se obligare. Nec obstat, quod tempus non currat legitime impedito, c. *Quia* 5 de concess. Præb. et L. 4, § f. C. de annali except. legitime autem impeditus censeatur, cujus mora est inculpabilis; nam licet legitime impedito tempus non currat ad contrahendam pœnam legalem, vel conventionalem juxta c. et L. cit. currit tamen ad tollendam obligationem, si lapso tempore deficiat conditio, cui promissio alligata est, c. *Sicut* c. cit. et L. *Si convenerit.* 14 ff. pro Socio. Et ita se hic res habet.

Dixi : *Si præfixum sit obligationis finiendæ causa.* Secus enim est, si certum tempus obligationi solum urgendæ et implendæ præfixum sit, h. e. ita, ut ultra præstitutum tempus neutri differre liceat impletionem, sicut debiti pecuniarii solutioni solet tempus præfigi; tunc enim lapso tempore manet obligatio implendi ex utraque parte; nam duplex tunc datur obligatio, una absolute contrahendi matrimonium, altera non differendi ultra præfixum tempus; prima, quæ principalis est, manet, licet altera lapsu temporis deficiat.

4° Per absentiam, vel discessum unius ex sponsis in alienas terras parte altera inscia, aut invita, c. 5. *De illis* h. t. Dixi : *in alienas terras.* h. e. si discessus fiat animo mutandi domicilium, de quo loqui duntaxat c. cit. constat ex verbis : *et postea dimittunt terram ad alias partes se transferentes;* non enim qui negotiorum, vel studiorum solummodo causa alio se confert, terram dimittit, arg. L. 6, § fin. ff. de Acquir. vel amit. Poss. et L. 2. C. de Incolis. Ratio vero, quare discedente uno solvantur sponsalia ex parte alterius, est, quod eo animo discedens censeatur ipso facto illis renuntiare; nec sponsa de futuro teneatur sponsum sequi, dum mutat domicilium,

sicut uxor maritum, sponsus vero multo minus teneatur sequi sponsam. Si vero unus discebat animo non mutandi domicilium, sed redeundi distinguendum est. Vel enim reditus facilis, nec diu differendus censetur; tunc satis convenit inter Doctores ex parte alterius non esse facultatem resiliendi. Vel reditus est difficilis, et diu differendus creditur; hoc ipso discedens inscia vel invita parte altera juri suo renunciare iterum censetur; nec servasse, ut oportet, datam fidem, et res notabiliter mutata videtur. Vel dubium est, et res optime judici ecclesiastico tunc decidenda committitur. Leges civiles vero ut L. *Si is* 2. C. de Sponsal. jubens exspectare sponsam biennio, si sponsus absens sit intra provinciam, et L. *Librum* 2. C. de Repud. jubens exspectare triennio, si sponsus est absens extra provinciam, imo quadriennio et ultra, ut L. *Sæpe* 17 ff. de Sponsal. si causa absentiae sponsi necessaria sit, hodie non urgent, nec afficiunt fidelium sponsalia, quæ juxta jus ecclesiasticum regulari debent; hoc vero c. *De illis* cit. sine ulla tali distinctione dat parti alteri facultatem resiliendi, nisi dicere malis, jure civili fuisse exspectandum tempus legibus statutum, non ut sponsa renunciare posset sponsalibus, sed tantum ut ab iis propter absentiam sponsi recedens sponsa arrhas ab illo datas retinere posset, quas amissura erat, si ante hoc tempus a sponsalibus recederet. Ratio est, quia jure civili solo recessu et renunciatione sponsæ sponsalia semper solvi poterant L. 1. C. de Sponsal.

5º Per quamcumque supervenientem mutationem notabilem, sive physica illa sit, sive moralis, quæ notabiliter difficiliorem reddit executionem sponsalium. Ratio est, quod intentio matrimonium, quod vinculum inducit indissolubile, sibi promittentium non censeatur se extendisse ad causam ita difficilem, et contractus sponsalitus semper imbibit hanc conditionem habeat: *si res in eodem statu permanserit: nisi notabilis supervenerit mutatio*. Ejusmodi mutatio *physica* est, si pars una incidat e. g. in paralysin, vel similem morbum difficulter curabilem, aut contagiosum; si amittat e. g. oculum, vel similem contrahat deformitatem. *Moralis* accidit in moribus et bonis animi per turpe crimen, hæresis, furti, latrocinii, etc., aut in fortunis per notabilem amissionem bonorum, vel etiam justum timorem exhæredationis, etc.

6º Per fornicationem unius, ob quam innocens a sponsalium etiam juratorum obligatione absolvitur, c. *Quemadmodum* 23 dº Jurejur. Dixi: *unius*, non *solius sponsæ*; licet enim c. cit. loquatur de sponsa, recte tamen idem de sponso intelligitur, cum sit eadem ratio utriusque; et sponsus fornicando æque fidem datam frangat, et injuriam inferat sponsæ, quam hæc, dum fornicatur, sponso; igitur sicut post unius conjugis adulterium licet tam uxori, quam marito divertere, Can. *Apostolus* 32, q. 7, sic post unius tam sponsi, quam sponsæ fornicationem resilire licebit alteri. Si vero copula fuit per vim extorta, distinguendum est: si sponsæ per vim et violentiam oppressæ stuprum illatum est, licet resilire sponso, cum per hoc sponsa multo fiat vilior, sitque sponso probrosum ducere corruptam, item periculosum, ne prolem alienam alat pro sua c. *Quemadmodum* cit. secus vero est, si sponsus vi corruptus fuerit; quod ejusmodi violentia non afferat tantam notam sponso, nec sponsæ sit tam probrosum, nec periculosum.

7º Per superveniens quodcumque impedimentum dirimens matrimonium; eo casu enim matrimonium nec validum erit, nec licitum; ergo nec sponsalia ad illud obligare possunt c. *Si quis* 27, q. 2 c. *Ex litteris* 8 de eo,

qui cognovit, juncto Tridentino Sess. 24, cap. 4 de Reform. matrim. Si tamen pars impedimentum malitiose incurrisset; ut sponsus fornicando cum sorore suæ sponsæ, obligabitur vel ad damnum, quod inde sponsa patitur, reparandum; vel ad dispensationem, si illa velit, petendam. Ratio est; quia malitiose ponens impedimentum matrimonii graviter violat jus alterius, ergo ex justitia obligatur reparare hoc jus removendo impedimentum, quantum potest.

8º Per professionem religiosam, quia et hæc impedimentum dirimens matrimonii est, et ex jure sponsalibus inest hæc conditio : nisi Religionem intravero; unde et licite fit professio, invita licet sponsa. Similiter solvuntur per susceptionem actualem ordinis sacri, sive majoris, quia et hic suscipientem reddit inhabilem ad matrimonium ob solemne, quod includit, votum castitatis. Extrav. *Antiquæ* Joann. XXII de voto. Ordinis tamen susceptio probabilius graviter illicita est, si fiat sponsa vel inscia, vel invita. Ratio est, quia neque naturali, neque divino, neque ecclesiastico jure conceditur sponso hæc facultas; sicut ei conceditur emittere professionem religiosam, Extrav. cit. et c. 7 de Convers. conjug. Unde gratis dicitur susceptioni ordinis sacri inesse hanc conditionem : nisi statum elegero perfectiorem; sed manet obligatio justitiæ.

Quoad causas hactenus allatas satis inter auctores convenit : dubitatur adhuc solummodo, an etiam dissolvantur sponsalia per votum simplex castitatis, vel ordinum suscipiendorum, ingrediendi Religionem, vel ipsum ingressum præcise, nondum secuta professione. Unde

250. Dico II. Dum unus sponsorum emittit votum castitatis, vel suscipiendi ordines; vel votum ingrediendi Religionem; vel si Religionem ingrediatur præcise, professione nondum secuta, hoc ipso alter acquirit facultatem resiliendi.

Ratio quoad *votum castitatis*, vel *ordinum* est, quia vovens hoc ipso juri suo renunciat; nam, quantum ex parte sua est, se obligat ad id, quod cum statu matrimonii consistere non potest. Quoad *votum ingrediendi Religionem* ratio est eadem, quod vovens censeatur ex parte sua sponsalibus renunciassse. Quoad *ingressum Religionis* militat tum eadem ratio, quod licet ingressus hic sit licitus, sit tamen tacita sponsalium, adeoque juris sui renunciatio; ergo eo ipso pars altera acquirit jus pariter renunciandi, tum specialiter, quod difficile nimis foret remanenti in seculo expectare usque ad tempus professionis; tum denique quod per ingressum Religionis fiat personæ mutatio in æstimatione humana, fiatque hæc vilior in ordine ad matrimonium, partim ob magnam, quam egrediendo proderet inconstantiam, partim quod probrosum sit habere conjugem, qui habitum religiosum exiit.

251. Dico III. Votum ingrediendi Religionem, vel ingressus ipse, seclusa professione, non dissolvit sponsalia ex parte voventis, vel ingredientis : neque etiam votum castitatis, vel suscipiendi ordines.

Ratio primi est, quia per hoc votum vovens præcise se obligat ad experiendam et probandam Religionem; fieri vero potest, ut post factam experientiam egrediatur licite et impleto voto suo; ergo adhuc tenebitur obligatione justitiæ ante contracta. Deinde novitiatus non solvit sponsalia ex natura sua; unde enim hæc repugnantia? nec ex jure; tale enim nullum

assignabile est. Adde, quod sic via aperiretur fraudibus, cum facile foret assumptione religiosi habitus ad breve tempus se liberare sponsalitia obligatione. Igitur non exinguitur ingredientis obligatio, sed tantum suspenditur, ita ut iterum egrediens teneatur ad contrahendum matrimonium, si pars altera velit.

Ratio secundi est, quia hoc votum est de re aliena et debita alteri ex iustitia; ergo voventem deobligare non potest; proinde nec acceptatur a Deo; non enim Deo placere potest victima, quæ ex rapina fit. *Conf.* Non potest promissio commutari in melius, si commutatio est in præjudicium promissarii, nisi quando in promissione fuerit expresse addita, vel saltem tacite subintellecta conditio de tali commutatione; non enim potest promissor disponere invito promissario de jure ab hoc acquisito: atqui in promissione sponsalitia nec fuit expresse addita; nec tacite subintellecta conditio: nisi elegero cœlibatum; vel: nisi suscepero ordines. *Prob. min.* Non fuit expresse addita, ut supponi debet: nec fuit tacite subintellecta; vel enim inesset hæc conditio ex natura sponsalium, vel ex jure. *Non primum*; quia homo non tenetur semper ad id, quod perfectius est, sed potest simpliciter eligere minus perfectum, et proin ad illud se alteri obligare, qua obligatione facta jus quæsitum alterius jam lædere non potest. *Non secundum*; quia tale jus non habetur.

252. *Obj. I.* Sponsalibus semper inest hæc tacita conditio: nisi statum elegero perfectiorem; vel: nisi Religionem intravero, juxta c. 2, 7 de convers. Conjug. Atqui status novitiorum est perfectior statu sponsorum; ergo.

R. — *N. supposit. min.* Status enim significat stabilitatem, quæ novitiati non competit: vel *D. Maj.* Nisi elegero statum proprie dictum, h. e. professionem in Religione *C.* improprie talem, sive novitiatum, qui tantum est via ad statum perfectiorem *N.* *Citt. capp.* loquuntur de statu perfectiori proprie tali, dum quis Religionem intrat per actualem professionem; neque enim qui novitiatum ingreditur probationis causa, ideo dici potest assumpsisse statum, cum solum in via sit.

253. *Inst. 1.* Conditio novitiorum tamen perfectior est, quam sponsorum; ergo adhuc inest sponsalibus hæc conditio, nisi statum perfectiorem elegero, vel Religionem, novitiatum intravero.

R. — *N. Cons.* Nonne promissio mille aureorum facta pauperi, vel alteri causæ piæ perfectior est, quam facta diviti, vel causæ mere profanæ? nec tamen his facta involvit hanc conditionem, nisi eos donem pauperi, vel alteri causæ piæ impendam.

254. *Inst. 2.* Ipsa ratio dictat, cuilibet esse licitum transire ad perfectius, et se consecrare Deo, non obstante promissione facta homini; neque enim hic conqueri potest, quod postponatur Deo; ergo semper sponsalibus inest saltem hæc conditio: nisi per votum elegero statum perfectiorem. *Conf.* Sic et in ipsa professione religiosa semper subintelligitur hæc conditio: promitto me sub hac religiosa disciplina perseveraturum, nisi ordinem strictiorem elegero.

R. 1°. Probas etiam licere conjugi post matrimonium consummatum transire ad Religionem inscio altero: res quascumque promissas homini et debitas eo invito posse expendi per eleemosynas.

R. 2°. — *D. Ant.* Ratio hoc dictat cuilibet non vinculo, si fiat sine læsione juris alieni *C. secus N.* Et ita homo conqueri potest, quod sibi fiat injuria sub prætextu accedendi ad Deum : nec Deus ipse vult sacrificium ex alieno. *Ad Conf.* disparitas est primo, quod jure positivo ecclesiastico, c. 48 de Regularib. et trans. ad Relig. insit professioni ea conditio; sed tale jus nullum extat pro voto respectu sponsalium. Secundo, quia utraque professio principaliter fit eidem, scilicet Deo, ergo sine alicujus injuria; unde præsumi potest eam Deo magis placere, quæ fit in ordine strictiore, sed contra accidit in nostro casu.

255. *Inst.* 3. Sponsalibus et matrimonio rato inest hæc conditio : nisi statum religiosum per professionem elegero; ergo etiam sponsalibus inest hæc : nisi cœlibatum elegero; vel nisi vovero statum sacerdotalem. *Conf.* Promissum non infringit, qui illud in melius commutat, c. 3 de Jurejur. Sed hoc facit, qui post sponsalia vovet castitatem, suscipere ordines, ingredi Religionem.

R. — *D. Ant.* Inest hæc conditio ex natura rei, aut præcise, quia status perfectior est *N.* ex dispositione juris clari *C.* scilicet ex c. 7 de convers. Conjug. et Trid. Sess. 24, can. 6. Sponsalibus vero dictæ conditiones nec insunt ex natura rei, nec ex aliquo jure, et privilegium concessum soli Religioni extendi non debet cum sponsæ præjudicio.

Ad Conf. D. Maj. Non infringit, qui in melius commutat sine injuria tertii, quando hoc fit cum consensu promissarii, vel quando melius datur eidem, cui debebatur minus bonum *C.* si fiat cum injuria tertii, uti hic fieret *N.* et *N. min. et suppos.* posse esse melius, quod nec bonum esse potest, sicut tale votum post sponsalia. Adde, sic omnes promissiones homini factas expungi posse per vota et oblationes faciendas Deo. Denique c. 3, cit. loquitur de commutatione promissionis Deo factæ; sic votum potest commutari in aliud de re adhuc meliori.

256. *Inst.* 4. Juxta c. *Veniens* 5. Qui clerici vel voverint, punita est mulier, quod per nuptias violare voluerit votum simplex castitatis post sponsalia emissum, et data ei fuit dispensatio, ut posset nubere; ergo votum valuit.

R. — *D. Ant.* Punita est, quod per nuptias violare voluerit votum nubendo priori sponso, et data ei fuit dispensatio, ut posset huic sponso primo nubere *N.* punita est, quia *fidem mentita est*, et per votum repudiaverat sponsum primum, et postea volebat nubere alteri, ad quod egebat dispensatione *C.* Punita igitur fuit, quod contra fidem priori sponso datam illum repudiaverit, sub prætextu voti castitatis; et dispensatione eguit, quia post votum volebat nubere alteri, quod non poterat licite; quia votum castitatis simplex post sponsalia emissum licet non valeat in præjudicium sponsi, quasi vovens per hoc liberaretur a data fide; valet tamen in præjudicium voventis, ut cum altero licite matrimonium contrahere non possit; nec exigere conjugale debitum. arg. c. *Placet* 12 de Convers. conjug.

257. *Obj. II.* Si concurrant duo vincula, obligat hoc, quod fortius est c. *Si inter* 31 de Sponsal. Sic matrimonium solvit sponsalia prius cum alia vel alio inita : atqui votum et sponsalia sunt duo vincula, et fortius est votum v. g. castitatis; quia fit Deo, et per illud obligatur Deo corpus et anima; ergo.

R. — *D. Maj.* Si vinculum illud in se fortius hic et nunc sit validum, et vere existat *C.* secus *N.* Votum in nostro casu, quatenus alteri præjudicat, nullum est. Quoad matrimonium est disparitas, quia hoc validum est *c.* *Sit inter cit.*

258. *Obj. III.* Votum simplex castitatis irritat sponsalia subsequencia, etiam jurata; ergo et vicissim antecedentia. *Conf.* Votum simplex non minus obligat coram Deo, quam solemne; ergo etiam æque solvit sponsalia antecedentia.

R. — *N. Cons.* Quia sponsalia post votum inita essent promissio rei alienæ alteri, scilicet Deo debitæ, ergo non valent; consequenter nec juramentum, quod nequit esse vinculum iniquitatis.

Ad Conf. R. — D. Ant. Non minus obligat, quoad effectus aliquos, et in præjudicium voventis, ut cum alia contrahere non possit licite, nec petere conjugale debitum in matrimonio, obligeturque ad continentiam altera parte defuncta *C.* quoad effectus omnes, et in præjudicium tertii *N. Ant. et Cons.*

259. *Obj. IV.* Sponsalia non claudicant, sed essentialiter sunt mutua; ergo si ex parte unius cessent, etiam cessabunt ex parte voventis.

R. — *D. Ant.* Non claudicant, ut maneant perfecta sponsalia *C.* ut per modum promissionis simplicis solum partem ream obligent *N.* Vel: non claudicant in fieri, sive dum fiunt sponsalia *C.* in facto esse, si conservari *N.* Idem respondere debent omnes in superveniente quacumque mutatione notabili ex parte unius, ut fornicatione, etc., quo casu potest resilire innocens; huic tamen pars altera obligata manet, si innocens nihilominus velit matrimonium.

260. *Quæres I.* An causæ enumeratæ resiliendi facultatem præbeant, si jam ante sponsalia extiterint, et postea primum sint detectæ?

R. *Affirmative.* Quia in jure paria sunt non esse et non apparere *L. 77 ff. de contrah. empt. et supervenire talem causam, vel ignorantes præcedere, cum tunc primum res de jure censeatur fieri, cum innotescit. arg. c. Pastoralis de Except.*

261. *Quæres II.* An possint sponsi propria auctoritate resilire, si causa aliqua ex prædictis subsit?

R. *Affirm.* per se loquendo, modo causa certa sit; neque enim ullo jure cauta reperitur necessitas tunc adhibendi auctoritatem judicis, et per se sponsalibus inest conditio, nisi justa resiliendi causa intervenerit. Si vero causa sit dubia, judicis ecclesiastici auctoritas debet accedere; quia vi contractus sponsalitiis quilibet ex sponsis est in possessione juris acquisiti; in dubio vero nemini licet auctoritate propria deturbare alterum de possessione juris sui. Dixi: *per se loquendo*, scilicet secluso statuto diocesano speciali.

CAPUT II.

DE NATURA MATRIMONII.

262. Matrimonium sub duplici ratione sumi potest; *active*, sive ut alii loquuntur, in fieri, vel causaliter, nimirum pro ipso contractu matrimoniali; et *passive*, sive in facto esse, scilicet pro statu conjugum habitualiter permanente, et per contractum inducto: tametsi vero hoc posteriori modo sumptum magis communiter et proprie dici videatur matrimonium, eo quod in Florentino consensus vel contractus dicatur *causa efficiens* matrimonii; de hoc tamen in priori acceptione potissimum hic agitur. Et quia matrimonium *active* sumptum iterum considerari potest dupliciter, ut est *in officium naturæ*, sive contractus naturalis, et ut est *sacramentum*, de matrimonio sub utraque hac acceptione disseremus.

ARTICULUS I.

QUE SIT ESSENTIA MATRIMONII?

263. *Nota I.* Matrimonium ut est officium naturæ, et *active* sumptum definitur: Contractus legitimus, quo mas et femina, jure habiles, sibi mutuo jus tradunt in corpora in ordine ad actus ex se aptos ad generationem proliis, et se obligant ad individuum vitæ societatem. Quibus si addas: et ex institutione Christi gratiam, quam significat, conjugibus conferens, erit simul definitio matrimonii ut sacramenti.

Dicitur. 1º *Contractus legitimus*, hoc est, validus juxta leges, tam humanam, quam naturalem et divinam. 2º *Quo mas et femina*, scilicet unus et una, ad excludendam polygamiam, *jure habiles*, sive nullo impedimento irretiti. 3º *Sibi mutuo jus tradunt in corpora*, etc., nimirum saltem radicale, non enim requiri necessario realem traditionem corporum per actualem concubitum dicetur infra; unde matrimonium potius ad contractus consensuales, quam reales reducitur. 4º *Et se obligant ad individuum*, etc., quibus matrimonii in nova Lege insolubilitas indicatur. Reliqua naturam sacramenti exprimunt.

Matrimonium vero *passive* sumptum, sive in facto esse, et pro conjugali statu communiter definitur: Viri et mulieris maritalis conjunctio individuum vitæ societatem retinens. Dicitur *conjunctio*, scilicet in facto esse, et habitualiter permanens; *maritalis* autem, quo potestas utriusque in corpus alterius innuitur juxta illud 1. Cor. 7: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Matrimonium utroque modo *active* et *passive* sumptum etiam sic brevius definiri potest: *Maritalis conjunctio*, vocem *conjunctio* modo sumendo, ut est in fieri, modo ut in facto esse.

264. *Nota II.* Ex definitione matrimonii constat in eo varia reperiri : 1° Mutuum consensum internum, et externam pactionem, vel signa, quibus consensus exterior exprimitur, h. e. contractum. 2° Corporum traditionem mutuam. 3° Vinculum conjugale ex contractu illo proveniens. 4° Jus cujusque in alterum, sive mutuum quoddam corporum dominium, cui mutua correspondet subjectio. 5° Usus ipsum matrimonii, sive copulam. Quæritur igitur, in quonam ex hisce recensitis sita sit essentia matrimonii?

Essentiam matrimonii in usu ejusdem, vel consummatione sitam esse Julianus Pelagianus docuit, ratus sine hac non posse matrimonium consistere, ut testatur AUGUSTIN., Lib. 5 cont. Julian., c. 16, n. 62, dicens : *Nihil aliud dicis esse nuptias, quam corporum commixtionem.* Infami vero calumnia Calvinus Catholicis affingit Lib. 4 Instit., c. 19, § 34, eos docere, coitum esse partem sacramenti, citans ad marginem librum 4. Magistri sentent. cum hic tamen Lib. eod. D. 27, asserat explicitis verbis, errorem esse affirmare, sine copula non posse contrahi matrimonium, et deinde exponit, quo sensu aliqui veteres scripserint non esse perfectum conjugium sine commixtione sexuum, scilicet perfectione solum accidentali, quia non representat perfecte conjunctionem Verbi cum humanitate, et Christi cum Ecclesia.

265. *Dico I. Usus matrimonii licet licitus sit, et honestus per se, non tamen est de essentia matrimonii quomodocumque sumpti.*

Pars 1^a est de fide contra plures hæreticos antiquos, Encraticos, Manichæos, Marcionem, Saturnin., etc. *Prob.* ex Script. S. juxta quam Deus auctor matrimonii voluit per hoc humanum genus propagari Gen. 1 : *Crescite et multiplicamini*; quæ a Deo ad Adamum et Evam, et Gen. 9 ad Noe et filios ejus dicta sunt : atqui Deus ad rem intrinsece malam positive hortari, vel præcipere eam non potest. Deinde in Lege nova licet commendetur continentia, ut Matth. 19, 1. Cor. 7, Apoc. 14, nusquam tamen matrimonium, vel ejus usus reprobat; quin 1. Cor. 7, præcipit Apostolus : *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro*, et 1. Tim. 5 : *Volo juniores nubere et filios procreare.* Unde in Conc. Bracaren. II, can. 11 (Labb., t. 5, p. 838 C), dicitur : *si quis conjugia humana damnat, et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichæus et Priscilianus, anathema sit.* Similia habent Patres passim, IREN., L. 4, c. 22 et 30; EPIPHAN., hæc. 46 de Adamianis, AUGUST., L. 9 de Gen. ad litt. et sæpe alibi.

Pars 2^a prob. Inter beatissimam Virginem Mariam et S. Josephum verum fuit matrimonium juxta illud Matth. 1 : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*; nec tamen inter eos ulla intercessit commixtio; nec perierat, ait S. AUGUST., L. 1. de Nupt. et concup., c. 11, *nec mendax manserat conjugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat carnis commixtio.* Et de S. Josepho, L. 23 contra Faustum, c. 8 : *Neque enim, quia concubitu non commixtus, ideo non maritus.* Similiter S. AMBROS., L. de Institut. Virg., c. 6 (Opp., t. 2, part. 1^a, p. 259 D), refellens eos, qui putabant, nullum beatissimæ Virginis et S. Josephi fuisse matrimonium, *non defloratio, inquit, virginitalis facit conjugium, sed pactio conjugal.* Verum etiam fuit matrimonium inter primos parentes, dum in paradiso morabantur, nec tamen nisi paradiso ejectus Adam cognovit Evam Gen. 2. Quis etiam inter senes copulæ incapaces negabit verum esse matrimonium? Ratio a priori est; quia usus ipse et operatio rei non est de illius essentia; hæc enim ad usum

vel operationem supponitur, et usus est quid consequens ad essentiam; ergo modo detur jus mutuum, vel potestas mutua saltem radicalis in corpora; erit verum matrimonium.

Dixi: *Modo detur jus mutuum, vel potestas saltem radicalis, in corpora*, quia si ita contraherent, ut nullus haberet dominium, vel jus in corpus alterius, nullum esset matrimonium; hoc enim est ex natura sua conjunctio maritalis, quæ per dictum jus in corpora præcise differt ab aliis conjunctionis speciebus. Et vero si ad matrimonium sufficeret sola in individuum vitæ societatem animorum conjunctio, etiam inter matrem et filium, fratrem et sororem matrimonium esse posset.

266. Dico II. Essentia matrimonii active sumpti, in fieri, et pro contractu, consistit in mutuo consensu, exterius expresso.

Ratio est, quia omnis contractus essentialiter est duorum, vel plurium in idem consensus externe expressus. Nec in hoc difficultas est, aut controversia.

267. Dico III. Essentia matrimonii passive sumpti vel in facto esse, consistit in nexu illo vel vinculo indissolubili resultante ex ipso contractu, vel consensu mutuo maris et feminae.

Prob. Nam 1º Non consistit in consensu mutuo contrahentium sive interno, sive externo, nec mutua traditione corporum, tum quia consensus pertinet ad causam efficientem matrimonii, tum quia tam consensus quam ea traditio sunt actio transiens, permanente matrimonio: item consensus internus revocari potest, matrimonio nihilominus perseverante. 2º Nec in usu ipso matrimonii, vel copula, ut dictum concl. 1. 3º Nec in jure mutuo ad copulam; hoc enim potius objectum, finis, vel effectus est matrimonii, quam ipsum matrimonium; ideo enim conjuges habent jus ad copulam, quia sunt legitime juncti matrimonio. Ergo debet consistere in illo vinculo, quia nihil aliud adest, vel assignari potest.

268. Obj. I cont. part. 1^{am} concl. 1. Usus matrimonii reprobatur in Scriptura S.; ergo. *Prob. Ant.* 1º Nam 1. Cor. 7, ait Apostolus: *Bonum est homini mulierem non tangere*: unde Hier. L. 1 cont. Jovin., n. 4, infert: ergo malum est tangere. 2º Ibid. vult Apostolus eos, *qui nubunt*, esse *tanquam non nubentes*; ergo vult eos non uti matrimonio. 3º Rom. 8 dicit, *qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Unde Siricius papa epist. 1, c. 5, ait matrimonium esse pollutiones. 4º Apost. 1. Cor. 7, cit. licet dixisset: *Unusquisque propter fornicationem uxorem suam habeat*; ait tamen: *hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Ergo suadet solum matrimonium tanquam minus malum, ut majus evitetur; hoc enim indicat *indulgentia* juxta Aug. de pecc. orig., c. 38, *evidenter dum tribuit veniam, denotat culpam*.

R. — *N. Ant.* Ad prob. 1^{am}. *R.* — *D. Cons.* S. Hier. Est malum pœnæ C. culpæ N. Dicitur a S. Doctore malum pœnæ, quia fit carnali concupiscentia, quæ peccati originalis pœna est, ideoque virginitatem præfert; sic enim cit. loc. n. 3, se ipsum explicat, dum Marcionis, Manichæi, Tatiani errore rejecto ait: *Non ignoramus honorabiles nuptias, torum immaculatum; sed ita nuptias recipientes, ut virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus*. Ergo non intelligit malum culpæ.

Ad 2^{am}. R. — N. Cons. Non enim verbis illis matrimonii usum prohibet; sicut nec prohibet possessionem rerum temporalium per hæc eod. loc. *qui utuntur hoc mundo, sint quasi non utentes*, ut colligitur ex particula *tanquam*; sed solum usum inordinatum; sicut in ultimo solum affectum inordinatum.

Ad 3^{am}. R. In carne hic sumi pro *juxta carnem*. Siricius vero loquitur de matrimoniis illicitis tum ratione personarum talibus, ut sacerdotum, monachorum, et eorum, qui post pœnitentiam publicam contrahebant matrimonia, quod tunc juxta canones iis erat prohibitum, ut colligitur ex can. 24, Concil. Arelatensis II (Labb., t. 4, p. 4043 D), tum aliunde illicitis.

Ad 4^{am}. R. — N. Cons. Si enim matrimonium in se malum esset, nequidem vitandæ fornicationis causa illud suasisset, aut suadere potuisset; si enim juxta eundem Apostolum non sint facienda mala, ut eveniant bona, quanto minus dicere potuit, esse facienda mala, ut vitentur majora mala. Unde *Indulgentiam* hic opponit præcepto, innuere volens, nuptias non esse præceptas; et in iis reperiri minus bonum, quam in virginitate, cum qua ibi easdem comparat. Et hoc sensu explicari potest S. Aug. ita ut culpa sumatur *negative*, quatenus nuptiæ impediunt a majori bono, scilicet virginitate; ita enim se explicat L. de bono conj., c. 8, *non duo mala sunt*, inquires, *connubium et fornicatio, quorum alterum pejus; sed duo bona sunt connubium et continentia, quorum alterum est melius*.

269. *Obj. II cont. ejusd. p. 2^{am} et conclus. 2^{am} et 3^{am}.* Ad Ephes. 5, ait Apostolus : *Erunt duo in carne una*; ergo usus est de essentia matrimonii.

R. 1°. — *N. Cons.* Verba enim Apostoli vera manent, si dicatur, per ea indicari solum mutuam translationem dominii in corpora, quæ licet ex se referatur ad actus conjugales, sine his tamen esse potest; non enim necesse est, ut, qui dominium habet rei alicujus, ea etiam facto utatur.

R. 2°. Per hæc verba vult solum prohibere conjunctionem fornicariam et adulteram, eo quod duo conjuges debeant esse in carne una, non multiplici; sic enim se explicat 1. Cor. 6, 16 : *An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? erunt enim duo in carne una; qui autem adhæret Domino, unus spiritus est : fugite fornicationem*.

270. *Obj. III.* Si usus non sit de essentia matrimonii, ergo verum esset matrimonium, quod contraheretur cum pacto servandi castitatem perpetuam : atqui hoc est falsum; ergo. *Prob. min.* 1° Tale pactum obstat fini matrimonii, qui est generatio prolis. 2° Contrariatur substantiæ matrimonii, sicut conditio hæc appositæ : *contraho tecum, si generationem prolis evites c. Si conditiones de Condit. apposit.*

R. — *C. seq. Maj.* quia tale pactum non repugnat substantiæ matrimonii. Deinde tale pactum licite et meritorie adjici potest post contractum matrimonium, cur non ante? Tertio quia licite et honeste intendi potest matrimonium ut ratum. arg. c. 16, h. t. Igitur *N. min.*

Ad prob. 1^{am}. R. — D. Finis est generatio prolis ex supposito, quod conjuges uti velint matrimonio C. si uti nolint, ut ipsis liberum est N. Deinde finis non est de essentia rei.

Ad prob. 2^{am}. R. — N. hoc pactum esse contra substantiam matrimonii. *Parit. D.* Conditio hæc : si generationem prolis evites, contrariatur substantiæ matrimonii, si generationi prolis contrarietur positive C. si solum nega-

tive *N.* Positive contrariabitur, si generatio prolis sit impedienda per e. g. poculum sterilitatis, procuracionem abortus, etc., negative vero, et remote, si id solum intendatur, ut omittatur copula, quæ licite omitti potest, ut patet ex dictis, exemplo beatissimæ Virginis et S. Josephi.

271. *Inst. 1.* Ergo saltem de essentia matrimonii est, ut detur jus mutuum et potestas ad usum corporis alterius : sed hæc potestas stare non potest cum pacto ejusmodi; ergo.

R. — *D. Maj.* Ut detur jus radicale et remotum sive in actu primo, item potestas radicalis et remota *C.* proxima et expedita *N.* Cum potestate vero radicali bene stat pactum ejusmodi; si enim post contractum jam matrimonium non repugnent sibi hi duo actus voluntatis, volo jus ad copulam, et nolo ipsam copulam; cur non etiam tale pactum cum potestate radicali?

272. *Inst. 2.* Illa potestas radicalis esset nugatoria et inutilis, nunquam enim posset exire in actum; ergo.

R. — *N. Ant.* Licet enim non posset exire in actum stante voto vel pacto tali, præstaret tamen hæc : 1° ut neutra pars sine compartis injuria possit alteri dare usum sui corporis; 2° ut si se cognoscerent, licet peccarent contra votum, copula tamen esset matrimonialis, non fornicaria, et proles nata non esset spuria. 3° Posset licite redigi in actum obtenta dispensatione.

273. *Obj. IV.* Juxta S. AUG. L. de bono Viduit., c. 9, *voventibus virginitatem non solum nubere, sed etiam nubere velle damnable est* : ergo supponit usum matrimonii esse de hujus essentia. *Conf.* Juxta eundem L. 49 contra Faust., c. 2 : *Matrimonium ex hoc appellatum est, quod non ob aliud femina debeat nubere, quam ut mater fiat.*

R. — *N. Cons.* Loquitur enim de iis, quæ nubere volunt, ut fit ordinarie cum intentione, vel periculo consummandi matrimonium.

Ad Conf. R. S. Doctor hic de illis loquitur, quæ præcise nubunt propter carnales amplexus, docetque, quod hos non debeant appetere præcise propter concupiscentiam, sed generandam prolem, quod probat ex matrimonii nomine : sic vero non negat posse verum matrimonium esse sine illius consummatione; imo hoc satis affirmat relatus supra de matrimonio beatissimæ Virginis et S. Josephi.

ARTICULUS II.

AN ET SUB QUA RATIONE MATRIMONIUM SIT VERUM NOVÆ LEGIS SACRAMENTUM?

274. Negant Huss, Lutherus, Calvinus eorumque sectatores moderni hæretici, volentes matrimonium esse solum contractum civilem et politicum. Affirmant contra Catholici omnes, hoc solo opinionum discrimine, quod ex his Doctores aliqui velint matrimonium jam a mundi exordio, in statu innocentiae, quando Deus Adamum conjunxit Evæ, fuisse veri nominis sacramentum; in statu autem peccati reparatum fuisse ad veri sacramenti dignitatem dependenter a prævisis Christis meritis, sicque perstitisse usque ad Christum; proinde non fuisse ab hoc institutum primo in ratione sacramenti, sed solum in ea confirmatum. Ita teste Maldonato, multi ex antiquioribus, Petrus Soto, et præsertim ex recentioribus Launoius Lib. de Reg.

in Matrim. potestate p. 4, a. 2, c. 44. Dum e contra communis cæterorum omnium, qui post Concilia Constantiense, Florentinum et Tridentinum scripserunt, est sententia, matrimonium esse verum novæ Legis sacramentum, ab ipso Christo primo institutum.

275. Dico I. Matrimonium ante legem Evangelicam nunquam fuit veri nominis sacramentum.

Prob. Ex Conc. Trident. quod Sess. 7, can. 4, ita definit : *Si quis dixerit sacramenta novæ Legis (numerat autem inter ea matrimonium) non fuisse omnia a Jesu Christo instituta... anathema sit.* Et Sess. 24, can. 4, de matrimonio in specie : *Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis a Christo Domino institutum; anathema sit.* Ex quibus patet, Christum esse institutorem hujus sacramenti, sicut est aliorum : atqui aliorum fuit primus institutor, et non confirmator; ergo. Deinde latissime differunt confirmare et instituere, et nemo per institutionem intelligere solet confirmationem : atqui juxta Trid. cit. Christus est institutor hujus sacramenti; unde non satis apparet, quomodo Launoii sententia concordet cum Tridentino.

276. Dices 1º. Cum Launoio. Ideo matrimonium est sacramentum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia : atqui in omni statu, innocentia, legis naturæ, et scriptæ eam significavit; nam verba illa Gen. 2, v. 23 : *Hoc nunc os ex ossibus meis... propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ*, fuisse ab Adamo prophetice dicta de futura conjunctione Christi cum Ecclesia, testantur passim Patres, Tertull. L. de anima, c. 44 ; S. Hieron. in cap. 5 ad Ephes.; S. Aug. L. 9 de Gen. ad litteram., c. 49. Et videtur Apostolus ipse testari ad Ephes. 5 : *Sacramentum hoc magnum est... in Christo et Ecclesia.*

R. — *D. Maj.* Ideo est sacramentum stricte et proprie dictum, quia illam conjunctionem significat *N.* in sensu latiori et improprio ideo est sacramentum *C.* Quia præcise per respectum ad conjunctionem Christi cum Ecclesia est tantum signum speculativum, nec enim hanc conjunctionem efficit; verum autem sacramentum debet esse signum practicum, sive efficiens id, quod significat. Unde solum inferri potest, matrimonium ante legem Evangelicam fuisse sacramentum in sensu latiori, sumendo *sacramentum* pro signo nudo et speculativo rei sacræ. Et sic explicandi sunt Patres apud Launoium. Item c. *Gaudemus*, de Divort. in quo dicitur. *Sacramentum conjugii apud fideles et infideles existere*; apud infideles enim non nisi in sensu latiori sacramentum est, quatenus etiam horum matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia; licet minus perfecte, quam matrimonium Christianorum.

277. Dices 2º. Cum Deus Adamum et Evam conjungeret, illis benedixit, dicens : *Crescite et multiplicamini* Gen. 1; atqui benedictio illa fuit signum gratiæ pro Adamo et Eva, eorumque posteris; quid enim alias fuerit?

R. — *N. Min.* Nam etiam prius benedixerat volatilibus et piscibus. Igitur benedictio illa solum fuit ad conferendam fœcunditatem.

278. Dico II. Matrimonium sub ratione contractus est in lege Evangelica veri nominis sacramentum.

Est de fide; ita enim definivit concilium Tridentinum cit. concl. præced. contra ultimos Novatores hæreticos. Idem clare jam ante tradiderat Florentinum in Decreto § *septimum*, dicens : *septimum sacramentum est matrimonium*.

Prob. Ad sacramentum novæ legis tria requiruntur et sufficiunt : 1º ritus externus, vel signum sensibile; 2º per se efficax sive productivum gratiæ; alii dicunt : signum practicum; 3º institutum a Christo. Atqui tria illa habentur in matrimonio.

1º Ritus externus, vel signum sensibile; conjunctio enim viri et mulieris, quæ fit per verba, vel signa consensum internum exprimentia; verbo : contractus ille externe expressus procul dubio sensibilis est.

2º Productio gratiæ, juxta illud Apostoli ad Ephes. 5 : *Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam...* ita et viri diligere debent uxores suas ut corpora sua... sicut et Christus Ecclesiam; quia membra sumus corporis ejus, Christi, de carne ejus, et de ossibus ejus... *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et Ecclesia.* Ex quo sic argumentor : Juxta Apostolum matrimonium significat conjunctionem Christi cum Ecclesia; sed conjunctio est per gratiam; ergo etiam conjunctio conjugalis, viri et mulieris talis esse debet; alioquin enim non posset significare illam conjunctionem Christi. Certe ita ex eo loco Apostoli arguebant Patres Tridentini in præmio Sess. 24.

3º Institutio divina; hanc enim Apostolus ibidem innuit; *propter hoc, h. e. quia sacramentum magnum est, sive repræsentans conjugium Christi et Ecclesiæ, relinquet homo patrem*, etc. Addunt alii illud Matth. 49 : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Conf. Ex Traditione. Primo ex Patribus e quibus præcipue Tertullianum et Augustinum proferimus, tum quod eorum testimonia sint cæteris clariora, nec ita ab adversariis detorqueri in alienum sensum possint; tum ut pateat falsitas dicti a Calvino, L. 4 Instit., c. 49; ante Gregorium M. qui sedit circa finem seculi vi matrimonium non fuisse agnitum tanquam verum sacramentum. Igitur

TERTULLIANUS L. de Præscript., c. 40 : *Ipsas quoque, inquit, res sacramentorum divinarum in idolorum mysteriis diabolus æmulatur. Tingt et ipse quosdam... expiationem delictorum de lavacro repromittit, et sic adhuc initiat mitra; signat in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem...* Quid? quod et summum Pontificem in unius nuptiis statuit; ubi inter sacramenta numerat nuptias, et eo modo numerat, quo baptismum et Eucharistiam.

S. AUGUSTINUS, L. de bono conjugii, c. 24, n. 32, de matrimoniis infidelium et fidelium ait : *Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti.* Ubi docet in matrimoniis fidelium esse sanctitatem sacramenti : atqui hic sacramentum sumit stricte; quia ait hoc esse peculiare matrimoniis fidelium, quod habeant sanctitatem sacramenti : *quod autem ad populum Dei*, etc., sed hoc falsum esset, si sumeret sacramentum late pro nudo signo et imperfecto conjunctionis Christi cum Ecclesia; quia hanc speculative etiam significat matrimonium infidelium. Plures textus Patrum Bellarminus exhibet.

Porro traditio illa confirmatur inde, quod matrimonium ab initio Ecclesiæ fuerit celebratum tanquam res sacra, sacris ritibus, præsentibus sacris Ecclesiæ ministris, ut testatur S. IGNATIUS M. vir apostolicorum temporum, epist. ad Polycarpum, n. 5 : *Decet, ut sponsæ et sponsi de sententia Episcopi conjugium faciant.* TERTULL., L. 2 ad uxorem, circa finem : *Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio?* quibus tria testatur, matrimonium celebratum fuisse in Ecclesia, cum fieret missæ sacrificium; hoc enim significat vox, *oblatio*, et cum benedictione, quæ hodie adhuc vigent. An vero tanta religiositas adhibita semper fuisset, si matrimonium habitum fuisset ut res profana, et contractus mere civilis, ac politicus?

Post Gregorii M. tempora amplius elucet hæc traditio ex decretis summorum Pontificum, ut Lucii III 1181 relati c. *Ad abolendam*, de hæret. Ex Conciliis, Constantiensi Sess. 15, Florent., Lateran., Trident. cit. Antiquiora Concilia, quæ hanc veritatem aperte definiant, non habemus, eo quod non fuerint hæreses, quæ præcise negarent matrimonium sacramentum esse; Manichæi enim non hoc præcise negabant, sed usque adeo licitas et honestas esse nuptias; ac proinde hoc in iis persequerentur Patres, ut ait Augustinus.

Dixi in concl. *sub ratione contractus*; licet enim quoad hoc conclusio non sit de fide; nequit tamen probabiliter dici, quod sit sacramentum sub ratione vinculi; quia, si ut tale esset sacramentum, ex Christi institutione sanctificare deberet usu suo et ex opere operato : atqui hoc nullo ex fundamento de vinculo dici potest. Deinde communis est Theologorum sententia, omnia sacramenta, præter Eucharistiam, esse transeuntia; vinculum autem illud est quid permanens. Denique vinculum illud, sive obligatio permanendi in individua vitæ societate est effectus matrimonii contracti.

279. *Obj. I.* Matrimonium non habet essentialia sacramenti novæ Legis; ergo. *Prob. Ant. 1º* Quod in sacramentis habet rationem signi, debet esse institutum a Christo; sed rationem signi matrimonium non accepit a Christo; nam ante Christum jam erat signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. 2º Sacramentum proprie tale est signum efficiens id, quod significat; sed matrimonium non efficit unionem Christi cum Ecclesia, quam significat. 3º Matrimonium non habet annexam promissionem gratiæ; vel enim causaret gratiam primam vel secundam. Non primam; quia hanc causant sola sacramenta mortuorum. Non secundam; quia alias sequeretur, quod illi obtinerent augmentum gratiæ, qui relicto statu continentiæ, qui perfectior est, contraherent matrimonium, quod est status minus perfectus. 4º Sacramenta conferunt gratiam, dum perficiuntur : atqui matrimonium non confert gratiam, dum exercetur copula, per quam perficitur. 5º In omni sacramento novæ Legis hæc tria reperiuntur : sacramentum tantum, res tantum, res et sacramentum simul : atqui hæc non reperiuntur in matrimonio. 6º Ecclesia nequit immutare substantiam sacramentorum : sed illa quædam mutavit circa substantiam matrimonii; quia in Tridentino consensum ante legitimum, scilicet clandestinum, fecit illegitimum.

R. — *N. Ant. Ad prob. 1^{am}.* R. — *D. Maj.* Debet a Christo esse primo institutum in ratione signi efficacis et practici C. in ratione signi qualicumque alia N. Ante Christum matrimonium erat signum speculativum futuræ

unionis ejusdem cum Ecclesia; Christus vero illud simul fecit practicum gratiæ, ut per hanc viri diligerent uxores, sicut ipse *dilexit* Ecclesiam.

Ad prob. 2^{am}. D. Maj. Est signum efficiens id, quod significat speculative *N.* quod significat practice *C.* In sacramentis duplex distingui potest significatio; una speculativa, vel objectiva; altera practica: sic Eucharistia duo significat, mortem Christi, et gratiam nutritivam; prior significatio est pure speculativa; non enim efficit Christi mortem, quam significat; ita matrimonium significat primo unionem Christi cum Ecclesia, sed pure speculative, quia illam non efficit; deinde gratiam, sed practice, illam in conjugibus producendo.

Ad prob. 3^{am}. N. Ant. Quidquid sit de gratia prima, de quo vid. Tr. de Sarcam. in genere; saltem accipit secundam, sive augmentum gratiæ sanctificantis. Nec hoc absurdum dici potest; licet enim continentia perfectior sit matrimonio, si præcise status comparetur cum statu, itaque sit majoris meriti; quia tamen matrimonium habet simul rationem sacramenti, sacramentum vero confert gratiam ex opere operato, ideo continens, si contrahat matrimonium, accipit augmentum gratiæ; licet idem continens, si nuptias propter Deum contempsisset, plus invenisset gratiæ apud Deum, quam sit illa, quæ datur per sacramentum matrimonii.

Ad prob. 4^{am}. D. Maj. Dum perficiuntur suis intrinsecis, sive constitutivis *C.* dum extrinsecis *N.* Copula vero licet dicatur consummatio matrimonii, hoc tamen non perficit intrinsece; nam fit verum matrimonium, licet nunquam sequatur copula, ut constat ex artic. præc.

Ad prob. 5^{am}. — R. 1°. Dogma fidei de existentia alicujus sacramenti non dependere ab hac quæstione scholastica, an hæc tria in omni sacramento adesse debeant; cum ex una parte Christus sacramento pro suo arbitrio ordinavit; ex altera vero parte quoad hoc nihil definierit Ecclesia; unde licet hæc tria in matrimonio non haberentur, non ideo excludendum esset e numero sacramentorum.

R. 2°. — N. min. Nam sacramentum tantum est contractus, sive consensus mutuus externe expressus, quia significat tantum, et non significatur: res tantum est gratia, quia tantum significatur, et non significat: res et sacramentum simul potest dici vinculum, quia suo modo significatur, scilicet etiam a contractu; et simul, quia est perpetuum, significat, nimirum unionem Christi cum Ecclesia *perpetuam*.

Ad prob. 6^{am}. — D. min. Quædam mutavit circa matrimonium ut est contractus *C.* ut est sacramentum *N.* Nam substantia matrimonii ut sacramenti est contractus legitimus; jam vero licet Ecclesia ad tollendos abusos, et præcavenda varia mala certas condiciones requisierit ad contractum matrimoniale legitimum, scilicet ut fiat coram paroco et testibus, sicque reprobavit contractum clandestinum; nunquam tamen fecit, ut, quod non est contractus legitimus, sit sacramentum matrimonii, quod esset mutare sacramenti substantiam.

280. *Obj. II.* Plures ex ipsis Doctoribus catholicis negarunt matrimonium esse sacramentum, ut Magister sententiarum, Durandus, qui L. 4, dist. 26, q. 3, approbat sententiam quorundam Canonistarum, ut Gaufridi, Hostiensis, Bertrandi, negantium matrimonio inesse vim conferendi gratiam ex opere operato, quod tamen ad sacramentum proprie dictum requiritur; ergo non fuit semper habitum sacramentum.

R. — *N. Ant.* Nam uterque, Magister sententiarum et Durandus, constanter agnovit matrimonium esse verum Novæ Legis sacramentum; prior quidem L. 4, dist. 2, ubi ita loquitur: *quorum (Sacramentorum) alia remedium contra peccatum præbent, et gratiam adjutricem conferunt, ut baptismus; alia in remedium tantum sunt, ut conjugium; alia gratia et virtute nos fulciunt, ut Eucharistia et ordo.* Posterior vero, sive Durandus in eundem L. 4, dist. 2, q. 2, aperte ait septem esse sacramenta, quorum septimum est matrimonium. Et, *tenendum est absolute*, inquit, *quod matrimonium est sacramentum, cum hoc determinet Ecclesia, extra de Hæret. Ad abolendam.*

Error igitur Magistri solum erat circa notionem veri sacramenti, cum putaret posse aliquod esse verum novæ Legis sacramentum, quin conferret gratiam, modo aliud ex eo bonum haberetur, ut ex matrimonio, quod dicebat esse *in remedium tantum*. Et hic etiam error fuit paucorum Canonistarum, quos refert Durandus.

Durandus vero nequidem negavit matrimonio vim conferendi gratiam, sed hanc ei positive tribuit L. 4, dist. 2, q. 2: *Alio modo*, inquit, *potest sumi brevius eorum (Sacramentorum) sufficientia ex parte adjutorii, quod conferunt. Sacramenta enim expediunt nos ad actus virtutum, quæ sunt septem, tres theologicæ, et quatuor cardinales. Ad actus ergo fidei expedit nos Baptismus; ad actus spei Extrema unctio; ad actum charitatis Eucharistia... ad actum temperantiæ Matrimonium.*

Nec approbavit Durandus dictorum Canonistarum sententiam; sed solum contendit, eos non docere aliquid contrarium definitioni Ecclesiæ, vel quod esset hæreticum: *Sunt alia duo*, inquit in L. 4, dist. 26, q. 2, *circa matrimonium, circa quæ sine periculo hæresis licitum est contraria opinari, quorum unum est theologicum, scilicet utrum in matrimonio conferatur gratia ex opere operato*, etc. Et recte; tunc enim id nondum clare Ecclesia definierat; igitur tunc contrarium opinari error erat, non hæresis. Unde etiam S. Thomas in suppl., q. 42, a. 3, Bonavent., Sotus, qui cum communi catholicam tuebantur sententiam, eam solum ut probabiliorem, non ut fide omnibus credendam proponunt. Nemo igitur Doctorum e Catholicis negavit unquam matrimonium esse sacramentum, sed tale esse certa erat et indubitata doctrina; licet quidam disputarent, an vel quomodo conferret gratiam, erronee putantes, posse esse verum sacramentum, licet ex opere operato gratiam non conferret.

Ex his etiam colligitur, falsum esse, quod ait Jueninus, temporibus Magistri sententiarum et S. Thomæ Ecclesiam credidisse matrimonium esse sacramentum novæ legis ex traditione non *explicita* quidem, sed *implicita* tantum, quam clare postea tum Florentina, tum Tridentina Synodus explicuere, sic ut hoc dogma per illa Concilia sit factum articulus fidei, qualis ante non erat.

284. *Obj. III.* Non convenit inter Catholicos ipsos, quando Christus instituerit hoc sacramentum; ergo.

R. — *N. Cons.* Etiam quoad tempus instituti baptismi magna est inter Patres et Theologos opinionum diversitas, nec de tempore illo convenit inter adversarios; an ideo baptismus sacramentum non erit? Interim de tempore, quo matrimonium a Christo ad sacramenti dignitatem sublimatum est, triplex est opinio. *Prima* assignat tempus, quo Christus nuptias in Cana sua honestavit præsentia, et illustravit miraculo; pro qua adduci solent S. Au-

gustinus et S. Cyrillus, eo quod prior Tr. 4 in Joan. doceat, Christum ideo nuptiis interesse voluisse, ut castitatem conjugalem firmaret; alter vero Lib. 2 in Joan., c. 2 (Opp., t. 4, p. 435 A), dicat Christum in illis nuptiis sanctificasse conjugium. *Altera* tempus opinatur illud, quo Christus Matth. 19, abrogato repudiî libello matrimonium ad indissolubilitatem primam reduxit. *Tertia* tandem post resurrectionem factum existimat, quando Christus per 40 dies in terra conversabatur cum Apostolis varia *loquens de regno Dei*.

ARTICULUS III.

AN SOLUM ET OMNE MATRIMONIUM FIDELIUM SIT SACRAMENTUM.

282. Multiplex est quæstio : I. An solum matrimonium fidelium sit sacramentum, ita ut ratio sacramenti omnino non conveniat matrimonio infidelium? II. An matrimonium infidelium fiat sacramentum proprie tale post susceptum ab iis baptismum, saltem si renouent consensum? III. An, si fidelis contrahat cum infideli, matrimonium sit saltem sacramentum ex parte conjugis fidelis, ex supposito, quod Ecclesia dispensasset in impedimento disparis cultus? sine hac enim hypothesi nunc quæstio non potest procedere. IV. An etiam matrimonium fidelium, quod per procuratorem contrahitur, sacramentum sit? V. An matrimonium fidelium sit sacramentum, adeo ut ratio sacramenti a contractu matrimoniali separari non possit a contrahentibus?

283. *Dico I. Matrimonium inter non baptizatos stat quidem in ratione contractus civilis; non tamen est veri nominis sacramentum, sed solum in sensu latiori.*

Ratio primæ partis est; quia imprimis valet spectato jure naturæ; hoc enim præcise ad valorem contractus consensum mutuum requirit, qui adesse supponitur. Nullo etiam jure positivo irritatur : non divino; tale enim nullum assignabile est, etiam post Christum : non ecclesiastico; hoc enim potius supponit valere tale matrimonium in ratione contractus c. *Gaudemus. de Divort. per sacramentum Baptismi non solvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur.* Imo Ecclesia tale matrimonium irritare non potuit, cui nullum jus in non baptizatos est.

Ratio secundæ partis; quia nullus, nisi suscepto baptismo, capax est aliqujus sacramenti novæ legis, ut est communis Theologorum sensus, et innuit Innocentius III c. *Veniens. de presbytero non baptizato, eum, qui dubitans, essetne baptizatus, ordinatus fuerat, jubet baptizari et ordinari;* item Florentina Synodus, vocans baptismum *vitæ spiritualis januam.*

Ratio tertiæ partis; quia talium matrimonium saltem habet hoc, quod sit symbolum conjunctionis Christi cum Ecclesia, licet minus perfecte, quam matrimonium Christianorum. *Prob. ex c. Gaudemus. de Divort. ubi dicitur sacramentum conjugii apud fideles et infideles existere;* infideles vero sacramenti proprie dicti incapaces sunt ex defectu baptismi; ergo apud hos est sacramentum solum in sensu latiori, scilicet quatenus eorum matrimonium etiam significat conjunctionem illam Christi cum Ecclesia.

Nec obstat contrahentium infidelitas, vel ignorantia, quod eorum matrimonii hæc insit significatio; quia hanc habet matrimonium ex prima

institutione sua facta in paradiso, quam proinde tollere nequit infidelitas, vel ignorantia.

284. *Dico II. Matrimonium contractum a non baptizatis non fit sacramentum præcise per subsequentem baptismum, si convertantur; probabile tamen est fieri, si suscepto baptismo renovent consensum.*

Prob. 1^a p. Ut fiat novum sacramentum matrimonii, debet poni nova ejus materia et forma: atqui baptismus præcise nec est materia, nec forma matrimonii; ergo. Nec dici potest, quod præsens sit vinculum ex priore contractu inductum, quod subeat vices materiæ et formæ; nam non vinculum, utpote quod est effectus matrimonii contracti, sed consensus est materia matrimonii; ergo vinculum non potest subire vices materiæ et formæ.

Prob. 2^a p. negative: Quia non potest afferri ratio efficax, ob quam tales conversi, si suscepto baptismo renovent consensum, hoc sacramento privati censerì debeant; ergo. *Ant.* patebit solutione objectionum. Nam

285. *Si ais 1°.* Sacramentum novum matrimonii non fit absque novo consensu, vel contractu, ut ante dictum est: atqui hic non fit novus consensus, vel contractus; nam prior ante conversionem manet; ergo.

R. — D. Maj. Non fit absque contractu simpliciter et secundum omnia novo *N.* novo saltem secundum quid *C.* Licet post susceptionem baptismi non ponatur novus contractus matrimonii simpliciter et secundum se spectati; ponitur tamen non baptizatis novus contractus secundum quid, et *moraliter intrinsece* distinctus a contractu infidelium; nam consensus in traditionem novo titulo et modo insolubilem est distinctus a consensu in traditionem non tali titulo et modo factam; atqui consensus ille conversorum post baptismum est consensus in traditionem corporum novo titulo et modo nimirum firmiore insolubilem, scilicet et ratione sacramenti, et significatione indissolubilis conjunctionis Christi cum Ecclesia, quam antea non ita perfecte significabat; ergo. Hæ vero circumstantiæ mutant *moraliter intrinsece* contractum.

Illustrantur hæc *a pari*. Sic venditio, quæ est facta novo titulo et modo firmiore, distinguitur a venditione priore: sic vota solemnia in Societate Jesu distinguuntur a votis simplicibus in eadem, licet utraque tendant in eandem paupertatem, castitatem, et obedientiam; quia vota solemnia pariunt obligationem magis firmam et insolubilem. Pari modo se habet res in nostro casu.

286. *Si ais 2°.* In contractu matrimonii est hoc speciale, quod requiratur traditio mutua corporum, vel saltem juris in corpora; sed conversi, licet post baptismum renovent consensum, non possunt de novo sibi mutuo tradere corpora. *Prob. min.* Quia hæc jam sibi tradiderunt; vi cujus traditionis uterque amisit dominium in corpus proprium juxta Apostolum 1. Cor. 7.

R. — D. min. Non possunt sibi mutuo corpora tradere de novo traditione simpliciter, et quoad omnia nova *C.* nova secundum quid juxta dicta *N.* Et *D. prob.* Hæc jam sibi tradiderunt omni modo et titulo, quo poterant tradi *N.* non omni eo modo et titulo *C.* Quare licet amiserit dominium sui corporis simpliciter et secundum se; non tamen amisit omni modo et ex omni titulo, quo poterat amitti.

287. *Si ais 3º.* Si matrimonium illud fieret sacramentum ob renovationem consensus; ergo toties repeti posset sacramentum, quoties renovaretur consensus a baptizatis: sed hoc est falsum; ergo.

R. — *N. seq. Maj.* Quia a baptizatis non potest poni talis novus consensus, sicut a conversis, quando post baptismum renovant consensum, priores enim jam consenserunt in traditionem corporum omni titulo et modo insolubilem; sed non ita infideles ante baptismum.

Ex his sequitur renovationem consensus in conversis post baptismum non esse meram approbationem traditionis jam factæ; sed esse traditionem moraliter intrinsece distinctam a priore, qua intendunt indissolubilitatem firmiorem, atque novo titulo.

288. *Dico III. Matrimonium fidelis cum infideli non est proprie dictum sacramentum, nequidem ex parte fidelis.*

Est communior contra quosdam volentes, fore sacramentum ex parte baptizati, quia putant inter conjuges esse duo sacramenta partialia, quorum unum subsistere possit sine altero. Contra quos conclusio

Prob. Sacramentum matrimonii essentialiter est contractus; ergo sicut contractus unus est inter duos, ita sacramentum est necessario in duobus, et sicut ad unum contractum essentialiter requiruntur duo habiles ad contrahendum; ita ad sacramentum, quod consistit in certo contractu, scilicet *sacramentali*, requiruntur duo habiles ad contrahendum *sacramentaliter*: quia Christus ad rationem sacramenti elevavit contractum *baptizatorum*: *Subs.* Atqui in præsentī casu non sunt duo habiles ad contrahendum *sacramentaliter*; ergo.

Conf. Nequit esse sacramentum sine materia et forma essentiali, nec sine subjecto, vel ministro capaci: atqui nullum ex his habetur in casu præsentī: Non primum; quia materia et forma ad hoc sacramentum requisita a Christo sunt duo consensus expressi non qualiumcumque, sed duorum baptizatorum, qui hic non habentur. Non secundum et tertium; quia similiter subjectum capax et ministri, sunt duo baptizati; cum, ut ostensum ante, sit essentialiter contractus inter *baptizatos*.

289. *Dices 1º.* Licet consensus partis infidelis non sit materia sufficiens, ut ipsa percipiat sacramentum; est tamen materia sufficiens ex parte fidelis; quia potest quis carere idonea materia erga se ipsum in ordine ad sacramentum, cujus est incapax, et eam alteri exhibere, qui capax est; ergo.

R. — *N. Ant.* Qnia materia, ut sit sacramentalis, debet hic poni a baptizatis; Christus enim non qualemcumque consensum elevavit ad sacramentum, sed consensum baptizatorum. Deinde conjuges sibi invicem exhibendo materiam, sibi invicem sunt ministri hujus sacramenti; infidelis vero, excepto baptismo ob hujus necessitatem, nullius sacramenti est idoneus minister, ut est alias communis Theologorum sensus.

290. *Dices 2º.* In præsentī casu ex una parte baptizatus est capax sacramenti; et ex altera parte verum efficit contractum cum non baptizato. atqui contractui baptizati convenit ratio sacramenti; modo intentionem habeat faciendi, quod facit Ecclesia.

R. — *C. Maj. D. min.* Convenit contractui baptizati inito cum baptizato C. secus N.

294. *Dices 3º.* Potest unus recipere gratiam, et non alter ex defectu dispositionis; ergo etiam sacramentum.

R. — *N. Cons.* Disparitas est; quia gratia duorum est duplex numero et distincta entitas; potest ergo recipi ab uno disposito, et non ab altero indisposito, vel ponente obicem; e contra cum sacramentum matrimonii consistat in contractu duorum habiliū ad contrahendum sacramentaliter juxta superius dicta, dicit essentialiter duos sacramenti capaces, qui in præsentī casu non habentur.

292. *Dices 4º.* Licet omnes ordines simul sumpti constituent unum adæquatum sacramentum ordinis, et utraque species sacramentum unum Eucharistiæ; haberi tamen potest unus ordo sine altero, et sub una specie sine altera sacramentum Eucharistiæ; ergo etiam idem sacramentum matrimonii haberi potest in uno contrahente, quin habeatur in altero.

R. — *C. Ant. N. Cons.* Et ordines, et illæ species etiam diversæ totam habent sacramenti essentialitatem; habent enim partiales etiam ordines singuli suam materiam et formam distinctam, quin unus in aliquo ex his dependeat ab altero; idem est de duplici specie in Eucharistia; matrimonium vero sicut nequit esse contractus verus in uno tantum, sic sacramentum in uno tantum esse non potest; cum hoc, juxta dicta, essentialiter fundetur in contractu duorum fidelium; imo aliud non sit, quam contractus duorum fidelium elevatus. Nec absurdum videri potest, idem sacramentum, cum sit accidens morale, esse in diversis subjectis; sic enim una numero potestas eligendi Imperatorem est in toto collegio Electorali, et potestas eligendi Episcopum in toto Capitulo.

293. *Dico IV. Matrimonium contractum a fidelibus per procuratorem valet, cæteris paribus, tum in ratione contractus, tum in ratione sacramenti.*

Prob. 1ª p. Ex praxi Ecclesiæ, qua etiam hodie ita celebrantur matrimonia a regibus et principibus, velut hoc ipso anno 1760, a Serenissimis Josepho Archiduce Austriæ et Isabella Infante Parmensi; quod non permitteret Ecclesia, si nulla essent talia matrimonia. Deinde ante Tridentinum valebant, ut constat ex c. fin. de Procurat. in 6; ipsum vero Tridentinum quoad hoc non correxit jus antiquum, sed solum irritavit matrimonia clandestina.

Prob. 2ª p. contra Sylvium. Christus contractum matrimonii validum elevavit in sacramentum: sed talis est contractus per procuratorem initus, ex dictis; ergo. Christus vero hunc contractum nullibi excepit a ratione sacramenti; nec Ecclesia. Imo, quia ratio sacramenti non potest separari saltem licite a contractu, Ecclesia non posset permittere, multo minus approbare talia matrimonia, si sacramenta non essent.

Dixi: *cæteris paribus*; ut enim valeat hoc matrimonium, requiritur 1º ut procurator a suo principali speciale habeat mandatum ad contrahendum cum persona determinata; neque is suum excedat mandatum. 2º Ut procurator mandatum suum exequatur per se ipsum, et non per substitutum; nisi specialem substituendi facultatem acceperit. 3º Ut eo tempore, quo procurator contrahit, ejus potestas non sit revocata, nequidem tacite, et inscio procuratore; quia per quamcumque revocationem cessat consensus; sine consensu autem non efficitur matrimonium. 4º Ut procuratores con-

tractum ineant coram paroco, et testibus, in iis locis, in quibus recepta est et viget constitutio Tridentini annullantis clandestina matrimonia.

294. *Dices 1o.* Tridentinum Sess. 24, c. 1 præcipit, ut sponsi interrogentur a paroco, et respondeant; item ut paroco præsens sit consensus contrahentium: sed neutrum fit, si contrahatur per procuratorem.

R. — *D. Maj.* Ut respondeant immediate per se ipsos *N.* vel immediate per se, vel mediate per alios *C.* Item, ut consensus sit præsens physice *N.* moraliter *C.* Moraliter est præsens per procuratores; physica autem præsentia nullibi præcepta reperitur.

295. *Dices 2o.* Ergo sponsus dormiens posset valide administrare hoc sacramentum, ut si contingat sponsum in Germania existentem dormire, quando procurator ejus nomine contrahit in Italia: atqui hoc videtur absurdum.

R. — *N. min.* Quia sicut sponsus, vel sponsa potest inire dormiens contractum hunc per procuratorem, sic etiam per illum ministrare hoc sacramentum. Et sicut non est absurdum, quod, qui ante somnum habuit intentionem suscipiendi baptismum, vel patiendi martyrium, si dormiens baptizetur, aut occidatur, recipiat gratiam in somno.

296. *Dices 3o.* Nullum est matrimonium, quod fit ab ebrio, licet ille præviderit se in ebrietate contracturum; ergo pariter nullum erit matrimonium, quod per procuratorem contrahitur, dum dormit principalis.

R. — *N. Cons.* Disparitas est; quia prior nunquam actu humano libero contraxit, vel consensum dedit, licet, cum liber esset, contractum pure verbalementem in ebrietate secuturum præviderit; imo etiamsi in ebrietate contrahere intenderit, quia in ebrietate non perseverat moraliter intentio vel consensus ad efficiendum contractum vel sacramentum sufficiens. E contra in altero casu principalis liber et rationis compos dat mandatum procuratori ceu instrumento vitali; unde licet dormiat principalis, imo ebrius sit, adhuc in eo persistit intentio virtualis, existens in mandato prius dato; intentio autem virtualis ut in aliorum sacramentorum ministris sufficit, ita etiam hic; et sic principalis contrahendo per procuratorem confert gratiam, et simul recipit, nisi per peccatum mortale ponat obicem, non minus, quam qui baptizatur dormiens, cum ante baptismum petiisset. An vero idem teneatur casu, quo principalis in amentiam incideret, non est æque certum: affirmant alii communius ob paritatem rationis; negat cum Lugone et aliis P. Kugler de Matrim., p. 4, q. 40, quod videtur probabilius, si amentia esset habitualis saltem, vel perpetua, eo quod, cum sponsa non præsumatur nubere stulto velle, aut furioso, in hac deficiat consensus; si tamen sponsa edocta de sponsi amentia, nihilominus in consensu persisteret, tenendum videtur cum sententia prima ex paritate rationis.

297. *Dices 4o.* Alia sacramenta nec ministrari, nec recipi possunt per procuratorem; ergo neque matrimonium.

R. — *N. Cons.* Disparitas est, quod nullum aliud sacramentum involvat rationem contractus; e contra hoc sacramentum consistat in contractu, qui ens morale est, et cujus illa est natura, ut fieri possit per procuratores, et inter absentes, modo procuratores præsentibus sint, qui sustinent personas principalem.

298. *Si instas* : Licet quis judicialiter absolvi absens possit in judicio forensi, nequit tamen absolvi talis in judicio sacramentali, sive foro sacramenti Pœnitentiæ; ergo similiter licet contractus alius possit celebrari inter absentes, non tamen contractus matrimonii, utpote sacramentalis.

R. — *N. Cons.* Disparitas est, quod in judicio sacramentali, confessarius sit judex dispositionis interioris pœnitentis, et in ferenda absolutionis sententia depondeat, secus ac in judicio forensi, a dispositione pœnitentis, eaque præsentī, quando datur absolutio; absentis autem dispositio non potest ita cognita esse confessario; et hæc fuit voluntas Christi nobis intimata per praxin Ecclesiæ, et definitiones Pontificum, Clement. VIII, 20 Junii 1602, item Pauli V. Unde non præcise ideo nequit judicium sacramentale exerceri inter absentes, quia absolutio est sacramentalis, sed quia est sacramentalis talis ex ordinatione Christi : E contra in matrimonio contrahens non est judex voluntatis interioris in altero contrahente, neque hic obstat aliqua praxis, vel definitio Ecclesiæ; sed ex hujus praxi potius valor matrimonii ut sacramenti eruitur juxta conclusionem.

299. *Dices* 50. Si matrimonium per procuratores contractum sit sacramentum, cur ergo postea principales iterato personaliter contrahunt coram parrocho? certe si sacramentum fuisset, iterari non posset.

R. — *N.* Quod iterato contrahant; sed tantum omissas solemnitates tunc supplēt, et contractum per procuratores matrimonium rati habendo testantur, se perseverasse in consensu, dum suo nomine contrahebatur matrimonium.

300. *Dico* V. Licet Christus contractum matrimonialem elevarit in sacramentum; potest tamen a fidelibus contrahi matrimonium, quod valeat in ratione contractus, quin simul sit sacramentum.

Vasq., Rebel., Sylvius aliiq. recentiores (4).

Prob. I. Juxta communem Doctorum consensum : quando Christus contractum matrimonialem elevavit ad dignitatem sacramenti, vim, obligandi,

(1) Verum hæc opinio admitti nequit, post allocutionem habitam a Pio IX in Consistorio secreto die 27 septembris an. 1852, occasione damnorum, quibus catholica Ecclesia in Neogranatensi Republica affligebatur. Sic enim loquitur laudatus Pontifex :

« Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino despecta, ejusque institutione et natura prorsus ignorata et eversa, atque Ecclesiæ in sacramentum idem potestate penitus sprete, proponebatur juxta jam damnatos hæreticorum errores, atque adversus catholicæ Ecclesiæ doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus haberetur, et in variis casibus divortium proprie dictum sanciretur, omnesque matrimoniales causæ ad laica deferrentur tribunalia, et ab illis judicarentur; cum nemo ex Catholicis ignoret, aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem Evangelicæ legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieris, præter sacramentum, conjunctionem, cujuscumque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a conjugali fœdere sacramentum separari nunquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiæ potestatem, ea omnia decernere, quæ ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere. »

quam ex reciproco paciscentium consensu hactenus habuerat, ei nullatenus ademit, sed naturæ illum pristinæ reliquit, et tantum illi superaddidit vim collativam gratiæ, hoc est, rationem sacramenti; ergo sicut antea stabat matrimonium in ratione contractus solius, sic et nunc stare potest, si a contrahentibus impediatur vis sacramenti, scilicet si intenderent solum contractum sine sacramento. *Conf.* A paritate aliorum sacramentorum, in quibus Christus elevando res naturales ad rationem sacramenti ipsarum naturam non immutavit physice, vel moraliter, sed solum addidit vim collativam gratiæ, e. g. in baptismo ablutioni per aquam, quæ vis si impediatur ex intentionis requisitæ defectu, ut certum est illum sic posse impediri, ac proinde sacramentum, adhuc retinebunt id, quod prius erant; sic a pari in nostro casu, si ex mutuo illo consensu ob defectum intentionis sacramentum non fieret, adhuc persisteret ille civilis contractus.

Prob. II. Ut matrimonium valeat in ratione contractus civilis, plus non requiritur, quam ut personæ contrahentes sint jure ad contrahendum habiles, libere reciproce consentiant, eumque consensum coram paroco et testibus signis exterius expriment, quæ est solemnitas requisita jure novo Tridentini: atqui hæc singula et adhibere possunt fideles, licet expresse nolint matrimonium ut sacramentum; ergo.

Nec dicas: Inter conditiones a Christo ad valorem contractus matrimonialis requisitas inter baptizatos esse hanc, ut celebretur cum intentione sacramenti; eo quod ratio contractus et sacramenti ex voluntate Christi inseparabiliter connexa sint; nam hujus voluntatis nullum vestigium, vel indicium habetur, cum nec in Scriptura sacra, nec in Conciliis, nec SS. Patribus a Doctoribus inveniatur solidum aliquod id dicendi fundamentum; quin contrariæ Christi voluntatis fundamentum præbet *Prob. 4^a concl.* Porro

301. *Si dicas 4°.* Concilia Florentinum et Tridentinum simpliciter sine ulla exceptione, vel restrictione definiunt, matrimonium inter fideles contractum esse vere ac proprie dictum sacramentum; ergo quocumque casu fiat matrimonium, erit sacramentum.

R. — N. Cons. Quia Concilia id solum docere intendunt, matrimonium esse verum novæ Legis sacramentum; Florentinum quidem de hoc instruere volebat Armenos; Tridentinum vero ita definiebat contra Novatores ultimos, absolute negantes matrimonium esse sacramentum. Ut vero fiat sacramentum, dum fideles contrahunt, citata Concilia supponunt contractum celebrari cum conditionibus requisitis, quas inter est intentio illud celebrandi ut sacramentum. Sic citata Concilia licet definiant etiam baptismum, confirmationem, etc., esse sacramenta novæ Legis, non tamen ideo sequitur: ergo quandocumque fit ablutio in aqua, erit sacramentum baptismi; sed ut tale fiat, supponunt adhiberi necessaria ad rationem sacramenti: hinc Florentinum subdit, hæc (Sacramenta) *tribus perfici, rebus ut materia, verbis tanquam forma, et intentione ministri.*

302. *Si dicas 2°.* Qui agit contra leges latas a supremo principe pro contractu, nec observat ritum contrahendi in republica usitatum; invalide contrahit: atqui hoc fieret, si a fidelibus contrahentibus positive excluderetur ratio sacramenti; ergo.

R. — D. Maj. Qui agit contra leges contractum, si aliter fiat, irritantes

C. solum prohibentes, ne aliter fiat *N.* Item, nec observat ritum substantialem et essentialem contractui *C.* solum accidentalem *N.* Duplici modo potest princeps præscribere ritum ac solemnitatem contractui : primo ut nullus sit contractus, si ritus ille omittatur ; secundo ita ut, licet omittatur, jure tamen naturæ obliget ; esto, illicite contractum sit. Et hoc posteriore solum modo requiritur ad contractum matrimonii intentio sacramenti, non priore, eo quod Christus, ut dictum, naturam hujus contractus non immutarit, sed solum elevarit, ut, si cum debita intentione celebretur, fiat signum efficax gratiæ.

303. *Si dicas* 3º. Contractus matrimonialis intrinsece est sacramentum inter Christianos ; ergo in potestate contrahentium non est excludere rationem sacramenti, sicut non potest sacerdos separare sacramentum Eucharistiæ a ratione sacrificii.

R. — N. Ant. Sicut ablutio corporalis in baptismo non est sacramentum intrinsece sine intentione debita ministri, ita nec matrimonialis contractus. *D. etiam Cons.* Ergo non est in potestate, ut possint licite excludere rationem sacramenti *C.* valide *N.*

Nec inferas : Si possint valide excludere rationem sacramenti, non apparet, cur non etiam licite ; nam posita voluntate Christi elevandi contractum civilem ad sacramentum, tam lex naturalis, quam divina obligat, ita matrimonium celebrandum esse, ut fiat sacramentum ; sicut supposita elevatione ablutionis in baptismo ad sacramentum utraque lex graviter obligat, ut, dum quis baptizandus est, fiat sacramentum, ne frustranea fiat Christi institutio, et sacramento irrogetur injuria. Deinde *permisso*, sacramentum Eucharistiæ separari non posse a ratione sacrificii propter inseparabilitatem ex institutione Christi ; disparitas est, quod Christus non instituerit primo matrimonium in contractum simul et sacramentum, sed natura contractus supposita, quæ antea erat et obligabat ex prima Dei institutione, eum in sacramentum elevarit : at in Eucharistia voluntas eam instituendi in sacrificium non accessit ad rationem sacramenti præsuppositam, sed eadem indivisibili voluntate eam instituit in sacramentum et sacrificium.

304. *Si dicas* 4º. Saltem sequeretur, pleraque hæreticorum matrimonia sacramenta non esse, consequenter nec indissolubilia, eo quod intentionem non habeant sacramentum conficiendi.

R. — N. seq. Quia hæretici habent, et præsumi debent habere implicite intentionem sacramenti, cum saltem habeant intentionem generalem contrahendi eo modo, quo Christus fieri voluit, quæ intentio prævalet persuasioni eorum erroneæ, qua putant matrimonium sacramentum non esse. Cæterum indissolubilitas matrimonii ex eo oritur, quod exprimat unionem Verbi cum humanitate, et Christi cum Ecclesia absolute indissolubilem, quam significationem habet omne et solum matrimonium consummatum inter fideles, scilicet membra Ecclesiæ, etsi validum tantum sit in ratione contractus.

Ex hactenus disputatis sequitur, eos, qui in infantia post baptismum abducti sunt ab infidelibus, nulla habita cognitione de Christi Ecclesia ejusque sacramentis, valide contrahere matrimonium, non secus ac reliquos infideles, inter quos morantur, non autem conficere sacramentum ; ad hoc enim requiritur implicita saltem et confusa voluntas contractum hunc ut

sacramentalem celebrandi, quæ esse nequit in iis, qui nullam omnino legis Evangelicæ habent notitiam.

ARTICULUS IV.

QUIS SIT MINISTER SACRAMENTI MATRIMONII?

305. Duas in classes circa præsentem controversiam dividuntur Doctores hodie : *Prima* eorum est, qui, duce potissimum Melchiore Cano in opere de Locis Theologicis, ministrum hujus sacramenti asserunt sacerdotem esse qui virum et mulierem certa verborum forma simul jungit; inter quos præcipue numerantur Estius, Sylvius, Juenin, Tournely, Habert, et quidam alii præsertim Galli. *Alter*a aliorum est et quidem, teste ipsomet D. Habert, *communis apud Canonistas et Theologos tum veteres, tum recentiores*, volentium, virum et feminam contrahentes esse proprios hujus sacramenti ministros, ita ut hi sibi invicem, vir mulieri, mulier viro, hoc sacramentum administrent. Cui sententiæ in quæstione, quæ fidem tam propinque attingit, tanto facilius subscribendum censeo, non tantum, quod pro hac solidissimæ rationes pugnent, sed et tanta sit Doctorum omnis ævi auctoritas et consensio, quæ plurimum habere ponderis debet in quæstionibus ejusmodi, et vel maxime apud eos, qui ubique tutiora et probabiliora se alias rimari et sectari profitentur. Quia tamen adversariorum aliqui, ut Honoratus Tournely hic, cupiunt deponi præjudicia, quæ ex tanta auctoritate et numero Doctorum huic sententiæ faventium proficisci possent, et rem controversam librari ex rationum momentis, demus hoc Doctori Parisino, sane honoratissimo, nec ad auctoritatem provocemus, nisi dum ipsi provocant adversarii. Ignitur

306. *Dico. Minister sacramenti matrimonii non est parochus, vel sacerdos, sed sunt ipsi contrahentes, sacramentum hoc sibi mutuo administrantes.*

Ita sententia communis cum S. Thoma in 4. d. 28 ad Hannib., d. 26, q. un., a. 4, ad 4, et alibi.

Prob. I. Ex Concilio FLORENTINO, quod in Decreto § *septimum*, ita inquit : *Septimum est sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia secundum Apostolum, causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentem expressus.* Ex quo sic argumentor : juxta Florentinum causa efficiens matrimonii est consensus externe expressus; atqui hic consensus non a sacerdote ponitur, sed a contrahentibus; ergo. Hoc argumentum reticet D. Habert; dissimulant alii, enervare conatur Tournely, quocum

Respondent : Concilium loqui de matrimonio, ut contractus civilis est, non ut sacramentum est; matrimonii priore modo sumpti causam effectricem esse consensum contrahentium; posteriore modo sumpti causam efficientem esse sacerdotem vel parochum. Idque, aiunt, ostendit mutata loquendi ratio, qua alias uti solet Eugenius in cæteris sacramentis; statim enim ac dixit v. g. *primum sacramentum est Baptismus*, addit : *hujus sacramenti materia est*, etc., nimirum ne rem figeret in scholis hinc inde agitam. Sed

307. *Contra est*; quod Concilium loquatur de matrimonio ut sacramento. 1° Quia eo loco ex professo vult docere Armenos in iis, quæ pertinent ad sacramentorum novæ Legis essentiam, ut proficitur palam initio hujus capituli: *Ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum faciliori doctrina sub hac brevissima redigimus formula.* 2° Armeni nec petebant instructionem circa causam effectricem matrimonii in ratione contractus civilis; nec tali instructione egebant, cum lateret neminem, contractum a consensu contrahentium perfici. 3° Si Concilium non loqueretur de matrimonio ut sacramento, nihil plane tradidisset Armenis de materia, forma, et ministro hujus sacramenti, quod tamen de aliis sex sacramentis fecerat, et de singulis se facturum promiserat, ut dictum; adeoque doctrina Concilii manca esset, nec stetisset promissis, quod sine ejus injuria dici non potest. 4° Quia eo loco clare declarat, se matrimonium ut sacramentum explicandum suscipere, cum dicat: *Septimum est sacramentum Matrimonii.* Ut adeo, his singulis collectis, sequatur, vel Concilium loqui de matrimonio ut sacramento, vel nihil dixisse, dicendo, quod a nemine petebatur, et omittendo id, quod necessario explicandum erat.

Nec refert, quod postea simpliciter dicat: *Causa efficiens Matrimonii est*, etc., non enim ita loquitur, *ne figeret rem in scholis hinc inde agitam*, ut putant adversarii; nulla enim prorsus erat tempore Concilii Florentini hac de re in scholis controversia: Melchior Canus enim, qui primus adversæ sententiæ propugnator communiter habetur, et fuit, Concilio Florentino longe posterior est; sed communis erat tum temporis sententia, si forte unus excipiatur Guillelmus Parisiensis, ministros esse ipsos contrahentes: dixi: *si forte unus*, etc., nam de mente Guillelmi pluribus dicitur infra. Interim *permissio* hic tantisper Guillelmum aliter sensisse, gratis tamen dicitur, Synodum noluisse hac in re instruere Armenos, nec declarare mentem suam ob singularem unius viri opinionem, omnibus contrarium unanimiter sentientibus. Certe Magister et aliqui Canonistæ veteres, magnæ tum temporis auctoritatis laudati art. sup., docuerant sacramentum matrimonii non conferre gratiam ex opere operato; nec tamen Doctorum istorum auctoritas obstitit, quominus Synodus definiret, omnia novæ Legis sacramenta, consequenter et matrimonii sacramentum continere gratiam, illamque digne suscipientibus conferre; et quare igitur unius Guillelmi auctoritas obfuerit, quominus synodus juxta communem Doctorum omnium sententiam declararet causam effectricem matrimonii, ut sacramentum est?

Nec dicant adversarii, satis fuisse Synodo docere Armenos, matrimonium esse sacramentum. Nam 1° sicut satis non erat Synodo docere eos Baptismum, Confirmationem, etc., esse sacramenta, sed simul eos de materia, forma, et ministro cæterorum sacramentorum instruere debuit, quia ita postularant Armeni, et se facturam Synodus promiserat; ita hic. 2° Quia, si Synodus judicasset, præter contrahentes etiam sacerdotem, vel hunc solum ministrum esse, neque hoc expressisset, occasionem dedisset Armenis in re gravissima errandi; quid enim pronius erat inferre Armenis juxta verba Concilii, *causa efficiens matrimonii*, etc., quam eosdem esse ministros sacramenti, qui contractus? Sicut enim Synodus cuilibet sacramento suum assignaverat ministrum, ita jure inferre poterant, quod etiam hic assignaverit. Ergo non poterat satis esse Synodo docere matrimonium esse sacramentum, sed simul hujus ministrum exprimere debuit; cumque nihil de

sacerdote dicat, sed contrahentes simpliciter dicat *causam efficientem matrimonii*, sequitur, eos quoque ex mente Concilii esse causam efficientem sacramenti, sive ministros.

Verior igitur ratio, ob quam Synodus dixit, imo dicere oportuit, *causa efficiens Matrimonii*, non autem, *causa efficiens hujus sacramenti*, illa est, ne doctrina Synodi redderetur obscura, et ne verba *hujus sacramenti* ob particulam *hujus*, quæ substantivum sibi vicinius demonstrare solet, referri possent ad *conjunctionem Christi et Ecclesiæ*, de qua dixerat immediate antea (vide supra verba Concilii) sicque præcideretur omnis occasio erroris; contrahentes enim licet causa efficiens sui consensus sint; quod tamen is sit signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, hoc non habet a contrahentibus, sed ab institutione divina.

Prob. II. Ex Conc. TRIDENTINO quod Sess. 24 de Reform. Matrim. ex professo et exacte tradit doctrinam de sacramento matrimonii, nullum omnino discrimen statuit, quantum ad ritum et constitutiva matrimonii, ut est sacramentum novæ legis, et ut fuit in officium naturæ ante legem evangelicam; sed præcise ait, matrimonium, ut est in lege nova, differre a matrimonio, ut erat ante legem evangelicam et in officium naturæ, quod hoc non causarit gratiam, illud vero causet. Ergo ex Concilio matrimonium non habet alium ministrum, materiam, formam, quam habuerat antea, ut erat in officium naturæ: *Subs.* Atqui ante legem evangelicam matrimonii minister erant ipsi contrahentes; ergo.

308. *Si respondes* : Licet Trid. assignet differentiam matrimonii, ut est in lege nova, a matrimonio, ut erat in officium naturæ, quod priori Christus promeruerit vim causandi gratiam; non ideo excludere alia, ut : quod requirat sacerdotem ministrum. *Contra est*, quod in materia dogmatica propositiones præcisivæ per se loquendo æquivalenceant exclusivis, sive particularis universali, ut habet axioma merito apud omnes receptum, ne alias vacillent pleræque Constitutiones dogmaticæ, siquidem plerumque tradantur sine additis expresse particulis exclusivis. Dixi : *per se loquendo*; nisi scilicet aliunde contrarium constet, vel Concilium declaret aliter; sed neutrum hic habetur, ut patebit partim ex *prob. seq.* partim solutione objectionum.

Prob. III. Ex eodem TRIDENTINO, evertendo fundamentum sententiæ contrariæ. Tridentinum igitur Sess. 24 de Ref. Matrim., cap. 1, sic habet : *Si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur; ubi parochus viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat : ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, etc., vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque provincie ritum.* Ex quo sic argumentor : Si sacerdos esset minister matrimonii, ut hoc sacramentum est; ergo quia jubetur proferre hæc verba : *ego vos in matrimonium conjungo, etc.*, quæ formam continent, qua perficitur sacramentum : atqui falsum est per hæc verba a Tridentino indicari formam hujus sacramenti; ergo *Maj.* ab adversariis admittitur; nam ut ait Honoratus Tournely hic, si data opera voluisset Synodus innuere sacerdotem esse ministrum sacramenti matrimonii, et verba, quibus contrahentes conjungit, esse formalia, aut quasi formam, non potuisset uti verbis significantioribus. Et ratio est, quia imprimis ministri est proferre formam : deinde vero verba, quibus parochus sponsis postea benedicit,

rationem formæ habere non possunt, quia hæc benedictio adhibetur, postquam sacerdos pronunciavit verba illa : *ego vos in matrimonium*, etc.; ergo benedictio illa secunda supponit jam matrimonium in omni suo esse constitutum. Taceo alias rationes, quibus hoc probari posset, cum hoc ab adversariis non negetur. Ergo si quæ verba sacerdotis habent rationem formæ, illa, *ego vos*, etc., habere oportebit. Igitur

Prob. min. I. Quia Tridentinum cit. loc. præcise in eo versatur, ut præcaveat, ne matrimonium contrahatur cum aliquo impedimento; ut aboleat matrimonia clandestina; hoc ut obtineat, jubet præmitti denunciationes publicas; tum præscribit modum, quo deinceps celebrandum matrimonium, scilicet quo impedirentur mala ex matrimoniis clandestinis oriri solita, ac deinceps constet de contracto matrimonio; hinc jubet illud celebrari *in facie Ecclesiæ*, dicente paroco hæc, vel similia, juxta cujusvis provinciæ ritum : *ego vos conjungo*, etc. Denique decretum suum his verbis proponit : *Qui aliter quam præsentem paroco vel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, et duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos ac nullos esse decernit.* Ubi vides, ad valorem præcise requiri *præsentiam parochi*, nulla enim fit mentio verborum ejus; ergo nulla verisimilitudine dicitur, verba illa, *ego vos*, etc., esse de essentia, vel esse formam essentialem; sed tantum sequitur, nec plus, quam referenda esse ad ritus accidentales, quibus volebat celebrari posthac matrimonium in facie Ecclesiæ; quin ideo inquit : *juxta cujusvis provinciæ ritum.* Sed hoc amplius patebit ex sequentibus probationibus.

309. *Nec dicant* cum Ludov. Habert, in decreto Tridentini nullam equidem mentionem fieri sacerdotalis benedictionis; sed tamen nec ipsum Concilium, nec Congregationem Cardinalium pronunciasset, matrimonia contracta, præsentem paroco, sed reluctantem, vel saltem nulla verba proferentem, esse sacramenta. Nam

R. 1°. Ex eo, quod Tridentinum in decreto *expressam* mentionem non fecerit talia matrimonia esse sacramenta, plus non sequitur, quam sententiam contrariam non esse aperte falsam, sed quomodo adversarii positive probabunt ex Tridentino, quod ipsis incumbit, verba illa sacerdotis, *ego vos*, etc., esse potius de essentia sacramenti, quam pertinere ad ritus præscriptos ex præcepto, sicut cætera ante decretum posita, cum in decreto ipso, cui maxime inhærendum, ad valorem præcise requiratur præsentia parochi : *qui aliter, quam præsentem paroco*, etc.?

R. 2°. — *N. suppos.* Necesse fuisse, ut Tridentinum vel *expresse* pronunciaret talia matrimonia esse sacramenta : sequebatur enim hoc per se; quia Tridentinum agebat de matrimonio, non ut præcise contractus profanus et civilis est, sed ut sacramentalis simul est, saltem consecutive. Et hoc fateri debent adversarii, nolint, velint; cum alias necessario fundamentum ipsorum corrumpat : si enim Tridentinum hoc cap. 4, non loquatur de matrimonio ut sacramento simul, saltem consecutive; quomodo igitur prætereundum audent, hæc verba sacerdotis : *ego vos conjungo*, etc., esse formam essentialem matrimonii ut sacramenti, cum hoc nec Concilium pronunciet, nec Congregatio Cardinalium? Unde adversarii dicendo : licet in decreto mentio non fiat sacerdotalis benedictionis sive verborum *ego vos*, etc.; non tamen pronunciasset Concilium, nec Congregationem Cardinalium matrimonia

contracta præsente parocho, sed reluctantæ, vel saltem nulla verba proferente, esse sacramenta; hoc, inquam, dicendo destruunt, quod ex parte alia ædificare conantur. Taceo, nullo prorsus fundamento dici posse, Concilium a contractu legitimo excludere voluisse rationem sacramenti; ad contractum vero legitimum requirit *præsentiam parochi et testium*; ergo his habitis habebitur contractus legitimus, et consecutive sacramentum; sicut iis non habitis non habetur contractus legitimus, nec consecutive sacramentum. Quare

R. 3°. *In forma D.* Non pronunciavit Concilium explicite, signate talia matrimonia esse sacramenta *C.* non declaravit hoc exercite, implicite *N.* Agebat enim de matrimonio, etiam ut sacramento, ex dictis.

Prob. II eadem min. Si Tridentinum judicasset hæc verba sacerdotis : *ego vos conjungo*, etc., esse formam hujus sacramenti; ergo non dixisset, ut sacerdos vel ea diceret, *vel similia juxta cujusvis provincie ritum*. *Prob. seq.* 1° Quia inauditum est in Ecclesia formas essentielles sacramentorum relinqui arbitrio, ut quomodocumque proferantur, licet per verba etiam æquipollentia, cum in tanta diversitate facile irreperere possit mutatio quoad substantiam, et tam multiplex discrepantia, licet solum accidentalis, dedecet sacramenta. Unde juxta communem Theologorum peccat, qui verba formæ essentialis mutat in sola æquipollentia pro baptizo, dicendo *mundo*, vel *abluo*; et Florentinum cuilibet sacramento verba formæ determinata apposuit. Ergo si Tridentinum judicasset ea verba esse formam essentialem, nunquam ea arbitrio provinciarum reliquisset. 2° Quia noverant Patres in variis provinciis adhiberi verba non solum materialiter diversa ab illis; *ego vos in Matrimonium conjungo*; sed etiam diversa formaliter quoad substantiam, sive sensum; talia refert Dominicus Sotus, qui Concilio interfuit in 4. dist. 26, a. 3, ubi de hac forma : *ego vos*, etc., sic ait : *Neque est universalis in Ecclesia; sed alii dicunt : ego vos sponso, et Sacramentum confirmo; et alii; quos Deus conjunxit, homo non separet; atque alii aliter*. Et recte; sic in Rituali Ecclesiæ Constantiensis hæc forma legitur : *Matrimonium per vos contractum secundum ordinem matris Ecclesiæ ego auctoritate, qua hac in parte fungor, ratifico, confirmo, et benedico, in nomine Patris*, etc. Similiter in Rituali nostro Herbipolensi habetur : *Ideo Matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico, et benedico : in nomine Patris*, etc. Atqui dici non potest Tridentinum voluisse permittere formas ejusdem sacramenti etiam diversas quoad sensum et substantiam; hoc enim magis in auditum, imo absurdum, et falsum esse convincitur inductione aliorum sacramentorum, quorum nullum habet plures formas quoad sensum et substantiam diversas, licet forte quædam perfici possent per formas, quarum altera modo licet indicativo, altera deprecativo proferatur, modo tamen utraque eundem sensum exprimeret; et ratio est, quia si aliqua forma sit essentialis alicujus sacramenti, non potest pati formam aliam quoad sensum diversam, vel hoc ipso non erit essentialis. Ergo. Unde

Prob. III ead. min. Si Tridentinum per hæc verba : *ego vos in Matrimonium conjungo*, voluisset indicare propriam hujus sacramenti formam; ergo sine his, vel saltem similibus quoad sensum, nunquam potuisset perfici sacramentum matrimonii; quia ex dictis immediate supra non possunt esse plures formæ substantialiter diversæ ejusdem sacramenti, consequenter errassent variæ particulares Ecclesiæ ante Tridentinum, adhibentes formam, quæ sensum simpliciter diversum exprimit, qualis e. g. *quos Deus*

conjuxit, homo non separet. Atqui hoc dici non potest; quia alias errassent in re capitali, administratione sacramenti, et proinde Concilium illas debisset corrigere; saltem confirmare non potuisset; cum tamen non correxerit; sed confirmarit, cum diceret *juxta cujusvis provinciae ritum*; ergo non erraverant illæ Ecclesiæ, et matrimonium in illis contractum cum talibus verbis, ineptis ad constituendam formam sacramentalem, erat sacramentum; vel alias Concilium, illas non corrigendo, male functum esset suo officio.

Prob. IV ead. min. Noverant omnes Patres Tridentini in nulla fere Ecclesia particulari verba illa: *ego vos in Matrimonium conjungo*, haberi pro forma essentiali hujus sacramenti; ergo verisimile non est, quod Synodus per verba illa voluerit indicare formam hujus sacramenti essentialem. *Antec.* habetur ex Historico Concilii, Cardinale Pallavicino dicente: *sic enim omnes fere sentiebant.* Et vero nullum formæ illius vestigium reperitur apud Theologiæ scholasticæ principes et patres Hugonem, Magistrum sententiarum, S. Thomam, Scotum, etc., imo nec apud Guillelmum Parisiensem; nec in SS. Patribus, nec in Canonibus alicujus Concilii ante Tridentinum, nec in Ritualibus, quæ ante illud in usu erant; nam Ritualia, ad quæ provocant adversarii, quæque hæc verba habent: *ego vos*, etc., fere pleraque edita sunt post illam Sess. 44. Trid. Nam sessio hæc celebrata fuit sub Pio IV, die 11 Nov. 1563, e contra Manuele Atrebatense, in quo leguntur illa verba Tridentini, editum fuit anno 1600, Yprense 1576, Melchliniense 1480, de uno vero alteroque Rituali, uti et uno alterove Concilio particulari dicetur in object.

Plura momenta pro conclusione colligi possunt ex objectionum solutionibus, ad quas progredior, ne plus æquo congerere hic argumenta videamur, quorum alia adhuc alii pertractant.

340. *Obj. I.* Cum Cano. Nec ex Scriptura, nec Traditione probari potest, matrimonium sine ministro Ecclesiæ contractum esse sacramentum; ergo ut sacramentum sit requiritur minister Ecclesiæ.

Conf. 1. Hæc videtur fuisse mens Concilii Florentini definientis omnia sacramenta perfici tribus: rebus tanquam materia; verbis tanquam forma; et persona ministri cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia: atqui hoc falsum esset, si sacerdos non esset minister; 1º quia si contrahentes essent ministri, possent contrahere per signa, vel nutus sine verbis; 2º quia laicus non potest esse minister Ecclesiæ, et multo minus femina; cumque fere semper idiotæ sint, non habent intentionem requisitam.

Conf. 2. Sacramenta sunt ceremoniæ sacræ, et ad actus religionis pertinent: atqui matrimonium contractum per sola conjugum verba nihil habet sacri; quid enim sacri reperiri potest in verbis illis: *ego te accipio in meam*: *ego te accipio in meum*; cum etiam ethnicis et infidelibus communia sint?

R. 1º. *Retorqueo*: Nec ex Scriptura, nec Traditione probari potest, matrimonium sacramentum non esse, nisi sacerdos proferat verba, quæ sint forma hujus sacramenti; quod tamen probandum incumbit adversariis, cum a communi et antiquissima sententia recedant, et novum quid statuunt; asserenti enim incumbit probatio. Non possunt autem hoc probare *ex Scriptura*; in hac enim nullibi legitur vestigium aliquod mutationis cujusdam factæ circa matrimonium, dum elevatum fuit ad sacramenti dignitatem,

sed dum de matrimonio fidelium loquitur Ephes. 5, ait solummodo : est *sacramentum magnum*, eo quod significet unionem Christi et Ecclesiæ; unde nos supra cum Patribus Tridentinis intulimus : ergo et gratiam, quæ nempe ad illius conjunctionis similitudinem conjuges inter se uniat charitate. Non *ex Traditione*; contrarium enim ostendimus ex duobus Conciliis generalibus in conclusione; alii vero Patres et Concilia præcise et non plus docent, quam matrimonium fidelium esse sacramentum; quin ullibi dicerent, non esse sacramentum sine forma a sacerdote prolata; et licet *sacerdotalis benedictionis* meminerint, nullus tamen SS. Patrum, nullum Concilium in ea reponit formam hujus sacramenti; ut patebit ex dandis ad eorum testimonia responsionibus.

R. 2º. — *N. Ant.* Nam primo ex Scriptura sufficienter hoc probatur eo ipso, quod ex ea colligant Patres Tridentini, matrimonium sacramentum esse, quia est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ; quo inferimus, quod etiam sit signum gratiæ, ut ante dictum; ergo quando ponitur præcise hoc signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, ponetur etiam signum gratiæ, hoc est, sacramentum. Atqui dum præcise ponitur verus matrimonii contractus, ponitur hoc signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ; hoc enim signum nihil aliud est, quam ipsa conjunctio conjugalitatis; ergo eo ipso, quod ponatur verus matrimonii contractus inter fideles, ponitur etiam signum gratiæ, sive erit sacramentum; ergo sicut soli contrahentes, secluso quocumque alio tanquam causa efficiente, perficiunt contractum, ita soli sunt ministri hujus sacramenti. Vel igitur ea probatio sufficiens erit; vel si quid plus exigant adversarii ad hoc sacramentum ex institutione divina, ex Scriptura, de qua modo sermo est, ostendant, quod nunquam poterunt. Traditio vero nobis non obstat; imo favet ex dictis resp. præc.

Ad Conf. 1^{am}. R. — D. Maj. Et verbis semper *formalibus* tanquam forma *N.* vel *formalibus*, vel *æquivalentibus* in matrimonio *C.* Hoc enim de matrimonio declarat synodus, dicens, ad hoc requiri verba *regulariter*, ut indicaret, tametsi in cæteris sacramentis requirantur necessario verba *formalia*, in matrimonio tamen, cum consistat in contractu, sufficere alia signa loco verborum, quibus consensus exprimitur.

Si vero sermo sit de ministro, concedimus hunc etiam necessarium esse in sacramento matrimonii; sed negamus, debere esse distinctum ab ipsis contrahentibus juxta dicta. Et *ad prob. min. R. C. primam* et *D. alteram*. Non potest esse minister in iis sacramentis, in quibus requiritur potestas ordinis *C.* in quibus hæc non requiritur *N.* Constat hoc in baptismo, quem laicus semper confert valide; et in necessitate etiam licite, utique tanquam minister Ecclesiæ saltem extraordinarius. Et si velis, tantam in illis esse ignorantiam, ut non habeant intentionem requisitam, dicas etiam, a laico extra necessitatem non posse valide conferri baptismum. Qualis vero intentio requiratur et sufficiat, vide de sacramentis in genere, et facile hic scrupulus evanesceat.

Ad Conf. R. 1º. — N. min. Ad prob. D. Verba illa nihil habent sacri, si spectentur præcise secundum se, et independenter ab institutione Christi *C.* si spectentur ut instituta a Christo ad significandam et causandam in conjugibus gratiam *N.* Hoc tamen non præstant in ethnicis et infidelibus, quia respectu eorum non sunt instituta ad causandam gratiam.

R. 2º. Verba illa, licet sint communia ethnicis et infidelibus, possunt esse

sacra juxta adversarios in ratione materiæ; ergo cur non etiam in ratione formæ?

311. *Obj. II.* Cum eodem et Lud. Habert. Soli sacerdotes habent vi sacramenti ordinis, ut sint legitimi Christi et Ecclesiæ ministri ad dispensatores mysteriorum Dei juxta illud 1. Cor. 4 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Ergo etiam illis debet competere potestas conferendi sacramentum matrimonii, quod usque adeo dicitur ab Apostolo *sacramentum magnum* Ephes. 5, et nullo modo laico, vel feminæ, quam etiam idem Apostolus 1. Cor. 14, prohibet loqui in Ecclesia.

Conf. 1. In aliis sacramentis sacerdos est minister : item, in aliis sacramentis nequit esse idem suscipiens et minister ; ergo idem dicendum est de matrimonio.

Conf. 2. Non alio modo matrimonium fidelium evadit sacramentum, quam pœnitentia : atqui hæc non evadit sacramentum, nisi per ministerium sacerdotum ; ergo nec matrimonium.

R. — *D. Ant.* Soli sacerdotes sunt legitimi ministri ac dispensatores mysteriorum Dei, respectu quorum requiritur potestas ordinis, vel consecratio ministri *C.* in quibus ea non requiritur *N.* Sic laicus, item femina baptizat valide, quia ad valorem baptismi Christus non requisivit consecrationem ministri.

Si ais : hoc esse ob specialem baptismi naturam utpote summe necessarii ; R. Sicut ob specialem naturam baptismi tanquam summe necessarii, ad valorem ejusdem non requiritur in conferente consecratio ; sic ob specialem naturam matrimonii utpote consistentis in contractu infertur, contrahentes sicut valide et licite contractum, sic sacramentum conficiunt, quia Christus instituendo hoc sacramentum, contractum omnino in suo esse reliquit. Dicitur quidem matrimonium ab Apostolo *sacramentum magnum*, sed ideo, quia signum est conjunctionis Christi et Ecclesiæ, ut patet legenti verba Apostoli ad Ephes. 5. Dum vero Apostolus 1. Cor. 14, v. 34, prohibet mulierem loqui in Ecclesia ; vult, ut non doceat publice, prædicet, interpretetur verbum Dei, de eo non disputet, ut patet legenti, caput hoc 14, ideoque continuo subdit jubens *mulieres esse subditas, utque viros suos interrogent domi, si quid discere velint.*

Ad Conf. 1^{am}. R. 1°. Si hoc argumentum aliquid probet, valebit etiam hoc alterum : alia sacramenta consistunt in re transeunte, scilicet actione ; ergo etiam sacramentum Eucharistiæ, quod est Lutheranorum. Fateamur igitur, quodlibet sacramentum habere peculiare quid. Unde

R. 2°. *Ad primum :* Disparitas est, quod solum sacramentum matrimonii servet naturam contractus ; hunc vero efficiunt contrahentes. *Ad alterum N. Ant.* sumptum *universaliter* ; nam in Eucharistia potest esse idem suscipiens et minister, scilicet sacerdos. Quoad alia sacramenta disparitas est voluntas Christi : ratio convenientiæ autem e. g. quoad baptismum ; quia hic est generatio spiritualis ; unde sacramentum regenerationis dicitur ; nemo autem seipsum generat. Quoad pœnitentiam ; quia hoc sacramentum instituere volebat Christus ad modum judicii, in hoc vero iudex et reus non sunt idem. Quoad ordinem ; quia nemo dat, quod non habet ; ergo connaturaliter loquendo laicus sibi ipsi non confert ordines. Omitto mala, quæ in Ecclesiam redundare possent, si quis sibi ipsi ordines, vel aliud quodlibet sacramentum conferre indistincte posset, quæ Christus præcavere voluit. E

contra matrimonii sacramentum in contractu consistit; hunc vero ipsi contrahentes perficiunt. Deinde etiam in ipso matrimonio suscipiens et minister suo modo distincti sunt; non enim quilibet contrahens sibi, sed alter alteri hoc sacramentum ministrat, ut pluribus exponetur artic. seq.

Ad Conf. 2^{am}. R. — N. Maj. Ratio patet ex diversa utriusque sacramenti naturæ ex modo dictis.

342. *Obj. III.* Cum Sylvio. Concilium Tridentinum Sess. 24, cap. 4 de Ref. Matrim. jubet parochum, ut habito sponsorum consensu hæc verba proferat : *Ego vos in Matrimonium conjungo, in nomine Patris, etc.*, ergo hæc verba debent habere rationem formæ sacramentalis. *Prob. Cons.* Vi horum verborum parochus sponso vere conjungit, nec tantum declarat eos jam conjunctos esse; verba enim illa debent sumi juxta veram ac naturalem significationem, quando nihil obstat, vel nihil sequitur contra fidem aut bonos mores; uti hic; ergo etiam haud dubie formam continent. *Conf.* Dum dicit sacerdos : *Ego te absolvo : Ego te baptizo*, vere ipse solus baptizat, absolvit, eaque verba sunt vera forma; ergo etiam hic.

R. 1°. — D. Ant. Jubet proferre hæc verba determinate *N.* hæc vel similia *C.* Hoc autem non faceret Synodus, si judicasset hæc verba esse formam sacramenti. Vide rationes hujus in conclusione.

R. 2°. — N. Cons. Ob dicta ibidem de hoc Concilio.

Ante resp. ad probationem *obseruo*, plerosque adversarios esse eosdem, qui in forma sacramenti ordinis a nobis dissentiunt, negantes hæc verba : *accipe Spiritum sanctum*, habere rationem formæ etiam partialis, et consequenter per hæc verba conferri Spiritum sanctum vel gratiam; sed tantum aiunt his declarari expressius potestatem et gratiam collatam. Liceat igitur argumentum hoc in ipsos retorquere adversarios : vi horum verborum, *accipe Spiritum sanctum*, vere datur Spiritus sanctus, nec ordinans tantum declarat jam datum esse Spiritum sanctum; verba enim illa debent sumi juxta veram ac naturalem significationem, quando nihil sequitur contra fidem aut bonos mores, ut hic contingit; in vera autem et naturali significatione verba illa supponunt nondum datum fuisse Spiritum sanctum; ergo etiam haud dubie formam continent. Viderint igitur, quomodo suum ipsi argumentum solvant; quidquid vero responderint, nobis servire poterit, quanquam expeditius illud solvimus : nam in forma

Ad prob. Cons. R. — D. Ant. Vi horum verborum parochus *vere* sponso conjungit coram Deo et simpliciter *N.* vere in facie Ecclesiæ, faciendo, ut habeantur pro legitime conjunctis *C.* Et hæc est etiam vera conjunctio, non minus, quam vere absolvi dicitur ab excommunicatione, qui, postquam ante jam secreto ab ea fuerat absolutus, deinde palam absolvitur a iudice per verba hæc : *Ego te absolvo a vinculo excommunicationis, in nomine Patris, etc.* Nec plus voluit Trid. quod ideo in decreto ipso nec verbulo meminit istorum verborum, sed solum ait : *qui aliter, quam præsentē parochō, etc.* Vid. in conclus. Igitur illa conjunctio parochi est conjunctio, quantum ad forum externum et Ecclesiam, extrinseca autem substantiæ sacramenti. Alii malunt vocare conjunctionem approbativam, scilicet prioris per sponso expressione consensus sui.

Ad Conf. R. Disparitas est; quod in Baptismo formam aliam assignare non possumus, similiter in Pœnitentia; pro utroque enim hoc sacramento hanc formam determinavit *ut, formam*; sed contrarium colligitur pro ma-

trimonio, et probavimus ex Conciliis Florentino et Tridentino. Deinde cum sacramentum Pœnitentiæ sit ad modum iudicii, absolutio ab alio esse debet, qui iudex sit; Baptismus vero cum sit sacramentum regenerationis, etiam esse debet ab alio juxta resp. ad conf. obj. 3. Matrimonium vero sacramentum est consistens in contractu; quilibet vero seipsum obligare potest, imo quilibet seipsum obligat. Unde verba illa : *Ego vos*, etc., non possunt accipi in sensu prorsus vulgari pro conjunctione absolute et simpliciter tali; non quia alioquin sequeretur aliquid contra fidem et bonos mores, sed quia est contra naturam contractus, qui a solis contrahentibus esse potest tanquam ministris.

343. *Obj. IV.* Cum eodem et cæteris ex auctoritate. SS. Patres, summi Pontifices, Concilia, et plurima Ritualia ita de nuptiarum benedictione loquuntur, ut necesse plane sit fateri, illam ipsi sacramento essentiam esse; ergo minister hujus sacramenti erit sacerdos. *Prob. Ant.*

1° Ex SS. Patribus. Nam TERTULLIANUS, L. 2 ad Uxorem versus finem : *Unde sufficiamus*, inquit, *ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio?* S. BASILIUS, homil. 7 in Hexamer. (Opp., t. 4, p. 68 B) : *Jugum per benedictionem impositum distantium sit conjunctio.* S. AMBROSIIUS, epist. 49 ad Vigilium (Opp., t. 2, p. 844 B) : *Cum ipsum conjugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat.* Similia habent plures alii.

2° Ex summis Pontificibus. EVARISTUS, epist. 4, et relatus c. *Aliter* 30, q. 5 : *Connubia*, ait, *sine sacerdotis benedictione contracta, seu præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia esse.* SIRICIUS epist. ad Himerium Tarraconensem, cap. 4 (Labb., t. 2, p. 4049 A) : *Illam benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles ejusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressionem violetur.* INNOCENTIUS I, epist. 9, ad Probum asserit, matrimonio dari gratiam divinam, quando celebratur : atqui celebratur, quando parochus benedictionem elargitur; ergo. Similia habet in epist. ad Victricium Rothomagensis. Et HORMISDAS relatus c. *Nullus* 3. q. 5 : *Nullus*, inquit, *fidelis occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a sacerdote publice nubat in Domino.* His adde Nicolaum I in epist. ad Rodoaldum, et relatum c. *Lotharius* 34, q. 2, ubi docet matrimonium inter Lotharium et Waldradam initum dissolvendum esse, si non fuerit cum benedictione sacerdotis celebratum.

3° Ex Conciliis. CARTHAGINENSE IV, can. 43 (Labb., t. 2, p. 4204 A), conjuges monet, ut nocte post acceptam benedictionem, ob reverentiam benedictionis se contineant. COLONIENSE habitum anno 4536, part. 7, cap. 40 (Labb., t. 44, p. 544 A), ait sacramentum matrimonii, si quis, sicut decet, acceperit, *accedente sacerdotali precatione*, conferre donum Spiritus sancti, quo vir diligit uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Ecclesiam, ubi verba : *accedente sacerdotali precatione*, manifeste demonstrant, ait Tournely, mentem hujus Synodi esse, sacerdotalem precationem esse formam hujus sacramenti. Et in Enchiridio, quod jussu hujus Concilii editum est capitulo penult. dicitur : *Quanto magis putandum est in nova Lege sacerdotes, qui legatione pro eo funguntur, legitimos hujus sacramenti ministros esse.* CAMERACENSE habitum anno 4567, paulo post habitam Sess. 24. Concilii Tridentini; item RHEMENSE anno 4583 (Labb., t. 45, p. 897 F), et quædam

alia partim meminerunt sacerdotalis benedictionis, partim parochum vocant ministrum. Specialiter vero Concilium LATERANENSE c. *Cum in Ecclesiæ corpore* 9 de simonia, ait horribile esse pro benedictionibus nubentium, sive aliis sacramentis aliquid accipere; ergo supponit hanc benedictionem esse de essentia sacramenti. Denique in fine Concilii CONSTANSIENSIS Martinus V inter sacramenta numerat matrimonii solemnitatem.

4° Ex variis Ritualibus; inter quæ Romanum antiquum anno 1494, ait: *Contrahentibus respondentibus, se nec affines, nec consanguineos*, etc. *Sacerdos pronunciet verba, quæ sunt forma hujus sacramenti*. Et aliud Romanum jussu Pauli V, editum in præfatione ait, inter sacramenta, quorum administratio ad parochos pertinet, esse matrimonium. Quod idem reperitur in Mediolanensi sub S. Carolo Borromæo part. 4. Act. Rituale Atrebatense anni 1600, Yprense 1576, jubent, ut sacerdos dicat, et ego tanquam Ecclesiæ minister vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, etc. Similiter Mechliniense 1589, sed et plura alia benedictionis meminerunt. Ergo

R. — N. Ant. Ad prob. 1^{am} et 2^{am}. R. 1°. generaliter, nullum ex allatis SS. Patribus et Pontificibus loqui vel verbulo de benedictione parochi dicentis: *ego vos conjungo*, etc., quam tamen adversarii ex Tridentino volunt esse essentialem; sed loquuntur de alia, qua sacerdos per varias orationes nubentibus solemniter benedicit; quæ benedictio est solum accidentalis, cum adhiberi non soleat nuptiis secundis, nec primis tempore Adventus et Quadragesimæ. Proferant autem, si possint, vel unicum textum ex S. Patre, vel summo Pontifice, qui testetur benedictionem illam factam fuisse per verba ista: *ego vos in Matrimonium*, etc., quod quamdiu non faciunt, frustra textus accumulunt; cum juxta adversarios sola ea benedictio, quæ per illa verba fit, essentialis sit. In specie vero

Ad 1^{am} prob. ex Patribus. R. TERTULLIANUS loquitur de benedictione accidentali, qua sacerdos per varias preces benedicit neo-sponsis; nam ante hanc benedictionem supponit jam matrimonium in suo esse perfectum; quod indicant ejus verba: *quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio*. Deinde si testimonium Tertulliani aliquid probaret, sequeretur, ea omnia esse de essentia, quæ ibi recenset, et sic etiam foret renuntiatio angelorum; nam postquam dixisset, *et obsignat benedictio*, immediate subdit: *et angeli renuntiant*. Cæterum agit hic Tertullianus de conjugio fidelium, ostendendo illud felix esse, quod tot sacris ritibus peragatur, secus ac fiat in conjugii infidelium; id quod verum est, etiamsi ea benedictio essentialis non sit. S. Basilus similiter benedictionem illam accidentalem intelligit; sine hac enim non solebant fideles celebrare matrimonia, cum adhiberi deberet ex præcepto. S. Ambrosius intelligendus est non de sanctificatione sacramentali, quæ ex opere operato habetur; sed accidentali quæ habetur per preces sacerdotis benedicentis. Ratio responsionis ex ipso S. Doctore patet, dehortatur enim eo loco fideles, ne cum infidelibus matrimonia ineant sine ritibus sacris, quibus sanctificari alias matrimonia oportet; addit enim immediate: *quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia?* Alias, si velis verba S. Doctoris tibi ad rem facere, dicas etiam, velamen sacerdotale ad essentiam hujus sacramenti spectare.

Ad 2^{am} prob. ex summ. Pontif. R. Ad Evaristum: 1° Epistola illa Evaristi plurimis recentioribus supposititia videtur. 2° Hoc etiam transmissio D. Vocat ea matrimonia adulteria, vel juxta præsumptionem fori externi, non reputantis pro vero matrimonio, quod probari non potest; vel ea tantum

matrimonia clandestina, in quibus non adest verus utriusque consensus *C. secus N.* nam statim subjicit : *nisi voluntas propria suffragata fuerit, et vota succurrerint legitima.* Et sic adversarii ipsi explicare Evaristum debent; cum non negent conjugia sine dicta benedictione parochi esse vera conjugia in ratione contractus, consequenter fateri debeant, non fuisse adulteria. Et vero si negare vellent, illa conjugia fuisse vera saltem in ratione contractus, Tridentino aperte contradicerent, quod Sess. 24, cap. 4 declarat, *clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit.*

Ad Innocentium I. R. D. Tunc dari gratiam ex opere operato, vi benedictionis *N.* vi positi consensus mutui *C.* Hormisdas ibi affert solum præceptum adhibendi benedictionem sacerdotis, id quod non negamus; sed solum, hanc fuisse essentialiam sacramento. Nicolaus I ita scripsit juxta præsumptionem fori externi, in quo non reputatur pro matrimonio vero, quod a partibus probari nequit. Nimirum Lotharius repudiavit Teutpergam uxorem suam, ut Waldradam pellicem duceret. Mandat igitur Pontifex Rodoaldo legato suo, ut nullum hoc matrimonium declaret, nisi probet Lotharius, quod prius, ante Teutpergam, duxerit Waldradam, non clam, sed palam, cum benedictione sacerdotis, ut refert Baronius ad annum 862. En verba Nicolai I : *Si minime probatum fuerit, Waldradam fuisse uxorem legitimam, neque nuptiis secundum morem celebratis, per benedictionem scilicet sacerdotis celebratis, filio nostro Lothario fuisse conjunctam, suggerite illi, ut, etc.* Ergo loquitur juxta præsumptionem fori externi. Sed cum constet ex Trid. cit. matrimonia clandestina saltem fuisse vera in ratione contractus, nec dissolvi potuisse, sicut adhuc hodie vera sunt in terris, in quibus non viget constitutio Tridentini ea irritantis, nec solvi possunt, adversarii nobiscum solvere hanc objectionem debent.

Ad 3^{am} prob. ex Conciliis. Et primo ad Conc. Carthaginense R. D. Hoc monet conjuges, quia juxta Concilium benedictio sacerdotis est sacramentum, vel forma sacramentalis *N.* quia est ceremonia sacra, vel, ut loquitur S. Thomas, quid sacramentale, habens adjunctum sacramentum *C.* Benedictio enim illa, licet sacramentum non sit, est tamen quid sacramentale; igitur sicut olim conjuges ob reverentiam in dies Festos et Dominicos ab actu conjugali abstinere debebant, ita recte Concilium monere potuit conjuges, ut idem facerent in reverentiam benedictionis nuptialis.

Ad Concilium Coloniense R. Potius pro nostra stat sententia; dicendo enim : *quod sacramentum, si quis sicut decet, acceperit, accedente precatione*, etc., supponere videtur, sacramentum confectum esse ante precationem, atque hanc illi accessoriam esse. Dicitur autem, *accedente precatione*, conferri donum Spiritus sancti; quia cum benedictio saltem præcepta fuerit, illam culpabiliter omittens gratiam percipere non poterat, utpote cui peccato suo ponebat obicem. Denique liceat ex adversariis quærere, quomodo ex his : *accedente precatione*, probare velint, aut possint, hæc verba : *ego vos in matrimonium conjungo*, esse formam sacramenti, quæ sensum precatorium nullum continent.

Ad Enchiridium jussu hujus Concilii editum R. D. Vocat sacerdotes ministros legitimos, quia faciunt sacramentum ipsum *N.* quia contrahentes nec solemniter, nec licite perficere poterant hoc sacramentum, nisi præsentem sacerdote, exquirente consensum, et per verba de præsentem consensum nomine Ecclesiæ ratum habente et benedicente, verbo : quia sacerdos ad cere-

monias matrimonii et solemnitatem principaliter concurrat *C.* Hoc duntaxat sensu sacerdotes dictos esse ministros matrimonii insinuat Concilium Vienneense sub Clemente V, ubi lata in Religiosos matrimonia celebrantes excommunicatione, matrimonio assistentes vocantur, non *conficientes*, sed *solemnizantes*. Et vero hanc non aliam esse Enchiridii istius mentem, ex ejus verbis eodem Tr. de Matrimonio, quæ nimis studiose dissimulant adversarii, planum fit; nam rem ita explicat: *Superest, ut verbum et elementum hujus sacramenti videamus, et gratiam insuper in eo conferri demonstramus. Verbum itaque hujus sacramenti, quo accedente ad elementum fit sacramentum, id nimirum est, quo ambo mas et femina, cum pietatis respectu, quæ in Deum est, sibi mutuo fidem conjugalem dant, accipiuntque, non quovis modo, sed Dei nomine conjunguntur.* Ergo verbum, quo hoc sacramentum fit, quod proinde forma est, non est sacerdotis benedictio, sed quo contrahentes consensum dant, et accipiunt; dum igitur sacerdotes vocantur ministri legitimi, hoc in sensu dato intelligi debet. Eodem modo responderi debet ad Concilium Cameracense et Rhemense.

Ad Concil. Lateranense R. N. *Cons.* Nam benedictionem ibi jungit aliis sacramentis, non quia sacramentum est, sed quia est quid sacramentale, et ceremonia sacra; sic plura alia ibidem sacramentis jungit, quæ certe sacramenta non sunt; ait enim esse *horribile pro Episcopis vel Abbatibus, seu quibuscumque personis Ecclesiasticis ponendis in sedem, sive introducendis Presbyteris in Ecclesiam, nec non pro sepulturis et exequiis mortuorum, et benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis aliquid recipere.* Unde vox *aliis* non est relativa hic, sed absoluta, velut Luc. 23. *Ducebantur et alii duo nequam cum eo.*

Ad Concil. Constantiense. R. D. MARTINUS V in fine Concilii sacramentis aliis adjungit matrimonii *solemnizationem* in abstracto *N.* sumptam in concreto pro matrimonio solemnî, contracto in facie Ecclesiæ *C.* Jubet Pontifex in Bulla ad finem hujus Concilii, suspectos de hæresi inter cætera specialiter interrogari, an credant, quod Christianus contemnens susceptionem sacramentorum confirmationis, vel extremæ unctionis, vel solemnizationis matrimonii peccet lethaliter; ubi solemnizationem non sumit in abstracto, quasi in ea consisteret sacramentum; sed in concreto pro matrimonio solemnî, h. e. contracto in facie Ecclesiæ; sive pro matrimonio tam quoad substantiam ejus, quam solemnitatem; matrimonii vero quoad substantiam ministri sunt contrahentes, quoad solemnitatem est parochus.

Ad 4^{am} prob. ex *Ritualibus*. Primo ad Romanum antiquum R. D. Sic loquitur de matrimonio sumpto adæquate, tam quoad substantiam, quam solemnitatem *C.* secus *N.* Matrimonii autem sic adæquate sumpti forma adæquata et integra coalescit ex verbis sacerdotis et contrahentium; nam per hæc quoad substantiam, per verba sacerdotis quoad solemnitatem perficitur.

Ad alterum Rit. Rom. jussu PAULI V editum R. D. Ait administrationem sacramenti matrimonii pertinere ad parochos, quia contrahentes non possunt licite, nec modo juxta Tridentinum valide perficere hoc sacramentum sine assistentia parochi tanquam testis essentialiter requisiti, vel administrationem sacramenti matrimonii quoad ejus solemnitatem *C.* secus *N.* Eodem modo explica S. Carolus Borromæum in Actis Ecclesiæ Mediolanensis part. 4, § 4:

Ad cætera Ritualia, ut Atrebatense, Yprense, Mechliniense R. ea, utpote

post Tridentinum edita, sic loqui, quia Trid. supra cit. dixerat, ut parochus vel his verbis utatur : *ego vos in Matrimonium conjungo*; vel similibus. Sicut ergo, ut supra respondimus ad Tridentinum, hæc verba ibi exempli gratia proponuntur a Tridentino (alioquin enim Tridentinum non diceret, ut *hæc vel similia* proferat) ut per talia contrahentes conjungat coram facie Ecclesiæ, non autem coram Deo, coram quo jam conjuncti sunt per datum consensum; sic nec plus volunt illa Ritualia, nec plus velle et intendere potuerunt.

344. *Obj. V.* Ex S. Thoma. S. Doctor variis in locis videtur sentire contrarium; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1° p. 3, q. 83, a. 3, ad 8, inquit : *Dispensatio sacramentorum pertinet ad ministros Ecclesiæ*; hi vero sacerdotes sunt. 2° In 2, 2, q. 100, a. 2, ad 6 : *Dare pecuniam pro matrimonio, in quantum est Ecclesiæ sacramentum, est illicitum; et ideo in jure prohibetur, ne pro benedictione nubentium aliquid exigatur*; ergo. 3° In 4. dist. 1, q. 1, a. 3, docet verba esse de essentia matrimonii ut sacramenti. Et cum sibi objecisset : *Pœnitentia et matrimonium sunt quædam sacramenta; sed de integritate eorum non sunt verba aliqua*; ergo. Sic ad 5, dicit : *Matrimonium, secundum quod est in officium naturæ, et pœnitentia, secundum quod est virtus, non habent aliquam formam verborum; sed secundum quod utrumque est sacramentum, in dispensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, utrumque habet aliqua verba*. Ergo juxta S. Doctorem utrumque in dispensatione sacerdotis consistit. 4° In Supplemento q. 8, a. 1. *Solus ille minister est sacramentorum, in quibus gratia datur, qui habet ministerium super corpus Christi verum, quod est solius sacerdotis*. 5° Lib. 4 cont. gentes cap. 78, probat matrimonium esse sacramentum, quia dispensatur per ministros Ecclesiæ; hæc autem probatio esset nulla, si contrahentes ministri essent.

R. 1°. Textibus allatis opponendo textus claros. Sic in 4. dist. 26, q. 2, a. 1, ad 1, refertur in Supplem. q. 42, a. 1, ad 1, inquit : *Verba, quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus sacramenti; non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale*. Quid clarius? Item ibid. q. 45, a. 5, ad 2, cum secundo loco sibi objecisset : *Sacramentum Pœnitentiæ non perficitur, nisi mediantibus Ecclesiæ ministris*; ergo nec Matrimonium in occulto absque sacerdotis benedictione; sic respondet : *Dicendum, quod actus noster in Pœnitentia, quamvis sit de essentia sacramenti, non tamen est sufficiens ad inducendum proximum effectum sacramenti, scilicet absolutionem a peccatis, et ideo oportet, quod ad perfectionem sacramenti interveniat actus sacerdotis; sed in Matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio; quia quicumque est sui juris, potest se alteri obligare, et ideo sacerdotis benedictio non requiritur quasi de essentia sacramenti*. Et ante in 0 dixerat : *Consensus expressus per verba de præsentī inter personas legitimas ad contrahendum, Matrimonium facit, quia hæc duo sunt de essentia sacramenti; alia autem omnia sunt de solemnitate sacramenti, etc.* Ex his jam patet responsio ad textus objectos. Unde

R. 2°. — *N. Ant. Ad prob. 1^{am}*. R. *Explico cum Dist.* Dispensatio omnium sacramentorum eodem modo pertinet ad ministros Ecclesiæ N. dispensatio vel quoad confectionem aut essentiam, ut sex priorum sacramentorum; vel quoad solemnitatem tantum, ut fit in matrimonio C.

Ad prob. 2^{am}. R. — N. Cons. Nam S. Doctor ibidem ipse sacramentum matrimonii signanter distinguit a benedictione nuptiali; et ex hoc, quod sit illicitum pecuniam dare pro matrimonii sacramento, solum probare vult, recte prohibitum esse ab Ecclesia, pecuniam exigere pro benedictione, cum sit saltem quoddam sacramentale; imo ipsa sacramenti solemnitas.

Ad prob. 3^{am}. R. Non hoc dicit vel cit. loc., vel ullibi, verba esse de essentia matrimonii ut sacramenti. Quod vero ad 5, dicit, mutilate affertur a Cano et aliis; signanter enim ex hoc ipso loco convincitur S. Doctor pro nobis esse; cum enim dixisset: *Utrumque habet aliqua verba*, immediate subdit: *sicut in Matrimonio sunt verba exprimentia consensum, et iterum benedictiones ab Ecclesia institutæ; ut Pœnitentia autem est absolutio sacerdotis verbatenus facta.* Hoc præmisso

R. — D. Cons. Ergo juxta S. Doctorem utrumque sacramentum in benedictione consistit eodem modo *N. diverso C.* Etenim juxta S. Doctorem pœnitentia in dispensatione ministri Ecclesiæ consistit quoad substantiam et formam essentialem: matrimonium vero præcise quoad solemnitatem; et hoc, non aliud intendit per oppositionem inter verba experimentia consensum, et benedictiones ab Ecclesia institutas; nimirum conformiter illis, quæ dixit sæpe alibi, ut resp. 4, citavimus: *Sacerdotis benedictio non requiritur in Matrimonio quasi de essentia sacramenti*, etc.

Ad prob. 4^{am}. R. — D. Sacramentorum, id est, potioris numeri sacramentorum *C. omnium N. vel subdist.* ut ante: eodem modo *N. diverso C.* S. Doctor vocem *sacramentorum* non sumit universaliter, neque sic sumi potest, cum certum sit simplicem presbyterum, qui tamen habet ministerium super corpus Christi verum, non esse ministrum baptismi.

Ad prob. 5^{am}. R. — D. Probat matrimonium esse sacramentum, quia per ministros Ecclesiæ dispensatur quoad substantiam *N.* quoad accidentaria, solemnitatem *C.* Addit enim, eatenus dispensari per ministros Ecclesiæ, quatenus quædam benedictio nubentibus adhibetur, quam constanter asserit alias pertinere ad solemnitatem. Igitur, ut notat in hoc Doctoris Angelici locum Ferrariensis, celebris S. Thomæ interpres, vult solum S. Doctor ex eo, quod ad benedicendum matrimonio adhibeatur minister Ecclesiæ, cognosci velut ex signo, matrimonium esse sacramentum, et non contractum mere civilem; quia si esset contractus mere civilis et profanus, non adhiberetur minister Ecclesiæ.

345. *Obj. VI. Auctoritatem Theologorum.* Ex his 1° Canus refert Guillelmum Parisiensem Tr. de Sacramentis, c. 9 (Opp. 4, p. 525 C D), ubi inquit, quod apud fideles matrimonium sit *sacrans benedictionis virtute quod est proprium verorum plenæ virtutis sacramentorum*, Theologos Concilii Coloniensis, Paludanum in 4. dist. 4, q. 2, Scotum, et quosdam Canonistas veteres. 2° Tournely post Guillelmum Paris. et Canum refert unum ex primariis Sorbonæ Doctoribus, qui teste Pallavicino, L. 23 Hist. Conc. Trid., c. 9, sententiam Cani propugnavit in Conc. Trident., Toletum L. 7 Sacerdot. Instruct., c. 6, Petrum de Ledesma de Matrim., q. 42, a. 4, dub. 4; Estium, Sylvium, Dominicum Bannez, qui in 4. p. S. Thomæ q. 4, a. 8 inquit, *sententiam communem modo a multis improbari, non solum post celebrationem Concilii Tridentini, sed etiam antea, et Cani sententiam multos alios sequi absque ulla temeritate; quod enim uno tempore occultatur, postea per diligentiam et studium multoties innotescit.* 3° Ludovic. Habert

hiscæ addit sententiam de sacerdote ministro ante Canum fuisse receptam et probabilem, et quidem in Germania ut probabiliorem. Verum dictis hiscæ non obstantibus, sine metu, aut falsi periculo.

R. 1°. Opponendo auctoritatem omnium Theologorum, qui ante Canum scripserunt, interque eos Theologiæ scholasticæ principes Hugonem a S. Victore, L. 2 de sacramentis Fidei, p. 11, c. 5 et 6; Magistrum Sententiarum, L. 4, dist. 27, § B juncto, § C; S. Thomam ante citatum, Scotum in 4. dist. 26, q. unica. Item Durandum, L. 4, dist. 27, a. 1, q. 1, in 0; S. Bonaventuram in 4. dist. 27, a. 1, q. 1, et a. 2, q. 1, 2. Et communem hanc sententiam fuisse testatur Dominicus Soto ex familia Dominicana Cano coævus, et ante hunc scribens in 4. dist. 26, q. 2, a. 3. *Contrariæ sententiæ neminem eorum, qui hucusque scripserunt, meminisse*. Ex hac vero communi doctrina scholæ omnino colligitur, ut ait Bellarminus, doctrina et praxis Ecclesiæ, cum Pastores Ecclesiæ doceant subditos, juxta opiniones, quæ in scholis communes sunt.

Minus vere autem, ac minus reverenter in Angelicum præceptorem suum ait Bannez, S. Doctorem ætate proveciorem ea scripsisse, quæ non satis cohærent cum iis; quæ scripsit junior in 4. Sentent.; nam ferme singula, quæ nobis obijciunt adversarii ex Doctore Angelico, jam antea scripserat, quam scriberet ea, quæ pro sententia nostra attulimus. Ea vero, quæ ex L. 4 cont. Gent. obijciuntur, equidem ordine scriptiois posteriora sunt, minime tamen contradicunt iis, quæ S. Doctor scripsit alibi, cum ministros hujus sacramenti contrahentes assereret; ut liquet ex resp. ad illum textum S. Doctoris ex L. 4 cont. Gent. object. præc.

R. 2°. In citationibus Theologorum pro adversa sententia falsa veris commisceri. Unde

R. *Ad auctores citatos* a Cano. Et primo quidem Guillelmus Parisiensis perperam adducitur; esto enim; quod senserit benedictionem sacerdotis essentialem huic sacramento esse; non tamen juvat adversarios: nam Guillelmus per benedictionem intelligit orationes, quæ super nubentes fiunt, ut patet ex cap. 6, ubi ex professo agens de sanctitate matrimonii, ait, habere etiam matrimonium non parum sanctitatis ex *benedictione et oratione sacerdotali*; proinde hanc adhibendam esse, *cum nec cibis sumendus sit absque oratione et benedictione sacerdotali, ubi sacerdotis est copia*; tum post pauca rationem dat; *quia gratia sanctificationis et puritas spiritualis nec Deo acceptabilius quæri, nec efficacius aut facilius obtineri, quam gratiosissimis Ecclesiæ precibus*; at in his orationibus, precibus Ecclesiæ adversarii formam sacramenti non reponunt, nec reponere volunt, alterius vero formæ in toto hoc Tr. de Matrim. Guillelmus non meminit. Dixi: *esto, quod senserit*, etc., quia sic eum sensisse putant auctores communius; quanquam dissentire videatur Dominicus Soto relatus ante resp. 1 et alii, qui dubitanter Guillelmum referunt, forte, quod verba: *sacrans benedictionis virtute*, iis videantur explicare posse, de virtute ex opere operantis, præsertim si conferantur illis, quæ modo ex c. 6 retulimus. Interim non vacat hic, speciali disputatione inquirere mentem Guillelmi; cum ex dictis non juvat adversarios, volentes, formam essentialem esse: *ego vos in Matrimonium*, etc., nequaquam vero preces Ecclesiæ, vel orationes.

Quantum ad *Theologos Concilii Coloniensis* responsum est object. 4. Paludanus autem plane immerito citatur; nam ratio omnis, ex qua Canus Paludanum pro se allegavit, illa est, quod Paludanus cit. loc. dicat, non

peccare eum, qui in peccato contrahit matrimonium, quod docuit a. 2, n. 22. Canus vero dictum hoc intellexisse videtur de matrimonio contracto sine sacerdote : sed fallitur ; quia Paludanus expresse loquitur de omni matrimonio, etiam sacramento, et idem docuit de omni alio sacramento, scilicet non peccare mortaliter, qui sacramentum ministrat in mortali : et quidem eodem etiam loco expresse notat ministrum sacramenti matrimonii non esse sacerdotem. Quo igitur jure Paludanus citatur ?

Scotus adhuc minus Cano favet ; nam in 4. dist. 26, q. un. mentem suam sic exprimit, ut clarius non posset : *Sacramentum matrimonii est expressio certorum verborum maris et feminae se invicem significantium traditionem mutuae potestatis corporum ad prolem debite procreandam ex institutione divina efficaciter significans gratiam conferendam mutuo contrahentibus ad conjunctionem mutuam animorum gratiosam*. Nec juvat Canum, quod postea eodem loco dicat : *De ministro est aliud dubium, quia ut plurimum contrahentes ministrant sibi ipsis hoc sacramentum, sed nec hoc requiritur necessario : in omni contractu est sacramentum ; vel aliquando patres contrahunt pro filiis vel filiabus praesentibus, eis non exprimentibus signa propria*. Si ergo ibi est sacramentum ; oportet dicere, quod minister hujus sacramenti potest esse indifferenter, quicumque potest esse minister in contractu matrimonii. Nam Scotus, ut ex verbis palam est, non dubitavit, utrum contrahentes sint ministri sacramenti matrimonii, si ipsi proferant verba consensum exprimentia ; sed dubium Scoti erat hoc, an solus ille contractus matrimonii sit sacramentum, quando ipsi contrahentes consensum expriment ? dicitque, si verum est, quando in omni contractu sit sacramentum, etiam parentes posse hoc sacramentum ministrare liberis, ut quando parentes liberis praesentibus et tacentibus contrahunt ; imo sic ministrare hoc sacramentum posse, quicumque potest esse causa efficiens contractus.

Male etiam a Cano quidam Canonistae veteres allegantur, qui putasse feruntur matrimonium non esse sacramentum, quasi hoc tantum dixerint de matrimonio, cui non assistit sacerdos ; nam primo Canonistae illi non negabant matrimonium esse sacramentum ; sed erronee putabant, licet sacramentum sit, non tamen conferre gratiam ex opere operato. Vid. artic. 2. Deinde quod Canonistae illi docuerunt de matrimonio, non tantum docuerunt de illo matrimonio, cui non assistit sacerdos ; sed de quocumque, sive assistat sacerdos, sive non ; quod error erat, at longe distat a sententia Cani.

Ad auctores cit. a Tournely. Et quidem Doctor ille Sorbonicus sententiam adversam ferme nihil promovet ; unus enim hic ex toto Senatu Patrum Tridentinorum et Theologorum ibi praesentium refertur a Pallavicino propugnasse sententiam Cani ; quae autem sententia tam heteroclitica aliquando fuit, quae non unum saltem alterumque patronum haberet ? Nihil etiam illi Doctoritribuendum censuerunt Patres : unde subdit Pallavicin. *plures ac praestantiores ex Doctoribus in oppositam partem, h. e. nostram sententiam, concurrunt ; et illa sententia (Doctoris Sorbonici) ægre toleratur, et a pluribus castigatione censoria reprehenditur, praesertim post hoc Tridentinum decretum*.

Toletus gratis refertur ; dum enim ait post Tridentinum ministrum hujus sacramenti esse sacerdotem, idque ad ipsius essentiam pertinere, non negat contrahentes esse ministros, sed praeter contrahentes ex decreto Tridentino requirit etiam sacerdotem cum testibus, ut valide celebretur, cum tamen

ante Tridentinum, ut ipse fatetur, non fuerit necessarius sacerdos; ergo cum expresse dicat, ante Tridentin. ad valorem hujus sacramenti non fuisse necessarium sacerdotem, sed post, intelligi non potest de ministro sacramentum conficiente, alias nec antea fuisset sine sacerdote ministrante validum, cum talis minister nequeat ab Ecclesia institui; sed tantum intelligi potest de ministro assistente, solemnizante, et testificante.

Petrus de Ledesma vero totus contrarius est adversariis; quid enim ipse sentiat, quæst. 42, art. 1, sic declarat: *Ultima conclusio. Post Concilium Trident. non videtur mihi probabilis sententia Magistri Cano: sed tenendum est tanquam certum, quod non requiritur forma ex parte ministri Ecclesiastici, etiam in ratione sacramenti, certum tamen est, quod requiritur præsentia sacerdotis ad matrimonium*, etc. Quibus nihil clarius. Hoc solum dixerat in concl. 4, probabile esse, quod ante Tridentinum et Florentinum fuerit necessaria aliqua forma ex parte sacerdotis ad matrimonium in ratione sacramenti; idque contra Soto dicentem, quod ante Canum nullus fuerit, qui hanc sententiam defenderet. Ratio autem, quare hoc probabile vocarit Ledesma, erat; quia, inquit, Magister Cano multos pro se adducit Doctores. Sed hos sine jure adduci a Cano ante ostendimus. Subsistit ergo assertio Dominici Soto, nec favet Ledesma adversariis.

Bannez etiam frustra opponitur: nam *primo* falsum est, communem nostram sententiam a multis improbari ante Tridentinum, ut facile evincitur ex allatis hactenus Doctoribus. *Secundo*, pauci sunt admodum, qui post Tridentinum a communi sententia recesserunt, si comparentur iis, qui nobiscum sentiunt. *Tertio*, non sine injuria tot gravissimorum Theologorum, qui fere per quingentos annos hac de re disputarant, asseritur, eos omnes fugisse veritatem, et soli Cano apparuisse, in re adeo capitali, ubi de forma et ministro sacramenti agitur, præsertim cum argumenta, quæ in Florentino Canus se invenisse putat, debilia sint, ut ex responsis ad ea colligitur; alios vero Doctores male pro se allegarit, ut dictum. Non remanent igitur Tournelio Doctores, nisi Estius, Sylvius, et forte quidam alii.

Quod denique Ludovicus Habert affirmat, sententiam de sacerdote ministro ante Canum receptam fuisse ut probabilem, et quidem in Germania ut probabiliorem; utrumque falsum est, et sine omni fundamento asseritur; cum nulli auctores ante Canum tam in Germania quam extra Germaniam assignari possint, qui ita vel sensissent, vel docuissent, vel scripsissent.

346. *Obj. VII. Ex ratione.* 1º Matrimonium contractum solis conjugum verbis non significat effectum sacramentalem. 2º Ante Tridentinum et juxta jus antiquum sponsalia per copulam affectu maritali factam transibant in matrimonium, et copula sic habita supplebat vices horum verborum: *accipio te*, etc., ergo contrahentes non possunt dici ministri hujus sacramenti; quia alias copula illa illicita dici deberet pars sacramenti, vel actio vice Christi facta; quod absurdum est dicere.

Ad 1^{am}. R. — *N. A.* Significat enim spirituales conjunctionem conjugum per charitatem mutuam.

Ad 2^{am}. R. 1º. Videtur esse moraliter impossibile, ut copulam animo maritali factam nulla præcedant verba vel signa, quibus sponsi significant, se in eam consentire affectu maritali; ac ut proinde non antecederet ad illam sit contractum matrimonium per illa verba vel signa consensus. Interim etiam admissu casu

R. 2°. — *D. Ant.* Copula carnalis præcise et ratione sui *N.* Nam etiam tunc copula, secundum se erat indifferens, ut fieret vel affectu maritali in ordine ad contrahendum matrimonium, vel animo fornicario explendæ libidinis causa. Copula ratione signi, vel cum manifestatione mutui consensus in matrimonium *C.* Cum enim copula ratione sui sit indifferens, ut fiat vel animo maritali, vel fornicario, non ipsa, sed utriusque consensus externe expressus fiebat vice Christi prout ordinatus ad sacramentum. Nimirum causa efficiens matrimonii sacramenti est consensus mutuus externe expressus; quod autem expressio fiat per hoc vel tale signum, habet se accidentaliter et materialiter. Sique hoc signum sit actio turpis, non ideo valori obstat sacramenti, sed solum ponit obicem gratiæ ex parte subjecti. Sic respondere debent ipsi adversarii in casu, quo aqua in baptismo applicatur per tactus impudicos, ubi quidem hæc actio esset materia proxima baptismi.

ARTICULUS V.

QUÆ SIT MATERIA ET FORMA SACRAMENTI MATRIMONII?

347. Multiplex hic est Scholasticorum sententia. Illi, quibus placet, ministerium hujus sacramenti sacerdotem esse, pro materia plerique assignant contractum legitimum; pro forma verba sacerdotis : *Ego vos in Matrimonium conjungo*. Cæteri vero, qui nobiscum communiter alias ipsos contrahentes esse hujus sacramenti ministros contendunt, quoad materiam et formam tamen dissentiunt. Navarrus in Summ. cap. 22, consensum internum esse materiam adæquatam docet; formam vero verba, aut alia externa signa consensum exprimentia. Paludan. in 4. dist. 26, q. 4, a. 3, ad 2; Covarr., L. 4 Decret., p. 2, c. 4; Vasquez, disp. 3 de Matrim., sect. 5, alique ipsa contrahentium corpora esse materiam sustinent; formam, consensum verbis aliisve signis sufficienter expressum.

Nos cum Suarez, Bellarm., Sanch., et recentioribus passim in contractibus duplicem materiam distinguimus. Altera est remota seu *circa quam* quæ sunt res ipsæ, de quibus contrahitur, et objectum, in quod cadit consensus contrahentium. Altera est proxima seu *ex qua*, et dicitur illa, ex qua componitur et constat contractus. Prior constitutionem contractus non intrat, cum sit tantum ipsius objectum. Posterior contractum ingreditur ut pars intrinseca, ex qua et forma constituitur unum compositum morale pariens obligationem ex parte utriusque contrahentis. Unde

348. *Dico I.* Materia adæquata hujus sacramenti non videtur convenienter poni posse præcise in consensu interno.

Prob. Primo enim consensus internus non potest dici materia *remota*, ut per se patet; cum materia remota sit illa res, circa quam ipse consensus versatur. Deinde non potest convenienter dici materia *proxima*. *Prob. hæc pars.* 4°. In contractu humano; item in sacramentis materia debet saltem ex aliqua sui parte esse sensibilis; sacramenta enim ex genere suo sunt signa sensibilia, non tantum ratione formæ, sed etiam materiæ; sed consensus internus ex nulla sui parte sensibilis est. Dixi : *saltem ex aliqua sui parte*, quia non est inconveniens, materiam partialiter esse insensibilem, quæ fiat sensibilis per aliam materiam partialem, ut in sacramento Pœnitentiæ

dolor interior, qui est partialis materia, fit per confessionem sensibilis, quæ cum dolore unam materiam totalem integrat. *Prob. 2º.* Materia et forma in sacramentis debent proportionari materiæ et formæ in compositis physicis; per horum enim analogiam assignantur in sacramentis: sed in compositis physicis materia semper est quid indifferens et determinabile; forma autem determinata ad unum; ergo idem in sacramentis dicere convenit. *Subs.* Atqui consensus internus non est quid indifferens et determinabile in conjugibus, sed est actus determinatus ad suum tantum objectum exprimendum, nec determinatur a verbis, sed ab his solam sensibilitatem accipit; ergo non potest esse conveniens materia matrimonii.

319. Dico II. Corpora contrahentium, seu ut aliis dicere placet, jus vel dominium in corpora in ordine ad usum conjugalem, sunt materia remota et circa quam; non proxima et ex qua.

Prob. Materia proxima et ex qua est pars materialis ipsius contractus, quam intrinsece componit: atqui corpora contrahentium, vel jus in ea in ordine ad usum conjugalem non componunt intrinsece contractum, sicut res vendita, ager, vinea non componit intrinsece venditionem; igitur materia proxima dici non possunt. Sunt tamen materia remota, et circa quam, quia circa corpora, vel jus mutuum in eo contractus versatur; sicut venditio versatur circa agrum. Unde nullus jurisconsultus hactenus contractum definivit per res, circa quas contractus versatur; sed per mutuum consensum expressum, vel per mutuam obligationem, ut per proprietatem ex contractu consequentem. Sic *Inst. de Oblig. ex cons. pr.* contractus emptionis, venditionis, locationis, conductionis, societatis, solo consensu dicuntur perfici, nulla mentione facta rerum, quæ emuntur, locantur, etc.

Conf. 1. In eo formaliter constituendus est contractus, ex quo proxime et immediate sequitur mutua contrahentium obligatio; hæc enim proprius ipsius est effectus, vel proprietas: atqui hæc non ex rebus, sed mutuo paciscentium consensu et conventionione nascitur. Unde *Ulpian. I. Labeo. 49 ff. de V. S.* contractum per mutuam contrahentium obligationem ut per proprietatem, quæ immediate naturam contractus consequitur, definit. Eadem vero matrimonio conveniunt, cum nihil aliud sit, quam contractus civilis ad dignitatem sacramenti elevatus. Unde specialiter pro hoc

Conf. 2. Corpora, vel jus et dominium mutuum in illa, nec significant, nec causant gratiam; ergo non possunt esse pars materialis sacramenti.

320. Dico III. Materia proxima hujus sacramenti et forma sunt ipsi contrahentium actus, quibus sibi mutuo corpora, vel mutuum in ea dominium in ordine ad conjugalem usum tradunt, et traditionem acceptant. Materia est traditio; forma, ejus acceptatio; utraque dicens et consensum internum et externam expressionem.

Prob. In aliis contractibus materia et forma actus sunt contrahentium, ita ut traditio habeat rationem materiæ; acceptatio, formæ; ergo et in contractu matrimoniali; nam in ratione contractus matrimonium a cæteris civilibus contractibus non distinguitur; nec ut sacramentum est, diversam habet materiam et formam a se ipso, ut contractus est. *Antec. Prob.* Illud se habet per modum materiæ, quod se habet per modum determinabilis; illud vero se habet per modum formæ, quod se habet per modum determinantis: sed traditio se habet per modum determinabilis; et acceptatio illius

per modum determinantis; traditio enim adhuc quid informe est; per eam enim solum contractus inchoatur, estque inefficax, et manet suspensa, donec accedat acceptatio, per quam traditio fit perfecta et efficax, totusque contractus perficitur. Dixi: *utraque dicens et consensum internum*, etc. Matrimonium enim qua sacramentum necessario sensibilitatem requirit, quæ per actum externum habetur; qua contractus vero exigit essentialiter utrumque; quia contractus ex consensu interno et externa expressione constituitur.

321. *Obj. I.* Ergo idem erit materia et forma in hoc sacramento.

R. — *D.* Idem secundum eandem considerationem *N.* secundum diversas considerationes *C.* Eadem enim verba: *accipio te in meam*: *accipio te in meum*, ita sunt acceptatio ab una parte, ut simul sint traditio corporis proprii; sic dum sponsus ait: *accipio te in meam*, his suum corpus tradit, et simul acceptat traditionem sponsæ; similiter sponsa dum dicit: *accipio te in meum*, et suum corpus tradit sponso, et acceptat traditionem sponsi: idem igitur actus sub diversa consideratione materia est et forma; materia, ut est traditio; forma, ut est acceptatio.

Et hoc videtur velle Florentinum, dum causam efficientem matrimonii assignat mutuam consensum per verba de præsentibus expressum, nulla alia assignata causa aut materiali, aut formali, cum tamen in reliquis suam cuique et materiam et formam assignet; cur enim hoc, nisi quia sentit Concilium, in hoc sacramento non aliam esse causam materiale et formalem, quam illam, quæ est efficiens; alias enim eam expressisset, ut fecit in sacramentis reliquis? Nec latuit Concilium, in sacramentis causam efficientem non distingui a causa materiali et formali; ablutio enim et verba a baptizante prolata sunt materia et forma baptismi, et simul causa effectrix tum gratiæ, tum characteris, quem imprimunt: ita mutuus consensus conjugum externe expressus, causa materialis est, quatenus est traditio; formalis, quatenus acceptatio; efficiens vero respectu gratiæ, quam confort, et nexus, vel conjugalis vinculi, quod causat. Verum

322. *Obj. II.* Juxta Florentin. cit. materia sacramentorum sunt res, forma vero sunt verba; sed juxta nos etiam verba vicem materiæ subeunt.

R. — *D. Maj.* Res et verba semper materialiter *N.* formaliter, quatenus habent conditionem materiæ et formæ *C.* In sacramentis non tam attendi debet ad res et verba materialiter, quam ad ea formaliter, h. e. quatenus habent rationem materiæ et formæ. Unde sicut in sacramento Pœnitentiæ etiam verba habent conditionem materiæ, scilicet confessio; ita in Matrimonio res verbis explicatæ conditionem formæ, et eadem verba secundum aliam considerationem habere possunt conditionem materiæ; neque enim Florentinum, licet dixerit sacramenta perfici materia, forma et intentione ministri, ideo dixit, hæc tria in singulis debere realiter distingui.

323. *Obj. III.* Actus contrahentium non significant effectum hujus sacramenti; ergo.

R. — *N. Ant.* Directe enim et explicite significant juris mutui, et conjunctionis vinculum; ac consequenter implicite gratiam ad actus juris illius et conjunctionis conjugalis necessariam.

CAPUT III.

DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

324. Cum juxta Florentinum Concilium de cr. Union. § *septimum*, ut sæpe hactenus retulimus, causa efficiens matrimonii sit mutuus contrahentium consensus, et Tridentinum Sess. 24 de reform. Matr. eundem consensum non obscure requirat, ordo postulat, ut explicata matrimonii natura, de hoc consensu, quantum ad forum Theologiæ scholasticæ pertinet, disseramus.

ARTICULUS I.

AN AD VALOREM MATRIMONII SEMPER NECESSARIUS SIT CONSENSUS CONTRAHENTIUM, ET QUALIS ESSE DEBEAT?

325. Non est hic quæstio, utrum ad matrimonium *in fieri* sive *ut contractus* est, necessarius sit absolute et semper consensus contrahentium : certum enim est matrimonium hoc sensu sumptum sine consensu mutuo nunquam haberi posse, cum uti contractus alii, ita matrimonialis constet ex consensu mutuo ceu partibus essentialibus, eumque includat formaliter; at causa formalis a nulla causa extrinseca, nequidem divinitus suppleri potest; alias enim cum causæ formalis sit constituere ipsam rei essentiam, si res sine sua causa formali existere posset, etiam posset sine essentia existere. Nec quæritur de matrimonio, *ut sacramentum* est; hoc enim in ipso contractu consistit; si igitur sine eo consensu haberi non possit contractus matrimonii, nec haberi poterit sacramentum. Solum quæstio procedit de matrimonio *in facto esse*, sive ut dicit *vinculum* ex contractu relictum, quo conjuges copulati et adstricti manent nexu indissolubili.

326. *Dico I.* Ad matrimonium etiam sub ratione vinculi, adeo necessarius est mutuus consensus, ut ejus defectus saltem nulla sive seculari, sive ecclesiastica potestate suppleri possit.

Ratio est : quia nulli potestati creatæ a Deo potestas hæc concessa est; non enim a Deo datur potestas in destructionem, sed ædificationem boni communis; talis vero potestas boni communis destructiva esset; cum matrimonia inter invitos et repugnantes facta impediunt amorem mutuum ad procreationem prolis ejusque rectam educationem necessarium; producant mala maxima, perpetua jurgia, fornicationes, homicidia, etc. Unde et nunquam Ecclesia, aut Respublica aliqua tali potestate usa fuit, quæcumque suaderet necessitas, ut uteretur.

Dixi : *saltem nulla sive seculari*, etc. Deum enim posse tale vinculum inducere inter marem et feminam sine illorum consensu, videtur verosimilius; potest enim Deus tradere viro potestatem in corpus mulieris, et vi-

cissim absque utriusque consensu; cum majus habeat dominium in corpora conjugum, quam ipsimet; sed ex facta illa traditione resultaret vinculum conjugale, sicut resultat, dum vir mulieri, et mulier viro hanc potestatem tradit. Nec obstant tunc mala sequi nata, dum mas et femina junguntur reluctantes et inviti; cum Deus æque animorum sit Dominus, quam corporum, ac proinde inspirare iis possit amorem mutuum, quo ea mala præcaventur.

327. *Obj.* Validum habetur matrimonium sub conditione impossibili; quia conditiones impossibiles appositæ matrimonio pro non adjectis habentur c. fin. de condit. appos. sed tunc potuit nullus fuisse consensus in matrimonium. Et similiter ante Tridentinum sponsalia, si accessisset copula, transibant in matrimonium: sed et tunc abesse consensus potuit; ergo Ecclesia ejus defectum supplere potest. Deinde potest Respublica ex dominio quod habet urgente necessitate in corpora civium, subditum reluctantem tradere in servitutem; imo in mortem; ergo etiam in matrimonium.

Ad 1um. R. Validum haberi tale matrimonium pro foro tantum externo, quia præsumit adfuisse consensum, et conditiones tales, utpote nugatorias, vult pro non adjectis haberi; quia supponit eas non serio, sed ex joco, vel sub modo et pacto tantum, si turpes sint, adjectas fuisse; unde, si reipsa consensus defuerit, hunc non supplet Ecclesia, et coram Deo nullum est matrimonium. Idem est de sponsalibus, quæ accedente copula ante Tridentinum transibant in matrimonium, scilicet pro foro externo tantum, quia Ecclesia præsumebat, copulam habitam fuisse affectu maritali, adeoque cum consensu in matrimonium; non tamen in foro interno et coram Deo verum erat matrimonium, si reipsa consensus defuisset.

Ad 2um. R. — *N. Cons.* Quia primum exigere potest bonum commune; non vero secundum.

328. *Dico II. Consensus debet esse*

1° *Verus*, non fictus; contractus enim ut sic natura verum consensum postulat, velut utroque jure sancitur: civili, quod docet, quamdiu in nobis non fuerit animus rem deferendi, vel transferendi in alium, tamdiu in nostra manere potestate L. *Possideri* §. Quod si servus. ff. de acquir. vel amitt. possess. ubi: *constat possidere nos, donec nostra voluntate discesserimus.* Et L. *Obligationum* ff. de A. et O. substantia obligationis ponitur in animo se obligandi. Sancitur etiam jure canonico; can. 22, q. 25. *Non debet, inquit, aliquis verba considerare, sed voluntatem et intentionem; quia non debet intentio verbis servire, sed verba intentioni.*

2° *Deliberatus*, id est, cum cognitione et advertentia, quæ sufficit ad mortale; hoc enim obligationis gravitas, quæ ex matrimonio contrahitur, exigit. Item *mutuus*, et verbis, vel signis sufficienter expressus, juxta Florentin. in Decreto; utrique enim parti innotescere debet, ut acceptari possit. Porro saltem *moraliter simultaneus*, h. e. utriusque consensus non debet necessario coexistere et poni simultate physica, sed moralis simultas sufficit, id est, ut, postquam pars una consensum dedit, altera ex intervallo consentiat, modo consensus prior adhuc perseveret habitualiter, sive non sit revocatus; talis enim simultas moralis cæteris in contractibus sufficit; *et intervallum medium non vitiat obligationem* L. 4 ff. de V. O. Quoad matrimonium vero nulla extat in ullo jure exceptio.

Denique debet esse **publicus**, non clandestinus, ubi viget constitutio Tridentini matrimonium clandestinum irritantis: **liber** ab errore et metu, de quibus partim hoc cap. partim sub loco uberius disseremus.

ARTICULUS II.

UTRUM CONSENSUS CONDITIONATUS SUFFICIAT AD MATRIMONIUM?

329. *Observandum I.* Consensum in matrimonium præstari posse cum demonstratione; cum causa; cum modo; cum conditione. Cum *demonstratione* præstatur, si apponitur signum, personæ, quacum contrahitur, qualitatem exprimens, fierique solet per particulas relativas, *qui, quæ, quod*, ut: duco te, quæ nobilis, dives es. Cum *causa*, dum apponitur signum exprimens motivum, quod operantem impellit, et denotatur per particulam causalem *quia*, ut: duco te, quia de tali stemmate oriunda es. Cum *modo*, quando signum apponitur expressivum oneris, vel obligationis, quæ imponitur, vel effectus, qui speratur, vel finis, qui intenditur; fitque per particulam *ut*, velut: duco te, ut hanc dignitatem per te obtineam. Cum *conditione*, si datur consensus, sed tantum sub conditione, si quid positum fuerit, ac proinde per particulam *si* indicari solet; ut: duco te, si pater tuus consenserit. Nec modus, nec causa, nec demonstratio *per se* impediunt, quominus actu vere fiat matrimonium, cui apponuntur, cum errorem tantum accidentalem inducant L. 17, 33 ff. de condit. et demonstr. Et ratio est; quia non impediunt, quominus consensus feratur in id, quod ad matrimonii substantiam pertinet, sive vera sit causa, demonstratio, modus, sive non, ut cum dicitur: duco te, quæ, vel quia nobilis es; sive vere sit, sive non sit nobilis, semper occurrit ejus corpus, quod acceptatur, et in quod fertur consensus tanquam in substantiam. Dixi: *per se*; nisi videlicet habeant rationem conditionis, cui contrahens alligavit consensum; quia tum idem sentiendum, quod de conditione, de qua nunc.

Observandum II. Licet attento sensu juris ea sola sit stricte dicta conditio, quæ actum, vel contractum, cui adjicitur, ejusque obligationem in futurum eventum dubium suspendit, sive conditio de futuro contingenti § sub conditione. Inst. de V. O. latius tamen hoc loco sumitur conditio, prout includit etiam alia conditionum genera; et definiri potest: *adjectio apposita suspendens, vel resolvens dispositionem actus vel contractus, ejusque, quæ ex illo nascitur, obligationem.*

Conditio sic latius sumpta 1° dividitur in conditionem de præterito, de præsentī, de futuro. Conditio de *præterito* est, quæ dispositionem resolvit, et dependentem reddit ab aliquo, quod extitit; ut, duco te, si pater tuus mortuus sit: de *præsentī*, quæ ab aliquo, quod sit actu; ut, si nobilis es: de *futuro*, quæ ab aliquo, quod extitutum sit. 2° In possibilem et impossibilem. *Possibilis*, quæ evenire, et non evenire potest. *Impossibilis*, cujus eventus dari non potest, sive ex *natura rei*, ut, si hircocervum ceperis; vel ex *statu*, ut si vere pauperi dicas: si principatum in dotem attuleris, mille aureos numeraveris, vel *de facto*, ut si montem aureum attuleris in dotem. Huc pertinet conditio, quæ dicitur impossibilis *de jure*, alias dicta *conditio turpis*; quod enim non licet, id nec posse censemur, L. 5 de Condit. instit. Hæc, si adversetur uni ex tribus matrimonii bonis, id est, generationi aut

educationi prolis; vel fidei conjugali; vel individuae vitae societati, est turpis repugnans substantiæ matrimonii; ut si sub quæstu adulterandam te tradas; per poculum sterilitatis, procreationem abortus, generationem prolis evites, etc. 3º In necessariam et contingentem. *Necessaria*, quæ est certo extitura, sive ex natura rei, ut si cras sol oriturus sit; vel ex revelatione, ut si Antichristus venturus sit. *Contingens*, cujus eventus est dubius; si hic pendet a libera voluntate partis, quacum contrahitur, ut si religionem catholicam amplecti volueris, dicitur contingens *potestativa*; si a voluntate tertii, ut si Titius te hæredem scribet, *casualis*; alias erit contingens simpliciter. Quæritur nunc, an, vel quatenus dictæ conditiones appositæ contractui matrimoniali reddant hunc invalidum, vel suspendant?

330. Dico I. Matrimonium sub conditione repugnante substantiæ matrimonii est nullum.

Patet ex fin. de condit. appos. ubi GREGOR. IX sic decidit: *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur: puta, si alter dicat alteri: contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiozem: aut si pro quæstu adulterandam te tradas, matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu, Pro quo*

331. *Observe*: ad matrimonium ex institutione divina essentialiter tria requiri: *primum* est ejus indissolubilitas, sive vinculum perpetuum. *Secundum*, fides mutua conjugalis, h. e. obligatio non adulterandi; et reddendi debitum, si ab altero conjugæ legitime exigatur. *Tertium*, obligatio non impediendi generationem prolis, eamque, si nata fuerit, educandi. Ideo nullus est contractus juxta c. fin. cit.: *contraho tecum, donec invenero ditiozem, ut adulterandam te tradas, ut sterilitatem procures, etc., vel natam prolem occidas*; primus enim vinculo perpetuo, sive matrimonii indissolubilitati; alter fidei conjugali; postremus bono prolis positive adversatur.

Ratio a priori conclusionis est; quia non potest simul stare consensus in substantialia matrimonii, et consensus in aliquid matrimonii substantiæ repugnans: unus enim tollit et destruit alterum. Quomodo tamen substantiæ matrimonii non repugnet in conjugibus votum servandi castitatem, vid. sup.

332. Dico II. Conditio possibilis de præterito vel de præsentī, contractus matrimonialis valorem non suspendit: sed vel statim nullus est non existente conditione; vel statim valet ea existente.

Ratio est; quia contractus ex voluntate et conventionē contrahentium legem accipiunt juxta R. 83 in 6, ergo si contrahentes consenserunt sub conditione nobilitatis, paternæ mortis, etc., his existentibus statim nascitur obligatio; vel nullus est contractus iis non existentibus; quia sub his conditionibus præcise se obligare intendunt.

333. Dico III. Conditio, impossibilis adjecta matrimonio illud saltem pro foro externo non vitiat.

Patet ex c. fin. de condit. appos. quo dicitur: *aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes et impossibiles fuerint, propter favorem ejus debent*

pro non adjectis haberi; tunc enim, nisi aliunde constet contrahentes serio eas adjecisse, Ecclesia in dubio præsumit, contrahentes solius joci causa ejusmodi conditiones adjecisse, et potius serio contrahere voluisse, quam invalide; proinde non defuisse consensum; et merito, ne forte separentur, qui legitime conjuncti sunt, et aliis jungantur per matrimonium illegitimum. Limitavi tamen conclusionem *pro foro externo*; aliter enim pro foro interno sentiendum est, si revera serio tales conditiones adjiciant, et vere suum consensum tali conditioni alligent, ut sine illa non intendant contrahere; tunc enim nullum erit matrimonium ex defectu consensus: quin hoc ipso, quod se nonnisi in eventum nunquam futurum obligaverint, patet, eos se obligare omnino non voluisse; idque multo magis verum de conditione impossibili de præterito, vel præsentī.

334. Dico IV. Spectato foro externo, valet etiam matrimonium regulariter statim ut absolutum, cui apponitur conditio impossibilis de jure sive turpis de futuro, non repugnans substantiæ matrimonii.

Habetur iterum ex c. fin. sæpe cit.

Dixi tamen 1º. *Regulariter*, scilicet si dubium sit, num serio, an joco adjecta fuerit conditio; si enim aliunde constet serio adjectam fuisse cum animo suspendendi matrimonium usque ad conditionis eventum, nec pro foro externo valebit; præsumptio enim Ecclesiæ, qua hic præsumit contrahentes voluisse juxta mentem Ecclesiæ, et sine peccato contrahere, non est præsumptio *juris de jure*, quæ probationem in contrarium non admittat.

Dixi 2º. *Turpis de futuro*; si enim sit de præterito vel præsentī, valebit per se conditione posita; ea vero non posita non valebit pro utroque foro.

Dixi 3º. Et iterum *spectato foro externo*; nam pro interno suspendetur matrimonii valor et obligatio, si contrahentes revera non aliter, quam in eventum talis conditionis se obligare intenderint; cum enim consensus sit de essentia matrimonii, sicut contractus cujuslibet, non potest valere matrimonium ut absolutum, ubi absolutus consensus non est.

335. Dico V. Matrimonium sub conditione de futuro necessaria, est absolute validum.

Ratio est: quia talis conditio est de facto determinata in sua causa, estque moraliter præsens et impleta, eo quod futuritio ejus de facto insit rei. Præterea ejusmodi conditio censetur addita non tam ad consensum suspendendum, quam ostendendam illius certitudinem, ut sensus sit: sicut certum est e. g. solem cras oriturum, sic certum est, quod te ducere velim. Pro foro interno tamen mens ipsa contrahentis spectanda est, an non verba talia, si cras sol oriatur, ita intelligat, ut velit indicare tempus, quo cras sol oriatur; tunc enim non valebit contractus ante diem crastinum.

336. Dico VI. Matrimonium sub conditione honesta, indifferente, aut contingente de futuro non valet absolute ante eventum conditionis, sed usque ad hunc suspenditur:

Quia contrahentes non intendunt se obligare, nisi post eventum conditionis; actus vero ultra intentionem agentium non operantur. Et quoad hoc satis inter Doctores convenit: solum controvertitur inter eos, utrum matrimonium sub tali conditione de futuro contractum, conditione posita statim

convalescat absque consensu novo, si modo prior consensus non fuerit revocatus? Unde

337. *Dico VII. Probabilius est, matrimonium sub conditione honesta, indifferente, aut contingente de futuro, posita conditione consequi valorem absolutum tam in ratione contractus, quam sacramenti sine novo consensu, modo prior revocatus non fuerit.*

Ratio est. 1° Quia est hæc omnium aliorum contractuum, etiam sponsalium natura juxta communem auctorum, ut sub tali conditione celebrati ea purificata acquirant valorem absolutum sine consensu novo, modo consensus prior ex nullius parte revocatus sit L. 44 ff. qui potior. in pign. L. 7 ff. de contrah. empt. Ergo etiam matrimonium, quod naturam contractus retinuit. 2° Quia consensus ille, cum in eventum conditionis relatus sit, usque ad hunc perseverat moraliter, sicut in eo, qui per procuratorem contrahit; igitur posita conditione non minus obligabit, quam si de novo poneretur. 3° Quia sic declarasse S. Pium V et Clement. VIII refert Fagnan. in c. *Super eo*. L. 5, n. 56, h. t. ut adeo hæc sententia sit authentice declarata.

338. *Obj. I. Actus legitimi non recipiunt diem aut conditionem, c. 50 in 6 L. 77 ff. de R. J. atqui matrimonium est actus legitimus; ergo*

R. — *D. Maj.* Actus legitimi, h. e. qui vel ex dispositione juris diem aut conditionem excludunt; vel ex natura sua ob certam verborum formam præscriptam vel a jure humano, vel divino ut in reliquis sacramentis C. alii actus N. Per actus legitimos in citt. RR. illi actus intelliguntur, quibus ex dispositione juris non licet conditionem adjicere; tales sunt in jure specialiter expressi, ut cit. L. 77 emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris; et in jure canonico, c. 2 de Elect. in 6 electio: item illi actus, quibus certa verborum forma præscripta est, ut in sacramentis cæteris: non vero per actus legitimos intelliguntur contractus secundum se, vel actus in jure specialiter non expressi; proinde nec matrimonium, cum nec specialiter quoad exclusionem conditionis exprimitur in jure; nec certa verborum forma constet; nec ex natura sua sit exclusivum conditionis; quin ipso jure imbibitam habeat conditionem intrinsicam: nisi Religionem intraverit.

339. *Obj. II. c. Super eo 5 h. t. statuitur, eum, qui matrimonium iniit cum muliere sub conditione consensus paterni, ante illius eventum ad matrimonium contrahendum cogi non posse; inferitur: ergo hac eveniente ad illud contrahendum cogi poterit. Subs. atqui non contrahitur matrimonium nisi per consensum; ergo cogi eo casu poterit ad ponendum consensum novum.*

R. — *D. Ant.* Et Pontifex ibi *contrahere* sumit, pro *ponere consensum* N. pro perficere contractum, h. e. *consummare matrimonium*, ut sensus sit ad matrimonium consummandum cogi non posse C. Quæsitum enim fuerat, utrum talis ante eventum conditionis cogi possit ad matrimonium consummandum, ut patet ex Rubrica; ergo per *to contrahere* intelligit consummare; alias responsum interrogationi non concordaret. Vel, si tamen contendas, Pontificem velle, ut iterum *contrahatur*, eumque de contractu novo loqui, dici potest, id factum ideo, quod dubium fuerit, annon prior consensus fuerit ante conditionis eventum revocatus.

340. *Inst. 1.* In c. cit. dicitur, quod consensus pendens ab eventu futuro non sit habendus pro consensu de præsenti : atqui ad matrimonium requiritur consensus de præsenti; ergo ponendus est consensus novus.

R. — *D. Maj.* Consensus pendens ab eventu futuro non est consensus de præsenti, h. e. non est absolutus et omnino perfectus ante conditionis eventum *C.* non est conditionatus, incompletus, revocabilis, quamdiu pendet conditio, et obligans ad expectandum conditionis eventum *N.* Est consensus de præsenti positus, sed conditionate, ac proinde facit matrimonium conditionatum, non nuda sponsalia de futuro.

341. *Inst. 2.* Consensus ille conditionatus præcise et tantum sponsalia de futuro constituit. *Prob.* quia si ita conditionate contrahens postea contrahat cum alia per verba de præsenti absoluta, valebit hoc secundum matrimonium : atqui non valeret, si prior consensus conditionatus valuisset in ratione matrimonii; nam matrimonium est ex natura sua indissolubile.

R. — *N. Ant. Ad prob. min.* R. — *D.* Non valeret, si prior consensus conditionatus valuisset in ratione matrimonii perfecti *C.* cum tantum valuerit in ratione matrimonii conditionati, incompleti, nec proin irrevocabiliter *N.* Matrimonium perfectum, absolutum, indissolubile est.

342. *Obj. III.* Matrimonium est inter Christianos sacramentum; ergo debet adesse signum sensibile : atqui eveniente conditione non apparet sufficiens signum sensibile. *Conf.* Cætera sacramenta novæ Legis a futura conditione pendere nequeunt; ergo nec matrimonium.

R. — *N. min.* Nam signum sensibile sufficiens est ipse conditionis eventus, per quam ex contrahentium pacto eorum consensus adhuc perseverans redditur sensibilis et absolutus; conditio enim eveniens operatur idem, quod contractus pure celebratus, L. 44 ff. qui potior. in pign. L. 7 ff. de contrah. empt. § 6. *Instet. de V. O. Ad Conf.* disparitas est; quod matrimonium retinuerit rationem contractus; hic vero conditionatus esse potest, et sine novo consensu perficitur conditione impleta.

Utrum vero in hac sententia necesse sit, ut conditio impleatur coram paroco et testibus, vel his saltem significetur ejus impletio, adhuc inter auctores controvertitur. Probabilius videtur, id necessarium non esse, modo ab initio coram paroco et testibus sub conditione contractum sit; quia jam obtinetur finis Tridentini, ne deserto primo matrimonio contrahatur aliud, cum non permittet Ecclesia aliud contrahi matrimonium, nisi constet de non impleta conditione, aut revocatione consensus conditione adhuc pendente. Sic etiam in matrimonio, quod per procuratorem contrahitur, necesse non est, ut sciat parochus et testes, mandatum esse legitime datum, non revocatum, etc., sed sufficit eos præsentes esse, dum per procuratorem contrahitur : item in casu, quo impuberes impubertate naturali contraxerunt coram paroco et testibus dicendo, se puberes esse et potentes ad generandum, necesse non est, ut postea manifestent paroco et testibus secutam esse pubertatem. Imo juxta communem sententiam erit matrimonium absolutum, licet conditionis impletio nondum constet ipsis contrahentibus, quanquam, ut bona fide uti matrimonio possint, hæc ipsis constare debeat; cur ergo conditionis eventus constare debeat paroco et testibus? Accedit, quod Tridentinum requirat præsentiam parochi et testium, quando contrahitur matrimonium; sed contrahitur tunc, quando

consensui conditio apponitur; non quando ea impletur. Et demum teste Fagnano hoc sufficienter declararunt Pius V et Clem. VIII pro valido habentes matrimonium per verba de præsenti sub conditione de futuro honesta contractum coram paroco et testibus, approbantes declarationem S. Congr. Cardin. Concil. Trid.

ARTICULUS III.

UTRUM AD VALOREM MATRIMONII FILIORUMFAMILIAS SIT NECESSARIUS PARENTUM CONSENSUS?

343. Affirmat Calvin., L. 4 Inst., c. 49, leges Pontificias, quibus conjugia inter adolescentulos parentum injussu contracta firma rataque declarantur, vocans *in Deum impias, partim in homines iniquissimas*, h. e. contra jus naturale et divinum. Distinctione Lutherus utitur serm. de Matrim. Si ex conjugio absque parentum consensu contracto jam nata sit proles, vult illud ratum esse debere; secus vero, esse irritabile pro arbitrio parentum. Brennius non parentibus, sed magistratui potestatem tribuit irritandi, vel confirmandi matrimonia a filiis inita parentibus sive invitis, sive insciis; singuli vero se jure *naturali* et *divino* fundari contendunt.

Concordi e contra sententia nunc præsertim post Tridentinum tenent Catholici, nec *jure naturali*, nec *divino* irrita esse dicta matrimonia, licet illicita, si absque juste causa ita filii contrahant; et solum inter eos post Trid. orta fuit quæstio, an S. Synodus decreto suo Sess. 24 de ref. Matrim., c. 4, dogma definire voluerit duntaxat contra Novatores, qui docuerant matrimonia, ex defectu consensus parentum utroque jure, *naturali* et *divino* irrita esse, ideoque parentes ex utroque hoc jure posse ea rata facere, vel irrita; vel utrum præter dogma illud contra hæreticos voluerit generalem disciplinæ legem proponere, qua deinceps dicta matrimonia in tota Ecclesia rata, firmaque haberentur? Negarunt hoc posterius nonnulli Doctores Galliæ, existimantes, decreto Tridentini solummodo contra Novatores definiri, non posse parentes jure naturali et divino rata, vel irrita facere sine suo consensu contracta a filiis matrimonia; nihil vero statui de privatis provinciarum, vel regnorum legibus, quibus ea matrimonia vel rata haberentur, vel irrita; proinde eo decreto nullum præjudicium inferri legibus Galliæ, quibus irritata esse talia matrimonia putabant.

344. Dico I. Matrimonia a filiisfamilias, idem est de filiabus, contracta parentibus sive insciis, sive invitis, nec jure naturali, nec divino, nec humano irrita sunt; nec proinde magistratus, vel parentes possunt suo arbitrio ea vel rata facere, vel irrita.

Prob. per part. I. Non jure naturali; quia sicut matrimonium est solius viri feminæque conjunctio, qui suo consensu contractum perficiunt, ita spectato jure naturali pro sua essentia utriusque contrahentis consensum postulat; hoc igitur habito valebit jure naturali. Deinde spectato naturæ sensu prorsus iniquum apparet, filios ita parentum potestati velle substernere, ut sine horum consensu valide contrahere matrimonium non possint. 1º Quia interdum filii ipsis parentibus prudentiores sunt. 2º Parentes ex sordida subinde avaritia, ne dotem numerare cogantur, impediunt filio-

rum matrimonia. 3° Vel politicis ex causis consensum procrastinant cum incontinentiæ et animarum periculo. 4° Aliquando liberos etiam invitos compellere intendunt in monasterium, vel cælebs vitæ genus, nunquam in eorum nuptias consensuri; vel ideo consensum negant, donec filius admittat sponsam, quam parentes elegerunt, licet eam aversetur filius; ex quo matrimonio nonnisi infausti eventus oriri solent. 5° Filiorum maxime interest, quibuscum perpetuam vitæ societatem ineant, ob gravia onera matrimonio annexa, cum sit indissolubilis et perpetua quædam quasi servitus, a qua per naturam liberi nascuntur; igitur jure naturæ non debet ejus electio necessario pendere a voluntate aliorum, quam eorum, qui matrimonium ineunt. 6° Sæpe filii et filiæ extra patriam potestatem sunt, ut emancipati, vidui, viduæ, absentes in remotis terris, ut parentes consuere subinde non possint; vel aliunde non expediat. Et vel hinc *Conf.* Si ob reverentiam jure naturali parentibus debitam non possint inire valide matrimonium absque parentum consensu; ergo nec vidui, nec viduæ, cum in his perseveret naturalis in parentes obligatio; sed consequens est directe contra Apostolum 1. Cor. 7, de vidua dicentem: *cui vult, nubat.*

II. *Nec jure divino*; tale enim non est assignabile, ut constabit solutione object. quin ex S. Scriptura tenemus, Jacobum patriarcham Gen. c. 29, duxisse uxorem secundam, Rachelem; et Gen. 30, alias duas Balam et Zelpham parentibus insciis; at hoc non fecisset patriarcha sanctissimus, si ad valorem matrimonii jure divino necessarius fuisset parentum consensus. Sed et Tobias junior Tob. 7, uxorem duxit Saram, jam pridem existente lege mosaica, sine scitu parentum; nec eum dehortatur angelus, viæ comes.

III. *Nec jure positivo humano*; ut iterum patebit solut. object. E contra Concil. Trident. Sess. 24 de Ref. Matr., c. 4, contrarium sancivit: ubi: *eos sancta Synodus anathemate damnat, qui falso affirmant, matrimonia a filiis-familias sine parentum consensu contracta irrita esse, et parentes ea rata, vel irrita facere posse.* Ad quod movebantur Tridentini Patres ob rationes supra in prob. part. 4^æ allatas, teste Pallavicino Concilii Trid. historico, tametsi Oratores Galliæ solemniter Regis nomine peterent a Patribus, ut redderentur irrita matrimonia contracta a filiis absque parentum consensu, quod plerumque noxia, ac familiis indecora essent, et odiorum, ut ipsi putabant, quam amoris fomes inter conjuges.

Respondent equidem quidam Doctores Galliæ, Concilium his verbis voluisse damnare novos dogmatistas Lutherum et Calvinum, docentes, ea matrimonia esse jure naturali et divino irrita; non vero condidisse legem disciplinæ universalis, contrariam legibus privatis regnorum, præsertim Galliæ: sed huic responsioni occurratur concl. 2^a. Item valere ea matrimonia jam ante Trident. decreverat Nicolaus I. c. *Sufficiat* 3, caus. 27, q. 2, Innocent III. 2. *Tuæ fraternitatis* de Sponsal. Clem. III. *Cum virum* 12 extra de Regular.

345. *Dico II. Concilium Tridentinum, ante cit. Sess. 24, c. 4 de Ref. Matr. non tantum intendit damnare dogma Novatorum; sed simul condidit legem disciplinæ universalis, vi cujus generaliter rata firmaque manerent matrimonia contracta sine consensu parentum.*

Ratio est. 1° Quia contrarium nullo solido fundamento dici potest, ut patebit solut. obj. 2° Si voluisset unice definire dogma contra Novatores, cur

more alias constanter observato definitionem suam non reposuit inter Canones? 3° Si intendisset tantum damnare hæreticos, nec inducere disciplinam universalem, etiam contra privatas leges provinciales; ergo vere adhuc essent irrita ea matrimonia vi legum istarum, possentque irritari a parentibus: sed hoc nequit conciliari cum Tridentino, quod decretum suum nullo signo restringit ad jus naturale et divinum; sed sine ulla distinctione inter jus naturale, divinum, humanum indefinite, adeoque universaliter pronuntiat valida esse ea matrimonia, nec posse a parentibus irritari. 4° Quia duplex erat controversia in Concilio, ut colligitur ex Pallav. Lib. 22 et 23; prior spectabat dogma fidei, essentne irrita ea matrimonia *jure naturali et divino*, ut volebant hæretici? altera disciplinam, an expediret speciali lege irrita declarare hæc matrimonia, quod poscebant Oratores Galli? igitur cum his nihil concessum legatur in Concilio; sed e contra verbis generalibus rata et firma pronuncietur hæc matrimonia, sat clare colligitur, Concilium voluisse simul legem disciplinæ universalis condere.

346. *Obj. I cont. concl. 1^{am} ex jure naturali.* Vi præcepti naturalis filii tenentur præstare obedientiam parentibus; ergo non possunt sine consensu contrahere matrimonium. *Conf. 1.* Jure naturali filiorum voluntas continetur in voluntate parentum. *Conf. 2.* L. 1 et 2, C. de Nupt. in quibus necessarius parentum consensus decernitur, hæc datur ratio: hoc fieri debere et civilis et *naturalis ratio* suadet in tantum, ut jussus parentum præcedere debeat; ergo.

R. — D. *Cons.* Non possunt valide *N.* licite *Subd.* Sine legitima causa *C.* hac habita *N.* Plus argumentum non probat. Cæterum in eligendo vitæ statu nullus alteri homini a natura despotice subjectus est; sed soli Deo.

Ad Conf. 1^{am}. R. — D. Voluntas filiorum, qui nondum ad perfectæ rationis usum pervenerunt, continetur in voluntate parentum *C.* qui ad eum pervenerunt *Subd.* Quoad usum, curam, administrationem temporalium, etc. *C.* quoad vitæ statum personalem *N.* ex dictis.

Ad Conf. 2^{am}. R. — D. Naturalis ratio suadet, ut jussus parentum præcedere debeat, in ordine ad effectus civiles, et ad nuptiarum honestatem *C.* ad matrimonii et sacramenti valorem *N.* Vid. dicta de Spons. et inferius.

347. *Obj. II. Ex jure positivo divino.* Matth. 19, dicitur Deus eos conjungere, qui contrahunt matrimonium: sed non potest dici, quod Deus conjungat eos, qui contrahunt sine consensu parentum; cum ita contrahentes peccent; ergo. *Conf. 1.* Gen. 38. Judas primogenito suo Her dedit uxorem Thamar; et iterum dedit eam filio suo Onan. *Conf. 2.* Exod. 22, dicitur: *Si virginem quis seduxerit, dotabit eam, et habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis.* Adde illud Deuter. 22, v. 16. Item 1. Cor. 7: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, qui non jungit, melius facit.* Ubi requiritur consensus parentum.

R. — *N. min.* Deus vere conjungit eos, qui absque parentum consensu contrahunt, sicut vere baptizatur qui cum affectu peccati mortalis baptismum recipit; et sicut vere concurrit ad eorum productionem, qui nascuntur ex adulterio, ut notat S. Thomas q. 48, a. 2, ad 2. Potest tamen aliquo sensu dici eosdem non conjungere, quatenus, si absque legitima causa sine parentum consensu contrahunt, non recipiant fructum sacramenti; sicut aliquo sensu dici potest non communicasse, qui peccati mortalis conscius

communicat, quia non recipit gratiam, licet vere corpus Christi recipiat.

Ad Conf. 1^{am}. R. Inde præcise, nec plus probari, quam electionem sponsi vel sponsæ, item propositionem pendere a parentibus; iis etiam incumbere, ut liberis de sponsa vel sponso provideant, et circumspiciant; non vero liberos non posse valide per se ipsos contrahere; quod solum negamus.

Ad Conf. 2^{am}. R. Illud Exod. 22, non est ad rem; non enim ibi agitur de conjugio, sed de stupro, quod vir habuit ad suam explendam libidinem, non ad habendam uxorem; in quo casu pro pœna criminis illud statuitur, ut, si stuprata voluerit et parentes ejus, illam possit stuprator habere in uxorem, sin minus, solvat dotem; datur ergo hoc casu potestas patri filiam stupratam negandi stupratori, licet hic eam ducere vellet, idque in stupri pœnam: unde nihil sequitur contra nos.

Quoad alia Scripturæ loca R. D. Requiritur consensus parentum necessarius ad valorem *N.* Tantum ibi fit mentio consensus, quatenus ad parentes pertinet providere filiis, item quatenus exigit honestas et reverentia, ut filii consulant parentes *C.* Unde idem Apost. 1. Cor. 7, v. 9, de viduis et virginibus simpliciter dicit: *quod si se non continent, nubant*; melius est enim nubere, etc., ubi nihil de consensu parentum.

348. *Obj. III ex jure positivo humano.* Variæ leges civiles, uti pr. Inst. de Nupt. item L. 2, 48, 36 ff. de Ritu Nupt. absolute exigunt parentum consensum *Conf. 1.* Concordat etiam jus canonicum; nam Evaristus can. *Aliter 1*, caus. 30, q. 1, conjugia sine consensu parentum inita vocat *non legitima*, imo *adulteria et stupra*. In eundem fere sensum loquuntur canones alii. *Conf. 2. Ex SS. Patribus.* S. BASILIUS epist. ad Amphilochem: *quæ, inquit, sine iis, qui habent potestatem, fiunt matrimonia, sunt fornicationes.* Hic Pater græcus erat; talemque fuisse Ecclesiæ græcæ morem probat Leunclavius juris orientalis collector tom. 4, Lib. 3. Sed et eandem fuisse mentem Patrum latinorum colligitur ex Tertulliano L. 2 ad Uxor., cap. 9, S. Ambrosio Lib. 1 de Abrahamo cap. ult., Leone epist. 92 (al. 467) ad Rusticum, et aliis. *Conf. 3.* In Gallia plurimum regum edictis, Henrici III in Comitibus Blesensibus anno 1579, Henrici IV 1606, Ludovici XIII 1629 et 1639, matrimonia filiorumfamilias sine consensu declarantur invalida.

R. D. *Ant.* Leges civiles exigunt consensum parentum ex honestate et ad licentiam *C.* ad valorem matrimonii *N.* Nam leges aliæ, velut 24 ff. de ritu Nupt. L. 44, c. de Nupt. contrahentium libertati omnino consultum volunt. Vel, si nihilominus quis vellet contentiose evincere, consensum parentum requisitum fuisse ad valorem, dicendum, leges illas fuisse correctas a jure canonico, præsertim jure novo Tridentini.

Ad Conf. 1^{am}. R. — *N. A. Ad prob. D.* Evaristus vocat illa matrimonia *non legitima*, quia non contrahuntur secundum leges *C.* quia sunt invalida *N.* Item, vocat *adulteria et stupra* exaggerative, quia sunt prohibita, ideoque illicita *C.* adulteria, stupra stricte sumpta *N.* Sic enim et vocat ibidem matrimonia, dum puella non dotetur, a paranympis non custodita et sociata offeratur; si sponsi biduo vel triduo non vacent precibus, nec castitatem servant; nemo tamen adulteria et stupra dicet matrimonia sine hoc ritu celebrata. Taceo, quod hæc Evaristi epistola pluribus supposititia sit. Eodem modo explicandi sunt canones alii.

Ad Conf. 2^{am}. R. SS. Patres loqui de matrimoniis ut illicitis, quia prohibitis, non ut invalidis, dicique a S. Basilio *fornicationes* in latiore sensu. Vel, etiamsi concedamus juxta quarumdam Ecclesiarum leges reprobata fuisse ea matrimonia quoad valorem, nihil tamen obstat conclusioni; cum leges illæ abrogatæ sint, et correctæ per jus novum in Concilio Tridentino; Ecclesiæ enim abnegari nequit potestas, ut pro temporum varietate humana possit immutare statuta, prout vel necessitas, vel utilitas id exposcit, ut inquit Concil. Lateran. IV, can. 50. Imo illarum legum disciplinam jam a XII, circiter seculo mutari cœpisse, ex Innocentio III in cap. *Tuæ fraternitatis* de Sponsalib., Lucio III epist. ad Burgensem Episcopum cap. *Cum causam* de raptoribus colligitur.

Ad Conf. 3^{am}. — D. In Gallia declarata sunt invalida quoad effectus civiles solum, ut dotationem uxoris sine consensu parentum nubentis, jus ad hæreditatem, legitimationem prolium, jus succedendi, etc. C. quoad substantiam, vel vinculum conjugale, et pro foro conscientiæ N. Nam cum clerus Gallicanus in Comitibus generalibus Parisiis anno 1629, congregatus libellum supplicem obtulisset ea de re Ludovico XIII rogans, ut eæ voces *valide* aut *invalide* in Edicto ejusdem regis contentæ nequaquam intelligantur cum relatione ad contractum spiritualem et sacramenti, sed solum ad contractum civilem; tum ut non adstringantur Ecclesiastici ad judicandum secundum hujus Edicti, et Blesensis articulos, sed secundum canones et decreta Ecclesiæ, respondit Ludovicus XIII: *Commonitio Cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit, valide, aut invalide, contracta matrimonia non esse aliter explicanda, quam per solam relationem ad contractum civilem per laicos judices. Altera pariter difficultas justa et rationi congrua visa est, Vide ea de re fusius Cabassutium Lib. 3. Theoriaræ et praxis juris Canonici § 4 et 6.*

349. *Si dicas:* Matrimonium tamen Gastonis Ducis Aurelianensis fratris Ludovici XIII, cum Margaritha Lotharinga anno 1633, declaratum fuit invalidum tam judicio ecclesiastico, quam seculari ex defectu consensus Regis. Respondent Galli cum clero Gallicano in Comitibus generalibus anni 1637, esse hoc privilegium regum Galliæ speciale tum antiqua consuetudine præscriptum, tum ecclesiastica auctoritate munitum, quod sine regum Galliæ consensu invalida sint matrimonia tam filiorum suorum, quam aliorum regii sanguinis principum, qui jus proximum ad regnum habent.

ARTICULUS IV.

AN, ET QUO JURE METUS MATRIMONIUM INVALIDET?

350. Non est hic controversia de metu levi; neque de juste incusso, e. g. a judice Ecclesiastico compellente ad standum sponsalibus; neque de incusso a causa non libera; cum certum sit omnibus, nullum ex his officere valori matrimonii. Quæstio solum de metu gravi instituitur, eoque injuste incusso a causa libera ad extorquendum consensum in matrimonium, an, præsertim 1° quo jure illud invalidet? 2° an etiam, si metum passus matrimonium firmasset juramento? Cæterum expositionem metus gravis vide de sponsalibus metu extortis.

351. *Dico I. Metus gravis injuste incussus nec jure divino, nec jure naturali; sed solo jure ecclesiastico invalidat matrimonium.*

Prob. 1^a p. Quia nullum jus divinum assignari potest.

Prob. 2^a p. Quia spectato jure naturali ad valorem contractuum plus non exigitur, quam consensus simpliciter voluntarius et liber; plus enim ex hoc jure deduci non potest: sed metus consensum simpliciter voluntarium et liberum non tollit; est enim hæc natura actus voluntatis interni, ut a nulla creata vi absolute cogi et impediri possit, quominus libere ac voluntarie feratur in objectum, si id prius cognoscat; et licet metus actum reddat involuntarium secundum quid, et velut conditionate voluntarium, ita ut quis nollet contrahere, nisi aliud metueret malum; manet tamen actus absolute liber et voluntarius; et ex metu volens vere vult, cum malum minus, ut ipsi apparet, eligat præ majori. *Conf.* Si metus invalidaret matrimonium jure naturali, ergo vel ratione consensus, quem tolleretur, vel ob injuriam, quæ inferretur. *primum* dici non potest, tum quia ex ante dictis consensum non tollit; tum quia sequeretur pariter tolli consensum metu gravi juste illato, vel a causa non libera, ut morbo, et tunc æque jure naturali ob defectum consensus irritum esse matrimonium. *Non secundum*: quia injuria ex natura rei actum non irritat; sed solum tribuit jus vel rescindendi actum, vel petendi satisfactionem. Deinde si ob intervenientem injuriam irritaretur, etiam metus levis injuste incussus aut metus injuste incussus ob alium plane finem, quam matrimonium, irritaret contractum, si metum passus ad mala, quæ metuit, evitanda eligeret matrimonium; quorum primum aperte falsum; alterum saltem plerisque, etiam adversariis, displicet.

Prob. 3^a p. Ex c. 2, de eo, qui duxit. Ubi validum declaratur matrimonium, quod pars metum passa postmodum libere iniverat cum parte altera; et declaratur nullum, quod prius erat metu extortum. Adde c. 14, 15, 28, h. t. Igitur cum nullo jure alio invalidatum reperitur matrimonium extortum metu, sequitur solo illud jure ecclesiastico invalidatum esse.

352. *Nec dicas*: Ab Ecclesia invalidari solum tale matrimonium pro foro externo; ergo si metum patiens interne consentiat, uti potest, cum actus internus a nulla vi et causa extrinseca impedibilis sit, valebit matrimonium pro foro interno, non obstantibus textibus juris cit. Item, Ecclesiam tantum irritare hoc matrimonium, quia præsumit, non adesse consensum internum, ubi metus intervenit; ergo si adfuerit consensus, valebit, quia tunc præsumptio cedit veritati. Nam

R. — N. A. Juxta c. 2 de eo cit. Si enim invalidaret solum pro foro externo hoc matrimonium, non potuisset approbari matrimonium alterum postmodum cum parte alia libere initum. *Ad alterum* N. A. Ecclesia enim non præsumit peccata, quæ probari debent; si vero niteretur hic præsumptione non positi interne consensus, præsumeret mendacium ex metu contrahentis. Sed irritans hoc matrimonium fundatur in veritate consensus, non sponte positi, sed per metum extorti, unde mala gravissima nasci solent.

353. *Dico II. Matrimonium metu gravi et injusto extortum invalidum est, etiamsi a metum passo fuerit juramento firmatum.*

Prob. Ex c. 2 de eo, qui duxit. cit., quo matrimonium metu initum declaratum est nullum, non obstante, quod fuisset juramento confir-

matum. Deinde matrimonium extortum metu irritatum est boni communis causa; ergo et juramentum ei adjectum irritatum censi debet, ne obstet bono communi. arg., c. 27 de Jurejur. 12 de foro comp.

354. *Obj. I cont. 1^{am} concl.* Spectato jure naturali ex injustitia non potest nasci justitia, sive obligatio justitiæ; ergo vi hujus juris non potest valere matrimonium extortum injusto metu.

R. — T. A. Nam ita absolute positum falsum est, cum ex injustitia oriatur obligatio justitiæ compensandi illatum damnum, vel satisfaciendi pro injuria N. Cons. et suppos. quod obligatio illa matrimonialis nascatur ex injustitia, quam infert metum injuste incutiens; sed ex consensu simpliciter libero, quem ponit metum patiens, licet ponendi illum metus occasio fuerit. Reliquas objectiones jam attigimus, de Sponsalib. metu extortis, ubi legi possunt.

355. *Obj. II cont. 2^{am} concl. 1° can. 22, caus. 22, q. 4, validum declaratur matrimonium cujusdam juratum, licet fuisset metu injusto extortum. 2° Tale juramentum nec est in præjudicium alicujus tertii; nec, si servetur, vergit in dispendium salutis; ergo servandum est, sicut solvendæ usuræ sunt, si quis sub juramento se eas soluturum promiserit. arg., c. 6, 8, 28 de Jurejur.*

Ad 1um. R. — N. Assert. Sed tantum cit. can. approbatur matrimonium, quod cessante injusto metu erat de novo et libere contrahendum; ad quod Hubaldus (de quo loquitur canon) tenebatur aliunde, ut concubinæ consuleretur; ita colligitur ex verbis: *Quia vero, quam prius concubinam habuerat, non est peccatum in conjugem suscipere*, etc., ergo sermo est de matrimonio adhuc contrahendo, cessante metu; non vero approbatur contractum ex metu injusto.

Ad 2um. R. — N. Ant. Præjudicat enim juri canonico, quod boni publici causa irritavit matrimonium extortum metu; quatenus ex tali matrimonio nasci solent pugnæ, lites, scandala, etc., quibus perturbatur respublica: unde tale juramentum contra bonos mores esse censendum est, et consequenter simul irritandum cum matrimonio. Quoad usuras est disparitas; quia solvere usuras nec peccatum est ex se, nec jure canonico prohibitum, nec boni publici causa irritatum; licet usuras exigere omni jure prohibitum sit; ergo, cum juramentum de usuris solvendis sine peccato servari possit, valebit.

CAPUT IV.

DE UNITATE MATRIMONII.

356. Duobus modis matrimonium dici potest *unum*: *Primo*; quia unus cum una conjunctus est. *Secundo*; quia priore conjugē defuncta, alteram postea non ducit: utraque ea unitas *monogamia* appellatur, et monogamus,

qui uni conjunctus est, vel fuit. Priori unitati opponitur polygamia simultanea; posteriori successiva. *Polygamia simultanea* vero, ut ex ipsis vocibus liquet, dicitur, dum vir plures uxores simul sibi jungit; *successiva*, si vir successive plures uxores ducat, ita ut nova succedat priori demortuæ. Quod si vir secundam tantum uxorem priore mortua ducat, *bigamia* in jure dicitur, et vir bigamus. Pari modo unitati matrimonii *polyviria*, dum eadem uxor pluribus viris nubit, opponitur, quæ, ut de polygamia dictum, vel simultanea, vel successiva potest intelligi.

ARTICULUS I.

AN LICITA SIT POLYGAMIA SUCCESSIVA? ET QUÆ ECCLESIE TUM LATINÆ, TUM GRÆCÆ CIRCA SECUNDAS, ET ULTERIORES NUPTIAS FUERIT DISCIPLINA?

357. *Nota.* Secundas nuptias ceu jure divino illicitas atque irritas, teste AUG. Lib. de Hæresib., c. 26, damnaverant olim Montanistæ, quibus se Tertullianus adjunxit Lib. de Monogamia c. 4. *Hæretici* (Marcionitæ), inquiens, *nuptias auferunt. Psychici* (Catholici) *ingerunt. Illi nec semel, isti non semel nubunt... Verum neque continentia ejusmodi laudanda, quia hæretica est; neque licentia defendenda, quia Psychica est. Illa blasphematur; ista luxuriatur.* Idem dogma postea Novatianis placuit: eo enim, refert THEODORETUS Lib. 3. Fabularum hæreticarum, cap. 5 (Opp., t. 4, p. 229 D), *qui secundas nuptias inierint, a sacris Mysteriis repellunt.*

358. *Dico I. Nec secundæ nuptiæ, nec ulteriores jure divino illicitæ sunt aut irritæ.*

Prob. I. Tales nuptiæ 1º non repugnant legi naturali, quia non repugnant matrimonii fini tum primario, tum secundario. 2º Nec repugnabant olim legi Mosaicæ; hæc enim eas nusquam prohibet, sed potius approbat, dum Judæis præcipit, ut ducant mulierem, quam frater absque liberis reliquerit. 3º Nec adversantur legi Evangelicæ; hujus enim auctor Christus eas nulli aut damnat, aut vetat. Imo legi Evangelicæ plane conformes sunt; nam, et

Prob. II positive. 1. Cor. 7, absolute docet Apostolus: *mulier alligata est legi, quando tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino.* Quæ verba diligenter expendens Augustinus L. de bono viduitatis, c. 12 notat, Apostolum non dixisse, *si dormierit primus vir, aut secundus, aut tertius*, sed indefinite *vir ejus*; proinde, marito mortuo, semper licebit nubere alteri, et similiter viro mortua uxore ducere aliam, cum sit par ratio.

359. *Dico II. Nec Ecclesia latina unquam secundas et ulteriores nuptias aut irritas aut illicitas fecit, vel judicavit.*

Prob. I negative. Nullus enim latinorum Patrum produci potest, qui nuptias illas irritas aut illicitas fuisse asseruisset, quod alias certe fecissent vigilantissimi pastores, si vel illicitæ tantum fuissent. Ideo et S. Hieronymus epist. ad Geruntiam (al. Ageruchiam epist. 423, vel 44) dum refert n. 40, Damasi tempore fuisse Romæ par conjugum, quorum alter viginti uxores sepelierat, altera maritos viginti et unum, licet id graviter ferret, non tamen

nuptias perstringebat in se ceu illicitas, sed tantum excessum libidinis et concupiscentiæ.

Prob. II positive. Patres latini, licet innuant temperare a novis nuptiis rem esse concilii, id tamen non esse præcepti volunt sive divini, sive ecclesiastici. Sic S. AMBROS. Lib. de Viduis (Opp., t. 2, p. 203 E) : *Quod pro consilio dicimus, inquit, non pro præcepto imperamus... neque enim prohibemus secundas nuptias, sed non suademus... licet ergo nubere, sed pulchrius est abstinere.* S. AUG. Lib. de bono viduitatis, c. 12 : *De tertiis et de quartis nuptiis, et de ultra pluribus, ait, solent homines movere quæstionem. Unde ut breviter respondeam, nec ulla nuptias audeo damnare, nec iis verecundiam numerositatis auferre* : ac in medium proferens mulierem, quæ septem viros habuerat, a Sadducæis Christo propositam dicit : *sed nec ipsam tot maritorum mulierem Christus damnavit.* Adde quæ ex eodem S. Patre in concl. præc. retulimus, et quæ eod. Lib. de bono Vid., c. 11, enunciat : *ne arbitreris, vel secundas nuptias crimen esse, vel quascunque nuptias malum esse.* S. HIERON. postquam tot laudibus virginitatem extulisset contra Jovinianum, ut prope nuptias depressisse videretur, in epist. ad Pammachium sive apologia, quam adversus Jovinianum adornavit (Opp., t. 1, epist. 30, al. 50 et 48) suam et Ecclesiæ mentem palam aperit : *ego nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia digamiam, imo nec trigamiam, et ita licere quinto et sexto et ultra, quomodo secundo marito nubere.* Unde et Conc. Florent. in Decreto pro Jacobitis docet, non solum secundas, sed tertias, et quartas et posteriores nuptias licite contrahi posse.

360. *Obj. I.* S. HIERONYMUS Lib. 1 contra Jovinianum, n. 7, asserit fidelem, qui iterato nupserit, indignum esse, qui Christi corpore reficiatur. *II.* In epist. ad Ageruchiam cit. ait, laicos eadem lege teneri ad monogamiam, qua sacerdotes : *Laicus tenetur mandato, per quod ad sacerdotium pervenitur*; ergo secundas et posteriores nuptias putavit illicitas. *III.* Si secundæ et posteriores nuptiæ essent licitæ et validæ, ergo etiam essent sacramentum, sed hoc videtur falsum juxta sensum Ecclesiæ 1º quia bigamia quoad receptionem ordinum causat impedimentum canonicum sive irregularitatem; ergo non videntur habitæ ut sacramentum. 2º Quia secundæ nuptiæ non benedicuntur.

Ad 1um. R. S. HIERONYMUS velle, quod iteratæ nuptiæ arceant a communione, non quidem in se, sed in causa, scilicet ratione libidinis, ob quam ut plurimum ad iteranda matrimonia impelluntur. Responsio patet ex eo, quod, ut paulo ante notavimus, cum S. Doctor virginitatem contra Jovinianum adeo extulisset, ut visus esset damnare nuptias, ideoque culparetur, palam professus fuerit, nuptias in se licitas esse, quantumcumque iteratas.

Ad 2um. R. S. Doctorem voluisse, laicum, si ad sacerdotium pervenire velit, debere abstinere a secundis nuptiis juxta consuetudinem Ecclesiæ bigamas a sacerdotio arcentis; vel laicos tantum ex decencia quadam teneri, ne alioquin sibi ad sacerdotium aditum præcludant.

Ad 3um. R. — C. Maj. N. min. Nihil enim deest ad rationem sacramenti; non materia et forma, nec intentio, ut supponitur; non etiam significatio unionis Christi cum Ecclesia; nam hæc significatio in matrimonio duplex est, essentialis et accidentalis; prior consistit in eo, quod matrimonium sit unius cum una, sicut Christus unitur uni Ecclesiæ; altera stat in hoc, quod prius non fuerit unitus cum altera; licet ergo accidentalis et secundaria

desit; semper tamen habetur prior et essentialis, quia est matrimonium unius cum una.

Ad 1^{am} prob. R. — *N. Cons.* Illa enim irregularitas non est inducta ideo, quasi secundæ nuptiæ sacramentum non esset, vel in iis esset contracta culpa; *qui enim*, inquit, S. AMBROS., epist. 82, *iteraverit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exiit sacerdotis*; sed ob defectum sacramenti, id est, *perfectæ* significationis sacramenti matrimonii, ut ait Innoc. III, c. 5, de Big. non ord. Matrimonium enim fidelium significat primario et essentialiter conjunctionem Christi cum Ecclesia velut unius cum una; secundario vero ex dictis significat conjunctionem Christi cum Ecclesia tanquam sponsa unica, ante quam non fuit alia; ad hanc vero significationem repræsentandam bigamus ineptus est; ac proinde decere non videtur, eum sacramenta ministrare aliis, qui ipse in significatione ejusdem patitur defectum.

Ad 2^{am} prob. R. Equidem *de jure* non benedici secundas nuptias, sive ambo conjuges, sive alteruter tantum in priori matrimonio benedictionem jam susceperit c. 4 et 3, h. t. Sed ratio est, quia benedictio semel collata semper adhuc durare intelligitur, quam proinde repeti non convenit cit. c. 3, h. t. præsertim cum, uno conjuge excluso, alterius benedictio inconveniens et contra morem Ecclesiæ foret. Dixi autem: *de jure*; nam de consuetudine, aut statuto in pluribus diœcesibus etiam secundæ nuptiæ benedicuntur, maxime si sponsa adhuc nunquam fuerit benedicta.

364. Dico III. Ecclesia græca secundas nuptias nunquam illicitas vel censuit, vel fecit.

Prob. Ex PATRIBUS GRÆCIS. S. BASILIUS epist. ad Amphilochem can. 41. (Opp., t. 3, p. 296 A): *Quæ in viduitate potestatem sui habet, ita ut viro cohabitaret, ab omni culpa libera est, cum Apostolus dixerit, si mortuus fuerit vir ejus*; etc., hic vero de secundis tantum nuptiis loquitur. S. EPIPH., hæc. 59. Novatianos dicit stolidos, quod ab illis non amplius admittatur, qui post baptismum secundam uxorem duxerit. Addi possunt S. GREGORIUS NAZIANZEN., orat. 34; S. CHRYSOST., homil. 49 in c. 7. Epist. 4. ad Cor. alique, eos, qui secundas nuptias damnant, habentes ut hæreticos; et merito, cum secundas nuptias licere innuat Concilium Nicænum, esseque hoc dogma catholicum, dicens can. 8 (Labb., t. 2, p. 34 A): *Hæc autem pro omnibus eos, Catharos sive Novatianos dum ad Ecclesiam recipiendi sunt, scriptis convenit profiteri, quod Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant et sequantur; id est, et bigamis se communicare*, etc. Unde improbabilis redditur opinio P. Gasparis Juenin in Comment. histor. et dogmatico asserentis, quasdam Orientales Ecclesias jure ecclesiastico secundas nuptias fecisse illicitas; neque enim verisimile est, Patres Orientales, præsertim qui post Concilii Nicæni tempora non adeo diu floruerunt, velut Basilius, Gregor. Nazianz. et alii, contradicere voluisse Concilio Nicæno, rem hanc de secundis nuptiis esse dogma catholicum asserenti.

362. Obj. I. Eos, qui secundo nupsissent, Patres Orientales in Concilio Neocæsarensi poenitentia castigandos voluerunt; ergo secundas nuptias voluerunt illicitas. **II.** GREGOR. NAZIANZ., orat. 34 (al. 37, p. 650 D, edit. Paris. 1778), ait Apostolum *secundas nuptias aversari*. **III.** S. CHRYSOSTOMUS, homil. 32, in c. 49. Matthæi in Opere imperfecto (Opp., t. 6, p. 434 E)

secundam, ait, accipere uxorem secundum præceptum Apostoli est; secundum veritatis autem rationem vere fornicatio est.

Ad 1um. R. — N. Cons. Patres modicam pœnitentiam imponebant bigamis, non ob culpam in secundis nuptiis admissam, sed ob quamdam incontinentiæ speciem, quam illæ præ se ferre videbantur. Sic et Basilius eidem praxi Conc. Neocæsarensis adhæsit epist. ad Amphilocho. cit. can. 4. *Definimus*, inquit, *annum pœnitentiæ in bigamis* : atqui certum tamen est Basilium judicasse secundas nuptias esse licitas; patet enim 1° ex ejus verbis can. supra relatis. 2° Quia non adeo diu post Concilium Nicænum scripsit, in quo hæc veritas satis aperte stabilita erat, quod S. Basilium latere non poterat.

Ad 2um. R. — D. Ait Apostolum secundas nuptias aversari proprie, h. e. ut illicitas N. aversari improprie, h. e. suadere potius viduis continentiam juxta illud Apostoli : *beatior autem erit, si sic parmanserit C.* Hanc esse præcise mentem Gregorii, ex ejus orat. 37 (al. 34), in illud Evangelii, *cum consummasset Jesus hos sermones*, clarum fit, cum hæc scribat ibi de matrimonio : *primum lex est, secundum venia et indulgentia.*

Ad 3um. R. Opus illud non esse S. Chrysostomi, sed vel hæretici auctoris, vel alterius doctrinam S. Chrysostomi corruptentis. Et vero ut observat Bellarminus Lib. de Matrim., c. 49, aliique passim, plurima in eo libro continentur, quæ cum orthodoxa fide, et doctrina S. Chrysostomi, alibi ab eo tradita aperte pugnant. Quin in cit. textu crassam contradictionem notare est, longe abhorrentem a tanti Doctoris sapientia; ut : *secundam accipere est præceptum Apostoli*; et tamen *vere fornicatio est*; an enim Apostolum veram fornicationem vel suasisse vel præcepisse quis prudens dixerit?

363. *Dico IV. Satis probabile est trigamiam in quibusdam Orientalibus Ecclesiis habitam fuisse illicitam, saltem jure ecclesiastico; licet non irritam.*

Prob. 1^a p. Ex PATRIBUS GRÆCIS. S. BASILIUS, can. 4 in epist. ad Amphilocho. trigamiam vocat *fornicationem castigatam*, h. e. ut Balsamon aliique Græci interpretantur, fornicationem non vagam, qualis est, quæ cum meretricibus promiscue exercetur, sed cum una muliere : et can. 50. *Ecclesiæ inquinamentum.* S. Basilio consensit S. GREGORIUS Nazianz., orat. 37 cit. (p. 650 D) dicens : *primum matrimonium lex est; secundum venia et indulgentia; tertium iniquitas*, sive legis transgressio, ut ex voce græca colligitur; tertium enim matrimonium *παρνομία* vocat; et ex oppositione, quam facit inter matrimonium secundum et tertium. S. EPIPHANIUS vero, aliique, dum exponunt illud Apostoli 1. Cor. 7, *mulier alligata est legi*, etc., secundas concedunt nuptias juxta Apostolum, nihil tamen unquam addendo de tertiis. Dixi : *probabile est*; tantum enim saltem merentur verba Græcorum Patrum sumpta in sensu obvio atque proprio.

364. *Nec dicas* cum P. Billuart : Si Patres illi Græci trigamiam habuissent illicitam; ergo 1° sibi aperte contradixissent, cum alibi non tantum secundas, sed etiam posteriores nuptias ut licitas agnoscent, ut patet ex S. Basilio can. 4, epist. ad Amphilocho. 2° Sic damnassent praxin et fidem universalis Ecclesiæ, quod non est credibile de tantis Patribus. Nam

R. — N. 1^{am}. *seq.* Quoad Patres Græcos, de quibus solis hic sermo est; licet enim nuptias secundas agnoverint licitas, ut Basilius can. et epist.

cit. ubi de secundis tantum nuptiis agit; non tamen trigamiam, de qua loquimur.

N. etiam 2^{am} seq. Nam tertiæ et posteriores nuptiæ an permittendæ sint, vel non, ad disciplinam pertinet, ut manifeste probatur ex nuptiis quartis, imo ex tertiis in quibusdam casibus, in Ecclesia græca illicitis et invalidis; ipso approbante et confirmante Joanne X, summo Pontifice, ut dicitur concl. seq. Poterant igitur Orientales Ecclesiæ illicitas habere nuptias tertias, quin propterea universalis Ecclesiæ praxin, et multo minus fidem damnare voluisse censendæ sint.

Prob. 2^a p. Quia, licet Græci aversarentur tertias nuptias; matrimonium tamen tale nunquam dissolvere, aut dissolvendum declarasse deprehenduntur, quod certe alias declarassent; sed impleta quinquennii pœnitentia, quam imponebant trigamis, teste Basilio can. 4, cit. ratum habebant matrimonium. Res clara fit ex iis, quæ porro Basilius, can. 50, cit. epist. tradit: *Verumtamen ejusmodi res, tertias nuptias, ut Ecclesiæ inquinamenta videmus, sed publicis condemnationibus non subicimus*, matrimonium scilicet dissolvendo, ut volunt interpretes; cum de pœnis publicis intelligi non possit, quibus juxta eundem Basilium, can. 4 subiciebantur, *ut quæ soluta ac profusa fornicatione sint magis expetenda.*

Nec obstat, quod Basilius matrimonia talia dicat esse fornicationem; hanc enim non stricte, sed latius sumit, 1° quia tales nuptias habebat saltem illicitas; 2° quia tertiæ et ultiores nuptiæ potius explendæ libidinis et concupiscentiæ causa, quam procreandæ prolis ut plurimum fieri intellexeret; ideoque trigamum indignum censuit mariti nomine, quia videlicet mariti finis esse primus debet prolis generatio et educatio; hic vero in trigamis esse communius non solet.

365. *Dico V. Vi præsentis disciplinæ apud Græcos tertiæ nuptiæ nonnisi in certis casibus validæ contrahi possunt; quartæ vero nunquam.*

Casus autem, in quibus tertiæ nuptiæ apud Græcos contrahuntur valide, sunt, si bigami quadragesimum ætatis annum nondum attigerint, et prole careant ex priore matrimonio suscepta. Quod si annum illum attigerint, et prolem habeant ex priore matrimonio, sunt prorsus ad contrahendum inhabiles; si vero prole careant, licet eum annum attigerint, adhuc ad tertias nuptias admittuntur, sed imposita pœnitentia majore, quam alias trigami subire debent dum valide contrahunt. Ita Arcudius Lib. 7 de Concord., c. 29.

Jus vero illud, quo in Ecclesia græca trigami sunt redditii inhabiles ad quartas nuptias, paulo post initia seculi x *solemniter et aperte* stabilitum fuit auctore Nicolao I patriarcha Constantinop. et Constantino Porphyrogenito imperatore, confirmante Joanne X summo Pontifice, occasione turbarum, quæ ob Leonis cognomento Sapientis quartas nuptias cum Zoe exortæ fuerant, quem propterea Nicolaus segregaverat a fidelium communione, sed Sergio Papa, ad quem Leo confugerat, hujus matrimonium ratum habente, et per Legatos Nicolaum exauctorante. Qui postea in sedem restitutus, approbansque Leonis matrimonium, a Joanne X. Sergii successore simul obtinuit, assentiente Constantino Leonis ex Zoe filio, ut quartæ nuptiæ nunquam deinceps possent valide contrahi. Decretum in regulæ formam Orientales Episcopi, qui ad finiendam litem convenerant, ita protulerunt sub titulo: *Tomus unionis... Quod si quis ad ejusmodi conjugium, quartas*

nuptias, progredi decreverit, ab omni cœtu Ecclesiastico exclusus esto, et ab ipso in sanctam ædem ingressu tantisper alienus, donec in hoc conjugio permanserit; hoc enim sanctis quoque Patribus, qui ante nos vixere, visum fuit; ac nos sane sententiam reddentes apertiolem, eum velut alienum a republica Christiana abdicamus. Unde simul colligitur ratio, cur dixerim supra, paulo post initia seculi x jus illud *solenmniter et aperte stabilitum esse*; Patres enim aiunt, hoc sanctis Patribus jam ante visum esse, et se tantum apertiolem sententiam reddere. Igitur habebantur jam ante quartæ nuptiæ ut invalidæ, licet non ita aperte, aut universim aliqua lege communi ita statutum fuisset.

ARTICULUS II.

QUO JURE POLYGAMIA SIMULTANEA PROHIBITA SIT?

366. *Nota I.* Qui a tempore legis evangelicæ pluralitatem uxorum simultaneam auderet asserere licitam, nemo fuit, nisi infamis Mahometes, ac postremis temporibus Anabaptistæ et Lutherus, qui Philippo Hassiæ principi ut secundam uxorem Magaretham de Saal sibi adderet, etiam consuluit, teste Bossuet in Hist. variation. Ecclesiar. Protestant. Refert equidem de Valentiniano imperatore Socrates (L. 4, c. 34) quod cujusdam Justinæ amore raptus eam in matrimonium duxerit, retenta priore conjuge Severa, utque colore aliquo incontinentiam suam tegeret, legem promulgarit, qua liceret viro duas simul habere conjuges; at, ut recte notavit Baronius ad an. 370, narratio illa Socratis fabula est: duxit equidem Justinam Valentinianus, sed post mortem Severæ conjugis, ut probant Sylvius, et Bosco, aliique, et commentum esse, quod ait Socrates, pluribus ostendunt.

367. *Nota II.* Tametsi certum sit Catholicis omnibus, polygamiam nunc jure divino positivo esse prohibitam; an tamen etiam jure naturali, et quo modo ab hoc prohibita sit, quædam inter eos reperitur sententiarum varietas. Juri naturali eam repugnare negat Durandus in 4. sent. dist. 34, Abulensis in cap. 49. Matth. aliique; unde inferunt 1º Patriarchis Judæis opus non fuisse dispensatione divina, ut licite plures simul uxores ducerent. 2º Nec peccasse quondam gentiles polygamos, nec etiam his temporibus eos, qui cum pluribus simul matrimonia ineuntes invincibili legis Evangelicæ ignorantia laborant. Cæteri vero catholici plerique polygamiam simultaneam etiam jure naturali prohibitam contendunt; licet iterum diverso modo id doceant, ut videre est passim in auctoribus.

368. *Dico I.* Polygamia, sive pluralitas uxorum simultanea est jure divino prohibita.

Est de fide contra Anabapt. et Lutherum, quod ideo damnavit Tridentin. Sess. 24 de Sacram. Matrim. ubi: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.* Et

Prob. Christus Matth. 49, matrimonium reduxit ad primævum statum institutionis suæ: atqui prima institutio matrimonii jure divino excludit polygamiam; ergo. *Prob. Maj.* Nam Christus interrogatus a Pharisæis, an liceret repudiare uxorem, respondit negative: *Non legistis, quia qui fecit*

hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una: tum docet, quid ipse hac de re sentiat, et observari velit, ac subdit: Itaque jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet; ergo matrimonium voluit esse deinceps unius cum una, sicut olim fuerat. Porro cum instarent Pharisei, Moysen permisisse libellum repudii, Christus rursus revocans datam causam ad primam institutionem ait: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Et Matth. 5, Marc. 10, Luc. 16. Christus declarat eum, qui dimissa uxore aliam duxerit, mœchari; unde clare colligitur, jure evangelico polygamiam esse omnino illicitam; nam ideo mœchari dicitur, qui dimissa uxore priore ducit aliam, quod jam per libellum repudii vinculum matrimonii dissolvi non possit; ut patet ex cit. verbis: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Quod si ergo mœchatur, qui dimissa uxore vivente ducit aliam, quanto magis ille, qui uxore prima retenta insuper ducit secundam?

369. Dico II. Polygamia etiam juri naturali adversatur.

Prob. I. Ex communi Doctorum consensu polygamiae simultaneae prohibitionem ad jus naturale referentium.

Prob. II. Ex natura matrimonii; hujus enim fini saltem secundario, qui est cohabitatio pacifica, repugnat; plures enim uxores ob zelotypiam huic sexui naturalem nec inter se, nec cum marito concordare solent; sicque plures procrearentur proles, nihil pronius erit, quam ut, cum matres de suis tantum prolibus sollicitæ sint, una ab altera patris avertat animum, prolem alterius conetur excludere a successione in bonis, velut Bethsabea fecit, ut Salomon præferretur Adoniae ex Haggith genito 3. Reg. 1. Unde et gravissimæ dissensiones ipsas inter proles exsurgunt, sique alia ametur præ alia, vel in successione præferatur alteri.

Prob. III. Ex natura justitiæ commutativæ, quæ exigit, ut servetur æqualitas inter traditum et acceptum; ergo cum uxor jus in corpus suum tradere non possit viro alteri; neque viro licebit jus in corpus suum tradere alteri uxori, vel aliis pluribus.

370. *Obj. I.* GREGORIUS Papa III, can. 48,* caus. 32, q. 7 definit, licere viro ducere uxorem secundam ob primæ adhuc viventis infirmitatem; ergo censuit polygamiam simultaneam non esse juri naturali contrariam. *II.* Si polygamia simultanea adversetur juri naturæ, ergo peccarunt Patriarchæ antiqui plures simul uxores ducendo in matrimonium: atqui hoc de viris illis sanctissimis dicere nefas est, et negatur communiter; ergo.

Ad 1um. R. — *D. A.* Definit hoc ob primæ adhuc viventis infirmitatem qualemcumque *N.* ob infirmitatem, quæ erat impotentia naturalis et antecedens perpetua ad reddendum conjugale debitum, propter quam prima uxor non erat uxor vera, eo quod talis impotentia dirimat jure naturæ matrimonium *C.* Ita colligit Barbosa et alii ex rescripto Gregorii ad Bonifacium episcopum: *nam quod proposuisti: quod si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis?* Nec obstat, quod simul Gregorius jubeat, ut vir ille post secundum matrimonium alat priorem mulierem: *non tamen subsidii opem subtrahat ab illa;* hoc enim non ideo, ut notat Glossa, addidit, quod infirma illa fuisset uxor vera, sed vel

per modum consilii; vel dotem ei restitui voluit, eo quod propter infirmitatem sibi de victu providere non posset, aut inops, aut egena esset.

Ad 2um respondet Calvinus: sanctissimos Patriarchas omnino reos factos fuisse adulterii, hoc tamen ipsis a Deo imputatum non esse ad culpam, quod essent e prædestinatorum numero. Sed falsum esse hoc Calvini responsum, liciteque Patriarchas veteres plures duxisse uxores, licet polygamia repugnet juri naturæ, dabit sequens conclusio.

374. *Dico III. Ex concessione tamen divina post diluvium usque ad legem Evangelicam licita fuit polygamia simultanea.*

Prob. I. Ex SS. PATRIBUS. S. HIERONYM., epist. 83 (al. 69) ad Oceanum, ubi: *sciebat (Apostolus) lege concessum, et exemplo Patriarcharum ac Moysi familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere.* S. CHRYSOST., hom. 56 in cap. 30. Gen. (Opp., t. 4, p. 452 C: *Tunc, inquit, quia principia erant, permissum fuit cum duabus, vel pluribus uxoribus misceri, ut humanum genus propagaretur.* S. AUGUST. qui L. 3 de Doctr. Christ., c. 42, ait: *Sufficiendæ prolis causa erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis, scilicet ob concessionem divinam, consuetudo.* Unde INNOCENTIUS III c. *Gaudemus* de divortiis, cum dixisset nulli unquam licuisse plures simul uxores habere, addidit: *nisi cui fuit divina revelatione concessum... per quam Patriarchæ, et alii viri justi, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur.*

Prob. II. Ex ipso Patriarcharum exemplo: nam 1° nusquam S. Scriptura arguit Patriarchas ob multiplicata simul conjugia. 2° Imo illustria eorum sanctitati tribuit testimonia. 3° Silens etiam de quavis eorum pœnitentia ob conjugium cum pluribus simul uxoribus testatur justos cum eis regnatos in cœlis Matth. 8.

Prob. III. Non tantum Patriarchis in lege naturæ, veluti Abrahamo, Isaaco, Jacobo, quos plures simul uxores habuisse Scriptura testatur, injuriosa est Calvinus responsio; sed etiam sanctissimis viris aliis in lege Mosaica ut Davidi.

Nec dicas cum Calvino: Hoc viris illis sanctis imputatum non fuisse ad culpam, quod essent e numero prædestinatorum; nam ex hoc numero Davidem fuisse certum est; et tamen unum cum Bethsabea adulterium ipsi graviter imputatum scimus per Nathan prophetam et pœnitentiam Davidis; licet igitur fuerint e prædestinatis viri sancti, de quibus loquimur, hoc tamen non obfuisse, quominus pluralitas uxorum simultanea illis imputaretur ad culpam, nisi ea divina ex concessione licuisset.

372. *Obj. I. Deus in lege naturali dispensare non potest; ergo male dicitur licuisse tunc polygamiam simultaneam ex divina concessione. Omissis aliorum responsis, quæ pro suo de jure naturali systemate afferunt.*

R. — C. A. et N. *suppos.* Quod Deus concedens pluralitatem uxorum ante legem Evangelicam tunc dispensarit in jure naturali, quia casus ille, quo Deus concedet pluralitatem uxorum, nunquam objectum fuit alicujus legis naturalis prohibentis. Pro quo plenius intelligendo

373. *Observe sequentia:* 1° Lex naturalis absolute immutabilis est et indispensabilis; est enim ordinatio divinæ voluntatis per rectam rationem promulgata circa actiones et omissiones creaturarum rationabilium, ad rectam

constitutionem et felicitatem reipublicæ divinis perfectionibus conformem necessaria. Sicut igitur ipsæ divinæ perfectiones, ad quas manifestandas omnis natura rationalis ordinatur, semper eædem sunt, et immutabiles, ita etiam leges latæ ad divinarum perfectionum normam. 2º Legum tamen naturalium in se plane immobilium aliæ versantur circa actus, qui attingunt materiam nullius alterius juri nequidem divino subjectam, ut blasphemia, mendacium, etc. Aliæ e contra circa actus, qui materiam attingunt in jure alterius positam, humano, vel saltem divino; sic bona fortunæ in certis casibus etiam potestati humanæ, bona vitæ, corpora humana divino juri subjecta sunt. Unde sequitur multas materias ex aliena voluntate, cujus juri subditæ sunt, ita immutari posse, ut objectum legis naturalis etiam negativæ et prohibentis nullo modo constituent. Sic rem alterius sibi sumere, vel bona fide acquisitam retinere post cognitum etiam dominum lex naturalis prohibet; non tamen prohibet hoc pro iis circumstantiis, quando illud fit ex consensu illius, qui plenam habet de illa re disponendi facultatem. Si non obstante, nec mutato, et sine dispensatione in lege naturali *non occides*, licite Abraham immolare voluit filium suum habita jussione Dei, qui vitæ et mortis Dominus est. Nimirum lex naturalis non comprehendit, nec prohibet retentionem rei ex consensu illius, qui de ea disponendi facultatem habet; nec occisionem justam, qualis est, quæ jussione Dei fit. Ita in nostro casu: lex naturalis prohibens polygamiam nunquam comprehendit vel prohibuit pluralitatem uxorum pro iis circumstantiis, quibus Deus, in cujus plenissima potestate et dominio sunt corpora, eorumque jura, etiam in ordine ad conjugales actus, de illis disponet aliter, et jus unius in corpus dividet inter plures.

374. *Inst. 1.* Nusquam legitur in Scriptura aliquid de facta a Deo concessione plures simul uxores ducendi; ergo.

R. Eam S. Thomas p. 3, q. 63, a. 2, ait factam esse per internam inspirationem Patriarchis populi Israelitici, et per ipsos aliis, cum non sit credibile, tantos viros in Scriptura adeo laudatos in perpetuo vixisse adulterio. Tempus vero concessionis hujus quod concernit, probabilius facta videtur ipsi Noe non diu post diluvium, ab eoque communicata posteris, ipsis demum gentilibus; tunc enim illam poscebat magis propagandi generis humani necessitas, cujus octo tantum animæ erant superstites, ætasque hominum esse brevior, quam ante diluvium.

375. *Inst. 2.* Mulieres posteriores in Scriptura *concubinæ* appellantur; ergo conjugium cum his non erat verum, sed adulterium.

R. — D. A. Appellantur concubinæ eo sensu, quo hodie ea vox usurpatur, scilicet pro scorto aut uxore non legitima N. quia solum ad generationem prolis, non autem ad gubernationem domus, ac alia admittebantur C. Duo tunc genera uxorum erant: quædam non solum ad generationem prolis, sed et gubernationem domus, et bonorum communitatem admittebantur, quæ antonomastice uxores dicebantur, etiam dominæ et matresfamilias erant, earumque liberi hæredes: quædam solum ad generationem prolis, quæ *concubinæ* dictæ, licet essent uxores legitimæ. Colligitur ex 2. Paralip. 11, v. 21, ubi de Roboamo legitur: *Uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta.* Et Gen. 23: *Deditque Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera.* Utrumque

genus uxorum distinxit etiam Gellius L. 48. Noct. Attic., c. 6. Præsterea in Scripturis, quæ concubinæ dictæ, etiam uxores appellantur. Sic Gen. 16, Sara ancillam suam Agar viro suo uxorem dedit, quæ tamen Gen. 25, inter concubinas numeratur. Et ibid. dicitur Abraham aliam duxisse uxorem Cethuram, quæ postea concubina dicitur. Sic Jud. 49, de Levita dicitur : *Accepit sibi uxorem concubinam de Bethlehem Juda.*

376. *Inst.* 3. Salomon 3. Reg. 2, ob multitudinem uxorum reprehenditur ; ergo illicite egerat eas assumendo.

R. — D. A. Præcise ob multitudinem N. ob nimiam, et præsertim, quia alienigenas et idololatræ assumptæ, per quas depravatum est cor ejus, ut sequeretur deos alienos C.

377. *Inst.* 4. Judæi Joan. 8, dicunt : *Nos ex fornicatione non sumus nati* : quod idem est, ac si dicerent : nos ex Agar concubina Abrahæ nati non sumus ; sed ex Sara uxore ejus legitima ; ergo.

R. 1°. Judæos hic non carnalem, sed spirituales fornicationem, sive idololatriam intellexisse, quæ sæpe Scripturæ phrasi fornicatio dicitur ; perinde ac si dicerent : Nos idololatræ non sumus, sed unum verum Deum colimus ; non enim ex majoribus, qui idola coluerunt, genus ducimus, sed ex Abrahamo veri Dei cultore. Colligitur ex contextu ; prius enim dixerant : *Pater noster Abraham est* ; post verba autem : *nos ex fornicatione*, etc., statim subdunt : *Unum patrem habemus Deum.*

R. 2°. Si permittatur etiam, Judæos de carnali fornicatione locutos fuisse ; non tamen inde sequetur, quod præcise fornicationem Abrahæ cum Agar intellexerint.

378. *Inst.* 5. S. AMBROSIIUS, tamen Lib. 4 de Abraham, c. 4 (Opp., t. 4, p. 290 et seqq.), videtur supponere, illius tempore polygamiam nondum fuisse licitam, quia rationibus omnibus conatur Abrahamum defendere a culpa adulterii, quod nondum esset lege prohibitum, quod de consensu Saræ et posteritatis, non libidinis causa fecisset ; quod de eo facto, commixtione cum Agar pœnitentiam egerit. Item S. AUGUST., L. 2 contra Faustum, c. 30 et alibi Manichæis objicientibus crimen Abrahæ respondit, eum excusandum esse, quia non libidine, sed prolis gratia, et cogente uxore fecerit. Denique S. LEO, epist. 2, alias 92, ad Rusticum Narbonensem distinguit inter uxorem et concubinam ; confirmatque distinctionem exemplo Saræ et Agar, ac concludit, virum non committere polygamiam, si, postquam concubinam duxisset, duceret uxorem aliam. Supponit igitur Agar non fuisse uxorem Abrahami legitimam.

Ad 4um. R. — N. A. Licet enim S. Pater ab initio videatur supponere peccatum aliquod afferendo rationes minus probabiles, ob quas excusaretur Abraham, eum tamen tandem excusat ex hac ipsa ratione, quod Deus Abrahamo id concesserit in mysterium : *peccatum non fuit*, inquit ibid., *sed mysterium* ; illud nempe, quod Paulus exponit, c. 4 ad Gal. *Scriptum est, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, unum de libera.* Nimirum oratorum, quorum more hic locutus est Ambrosius, id proprium est, ut ante minus validas, post validiores et graviore rationes proponant.

Deinde prima et secunda ratio non subsistit ; si enim nulla lex prohibebat adulterium, quare Abraham dicitur egisse pœnitentiam ? Revera tamen

semper lege naturali prohibitum fuisse adulterium, et hanc legem a nemine invincibiliter ignorari posse, idem fatetur Ambrosius Lib. eod., c. 44, sola igitur ultima ratio S. Ambrosii vera et firma est; atque ita, quod ex se peccatum fuisset, ex divina concessione non fuit.

Ad 2um. R. Manichæos objecisse Patriarcharum in plurium uxorum usu libidinem et petulantiam; satis igitur Augustino erat ostendere, Manichæos falsum loqui, eo quod Patriarchæ *non libidine carnis, sed posteritatis amore* ad plures uxores accesserint. Cæterum eos non peccasse docet alibi Lib. 22 cont. Faustum, c. 47, ac Lib. 46 de Civit., c. 38, quod tunc *multiplicandæ posteritatis causa eos nulla lex prohiberet*, nimirum ob concessionem divinam; nam alias eos prohibuisset lex tum naturalis, tum divina teste Christo Matth. 49.

Ad 3um. R. S. Leonem, dum hic concubinam pro uxore non legitima accipit, per *concubinam* intellexisse mulierem servam, cujusmodi fuerat Agar; atque solum asserit matrimonium cum serva contractum ab ingenuo, esse invalidum, ut revera erat seculo v vi juris ecclesiastici solius; nam vi naturalis nunquam fuit. Quare ad exempli de Agar a S. Leone allati veritatem satis est, Agarem ancillam fuisse Abrahæ, quod est verissimum; non vero necesse est, ut eadem uxor non fuerit.

379. *Obj. II.* Cum Luthero: Juxta S. Augustinum ideo Jacob alique Patriarchæ polygami excusandi sunt ab adulterio, quod polygamia tunc esset consuetudinis, nec adversaretur legi alicui; ergo. *Prob. Ant.* Nam L. 3 de Doctr. Christ., c. 42, inquit: *sufficiendæ prolis causa erat uxorum plurium simul uni vero habendarum inculpabilis consuetudo*. Et L. 46 de Civ. cit. quod *eos nulla lex prohiberet*.

R. ut ante, laudatum Patrem et alios ita loqui, quod per concessionem divinam vis legis evanuisset: innotuerat autem illa concessio per specialem revelationem Patriarchis, eamque ab iis hauserant eorum posteris, ita ut apud eos ad Christum usque in consuetudinem abierit, juxta verba illa Innocent III. *Quæ dispensatio vel concessio, mos quandoque, interdum etiam fas censetur*.

Ex disputatis hactenus inferes, a fortiori juri non tantum divino, sed et naturali polyviriam adversari, utpote quæ matrimonii fini non tantum secundario, sed etiam primario, et a natura præcipue intento, videlicet generationi, et bonæ educationi prolis repugnat. *Generationi*, quia hæc per commixtionem cum pluribus impeditur, ut vel nunquam, vel certo rarius subsequatur, veluti patet in meretricibus. *Bonæ educationi*; cum enim proles in commixtione mulieris unius cum pluribus viris incerti sit patris, nullus ex viris eam tanquam suam teneretur agnoscere, saltem non ita diligeret; proinde inde neque curaret, ut bene educaretur, quod tamen patris præcipuum est officium. Quo tamen non obstante, uti communior, sic probabilior videtur sententia auctorum negantium, etiam polyviriam esse jure naturali absolute et sub omni specie prohibitam, ita ut nunquam licere possit, nec eam Deus etiam de potentia absoluta concedere; cum sub iis fieri conditionibus possit, ut prædicta mala evitentur, corpus vero mulieris æque dominio Dei, quam corpus viri subjectum sit, adeoque nihil impediatur, quominus jus in corpus mulieris æque inter plures viros, quam jus in corpus viri inter plures mulieres dividere possit. De quo plura videri possunt apud Pichler, Schmalzgr. de *Spons. duorum*, aliosque.

CAPUT V.

DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

380. Matrimonium *ex parte subjecti* dividi potest in matrimonium inter Gentiles, inter Judæos, inter Christianos : *ex parte sui* vero in legitimum, ratum et consummatum dividitur. *Legitimum* tantum illud est, quod consensu legitimo inter personas non impeditas contractum quidem, rationem tamen sacramenti non participat, quale olim in lege naturæ, et mosaica, ac hodie inter Judæos et Gentiles datur. *Ratum*, sive Ecclesiæ ratificatione approbatum, illud est, quod juxta divinas et ecclesiasticas leges initur a baptizatis, seu fidelibus, inter quos tamen post contractum illud nondum perfecta carnalis copula; atque de hoc intelligenda est regula L. 34 ff. de R. I. quod nuptias non concubitus, sed consensus faciat. *Consummatum*, quod accedente copula carnali perfecta, h. e. ex qua sequi solet et potest generatio prolis, completum est. Porro matrimonii in quolibet ex his sensu accepti indissolubilitas spectari potest vel quoad vinculum, vel quoad thorum; quare de ea sub diversis illis respectibus agendum est.

ARTICULUS I.

UTRUM MATRIMONIUM INFIDELIUM SIT ABSOLUTE INDISSOLUBILE QUOAD VINCULUM?

381. Quæstio movetur duplex : I. An matrimonium infidelium qua talium, h. e. quamdiu neuter conjugum ad fidem convertitur, sit penitus indissolubile quoad vinculum, sive consummatum sit, sive non? II. An matrimonium infidelium etiam consummatum dissolvi possit quoad vinculum, si alter conjugum ad fidem convertatur?

382. *Dico I. Matrimonium infidelium qua talium, sive quamdiu neuter conjugum ad fidem convertitur, est penitus indissolubile quoad vinculum sive consummatum sit, sive non.*

Ratio est, sine distinctione enim inter matrimonium in Christianismo initum, et quod in gentilitate contractum est, præcipit Christus Matth. 49 : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; et Paulus 4. Cor. 7 : *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Et Conf. c. Gaudemus de divort. ubi jubet Innocentius III ut paganus conversus ad fidem ex pluribus uxoribus, quas duxerat adhuc infidelis, priorem tantum accipiat, quamvis dimissam per repudium, et alteri viro postea nuptui traditam; ergo censuit matrimonium in infidelitate contractum esse indissolubile; quid enim alias irrita declararet matrimonia post primum contracta in infidelitate, dum superstites sunt vir et mulier?*

383. *Dico II. Matrimonium tamen infidelium etiam consummatum dissolvi potest quoad vinculum, si alter conjux convertatur ad fidem, alter vero converso vel 1º cohabitare nolit; vel 2º non velit, nisi cum creatoris contumelia; vel 3º eum pertrahendo ad peccatum.*

Ita in terminis Innocentius III. c. *Quanto de divort. Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad peccatum mortale, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit.* Funda vero decisionem suam Pontifex in verbis Apostoli 1. Cor. 7, quæ subjungit ad litteram, *et in hoc casu, inquit, intelligimus, quod ait Apostolus: si infidelis discedit; discedat: frater enim et soror non est servituti subjectus in hujusmodi.* Ergo juxta Apostolum interprete Ecclesia, in relatis tribus casibus, uno conjugum ad fidem converso solvi potest matrimonium etiam quoad vinculum. Et profecto si, discedente infideli, vel legitime cohabitare nolente, fidelis teneretur illo matrimonio; hic propter prioris malitiam esset servituti subjectus contra testimonium Apostoli. *Conf.* Cum enim ex una parte fidelis in hoc casu licite cohabitare non possit; ex parte vero alia Christus neminem sine voluntate, aut culpa propria ad vitam cœlibem obligare voluerit, postulabat æquitas, ut fideli daretur a Christo facultas contrahendi matrimonium aliud: aliter jugum Christi talibus factum fuisset gravissimum, *cum non omnes capiant verbum istud* Matth. 19. Proinde infideles a fide deterruisset, cujus bonum bono conjugii longe majus est.

384. *Obj. I. Apostolus tantum pro causa assignat infidelis discessum, Innocentius vero assignat plures. II. Apostolus per discedat, tantum quoad thorum vel cohabitationem, ut patet ex antecedentibus v. 10 et 11, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innumptum.* Pontifex vero facultatem tribuit illi, qui relinquitur, ad secunda vota transeundi. *III. Christus Matth. 19, de quocumque legitimo matrimonio, proinde etiam infidelium ait: Quod Deus conjunxit, homo non separet. IV. Ibid. Qui dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, mæchatur; ergo sola fornicatio erit causa uxorem dimittendi, et quidem tantum quoad thorum, ut dicemus infra. V. Concilium Meldense relatum can. 1, 38, q. 2, statuit: Si quis habuerit uxorem virginem ante Baptismum, vivente illa post Baptismum alteram habere non potest; crimina enim in Baptismo solvuntur, non conjugia.*

Ad 1um. R. — *D.* Apostolus tantum assignat infidelis discessum physicum et corporis *N.* etiam moralem *C.* Etsi infidelis non recedat corpore, cum tamen non velit sine creatoris contumelia permanere, revera recedit, et relinquit fidelem; quia cogit fidelem discedere, cum hic in eo statu licite permanere non possit.

Ad 2um. R. — *N. Ant. Ad prob. R.* Hæc: iis, qui matrimonio, etc., pertinere ad fideles, a quorum matrimonio postea transit ad matrimonium infidelium, atque simpliciter et indefinite, sine limitatione quoad thorum: *si infidelis discedit, discedat.* Propositio igitur illa indefinita etiam discessum quoad vinculum complectitur; et secus, non subsisteret ratio Pauli: *Frater enim et soror non est subjectus servituti in hujusmodi*, quia, si fidelis non posset discedere etiam quoad vinculum, maneret subjectus servituti, sive matrimonii vinculis, essetque ejus conditio durior, quam ante.

Ad 3um. R. In nostro casu non separat homo, se ipse Deus: Christus enim hanc facultatem dedit in favorem fidei, cujus interpretem habemus Apostolum; Ecclesiam, et rationem.

Ad 4um. R. Cum S. Aug., L. 4 de adulterin. Conjug., c. 4 et 2. Christum ibi loqui de matrimonio inter fideles, sicut et Paulus in iis locis, quibus dixit, matrimonium sola morte dissolvi; solum enim matrimonium fidelium repræsentat perfectam unionem Christi cum humana natura et Ecclesia indissolubilem, ex quo ipsi vera et absoluta indissolubilitas tribuitur.

Ad 5um. R. Concilium loquitur de uxore, quæ pariter ad fidem conversa sit; vel de uxore, quæ pacifice cohabitare velit, et sine creatoris injuria. Quod autem ibi dicitur de uxore virgine, valet etiam de corrupta; sed illa statutum fuit, quia quæsitum fuit de virgine, ut notat Glossa.

385. *Dico III.* In præsentī statu Ecclesiæ, quo infidelis conversus non permittitur ex consuetudine recepta et inducto præcepto Ecclesiæ habitare cum infideli cujusvis sectæ, etiam videtur probabilius posse solvi matrimonium quoad vinculum, si pars infidelis converti nolit, licet de cætero pacifice cohabitare vellet.

Ratio iterum petitur ex verbis Apostoli cit. Ideo enim potest solvi matrimonium in casu conclus. præc. quia, dum aliter cohabitare non vult pars infidelis, hoc ipso discedit moraliter, cogendo partem fidelem ad discessum, cui illicita est talis cohabitatio: atqui etiam nunc ex ipsa consuetudine recepta et inducto præcepto Ecclesiæ illicita est conjugī converso cohabitatio cum infideli, si hic converti noluerit; ergo nolendo converti præcise jam moraliter discedit infidelis, consequenter conversus prioris matrimonii servituti etiam nunc subjectus non manet. *Conf.* Ex iisdem incommodis, quæ præc. conclus. attulimus; si enim in hoc casu conversus non posset transire ad alias nuptias, absque sua culpa vitæ cœlibi maneret adstrictus, quod ex infidelitate conversis accideret gravissimum; unde lex Christi ipsius durissima evaderet, ac facile a conversione revocarentur.

Dixi: in præsentī statu Ecclesiæ; triplex enim Ecclesiæ status distingui hic debet. *Primus* statuitur ab Apostolorum tempore usque ad seculum vi quo statu frequentes erant infidelium conversiones, ac permittebantur fideles converti cohabitare cum infidelibus juxta consilium Apostoli: *Si quis frater uxorem habeat infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* *Secundus* est a seculo vii quo Galli et Hispani congregati in Concilio Toletano IV, anno 650, statuerunt can. 62, relato c. *Judæi*. caus. 28, q. 4, ne conjuges fideles habitare permetterentur cum Judæis converti renuentibus; de aliis vero infidelibus tum nihil decretum fuit. *Tertius*, quo tandem Ecclesiæ consuetudine ac præcepto receptum est, non esse permittendum, ut conjux ad fidem conversus cum infideli cujusque sectæ cohabitaret, quod experientia compertum esset, non leve esse perversionis periculum ex fidelis cum infideli consortio. Neque huic Ecclesiæ præcepto adversatur Apostolus cit. *si quis frater uxorem habeat infidelem*, etc., hoc enim Apostoli dictum nequaquam præceptum divinum est, sed merum consilium Pauli, et ad summum præceptum humanum, ut constat ex loquendi modo, quo Paulus utitur: *cæteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habeat infidelem*, etc.

386. *Obj. I.* Apostolus solum permittit converso secundas nuptias propter

discessum physicum, vel moralem infidelis; sic enim interpretatur Apostolum Innocentius III: atqui talis discessus non habetur, dum infidelis consentit cohabitare pacifice. II. In dubio, an infidelis conversus sit liber a matrimonii vinculo, infideli converti nolente, standum est pro valore et indissolubilitate matrimonii; infidelis enim jure naturali et divino in possessione est. III. Matrimonium inter fideles contractum solvi non potest, etsi alter conjugum fiat hæreticus, aut apostata, ut constat ex c. *Quanto cit. de divort. et Trident. Sess. 24, can. 5*, ubi definit: *Si quis dixerit propter hæresin dissolvi posse matrimonium, anathema sit*; ergo neque in nostro casu dissolvi potest.

Ad 4um. R. — N. min. 4° Ob rationem conclusionis. 2° Quia periculum perversionis, ubi jam rarior est conversio, cedit in contumeliam fidei, et creatoris; igitur jam discessus moralis est: imo et 3° Innocentio ipsimet paria sunt, velle cohabitare remanendo in infidelitate et cohabitare cum creatoris contumelia; postquam enim dixisset c. *Gaudemus de divort. Nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia creatoris*; paulo post subdit: *Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur* (adeoque jam velit cohabitare sine creatoris contumelia) *eam recipere compelletur*. Sed clarius hoc patet ex c. *Quanto cit.* quod est ejusdem Pontificis, ubi inquit, uno ex conjugibus fidelibus labente in hæresin, vel ad ipsius gentilitatis errorem transeunte, non posse transire alterum ad secundas nuptias, *licet hoc casu major appareat contumelia creatoris*; ergo conjuge uno converso, si cohabitare licet alter velit, converti tamen nolit, est Innocentio cohabitare velle cum creatoris contumelia.

Ad 2um. R. — D. Standum est pro valore et indissolubilitate matrimonii, nisi causa alia magis suadeat oppositum C. secus N. Oppositum vero suadet favor fidei, qui summus est, et in cujus favorem Christus concessit solutionem matrimonii; non faveremus autem fidei, si infidelis conversus tanto jugo subderetur, ut ad cœlibem vitam sine omni sua culpa esset adstrictus.

Ad 3um. R. Disparitas est. Solum matrimonium a baptizatis contractum et consummatum ex institutione Christi perfecte indissolubilem Verbi cum Ecclesia unionem per incarnationem significat; ergo debet habere indissolubilitatem omnimodam, qualis intercedit divinum Verbum inter et Ecclesiam. Quod quoad substantiam aliis verbis exprimit INNOCENTIUS c. *Quanto cit.* inquit: *Etsi matrimonium verum ter in infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum et ratum existit*, nimirum ita, ut, cum fuerit consummatum, nulla possit ratione dissolvi, *quia sacramentum fidei* (Baptismus), *quod semel est admissum, nunquam amittitur, et ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret*, id est, semper.

Si quæras denique, quando solvatur quoad vinculum matrimonium, de quo conclus. 3, etc.

R. Solvitur primum per ipsum matrimonium secundum, non vero per ipsum baptismum, quia c. *Gaudemus cit.* tenetur fidelis recipere alteram, si ante matrimonium secundum convertatur ad fidem; ergo prioris matrimonii vinculum nondum solutum censetur ante ipsum secundum matrimonium.

ARTICULUS II.

UTRUM IN LEGE VETERI DARETUR LIBELLUS REPUDIÏ, EOQUE MATRIMONIUM
SOLVERETUR QUOAD VINCULUM INTER JUDÆOS?

387. Supponimus in lege naturæ matrimonium quoad vinculum fuisse insolubile, ut patet ex Matth. 10, ubi Christus ait Moysen libellum repudiï permisisse Judæis propter duritiam cordis eorum, ab initio autem non fuisse sic; h. e. a prima matrimonii institutione usque ad Moysen matrimonium fuisse quoad vinculum insolubile. Controversia tantum est de lege scripta, sive mosaica, an in ea libellus repudiï, qui concessus legitur viris hebrææ gentis Deut. 24 licite daretur a viro mulieri, eoque matrimonium solveretur quoad vinculum, ita ut repudiata uxor posset licite et valide nubere alteri; an vero permissus tantum fuerit, non tanquam licitus, sed tanquam minus malum, ad mala majora præcavenda, remanente adhuc matrimonii vinculo? Utramque sententiam problematice defendunt S. Thomas hic q. 62, a. 3 et 4, et Scotus et posteriore quidem, quæ etiam S. Hier. L. 1. Comment. in Matth., c. 5 tribuitur, fuisse communior ætate sua S. Thomas cit. asserit. Prior tamen hodie magis recepta deprehenditur apud Canonistas æque ac Theologos.

Per libellum vero repudiï intelligitur instrumentum authenticum, datum mulieri, quo a viro dimissa declarabatur et libera, ut duci posset ab omni viro, *juxta constitutionem Moysis et Israël*, ut in ejus formula refertur a scriptoribus. Debat dari in scripto ipsi repudiatæ, postquam Scriba expendisset repudiï causas, easque justas judicasset. Causas vero Scriptura sacra non nisi sub generico *fæditatis* nomine exprimit, scilicet non tantum physica et corporalis, sed et moralis, velut si intractabilis esset, continuo rixosa, incorrigibilis, etc.

Porro repudium et divortium interdum confunduntur; hoc tamen inter ea est discriminis: *Primo*, divortium tantum in separatione quoad thorum et cohabitationem consistit; repudium vero etiam solutionem quoad vinculum indicat. *Secundo*, divortium fit tam ex parte viri, quam feminae jam cognitæ: repudium vero ex præscripto legis inter Judæos tantum a viro poterat, non vicissim a muliere ipsi viro.

388. **Dico. Licite, ex concessione divina, inter Judæos dari poterat libellus repudiï, eoque matrimonium dissolvebatur quoad vinculum.**

Prob. Ex Deut. 24, ubi lex repudiï sic a Moyse promulgata legitur: *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fæditatem; scribet libellum repudiï, et dabit in manum illius, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudiï, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit; non poterit prior maritus recipere eam in uxorem.* Atqui verba hæc in sensu naturali et proprie veram permissionem juris, seu facultatem legitimam dimittendi uxorem, ac solutionem insuper quoad vinculum important; nec tantum meram tolerantiam minoris mali ad præcavenda graviora. Nam 1º per hæc: *cumque egressa alium maritum duxerit*, satis aperte supponitur, repudiatam valide et licite nubere

potuisse viro alteri; secus enim repudiata post repudium nupta alteri plures simul maritos habuisset; quod nunquam esse poterat, nec pro ullo concessum fuisse legitur. 2° Hæc : *dimittet eam*, ex sensu communi et obvio veram facultatem important; ergo ab hoc recedendum non est, cum nulla solida ratio a sensu proprio recedere cogat. 3° Vir secundus appellatur maritus; sed talis dici non posset, si remaneret prioris matrimonii vinculum. 4° Prohibetur viro primo, ne repudiatam ac postea nuptam alteri, ab eoque iterum repudiatam recipiat in uxorem; ergo esse uxor primi viri desierat.

Conf. 1. Speciali Lege Levit. 24, v. 13, cautum erat, ne sacerdos uxorem viduam et repudiatam, ac meretricem acciperet; igitur aliis viris, sicut licuit ducere viduam, ita etiam repudiatam; quid enim speciali prohibitione opus fuisset respectu sacerdotis, si indiscriminatim id inhibitum fuisset omnibus?

Conf. 2. Si uxoris repudio non fuisset solutum nuptiale vinculum; ergo nuptiæ tum mariti repudiantis cum alia, tum repudiatæ cum marito novo fuissent adulterinæ, consequenter nec omisisset Deus eas reprobare ac reprehendere, ut alia populi sui vitia; nihil tamen ejusmodi unquam factum legimus, tametsi alias lex rigida adulteras lapidari præciperet.

389. *Obj. I.* Christus Matth. 49, ait Moysen repudium permisisse Judæis ad duritiam cordis eorum, ac deinde revocat hanc permissionem, matrimonium ad institutionem primam, qua erat insolubile, reducens; ergo permittebatur tantum a Moyse ut minus malum ad excludendum majus, uxoricidia. *II.* Malachiæ 2, de viro uxorem repudiante ex odio dicitur : *Operiet autem iniquitas vestimentum ejus*; ergo. *III.* Deut. 24; mulier repudiata, si nupsisset alteri, vocatur *polluta et abominabilis coram Domino*; cur vero ita vocaretur, nisi adulterinæ fuissent repudiatæ mulieris secundæ nuptiæ? *IV.* Imo repudiata mulier et nubens alteri fornicariis accensetur Jerem. 3; ergo.

Ad 1^{am}. R. — *N. Cons.* 1° Quia Moyses non sua, sed auctoritate divina, cujus erat executor, permisit. 2° Quia Judæorum duritia solum occasio fuit concessionis istius : licet igitur illa culpabilis fuerit; permissio tamen, occasione duritiæ facta, eos excusabat a culpa. 3° Christus etiam polygamiam inhibuit, revocando matrimonium ad primævam unitatem; non ideo tamen polygamia tanquam minus malum permissa fuit. Deinde reprobavit libellum repudii Christus non pro lege veteri et mosaica, sed pro nova et gratiæ, utpote perfectiore, quam erat vetus scripta; proinde quod in veteri permissum solummodo fuit, ut minus bonum intuitu fragilitatis et obstinationis Judæorum, permittendum non fuit in nova.

Ad 2^{am}. R. Ibi sermo est de repudio sine legitima causa, scilicet quod ex mero fiebat odio, ante enim dicitur : *cum odio habueris, dimitte*, quod ironice dictum aiunt Interpretes.

Ad 3^{am}. R. Cum S. Thoma cit. D. Mulier ea dicitur polluta et abominabilis ob contractam culpam, cum nuberet viro secundo N. ob contractam immunditiam, ac irregularitatem legalem C. Hæc autem sine culpa contrahi poterat. Sic etiam immundus habebatur, qui mortuum, vel leprosum tangeret. Dici etiam potest, pollutam et abominabilem vocari relate ad priorem virum, ita ut non posset amplius ab eo duci in uxorem, sique id fieret, futuram abominationem coram Domino. Fundamentum hujus hebræus et græcus textus suppeditat, ita habens : *quoniam hoc*, redire ad virum pri-

mun, est abominatio coram Domino : quippe si repudiata redire potuisset ad virum primum, mulier quasi ad tempus alteri viro commodata videri potuisset. Item sic repudiis via amplior et facilior patuisset; ac libellus repudii, hebræo populo ob hujus tantum infirmitatem concessus a Deo, fuisset instar lenocinii.

Ad 4um. R. Cum Bellarm. N. Ant. Sed hic argumentum fit a minori ad majus; ita enim Propheta Dei nomine arguit : si mulier repudiata a viro suo redire ad ipsum non possit, quanto magis posset Deus non recipere populum, qui abiit post fornicationes suas, h. e. idololatricam aliave vitia; ea tamen ipsius clementia est, ut, si reverti velit, ipsum benigne recepturus sit.

390. *Quæres* : An durante lege veteri repudium licuerit etiam gentibus cæteris? Apud has in usu fuisse constat ex gentilium scriptoribus; nam de Cretensibus id memoriæ prodidit Aristot., L. 2 Ethic., c. 8. De Atheniensibus Alexander Genial. dier., L. 4, c. 8. De Romanis Plutarchus Problem., c. 13, et patet ex Rubrica et testibus ff. h. t. ubi etiam forma præscribitur : quin apud nos etiam mulier repudiare poterat virum : unde Martialis : *Mense novo Jani veterem Proculeia maritum deseris, atque jubes res sibi habere suas*; quæ ultima verba formulam important : *res tuas tibi habeto*; vel : *agito*, etc. Licitum vero fuisse aliis gentibus negant Sotus et alii, quod de hac dispensatione divina quoad gentes nihil expressum extet in sacris litteris. Verum etiam de dispensatione divina cum gentibus quoad pluralitatem uxorum nihil expressum legitur in utriusque Testamenti tabulis; et tamen dispensationem, vel rectius concessionem divinam ad gentes quoque extensam fuisse eruitur ex Aug., L. 22 cont. Faustum. Docet Bellarm., L. 4 de Matrim., c. 11, Valent. alique plurimi : unde *affirmativa* sententia æque probabilis est.

ARTICULUS III.

AN MATRIMONIUM FIDELIUM CONSUMMATUM POSSIT DISSOLVI QUOAD VINCULUM ?

391. *Nota I.* Matrimonium fidelium tametsi consummatum solvi posse etiam quoad vinculum quinque de causis Lutherus censuit Lib. in c. 7, primæ ad Cor. 4° Ex causa adulterii unius conjugum. 2° Si fictus christianus deserit christianam conjugem. 3° Si conjux conjugem pertrahat ad peccatum. 4° Si ob frequentes rixas cohabitatio alterutri accadat molesta. 5° Si diu absit alter conjugum. Calvinus contra Lib. 14 Instit., c. 49, ex solius adulterii causa dissolvi matrimonii vinculum posse contendit, tametsi consummatum fuerit. Atque etiam hac ætate nostra Græcos dissolvere matrimonium, cui adulterium supervenerit, notum est, eamque praxin inter eos viguisset tempore Tridentinæ Synodi habetur ex Pallavicino, Lib. 22 Hist. Conc. Trid., c. 4, scribente de canone septimo sessionis 25. Item tempore Florentinæ ita receptum fuisse Græcis, ex eadem Synodo perspicuum fit; etenim Sess. 25, postquam edita fuisset confessio fidei, ita Græcus quidam loquitur : *post hæc Latini quæsivere a nobis : quare conjugia dirimitis*, etc. Imo huic errori inhæsisse seculo XIII fidem facit Gnido Carmelita, qui circa initium seculi XIV floruit.

392. *Nota II.* E Catholicis tres, Cajetanus, Catharinus, Launoius circa matrimoniale vinculum paulo liberius sensisse notantur. Cajetanus quidem Comment. in c. 19. Matth. solvi illud posse judicat ex adulterii causa, *salva tamen semper Ecclesiæ definitione, quæ, ut inquit, non apparet.* Verum, quod ad excusandum, vel refellendum Cajetanum sufficit, videtur, cum hoc scriberet, vel non ponderasse, vel oblitus fuisse illius, quod Florentinæ Synodus anno 1439, in Decreto edixerat. Etenim Sess. 25, EUGENIUM IV, sic Græcos allocutum constat : *Primo dico, omnes conqueri de separatione Matrimonii, idque correctione indiget.* Tum post pacificum Græcorum discessum Eugenius in Decr. (Labb., t. 43, p. 539 B) sic enunciat : *Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contractum perpetuum sit.* Vixit autem Cajetanus ferme integro post seculo, quippe anno 1534, demortuus.

Catharinus L. 5. Annotat. cont. Cajetan. et Opusc. de Matrim. q. ult. ex eadem causa quidem solvi posse matrimonium autumat, quod *nec ex Evangelio, nec Apostolo possit colligi, non licere in causa fornicationis aliud inire Matrimonium;* cum tamen ecclesiasticis sanctionibus vetitum esset, ad separationem ejusmodi necesse esse, Ecclesiæ accedat auctoritas. Quod Catharini dictum magis solubilitati matrimonii favere, quam illud Cajetani, forte nonnemini videbitur, cum Catharinus ipsi etiam Tridentinæ Synodo interfuerit. At sciendum, interfuisse quidem eundem huic Concilio, sed non supervivisse sessioni 24, in cujus can. 7, dogma de insolubilitate matrimonii definitum fuit.

Launoii demum opinio Tr. de Reg. in Matrim. potest. his capitibus continetur : 1° Constantem fuisse in Ecclesia traditionem ad usque Synodi Tridentinæ tempora, solvi posse adulterii causa vinculum matrimonii. 2° Quæstionem de solubilitate, vel insolubilitate conjugalis vinculi ex adulterii causa, ac canonem a Tridentino hac de re conditum non dogma et doctrinam, sed meram disciplinam complecti. Imo 3° viguisse olim inter Christianos morem dissolvendi matrimonium ex *bona gratia*, h. e. mutuo conjugum consensu ad usque Justiniani tempora, qui primus, ne porro fieret, id lege cavisset. Quid de hac Launoii mente sentiendum, ex probationibus sequentis conclus. palam fiet.

393. *Dico.* Dogma catholicum est atque orthodoxa veritas, et ab ipso nascentis Ecclesiæ primordio ad nostra usque tempora propagata Ecclesiæ traditio, excepta morte, nulla ex causa, nequidem fornicationis solvi posse matrimonii inter fideles consummati vinculum.

Prob. quoad singula membra I. Ex SCRIPTURA SACRA. Marc. 10, v. 41, generaliter et absolute sine ulla limitatione docet Christus : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mæchatur.* Et similiter Luc. 16, v. 48 : *Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mæchatur. Et qui dimissam a viro ducit, mæchatur.* Sic et Apostolus 1. Cor. 7, sine exceptione jubet uxorem dimissam manere innuptam : *his, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit (ex justa causa, ut commissi a viro adulterii, ob quod licita est discessio a thoro eaque perpetua) manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

Prob. II. Ex CONCILIIS GENERALIBUS, Florentino et Tridentino; prioris quidem verba paulo ante recitavimus n. præced. Alterum vero, postquam cap. unic. Sess. 24, dixisset: Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronunciavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea... et erunt duo in carne una; can. 4. Sess. ejusd. anathema infligit iis, qui propter hæresin aut, quod Lutherus cit. docuerat, propter molestam cohabitationem, absentiam a conjugē dissolvi posse matrimonium dixerint. Ac demum can. 7, punctum præcipue controversum, an ex causa fornicationis solvi possit matrimonii consummati vinculum, tangens, rem ita definit: Si quis dixerit Ecclesiam errare cum docuit, et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, vel etiam-innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjugē vivente aliud matrimonium contrahere; mœcharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit; et eam, quæ dimisso adultero alii nupsit; anathema sit.

Respondet Launois cit. can. 7, non dogma et doctrinam proferri, sed disciplinam induci. Sed contra est 1º quod verba canonis singula non nisi de doctrina intelligi possint; dicitur enim 1. *Si quis dixerit Ecclesiam errare*: atqui error non disciplinæ opponitur, sed dogmati et veritati. 2. *Cum docuit et docet*; ergo hic doctrina profertur, sive dogma catholicum. 3. *Juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam*; ergo esse vere doctrinam, negari non potest; latum enim discrimen inter doctrinam, et meram disciplinam est, quod ignorasse Tridentinos Patres, non nisi summa temeritate dici potest; sique non ignoraverint, ad illud respicere vel maxime eos oportuit: maleque rem meræ disciplinæ, sub doctrinæ nomine protulissent, cum doctrinæ saltem error, contra disciplinæ solum abusus opponatur; si quis aliter sentiret, juxta verba canonis in sensu obvio, reus erroris convinceretur, qui tantum abusus argui posset. 2º Quia hoc canone Lutherani maxime et Calvinistæ feriuntur anathemate; ergo errasse censendi sunt contra doctrinam; igitur canon non disciplinam, sed doctrinam completur.

Prob. III. Ex traditione PATRUM. Nam seculo II, ATHENAGORAS in Apol. pro Christian. (inter opera Justini, p. 37 B) secundum, inquit, absolute conjugium, scilicet vivente altero conjugē contractum, ut probant sequentia, illustre est adulterium: quicumque enim, inquit (Christus), uxorem suam dimiserit, et aliam duxerit, mœchatur.

Seculo III. CLEMENS ALEXANDR., L. 2 Strom. in fine (Opp., p. 424 C): *Quod... Scriptura... nec a conjugio unquam permittit discedere, legem aperte constituit: non dimittes uxorem præterquam ob fornicationem. Adulterium autem existimat conjungi Matrimonio, vivo altero ex separatis; ubi dum dicit: ob solam fornicationem posse dimitti adulterum, de dimissione quoad thorum intelligi debet ob sequentia: adulterium autem, etc.*

Seculo IV. Quid hac in re crediderint Majores nostri, docet S. HIERONYMUS epist. ad Oceanum, describens pœnitentiam publicam, quam Romæ egit S. Fabiola, eo quod, ut permissum putabatur humanis legibus, dimisso a se viro adultero nupsisset alteri. In epist. ad Amandum 55 (al. 147), idem dogma his demonstrat: *qui dimissam duxerit, adulter est, sive ipsa dimiserit virum, sive a viro dimissa sit, adulter est, qui eam acceperit.*

Nec dicat quis cum Launoio, credidisse Hieronymum, in nubendi jure

inæqualem esse viro mulierem, ac licere vero dimissa juste uxore adultera, cum altera inire matrimonium, sed non licere idem mulieri dimisso viro adultero. Nam 1º nusquam Hieronymus vel verbo inæqualitatem istam, de qua Launoïus, asseruit. 2º Imo contrarium docet epist. 30, ad Oceanum de morte Fabiolæ (al. epist. 77), *quidquid viris jubetur, inquit, consequenter redundat in feminas; neque enim adultera dimittenda est, et mæchus tenendus*. Ac in c. 49. Matth. *et quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret; sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat*.

Seculo v. S. AUG. dogma catholicum clarissime expressit L. 1 de adulterin. conjug., c. 9 : *Quemadmodum igitur si dixerimus, quicumque mulierem a marito præter causam fornicationis dimissam duxerit, mæchatur, procul dubio verum dicimus; nec tamen ideo illum, qui propter causam fornicationis dimissam duxerit, ab hoc crimine absolvimus; sed utrosque mæchos esse minime dubitamus... ita eum qui præter causam fornicationis uxorem dimiserit, et aliam duxerit, mæchum pronuntiamus; nec ideo tamen eum, qui propter causam fornicationis dimiserit, et alteram duxerit, ab hujus peccati labe defendimus; ambos enim, licet alterum altero gravius, mæchos esse cognoscimus*. Et L. de Bono conjugali, c. 3, semel initum connubium in civitate Dei nostri, Ecclesia, nullo modo potest, nisi alicujus eorum morte dissolvi. Unde quod Augustino aliquando perplexum et obscurum hac in re visum L. de Fid. et Oper., c. 49, c. implicatissimam quæstionem vocat alias, clare tamen loc. cit. expressit. Addi hic meretur totius Ecclesiæ Africanæ testimonium in altera Milevitana synodo anno 416, canone 47 (Labb., t. 2, p. 454 E).

Seculi VI. Testis est ven. BEDA, L. 2 in c. 40. Marc. Seculi VII. Synodus Suessionensis celebrata anno 745, can. 9 (Labb., t. 6, p. 4554 B). Seculi VIII. Parisina VI, anno 829, L. 3, c. 2 (Labb., t. 7, p. 4656 E) et Nannetensis anno 895, juxta alios 900, cap. 42 (Labb., t. 9, p. 471 D). Seculi IX. Bituricensis, anno 1034, can. 46 (Labb., t. 9, p. 867 B). Plures Synodos aliarum orbis partium et Ecclesiarum, Romanæ, Germanicæ, Hispanicæ, pluraquæ pro quolibet seculo SS. Patrum, tum etiam summorum Pontificum testimonia usque fere ad Florentinæ Synodi tempora videri possunt apud Bellarm., Tournel., aliosque hic, quos, ne æquo prolixiores simus, consulto prætermittimus.

Ratio autem a priori omnimodæ indissolubilitatis matrimonii fidelium legitimi et consummati præcise est institutio Christi, qui per matrimonium contractum inter baptizatos et consummatum significari voluit sui per incarnationem cum Ecclesia conjunctionem, quæ omnino indissolubilis est; nunquam enim Verbum dimittet humanitatem, quam assumpsit. Ita Conc. Florentin. in Decr. *Tertium*, bonum Matrimonii est, *invisibilitas Matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi cum Ecclesia*.

394. Obj. I. Christus Matth. 5 et 49, interrogatus a Pharisæis, *an liceret homini dimittere uxorem quacumque ex causa?* Respondit : *quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur*; ergo qui dimiserit uxorem ob fornicationem; et aliam duxerit, non mæchatur. Prob. Cons. Valet enim argumentatio a contrario, qualis est illa : *Conf. a*

pari. Bona est hæc argumentatio a contrario : *quicumque peccaverit, nisi pœnitentiam egerit, peribit; ergo si pœnitentiam egerit, non peribit; ergo etiam subsistet illa prior : quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur; ergo qui dimiserit ob fornicationem, et aliam duxerit, non mœchatur.*

R. — N. Cons. Hæc enim exceptio : *nisi ob fornicationem*, tantum respicit membrum primum propositionis, *quicumque dimiserit*, ut sensus sit : *quicumque dimiserit uxorem quoad thorum perpetuo, qui non licet nisi ob fornicationem, peccat sive mœchatur, scilicet mœchia aliena, ut dicitur Matth. 5, facit eam mœcham*, quia dimissæ præbet occasionem fornicandi, ut adeo fornicatio uxoris imputetur viro, eo quod sine justa causa dimiserit. Si vero et ipse *aliam duxerit*, quacumque ex causa, etiam *mœchatur*, mœchia propria, ut dicitur Matth. 5 et 19. Non autem exceptio, *nisi ob fornicationem*, afficit membrum sequens, *et aliam duxerit*, quasi licitum esset aliam ducere interveniente fornicatione vel adulterio. Citata autem verba intelligi debere dicto sensu, manifestum est ex Evangelistis aliis cit. qui Christi sententiam absolute, et sine ea exceptione referunt. Item Apostolo, et Patribus ac Conciliis cit. Unde

Ad prob. R. — N. Hanc esse argumentationem a contrario; ut enim propositio sit vere contraria, debet esse de eodem, sub eadem ratione; sed talis non est propositio illata in consequente; propositio enim Christi duobus constat membris; dictam vero exceptionem referri debere ad membrum primum, *quicumque dimiserit*, non vero ad subsequens, *aliam duxerit*, constat ex Evangelistis aliis absolute dicentibus, reum esse adulterii, quicumque uxore dimissa aliam duxerit. Item Apostolo et aliis probationibus. E contra ab adversariis dicta exceptio supponitur, et quidem gratis ac falso, æque pertinere ad utrumque membrum, quasi nec liceret dimittere, nec aliam ducere nisi de causa fornicationis, ex hac vero liceret utrumque. Hinc

Ad Conf. R. Disparitas est. Prima enim propositio, *quicumque peccaverit*, etc., unius tantum membri est, et exceptio non nisi ad unum referri potest, scilicet pœnitentiam, vel negationem ejus; proinde illæ propositiones sunt de eodem sub eadem ratione; igitur vere contrariæ æque ac hæ : *qui pœnitentiam egerit, non peribit : qui pœnitentiam non egerit, peribit*. E contra propositio Christi bimembris est juxta sensum datum, et similis huic : *quicumque jejunium non servaverit nisi ob dispensationem, et se inebriat, peccat*; ac sicut in hac exceptio : *nisi ob dispensationem*, non respicit membrum secundum, *et se inebriat*, sed unice primum, *quicumque jejunium non servavit*; ita in propositione Christi.

395. *Inst. 4.* Si exceptio, *nisi ob fornicationem*, referri debeat ad membrum primum duntaxat, *quicumque dimiserit*, non etiam ad alterum, *et aliam duxerit*, ita ut fornicatio sit causa sola dimittendi quoad thorum, non vero quoad vinculum; ergo responsio Christi non fuisset appositæ interrogationi Judæorum. *Prob. seq.* Hi enim interrogabant de dimissione quoad vinculum; quia agebatur de libello repudii, quo etiam vinculum solvebatur; et dimissio quoad thorum solum erat iis incognita, saltem inusitata.

R. — N. *seq. Maj.* Licet enim ea Christi verba, *quicumque dimiserit*, etc., accipiantur solum de dimissione quoad thorum, adhuc tamen responsio appositæ fuit Judæorum quæsito; interrogabant enim illi de *dimissione*

perfecta et quacumque de causa; perfecta vero dimissio apud Judæos continebat duo : separationem quoad thorum, et quoad vinculum; quæ Christus caute sua in responsione distinxit, tametsi in interrogatione non distinxissent Judæi : primum concessit, sed ex sola fornicationis causa; denegavit alterum, revocans licentiam datam a Moyse, ac declarat adulterum, qui dimissa uxore aliam duceret.

396. *Inst. 2.* Saltem, si memorata exceptio tantum respiceret hæc antecedentia, *quicumque dimiserit*, intelligendo quoad thorum; ergo sola fornicatio esset causa dimittendi quoad thorum; sed falsum hoc, cum plures aliæ causæ sint dimittendi et separandi quoad thorum.

R. — *D. seq.* Ergo sola fornicatio esset causa dimittendi *absolute et perpetuo* quoad thorum *C.* dimittendi *quomodocumque N.* Christus merito solam fornicationem (sub qua tamen simul veniunt graviora peccata in eodem genere, per quæ fit divisio carnis, ut sunt bestialitas et sodomia completa) assignavit ut causam; eo quod illa tribuat jus parti innocenti partem adulteram perpetuo et absolute, quæ est dimissio proprie et antonomastice talis, excludendi a thoro, cohabitatione, ac jure matrimoniali, ita ut emendatam licet ac reconciliari volentem adhuc ex justitia repellere possit. Secus est in aliis causis, quæ vel dimissionem quoad thorum tantum, vel simul quoad tectum ac cohabitationem, ad tempus solum conjugibus separationem permittunt.

397. *Obj. II.* Ex SS. Patribus cum Launoio et aliis : 1° JUSTINUS martyr qui altero Ecclesiæ seculo floruit, refert in Apol. priore, quod femina quæpiam, quæ virum male moratum diu sustinuerat emendationis spe, cum deteriore esse factum intellexisset, *misso libello repudii ab eo sejuncta sit.* Quod factum, inquit Laun., cum non reprehenderit JUSTINUS, censuit fuisse solum matrimonium.

R. — *D. A.* Quod sejuncta sit, ut duceret alium, sive quoad vinculum *N.* quoad thorum et cohabitationem *C.* *Se enim separaverat*, inquit JUSTINUS (Opp., p. 42 B), *ne, si eodem lecto et mensa uteretur, particeps fieret impietatis.* Sed hæc separatio solius thori et cohabitationis est; proinde et libellus repudii non ritu gentili tunc vigente, sed christiano datus intelligitur; et inepta Launoii illatio.

2° ORIGENES Tr. 7 in Matth. (Opp., t. 3, p. 647 B, edit. Ruæi.) ait, quosdam Episcopos permisisse mulieribus quibusdam, ut vivente viro alteri nuberent, et subdit, eos non omnino id sine causa permisisse; ergo censuit Origenes, potuisse solvi conjugale vinculum; et ejus ætate sic solvendi mos obtinuit.

R. — *N. Cons. utramque.* Nam ait ORIGENES 1° eos hoc permisisse *extra et contra Scripturam dicentem : mulier ligata est, quando tempore vir ejus vivit.* 2° Id permissum fuisse tanquam minus malum et tolerando ad vitanda majora crimina : *Forsitan enim propter hujusmodi infirmitatem incontinentium hominum, pejorum comparisonem, quæ mala sunt, permiserunt adversus ea, quæ ab initio fuerunt scripta.*

3° TERTULLIANUS, Lib. 4 cont. Marcionem, c. 34, asserit Deum non disjungere virum a muliere, nisi in adulterii casu : *cæterum præterquam ex causa adulterii, nec Creator disjungit, quod ipse conjunxit.*

R. *Explico et D.* Deus hoc casu disjungit quoad vinculum *N.* quoad tho-

rum et cohabitationem *C.* Huic responsioni ex ipso Tertulliano lux affulget; dum ibid. mœchum definit esse eum, qui uxorem dimittit, ut aliam ducat : *Dico illum, Christum, conditionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem, ut aliam ducat.*

4° S. BASILIUS, epist. 2 ad Amphilochem, can. 9 (Opp., t. 3, p. 397), de viro propter adulterium dimisso ab uxore ait : *qui vero relictus est, a propria uxore ob causam adulterii, dignus est venia, et quæ ei cohabitat, non ideo condemnatur.* Et de eadem inferius : *quare, quæ cum viro dimisso cohabitat, nescio, an possit adultera appellari;* ergo. Hoc sancti Basilii loco, qui primo intuitu perplexus apparet, quidam inducti respondent, S. Patrem hac in controversia dubiæ esse mentis; hoc tamen illi condonandum, quod rei huic obscuræ nulla definitio Ecclesiæ tunc adhuc aliquam lucem dedisset. Verum nobis ad contextum advertentibus, et quam alias S. Doctor dogma catholicum clare et solide docuerit, hæc responsio S. Basilio et dogmati catholico non parum injuriosa videtur. Unde

R. *In forma explico et D.* S. BASILIUS ait virum a muliere dimissum, si ad novam accedat, *esse dignum venia*, et quæ ei cohabitat, *non ideo condemnari*, spectata consuetudine fori externi legum civilium, quia juxta hanc tunc non puniebantur adulteri dimissi novam uxorem ducentes *C.* spectato foro interno, et coram Deo *N.* Eodem sensu ait : *nescio an possit adultera appellari, scilicet pro foro externo legum civilium, ut in eo subiaceat adulterarum pœnis, vocem adultera sumendo non absolute, sed relative ad pœnas adulteris decretas. Pro obscuri nonnihîl hujusce canonis intelligentia,*

398. *Observa :* Docet ibid. Basilius 1° Si spectetur *lex et sententia Christi*, ratione dimissionis idem licere mulieri, quod viro in causa fornicationis commissæ a parte alterutra. 2° Sed consuetudinem nunc obtinere, qua viro duntaxat permissum dimittere uxorem fornicariam, non vicissim uxori fornicarium virum; *at vero*, inquit veluti dolens, *consuetudo non ita se habet;* sed in mulieribus quidem nimiam adhiberi severitatem reperimus; unde paulo post subdit : *quæ cum viro dimisso cohabitat, nescio an possit adultera appellari; crimen enim hic attingit mulierem, quæ dimisit, nimirum contra hanc consuetudinem, vi cujus soli viro licebat dimittere conjugem fornicariam; ac concludit : quare quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit; relictus vero est dignus venia, et quæ ei cohabitat, non condemnatur; scilicet juxta illam consuetudinem.*

His præsuppositis patet responsionis ratio : nam *primo*, hæ propositiones : in mulieribus nimiam severitatem reperimus; et, non ideo condemnatur, pœnam indicant, proinde subiacere adulterii pœnis, quæ contra consuetudinem virum eimisit, non vero illam, quæ dimisso cohabitat, quia hæc non peccavit contra hanc consuetudinem. *Secundo*, consuetudinem illam opponit legi et sententiæ Christi, quæ haud dubie forum internum respicit; ergo intelligit consuetudinem fori externi, et quidem civilis. *Tertio*, quia omnibus prædictis addit Basilius hæc : *Si vir ab uxore discedens accesserit ad aliam, est et ipse adulter... et quæ cum eo habitat, est adultera;* ergo aperte supponit, se in prioribus loqui de consuetudine fori externi legum civilium, juxta quam non puniebantur adulteri dimissi novam uxorem ducentes. *Quarto*, quia Lib. de Virginitate circa medium (Opp., t. 3, p. 626 C, n. 44), quamcumque mulierem, quæ vivente viro alteri nubit, mœchari

pronunciat. Et postea : *non audis*, inquit, *quod etiam, qui dimissam ducit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, attamen vivit vir ipsius; hoc est, eo vivente non potest sic dimitti, ut alteri nubat.*

50 S. GREGOR. NAZIANZ., orat. 34, legem Mosaicam ait omnes ob causas dedisse libellum repudii; Christum vero non ob omnes, sed permittere tantum ab uxore adultera separari. S. CHRYS., hom. 47 in Matth., ex 1. Cor. 7, causam reddens, quare ob adulterium, non idololatriam permittatur divortium, assignat hanc; quod per adulterium jam solutum sit matrimonium, et post fornicationem maritus non sit maritus; secus esse in casu altero. S. AUGUST. Lib. de Fide et Operib. adeo obscuram esse hanc quæstionem fatetur, ut in ea non nisi venialiter erretur.

R. S. GREGOR. plus non velle, quam a Christo ex sola fornicationis causa permitti separationem etiam perpetuam quoad thorum et cohabitationem. *Nec refert*, quod in veteri lege per libellum repudii fieret solutio ipsius vinculi; non enim ideo pro nova lege idem tenere vult; cum hæc duo distincta sint : posse ab uxore separari, et : posse separatum ducere aliam. S. CHRYS., solum asserit solutum esse matrimonium quoad cohabitationem; et maritum non esse maritum quoad usum et jus; et quia adulterium dat facultatem dimittendi partem adulteram perpetuo, ideo verbo *solutum* utitur. Ratio responsionis ex eodem S. Patre hom. 47 in Matth. (Opp., t. 7, p. 227 C) desumitur; ubi ille, qui dimisit, inquit, *etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex conjuge. Hic vero accipiendo alienam adulter effectus est.* Ad S. AUGUST. Quod tunc obscurum judicavit, postea tamen ipse perspicue vidit locis supr. cit.

Præter laudatos Patres, Græci etiam S. EPIPHANIUM objiciunt hæc. 59, ubi docet, qui repudiavit adulteram, licitum ei esse novas celebrare nuptias; verum cum locum hunc manifeste depravatum ostendat doctissimus ejus interpretes PETAVIUS in notis ad hæc. 59 non est, quod in eo exponendo laboremus. Insuper hæc. ead., n. 6, dogma catholicum diserte adstruit : *scriptum est, mulier alligata est nuptiis, quanto tempore vir ejus vivit : sin autem mortuus fuerit vir ejus, libera est*, etc. Alios vero scriptores maxime Græcos minoris ponderis exponit Arcudius. Nec oberit traditioni, si unus alterve dissentiret in re nondum definita et aliunde implexa, ut quidam de Theodoreto scribunt : item Asterio Amaseno.

399. Obj. III. *Summos Pontifices et SS. Canones.* S. LEO, epist. 82 (al. 42) ad Episcopos Africæ, ait, sacerdotem, qui ante sacrorum ordinum suspensionem priore uxore dimissa alteram duxerat, removendum quidem esse a sacro ordine; sed nec verbo significat, irritum esse hoc matrimonium. ZACHARIAS Papa c. *Concubuisti*, caus. 32, q. 7, videtur agnoscere solubilitatem vinculi, dum inquit : *Concubuisti cum sorore uxoris tuæ : si fecisti, neutram habeas; et si illa, quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat.* Porro can. *Quædam* ead. q. et c. *Si quis*, permittitur aliud matrimonium post divortium. Adde c. *Uxor*, q. et caus. ead.

R. S. LEO ideo nihil de matrimonii illius nullitate loquitur, quia non quærebatur ex Pontifice, subsisteretne hoc matrimonium, vel non? sed an ratus debeat haberi ordo a talis susceptus, vel non? et hoc eum esse privandum decernit. ZACHARIAS solum loquitur de nuptiis contrahendis post primas morte dissolutas, quas permittit uxori innocenti post obitum viri adulteri incestuosi; huic vero post obitum uxoris negat nuptias, sive cum sorore

uxoris defunctæ, quacum durante matrimonio copulam habuerat, sive cum alia. Sumitur hæc expositio ex can. *Hi vero*, caus. et q. ead. ubi neutri, altero vivo, novæ permittuntur nuptiæ; innocenti vero post mortem partis adulteræ. Eodem modo R. ad c. *Quædam*, et c. *Si quis*, cit. Ad can. *Uxor*, R. desumptum eum esse ex commentario in c. 7, primæ ad Cor. qui S. Ambrosio tribuitur; verum, ut jam suo loco notavimus, ex communi hodie sententia commentarius hic non est S. Ambrosii, sed Hilarii cujusdam diaconi Romani Luciferanis addicti, qualem eundem in suo catalogo notavit Hieronymus. Unde canon ille auctoritatem non habet. Alii, ex antiquioribus maxime, sic canonem hunc interpretantur, ut sensus sit, permissas fuisse novas nuptias soli viro innocenti ex licentia legum civilium, non vero Ecclesiæ, quæ semper juxta legem Christi hanc licentiam improbavit, ac alias S. Ambr. Lib. de Abrah., c. 4 et 7, et in Lucæ, c. 16, eandem esse viri ac mulieris quoad hoc conditionem tradidit; velut in specie in eum canonem notat Baronius.

400. *Obj. IV. Ex Conciliis, et aliis monumentis antiquis.* Concilium Arelatense habitum anno 344, can. 10 (Labbe., t. 4, p. 1428 C) de viris, quorum conjuges deprehensæ adulteræ, statuit, ut *consilium* eis detur, ne viventibus uxoribus, licet adulteris, alias accipiant; ergo Patres Arelatenses ad consilium pertinere, non ad præceptum putarunt, si conjux innocens sibi temperet a secundis nuptiis ob alterius adulterium. Concilium Vermeriense, anno 752, sive apud Vermerias, relatum can. *Si qua mulier*, caus. 31, q. 4, ita decrevit (Labbe., t. 6, p. 1657 B): *Si qua mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata sit, et ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, si probare potest vir eam reum esse consilii, potest, ut nobis videtur, uxorem dimittere, et, si voluerit, aliam ducere.* Præterea Concil. Aquisgranense III, an. 862, permisit Lothario regi, ut repudiata uxore Theutberga, ob copulam cum fratre Lotharii habitam, ducat aliam. His adde vetus Pœnitentiale Romanum, permittens uxori, quæ jussu et culpa mariti adulterata, si se continere non possit, nubere cui velit; e contra marito adimens omnem novi matrimonii spem.

R. Patres Arelatenses vocem *consilium* sumpsisse pro exhortatione; ut sensus sit, pastores exhortari debere adolescentes, sive juniores maritos, de quibus ibi agitur, ne, deprehensis in adulterio propriis uxoribus, ducant alias. Ratio est; quia ex ipsiusmet canonis textu patet, illicitum ac nullum futurum esse aliud, quod tentarent, matrimonium: *et prohibentur nubere*, etc. Concilium Vermeriense imprimis particulare est: deinde textus ex eod. cit. mendosus est; nam apud S. Ivonem verba: *potest, si voluerit, aliam ducere*, non reperiuntur; et can. *Si qua mulier*. h. t. substituta leguntur hæc: *potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere.* Et hunc esse sensum, patebit amplius paulo post ad Pœnit. Rom.

Ad Conc. Aquisgranense R. D. Hoc permisit ob copulam ante matrimonium cum Lotharii fratre habitam C. Sic enim nuptiæ fuerant incestuosæ, et nullæ sine dispensatione; si tamen verum fuerit crimen hoc Theutbergæ a rege objectum, quod ipsa negavit in litteris ad Nicolaum I a quo et defensa et commendata episcopis Galliæ. De qua re vid. epistolas plures Nicolai I in Act. Concilior., etc., ad ann. 862 et can. *Lotharius*, can. 34, q. 2. Ob copulam durante cum Lothario rege matrimonio habitam N. Patres loqui de copula ante matrimonium cum Lotharii fratre, supponunt et evincunt

rationes ab iis allatæ pro matrimonio nullo et irritò declarando : qualis est, quæ ex Conc. Agathensi c. de incestuosis conjunctionibus petita, ubi tales *conjugi prohibentur*.

Denique ad vetus Pœnit. Rom. R. Illud loqui juxta normam disciplinæ veteris, ex qua hoc erat discriminis inter conjugem innocentem, et adulterantem, quod innocenti *post mortem* adulterantis liceret celebrare nuptias novas; non item adulteranti post mortem innocentis. Vi hujus disciplinæ ob graviora quædam crimina negatam fuisse facultatem ineundi matrimonii, palam est ex epist. 92. S. Leonis, c. 42, atque ex ipso cit. Pœnitentiali Rom. ostendit Antonius Augustinus; et, quoad præsentem controversiam ob adulterii crimen, anno 794. Synodus Foro-Julienſis, cap. 40 (Labbe., t. 7, p. 1005 E) : *Placuit, ut resolutò, fornicationis causa, jugali vinculo, quoad cohabitationem, ut probant sequentia, non liceat viro, quamdiu adultera vivit aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera; sed nec adulteræ, quæ pœnas gravissimas vel pœnitentiæ tormentum luere debet, alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito.*

401. *Obj. V. Ex ratione.* 1º Divortium in lege nova est subrogatum repudio legis Mosaicæ : sed hoc repudio dissolvebatur ipsum matrimonii vinculum; ergo. 2º Lex Christi non cogit quempiam ad continentiam perpetuam; cum, teste Christo, non omnes capiant verbum hoc : sed si non liceret viro, dimissa uxore adultera, ducere aliam, cogeretur ad perpetuam, illa vivente, continentiam; ergo. 3º Adulterium tollit unitatem illam carnis, in qua sita est natura matrimonii, juxta illud Gen. 2, *erant duo in carne una*; ergo.

Ad 1ºm. R. — D. Est subrogatum quoad thorum et cohabitationem tantum C. quoad omnia, etiam quoad vinculum N. Repudio legis veteris subrogatum est divortium quoad solam separationem a thoro et cohabitatione, et quidem ut illa perpetua esse possit, ex sola fornicationis causa; quoad potestatem vero ducendi uxorem aliam, priore dimissa, abrogatum est a Christo repudium.

Ad 2ºm. R. 1º. — D. Maj. Neminem cogit directe et per se C. indirecte, et per accidens N. Sic supposito voto castitatis, cogit lex Christi ad continentiam. Atque ita supposito matrimonio legitimo contracto et consummato, ex ordinatione Christi prorsus indissolubili cogitur conjux ad continentiam, si nolit cohabitare adulteranti. Hinc

R. 2º. — *D. etiam min.* Cogeretur absolute ad continentiam perpetuam N. ex hypothesi, quod cum parte adultera libere nolit reconciliari, eique cohabitare C. Si enim nolit servare continentiam, potest se reconciliare cum parte adultera, eique condonare crimen; quod ut fiat, suadent SS. Patres ex S. Paulo.

Ad 3ºm. R. — N. Essentiam matrimonii consistere in illa carnis unitate; hæc enim tantum proprietas est, et velut effectus fluens ex matrimonio jam constituto. Sed, ut diximus cap. 4, essentia matrimonii in facto esse consistit in illo vinculo perpetuo, quod ex consensu interno et pactione externa resultat. Deinde, permissò gratis, ex unitate illa matrimonium perfici; non tamen sequitur, solvi quoad vinculum.

402. *Obj. VI.* In specie cum Launoio. Saltem male dicitur, doctrinam de indissolubilitate matrimonialis vinculi in casu adulterii alterius conjugum

esse dogma fidei definitum cit. can. 7. Tridentin. *Prob.* 1° Quia canon solum Lutheranos ferit, qui erroris incusabant Ecclesiam, quod doceret, non posse dissolvi matrimonium, supposito licet adulterio; ergo. 2° Ut refert Cardin. Pallavicinus Concilii historicus L. 22, cap. 4. Concilium canonem primo conceptum cum anathemate contra eos, qui dicerent dissolvi posse conjugale vinculum ex causa adulterii, postea ad petitionem Oratorum reipublicæ Venetæ in gratiam Græcorum reipublicæ subditorum immutavit ac temperavit, omissoque anathemate, canonem, qualis nunc extat, protulit; ergo Concilium non intendit definire hanc controversiam.

R. — *N. Ant.* Cum communi Theologorum, teste Tournelio, consensu. Ratio est, quia licet Concilium in canone sic reformato anathema non ferat aperte in Græcos, sed Lutheranos; declarat tamen, non errare Ecclesiam, cum ita doceat *juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam*; ac proinde affirmat, doctrinam suam et Ecclesiæ de indissolubilitate matrimonii ob adulterium esse doctrinam Evangelicam, consequenter caput fidei; quale haud dubie facit doctrina Evangelica. Deinde ex canone illo sic bene arguitur: Non errat Ecclesia, cum docet *juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam*, non posse dissolvi matrimonium ex causa adulterii unius conjugum; ergo errat contra Evangelicam et Apostolicam doctrinam, qui asserit posse dissolvi. Consequentia patet; non enim datur medium inter errorem et veritatem; sed dogma aliquod aut verum, aut falsum est. Unde

Ad prob. 1^{am}. R. — *N. Cons.* ob modo dicta.

Ad 2^{am}. R. — *D.* Immutavit canonem, quoad modum et sonum verborum tantum, ut inquit Pallavicinus cit. *C.* quoad rem et significationem *N.* ita Pallavicinus ipse ibid., n. 30, reprehendens Suavem, qui scripserat, *mutationem canonis aeream, et utilitatis effectusque vacuum esse*, inquit, non solum discrimen inter utrumque canonem est, *quamvis subtilius, sed etiamsi non inesset, convenientius fuisset Reipublicæ satisfacere, ubi per eam merus sonus, non autem significatio variaretur.* Recte vero dixit subtilius esse discrimen inter utrumque canonem, quia licet in canone, qualis nunc extat, non dicat Synodus explicite doctrinam, quam tradit, esse fidei, hoc tamen verbis æquivalentibus sufficienter adstruit et docet.

ARTICULUS IV.

AN ET QUO JURE PROFESSIO RELIGIOSA DIRIMAT MATRIMONIUM RATUM, ETIAM QUOAD VINCULUM?

403. Non competere professioni religiosæ vim ejusmodi circa vinculum matrimonii, quod consummatum est, certum supponimus, et facile ex dictis art. præc. evincitur; tum inde, quod nunquam Ecclesia eam dissolutionem vel agnoverit, vel passa sit. Solum de rato hic quæritur. Negant Novatores ultimi vim talem inesse professioni religiosæ, dirimendi vinculum matrimonii rati; Catholici contra, tametsi eam omnes professioni religiosæ attribuant juxta Tridentini definitionem, et semper antea tribuerint, solum in assignanda radice vis illius dissentiunt. Hanc alii ex jure ecclesiastico derivant, sed antiquissimo ab Apostolorum temporibus introducto. Nomine vero professionis religiosæ ea solum venit professio, quæ in Religione approbata fit, quo etiam pertinet emitti solita a quorundam

Ordinum Militarium Equitibus, qui ex instituto suo cœlibatum et continentiam perfectam profitentur, et vere religiosi habentur, veluti Equites Melitenses, S. Mariæ Teutonicorum, etc. Secus autem de iis est, qui castitatem duntaxat conjugalem profitentur, ut Equites Alcantaræ, S. Jacobi, Mortesiæ, Calatravæ, etc., horum enim vota cum matrimonio compossibilia sunt, adeoque illud non solvunt.

404. *Dico I. Matrimonium, quod est ratum tantum, per solemnem alterius conjugum in Religione approbata professionem, dirimitur quoad vinculum.*

Conclusio est de fide, et definita in Trid. Sess. 24, can. 6 : *Si quis dixerit Matrimonium ratum et non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Idem vero multo ante Tridentinum tempore declaravit Innocentius III qui summum Pontificatum adiit anno 1198 et mortuus anno 1216 c. *Ex parte tua*, de convers. conjugat. tribuens relicto in seculo conjugii facultatem ad secunda vota transeundi. Et Alexander III in seculo XII c. *Ex publico*, et c. *Verum*, de convers. conjug. ubi et in priore hanc rationem affert, quod ante consummationem conjuges nondum sint una caro; verba enim Scripturæ : *erunt duo in carne una*, quæ indissolubilem conjugalis vinculi firmitatem efficiunt, de solo matrimonio consummato debere intelligi.

Frustra excipiunt hæretici, ita successu temporis constitutum fuisse a Rom. Pontificibus in Monachorum gratiam. Nam 1º Antiquissimam hanc praxin fuisse Ecclesiæ et ab Apostolorum prope temporibus acceptam, dabit conclusio sequens. 2º Si obstitisset speciale jus divinum; nunquam ausi fuissent Pontifices id asserere; hæretici id aliquando laudatis Pontificibus vertissent crimini; opposuisset se aliquis ex tot sanctis, doctisque præsulis, aut Synodus aliqua; sed nihil tale unquam contigit.

405. *Obj.* At S. GREGORIUS M., L. 9, epist. 39 (al. L. 11, epist. 45) sunt, inquit, qui dicunt Religionis causa conjugia debere dissolvi : verum sciendum est, quia, etsi hoc lex humana concessit, divina lex tamen prohibuit. Et ALEXANDER III c. *Præterea*. de conv. conjug. Dicimus, quod, nisi uxor ad Religionem transierit, aut perpetuo castitatem servare promiserit, vir potest et debet de monasterio revocari, in quo professionem emiserat; ergo.

R. Uterque loquitur de matrimonio consummato. S. GREGORIUS enim, ut responsum suum probet, utitur illis verbis Gen. 2, *erunt duo in carne una*; additque hoc absurdum alioquin sequi : *unam eandemque carnem ex parte transire ad continentiam, et ex parte remanere in pollutione* : atqui una caro sunt primum per consummationem. ALEXANDER autem in c. *Verum* sequenti, loquens expresse de matrimonio rato tantum, contrarium asserit; ergo in priore, cum ibi ratum non exprimat, de consummato loqui censendus est. Adde, textum illum Alexandri sumptum esse ex Conc. Lateran. in Append., p. 5, c. 4, sub eod. Pontifice celebrato. Hic vero de matrimonio consummato sermo est, ut patet ex propositione facta Pontifici; an vir ingressus monasterium debeat ad uxoris thorum revocari; et responsione Pont. sub allata conditione ex ratione : *quod fuerint una caro effecti...*

406. *Dico II. Vis dirimendi matrimonium ratum professioni religiosæ concessa, probabilius 1º non ex jure naturali; 2º nec divino; 3º sed ex*

jure ecclesiastico, antiquissimo et ab Apostolorum temporibus introducto immediate descendit.

Prob. 4^a p. Quia vinculum professionis stare potest cum vinculo matrimonii, ut in eo patet, qui post consummationem matrimonii de uxoris consensu proficitur in Religione; nec tamen inter eos dirimitur conjugale vinculum; ergo professio religiosa non potest ex natura rei dirimere vinculum matrimonii ante ejus consummationem; non enim ex natura rei unum vinculum dirimit alterum, nisi ob impossibilitatem, quam habet vinculum superveniens respectu alterius. Deinde ideo juxta adversarios professio religiosa jure naturæ dirimit matrimonium ratum, quia est mors spiritualis, vel civilis; proinde sicut mors naturalis jure naturali solvit vinculum carnale matrimonii consummati; ita mors civilis vinculum matrimonii rati; quæ ratio est Doctoris Adgel. : atqui ratio hæc nihil evincit : 1° Quia est tantum congrua, et ut talis allata a S.Thoma. 2° Quia professio est mors quædam metaphorica; ergo non debet esse quoad omnia similis morti naturali, imo in præcipuo effectu dissimilis est; stare enim potest cum matrimonio consummato, quocum tamen mors naturalis non stat, cum hæc solvat omnia. 3° Quia professio est mors civilis jure tantum ecclesiastico; quatenus ab hoc professus redditur incapax dominii, matrimonii contrahendi et in ordine ad alios effectus civiles. 4° Mors spiritualis dicitur; quia per eam repudium datur vitæ seculari; sed, non obstante hoc repudio, stat cum professione vinculum matrimonii consummati; ergo et rati stare potest, attenta præcise naturæ rei.

Prob. 2^a p. 1° negative. Quia ex nullo Scripturæ textu habetur, quod ea vis professioni ex jure divino insit. Quod si quis ad traditionem recurrat; equidem perpetuam in Ecclesia traditionem aliquam vel praxin agnoscimus in præsentī controversia; verum num jus illud traditum divinum sit, an ecclesiasticum in primis temporibus introductum, hoc illud ipsum est, quod quæritur; ecclesiasticum autem esse, evincunt rationes sequentes, et

Prob. 2° positive. Si professio religiosa vi juris divini dirimat matrimonium ratum; igitur vel quia est status perfectionis; vel propter emissum castitatis votum; vel propter solemnitatem : sed nullum ex his dici potest : *non primum*; nam etiam susceptio ordinis sacri suscipientem in statu perfectione constituit; nec tamen ordini jure divino ea vis inest, solvendi matrimonium ratum. Idem est de votis simplicibus in Societate. *Non secundum*; alioquin enim omni voto castitatis ea vis ex jure divino competeret, quod falsum esse patet in conjugibus mutuo castitatem voventibus.

Nec dicas : votum emitte debere in religione approbata, quale non est illud conjugium. Nam 1° vota simplicia Societatis sunt vota emissa in religione approbata, et vere religiosum efficiunt juxta Bullam Gregorii XIII. *Quanto fructuosius* anno 1582. Cal. Febr. et Bullam *Ascendente Domino* 1584. 8 Cal. Jun. et tamen ex jure neutro, h. e. nec naturali, nec divino, hanc vim obtinent. 2° Quod religio una approbata sit, non alia, immediate ex solo jure ecclesiastico est. *Non tertium*; quia voti solemnitas est præcise juris ecclesiastici ex c. *Unico* de voto et voti redempt. ubi : *Nos igitur attendentes*, inquit BONIFACIUS VIII, *quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa*; ergo et solo jure ecclesiastico professio religiosa eam vim sortitur.

Prob. 3^a p. 1° Quia aliud jus nullum superest. 2° Professio in religione

approbata jure solum ecclesiastico dirimit matrimonium contrahendum; ergo etiam tantum ita dirimit matrimonium ratum. *Prob. Cons.* nam si jure divino positivo dirimeret matrimonium contractum; a fortiori eodem jure contrahendum dirimeret. Igitur maxime *probatur Ant.* ex c. *Unico* cit. ubi Pontifex tradit 1. votorum solemnitatem ex sola Ecclesiæ constitutione ortum habere; 2. matrimonium contrahendum per illud solum castitatis votum dirimi, quod fuerit solemnizatum per susceptionem sacri ordinis, vel professionem in religione a Sede Apostolica approbata; ergo tantum jure ecclesiastico. *Conf.* Quod olim professio religiosa non dirimeret matrimonium subsequens, ut constat can. *Si qua virgo.* 22, can. *Quotquot.* 24, et can. *Virgines.* 25, caus. 27, q. 4, ubi virginibus *sacris*, quæ post votum continentiae nubunt, indicitur quidem pœna; non tamen separari jubentur; non autem nunc immutata professionis natura est; et quod nunc professio matrimonium contrahendum dirimat; hoc ei a jure ecclesiastico accessit.

Jus vero hoc antiquissimum esse, nec posterioribus seculis primum inventum a Pontificibus in Monachorum gratiam, ut criminantur hæretici, probatur a praxi Ecclesiæ etiam eorum seculorum, quibus fides et Ecclesia, ipsorummet hæreticorum suffragio, incorrupta floruit. Sic igitur de S. Thecla S. Pauli discipula refert S. EPIPHAN., hæc. 78 (Opp., t. 1, p. 4048 C), quod in Paulum cum incidisset, *pactas nuptias dissolverit... terrena illa contempserit, ut cælestium compos esse posset*, scilicet continentiam profitendo pro ratione illius temporis. Idem allegat S. AMBROS., L. 2 de Virgin., c. 3 (Opp., t. 2, p. 467 A): *Thecla copulam fugiens nuptialem... naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutavit.* Imo Faustus ipse Manichæus illud Theclæ facinus protulit apud AUG., L. 30 cont. Faust., c. 4, dicens: *Paulus Theclam oppignoratam jam thalamo in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis incendit*: tam notum erat hoc omnibus: nec contradixit AUG., sed inde contra Manichæos inferebat tantum, virginitatem præferri nuptiis. Simile AUGUSTINUS memorat de duobus militibus L. 8 Conf., c. 6; de virgine Gregoria S. GREGOR. M., L. 2 Dial., c. 4, eam *constitutis jam nuptiis* in Ecclesiam fugisse, et sanctimonialis vitæ conversationem cum quæreret, sponsum meruisse in cælis, quod sponsum fugisset in terra; de Leobardo, quod *rupto nuptiali fœdere* factus monachus, GREGOR. Turo-nensis L. de vitis Patrum c. ult. Plura referunt alii.

Nec dicant hæretici. 1º Eos deserendo sponsas, et similiter has deserendo sponso, non ideo laudabiliter egisse. 2º Nondum inde sequi, quod probandum maxime, per transitum ad cœlibatum, vel vitam monasticam solum fuisse tunc in Ecclesia vinculum matrimonii rati, ut relicto in seculo conjugii liceret transire ad novas nuptias. 3º Videntur tantum fuisse sponsalia de futuro. Nam contra 1um est, quod ideo laudentur a cit. SS. Patribus. Contra 2um quod utantur verbis solutionem vinculi exprimentibus: *pactas nuptias dissolvit: rupto nuptiali fœdere*, etc.; ergo relictus factus est liber, ut ante fuerat. Contra 3um quod iidem modi loquendi non patiantur explicationem hanc: *pactæ nuptiæ; copulam fugiens nuptialem; oppignorata jam thalamo*, etc. Atqui hæc in hæreticorum gratiam maxime. Nunc

407. *Obj. cum aliis.* 1º SS. Canones vim hanc professioni religiosæ non addunt, sed ei jam aliunde competere supponunt, sive non condunt jus novum, sed constitutum declarant, veluti can. *Desponsatam* caus. 27,

q. 2, ergo est divinum. 2° Ipsemet Alexander III c. *Ex publico* cit. hanc professionis vim derivat *ex sacri interpretatione eloquii*; ergo. 3° Tam matrimonium ratum, quam consummatum insolubilitatem habet a jure divino Matth. 49; ergo nisi potestas solvendi matrimonium ratum sit concessa S. Pontifici, neutrum poterit dissolvere: atqui ex Scriptura non constat ipsi potestatem hanc concessam fuisse. 4° INNOCENTIUS III c. *Ex parte* cit. in concl. inquit: matrimonium inter legitimas personas per verba de præsenti contractum, illis viventibus in nullo casu posse dissolvi; nisi forte secus fieret *ex revelatione divina, quæ superat omnem legem*, sicut a quibusdam Sanctis legitur esse factum.

Ad 1um. R. — *N. Cons.* Quia jus illud, quod canones dicuntur supponere, potest esse ecclesiasticum, licet non scriptum in decreto aliquo, sed tantum traditum et praxi introductum Ecclesiæ; ergo non sequitur necessario esse divinum.

Ad 2um. R. — *N. Cons.* Verba enim: *ex sacri interpretatione eloquii*, ut legenti patet, matrimonium consummatum respiciunt, ut sensus sit, juxta sacrum eloquium illa insolubilitas, qua Matth. 49, dicitur matrimonium nullo casu præter causam fornicationis dissolvi posse, de matrimonio consummato intelligenda est.

Ad 3um. R. — *D. Ant.* Habent eandem insolubilitatem a jure divino *N.* diversam *C.* Etiam matrimonium ratum suam insolubilitatem a jure divino habet, non tamen absolutam ut consummatum, sed conditionatam, nisi dissolutionem illius gravis causa suadeat. Potest igitur Pontifex habita sufficienti causa ex universali potestate sua illud solvere; ex hac enim potest omnia, quæ ad promovendum cultum divinum, et animarum bonum vel sunt necessaria, vel, ut religiosa professio, admodum conducentia; nisi ubi forte ea potestas a jure divino specialiter restricta fuit, velut quoad dissolutionem matrimonii consummati.

Ad 4um. R. — *D. Ant.* Dicit hoc assertive *N.* velut per modum objectionis aut dubitationis *C.* Inquit enim: *etsi possit non inconsulte videri, matrimonium inter legitimas personas*, etc., quorum sensus est: etsi videri ita possit, quod matrimonium tale nullo casu nisi revelationis divinæ solvi possit; quæ non sunt assertio et decisio Pontificis: sed deinde assertive et decisive loquitur: *Nos tamen nolentes a Prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui responderunt licere.*

ARTICULUS V.

UTRUM SUMMUS PONTIFEX DISPENSARE POSSIT IN MATRIMONIO RATO?

408. *Dico.* Potest summus Pontifex, dum gravis causa exigit, dispensare in matrimonio rato.

Ita quidem Canonistæ omnes, ad summum uno alterove excepto, et plurimi hodie Theologi.

Prob. I. Certum est, per professionem religiosam solvi matrimonium ratum; ergo etiam solvi potest dispensatione Pontificis. *Prob. Cons.* Quia professionem religiosam habere hanc vim ex solo jure ecclesiastico longe probabilius est, cum nulla efficax ratio contra afferri possit ab adversariis, ut patet ex responsionibus ad fundamenta eorum art. præc. ergo et dispensare potest Pontifex in matrimonio rato: quod enim potest Pontifex ex po-

testate a Deo accepta per legem universalem, etiam per sententiam ex justa causa, sive dispensationem haud dubie poterit. *Conf.* Potestas generalis a Christo concessa Pontifici non debet restringi, nisi ubi eam jus divinum restringat; sed debet extendi, quantum potest, et exigit recta Ecclesiæ gubernatio, ac animarum bonum; ergo et ad dissolutionem matrimonii rati gravi ex causa, sicut ad dispensationem in votis.

Prob. II. Ex factis Pontificum, qui dispensarunt. Nam de Martino V, Eugenio IV, testatur S. Anton. 3. p. c. 24. De Julio III, Paulo III, Pio IV, Navarrus in Man., c. 22. De Gregorio XIII, Cardin. Caraffa in libris S. Congreg. Conc., in quibus plura Pontificum posteriorum Sixti V, Clementis VIII, Pauli V, Urbani VIII exempla referuntur; hos vero omnes in re tam gravi temere egisse ac esse hallucinatos asserere summe temerarium est.

Prob. III. Ex Auctorit. Ita tenendum esse declaravit die 16 Jul. 1599. Congregatio particularis, teste Pignat., tom. 4, Cons. 148, deputata a Clemente VII, cui interfuerunt Cardinales Asculanus, Burghesius, Blanchetus, Mantica, Vicecomes, Bellarmin., etc., Auditores Rotæ, selectique Canonistæ et Theologi. Idem censuit sæpissime, teste Pignat., cit. S. Congr. Concil. in una Carpentoratensi 25 Jan. 1608, in Seguntina 17 Septemb. 1609, Ferrariensi 20 Maii 1613, Augustana 16 Maii 1616. Adde decisiones Rotæ cit. ab eodem.

409. *Obj. I.* At ALEXANDER III in append. Concil. Lateran., p. VII, c. 8, ac relatus c. *Licet*, de Spons. duor., Innoc. III c. *Ex parte*, de conv. conj., Nicol. I can. *Hi, qui Matrimonium*, caus. 32, q. 7, hanc potestatem in se nec agnoverunt, nec admiserunt; ergo. Ita P. Billuart.

Conf. 1. Pontifices a nobis relati secuti sunt sententiam, quam reputabant probabiliorem; sed ex Pontificum facto non necessario statuitur jus certum, seu ut dicit Dominicus Soto in 4. dist. 27, q. 1, a. 4, *factum Pontificium non facit articulum fidei*. Sic enim et ipse Alexand. III loc. cit., c. 8, 17, 18 ait, nonnullos ex suis prædecessoribus censuisse matrimonium ratum dirimi per subsequens consummatum, cujus ipse contrarium resolvit; non enim dicuntur infallibiles Pontifices, nisi dum loquuntur ex Cathedra proponendo aliquod dogma toti Ecclesiæ credendum.

Conf. 2. Ante Martinum V, qui obiit an. 1431, non legitur ullum Pontificem id attentasse; ergo signum est, quod hanc potestatem in se non agnoverint. Quibus addi potest, quod Innoc. VIII, cum supplicaretur ipsi pro matrimonii nondum consummati dispensatione, responderit, se id non posse.

R. — *N. Ant.* Quæsitum enim fuerat ab Alexandro simpliciter, liceretne post contractum et nondum consummatum matrimonium uxori nubere alii? sique nupsisset, jamque esset cognita; an nihilominus separanda, et reddenda marito priori? Respondit Pontifex *non licere*, et merito; neque enim hoc *sine gravi causa*, et præterea dispensatione Pontificis unquam licuit; esto enim, valuisse olim ex more particularium quarundam Ecclesiarum matrimonium secundum, si esset consummatum; non ideo tamen licitum fuit. Quod vero Pontifex potestatem non habeat, si gravis causa exigit, dispensandi, ne verbulo exprimit. Ad Innocentium III. R. ut art. præc. ad obj. 4. Nicolaus I can. cit. de matrimonio consummato intelligendus est, eo quod censeatur matrimonium ordinarie consummari.

Ad Conf. 1^{am}. R. 1°. Ergo fatentibus adversariis, tot Pontificum testimo-

nio, sententia nostra probabilior est; utrum vero privatus quis opinionem suam oppositam nihilominus contra tot altiora judicia recte probabiliorē appellet, qui volet, facile æstimabit; præsertim cum Pontifices præstantissimorum virorum adhiberent consilia.

R. 2°. Nos per relata Pontificum facta non intendere sententiæ nostræ conciliare certitudinem fidei, ex hac ipsa ratione, quod nunquam SS. Pontifices hanc potestatem suam proposuerint ceu dogma aliquod toti Ecclesiæ credendum; unde dicta illa nos non stringunt; sed hoc duntaxat exigimus, et jure: sententiæ nostræ saltem multo majorem probabilitatem competere; cum SS. Patres in re tanti momenti simile quid non attentassent; nisi hanc potestatem sibi, si non certo, saltem probabilissime competere cognovissent; tum ideo, quod ita non unus duntaxat Pontifex, sed plures; nec inconsulto, sed adhibitis semper doctissimis viris judicarent; atque ita sæpissime et uniformiter censuerit S. Congr. Conc., etc. Tot vero Pontifices post tot consultationes Doctorum, etc., tamen non attigisse, quid juris ipsis competeret asserere, nobis videtur, ut phrasi mansueta utar, plus æquo dictum esse. Adde, quod adversarii nullum Pontificem assignare possint, qui clare negasset, hanc sibi potestatem competere, sed exempla aliorum, quale ad summum est illud Nicolai I, mere negativa sunt; igitur tot Pontificum in matrimonio rato dispensantium haud dubie incomparabiliter plus valere debent; sicut, ut inquit P. Picher hic, regulariter duo testes pro affirmativa deponentes plus probant, quam 100 mere negativa.

Ad Conf. 2^{am}. R. — *N. Ant.* Nam S. Gregorium VII qui tribus integris seculis, et ultra dimidium vixit ante Martinum V dispensasse in matrimonio rato, testatur Baronius ad an. 1074. Ad illud quod additur de Innocentio VIII.

R. 4°. Nihil tale ullibi authenticè reperiri; solum ita refertur ab Abb. in c. *Ex publico*; unde supposita veritate facti

R. 2°. *D.* Dixit se non posse ex defectu potestatis suæ, dum gravis causa exigit *N.* ex defectu sufficientis causæ *C.* Nam facere id solum posse dicimur, quod a nobis fieri juste, honesteque potest.

440. *Obj. II.* Matth. 49, generaliter dicitur: *quod Deus conjunxit, homo non separet*; ergo.

R. — *D. Ant.* Homo qua homo præcise, sive potestate pure humana *C.* ut Vicarius Christi potestate ab eo, sicque divinitus accepta *N.* Sic vero matrimonium potius a Deo per hominem solvitur; veluti fit, dum summus Pontifex dispensat in votis.

Nec inde inferas: ergo et pariter in matrimonio consummato dispensare poterit.

R. — *N. illatum.* Hanc enim potestatem non esse concessam Pontifici, vel Ecclesiæ, constat ex hujus praxi; quia nunquam hanc potestatem in se agnovit; licet urgentes sæpe causæ suadere potuissent hanc dispensationem in consummato. Et ratio est, quia per solam consummationem fiunt vere una caro conjuges, quæ dividi amplius non potest, et solum matrimonium consummatum significat perfecte insolubilem unionem Christi cum Ecclesia; non ratum. Item de consummato esse intelligendum illud Matth. 49, *erunt duo in carne una*, tradit Alexander III c. *Ex publico*, de conv. conj. et alii.

441. *Obj. III.* Si summus Pontifex dispensare posset in matrimonio rato

fideliū; etiam in eodem respectu infideliū sibi subditorum possent gentiles principes; quia circa contractus, cujusmodi est matrimonium infidelium ante consummationem, non minus possunt, quam Pontifex circa contractus fideiū.

R. — *N. parit.* Nam principes gentiles in subditos suos aliam potestatem non habent, quam mere humanam, dum vero Pontifex dispensat in matrimonio rato, potestate non humana, sed divina utitur a Christo concessa.

442. *Obj. IV.* S. Pontifex nequit dispensare in jure naturali et divino, ex communi sententia: atqui etiam matrimonium ratum jure divino et naturali insolubile est.

Conf. Matrimonium ratum est vere sacramentum, et hujus essentia est, ut sit perpetuum et insolubile: sed Pontifex non obstante sua generali potestate mutare essentiam sacramenti non potest; ergo.

R. — *C. Maj. D. min.* Est insolubile jure divino et naturali absolute et pro omni casu *N.* non absolute, nec pro omni casu *C.* Diximus supra art. præc. quod jure divino habeat insolubilitatem non absolutam, sed conditionatam; nisi dissolutionem ejus justa causa suadeat; ex hac vero posse illud potestate a Christo accepta Pontificem solvere, hactenus probavimus. Jus vero naturale pro hoc casu, pro quo Christus facultatem dabit, nunquam dissolutionem prohibuit; sive casus hic nunquam fuit objectum vel materia legis naturalis prohibentis. Deinde retorqueo in votis, in quibus dicitur dispensare Pontifex, licet obligatio voti juris divini et naturalis sit.

Ad Conf. R. — N. suppos. min. Pontifex enim tunc non mutat essentiam sacramenti; sed tantum tollit vinculum, quod est effectus, non sacramentum; effectus vero non est necessario inauferebilis, vel inamissibilis. Respondent etiam alii, Pontificem directe irritare contractum, scilicet ut in vinculo perseverantem, quo sublato ratio sacramenti in illo fundata, indirecte definit. Deinde quod additur in *Majore*, essentiam sacramenti esse, ut sit perpetuum et insolubile, *N.* simpliciter in matrimonio rato tantum; quia alias nec ob professionem religiosam solvi hoc matrimonium posset. Et ratio est, quia deest perfecta significatio unionis Christi cum Ecclesia insolubilis; cum matrimonium ratum solum significet conjunctionem Christi per charitatem cum anima justi, quæ conjunctio solvi potest.

443. *Obj. V.* Matrimonium ratum juxta communem differt a consummato solum accidentaliter, non essentialiter; ergo vel in utroque poterit dispensare Pontifex, vel in neutro poterit: atque falsum consequens quoad primam partem.

R. 1°. Si argumentum hoc aliquid probaret, sequeretur, neque per professionem religiosam dissolvi matrimonium ratum.

R. 2°. — *N. seq.* Quia solubilitas non provenit ex natura rei, sed ex sola voluntate Christi.

R. 3°. — *D. Maj.* Differt tamen sicut integraliter imperfectum a sic perfecto *C.* neque sic differt *N.* Illa autem integrali perfectione per consummationem significat perfectam unionem Christi cum Ecclesia perpetuam; non vero sine consummatione.

CAPUT VI.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

444. Impedimenti nomine aliquid præexistens indicatur, quod matrimonium aut invalidum, aut illicitum reddit. Impedimenta hæc duplicis sunt generis : *Dirimentia*, quæ, ne matrimonium *valide* contrahatur, faciunt. *Impedientia* tantum, quæ etiam prohibentia dicuntur, quæ matrimonium quidem *illicitum* reddunt, non tamen invalidum. Nos hac in materia, quæ plurimam partem tum Theologiæ moralis, tum juris canonici forum respicit, eas quæstiones delibabimus, quæ fori Theologiæ scholastico-dogmaticæ magis propriæ sunt; proinde inquiremus

4° Penes quem sit potestas statuendi impedimenta matrimonii?

2° Utrum hæretici nostri teneantur etiamnum impedimentis introductis solo jure ecclesiastico?

Tum demum

3° Brevem, quantum huc pertinet, impedimentorum syllogen addituri.

ARTICULUS I.

PENES QUEM SIT POTESTAS STATUENDI IMPEDIMENTA MATRIMONII?

445. Nullis legibus ecclesiasticis impediri posse matrimonia pertinaciter Lutherò visum est; contra Catholici post. Conc. Tridentini Sess. 24, can. 4, definitivam sententiam, nunc omnes hanc potestatem reverentur in Ecclesia; tametsi ante Tridentinum non pauci dubitarint, sitne hominum ulli ea potestas a Christo concessa? Imò ex ipsis laudati Concilii Patribus 40 omnino Episcopi, alique Doctores fuere, qui initio putarent, non esse hanc potestatem in Ecclesia; eo quod, ut ipsis videbatur, Ecclesia quoad sacramentorum materiam ac formam immutare quid æque parum posset, quam sacramenta aut nova concedere, aut tollere antiqua.

Post Tridentinum Doctores catholici in eo duntaxat discrepant, penes quem in Ecclesia ea potestas resideat? An privative penes magistratum ecclesiasticum, et quisnam eo nomine intelligi debeat? An etiam penes principes seculares, saltem quoad jus, quod ipsis innatum dicitur, valorem contractuum certis legibus definiendi; tametsi hoc jure suo cesserint sponte quoad matrimonii contractum, juris illius exercitium committentes Ecclesiæ; quæ est Petri Soto sententia, quem sequitur Honorat. Tournely, ac quidam alii Doctores Galli. Contra soli Pontifici, ac Ecclesiæ sive Concilio universali potestatem hanc convenisse semper, et esse propriam, Bellarminus et Vasquez contendunt, quibuscum sentit communior Theologorum et Canonistarum pars. Has inter duas sententias plane singularis est illa Lanoii Doctoris Sorbonici opinio, qui Lib. de regia in matrimonium potestate,

ut potestatem hanc principibus secularibus vindicaret, neve offendere videretur in canonem Conc. Trid. sub anathematis pœna hanc potestatem Ecclesiæ adstruentis, Ecclesiæ nomine contendit debere intelligi cœtum fidelium, non quidem quatenus Pontificem et ordinem sacerdotalem complectitur, sed prout constat ex regibus et magistratibus politicis, Lib. cit. pag. 293. At tam insolens Launoii assertum, de quo nos pauca inferius, continuo multis confutarunt insignes duo alii Doctores Sorbonici, alter Lib. *Traité du pouvoir de l'Eglise et des Princes sur les empêchements du Mariage*. Paris 1697, invicte demonstrans adductis quovis ex seculo testimoniis, Ecclesiam nequaquam precario, sed proprio ac nativo jure hac potestate usam in statuendis impedimentis dirimentibus. Alter Lib. *Observationes in librum magistri Joannis Launoii de regia in matrimonium potestate anno 1678 malam Launoii fidem demonstrans in depravandis, ac interpolandis textibus; expilatamque ab eo fuisse totum prope Antonium de Dominis, dictum alias vulgo, Spalatentem.*

Nos Bellarminum et Vasquez secuturi 1° contra Lutherum potestatem adstruemus in Ecclesia statuendi impedimenta matrimonii dirimentia. 2° Eam non promiscue aliis in Ecclesia; sed soli S. Pontifici, ac Ecclesiæ sive Concilio universali competere.

446. Dico I. Datur in Ecclesia potestas statuendi impedimenta matrimonii, non tantum impediencia, sed etiam dirimentia.

Est de fide, juxta Trident. de Ref. Matr. Sess. 24, can. 4: *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in illis constituendis errasse, anathema sit.*

Et ratio est, quod hæc potestas sit Ecclesiæ necessaria ad commune regimen, et bonum animarum, cum sine hac sufficienter suis providere non posset, eo quod multi perverso modo se gerant in contrahendo in periculum proprium æque ac sæpe prolium. Sic disparitas cultus, quæ tempore Apostolorum nec illicitum nec invalidum reddebat matrimonium, quod tunc plerumque spes esset ob frequentes conversiones fore, ut pars fidelis converteret infidelem; postea tamen ab Ecclesia ceu impedimentum dirimens declarata fuit, quod tunc, cum rariores conversiones essent, experientia doceret contrarium, partem fidelem una cum prolibus perverti. Sic impedimentum criminis inductum fuit ad tollenda conjugicidia, etc.

Conf. 1. Matrimonium in contractu legitimo et valido consistit; potestatis legislativæ autem Ecclesiæ est æque hunc, quam varios alios regulare contractus, in quantum exigit commune et spirituale animarum bonum dare leges et condiciones, sub quibus non aliter valeat.

Conf. 2. A traditione et praxi totius Ecclesiæ, quæ ex Conciliis et Epistolis decretalibus cognosci potest; et de qua longior infra sermo erit.

447. Obj. A nulla potestate mutari potest alicujus sacramenti substantia, ut docet Tridentin. : atqui si constitui possent ab Ecclesia impedimenta matrimonii dirimentia, mutari posset substantia sacramenti matrimonii; his enim statutis contractus, qui antea erat materia sacramenti matrimonii, desineret esse materia; surrogaretur enim nova, quia novus contractus.

R. — *N. min. et prob.* Ratio est, quia pro materia hujus sacramenti Christus assignavit sub ratione generica contractum legitimum, h. e. initum

juxta leges; quis vero esset contractus ille legitimus, Christus in specie non determinavit, sed potestati legislativæ reliquit, sive arbitrio Ecclesiæ: unde dum Ecclesia ad boni communis exigentiam contractui suas leges dat, hic erit legitimus; ergo ipsam materiam non mutat, quia manebit semper: contractus legitimus est materia sacramenti matrimonii. Quod cum in Synodo Tridentina ita, allatis etiam exemplis, exposuisset Camillus Campegius; Patres Tridentinos in ejus ivisse sententiam, atque approbasse refert Pallavicinus.

448. Dico II. Nec Episcopis, nec aliis Prælatibus inferioribus competit potestas inducendi impedimenta saltem dirimentia.

Colligitur ex c. 4 et 2 de translat. Episc. vi quorum majores causæ, cujusmodi haud dubie matrimoniales sunt, ubi de valore agitur, quæque sacramenta spectant, summo Pontifici reservatæ manent; item ex praxi ipsa. Præterea in iis, quæ ad sacramenta pertinent, quantum fieri potest debet esse in tota Ecclesia uniformitas; ergo illa statuere potestatis tantum universalis esse debet. *Nec dicas*: Impedimenta quædam etiam dirimentia olim ab Episcopis et Conciliis provincialibus introducta sunt, ut testis est Pontius, L. 2 de Matrim., c. 2, nam fatetur idem, ex impedimentis Episcoporum et Conciliorum provincialium auctoritate introductis quædam a Sede Apostolica rejecta et explosa fuisse, quædam vero ejusdem Sedis auctoritate, vel accedente ratificatione approbata, sicque constituta fuisse; quo modo impedimenta dirimentia induci posse ab Episcopis, nemo in dubium vocat.

Dixi: *saltem dirimentia*. Nam quoad impedientia, quin ea statuendi potestas competat Episcopis, nobis quidem cum Clericat. de Sacr. Matrim. Decis. 48, aliisque non videtur dubium. 1º Quia prohibitio præcise matrimonii citra ejus irritationem non videtur esse una ex causis majoribus. 2º Quia quilibet Superior potest sæpe ex emergente justa causa prohibendo illicitum reddere, quod erat licitum. 3º Quia Ecclesiæ vetitum inter impedimenta impedientia refertur; licere autem Episcopis respectu diœcesis suæ, imo prælatibus aliis, si in certi territorii clerum et populum jurisdictionem quasi episcopalem obtineant, aliquibus justa de causa interdicere matrimonio, communis est auctorum consensus apud Schmalzgr. ad Tit. de Interdicto.

449. Dico III. Nec princeps secularis, etiamsi potestate absoluta ferendi leges gaudeat, statuere potest impedimenta matrimonii subditis suis fidelibus; sed potestas ea soli Ecclesiæ competit, adeoque Romano Pontifici, ac Concilio universali.

Prob. I. Ex Conc. TRID. quod cit. Sess. 14, can. 4, hanc potestatem Ecclesiæ asserit sub pœna anathematis, nihil prorsus memorando de principibus secularibus; ergo, cum definitio illa Tridentini in re dogmatica sit, propositioni exclusivæ æquivalet, ut sensus sit, soli potestati ecclesiasticæ hoc jus competere; sicut dum inquit Conc. Sess. 14, can. 15. *Claves datas esse Ecclesiæ*; Sess. 25, in Decr. de Indulg. *potestatem conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ concessam esse*, sensus est exclusivus, ut excludatur quævis potestas alia, etiam regia. *Conf.* Ex ejusd. Sess. can. 12, ubi: *Si quis dixerit causas matrimoniales, non spectare ad judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Unde ita arguimus: plus est contrahendis inter fideles ma-

trimoniis leges ponere, et statuere impedimenta, quam de matrimonialibus causis, quæ inter fideles oriuntur, cognoscere : atqui potestas secularis de his cognoscere non potest juxta Trid. ergo multo minus impedimenta statuere, cum recepta sit regula : *cujus quis in aliqua materia non sortitur forum, ejus etiam legibus non ligatur.* c. fin. de Constit. in 6. L. fin. ff. de Jurisd.

Respondet Launoïus. 1° In Tridentino can. 4, non statui dogma, sed disciplinam invehit. 2° Per Ecclesiam summos principes politicos ac reges intelligi. Sed contra *primum* est, quod in canone duo distingui oporteat, nempe impedimenta ipsa, et potestatem impedimenta decernendi : illa ad disciplinam pertinent, si juris solius ecclesiastici sint, cum, ut exigente causa statuta sunt, sic tolli possint, ut factum nemo ignorat : hæc vero, sive potestas ipsa ad doctrinam, sive dogma fidei pertinet, cum definitio ea Lutheri errori sub pœna anathematis in canonibus, in quibus a Tridentino non nisi dogmata continentur, si directe opposita.

Contra *alterum* est 1° vulgatissima illa Ecclesiæ notio, quæ omnium omnino orthodoxorum animis adeo alte insidet, ut vel pueri, qui prima elementa fidei perceperunt, dum audiunt Ecclesiam, intelligant cœtum fidelium sub legitimis pastoribus congregatum, nimirum spiritualibus, ad quem cœtum non aliter pertinent seculares principes, quam privata membra : sic dum audimus *legem esse latam ab Ecclesia; ita definivisse Ecclesiam*, etc., nemo orthodoxus seculares principes intelligit, sed summum magistratum ecclesiasticum. 2° Quod S. Scriptura voce *Ecclesiæ* nunquam seculares principes; sed fideles omnes tam plebeios, quam alios cum sacris suis præsulibus sive pastoribus intelligat : erat Petrus in carcere, et *Ecclesiam* pro eo preces effudisse legimus, numquid tum principes effuderunt? Columna dicitur ab Apostolo et firmamentum veritatis; sed qui principes seculares ante Constantini M. conversionem fulciebant Ecclesiam? Ab eodem Apostolo sponsa Christi appellatur *sine macula et ruga*; an hic politici principes indicantur? 3° Vox *Ecclesiæ* can. cit. a Patribus Tridentinis sumitur eo sensu, quo sumebatur a Luthero, hunc enim ibi damnant : at Lutherus negans Ecclesiam posse condere impedimenta, pastores sacros, maxime Rom. Pontificem intellexit serm. de Matrim. inquit : *duodeviginti causas in suo jure effinxit Papa, quibus matrimonium vel dissipet, vel impediat, quas tamen ferme omnes rejicio et condemno*, etc., non vero seculares principes; cum enim Luthero matrimonium non nisi contractus civilis esset, hic necessaria sequela ex Luthero subditus manebat legibus civilibus principum, sicut sunt semper contractus civiles cæteri.

Prob. II. Ex Traditione Ecclesiæ perpetua. Nam tribus prioribus Ecclesiæ seculis Ecclesiam quædam statuisse impedimenta, testis est BASILIUS in epist. ad Diodorum (Opp., t. 3, p. 249 C) de viduo, qui sororem mortuæ suæ conjugis duxerat, inquit, eum contra *sanctiones* egisse *a sanctis viris traditas*; impedimentum autem affinitatis, licet permittatur, quod hæc in linea recta ascendendum et descendendum in gradu primo dirimat jure naturæ matrimonium; in linea tamen obliqua solo jure ecclesiastico. In seculo iv. Conc. Eliberitanum anno 305, conjugia cum infidelibus, cum sorore uxoris iniri non posse statuit can. 15, 16 et aliis (Labb., t. 1, p. 972). Item SIRICIUS Papa epist. ad Himmerium, c. 4 (Labb., t. 2, p. 4019 A), refert impedimentum publicæ honestatis tanquam inductum a prælatis Ecclesiasticis. In seculo vi, jus hoc fuisse penes Ecclesiam evincitur ex Synodo Aureliensi II, anno 533,

Agathensi, anno 506, can. 64, dum decernit diversos consanguinitatis et affinitatis gradus dirimentes matrimonium. In seculo VII et VIII, Ecclesiam præscripsisse leges, quibus nuptiæ quædam fierent irritæ, liquet ex GREGORIO M. qui ineunte seculo VII, respondens quoad gradus consanguinitatis Augustino Cantuariæ Episcopo : *necesse est*, inquit (Opp., t. 3, p. 4454 B) *ut jam tertia, aut quarta generatio decenter sibi jungi debeat*; permittens Anglis in tertio et quarto gradu consanguinitatis conjugium, prohibens in secundo. Ex ZACHARIA Papa, quo præside habita anno 747. Rom. Synodus, qua revocata fuit venia post quartum gradum nubendi Germanis recenter conversis concessa a Gregorio II. Pro seculo XII, XIII, testis est ALEXANDER Papa II in epist. 38 ad Episcopos, clerum, et iudices Italiæ. Concilium Lateranense sub Innocentio III, anno 1215, in quo consanguinitas coarctata ad quartum gradum fuit. In quatuor vero seculis, quæ Synodum Tridentinam præcesserunt, Ecclesiam, nemine contradicente, hanc exercuisse potestatem, nemo diffiteri potest; nullum enim ferme extat impedimentum, quod aut in Decreto Gratiani, aut Gregorii IX. Decretalibus non legatur. Item tunc ex toto christiano orbe ad Ecclesiam confluxisse non modo plebeios, sed et principes, ut obtenta dispensatione liceret intra gradus prohibitos inire conjugia, omnis ferme testatur historia.

Ex his facile corrui, quod alias nonnulli respondent : 1º Ecclesiam sibi jus illud usurpare cepisse seculo IX, quo prodierunt epistolæ Decretales falso attributæ prioribus summis Pontificibus, ubique vero receptam fuisse praxin illam circa seculum XI et XII quibus Burchardus, Ivo Carnotensis, et Gratianus eas Decretales suis collectionibus inseruere. Nam, ut ex allatis liquet, non tantum ex Gregorio II, Gregorio M., sed etiam antiquissimis Conciliis multo ante seculum IX, varias de matrimoniis contrahendis leges Ecclesia sanciverat. Deinde cum Decretales illæ prodirent in lucem, suppositionem earum advertit Hincmarus Rhemensis, multique alii, qui de iudicandis Episcopis egerunt cum Nicolao I, nemo tamen uti ausus argumento eo, quod illæ Decretales contra antiquam Ecclesiæ praxin, ut loquuntur adversarii, adstruerent Ecclesiæ potestatem impedimenta statuendi. Imo nec ullus principum, de quorum tamen jure agebatur ex supposito, ac quorum proinde maximi intererat ea novitas, oblocutus aliquando deprehenditur. Igitur

Respondent alii 2º. Ecclesiam equidem statuisse jam antiquissimis temporibus impedimenta varia, non tamen ex nativo ac proprio sibi jure, sed mera concessione principum. Verum contra est 1º quod nulla prorsus assignari possit imperialis constitutio, qua potestas ea fuisset a principibus translata in Ecclesiam, nullus nominari princeps, qui concessisset. 2º Quod Ecclesia hac potestate usa sit contra principes et constitutiones imperatorias. Nam cum Justinianus legem tulisset, ut licita essent inter consobrinos matrimonia § *Duorum*, Inst. de nupt. et cui similem legem jam ante ediderat Honorius, S. Gregorius Papa legem Honorii et Justiniani aperte reprehendit, et contra statuit in rescripto ad Augustinum Anglorum episcopum, inter consobrinos matrimonia esse censenda illicita; et hæc Pontificis lex, non autem illa Cæsaris in Ecclesia robur obtinuit. Can. *Quædam lex*, caus. 35, q. 2. 3º Si ex mera indulgentia principum potestatem hanc exercuisset Ecclesia, principes, ut intra gradus prohibitos celebrarent nuptias, non ita humiliter se latis ab Ecclesia a legibus subjecissent, ita ut inviti etiam quandoque separationem paterentur, si celebrassent contra canones, quis enim

credat maximos principes ita facile adduci potuisse, ut humiliter nuptiarum veniam peterent, velut eos fecisse patebit ex probat. 3, tam modeste ferrent comminationes Pontificum, nisi a prohibitis nuptiis abstinerent, aut plane separationem paterentur inviti, si Ecclesia hac potestate jure non alio usa fuisset, quam quod ipsi principes concessissent, quodque revocare potuissent pro libitu? Hinc alii

Respondent 3°. Ecclesiam sibi sensim arrogasse potestatem hanc, ac proinde vix fieri potuisse, ut arrogato huic juri contradicerent. At contra est 1° quod, ex dictis probat. 1. Ecclesia ab Apostolorum temporibus hoc jure usa sit; ergo non sensim illud involavit. Quin Apostolus 1. Cor. 7, conjugium fidelis cum infideli ipse judicavit, quin ad ullum principem hanc causam remitteret; et Christus Matth. 6 et 19, sic libellum repudii sustulit. Contra 2° quod ab adversariis hactenus proferri non potuerit, qui primus hoc jus invasisset. Contra 3° quod hæc responsio nullam veri speciem præferat; 1. quia jus illud clanculum usurpari non potuit; sed ferendæ erant leges, ut in usum redderetur; dandæ dispensationes, quibus nuptiarum prohibitarum non plebeiis solum, sed ipsis etiam principibus fieret indulgentia; 2. quia non est credibile, omnes orbis christiani principes simul et semel consensisse in usurpationem juris sibi alias debiti; omnes omnino ita semper siluisse, ut ne unus quidem contradiceret, in re, quæ tanti ipsorummet intererat; cum alioquin de investituris aliisque juribus, quæ principes concernere videbantur, gravissimas lites, imo bella, usque ad schismatis periculum, Ecclesiam inter et principes exarsisse omnes noverint.

Prob. III. Ex ipsorum principum secularium praxi et testimoniis. Nam 1° principes, dum hac in re ediderunt leges, fatentur id se facere auctoritate canonum, ad hos promovendos: sic Carolus M. prohibens quasdam nuptias, L. 5. Capit. *ita*, inquit, *Gregorius sensit. Ita canones prohibent copulari.* Carolus Calvus in edicto Pistensi: *conjugium illud... sicut Leo in decretis suis, et S. Gregorius in epistolis suis monstrant, dissolvatur.* Chilpericus Francorum rex indigne ferens, quod Prætextatus archiepiscopus Rothomagensis Meroveum cum amyta sua conjunxisset, in coacta Parisiis Synodo, anno 577, teste Gregorio Turonensi, Prætextatum arguens, *an ignarus eras*, ait, *quæ pro hac causa Canonum statuta sanxissent?* 2° Principes constanti observantia, cum contracta illegitima matrimonia dissolvi vellent, ipsi ad tribunal confugerunt Ecclesiæ. Sic Carolus M. priorem suam conjugem Desiderii Longobardorum regis filiam, non nisi post latam ab Episcopis sententiam dimisit. Lotharius post suam a Theutberga separationem, a Concilio Aquisgranensi decretam, novarum ab eodem nuptiarum humillime petiit. Henricus IV, Francorum rex Margaretham dimisit, sed non nisi post latam a Clemente VIII per constitutos in Francia judices Ecclesiasticos sententiam. Denique posteriores reges Christianissimos, ut irritarentur matrimonia clandestina, per Oratores suos id solemniter petivisse a Patribus Tridentinis, constat ex Pallav. Lib. 22, c. 4. Plena est historia id genus exemplis aliis.

Ratio *a priori* est; quia matrimonium fidelium hoc ipso, quod evectum sit ad dignitatem sacramenti, cœpit esse contractus sacer et spiritualis; consequenter subtractus potestati seculari, et soli ecclesiasticæ subjectus. *Conf.* Demus, principem statuere impedimentum aliquod, quod per Ecclesiam statutum non sit; hoc casu certe matrimonium esset sacramentum juxta legem ecclesiasticam; non esset vero juxta civilem. Quid ergo foret

dicendum? si catholicus es, Ecclesiam asseres prævalere; ergo principis impedimentum nullum erit; ergo illud ponendi nulla potestas. Dixi tamen in concl. *subditis suis fidelibus*; posse enim id principes seculares, etiamsi infideles, respectu subditorum infidelium, certum videtur, et est communis sententia. Ratio plana est; quia matrimonia infidelium sacramentum non sunt, sed contractus mere civilis; igitur sicut infideles principum suorum potestati legislativæ quoad contractus alios, ita quoad matrimonium subiecti sunt.

420. *Obj. I.* Cum Launoio. In prioribus seculis soli principes statuerunt impedimentum dirimentia; ergo penes eos hoc jus tantum fuit. *Prob. Ant.* 1° Legem prohibentem conjugia inter consobrinos, non episcopi, sed Theodosius tulit. 2° Legem 2. Cod. de incest. et inutil. nupt. qua proscribitur conjugium ingenui cum ancilla, Constantinus dedit; ad quam provocare videtur ipse Leo M., epist. 82 ad Rusticum Narbonensem. 3° L. 4, Cod. cit. vetant imperatores Valent., Theodos., et Arcad., contrahere nuptias contra mandata, constitutionesque principum. 4° Patres in concilio Milevitano legem de divortio ab Imperatore petendam esse decreverunt.

R. 1°. — *N. Ant.* Cujus aperta est falsitas ex probationibus conclus.

R. 2°. Et generaliter. Si quando principes leges tulerint de impedimentis matrimonii, id vel cum approbatione principis ecclesiastici factum; vel si ea defuit, lex illa etiam in Ecclesia robur non habuit; quod in ea ipsa lege Theodosii cit. videre est; cum enim eam abrogassent ejus filii, *L. Celebrandis*. c. de nupt. et deinde aliam dedisset Justinianus, ut licita essent inter consobrinos conjugia, obstitit S. Gregorius ex dictis in refutatione respons. 2, ac lex illa Justiniani et filiorum Theodosii omni auctoritate caruit. Item patet in ipsa lege Constantini irritante conjugium ingenui cum ancilla; ea enim tamdiu duntaxat valuit, quamdiu voluit Ecclesia; postquam hæc valere tale matrimonium voluit, c. 1, de conjug. servor. excepto casu, quo pars libera et ingenua ignorat conditionem servilem alterius, etiam illa Constantini lex vigere desiit. Unde ad prob. 1^{am} et 2^{am} patet responsio. Item ad prob. 3^{am}. Demum ad 4^{am}. R. *N. simpliciter assertum*. Patres enim Milevitani non decreverunt petendam esse legem, qua decernatur, non licere post divortium uxorem aliam ducere, priore vivente, sed qua puniantur pœna etiam civili, qui id fecerint; jam enim Patres ipsi in Concilio rem definiverant, adjecta excommunicationis pœna.

421. *Obj. II.* Matrimonium est contractus civilis; ergo dispositioni principis politici subjectus est. *Conf.* Christus evehendo contractum matrimonialem ad esse sacramenti, principi politico non abstulit potestatem, quam in illum habuerat, ut contractus civilis est; ergo.

R. — *D. Ant.* Pure civilis *N.* talis, qui simul nunc sacramentum est, ut a nulla alia causa, quam solis contrahentibus separari a ratione sacramenti possit, *C. et N. Cons.*

Ad Conf. R. — *N. Ant.* Hoc enim eo ipso fecit, quo contractum illum constitutivum sacramenti esse voluit.

Si dicas: Constitutio impedimenti non tendit directe in aliquid sacri; sed solum in contractum qua civilem et politicum.

R. Esto, quod forte directe non tendat in aliquid sacri; tendit tamen in aliquid ad irritandum contractum sacrum, qui simul est sacramentum, nec

subjacet jurisdictioni secularium, sed hæc potestas nulli secularium competit, et aliunde actus ex legibus ecclesiasticis validus indignationem et offensam judicis secularis non reformidat.

422. *Obj. III.* 1° Potest princeps politicus disponere quoad dotem, arrham, donationem ad nuptias, successionem in hæreditate, aliosque effectus civiles; ergo etiam quoad ipsum contractum, quatenus civilis est. 2° Potest princeps decernere pœnas iis, qui contra leges ab ipso latas contrahunt; ergo. 3° Potest prohibere militibus, ne sine obtenta venia uxores ducant. 4° Hanc potestatem circa matrimonium ut contractum civilem in principibus agnoscit S. THOMAS in 4. dist. 34, q. 1, a. 1, ad 4. *Matrimonium, in quantum est in officium naturæ, statuitur jure naturæ; in quantum est in officium communitatis, statuitur jure civili; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino, et ideo ex qualibet dictarum legum potest persona effici ad Matrimonium illegitima.*

Ad 1um. R. — *C. Ant. N. Cons.* Disparitas est, quod priora, dos, arrha, et similia ex se quid mere seculare sint, et omnino accessorium, proinde dispositio de his non est in rei sacræ præjudicium; unde etiam quotidie intra Catholicam Ecclesiam coram seculari iudice illæ causæ aguntur: at contractus matrimonialis nec quid mere seculare, nec accessorium est, sed ipsum constituit sacramentum.

Ad 2um. R. — *D. Ant.* Si leges illæ principum, et pœnæ in transgressores statutæ, sint latæ ad promovendas vel adjuvandas leges ecclesiasticas, quæ vel prohibent, vel irritant quædam matrimonia *C.* si versentur circa matrimonia lege ecclesiastica approbata et valida. *N.*

Ad 3um. R. Non obstante tali prohibitione, ipsum matrimonium semper tamen erit validum. Deinde princeps his prohibet matrimonium ad exigentiam boni publici; proinde prohibitione sua urget præceptum naturale, quod prohibet privatis matrimonium, si est in boni communis præjudicium.

Ad 4um. R. D. cum explic. In quantum est in officium communitatis, statuitur a jure civili in ordine ad effectus civiles, dotis, successionis, idoneitatis ad officia, et similibus: item si fiat cum subordinatione ad Ecclesiam *C.* secus *N.* Nam tale jus civile alias se solo insufficiens esse, idem Doctor Angelicus aperte tradit in 4. dist. 42, q. 2, a. 2, ad 4, ubi: *Dicendum, quod prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ idem etiam interdicat.* Dicit etiam potest, S. Thomam locutum esse de matrimonio, prout contrahi potest indifferenter vel a gentili, vel ab infideli, vel a fideli, et sic quolibet jure dirimi posse, in gentili quidem per jus naturæ; in infideli per jus naturæ et civile; in fideli per jus naturæ et ecclesiasticum.

ARTICULUS II.

AN DE FACTO IN GERMANIA, ALIISQUE PROVINCIIS SEPTENTRIONALIBUS LIGENTUR HETERODOXI IMPEDIMENTIS MATRIMONII JURE SOLUM ECCLESIASTICO DIRIMENTIBUS, UT PROINDE INVALIDA CENSERI DEBEANT EORUM MATRIMONIA TALI CUM IMPEDIMENTO CONTRACTA?

423. Præsentem controversiam, quæ sane momenti maximi est, et usus in provinciis septentrionalibus frequentissimi, neminem pertractare ausum

fuisse ante P. Lessium e Societate comperimus : quem postea secuti Doctores inter se admodum discordes, de ea multa varietate sentiunt, et loquuntur. Et quidem conjugia ejusmodi valore omnino destitui cum Lessio, Bussembaum et aliis late defendit P. Gobat Exper. Tr. 9 et Append. 45, tametsi sententiam oppositam asserat in praxi tutam. Pro valore e contra conjugiorum illorum stant Petrus Marchant., Henric. Mair, et hoc teste, Simon Felix moralis scientiæ Doctor eximius. Favent etiam non obscure Tanner, tom. 4, Disp. 8, q. 3; Laym., Lib. 5, Tr. 40, p. 2, c. 4 alique, dum valida esse docent conjugia ab hæreticis, absente loci paracho catholico, contracta. Aperte vero connubiorum eorum valorem propugnant Schmalzgr., Pichler, van Espen, alique recentiores præsertim Canonistæ hodie communius, maxime quoad impedimentum clandestinitatis, quos refert Pichl. Tit. 4 de Matrim., n. 98. Nos, donec Ecclesia quid aliud statuatur, interim ita cum posterioris sententiæ patronis resolvimus :

424. *Dico. Probabilius est, in Germania nostra aliisque provinciis septentrionalibus de facto non ligari heterodoxos impedimentis matrimonii dirimentibus, jure tantum ecclesiastico statutis; proinde valida censenda esse eorum connubia tali cum impedimento contracta.*

Dixi 1°. *De facto* : i. e. nunc temporis, quo ipsis vel præscriptio et consuetudo legibus Ecclesiæ connubialibus contraria, vel conniventia Ecclesiæ favet probabilius; alias enim hæreticos quoscumque legibus quibuscumque Ecclesiæ, tam connubialibus, quam aliis ligari *per se*, ante præscriptionem, ac consuetudinem contrariam, aut conniventiam Ecclesiæ, certum supponimus; utpote qui per baptismum ingressi Ecclesiam, hujus hoc ipso esse subditi, et jurisdictioni subesse cœperunt. Can. 5, D. 45.

Dixi : 2° *Dirimentibus jure tantum ecclesiastico*; pariter enim certum est, hæreticos æque ac Catholicos perpetuo ligatos teneri impedimentis, quæ naturalis, aut divini juris clari sunt, cum contra utrumque nulla unquam prævalere possit consuetudo; assuefactio enim ad res malas, aut a potestate superiore, quam sit humana, prohibitas, corruptela est potius, quam vera consuetudo.

Prob. I. Non videtur credibile, quod Ecclesia velit urgere leges suas contra heterodoxos quoad impedimenta matrimonii; ergo probabilius iis de facto non ligantur. *Prob. Ant.* Non est credibile, quod Ecclesia velit urgere leges, quarum observantiam sperare non potest, cum alioquin aperte in destructionem tenderent, et leges hoc ipso essent irrationabiles; aut quod velit urgere leges, si sit prope certum moraliter, nihil fructus, vel certe parum, e contra damni spiritualis plurimum inde nasciturum; lex enim communitati debet esse utilis, quod vel maxime in suis legibus intendit Ecclesia. *Subs.* Atqui Ecclesia non potest moraliter sperare legum istarum connubialium observantiam inter heterodoxos; cum, exceptis forte doctioribus, eas ignorent communiter, vel certe se iis non adstringi autument; et proinde, si urgeret, plurimum inde damni nasceretur; cum matrimonia eorum contracta cum impedimento juris ecclesiastici essent meri fornicarii concubitus, proles illegitimæ; nec parum averterentur eorum animi a fide catholica, si proles suas haberi illegitimas et spurias cernerent. Adde, dari sic occasionem luxuriosis deserendi contracta matrimonia, novaque ritu catholico contrahendi, et hæc, ut merito notat P. Pichler, sine ullo fructu,

Ergo non videtur Ecclesia urgere de facto leges suas contra heterodoxos quoad dicta impedimenta; sed connivet permittendo, nec irritando eorum matrimonia tali cum impedimento contracta. Et merito; cum S. AUGUSTIN. epist. 50 (al. 185) moneat, *detrahendum esse aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat*; tum S. LEO epist. ad Rusticum Narbon. relatus can. fin. dist. 14, *multa esse, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum oporteat temperari*. Unde et can. Denique dist. 4, dicitur: *Qui a prava consuetudine, contra jus humanum, averti non possunt, aliquando cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur*. Ac COELESTINUS III cap. *Quod dilectio*, de consanguin. cum intellexisset, in quadam provincia homines in sexto gradu per lineam descendentem ab eodem stipite (qui jure antiquo dirimebat adhuc matrimonium) jungi, matrimonia sic contracta rata habuit; secus illa, si unus in gradu sexto vel septimo, alter secundo vel tertio gradu per lineam descendentem distaret ab eodem stipite, eo quod ita pariter ferret terræ illius consuetudo, hæcque notatu digna subdit: *in hac parte consultius duximus, multitudini et observatæ consuetudini deferendum, quam aliud in dissensionem et scandalum statuendum*. Apposite hæc præsentī controversiæ applicantur. Atque hujus moderationis æquitatem, si secus nihil boni, contra plurimum mali nasciturum prævideatur, ipsa suadet naturalis ratio; ut enim vere scribebat Sallustius: *frustra niti, et nihil aliud quam odium quærere dementia est*.

Prob. II. Potest per consuetudinem derogari legibus Ecclesiæ connubialibus quoad vim irritandi matrimonia, positis conditionibus ad legitimam consuetudinem requisitis; et per consuetudinem contrariam hæretici jam derogarunt connubialibus Ecclesiæ legibus, hæcque consuetudo habet conditiones omnes ad legitimam consuetudinem requisitas; ergo.

Prob. 1^a p. Ant. Nam universaliter ex c. fin. h. t. datur ea vis consuetudini, ut per eam abrogari possint leges ecclesiasticæ, si illa sit rationi consona, et legitime præscripta, h. e. conditiones requisitas habeat; sed consuetudo, de qua loquimur, potest esse rationabilis, et habere conditiones requisitas; nam ex regula generali communiter recepta a Doctoribus eadem causæ et circumstantiæ, quæ rationabilem possunt facere legem ecclesiasticam, etiam possunt rationabilem facere consuetudinem; ergo, si per leges ecclesiasticas tolli, ac restringi possint impedimenta jure ecclesiastico inducta aliquando, ut videre est in impedimento consanguinitatis et affinitatis, quod jure antiquo extendebatur ad septimum, nunc ad quartum duntaxat gradum c. *Non debet* 8 de consanguin; item in impedimento publicæ honestatis, quod ante Trid. se extendebat ad gradum quartum, et oriebatur etiam ex sponsalibus de futuro invalidis, nunc post decretum Trid. Sess. 24, c. 3 de Reform. Matrim. ex validis tantum oritur, et primo tantum gradu concluditur; non apparet, cur idem non possit consuetudo legitima.

Nec obstat c. *Quod super*. 5 de cons. quo reprobari videtur consuetudo talis; nam intelligi hoc debet de consuetudine non præscripta legitime; sic enim et de omni consuetudine contra jus ecclesiasticum dicitur, c. 7, h. t. quod *non tam consuetudo, quam corruptela sit censenda, quæ sacris est canonibus inimica*; sed hæc et similia dicta intelligenda esse de consuetudine debitis conditionibus destituta, non legitime præscripta vel irrationabili, communis est interpretatio, nec latet etiam tyrones juris; id enim satis clare exprimit c. fin. h. t. ubi: *licet etiam longævæ consuetudinis non sit*

vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare; nisi fuerit rationalis et legitime præscripta. Unde *Maj.* nobiscum admittunt auctores communius, Sanch. Lib. 7 de Matrim., Disp. 4, ab eoque citt. plurimi; quibus addi possunt Gonzal., Sylv., Palud. alique recentiores; quin ab adversariorum quibusdam admittitur ut tota prope controversia quoad 2^{am} p. sit.

Prob. 2^a p. Nam 4° habetur et *frequentia actuum, et diuturnitas temporis*, ut per se patet, cum constet ab ipso religionis acatholicæ initio legum Ecclesiæ connubialium plurium non usum, sive usum illis contrarium apud Protestantes fuisse; inita ab iis fuisse conjugia passim sine nullitatis existimatione, hodieque ita celebrari.

2° Nec deest *legislatoris consensus*, sive *Pontificis*. Nam is universaliter vim dedit consuetudini c. fin. h. t. cit. abrogandi leges ecclesiasticas; igitur si non constet de contraria voluntate legislatoris Pontificis, etiam vis illa consuetudinis se ad nostrum casum extendet; proinde habebitur legislatoris consensus saltem *legalis*: atqui de voluntate contraria non constat; imo habetur consensus ejusdem *personalis tacitus*, cum conjugia ejusmodi celebrarunt sciente Pontifice, nec tamen, licet posset, contradicente, sed dissimulante, ac tacente.

3° Nec deest *rationabilitas*; ut enim vis legum irritantium conjugia hujusmodi post continuatum tanto tempore non usum earum, vel usum iis contrarium cessaret, omnino expediens fuit; tum quia sperari non potest illarum legum observantia; tum ut evitentur fornicationes et concubinatus; tum quia legum illarum cessatio plurimum confert ad tranquillitatem publicam, faciliorem Protestantium reductionem, etc., ut dictum *prob. 4.* Sicut igitur provincia aliqua catholica jejuniū ab Ecclesia præceptum longissimo tempore non observante, id servandi obligationem tolli, non est a ratione alienum, sed expediens, ne leges, quarum observantia post continuatum tanto tempore non usum sperari non potest, incipiant esse noxiæ, damno ac ruinæ spirituali; ita in provinciis septentrionalibus continuato non usu aliquarum legum ecclesiasticarum nuptias irritantium, illarum vim, ex iisque provenientem conjugiorum nullitatem cessare prorsus expedit, quod legum istarum observantia sperari non possit, ac proinde moraliter impossibilis censenda sit.

Conf. 4. Plurimi ex adversariis admittunt, imo communior est sententia in Germania, quam et confirmat praxis, dum parochi et Episcopi non sunt solliciti de revalidandis talium matrimoniis, vel legitimandis prolibus, si convertantur ad fidem, valere clandestina Protestantium matrimonia, etiam nunc in terris, in quibus aliquando promulgata fuit lex Tridentini illa matrimonia irritantis, scilicet propter allatas a nobis rationes, oppositam consuetudinem, conniventiam Ecclesiæ, etc., ergo idem merito dicitur de matrimoniis contractis cum aliis impedimentis jure ecclesiastico statutis, ut publicæ honestatis, consanguinitatis, etc., vel dicant adversarii, quare generalia illa juris principia præcise et tantum faveant matrimoniis Protestantium clandestine contractis, ita ut valida haberi debeant, non vero contractis cum impedimento alio juris ecclesiastici?

Conf. 2. Pleræque rationes, quæ moverunt BENEDICTUM XIV ut declararet valida matrimonia, in fœderati Belgii provinciis contra formam a Conc. Tridentino præscriptam contracta, etiam huc faciunt; ergo, *Prob. Ant.* Illæ enim maxime petebantur vel ex diuturna consuetudine contraria,

juncta Ecclesiæ conniventia ad præcavenda graviora mala; vel inde, quod, ut in sua relatione ad summum Pontificem discurrebat inter alia eruditus Bozzi Abbas S. Crucis in Jerus. præsumi non possit de Tridentino, quod hisce legibus suis eas voluerit constringere provincias, quæ essent lapsuræ in hæresin penitus, ut leges illæ ad nihil valituræ essent, quam causanda damna, quandoquidem ex hac ipsa causa, ut mala gravissima futura præverteret, hanc legem suam non censuit promulgandam in Anglia, Saxonia, quod ibi jam hæresis sedem fixisset; vel inde tertio, quod, ut contendebat Giulii e Societate nostra, cujus ea in re mentem peculiariter exigebat idem summus Pontifex, occupatis illis provinciis ab Hæreticis, sibi que nunc pleno jure subjectis, novaque inducta forma legum et regiminis, etc., prior respublica regi Hispaniæ parens interiisse, ac nova prorsus fuisse condita censi debet, in qua Tridentini lex promulgata dici non possit, licet olim in iis provinciis regi Catholico adhuc subjectis promulgata fuerit.

Atqui eadem rationes huc faciunt; primo quidem *prior*, ut hactenus ostensum. Sed et *altera*; cur enim hæc epikeia, vel argumentatio præcise in lege Tridentini, et non alia mere ecclesiastica valeat, cum utraque mere positiva humana sit? Similiter *tertia*; nam et imprimis Imperium nostrum maximam sane mutationem subiit per pacem Westphalicam, qua protestanticæ religioni tolerantia et libertas asserta; suspensa Episcoporum in subditos statuum protestantium acatholicos jurisdictio, ut urgere apud illos legem Ecclesiæ non possint; imo hi si vellent se subdere, prohibeantur pœna et metu, jure an facto, hic non disputo; perinde est, licet, quod dolentes ultro et palam profiteamur, religioni catholicæ pax ea per quam funesta et inimica sit, ei tamen ut subscriberent, catholicos status dira et extrema necessitas compulit, ne tota pessumdaretur catholica religio. Sed et in provinciis aliis Imperio non subjectis, ob latas summe contrarias avitæ religioni leges non multum absimilem mutationem status comperire est.

425. *Obj. I.* Omnes hæretici hoc ipso, quod per baptismum ingressi sint Ecclesiam, hujus jurisdictioni subsunt, et omnibus ligantur legibus; ergo conjugia eorum contra legem irritantem Ecclesiæ inita, æque sunt invalida, quam si ineantur a Catholicis.

R. — *D. Maj.* Ligantur omnibus Ecclesiæ legibus, *per se*, scilicet, quibus per contrariam consuetudinem non derogarunt, vel quibus eos ligare semper Ecclesia intendit *C. per accidens*, quando eas contraria consuetudine abrogarunt, vel quas Ecclesia in iis non urget *N. Ant.* et *Cons.* quia legibus illis irritantibus derogarunt consuetudine contraria; nec eas in hæreticis de facto urget Ecclesia: secus est de Catholicis.

426. *Inst. 4.* Consuetudini huic, quæ prætenditur, deest consensus Pontificis; ergo hæc contra leges ecclesiasticas prævalere non potest. *Prob. Ant.* quia non potest prudenter præsumi de S. Pontifice, quod illis tanquam subditis rebellibus favere voluerit, eos velut in præmium rebellionis eximendo a suis legibus. *Conf. 1.* Hæretici potius pœna digni sunt, quam tali favore et exemptione ob potestatis ecclesiasticæ, et legum hujus contemptum et violationem. *Conf. 2.* Princeps secularis non præsumitur eximere a legibus suis rebelles subditos; ergo nec Ecclesia heterodoxos pertinaces.

R. — *N. Ant.* Constat ex supradictis. *Ad prob. N. Ant.* Nec ideo dici potest S. Pontifex velut præmiari rebellionem hæreticorum; sed justis de

causis supra recensitis connivet, ac dissimulat permittendo, et non irritando talia matrimonia, tanquam legislator prudens, ne legibus suis, quarum observantiam hic et nunc sperare non potest, quæ proinde censenda est moraliter impossibilis, damnum inferat sine ullo sperato fructu.

Ad Conf. 1^{am}. R. — *D.* Potius pœna digni sunt, si præcise spectetur illorum pervicacia, et inobedientia in Christi Vicarium *C.* si spectentur circumstantiæ aliæ *N.* Nam 1° licet hæretici ex se potius pœnam mereantur quam favorem hunc, commiseratione tamen digni sunt, quod magna ex parte ignorent se legibus Ecclesiæ subjectos esse, plerique vero has ipsas irritantes leges nesciant, propter quos toti communitati indulgeri aliquid prudenter potest. 2° Licet hæretici *formales* indigni sint ista Ecclesiæ indulgentia; hanc tamen poscunt et merentur spes promptioris conversionis, tranquillitas publica, evitatio concubinatum et incestuum certo secuturorum, cum legum istarum observantia sperari non possit, etc.

Ad Conf. 2^{am}. R. 1°. Etiam prudentis principis est indulgere quid immo-rigeris subditis, si inde spes sit majoris boni, eos facilius reducendi; si inde mala alia evitentur. 2° Disparitas est: Princeps secularis potius vindicare injurias, quam prodesse rebellibus intendit: at piæ Matris Ecclesiæ genius est, etiam in contumaces filios materna viscera extendere; eorum procurare bonum, non habita ratione injuriarum; unde prudenter creditur non urgere leges, quam in damnum eorum tenderent sine spe ullius fructus.

427. *Inst. 2.* Ut consuetudo legi alicui deroget, debet tam ipsa, quam mores utentium contrarii esse rationabiles: sed tales non sunt, quibus scienter contravenitur legibus ecclesiasticis. *Conf.* Hæc consuetudo est malitiose introducta ab heterodoxis in contemptum potestatis Pontificiæ; ergo est juri naturali et divino contraria, quo jubemur parere auctoritati legitimæ; ergo irrationabilis.

R. — *N.* Rationabilitatem consuetudinis desumi necessario debere ex actibus contrariis, quibus inducitur, cum hi etiam possint esse peccaminosi; sed circumstantiæ aliæ consuetudinem possunt facere rationabilem, ut conducentia ab bonum publicum, etc. Quæ vero rationabilem faciant hanc, de qua loquimur, consuetudinem, dictum est supra.

Ad Conf. R. — *D. 1^{am}. Cons.* Est juri naturali et divino immediate contraria *N.* mediate *C.* Sic omnis violatio legum humanarum, per quam læditur semper obedientia legitimæ auctoritati debita juri naturali et divino præcepta, est mediate utrique huic juri contraria; hæc tamen mediate violatio juris naturalis et divini non facit irrationabilem consuetudinem legi humanæ immediate contrariam; alioquin nulla lex humana abrogari posset consuetudine contraria. Unde et *N. 2^{am}. Cons.*

428. *Obj. II.* S. Congregatio Card. Trid. Interp. rescripsit anno 1605, 19 Jan. episcopo Tricariensi apud Belgas legato: *Hæreticos quoque, ubi decretum Tridentini est publicatum, teneri talem formam observare, et propterea ipsorum etiam Matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico, vel Magistratu loci contracta, nulla et irrita esse.* Item, teste P. Reiffenstuel, ead. S. Congregatio anno 1676, 2 Maii, sic declarasse dicitur: *Catholicus cum hæretica Matrimonium coram Magistratu seculari in loco, ubi Concilium Tridentinum est receptum, et Parochus commode haberi et adiri poterat, contraxit, et postea consummavit.* S. Congregatio

Eminentiss. S. R. E. Cardinalium Concilii Trid. Interpretum, secundum ea, quæ proponuntur, censuit, dictum Matrimonium fuisse nullum. Similes declarationes plures referunt alii. Unde sic arguitur : Hic declarantur nulla esse matrimonia hæreticorum contra formam a Trid. præscriptam, sive clandestine contracta : atqui nulla est ratio, cur potius irrita sint hæreticorum conjugia contra Decretum Trid. contracta, quam cum aliis impedimentis juris ecclesiastici; ergo.

Conf. BENEDICTUS XIV valida declaravit matrimonia Protestantium in provinciis Belgii confœderatis, contra formam Trid. item indulsit Catholicis in provinciis Belgii confœderatis, sive reipublicæ Hollandiæ; etiam in civitatibus, in quibus respublica Hollandiæ præsidium habet militare, vulgo *Barrière*, ac si extra ea loca degant in castris sub stipendiis dictæ reipublicæ, ut valide contrahant, non observata ea forma a Trid. statuta : atqui exceptio firmat regulam in oppositum; ergo. Ante resp.

429. *Observandum* ex nostro Giulii, duplex ab auctoribus *declarationum* Sacræ Congregationis distingui genus. Aliæ Tridentini mentem *generatim*, vel in abstracto, ut aiunt, exponunt; aliæ quid in hoc, vel isto peculiari casu faciendum sit, decernunt. Priores in legum numero habendæ sunt; cum enim summi Pontificis auctoritate muniantur per constitutionem SIXTI V. *Immensa*, Sacræ Congregationi commissa, sunt interpretationes authenticæ, quæ Concilii decretis inhærere dicuntur, non secus ac si ab initio iisdem adjunctæ fuerint, ut fere in simili dixit Imp. in § fin. auth. de raptis mulierib. docetque Fagnan. in c. *Quoniam* de Constit. Posteriores vero, magnæ alias auctoritatis, judicialis instar sententiæ sunt, quæ jus constituit in ea quæstione sola, de qua profertur; vim autem legis habere, præterquam quod promulgari non soleant, nec proferri illa solemnitate, qua priores, plerique negant, Laymann Lib. 1, Tract. 4, cap. 7, Bonacina de Legib. Disp. 1, quæst. 1, punct. 8, Bossius Tract. de tripl. privil. Sect. 3, Cas. 2, alique communiter. Hinc porro fit, ut *generales* illæ declarationes non alegant fieri, nisi consulto et approbante summo Pontifice, et rebus quam diligentissime expensis, cum de particularibus factis tanta saltem circumspectione et cautione decidi non soleat, quia, ut ait D. Thomas, p. 2, q. 95, a. 1, ad 2 *illi, qui leges ponunt, ex multo tempore considerant, quid lege ferendum sit; sed judicia de singularibus factis fiunt ex casibus subito exortis.* His prænotatis facilis est responsio, nam

R. 1º. Quantum *ad 1^{am} declar.* attinet, equidem illa *generatim* Tridentini mentem exponit, cum hæreticos universim in Belgii fœderati provinciis includat; de facto tamen robur nullum habet, etiam in ipsis fœderati Belgii provinciis; præterquam enim quod nihilominus BENEDICTUS XIV, valida declaravit matrimonia tum quæ hæretici inter se, tum cum Catholicis etiam in locis *Barrière*, h. e. in quibus respublica præsidium militare habet, itemque in ejus legionibus alibi degentibus contrahunt; per usum contrarium per tot annos usque nunc, perque mutatam rerum formam abrogata ac penitus antiquata fuit. Etenim cum illa emanaret, regi Catholico subjectæ erant provinciæ, dominabatur religio Catholica, nec dabatur Novatoribus liberum suæ sectæ exercitium, expulsis hæreticorum ministris, ac proinde Tridentini lex post ejus ante factam promulgationem merito urgebat Sacra Congregatio. At postquam liberam in rempublicam evaserunt, ac pace Monasterii constituta anno 1648 sancitum; ut matrimonia in Belgio fœderato

contra Tridentini legem celebrata rata haberentur etiam in Belgio Hispanico, ab eo usque nunc tempore usu contrario abrogata fuit. Neque unquam postea Sacra Congregatio sive Sedes Apostolica, licet sæpius interrogata, quidquam *generatim* statuere voluit, aut declarare irrita ejusmodi matrimonia, ut patet in illa Hollandiæ anno 1684 et in alia Boscoducensi anno 1683 cit. apud Giulii. Quin CLEMENS XI a Nuntio Coloniensi consultus, quid de matrimoniis in fœderato Belgio contra Tridentini formulam contractis sentiendum esset, S. Officii cardinalibus ad deliberationem adhibitis die 19 Novembr. 1711 per Sacram Congreg. de propaganda responderi jussit: *gravibus quidem de causis nihil adhuc de illis generatim et universim statuendum æstimatum fuisse*. Qua vero fieri ratione potuit, ut negaret Pontifex aliquid de illis *generatim et universim* statuendum, si quod generatim et universim sub CLEMENTE VIII ad episcopum Tricariensem apud Belgas Legatum adhuc ad nostram ætatem pertinere censuisset? Antiquatum igitur censi debet, vel ipso Clementis XI oraculo, quod sub Clemente VIII. Sacra Congregatio anno 1605 decreverat. Pro imperio vero aliisve terris nulla unquam emanavit declaratio, qua Sacra Congregatio, vel Sedes Apostolica generatim irritasset talia matrimonia; nulla enim hactenus proferri potuit. Et vero eædem plane rationes pro Imperio sunt, aliisque regnis, quæ erant pro fœderato Belgio; æque enim parum in terris statuum protestantium Imperii aliisque regnis catholicis proficiet talis declaratio, quam in Belgio, eademque, si emanaret, sequeretur incommoda.

R. 2°. *Quoad alias*. Illæ solum responsa sunt a Sacra Congreg. pro casibus particularibus data, quæ juxta allegata procedunt, vel supposita oratorum expositione, quod Concilii decretum sit usu receptum, locus subsit principi catholico urgenti observantiam Tridentini præcepti, ut de secunda declaratione ait P. Pichler; quæ quidem expresse loquitur de catholico, qui contraxit cum acatholica in loco, *ubi commode haberi et adiri poterat parochus*, quo casu plures etiam nostræ alias addicti sententiæ auctores requirunt præsentiam parochi. Nunquam vero generatim factæ fuerunt in hypothesi consuetudinis in contrarium, dubiæ promulgationis decreti Tridentini, et similium ex dictis.

Ad Conf. N. hic exceptionem fieri a BENEDICTO XIV, sed quærentibus Episcopis de valore talis matrimonii, respondit simpliciter, valere illud; quod responsum proinde exceptio a regula dici non potest.

430. *Obj. III. 1°* Silentium S. Pontificis ad illa Protestantium matrimonia est tantum mera tolerantia et dissimulatio, cum impediri non possint; ergo illa non approbat tacite. 2° Si, ex allatis rationibus, hæretici de facto non ligentur legibus connubialibus Ecclesiæ; ergo nec legibus jejunii, festorum, et similibus; ergo et exempti erunt ab omni obedientia præstanda Ecclesiæ, quia huic constanter contraveniunt. 3° Sic hæretici essent melioris conditionis, quam Catholici; haberentque ex delicto suo commodum, quod prudenter nequit velle Ecclesia. 4° Hoc modo valida fieri possent matrimonia, quæ ineuntur a sacerdotibus et religiosis apostasis; quia votum solemne est impedimentum dirimens jure tantum ecclesiastico.

Ad 1^{am}. N. Assert. Quando enim res concernit provincias integras, nec repugnat juri naturali aut divino, nec solet nec potest ab Ecclesia præcise tolerari, sed rata haberi debet, ne ex negato consensu alias gravissima sequantur mala sine ullius fructus spe; hæc vero certo post se trahet lex,

quam, cum observantia ejus sperari non possit, nihilominus legislator urgere vellet.

Ad 2um. R. *Primam* sequelam facile concedunt Vericelli de Apost. Mission. Tit. 3, q. 87, Pichler ad Tit. de Sponsal. et Matrim., Wiestner ad eumd., Schmalzgr. alique tum Theologi tum Canonistæ. *Secundam* N. cum omnibus; sicut enim non sequitur: potest provincia aliqua catholica per continuatum non usum longo tempore, sive usum contrarium derogare quibusdam legibus Ecclesiæ; ergo poterit sic derogare omnibus legibus ecclesiasticis, et obedientiæ debitæ; ita nec tenet illatio prior. Nimirum ratio est; quia derogari posse legibus ecclesiasticis per consuetudinem contrariam, si conditiones requisitas habeat, fatentur omnes, et positive jus ipsum ecclesiasticum asserit c. fin. de consuet. cit. at derogari posse similiter ipsi obedientiæ debitæ, negant omnes: negat jus, tali præscriptioni positive resistens c. *Cum non liceat*. 42. de præscr. item 46. Nec permittit ratio, ullius consuetudinis, vel præscriptionis vi subditos ab obedientia eximi, ne sublatis penitus legibus omnis disciplina evanescat, et respublica subvertatur; unde consuetudo talis nunquam potest fieri rationabilis. Accedit specialiter, quod Ecclesia ab ipso Christo hanc potestatem in eos acceperit. Matth. 46, 48, adeoque hæc nec ab ipsa Ecclesia abdicari possit.

Ad 3um. R. — D. Essent melioris conditionis absolute et per se N. non enim absolute melioris conditionis dicitur, qui honestis et utilibus se legibus subtrahit. Essent per accidens; et sic per accidens ex delicto haberent commodum C. Hoc vero sæpius, etiam in Catholicis evenit, ut per accidens ex delicto commodum sentiant, dum malitiose legem non recipiunt, vel per consuetudinem contrariam, actibus etiam peccaminosis, dum consuetudo est *in fieri*, abrogant. Unde nec dici potest, Pontificem hoc casu plus favere Novatoribus, quam Catholicis, permittendo priorem matrimonia contra leges connubiales Ecclesiæ, et non irritando; hoc enim non ex favore in illos facit Pontifex, sed ad evitanda graviora mala. Sic provincia aliqua catholica per consuetudinem contrariam abrogante legem ecclesiasticam, S. Pontifex non ideo huic plus favere dicitur, quam aliis provinciis.

Ad 4um. R. Non est paritas; quia his matrimoniis semper se positive opponit Ecclesia: separat, si ad gremium Ecclesiæ redeant, eos ab uxorum commercio; hisque, si redire, vel transire ipsæ ad Ecclesiam catholicam velint, nova permittit conjugia. Deinde non potest præsumi, consentire Ecclesiam in matrimonium sacrilege contrahendum; præcisa enim omni lege ecclesiastica, adhuc est jure naturali et divino saltem illicitum cum voto tali inire matrimonium.

ARTICULUS III.

QUOT ET QUÆ SINT IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA MATRIMONII?

431. Ex impedimentis matrimonii alia esse *impedientia*, h. e. quæ prohibent tantum matrimonium contrahendum, quin tamen contractum propterea invalidant; alia esse *dirimentia*, h. e. quæ matrimonium et prohibent, et invalidant, jam supra innuimus initio hujusce capituli. De utrisque nunc in specie breviter agendum; ac primo quidem hoc art. de prioribus.

432. *Dico. De jure novo quatuor tantum sunt impedimenta impedientia, hoc expressa versiculo : Sacratum tempus, vetitum, sponsalia, votum.*

Quorum hæc est expositio.

I. *Sacratum tempus*, quod etiam *feriatum* dicitur : videlicet illud, quo celebrare *solemnēs* nuptias prohibuit Ecclesia. Fluit hoc tempus juxta decretum Trid. Sess. 24, c. 10, de Ref. Matrim. ab Adventu usque in diem Epiphaniæ, et a die Cinerum usque ad octavam Paschatis, sive Dominicam in albis inclusive. Dixi : *solemnēs*; non enim pro his temporibus Ecclesia absolute prohibet contrahere matrimonium, sed duntaxat cum solemnitatibus; quales sunt, sollemnis nuptiarum benedictio, publica ac strepitosa sponsæ deductio, etc., ut liquet tum ex textu Trid. tum ex declaratione Card. Concilii interpretum atque ex Rituali Romano. De consuetudine tamen, ac lege particulari variarum diocesum, nec simpliciter licet inire matrimonium citra Episcopi licentiam.

II. *Vetitum* Ecclesiæ, sive interdictum : est prohibitio facta a Superiore nupturientibus ad certum tempus ex causa justa, ut, donec inquiratur an impedimentum, quod obijcitur, existat; vel aliis de causis.

III. *Sponsalia*, scilicet valida de futuro, contracta jam cum parte una, et nondum legitime dissoluta; illa enim obstant, quominus licite contrahatur matrimonium cum alia; idque sub mortali ob gravitatem materiæ; justitiæ enim semper repugnat, rem promissam uni, et ab hoc acceptatam eo invito alteri tradere.

IV. *Votum* videlicet *simplex*, castitatis, non nubendi, suscipiendi Ordinis sacri, ingrediendæ Religionis, c. 4, 5, 6 : *Qui clerici, vel voventes c. Unico* de voto in 6. Vota tamen, quæ in Societate Jesu simplicia dicuntur, ex Bulla Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, id speciale habent, ut matrimonium non impediant tantum, sed etiam dirimant.

Dixi in concl. *de jure novo*. De jure enim antiquo, sive olim erant numero duodecim, his vulgaribus versiculis contenta :

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque catechismus, sponsalia, jungito votum,
Incestus, raptus, sponsatæ mors mulieris,
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat; prohibent hæc conjugium sociandum.

Ex his, præsupposita quatuor priorum in concl. notitia, cætera hic paucis, quod in usu non amplius sint, delibamus. I. *Catechismus* dicebatur instructio illa, vel professio fidei facta super baptizando, et nomine baptizandi in exorcismis, aliisque interrogationibus ante baptismum adhiberi solitis; hæc inter baptizantem, et baptizatum, et respondentem, tametsi hic patrinus non esset, cognitionem spiritualement induxit. Unde breviter ab aliis Catechismus describitur, susceptio catechumeni non in baptismo ipso, sed ejus ceremoniis. II. *Incestus*, commissus vel a marito cum uxoris consanguinea, vel a sponso cum consanguinea sponsæ in primo gradu, ac vicissim; hic enim, mortua comparte, prohibitum erat, quodcumque aliud contrahere matrimonium, c. 20, caus. 32, q. 7, et c. 1 et 2 de eo, qui cognovit. III. *Raptus*, qui sponsam alienam rapuisset, ab omni prohibebatur conjugio, c. 34, caus. 27, q. 2, quod alienum conjugium impedire

non esset veritus. IV. *Sponsata mors mulieris*, h. e. uxoricidium ex ira, odio, etc., c. 8, caus. 33, q. 2, similiter *mors presbyteralis*, id est, presbyteri occisio, c. 2 de Pœnit. et Remiss. impediēbat a matrimonio in perpetuum. *Susceptus propriæ sobolis*, sive propriæ prolis ex baptismo levatio, sine necessitate, malitiose facta, videlicet animo privandi ea ratione partem alteram debito conjugali, c. 5, caus. 30, q. 4. VI. *Si pœniteat*, h. e. si pœnitentiæ solemni, sive publicæ esset subjectus, ea durante, a quovis impediēbatur matrimonio, c. 6, caus. 33, q. 2. VII. *Si monialem accipiat*: Matrimonium cum moniali attentatum impediēbat a matrimonio omni in perpetuum. c. 3, caus. 27, q. 4.

Ex quibus impedimentum *catechismi* novissime abrogavit Synodus Tridentina Sess. 24, c. 2 de Reform. Matrim. Reliqua vero consuetudine contraria sublata sunt.

ARTICULUS IV.

QUE SINT IMPEDIMENTA DIRIMENTIA MATRIMONII?

433. *Dico*. Hæc pariter de jure antiquo fuerunt duodecim, quibus Tridentina Synodus duo addidit, clandestinitatis ac raptus, ut jure novo et moderno sint numero quatuordecim, imo quindecim si ætatem impuberum quis sumere voluerit pro impedimento speciali.

Singula his versibus exprimuntur :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si parochi et duplicis desit præsentia testis,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc socianda vetant, connubia facta retractant.

434. I. *Error*, scilicet *personæ*, cum quis judicat personam, quacum matrimonium contrahit, esse aliam, quam sit a parte rei, v. g. esse Rachellem, cum sit Lia, dirimit matrimonium *jure naturæ*; quia tollit consensum jure naturali requisitum ad essentiam matrimonii; consensus vero jure hoc requisitus in personam determinatam tendit, quam quis concepit animo, c. 26, h. t. caus. 29, q. 4. § *Error vero*. Sed hunc consensum tollit error circa personam; contrahens enim non vult consentire in personam quamcumque præsentem, sed in eam, quam determinate sibi repræsentat in animo; cum hæc sit objectum primum et substantiale volentis contrahere matrimonium. *Error vero circa qualitatem personæ*, fortunas, nobilitatem, pulchritudinem, etc., vim dirimendi non habet; quia non obstante tali errore habetur consensus absolutus in personam præsentem. Excipitur tamen 1º nisi contrahens etiam qualitatem adduceret in conditionem, h. e. illi alligaret suum consensum; actus enim sub conditione de præsentī celebratus, conditione non subsistente, non subsistit, L. 37 ff. de Reb. cred. 2º Nisi qualitas redundet in personam, quia tunc error circa personam censetur. Error vero qualitatis tunc in personam redundat, si qualitas sit individualis determinatio ipsius personæ; ut si velles contrahere cum primogenita, et tibi sisteretur secundo genita; si autem eam, quacum con-

trahis, tantum putas esse primogenitam et tua intentio non feratur in illam, quatenus est primogenita, nondum erit error in persona.

435. II. *Conditio*. Est status servilis stricte sumptus, quo scilicet homo ita est sub dominio alterius, ut hujus mancipium sit. Ut hoc impedimentum dirimat, requiruntur duo : 1° ut tantum una pars conditionis servilis sit ; 2° ut pars libera id ignoret., c. 2 et c. fin. h. t. Unde impedimentum erit conditio, si homo liber, sive ingenuus contrahat matrimonium cum persona servili ignoranter. Ortum suum habet hoc impedimentum *ex solo jure ecclesiastico*, ut habet communis cum Sanch. contra paucos. Et ratio est ; quia ex una parte servitus ex se non repugnat absolute substantiæ matrimonii ; ex altera vero parte in ignorante conditionem servilem alterius datur adhuc consensus simpliciter liber et voluntarius in personam talem ; error enim servitutis est error tantum qualitatis, proinde accidentalis, non substantialis, seu circa ipsum personæ individuum ; jus naturale vero ex se non plus quam consensum simpliciter liberum ac voluntarium poscit.

436. III. *Votum*, nimirum *solemne*, seu sollemnis professio in Religione approbata, c. 3 et fin. *Qui Clerici, vel voventes*. Item Concil. Chalced. Act. 15 ; Tolet. IV, c. 54 ; ac novissime Trid. Sess. 24, can. 9. *Votum* hoc vim suam dirimendi præcise traxit ex jure ecclesiastico c. *Unico* de voto in 6. De quo vid. plura, cap. 3, art. 4. Eadem tamen vim competere etiam votis simplicibus in Societate, art. præc. innuimus ex Bulla Gregorii XIII *Ascendente*.

437. IV. *Cognatio*. Hæc triplex est : naturalis, sive carnalis, quæ consanguinitas dicitur ; spiritualis, ac legalis. Naturalis, sive consanguinitas est vinculum personarum ex eodem stipite descendentium per propagationem sanguinis contractum. Hæc *in linea transversa* jure ecclesiastico dirimit matrimonium contrahendum usque ad quartum gradum inclusive. c. 8. *Non debet*. 8. h. t. quod est Concil. Lateran. sub Innocentio III ac restringit jus antiquum, quo impedimentum hoc extendebatur ad usque gradum septimum. Nec refert, utrum consanguinitas ortum habeat ex generatione licita, vel illicita, cum jus inter utramque non distinguat. An vero etiam *jure naturæ* dirimat in gradu primo hujus lineæ, controvertitur. Affirmat Bellarm. L. 4 de Matr., c. 28, cum plurimis aliis : negat S. Thomas 2, 2, q. 154, a. 8, ad 3, cum æque multis, quos refert, et sequitur P. Schmalzgr. h. t. *In linea recta* dirimit *jure naturæ* matrimonium saltem in primo gradu, h. e. inter patrem et filiam, matrem et filium, ut est communis omnium omnino sententia cum S. Aug., epist. 66 ad Patern. ac S. Thom. in 4. d. 40, q. unica, a. 3, in 6. Sed *pro certis habemus ea, in quæ communi opinione consensus est* juxta Quintil. Et ratio est, quod ab ejusmodi matrimoniis natura ipsa et ratio, ac instinctus naturalis abhorreat, ut dicitur L. 14, § 2 ff. de rit. Nupt. est autem incredibile, datam esse a Deo et natura potestatem hominibus transferendi jus et dominium corporis in alios in ordine ad usum, qui rectæ rationi, verecundiæ, et communi sensui omnium gentium contrarius, ac perpetuo turpis est. Dixi : saltem *in gradu primo* : nam de ulterioribus gradibus non est æque certum. Alii cum S. Thoma absolute tenent, irritationem istam *jure naturali* ultra gradum primum non extendi. Contrarium tamen docent alii communius arg. L. 53 et fin. ff. de

rit. Nupt. et § Inst. de Nupt. Accedit ratio, quod ascendentes respectu descenduntium habeant veram rationem principii, et veniant nomine genitorum, ac parentum, descendentes vero nomine liberorum; arg. L. 53 cit. quæ ratio principii et principiati exigit in principiato reverentiam majorem, quam par sit ad matrimonium.

438. *Spiritualis cognatio* est quarundam personarum propinquitas, jure ecclesiastico, can. *Si quis filiastrum*. 2, can. *De eo*. 5, caus. 30, q. 4, et toto h. t. introducta ob collationem baptismi, vel confirmationis, susceptionemve susipientis unum ex his sacramentis dirimens matrimonium inter certas personas. *Jure novo* Trid. Sess. 24, c. 2 de Reform. inter susceptores seu patrilinos, et baptizatum, vel confirmatum, hujusque patrem et matrem; tum inter ministrum illorum sacramentorum et baptizatum vel confirmatum ac ejus patrem et matrem. Ergo patrilinus et matrilinea.

439. *Legalis cognatio* est personarum propinquitas ex adoptione proveniens. Dicitur legalis; eo quod, sicut adoptio creatura præcise juris civilis est, ita et hæc ex illa descendens cognatio legibus iisdem originem debeat; licet, nisi ab Ecclesia can. 4 et 6, caus. 30, q. 3, et c. unico h. t. recepta et approbata fuisset, ex civilium præcise legum dispositione vim dirimendi in Ecclesia non obtineret. *Jure canonum* quidem non reperitur alia prohibitio expressa, quam inter adoptatum et adoptantem et hujus legitimum, vel naturalem filium, ac filiam adoptivam et vicissim; *jure civili* tamen § 4, 2, 6. Instit. de Nupt., L. 44, 47, 55 ff. de ritu Nupt. ea prohibitio se longius extendit, cujus juris dispositio hac in parte hodie ex communi omnium obtinet, et observatur, eo quod ex una parte can. 4, cit. item etiam juxta rubrum et nigrum in hoc titulo cognatio legalis sit generaliter per canones approbata; ex parte vero altera jus canonicum quoad prohibitionem hanc non sit omnino clarum, nec contrarietur tamen civilibus legibus; hinc quod ea in materia deest juri canonico, merito ex civili suppletur; arg. c. 4, de N. O. N. Unde, huic juri insistendo, legalis cognatio in tres species dividitur, quæ designant personas, inter quas contrahitur. *Prima*, quasi in linea recta, dicitur *patrilinitas*, atque adoptantem et adoptatum, tum ex adoptato filio (*non filia*) descendentes afficit. *Secunda*, quasi in linea laterali, vel transversa, *fratrilinitas* appellatur, respicitque adoptatum et adoptantis liberos naturales et legitimos ac descendentes, patriæ adoptantis potestati subjectos. Durat tamdiu fratrilinitas, quamdiu durat adoptio; hac vero dissoluta, etiam illa solvitur. *Tertia* est quasi *affinitas*, inter adoptantem et adoptati uxorem; tum adoptatum et uxorem adoptantis. Hæc, uti patrilinitas, est perpetua, nec cessat solutione adoptionis; probabiliter tamen solum usque ad quartum gradum inclusive dirimit. Habentur hæc ex § 4, 2, 6. Instit. cit., L. 44, 47 ff. de rit. Nupt. et arg., c. 8 de Cons.

440. V. *Crimen*, scilicet duplex dirimit jure ecclesiastico matrimonium; adulterium et conjugicidium. Ut vero *adulterium* dirimat, requiritur 1º ut accedat promissio futuri matrimonii post obitum conjugis; nec refert, an præcesserit, vel subsecuta sit promissio; modo fuerit acceptata. 2º Ut sit adulterium formale; si enim ignoret complex alterum esse conjugatum, adulterium est materiale tantum, quod non dirimit. 3º Ut sit perfecta copula consummatum; ex regula enim generali leges pœnales de actu con-

summato solum intelligendæ sunt, nisi aliud expriment. 4° Multo magis dirimit adulterium, si est conjunctum cum conjugicidio. Constant hæc ex c. 4, 6, etc. *De eo, qui polluit.* Ut *conjugicidium* dirimat, etiam sine adulterio, debet hoc perpetratum esse actu, vel effectu secuto, cum intentione ex utraque parte, aut promissione matrimonii sive de futuro, sive de præsentī; adeoque conjugicidium solum nunquam sufficit, item fieri debet conspirante, vel consentiente occisi consorte. Vide c. 4 de convers. infid., can. 5, caus. 31, q. 4.

441. VI. *Cultus disparitas.* Est religionis diversitas inter contrahentes matrimonium, si videlicet fidelis cum infideli vellet contrahere. *Infidelis* hic stricte, ut passim in jure alias, pro non baptizato sumitur; velut judæo, gentili, ethnico, turca, pagano; non vero late etiam pro hæretico. Hæc religionis diversitas licet jure naturali et divino semper illicitum fecerit matrimonium *per se* loquendo; non tamen invalidum ex eo jure fuit, sed vim dirimendi obtinuit ex solo jure ecclesiastico, tradito potius, quam scripto.

442. VII. *Vis.* Dividitur in absolutam et conditionalem. *Absoluta*, quæ est coactio omnimoda et corporalis de præsentī illata reluctanti, velut si violente cogaris ad porrectionem manus, quæ pro signo consensus accipitur, etiam *jure naturali* matrimonium irritat, cum consensum omnem excludat. *Conditionalis*, per quam hic metus intelligitur, si hic gravis sit, atque injuste incussus eo fine, ut extorqueatur matrimonium, dirimit istud, sed *solo jure positivo*, juxta dicta cap. 2 de consensu metu extorto: item supra de Sponsal. metu extortis.

443. VIII. *Ordo.* Ligat impedimentum hoc eos solummodo, qui ordine aliquo sacro, ut Subdiaconatus, Diaconatus, Presbyteratus initiati sunt, quos jus ecclesiasticum, Trid. Sess. 24, c. 9 et c. 4, 2: *Qui clerici, vel voventes*, inhabiles reddit ad contrahendum matrimonium.

444. IX. *Ligamen.* Est vinculum prioris matrimonii legitime contracti, vivente utraque comparte. Dirimit jure divino 1. Cor. 7, quodcumque matrimonium subsequens, nisi vinculum hoc fuerit solutum vel morte alterutrius conjugis; vel solemnī religionis professione, si matrimonium nondum fuerit consummatum.

445. X. *Honestas.* Communiter publica honestas dicitur: item justitiæ publicæ honestatis. Est propinquitas, seu quædam affinitatis species, orta ex sponsalibus validis et absolutis, et ex matrimonio rato, non consummato. Ortum ex matrimonio rato dirimit ad quartum gradum inclusive cum consanguineis sponsæ, vel sponsi; ad primum vero duntaxat, quando ex sponsalibus validis nascitur jure novo Tridentini Sess. 24, cap. 3 de Reform. Dixi: *validis*; Trid. enim cit. correxit jus antiquum, vi cujus impedimentum hoc contrahebatur etiam ex invalidis. Nec cessat impedimentum publicæ honestatis dissolutis, mutuo licet consensu, sponsalibus; sic enim, apud Fagnan. die 6 Jul. 1658, declaravit S. Congregatio; idque die 10 mensis ejusdem approbavit Alexander VII jussitque doctrinam hanc deinceps non amplius vocari in dubium.

446. XI. *Affinitas*. Est personarum propinquitas orta ex copula carnali perfecta, sive licita, sive illicita, per quam duo fiunt una caro; sicque consanguinei viri evadunt affines consanguineis mulieris, ac vicissim consanguineis viri. Affinitas, si antecedit matrimonium, postea contrahendum dirimit, si supervenit, privat jure petendi debitum, c. 4, 8 de Cons. et Affin. Est tamen quædam differentia inter affinitatem ortam ex copula carnali licita, et ortam ex illicita: prior dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusive, c. 8, cit. quo corrigitur jus antiquum, vim dirimendi olim extendens usque ad gradum septimum: altera solum usque ad gradum secundum inclusive, jure novo Trid. Sess. 24, cap. 4. Unde vir, defuncta uxore, nequit contrahere cum consanguineis defunctæ usque ad quartum gradum inclusive; nec fornicator cum consanguineis fornicariæ primi, aut secundi gradus. Porro affinitas hæc non afficit consanguineos, vel consanguineas, h. e. non dirimit, nec impedit matrimonium inter consanguineos viri, et consanguineas mulieris; copula enim carnalis tantum illum, vel illam, quæ copulam habuit, cum consanguineis alterius partis connectit. Unde duæ sorores possunt ducere duos fratres: item pater et filius matrem et filiam alterius cognationis: filius mariti ex alia uxore filiam uxoris ex alio viro, c. 5 de Cons. et Affin., can. 5, caus. 35, q. 2. Demum *affinitas agit retro*; hinc si sponsus fornicetur cum matre, vel sorore sponsæ, non potest implere sponsalia, quia per hanc fornicationem sponsa facta est affinis sponso; sed nec matrem, nec sororem potest habere in uxorem, ob publicam honestatem ortam ex sponsalibus.

447. XII. *Clandestinitas*. Si non contrahitur coram proprio paroco, vel alio sacerdote, de ipsius parochi, vel Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus; matrimonium sic clandestine contractum irritum fecit Trid. Sess. 24, cap. 4 de Reform.

448. XIII. *Impotentia*. Est negatio potentiæ, vel incapacitas ad exercendum conjugalem actum. Alia est *naturalis*, ex defectu naturali proveniens; et sic impotentes dicuntur in jure *frigidi*; alia est *accidentalis*, a causa extrinseca, maleficio, orta; atque ita impotentes *maleficiati* dicuntur. Porro ex his alia iterum est *perpetua* vel *temporalis*; matrimonium *antecedens*, vel huic *superveniens*. Ex his tantum impotentia antecedens et perpetua, et quidem jure naturæ, matrimonium dirimit; tum quia lex naturæ invalidat contractum, in quo quis se ad impossibile obligat; tum quia, si est tantum *superveniens*, invenit matrimonium verum et validum, proinde indissolubile; si est *temporalis*, tantum primo non irritatur a jure naturæ; quia, spectato hoc jure, ad valide contrahendum non requiritur, ut conjuges quovis tempore coire possint; sed solum ut possint absolute, nec a jure positivo, cum ab hoc etiam approbetur, c. 6 de Frigid. et Malef. Impotentia hæc non est idem ac sterilitas, cum ex dictis ii solum *impotentes* dicantur, qui exercero actum conjugalem, h. e. consummare matrimonium non possunt, nec per copulam fieri una caro; *steriles* vero qui ex copula præhabita prolem non suscipiunt, ut senes ad consummandum matrimonium habiles, sed inhabiles ad generandum.

449. XIV. *Ætas*. Reducitur ad impotentiam. Ætas seu impotentia, quæ est in pueris ante perfectum rationis usum, jure naturæ matrimonium

dirimit; cum tales præstare non possint consensum, jure naturæ ad contractum matrimonii requisitum; ætas vero vel impotentia, quæ est in pueris ab usu rationis usque ad pubertatem dirimit, sed solo jure ecclesiastico, matrimonium; arg. c. 6 de Frig. et Malef. Pubertas autem duplex est; *legalis*, quam leges præsumendo statuerunt; estque in masculis annus ætatis decimus quartus c. 3, 40, 44, de despons. impub., in feminis duodecimus c. 6 et fin. eod.; tum *naturalis*, dum malitia supplere ætatem dicitur. h. e. si ante pubertatis legalis tempus, jam adsit aptitudo ad consummandum matrimonium. Sufficit ad valorem matrimonii pubertas naturalis, ut ex c. 3, 6, 9, et fin. eod. colligitur; et maxime si ætas legalis proxima fuerit, c. 6, et 44 ibid.

450. XV. *Raptus*. Est violenta abductio feminæ, aut etiam maris, de loco in locum matrimonii ineundi causa. Dirimit matrimonium, quamdiu durat vis et circumstantiæ raptus juxta Trid. Sess. 24, c. 6 de Reform. Dixi 1º. *Violenta abductio*; raptus enim non erit in ordine ad dirimendum matrimonium, si femina lubens ac volens abducatur, arg. c. penult. de Raptorib. tum enim adhuc stat integra libertas matrimonii; ob quam unice Trident. induxit hoc impedimentum. Dixi 2º. *Aut etiam maris*, si femina violente abducatur virum, ut apud Fagnan. in c. *Ne innitaris* de Constit. volunt auctores communius contra Sanch. et alios. Et ratio est, quia Trid. statuendo impedimentum raptus, consulere voluit libertati matrimonii; sed hæc libertas æque tollitur, si femina violente abducatur virum, quam si vir feminam. Deinde saltem in correlativis, et ubi est eadem ratio, sub sexu masculino etiam in jure, nisi specialis fiat exceptio, communiter venit femineus L. 4, 422, 495 ff. de V. S. Sed vir et femina in ordine ad matrimonium sunt correlativa; estque eadem ratio, nempe libertatis, nec specialiter hic excipitur femina; ergo. Dixi 3º. *Matrimonii ineundi causa*; non enim hic raptus nomine venit, si qua abducatur violente solius exercendæ libidinis causa, vel spoliandi, etc., cum sic nondum lædatur libertas matrimonii, quam principaliter intendit Tridentinum. Igitur ut incurratur hoc impedimentum, non sufficit quæcumque violenta abductio; sed requiritur, ut fiat animo contrahendi matrimonium cum rapta, et ut hæc, quando contrahere matrimonium attentat, adhuc sit *in potestate raptoris*; licet rapta consentiret in matrimonium; si enim non consentiret, jam aliunde adhuc atque independenter a constitutione Tridentini nullum foret matrimonium.

O. A. M. D. G.

CONSPECTUS TOMI DECIMI.

TRACTATUS DE SACRAMENTIS POENITENTIÆ ET EXTREMÆ UNCTIONIS.

DISPUTATIO I.

De virtute poenitentiae.

CAPUT I. — DE NATURA VIRTUTIS POENITENTIÆ.

	Pag.
ARTIC. I. — <i>An et qualis virtus sit poenitentia?</i>	5
Poenitentia est vera virtus distincta a virtutum omnium collectione, eaque non theologica, sed moralis.....	6
ARTIC. II. — <i>De motivo formali virtutis poenitentiae</i>	9
Motivum specificum et proprium poenitentiae virtutis peculiaris, est jus divinum quatenus ex speciali debito justitiæ servandum; prout autem exercet poenitentia peculiare munus detestandi peccata, proprium ejus munus est resarcire divinam justitiam.....	9
ARTIC. III. — <i>Quodnam sit objectum materiale virtutis poenitentiae?</i>	12
Objectum materiale poenitentiae virtutis proprie magis spectatae est peccatum, mortale praesertim, a poenitente ipso ante commissum, prout detestandum ac destruendum.....	12
ARTIC. IV. — <i>Utrum omne peccatum sit objectum virtutis poenitentiae?</i>	15
Certum est, omnia peccata, etiam post baptismum commissa, utut multa sint aut atrocia, per veram poenitentiam expiari.....	16

CAPUT II. — DE ACTIBUS ELICITIS POENITENTIÆ.

ARTIC. I. — <i>Quomodo detestatio sit actus poenitentiae aversativus?</i>	23
Detestatio peccati ex motivo alicujus virtutis et ipsiusmet etiam caritatis potest esse actus formaliter tantum aversativus, quin amorem formalem includat.....	24
ARTIC. II. — <i>Quomodo detestatio sit absoluta, efficax et universalis?</i>	26
I. — Detestatio, quæ respicit actum peccati præteritum, est voluntas efficax et absoluta ex parte subjecti, sub conditione afficiente objectum: ex parte autem peccati habitualis absoluta est et efficax <i>utroque</i>	26
II. — Tametsi detestatio peccati esset particularis formaliter et in objecto materiali, si tamen ratio detestandi sit peccatis mortalibus omnibus communis, detestatio erit universalis virtualiter, et absolute voluntatem avertet ab affectu omnis peccati mortalis.....	26
ARTIC. III. — <i>An poenitenti actus sit honestus?</i>	29
Actus poenitentiae tam elicitus quam imperatus est honestus.....	29

	Pag.
ARTIC. IV. — <i>Utrum actus pœnitenti sit supernaturalis?</i>	33
Actus christianæ pœnitentiæ hoc sensu est supernaturalis, quod sine -speciali et supernaturali Dei gratia exerceri non possit.....	33

CAPUT III. — DE CONTRITIONE.

ARTIC. I. — <i>In quo consistat essentia contritionis perfectæ?</i>	34
Perfecta contritio, qua extra sacramentum justificamur, debet esse detestatio peccati ex motivo perfectæ caritatis, qua Deus super omnia amatur.....	34
ARTIC. II. — <i>De quantitate contritionis</i>	35
I. — Ad perfectam contritionem non requiritur certus modus aut gradus intensionis, sed sufficit detestatio peccati summa appretiative, ex caritatis motivo profecta	35
II. — Detestatio peccati ex motivo caritatis concepta, ut sit contritio per- fecta, nulla eget certa temporis duratione.....	43
ARTIC. III. — <i>An ad contritionem perfectam statim remittantur peccata?</i>	46
Qualiscumque contritio, quæ propter Deum super omnia dilectum concipitur, continuo justificat pœnitentem, etiam ante usum sacra- menti.....	46
ARTIC. IV. — <i>Quomodo contritio peccatum expellat?</i>	49
I. — Peccatum lethale non expellitur formaliter per contritionem	50
II. — Contritio non tantum est dispositio, sed etiam se habet ut causa mo- raliter efficiens remissionem peccatorum.....	51
ARTIC. V. — <i>Quomodo peccata venialia per pœnitentiam tollantur?</i>	54
I. — Perfecta contritio sola ex opere operantis tollit omnia peccata venialia, ad quæ ex motivo suo saltem virtualiter extenditur.....	54
II. — Peccata venialia ex opere operato abstergerunt non tantum a sacra- menti pœnitentiæ, baptismi et unctionis extremæ, sed etiam a quatuor reliquis, modo attritio aliqua non desit.....	54
ARTIC. VI. — <i>Utrum merita peccato mortificata per pœnitentiam reviviscant?</i> ...	58
I. — Opera bona peccato mortificata, denuo per pœnitentiam reviviscunt..	58
II. — Merita mortificata reviviscunt ad totum præmium essenziale proprium, et consequenter ad totam gratiam sanctificantem et virtutes prius habitas : non vero ad accidentale tantum præmium; aut ad sub- stantiale indistinctum realiter ab eo, quod debetur contritioni, qua homo a peccato resurgit.....	59
ARTIC. VII. — <i>An peccata dimissa redeant subsequente peccato novo?</i>	65
I. — Nullum peccatum semel remissum novo peccato subsequente revi- viscit, nec quoad maculam et offensam, neque quoad reatum pœnæ.	65
II. — Peccata dimissa quadruplici ex capite redire possunt, sed minus proprie.....	65

CAPUT IV. — DE NECESSITATE PœNITENTIÆ.

ARTIC. I. — <i>Quam sit necessaria pœnitentia?</i>	69
I. — Per se loquendo actus formalis pœnitentiæ necessarius est ad remis- sionem peccati mortalis consequendam.....	69
II. — Ad remissionem peccati pœnitentia virtualis per accidens sufficit....	70
ARTIC. II. — <i>Quandonam pœnitendum?</i>	73
I. — Fideles in articulo mortis tenentur ad perfectam contritionem saltem virtualem de suis peccatis, licet norint, se illa cum attritione modo confessos eisque absolutos fuisse, aut adhuc confessuros.....	75

II. — Peccator gravi obligatur præcepto, ne pœnitentiam ad mortis articulum differat; quamvis hoc præceptum non videatur obligare, nisi ratione caritatis.....	75
III. — Præceptum pœnitentiæ non statim ab admissio peccato obligat ad actum, etiamsi opportunitas sit continuo id præstandi.....	76
ARTIC. III. — <i>De impœnitentiæ peccato</i>	79
Impœnitentia, præsertim finalis, est speciale peccatum, idque unum ex gravissimis.....	80

DISPUTATIO II.

De sacramento Pœnitentiæ.

Decretum Concilii Florentini de sacramento Pœnitentiæ pro Armenis.....	83
Canones Concilii Tridentini de sacramento Pœnitentiæ.....	88

CAPUT I. — DEMONSTRATUR VERITAS HUIUS SACRAMENTI.

ARTIC. I. — <i>An pœnitentia sit proprium novæ Legis sacramentum?</i>	80
Pœnitentia seu ritus ille, quo Christiani pœnitentes et peccata sacerdoti confitentes ab eodem absolvuntur, est verum ac proprium novæ Legis sacramentum.....	87
ARTIC. II. — <i>An hoc sacramentum institutum sit per modum iudicii?</i>	94
Sacramentum pœnitentiæ a Christo proxime est institutum ad formam iudicii, quo nimirum fideles sacerdoti peccata sua aperiant, et ab eo sententiam excipiant.....	95
ARTIC. III. — <i>Utrum pœnitentiæ sacramentum distinguatur a baptismo?</i>	104
Pœnitentia est sacramentum omnino distinctum a baptismo.....	105
ARTIC. IV. — <i>Quibus partibus hoc sacramentum constet?</i>	108
I. — Pœnitentiæ sacramentum constat ex materia et forma tanquam ex partibus essentialibus.....	108
II. — Partes materiales pœnitentiæ tres sunt, contritio, confessio, satisfactio.....	109
III. — Actus quidam alii male ab hæreticis partes pœnitentiæ dicuntur....	110
ARTIC. V. — <i>Quam sit necessarium pœnitentiæ sacramentum?</i>	114
Sacramentum pœnitentiæ necessarium plane medium est ex Christi institutione ad veniam peccatorum lethalium post baptismum admissorum obtinendam.....	114

CAPUT II. — DE FORMA SACRAMENTI PœNITENTIÆ.

ARTIC. I. — <i>Quænam sit huius sacramenti forma?</i>	121
Forma huius sacramenti conveniens et sufficiens sunt verba ista formaliter sumpta : <i>Absolve te</i>	121
ARTIC. II. — <i>An ad formam sacramenti pœnitentiæ sufficiant verba precatoria?</i> ..	124
Forma sacramenti pœnitentiæ non potest esse mere precatoria aut <i>supplicatoria</i>	124
ARTIC. III. — <i>Quis sensus sit verborum formæ huius sacramenti?</i>	130
I. — Sensus verborum absolutionis non est : Ego te ostendo, declaro a peccatis absolutum.....	130
II. — Neque sensus formæ absolutionis est : Absolve te obligatione subi-ciendi peccata clavibus.....	131
III. — Neque etiam forma memorata habet hunc sensum : Absolve te a pœna peccatis debita.....	131

IV. — Verum sensum formæ hujus sacramenti nobis exposuit S. Thomas his verbis : <i>Absolve te, id est, sacramentum absolutionis tibi impendo.</i>	Pag. 132
ARTIC. IV. — <i>Utrum absolutio sine verbis dari possit?</i>	135
I. — Sacramenti hujus forma sufficiens verbis propriis ac voce humana est proferenda.	135
II. — Sacerdos non potest absolvere nisi præsentem.	138

CAPUT III. — DE PRIMA PARTE MATERIALI POENITENTIÆ SACRAMENTI,
QUÆ EST CONTRITIO.

ARTIC. I. — <i>Sitne dolor aliquis internus de essentia hujus sacramenti?</i>	139
Dolor aliquis internus atque supernaturalis omnino est de essentia poenitentiae sacramenti, etiam cum tantum venialia, aut mortalia olim jam absolutione remissa pro confessione exponuntur.	139
ARTIC. II. — <i>An contritio imperfecta sit actus bonus et honestus?</i>	141
I. — Attritio ex consideratione turpitudinis peccati concepta actus bonus est et honestus.	141
II. — Bona etiam et utilis est attritio concepta ex solo metu gehennæ et aliarum poenarum a Deo infligendarum, h. e. qua quis Deum vindicem ita timet, ut solius poenæ fugiendæ causa de peccatis admis- sis doleat, et imminencia aversetur	141
ARTIC. III. — <i>An ad effectum sacramenti poenitentiae percipiendum necessario requiratur contritio perfecta?</i>	148
Ad poenitentiae sacramentum cum fructu percipiendum non opus est contritione perfecta, sed sufficit attritio sola, etiam cognita ut talis.	148
ARTIC. IV. — <i>Utrum attritio sine inchoata dilectione sufficienter peccatorem confitentem disponat ad gratiam absolutionis percipiendam?</i>	154
I. — Ut imperfecta contritio sit proxima dispositio ad gratiam absolutionis accipiendam, aliquam saltem inchoatam Dei dilectionem debet includere.	155
II. — Amor ille initialis, quem attritio proxima ad gratiam sacramenti dispositio comprehendit, est actus spei, quo Deus diligitur tanquam <i>nostris hincis</i>	155
ARTIC. V. — <i>Quodnam propositum cum contritione ad poenitentiae sacramentum requiratur?</i>	163
Propositum formale, per se loquendo, necessarium est ad contritionem; per accidens tamen sufficit virtuale	164
ARTIC. VI. — <i>An poenitentiae sacramentum informe esse possit defectu attritionis?</i>	165
Quando poenitenti in dato casu deest universalis delestatio peccatorum mortalium, poenitentiae sacramentum simpliciter nullum est, adeoque informe dari nequit et verum ac validum	166

CAPUT IV. — DE CONFESSIÖNE PARTE ALTERA SACRAMENTI POENITENTIÆ.

ARTIC. I. — <i>De præcepto ecclesiastico confitendi</i>	169
Lege ecclesiastica usus confessionis fidelibus certo tempore præcipitur.	169
ARTIC. II. — <i>De qualitate confessionis</i>	172
I. — Ad confessionis sacramentalis essentiam non requiritur, ut sit secreta.	172
II. — Ad confessionis sacramentalis substantiam non pertinet, ut voce fiat.	172
III. — Confessio facta absenti per litteras aut signa alia valet, ita ut sacerdos teneatur talem præsentem, si aliter amplius confiteri nequeat, in mortis periculo absolvere.	173
IV. — Confessio non redditur invalida a vanæ gloriæ pruritu, aliove ab affectu venialiter malo	173
V. — Mendacium non reddit irritam confessionem, nisi quando ita materia confessionis fuerit peccatum mortale.	173

	Pag.
ARTIC. III. — <i>Quandonam sufficiat confessio integra formaliter tantum?</i>	176
Ad beneficium absolutionis obtinendum sufficit confessio formaliter tantum integra, quando obstat impotentia physica vel moralis, quo minus pœnitens confessionem materialiter integram præstet.....	176
ARTIC. IV. — <i>Quas peccatorum circumstantias exponere in confessione teneamur?</i>	179
I. — Circumstantiæ, quæ speciem et numerum peccatorum immutant, in confessione aperiendæ sunt.....	179
II. — Per se loquendo non est obligatio exponendi circumstantias peccatum in eadem specie insigniter aggravantes.....	180
ARTIC. V. — <i>Quomodo peccata dubia ad confessionem pertineant?</i>	183
I. — Qui in dubio positivo probabiliter judicat, se non peccasse mortaliter, vel tale peccatum jam fuisse confessum, potest se iudicio isti conformare, ut non teneatur tale peccatum confiteri, licet in contrarium habeat conjecturas adhuc probabiles.....	184
II. — Peccata mortalia de quibus negative dubitamus, necessario in confessione debent exponi.....	184
ARTIC. VI. — <i>Quando confessio iteranda sit?</i>	188
I. — Qui sacramentum pœnitentiæ vere suscepit sine confessione materialiter integra, tenetur in proxima confessione repetere illa tantum peccata, quæ ex oblivione inculcata aliisque de causis legitime reticuit.....	188
II. — Quando sacramentum confessionis quocumque ex defectu nullum fuerit, iteranda est confessio etiam materialiter antea integre facta ..	188

CAPUT V. — DE SATISFACTIONE.

ARTIC. I. — <i>An cum culpa semper omnis pœna remittatur?</i>	190
Quando peccator Deo reconciliatur, non semper ei remittitur tota pœna temporalis.....	191
ARTIC. II. — <i>An pro pœna temporalis satisfacere possimus?</i>	193
I. — Pœnæ aliquot temporales peccatis debitæ possunt satisfactione congrua a pœnitentibus redimi.....	194
II. — Etsi Deo ex rigore justitiæ satisfieri non possit, justi tamen per opera pia pro pœnis temporalibus veterum peccatorum condigne satisfaciunt.....	195
ARTIC. III. — <i>Conditiones ad satisfactionem extra sacramentum requisitæ</i>	197
I. — Ut opus pœnale sit condigne in actu secundo satisfactorium et temporalem pœnam certo tollat, requiritur acceptatio divina.....	197
II. — Ut condigne quis pro temporalibus pœnis satisfaciatur, opus est, eum adhuc esse viatorem et in Dei gratia.....	197
III. — Ad satisfactionem condignam non sufficit actionem esse liberam, honestam et supernaturalem, sed insuper requiritur, ut sit laboriosa.	198
ARTIC. IV. — <i>De satisfactione injungenda in sacramento pœnitentiæ</i>	199
Sacerdos, spectata gravitate peccatorum et facultate pœnitentium, tenetur pœnam peccatis proportionatam illis injungere.....	199
ARTIC. V. — <i>De satisfactione a contentibus præstanda</i>	202
I. — Pœnitentes tenentur injunctam sibi a sacerdote satisfactionem accurate absolvere tempore et modo præscripto, nisi fuerit legitime dilata, mutata aut sublata.....	202
II. — Nullo Christi præcepto satisfactionis præstationem absolutioni sacerdotis præmittere jubemur.....	204
ARTIC. VI. — <i>De efficacia satisfactionis sacramentalis</i>	207
I. — Proprius et maxime indubitat effectus ex opere operato satisfactionis est remissio alicujus pœnæ temporalis, præter illam quæ respondere posset ex opere seu merito operantis.....	207

	Pag.
II. — Sacramentalis satisfactio etiam post absolutionem peracta confert ex opere operato gratiam aliquam gratum facientem.....	208
III. — Satisfactio impleta in statu peccati non confert effectum pœnitenti, nisi remota fictione.....	208

CAPUT VI. — DE INDULGENTIIS.

ARTIC. I. — <i>De suffragiis</i>	211
Potest justus viator in alterum justum viatorem transferre satisfactiones suas, quæ hic a reatu pœnæ temporalis ex pacto divino condigne et secundum eam, quæ erga Deum esse potest, justitiam liberetur.....	212
ARTIC. II. — <i>Indulgentiarum veritas ostenditur</i>	216
Datur in Ecclesia potestas concedendi indulgentias, quæ remittantur fidelibus pœnæ pro peccatis remissis debitæ apud Deum.....	217
ARTIC. III. — <i>Conditiones ad dandas et lucrandas indulgentias requisitæ</i>	223
I. — Indulgentiæ debent a legitimo dispensatore, justis de causis, et aliquo signo externo concedi: alioqui nullæ erunt.....	223
II. — Ut quis indulgentiam sibi lucretur, debet esse vivens, viator, rationis compos, baptizatus, in statu gratiæ, et opus injectum omnino explevisse.....	223
ARTIC. IV. — <i>Varia divisiones indulgentiarum adducuntur</i>	226
I. — Indulgentiæ ratione subjecti, cui alligantur, aliæ sunt locales, aliæ reales, aliæ personales.....	226
II. — Ratione effectus dividuntur indulgentiæ in partiales et totales.....	226

CAPUT VII. — DE PœNITENTIA PUBLICA.

ARTIC. I. — <i>Ritus et institutio pœnitentiæ publicæ</i>	228
Institutio pœnitentiæ publicæ et solemnæ non est a Christo et Apostolis, sed est disciplinæ tantum ecclesiasticæ.....	229
ARTIC. II. — <i>Pro quibus peccatis pœnitentia publica dictabatur</i>	230
Pro solis peccatis publicis, eisque gravissimis et scandalosis olim præcipiebatur pœnitentia publica.....	230

CAPUT VIII. — DE MINISTRO SACRAMENTI PœNITENTIÆ.

ARTIC. I. — <i>Quenam potestas in ministro hujus sacramenti requiratur?</i>	235
I. — Ut quis sit verus sacramenti hujus minister, simpliciter in eo requiritur potestas ordinis, seu ut sit sacerdos.....	235
II. — Ut quis sacramentum pœnitentiæ administrare possit, opus ei adhuc est jurisdictione.....	236
ARTIC. II. — <i>De necessitate approbationis ad sacramentum pœnitentiæ administrandum</i>	239
Sacerdotibus omnibus beneficium curatum non habentibus adeo necessaria est ad excipiendas secularium confessiones approbatio Episcopi, ut sine hac nulla sit ipsorum absolutio.....	239
ARTIC. III. — <i>De jurisdictione ministri hujus sacramenti</i>	243
I. — Quilibet Ordinarius communicare potest jurisdictionem suam ad excipiendas confessiones cuivis sacerdoti approbato, ac superior quidem inconsulto etiam Ordinario immediato.....	243
II. — Ad veram et validam sacramenti pœnitentiæ administrationem non sufficit futura Ordinarii ratihabitio, aut voluntas ejus præsumpta, aut jurisdictio delegata dubia vel probabilis.....	244

	Pag.
III. — Qui jurisdictionem delegavit, potest eandem, cum lubuerit, tollere, aut etiam superior ipsius: absolute tamen concessa cum legantis morte non expirat.....	245
ARTIC. IV. — <i>De absolute a quibusdam peccatis reservatis</i>	247
I. — Recensentur qui extra mortis articulum absolvere a casibus reservatis directe possunt.....	247
II. — Extra mortis articulum non potest pœnitens habens casum reservatum, ne indirecte quidem absolvi a sacerdote non habente potestatem in peccata reservata.....	249
ARTIC. V. — <i>Quibus absolutio danda sit aut neganda?</i>	251
I. — Non licet ministro quemquam absolvere, quem non prudenter ac probabiliter judicat esse dispositum ad absolutionis sacramentum digne recipiendum.....	251
II. — Sacerdos non potest absolvere moribundum, qui nullo signo edito dolorem suum de peccatis vel ipse vel per alios sacerdoti testatus fuit, aut absolvi petit; licet de ejus recta fide et probitate vitæ constiterit.....	253
ARTIC. VI. — <i>De sigillo sacræ confessionis</i>	255
I. — Minister pœnitentiæ sacramenti obligatione gravissima tenetur ad reticendum perpetuo ea omnia, quæ sibi pro confessione credita fuerunt a pœnitente.....	255
II. — Materia sigilli hujus non sunt tantum peccata pœnitentis, quamvis levissima, sed omnes etiam eorum circumstantiæ et adjuncta, ex quibus peccatum complicitis, item defectus, infirmitates, damna, detrimenta tam pœnitentis quam aliorum cognoscuntur per confessionem, quorum revelatio aut notitia ab ipso etiam confessario in usum deducta sacramentum pœnitentiæ possent reddere odiosum..	256

DISPUTATIO III.

De sacramento Unctionis Extremæ.

Decretum Concilii Florentini de Extrema Unctione pro Armenis.....	265
Canones Concilii Tridentini de sacramento Extremæ Unctionis.....	265

CAPUT I. — DE EXISTENTIA, MATERIA ET FORMA SACRAMENTI
EXTREMÆ UNCTIONIS.

ARTIC. I. — <i>Veritas sacramenti Unctionis Extremæ</i>	266
Extrema Unctio est verum novæ Legis sacramentum.....	267
ARTIC. II. — <i>De materia et forma Extremæ Unctionis</i>	270
I. — Materia proxima sacramenti Unctionis Extremæ est inunctio ægroti..	270
II. — Materia remota hujus sacramenti est oleum olivarum, ab Episcopo benedictum.....	271
III. — Forma hujus sacramenti est precatio, quam sacerdos inungendo pronuntiat.....	272

CAPUT II. — DE EFFECTIBUS ET MINISTRO EXTREMÆ UNCTIONIS.

ARTIC. I. — <i>De effectibus hujus sacramenti</i>	274
I. — Finis et effectus secundarius Extremæ Unctionis est confortatio animi adversus difficultates in articulo mortis occurrentes.....	274
II. — Finis et effectus secundarius Extremæ Unctionis est, per se proxime disponere animam ad introitum gloriæ.....	275
III. — Extrema Unctio aliquando sanitatem corporis virtute sua confert....	276

	Pag.
ARTIC. II. — <i>Minister Extremæ Uctionis</i>	280
I. — Soli Sacerdotes sunt ministri idonei Extremæ Uctionis.....	280
II. — Quamvis sacramentum istud a presbyteris pluribus aut Episcopis ad-	
ministrari possit; ad ejus veritatem tamen vel unicus eorum suf-	
ficiet.....	281
ARTIC. III. — <i>Quædam proprietates et affectiones sacramenti Extremæ Uctionis</i>	281
I. — Extremæ Uctionis sacramentum ministrari debet solis infirmis adul-	
tis periculose ægrotantibus.....	283
II. — Ægroti periculose decumbentes ad sacram Uctionem percipiendam	
non tenentur præcepto divino.....	283
III. — Sacramentum Extremæ Uctionis iterari potest.....	284
IV. — Olim Extremæ Uctionis sacramentum ante sacram Eucharistiam ægro-	
tis ministrabatur.....	284

TRACTATUS DE ORDINE ET MATRIMONIO.

PROLEGOMENA.....	285
------------------	-----

DISSERTATIO I.

De existentia sacramenti Ordinis.

Decretum Concilii Florentini de sacramento Ordinis.....	291
Canones Concilii Tridentini de sacramento Ordinis.....	294

CAPUT I. — DE ORDINE SACRO HIERARCHICO MINISTRORUM ECCLESIAE A LAICO STATU PENITUS DISTINCTO.

ARTIC. I. — <i>Utrum ministri Ecclesiæ recte appellantur clerici, et aliquod cleri-</i>	
<i>corum a laicis discrimen semper fuerit in Ecclesia, etiam primis</i>	
<i>duobus seculis?</i>	296
I. — Ministri Ecclesiæ recte appellantur clerici.....	297
II. — Jam a prima Ecclesiæ origine, adeoque ante Tertulliani ævum, cleri-	
cos inter et laicos discrimen fuit.....	297
ARTIC. II. — <i>An ordo hierarchicus ministrorum Ecclesiæ sit jure divino, ex</i>	
<i>institutione Christi, a laicorum statu distinctus?</i>	305
Ordo hierarchicus ministrorum Ecclesiæ jure divino, ex prima insti-	
tutione Christi, a laicorum statu distinctus est.....	305
ARTIC. III. — <i>Ad quem pertineat jus instituendi ministros Ecclesiæ?</i>	317
I. — Electio ministrorum Ecclesiæ non fit a solo Deo.....	318
II. — Jus eligendi tam summum Pontificem, quam cæteros Ecclesiæ pasto-	
res et ministros, neque populo, neque principibus jure divino con-	
venit; sed si quid ea in re potuerint aliquando, vel possint adhuc-	
dum, id vel ex conniventia, vel concessione Ecclesiæ aut Pontificum	
ortum.....	319

CAPUT II. — DE SACRAMENTO ORDINIS.

ARTIC. I. — <i>Ordinem sacramentum esse demonstratur</i>	321
Ordo est vere ac propriæ novæ Legis sacramentum.....	326
ARTIC. II. — <i>De ordinum ecclesiasticorum numero pertractatur</i>	330

	Pag.
I. — Septem ab initio ad hæc usque tempora apud Latinos obtinuerunt ordines, nempe Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii	330
II. — Septem pariter in antiqua saltem Græcorum Ecclesia ordines fuere...	331
ARTIC. III. — <i>De quatuor ordinibus minoribus</i>	335
I. — Probabilis est sententia negans quatuor minores ordines esse sacramenta	336
II. — Probabilior videtur sententia affirmans	336
ARTIC. IV. — <i>De Subdiaconatu</i>	339
I. — Verosimilius est, subdiaconatum semper in Ecclesia Dei fuisse ordinem sacrum, quatenus hic spiritualement tribuit potestatem, in sacrificio altaris propius inserviendi	339
II. — Verosimilius est, subdiaconatum esse proprii nominis sacramentum ..	340
ARTIC. V. — <i>De sacro Diaconatus ordine</i>	344
Diaconatus est sacramentum proprie dictum	345
QUÆRES : Quid de Diaconissis sentiendum?	349
ARTIC. VI. — <i>De Sacerdotio</i>	351
I. — Presbyteratus est sacramentum proprie dictum	351
II. — Episcopatus, prout includit potestatem et jus conferendi ordines aliisque officia hierarchica exercendi, est verum ordinis sacramentum.	352
ARTIC. VII. — <i>De excellentia Episcoporum</i>	355
I. — Jure divino Episcopi presbyteris superiores sunt quoad potestatem ordinis	356
II. — Jure divino Episcopi antecellunt presbyteris etiam quoad potestatem jurisdictionis	357
ARTIC. VIII. — <i>De sacrarum ordinationum materia et forma</i>	366
I. — Materia essentialis ordinationis Episcopi est 1º impositio libri Evangeliorum, et 2º impositio manuum; adeoque duplex partialis unam totalem constituens : forma vero utrique respondens adæquata est hæc : <i>Accipe Spiritum sanctum</i>	368
II. — Materia necessaria necessitate sacramenti in ordinatione presbyteri apud Latinos est duplex partialis unam totalem constituens; et similiter duplex forma : 1º Instrumentorum, scilicet calicis cum vino et patenæ cum hostia sive pane porrectio cum verbis sive forma : <i>Accipe potestatem offerendi sacrificium</i> , etc. 2º Impositio manus secunda, sive ultima, quæ fit a solo Episcopo cum forma : <i>Accipe Spiritum sanctum</i>	370
III. — Duæ etiam sunt apud Latinos partiales materiæ et formæ in ordinatione Diaconorum : 1º Impositio manus Episcopi cum hac forma : <i>Accipe Spiritum sanctum ad robur</i> , etc. 2º Traditio libri Evangeliorum cum hac forma : <i>Accipe potestatem legendi Evangelium</i> , etc. ...	374
IV. — Materia ordinationis Subdiaconorum et forma est similiter duplex partialis : 1º Traditio calicis vacui cum patena vacua, cui respondens forma est : <i>Videte, cujusmodi ministerium vobis traditur</i> , etc. 2º Traditio libri Epistolarum cum hac forma : <i>Accipite librum Epistolarum</i> , etc.	374
V. — Materia et forma ordinum minorum est sequens : Acolythatus est 1º Traditio urceoli vacui cum forma : <i>Accipe urceolum</i> , etc. 2º Candelabri cum cereo extincto; forma est : <i>Accipe candelarium cum cereo</i> , etc. Exorcistatus materia est traditio libri Exorcismorum; forma : <i>Accipe et commenda memoriæ</i> , etc. Lectoratus materia est liber Lectionum; forma : <i>Accipe, et esto verbi Dei zelator</i> , etc.	

	Pag.
<i>Ostiaratus materia est clavium traditio; forma : Sic age, quasi red-</i> <i>diturus Deo rationem, etc.</i>	375
ARTIC. IX. — <i>De ministro sacramenti ordinis</i>	385
I. — Minister ordinarius sacramenti ordinis est solus consecratus Episcopus.	385
II. — Sacerdos simplex non est minister extraordinarius Presbyteratus, hoc est, non potest hunc ordinem alteri conferre, etiam ex com-	388
missione Ecclesiæ vel summi Pontificis.	392
III. — Sacerdos simplex etiam probabilis non est minister extraordinarius Diaconatus	393
IV. — Potest tamen sacerdos simplex ex concessione Ecclesiæ conferre sub-	393
diaconatum : item ordines minores	393
V. — Valida est ordinatio facta ab Episcopo improbo, intruso, hæretico, schismatico, excommunicato, deposito, simoniac.	406
ARTIC. X. — <i>De subjecto ordinationis</i>	407
I. — Subjectum capax ordinationis est solus, et omnis mas baptizatus...	409
II. — Absolute inviti ordinatio omnino invalida est	414
ARTIC. XI. — <i>De continentia sacris ordinibus annexa</i>	414
I. — In Ecclesia latina clerici omnes in majoribus ordinibus constituti, hoc est, Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus ad perpet-	414
tuam tenentur continentiam, adeo ut ordine sacro suscepto nec	415
possint contrahere matrimonium, nec matrimonio uti, si quod ante	415
suscceptionem sacri ordinis contraxerint.	416
II. — Obligatio, quam habent majores clerici, servandi continentiam, non est ex jure naturæ; nec ex jure divino; sed solum ex jure eccle-	416
siastico	420
III. — Probabilis est, obligationem continentiae in majoribus clericis esse immediate ex voto	422
IV. — Recte et omnino convenienter sacris ordinibus continentia ab Ecclesia adjuncta fuit	422
V. — Nunquam licitum fuit in Ecclesia latina Episcopis, Presbyteris et Dia-	422
conis vel uti uxore ducta ante ordinationem, vel ducere uxorem post ordinationem	422
VI. — Nunquam permissum fuit in Ecclesia græca matrimonium contrahere post susceptos ordines : nec licuit Episcopis et Presbyteris græcis in primis Ecclesiæ temporibus uxoribus uti ante ordinationem ductis.	422

DISSERTATIO II.

De Matrimonii sacramento.

Decretum Concilii Florentini de Matrimonio pro Armenis	423
Canones Concilii Tridentini de sacramento Matrimonii.	424

CAPUT I. — DE SPONSALIBUS.

ARTIC. I. — <i>Quid sint sponsalia de futuro? Quem pariant effectum et quam obli-</i> <i>gationem?</i>	425
I. — Sponsalia de futuro sunt promissio vera, voluntaria et deliberata, mutua, expressa signo externo sensibili, futuri matrimonii inter personas jure habiles	425
II. — Ex sponsalibus valide contractis duplex præcipue effectus producitur. Primus est obligatio justitiæ contrahendi suo tempore matrimo-	425
nium cum persona, cui promisit. Secundus est impedimentum pu-	425
blicæ honestatis	425

	Pag.
III. — Obligatio justitiæ orta ex sponsalibus est gravis.....	428
IV. — Si mutuo contrahentium consensu nuptiis præfixus est certus terminus temporis, hic observandus est, nisi postea aliter inter eos conveniret, vel justa causa excuset : si vero non sit præfixus certus terminus, per se loquendo tunc tantum implenda probabilius est promissio, quando pars altera, cui facta est promissio, id exigit, idque si commode possit.....	429
V. — Sponsalia ad exigentiam partis alterius implere nolens sine justa causa, primo monendus est; sique renuat pertinax, per competentia juris remedia a competente iudice per se loquendo potest, et debet compelli.....	429
ARTIC. II. — <i>De arrhis et pœna sponsalibus apposita</i>	431
I. — Ante sententiam iudicis non est obligatio in conscientia solvendi duplum legale.....	431
II. — Nec est obligatio in conscientia restituendi arrhas conventionales sive duplicatas, sive triplicatas, ante sententiam iudicis, si de hoc expresse non convenit inter contrahentes; secus vero si, ut ante restituerentur, inter eos convenisset.....	432
III. — Invalide sponsalibus apponitur pœna, solvenda etiam ab eo qui juste resilit : recte tamen et valide apponitur solvenda ab injuste resiliante.....	433
ARTIC. III. — <i>De sponsalibus impuberum</i>	435
I. — Non valent sponsalia inita ante completum perfecte ætatis septennium, licet malitia suppleat ætatem.....	436
II. — Sponsalia ab impuberibus contracta et habentibus usum rationis valent, sicque impuberes obligant. Possunt tamen reclamare et resilire facti puberes : nisi forte pubertati proximi contraxissent sponsalia cum jramento; quo casu facti puberes nonnisi mutuo consensu ea possunt dissolvere.....	437
ARTIC. IV. — <i>An valeant sponsalia clandestine contracta, vel sine scitu et consensu parentum? Item metu gravi injusto extorta?</i>	442
I. — Sponsalia clandestine, sive sine testibus et parochis contracta valida sunt, et per se licita.....	443
II. — Sponsalia a liberis sine parentum consensu inita, licet ordinarie sint illicita, sunt tamen per se valida.....	443
III. — Sponsalia metu gravi injusto extorta probabilius valida sunt.....	445
ARTIC. V. — <i>Quibus ex causis sponsalia dissolvi possint?</i>	449
I. — Sponsalia non solum morte naturali, sed et superstitute utroque desponsatorum multis ex causis dissolvi possunt.....	449
II. — Dum unus sponsorum emittit votum castitatis, vel suscipiendi ordines; vel votum ingredi Religionem; vel si Religionem ingrediatur præcise, professione nondum secuta, hoc ipso alter acquirit facultatem resiliendi.....	451
III. — Votum ingrediendi Religionem, vel ingressus ipse, seclusa professione non dissolvit sponsalia ex parte voventis, vel ingredientis : neque etiam votum castitatis, vel suscipiendi ordines.....	451

CAPUT II. — DE NATURA MATRIMONII.

ARTIC. I. — <i>Quæ sit essentia matrimonii?</i>	456
I. — Usus matrimonii licet licitus sit, et honestus per se; non tamen est de essentia matrimonii quomodocumque sumpti.....	457
II. — Essentia matrimonii active sumpti, in fieri et pro contractu, consistit in mutuo consensu exterius expresso.....	458

	Pag.
III. — <i>Essentia matrimonii passive sumpti vel in facto esse, consistit in nexu illo vel vinculo indissolubili resultante ex ipso contractu, vel consensu mutuo maris et feminae</i>	458
ART. II. — <i>An et sub qua ratione matrimonium sit verum nōæ Legis sacramentum?</i>	460
I. — <i>Matrimonium ante legem Evangelicam nunquam fuit veri nominis sacramentum</i>	461
II. — <i>Matrimonium sub ratione contractus in lege Evangelica veri nominis sacramentum</i>	461
ART. III. — <i>An solum et omne matrimonium fidelium sit sacramentum?</i>	466
I. — <i>Matrimonium inter non baptizatos stat quidem in ratione contractus civilis; non tamen est veri nominis sacramentum, sed solum in sensu latiori</i>	466
II. — <i>Matrimonium contractum a non baptizatis non fit sacramentum præcise per subsequentem baptismum, si convertantur; probabile tamen est fieri, si suscepto baptismo renouent consensum</i>	467
III. — <i>Matrimonium fidelis cum infideli non est proprie dictum sacramentum, ne quidem ex parte fidelis</i>	468
IV. — <i>Matrimonium contractum a fidelibus per procuratorem valet, cæteris paribus, tum in ratione contractus, tum in ratione sacramenti</i>	469
V. — <i>Licet Christus contractum matrimonialem elevaverit in sacramentum; potest tamen a fidelibus contrahi matrimonium, quod valeat in ratione contractus, quin simul sit sacramentum</i>	471
ART. IV. — <i>Quis sit minister sacramenti matrimonii?</i>	474
Minister sacramenti matrimonii non est parochus, vel sacerdos, sed sunt ipsi contrahentes, sacramentum hoc sibi mutuo administrantes.	474
ART. V. — <i>Quæ sit materia et forma sacramenti matrimonii?</i>	492
I. — <i>Materia adæquata hujus sacramenti non videtur convenienter poni posse præcise in consensu interno</i>	492
II. — <i>Corpora contrahentium, seu jus vel dominium in corpora in ordine ad usum conjugalem, sunt materia remota et circa quam; non proxima et ex qua</i>	493
III. — <i>Materia proxima hujus sacramenti et forma sunt ipsi contrahentium actus, quibus sibi mutuo corpora, vel mutuum in ea dominium in ordine ad conjugalem usum tradunt, et traditionem acceptant</i>	493

CAPUT III. — DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

ART. I. — <i>An ad valorem matrimonii semper necessarius sit consensus contrahentium, et qualis esse debeat?</i>	495
I. — <i>Ad matrimonium etiam sub ratione vinculi, adeo necessarius est mutus consensus, ut ejus defectus saltem nulla sive seculari, sive ecclesiastica postestate suppleri possit</i>	495
II. — <i>Consensus debet esse verus, deliberatus, mutuus, saltem moraliter simultaneus, publicus ubi viget constitutio Tridentini, liber ab errore et metu</i>	496
ART. II. — <i>Utrum consensus conditionatus sufficiat ad matrimonium?</i>	497
I. — <i>Matrimonium sub conditione repugnante substantiæ matrimonii est nullum</i>	498
II. — <i>Conditio possibilis de præterito vel de præsentī, contractus matrimonialis valorem non suspendit; sed vel statim nullus est non existente conditione, vel statim valet ea existente</i>	498
III. — <i>Conditio impossibilis adjecta matrimonio illud saltem pro foro externo non vult</i>	498

	Pag.
IV. — Spectato foro externo, valet etiam matrimonium regulariter statim ut absolutum, cui apponitur conditio impossibilis <i>de jure</i> sive turpis de futuro, non repugnans substantiæ matrimonii.....	499
V. — Matrimonium sub conditione de futuro necessaria, est absolute validum.....	499
VI. — Matrimonium sub conditione honesta indifferente, aut contingente de futuro, non valet absolute ante eventum conditionis, sed usque ad hunc suspenditur.....	499
VII. — Probabilius est, matrimonium sub conditione honesta, indifferente, aut contingente de futuro, posita conditione consequi valorem absolutum tam in ratione contractus, quam sacramenti, sine novo consensu, modo prior non revocatus fuerit.....	500
ART. III. — <i>Utrum ad valorem matrimonii filiorumfamilias sit necessarius parentum consensus?</i>	502
I. — Matrimonia a filiisfamilias contracta, parentibus sive insciis sive invitis, nec jure naturali nec divino nec humano irrita sunt; nec proinde magistratus vel parentes possunt suo arbitrio ea vel rata facere, vel irrita.....	502
II. — Concilium Tridentinum condidit legem disciplinæ universalis, vi cujus generaliter rata firmaque manerent matrimonia contracta sine consensu parentum.....	503
ART. IV. — <i>An et quo jure metus matrimonium invalidet?</i>	506
I. — Metus gravis injuste incussus nec jure divino nec jure naturali, sed solo jure ecclesiastico invalidat matrimonium.....	507
II. — Matrimonium metu gravi et injusto extortum, invalidum est; etiamsi a metu passo fuerit juramento firmatum.....	507

CAPUT IV. — DE UNITATE MATRIMONII.

ART. I. — <i>An licita sit polygamia successiva? et quæ Ecclesiæ tum latinæ, tum græcæ circa secundas et posteriores nuptias fuerit disciplina?</i>	509
I. — Nec secundæ nuptiæ, nec posteriores jure divino illicitæ sunt aut irritæ.	509
II. — Nec Ecclesia latina unquam secundas et posteriores nuptias aut irritas aut illicitas fecit, vel judicavit.....	509
III. — Ecclesia græca secundas nuptias nunquam illicitas vel censuit, vel fecit.	511
IV. — Satis probabile est, trigamiam in quibusdam orientalibus Ecclesiis habitam fuisse illicitam, saltem jure ecclesiastico, licet non irritam.	512
V. — Vi præsentis disciplinæ apud Græcos tertiæ nuptiæ non nisi in certis casibus valide contrahi possunt; quartæ vero nunquam.....	513
ART. II. — <i>Quo jure polygamia simultanea prohibita sit?</i>	514
I. — Polygamia, sive pluralitas uxorum simultanea, est jure divino prohibita.....	514
II. — Polygamia etiam juri naturali adversatur.....	515
III. — Ex concessione tamen divina post diluvium usque ad legem Evangelicam licita fuit polygamia simultanea.....	516

CAPUT V. — DE INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

ART. I. — <i>Utrum matrimonium infidelium sit absolute indissolubile quoad vinculum?</i>	520
I. — Matrimonium infidelium qua talium, sive quandiu neuter conjugum ad fidem convertitur, est penitus indissolubile quoad vinculum, sive consummatum sit, sive non.....	520
II. — Matrimonium tamen infidelium etiam consummatum dissolvi potest quoad vinculum, si alter conjux convertatur ad fidem, alter vero converso vel cohabitare nolit, vel non velit nisi cum creatoris contumelia, vel eum pertrahendo ad peccatum.....	521

	Pag.
III. — In præsentī statu Ecclesiæ, etiam videtur probabilius, posse solvi matrimonium quoad vinculum, si pars infidelis converti nolit, licet de cætero pacifice cohabitare vellet.....	522
ART. II. — <i>Utrum in Lege veteri licite daretur libellus repudiī, eoque matrimonium solveretur quoad vinculum inter Judæos?</i>	524
Licite, ex concessione divina, inter Judæos dari poterat libellus repudiī, eoque matrimonium dissolvebatur quoad vinculum.....	524
ART. III. — <i>An matrimonium fidelium consummatum possit dissolvi quoad vinculum?</i>	526
Dogma catholicum est atque orthodoxa veritas, et ab ipso nascentis Ecclesiæ primordio ad nostra usque tempora propagata Ecclesiæ traditio, excepta morte, nulla ex causa, ne quidem fornicationis, solvi posse matrimonium inter fideles consummati vinculum.....	527
ART. IV. — <i>An et quo jure professio religiosa dirimat matrimonium ratum, etiam quoad vinculum?</i>	536
I. — Matrimonium, quod est ratum tantum, per solemnem alterius conjugum in Religione approbatā professionem, dirimitur quoad vinculum.....	537
II. — Vis dirimendi matrimonium ratum professioni religiosæ concessa, probabilius non ex jure naturali, nec divino, sed ex jure ecclesiastico antiquissimo et ab Apostolorum temporibus introducto immediate descendit.....	537
ART. V. — <i>Utrum summus Pontifex dispensare possit in matrimonio rato?</i>	540
Potest summus Pontifex, dum gravis causa exigit, dispensare in matrimonio rato.....	540

CAPUT VI. — DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

ART. I. — <i>Penes quem sit potestas statuendi impedimenta matrimonii?</i>	544
I. — Datur in Ecclesia potestas statuendi impedimenta matrimonii, non tantum impediētia, sed etiam dirimentia.....	545
II. — Nec Episcopis, nec aliis prælatis inferioribus competit potestas inducendi impedimenta saltem dirimentia.....	546
III. — Nec princeps secularis, etiamsi potestate absoluta ferendi leges gaudeat, statuere potest impedimenta matrimonii subditis suis fidelibus; sed potestas ea soli Ecclesiæ competit, adeoque Romano Pontifici; ac Concilio universali.....	547
ART. II. — <i>An de facto in Germania, aliisque provinciis septentrionalibus, ligentur heterodoxi impedimentis matrimonii jure solum ecclesiastico dirimentibus, ut proinde invalida censerī debeant eorum matrimonia tali cum impedimento contracta?</i>	551
Probabilius est, in Germania aliisque provinciis septentrionalibus de facto non ligari heterodoxos impedimentis matrimonii dirimentibus, jure tantum ecclesiastico statuis; proinde valida censenda esse eorum connubia tali cum impedimento contracta.....	552
ART. III. — <i>Quot et quæ sint impedimenta impediētia matrimonii?</i>	559
De jure novo quatuor sunt, hoc expressa versiculo: <i>Sacratum tempus, vetitum, sponsalia, votum</i>	560
ART. IV. — <i>Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonii?</i>	561
Jure novo sunt quindecim, scilicet: <i>Error, conditio, votum, cognatio, crimen, cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, affinitas, clandestinitas, impotentia, ætas, raptus</i>	561

